

**TÜRK İSTİKLAL HARBİ'NDE 5. SÜVARI
KOLORDUSU**

Çağlar ÖNGEL

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ

Temmuz, 2022

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

TÜRK İSTİKLAL HARBİ'NDE 5. SÜVARI
KOLORDUSU

Hazırlayan
Çağlar ÖNGEL

Danışman
Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ

AFYONKARAHİSAR 2022

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Türk İstiklal Harbi’nde 5. Süvari Kolordusu**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06/07/2022

İmza

Çağlar ÖNGEL

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Çağlar ÖNGEL
	Numarası	180694102
	Anabilim Dalı	Tarih
	Programı	Tarih
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	TÜRK İSTİKLAL HARBİ'NDE 5. SÜVARİ KOLORDUSU	
Tez Savunma Sınav Tarihi	06.07.2022	
Tez Savunma Sınav Saati	09.00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği - oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

TÜRK İSTİKLAL HARBİ'NDE 5. SÜVARİ KOLORDUSU

Çağlar ÖNGEL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Temmuz, 2022

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ALINTAŞ

Bu tez 5. Süvari Kolordusu'nun İstiklal Harbi'ndeki hareketini bütüncül olarak irdeleyen ilk tezdır. Bu bağlamda çalışma, 5. Süvari Kolordusu'nun batı cephesindeki aldığı pozisyon, görev, hareket ve işlevini bütün yönleriyle ortaya koymak için yapılmıştır. Araştırma 5. Süvari Kolordusu'nun Kütahya-Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi ve Takip Harekatı'nda aldığı görevler ve faaliyetler ayrıntısıyla ele alınmıştır.

5. Süvari Kolordusu'nun Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ndeki adı 5. Grup olarak geçmektedir. Anılan grup, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasında Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu karşısında Sakarya'nın doğusuna çekilmesi sırasında stratejik bir görev ifa etmiştir. Türk Ordusu geri çekilirken Yunan kuvvetlerini yıpratarak çekilmenin zayıfsız bir şekilde yapılmasını sağlamıştır.

5. Grubun Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki en önemli vazifesi Yunan Komuta kademesine ulaşmak ve Yunan kuvvetlerine karşı yıpratma hareketinde bulunmaktır. Bu bağlamda Uzunbeyli Baskını ile Yunan Ordu komutanı Anastasios Papulas ve komuta heyeti ele geçirilmeye çalışılmış ancak girişim sonuçsuz kalmıştır. Öte yandan Mangal Dağı Muharebesi ile de Türk ve Yunan Orduları çarpışırken, yıpratma hareketiyle Yunan Ordusu çökertilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 5. Grubun adı 13 Eylül 1921 tarihinden itibaren 5. Süvari Kolordusu olmuştur.

5. Süvari Kolordusu'nun Büyük Taarruz sırasındaki faaliyetleri ise savaşın kazanılmasında son derece etkilidir. Adı geçen kolordu öncelikli olarak Afyonkarahisar hattında tutunmuş olan Yunan kuvvetlerini Sinanpaşa'nın güneyden girerek çevreleme hareketi yapmış ve Yunan kuvvetlerini oyalamayı başarmıştır. Keza İzmir-Uşak-Afyonkarahisar demir yolu hattını keserek, Yunan Ordusu'nun ikmal, iaşe ve kuvvet dengesini bozmuştur. Ayrıca Büyük Taarruz sırasında Yunan kolorduları arasındaki koordinasyonu ortadan kaldırarak, Yunan birliklerinin birleşmesini engellemeyi başarmıştır. Kolordu, 1 Eylül 1922 tarihinde başlayan Takip Harekatı'yla da Uşak, Manisa, İzmir bölgelerinden Yunan kılıç artıklarını Anadolu'dan tahliye etmiştir.

Bu tez, ağırlıklı olarak Genelkurmay (ATASE) Arşivi kaynaklarından, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi ve TBMM Kütüphanesi'ndeki ana kaynaklardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Ayrıca telif eserlere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 5. Süvari Kolordusu, Fahrettin Altay, Afyonkarahisar, Uşak, İzmir.

ABSTRACT

5th CAVALRY CORPS IN THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE

Çağlar ÖNGEL

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

July, 2022

Advisor: Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ

This thesis is the first one that holistically examines the 5th Cavalry Corps operation in the War of Independence. In this context, the study was carried out to reveal all aspects of the position, duty, operation, and function of the 5th Cavalry Corps on the western front. The tasks and activities of the 5th Cavalry Corps in the Kütahya-Eskişehir, Sakarya Pitched Battle, the Great Offensive, the Battle of the Commander-in-Chief, and the Pursuit Operation were discussed in detail.

The name of the 5th Cavalry Corps in the Kütahya-Eskişehir Battles is referred to as the 5th Group. The aforementioned Group performed a strategic task during the Kütahya-Eskişehir Battles when the Turkish Army retreated to the east of Sakarya against the Greek Army. While the Turkish Army was withdrawing, it wore out the Greek forces and ensured that the withdrawal was made without casualties.

The most important task of the 5th Group in the Battle of Sakarya was to reach the Greek Command level and to carry out attrition operations against the Greek forces. In this context, with the Uzunbeyli Raid, the Greek Army Commander Anastasios Papulas and his command staff were tried to be captured, but the attempt was inconclusive. On the other hand, while the Turkish and Greek Armies were fighting in the Battle of Mangal Mountain, the Greek Army was destroyed by the attrition operation. After the Sakarya Pitched Battle, the name of the 5th Group was changed to the 5th Cavalry Corps as of September 13 1921.

The activities of the 5th Cavalry Corps during the Great Offensive were extremely effective in winning the war. The aforementioned corps primarily carried out a containment operation by entering the Greek forces holding on to the Afyonkarahisar line from the south of Sinanpaşa and succeeded in stalling the Greek forces. Likewise, cutting the İzmir-Uşak-Afyonkarahisar railway line, it disrupted the balance of supply, subsistence, and power of the Greek Army. It also managed to prevent the unification of Greek troops by eliminating the coordination between the Greek corps during the Great Offensive. The corps evacuated the remains of Greek swords from Uşak, Manisa, and İzmir regions with the Pursuit Operation that started on September 1, 1922.

This thesis has been prepared mainly from the sources of the General Staff (ATASE) Archive, the main sources in the Presidency State Archives, the Republic Archive, and the Parliamentary Library. In addition, copyrighted works are included.

Keywords: 5th Cavalry Corps, Fahrettin Altay, Afyonkarahisar, Uşak, İzmir.

ÖN SÖZ

Mete Han döneminden günümüze kadar ordunun önemi yadsınamaz bir hal almıştır. Türk İstiklal Harbi olarak nitelendirilen 1919-1922 yılları arasında da bu önemin fazlasıyla farkına varılmıştır. Süvariler atlı askeri birlik olup, özellikle savaş sıralarında sürat ve manevralarından dolayı orduya katkıları olmuştur. Ordu, savaş ve muharebelerde taarruz gücünü önemli ölçüde süvarilerden almıştır. Keşif faaliyetleri, düşmanı yıpratma, iâşe, cephane, ikmal gibi önemli lojistiklerin zayıflatılması ve yok edilmesinde süvariler kullanılmıştır. Bu sebeplerden dolayı ise geçmişten II. Dünya Savaşı'na kadar ordu içerisinde süvariler etkin rol oynamışlardır. Bu çalışma askeri tarih çalışmalarına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamda başta aileme desteklerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim. Lisans, yüksek lisans ve doktora döneminde bilgisinden, tecrübesinden ve yönlendirmesinden faydalandığım değerli hocam Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Tez izleme komitesinde tezin yönlendirmeleri ve tezi sağlamlaştırmak adına yaptıkları eleştirilerle tezin oluşmasında ve olgunlaşmasında katkıları bulunan Prof. Dr. Sadık SARISAMAN ve Prof. Dr. Sadiye TUTSAK hocalarıma teşekkürlerimi en içten dileklerle iletmek isterim. Ayrıca tez sürecinde yeterlilikte ve savunma sırasında katkı sağlayan Prof. Dr. Hasan BABACAN, Prof. Dr. Zafer GÖLEN, Prof. Dr. Gürsoy ŞAHİN, Prof. Dr. Şaban ORTAK, Prof. Dr. Abidin TEMİZER, Doç. Dr. Feyza Kurnaz ŞAHİN, Doç. Dr. Sevilay ÖZER hocalarıma minnettarım. Bunun yanında Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde bulduğum 12 yıllık süre zarfında bana destek veren, yardım eden, saygıdeğer tarih bölümü hocalarım başta olmak üzere, bütün eş, dost ve arkadaşlarıma teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Çağlar ÖNGEL

2022, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	İ
ENSTİTÜ ONAYI	İİ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA - ESKİŞEHİR MUHAREBELERİ'NDE 5. SÜVARİ KOLORDUSU

1. 1. SÜVARİ TÜMENİ	38
1.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (KÜTAHYA MUHARESİ).....	38
1.2. 19 TEMMUZ 1921-18 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI (ESKİŞEHİR'DEN SAKARYA'YA)	47
2. 2. SÜVARİ TÜMENİ	53
2.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (KÜTAHYA MUHAREBESİ).....	53
2.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (ESKİŞEHİR MUHAREBESİ).....	57
2.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI (SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ YAKLAŞIM).....	64
3. 3. SÜVARİ TÜMENİ	88
3.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	88
3.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	94
3.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI.....	103
4. 4. SÜVARİ TUGAYI.....	110
4.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	110
4.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	113
4.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI.....	121
5. 14. SÜVARİ TÜMENİ	140

5.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	140
5.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI	148
5.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI.....	160

İKİNCİ BÖLÜM

5. SÜVARİ KOLORDUSU'NUN SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE SONRAKİ HAREKÂTI

1. 1. SÜVARİ TÜMENİ	199
1.1. MUHAREBENİN BAŞLANGICI VE BİTİMİ: 23 AĞUSTOS -13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI.....	199
1.2. MUHAREBENİN DEVAMI VE GÜZELİM DAĞI MUHAREBESİ: 14 EYLÜL -7 EKİM 1921 HAREKÂTLARI.....	206
2. 2. SÜVARİ TÜMENİ	214
2.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI.....	214
2.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI	226
3. 3. SÜVARİ TÜMENİ	243
3.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI.....	243
3.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI	259
4. 4. SÜVARİ TUGAYI.....	287
4.1. 23-27 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI.....	287
4.2. 30 AĞUSTOS 1921-5 EYLÜL 1921 HAREKÂTI.....	291
5. 14. SÜVARİ TÜMENİ	295
5.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI.....	295
5.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI	312

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5. SÜVARİ KOLORDUSU'NUN BÜYÜK TAARRUZ, BAŞKOMUTAN VE TAKİP HAREKÂTI

1. 1. SÜVARİ TÜMENİ	336
1.1. 14 EKİM 1921-ARALIK 1921 HAREKÂTI	336
1.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI	339
1.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI.....	341
1.4. AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	344
1.4.1. TAARRUZUN 1. GÜNÜ (26 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	346

1.4.2. TAARRUZUN 2. GÜNÜ (27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	351
1.4.3. TAARRUZUN 3. GÜNÜ (28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	354
1.4.4. TAARRUZUN 4. GÜNÜ (29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	358
1.4.5. TAARRUZUN 5. GÜNÜ (30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	361
1.4.6. TAARRUZUN 6. GÜNÜ (31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)	364
1.5. 1-9 EYLÜL 1922 TAKİP HAREKÂTI (YUNAN KILIÇ ARTIKLARINI TAKİP EDEN SÜVARİLER VE İZMİR'İN KURTARILIŞI)	367
1.6. 10-16 EYLÜL 1922 HAREKÂTI (YUNAN KUVVETLERİNİN ANADOLUN'DAN SÜPÜRÜLMESİ)	393
2. 2. SÜVARİ TÜMENİ	400
2.1. EKİM-ARALIK 1922 HAREKÂTI	400
2.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI	408
2.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI	411
2.4. 1-25 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	415
2.4.1. 26 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	417
2.4.2. 27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	421
2.4.3. 28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	427
2.4.4. 29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	434
2.4.5. 30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	436
2.4.6. 31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	438
2.5. 1-9 EYLÜL 1922 HAREKÂTI	444
2.6. 10 EYLÜL-7 EKİM 1922 HAREKÂTI	469
3. 14. SÜVARİ TÜMENİ	486
3.1. EKİM-ARALIK 1922 HAREKÂTI	486
3.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI	492
3.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI	494
3.4. AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	495
3.4.1. 26 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	497
3.4.2. 27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	500
3.4.3. 28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	505
3.4.4. 29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	510
3.4.5. 30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	517
3.4.6. 31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI	520
3.5. 1-9 EYLÜL 1922 HAREKÂTI	524
3.6. 10-17 EYLÜL 1922 HAREKÂTI	541

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	548
KAYNAKÇA.....	551
EKLER LİSTESİ.....	558
HARİTALAR.....	578
FOTOĞRAFLAR.....	591

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında ve bitişini gösteren hayvan sayısı	9
Tablo 2. 23 Mart 1921 tarihindeki Türk ve Yunan kuvvet sayıları	12
Tablo 3. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 1. Süvari Tümeni'nin Şeması	398
Tablo 4. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 2. Süvari Tümeni'nin Şeması	484
Tablo 5. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 14. Süvari Tümeni'nin Şeması	547

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. 1 Temmuz 1921 tarihinde, süvari tümenlerinin durumu.....	578
Şekil 2. 16 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu.....	578
Şekil 3. 18 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu.....	579
Şekil 4. 25 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu.....	579
Şekil 5. 26/27 Ağustos 1921 tarihinde, Uzunbeyli Baskını	580
Şekil 6. 1 Ağustos 1922 tarihinde, 5. Süvari Kolordusu'nun konuşu	580
Şekil 7. 21-25 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu	581
Şekil 8. 26 Ağustos 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu.....	581
Şekil 9. 27 Ağustos 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu.....	582
Şekil 10. 27 Ağustos 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu.....	582
Şekil 11. 28 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu.....	583
Şekil 12. 30 Ağustos 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu.....	583
Şekil 13. 31 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu.....	584
Şekil 14. 1 Eylül 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu	584
Şekil 15. 2-3 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu.....	585
Şekil 16. 4 Eylül 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu	585
Şekil 17. 5 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu	586
Şekil 18. 6 Eylül 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu	586
Şekil 19. 7 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin durumu	587
Şekil 20. 8 Eylül 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu	587
Şekil 21. 8 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu	588
Şekil 22. 9 Eylül 1922 tarihinde, 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin İzmir'e girişi.....	588
Şekil 23. 10-22 Eylül 1922 tarihleri arasında, 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı.....	589
Şekil 24. 22-30 Eylül 1922 tarihleri arasındaki Çanak Krizi	589
Şekil 25. İstanbul Hattı.....	590
Şekil 26. Türk İstiklal Harbi'nde Süvariler.	591
Şekil 27. 31 Mart 1922 tarihinde Iğın'da Türk Süvarisi.	591
Şekil 28. 5. Süvari Kolordu Karargâhı.	592
Şekil 29. 3. Süvari Tümen Komutanı İbrahim Çolak Bey	592
Şekil 30. Türk İstiklal Harbi'nde Türk Süvari Birlikleri.....	593
Şekil 31. Türk İstiklal Harbi'nde Yunan Süvari Birlikleri.....	593
Şekil 32. 9 Eylül 1922 tarihinde, Kordon'dan Türk süvari birlikleri geçerken.....	594

Şekil 33. 9 Eylül 1922 tarihinde, İzmir Hükümet Konağı'na bayrak çekimi.....	594
Şekil 34. İtalyan gemisinden 14 Eylül 1922 tarihinde fotoğraflanan İzmir yangını. ...	595

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- %:** Yüzde
age: Adı geçen eser
agm.: Adı geçen makale
agt: Adı geçen tez
Ağ: Ağır
AKDTYK: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
ATASE: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
ATBD: Askeri Tarih Belgeleri Dergisi
B.: Basım
Bkz.: Bakınız
C.: Cilt
BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Cepha: Cephane
Çev: Çeviren
D.: Dosya
G.: Gizli
HTVD: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
Haz.: Hazırlayan
Hf: Hafif
Http: Hypertext Transfer Protocol
K.: Klasör
MÖ: Milattan Önce
Mt: Makineli
s.: sayfa
S.: Sayı
Sü: Süvari
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİH: Türk İstiklal Harbi
Tug: Tugay
Tü: Tümen
Vs: Vesaire
Yay.: Yayına
Zb. C.: Zabıt Ceridesi
www.: World Wide Web

GİRİŞ

Bu çalışma 5. Süvari Grubu'nun 16 Temmuz 1921 tarihinde kurulduğundan dolayı Temmuz 1921 tarihinden başlayıp Ekim 1922 tarihine kadar olan 16 aylık süreci kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde özellikle Kütahya - Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi ile Takip Harekâtı ele alınmıştır. Çalışma Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi (ATASE), Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Askeri Tarih ve Harp Tarihi Dergileri, tetkik eserler, anılar, gazeteler vs. kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna zemin hazırlayan Türk İstiklal Harbi'nin daha iyi anlaşılmasına için 5. Süvari Kolordusu'nun hareketi tümevarım şeklinde ele alınmaktadır. Bu çalışma, ordu tarihi çalışmalarına bir nebze ışık tutması açısından hazırlanmıştır. Tez başlığının belirlenmesinde 1921-1922 yılları arasındaki muharebe safhaları incelenmiştir. Ayrıca Türk İstiklal Harbi terimine genellikle askeri tarih çalışmalarında sıkça rastlandığını ve bu dönemleri çalışanların Türk İstiklal Harbi olarak ele almasından dolayı tez başlığına Türk İstiklal Harbi'nde 5. Süvari Kolordusu denmiştir.

Ordu veya askeri tarih çalışmalarını genellikle asker kökenli kişiler çalışmıştır. Bu nedenle sivil bir araştırmacı olarak, çalışmada olayların araştırılması ve değerlendirilmesi açısından farklılık söz konusu olmuştur. Çalışmada, 5. Süvari Kolordusu'nun muharebelerde Türk Ordusu'na artıları ve eksileri ele alınarak objektif bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmasında, belge taraması tez bitimine kadar devam etmiştir. Ancak pandemi ve arşivlerin kapatılma süreci çalışmayı kısmen olumsuz etkilemiştir. Genelkurmay'dan talep edilen belgelerin ortalama olarak 30-60 gün arasında gelmesi ve bir kısmının da verilememesi de belge sıkıntısına sebep olmuştur. Ayrıca ATASE arşivinde çalışma aralığı olarak Ocak 1921 tarihinden Aralık 1921 tarihine kadar belgelere ulaşılırken Ocak 1922 tarihinden Kasım 1922 tarihleri arasına kadar belgelerden yeteri kadar istifade edilememiştir. Bu sebeple Kütahya - Eskişehir Muharebeleri ile Sakarya Meydan Muharebesi belgeleri teze işlenmiş ancak Büyük Taarruz süreci dönemi ile ilgili olarak Genelkurmay tarafından çıkartılan Türk İstiklal Harbi kitapları ve dergileri

ana kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca anılardan yararlanılarak da boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır.

Çalışma, muharebe zamanlarını ele aldığı için Kızılay Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Celal Bayar Arşivi, İsmet İnönü Arşivi, Türk Tarih Kurumu Arşivi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşiv vs. kısımlardan taramalar sonucu iyi bir sonuç elde edilememiştir. Dönemin gazeteleri harekât kısmını net yansıtmaması ve anıların da sınırlı olmasından dolayı bu gibi kaynaklar geri planda tutulmuştur.

Tezde ortalama olarak 200 gün değerlendirilirken önemli günler ele alınmış, muharebe, sükûnet olduğu süreçlere de değinilmiştir. Çalışmada karşılaşılan zorluklardan en önemlisi kişi ve yer isimleri olmuştur. Genelkurmay yayınları ve tetkik eserlere bakıldığında özellikle yer isimlerinde halen aynı yazım hatalarının yapıldığı görülmüştür. İmkanlar dahilinde bu hatalar giderilmeye çalışmış ve tezin içerisine bu yerlerin koordinatları verilerek önceki yazılışları da verilmiştir. Haritalar konusunda da önceki çalışmalarda eksiklikler mevcuttur. Bundan dolayı harita çalışmalarını coğrafya bölümünden ve harita mühendisliği bölümlerinden destek alınarak eldeki mevcut materyaller çerçevesinde yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışma esnasında ordu, kolordu gibi emirlerin birliklere geç ulaştığından ya da aynı emirler farklı komutanlıklardan verildiğinden dolayı kronolojik açıdan harekâtın ele alınması zorlaşmıştır. 5. Süvari Kolordusu atlı birliklerden meydana geldiği ve bu yüzden çabuk hareket ettiğinden, verilen emirler ya birliği geç ulaşmış ya da önceden hareket edildiğinden emirler uygulanamamıştır. Bu da olay örgüsünü bağlama noktasında zaman zaman sorun yaratmıştır.

Özellikle ATASE arşivinden alınan belgeler teze işlendikten sonra Genelkurmay'ın yayınladığı Türk İstiklal Harbi kitapları ve Harp Tarihi Dergisi, Askeri Tarih Belgeleri Dergisi gibi yayımlar tezin içinde değerlendirilmiştir. Ana iskelet oluşturulduktan sonra o dönemde komutanlık görevi yapmış kişilerin anıları da yazımda dikkate alınmıştır.

Çalışmanın bölümleri kronolojik olarak ve muharebelerin başlama tarihlerine göre ele alınmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun kuruluşu Temmuz 1921 tarihlerine denk geldiği için birinci bölüm Kütahya-Eskişehir Muharebesi olarak belirlenerek Sakarya Meydan Muharebesi'nin arifesine kadar devam etmiştir. İkinci bölüm Sakarya Meydan

Muharebesi'nin başlangıcından Büyük Taarruz'un hazırlık aşamasına kadar getirilmiştir. Son bölüm ise Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi, Takip Harekâtı ve Mudanya Ateşkes Antlaşması ile son bulmuştur.

Tezin birinci bölümünde 14. Süvari Tümeni'nin dipnotlarındaki açıklama kısmı, genel olarak 1., 2., 3. Süvari Tümenleri ve 4. Süvari Tugayı'nın da faaliyetlerini kapsamaktadır. İkinci bölümde 3. Süvari Tümeni'nin, üçüncü bölümde ise 2. Süvari Tümeni'nin dipnotlarında açıklamalı verilmiştir. Başlıkların altında bulunan tarihsel alt başlıklar ise önemli tarih evrelerinin bitmesine göre verilmiştir. Olay örgüsünün tamamının ana metinde verilmemesinin nedeni ise cümle akışını bozmamak olarak düşünülmüştür. Dipnotlardaki açıklamalarda Yunan Ordusu'nun durumu ve süvari tümenlerinin birlikte nasıl hareket ettikleri anlatılmıştır. Dipnot kısmında belirli tümenlerin seçilmesinin nedeni ise o zaman zarfı içerisinde yaptığı faaliyetlerin önemli olmasından dolayıdır.

Türklerin tarih sahnesinde cihan hakimiyeti mefkuresi ile çıkışlarında askeri kuvvetin rol oynadığı anlaşılmaktadır. Maddi olarak da ilk göze çarpan unsur at olmuştur. Atın Orta Asya ovalarında ehlileştirildiği ispat edilememişse de bu hayvanın, ilk defa bir savaş aracı haline getirilmesi ve okçu süvari ordularının meydana çıkışı Türklerin eseri olmuş ve askeri üstünlükler de bu sayede sağlanmıştır¹.

Türk devletlerinde ordu sistemini diğer devletlerden ayıran en önemli özellik, Türk orduları temelde süvarilerden kurulu olmasından kaynaklıdır. Şöyle ki atlı kuvvetlerin yanında yer alan ve yardımcı olarak bilinen yaya birlikleri az sayıdaydı. Diğer milletlerde ise ordular piyade birliklerinden oluşurdu. Süvarilik diğer milletlere Türk tesiri ile sonradan girmiştir. Bundan dolayı da Türk ordularının yetiştirilme tarzı, hazırlık eğitimleri ve muharebe taktikleri diğer milletlere göre tamamen farklı olmuştur².

Roma ordusunda önceleri pek az sayıda ve yalnız resmi geçitlere katılan süvarilerin Ceasar zamanında kurulduğu görülmektedir. Ceasar'ın sahte ricat ve pusuya dayalı Turan Taktiği uygulanmak istediği anlaşılmaktadır³.

¹ Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Türk Dünya Nizamının, Milli, İslami ve İnsani Esasları*, Ötüken Neşriyat, B. 23. İstanbul 2014, s. 131.

² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, B. 46, İstanbul 1998, s. 282.

³ Kafesoğlu, *a.g.e.*, ss. 289-290.

Süvari, hız ve manevra dolayısıyla stratejiye yeni bir boyut kazandıran ve harbi şekillerinden bir sınıf olmuştur. Tarihte ilk defa Asurlular tarafından M.Ö.1000 yıllarında kullanılmıştır⁴. Türk Ordusu'nda en büyük askeri birlik 10.000 kişilik kuvvetti. Bu birliğe Tabgaçlar, Göktürkler ve Uygurlarda “Tümen” adı verilmişti. Tümenler 1.000, 100, 10'ar şeklinde ayrılmış ve komutanlara ise binbaşı, yüzbaşı, onbaşı gibi rütbelere verilmiştir. Türk tesirindeki diğer ordularda da görülen bu 10'lu teşkilat ilk olarak M.Ö. Asya Hun imparatoru Motun devrinde (M.Ö. 209-174) tespit edilmektedir. Bütün “*yerleşik*” kavimlerde görülen, hareketsiz kütle muharebesi usulüne göre yetiştirilmiş, ağır teçhizatlı orduların aksine, hafif silahlı ve oynak süvarilerden kurulu Bozkırlı Türk Ordularının uyguladığı süratli, ani ve şaşırtıcı hücumlara dayanan, dağınmık muharebe sisteminde birlikler arasındaki iş birliği ancak küçük birliklerin birbirleriyle olan bu iç bağlantıları ile sağlanabilmiştir⁵.

Asya Hun, Avrupa Hun, Göktürkler döneminde, savaş meydanlarında süvariler, atların renklerine göre, belirli kanatlarda mevki almışlardır. M.Ö. 201'de Çin imparatoru Kaoti'yi kuşatan Motun'un savaş düzeninde doğuda boz atlılar, batıda kır atlılar, kuzeyde yağız atlılar, güneyde dom atlılar şeklindeydi. Savaşa girecek atların, süvarileri tarafından, kuyruklarının kesilmesi de eski Türklerde yaygındı. Hatta savaşlara girmek üzere hazırlanan atların kuyruklarını kesip, öldükleri takdirde mezarlarına dikilmek üzere tuğ yapmak suretiyle kendilerinin fedai olduklarını ilan ederlerdi. Türk Ordusu'nun savaş zamanında sıkıntı yaşadıkları durum, yağmurun yağması ile yayların ıslanarak işe yaramaz hale gelmesi olmuştur⁶.

Selçuklu Devleti 1038 yılında Gazne Ordusu'na karşı süvarileri etkin bir biçimde kullanmıştır. Selçuklu orduları ilk karşılaşmada gruplar halinde Gazne Ordusu'nu hırpalayıp hızlı bir şekilde çöle çekiliyorlardı. Selçuklu Devleti hafif süvarileri, ağır Gazne Ordusu'na karşı sık sık saldırarak Gazne Ordusu'nu zayıflatmış ve savaşı kazanmıştır⁷.

Büyük çoğunlukla okçu süvarilerden kurulu Türk savaş birlikleri, atın hızından faydalanılarak, ağır hareketli ve sıkı bir düzen halinde kütle muharebesi yapan düşman

⁴ Rıdvan Bal, *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, ss. 1-2, 5-6.

⁵ Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 282.

⁶ Kafesoğlu, *a.g.e.*, ss. 283-285.

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s. 98.

orduları karşısında üstünlük kazanıyorlardı. Kendi taktiklerini uygulamak için ordularını daima taarruz esasına göre düzenleyen ve eğiten Türk Orduları, düşman cephesinde şaşkınlık yaratan “*baskın*” şeklindeki taarruzlar yapmaktaydılar. Böylece kısa zamanda neticeye kavuşurlardı. Uzun süren savaşlar olduğunda Türk birlikleri, aldıkları emri, çarpışmanın ve muharebe sahasının gerektiği şekilde inisiyatiflerini kullanmaktaydılar. Bu durum Bozkır Savaş Tarzı olarak da ifade edilmiştir⁸. Ortadoğu ve Batı’ya gelince, buralarda yay ve ok kullanan süvari birlikleri oluşturmak, silah ve muharebe teçhizatını Bozkır sistemine uydurmak teşebbüslerini adım adım izlemek mümkündür⁹.

İlk önce Hunlar, koşum takımlarını, üzengi, eğer ve dizgini keşfederek ata binmek ve ona hâkim olmak sayesinde hızlı şekilde nakil ve muharebe vasıtası elde etmişlerdir. Bununla beraber, süvarilik için zorunlu olan dar pantolon, deri kuşak ve potin de Türkler tarafından icat edilmiş; uzun kılıç da süvariliğin gereği olarak kullanılmıştır¹⁰.

Anadolu Selçuklu Devleti’nde ikta topraklarından geçimlerini sağlayan ve asker yetiştiren bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistem sipahiler olarak adlandırılan süvari kuvvetlerinden meydana gelmiştir¹¹.

Orduda kalabalık süvari birliklerinin oluşturulması, sağ ve sol kısımları, büyük savaşlarda Turan Taktiği, Bozkır kültürünün İran sahasındaki Türkler tarafından yaşatılan değerleri olmuştur. Bu değerler ufak farklarla Osmanlı Devleti’nde de görülmektedir¹².

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ise sadece Hristiyan halk değil, Müslümanların da önemli bir kısmı askerlik görevini yapmamıştır. 7-10 yıl süren askerlikten dolayı Kürt Aşiretleri de askerlik yapmayı kabul etmemişlerdir¹³. Bu durumun oluşmasında devletin özellikle doğu vilayetlerinde askere alma kanunu uygulayacak kadar otoritesinin olmaması da etkili olmuştur. Devlet özellikle son dönemlerinde Irak ve Arabistan’da yaşayan göçebe Arap halktan, Arnavutluk’tan ve doğu vilayetlerdeki aşiretlerden asker toplayamamıştır. Bu sebeple devlet, Balkanlarda da Müslüman

⁸ Bozkır Savaş Tarzı’nın iki önemli durumu söz konusudur. Bunlardan birisi sahte geri çekilme, diğeri de pusudur. Yani kaçıyor gibi geri çekilerek düşmanı, çembere almak üzere, pusu kurulan alana kadar çekmek olmuştur. Bu savaş taktiği Türk yurdunun adından dolayı “*Turan Taktiği*” denilmiştir. Türkler Bozkır dönemi boyunca kazandıkları büyük savaşların çoğunda, üstün bir fiziki gücü, kuvvetli organizasyonu ve disiplini kullanmıştır. Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 286.

⁹ Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 289.

¹⁰ Turan, *a.g.e.*, 2014, ss. 131-132.

¹¹ Kafesoğlu, *a.g.e.*, ss. 370-371.

¹² Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 401.

¹³ Mehmet Rezan Ekinci, “1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 2 (18) Kasım-2017, s. 706.

Arnavutlara, Anadolu'nun güney kısmında Arap aşiretlerine, doğu vilayetlerinde Çerkez, Kürt ve Karakalpak aşiretlerinde uygulanmak üzere benzer bir siyaset takip etmeye çalışmıştır. Arnavutlar için “*Saray Muhafız Alayı*”, Arap aşiretlerine yönelik “*Aşiret Mektebi*” ve doğu vilayetlerindeki aşiretlere yönelik de “*Hamidiye Alayları*” kurularak bu bölgelerin devlete olan bağlılığı ve toprak bütünlüğünü korumak amaçlanmıştır. Osmanlı Devleti, İran ve Ruslara karşı savaşlarda, Yemen, Rum ve diğer isyanlarda aşiretlerden yararlanma yoluna gitmiştir. Doğu vilayetlerinin merkeze uzak, lojistik takviyenin zor olduğu yerlerde coğrafi şartlara alışkın olan aşiretlerden yararlanması düşünülmüştür. Aşiret Alaylarından keşif ve düşmanı yıpratmada, ordu için yedek ya da yardımcı kuvvet olarak, çete savaşlarında, ani baskınlarda, geçitlerin tutulmasında istifade edilmiştir¹⁴.

II. Abdülhamid Dönemi'nde “*Rehin Siyaseti*” uygulanmıştır. Bu siyaset, Aşiret Mekteplerine gönderilmek üzere Arap, Kürt Aşiretlerine ve Arnavutlara yönelik aşiret reislerinin oğullarını eğitmek amacıyla merkezde toplayarak kurulan bir sistem olmuştur¹⁵. Fakat 19. yüzyılın başlarından itibaren Rusya, emellerine ulaşmak üzere Kürt Aşiretleri'ne yaklaşarak Osmanlı Devleti'ne karşı politikalar geliştirmeye başlamıştır. Rusya, hem Ermeniler hem de özelde aşiretler üzerinden bir siyaset geliştirirken, devlet de buna ilgisiz kalmayarak aşiretler noktasında karşı bir hamle üretmiştir. Böylece hem iç hem de dış güvenlik bağlamında aşiretlere önemli roller verilerek 1890 yılında “*Hamidiye Aşiret Süvari Alayları*” oluşturularak aşiretlerle olan ilişkiler, daha sıkı ve kurumsal bir zemine oturtulmuştur¹⁶.

Buna ilaveten Osmanlı Ordusu, süvari teşkilatlanması içinde farklı bir yere sahip olan “*Hamidiye Süvari Alayları*” kurulmuştur. Amaç doğu ve güneydoğu halkından askerlik hizmeti bakımından yararlanabilmek olmuştur. II. Abdülhamid'in çıkardığı kanunla başlatılan ve onun adıyla anılan alaylar, hükümdarlığının son döneminde orduya yaptığı büyük bir katkı olarak ele alınmıştır¹⁷.

¹⁴ Bayram Kodaman, “Hamidiye Hafif Süvari Alayları, II. Abdülhamid ve Doğu Anadolu Aşiretleri”, *Devri Hamid Sultan*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 184, C. I, Kayseri 2011, ss. 350-352.

¹⁵ Kendisi de Hesenan ve Cibran Aşiretleri'nden teşkil edilen “*Aşiret Alayları İhtiyat Livası*”nda Erzurum ve Ahlat'ta vazife yapan ve Hamidiye alay mensubu olan Kadri Cemal Paşa (Zinnar Silopi), konuyla ilgili olarak: “*İstanbul'da sultanlar tarafından birer vazife veya maaş tahsisi ile alıkonulan saraya mensub Kürd ümera ve paşaları...*” açıklamasıyla rehin siyasetini teyit etmiştir. İkinci, *a.g.m.*, s. 707.

¹⁶ İkinci, *a.g.m.*, s. 708.

¹⁷ Bal, *a.g.t.*, ss. 14.

Enver Ziya Karal'a göre ise Hamidiye Alayları'nın kurulmasıyla asayişin bozulmasına neden olan aşiretler denetim altına alınmıştır. Ayrıca Ermenilere karşı Hamidiye Süvari Alayları'nın kullanılmasıyla, meydana gelebilecek olan Osmanlı - Rus savaşında aşiretlerin Ruslara karşı kullanılması ve aşiretlerin yabancı devletler tarafından kışkırtılmasının önlenmesi hedeflenmiştir. 1890 yılından itibaren, 4. Ordu Komutanı Müşir Zeki Paşa'nın girişimleriyle kurulmaya başlanan Hamidiye Süvari Alayları hakkındaki ilk matbu nizamname, 1891 yılında çıkarılmıştır. Bu nizamnameye göre; kurulacak alaylar 4 bölükten az 6 bölükten fazla olmamasına karar verilmiştir. Her alay en az 512 en fazla 1.152 kişiden meydana geleceği, nizamnamenin 19. maddesinde, alayların Türk, Kürt ve Arap aşiretlerinden oluşacağı ve farklı üniforma ve alametler taşıyacakları belirtilmiştir. Bayram Kodaman, alayların kuruluş amacının sadece Kürtleri silahlandırmak olmadığı şeklinde değerlendirmiştir. Hamidiye Süvari Alaylarına, alay ve bölük komutanları düzenli ordu birliklerinden, diğer rütbeliler aşiret mensuplarından atanmıştır. Her alaydan seçilen bir çocuk İstanbul'a gönderilmiş, Harp Okulunda eğitim aldıktan sonra teğmen rütbesiyle memleketine geri dönmüştür. Alayların elbise, at ve eyerleri aşiretler tarafından temin edilmiş, tüfek ve cephanelerini devlet vermiştir. 1895 yılı başında alay sayısı 56 iken 1900 yılında 64'e yükselmiştir. Bu alaylardan beklenen muntazam bir askeri yapı kurulamamasına rağmen, teşkilat uzun bir süre muhafaza edilmiştir. 23 Temmuz 1908 tarihinden sonra alayların durumunu ele almak üzere komisyonlar oluşturulmuş, 1910 yılında bu alayların adı Mahmut Şevket Paşa tarafından "Aşiret Alayları" olarak değiştirilmiştir. Aşiret Alayları gerilla harekâtı yapabilecek şekilde yeniden ele alınmıştır. 1912 yılında yapılan düzenlemelerle bu alaylardan "Aşiret Süvari Fırkaları" meydana getirilmiştir. Bu tümenlerdeki alay ve bölük kadroları değiştirilmemiş, ayrıca bir tümgeneral komutasındaki yedi kişiden oluşan "Aşiret Süvari Müfettişliği" kurulmuştur¹⁸.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra teşkilata dahil edilen süvari birliklerinde birisi de "Ertuğrul Süvari Alayı" olmuştur. 1. Ordu Süvari Tümeni'ne ilave edilen beş bölüklü Ertuğrul Süvari Alayı, Söğüt bölgesindeki Karakeçili Aşireti gençlerinden kurulmuştur. II. Abdülhamid'in saray muhafızlığını yapmak üzere görev almışlardır. Süvari birliklerinin teşkilatlanma çalışmaları 1911 yılına gelindiğinde de devam etmiş, yeni yapılanma gereği ordulara bağlı olan süvari tümenleri kaldırılarak, üçer alaydan oluşan

¹⁸ Bal, a.g.t., ss. 14-15.

tugaylar teşkil edilmiş ve bu tugaylar kolordulara bağlanmıştır. Bu düzenlemelerden sonra orduda; 13 kolordu ile birlikte bağımsız kolordu emrinde her birisi üçer alaylı 14 süvari tugayı, Bağımsız Trablusgarp Tümeni ve 272 bölüklü 64 Hamidiye Süvari Alayı görevlendirilmiştir¹⁹.

Osmanlı Devleti'nin askeri alanda bir diğer faaliyeti “*Süvari Binicilik ve Tatbikat Okulu*”nun açılması olmuştur. Bu okul süvari birliklerinin geleceğini önemli derecede etkileyen gelişme olarak ifade edilmiştir. Dönemin Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, Fransa'ya yaptığı bir ziyaret esnasında “*Saumur Ulusal Binicilik Okulu*”nu görmüş, okulda verilen ileri derecedeki binicilik eğitim gösterilerini izlemiştir. Klasik süvari eğitiminden farklı olarak izlediği at terbiyesi, engel atlama gibi ileri binicilik tekniklerinin Türk Ordusu'nda uygulanmasını sağlamak üzere, İstanbul'da böyle bir okulun kurulmasını istemiştir. Yapılan çalışmalar sonunda 1911 yılında Bakırköy'de kiralanan bir binada Süvari Binicilik ve Tatbikat Okulu adı altında bir eğitim merkezi açılmıştır. Başlangıçta yeterli eğitime sahip Türk subayı olmadığından okul müdürlüğüne Almanya'dan Yarbay Robert isminde bir binicilik uzmanı getirtilmiştir. 1911 yılı Ekim ayında başlayan eğitim için her süvari alayından yüzbaşı rütbesinde bir subay görevlendirilmiştir. At ve teçhizat sıkıntısı olduğundan subaylar kendi atlarıyla beraber okula çağırılmıştır. Genellikle kurumsal olarak yürütülen eğitimden beklenen sonuç elde edilememiştir. İkinci dönemin hazırlıkları esnasında başlayan Balkan Savaşı nedeniyle okulun çalışmalarına ara verilmiştir. Balkan Savaşı'ndan sonra okul müdür yardımcılığına Binbaşı Mahmut Bey atanmış ve eğitime Davutpaşa Kışlası'nda devam edilmiştir. Daha sonra Binbaşı Esat Bey bu göreve getirilmiştir. Okul önce Orhaniye'de daha sonra Haydarpaşa'da bulunan Demir Yolu Taburu'nun kışlasında eğitime devam edilmiş ve Almanya'dan binicilik öğretmeni Lavfer getirtilmiştir²⁰.

Süvariler Birinci Dünya Savaşı'nda da kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından üç ay sonra yani 1914 yılının Kasım ayı sonunda, İngiliz ve Fransız zayıatı bir milyon insana yaklaşmıştır. Bunun üzerine 1915 yılının sonbaharına doğru ise süvari birliklerinin yarma harekâtı için kullanılmasında ısrar edilmiştir²¹.

¹⁹ Bal, *a.g.t.*, s. 15.

²⁰ Bal, *a.g.t.*, s. 16.

²¹ Teoman Engin, *Türk Ordusunda Zirhli Birlikler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2007, s. 7.

Birinci Dünya Savaşı'nda at, katır, eşek ve deve gibi tarımda gücünden yararlanan hayvanlardan yararlanılmıştır. Bu durum işgücünde de boşluklar doğurmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde yitirilen insan gücünün yanı sıra; at, katır, eşek ve deve gibi gücünden yararlanan hayvanlar da telef olmuştur. Tarım üretimi ve ulaşımda gücünden yararlanan katır, at, eşek ve devenin Birinci Dünya Savaşı başı ve sonundaki sayısal durumları hakkında düzenlenen tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında ve bitişini gösteren hayvan sayısı

Hayvan Türü	Savaş Başında	Savaş Sonunda
Katır	144.600	85.000
At	1.050.850	630.000
Eşek	1.373.700	825.000
Deve	314.000	95.000

Yukarıdaki tabloda ifade edilen 1919 yılı mayıs ayında tarımda yararlanan hayvan gücü büyük ölçüde azalmıştır. Bu hayvan gücünden, Türk İstiklal Harbi'nde süvari birlikleri kurulması ve ulaşım işlerinde yararlanılma olanakları oldukça sınırlı olmuştur. Askeri amaçlarla kullanmak üzere orduya alınacak her hayvan, kaynakları zaten sınırlı olan tarım işgücünde boşluk yaratmıştır. Buna rağmen, Türk İstiklal Harbi boyunca sınırlı sayıda olan hayvan gücünden hem tarım üretiminin ihtiyaçları karşılanacak hem de Yunanlılara sayıca üstün süvari birlikleri kurulacak ve tarıma en az zarar verecek biçimde bütün ulaşımın sağlanması başarılacaktır²².

Topun gelişimi, süvarinin önemini büyük ölçüde azaltmıştır. Ateş desteğinin, manevra unsuru aleyhine gelişmesi, İkinci Dünya Savaşı'na kadar azalmadan devam edecektir. 1503 yılında Avrupa ordularında süvari miktarı, toplam mevcudun beşte birine inmiştir. 1525 yılında 1/12'ine inerek, süvarinin bir baskın unsuru olarak kullanılması ve önemi, büyük ölçüde azalmıştır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ise süvarinin yerini daha büyük ölçüde ve kitle halinde tanklar almıştır²³.

²² Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Maliye Bakanlığı'nın Ellinci Yıl Yayınları, Ankara 1991, ss. 73-74.

²³ Engin, *a.g.t.*, ss. 2-3.

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihindeki Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Batı Anadolu'daki üç kolordunun emrinde birer süvari alayı mevcuttur: 12. Kolordu emrinde Beyşehir'de 7. Süvari Alayı, 20. Kolordu emrinde Ankara'da 20. Süvari Alayı, 17. Kolordu emrinde İzmir bölgesinde 14. Süvari Alayı konuşlandırılmıştır²⁴.

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktıktan sonra yeni bir milli seferberlik başlamıştır. Silah altına çağrılan yedek askerlerden atları ile gelenlerden, harp emirleriyle toplanan binek atlarından, milis süvarilerinden yeni yeni süvari alayları ve bunlardan da süvari tümenleri oluşturulmuştur. İlk zamanlarda askerlik açısından yararlılıktan ziyade fazlalık temel amaç olmuştur. Oluşturulan süvari tümenlerinde süvari subaylığı eksikliği nedeniyle diğer sınıflardan isteyenlerin süvari sınıfına geçmesine izin verilmiştir²⁵.

1920 yılının haziran ayında Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş günlerinde ihtiyaç duyulan 3. Süvari Alay komutanı tarafından; "*Koskoca alayın subay kadrosu 13 muvazzaf ve yedek teğmenden ibaret ve alay 292 kişi. Alayın atlarının eğer takımları tamamıyla Anadolu yapısı. Yani ipten dizgin, kazan özengi. Alay ağırlığı yok. Karavanalar süvarilerin eğer takımlarına asılı. Alayda dokuz çeşit tüfek var. Fişeklik olmadığı için cephaneye ceplerde taşıyor. Ve bu süvari alayında süvarilerin temel silahı olan tek bir kılıç bile yok.*" denmiştir²⁶.

1920 yılında Millî Savunma Bakanlığı'nın gerekçeli başvurusu üzerine Hükümet, ihracat serbestisine hayvanlarla ilgili geniş çapta sınırlama getirmiştir. Millî Savunma Bakanlığı'nın 6 yıldan beri süregelen seferberlik nedeniyle, zaten ulaştırma hizmetleri ve süvari birlikleri için yetersiz miktardaki hayvanların daha da azaldığı, bu nedenle ulaştırma hizmetleri ve süvari birlikleri için yararlı bütün hayvanların ihracatının önlenmesini talep eden yazısı üzerine, bu tür hayvanların ihracatını yasaklayan kararname çıkarılmıştır. Daha sonra gereksiz döviz kaybını önlemek isteğiyle tıbbi amaçlar dışındaki bütün alkollü malzeme ve içkilerin ithalini yasaklayan tüzük yürürlüğe konulmuştur²⁷.

²⁴ Fahrettin Altay, *İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu*, İnel Kitapevi, İstanbul 1949, s. 7.

²⁵ Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 8.

²⁶ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, s. 284.

²⁷ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, ss. 287-288.

Türk İstiklal Harbi'nde düzensiz kuvvetlerle Yunan Ordusu'na karşı direnç sağlanamayacağı anlaşılmış ve milli ordu oluşturulmaya karar verilmiştir. Bunun üzerine 3. Süvari Tümeni kurulmuştur. 3. Süvari Tümen Komutanlığına Çolak İbrahim Bey getirilmiştir. 3. Süvari Tümeni, iki süvari alayı ve bir dağ topçu bataryasından meydana gelmiştir. Daha sonra 29. Nizamiye Süvari Alayı da bağlanmıştır. Düzenli orduya geçiş aşamasında, Çerkes Ethem ve Demirci Mehmet Efe düzenli orduya girmeyi istememiştir. Kurmay Albay Refet Bey'in Komutasına verilen iki süvari tümeninin ve diğer piyade birliklerinin bu asilerle yaptığı çatışmalar neticesinde Çerkes Ethem Yunan Ordusu'nun tarafına geçmiştir. Bu harekâta ilk defa oluşturulan iki tümenlik büyük süvari grubu, harekâtın arından tekrar ayrılarak her süvari tümeni bir kolordu emrine girmiştir²⁸.

İbrahim Bey anılarında, 3. Süvari Tümeni adı altında bir tümen toplandığı ve komutanlığının kendisine verildiğini söylemiştir. Kendisine de emri altında bulunmak üzere süvari Binbaşı Hasan ve piyade Yüzbaşı Sakıp adı altında iki subay verildiğini belirtmiştir. İbrahim Bey, adı geçen subaylara alay komutanlığı yaptığını ifade etmiştir. İbrahim Bey devamında; *“Efradımı dörder bölüklü iki alay haline soktum. Bu bölüklerin bazılarında zabıtlar, bazılarında da eski çete reisleri kumanda ediyordu. Takımların çoğu çete reislerinin idaresinde idi. Bundan evvelki teşkilatında bölük yok, müfrezeler vardı. Her müfrezeye müstakil idi ve doğrudan doğruya bana bağlı bulunuyordu. Bu müfrezelerin her biri elli ile altmış arasında idi. Hepsi on iki müfrezeden ibaretti. Ben bu yeni teşkilatla meşgul iken Birinci İnönü Muharebesi başladı. Fırkamın da harbe sevki takarrür etti. Ankara'da iki gün nakliyat için vagon bekledikten sonra. üçüncü günü fırkam Gazi hazretlerinin huzurunda bir geçit resmi yaptı. Ondan sonra kuvvetlerimi trene yükleyerek Eskişehir'e hareket ettim. Üçüncü süvari fırkası kumandam altında Büyük Taarruz'a kadar muharebelere iştirak etti”* diyerek 3. Süvari Tümeni'nin oluşumundan bahsetmiştir²⁹.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 14/15 Mart 1921 tarihinde Güney Cephesi Harekât Şube Müdürlüğü'ne çektiği telgrafta; 4. Süvari Tümeni'nin kaldırılmasından sonra bu 4. Süvari Tümeni'ne önceden verilmiş bulunan mıntıka ve vazifenin bundan sonra 1. Süvari

²⁸ Altay, a.g.e., 1949, ss. 9-10.

²⁹ İbrahim Çolak, *Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*, Yay. Haz: Orhan Hülagü, Emre Yayınları, İstanbul 1996, s. 98-99.

Tümeni'ne devredildiği söylenmiştir. 1. Süvari Tümen karargâhının Kütahya'ya nakledileceği ifade edilmiştir³⁰.

Kütahya bölgesindeki 4. Piyade Tümeniyle 1. Süvari Tümeni'nin 23 Mart 1921 şafakla harekete geçmesi ve bütün askerlerin ikmal edilmesi söylenmiştir³¹. Yunan kuvvetleri 23 Mart 1921 tarihinde Afyonkarahisar (Karahisar, Afyon)³² ve Eskişehir yönlerinde iki ayrı koldan taarruza geçmişlerdir. Taarruza katılan Yunan kuvvetleri ile taarruzu karşılayan Türk kuvvetlerinin mühimmat durumları şu şekildedir:

Tablo 2. 23 Mart 1921 tarihindeki Türk ve Yunan kuvvet sayıları

	Tüfek	Ağır Makineli Tüfek	Hafif Makineli Tüfek	Kılıç	Top
Türk Kuvvetleri	30.108	325	55	4.435	102
Yunan Kuvvetleri	41.150	720	3.134	2.000	220

Yunanlılar, I. İnönü Muharebesi'ne kıyasla ağır makineli tüfek ve hafif makineli tüfekteki üstünlüklerini daha da artırmışlar; buna karşılık Türk kuvveti, Yunan kuvvetine oranla tüfekte %52 eksikliğini %27'ye ve topta %62 olan eksikliğini %54'e düşürebilmiştir. Süvari sayısı ise Türk gücünün tek üstün yanı olmuş ve Yunan kuvvetinden 2.000 kılıcına karşılık 4.435 kılıca sahiptir. Muharebe eden kişi sayısı yönünden, I. İnönü Muharebesi'ne kıyasla yaklaşık olarak Yunan kuvveti 3, Türk kuvveti 4 misli fazla muharip ile çarpışmaya katılmışlardır³³.

1. Süvari Tümen Komutanlığının 25 Mart 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na yazdığı yazıda; 25 Mart 1921 sabah saat 10.00'dan önce İnköy'e ardından Andız - Arslanlı üzerinden 25 Mart 1921 akşamına kadar Karaçayır mıntıkasına varılmasının planlandığı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 4. Piyade ve 3. Süvari

³⁰ Yarbay Nazmi'nin komutasındaki 1. Süvari Tümeni yeni kurulmak üzereydi. 1. Süvari Tümeni ile jandarma piyade taburu, karargâh süvari bölüğü ve Denizli'deki 57. Tümen'den bazı kuvvetlerle hareket yapılmıştır. Adı geçen kuvvetler Dinar – Sandıklı mıntıkasında toplanarak burada Yunanlılar üzerine bir hareket yapılacağı ifade edilmiştir. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi, K:852, D:29.; ATASE Arşivi, K:603, D:54.; ATASE Arşivi, K:603, D:54aa.; Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s. 217.

³¹ ATASE Arşivi, K:596, D:172.

³² Yaygın kullanımı Karahisar ya da Afyon olmasına rağmen günümüzde Afyonkarahisar olarak geçtiği için "Afyonkarahisar" kullanılmıştır.

³³ Müderrisoğlu, a.g.e., 1991, s. 315.

Tümeniyle de irtibat kurulacağı belirtilmiştir³⁴. Genelkurmay Başkanlığı'nın Ankara'dan 25 Mart 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ne cevaben 1. Süvari Tümeni'nin şafakla beraber yürüyüşe başlamak üzere şimdiden hazırlanmasının uygun olacağı belirtilmiştir³⁵. Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Mart 1921 tarihinde ise 1 Süvari Tümeni'nin 25 Mart 1921 akşam Cihangazi bölgesine geldiği bildirilmiştir³⁶.

Genelkurmay Başkanlığı'nın Ankara'dan 29 Mart 1921 tarihinde Batı Cephesi Hareket Şubesi Müdürlüğü'ne gönderdiği yazıda; 1. Süvari Tümeni'nin nerede olduğu ve muharebeye neden katılmadığı sorulmuştur³⁷. Hareket Şubesi Müdürlüğü'nün 29 Mart 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na cevaben, 1. Süvari Tümeni'nin Batı Cephesi emrinde olduğu söylenmiştir. Ayrıca, 2. Süvari Tümeni'nin, Dumlupınar ve Balmahmut muharebelerine katıldığı ve zayıat verdiği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin halen Altıntaş - Döğer mıntikasında bulunduğu ifade edilmiştir³⁸.

Batı Cephesi Harekât Şube Müdürü Tevfik Bey'in İnönü'den 30 Mart 1921 tarihinde Genelkurmay İkinci Başkan Vekili Salim Bey'e çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin üç alay topçusu ile Ahır köyünde olduğu ve 1. Süvari Tümeni'nin 30 Mart 1921 tarihindeki muharebeye girmediği belirtilmiştir³⁹.

II. İnönü Muharebesi'nden sonra Yunan Ordusu'nun Uşak Grubu geri çekilmeye başlamıştır. Refet Paşa, 7 Nisan 1921 tarihinde karargâhı ile Çekürler'de, 4. ve 11. Tümenler Altıntaş mıntikasında, 5. Kafkas Tümeni ve kuvvetli bir alay altında bulunan Meclis Muhafız Taburu Çekürler güneyinde, 1. ve 2. Süvari Tümeni Kütahya mıntikasında konuşlanmıştır. Fahrettin Bey, Çay ve Afyonkarahisar'dan çekilen Yunan kuvvetini takip ve baskı altında tuttuğu, Refet Paşa'nın da Yunan kuvvetini Aslıhanlar (Salhan)⁴⁰ civarında bulunan bir alayına, üç piyade tümeni ve bir taburla taarruz ettiği belirtilmiştir. Kuzeyden 24. ve 8. Tümenler güneye hareket etmişlerdir. Aslıhanlar'daki Yunan alayı, Refet Paşa'nın taarruzunu durdurmuş ve zaman kazanılarak geriden gelen

³⁴ ATASE Arşivi, K:598, D:12.

³⁵ ATASE Arşivi, K:598, D:26.

³⁶ ATASE Arşivi, K:598, D:42.

³⁷ ATASE Arşivi, K:598, D:109.

³⁸ ATASE Arşivi, K:598, D:109aa.

³⁹ ATASE Arşivi, K:598, D:125.

⁴⁰ Yaygın kullanımı Salhan olmasına rağmen günümüzde Aslıhanlar olarak geçtiği için "Aslıhanlar" kullanılmıştır.

iki Yunan tümeni katılmıştır. Bu kuvvetler Afyonkarahisar'dan çekilen kuvvetlerinin gruplarına katılmasını sağlamıştır.

12 Nisan 1921 tarihine gelindiğinde Refet Paşa'nın emrinde kuzeyden güneye ve doğudan batıya taarruz eden kuvvetlerden; kuzeyden gelen 4., 5., 11., 8. ve 24. Tümenler, doğudan ilerleyen, 57. 23. ve 41. Tümenler ile toplam 8 Piyade Tümeni ve bir piyade taburu vardır. 1. ve 2. Süvari Tümenleri çok uzak mesafelerden dolaştırılarak ancak Yunan kuvveti mağlup edildiğinde etkili olabilecekti, fakat o günün muharebesinde hiçbir etkisi bulunmayan Yunan kuvveti gerisinde Banaz hedefine gönderilmiştir. Refet Paşa'nın Komutanlığına verilen kuvvetler taarruzlarında başarılı olamamışlardır aksine fazla kayıp vermişlerdir. Yunan kuvveti, Dumlupınar mevziisine hâkim olarak yerleşmiş ve orada kalmıştır. Refet Paşa kuvvetleri de Dumlupınar'dan 12 km doğu kuzeyi de olmak üzere Aydemir - Çalköy - Selkisaray hattına çekilmiştir Aslıhanlar Muharebesi bu şekilde gerçekleşmiştir⁴¹.

Buna karşılık Dumlupınar Muharebesi olarak anılan mücadelede de 1. Yunan Kolordusu, Dumlupınar doğusuna çekilmeyi başardığı gibi, yaptığı karşı taarruzla da bu kesimdeki Türk taarruzunu durdurarak etkisiz bir hale getirmiştir⁴².

Türk süvari tümenleri, II. İnönü Muharebesi'nin akabinde kaçan Yunan kuvvetini takiple görevlendirilmiştir. Türk süvari tümenleri Yunan kuvvetinin gerilerine sarktıkları gibi daha sonra Gediz tarafına ve Dumlupınar gerilerine, Banaz Ovası'na doğru akınlar da yapmışlardır. O sıralarda subay ve erler tam bir süvari olarak henüz yetiştirilememiş olduğu gibi top, makineli tüfek ve kılıç mevcudu da az, eğer takımları çok çeşitlidir. Veteriner ve nalbantlar da yeterli değildir. Bütün bu eksikliklerin ikmal ve iyileştirilmesine devamlı olarak çalışılmıştır. Bu sıralarda Fahrettin Bey Albay rütbesiyle

⁴¹ Albay Fahrettin Bey 13 Temmuz 1921 tarihinde Kütahya - Eskişehir Muharebeleri esnasında Kolordu yetkisiyle 5. Süvari Grup Komutanı olmuştur. Sakarya Meydan Muharebesi'nde gösterdiği hizmetlerden dolayı ise 12 Eylül 1921 tarihinde Tuğgeneralliğe terfi ettirilmiştir. 13 Eylül 1921 tarihinde de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına atanmıştır. 20 Haziran 1922 tarihinde Ali İhsan Paşa'nın "*intifaki*" ile 1. Ordu Komutanlığı Vekaletine tayin edilmiştir. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, *Nutuk Kemal Atatürk*, Milli Eğitim Basımevi, C. II, B. 9, İstanbul 1969, ss. 583-584.; Azmi Süslü - Mustafa Balcıoğlu, *Atatürk'ün Silah Arkadaşları-Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*, Divan Yayıncılık, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 75.; Mülazım Mustafa Hulusi, *Bir Kalpaklıının Milli Mücadele Günlüğü, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı Hatırasına*, Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi Yayın No:69, Isparta 2006, s. 121.

⁴² Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Kütahya - Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921 - 25 Temmuz 1921)*, Genelkurmay Basımevi, C. II, Ksm. IV, Ankara 1974., s. 3.

Afyonkarahisar'da 12. Kolordu Komutanı olarak Alaşehir'den ve Aydın'dan ilerleyen Yunan kuvvetleriyle mücadele etmiştir⁴³.

Batı Cephesi, Türk Ordusu için İnönü - Kütahya - Afyonkarahisar genel hattını savunma cephesi olarak tutmuş ve kolordu teşkilatı kaldırılarak yerine ordu 4 gruba ayrılmıştır. 1. Grup İnönü bölgesinde, 3. Grup Kütahya bölgesinde, 4. Grup Çekürler bölgesinde, 12. Grup Afyonkarahisar bölgesinde konuşlanmış ve tahkimat yaparak yeni bir Yunan kuvveti taarruzunu karşılamaya hazırlanmıştır. (İkinci grup Adana bölgesinde ayrı ve bağımsızdır). Bu teşkilatta yeni yapılacak bir oluşuma komutanlık etmek üzere Fahrettin Bey Eskişehir'e gönderilmiştir. Bursa ve Uşak bölgelerinde toplu bulunan Yunan kuvvetiyle teması muhafaza etmek ve ordunun hazırlanmasını örtmek üzere süvari tümenleri grupların emrinde olarak ileri sürülmüştür.

1. Grup ilerisinde 3. Süvari Tümeni İnegöl'de, 3. Grup ilerisinde 1. Süvari Tümeni Gediz'de, 4. Grup ilerisinde 2. Süvari Tümeni Dumlupınar karşısında, 12. Grup ilerisinde 4. Süvari Tugayı Dumlupınar karşısında konuşlanmıştır. Süvari tümenleri 3 alay ile kısa menzilli birer dağ topçu bataryasından oluşturulmuştur. Süvari alayları 4'er süvari bölüğü ile 4'er tüfekli birer makineli tüfek bölüğünden meydana gelmiştir.

Bu durumda başlıca süvari hareketi 1. Süvari Tümeni Uşak Grubu'nda demir yolunu kesmek üzere Yunan kuvveti gerilerine yaptığı başarılı bir akındır. Batı Cephesi Komutanlığı emrinde Eskişehir ile Kütahya arasında 15. Piyade Tümeni ile Eskişehir civarında Sivas taraflarından yeni gelmiş olan 14. Süvari Tümeni⁴⁴ yedek olarak bulunmuştur. Doğu Anadolu'dan daha bazı tümenlerin gelmesi beklenmiş bunlarla bir ihtiyat kolordusu oluşturulmuştur. Fakat bu kuvvetler gelmeden Yunanlıların büyük taarruzları başlamıştır⁴⁵.

Yeni teşkilata göre Batı Cephesi, dört piyade ve bir süvari grubu ile bağımsız tümenlerden oluşmuştur. Üçer tümenli 1., 2., 3., 4. Gruplar ile 5. Süvari Grubu, 6. ve 8.

⁴³ Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 10.

⁴⁴ Mehmet Suphi Bey 24 Ocak 1921 tarihinde 1. Süvari Tümen Komutanıdır. 27 Ocak 1921 tarihinde ise 6. Süvari Tümen Komutanı olmuştur. 14. Süvari Tümeni Şeyh Sait İsyanında yararlılık göstermiştir. Süslü - Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 90.

⁴⁵ Altay, *a.g.e.*, 1949, ss. 10-11.

Bağımsız Piyade Tümenleri ve Kocaeli Grubu (Mürettep Tümen) Batı Cephesi'nin yeni kuruluşunu meydana getirmiştir⁴⁶.

Türk Ordusu II. İnönü Muharebesi'nden önce olduğu gibi, Batı Cephesi birlikleriyle Eskişehir bölgesinde, Güney Cephesi birlikleriyle de Kütahya'dan Afyonkarahisar'a kadar olan bölgede olmak üzere yine iki grup halinde konuşlandırılmıştır. II. İnönü Muharebesi'ni takip eden Dumlupınar Muharebelerinin doğal bir sonucu olarak, Güney Cephesi Batı Cephesi'ne göre daha kuvveti bir durumdaydı⁴⁷.

Güney Cephesi Komutanı Refet Paşa'nın, Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporda; *“Yunanlılar zorlamadığı takdirde Güney Cephesi birliklerinin Eydemir - Kızıltepe - Bakırcık - Karacaviran hattında kalacağını; düşman üç gündür verdiği kanlı kayıplara rağmen süvari tümenlerinin etkisinden sıyrılmak için Uşak'a çekilmediği takdirde, kesin bir sonuç almak isteyeceğini; kuzeydeki takip harekâtının durduğunu gören düşmanın, her iki cepheden aynı kuvvetle taarruz hakkında vermiş olduğu yanlış kararı düzeltmeye kalkışmasının varit olduğunu ve şimdi Güney Cephesinde bulunan dört tümeni kuzeyden daha bir - iki tümenle takviye etmesinin pek umulduğunu, alman haberlerin bu ihtimali doğruladığını”*⁴⁸, belirttikten sonra, *“Güney'de kesin sonuçlu bir meydan muharebesi için hazırlanılmasını ve kullanılması mümkün olan bütün kuvvetlerin bu bölgede toplanması gerekeceğinden, buna göre tedbir alınması”* teklif edilmiştir.

Diğer taraftan, Batı Cephesi Komutanı da Dumlupınar Muharebesi'nin başarıya ulaşmaması üzerine genel durum hakkındaki düşüncelerini 12 Nisan 1921 tarihinde yazdığı bir raporla Genelkurmay Başkanlığı'na sunmuştur. Batı Cephesi Komutanlığının raporunda⁴⁹; *“Batı Cephesi'nde kalan 3. Süvari ve 1. Piyade Tümenleriyle, bir Yunan taarruzu karşısında mukavemet imkânı tabiatıyla hesap edilemez. Güney Cephesi birliklerinin gerisini örtmek üzere, yavaş yavaş Eskişehir'e doğru çekilmek zorunluğu vardır. Bundan ötürü. Güney Cephesi kuvvetlerinin de böyle bir harekete karşı asıl*

⁴⁶ İzzettin Çalışlar, *Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1'inci Kolordu*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2007, s. 1.; Hüsnü Özlü, “Arşiv Belgelerine Göre, Büyük Taarruz Öncesi, ‘Sad Taarruz Planı’ ve Mustafa Kemal Paşa'nın Genel Taarruz Planının Analizi”, *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, (Yay. Haz. Arzu Güvenç - Murat Saygın), 2-4 Ekim 2012, Uşak, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C. II, Ankara 2014, s. 938.

⁴⁷ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda Kütahya Eskişehir Muharebeleri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006, s. 2.; Özlü, *a.g.m.*, s. 938.

⁴⁸ Tırnak içerisindeki alıntılarda yer isimlerinin orijinallliğini korumak için müdahale edilmemiştir.

⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 71.

kuvvetleriyle Eskişehir'e yetişebilecek kadar Kütahya'ya yaklaştırılması gereklidir" denmiştir.

Güney Cephesi Komutanlığının, 13 Nisan 1921 tarihinde yeni bir teklifte daha bulunduğu, bu teklifte; *"Batı Cephesi de dahi olduğu halde, bugünkü genel durum gereği olarak demiryollarımızın tümünün tahrip edilmiş olması düşünülerek, Dumlupınar mevzilerinin tamamen geri alınmasından sonra, takip harekâtına bütün süvariler ve 1-2 piyade tümeniyle devam ederek asıl kuvvetleri Dumlupınar'dan ileri geçirmemek ve düşman İslâmköy batısına atıldıktan sonra da 12. Kolordu tümenlerini eksikliklerini bütünlemek üzere Afyon civarında toplayarak, geri kalan 3-4 tümeni de Döğer kesimine göndermek düşüncesinde olduğunu; bu şekle göre, düşmanın Afyon istikametinde gelişecek bir taarruzunu, demiryollarının onarımına kadar, ancak Balmahmut mevzilerinde kabul edebileceği..."* bildirilmiştir.

Buna karşı Genelkurmay Başkanlığı'nın, *"çekilen düşmanın yalnız süvari ve bir kısım piyade ile takibi ve diğer birliklerin teklif edilen şekilde kullanılmasının uygun olduğunu; en çok zedelenmiş olan 4. Tümenin şimdiden Döğer, Altıntaş kesimine alınması"* istenmiştir. Halbuki o günlerde meydana gelen olaylar bu düşüncenin uygulanmasına imkân vermediği anlaşılmıştır. Güney Cephesi Komutanlığı, durumu elverişli görmediğinden birliklerini Eydemir - Bakırcık hattına aldığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporla da alınan düzen belirtilmiştir⁵⁰.

Güney Cephesi birliklerinin 15 Nisan 1921 tarihinde: 1. ve 2. Süvari Tümenlerini, Aslıhanlar - Şeyhler kesimine gönderdiği vurgulanmıştır. 12. Grubun 23. Tümeniyle Arpalı - Karacaören (Karacaviran)⁵¹ - Çobanözü, 57. Tümeniyle Karacaören - Düzağaç, 41. Tümeniyle Çobanözü, 4. Süvari Tugayı ile de Çayhisar kesimlerine intikal ettirildiği bilgisi verilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı'nın, Yunanlıların Dumlupınar - Altıntaş - Kütahya - Eskişehir genel istikametinde esaslı ve ciddi bir taarruz teşebbüsünü muhtemel gördüğü bildirilerek, buna karşı Güney Cephesi Komutanı'nın düşüncelerini öğrenmek istediği ve bu amaçla 15 Nisan 1921 tarihinde verdiği emirde; *"Böyle bir ihtimale karşı, güneyde Afyon istikametini zayıf bir tümen ve bir miktar süvariyle ve Dumlupınar - Altıntaş*

⁵⁰ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 72.

⁵¹ Yaygın kullanımı Karacaviran olmasına rağmen günümüzde Karacaören olarak geçtiği için "Karacaören" kullanılmıştır.

istikametini zayıf ileri kıtalarla örtüp gözetleyerek, Güney Cephesi emrindeki diğer bütün birliklerin önce Döğer, Altıntaş, Doğular (Tuğlar) kesimine alınmasının ve Bursa cephesinde de gelişecek duruma göre demiryolundan faydalanılarak iki düşman grubundan birine karşı mümkün olan çok kuvvetle kesin sonuçlu bir muharebe kabul edilmesinin, gerek menzil güçlüğü ve gerekse bir kesimden diğerine süratle kuvvet yetiştirmek imkansızlığından genel durum için tehlikeli görüldüğü” belirtilerek, bu konudaki teklif ve alınması düşünülen tedbirlerin soruşturulması istenmiştir⁵².

Genelkurmay Başkanlığı'nın 15 Nisan 1921 tarihindeki emrine karşılık olarak Güney Cephesi Komutanlığının 17 Nisan 1921 tarihinde; örtme ve Yunan kuvvetiyle temasın muhafazası için süvari tümenleriyle bir piyade tümenini aşağıda ifade edilen kesimlere bırakacağı dile getirilmiştir. Bu kesimlerden;

1. Süvari Tümeni'nin Pınarcık (Abya) Vadisi⁵³ - Kızıltaş Vadisi - Murat Dağı batısında kalan kesimin örtmesi için asıl kuvvetiyle Şeyhler, bir alayıyla Kütahya istikametini örtme ve gözetleme için Gediz'de konuşlandırıldığı ifade edilmiştir.

2. Süvari Tümeni'nin Pınarcık Vadisi ile demir yolu arasındaki kesimi örtmek üzere Aydemir - Çalköy - Hamur (Hamurköy)⁵⁴ kesiminde bulunduğu bilgisi verilmiştir.

4. Süvari Tugayı'nın demir yolu ile Ahır Dağı arasındaki bölgenin örtülmesi göreviyle Yıldırım Kemal (Küçükköy)⁵⁵ - Çobanözü kesiminde olduğu söylenmiştir.

Bir piyade tümeninin ise Altıntaş civarında konuşlandığı vurgulanmıştır. Piyade tümeni bir alayla bir sahra topçu bataryasının süvariye yardımcı olmak üzere, Kırkpınar civarına sürüleceği ve 2. Süvari Tümeni'nin emrine gireceği belirtilmiştir. Ayrıca, 12. Grubun 41. Tümeni ile 57. Tümeni'nin takviye edileceği ifade edilmiştir. 57. Tümen'in, ordu büyük kısmı yanına alınacağı; 41. Tümen'in alayları ve karargâhının kadro halinde Ankara'ya gönderileceği izah edilmiştir. 23. Tümen'in, bu takdirde Afyonkarahisar istikametini örtme göreviyle Balmahmut mevziine çekileceği bildirilmiştir. 12. Grup karargâhının şimdilik bu istikamette bırakılacağı ve emrinde 23. Tümenle 4. Süvari Tugayı'nın bulunacağı ifade edilmiştir.

⁵² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 73.

⁵³ Yaygın kullanımı Abya olmasına rağmen günümüzde Pınarcık olarak geçtiği için “Pınarcık” kullanılmıştır.

⁵⁴ Yaygın kullanımı Hamurköy olmasına rağmen günümüzde Hamur olarak geçtiği için “Hamur” kullanılmıştır.

⁵⁵ Yaygın kullanımı Küçükköy olmasına rağmen günümüzde Yıldırım Kemal olarak geçtiği için “Yıldırım Kemal” kullanılmıştır.

1. Piyade Tümeni kuvvetinin çoğu ile Metristepe'yi işgal edeceği ve savunacağı söylenmiştir. Yürükyayla kesiminde bulunan piyade alayı, topçu bataryası ve süvari asıl kuvvetleriyle birlikte Yürükyayla civarında hazırlanacağı, mevzii tutacağı ve İnönü istikametini örteceği emredilmiştir.

3. Süvari Tümeni'nin Yenişehir kesiminde bulunan 29. Süvari Alayı hariç, 61. Tümen Komutanlığının emir ve talimatına göre Yunan kuvvetiyle teması koruyacağı ve üstün Yunan taarruzu karşısında Bilecik - Söğüt - İnegöl kesiminde bulunan asıl kuvvetiyle Nafizpaşa - Pazaryeri - Bozüyük ve Mezit Vadisi istikametinde yavaş yavaş ordunun sol kanadına çekileceği ve Yürükyayla kesimindeki 1. Tümen'e ait müfreze ile birlikte ordu sol kanadını örteceği ifade edilmiştir⁵⁶.

Batı Cephesi birliklerinin 15 Nisan 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle temas ve örtme görevini 3. Süvari Tümeni'ne bıraktığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, emniyet birlikleriyle Kabaçınar - Selimiye - Koyunhisar - Kozköy - Karalar - Akhisar - Edebey - Tahtaköprü hattında tertiplendiği ve 29. Süvari Alayı ile Yenişehir, 28. Süvari Alayı ile Tokuş, 27. Süvari Alayı ile İnegöl kesiminde olduğu bildirilmiştir. 3. Süvari Tümen karargâhı ve bağlı birliklerinin Alibey köyünde bulunduğu ifade edilmiştir. 1. Piyade Tümeni'nin, daha geride 3. Süvari Tümeni'ne destek olacağı vurgulanmıştır⁵⁷.

17 Nisan 1921 tarihinde, Yenişehir kesiminde bulunan 29. Süvari Alayı'nın harekât bakımından 61. Tümen Komutanlığı emrine girdiği söylenmiştir. Yarbay Hacı Arif Bey'in, Yenişehir Bölge Komutanlığı göreviyle Yenişehir'e yollandığı ve 21 Nisan 1921 tarihinde Yenişehir'e vararak görevine başladığı bilgisi verilmiştir⁵⁸.

Güney Cephesi birliklerinde 1. Süvari Tümeni'nin 21 Nisan 1921 tarihinde Gediz'e geldiği, 2. Süvari Tümeni'nin de 21 Nisan 1921 gecesini Uyuzpınar'a intikal ederek 22 Nisan 1921 tarihinde cepheye yerleştiği belirtilmiştir. 8., 4. ve 5. Tümenlerin 22/23 Nisan 1921 gecesini Doğular - Yalnızsaray - Altıntaş kesimlerine doğru yürüyüşe geçtikleri bildirilmiştir⁵⁹.

II. İnönü Muharebesi'nden sonra Yunanlıların Anadolu'ya pekiştirme birlikleri göndermesi ve Yunanistan'dan artırabildikleri kuvvetleri Anadolu'ya getirmeye

⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 73-75.

⁵⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 103-104.

⁵⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 104.

⁵⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 108.

uğraşması nedeniyle, ilerde daha büyük meydan muharebelerine hazırlanmanın gerektiği komutanlıklarca hissedilmiştir. Bu sebeple, en kısa bir zamanda faydalanılması mevcut olan bütün kuvvetlerin Batı Cephesi'nde toplanarak kullanılmasına önem verilmiştir. Bu amaçla, şimdiye kadar Adana Cephesi'nde Fransızlara çarpışan Adana Milis kuvvetlerinden de faydalanılması düşünülmüştür. Genelkurmay Başkanlığı'ndan 9 Mayıs 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına verilen emirde, “*Adana bölgesindeki milis birliklerinden Sinan Bey komutasında bir kısım süvari ile birlikte 2.000 kişilik seçkin ve hareket kabiliyeti artırılmış bir piyade kuvvetinin, mümkün olan çabuklukla Pozantı'da toplanarak Afyonkarahisar'a (12. Grup emrine) gönderileceği*” ifade edilmiştir.

Nitekim Sinan Bey Müfrezesi, Pozantı'da toplandıktan sonra 19 Mayıs 1921 itibaren demir yolu ile üç kademe halinde Afyonkarahisar'a hareket ettirilmiştir. Bu Müfrezenin, 25 Mayıs 1921 tarihinde Afyonkarahisar batısında Boyalı - Gezler - Sinir - Kayadibi bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir. Sinan Bey Müfrezesi genel kuvvetinin 1.250 tüfek, 1.550 er ve 50 binek attan oluştuğu vurgulanmıştır.

Diğer taraftan, II. İnönü Muharebesi'nden önce askerlik daireleri bölgelerinde oluşturulan yardımcı alaylardan birisinin Sandıklı civarında yeniden teşkil edilen Sandıklı Müfrezesi olduğu ve bu müfrezeye 26 Mayıs 1921 tarihinde 52. Piyade Alayı adı verildiği belirtilmiştir.

Birbirleriyle yakın ilişkisi olan bu kuvvetlerden bir tümen oluşturularak Afyonkarahisar batısında faydalanılması ve buradan alınacak asıl birliklerin daha çok önemli olan Eskişehir ve Kütahya bölgelerinde kullanılması düşünülmüştür. 8 Haziran 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığınca Adana Müfrezesi (Sinan Bey Müfrezesi) ile Sandıklı Müfrezesi birleştirilerek Mürettep Tümen'in oluşturulduğu söylenmiştir. Mürettep Tümen Komutanlığına eski Güney Cephesi Komutanı Kurmay Başkanı Yarbay Ahmet Zeki (Tümgeneral Soydemir)⁶⁰ atandığı vurgulanmıştır. Böylece, 8 Haziran 1921 tarihinden itibaren Afyonkarahisar bölgesi Mürettep Tümen'in sorumluluğuna girmiştir⁶¹.

⁶⁰ Ahmet Zeki Bey, 1 Mart 1921 tarihinde Yarbay olmuştur. Mart 1921 yılında 6. Tümen Komutanı, sonra Mürettep Tümen Komutanı olarak tayin edilmiştir. 17 Eylül 1921 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanı olmuştur. 31 Ağustos 1922 tarihinde Albaylığa terfi etmiştir. Süslü - Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 144.

⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 116-117.

1. Grup bölgesinde 3. Süvari Tümeni'ne bağlı üç müfreze, Orhaneli bölgesinde beş müfreze meydana gelmiştir. 3. Grup bölgesinde 1. Süvari Tümeni'ne bağlı üç müfreze, Demirci Bölge Komutanlığı (bu komutanlık kuruluncaya kadar Gördes Askerlik Şubesi) emrinde üç müfreze oluşturulmuştur. 12. Grup bölgesinde Menderes Bölge Komutanlığı emrinde beş müfreze. Aydın Askerlik Dairesi emrinde üç müfreze teşkil edilmiştir. Her müfrezenin 1-2 subay, 10'u tahripçi, 20'si akıncı olmak üzere 30 erden kurulmuştur. Ayrıca akıncı müfrezelerini teşvik için bunlara para verilmesi de kararlaştırılmıştır. Akıncı müfrezelerinin atlı olması, erlerinin tüfek, tabanca, kılıç ve bomba ile donatılması, güvenilir erlerden seçilmesi ve gönüllülerden olması istenmiştir. Bu müfreze erlerinden, askerlik çağında olanlara beş, Askerlik çağında olmayanlara ve silah altında bulunmayanlara 10 lira maaş verileceği söylenmiştir. Başarı elde edilen akınlarda, gidiş geliş arasında geçen günler için de günde 10 kuruş verileceği ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinden alınacak her esir için er başına 10, subay başına 20 lira ödül verileceği dile getirilmiştir. Diğer taraftan, grup komutanları gerekirse bu akıncı müfrezelerini eğitim amacıyla bir yerde toplayabilecekleri de söylenmiştir.

Muharebeden önceki hazırlık döneminde bu akıncı müfrezeleri özellikle cephenin güney bölgesinde (Afyonkarahisar - Sandıklı - Çivril - Dinar - Denizli kesimlerinde) fayda sağlanmış, birçok baskın ve tahripler yaptırılmak suretiyle Yunan hazırlıklarını taciz etmiştir.

19 Mayıs 1921 tarihinde, Orhaneli kesiminde bir piyade tümeni kadar Yunan kuvvetinin Çoğra'dan Cebeliakça istikametinde ve bir süvari alayı kadar Yunan kuvvetinin de Doğan üzerinden Sultaniye istikametinde ilerlemiştir. 19 Mayıs 1921 tarihinde saat 14.30'da Cebeliakça'nın 3 km kadar doğusunda Nilüfer Çayı üzerindeki (420 rakımlı noktadaki) köprüyü geçen bir Yunan süvari takımının geri çekilme zorunda kalmış, ancak bu takımın gerisinden gelen Yunan piyadesi kolbaşıyla köprüden güneye geçmeyi başarmıştır⁶².

Her piyade ve nişancı taburlarında, tıbbi malzeme taşımak için iki mekkare bulunmakla beraber, mekkarelere sargı malzemesi, ilaç ve dört teskere ile iki sağlık

⁶² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 119-120.

çantası yüklenmiştir. Süvari alayında da sağlık teçhizatı ile sağlık personelini taşımak için iki mekkare bulunmuştur⁶³.

Sağlık teşkilatı olarak da sıhhiye bölüğünün iki takıma bölünmüştür. Her takımda dört hasta arabası ile iki sıhhiye arabası vardır. Her hasta arabası iki-dört yatarak ve iki oturarak, toplam, altı yaralı eri ve sıhhiye arabalarında tıbbi malzeme, sargı ve ecza (ilaç) taşınabilmekteydi. Bir muharebe bekleniliyorsa, sıhhiye bölüğü yerine geçmek üzere tümenin sıhhi kurulunun 1/3 oranında ve süvari sıhhiye arabalarından meydana gelmek üzere bir sağlık kademesi oluşturulabileceği belirtilmiştir⁶⁴.

Türk Ordusu'nun veteriner hizmeti olarak, atlı birliklere, cephane kollarına ve ulaştırma katarlarına gereği kadar veteriner atanmıştır. Veterinerler, hastalanan hayvanları tedavi etmek ve nalbantları göz altında bulundurmak üzere görevlendirilmiştir. Bundan başka elde edilen hayvan sürülerinin muayenesinde, veterinerlerin düşünceleri alınmıştır. Hastalığı hafif olan hayvanlar birlikler yanında tedavi edilmiş, ağır hastaların menzilde bulunan hayvan depolarına gönderilmiş ve tedavisi mümkün olmayanlar satılmış ya da telef edilmiştir⁶⁵.

Süvari makineli tüfek, istihkam, telgraf bölüklerinde cephane ikmal konusunda süvari tümenine katılan topçu birliklerinin hafif cephane kollarında filinta cephanesi bulunan birkaç araba veya mekkare bulunmuştur. Bundan başka süvari, istihkam, telgraf ve baloncu birlikleri muharebe sırasında en yakın piyade cephane mekkarelerinden ve muharebeden sonra en yakın cephane kolundan ikmal yapılmıştır. Süvari ve istihkam birliklerinin yanında bulunan tahrip cephanesi, kolordu istihkam ve köprücü takımları ile taşınan cephane tahrip arabasından ikmal edilmiştir⁶⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının, 26 Mayıs 1921 tarihinde Menderes bölgesinde oluşturulan 1. Müzaheret Alayı'na 50., Denizli Müzaheret Alayı'na 51. ve kurulacak olan süvari alayına 34. Alay numarasının verildiği ve aynı zamanda Menderes Bölge Komutanlığına da 6. Tümen adının konulduğu belirtilmiştir⁶⁷.

⁶³ Türk İstiklal Harbi, *İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923)*, Genelkurmay Basımevi, C. VII, Ankara 1975, s. 217.

⁶⁴ TİH, *a.g.e.*, C. VII, ss. 217-218.

⁶⁵ TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 219.

⁶⁶ TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 220-221.

⁶⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 124.

Denizli bölgesinde Sarayköy cephesinin Çubuk Dağı'na kadar, Çal cephesinin Güney Köprüsü'ne (dahil) kadar uzandığı bilgisi verilmiştir; Sarayköy cephesinin Güney Köprüsü'nden (hariç) Sarayköy'ün 30 km batısına kadar nehir boyunu takip ettiği ifade edilmiştir. Çal'daki müfrezenin 338 silah olmak üzere 402 mevcutlu bir piyade taburu ile 48 atlı müzaheret takımından kurulu olduğu; Sarayköy cephesinde 360'ı silahlı olmak üzere 419 mevcutlu bir piyade taburu ile 160 atlı Denizli Süvari Müzaheret Bölüğü'nün bulunduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, Denizli'de 50 silahlı bir yedek birlik ve 30 atlının bulunduğu ifade edilmiştir⁶⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının 30 Mayıs 1921 tarihinde 1., 3. ve 41. Gruplara verdiği emirde; 30 Mayıs 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin verdiği habere göre, Yunanlıların birliklerine yayımladığı emirde *“Türklerin pek yakında taarruz edeceği; kendilerinin 31 Mayıs 1921 tarihinde İnegöl ve Kütahya istikametlerinde uçak faaliyetlerinin devam ettiği”* bilgisi verilmiştir⁶⁹. 12. Grubun bu hareket şekline göre, 4. Süvari Tugayı yukarda açıklanan hattı tuttuğu takdirde, 2. Süvari Tümeni'nin Çakır Tepe'ye bir alay göndererek 4. Süvari Tugayı ile sıkı bağlantıda bulunacağı ifade edilmiştir. 12. Grup kararlaştırılan durumu alıncaya kadar 2. Süvari Tümeni'nin Cin Dağı'nda kalmaya çalışacağı söylenmiştir. 12. Grubun kararlaştırılan durumu aldıktan sonra 2. Süvari Tümeni'nin 12. Grubun sol kanadına çekileceği ve 4. Süvari Tugayı ile beraber 12. Grup Komutanlığının emrine gireceği ifade edilmiştir. Bu durumda, iki grup arasında kalan boşlukların tümen süvari bölükleri tarafından örtüleceği belirtilmiştir. Ancak, 12. Grubun kararlaştırılan tertibi almasına imkân vermezse, 2. Süvari Tümeni'nin daha önce 7 Mayıs 1921 tarihinde verilen emre göre hareket edeceği bildirilmiştir⁷⁰.

Genelkurmay Başkanlığı, Ümraniye harekâtının başarı ile sonuçlanması sebebiyle 14. Süvari Tümeni'nin Batı Cephesi'ne alınmasını kararlaştırdığından Merkez Ordusu Komutanlığından *“bu Tümen alaylarının noksan bulunan atlı mevcudunun bütünlenmesi için 27. Süvari Tugayının bağımsız olarak 13. Tugay yerine Ordu emrinde bırakılmasını ve mevcudu daha fazla olan 13. Tugay'ın 14. Süvari Tümeni'ne verilmesini; Tümenin alaylarının 400'den aşağı mevcutlu olmamasını sağlamak için, Ordu emrinde kalacak süvari tugayı hayvanlarından faydalanılmasını, noksanların sonra bölgeden*

⁶⁸ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 124.

⁶⁹ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 125.

⁷⁰ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 126.

bütünlenmesini ve bu şekilde bütünlenecek olan 14. Süvari Tümeni'nin harekete hazır bulundurulmasını ve bildirilmesini” istemiştir.

Merkez Ordusu Komutanlığınca, 14. Süvari Tümeni'nin Batı Cephesi'ne yollanması için alınan hazırlık emri üzerine 14. Süvari Tümeni'ne 8 Mayıs 1921 tarihinde Sivas'ta toplanması için emir verilerek 14. Süvari Tümeni'nin en kısa bir zaman içinde harekete hazırlanması istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 123 subay, 1.413 er, 987 havan, 832 tüfek, 8 ağır ve 3 hafif makineli tüfekle 4 toptan meydana geleceği ifade edilmiştir. 13. Süvari Tugayı'nın yerine ordu emrinde kalacak olan 27. Tugay'ın 336 hayvanının da 14. Süvari Tümeni'ne verileceği söylenmiştir. Ayrıca, satın alınan hayvanlardan da 14. Süvari Tümeni'ne takviye edileceği vurgulanmıştır.

14. Süvari Tümeni'nin, hazırlıklarını tamamlayarak Sivas'ta toplanmak üzere 12 Mayıs 1921 tarihinde Ümraniye'den hareket ettirildiği ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni, Sivas'a geldikten sonra 13 Mayıs 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporda *“erlerin çıplak olması, bir aydan fazla yapılan harekât sonucu yorgun düşen ve hemen hepsi nalsız olan hayvanlara nal tedariki ve ihtiyaçların bir dereceye kadar giderilmesi, birliklerin düzenlenmesi gibi işlerden ötürü Tümenin ancak, 21 Mayıs'ta harekete geçebileceğini; yürüyüş ve konmada kolaylığın sağlanabilmesi için Tümenin iki yolla yürüyeceğini”* bildirmiştir. Bu teklif Genelkurmay Başkanlığı'nca olumlu karşılanmıştır.

Batı Cephesi Komutanlığının emrine verilen 14. Süvari Tümeni'nin, 97 subay, 9 tabip, 6 veteriner, 10 imam, 8 sanatkâr askeri memur, 12 sivil memur olarak toplam 142 kişi olduğu söylenmiştir. Ayrıca 1.487 er, 1.016 tüfek, 3 ağır ve 8 hafif makineli tüfek, 217 sandık piyade cephanesi, 4 dağ topu, 240 top mermisi, 1.144 hayvan ile 21 Mayıs 1921 tarihinde Sivas'tan yola çıktığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, karayolu ile Ankara'ya geldikten sonra, dokuz kademe halinde ve demir yolu ile Eskişehir'e taşındığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin son kademenin ise 19 Haziran 1921 tarihinde Eskişehir'e ulaştığı bilgisi verilmiştir⁷¹.

Milli Savunma Bakanlığı bütçesine bakıldığında II. İnönü Muharebesi zaferle sonuçlanmıştır. 2 Nisan 1921 tarihinde toplanan Büyük Millet Meclisi, önceden alınan hızlı bir kararla gündeme Millî Savunma Bakanlığı bütçesini almıştır. Zafer haberi

⁷¹ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 128-129.

milletvekilleri tarafından büyük bir heyecan ve sevinçle karşılandığından, Milli Savunma bütçesinin tartışması yapılmadan müzakeresi önerilmiş, onaylanarak kabul edilmiş ve fasıllara geçilmiştir. Türk İstiklal Harbi'nin, askeri, mali ve ekonomik faktörler bakımından en buhranlı yıllarından biri olan 1921 yılı Milli Savunma bütçesi şu şekildedir: 317. fasılın 4. maddesinde: Süvari aşiret Süvari Motorlu taşıt, hükümetçe 193.752 önerilmiş ve komisyonca 184.066 kabul edilmiştir. 324. fasılın 2. maddesinde: hükümetçe Top koşum ve semeri, eyeri, araba koşumu için 300.000 önerilmiş, komisyonca 120.000 kabul edilmiştir⁷².

Batı Cephesi Komutanlığının 4 Mayıs 1921 tarihinde Batı ve Güney Cephesi Komutanlıklarının birleştirilmesi konusunda Grup birliklerine verilen emirde; genel olarak harekât planının ana hatları saptanmıştır⁷³.

Harekât hazırlığı ile ilgili diğer faaliyetler konusunda, Dinar ve Havalisi Komutanlığı emrinde bulunan bölgeye ilave olarak Denizli, Aydın, Muğla, Burdur, Isparta sancaklarını da kapsamak üzere Menderes Bölge Komutanlığı kurulmuş ve 12. Grup kuruluşuna alınmıştır. Yeni değişiklikten sonra eski 12. Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, emir ve komutayı Albay Halit Bey'e verdikten sonra yeni bir görev almak üzere emir subayı ile Eskişehir'e Batı Cephe karargâhına hareket etmiştir⁷⁴.

Güney Cephesi Komutanlığının 4 Mayıs 1921 tarihindeki emrinde; Yunan kuvvetinin gerilerine akınlar yapmak ve gerektiğinde demir yollarını tahrip etmek

⁷² TİH, a.g.e., C. VII, ss. 150-154.

⁷³ Emirde; "1) 4. ve 24. Piyade Tümenleriyle 1. Süvari Tümeninden 3. Grup;

5., 8. Piyade Tümenleriyle 2. Süvari Tümeninden 4. Grup;

57. Piyade Tümeniyle 4. Süvari Tugayı ve Dinar, Denizli, Menderes bölgesindeki birliklerden 12. Grup teşkil edilmiştir. 3. Grup Komutanlığı'na Albay Arif, 4. Grup Komutanlığı'na Albay Kemalettin Sami ve 12. Grup Komutanlığına da Albay Halit atanarak yeni görevlerine gönderilmişlerdir. Grup komutanlıkları kolordu yetki ve yükümlülüğündedirler.

2) İslamköy - Samra - Çatmalımezar - Çukurören - Tokol - Yağcılar - Adaköy - Yuvalı - Kavakgölü - Koçak - Eminekadın deresi - Saka Çiftliği - Çobanlar hattı 3. ve 4. Gruplar arasında huduttur. Bu yerlerden yalnız Koçak - Adaköy 4. Gruba, diğerleri 3. Gruba aittir.

3) Cafergazi türbesi - Selkisaray - Ortatepe - Resulbaba Tepesi - Çatalçeşme - Karacadağ - Emir dağı hattı 4. ve 12. Gruplar arasında huduttur (hat 12. Gruba dahildir).

4) 3. Grup, Karlık - Yellice dağı - Kocakoz - Kabakdede - Koçak (hariç) genel hattındadır.

4. Grup, Koçak (dahil) - Akçal - Demirli - Hasançalı - Nasuhçal genel hattında tahkimat yapacaklar ve bir düşman taarruzuna karşı bu hattı kesinlikle savunacaklardır.

12. Grup, Balmahmut mevziini tahkim edecektir.

5) Lojistik işleri ayrı bir emirle düzenlenecektir.

6. Grup komutanları, yerlerine vardıklarını, komutayı ellerine aldıklarını ve emirlerine giren birliklerin kısa kuvve ve konuşlarını bildireceklerdir." denmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının, verdiği diğer bir emirle de: "61., 11., 1. Piyade ve 3. Süvari Tümenlerinden 1. Grubun teşkil edildiği, Grup Komutanlığına Albay İzzettin'in atandığı ve Grubun kolordu yetkisini taşıdığı; tümenlerin muharebe hazırlıkları, eğitim, tahkimat sevk ve idare bakımından grup komutanlıklarına bağlı olduğu; 41. Piyade Alayı'nın 7. Tümen'in kurulmasına kadar 1. Grup emrinde bulunacağı..." bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 86-87.

⁷⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 88.

amacıyla akıncı müfrezelerinin oluşturulması istenmiştir. Bu müfrezelerin sayılarının Kütahya sancağı sınırları içinde ve 1. Süvari Tümeni emrinde 5, Dinar Dolayları Komutanlığı emrinde 5 ve Aydın Kalemî bölgesinde de 3 olacak şekilde oluşturulmuştur⁷⁵.

Genelkurmay Başkanlığı 15 Haziran 1921 tarihinde Antalya bölgesinde ve 6. Tümen'den oluşturulan 5. Grup Komutanlığına Albay Fahrettin Bey'in tayin edilmesi ya da Doğu Cephesi Aşiret Birliği'nde sevk ve idare işleriyle ilgilenmesi için Batı Cephesi Komutanlığına telgraf çekmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı tarafından Fahrettin Bey'in Doğu Cephesi görevini arzu etmediği, şimdilik cephe emrinde kalmasının uygun olacağını ifade etmiştir⁷⁶.

Batı Cephesi ve Güney Cephesi Komutanlıklarının tek bir çatı altında Batı Cephesi Komutanlığı olarak, kolordularında grup olarak nitelendirildikten sonra 1. Grup komutanı Kurmay Albay İzzettin (Çalışlar) Bey'in olduğu ve 1. Grubun İnönü bölgesinde bulunduğu ifade edilmiştir. 3. Grup Komutanlığının Albay Arif Bey'in kontrolünde olduğu ve Kütahya'da bulunduğu söylenmiştir. Albay Kemalettin Sami Bey'in 4. Grup Komutanı olarak Kütahya güneyinde Çekürler'de konuşlandığı belirtilmiştir. 12. Grup komutanının Albay Halit Bey'in olduğu ve Afyonkarahisar bölgesinde bulunduğu vurgulanmıştır. Kurmay Yarbay Şükrü Naili Komutasındaki 15. Tümen ile 14. Süvari Tümeni'nin cephe yedeği olarak bulunduğu bilgisi verilmiştir⁷⁷.

Genelkurmay Başkanlığı, Yunan Ordusu'nun II. İnönü Muharebesi'nde yenilginin açısını çıkarmak ve harp hedeflerine ulaşmak üzere yeniden taarruz edeceğini hesaba katarak, böyle bir taarruzu karşılamak üzere Batı Cephesi'ni kısmen yeni kurulan ve kısmen de diğer cephelerden getirilen birliklerle takviye ederek tümen sayısının 20'ye (16 piyade ve 4 süvari tümeni ile 2 süvari tugayı) çıkarmaya çalışmıştır. Ancak, Büyük Millet Meclisi Hükümeti çeşitli siyasi ve iç sebeplerle maddi koşullar nedeniyle bir genel seferberlik ilanına olanak bulamadığından, birliklerin kadro ihtiyaçları tamamlanamamış; bu yüzden Yunan Ordusu'na karşı sayıca üstünlük elde edilemediği gibi bir denge de sağlanamamıştır⁷⁸.

⁷⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 89.

⁷⁶ ATASE Arşivi, K:1225, D:82.; ATASE Arşivi, K:1225, D:82aa.

⁷⁷ Fahrettin Altay; *Görüp Geçirdiklerim 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, Dilek Matbaası, İstanbul 1970, s. 285.

⁷⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 4.

Türk Ordusu'nun bir kolunu oluşturan süvari sınıfında üçlü teşkilat uygulanmıştır. Tümenler iki ve daha fazla alaydan, alaylar üç veya daha fazla bölükten kurulmuştur. Süvari tümenlerinde, tugay teşkilatına 28 Haziran 1921 tarihinde başlanmıştır. Ayrıca grup ve tümenlerde keşif için birer süvari bölüğü bulunmuştur⁷⁹.

1 Mayıs 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümen komutanı Yarbay Suphi Bey olmuştur. 14. Süvari Tümeni Zara ve güneyinde iç ayaklanmaların bastırılması, iç güvenlik ve huzurun sağlanması gibi görevlerde yer almıştır. Binbaşı İbrahim Bey'in komutanlığında 3. Süvari Tümeni'nin, Yenişehir - İnegöl hattında Yunan kuvvetine karşı örtme görevi aldığı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümen komutanının Kurmay Yarbay Ahmet Derviş⁸⁰, 2. Süvari Tümen komutanının Yarbay Nazmi Bey olduğu ve bu tümenlerin Çalköy - Yağcılar - Şeyhler - Örenköy kesimlerinde konuşlandığı belirtilmiştir⁸¹.

Albay Fahrettin Bey 13 Ekim 1919 tarihinde⁸² Konya'ya 12. Kolordu komutanı olarak atanmıştır. 12. Kolordu Komutanlığının birliklerinden ise 23. Piyade Tümen komutanının Kurmay Yarbay Ömer Halis Bey'in, Arpalı - Güneyköy doğusu hattında, 57. Piyade Tümen komutanının Yarbay Mümtaz Bey'in Karacaören - Düzağaç kesiminde, 41. Piyade Tümen Komutanı Albay Şerif Bey'in Tazlar (Tazılar)⁸³ - Ahır Dağı bölgesinde, 4. Süvari Tugayı'nın Çayhisar'da buldukları bilgisi verilmiştir⁸⁴.

II. İnönü Muharebesi'nden sonra üç ay kadar bir zaman geçmiştir. Bu süre içinde Yunan Ordusu, genel seferberlik yapmış, cephedeki kuvvetlerini takviye etmiştir. İnsan, tüfek, makineli tüfek ve top bakımından Türk kuvvetlerine üstün hale gelmişlerdir. 10 Temmuz 1921 tarihinde yeniden ve genel bir taarruza geçmişlerdir. Yunan taarruzunun başladığı sırada, Türk kuvvetleri başlıca Eskişehir kuzeybatısındaki İnönü mevzileriyle Kütahya - Altıntaş bölgesinde toplanmış bulunuyordu. Afyonkarahisar civarında iki tümen vardı. Yunan kuvvetlerine gelince. Yunanlıların da Bursa'da bir, Uşak doğusundaki iki kolorduları toplu halde bulunuyordu. Menderes'te bir tümenleri vardı. Yani, asıl vurucu güçlerini merkezde toplamışlardı. 1921 Haziran başlarında, Mustafa Kemal Paşa'yla Fevzi, İsmet ve Refet Paşaların Kütahya gerisinde Alayunt İstasyonu'nda

⁷⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 44.

⁸⁰ Ahmet Derviş Bey, Aralık 1920 yılında 1. Süvari Tümen Komutanı olarak atanmıştır. Süslü - Balcıoğlu, a.g.e., s. 156.

⁸¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 47-49.

⁸² Türk İstiklal Harbi, *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, B. II, Ankara 1989, s. 114.

⁸³ Yaygın kullanımı Tazılar olmasına rağmen günümüzde Tazlar olarak geçtiği için "Tazlar" kullanılmıştır.

⁸⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 50.

yaptıkları bir toplantıda, Yunanlıların karşısındaki Türk Ordusu'ndan Batı ve Güney Cepheleri şeklindeki bölünüşünden vazgeçilerek, Kütahya ve Afyonkarahisar'ın da katılmasıyla bütün cephe “*Batı Cephesi*” adı altında teşkilatlandırılmış olarak İsmet Paşa'nın komutasına verilmişti⁸⁵.

3 Mayıs 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'nca verilen bir emirle Batı ve Güney Cephesi Komutanlıkları birleştirilerek her iki komutanlığın bütün birlikleri Batı Cephesi Komutanlığı emir ve kuruluşuna girmiş ve kolordu yetkisinde grup komutanlıkları teşkil edilmiştir. Güney Cephesi Komutanlığı karargâhı da Batı Cephesi karargâhıyla birleştirilerek Cephesi Komutanlığı karargâhı takviye edilmiştir⁸⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı 12/13 Mayıs 1921 tarihinde:

1) 3. Gruptan bir kısım süvari tümeninden bir süvari alayıyla 12. Grup, 4. Süvari Tugayı'ndan iki süvari alayı 1. Grup emrine gönderilecektir.

2) 1. Grup adı geçen alayları kamilen kesin Hacı Arif Bey Komutasına verecek ve bide 29. Süvari alayı Eskişehir'e gönderilecektir. Bu alayın varışının ardından 61. Tümen Süvari Bölüğü'nden tümenine alınmak isteyebilir.

3) Alaylar Kütahya ve Afyon'dan trenle Kara köye sevk edilecektir. 3. ve 12. Gruplara alayların mevcudiyen ve ikrap (binmeleri) Demir yolu Müdüriyet şubesine, 1. Grup Komutanlığı'na ve cepheye bildireceklerdir.

4) 29. Alayında birisinin alınacağı Nizamiye Alayı'nın istenilen bölgeye gidinceye kadar bilgisi gizli tutulacaktır.” şeklinde 12. Grup Komutanlığına bilgi vermiştir⁸⁷.

2. Grup Komutanlığının 16 Mayıs 1921 tarihinde 30. Alay Komutanlığına yazdığı yazıda; Yoncalı'da 30. Alay Komutanlığına 16 Mayıs 1921 Sekürü'ndeki bölüğün geri alınmayacağı ve yerinde kalmasının uygun olacağı tavsiye edilmiştir⁸⁸.

15 Haziran 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Komutanı Kurmay Yarbay Ahmet Derviş Bey, Kurmay Başkanı Yüzbaşı Ekrem Bey'dir. Birlikleri 10., 11., 14. Süvari Alayları ile tümene bağlı birliklerden meydana gelmişlerdir.

⁸⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, Remzi Kitabevi, C. II, B. 17, (1999), s. 441-442.

⁸⁶ Kazım Karabekir, *Paşaların Hesaplaşması İstiklal Harbine Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik*, Truva Yayınları, B. 3, İstanbul 2019, s. 141.

⁸⁷ ATASE Arşivi, K:1295, D:12.

⁸⁸ ATASE Arşivi, K:1292, D:27ad.

2. Süvari Tümeni Komutanı Kurmay Yarbay Ethem Servet Bey, Kurmay Başkanı Yüzbaşı Kurtcebe Bey'dir. Birlikleri 2., 4., 13. ve 19. Süvari Alayları ile Tümen bağlı birliklerden oluşmuştur.

Mürettep Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Ahmet Zeki, Kurmay Başkanı Yüzbaşı Yümnü Beylerdir. Birlikleri 52. Piyade Alayı, Adana Müfrezesi, Sandıklı Alayı (sonradan 35. Süvari Alayı adı verilmiştir), iki topçu bataryasından meydana gelmiştir.

4. Süvari Tugayı Komutanı Albay İsmail Hakkı Bey tarafından komuta edilmiştir. Birlikleri 5., 20., 33. Süvari Alayları ve Ağır Makineli Tüfek Bölüğü olarak görülmüştür.

14. Süvari Tümeni Komutanı Süvari Yarbay Suphi Bey, Kurmay Başkanı Binbaşı Ziya Bey'dir. Birlikleri, 13. Süvari Tugayı (3. ve 32. Süvari Alayları), 28. Süvari Tugayı (54. ve 55. Süvari Alayları) ile Tümen'e bağlı birliklerdir. 25 Temmuz 1921 tarihine kadar bu kuruluşlarda bazı değişiklikler yapılarak Kütahya - Eskişehir muharebelerine genel olarak bu kuruluştaki birliklerle girilmiştir.

Yunan Ordusu'nun süvari teşkilatına bakıldığı zaman kolordu ve tümenlerde birer süvari keşif bölüğü vardır. Ordu emrinde bulunan Süvari Tugayı iki alaylı, alaylar iki süvari gruplu (tabur eşiti) ve bir ağır makineli tüfek bölüklüdür. Her grupta iki süvari bölüğü, her bölükte dört süvari takımı vardır⁸⁹.

Genelkurmay Başkanlığı'ndan Batı Cephesi Komutanlığına, cepheye sokabileceği tüfek sayısı tekrar sorulmuş; karşılık olarak "*Batı Cephesinde bulunan tümenlerin tüfek sayısının 53.637, ağır makineli tüfek sayısının 406, hafif makineli tüfek sayısının da 252 olduğu; piyade tümenlerinde bulunan tüfeklerin % 90'nun, süvari tümenlerinde bulunan tüfeklerin % 70'inin cepheye sokulabileceği; bununla beraber, her tüfekten cephede faydalanılmasına çalışıldığı*" bildirilmiştir⁹⁰.

Yunan Genelkurmayı'nın hazırladığı tarih kitaplarında Türk Ordusu'nun Batı Cephesi kuvvetlerinin 14 Haziran (1 Haziran 1921) 1921 tarihinde 79.530 piyade, 7.370 süvari ve 8.750 düzensiz ordu mensubu olmak üzere, toplam 95.650 insandan oluştuğu ifade edilmiştir. Türk İstiklal Harbi kitabında ise Batı Cephesi kuvvetlerinin 15 Haziran 1921 tarihinde⁹¹ 6.040 subay (4.516'sı muharip), 116.091 er (77.034'ü muharip), 60.103

⁸⁹ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 54-57.

⁹⁰ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 144.

⁹¹ 5. Süvari Grubu'nun subay, er ve makineli tüfek kuvvet kaybı için Bkz. EK-7. Ayrıca cephe için Bkz.

tüfek, 432 ağır makineli tüfek, 238 hafif makineli tüfek, 162 top ve 4 uçaktan oluştuğu belirtilmiştir. Bu dönemde Türk kuvvetleri 9.785 subay, 178.142 er, 100.555 tüfek, 701 ağır makineli tüfek, 355 hafif makineli tüfek ve 303 toptan oluştuğu ifade edilmiştir⁹².

Yunan Ordusu'nun 27 Haziran 1921 tarihinde (14 Haziran 1921) saat 20.00'da İzmit'i boşaltmaya başladıkları anlaşılmıştır. Yerli Rumlarla birliklerin bindirilmesi 28 Haziran 1921 tarihinde (15 Haziran 1921) saat 3.00'a kadar sürdüğü ve gemilerin demir alarak limandan çıktıkları bilgisi verilmiştir. Nihayet 28 Haziran 1921 tarihinde sabah 8.00'de, bir direnişle karşılaşılmaksızın Sakarya Bölge Komutanlığı emrindeki bir Türk süvari birliğinin İzmit'e girişiyle, şehir Yunan işgalinden kurtulmuştur⁹³.

1. Süvari Tümen Komutanlığının 15 Haziran 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına yaptığı bir teklifte; *“Tümenin 23 Mart'tan bu yana devamlı olarak hareket halinde bulunduğu; geçmekte olan çayır mevsiminden de faydalanılmadığı takdirde, bir ay sonra hayvanların çoğunun elden çıkacağı”* belirtilerek, *“aynı zamanda yıpranmış bulunan donatımın onarılması ve hayvanları olatmak üzere, başka bir birlikle değiştirilerek 15 gün kadar dinlenmeye çekilmesi”* istenmiştir. 3. Grup Komutanlığı, bu teklifi yerinde bularak, 14. Süvari Tümeni'nin geçici bir süre için değiştirilmesi, hiç olmazsa 15 gün için Kütahya civarına alınmasını Batı Cephesi Komutanlığından rica etmiştir. Buna verilen karşılıkta *“düşmanın yakında taarruzu beklendiği; 14. Süvari Tümeni'nin durumu bilmediği ve araziye tanımadığı için, değiştirme işinin uygun bir zamanda yapılacağı”* bildirilmiştir⁹⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının süvari tümenlerine verdiği emirde, süvari alaylarının üç bölük üzerine örgütlenmesi istenmiş; 14. Süvari Tümeni'ne de bu yolda hareket etmesinin gerekliliği bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, bu duruma göre örgütlendikten sonra, fazla kalacak subaylarını Batı Cephesi Komutanlığı emrine göndereceği, aynı zamanda 3. Süvari Tümeni için, 50 atlı bir süvari bölüğünün oluşturulacağı emri verilmiştir⁹⁵.

20 Haziran 1921 tarihinde, Uşak üzerinde yaptırılan hava keşfi raporunda Dumlupınar - Uşak arasında Yunanlıların beş tünden çok bir kuvvet topladıkları

⁹² Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliği Gözüyle Anadolu Harekatı (1919 - 1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul 2010, s. 383.

⁹³ Erdem, *a.g.e.*, s. 390.

⁹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 145.

⁹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 146.

anlaşılmıştır. Bu beş tümen karşısında bulunan Türk kuvvetlerinin ise, yedekteki 7. Tümenle birlikte 5., 8., 57. Piyade Tümenleri ile 1. ve 2. Süvari Tümenlerinden meydana geldiği söylenmiştir. İlk bakışta tümen sayısında Yunan Ordusu'nun büyük bir üstünlüğü görülmüyorsa da; eldeki bilgilere göre bu beş Yunan tümeninin kuvveti, 25.000 piyade tüfeği, 360 ağır makineli tüfek, 1.140 hafif makineli tüfek ve 60 toptan meydana gelirken Türk tümenlerinin kuvveti ise 12.666 tüfek, 101 ağır makineli tüfek, 45 hafif makineli tüfek, 37 top olduğu belirtilmiřtir⁹⁶.

⁹⁶ TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 148-149.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA - ESKİŞEHİR MUHAREBELERİNDE 5. SÜVARI KOLORDUSU

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanmasına dayanılarak Anadolu'nun çeşitli kısımları işgal edilmiştir. Bu süreç 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali ve ardından da 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgali ile devam etmiştir. Özellikle 1920 yılında Anadolu'nun belirli bölgelerinde iç isyanlar çıkmıştır. Bu işgal ve isyanlara karşı ise gerek çeteler gerekse düzensiz birliklerle isyanlar bastırılmaya çalışılmıştır. Anadolu'yu savunan Kuvayı Milliye'nin, Yunan Ordusu'na karşı bir başarı elde edilemeyeceği anlaşılınca düzenli orduya geçme kararı alınmıştır. 1920 yılının aralık ayında düzenli orduya geçilmiş ve Yunan Ordusu'na karşı I. İnönü Muharebesi yapılarak ilk başarı sağlanmıştır. Arkasından II. İnönü Muharebesi'nin başarısı düzenli ordunun kurulmasında doğru kararların alındığının bir göstergesi olmuştur.

23 Haziran 1921 tarihinde Batı Cephesi bölgesindeki akıncı kollarının durumunda Eskişehir'de düzenlenmek üzere bulunan 29. Süvari Alayı Yenişehir kesiminde kullanılmak üzere 1. Grup emrine verilmiştir. Mevcutları çok az olan 21. ve 22. Alayların birleştirilmesiyle bir alayın kurulması, bu alayla 29. Süvari Alayı'ndan kurulu bir süvari tugayının oluşturulması düşünülmüştür. Batı Cephesi Komutanlığı bu düşüncesini 24 Haziran 1921 tarihinde yazdığı bir raporla, Genelkurmay ve Millî Savunma Bakanlığı'na teklif etmiş; bu teklif uygun görülerek 10 Temmuz 1921 tarihinde Yenişehir Bölge Komutanlığı, Mürettep Süvari Tugayı adı ile yeniden örgütlenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 25 Haziran 1921 tarihinde Grup komutanlıklarına verdiği emirle *“düşmanın Kocaeli bölgesindeki birliklerini Batı Cephesine getirmiş olmasına ihtimal verildiği; 23 Haziran'da Bursa - Mudanya yolu üzerinde İzmit'teki 11. Yunan Tümeninden bir erin yakalandığı; Burhaniye kesimine gelen Yunan birliklerinin Buldan üzerinden Uşak'a gönderildikleri”* açıkladıktan sonra, *“düşmanın yakında taarruz yapma ihtimali olduğu; akıncı müfrezelerinin düşman gerilerinde ve Cephece tespit edilen kesimlerde faaliyete başlamaları ve faaliyetlerinden zamanında haber verilmesi”* istenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı 26 Haziran 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne verdiği emirle 14. Süvari Tümeni'nin üç alay olarak düzenlenmesi ve tugay komutanlıklarının kaldırılmasını istemiştir. 14. Süvari Tümeni kuruluşundaki dağ topçu

bataryasının, süvari topçu bataryası olarak oluşturulması ve fazla kalan subayların Batı Cephesi karargâhına Eskişehir'e gönderilmesini söylemiştir⁹⁷.

Batı Cephesi Komutanlığının Eskişehir'den 25/26 Haziran 1921 tarihinde 1., 3., 4., 12. Grup Komutanlarına ve bilgi içinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği cephe emrinde, Yunan kuvvetinin İzmit civarındaki birliklerini Türk cephesine nakletmekte olduğu tahmin edilmiştir. Türk Akıncı Müfrezeleri tarafından 23 Haziran 1921 tarihinde Bursa - Mudanya yolu üzerinde İzmit'teki Manisa Tümeni'ne mensup bir asker esir edilmiştir. Hatta Menderes mıntıkasında Burhaniye İstasyonu'na her gün Yunan birliklerinin Buldan üzerinden Uşak istikametine sevk edildiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin yakında Türk cephesine bir taarruzu beklendiği düşünülmüştür. Grupların ve 6. Tümen'in akıncı müfrezeleri belirtilen mıntikalarda Yunan kuvvetinin gerilerinde faaliyetleri yapmak için yola çıkarılacağı ifade edilmiştir. 1. Grup akıncı müfrezelerinin Aksu ile Bursa arasına, 3. Grubun Orhaneli bölgesindeki kuvvetlerinin Salihli istikametlerine, Gördes'te bulunan kuvvetlerinin Uşak - Alaşehir arasına, 6. Tümen müfrezelerinin Banaz Deresi kuzeyine geçirilerek Uşak hattına doğru, akıncı müfrezelerinin özellikle Yunan kuvvetinin nakliye kollarına, tek tek karakollarına, telgraf hatlarına, demir yolu, köprü ve tünellerine taarruz etmesi kararlaştırılmıştır. Akıncı müfrezelerin faaliyeti esnasında Yunan taarruz için ileri hareketi anlaşılırsa gerilerde akın faaliyetinin daha ziyade artırılması konusunda müfreze komutanlarının dikkat etmelerinin gerekli olduğu söylenmiştir. Müfrezelerin yaptıklarından hızlıca haber almak hususunda grup ve tümen komutanları tarafından tedbirlerin alınması rica edilmiştir. Müfrezelerin hareket zamanı, hareket istikametleri ve her birinin hareket sonucu bildirilmesi istenmiştir⁹⁸.

Haralambos D. Triantafillidis'in "Anadolu Harekatı ve Bir Piyade Erinin Günlüğü" eserinde, Yunan Ordusu'nda aksamaların örneklerini şu şekilde ifade etmiştir: "4. Yunan Tümeni'nin 13 Temmuz (30 Haziran) 1921 tarihinde Afyon'u işgal ettikten sonra plana göre orada karma birlik bırakarak, 12. Tümen ve süvari tugayı ile birlikte sağ kanatta ilerlemeye devam etmesi gerekirken, Türk kuvvetlerinin bütün tümenini Afyon Bölgesi'nde alıkoymuşlardır. Ayrıca Yunan Ordusu'nun sol kanadındaki Kuzey Tümen Grubu hedeflerini gerçekleştirilememiştir. Bunun sebebi Türk piyade ve süvari

⁹⁷ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 150-151.

⁹⁸ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:95, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 1993, s. 1-3.

birliklerinin gerçekleştirdikleri akınlarla, 11. Yunan Tümeni'ni iki kez dönmek zorunda bırakmalarındır. Ayrıca Türklerin Yunan malzeme konvoylarına verdikleri zararlar, Yunan kuvvetlerinin Eskişehir'e doğru hızlı ilerleyişini engellemiştir. Yunan 3. Kolordu (7. ve 10. Tümenler) Bursa'dan ilerleyişte, dağlık arazi sebebiyle gecikmiştir. Bunun harekât planının hedefleri üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur. Bu gelişmelerin yanında haberleşme imkanlarındaki yetersizlik de ordu emirlerinin gecikmeli alınması sonucunu doğurmuştur ki, bu sadece Kütahya - Eskişehir Muharebelerinde yaşanan bir aksaklık olmayıp, Yunan Ordusu'nun 1922 Ağustos'unda yenilgi almasının sebeplerinden de biridir. Ayrıca taşıma araçları ve süvari birliklerinde de yetersizlikler yaşanmıştır” demiştir⁹⁹.

Türk İstiklal Harbi süresince süvari birlikleri hem silah hem de top anlamında ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Türk Ordusu'nun mühimmat eksikliklerinin giderilmesi için Anadolu'da faaliyetleri söz konusudur. Bu duruma örnek olarak, 1921 yılı temmuz ayında Eskişehir Tamirhanesi'nden Ankara'ya gelen Sanayi Binbaşı Hüsrev Bey ve Sanayi Üsteğmen Halil Rıfat Bey tarafından İstasyon bölgesinde Ankara - Sivas dekovil hattının tamir atölyesinde Ankara Silah Tamirhanesi açılmıştır. Birkaç tezgâh ve bir buhar motoru bulunan atölye bir ay kadar faaliyette kalmıştır. Bu dönem içerisinde tüfek tamirata yapılmıştır. Ankara İstasyonu'nda bulunan tamirhanenin etrafındaki depolar kullanılarak topçu mermileri temizlenmiş, tamir edilmiş ve değiştirme işlemleri yapılmıştır. Topçu mühimmat kısmı, tapa kısmı, tekerlek, sandık, araba yapmak için de marangoz kısmı oluşturulmuştur. 1921 yılı temmuz ayında Eskişehir'de bulunan top tamirhanesi Ankara'ya taşınmıştır. Süvari kışlası olarak kullanılan yer top tamirhanesi yapılmak üzere kurulmuştur. Daha sonra istasyon bölgesinde faaliyet gösteren tüfek fabrikası da buraya taşınmıştır. Tamirhanenin hem makineleri hem de sanatkâr ustaları eksikti. Makine ve ustaların İstanbul'dan kaçırılmasında Felah Grubu'nda yer alan Eyüp (Durukan) Bey'in katkısı olmuştur. Eskişehir tamirat hanesinin faaliyetlerine son vermesiyle burada çalışan kadro Ankara'da “*Top Tamirathanesi*” ismiyle görevine devam etmiştir. Bir süre sonra tüfek tamirat işleri de buraya nakledilerek her iki tamirhane “*Silah Tamirhanesi*” ismiyle anılmaya başlanmıştır. İstanbul'dan kaçırılan malzemeyle top, tüfek, makineli tüfek, telemetre, dürbün tamirata ile bunlara ait yedek parçalar imal

⁹⁹ Erdem, a.g.e., s. 401.

edilmiştir. Ayrıca tüfek ve makineli tüfek namluları imal edilmeye başlanmış olup, kılıç, kasatura yapılabilmektedir¹⁰⁰.

Genelkurmay Başkanlığı'ndan Haziran 1921 yılında Batı Cephesi Komutanlığına, cepheye sokabileceği tüfek sayısı sorulmuş; karşılık olarak “*Batı Cephesinde bulunan tümenlerin tüfek sayısının 53.637, ağır makineli tüfek sayısının 406, hafif makineli tüfek sayısının da 252 olduğu; piyade tümenlerinde bulunan tüfeklerin % 90'ının, süvari tümenlerinde bulunan tüfeklerin % 70'inin cepheye sokulabileceği; bununla beraber, her tüfekten cephede faydalanılmasına çalışıldığı*” bildirilmiştir¹⁰¹.

Batı Cephesi Komutanlığının 1 Temmuz 1921 tarihinde¹⁰² aldığı düzen ve silah durumu aşağıda ifade edilmiştir¹⁰³: 1. Gruba bağlı 3. Süvari Tümeni, İnegöl - Hamzabey - Deydinler kesiminde; karargâhı Deydinler'dedir (726 tüfek, 5 ağır makineli tüfek, 9 hafif makineli tüfek, 2 top). 29. Süvari Alayı Eskişehir'de Batı Cephesi Komutanlığı emrindedir. 3. Grubun 1. Süvari Tümeni, Sazak - Gediz - Köklen bölgesinde; karargâhı Gediz'dedir (872 tüfek 7 ağır makineli tüfek, 6 hafif makineli tüfek, 2 top). 4. Grubun 2. Süvari Tümeni, Genişler - Eydemir - Hamur bölgesinde; karargâhı Uyuzpınar'dadır (941 tüfek, 8 ağır makineli tüfek, 8 hafif makineli tüfek, 2 top). 12. Grubun 4. Süvari Tugayı, Hamamlı - Güney - Tazlar bölgesinde; karargâhı Karacaören'dedir (999 tüfek, 4 ağır makineli tüfek, 14 hafif makineli tüfek, 2 top). Batı Cephesi Komutanlığı emrinde, 14. Süvari Tümeni, Eskişehir güneyinde Akpınar - Karapazar - Sultandere - Yassıhöyük bölgesinde; karargâhı Akpınar'dadır (1.189 tüfek, 8 ağır makineli tüfek, 8 hafif makineli tüfek, 4 top). Batı Cephesi Komutanlığı karargâhı ve Batı Cephesine bağlı birlikler Eskişehir ve civarındadır (792 tüfek, 8 ağır makineli tüfek, 10 hafif makineli tüfek). Böylece, 1 Temmuz 1921 tarihinde Kocaeli bölgesinden Menderes boyuna kadar olan alanda Batı Cephesi'nde bir Yunan taarruzuna karşı 15 piyade tümeni, 4 süvari tümeni, 1 süvari tugayı, 43 piyade alayı, 21 süvari alayı, 54.948 tüfek, 105 tüfek bombası, 413 ağır makineli tüfek, 298 hafif makineli tüfek ve 160 top toplanmıştır. 25 Mayıs 1921 tarihinden 1 Temmuz 1921 tarihine kadar 36 günlük bir zaman içinde eldeki bütün

¹⁰⁰ Erol Zengin, “Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları”, *Mavi Atlas*, 5(1), 2017, ss. 215-216.

¹⁰¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 144.

¹⁰² Süvari tümenlerinin nerede buldukları hakkında Bkz. Şekil-1.

¹⁰³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 166.

olanakların harcanmasına karşılık Batı Cephesi kuvvetlerine ancak 5.113 tüfek, 65 ağır makineli tüfek, 91 hafif makineli tüfek ve 23 top katılabılmıştır¹⁰⁴.

Kütahya-Eskişehir Muharebesi'nde Türk Ordusu'nun silah konusundaki sıkıntılarını 9. Tümen özetlemiştir. 9. Tümen Komutanlığının raporunda; mavzer tüfeklerinin çok kullanılmış olmalarından dolayı atış hassasiyetlerinin bozulduğu söylenmiştir. Ayrıca Muaddel Martin tüfekleri atış hassasiyetleri biraz iyi olmasına rağmen iğnelerinin sık sık kırılabildiği dile getirilmiştir. Birkaç atıştan sonra mermi kovanlarının, mermi yatağında şişip kaldığı bildirilmiştir. Makineli tüfeklerin şerit, maksem, yedek parçalarının eksik olduğu vurgulanmıştır. Schneider dağ topunun menzilleri 4,5-5 km'den ibaret olduğu ve Rus dağ toplarının çok kullanıldığında, uzun süre depolarda kaldığından çürüdüğü, genelde hava kaçırması ve piston kırılmasıyla karşılaşıldığı söylenmiştir¹⁰⁵.

Batı Cephesi Komutanlığı, yakında bütün cephelerde kesin muharebelerin beklenmesi gerektiğini 1. Grup Komutanlığına bildirmiştir. Bunun üzerine 1. Grup Komutanlığının 5 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta, Yunan kuvvetinin Domaniç istikametinde asıl kuvvetleriyle ilerlemesi halinde, 3. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetleriyle, Domaniç Dağı'na gönderilmesinin düşünüldüğü ifade edilmiştir¹⁰⁶.

1. Grup Komutanı İzzettin Bey'in 6 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Bursa Cephesi'nden Eskişehir istikametinde yapacağı harekâta kullanacağı bütün kuvvetlerin 1. Grup tarafından belirlenmesi hakkında 3. Kafkas Tümen Komutanlığına çektiği Grup emrinde, 3. Süvari Tümeni'nin 30 Haziran 1921 tarihinde bildirilen 1 numaralı grup emri gereğince hareket ederek Mezit Vadisi dahilinde ve özellikle Aksu Boğazı'nda mümkün olduğu kadar Yunan kuvvetini durdurup ve zaman kazandıktan sonra Erikli-tepe - Bağbeli mıntıkasında 11. Tümen'den bulunacak alayın sol tarafına çekilecektir emri verilmiştir¹⁰⁷.

10-24 Temmuz 1921 tarihinde İnönü zaferinin acısıyla İtilaf Devletlerinden güç alan ve oldukça iyi hazırlanan Yunan Ordusu, Türk Ordusu üzerine yeniden taarruz

¹⁰⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

¹⁰⁵ Mümtaz Ulusoy, *İstiklal Harbi'nde 2 inci Kolordu*, Yay. Haz. Ahmet Tetik - Şeyda Büyükcın, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 137-38.

¹⁰⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 174-175.

¹⁰⁷ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 4-7.

etmiştir. İnönü muharebelerinden de edindikleri tecrübe ile bu sefer daha güçlenerek gelmişlerdir. Hedefleri Türk Ordusu'nu imha etmektir. Asıl kuvvetleri ile Afyon - Seyitgazi - Eskişehir doğusu istikametinde taarruz eden Yunan Ordusu, 13 Temmuz 1921 akşamı Afyonkarahisar'ı ele geçirmişlerdir. Asıl istekleri Ankara'yı ele geçirmektir. 17 Temmuz 1921 tarihinde Kütahya da Yunan kuvvetinin eline geçince, 17 Temmuz 1921 tarihinde cepheye gelen Mustafa Kemal Paşa çekinmeden direktifini vermiştir. Ordu, Sakarya Nehri doğusuna çekilecekti. 19 Temmuz 1921 tarihinde Eskişehir de düşünce, 5. Süvari Grubu ve 1. Grubun himayesinde Türk Ordusu Yunan Ordusu'na kuvvet kaptırmadan Sakarya doğusuna çekilmiştir¹⁰⁸.

21 Temmuz 1921 tarihinde Kütahya - Eskişehir Muharebeleri'nde Türk Ordusu Yunan kuvvetine büyük çaplı bir karşı saldırı başlatmıştır. Ne var ki Türk Ordusu geri püskürtülmüş ve gücü biraz daha zayıflamıştır. Mustafa Kemal Bey, akşamüstü Batı Cephesi Komutanlarına, karşı saldırılar başarılı olmadıkça Türk Ordusu'nun tümünün geri çekilmesini söylemiştir. Ama daha güneydeki Yunan birliklerini durdurabilme umudunu yitirmemiştir. Sakarya Nehri kıvrımının güneyinde kalan bu kesimi Albay Fahrettin Bey'in komutasındaki 5. Süvari Grup birlikleri savunmuştur. Başlangıçta Bursa'dan Eskişehir'e yapılacak bir saldırıya karşı kuzey kesimine konuşlandırılmış olan süvari birlikleri, hızlı bir şekilde kentin güneydoğusundaki açık ovaya kaydırılıp, atların hızlı hareketine daha uygun bir bölgeye getirilmişlerdir. Buradaki sorun, 1921 yılının temmuz ayında ovanın sıcağın kuruması ve askerlerle atlara yaş sağlamanın güçleşmesiydi. 5. Süvari Grubu, Türk Ordusu'nun batı kanadını korumakta başarılı olmuşlardır. Kuzey kesiminde Türk birlikleri de kuşatılmaktan kurtulmuş, ama geri çekilmeyi düzensiz şekilde yapmışlardır. Eskişehir'deki malzeme depoları terk edilmiş, yine Eskişehir'den Sakarya'ya uzanan demiryolu hasar verilmeden bırakılmıştır¹⁰⁹.

1 Temmuz 1921 tarihinden 22 Ağustos 1921 tarihine kadar geçen süre zarfında 5. Süvari Grubu'na bağlı birlikler gösterilmiştir. Ayrıca 5. Süvari Grubu birliklerinin komutanları da ifade edilmiştir¹¹⁰.

¹⁰⁸ Haluk Selvi - Bülent Cırık, *Milli Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Yayın No: 162, B. 2, Mayıs 2020, s. 18.

¹⁰⁹ Andrew Mango, *Atatürk*, Çev: Füsün Doruker, Yeni Binyıl Sabah Yayınları, İstanbul 2000, s. 307.

¹¹⁰ EK-1 ve EK-2'ye bakınız.

1. 1. SÜVARI TÜMENİ

1. Süvari Tümeni'nin kuruluşu 1920 yılına dayanmaktadır. Güney Cephesi Komutanlığının 25 Aralık 1920 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 1., 2., 3. ve 4. Süvari alaylarından oluşan bir süvari tümeni kurulması ve bu kuvvete de "1. Süvari Tümeni" denmesi istenmiştir. Yazıda 1. Süvari Tümeni'nin Rafet Bey emrine verildiği anlaşılmıştır. Ayrıca 1.100 kadar atının mevcut olduğu belirtilmiştir¹¹¹. Tümen, 26 Aralık 1920 tarihinde düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte I. ve II. İnönü Muharebelerinde faaliyet göstermiştir.

1.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (KÜTAHYA MUHARESİ)

Batı Cephesi Komutanlığınca, 1. Süvari Tümeni'nin Alaşehir ile Uşak arasındaki demir yolu tesislerini tahrip etme görevi verildiği ve 1. Süvari Tümeni'nin 4 Temmuz 1921 tarihinde hareket etmesi emredilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bu görevi yapacağı süre içinde, 41. Tümen Hücum Taburu, süvari bölüğü ile bir topçu bataryasının Gediz'e gideceği, bundan dolayı 1. Süvari Tümeni'nin görevi teslim alması istenmiştir ve 1. Süvari Tümeni 1 Temmuz 1921 sabahı Gediz'e hareket ettirilmiştir¹¹².

Batı Cephesi Komutanlığının, 1 Temmuz 1921 tarihli yazısında, 3. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Sazak - Gediz bölgesinde olduğu ve karargâhının Gediz'de bulunduğu belirtilmiştir. 1. Süvari Tümeni cephanesinin ise 872 tüfek, 7 ağır makineli tüfek, 6 hafif makineli tüfek, 2 top olduğu bildirilmiştir¹¹³.

3 Temmuz 1921 tarihinde ise 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Emet - Tavşanlı istikametinde çekilmeyi ve geriye kalan kısmıyla da Gediz - Kütahya istikametini örtmeyi düşünmüştür¹¹⁴.

Batı Cephesi Komutanlığı tarafından 6 Temmuz 1921 tarihinde cephe emri verilmiştir¹¹⁵. Cephe emrine göre; Uşak - Alaşehir demir yolu hat ve köprülerinin tahrip amacıyla 3 Temmuz 1921 akşamı Gediz'den hareket eden 1. Süvari Tümeni'nin, İnay İstasyonu civarında demir yolunun bir kısmını tahrip ettiği ifade edilmiştir. Daha önce Elvanlar İstasyonu'na yapılan baskın dolayısıyla Yunan kuvvetinin tünel, köprü, istasyon

¹¹¹ ATASE Arşivi: İSH, K:690, D:5.

¹¹² TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 169.

¹¹³ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

¹¹⁴ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 171.

¹¹⁵ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 176.

ve hat muhafızlarını takviye ettiğinden, 1. Süvari Tümeni'nin daha fazla faaliyet gösteremeyerek geri döndüğü ve 7/8 Temmuz 1921 gecesini geçirmek üzere Hamidiye civarında konuşlandığı belirtilmiştir. Bu harekâtlar sırasında, 1. Süvari Tümeni'nin çeşitli yerlerde yaptığı muharebelerde, ikisi subay olmak üzere 15 şehit ve 20 yaralı verdiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetlerinin kayıpları ise 60 kişi olarak tespit edilmiştir. Bunlar arasında üçü ölü, ikisi yaralı olmak üzere beş subayında olduğu vurgulanmıştır¹¹⁶.

1. Süvari Tümeni 7/8 Temmuz 1921 tarihinde Buldan genel istikametinde yaptığı akından yeni dönmüştür. 1. Süvari Tümeni bir alayını Sazak'ta, bir alayını Erdoğmuş'ta, 14. Süvari Alayı'nı ise Kökler'de konuşlandırmıştır. 1. Süvari Tümen karargâhı Gediz'de ve 3. Grup karargâhı Kütahya'da bulunmuştur¹¹⁷.

1. Grup Komutanlığı, 11/12 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği raporda; 3. Grup bölgesinde 1. Süvari Tümeni tarafından, Yunan kuvvetinin bir piyade taburu ve bir süvari bölüğünden kurulu olduğu tahmin edilen kuvvetinin Abide (Hamidiyehanı)'ye¹¹⁸ doğru ilerlediğini bildirmiştir. Yunan kuvvetinin gerisinden uzun bir yürüyüş kolunun görüldüğünü, bu kuvvetin güneş batıncaya kadar Abide'yeden daha kuzeye geçemediğini de ifade etmiştir. Vakıf köyünde bulunan Yunan kuvvetinde de hareket halinde olmadığını belirtmiştir¹¹⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının, Karacahisar'dan 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 4.30'ta Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği öğle raporunda; 1. Süvari Tümeni'nin Gediz kuzeyinde İdiş civarında olduğu söylenmiştir. Yunan piyade tümeninin Küçük Aslıhanlar'da şoseyi takiben kuzeye doğru ilerlediği, 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.00'ten sonra kolbaşılarıyla Akburun'a ve üç alay kadar tahmin edilen Yunan süvari kuvvetininse Hamur'dan 1. Süvari Tümeni'nin sol tarafında etkili olduğu bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.00'te Olucak (Cir laymak, Ulucak)¹²⁰ hattına vardığı, 1. Süvari Tümeni'nin Kurtköyü - Murathanlar mntıkasında Yunan kuvvetiyle temasta olduğu dile getirilmiştir¹²¹.

¹¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 179-180.

¹¹⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 185.

¹¹⁸ Yaygın kullanımı Hamidiyehanı olmasına rağmen günümüzde Abide olarak geçtiği için "Abide" kullanılmıştır.

¹¹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 200-201.

¹²⁰ Yaygın kullanımı Cir laymak ya da Ulucak olmasına rağmen günümüzde Olucak olarak geçtiği için "Olucak" kullanılmıştır.

¹²¹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 16-18.

Gediz kesiminde 12 Temmuz 1921 akşamı, 9. Yunan Tümeni'nin öncü birlikleriyle Yağmurlar - Efendi Köprüsü hattına varmıştır. Bunun karşısında Gediz'de bulunan 1. Süvari Tümeni ise 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.00'da Gediz kuzeyinde Merkepviran - İğdişköy - Değirmenköy - Kaya köy hattına çekilmiştir¹²².

12/13 Temmuz 1921 gecesindeki durumun bakılacak olursa örtme görevinde bulunan 1. Süvari Tümeni, 9. Yunan Tümeni'nin ilerleyişi karşısında asıl kuvvetleriyle Dereköy istikametine çekilmiştir. 1. Süvari Tümeni emniyet birlikleriyle Yunuslar - Merkepviran - Değirmenköy - Kaya köy hattında bulunmuş ve bağlı olduğu 3. Grup karargâhı ise Kütahya konuşlanmıştır¹²³.

14 Temmuz 1921 tarihinde Orhaneli Müfrezesi, 3. Yunan Kolordusu'nun ilerleyişi karşısında, süvari takımını Şabandede sırtlarında 7. Yunan Tümeni'nin birlikleriyle temasta bırakarak, Şahmelek'in 3 km batısına doğru çekilmiştir. Orhaneli Müfrezesi'ne verilen görevde, Yunan kuvvetinin taarruzu halinde Gümüşlü köy (Gümüşköy)¹²⁴ istikametine çekilerek Sekiören (Seküviran)¹²⁵ güneybatı sırtlarını savunması ve Esatlar'daki 1. Süvari Tümeni'nin bulunduğu yeri terk etmesi halinde ise Bayramşah üzerinden Sofu köyüne çekilmesi istenmiştir¹²⁶.

1. Grubun, 14 Temmuz 1921 tarihindeki sabah raporuna göre; iki tabur piyade, bir takıma yakın süvariden meydana gelen Yunan kuvvetinin Ilıcıksu üzerinden, Kınık karşısındaki Kalkanlar Köprüsü'nü işgal ettiği ve bir alay kadar Yunan piyadesinin Karakaya'dan 13/14 Temmuz 1921 gecesini geçtiği bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin 13/14 Temmuz 1921 gecesini Orhaneli mıntikasına taarruz ederek 14 Temmuz 1921 sabahı Tavşanlı'yı işgal ettiği ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin, Orhaneli Müfrezesi'ne karşı taarruza devam ederse müfrezenin Gümüşlü köy - Sekiören istikametine çekileceği ve adı geçen sırtları müdafaa edeceği söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bile çekilmeye mecbur kaldığı halde Bayramşah üzerine Kütahya batısındaki Sofu köyüne geleceği bildirilmiştir¹²⁷.

¹²² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 209.

¹²³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 217-219.

¹²⁴ Yaygın kullanımı Gümüşköy olmasına rağmen günümüzde Gümüşlü köy olarak geçtiği için "Gümüşlü köy" kullanılmıştır.

¹²⁵ Yaygın kullanımı Seküviran olmasına rağmen günümüzde Sekiören olarak geçtiği için "Sekiören" kullanılmıştır.

¹²⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 240-241.

¹²⁷ ATASE Arşivi, K:1292, D:15ab.

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal, Batı Cephesi'nde gelişen durumlarla yakından ilgilenmiştir. Özellikle sol kanattaki gelişmeler üzerine, Mustafa Kemal, 15 Temmuz 1921 tarihinde saat 11.50'de Batı Cephesi Komutanlığından şu soruların cevaplandırılmasını istemiştir. 1. Süvari Tümeni'nin yeni görevi nedir? 5. Süvari Grup kuvvetlerine ne görev verilmiştir, süvarisi ne durumdadır? Batı Cephesi Komutanlığı, Mustafa Kemal'in bu sorularına 15 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.45'te verdiği cevapta¹²⁸ 1. Süvari Tümeni'nin Esatlar civarında olduğunu ve görevinin Gediz şosesi ile ilerleyecek olan Yunan kuvvetinin yanına etki yapacağını ifade etmiştir. Ayrıca 5. Süvari Grubu'na bağlı kuvvetlerinin de Dombay Çayırı civarında bulunduğunu söylemiştir¹²⁹.

3. Grup Komutanlığının, Kütahya'dan 15 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümen Komutanlığına gönderdiği telgrafta; Tavşanlı'dan ilerleyen Yunan kuvvetinin Paşalık - Gülbek - Kızılıcak hattında olduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetine karşı 5. Süvari Grup birliğinin Boztepe - Kükret - Kocagüney hattını işgal ettiği bilgisi verilmiştir. Henüz Yunan birlikleriyle bir temas olmadığı, 1. Süvari Tümeni'nin Bayramşah'ı bir subayla keşfettikten sonra hızlı bir şekilde Dereköy'e gideceği ve Gümüşlü köy - Kütahya Vadisi'ni gözetleyeceği vurgulanmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin de Sökemen'deki bölüğünü değiştireceği belirtilmiştir¹³⁰.

30. Alay Komutanı Yarbey Cemal Bey tarafından Boztepe'den 15/16 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına gönderilen yazıda; Dereköy'e 1. Süvari Tümeni'nin geldiği ve bölüğün bulunduğu mıntıkayı bir alayın teslim aldığı ifade edilmiştir. Genel emirler olduğundan dolayı daha sonra bu bölüğün Boztepe'ye döneceğinden tekrar Sekiören batı sırtlarına gönderilip gönderilmeyeceğinin belli olmadığı dile getirilmiştir. Bölükte Sekiören ilerleyişin de kalmasına dair emrin daha sonra bölüğün Boztepe'ye çekildiği ve tekrar gönderilip gönderilmeyeceği kesin olmadığı vurgulanmıştır. Baskın tertibine görevlendirilen taburun Kızılcağa köyüne girdiği ve Yunan kuvvetine dair hiçbir şey görmemiş olduğu ve oradan gönderilen iki rapordan anlaşılması birliğin dönüşünde detaylı bilgi verileceği söylenmiştir¹³¹.

¹²⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 286.

¹²⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 287.

¹³⁰ ATASE Arşivi, K:1403, D:156.

¹³¹ ATASE Arşivi, K:1292, D:27af.

Fahrettin Altay'ın 10 yıl savaş ve sonrası adlı eserinde; 15 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Kütahya'dan geldiğini ve 14. Süvari Tümeni ile 16 Temmuz 1921 akşamı¹³² Yeşildağ güneyinde birleştiklerini belirtmiştir¹³³.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta ise 1. Süvari Tümeni'nin Seyitömer'e doğru yürüyüşte olduğu ifade edilmiştir¹³⁴.

Fahrettin Altay anılarında, 16 Temmuz 1921 tarihi için “5. Süvari Kolordusu bir karargâha bağlanarak ve esaslı olarak bu gece oluşturulmuş oldu ve ben de tesadüfen onun komutanı oldum. Tümenlerime ordunun kamilen çekileceği tarafa yarın yapılacak süvari akınından vazgeçildiğini ve 1. Süvari Tümeni'nin güney bölgede örtme vazifesi görmesini emrettim” demiştir. 17 Temmuz 1921 tarihinde ise Yunan kuvvetine karşı savunma yapı yapı “Eskişehir'e doğru çekilirken ordudan yeni gelen bir emir üzerine 1. Süvari Tümeni Eskişehir kuzeyine çekilmiş olan 1. Grup emrine verildiğini” ifade etmiştir¹³⁵.

Abdurrahman Özgen¹³⁶ ise 16 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin sağında yer alan 3. Süvari Tümeni olduğu halde Yunan kuvvetine karşı direnç gösteremeyerek Eskişehir istikametine çekilmeye mecbur kaldığını belirtmiştir¹³⁷.

1. Süvari Tümen Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde 10. Süvari Alay Komutanlığına çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin yeniden teşkil edileceği ve 5. Süvari Grubu'nun bir tümeni olacağı belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 1., 3., 14. Süvari tümenlerinden oluşacağı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Yoncalı - Sarı köy tarafıyla Seyitömer'e gideceği ve alayların işgal etmekte bulunduğu mevziileri teslim alacağı vurgulanmıştır. 10. Süvari Alayı mevzilerini teslim ettikten sonra Dereköy'e geçeceği, 11. Süvari Alayı' da bu bölüklerin çekilirken ileride bulunan takımını çekeceği, 14. Süvari Alayı'nın ise mevzilerini teslim ettikten sonra Dereköy'üne geleceği ifade

¹³² 5. Süvari Grubu'nun konusu için Bkz. Şekil-2.

¹³³ Altay; a.g.e., 1970, ss. 288-289.

¹³⁴ ATASE Arşivi, K:1292, D:27aa.; ATASE Arşivi, K:1197, D:83aa.

¹³⁵ Altay, a.g.e., 1949, s. 14.

¹³⁶ 14. Süvari Tümeni'nden 54. Süvari Alayı'nın 1. Bölük Komutanlığını yapmıştır. Abdurrahman Özgen, *Milli Mücadele'de Türk Akıncıları*, TİSA Matbaacılık, Ankara (y.y), s. 71.

¹³⁷ Özgen, a.g.e., s. 79.

edilmiştir. Alayların geriye çekildiğinde, hemen hareket edeceklerinden ona göre hazırlanmaları ve hazırlandıklarını bildirmeleri istenmiştir¹³⁸.

Batı Cephesi Komutanlığı, 15 Temmuz 1921 tarihinde meydana gelen harekât ve olaylara göre durumu tartışmış, düşüncesini ve alınan düzeni 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 1.30' da verdiği bir raporla Genelkurmay Başkanlığı'na bildirmiştir¹³⁹. Bu raporda; Yunan kuvvetinin, demir yoluna aynı zamanda egemen olmak için 16 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na karşı da harekete geçmesi ihtimali olduğunu söylemiştir. Batı Cephesi Komutanlığından, 5. Süvari Grup Komutanlığına, "*Tavşanlı'dan ilerleyen 3. Yunan Kolordusu'na karşı süvari tümenlerinin birleştirilerek bir kitle halinde ve yandan yapılacak saldırılarla başarı elde edilebilmesi ihtimal içinde bulunduğu söz edilerek, süvari tümenlerinin nerede ve ne vakit toplanacağı ve bu yolda ne karar verildiği*" sorulmuştur. Alınan bu emir üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığınca, 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 3.35'te, 3. Gruba çekilen telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin hemen Sekiören'den ve Yoncalı - Seydiköy üzerinden Seyitömer'e hareket ettirilmesi ve her üç tümene komuta etmek üzere 1. Süvari Tümen Komutanı'nın ayrıca sözlü emir almak üzere 5. Süvari Grup karargâhına gelmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir¹⁴⁰.

Boztepe kesiminde, 16 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Geven - Alayunt hattını tutacağı bildirilmiştir. Yeşildağ ve güneyi kesiminde toplanan 5. Süvari Grubu'nun 16 Temmuz 1921 muharebesini yandan taarruzla yapacağı destek, 1. Süvari Tümeni'nin bu kesime geç gelmesiyle gerçekleşmediği belirtilmiştir¹⁴¹.

17 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na bağlı 1. Süvari Tümeni Sofça kesimine çekilmiştir. 17/18 Temmuz 1921 tarihinde, 1. Süvari Tümeni Sofça kesiminde bulunmuştur¹⁴².

5. Süvari Grup Komutanlığının, Kesbent kuzeyindeki Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde¹⁴³ saat 21.35'te Batı Cephesi Komutanlığına ve 2., 3., 4. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni mıntukasında Yunan kuvvetinin bir alay süvarisinin Kütahya'ya girdiği söylenmiştir. Diğer Yunan alay süvarisinin de

¹³⁸ ATASE Arşivi, K:1453, D:151.

¹³⁹ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 296.

¹⁴⁰ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 297-298.

¹⁴¹ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 310-311.

¹⁴² TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, ss. 349, 363.

¹⁴³ 5. Süvari Grubu'ndaki süvari tümenlerinin buldukları yerler için Bkz. Şekil-3.

Alayunt'a ilerlediği ifade edilmiştir. Parmakören'e giden 1. Süvari Tümeni'nin keşif kollarının, Yunan kuvvetinin iki süvari bölüğüne tesadüf ettiği ve keşif kollarının Turgutlar'ın güneyine çekildiği bilgisi verilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Turgutlar - Çal Tepe (Çal Dağı)¹⁴⁴ - Uluköy hattında olduğu ve 1. Süvari Tümen karargâhının Seydi köyünde bulunduğu söylenmiştir¹⁴⁵.

18 Temmuz 1921 tarihindeki duruma göz atıldığında, Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal, “*her Yunan taarruzu karşısında kaldıkça, bu taarruzu direnme ve uygun hareketlerle durdurmak ve geçersiz kılmak ve yeni orduyu meydana getirmek için zaman kazanmak*” düşüncesine göre Batı Cephesi Komutanlığına 18 Temmuz 1921 tarihinde genel yönerge vermiştir¹⁴⁶. Yönergede; “*Karacahisar'dan saat 17.00'de yazılarak 18.30'da Grup Komutanlığına gelen Cephe emrinde, 5. Grup; 1. Süvari Tümeni'ni 1. Grup emrine verecektir.*” denmiştir¹⁴⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 18 Temmuz 1921 tarihinde birliklere verdiği emirde; 1. Süvari Tümeni'nin Turgutlar batısındaki tepeden Akçayır'a kadar olan sırtlarını savunması istenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı da 1. Süvari Tümeni'nin 1. Grup emrine verildiğini ve 1. Süvari Tümeni'nin 1. Gruptan emir alıncaya kadar ordu sağ kanadını emniyette tutmak için Çerkeskartal kuzey sırtlarını elde tutmaya devam etmesini söylemiştir¹⁴⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının, 18 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'e gönderdiği yazıda; 1. Süvari Tümeni'ni 1. Grup Komutanlığı emrine verileceği ifade edilmiştir¹⁴⁹.

Fahrettin Bey anılarında, “*Süvari tümenlerine uygun yerleri tutturarak özellikle grubun emniyetle çekilmesine çalıştık. 1. Süvari Tümeni'nin 1. Grup emrine gönderilmesi ve Ordu'nun Alpu köy - Seyitgazi hattına çekileceği, 5. Süvari Kolordusu'nun da Seyitgazi'ye giderek ordu sol yanını koruması emri verildi.*” demiştir¹⁵⁰.

¹⁴⁴ Yaygın kullanımı Çaldağı ya da Çal Dağı olmasına rağmen günümüzde Çal Tepe olarak geçtiği için “Çal Tepe” kullanılmıştır.

¹⁴⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 47-49.

¹⁴⁶ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 366.

¹⁴⁷ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 368.

¹⁴⁸ ATASE Arşivi, A:1/4282, D:11, F:20.; Yunanlılar bu muharebeye Üçsaray Muharebesi adı vermişlerdir.; TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 373.

¹⁴⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, s. 50-53.; TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 368.

¹⁵⁰ Altay, a.g.e, 1970, s. 289.; Taylan Sorgun, *İmparatorluktan Cumhuriyete (Fahrettin Altay Paşa Anlatıyor)*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2004, s. 236.237.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 1.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına, 3. Grup, 4. Grup ve 1. Grup Komutanlıklarına gönderdiği telgrafta, Turgutlar Çal Tepesi'nde bulunan 1. Süvari Tümeni'ne bağlı alaylardan alınan raporlar göre; Yunan kuvvetinin çeşitli sınıflardan oluşturulan bir tümen kadar kuvvetinin 17 Temmuz 1921 tarihinde Uzunbeyli (Üzümbey, Üzümbeyli, Uzunbey)¹⁵¹ Alayunt'a yürüdüğünü belirtmiştir. Diğer bir Yunan tümen kolunda 17 Temmuz 1921 tarihinde saat 4.00'den sonra kuvvetçe batı Kütahya - İnönü şosesine 1 km yaklaştığını ifade etmiştir. Bu da daha ileriden gelen tümen olduğunu söylemiştir. Ayrıca 14. Süvari Tümeni'nde 17 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.10'dan sonraki raporunda ise 1. Süvari Tümeni'nin Çerkeskartal'da olduğu bilgisini vermiştir¹⁵².

1. Süvari Tümen Komutanı Ahmed Derviş Bey'in 18 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına, 3. Grup Komutanlığına ve Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; Sabuncupınar'ın batı sırtlarına bir süvari alayıyla arkadan gelen bir piyade yürüyüş kolunun Türk topçusu tarafından 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den önce ateş altına alındığı, piyade ve süvarisinin dağıtılarak sırtların arkasına çekilmekte olduğu bildirilmiştir. Sekiz topçu mermisinin kaldığından topçu kuvvetinin çekildiği söylenmiştir. Öncü olması muhtemel olan üç süvari tabur kadar piyadeden oluşturulan bir yürüyüş kolunun da Bayramşah ile Sökmen hizasında Sabuncupınar'a 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.45'den önce ilerlediği söylenmiştir¹⁵³.

1. Süvari Tümeni'nin, Çerkeskartal'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 2.35'den sonra 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 18 Temmuz 1921 sabahı saat 8:30'dan önce Sabuncupınar'daki kuvvetlerden topçu atışlarıyla süvari ve piyadesi sırtların gerisine çekildiği ifade edilmiştir. Yunan kolunun 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'a kadar Seydiköy kuzey sırtlarında durdurulduğu ve sonradan bu kuvvetin topçusunun ateşe başladığı söylenmiştir. 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.00'den önce gelen grup emri gereğince 1. Süvari Tümeni'nin iki koldan Çerkeskartal üzerinden çekildiği vurgulanmıştır. 10. Süvari Alayı'nın ve 11. Süvari Alayı'nın topçu batarya karargâhı Sofça üzerinden hareket ettiği tespit edilmiştir. Sol tarafta bulunan 14. Süvari Alayı'nın iki Yunan piyade alayıyla Sabuncupınar ve civarında muharebeye tutuştuğu ve

¹⁵¹ Yaygın kullanımı Üzümbey, Üzümbeyli, Uzunbey olmasına rağmen günümüzde Uzunbeyli olarak geçtiği için "Uzunbeyli" kullanılmıştır.

¹⁵² ATASE Arşivi, K:1292, D:41.; ATASE Arşivi, K:1292, D:41a.

¹⁵³ ATASE Arşivi, K:1292, D:41ak.

kendisine verilen emir gereğince İncesu üzerinden geleceği fakat kendisinden bilgi alınamadığı açıklanmıştır. Topçu bataryası köprüye yaklaşmadığı sürelerde 17/18 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Tümen ile Yunan kuvveti arasında köprünün doğusundan muharebe olduğu haberi gelmesi üzerine tümen kuvvetin büyük bir kısmıyla Kalburemce üzerinden Çerkeskartal'a geldiği belirtilmiştir. Demiran Bölüğü'nün su üzerindeki köprüye tahrip ettiği, Yunan kuvvetinin iki süvari bölüğü ve bir piyade takımının Kalburemce'ye geldiği söylenmiştir¹⁵⁴. İrtibat subayı ile emir gereğince tümenin bir alayı cebel mütalaaya gönderileceği geri kalan kuvvetin Çerkeskartal'da kalacağı dile getirilmiştir. Topçu mermisinin hiç kalmadığı, 1. Süvari Tümeni'nin üç aydan beri özellikle sevk edildiği günden beri bahsedilen yürüyüşler dolayısıyla hiçbir hareket yapamayacak hale geldiği bilgisi verilmiştir. Bu kez yürüyüşte 15 hayvan bırakıldığı, üç günden beri askerin ilerlediği bu yüzden erzak gönderilmesi gereklidir ifadeleri kullanılmıştır¹⁵⁵.

1. Süvari Tümen Komutanlığı, Çerkeskartal kuzeyinden 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 9:30'dan sonra 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nin işgal ettiği tepeye, Yunan kuvvetinin taarruzlarının devam ettiğini söylemiştir¹⁵⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 18 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ndeki 2. Krup cebel topunun mühimmatının kalmadığını ifade etmiştir. Ne kadar mühimmat lazımsa Akçıyan karşısına gönderilmesini istemiştir¹⁵⁷.

1. Süvari Tümen Komutanlığının, Çerkeskartal'dan 18/19 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nin 18 Temmuz 1921 akşamı muhabere ettikleri tepeleri bırakarak geriye çekildiği bildirilmiştir. Bir alayıyla Kartal sırtlarında, diğer iki alayı ve topçu bataryasıyla Turgutlar'da olduğu söylenmiştir¹⁵⁸.

¹⁵⁴ ATASE Arşivi, K:1292, D:41ac.

¹⁵⁵ ATASE Arşivi, K:1292, D:41aca.

¹⁵⁶ ATASE Arşivi, K:1292, D:41af.

¹⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1292, D:41ap.

¹⁵⁸ ATASE Arşivi, K:1292, D:41ag.

1.2. 19 TEMMUZ 1921-18 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI (ESKİŞEHİR'DEN SAKARYA'YA)

Batı Cephesi Komutanlığı, 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.05'te Genelkurmay Başkanlığı'na arz ettiği harp raporunda; 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni'ni Porsuk kuzeyinde savunmaya hazır hale getirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir¹⁵⁹.

19 Temmuz 1921 tarihindeki harekât ve muharebelerde, Yunan kuvveti Bozüyük doğrultusunda ileri hareketi görülmemiştir. Hamidiye istikametinde gönderilen keşif kolunun, o civarda herhangi bir Yunan birliğine rastlamamış, 1. Tümen süvari bölüğü Yunan kuvvetiyle bir temas yaşamamıştır. 1. Süvari Tümeni, 14. Süvari Alayı hariç, Çukurhisar'a gelmiş, ancak Çerkeskartal'daki Yunan harekâtı hakkında rapor gelmemiştir. 1. Tümen süvari topçu bataryası, 1. Süvari Tümeni emrine verilmiş, diğer iki sahra topçu bataryası da tekerlekli araçlarla birlikte Muttalip üzerinden Gökdere'ye hareket etmiştir. Akçayır sırtlarından 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 12.00'de yazılan ve ancak saat 13.00'de alınan raporda; kuvveti kestirilemeyen bir Yunan yürüyüş kolunun Yusufklar (Akçin)¹⁶⁰ ilerisinden Eskişehir'e giden yoldan ilerlemekte olduğu, daha zayıf bir kuvvetin Mollaoğlu'ndan Akçayır istikametinde yürüdüğü bildirilmiştir. Bir köylünün ifadesine göre; bir Yunan piyade tümeni ile iki süvari alayının Yusufklar'a doğru saptığı ifade edilmiştir. 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 16.00 civarlarında 1. Grup Komutanı'nın Beşkardeşler'den yaptığı gözetlemede Turgutlar sırtları üzerinde zayıf Yunan birlikleri görüldüğü ve 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.00'de ise bir alay kadar Yunan kuvvetinin Karacahisar'ı geçerek Eskişehir'e doğru 1 km yürüdüktan sonra sırtlar üzerinde durduğu ve Turgutlar sırtlarında iki alay kadar Yunan kuvvetinin de doğruya doğru yürüdüğü tespit edilmiştir. Bu Yunan kuvveti karşısında 1. Grup Komutanı tarafından Grup birliklerinin artık Beşkardeşler - Zemzemiye hattında kalmasının uygun olmayacağı belirtilmiştir. Aslında 1. Grup birlikleri bir baskı altında kalmamıştır. Fakat, doğru istikametinde Eskişehir'e doğru yürüyen Yunan kuvvetinin gittikçe yan etkisi altına girmiştir. Yunan kuvveti Eskişehir'e yaklaşmıştır. 1. Grubun bir gün daha bu kesimde kalması Muttalip istikametinde yürümesi ihtimali bulunan Yunan kuvveti tarafından 1. Grubun çekilme hattının kesilerek Aşağı Sakarya kesimine atılması tehlikesi ile karşı karşıya kalacağı ve böylece Ordu sağ kanadı açıkta duracağı düşünülerek hareket

¹⁵⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 67-68.

¹⁶⁰ Yaygın kullanımı Akçin olmasına rağmen günümüzde Yusufklar olarak geçtiği için "Yusuflar" kullanılmıştır.

edilmiştir. Bu ana düşünce ile 1. Grup Komutanlığının 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.00'de 1. Süvari Tümeni'nin asıl kuvveti ile Muttalip'te toplanarak Bozüyük - Yusufklar - Karacahisar istikametlerini örtüp keşfetmesine karar verilmiş ve bu kararın uygulanması emredilmiştir. Bu karar ve verilen emir Batı Cephesi Komutanlığından bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin vakit kaybetmeden Muttalip'e hareket ettirildiği belirtilmiştir¹⁶¹.

1. Grup Komutanlığının, 20 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümen Komutanlığına gönderdiği Grup emrinde; 19 Temmuz 1921 akşamına kadar Bozüyük istikametinden ve demir yolu hattı kuzeyinden Yunan kuvvetinin hiçbir hareketi olmadığı belirtilmiştir. 18 Temmuz 1921 akşamı Kartalibala (Kartalbaba)¹⁶² - Çerkeskartal - Mollaoğlu - İncesu hattına kadar ilerleyen iki Yunan tümeninin 19 Temmuz 1921 akşamına kadar öncüleriyile Karacahisar'a ulaştığı ve Porsuk kuzeyinden sadece süvarisinin geçtiği bildirilmiştir. Türk Ordusu'nun Bozdağ - Gökdere - Süveyş köyü - Sultaniye - Sarıungurlu - Tahtalibaba - Sarıbaba - Ilgaz Boğazı - Kunduz Çayı genel hattında kesin muharebeyi kabul edeceği, 1. Grup mıntikasının Sakarya ile Akpınar - Nemli - Akçayır hattı ve Karacahisar'dan sonra Porsuk hattı olacağı dile getirilmiştir. 1. Grubun sol tarafında 3. Grup olduğu, 1. Süvari Tümeni'nin Gökdere batısında 875 rakımlı tepeli ve Porsuk hattını savunması istenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin, 1. Tümen'den verilen süvari sahra topçu bataryasıyla takviye edildiği, tümenler arasındaki sınırın Sekiören - Eskişehir yolu olduğu vurgulanmıştır. Bu yolun 1. Tümen'e ait olduğu, 1. Tümen'in fazla yedeklerini sol tarafta gerekirse 1. Süvari Tümeni'ne de yardım edecek şekilde bulundurulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Her iki tümen arasında sıkı ve güvenli bağlantı kurulması istenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Eskişehir ve Muttalip arasından batıya doğru 1. Gruba ait mıntika dahilinde uzaklardan keşif yaparak Yunan kuvvetiyle temas sağlanması emredilmiştir¹⁶³.

20 Temmuz 1921 akşamı 1. Grup 1. Süvari Tümeni ile Sekiören güneyi - 975 rakımlı Tepe - Mustafa Bey Çiftliği batısı kesimine bulunmuştur. 1. Grup karargâhı ise Sekiören'den Bozdağ'a gelmiştir¹⁶⁴.

¹⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 391-392.

¹⁶² Yaygın kullanımı Kartalbaba olmasına rağmen günümüzde Kartalibala olarak geçtiği için "Kartalibala" kullanılmıştır.

¹⁶³ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 71-74.

¹⁶⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 438.

20/21 Temmuz 1921 tarihindeki olaylarla ilgili Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Naci Bey 1 Ağustos 1921 tarihinde “20 Temmuz 1921 akşamı 1. Süvari Tümeni Bozdağ - Gökdere hattındadır.” demiştir¹⁶⁵.

Batı Cephesi kesiminde 21 Temmuz 1921 sabahı Batı Cephesi birliklerinin muharebeler için aldığı düzende; 1. Grup 1. Süvari Tümeni ile Gökdere kesiminde savunma için tertiplenmiş ve her tümen Sekiören - Eskişehir yolu keşif, emniyet ve muharebe için hat olarak verilmiştir. 1. Grup savunma için yerleşmekle beraber durum elverdiği takdirde 3. Gruba taarruz edecek olan Yunan kuvvetinin yanına, 1. Süvari Tümeni ile Porsuk kuzeyinden Eskişehir istikametinde taarruz için gerekli tedbir ve düzen alması istenmiştir¹⁶⁶.

21 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetlerinin 3. Gruba saldırıları başlayınca 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni Eskişehir yönüne doğru saldırıya geçmiştir. Amaç Yunan kuvvetinin bir kısmını bölerek 3. Gruba yapılan baskıları azaltmaktır. 1. Süvari Tümeni Yunan kuvvetiyle akşama kadar muharebe durumunda kalmış ancak Yunan baskısı artınca geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁶⁷

22 Temmuz 1921 sabahı 5. Süvari Grubu Çifteler ve kuzeyinde bir koruma mevziisi tutarak ordunun geri yürüyüşünü örtme görevini almış ve başarıyla gerçekleştirmiştir. Türk Ordusu Sakarya'nın doğusuna yönelerek 5. Süvari Grup sayesinde zayıtsız geri çekilişini yapmıştır¹⁶⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının, 22 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu Komutanlığına çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin tekrar 5. Süvari Grubu emrine verildiği söylenmiştir¹⁶⁹.

Kütahya - Eskişehir Muharebesi'nden sonra meydana gelen askeri ve siyasi durum göz önüne alındığında 25 Temmuz 1921 tarihinde¹⁷⁰, Sakarya Mevzii ilerisinde, örtme görevinde bırakılan 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni Dudaş - Beylikahır (Beylikova)¹⁷¹ bölgesinde bulunmuştur¹⁷².

¹⁶⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-145.

¹⁶⁶ TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 441.

¹⁶⁷ Alptekin Müderrisoğlu, *Sakarya Meydan Muharebesi Günlüğü*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2004, s. 235.

¹⁶⁸ Celal Erikan, *Komutan Atatürk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001, s. 509.

¹⁶⁹ ATASE Arşivi, K:1292, D:66ab.

¹⁷⁰ 5. Süvari Grubu'na bağlı süvari tümenlerinin konuşları hakkında Bkz. Şekil-4.

¹⁷¹ Hem Beylikahır hem de Beylikova olmasından dolayı tez de “Beylikahır” kullanılmıştır.

¹⁷² TİH, a.g.e, C. II, Ksm. IV, s. 543.

25 Temmuz 1921 akşamı Batı Cephesi'nde mevzi ilerisinde, Yunan kuvvetiyle teması korumak için 1. Süvari Tümeni'nden bir alay Bozan'da bırakılmış, geri kalan birliğin de Doğanoğlu'nda bulunmuştur¹⁷³.

Batı Cephesi Komutanlığı birliklerinin 13/14 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya mevzi ilerisinde Porsuk kuzeyinde, 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni Dudaş bölgesinde konuşlanmış, keşif ve emniyet birliklerinin ise Yunan kuvvetiyle temasta kalmıştır¹⁷⁴.

14 Ağustos 1921 tarihinde Porsuk kuzeyinden ilerleyen Yunan kuvvetinin iki piyade tümeniyle, üç süvari alayı vardır. Bu Yunan kuvvetinden bir tümen ve iki süvari alayı tahmin edilen bir kol, Alpu - Pozan - Dudaş üzerinden ilerlemiştir. 1. Süvari Tümeni bu Yunan kuvvetiyle temasını koruyarak Kayıkköy'e çekilmiştir. Bir tümen ve bir süvari alayı tahmin edilen diğer Yunan kolu Balıklı'ya ilerlemiş ve Porsuk'un güneyine ilerleyen bir Yunan süvari alayı ile birleşmiştir. 5. Süvari Kolordusu ise Yunan Ordusu'nun ileri yürüyüş hareketini her gün rahatsız ederek devam etmiş ve Yunan kuvvetinin geriden gelen ağırlıklarına saldırmıştır¹⁷⁵.

Prince Andrew, 15 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu hakkında; Türk süvarileri tarafından sürekli taciz edildiklerini, en az üç tümen Türk süvarisine karşı bir Yunan süvari tugayının yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Türk süvarilerinin Yunan süvarisine hücum etme teşebbüsünün olmadığını söylemiştir. Bunun nedenini ise şu şekilde izah etmiştir; Türk süvarisinin cesaret ve kabiliyetsiz olduklarından değil, Türk süvarilerinde bulunan atların Yunan süvarileri ile karşılaştırıldığında zayıf, çelimsiz ve küçük olduklarından kaynak olduğunu, böyle bir müsademeye girildiği zaman Türk süvarilerinin yenileceği tespitini yapmıştır¹⁷⁶.

17 Ağustos 1921 tarihinde, Meclis Muhafız Taburu, takviye için cepheye gönderilmiştir. Mustafa Kemal Paşa da yeniden cepheye dönmüştür. 1, 2. ve 3. Yunan Kolorduları Sakarya'nın çizdiği yay içinde biraz arazi daha kazanmıştır. Kuzeyde

¹⁷³ Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başlangıç Dönemdeki Olaylar ve Harekat (25 Temmuz – 22 Ağustos 1921)*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995, ss. 100-101.

¹⁷⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 248.

¹⁷⁵ Ulusoy, *a.g.e.*, s. 201.; Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 243.

¹⁷⁶ Prens Andre, *Felakete Doğru*, Çev: Hüseyin Rahmi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Askeri Matbaa, İstanbul 1932, ss. 92-93.

Sakarya üzerindeki 1. Süvari Tümeni, Mihalıçcık ve Balıkçı Köprülerini tahrip ederek kuzeye çekilmiştir¹⁷⁷.

1. Süvari Tümen Komutanlığının, 17 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.30'dan önce piyade kolbaşlarıyla Koyunağıl - Kartaltepe'den Çardak istikametine yürüyüşe başladığı ve teması muhafaza ederek Yunan kuvvetinin hareketini durdurmaya çalışacağı belirtilmiştir¹⁷⁸. 1. Süvari Tümeni'nin diğer bir telgrafında, bir süvari bölüğü, bir alay piyade, bir topçu bataryasından oluşan Yunan kuvvet kolunun 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.30'dan sonra şoseyi takiben Çukurören (Çukurviran)¹⁷⁹ hızasına geldiği ve bir tabur kadar piyade aynı yolun sağından Çukurören'e girdiği ifade edilmiştir. Kartaltepe istikametine ilerleyen bir tabur piyadeninde 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.30'da Kozlu'ya girdiği bildirilmiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.30'dan sonra şosedan ilerleyen Yunan Kelebekli'ye yaklaştığı söylenmiştir. Bağcı istikametinden henüz bilgi alınmadığı belirtilerek, araştırmalara göre Koyunağıl - Sivriyar Köprüsü mntikasından geçit başlarından ikişer üçer askerden meydana gelen toplam olarak 50'yi geçen muhafız olduğu belirtilmiştir¹⁸⁰.

Kazım Özalp anılarında, “Ben, emrimdeki kuvvetlerle 17 Ağustos 1921 tarihinde Balıkçı Köprüsünün kuzey sırtlarına varmış ve burada bizim 1. Süvari Tümeni keşif kollara ile temas kurmuştum.” demiştir¹⁸¹.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 18 Ağustos 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği telgraf, 1. Süvari Tümeni'nin Çardak - Gemlik - Maden'den ilerleyen Yunan kuvvetiyle temas halinde olduğu bilgisi verilmiştir¹⁸².

18 Ağustos 1921 tarihinde Türk kuvvetlerindeki değişikliklere bakıldığı zaman 1. Süvari Tümeni, Balıkçı Köprüsü - Mihalıçcık Köprüsü hattındadır. Mürettep Kolordu Çayırhan'a ulaşmıştır. 1. Süvari Tümeni, Mürettep Kolordu'nun emrine verilmiştir¹⁸³.

¹⁷⁷ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III, Açıklamalı Kronoloji, TBMM'den Sakarya Savaşı'na 23 Nisan 1920 -22 Ağustos 1921*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s. 656.

¹⁷⁸ ATASE Arşivi, K:1208, D:19.

¹⁷⁹ Yaygın kullanımı Çukurviran olmasına rağmen günümüzde Çukurören olarak geçtiği için “Çukurören” kullanılmıştır.

¹⁸⁰ ATASE Arşivi, K:1208, D:19aa.

¹⁸¹ Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, B. 3, Ankara 1988, s. 192.

¹⁸² Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:62, Sayı:131, Genelkurmay Basımevi, Ankara Temmuz 2013, ss. 93-97

¹⁸³ ATASE Arşivi, K:1208, D:56.; ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 98-100.

2. 2. SÜVARİ TÜMENİ

29 Aralık 1920 tarihinde Güney Cephesi Komutanlığı emrinde 2. Süvari Grubu kurulmuştur. Bu Grup tümen yetkisinde olduğundan daha sonra 2. Süvari Tümeni adını alacaktır. 2. Süvari Tümeni üç süvari alayından meydana gelmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığına ise Binbaşı Hüseyin Rahmi Bey (Apak) atanmıştır. İç isyanların bastırılmasında etkin rol oynamış olan 2. Süvari Tümeni, I. ve II. İnönü Muharebelerine katılmıştır¹⁸⁴.

2.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (KÜTAHYA MUHAREBESİ)

Batı Cephesi Komutanlığı tarafından 1 Temmuz 1921 tarihinde Türk Ordusu'nun düzen ve mühimmat hakkında durumu ile ilgili bilgi verilmiştir¹⁸⁵: Buna göre, 4. Gruba bağlı 2. Süvari Tümeni Genişler - Eydemir - Hamur bölgesinde ve karargâhı ise Akpirin (Akpirim)¹⁸⁶ bölgesindedir. 2. Süvari Tümeni mühimmat miktarının 941 tüfek, 8 ağır makineli tüfek, 8 hafif makineli tüfek, 2 toptan meydana gelmiştir¹⁸⁷.

7/8 Temmuz 1921 tarihinde 4. Grubunun emri altında bulunan 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 13. Süvari Alayı Eydemir kesiminde, 19. Süvari Alayı Akpirin - Uyuzpınar kesiminde, 4. Süvari Alayı Hamur'da (bir bölümü Küçük Aslıhanlar'da), 2. Süvari Alayı ile 2. Süvari Tümen karargâhı Genişler'dedir. 4. Grup karargâhı ise Çekürler İstasyonu'nda konuşlanmıştır¹⁸⁸.

4. Grup kesiminde 12 Temmuz 1921 tarihinde 4. Grup Komutanlığınca Yunan ilerleyişi şöyle tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir; İki Yunan piyade taburu, bir Yunan süvari bölüğünün Kumarı Yaylası - Belova (Belve) Gediği civarındadır. İki Yunan piyade taburunun Ağaçköy - Eydemir'de, bir Yunan piyade tümeni Küçük Aslıhanlar - Genişler bölgesindedir. Bir tümenden fazla Yunan kuvvetinin de Hamur Deresi boyunca ilerlemiş, bu kolun önünden hareket eden Yunan süvari tugayına bağlı, bir alayı Cirleyik üzerinden kuzeye, bir alayı Olucak'tan Anıtkaya (Eğret, Eyret)'ya¹⁸⁹ sürülmüştür. Bu kesimdeki Yunan birlikleri güneş batıncaya kadar Karaağaç - Genişler - Beşkarış

¹⁸⁴ Türk İstiklal Harbi (TİH), *Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920 - 15 Nisan 1921)*, C. II, Ksm. III, B. 3, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s. 91.

¹⁸⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 166.

¹⁸⁶ Yaygın kullanımı Akpirim olmasına rağmen günümüzde Akpirin olarak geçtiği için "Akpirin" kullanılmıştır.

¹⁸⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

¹⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 185.

¹⁸⁹ Yaygın kullanımı Eğret ya da Eyret olmasına rağmen günümüzde Anıtkaya olarak geçtiği için "Anıtkaya" kullanılmıştır.

(Beşkarışhöyük)¹⁹⁰ hattının kuzeyine geçmemiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun bu ilerleyişi karşısında, örtme ve gözetleme göreviyle Genişler - Murathanlar - Anıtkaya hattına çekilmiş bulunan 2. Süvari Tümeni, güneş batıncaya kadar bu hattı elinde bulundurmak ve sonra Cin Dağı kesimine çekilmekle görevlendirilmiştir. 4. Grup Komutanlığına; 2. Süvari Tümeni direnişini artırmak ve çekilişini himaye etmek amacıyla, 8. Tümen'in 135. Piyade Alayı ile bir dağ topçu bataryasını Cin Dağı'na gönderilmiş; 8. Tümen süvari bölüğü Kadımürsel'den Celalibaba Tepesi'ne sürülmüştür. 2. Süvari Tümeni bir alayı ile Kurtköyü Tepesi'nde, bir alayı ile Genişler'in 3 km kuzeyinde, bir alayı ile de Murathanlar Tepesi'nde konuşlanmış ve 2. Süvari Tümen karargâhı Altıntaş'ta bölgesinde bulunmuştur. 12 Temmuz 1921 tarihindeki harekâta Yunan Süvari Tugayı, 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı arasına girişi ve 2. Süvari Tümeni'nin sol kanadının tehlikeye düşmesi sebebiyle, 2. Süvari Tümeni, 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.00 sıralarında Altıntaş'a çekilmek zorunda kalmış ve üstün Yunan kuvvetinin baskısı karşısında kalan sol kanattaki 4. Süvari Alayı Anıtkaya kuzeyine çekilmiştir. 2. Süvari Tümeni, 12 Temmuz 1921 tarihinde akşama doğru Kurtköy - Murathanlar kesiminden de çekilerek asıl kuvveti ile Cin Dağı'ndaki 135. Piyade Alayı'nın sol yanına, 2. Süvari Tümen karargâhı ise Karaağaç'a (Damlalı) gelmiştir¹⁹¹.

12/13 Temmuz 1921 gecesi, 4. Gruba bağlı 2. Süvari Tümeni, 2. Yunan Kolordusu'nun ilerlemesi karşısında Cin Dağı'na çekilmiştir. 4. Grup karargâhı Çekürler İstasyonu'ndadır¹⁹².

4. Grup Komutanlığının, Çekürler'den 13 Temmuz 1921 tarihinde 3. Kafkas Tümen Komutanlığına, ayrıca 5. Kafkas Tümeni, 11. Piyade Alayı, 4. Tümen, Cephane Taburu, 25. Alayı'nın 3. Tabur Komutanlıklarına çektiği 8 numaralı Grup emrinde, 2. Süvari Tümeni ile 135. Piyade Alayı'nın 13 Temmuz 1921 akşamı ortalık karardıktan sonra Gediz - Arancıköklü istikametlerine çekilecekleri söylenmiştir. Bu kuvvetin 2. Süvari Tümen Komutanının emrinde olduğu ifade edilmiştir. 14 Temmuz 1921 sabaha karşı Oyuntepe'ye taarruz eden Yunan alayının yan ve gerilerine taarruz edeceği ve 12.

¹⁹⁰ Yaygın kullanımı Beşkarışhöyük olmasına rağmen günümüzde Beşkarış olarak geçtiği için "Beşkarış" kullanılmıştır.

¹⁹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 211-212.

¹⁹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 219.

Grup emrine gireceği belirtilmiştir. 4. Grup karargâhının Çekürler'in 2 km kuzeyindeki tepede bulunduğu bilgisi verilmiştir¹⁹³.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 14 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın sol kanatta toplanarak 12. Grup sol kanadının örtülmesini ve savunulmasında kullanılması istemiştir¹⁹⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 14/15 Temmuz 1921 tarihinde 1., 3., 4., 5., 12. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin ve 4. Süvari Tugayı'nın 12 Grup Komutanlığının emri altında olduğu ifade edilmiştir¹⁹⁵.

12. Grup Komutanı Halit Bey'in, 15 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni Komutanlığına gönderdiği telgrafta, 14 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin bir piyade tümeninin Sarıcaova'yı işgali ile kuzey istikametinde yürüyüşe geçmiş olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca, Yunan kuvveti hakkında yeni bir bilgi alınmadığı eklenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ve 4. Süvari Tugayı'nın 12. Grup kuruluşuna dahil olduğu söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin sağ tarafta bulunacağı ve Kırka - Erikli, Kırka - Döğür istikametlerini uzak mesafeye kadar keşfedeceği bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Çörez Boğazı'nda en önemli noktayı işgal edeceği ve buraya yerleştireceği toplarla Yunan kuvvetinin durumunun keşfine çalışacağı dile getirilmiştir. Ayrıca, 2. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin 12. veya 4. Gruplardan her ikisine birden bir taarruza geçmesi halinde asıl kuvvetiyle hangi tarafa taarruz etmekte olduğunun veya bu iki gruba ayrı bir taarruz yaptığı takdirde bunun da derecesinin keşif edilmesi ve bildirilmesinin çok önemli olduğu söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı Erikli istikametinde ayrılacak kuvvetin Kırka'dan Erikli istikametine giden telgraf ve telefon hattından son zamana kadar yararlanıp sonra imha etmesi gerektiği emredilmiştir¹⁹⁶.

16 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni, 12. Grup Komutanlığından aldığı emirle, Seyitgazi güneyindeki Örencik (Virancık)'e¹⁹⁷ hareket etmiştir. 12. Grup Komutanlığı 2. Süvari Tümeni'ni, Kümbet'ten ilerleyen Yunan tümenine karşı Örencik kesimine hareket ettirmiştir. 2. Süvari Tümeni, bir alayını Çörez Boğazı'na karşı

¹⁹³ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 21-25.

¹⁹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 236.

¹⁹⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 26-28.

¹⁹⁶ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, s. 35-39.

¹⁹⁷ Yaygın kullanımı Virancık olmasına rağmen günümüzde Örencik olarak geçtiği için "Örencik" kullanılmıştır.

birakarak Göknebi'ye gelmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da 2. Süvari Tümeni emrinde olarak Yeşiltepe (İspas, Kozyaka)¹⁹⁸ bulunmuştur. 8. Tümen'den bir alayın Örencik'e giderek 2. Süvari Tümeni'nin emrine gönderilmiştir. 12. Grup Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 10.00'da Batı Cephesi'nden aldığı emirde, Göknebi - Örencik hattına kadar çekildiği anlaşılan 12. Grubun bu durumu ile çok geride kaldığı; 12. Grup bu hareketiyle, ordunun gerisini tehlikeye soktuğu ve 4. Grup sol kanadından 20 km'den fazla uzaklaşmakla bu kanadı açık bırakmış olduğu ifade edilmiştir. Halbuki Yunan kuvvetinin 12. Gruba karşı ciddi bir takip yapmadığının anlaşıldığı, bu sakıncalı durumun giderilmesi için, 12. Grubun tekrar güneye ilerlemesi, buna imkân yoksa topçu ile pekiştirilmiş müfrezelerin Kırka kuzey sırtlarına, Akin doğusuna kadar sürülmesi istenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin kanada bağlı kalmayarak Boyalı Dağı'na doğru ilerlemesi ve Yunan kuvvetini özellikle yandan topçu ateşi ile tedirgin edilmesi istenmiştir¹⁹⁹. Batı Cephesi Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 11.20'de 12. Grup Komutanlığına verdiği emirde; Yunan kuvvetinin, 12. Grup karşısından çektiği pekiştirme birlikleriyle 4. Gruba sürekli olarak taarruz ettiği bildirildikten sonra 12. Grubun taarruz ederek karşısındaki Yunan birliklerini tespit etmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine 12. Grup Komutanlığına tümenlere 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 12.40'da; 2. Süvari Tümeni'nin, Örencik'ten Çatören - Kırka - Çörez Boğazı güneyi doğrultusunda taarruz edeceği, birlikler akşama kadar Kızılsivri - Hizar - Tavşanalanı ve bu hattın uzamında bir hizaya gelmesi emredilmiştir²⁰⁰.

12. Grup Komutanlığı tarafından 18 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin, saat 7.35'te aldığı emir gereğince Yukarı Söğüt'ten Ahmetüryan (Ahmettuvanbaba, Ahmetturanbaba)²⁰¹ kesimine gelmiş; bir bölüğü ile bu tepeyi işgal ederek değişik istikametlere keşif kolları sürmüştür. 2. Süvari Tümeni asıl kuvveti ile sağ kanat gerisinde Kuyucak güneybatısındaki tepelerde bekleme durumunda kalmıştır. Sarıçam Deresi yönüne sürülen keşif kolunun bu derede bir takım kadar Yunan piyadesine tesadüf edilmiş ve bir tabur kadar piyadenin de Tümbekçal'dan dereye inerek Karatepe istikametine gitmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bu suretle kullanılması ile 18

¹⁹⁸ Yaygın kullanımı İspas ya da Kozyaka olmasına rağmen günümüzde Yeşiltepe olarak geçtiği için "Yeşiltepe" kullanılmıştır.

¹⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 325-326.

²⁰⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 327.

²⁰¹ Yaygın kullanımı Ahmettuvanbaba ya da Ahmetturanbaba olmasına rağmen günümüzde Ahmetüryan olarak geçtiği için "Ahmetüryan" kullanılmıştır.

Temmuz 1921 tarihindeki taarruz harekâtının devamı sırasında 2. Süvari Tümeni'nden fayda sağlanamamıştır²⁰².

2.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI (ESKİŞEHİR MUHAREBESİ)

Batı Cephesi Komutanlığından verilen ve 19/20 Temmuz 1921 gece yarısı Grup Komutanlıklarına ulaşan 11 sayılı Cephe emrine dayanan 3. Grup Komutanı, Grup birliklerine genel durumunu açıklamıştır²⁰³. Buna ilaveten 3. Grup Komutanlığı, 12. Grup kesiminde bulunan 2. Süvari Tümeni'nin bir alayını Ilgaz Boğazı güneyine 57. Tümen emrine göndermiştir. Diğer birlikleriyle Çilhane Dağı - Kırka - Kızılsivri - Lütfiye'nin 3 km kuzey doğusundaki Sakarteppe - Kaltak Dağı (hariç) hattına karşı keşif yaptırmıştır²⁰⁴. 12. Grup Komutanlığı, bu raporu Batı Cephesi Komutanlığına bildirdiği gibi 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.00'te 2. Süvari Tümeni'ne Yukarı Söğüt'te toplanacağı, 2. Süvari Tümeni'nin 8. Tümen'in sol kanadından Yunan kuvvetine taarruz edeceği emredilmiştir²⁰⁵.

20 Temmuz 1921 sabahı 5. Süvari Grubu Seyitgazi'ye gelmiştir. 12. Grubun sol yanında yer almıştır. 12. Grup Komutanı Albay Halit Bey emrinde bulunan 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı bulunmakta ve piyadelerle birlikte savunma cephesini tutmuşlardır. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, aldığı yeni emirle 20 Temmuz 1921 gecesini Cevizli istikametine açılarak ordunun sol yanını emniyet altına almak üzere Yunan kuvvetininin gerilerine etkili olması emredilmiştir²⁰⁶.

12. Grup Komutanlığı, 20 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanlığına ve 4. Süvari Tugay Komutanlığına ayrıca bilgi için 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 12. Grup birliklerinin Seyitgazi kuzeyindeki Kızıltepe - Ayvalı kuzeyi - Kuyucak doğu hattını savunacağını ve pekleştireceğini emretmiştir. Bu hattın emniyet hattı Bahçedeğirmeni güneyi Şücaeddin Veli Türbesi (Şecaeddin, Şecaattin, Şecaddin)²⁰⁷ - Yukarı Söğüt kuzeyi ve daha kuzeybatısı olacağını söylemiştir. 2. Süvari Tümeni'nin eskiden olduğu gibi Kuyucak'ta bulunacağını dile getirmiştir²⁰⁸.

²⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 375.

²⁰³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 395.

²⁰⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 401.

²⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 404.

²⁰⁶ Sorgun, *a.g.e.*, s. 238.

²⁰⁷ Yaygın kullanımı Şecaeddin, Şecaattin, Şecaddin olmasına rağmen günümüzde Şücaeddin Veli Türbesi olarak geçtiği için "Şücaeddin Veli Türbesi" kullanılmıştır.

²⁰⁸ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 84-85.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 20 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Kurmay Yarbay Naci Bey'in hastalığından dolayı vekaleten eski tümen Komutanı Kurmay Albay Asım Bey'in tayin olduğu ve Asım Bey'in 28 Temmuz 1921 akşamından itibaren vazifeye başlayacağı ifade edilmiştir²⁰⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 20 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 20 Ağustos 1921 tarihinden itibaren Hacımusa (Hacımusaoğlu)'dan²¹⁰ bir dağıtım ambarı açılacağını, 5. Süvari Grup karargâhının ve birliklerinin bu ambardan iâşe malzemesi alacağını ifade etmiştir. Kantarlı'da mevcut bütün arabaların tamamının Hacımusa'ya sevk edilmesini istemiştir. Ayrıca başka birliğin iki günlük peksimet ihtiyacıyla her günkü ikmal ve arpa ihtiyacının gönderilmesini dağıtım ambarını bir günlük yem ve bir günlük ikmal verecek demirbaş olarak bulunmasını istemiştir. Hacıömeroğlu'na Ortakışla'da bulunan büyük ağırlıklar etrafına kantarlardan kendilerine gönderileceğini, bu emrin Kantarlı menzile verilmesini ve bilgi için tümenlere, süvari tugayına²¹¹ ve grup karargâhına bildirilmesini istemiştir²¹².

20/21 Temmuz 1921 tarihindeki olaylarla ilgili Batı Cephesi Komutanlığından Kurmay Naci Bey'in 1 Ağustos 1921 tarihinde 21 Temmuz 1921 tarihli muharebenin bir özeti ve 20 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi'ndeki grupların vaziyetini belirten özet hakkında 1. Grup Komutanlığının 29 Temmuz 1921 tarihli telgrafına cevaben, 21 Temmuz 1921 muharebesinin özetini ekte takdim edildiğini belirtmiştir²¹³. Bu özette, 12. Gruba bağlı 2. Süvari Tümeni'nin Ahmetüryan - Şücaeddin Veli Türbesi hattında olduğu belirtilmiştir²¹⁴.

5. Süvari Grup kesiminde, 21/22 Temmuz 1921 tarihinde, Yunan kuvvetinin Malyabaşı doğrultusunda bazı keşif kollarının ilerlemiş ve o istikamete giden keşif kolları ateşle karşılaşmıştır. Yunan kuvveti aynı zamanda 22 Temmuz 1921 tarihinde bu bölgede hava faaliyeti de göstermiş, bu arada bir Yunan uçağı Mahmudiye kesimindeki birlikler üzerine bomba atmıştır. Esirlerin verdiği bilgilerde, Kırgız Dağı batısından geçen iki tümenin 5. ve 13. Yunan Tümenleri olduğu ve daha batıdan ilerleyen 12., 1. ve 2. Yunan

²⁰⁹ ATASE Arşivi, K:1424, D:159.

²¹⁰ Yaygın kullanımı Hacımusaoğlu olmasına rağmen günümüzde Hacımusa olarak geçtiği için "Hacımusa" kullanılmıştır.

²¹¹ ATASE Arşivi, K:1424, D:159aa.

²¹² ATASE Arşivi, K:1424, D:159aba.

²¹³ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-143.

²¹⁴ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-145.

Tümenleri olmak üzere toplam olarak beş tümenin cephe sol kanadına yönelmiş olduğu; daha güneyde Yunan kuvvetlerinin bulunmadığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey ise 5. Süvari Grubu'nun Yunan kuvvetinin sağ kanat açığında bulunmasından etkili bir durumda olduğu düşüncesi ile 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nı bu kanatta toplamaya ve Sivrihisar istikametini yalnız 3. Kafkas Tümeni ile örtmeye karar vermiştir. 22/23 Temmuz 1921 gece yarısı alınan Batı Cephesi Komutanlığı emrinde; “5. Grubun 23 Temmuz'da, Kaymaz - Çifteler hattında kalarak düşmanın daha doğuya ileri hareketini mümkün olduğu kadar durdurması” istenmiş ve daha sonra bu emre ek olarak, “4. Süvari Tugayı da dahil olduğu halde 2. Süvari Tümeni'nin 5. Grup emrine verildi” denmiştir²¹⁵.

Batı Cephesi Komutanlığı, 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.00'den sonra işaretli emre ek olarak 3. Grup Komutanlığına gönderdiği yazıda, 4. Süvari Tugayı'na dahil olduğu halde 2. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubu emrine verildiğini ve keşif için 12. Grubun bu süvari kuvvetinden yalnız bir alayından yararlanacağını ifade etmiştir²¹⁶.

5. Süvari Grubu kesiminde, 22/23 Temmuz 1921 gecesinin sessizlikle geçmiştir. 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'a kadar Yunan kuvveti Mahmudiye'ye gelmemiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 23 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına verdiği sabah raporunda; “Süvari Grubu'nun düşmanın dış kanat açığında bulunmasından etkili bir durumda olduğu; bunun için 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nı bu gece bu kanatta toplayacağı” bildirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığından 5. Süvari Grubu'na; Alpu (hariç) - Emirdağ (Aziziye)²¹⁷ - Ortatepe - Mahmudiye - Ertuğrul köyü - Çifteler hattında kalarak Cephe birliklerinin çekilmesinin örtülmesi görevi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni ile (20. Süvari Alayı hariç) 4. Süvari Tugayı'nın da 5. Süvari Grubu emrine girdiği belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nden çıkarılan müfreze, 22/23 Temmuz 1921 gecesini yaptığı baskından dönerek Çifteler kesiminde toplanmış, 2. Süvari Tümeni'ne ise, daha sonra pekiştirilmiş 8. Piyade Alayı'nın sağ kanadında Şerefiye ve Fevziye'ye kadar olan bölgeyi örtme ve Hamidiye yönünü de keşfetmek görevi verilmiştir²¹⁸.

²¹⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 501-504.

²¹⁶ ATASE Arşivi, K:1198, D:151.; ATASE Arşivi, K:1198, D:151aa.

²¹⁷ Yaygın kullanımı Aziziye olmasına rağmen günümüzde Emirdağ olarak geçtiği için “Emirdağ” kullanılmıştır.

²¹⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 517-518.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 23 Temmuz 1921 tarihinde tümen komutanlıklarına ve Batı Cephesi ile 12. Grup Komutanlıklarına gönderilen Grup emrinde; Türk Ordusu'nun karşısındaki Yunan cephesinin genel olarak Kırgız Dağı - Düztepe - Ortatepe hattında olduğu ifade edilmiştir. 23 Temmuz 1921 tarihinde sabah 9.00'dan önce Yunan kuvvetinin Şerifiye ve kuzey istikametinde iki kolla ilerlemeye başladığı haberi verilmiştir. Yunan Ordusu'nun tahminen dokuz tümen ile Hamidiye - Ağapınar arasında aşağıdaki şekilde bulunduğu söylenmiştir. Hamidiye civarında 5. ve 13. Yunan Tümenleri, Arapören - Boza - Türkmensüleyman mıntıkasında 1., 2., 12. Yunan Tümenleri, Karatokat civarında 4. ve 15. Yunan Tümenleri, Ağapınar civarında 7. ve 10. Yunan Tümenleri bulunmakla birlikte 9. Yunan Tümeni'nin Afyonkarahisar doğusunda ve 3. ve 11. Yunan Tümenlerinin Burhol ve havalisinde olduğu dile getirilmiştir. Batı Cephesi birliklerinin yeni plan gereğince yeni yığınak mıntıkasında toplanmak olduğu ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın 23/24 Temmuz 1921 tarihinde Çifteler'e geleceği haberi verilmiştir²¹⁹.

12. Grup Komutanlığı tarafından Kaymaz'dan 23 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümen Komutanlığına çekilen telgrafta, 12. Grup emrinde bulunan 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın 5. Süvari Grubu emrine verildiği söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'ndan 12. Grup emrinde yalnızca bir alayın kaldığı ve Sivrihisar'a götürüldüğü ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'ndan 22 Temmuz 1921 öğleden sonra saat 8.00'de doğu civarına gittiği ve 22/23 Temmuz 1921 gecesini doğuda geçirdiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grubu'nun gece 2. Süvari Tümeni doğusunda kalarak 3. Kafkas Tümeni'nin cephesini örteceği ve savunacağı, 4. Süvari Tugayı'nın da Çifteler'e gireceği bildirilmiştir. Bundan dolayı gerek 5. Süvari Grubu gerekse 2 Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı ile derhal temasa geçilerek bulunulan hatta Yunan kuvvetini mümkün olabileceği kadar uzun süre durdurmak suretiyle Grupla ordunun tahminen örtme ve ikmalinin tamamlanması rica edilmiştir²²⁰.

23/24 Temmuz 1921 akşamında Batı Cephesinin asıl kuvvetlerinin Sakarya gerisine çekilmesini örtme ve himaye etmek üzere, 2. Süvari Tümeni Şerifiye'den Kaymaz'a yürümüştür²²¹.

²¹⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, s. 120-122.

²²⁰ ATASE Arşivi, K:1355, D:103.

²²¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 523-524.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.30'da Grup birliklerine 11 numaralı harekât emri gönderilmiştir²²², Bu emirde; 2. Süvari Tümeni'nin 23/24 Temmuz 1921 gecesi Çifteler'e geleceği, her süvari alayından bir çavuş veya onbaşı komutasında, dörder atlı emir alıcının 5. Süvari Grup karargâhına gönderileceği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de olduğu da belirtilmiştir²²³.

3. Kafkas Tümeni Komutanlığı, Kaymaz'dan 24 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Kafkas Tümen cephesinde gecenin sukünetle geçtiğini, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 6.15'ten önce yapılan gözlemde Yunan kuvvetinin bir faaliyeti olmadığını ve Çadırlı ordugahında dinlendiğini ifade etmiştir. 23 Temmuz 1921 gecesi Söke doğu istkametine gönderilen süvari bölüğünden henüz rapor alınmadığını dile getirmiştir. Söke mıntıkasında bulunan 2. Süvari Tümeni'nin 23 Temmuz 1921 gecesi taciz altında Kaymaz'dan geçerek Çifteler'de 5. Süvari Grubu emrine geçtiğini belirtmiştir²²⁴.

24 Temmuz 1921 harekâtında Mahmudiye - Düztepe - Kırgız Dağı bölgesinde bulunan 2. Yunan Kolordu birlikleri, 24 Temmuz 1921 akşamına kadar bir harekette bulunmamıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da 11 sayılı Grup emrine ek olarak verdiği emirde; 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın da Çifteler'de toplandığı bilgisini vermiştir²²⁵.

25 Temmuz 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Ethem Servet Bey ve Kurmay Başkanı'nın Binbaşı Kurtcebe Bey bulunmuştur. 2. Süvari Tümen birliklerinin 2., 4., 12., 14. Süvari Alaylarından oluşmuş, bir topçu bataryası ve tümen bağlı birliklerden meydana gelirken 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Kırkpınar bölgesinde 2. Süvari Alayı Han'da (Hüsrevpaşahanı, Hüsrevpaşa)²²⁶ bulunmuştur²²⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.45'ten sonra 3. Kafkas Tümen Komutanlığına, 2., 3. ve 14. Süvari Tümen Komutanlıklarına, 4. Süvari Tugay Komutanlığına ve bilgi için Batı Cephesi

²²² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 520.

²²³ 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de de olduğu da belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 520-521.

²²⁴ ATASE Arşivi, K:1200, D:66.

²²⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 525-526.

²²⁶ Yaygın kullanımı Hüsrevpaşahanı ya da Hüsrevpaşa olmasına rağmen günümüzde Han olarak geçtiği için "Han" kullanılmıştır.

²²⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 52-53.

Komutanlığına gönderdiği Grup emrinde; Yunan kuvvetinin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 1.30'dan itibaren bir tünden fazla kuvvetiyle Hamidiye - Mecidiye Çiftliği (Mecidiye)²²⁸ istikametinde harekete başladığını bildirmiştir. 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın akıncılık görevine devam edeceklerini, durumda bir değişiklik olmazsa 25/26 Temmuz 1921 gecesi Belpınar'da bulunacağını ifade etmiştir²²⁹. 25 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'ndan kuvvetler hakkında bilgi verilememiştir²³⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 25 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Hamidiye'den güneye ilerleyen bir Yunan tümen kolunun 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.30'dan sonra Malyabaşı Tepesi'ni geçtiği belirtilmiştir. Yunan tümeninin Çiçengiç (Çeçengeç, Çeçingeç)²³¹ ile Cevizli arasındaki vadide 25 Temmuz 1921 gecesini geçirmesinin muhtemel olduğu dile getirilmiştir. Bu Yunan tümeninin bir taburunun Malyabaşı Tepesi'nde Kuruhöyük istikametinden ilerleyerek buradaki tepelere çıktığı bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Bünheşit - Han istikametinden 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00'dan sonra Çifteler'den hareket ettiği ifade edilmiştir²³².

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına yazdığı akşamki harp raporunda; Yunan kuvvetinin Mecidiye Çiftliği'ne uğramaksızın Çiçengiç doğusundan Cevizli istikametinde harekete devam ettiğini ve kolbaşının 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra Çiçengiç'te olduğunu belirtmiştir. Yunan kuvvetinin Kuruhöyük ile Bardakçı arasındaki Kır Dağlarını işgal ederek hatta ulaşmasını temin etmek maksadında bulunduğunu düşünmüştür. Akıncı kollarının harekete daha güneyden devam edeceğini dile getirmiştir²³³. Aynı zamanda 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın teftiş edildiğini söylemiştir²³⁴. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 1.30'dan

²²⁸ Yaygın kullanımı Mecidiye olmasına rağmen günümüzde Mecidiye Çiftliği olarak geçtiği için "Mecidiye Çiftliği" kullanılmıştır.

²²⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 133-135.

²³⁰ ATASE Arşivi, K:1339, D:176aq.

²³¹ Yaygın kullanımı Çeçengeç ya da Çeçingeç olmasına rağmen günümüzde Çiçengiç olarak geçtiği için "Çiçengiç" kullanılmıştır.

²³² ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 136-137.

²³³ ATASE Arşivi, K:1200, D:88.

²³⁴ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aa.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88aaa.

itibaren bir tümenden fazla kuvvetle Hamidiye - Mecidiye iftliği - iftlik istikametinde harekete başladığını ve Hamidiye civarındaki ordugahların bırakıldığını bildirmiřtir²³⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kaymaz bölgesinden 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına tertip edilen akın harekâtı hakkında çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın iki yoldan akın yapacağını dile getirmiştir. 26 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Bardakçı'da, 27 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Yapıldak'da, 4. Süvari Tugayı'nın Kilise'de bulunacağını ve sonra 2. Süvari Tümeni'nin Bünheşit - Sarıcaova - Etyemez - Sevdığın - Pusan istikameti genelinde ilerleyeceğini belirtmiřtir²³⁶. Birliklerin sonra Emirdađ²³⁷ kazasına dönmeye çalışacağını ve başarılı olamazlarsa Afyonkarahisar güneyinden dolaşacaklarını ifade etmiřtir²³⁸.

5. Süvari Grubu Kurmay Başkanı Baki Bey, 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Harekât Şubesi Müdürlüğü'ne gönderdiği yazıda, 2. Süvari Tümeni, 4. Süvari Tugayı ve 5. Süvari Grup karargâhının ifteler'de bulunduğunu dile getirmiřtir²³⁹.

25 Temmuz 1921 akşamı Yunan kuvvetiyle teması muhafazası için 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı ifteler'den Han'a gelmek üzere yola çıkmış ve kolbaşısıyla Kadıköy'de bulunmuřtur²⁴⁰.

25 Temmuz 1921 tarihinde Sakarya mevzii ilerisinde 5. Süvari Grup bölgesinde, Batı Cephesi Komutanlığından rtme ve Yunan kuvvetinin gerilerine baskınlar düzenleme görevini alan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, Yunan kuvvetinin gerilerine baskın yapmaya karar vermiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın hareketleri şu şekilde gelişme göstermiştir; 2. Süvari Tümeni'nin 25/26 Temmuz 1921 tarihinde ifteler'den hareket edip Bardakçı doğusuna intikal edeceği, burada gece dinlenip 27 Temmuz 1921 sabahı akırca - Yapıldak istikametinde hareket

²³⁵ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ab.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88aba.

²³⁶ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ac.

²³⁷ 1920 yılında Konya'da çıkan Delibaş İşyanı bastırıldıktan sonra Emirdağ'daki Kuvayi Milliye Teşkilati emrindeki birliklerle birlikte 5. Süvari Kolordusu'na katılmışlardır. Ahmet Altıntaş, *Milli Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 19.

²³⁸ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aca.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88ad.

²³⁹ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ae.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88aea.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88af.; TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 543.

²⁴⁰ TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 100-101.

edeceği, 28 Temmuz 1921 tarihinde Gökbağçe (Bahşayış)²⁴¹ - Sarıcaova - Etyemez - Sevdğin istikametinde ilerlemesine devam edip Yunan kuvvetinin Dumlupınar - Kütahya menzil hatlarına 4. Süvari Tugayı ile birlikte baskın yapacağı belirtilmiştir. Ayrıca demir yolunu tahrip edecekleri de söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nden, Kütahya istikametinde hareket ederek Uşak - Kütahya yolunu kesmeleri istenmiştir²⁴².

2.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI (SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ YAKLAŞIM)

5. Süvari Grup Komutanlığının, 27 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına, Aziziye Mıntika Komutanlığına, Sivrihisar Havalisi Komutanlığına, Mürettep Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; keşif kollarından alınan bilgilere göre Yunan kuvvetinin süvarileriyle 26/27 Temmuz 1921 tarihinde Bardakçı - Cevizli - Han hattını işgal ettiği bildirilmiştir. Çiçengiç ile Akar doğusunda Karadağ diye isimlendirilen tepeler de Yunan kuvvetinin büyük bir kısmını işgal ettiği söylenmiştir. Cevizli köyünden iki hane yakıldığı ve Mecidiye Çiftliği'nden iki sürü koyun alındığı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın 26/27 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvveti gelmeden ön hatlara geçeceği dile getirilmiştir²⁴³.

5. Süvari Grubu bölgesinde 27 Temmuz 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümeni 26/27 Temmuz 1921 gecesi engebeli ve sarp bir yoldan yürüyerek sabaha karşı Yapıldak civarına gelmiştir. 2. Süvari Tümeni, Yapıldak'ta 27 Temmuz 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar dinlendikten sonra Demirli istikametinde yürüyüşe geçmiştir²⁴⁴.

28 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu bölgesinde bulunan Hamidiye - Düztepe - Melikgazi - Karahöyük - Bardakçı hattında Yunan ileri müfrezelerinde bir hareket görülmemiştir. Çeşitli kaynaklardan alınan haberlere göre; Han - Yapıldak - Kümbet - Karacaören - Yarbasan kesimlerinde Yunan kuvvetinin bulunmadığı öğrenilmiştir. Yunanlıların Ortatepe - Mahmudiye - Düztepe - Hamidiye hattı ve batısında kesinlikle 5., 13. ve muhtemelen 12. Yunan Tümenlerinden kurulu bir kolordusunun bulunduğu; 13. Yunan Tümeni'nin 25 Temmuz 1921 tarihinde güneye hareketle Bardakçı - Akarsu doğu sırtları - Hamidiye - Çiçengiç bölgesine geldiği, fakat 26 Temmuz 1921 sabahı diğer iki tümenin Arapören üzerinden Seyitgazi'ye doğru hareket ettiği, 26

²⁴¹ Yaygın kullanımı Bahşayış olmasına rağmen günümüzde Gökbağçe olarak geçtiği için "Gökbağçe" kullanılmıştır.

²⁴² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 103-104.;

²⁴³ ATASE Arşivi, K:1355, D:160.

²⁴⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 112-113.

Temmuz 1921 akşamına kadar bu kuvvetlerin Çatören - Yarbasan - Kümbet bölgesine gelmediği öğrenilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de 27 Temmuz 1921 gecesi yürüyüşe geçtiği ve 28 Temmuz 1921 sabahı Demirli civarına geldiği bilgisi verilmiştir. Bu yürüyüş sırasında köylülerden toplanan bilgiler ve yaptırılan keşif sonuçlarından anlaşıldığına göre; Gazlıgöl'e kadar olan köylerde Yunan kuvvetinin olmadığı, Döğer'de muhafız olarak bir takım kadar Yunan kuvvetinin bulunduğu anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümen komutanının herhangi bir tehlike belirtmediği takdirde günü ve geceyi Demirli'de geçirmek kararını aldığı söylenmiştir. 28 Temmuz 1921 akşamına kadar durumda bir değişiklik olmadığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine 2. Süvari Tümeni komutanı 28 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.30'da verdiği emirle; 2. Süvari Tümeni'nin 29 Temmuz 1921 tarihinde Döğer veya İhsaniye (Belçeşme, Belçemeşe)²⁴⁵ istikametinde hareket edebilmesi için Döğer'deki Yunan birliğinin kuvvet ve cinsi hakkında doğru bir bilgi verilmesini 4. Süvari Alay komutanından istemiştir. Döğer'deki Yunan kuvvetinin zayıf ise 2. Süvari Tümeni'nin, bir alayı ile Döğer'e, asıl kuvvetiyle Akören - Kaynak - İhsaniye bölgesine hareket etmeyi tasarladığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanının daha sonra Döğer'deki alayı ile birleşerek duruma göre ikinci bir istikamete yönelmesi düşünülmüştür²⁴⁶.

Bu arada 4. Süvari Tugay Komutanı'na verilmiş olan emirde, 4. Süvari Tugayı'nın 29 Temmuz 1921 tarihinde Kunduzlu'da bulunacağı, yapılan keşif sonuçlarına göre Yunanlıların menzil hatlarını kuzeye aldığı anlaşılırsa 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın birlikte Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar - Uşak menzil hattını kesmelerinin en doğru hareket tarzı olacağı aynı emir ile bildirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın 27/28 Temmuz 1921 gecesi yürüyüşüne devam ederek 28 Temmuz 1921 sabahı Basrioğlu Yaylası'na geldiği bilgisi verilmiştir. Ancak 4. Süvari Tugayı'nın hareketinden iki kılavuz aldığı halde yürüyüş sırasında yolunu kaybettiği, 4. Süvari Tugayı'nı oluşturan erlerin bir kısmının eğitim durumu bakımından zayıf olduğu, disiplinden yoksun olan bu erlerin, yaşanan en ufak olumsuzluktan etkilendiği, morallerinin bozulduğu görülmüştür. 2. Süvari Tümen Komutanına 4. Süvari Tugayı'nın Döğer - İhsaniye hattından daha ileriye gitmemesi teklif edildiği söylenmiştir. Buna göre, 28/29 Temmuz 1921 gecesi Döğer veya İhsaniye'ye baskın düzenlendikten sonra Emirdağ veya Bolvadin tarafından

²⁴⁵ Yaygın kullanımı Belçeşme ya da Belçemeşe olmasına rağmen günümüzde İhsaniye olarak geçtiği için "İhsaniye" kullanılmıştır.

²⁴⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 117-118.

geri çekilmek niyetinde olduğu, aksi halinde ise erlerin gece yürüyüşünde veya yapılacak bir harekât esnasında kontrol dışına çıkacakları bildirilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanının, 4. Süvari Tugayı'nın teklifine verdiği yanıtta birliklerin daha fazla yorulmamaları ve elden çıkmamaları için yakın bir hedef seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu hedefin de Yunan kuvveti hakkında elde edilen bilgiler doğrulandığı takdirde Afyonkarahisar - Uşak menzil hattının kesilmesi olarak düşünülmüştür. 4. Süvari Tugay Komutanı daha sonra yeni bir karara vararak 28/29 Temmuz 1921 tarihinde Teke - Anıtkaya - Olucak - Başkimse üzerinden Sinanpaşa (Sincanlı)'ya²⁴⁷ gideceği, Anıtkaya ve Sinanpaşa'daki Yunan kuvveti zayıf ise 4. Süvari Tugayı'nın bu Yunan kuvvetine taarruz edeceği 2. Süvari Tümeni'ne bildirilmiştir²⁴⁸. Piyadeler yollarını kaybettiği zaman süvarilerin nal izlerini takip ederek yönünü buldukları belirtilmiştir²⁴⁹.

29 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının emrine göre; 2. Süvari Tümeni'nin, asıl kuvvetiyle 29 Temmuz 1921 tarihinde saat 12.00'de İhsaniye istikametinde ilerlediği, 29/30 Temmuz 1921 akşam saatlerinde Tekeköy - Akören - İhsaniye bölgesine ulaştığı bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 29 Temmuz 1921 tarihinde yaptığı keşif ve gözetlemelerden anlaşıldığına göre; Yunan emniyet kuvvetlerinin Döğer - Anıtkaya - Gazlıgöl ve Dinar kesimlerinde olduğu vurgulanmıştır. Çakırsaz ve Altıntaş köylerinde de ordugahlarının bulunduğu öğrenilmiştir. Yapılan değerlendirmede Çakırsaz'daki ordugahta bir Yunan tümen karargâhının bulunduğu tahmin edilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanı 28 Temmuz 1921 tarihinde verdiği emir gereğince; Döğer ve civarında bulunan Yunan müfrezesini esir almak veya yok etmek üzere 4. Süvari Alayı'nı görevlendirdiği anlaşılmıştır. 4. Süvari Alayı'nın emir gereğince Döğer'i işgal edip Yunan kuvvetini yok ettikten sonra İhsaniye'de 2. Süvari Tümeni'ne katılacağı, 4. Süvari Alayı'nın bu amaçla 29 Temmuz 1921 tarihinde saat 11.00 sıralarında hareket ederek Döğer İstasyonu'nda bulunan Yunan kuvvetine baskın yaptığı ve çarpışmanın 29 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.00'e kadar sürdüğü anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin inatla direndiği ve sonradan civardaki çetelerin de Yunan kuvvetine katılması ve bu sırada 4. Süvari Alay komutanının yaralanması sebebiyle 4. Süvari Alayı'nın muharebeyi kesmek zorunda kaldığı ve 29 Temmuz 1921 tarihinde saat

²⁴⁷ Yaygın kullanımı Sincanlı olmasına rağmen günümüzde Sinanpaşa olarak geçtiği için "Sinanpaşa" kullanılmıştır.

²⁴⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 117-118.

²⁴⁹ M. Şevki Yazman, *Anadolunun İşgali (İstiklal Savaşı Nasıl Oldu?)*, Kemer Yayınları, B. 3, İstanbul 1999, s. 193.

21.30'da İhsaniye'ye geldiği ifade edilmiştir. 4. Süvari Alayı'nın 29 Temmuz 1921 tarihinde yaptığı baskında Yunan kuvvetinin işgal ettiği üç binanın geri alındığı, telefon hatlarının tahrip edildiği, bir miktar malzemenin ele geçirilip erzak ambarının da yakıldığı dile getirilmiştir. 4. Süvari Alayı'nın kaybı ise iki şehit er ile biri subay olmak üzere yedi yaralıdan meydana geldiği bildirilmiştir²⁵⁰.

4. Süvari Tugayı'nın, 30 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, Genelkurmay Başkanlığı'na ve 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'ne verilen emir istikametini, 4. Süvari Tugayı'nın da takip edeceği 4. Süvari Tugayı'nın doğal olarak daha güneyden harekete mecbur olduğu ve Toke - Akören - Susuz - Anıtkaya - Olucak - Başkimse - Sinanpaşa istikametinin takip edileceği hakkında bilgi verilmiştir²⁵¹.

30 Temmuz 1921 tarihinde Yunan ileri emniyet birliklerinin Alpu - Sarıkavak – Akyurt (Lütfüye)²⁵² - Ortatepe ve buradan güneye doğru Hamidiye - Mesudiye - Melikgazi - Malyabaşı Tepesi hattında bulunmuştur. Bu hat gerisinde Sarıkavakçalı Dağı ve batısında bir tümen kadar Yunan kuvvetinin çadırılı ordugahı gözetlenmiş, Düztepe - Kırgız Dağı kesiminde bir Yunan piyadesi, iki Yunan süvari alayı ve bir kısım Yunan topçusu bulunmuş, Seyitgazi kesiminde de Yunan kuvvetlerinden bir Yunan piyade tümeni konuşlanmıştır. Yunan kuvveti Kırgız Dağı - Düztepe hattını tahkim etmeye devam etmiştir. 3. Kafkas Tümeni, 8. Alayı ile bir topçu bataryasını ve geçici olarak 3. Kafkas Tümeni'ni emrine verilen 55. Süvari Alayı'nı Kaymaz'da 5. Süvari Grubu emrine bırakarak 30 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.00 sularında Sivrihisar'a hareket etmiştir. 2. Süvari Tümeni, 30 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'te Tekören (Tekkeviran)²⁵³ kesiminde toplanarak Ayazın - Bayat - Emirdağ yoluyla yürüyüşe geçmiş, 2. Süvari Tümeni, Ayazın'de kısa bir moladan sonra Emirdağ istikametinde hareketine devam ederek 30 Temmuz 1921 akşamı Burhaniye'ye gelmiştir²⁵⁴.

²⁵⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 121-122.

²⁵¹ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:15, Sayı:57, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1966, s. 277-290.

²⁵² Yaygın kullanımı Lütfüye olmasına rağmen günümüzde Akyurt olarak geçtiği için "Akyurt" kullanılmıştır.

²⁵³ Yaygın kullanımı Tekkeviran olmasına rağmen günümüzde Tekören olarak geçtiği için "Tekören" kullanılmıştır.

²⁵⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 126.

2. Süvari Tümeni, 31 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'te Burhaniye'den hareket etmiş ve 31 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.30'da Emirdağ'a gelmiştir. 2. Süvari Tümeni, bu yerleşmede eksikliklerini gidermeye çalışmıştır²⁵⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 1 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'ne iki güne bir iye miktarları, insan ve hayvan mevcutlarını 2 Ağustos 1921 akşamına kadar bildirilmesini istemiştir²⁵⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı'nın, 1 Ağustos 1921 tarihli kuvvet cetveline göre, 5. Süvari Grup komutanının Albay Fahrettin Bey ve Kurmay Başkanının Binbaşı Baki Bey olduğu söylenmiştir. 2. Süvari Tümen komutanı Albay Ethem Servet Bey'in altında 2., 4., 13. ve 19. Süvari Alaylarının olduğu vurgulanmıştır²⁵⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 1 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin 83 Muharip subay, 22 gayrimuharip subay, 680 muharip süvari, 485 gayrimuharip er, 784 tüfek, 81.000 cephanesi, 8 ağır makineli tüfek, 18.248 cephanesi, 4 hafif makineli tüfek, 4.900 cephanesi, 2 Krup cebel, 152 cephanesi, 62 kılıç, 1.116 binek, 188 mekkari, 22 koşum, 11 seri araba, 26 çift atlı halk arabasından oluştuğu bildirilmiştir²⁵⁸.

1 Ağustos 1921 tarihinde yapılan keşif sonuçlarına göre; Seyitgazi kesiminde bulunan Yunan kuvvetlerinin büyük kısmının Çiçengiç civarında olduğu, Yunan keşif kollarının 1 Ağustos 1921 tarihinde Bardakçı civarına kadar geldiği ve üç gün önce Seyitgazi'de bulunan bir tümen kadar Yunan kuvvetinin de Afyonkarahisar'a kaydırıldığı hakkında haber alınmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin Emirdağ'da bulunduğu süre zarfında hayvanların çoğunun nalı olmadığı, bundan dolayı önemli ihtiyacı gidermek için Emirdağ'da sivil idarenin de yardımı sağlanarak nal yapımına başlandığı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bu hazırlıkları yaparken diğer taraftan da bir alay kadar kuvvetini Döğer'e gönderdiği, yapılan baskın sonunda Yunanlıların köylülerden zorla aldıkları hayvanların geri alınarak sahiplerine iade edildiği belirtilmiştir²⁵⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının, 2 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği emirde; Yunan Ordusu'nun Sakarya Vadisi ve güneyinden

²⁵⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 130.

²⁵⁶ ATASE Arşivi, K:1339, D:176at.

²⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1340, D:106ac.

²⁵⁸ ATASE Arşivi, K:1292, D:123.

²⁵⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 140.

mevziin sol kanadına taarruzu halinde olduğu, hangi yollardan gelebileceği, geçmesi olası köprülerin, geçitlerin ve arazinin harekâta vereceği olanakların derecesinin keşfedilmesi, incelenmesi istenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun verilen görevi Çifteler - Acıköy - Musluk Boğazı - Akdağ - Akgöl- Bayatkolu - Emirdağ hattı çevresinde yapacağı ifade edilmiştir. Grupça keşif için gerekli tedbirler alındığı ve faaliyete geçildiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup komutanı Albay Fahrettin Bey bu maksatla 2 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.30'da birliklerine şu emri vermiştir; 2. Süvari Tümeni'nin 3 Ağustos 1921 tarihinde karargâhıyla Bağlıca'da bulunmak üzere Bağlıca - Arslanlı - Dikilikaya - Kırkpınar - Monakos kesiminde yerleşeceğini, bir alayını Han'a göndereceğini bildirmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Şükraniye - Karaağaç - Çukurca - Yapıldak - Gökbahçe istikametlerini keşfedeceğini vurgulamıştır. Ayrıca, Bağlıca - Arslanlı ve Dikilikaya sırtlarında bir savunma mevzii hazırlayacağını belirtmiştir. İki tümen arasında keşif, emniyet ve muharebe ara hattının Şükraniye - Bünheşit - Kadıkuyusu hattı olduğunu bildirmiştir. Bu hattın 14. Süvari Tümeni'ne dahil olduğunu ifade etmiştir. Fahrettin Bey, Yunan kuvvetinin ilerlemesi halinde 2. Süvari Tümeni'nin Bağlıca sırtlarında oyalama muharebesiyle mümkün olduğu kadar Yunan kuvvetini durdurduktan sonra 2. Süvari Tümeni'nin de Kuruca üzerinden Hisar köyüne çekilerek Hisar köy ile Pınarbaşı arasında mevzie gireceğini belirtmiştir²⁶⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 3 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'ne çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin asıl kuvvetleriyle 4 Ağustos 1921 tarihinde Bağlıca - Arslanlı - Dikilikaya kesimine ve bir alayı ile de Han'a intikal ederek Han - Karaağaç - Cevizli, Han - Yapıldak, Han - Başara - Boyad istikametlerini keşfetmelerini, Yunan keşif kolları faaliyetine ve sızmalara engel olmasını emretmiştir. Bunun üzerine 2. Süvari Tümen komutanı 3 Ağustos 1921 tarihli bir yazısında 2. Süvari Tümeni'nin gerçek muharebe gücünü açıklayan ve mutlak takviye edilmesi gerektiğini 5. Süvari Grup Komutanı'na teklif etmiştir. Bu yazıda, 2. Süvari Tümeni'nin genel mevcudu incelendiğinde, özellikle 2. ve 4. Süvari Alaylarından birer bölük bile oluşturulamayacağı belirtilmiştir. Diğer iki alay da gerçekte iki kuvvetli bölükten başka kuvvet olmadığı ifade edilmiştir. Önemli sayıya yükselen hayvanların yarıya yakını yaralı olup oldukça yorgun olduğu ve bunların gerilerde uzun süre bakıma muhtaç olduğu, bu sebeple tümenin şimdiki durumda kuvvetli bir alay diğer bir deyişle zayıf iki alay olduğu vurgulanmıştır.

²⁶⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 145-146.

2. Süvari Tümeni'nden düzenli bir şekilde yararlanılmak isteniyorsa takviyeye ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Aksi halde 2. Süvari Tümeni'nin kendisinden istenen ve beklenen görevleri hiçbir zaman yapamayacağı da eklenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bir an önce takviye edilmesinin gerekli olduğu ifade edildikten sonra devamında 2. Süvari Tümeni'nin takviyesi için 4. Süvari Tugayı'nın geri kalan kısmından ve Mürettep Tümen emrindeki iki süvari alayının hiç olmazsa birisinden faydalanılması teklif edilmiştir. Ayrıca, 2. Süvari Tümen topçusunun yetersiz olduğu, bu topların 2. Süvari Tümeni'ne faydadan çok zarar verdiği ve yük olduğu, bunların yerine menzilleri daha uzun kudretli dağ toplarının verilmesi istenmiştir²⁶¹.

3 Ağustos 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümen komutanının tekliflerini içeren bu yazısı üzerine 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey harekete geçerek "*Süvari tümenlerinin yeniden teşkilatlandırılmaları ve takviyesi için*" Batı Cephesi Komutanlığına teklifte bulunmuştur. Alınan cevapta; yeniden teşkilat yapılamayacağı, Konya'da toplanan süvarilerin grup emrine gönderilmesi suretiyle zayıf mevcutlu alayların takviye edilmesi ve 4. Süvari Tugayı'nın muhafız bölüğünün grup emrine alınması bildirilmiştir. Toplalarının değiştirilme teklifine ise Batı Cephesi Komutanlığınca şu karşılık verilmiştir; "*kudretli dağ topları, kullanılmaları daha güç ve daha ağırdır. Ateş sürati ve taşıma kolaylığı itibarıyla dağ topları tercih edilmelidir. Süvari komutanlarının yanlış görüşleri üzüntü ile karşılanmıştır*" denmiştir²⁶².

5. Süvari Grup Komutanlığının, Emirdağ'dan 4 Ağustos 1921 tarihinde iaşe kuvvetleri hakkında Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta, 2. Süvari Tümeni'nde 1.150 asker ve 1.313 hayvan olduğu belirtilmiştir²⁶³. Aynı sayı Genelkurmay Başkanlığı'nın Emirdağ'dan aynı tarihte Sivrihisar Nokta Komutanlığına çektiği telgrafta ifade edilmiştir²⁶⁴.

2. Süvari Tümeni 4 Ağustos 1921 tarihinde Bağlıca - Arslanlı - Dikkaya - Kırkpınar bölgesine gelmiş ve burada konuşlanmıştır. 2. Süvari Tümeni, 2. Süvari Alayı'nı keşif ve emniyet bakımından Han'a göndermiştir. 5. Süvari Grup Komutanı

²⁶¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 154-155.

²⁶² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 155.

²⁶³ Muhafız kuvvetlerden 205 asker ve 190 hayvan, 14. Süvari Tümeni'nde 1.369 asker ve 1.339 hayvan, 4. Süvari Tugayı'nda 219 asker ve 260 hayvan mevcudunun olduğunu ve 4. Süvari Tugayı'nın hayvan ağırlıkları, asker ve hayvanların sayıları alınamamış olduğundan bu mevcuda dahil edilmediğini bildirmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176az.

²⁶⁴ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ba.; ATASE Arşivi, K:1339, D:176bb.; ATASE Arşivi, K:1339, D:176bc.

Albay Fahrettin Bey'in ise 14. Süvari Tümeni ile 2. Süvari Tümeni'ne keşif, emniyet ve muharebe için ara hat olarak Kadıkuyusu - Bünheşit - Bardakçı hattını verdiği, bu hattın 14. Süvari Tümeni'ne ait bir hat olduğu vurgulanmıştır. Batı Cephesi Komutanı'nın 4 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği bir emirde “2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Yunan menzil hattına akın yapmak için verilen görevi, durumun çok elverişli olmasına karşın bu birlik komutanlarının başaramadıkları; Yunan birliklerinin ağırlıklarıyla her noktada uzaklaştıkları bir duruma girmiş bulunmasına rağmen, hassas bir konumdaki bu Yunan ağırlıklarına kuvvetlerin çoğu ile taarruza cesaret edemedikleri ancak keşif kolları ile gösteriş yapmakla yetindikleri, bu harekâtın bize faydalı olması şöyle dursun, aksine Yunan kuvvetinin cesaretini artırmasına yaradığı, bu hareketin aynı komutanlar tarafından daha küçük birlikler ile tekrarlanması gerektiği, bunun için 2. Süvari Tümen Komutanı'nın komutasında iki alay ve değişik birliklerden kurulacak mürettep 2. Tümen'in emrine 4. Süvari Tugay Komutanı'nı da alarak, topçu ve makineli tüfeklerle Altıntaş'a tekrar taarruz edilmesi, tümenin aynı zamanda kaçak olaylarını da önlemekle görevli bulunduğu bilinmesi ve 5/6 Ağustos 1921 tarihinde tümenin bu hareketi sağlaması ve neticenin Cephe Komutanlığına bildirilmesi” istenmiştir²⁶⁵.

5 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu karşısında bulunan 5. Yunan Girit Tümeni, Hamidiye - Malyabaşı - Arapören bölgesinde, 13. Yunan Tümeni, Hamidiye Çiftliği - Karahöyük Çiftliği bölgesinde bulunmuştur. 5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından tümenlere verilen 5 Ağustos 1921 tarihindeki emirde; esir almak için uygun yerlerde pusular kurulması istenmiştir. 2. Süvari Tümeni Cephesi'nde de 5 Ağustos 1921 tarihinde keşif faaliyetlerine devam edildiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümen karargâhının Bağlıca'da olduğu, birliklerinin Dikilikaya - Bağlıca hattı ile Kırkpınar kesimine yerleştiği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin emniyet ve keşif bakımından daha önce Han'a ileri sürdüğü 2. Süvari Alayı'nı henüz geri çekmediği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 4 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı tarafından gönderilen 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın kendilerine verilen akın görevini istenilen şekilde getiremediklerini bildiren uyarı emrini almıştır. Bu emrin bir suretini de iliştiirmek suretiyle 2. Süvari Tümeni'ne yazılan bir emirde; 5. Süvari Grubu için görev almaktan öte bir onur meselesi sayılan bu akının yapılması amacıyla mürettep

²⁶⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 163.

bir tümen oluşturulacağı belirtildikten sonra, bunun için 2. Süvari Tümeni'nce seçkin, zinde er ve hayvanlardan oluşan 300 mevcutlu bir süvari alayının oluşturulması, bu alayın iki ağır ve dört makineli tüfekle takviye edilmesi, bu birliğin 6 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra Bayat'ta bulundurulması istenmiştir. Emirde, 2. Süvari Tümeni'nden geriye kalan personelin birlik teşkilatlarında bir değişiklik yapılmaksızın buldukları yerlerde 2. Süvari Tümen Kurmay Başkanı'nın emrinde kalacakları da belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığı bu emir üzerine birliklerine gerekli hazırlıklar yapmalarını emretmiştir. Harekâtın sonuna kadar 2. Süvari Alayı'ndan bir bölüğün Kilise'de bulundurulması Yapıldak istikametlerini örtmesi istenmiştir²⁶⁶.

Yunan kuvveti 7 Ağustos 1921 tarihinde çok sayıda top ve cephanesini, Mamure'den Kırgız Dağı yönüne götürmüş ve Seyitgazi'de cephane yığınağı yapmıştır. Bu arada Yunan kuvvetleri Eskişehir ile Ağapınar arasındaki Porsuk demir yolu köprüsünü onarmıştır. 2. Süvari Tümeni kesiminde, 7 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00'te Bavurdu'dan hareket eden Mürettep Tümen, yürüyüş sırasında hiçbir güçlükle karşılaşmadan geç vakitte Eski Eymir'e (İmir, Eymir)²⁶⁷ varmıştır. 2. Süvari Tümen komutanının, 8 Ağustos 1921 tarihi için birliklerine verdiği emirde; *“karışık sınıflardan kurulu bir düşman yürüyüş kolunun Demirli - Ayazın batısı - Gazlıgöl istikametinde ilerlediği ve saat 18.20'de kolbaşısı ile Ayazın hizasına ulaşmış mola verdiği”* bildirildikten sonra; *“tümenin 8 Ağustos'ta tan yerinin ağarması ile birlikte bu düşman kolunun yan ve gerilerine baskın yapacağı, bunun için 1. Mürettep Alayı'nın geceleyin düşmanın ordugâh ateşlerinden faydalanarak geceyi nerede geçirdiği inceleyerek hareketten önce tümene bildirmesi ve alayların her an harekete hazır bulunmaları”* istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığından 2. Süvari Tümen Komutanlığına verilen emirde; 5. Süvari Grubu'na gönderilen keşif kolları faaliyet raporlarının daha çok köylülerden alınan bilgilere dayandığı ifade edilmiştir. Keşif kollarının Yunan kuvveti açısından dolaşmayı bir alışkanlık haline getirdikleri söylenmiştir. Keşifteki amacın Yunan kuvvetini bizzat görmek olduğu, birliklerce bunun henüz anlayamadığı, köylülerin abartılı bilgiler verdikleri, bunların büyük bir kısmının kasıtlı olmamakla beraber bazı bilgilerin maksatlı söylendiği ihtimaline karşı ancak görülen ve bilinen bilgilerin değerlendirilmesinin yapılacağı ifade edilmiştir. Aksi halde Yunan kuvvetinin durumu hakkında ordunun esaslı

²⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 167-169.

²⁶⁷ Yaygın kullanımı İmir ya da Eymir olmasına rağmen günümüzde Eski Eymir olarak geçtiği için “Eski Eymir” kullanılmıştır.

bilgilerden mahrum kalacağı ve önemli kararlar alınmasını güçleştireceği belirtilerek 2. Süvari Tümeni bu hassas konuda uyarılmıştır. Ayrıca, emirde keşfe gönderilecek komutanlara çok açık görevler verilmesi bu konuda ihmal gösterenlerin kesinlikle cezalandırılmaları, durumun kendilerine duyurulması istenmiştir. Aynı emirde, 5. Süvari Grubu'nun keşif, gözetleme ve emniyetinden sorumlu olduğu bölgenin Yunan keşif kollarına açık bırakılmaması ve süvari faaliyetinde üstünlüğün elde bulundurulması, bunun için de Yunan keşif kollarını geri attıktan sonra asıl Yunan birlikleri ile teması sağlayıncaya kadar Yunan kuvvetinin içlerine sokulmaları bildirilmiştir. Bu suretle Yunan birliğinin yerini, kuvvetini ve faaliyetlerini keşfi yapan süvari müfrezelerinin bizzat görmeleri ısrarla belirtilmiş ve keşif görevi veren komutanların da arada bir bu keşif kollarının faaliyetlerini kontrol ve denetlemek amacıyla bizzat keşfe çıkmaları istenmiştir²⁶⁸.

2. Süvari Tümeni, Basrioğlu köyünde geceleyeceği tespit edilen iki Yunan süvari bölüğüne baskın yapmak üzere 8 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'de Eski Eymir köyünden harekete geçmiş, yürüyüş sırasında Dinar kesiminde bir Yunan yürüyüş koluna rastlamış, bu kolun yan ve gerilerine taarruz ederek 10 yaralı verdirmiş ve bir esir almıştır. 2. Süvari Tümeni, bu baskından sonra 8 Ağustos 1921 gecesini Ayazin kesiminde geçirmek üzere bu köy civarında konuşlanmıştır. 2. Süvari Tümen Komutanı 9 Ağustos 1921 şafakla beraber Basrioğlu Yaylası'nda bulunan Yunan süvari alayına baskın yapmayı kararlaştırmıştır²⁶⁹.

9 Ağustos 1921 tarihinde alınan raporlardan, Cevizli'nin 5 km batısında süvari ağırlıklı karma bir Yunan birliği bulunmuştur. 2. Süvari Tümeni kesiminde; Basrioğlu Yaylası'nda bulunduğu sanılan Yunan kuvvetine baskın yapmak üzere 9 Ağustos 1921 sabahı erken saatlerde hareket eden 2. Mürettep Süvari Tümeni, Basrioğlu Yaylası'nı dört bir taraftan kuşatmış ve keşif kolları ile Basrioğlu köyüne girmiştir. Ancak, Yunan kuvvetinin buradan baskından hemen önce çekilmiş, yapılan keşifte Yapıldak ve Gökbahçe'de de Yunan kuvveti görülmemiş, Yunan keşif unsurları Çakırsaz'da toplanmıştır. 2. Süvari Tümen komutanı 10 Ağustos 1921 sabahı Altıntaş'a baskın yapmak üzere Beyköy - İhsaniye - Osmanköy - Anıtkaya yoluyla Altıntaş'a ilerleme

²⁶⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 181-182.

²⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 189-190.

kararı almış ve bu kararı uygulamak üzere 2. Süvari Tümen birliklerine 9 Ağustos 1921 tarihinde saat 19.00'da yürüyüş emri verilmiştir²⁷⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının 10 Ağustos 1921 tarihindeki harp rapounda, gecenin sükunetle geçtiği ifade edilmiştir. Cevizli istikametine giden 2. Süvari Alay Komutanı'nın Bardakçı doğusundaki Karadağ'dan 9 Ağustos 1921 tarihinde gönderdiği raporda; Yunan ordugahlarının Cevizli'nin 5 km batısında ve Seyitgazi'nin güneyinde olduğu, bu ordugahların atlı birliğine ait olmasının muhtemel olduğu bildirilmiştir. Bayat'taki süvari alayının Seyidler istikametine Yunan kuvvetine tesadüf etmediği de belirtilmiştir. Konya'dan gelen ve 300 atlıdan ibaret Konya Süvari Alayı'nın 2. Süvari Tümeni emrine verilerek askerlerin ise alaylara dağıtıldığı ifade edilmiştir. 9/10 Ağustos 1921 gecesini Yazılı köyüne sevk edilen subay keşif kolunun 10 Ağustos 1921 sabahı Yazılı köyün güney sırtlarını işgal ederek köye girmeye teşebbüs etmişse de köyün batısındaki kayalıklardan aniden piyade ve otomatik ateşine maruz kaldığı vurgulanmıştır²⁷¹. 2. Süvari Tümeni'nin iaşenin ise Emirdağ ve Sivrihisar'dan temin olunacağı belirtilerek, havanın iyi olduğu vurgulanmıştır²⁷².

Mürettep 2. Süvari Tümeni 9/10 Ağustos 1921 gecesini yürüyüşünü devam ederek Altıntaş'a yaklaşmış ve yaptığı keşif ve araştırmalardan bu çevrede Yunan kuvveti bulunmamıştır. Köylülerden elde edilen bilgilerden, 8 Ağustos 1921 akşamı süvari ağırlıklı oldukça kalabalık bir Yunan birliğinin Altıntaş'tan Kütahya yönüne geçeceği öğrenilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığı da bunun üzerine Altıntaş - Murathanlar - Genişler istikametine ilerleyerek Yunan ulaştırma kollarına baskın yapmak üzere gerekli tertip almıştır. 2. Süvari Tümeni Altıntaş'a geldikten sonra Altıntaş - Kütahya şosesinde Yunan kuvvetinin silahlı muhafızları tarafından korunan 10 kadar kağrı arabasından oluşan bir ulaştırma kolunu pusuya düşürmüş, bunlara 20 ila 30 kayıp vermiştir. 2. Süvari Tümeni bu baskın sırasında Altıntaş kuzeyinde iki tabur tahmin edilen Yunan kuvvetlerinin ateşi ile karşılaşmış, bu arada Genişler - Altıntaş - Kütahya şosesi üzerinde bulunan telgraf hatlarını da tahrip etmiştir. Baskın hareketinden istenen sonuç elde edildikten sonra 2. Süvari Tümen komutanı geri dönme kararı alarak birliklerini Ayazın istikametine hareket ettirmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığının, 5. Süvari Grup

²⁷⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 196-197.

²⁷¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ac.

²⁷² ATASE Arşivi, K:1293, D:87aca.

Komutanlığına verdiği raporda, 2. Süvari Tümeni'nin Bavurdu üzerinden Bayat'a intikal edeceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, takviyeli 8. Piyade Alayı'nın Sivrihisar'a alınmayıp Emirdağ'a alınmasını, Batı Cephesi Komutanlığına önermiş, bu öneri uygun görülmüştür. Bunun üzerine 8. Piyade Alayı'nın Emirdağ'a ve 8. Piyade Alayı'nın yerine 55. Süvari Alayı'nın Kaymaz'a gönderilmesi istenmiştir. 5. Süvari Grubu, birliklerini takviye etmek üzere Konya'dan Emirdağ'a gönderilen Mızraklı Süvari Alayı'nın bölükler halinde 2. Süvari Tümeni'ne bağlı alaylara dağıtılması emredilmiştir²⁷³.

11 Ağustos 1921 tarihinde akşamüzeri 2. Süvari Tümeni'nden alınan 9 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.00'den sonrada işaretli raporunda; Ayazin kuzeyinde bulunduğu, Yunan süvari alayına yaptığı baskında Yunan kuvvetine tesadüf edilmediği söylenmiştir. 10 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'den sonrada Ayazin'den yazılan ikinci raporda; 2. Süvari Tümeni'nin Altıntaş'a hareket ettiği ve Altıntaş'a gelerek orada Yunan kuvvetinin olmadığı gibi civar bölgelerde de Yunan kuvvetlerinin bulunmadığı belirtilmiştir. Köylülerden öğrenildiği üzere, Yunan kuvvetinin 9 Ağustos 1921 akşamı ikişerden beş süvari olmak üzere büyük bir kuvvetin Kütahya istikametine geçtiği ve 10 Ağustos 1921 tarihinde adı geçen birliğe ait bir kafilenin Altıntaş'tan Kütahya'ya geçtiği ve bizzat üzerinde Yunan kuvvetinin eskiden çok fazla ve şimdi ise ara sıra nakliyat yapmakta olduğu ifade edilmiştir. Türk tümeninin Altıntaş kuzeyi ve güneyinde artık dağılamayacakları, Çal arasında Altıntaş'tan geçecek katar ve kabileleri örtmek üzere tertibat aldığı ve 10 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.30'dan önce on kadar kağrı arabasından oluşan bir kabile koluna hücum ettiği belirtilmiştir. Kabile arabaları arasındaki Meclis Muhafızlarından başka bir bölük piyade ve bir bölük kadar da süvarinin bulunduğu vurgulanmıştır²⁷⁴. Arabaların hepsinin tümenin emrine geçtiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 10 Ağustos 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra da Altıntaş'tan hareketle benzer Yunan kuvvetine tesadüf etmeksizin Tatarmahmut - Karacaahmet - Bahçemise üzerinden Ayazin'e döndüğü vurgulanmıştır. 11 Ağustos 1921 tarihinde Bavurdu üzerinden Bayat'a hareket edeceği bildirilmiştir²⁷⁵.

²⁷³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 203-205.

²⁷⁴ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ad.

²⁷⁵ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ae.

11 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu kesiminde yapılan keşiflerde, Yunan birlikleri yer değiştirmiştir. Mürettep 2. Süvari Tümen Komutanlığı 10/11 Ağustos 1921 gecesini Ayazın'de geçirdikten sonra 11 Ağustos 1921 sabahı Ayazın'den hareketle Bavurdu'ya varmış ve burada 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.30'a kadar dinlenerek Bayat'a hareket etmiştir. 11/12 Ağustos 1921 gecesini Bayat'ta geçirecek olan 2. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Grubu'ndan başka bir emir almazsa 12 Ağustos 1921 tarihinde Emirdağ üzerinden Bağlıca'ya döneceği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanı'nın Bayat'a geldikten sonra 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te birliklerine verdiği emirde; İncehisar (İncekarahisar, Isıcahisar)²⁷⁶ ve Seydiler (Seyitler, Şeydiler, Seyidler)²⁷⁷ civarındaki Yunan kuvvetinin Emirali (İmrallı, Emirli)²⁷⁸ istikametinde doğuya doğru bazı hareketleri görüldüğü; 2. Süvari Tümeni'nin durumun gelişmesine kadar Emirdağ'da toplanılacağı, 4. Süvari Alayı'nın ise Bağlıca'da kalması istenmiştir. 4. Süvari Alayı'nın, geçici olarak teşkil edilmiş olup 19 subay, 124 er, 157 hayvan, 3 ağır ve 1 hafif makineli tüfek ile iki süvari bölüğü ve bir makineli tüfek bölüğünden meydana geldiği söylenmiştir²⁷⁹.

12 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.10'dan önce yazılan rapora göre; 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'dan önce bir alay kadar tahmin edilen Yunan piyade kuvvetinin Emirdağ Kışlası'ndan kuzey doğusuna doğru ilerlemekte olduğu ve 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da iki koldan iki alay kadar tahmin Yunan kuvvetinin, Emirdağ Kışlası'ndan kuzey doğuya doğru ilerlediği ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da iki koldan iki alay kadar tahmin edilen Yunan kuvvetinin, Emirdağ Kışlası'ndan 5 km güney doğusunda Topkaya doğusuna doğru yürümekte olduğu bilgisi verilmiştir. Bütün Yunan ordugahlarının hazırlık yapmakta olduğu yükselen toz dumanlarından anlaşıldığı vurgulanmıştır. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.30'dan önce Hamidiye - Mesudiye doğusundaki hattında Yunan birliğinin süvari kuvvetlerinin grup toplu bir halde beklediği ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'den sonrada Yunan birliğinden kuvveti tahmin edilemeyen üç Yunan yürüyüş kolunun Emirdağ Kışlası'nın kuzey sırtlarından çıkarak Emirdağ Kışlası'na geldiği ve nakliye kolu olduğu

²⁷⁶ Yaygın kullanımı İncekarahisar olmasına rağmen günümüzde İncehisar olarak geçtiği için "İncehisar" kullanılmıştır.

²⁷⁷ Yaygın kullanımı Seyitler, Şeydiler, Seyidler olmasına rağmen günümüzde Seydiler olarak geçtiği için "Seydiler" kullanılmıştır.

²⁷⁸ Yaygın kullanımı İmrallı ya da Emirli olmasına rağmen günümüzde Emirali olarak geçtiği için "Emirali" kullanılmıştır.

²⁷⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 212-214.; Ulusoy, a.g.e., s. 188.

tahmin edilen bir Yunan kolunun da Emirdağ Kışlası'na ulaştığı dile getirilmiştir. Serçesivrisi Tepesi'ndeki (Serçetepe)²⁸⁰ Türk keşif bölüğünün de yaptığı gözetlemeye göre; Çiçengiç - Malyabaşı köyünün kuzeye ve güneyinde açık ordugâh da bir Yunan süvari alayının Kırgız Dağı güney sırtlarından Çiçengiç kadar olan sahada bir Yunan süvari alayı ordugahının tespit edildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubu'na bağlı tümenlere Seyitgazi - Çiçengiç - Mecidiye Çiftliği - Cevizli mıntukasında birleşen Yunan kuvvetlerinin mevcut olduğu ve Seyitgazi'de Yunan kuvvetinin yedeklerinin bulunup bulunmadığının araştırılması istenmiştir. 20. Süvari Alayı'nın 14. Süvari Tümeni'ne katıldığı vurgulanmıştır. Bavurdu istikametine bir kuvvet kadar keşif kolunun sürülmesi 5. Süvari Alayı'na bildirilmiştir. Mürettep 2. Süvari Tümeni'nin Altıntaş istikametinde başarılı bir şekilde Yunan menzil kollarına hayli zarar verdiği söylenmiştir. Döğer - Altıntaş yolunun esas menzil hattı olarak kullanılmadığı ifade edilmiştir²⁸¹.

Batı Cephesi Komutanlığı 12 Ağustos 1921 tarihinde 1., 2., 3., 4., 5. ve 12. Gruplara, İhtiyat Grubuna, 15. Tümen ve 3. Süvari Tümen Komutanlıklarına gönderdiği yazıda; Altıntaş bölgesine 2. Süvari Tümeni'nin başarılı bir akın yaparak Yunan kuvvetinin menzil kollarına oldukça zarar verdiğini belirtmiştir. Ayrıca, Yunan kuvvetinin Döğer - Altıntaş yolunun ana menzil hattı olarak kullanılmadığını ifade etmiştir²⁸².

12 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni taktik akın görevinden dönmüş, Bayat'tan hareket ederek 12 Ağustos 1921 tarihinde öğle üzeri Emirdağ'a gelmiştir. 2. Süvari Tümeni, Emirdağ'da 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.00'e kadar dinlendikten sonra 2. Süvari Tümen karargâhı, mürettep alayı ve topçudaki bölüklerin asıl birliklere geri verilmiştir²⁸³.

5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'da 2. Süvari Tümen Komutanlığına verdiği emre göre, 33. Süvari Alayı'nın hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya (Çuğu, Çoğu, Çöğü)²⁸⁴ hareketi ve Kemer kaya batısında bir mevzii seçerek Emirali'den bu istikamete gelen bütün yolların örtülmesi istenmiştir. Zayıf Yunan

²⁸⁰ Yaygın kullanımı Serçetepe olmasına rağmen günümüzde Serçesivrisi Tepesi olarak geçtiği için "Serçesivrisi Tepesi" kullanılmıştır.

²⁸¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87al.

²⁸² Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:22, Sayı:69, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1973, ss. 25-27.

²⁸³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 224-226.

²⁸⁴ Yaygın kullanımı Çuğu, Çoğu, Çöğü olmasına rağmen günümüzde Kemer kaya olarak geçtiği için "Kemer kaya" kullanılmıştır.

kuvvetlerine karşı konması ve daha üstün Yunan kuvvetine karşı da Yedikapı Boğazı'nda ikinci bir savunma mevzii seçilmesi ifade edilmiştir²⁸⁵.

Yukarıdaki emre ilaveten 5. Süvari Alayı'nın Seydiler ve Emirali'den Bayat'a gelen yolları örtecek şekilde Bayat batısında bir mevzii tutması ve üstün Yunan kuvvetlerinin hareketine karşı Bayat Boğazı'nda ikinci bir mevzii seçmesi, 4. Süvari Tugay Komutanlığınca 33. Süvari Alayı'nın tertibini ve seçeceği mevziileri denetlenmesi istenmiştir. 20. Süvari Alayı'nın şimdilik Emirdağ'da grup emrinde bulunacağı dile getirilmiştir. Bunun üzerine 2. Süvari Tümen Komutanlığınca 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'de tümen birliklerine; İncehisar ve Seydiler civarından Yunan kuvvetinin Emirali istikametinde doğuya doğru bazı hareketleri görüldüğü açıklandıktan sonra 2. Süvari Tümeni'nin durumun gelişmesine kadar iki alay ve karargâhı ile Emirdağ'da toplanması ifade edilmiştir. 4. Süvari Alayı'nın Bağlıca'da kalması, 13. ve 19. Süvari Alaylarının Bağlıca kesimindeki kısımları ile batıyanın diğer topunun 13 Ağustos 1921 akşamı Emirdağ'a gelerek birliklerine katılması söylenmiştir. Han'daki 2. Süvari Alayı'nın şimdilik durumunu koruması, 2. Süvari Tümen Kurmay Başkanı'nın da 13 Ağustos 1921 tarihinde de Bağlıca'da kalarak 2. ve 4. Süvari Alaylarına nezaret etmesi ve 2. Süvari Tümeni'ne rapor vermesi istenmiştir. Emirdağ'da toplanacak olan 13. ve 19. Süvari Alaylarının düzenlemesi ve eksikliklerinin tamamlanması için hızlı bir şekilde bu fırsattan faydalanmaları emredilmiş ve 2. Süvari Tümen karargâhının Emirdağ'da bulunacağı bildirilmiştir²⁸⁶.

2. Süvari Tümen Komutanlığının Cevizli istikametine yollanan subay keşif kolunun Karadağ'dan yazdığı raporda; Yunan kuvvetine rastlanmadığı ve 14. Süvari Tümeni keşif koluyla bağlantı sağlandığı bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Ağustos 1921 tarihindeki harekât, olayları ve alınan düzeni hakkında Batı Cephesi Komutanlığına verdiği akşam raporuyla da açıklanmıştır²⁸⁷.

Sakarya mevzii ilerisinde harekât ve olaylara bakıldığında asıl kuvvetleriyle Yukarı Sakarya güneyi bölgesinde bulunan 5. Süvari Grubu, 13 Ağustos 1921 tarihindeki durumu kritiktir. 2. Süvari Tümeni, akın görevinden yeni gelmiş, tertiplenmek üzere asıl kuvvetleriyle Emirdağ'da, bir kısım kuvvetiyle Bağlıca'da, bir alayı ile de Han'dayken

²⁸⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 191.

²⁸⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 191.

²⁸⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 191.

Yunan kuvvetinin ileri hareketi ile karşılaşmıştır. 2. Süvari Tümeni, Bağlıca'daki alayıyla Yunan kuvvetinin ileri hareketini önlemeye çalışmış, oyalama muharebeleri yaparak asıl kuvvetiyle Dağınık köyüne, bir alayı ile de Veysel'e (Vaysal, Veysal)²⁸⁸ çekilmiştir²⁸⁹.

Batı Cephesi Komutanlığı, Yunan kuvvetinin Türk Ordusu'nun sol kanadında ortaya çıkan hareketine göre yakında meydana çıkacak bir muharebede 2. Grup ve 5. Süvari Grubunun ayrı ayrı ve kendi başlarına hareketlerinin, muharebedeki zorluk ve cephe karargâhından uzak bulunmaları itibarıyla da zor olacağını düşünmüştür. Söz konusu iki grubun bağımsız hareketleri, girişilecek herhangi bir muharebede her grup kendi grubunu diğerinden daha önemli göreceğinden diğerine yapacağı yardım meselesi de birtakım anlaşmazlıklara ve dolayısıyla girişilen bir işte başarısızlığa sebebiyet vereceğinden 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.45'te 5. Süvari Grubu'nu 2. Grup Komutanlığı emrine vermiştir²⁹⁰.

14 Ağustos 1921 tarihinde, gece sükunetle geçmiştir. 2. Süvari Tümeni, Bağlıca'da bulunmuştur. Emirdağ'da bulunan 2. Süvari Tümen komutanı hemen Bağlıca'ya hareketle Han hattındaki alayını da oraya göndererek 2. Süvari Tümeni'nin orada toplanması istenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nden henüz bir haber gelmediği bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bir alayını Dağınık'a götürdüğü ve diğer iki alayıyla 14 Ağustos 1921 gecesi Dağınık köyünde geceleyeceği bilgisi verilmiştir²⁹¹.

14/15 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 2. Süvari Tümeni, Dağınık köy - Veysel kesiminde (2. Süvari Tümeni'nin 2. Süvari Alayı'nın Emirdağ'da olduğu) bulunmuştur²⁹².

5. Süvari Grup Komutanlığı 15 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği yazıda²⁹³; Sekürane ve Dikilikaya'dan ilerleyen Yunan yürüyüş kollarının Canbar ve güney istikametine yürüyüşlerine devam ettiklerini, bu kuvvetten iki bölük süvarisinin Ballıviran güney batısında Batak köyüne girdiği bilgisini vermiştir. Mana kolu köye giren Yunan süvari alayından bir kısmını, bir kuvveti yaya

²⁸⁸ Yaygın kullanımı Vaysal ya da Veysal olmasına rağmen günümüzde Veysel olarak geçtiği için "Veysel" kullanılmıştır.

²⁸⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 255.; Baki Vandemir, *Türk İstiklal Savaşı'nda Sakarya'dan Mudanya'ya*, Yay. Haz. Hayriye Yalçın, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 15.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 198.

²⁹⁰ Ulusoy, *a.g.e.*, s. 197.

²⁹¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ama.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87an.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ana.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 17.

²⁹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 259.

²⁹³ ATASE Arşivi, K:1206, D:72ab.

olarak Mana kolu güney doğusundaki tepelere ilerlemeye başlamış ise de 2. Süvari Tümeni'nin topçu atışıyla durdurulduğunu vurgulamıştır. Bağlıca'ya giren ve iki tabur tahmin edilen diğer bir Yunan kuvvetinin 15 Ağustos 1921 tarihinde öğleden önce Hatırcık istikametinde ilerlemediği ve Bağlıca batısında görülen toz ve dumanın ne olduğunun anlaşılmadığı 2. Süvari Tümeni'nden bildirilmiştir²⁹⁴. 5. Süvari Grup Komutanlığının 15 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi'ne gönderdiği telgrafta, üç tümeniyle süvari tugayı tahmin edilen Yunan kuvvet kollarının Mana köyü - Canbar hattında olmakla öğle üzeri başladığı ifade edilmiştir. İleriye hareketlerine dair henüz rapor gelmediği bir yandan ilerleyen ve 2 km kadar uzağında görülen bir Yunan kolunun kolbaşısındaki süvari bölüğünün Emirdağ'ın 5 km kadar güneybatısından geldiği söylenmiştir. Türk süvarilerinin bunlarla hala temasta olduğu bildirilmiştir. Kuzuca kuzeyindeki 2. Süvari Tümeni'nin Hisarsülü'ye geldiği bilgisi verilmiştir. Kaza kaymakamı ve memurlarının Çalköy'ü üzerinden Akşehir'e hareket ettikleri tespit edilmiştir. Fahrettin Bey'in de Hisar köye gideceği belirtilmiştir²⁹⁵.

14 Ağustos 1921 tarihinde Çifteler doğusuna gelen Yunan tümeninin 15 Ağustos 1921 tarihindeki hareketi tespit edilememiştir. Bir tümenden fazla bir Yunan kuvveti Pınarbaşı üzerinden doğuya ilerlemiş; bir tümen ve iki süvari alayı kadar bir Yunan kuvveti Dikilikaya - Manahos güneyinden Kuruca'ya, diğer bir Yunan tümeni de Emirdağ'a ilerlemiştir. Bu kesimde bulunan 5. Süvari Grubuna bağlı birliklerin Yunan kuvvetini oyalayacağı; 2. Süvari Tümeni'nin Veysel doğusu - Pınarbaşı'na çekildiği bilgisi verilmiştir²⁹⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığından verilen emirle, Emirdağ'daki 2. Süvari Alayı'nın 2. Süvari Tümeni emrine girmesi için yollandığı vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu bölgesinde 15 Ağustos 1921 tarihinde gelişen Yunan kuvvetinin durumu karşısında 5. Süvari Grup Komutanlığınca 15 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da grup birliklerine verilen emirde; 2. Süvari Tümeni'nin 15/16 Ağustos 1921 gecesi Ömerhacı kesiminde toplanarak Veysel ve Bostanlar istikametlerini keşif ve gözetlemesi, bu bölgedeki bütün köprülerin tahrip edilmesi istenmiştir. Yunan kuvvetiyle devamlı olarak temasını korunması ve Yunan kuvvetinin 16 Ağustos 1921 tarihinden beri harekâta ne kadar

²⁹⁴ ATASE Arşivi, K:1206, D:72ac.

²⁹⁵ ATASE Arşivi, K:1206, D:72ae.

²⁹⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 262-263.; Vandemir, a.g.e., s. 18.; Ulusoy, a.g.e., s. 203.

kuvvetle ve hangi istikamette başlayacağını keşif ve tespiti yapılması vurgulanmıştır²⁹⁷.

Bir Yunan tümeni, 16 Ağustos 1921 tarihinde öğle üzeri Veysel'den geçerek bu köyün 12 km doğusuna kadar ilerlemiştir. Diğer bir Yunan tümeni de Mehmetköy'den geçerek Eşrefli'ye gelmiş, daha güneyde bir Yunan tümeni Emirdağ - Suvermez üzerinden Davulga'ya yürümüştür. Bu bölgede bulunan 5. Süvari Grubu, 16 Ağustos 1921 tarihinde oldukça önemli muharebeler yapmış ve Yunan kuvvetlerinin ileri harekâtını geciktirmeye çalışmıştır. 5. Süvari Grubuna bağlı 2. Süvari Tümeni'yle Hacıömer civarında mevzii tutmuştur. Yunan kuvvetinin kolbaşısıyla Veysel - Mehmetköy - Hisarköy hattına yaklaştığı sırada bunları ateşle karşılaşmış, iki saat devam eden muharebe sonunda Yunan kuvvetinin muharebe düzeni almaya mecbur bırakılmıştır. Bu muharebeden sonra 2. Süvari Tümeni, Kürttuğlu'na çekilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 17 Ağustos 1921 için verdiği harekât emrinde, 5. Süvari Grubu'nun Küçükhasan ile Piribeyli arasında bulunarak Sakarya mevziinin sol kanadına ilerleyen Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olmaya devam edeceği belirtilmiştir²⁹⁸. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Piribeyli'den 16/17 Ağustos 1921 tarihinde 17 numaralı grup emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin ise 17 Ağustos 1921 tarihinde Küçükhasan'da toplanarak dinlenmesi ve Küçükhasan ile Akdağ arasından geçerek Yunan kuvvetlerinin kuvvet ve hareket istikametlerini keşfetmesi ve gözetlenmesi istenmiştir. Konya'dan gelen 200 süvari erinin 2. Süvari Tümeni emrine verildiği ve Küçükhasan'a gönderileceği dile getirilmiştir²⁹⁹

16 Ağustos 1921 tarihinde, gece Kuruca kuzeyinde ordugahta tesis eden bir Yunan tümen ordugahına baskın yapılmış ve Yunan kuvveti belirsiz istikametlere epeyce topçu atışı yapmıştır. Vaktinden önce bir Yunan tümeninin kolbaşısı Veysel'i geçmiştir. Diğer Yunan tümeni öncüsü Mehmet köyde ve Emirdağ'dan gelen diğer bir Yunan tümeni öncüsü Suvermez doğusuna varmıştır. 2. Süvari Tümeni, Ömerhacı civarında bulunmuştur. 2. Süvari Tümeni, birliğin büyük bir kısmını Kürtdağlığı'na göndermiştir³⁰⁰. 16 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni Piribeyli'de bulunmuştur³⁰¹.

²⁹⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 262-263.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 18.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 203.

²⁹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 269-271.

²⁹⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aq.

³⁰⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87apa.

³⁰¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 19.

Yunan birliklerinden bir Yunan tümeni ve üç Yunan süvari bölüğü Hisarköy - Büyüktuğluk, bir Yunan tümeni ve üç Yunan süvari bölüğü Eşrefli - Kürttuğluğu istikametinde yürümüş; bu birlikler, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00'te Büyüktuğluk'ta birleşerek mola vermiştir. Kaldırım bölgesindeki Yunan kuvvetinin hareketi tespit edilememiştir. Batı Cephesi Komutanlığınca, demir yolu güneyinde Beylikköprü batısı - Hamamkarahisar - Musluk Boğazı - Çeltik - Piribeyli hattına kadar ilerleyen Yunan kuvvetlerinden Hamamkarahisar'da bir Yunan tümeni, Yukarı Sakarya kuzeyinde Musluk Boğazı istikametinde bir Yunan tümeni, Fettahoğlu Köprüsü güneyinden güneydoğuya doğru iki Yunan tümeni, daha güneyde Piribeyli'ye kadar da iki Yunan tümen olmak üzere toplamı beş tümeni vardır. Yukarı Sakarya güneyinden ilerleyen Yunan tümenlerinin karşısında 5. Süvari Grubu'nun 17 Ağustos 1921 tarihindeki harekâtı şöyle cereyan etmiştir: 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'de yürüyüşe başlayan Yunan kollarının ögle üzeri Kaldırım'ın 5 km batısı - Büyüktuğluk ile Yeniköy arası ve Bademli (Payamlı)'nin³⁰² 8 km doğusu hattına kadar ilerlemiştir. Bu sırada bir Yunan uçağı Piribeyli - Akgöl üzerinde dolaşmış, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 14.00'te Yunan tümeni Kürttuğluğu'dan Çeltik istikametinde ilerlemiştir. Diğer Yunan tümeni Büyüktuğluk'ta ordugahta kalmıştır³⁰³.

17 Ağustos 1921 tarihindeki harekât sonunda 2. Süvari Tümeni asıl kuvvetleriyle Küçükhasan'a gelmiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından verilen 19 numaralı cephe emrinde; 5. Süvari Grubu'nun cephe emrine alındığı ve meydan muharebesinde yandan etki yapması ve ordu sol kanadının Yunan kuşatmasına karşı koruma görevine devam etmesi, üstün Yunan kuvvetinin baskısı karşısında İnlerkatrancı güneyine ordu sol kanadına çekilmesi bildirilmiştir. 5. Süvari Grubu Komutanlığınca 18 Ağustos 1921 tarihi için birliklere verilen emirde görevler şöyledir; Tümenlerin, Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ve Yunan yürüyüş kollarını mümkün olduğu kadar durdurmaya çalışarak Yeşilöz (Kokar, Cambaklı)³⁰⁴ - Kıroğlu istikametine hareket edeceği belirtilmiştir. Bu amaçla; 2. Süvari Tümeni'nin Yüzükbaşı'na hareketle

³⁰² Yaygın kullanımı Payamlı olmasına rağmen günümüzde Bademli olarak geçtiği için "Bademli" kullanılmıştır.

³⁰³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 279-280.

³⁰⁴ Yaygın kullanımı Cambaklı ya da Kokar olmasına rağmen günümüzde Yeşilöz olarak geçtiği için "Yeşilöz" kullanılmıştır.

Sakarya ile Akgöl arasında Yunan yürüyüş kollarının kuvvet ve hareket istikametlerini tespit edeceği ifade edilmiştir³⁰⁵.

17 Ağustos 1921 gecesi 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Küçükhasan'da toplanacağı ifade edilmiştir³⁰⁶. Batı Cephesi Komutanlığının 17 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği raporda; Yunan kuvvetiyle temasın korunması ve muharebe meydanında ordu sol tarafından etkili olması için İnlerkatrancı güneyine doğru adım adım hareket edilmesi istenmiştir³⁰⁷. Bunun üzerine, 5. Süvari Grubu cephe emrini aldıktan sonra, Yunan kuvvetinin ileri yürüyüşü ve yayılmasına göre keşfe devam edeceği ifade edilmiştir. Meydan muharebesinde yandan tesir etmek ve ordu sol tarafını muhafaza etmek üzere Yunan baskısı karşısında İnlerkatrancı güneyine ordu sol tarafına çekileceği söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 17 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Tümen'in Bayat ve 6. Tümen'in Dumlupınar baş menzil noktalarını işgal için taarruz etmeleri emredilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Kurtuşağı (Kürtuşağı)'ndan³⁰⁸ 17 Ağustos 1921 tarihinde tümenlere 18 Ağustos 1921 tarihi harekâtı için verdiği 22 numaralı grup emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin 18 Ağustos 1921 tarihinde Yüzükbaşı'na hareket edeceği ve Sakarya ile Akgöl arasında keşifte bulunarak Yunan yürüyüş kollarının kuvvet ve istikamet hareketlerini temin edeceği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin iaşesini Uzunbeyli'deki menzil noktasından temin edileceği dile getirilmiştir³⁰⁹.

18 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu sıkı temasını koruyarak Yunan kuvvetini kısmen önlemek üzere doğuya doğru Yunan kuvvetiyle birlikte harekete devam etmiştir. 2. Süvari Tümeni'ni ise 2. Kolordusu'nun sırt bölgesini korumak ve Yunan cephesinde kalmak üzere gönderilmiştir³¹⁰.

Bir Yunan tümeni 18 Ağustos 1921 tarihinde Toprakpınar'a girmiş, iki Yunan tümeni de Çeltik üzerinden Erenköy'e yürümüştür. Bu Yunan kuvveti karşısında bulunan 5. Süvari Grubu, teması muhafaza ederek, 2. Süvari Tümeni'yle Yeşilöz'e çekilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 20.00'de verdiği emirde, 5.

³⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 279-280.

³⁰⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aqa. Vandemir, *a.g.e.*, s. 20.

³⁰⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87as.

³⁰⁸ Yaygın kullanımı Kürtuşağı olmasına rağmen günümüzde Kurtuşağı olarak geçtiği için "Kurtuşağı" kullanılmıştır.

³⁰⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87at.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ata.

³¹⁰ Vandemir, *a.g.e.*, s. 21.

Süvari Grup birliklerinin 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te hareket ederek; 2. Süvari Tümeni'nin ise emir alır almaz, Yunan kuvvetiyle teması koruyarak kuvvetinin çoğu ile Yeşilöz'e gidip Sakarya ile Köseler - Hacıosman hattı arasını keşfettirmesi istenmiştir³¹¹.

18 Ağustos 1921 tarihinde, gece sükunetle geçmiştir. Küçükhasan'da bulunan 2. Süvari Tümeni'nden alınan rapora göre; her biri bir alaydan aşağı olmamak üzere iki Yunan piyade yürüyüş kolunun Çeltik Köyü'nün 5, 6 km kuzeyinden 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.30'dan sonra Kaşören (Renkoğlu)³¹² - Gökpinar istikametine ilerlediği ve Çeltik köyüne en yakın kolunun Çeltik hizasına geçtiği, Yunan süvari keşif kollarının Kaşören - Gökpinar köyleri batısında bulunduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetinin Piribeyli'deki müfrezesi 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.30'dan öncede Muhacir Dağlığı'ndan büyük bir kısmı alınarak Çeltik istikametinde yürüyüşe devam ettiği belirtilmiştir. Buna göre; Yunan kuvvetinden iki tümenin Çeltik yolunda birbirini takibe başladığı bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Sarıköy'den 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.30'dan sonrada birliklerine gönderdiği 23 numaralı grup emrinde; 17 Ağustos 1921 tarihinde Piribeyli'yi işgal eden Yunan kuvvetinin 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.00'dan önce kuzeye hareketle Çeltik istikametine yöneldiği tespit edilmiştir. Gerek bu kolun ve gerekse Kaşören - Çeltik hattındaki Yunan kuvvetinin bulduklarını ve 2. Süvari Tümeni'nin vazifesine dair rapor alınmadığı ifade edilmiştir³¹³.

19 Ağustos 1921 tarihinde, Yunan kuvveti, bir Yunan tümeniyle Özyurt (Kürttaciri, Kürttacir)³¹⁴, iki Yunan tümeniyle Toprakpınar - Sinanlı hattına ilerlediği tespit edilmişse de bu haberin Batı Cephesi Komutanlığına vaktinde ulaşmamıştır. Cephenin güney kesiminde bulunan 5. Süvari Grubu 19 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle önemli bir çatışmaya girmemiştir. 5. Süvari Grubu, 2. Süvari Tümeni'yle Yeşilöz'de konuşlanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin ilerlemediği takdirde, 5. Süvari Grubu, bu durumunu 20 Ağustos 1921 tarihinde devam ettirmek kararı almıştır. 2. Süvari Tümeni'nin, İnlerkatrancı ile Özyurt arasını keşfetmesi istenmiştir.

³¹¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87au.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 289.

³¹² Yaygın kullanımı Renkoğlu ya da Erenköy olmasına rağmen günümüzde Kaşören olarak geçtiği için "Kaşören" kullanılmıştır.

³¹³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ata.

³¹⁴ Yaygın kullanımı Kürttaciri ya da Kürttacir olmasına rağmen günümüzde Özyurt olarak geçtiği için "Özyurt" kullanılmıştır.

Yunan kuvveti ilerlediği takdirde, 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz ile Şihahmetli (Hırbooğlu)³¹⁵ arasında toplanarak durumun sevk ve idare edileceği ifade edilmiştir³¹⁶.

19 Ağustos 1921 tarihinde gece sükunetle geçmiştir. Sinanlar üzerinden 19 Ağustos 1921 tarihinde öğleden önce Kirpooğlu'na ulaşmıştır. 19 Ağustos 1921 tarihindeki öğle raporunda; öğleden sonra 2. Süvari Tümeni'nin Sinanlı ile Kirazoğlu'nda olduğu söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz'de dinleneceği ve İnlerkatrancı'yla Özyurt arasını keşfedeceği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Grupla bağlantı kurması söylenmiştir. İaşenin Musaoğlu ambarından temin edileceği bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin 20 Ağustos 1921 tarihinde Türk cephesine karşı harekete başlarsa 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz ile Samanlı arasında dikkatli davranarak saat ve yer tahminlerini birer subayla bildirmesi istenmiştir³¹⁷.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, Hacıömeroğlu'ndan 20 Ağustos 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na ve telsizle Batı Cephesi Komutanlığına verdiği akşam raporunda, 20 Ağustos 1921 tarihindeki muharebeye girmemiş olan 2. Süvari Tümeni'nin 2. Grubun sol kanadı ile bağlantıyı korumak için Yenyapan'a bırakıldığı bilgisini vermiştir³¹⁸.

20 Ağustos 1921 tarihinde, Türk süvarileri cephenin sol kanadı açığına çekilerek buradaki Yunan kuvvetinin ilerlemesini önlemeye çalışmıştır. 5. Süvari Grubu, günlerden beri gündüz muharebe etmiş, gece ise uzun yürüyüşler yapmışlardır. 5. Süvari Grubu'nun toplam mevcudu 1.150 atlıdan meydana gelmiştir. Süvarilerin çoğunun ise kılıç ve süngüden yoksun olduğu bilinmektedir³¹⁹.

20 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu cephesinde oldukça önemli muharebeler olmuştur. Özyurt - Uzunbeyli bölgesindeki Yunan tümenleri doğuya yönelerek; bir Yunan tümeni Yeşilöz, iki Yunan tümeni Hacımusa istikametine ilerlemiş ve 20 Ağustos 1921 öğle vakitlerinde 5. Süvari Grubu, birlikleriyle muharebeye girişmiştir. 5. Süvari Grubu, önce emniyet birlikleri ile Yeşilöz - Hacımusa batısındaki sırtlarda Yunan kuvvetiyle muharebe etmiş ve asıl direnmeyi Çoraközü Vadisi'nin doğu

³¹⁵ Yaygın kullanımı Hırbooğlu olmasına rağmen günümüzde Şihahmetli olarak geçtiği için "Şihahmetli" kullanılmıştır.

³¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 298.

³¹⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aua.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87av.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ay.

³¹⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aya.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87az.; Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:22, Sayı:69, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1973, s. 46-48.

³¹⁹ Sabahattin Selek, *Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, Doğan Kitap, İstanbul 2020, s. 949.

sırtlarında yapmıştır. Yunan kuvveti her tümeninden takviyeli birer Yunan piyade alayı ve iki Yunan süvari alayı ile 5. Süvari Grubu'na taarruz etmiştir. Bu sırada Yunan birliği asıl kuvvetleri geride durmuştur. Yunan kuvvetinin taarruzu 20 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar devam etmiş, ancak bu saatlerde Çoraközü Deresi'ni geçebilmiştir³²⁰.

21 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu bölgesinde, alınan bir esirin ifadesinden; 5. Süvari Grubu karşısında Yunan kuvvetinin 3. (gerçekte 9.), 5. ve 13. Yunan Tümenlerinden kurulu 2. Yunan Kolordusu ile 1. Yunan Süvari Tugayı (1. ve 3. Yunan Süvari Alayları)'nın bulunduğu öğrenilmiştir. Hacımusa'daki Yunan kuvveti 21 Ağustos 1921 tarihinde Yeşilöz'ün 12 km güneydoğusundaki Emirler'e gelmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin açık bir arazi kesiminde dört tarafına çıkardığı kuvvetli emniyet birlikleri içerisinde toplu bulunan ordugahları karşısında, elinde uzun menzilli top bulunmadığından üzüntü içinde bunlara seyirci kalmış ve Mahmutoğlu kesimine topçu ateşi açabilmişse de bir etki elde edememiştir. Hacımusa doğusundaki Yunan tümeni, bütün gün geride kalmış; bir sahra, iki dağ topçu bataryası ile grup mevziini ve Ortakışla - Hacımusa hattına kadar gerileri, aralıklı ve etkisiz şekilde topçu ateşi altına almıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığınca mevzii sol kanadıyla bağlantı kurmak için bir subay yollanarak 2. Grup'la irtibat tesis edilmiş ve 5. Süvari Grubun sol kanadının Mangal Dağı (Eskikışla)'nda, 2. Süvari Tümeni, Alahacılı'da bulunmuştur. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 22 Ağustos 1921 tarihi için 2. Süvari Tümeni'ni, sol kanadı Alahacılı'da olmak üzere bir mevzii tutacağı; 3. ve 14. Süvari Tümenleriyle bağlantıda bulunacağı ve raporlarının bir örneğini 3. Süvari Tümeni aracılığıyla Batı Cephesi Komutanlığına göndereceği dile getirilmiştir³²¹.

Peyamı Sabah Gazetesi 21 Ağustos 1921 tarihindeki yazısında İzmit'ten İstanbul'a gelen yolcular, kaynak gösterilerek Sakarya'da mağlup edilen Yunanlıların Eskişehir istikametinde çekildikleri, Türk süvarileri tarafından takip edilmekte oldukları haberi yer almıştır. Yolcular bu bilgileri Kocaeli Komutanı Albay Kazım Bey'in yayınladığını tebliğ istinaden vermişlerdir. Söz konusu tebliğ yolcular tarafından İstanbul'a ulaştırılmıştır. Bu tebliğin propaganda amacı taşıdığı düşünülebilir³²².

³²⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 308-309.

³²¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 325.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 28.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 249.

³²² Sadık Sarısamam, "Muhafız Basında 'Peyamı Sabah' Örneği", *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 49, Ankara 2015, s. 158.

5. Süvari Grup Komutanlığının, Ortakışla'dan 22 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra birlikler gönderdiği 27 numaralı Grup emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubuna katılması grup cephesinden beyan edilmiştir. Bundan dolayı 2. Süvari Tümeni'nin emri aldığı gibi Kantarlı istikametinden hareketle 5. Süvari Grubu'na katılacak şekilde hareket etmesi istenmiştir³²³.

22 Ağustos 1921 tarihinde Türk Ordusu'nun sol kanadındaki hareketlere bakılacak olursa; 2. Gruba bağlı 2. Süvari Tümeni Aladağ'da geçirmiş, Yunan kuvvetinin Göktepe'den ilerlemesi üzerine muharebe ederek Çatakköy civarına çekilmiştir³²⁴.

³²³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bd.

³²⁴ Ulusoy, *a.g.e.*, s. 255.

3. 3. SÜVARİ TÜMENİ

Genelkurmay Başkanlığı'nın direktifleriyle 5 Ocak 1921 tarihinde Ankara'da bulunan 2. Kuvve-i Seyyare'nin, 3. Süvari Tümeni adını aldığı Batı Cephesi Komutanlığına bildirilmiştir. Bunun üzerine 3. Süvari Tümeni'nin Eskişehir'e gönderilmesi istenmiştir. 3. Süvari Tümeni Türk İstiklal Harbi sürecinde muharebelere katılmış ve Takip Harekâtı'nda görev almıştır³²⁵.

3.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

1 Temmuz 1921 tarihinde 1. Gruba bağlı 3. Süvari Tümeni İnegöl - Hamzabey - Deydinler kesiminde ve karargâhı Deydinler'dedir. Ayrıca. 3. Süvari Tümeni'nin 726 tüfek, 5 ağır makineli tüfek, 9 hafif makineli tüfek, 2 toptan meydana gelmiştir. 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı da Eskişehir'de Batı Cephesi emrindedir³²⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı, yakında bütün cephelerde kesin muharebelerin beklenmesi gerektiğini; derin bir bölgede ve değişik mevzilerde ardı ardına savunmanın gerekli olduğunu 1. Grup Komutanlığına söylemiştir. Bunun üzerine 1. Grup Komutanlığının, 5 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Domaniç istikametinde asıl kuvvetleriyle ilerlemesi halinde, 3. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetleriyle, Domaniç Dağı'na gönderilmesinin düşünüldüğü ifade edilmiştir³²⁷.

1. Grup Komutanı İzzettin Bey'in, 6 Temmuz 1921 tarihinde 3. Kafkas Tümen Komutanlığına çektiği Grup emrinde; 3. Süvari Tümeni'nin 30 Haziran 1921 tarihinde bildirilen 1 numaralı grup emri gereğince hareket etmesi istenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Mezit Vadisi dahilinde ve özellikle Aksu Boğazı'nda mümkün olduğu kadar Yunan kuvvetini durdurup ve zaman kazanmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Zaman kazanıldıktan sonra Eriklitepe - Bağbeli mıntıkasındaki 11. Tümen'e bağlı alayın sol tarafına çekilmesi emri verildiği dile getirilmiştir³²⁸.

Batı Cephesi Komutanlığı tarafından 6 Temmuz 1921 tarihinde cephe birliklerine emir gönderilmiştir³²⁹. 3. Süvari Tümeni'nden gönderilen keşif müfrezesinden “*Dimboz*,

³²⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm. III, B. 3, s. 108.

³²⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

³²⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 174-175.

³²⁸ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 4-7.

³²⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 176.

Marmaracık, Seymen köylerinin yakılmadığını, yalnız Gölcük köyünün yandığı” rapor edilmiştir³³⁰.

Türk Ordusu'nun aldığı 7/8 Temmuz 1921 tarihinde, 1. Gruba bağlı 3. Süvari Tümen karargâhı Deydinler'dedir. 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 27. ve 28. Süvari Alayları ise İnegöl kesiminde konuşlanmıştır. 3. Süvari Tümeni (aynı zamanda 1. Grup) ile güneyindeki 3. Grup arasındaki hat Değirmenler - Kızık - Gündüret - Kozbudaklar - Kelesikebir - Sarıyer hattı ve hat 3. Süvari Tümeni'ne aittir³³¹.

İki günden beri gelişen Yunan kuvvetinin durumunu izleyen Batı Cephesi Komutanlığı, Çekürler'den saat 18.00'de 2 numaralı cephe emrini vermiştir. Emirde, 10 Temmuz 1921 öğle üzeri Burcun ve Aksu'dan ilerleyen Yunan kuvvetlerinin kolbaşları ile Yenişehir ve İnegöl'e ulaştığı belirtilmiştir. Bunun üzerine Mürettep Süvari Tugayı'nın İncirli'ye, 3. Süvari Tümeni'nin de Kınık kesimine çekileceği bilgisi verilmiştir. Çekilen hattın Seyitömer'e yaklaştığı da ayrıca ifade edilmiştir³³².

3. Yunan Tümeni, 11 Temmuz 1921 tarihinde, İnegöl - Pazaryeri - Bozüyük genel istikametinde ileri yürüyüş yapmıştır. Karşısındaki Türk örtme birliklerini geriye atıp akşamüzeri Tahtaköprü - Kınık - Nazıfpaşa kuzeyi hattına varmıştır. 3. Yunan Tümeni, 11 Temmuz 1921 tarihindeki yürüyüşünün üç koldan yapmış, asıl kuvvetleri ise İnegöl - Bozüyük yolunu gitmiştir. Yukarıda ifade edilen Yunan harekâtına karşı 3. Süvari Tümeni, Rüştüye - Sultaniye - İhsaniye bölgesine çekilmiş ve 28. Süvari Alayı'nı Tekedere güney sırtlarında bırakmıştır. 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı ise Domaniç'e gelmiştir. 29. Süvari Alayı, Domaniç - Tahtaköprü ve Domaniç - Ağaçhisar - Orhaneli istikametlerine keşif kolları sürmüştür. 11 Temmuz 1921 tarihinde saat 11.00'de Süpürdü üzerinden bir alay kadar Yunan kuvveti ilerlemiştir. Bu Yunan alayı, 11 Temmuz 1921 akşamına doğru Nazıfpaşa kuzey sırtlarına ulaşarak bu kesimde kalmıştır. Yunan kuvveti, Cerrah - Deydinler - Ortaköy yolu ile ilerleyen sağ kolu Teke Deresi batısındaki Ballıköy batı sırtlarını ele geçirmiştir. 3. Süvari Tümen topçusu, Yunan yürüyüş kollarına ateş açmış ve kayıplar verdirmiştir. İlerlemeye devam eden Yunan

³³⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 179-180.

³³¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 183-184.

³³² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 196.

kuvvetinin sağ kolu 11 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.30'da Domaniç şosesine sarmış ve 11 Temmuz 1921 tarihinde akşama doğru Tahtaköprü'yü ele geçirmiştir³³³.

12/13 Temmuz 1921 gecesi 3. Süvari Tümeni asıl kuvveti Sarıdayı'da, bir alayı ile Tahtaköprü doğusu - Tüfekçi konağı kesimindedir. 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı, Domaniç'te bulunmuştur³³⁴.

15 Temmuz 1921 tarihinde 11. Tümenle 3. Süvari Tümeni arasındaki hat, Erikli - Tilkiçtepe - Yörükyayla olarak belirlenmiş ve bu hat 3. Süvari Tümeni'ne verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin solundaki 5. Süvari Grubuyla sınırı İlceksu - Göynücek - Suluköy - Zindanağzı hattı olmuş ve yine bu hat 3. Süvari Tümeni'nin sorumluluğuna verilmiştir. 3. Süvari Tümeni, iki tabur ve bir sahra topçu bataryası ile Yeşildağ da bulunmuştur. 3. Süvari Tümeni'nin diğer taburu ile bir kudretli dağ topu, Çokçapınar (Çokçalar)³³⁵ kuzeyindeki Kızıltepe'de bulunan 3. Piyade Alayı ve 14/15 Temmuz 1921 gecesini Yeşildağ'a çekilmek emrini alan 29. Süvari Alayı'nı emrine almıştır. 3. Süvari Tümeni, 11. Tümen ara hattı ile 5. Süvari Grubuyla olan ara hattın arasındaki bölgeyi örtme ve savunma görevini almıştır. Ayrıca, Yeşildağ ile Çokçapınar mevzilerinin kesinlikle elde tutulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni cephesinde Yunan piyade harekâtı gelişmediği takdirde, 3. Piyade Alayı'nı gerektiğinde hazırlanmış mevzi muharebelerine katılmak üzere tam vaktinde ve hızlıca Çokçapınar - Yörükyayla mevziine alması emredilmiştir. 3. Süvari Tümen karargâhının önce Çokçapınar civarında kurulacağı, 3. Süvari Tümeni'nin Mezit Vadisi'ni gözetlemek üzere bıraktığı kuvvetin 11. Tümen emrine gireceği dile getirilmiştir³³⁶. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, 15 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin İnönü bölgesinden geldiğini bildirmiştir³³⁷.

Fahrettin Bey anılarında 16 Temmuz 1921 tarihinde; “3. Süvari Tümeni'nin kuzey bölgede örtme vazifesi görmesini emrettim.” demiştir³³⁸. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Kınık'tan 16 Temmuz 1921 tarihinde 1., 2. Grup ve Batı Cephesi Komutanlığına çektiği

³³³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 199.

³³⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 218.

³³⁵ Yaygın kullanımı Çokçalar olmasına rağmen günümüzde Çokçapınar olarak geçtiği için “Çokçapınar” kullanılmıştır.

³³⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 263-264.

³³⁷ Altay, a.g.e., 1970, ss. 287-289.

³³⁸ Altay, a.g.e., 1949, s. 14.

telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nin bir an önce Suluköy - Kıranşeyh (Kıranışık)³³⁹ civarına gelmesi istenmiştir³⁴⁰.

Batı Cephesi Komutanlığı, 15 Temmuz 1921 tarihinde meydana gelen harekât ve olaylara göre durumu tartışmış, düşüncesini ve alınan düzeni 15 Temmuz 1921 tarihinde saat 1.30' da verdiği bir raporla Genelkurmay Başkanlığı'na bildirdiğini ifade etmiştir³⁴¹. Yunan kuvvetinin, demir yoluna egemen olmak için 16 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na karşı da harekete geçmesi ihtimali olduğunu söylemiştir. Yunan kuvvetinin, geç vakitte kuvvetlerini bu cepheye yanaştırdığı bilgisini vermiştir. Batı Cephesi Komutanlığından, 5. Süvari Grup Komutanlığına, *“Tavşanlı'dan ilerleyen 3. Yunan Kolordusu'na karşı süvari tümenlerinin birleştirilerek bir kitle halinde ve yandan yapılacak saldırılarla başarı elde edilebilmesi ihtimal içinde bulunduğundan söz edilerek, süvari tümenlerinin nerede ve ne vakit toplanacağı ve bu yolda ne karar verildiği”* nin sorulduğu ve alınan cevap üzerine; 5. Süvari Grup Komutanlığınca 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 3.35'te birliklere emir verildiği belirtilmiştir. Bu emirde, 3. Süvari Tümeni'ne, Suluköy- Kıranşeyh kesiminde toplanması istenmiştir³⁴². 16 Temmuz 1921 tarihinde Boztepe kesiminde 3. Süvari Tümeni'nin Darıca - Seyitömer - Ayvalı hattını tuttuğu vurgulanmıştır³⁴³.

5. Süvari Grubuna bağlı 3. Süvari Tümeni 17 Temmuz 1921 tarihinde Sobran (Sübran)³⁴⁴ kuzeyindeki Akpınar kesimine çekilmiştir³⁴⁵. 17/18 Temmuz 1921 tarihinde, 3. Süvari Tümeni Akpınar bulunmuştur³⁴⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının Kesbent kuzeyindeki Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.35'te Batı Cephesi Komutanlığına ve 2., 3., 4. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta; 3. Süvari Tümen mıntikasından Yunan kuvvetinin zayıf keşif kollarından başka bir hareketinin görülmediği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun 18 Temmuz 1921 tarihindeki vaziyetine bakıldığı zaman, 3. Süvari

³³⁹ Yaygın kullanımı Kıranışık olmasına rağmen günümüzde Kıranşeyh olarak geçtiği için “Kıranşeyh” kullanılmıştır.

³⁴⁰ ATASE Arşivi, K:1292, D:27aa.; ATASE Arşivi, K:1197, D:83aa.

³⁴¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 296.

³⁴² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 297-298.

³⁴³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 308-311.

³⁴⁴ Yaygın kullanımı Sübren olmasına rağmen günümüzde Sobran olarak geçtiği için “Sobran” kullanılmıştır.

³⁴⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 349.

³⁴⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 363.

Tümeni'nin Yeşildağ - Karsak - Darıca hattında olduğu ve 3. Süvari Tümen karargâhının Karaçayır batısında bulunduğu ifade edilmiştir³⁴⁷.

Yunan kuvveti, iki tümeni ile 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.00'den itibaren Nemli - Mollaoğlu - İncesu hattına karşı ilerlemiş ve bu Yunan kuvveti Yeniköy - Nemli doğrultusunda ilerleyen kolu, 3. Süvari Tümeni tarafından Nemli kuzeyinde şiddetli bir muharebeden sonra durdurulmuştur. Mollaoğlu istikametinde ilerleyen Yunan kuvveti, Çerkeskartal'da kalmıştır. Bu Yunan kuvveti, ileri kısımları İncesu ile Mollaoğlu arasındaki sırtların en yüksek yerine geçmiş; Gökçekısık yönünden gelen Yunan kuvvet kolu da Gökçekısık'tan ileri geçip geçmediği hakkında bilgi alınamamıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Temmuz 1921 tarihinde 1., 3. ve 14. Süvari Tümenlerine verdiği emirde; 3. Süvari Tümeni'nin Kartalibala Tepeleri - Turgutlar istikametini adım adım savunması ve Çukurhisar'da bulunan 1. Piyade Tümeni ile bağlantı kurması istenmiştir. 3. Süvari Tümeni bu verilen emir almak üzereyken Batı Cephesi Komutanlığından 3. ve 14. Süvari Tümenlerine 19 Temmuz 1921 öğle üzeri Derbent Çiftliği'nde (Derbent)³⁴⁸ bulunmak üzere 18/19 Temmuz 1921 gecesi harekete geçme emri verildiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı ise 3. ve 14. Süvari Tümenlerine Derbent Çiftliği'ne geçmeleri istenmiştir³⁴⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 1.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına, 3. Grup, 4. Grup ve 1. Grup Komutanlıklarına gönderdiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nden alınan bilgiye göre, bir Yunan tümeninin ve bir Yunan süvari alayının Seyitömer - Elmacık yoluyla gelerek 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra kolbaşıyla Elmacık'ın uç köylüğüne geçtiği bildirilmiştir. Bu Yunan kolunun Serviran'dan doğuya geçemediği, 3. Süvari Tümeni'nin Dereyalak - Kızıkkızık mıntıkasına geldiği bilgisi verilmiştir³⁵⁰.

1. Süvari Tümen Komutanlığının, Çerkeskartal kuzeyinden 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 9:30'dan sonra 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Süvari

³⁴⁷ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 47-49.

³⁴⁸ Yaygın kullanımı Derbent olmasına rağmen günümüzde Derbent Çiftliği olarak geçtiği için "Derbent Çiftliği" kullanılmıştır.

³⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 368-369.

³⁵⁰ ATASE Arşivi, K:1292, D:41.; ATASE Arşivi, K:1292, D:41a.

Tümeni'nin işgal etmiş olduğu tepeye, Yunan kuvvetinin de taarruza devam ettiği vurgulanmıştır³⁵¹.

3. Süvari Tümen Komutanlığı, 18 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 27. Süvari Alay Komutanlığından aldığı raporda, Yunan kuvvetinin gerisine bir tabur Yunan piyadesi Nemli köyünün güneyine ilerlemekte olduğu belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin Nemli'nin 6 km güneyindeki sırtlara çekilmekte olduğu ifade edilmiştir. Nemli köyünün batı sırtlarının, iki Yunan süvari alayı makineli ve bir cebel topuyla işgal edildiği bildirilmiştir. 29. Süvari Alayı'nın 3. Süvari Tümen yedeği olarak Kartalibala'da konuşlandığı ve 3. Süvari Tümen karargâhının 18/19 Temmuz 1921 gecesi Kartalibala'da geçirileceği dile getirilmiştir³⁵².

5. Süvari Grup Komutanlığının, 18 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Yeni Köy - Suviran - İncesu hattına geldiği bildirilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın Alama Gediği Tepesi'nde örtme ve gözlem vazifesinde olduğu ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin bu emrin gelmesiyle beraber Alama Gediği Tepesi'ne giderek 55. Süvari Alayı'nın durumunda değişim yapacağı emredilmiştir. Nemli'de bulunan 21. Süvari Alayıyla bir topun adı geçen tepeye gönderildiği vurgulanmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmını adı geçen tepeye hareket ettirdiği anlaşılmıştır. 55. Süvari Alayı'nın, 21. Süvari Alayı'nın sağ tarafından, diğer bir alayının ise sol tarafına yollandığı tespit edilmiştir. Yunan kuvvetinin Suviran'dan ilerlediği halde buna karşı adı geçen tepede müdafaa olunacağı bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin İncesu - Eskişehir istikametine girmesi ihtimaller arasında olduğu ifade edilmiştir³⁵³.

5. Süvari Grup Komutanlığının 18/19 Temmuz 1921 tarihli raporunda; Yunan kuvvetlerinin 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.30'dan itibaren 5. Süvari Grubu karşısında iki Yunan tümeniyle Nemli - Talaoğlu Rancesu Hattı'na karşı ilerlediği ve bu kuvvetlerin Nemli üzerine ilerlemesiyle Nemli kuzeyinde şiddetli muharebenin başladığı bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni tarafının tutulduğu ve Talaoğlu istikametinden ilerleyecek Yunan kuvvetinin Çerkeskartal'da kaldığı belirtilmiştir. 3. ve 14. Süvari Tümenlerin cephe emrine uyararak 19 Temmuz 1921 tarihi sona ermeden Derbent

³⁵¹ ATASE Arşivi, K:1292, D:41af.

³⁵² ATASE Arşivi, K:1292, D:41al.

³⁵³ ATASE Arşivi, K:1292, D:41am.

Çiftliği'nde bulunmak üzere 18/19 Temmuz 1921 gecesi hareket edeceği ifade edilmiştir. 29. Süvari Alayı'nın 3. Grup emrine gireceği bildirilmiştir³⁵⁴.

3.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

Batı Cephesi Komutanlığınca, 19 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na verilen emre göre; 3. ve 14. Süvari Tümenleriyle Seyitgazi güneyine gitmek üzere 19 Temmuz 1921 öğlene kadar aralıksız olarak yürüyüp Derbent Çiftliği civarına vardığı ifade edilmiştir. Bu kesimden 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.30'a kadar dinlendikten sonra tekrar hareket ederek 3. Süvari Tümeni'nin Alpanoz'da konuşlanacağı bilgisi verilmiştir³⁵⁵. 19/20 Temmuz 1921 akşamında 5. Süvari Grubu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'nin Alpanoz'a geldiği ifade edilmiştir³⁵⁶.

20 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'dan saat 7.15'ten sonra Batı Cephesi Komutanlığına çekilen telgrafta, 12. ve 5. Süvari Gruplar vazifesi hakkında adı geçen gruplardan alınan kararın özeti aşağıda verilmiştir. Buna göre; Yunan kuvvetinin 20 Temmuz 1921 tarihinde Aşağı söğüt - Şücaeddin Veli Türbesi yolu istikametinde 8. Tümen tarafına işgal edilen Gülek Tepesi'ne taarruz ettiği ve bu tümenin 14. Süvari Tümeni'ne saat 1.30'dan sonra geri almaya başladığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine 12. Grup birliklerine de Ahmetüryan - Yukarı Söğüt - Şücaeddin Veli Türbesi hattına çekilmesi emredilmiştir. Piyade ve bir süvari alayından oluşan Yunan kuvvetinin Sağarlı batısına, 3. Süvari Tümeni'nin bir alayına karşı ilerlediği, Yunan süvari alayının bu tümenin bir alayıyla çarpıştığı bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin bir topçu bataryasıyla bir tabur piyadesinin Sagarlı mevziisinde olduğu, Yunan birliğinin kuvvetli bir süvari keşif kolunun 19 Temmuz 1921 akşamı Belören'de görüldüğü köylülerin ifadelerinden anlaşılmıştır. Seyitgazi Telgraf Müneverleri Yunan kuvvetinin Seyitgazi'ye gireceği ve kendilerinden bütün memurlar ile birlikte çekildikleri haber verilmiştir. 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 11.00'den önce muharebenin başladığı ifade edilmiştir³⁵⁷.

Batı Cephesi Komutanlığının, 20 Temmuz 1921 tarihindeki emrinde; 5. Süvari Grubu tarafından 4. Grupla muharebe eden Yunan tümenlerinin hangi yöne gittikleri ve şimdi nerede buldukları hakkında soruşturma yapması istenmiştir. Bu amaçla, 5. Süvari Grup birliklerinin, 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'te Değişören - Alpanoz

³⁵⁴ ATASE Arşivi, K:1137, D:105.

³⁵⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 392-393.

³⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 412.

³⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1137, D:180.

kesiminden hareket ederek 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 7.30 sularında Seyitgazi kesimine geldiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in durum hakkında bilgi almak ve yapılacak harekât konusunda bir karara varmak için 12. Grup Komutanı'nın yanına gitmek üzere ayrıldığı belirtilmiştir. Bu sırada, Mustafa Kemal Paşa'nın, "*şimdi Seyitgazi'ye gelmiş bulunacak olan Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin'i buldurarak, durum hakkında aydınlatılmasını*" isteyen telgrafı, 12. Grup Komutan Vekili Albay Ali Hikmet tarafından 5. Süvari Grubu'na ulaştırıldığı ve ayrıca 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.20'de 5. Süvari Grup Kurmay Başkanı'na ulaşan emirde, Yunan kuvvetinin çekilmekte olduğu anlaşılmıştır³⁵⁸.

Yukarıda ifade edilen durumdan faydalanmak için Yunan kuvvetine en etkili olunabilecek yere yaklaşmak üzere tümenlerin hareket ettirilmesi istenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteğine karşı, 5. Süvari Grup Kurmay Başkanı'nın, 3. Süvari Tümeni'nin bir alayı ve bir topçusu ile Seyitgazi'ye geldiği; 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı'nın 3. Grup emrine bırakıldığı ve 28. Süvari Alayı'nın da Eskişehir batısından hareketle Seyitgazi'ye gelmek üzere yola çıkarıldığı bilgisi verilmiştir. En hızlı şekilde 12. Grubun taarruzuna etkili olabilecek hareket tarzı şöyle düşünülmüştür: 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Seyitgazi'ye henüz dönmedikleri için tümenlere emir verilemediği bilgisi verilmiştir. Uygun görülürse tümenleri bu istikametlere hareket ettirilmesi düşünülmüştür. Sonra 5. Süvari Grup Komutanının görüşlerinde bir değişiklik olursa düzeltileceği ya da bekletileceği belirtilmiştir. Bunun üzerine 3. Süvari Tümeni'nin de eldeki kuvvetiyle Yeşiltepe - Kırgıl - İkizoluk - Damlalı - Akoluk - Kaynarca - Ürünlü Çiftliği istikametinde hareketle Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine hareket etmesi bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin çekilme istikametine yöneleceği, gerilerinde etkili olmaya çalışacağı ve Yunan kuvvetinin gerilerinde kargaşalık çıkarılması istenmiştir. Diğer taraftan; Mustafa Kemal'in, 5. Süvari Grubu'nun Seyitgazi'ye gelmesinden sonra çektiği telgrafta; 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'e: "*İçine girdiğiniz alanda Grubunuz için kıymetli sonuçlara ulaşılabilecek harekât gelişmiştir. Parlak başarı haberinizi bekler gözlerinizden öperim. Göstereceğiniz etkinlik piyadelerimizi yeni hedef için zinde bırakabilir*" denmiştir. Bu direktifin Albay Fahrettin'in yerinde bulunmadığı için eline geçmediği, ancak öğleden sonra ulaştığı

³⁵⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 431-437.

anlaşmıştır. Mustafa Kemal, ayrıca aynı yönergeyi 3. Süvari Tümen Komutanı'na da vererek kendisine iyi dileklerini bildirmiştir³⁵⁹.

5. Süvari Grup Kurmay Başkanı, 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.45'te 3. Süvari Tümeni'nin yolda bulunan alayını beklediğinden Kırgıl - Damlalı yönünde ancak 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 10.00'da hareket ettiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Kurmay Başkanı, 5. Süvari Grup komutanı adına tümenleri emredilen istikametlere yönelttikten sonra, ancak 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.00'te 5. Süvari Grup komutanı birlikleriyle bağlantı sağlayarak emir verilmiştir: Emirde; Yunan kuvvetinin Akin üzerinden Seyitgazi'ye ilerleyen bir tümen kadar Yunan kuvvetine 12. Grup birlikleri tarafından Göknebi doğu sırtlarından yapılan taarruzun başarı ile sonuçlandığı ve Yunan kuvvetinin geriye atıldığı bildirilmiştir. Bu Yunan kuvvetinin karşı taarruza geçtiği söylenmiştir, 5. Süvari Grubu'nun, 12. Grubun sol kanat açığından ilerleyerek Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olacağı ve Yunan kuvveti çekilmeye başladığı anda bütün şiddeti ile gerisini vuracağı planlanmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin, Sancar (Sancarlı)³⁶⁰ - Yeşiltepe - Kırgıl - İkizoluk - Makasalanı genel istikametinde ilerleyeceği kararlaştırılmıştır. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin birbirleriyle ve 12. Grupla bağlantı kuracağı, 3. Süvari Tümeni'nin sol kanadında Numanoluk ve Çörez Boğazı istikametlerini keşfettireceği, özellikle Yunan kuvveti içerisinde gece baskınlarına karşı sıkı emniyet düzeni alınması istenmiştir. Er ve hayvanlar üzerinde iki günlük yiyecek ve yem bulunacağı, cephane ve iaşe ikmalinin Seyitgazi ambarından tümenlere ulaştırılması istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, önce Yeşiltepe'de bulunacağı, sonra Akin istikametinde ilerleyeceği vurgulanmıştır. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin her türlü durumda 5. Süvari Grup Komutanlığına ve 12. Grup Komutanlığına haber vermeleri istenmiştir³⁶¹.

Yukarıda bahsedilen emri alan 3. Süvari Tümeni'nin Sancar istikametinde ilerlemeye başlamıştır. Örencik sırtlarında mevzi alan 3. Süvari Tümeni'nin topçu bataryasının da Yunan kuvvetlerini durdurmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Kesenler Tepesi'nin sağ kanadında bulunan 20. Süvari Alayı'nın ve solunda bulunan 3. Süvari Tümeni'nin çekilmeye başladığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden 20 Temmuz 1921

³⁵⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 431-437.

³⁶⁰ Yaygın kullanımı Sancarlı olmasına rağmen günümüzde Sancar olarak geçtiği için "Sancar" kullanılmıştır.

³⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 431-437.

tarihinde saat 14.50'de verilen raporda, “3. Süvari Tümeni'nin Virancık güney sırtlarını işgal ettiği ve 3. Süvari Tümeni'nin de bulunduğu sırtlardan kuzeye çekildiği görülmüştür.” ifadeleri yer almıştır³⁶².

20/21 Temmuz 1921 gecesini Kızıltepe ve batısına 12. Grup birliklerinin geleceği ve 3. Süvari Tümeni'nin de Seyitgazi'nin hemen güney sırtlarında olduğu bildirilmiştir. Güneş batarken Yunan topçusunun Seyitgazi türbesi ve yakınına birkaç mermi attığı haberi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının verdiği diğer bir raporda, Yunan kuvvetinin Örencik - Kesenler hattından yaptığı taarruz üzerine 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin Hacıbektaş bayırına çekilmek zorunda kaldıkları vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin geç vakit Örencik kuzeyindeki yüksek sırtlarda durduğunu belirttiikten sonra; “Biz Seyitgazi kasabasında iken birkaç mermi kasabaya düştü. Tümenler, Tavşanlı dağlarından beri çeşitli muharebeler vererek 200 km'yi aşan bir mesafeyi durmaksızın yürüdüklerinden pek yorgun bir haldedir. Mevcutları pek zayıftır. Taarruz kudretleri olmadığı gibi kuvvetli bir savunma da yapacak durumda değildirler. İki alaylı 3. Süvari Tümeni bilinen erlerdendir. 14. Tümen, yeni kurulmuş az mevcutlu ve henüz gereği kadar yetişmemiştir. 12. Gruptan gelen 4. Süvari Tugayı 3. ve 14. Süvari Tümenlerinden çok kuvvetli ve çok düzenlidir. 5. Süvari Grubuna verilen görevi, 4. Süvari Tugayı daha iyi yapabilir” denmiştir. Kesenler ile Örencik arasında bulunan 3. Süvari Tümeni'ne Sancar'dan ilerleyen bir Yunan kuvvetine taarruz ettiği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin kendiliğinden çekildiği bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Seyitgazi güneyinde yeni bir mevziye yerleştiği; fakat, aldırılan yeni durumun Yunan mevziine karşı pek mahkûm, etkili topçu ateşi altında olduğundan ve geceleyin Yunan kuvvetinin baskınına uğramamaları için 3. Süvari Tümeni'nin daha hâkim olan Hacıbektaş bayırına yerleştireceği ifade edilmiştir³⁶³.

5. Süvari Grubu kesiminde, 20/21 Temmuz 1921 gecesini Albay Fahrettin Bey 3. Süvari Tümeni ile Hacıbektaş bayırında bulunmuştur³⁶⁴. Genelkurmay Başkanlığı'nın, 21 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Grup Komutanlığından alınan rapora göre, Yunan kuvvetinin 20 Temmuz 1921 akşamüzeri Sancar'da ilerleyen bir Yunan kuvvetinin Kesenler ile Yılancık arasında bulunan ve bir

³⁶² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 431-437.

³⁶³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 431-437.

³⁶⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 479-480.

alaydan ibaret kalmış olan 3. Süvari Tümeni'ne taarruz ettiği bildirilmiştir. Bu taarruz karşısında geri çekilen 3. Süvari Tümeni'ne Seyitgazi'nin hemen güneybatısında yeniden mevzi aldırılmış ise de özellikle 3. Süvari Tümeni'nin Hacıbektaş bayırına alındığı anlaşılmıştır³⁶⁵.

21 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da taarruz kararı verildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun, 3. Süvari Tümeni'ni, 57. Piyade Tümeni gelinceye kadar Hacıbektaş bayırı kesiminde kalacağı bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin mevziisini 57. Tümen'e teslim ettikten sonra, Cevizli istikametine gideceği belirtilmiştir. 21 Temmuz 1921 sabahı 3. Süvari Tümeni'nin gerekli hazırlıkları yaptığı ifade edilmiştir³⁶⁶.

3. Süvari Tümeni 21 Temmuz 1921 tarihinde öğle üzeri mevziisini 57. Tümen'e bırakarak Yazıdere (Üryanbaba)'da³⁶⁷ toplanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun emri gereğince 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.00'te Cevizli doğrultusunda Yunan birliklerinin harekâtı ve kuvvetlerini keşfetmek görevi ile hareket etmiştir. Bu sırada 14. Süvari Tümeni'nin solundan Malyabaşı Tepesi eteklerine doğru ilerleyen 3. Süvari Tümeni de Yunan kuvvetinin piyade ateşi etkisi karşısında çekilmek zorunda kalmıştır. Yunan kuvveti, topçu ateşi olmamasından, tümenlerin Yunan piyade ateşinin menzili dışına çıkar çıkmaz tekrar toplanabilmiş, Yunan kuvveti bu sırada ilerlemesine devam etmiş ve Kırgız Dağı'nı ele geçirmeye çalışmıştır³⁶⁸.

5. Süvari Grubu 20 Temmuz 1921 tarihinde Seyitgazi üzerinden Akin istikametinde 12. Grubun taarruzuna katılması, aslında yorgun olan 5. Süvari Grubu'nun bu kesimde bağlanmasına sebep olmuştur. 21 Temmuz 1921 tarihinde ise 3. Süvari Tümeni, 12. Grupça değiştirilmesi geciktiğinden; Cevizli üzerinden ilerleyen Yunan kuvvetleri, daha ilerden karşılanarak tespit edilmesi mümkün olamamıştır. Bu yüzden, cephe sol kanadında tehlikeli, güç bir durum meydana gelmiştir. Kırgız Dağı gibi çok önemli ve hâkim bir arazi kesimi, erkenden Yunan kuvvetinin eline geçmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının emrine verilen 3. Kafkas Tümeni, ancak 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00'de Arapören'e gelmiş, 3. Süvari Tümeni'nin soluna ve Kırgız Dağı'nın kuzey eteğine yerleşmiştir. Seyitgazi kuzeyindeki 57. Tümen'in 21 Temmuz 1921 tarihinde saat

³⁶⁵ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:15, Sayı:56, Genelkurmay Basımevi, Ankara Haziran 1966, s. 201-204.

³⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 443.

³⁶⁷ Yaygın kullanımı Üryanbaba olmasına rağmen günümüzde Yazıdere olarak geçtiği için "Yazıdere" kullanılmıştır.

³⁶⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 480-481.

20.10'da verdiği raporda, güneyden Kızıl Dağı yönünde ilerleyen Yunan kuvvetlerinin bir kısmının ayrılarak Yazıdere doğrultusunda ilerlediği ve bunların tümünün bir Yunan tümeni kadar olduğu anlaşılmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin, bu sıralarda Düz Tepe ile Kırız Dağı arasında güneybatıya doğru cephe aldığı sylenmiřtir³⁶⁹.

5. Süvari Grubu 21 Temmuz 1921 saat 21.00'de, Arapören'e gelen 3. Kafkas Tümeni ile birlikte, ordunun ve özellikle 12. Grubun çekilmesini himaye edebilmek için, Kırız Dağı'na karşı tertip almıştır. 3. Süvari Tümeni de 3. Kafkas Tümeni'nin solunda düzen sađlamıřtır³⁷⁰.

20/21 Temmuz 1921 tarihindeki olaylarla ilgili Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Naci Bey'in 1 Ağustos 1921 tarihinde 21 Temmuz 1921 tarihli muharebenin bir zeti ve 20 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi'ndeki grupların vaziyetini belirten zet hakkında 1. Grup Komutanlığının 29 Temmuz 1921 tarihli telgrafına cevaben, 21 Temmuz 1921 muharebesinin özetini ekte takdim ettiğini belirtmiřtir³⁷¹. Bu zette, 3. Süvari Tümeni'nin Seyitgazi - Hacıbektaş - rencik mntikasında olduğu ifade edilmiřtir³⁷².

5. Süvari Grubu kesiminde, 21/22 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00 sıralarında, Düztepe ve Ortatepe doğrultusunda ilerleyen bir tümen kadar Yunan kuvvetine karşı, 3. Süvari Tümeni ile de Mahmudiye batı ve güneyinde Sivritepe'de tertip almıřtır³⁷³.

5. Süvari Grup Komutanlığının 22 Temmuz 1921 tarihinde Mahmudiye Telgraf Merkezi aracılığıyla Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği sabah raporunda; Yunan kuvvetinin 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'a kadar Kırız Dağı - Malyabaşı Tepesi - Hamitli hattının kuzeyine geçtiği bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, Düz Tepe'den Malyabaşı Tepesi'ne doğru hareket ettiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin 22 Temmuz 1921 gecesi Kırız Dağı Tepelerine makineli tüfek atışı yaptığı, topların bu tepeyi ateş altında tuttuğu ve Yunan topçusunun olmadığı vurgulanmıřtır³⁷⁴.

5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.00'ten sonra 12. Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 23 Temmuz 1921

³⁶⁹ TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 481-482.

³⁷⁰ TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 489.

³⁷¹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-143.

³⁷² ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-145.

³⁷³ TH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 501.

³⁷⁴ ATASE Arşivi, K:1138, D:84.; ATASE Arşivi, K:1138, D:84a.

tarihinden önce 3. Süvari Tümeni'nin Sivritepe civarında kalarak Mecidiye Çiftliği ve bunun kuzey ve güney istikametlerini keşfettirileceği söylenmiştir³⁷⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 22 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümen Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye istikametine yöneltildiği ifade edilmiştir³⁷⁶.

22 Temmuz 1921 akşamı, Yunan kuvveti henüz Mahmudiye'ye gelmemiş; 5. Süvari Grubu'ndan bir alay Mahmudiye yakınında bulunmuştur. İki Yunan tümeni Kırgız Dağı'ndan Hamidiye istikametine geçtikten sonra; 3. Süvari Tümeni'nden, Kurmay Binbaşı Baki Bey'in emrine gönderilen baskın müfrezesi Kırgız Dağı güneyinde Yunan geri kademelerine bir gece baskını yapmış ve Yunan kuvveti içinde büyük bir karışıklık meydana getirtmiştir. Bu baskın sırasında yaklaşık olarak iki piyade bölüğü ateş açmış, buna rağmen 40 kadar Yunan eri öldürülmüş; 1 jandarma astsubayı ve 7 erin esir edilmiş; gaz maskesi, bazı eşya ve 1.500 koyun ve sığır ele geçirilmiştir. Ayrıca telefon hatları kesilerek 2 km kablo toplanmış, baskın müfrezesinden bir şehit ve bir yaralı verilmiştir. Esirlere yapılan soruşturmada, Kırgız Dağı batısından geçen iki tümenin 5. ve 13. Yunan Tümenleri olduğu ve daha batıdan ilerleyen 12., 1. ve 12. Yunan Tümenleri olmak üzere toplam olarak beş tümenin cephe sol kanadına yönelmiş olduğu; daha güneyde Yunan kuvvetlerinin bulunmadığı anlaşılmıştır³⁷⁷.

22/23 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'na bağlı 3. Süvari Tümeni Düztepe kesiminden Sivritepe'ye gelmiştir³⁷⁸. 5. Süvari Grubu kesiminde 22/23 Temmuz 1921 gecesini sessizlikle geçmiş, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'a kadar Yunan kuvveti Mahmudiye'ye gelmemiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Sivritepe yöresinde kalarak Mecidiye Çiftliği, bunun kuzey ve güneyi istikametini keşfetmesi istenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nden çıkarılan müfrezenin, 22/23 Temmuz 1921 gecesini yaptığı baskından dönerek Çifteler kesiminde toplandığı, 2. Süvari Tümeni'ne, daha sonra pekiştirilmiş 8. Piyade Alayı'nın sağ kanadında Şerefiye ve Fevziye'ye kadar olan bölgeyi örtmek ve Hamidiye yönünü de keşfetmek görevi verildiği söylenmiştir³⁷⁹.

³⁷⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 110-112.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 504.

³⁷⁶ ATASE Arşivi, K:1292, D:71ab.

³⁷⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 501-503.

³⁷⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 510.

³⁷⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 517-518.

Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığınca alınan tedbirler ve diğer alaylara gelindiğinde; Eskişehir Muharebesi'nde verilen geri çekilme kararı ve bu kararın uygulanmasında meydana gelen çok sayıdaki kaçak olaylarının gittikçe artarak tehlikeli bir durum haline gelmiştir. Hükümet merkezinin ve dolaylarının sıkı bir güvenlik altına alınması, o gün için düşünülecek başta gelen sorunlardan biri olmuştur. Mustafa Kemal, bu ihtiyacı karşılamak üzere Batı Cephesi Komutanlığından ilk fırsatta Meclis Muhafız Taburu ile 3. Süvari Tümeni'nin Ankara'ya gönderilmesini istemiştir³⁸⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 23 Temmuz 1921 tarihinde tümen komutanlıklarına ve Batı Cephesi ile 12. Grup Komutanlıklarına gönderilen Grup emrinde, 3. Süvari Tümeni'nin 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.00'den sonra Mecidiye Çiftliği doğusunda Hayriye köyüne gideceği Malyabaşı - Çiçengiç - Cevizli istikametlerini keşfedeceği emredilmiştir. Yunan kuvvetinin o istikametten zayıf müfrezelerinin gelmesi muhtemel olduğundan buna karşı savunma düzeninde bulunacağı ifade edilmiştir³⁸¹. 23/24 Temmuz 1921 akşamında, 3. Süvari Tümeni'nin Mecidiye Çiftliği doğusunda Serçesivrisi Tepesi kesiminde olduğu söylenmiştir³⁸².

24 Temmuz 1921 harekâtında Mahmudiye - Düztepe - Kırgız Dağı bölgesinde bulunan 2. Yunan Kolordu birlikleri, 24 Temmuz 1921 akşama kadar bir harekette bulunmamıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da 11 sayılı Grup emrine ek olarak verdiği emirde, Serçesivrisi kesiminin 3. Süvari Tümeni tarafından teslim alınmasını; Serçesivrisi'nin savunulmasının 3. Süvari Tümeni'ne ait olduğunu bildirmiştir³⁸³.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.45'ten sonra 3. Kafkas Tümen Komutanlığına, 2., 3. ve 14. Süvari Tümen Komutanlıklarına, 4. Süvari Tugay Komutanlığına ve bilgi için Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği Grup emrinde, 3. Süvari Tümeni'nin Serçesivri Tepesi'ni savunacağını fakat Yunan kuvvetini sıkıştırması halinde Çifteler - Belpınar istikametinde çekileceğini belirtmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Tümeni ile bağlantı kurmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir³⁸⁴.

³⁸⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 507.

³⁸¹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 120-122.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 520-521.

³⁸² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 523-524.

³⁸³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 525-526.

³⁸⁴ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aba.; ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 133-135.

5. Süvari Grubu Komutanlığının, 25 Temmuz 1921 tarihinde Hamidiye'den ilerlemekte olan Yunan kuvvetine karşı yapılacak harekât hakkında 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta, Hamidiye'den güneye ilerleyen bir Yunan tümen kolunun 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.30'dan sonra Malyabaşı Tepesi'ni geçtiği söylenmiştir. Yunan tümeninin Çiçengiç ile Cevizli arasındaki vadide 25 Temmuz 1921 gecesini geçirmesinin muhtemel olduğu dile getirilmiştir. Bu Yunan tümeninin bir taburu Malyabaşı Tepesi'nde Kuruhöyük istikametinden ilerleyerek buradaki tepelere çıktığı belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin bir alayının İhsaniye batısında bulunduğu yerlerde ve bir bölüğünün Serçesivrisi Tepesi'nde bıraktığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısmıyla Çifteler - İhsaniye arasına geleceği ve Yunan tümeninin 26 Temmuz 1921 tarihindeki harekâtını düzenli keşfedeceği kararlaştırılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in ise 25 Temmuz 1921 gecesini Çifteler'de olduğu söylenmiştir³⁸⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kaymaz bölgesinden 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına tertip edilen akın harekâtı hakkında çektiği telgrafta, 3. Süvari Tümeni'nin Serçesivrisi - Hamitli hattında keşifte bulunacağını ve fırsat buldukça Seyitgazi güneyi istikametinde baskınlar yapacağını belirtmiştir³⁸⁶.

5. Süvari Grup Kurmay Başkanı Baki Bey, 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Harekât Şubesi Müdürlüğü'ne gönderdiği yazıda³⁸⁷, 3. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye'nin doğusunda kalıp keşifler yaptığını söylemiştir³⁸⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde Kaymaz'daki Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, Yunan kuvvetinin bir tümeninin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 2.00'de Hamidiye'den güneye doğru Melikgazi - Mecidiye Çiftliği istikametine hareket ettiğini ifade etmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin de Serçesivrisi Tepesi'ni savunacağı bilgisini vermiştir. Henüz top atışının başlamadığını ve Yunan kolbaşısının Mecidiye Çiftliği hizalarında olduğunu bildirmiştir³⁸⁹.

Kütahya - Eskişehir Muharebesi'nden sonra meydana gelen askeri ve siyasi durum göz önüne alındığında 25 Temmuz 1921 tarihinde Sakarya mevzii ilerisinde, 3. Grubun

³⁸⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 136-137.

³⁸⁶ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ac.

³⁸⁷ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ae.

³⁸⁸ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aea.

³⁸⁹ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ak.

emrindeki 29. Süvari Alayı (bu alay 3. Süvari Tümeni kuruluşundadır) Beylikahır kesimindedir. 3. Süvari Tümeni, Mecidiye Çiftliği - Çifteler arasındaki kesimde konuşlanmıştır³⁹⁰.

25 Temmuz 1921 akşamı 3. Süvari Tümeni'nden 28. Süvari Alayı İhsaniye'de bırakılmıştır. Mevzi ilerisinde bu emniyet hattının gerisinde 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı hariç İhsaniye - Çifteler bölgesinde bulunmuştur³⁹¹.

25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından örtme ve Yunan kuvvetinin gerilerine baskınlar düzenleme görevini alan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey bu görevi yürütmek için birliklerine şu muharebe görevlerini vermiştir; 3. Süvari Tümeni'nin; Çifteler - İhsaniye bölgesinde bulunacağı ve Malyabaşı - Cevizli - Yarbasan hattına karşı keşif ve fırsat çıkınca Yunan kuvvetinin gerilerine baskın yapacağı; Serçesivrisi Tepesi'nde devamlı olarak küçük bir kuvvet bulunduracağı ve bu kesimi savunacağı belirtilmiştir³⁹².

3.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI

26 Temmuz 1921 akşamı 3. Süvari Tümeni, Çifteler bölgesinde asıl kuvvetleriyle Belpınar kesiminde toplanmak için emir aldığından bulunduğu yerden hareket etmiştir. 3. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı, buldukları Kadıköy - İhsaniye - Bünheşit bölgesinden hareket ederek Han bölgesinde toplanmıştır. Bu birliklerin 27 Temmuz 1921 tarihinde Yapıldak istikametinde yürüyüşlerine devam etmişlerdir³⁹³.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 27 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına, Aziziye Mintika Komutanlığına, Sivrihisar Havalisi Komutanlığına, Mürettep Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta, keşif kollarından alınan bilgilere göre, Yunan süvarilerinin 26/27 Temmuz 1921 tarihinde Bardakçı - Cevizli - Han hattı işgal ettiği bildirilmiştir. Çiçengiç ile Akar doğusunda Karadağ şeklinde isimlendirilen tepeler de Yunan kuvveti büyük bir kısmı tarafından işgal edildiği söylenmiştir. Cevizli köyünden iki hane yakılması ve Mecidiye Çiftliği'nden iki sürü koyun alındığı bildirilmiştir. Köylülerin ifadesine göre bugün yarın

³⁹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 543.

³⁹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 100-101.

³⁹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 103-104.

³⁹³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 109.

Türk cephesine karşı hareket ihtimalleri olduğu, 3. Süvari Tümeni'nin öğlene kadar Belpınar civarında dolaşacağı ifade edilmiştir³⁹⁴.

5. Süvari Grubu bölgesinde 27 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni, Polatlı'ya hareket etme emrini aldığı bundan dolayı mevzii ve görevini 14. Süvari Tümeni'ne teslim etmiş, ardından Polatlı'ya hareket için de Belpınar doğusunda toplanmıştır³⁹⁵.

28 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu bölgesinde bulunan Hamidiye - Düztepe - Melikgazi - Karahöyük - Bardakçı hattında Yunan ileri müfrezelerinde bir hareket görülmemiştir. Çeşitli kaynaklardan alınan haberlere göre; Han - Yapıldak - Kümbet - Karacaören - Yarbasan kesimlerinde Yunan kuvvetinin bulunmadığı öğrenilmiştir. Yunan kuvvetleri Ortatepe - Mahmudiye - Düztepe - Hamidiye hattında ve batısında kesinlikle 5., 13. ve muhtemelen 12. Yunan Tümenlerinden kurulu bir kolordusu bulunmuştur. 13. Yunan Tümeni, 25 Temmuz 1921 tarihinde güneye hareketle Bardakçı - Akarsu doğu sırtları - Hamidiye - Çiçengiç bölgesine gelmiş, fakat 26 Temmuz 1921 sabahı diğer iki Yunan tümeni Arapören üzerinden Seyitgazi'ye doğru hareket etmiştir. 26 Temmuz 1921 akşamına kadar bu Yunan kuvvetleri Çatören - Yarbasan - Kümbet bölgesine gelmemiştir. 3. Süvari Tümeni, Beylikahır'daki 29. Süvari Alayı eksik olduğu halde, kalan kısmıyla Polatlı civarında toplanmak üzere 27 Temmuz 1921 tarihinde Belpınar'dan hareket etmek üzere hazırlıklarını tamamlamıştır. Ancak 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, Batı Cephesi Komutanlığına, 3. Süvari Tümeni'nin yürüyüşünün gündüz yapmaması için yaptığı teklif kabul edildiğinden, 3. Süvari Tümeni'nin intikali 27/28 Temmuz 1921 gecesine ertelenmiştir. 3. Süvari Tümeni gece yürüyüşe geçerek 28 Temmuz 1921 sabahı Söğütözü ve oradan da Hamamhisar'a gelmiştir. 28 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.30 sularında da Polatlı'ya varmış ve Batı Cephesi Komutanlığı emrine girmiştir³⁹⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 29 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Grubu'nun 3. Süvari Tümeni'yle elinde bulundurduğu Seyitgazi doğusundaki mevziiye 21 Temmuz 1921 öğle vaktine doğru ulaşan 57. Piyade Tümeni'nin bırakarak Cevizli istikametine harekete başladığı

³⁹⁴ ATASE Arşivi, K:1355, D:160.

³⁹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 112-113.

³⁹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 117-118.

bildirilmiştir. Bu esnada ilerideki keşif kollarından Yunan kuvvetinin Cevizli tarafından Malyabaşı istikametinde ilerlemekte olduğunun raporu alındığı ve ardından Yunan kuşatma koluna yandan taarruz edildiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin Malyabaşı Tepesi civarında bulunan ve piyade süvariden oluşturulan öncüsüne taarruz emri verildiği ifade edilmiştir. Yogun piyade ve makineli tüfek ateşlerine karşı süvari ve piyadelerle Yunan yürüyüş kolunu durdurma konusunda zaman kazanıldığı belirtilmiştir. Durum böyleyken Yunan kuvvetinin bir taraftan kendilerine karşılık verdiği, diğer taraftan Kırgız Dağlarına doğru arası kesilmeksizin genişlediği vurgulanmıştır³⁹⁷.

Batı Cephesi Komutanlığının 29 Temmuz 1921 tarihindeki emrine göre; 3. Süvari Tümeni'nin yürüyüşüne 29 Temmuz 1921 tarihinde de devam ederek saat 18.30'da Polatlı'da dinlenmeye geçtiği bilgisi verilmiştir³⁹⁸.

Batı Cephesi Komutanlığı, Polatlı'dan 30 Temmuz 1921 tarihinde 12. Grup ve 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'nden bir alayın geri emiyet için İnlerkatrancı'ya hareket ettiğinden 20. Süvari Alayı'nın 5. Süvari Grubu emrine Emirdağ'a gönderilmesini istemiştir³⁹⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 1 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Grubu emrindeki süvari tümenlerinin 1 Ağustos 1921 genel kuvvetleri hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre; 3. Süvari Tümeni'nin 64 muharip subay, 32 gayrimuharip subay, 728 muharip er, 241 gayrimuharip er, 853 tüfek, 114 sandık cephanesi, 7 ağır makineli tüfek, 9 sandık cephanesi, 7 hafif makineli tüfek, 11 sandık cephanesi, 4 Krup cebel, 253 atım cephanesi, 1.082 binek, 200 merkep, 5 mekkari, 12 araba koşum, 6 seri arabadan mevcut olduğu dile getirilmiştir⁴⁰⁰.

13 Ağustos 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni Ayaş'ta, bir alayı ise Haymana'dadır⁴⁰¹. Batı Cephesi Komutanlığı birliklerinin 13/14 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya mevzi ilerisinde Porsuk güneyinde bulunan 29. Süvari Alayı, 3. Süvari Tümeni kuruluşundadır. Ancak 3. Grup emrinde bulunan 29. Süvari Alayı'na, Porsuk Vadisi'ni örtme görevi verilmiş ve 29. Süvari Alayı, Beylikahır'da konuşlanmıştır⁴⁰².

³⁹⁷ ATASE Arşivi, K:736, D:50.

³⁹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 121-122.

³⁹⁹ ATASE Arşivi, K:1201, D:104.; ATASE Arşivi, K:1201, D:104aa.; ATASE Arşivi, K:1336, D:86af.

⁴⁰⁰ ATASE Arşivi, K:1292, D:123.

⁴⁰¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 16.

⁴⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 248.

14 Ağustos 1921 tarihinde Türk süvarisi Kısmettepe - Çal Tepe güneyi hattında Yunan kuvvetleriyle temas halindedir. 14 Ağustos 1921 tarihinde 13. Yunan Tümeni, Çifteler'in güneydoğusundaki Belpınar'a varmıştır. 5. Yunan Tümeni ise Belpınar'dan Kadıköy ve Hamidiye'ye uzanan tepelere gelmiştir. 14 Ağustos 1921 akşamına doğru Türk süvarileri güneybatıya doğru Han'a sarkmış ve Seyitgazi'de bulunan Yunan hatlarını tehdit etmiştir⁴⁰³.

3. Süvari Tümeni Komutanlığı, 19 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 27. Süvari Alayı'nın toplanması için emir verildiğini ve 27. Süvari Alayı'nın ancak iki günde toplanacağı gibi Medine'deki bölümünde 20 Ağustos 1921 tarihinde yorgun olarak geleceğinden 22 Ağustos 1921 tarihinden önce harekete imkanı bulunmadığını belirtmiştir⁴⁰⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 19 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığı ve 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgraf; 3. Süvari Tümeni'nin 20 Ağustos 1921 akşamına kadar Dikilitaş - Gibrazoğlu - Şehametli'ye gideceği ve orada 5. Süvari Grubu emrine gireceği bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin geride kalan bölüklerini hızlı bir şekilde celp edeceği ve 3. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubu'na katıldığının bildirilmesi istenmiştir⁴⁰⁵.

19 Ağustos 1921 tarihinde, Yukarı Sakarya bölgesinde, Yunanlıların bir tümeniyle Özyurt, iki tümeniyle Toprakpınar - Sinanlı hattına ilerlemişse de bu haber Batı Cephesi Komutanlığına vaktinde ulaşmamıştır. Yunanlıların bir tümen ve bir süvari alayından oluşan kuvveti 19 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.00'de Gökbayır'ın 7 km güneyinden doğuya doğru ilerlemiş ve iki Yunan tümeni kolbaşılarıyla, Toprakpınar ve Sinanlı bölgelerine gelmiş ve durum Batı Cephesi Komutanlığına iletilmiştir. Cephenin güney kesiminde bulunan 5. Süvari Grubu, 19 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle önemli bir çatışmaya girmemiştir. 5. Süvari Grubu'na bağlı 3. Süvari Tümeni, Haymana'dan Mangal Dağı istikametine, 29. Süvari Alayı da Polatlı'ya 5. Süvari Grubu emrine girmek üzere yürüyüşe geçmiştir⁴⁰⁶.

⁴⁰³ Andre, *a.g.e.*, s. 91.

⁴⁰⁴ ATASE Arşivi, K:1208, D:92ae.

⁴⁰⁵ ATASE Arşivi, K:1208, D:92af.

⁴⁰⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 298.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 20 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi'nden gönderilen 23 numaralı cephe emrinin gruba ait maddelerinde, 21 Ağustos 1921 tarihinde 2. ve 3. Süvari Tümenleri 2. Grup emrine vekaleten verildiği söylenmiştir⁴⁰⁷.

Fahrettin Bey'in 21 Ağustos 1921 tarihinde birliklerine 22 Ağustos 1921 tarihinde yapılacaklar için talimat vermiştir. Bu emirde; 3. Süvari Tümeni'nin Savatlı bölgesinde bulunacağı ve 2. Grupla bağlantı kurması emredilmiştir⁴⁰⁸.

21 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu bölgesinde, alınan bir esirin ifadesinden; 5. Süvari Grubu karşısında Yunan kuvvetinin 9., 5. ve 13. Yunan Tümenlerinden kurulu 2. Yunan Kolordusu ile 1. ve 3. Yunan Süvari Alayları'nın bulunduğu öğrenilmiştir. Hacımusa'daki Yunan kuvvetinin 21 Ağustos 1921 tarihinde Yeşilöz'ün 12 km güneydoğusundaki Emirler'e geldiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin açık bir arazi kesiminde dört tarafına çıkardığı kuvvetli emniyet birlikleri içerisinde toplu bulunan ordugahları karşısında, elinde uzun menzilli top bulunmadığından bunlara seyirci kalmış ve Mahmutoğlu kesimine topçu ateşi açabilmişse de bir etkili olamamıştır. Hacımusa doğusundaki Yunan tümeni, bütün gün geride kalmış; bir sahra, iki dağ topçu bataryası ile grup mevzii ve Ortakışla - Hacımusa hattına kadar gerileri, aralıklı ve etkisiz şekilde topçu ateşi altına alınmıştır. 5. Süvari Grubu sol kanadı Mangal Dağı'nda, 3. Süvari Tümeni Burunsuzşerefli'de bulunmuştur. 5. Süvari Grup karargâhı 20/21 Ağustos 1921 geceyi Ortakışla'da geçirmiştir. 5. Süvari Grubu geniş bir alana yayılmış olduğundan dolayı haberleşme ancak habercilerle yapılmıştır⁴⁰⁹.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 22 Ağustos 1921 tarihi için grup birliklerine; 3. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Grubu'nun sağ kanadında bulunacağı; bunun için 3. Süvari Tümeni'nin hemen Savatlı - Tepeköy bölgesine hareketle o civarda uygun bir mevzii tutacağı raporlarını ise 2. Süvari Tümeni aracılığıyla Ortakışla'ya ve 2. Gruba yollayacağı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, sol kanadı Alahacılı'da olmak üzere bir mevzii tutacağı; 3. ve 14. Süvari Tümenleriyle bağlantıda bulunacağı ve raporlarının bir

⁴⁰⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87az.

⁴⁰⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 28.

⁴⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 325.

örneğini 3. Süvari Tümeni aracılığıyla Batı Cephesi Komutanlığına göndereceği dile getirilmiştir⁴¹⁰.

22 Ağustos 1921 tarihinde 2. ve 3. Süvari Tümenleri 2. Grup emrine verilmiştir. Süvari Tümenlerinin görevi; Yunan kuvvetinin kanadını ve 2. Grubun sol kanadına karşı kuşatma girişimlerini, kuvvetlerini keşfetmeleri emredilmiştir. 2. Grubun sol kanadını örtmek ve güvenliğini sağlamak görevi verilmiştir. Bu amaçla süvari tümenlerinin Yunan kuvvetinin sağ kanadından devamlı olarak Yunan kuvvetiyle temasta olması, 2. Grup ve 2. Grubun sol kanadıyla bağlantıda bulunacakları ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Mangal Dağı'nın güneyi - Kirpooğlu (dahil) hattına karşı keşif yapacağı ve 2. Süvari Tümeni'ne de 5. Süvari Grupla bağlantı da bulunacağı bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin, 2. Grup kanadını kuşatmak üzere doğuya ve kuzeydoğuya doğru ilerlemesi durumunda, Yunan kuvvetinin takip edeceği istikametlere göre açık olan 2. Grubun kanadını örteceği, Yunan yürüyüş kollarının sürekli karşısında bulunacak şekilde Sinanlı - Rumsuz - Şerefli - Güzelcehisar'a giden yollar istikametinde çekileceği ve Yunan kuvvetinin harekâtını kademe kademe durdurmaya çalışacağı vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup karargâhı Yamak köyünde ve muharebe karargâhı da Mangal Dağı'nın gerisinde bulunacağı ifade edilmiştir⁴¹¹.

22 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.30'dan önce Yunan kuvvetinin iki alaylı bir süvari tugayı Hacımusa'dan doğuya doğru harekete geçmiştir. Hacımusa'daki büyük bir kısım ordugahları yıkılarak hareket hazırlığına başlanmıştır. Hacımusa güneyinde bir alay piyade ile sınıftan oluşturulan bir Yunan müfrezesi mevziindedir. Türk süvarileri oldukça geniş bir cephede bulunduğu ve Yunan kuvvetlerinin bir süvari taarruzunu karşılayacak kuvvetinin olmadığı görülmüştür. Yunan birliğinin yedek kollarının Türk piyadeleriyle temas halinde olduğundan 2. ve 3. Süvari Tümenleri Ortakışla civarında toplanmalarına emir edildiği ancak Batı Cephesi'ne teklif edilmişse de bir cevap alınamadığı anlaşılmıştır⁴¹².

⁴¹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 325.

⁴¹¹ Ulusoy, *a.g.e.*, ss. 252-253.

⁴¹² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bb.

3. Süvari Tümeni 22 Ağustos 1921 tarihini Boğazkaya sırtlarında geçirmiş, Yunan kuvvetinin Kesikkavak'tan ilerlemesi üzerine burada iki bölük bırakarak 22 Ağustos 1921 gecesini Tepeköy'e çekilmiştir⁴¹³.

⁴¹³ Ulusoy, *a.g.e.*, s. 255.

4. 4. SÜVARİ TUGAYI

1 Mayıs 1921 tarihinde 4. Süvari Tugay Komutanı Albay İsmail Hakkı Bey'dir. Bağlı birlikleri 5. 20. 33. Süvari Alayları ve Ağır Makineli Tüfek Bölüğü'nden meydana gelmiştir. Ayrıca karargâh muhafız piyade ve süvari bölükleri, bir topçu batarya, istihkam bölüğü, 32. Hizmet Taburu, muhabere bölüğü, telsiz istasyonu, 12. Seyyar Hastane, ulaştırma kolu, sekiz adet akıncı kolundan oluşmuştur. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra kaldırılmış ve birlikleri diğer tümenlere aktarılmıştır⁴¹⁴.

4.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

Batı Cephesi Komutanlığının 1 Temmuz 1921 tarihinde 12. Gruba bağlı 4. Süvari Tugayı'nın Hamamlı - Güney - Tazlar bölgesinde olduğu ve karargâhının Karacaören'de bulunduğu söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nda 999 tüfek, 4 ağır makineli tüfek, 14 hafif makineli tüfek, 2 top olduğu ifade edilmiştir⁴¹⁵.

7/8 Temmuz 1921 tarihinde 12. Grubu'nun 4. Süvari Tugayı'na bağlı 5. Süvari Alayı Araplı'da, 33. Süvari Alayı Güney'de, 30. Süvari Alayı Tazlar'da, 4. Süvari Tugay karargâhı Karacaören'dedir⁴¹⁶.

10 Temmuz 1921 tarihine gelindiğinde Dumlupınar'dan şimdiye kadar bir Yunan süvari bölüğünden başka kuvveti ilerlemiştir. Bu durum karşısında, düzende değişiklik yapma zorunda kalan 4. Süvari Tugayı'na bağlı 33. Süvari Alayı Karacaören kuzeyindeki Çamlıklitepe'ye alınmış ve emniyet postalarının Çalışlar doğu sırtlarıyla Güney ve Karacaören sırtlarına sürülmüştür. Düzağaç'a çekilen 20. Süvari Alayı, emniyet postalarını Düzağaç'ın güneybatısına ve Kınık kuzeyindeki sırtlara gitmiştir⁴¹⁷.

10 Temmuz 1921 akşamına kadar gelişen Yunan kuvvetinin durumu karşısında ve daha önce verilen Cephe emri gereğince, 12. Grup Komutanlığı, bağlı bulunduğu birliklere verdiği emirde, 4. Süvari Tugayı'nın sol kanadının Çayhisar - Çobanözü - Kınık hattına alındığı anlaşılmıştır⁴¹⁸.

Bütün cepheelerde genel taarruz harekâtına başlayan Yunan Ordusu'nun, 11 Temmuz 1921 tarihinde Dumlupınar'dan doğu ve kuzeydoğuya doğru harekete geçeceği düşünülmüştür. Yunan kuvvetinin böyle bir hareketi karşısında 4. Süvari Tugayı'nın ve

⁴¹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 167-55.

⁴¹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

⁴¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 184-186.

⁴¹⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 193-194.

⁴¹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 194.

Mürettep Tümeni'nin, önce verilen direktiflerde belirtilen görevleri yapmasına karar verildiği söylenmiştir. 12. Grup Komutanlığının bu emri vermesine sebep, daha önce Batı Cephesi Komutanlığından verilmiş bulunan “*düşmanın üstün kuvvetlerle genel bir taarruzu halinde, Afyonkarahisar'ın savunulması ile Konya istikametinin örtülmesi görevinin Mürettep Tümenine verilmesi ve 4. Süvari Tugayı ile 57. Tümenin cephe sol kanadına alınması...*” direktifine uyulmasından kaynaklı olduğu söylenebilir⁴¹⁹.

12. Grup Komutanlığına 12 Temmuz 1921 tarihinde sabahının erken saatlerinden itibaren Tazlar - Düzağaç istikametinde ilerleyen bir Yunan tümeninin görüldüğü belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin bir alayının 12 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.15'te Ayvalı doğusuna geçtiği; diğer bir Yunan alayının Çatkuyu istikametinde ilerlemişse de bunun karşısında Yıldırım Kemal - Çalışlar - Tazlar kesiminde bulunan 4. Süvari Tugayı'nın, Resulbaba kesiminde tekrar direnişi sayesinde harekâtının daha fazla gelişmediği ifade edilmiştir. Ancak Mürettep Tümen karşısındaki Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar'a kadar ilerlemesinden 4. Süvari Tugayı'nın Çatkuyu kesiminde de tutunamayarak Resulbaba Tepesi'nde örtme birlikleri bırakıp Aşağı ve Yukarı Dandırılı kesimine çekildiği dile getirilmiştir⁴²⁰. 12 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı 66 Subay ve 1.205 atlı askerden oluşmuştur⁴²¹.

12. Grup süvari bölüğü Çayırbağ (Sipsin)'a⁴²² gelmiş ve 4. Süvari Tugayı'nın Balmahmut ve Resulbaba hattından çekilmesi halinde, Araplı Çiftliği - Erkmen hattına karşı keşfe başlamıştır. 12. Grup süvari bölüğü, 4. Süvari Tugayı'nın sol kanadıyla bağlantı kuracağı ifade edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Gazlıgöl batısındaki Hasanköy - Çal Tepe hattını bırakmak zorunda kalacağı zaman, Afyonkarahisar istikametindeki keşif görevini 4. Süvari Tugayı'na devredeceği ve 12. Grup süvari bölüğünün Kozviran - Demirli üzerinden Sarıcaova'ya geleceği vurgulanmıştır⁴²³.

12 Temmuz 1921 tarihinde, Adana Müfrezesi kesimine doğru ilerleyen Yunan kuvvetlerinin bir tümen olduğu söylenmiştir. Yalnız bir Yunan alayını yancı olarak Adana

⁴¹⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 194-195.

⁴²⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 213-214.

⁴²¹ Süleyman Duman, *Kütahya-Eskişehir Kurtuluş Savaşı'nın Unutulan Muharebeleri*, Kronik Yayınları, İstanbul 2021, s. 43.

⁴²² Yaygın kullanımı Sipsin olmasına rağmen günümüzde Çayırbağ olarak geçtiği için “Çayırbağ” kullanılmıştır.

⁴²³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 215.

Müfrezesi istikametine yürüdüğü tespit edilmiştir. Yunan tümeninin asıl kuvveti ile daha kuzeyden 4. Süvari Tugayı'na karşı hareket ettiği dile getirilmiştir⁴²⁴.

12. Gruba bağlı 4. Süvari Tugayı'nın, 12/13 Temmuz 1921 tarihinde, 1. Yunan Kolordusu karşısında Resulbaba'dan Aşağı ve Yukarı Dandırılı hattına çekildiği vurgulanmıştır⁴²⁵.

Batı Cephesi Komutanlığı bölgesinde 14 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu, 4. Süvari Tugayı'nın sol kanatta toplanarak 12. Grubun sol kanadını örtmesi ve savunmada kullanılması istenmiştir⁴²⁶. Batı Cephesi Komutanlığının 14/15 Temmuz 1921 tarihinde ise 1., 3., 4., 5., 12. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta; 4. Süvari Tugayı'nın 12 Grup Komutanı'nın emri altında olduğu, 12. Grubun Kırka civarında Döğer - Seyitgazi yolunun iki yanını savunacağı dile getirilmiştir⁴²⁷.

12. Grup Komutanı Halit Bey'in, 15 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'na gönderdiği emirde; 14 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinden bir piyade Yunan tümeninin Sarıcaova'yı işgali ve kuzey istikametinde yürüyüşe geçmiş olmasından başka Yunan kuvveti hakkında yeni bir bilgi alınamadığı ifade edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın, Karaören'de bulunacağı ve Kurtkoca Boğazı - Harar Deresi - Yapıldak'tan Kilise'ye giden yollar üzerinden Samanlıdağı istikametinde uzak keşifler yapacağı söylenmiştir. Bu istikametlerden Yunan kuvvetinin hareketinin gelişmesi halinde uygun bölgelerden yararlanarak Yunan birlik hareketinin durdurulmaya çalışılacağı dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın asıl mevzi muharebeleri esnasında Mezar - Yağbasan hattında mevzi alarak grubun sol tarafını savunacağı vurgulanmıştır. Türk kuvvetlerinin seyyar hastane ve karargâhının büyük ağırlığının Akin'de bulunacağı belirtilmiştir. Tümenlerin ve bağımsız birliklerin harpte gerekli olmayan ağırlıklarını ve fazla eşyalarını tamamen Seyitgazi'ye gönderecekleri söylenmiştir. Gerekli olacak ağırlıkların da Akin civarında bulundurulması istenmiştir⁴²⁸.

Her şeyden önce tutulacak hattın sağlamlığı, birliklerin hemen düzeni ve muharebeye hazırlık noktasının tamamlanması gerektiği dile getirilmiştir. Mühimmatın Akin'deki cephaneye deposundan tamamlanacağı bildirilmiştir. İaşenin Kırka'dan mevcut

⁴²⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 217.

⁴²⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 219.

⁴²⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 236.

⁴²⁷ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 26-28.

⁴²⁸ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 35-39.

ambardan alınacağı ve burada iaşenin kalmadığı takdirde Seyitgazi'den getirileceği vurgulanmıştır. 12. Grup telgraf bölüğünün şose üzerinde grupça gösterilecek bir bölgede bir sahra istasyonu kurulacağı ve tümenlerin buna bağlanacağı söylenmiştir. Akin'de ayrıca bir merkez açılması gerekli olduğu dile getirilmiştir. Telsiz telgraf istasyonun mevkii grupça tayin olunacağı da ifade edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Karaören - Aspas ve Karaören - Hazar hatlarından kuzey istikametine giden yolları keşfedeceği, raporlarını 12. Gruba vermelerinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. 12. Grubun harp kademesinin ise Kırka'da konuşlandığı belirtilmiştir⁴²⁹.

16 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın 2. Süvari Tümeni'nin emri altında Yeşiltepe'de bulunduğu dile getirilmiştir⁴³⁰. Batı Cephesi Komutanlığının, 18 Temmuz 1921 tarihinde Mustafa Kemal Bey'e çektiği telgrafta; Ilgaz Boğazı iki tarafındaki 8. Tümen ile 4. Süvari Tugayı'nın Seyitgazi güneyinde Döğer'e karşı mevzide olduğu bildirilmiştir⁴³¹.

12. Grup Komutanı Kurmay Başkanı Ziya Bey tarafından 18 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Kurmay Başkanlığı'na çekilen telgrafta; Göknebi bölgesindeki birliklerden 4. Süvari Tugayı ile 8. Tümen'den bir alayın, cephelerindeki Yunan kuvvetine karşı taarruza geçmişlerse de sonucu hakkında şimdiye kadar bir bilgi alınamadığı vurgulanmıştır⁴³².

4.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

19 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugay Komutanı Albay İsmail Hakkı Bey'in raporunda; *"Akin - İkizoluk yönüne gönderilen keşif bölüğü, saat 11.30'da bir düşman yürüyüş kolunun ucuyla çarpışmaya başlamıştır. Düşman kolu iki piyade bir süvari alayı gücündedir. Tugayım savaşa düzeni alarak çarpışmaya katılmış, fakat Yunan topçu ateşinin yoğunlaşması ve düşmanın çarpışma düzenini alması üzerine 12.30 da çekilmeye başlamıştır. Düşman 12.45'te Akin köyüne girmiş, şimdi Seyitgazi yönüne ilerlemektedir"* denmiştir⁴³³.

Batı Cephesi Komutanlığı, 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.05'te Ilgaz Boğazı'ndaki muharebe ve bu muharebedeki grupların durumları hakkında Genelkurmay

⁴²⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 35-39.

⁴³⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 325-327.

⁴³¹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 54-55.

⁴³² Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:22, Sayı:67, Genelkurmay Basımevi, Ankara Mart 1973, s. 19-21.

⁴³³ Müderrisoğlu, a.g.e., 2004, s. 222.

Başkanlığı'na arz ettiği harp raporunda; Türk Ordusu'nun Bozdağ - Gökdere - Süveys köyü - Sultanıye - Sarıungurlu - Tahtalıbaba - Sarıbaba - Ilgaz Boğazı - Kunduz Çayı hattında kesin muharebe için hazırlanmakta olduğunu söylemiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Seyitgazi - Döğer yolu üzerinde Kunduz Deresi gerisinde olduğunu belirtmiştir⁴³⁴.

12. Grup Komutanlığı, 20 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugay Komutanlığına çektiği telgrafta; 12. Grup birliklerinin Seyitgazi kuzeyindeki Kızıltepe - Ayvalı kuzeyi - Kuyucak doğu hattını savunacağını ve pekleştireceğini emretmiştir. Bu hattın emniyet hattı olarak Bahçedeğirmeni güneyi Şücaeddin Veli Türbesi - Yukarı Söğüt kuzeyi ve daha kuzeybatısı olacağını söylemiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Seyitgazi'de ikamete geçeceğini dile getirmiştir⁴³⁵. 5. Süvari Grubu'na bağlı 3. Süvari Tümeni ordunun gerisine düzen sağlanması için gönderilmiştir. 5. Süvari Grubu emrinde 2. Süvari Tümeni, 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı kalmıştır⁴³⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 20 Temmuz 1921 tarihinde verdiği raporda, Yunan kuvvetinin Örencik - Kesenler hattından yaptığı taarruz üzerine 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin Hacıbektaş bayırına çekilmek zorunda kaldıkları; Yunan kuvvetinin geç vakit Örencik kuzeyindeki yüksek sırtlarda durdurulduğu belirtilmiştir. Ayrıca "*Biz Seyitgazi kasabasında iken birkaç mermi kasabaya düştü. Tümenler, Tavşanlı dağlarından beri çeşitli muharebeler vererek 200 km'yi aşan bir mesafeyi durmaksızın yürüdüklerinden pek yorgun bir haldedir. Mevcutları pek zayıftır. Taarruz kudretleri olmadığı gibi kuvvetli bir savunma da yapacak durumda değildirler. İki alaylı 3. Süvari Tümeni bilinen erlerdendir. 14. Tümen, yeni kurulmuş az mevcutlu ve henüz gereği kadar yetişmemiştir. 12. Gruptan gelen 4. Süvari Tugayı 3. ve 14. Süvari Tümenlerinden çok kuvvetli ve çok düzenlidir. 5. Süvari Grubuna verilen görevi, 4. Süvari Tugayı daha iyi yapabilir*" denmiştir⁴³⁷.

20/21 Temmuz 1921 tarihindeki olaylarla ilgili Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Naci Bey'in 1 Ağustos 1921 tarihinde 21 Temmuz 1921 tarihli muharebenin bir özeti ve 20 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi'ndeki grupların vaziyetini belirten özet hakkında 1. Grup Komutanlığının 29 Temmuz 1921 tarihli telgrafına cevaben, 21 Temmuz 1921

⁴³⁴ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 67-68.

⁴³⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 84-85.

⁴³⁶ Sorgun, a.g.e., s. 242.

⁴³⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 436.

muharebesinin özetini ekte takdim edildiğini belirtmiştir⁴³⁸. Bu özette, “20 Temmuz 1921 tarihinde orduca bilinen Yunan kuvvetinin durumu bir tümen Bozdağ karşısında bir tümen İnönü’nden Çukurhisar’a hareketinde, bir tümen Eskişehir - Sivrihisar caddesiyle ilerleyerek Mamacı - Sultandere hattında temasta, bir tümen Mamacı güneyinde Sultandere Çayı’na ilerlemiş, 19 Temmuz 1921 tarihinde Supurd sırtlarını işgal eden tümen ile Ayvacık’a gelen tümenin teması yok, iki Yunan tümeni de 12. Grup karşısındadır. 4. Süvari Tugayı’nın Seyitgazi - Hacıbektaş - Virancık bölgesinde olduğu” söylenmiştir⁴³⁹.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey’in, 20 Temmuz 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı’na verdiği raporda; 4. Süvari Tugayı’nın Kızıltepe dolayına geldiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubuna bağlı 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin mevcutlarının az ve yorgun olduğundan dolayı Yunan kuvvetine taarruza yapacak güçte olmadığı belirtilmiştir. Ancak karşılarındaki Yunan kuvvetini güçlükle tespit edebildikleri dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Örencik ile Seyitgazi arasındaki yüksek tepelerle Kesenler kuzeyindeki hâkim sırtları tutmakta olduğu, bu raporun Batı Cephesi Komutanı’nın eline geçmemesi olasılığına karşı ona da haber verilmesi istenmiştir. 5. Süvari Grubu’nun bu raporu Genelkurmay Başkanlığı’na ancak 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 2.00’de ulaştığı; bu yüzden 5. Süvari Grup komutanının isteklerine karşılık verilmediği anlaşılmıştır⁴⁴⁰.

Özet olarak, 20 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu’nun harekâtında, çekilen Yunan kuvvetini takiple başlamışsa da geri çekilme ile sona ermiştir. 5. Süvari Grup birliklerinin 20 Temmuz 1921 tarihindeki muharebeye genel durumdan haberi olmadan girdikleri ve yine aynı bilgisizlik içinde muharebeden çıktıkları anlaşılmıştır. 20 Temmuz 1921 tarihinde güneş battığı sırada Şücaeddin Veli Türbesi istikametinden Kızıl Tepe’ye çekilen 4. Süvari Tugayı’nın Yunan kuvveti sanıldığı için bir hayli kargaşalığa sebep olmuştur. 20 Temmuz 1921 tarihindeki harekâta, büyük karargâhların sık sık yer değiştirmelerindeki sakınca burada da kendini göstermiştir. Batı Cephesi Komutanlığınca, 21 Temmuz 1921 için birliklere verilen harekât emrinde, Türk Ordusu’nun Bozdağ - Sultaniye - Derbent Çiftliği - Tahtalıbaba - Seyitgazi hattında

⁴³⁸ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-143.

⁴³⁹ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-145.

⁴⁴⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 436.; HTVD, Yıl:15, Sayı:56, ss. 201-204.

Yunan kuvveti ile sıkı muharebe temasında olduğu ifade edilmiştir. 21 Temmuz 1921 tarihinde kesin sonuçlu muharebelerin yapılacağını bildirildiği ve 5. Süvari Grubu'nun 12. Grup karşısındaki Yunan kuvvetinin sağ kanat gerisine taarruz etmesi istenmiştir⁴⁴¹.

20 Temmuz 1921 akşamı 4. Süvari Tugayı'nın Örencik kesiminden Seyitgazi'ye geldiği, buradan Kızıltepe'ye hareket ettiği ifade edilmiştir⁴⁴². Batı Cephesi Komutanlığı, 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 8.00'den sonra işaretli emre ek olarak 3. Grup Komutanlığına yazdığı yazıda; 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Tugayı'na dahil olduğu halde 5. Süvari Grup emrine verildiğini ve keşif için 12. Grubun bu süvari kuvvetinden yalnız bir alaydan yararlanacağını ifade etmiştir⁴⁴³. 5. Süvari Grup Komutanlığına çekilen telgrafta ise 4. Süvari Tugayı'nın da dahil olduğu halde 1. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubu emrine verildiği ifade edilmiştir⁴⁴⁴.

22 Temmuz 1921 akşamı, Yunan kuvvetinin henüz Mahmudiye'ye gelmediği söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'ndan bir alayın Mahmudiye yakınında bulunduğu ifade edilmiştir. İki Yunan tümeninin Kırgız Dağı'ndan Hamidiye istikametine geçtiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun Yunan kuvvetinin sağ kanat açığında bulunduğu ve 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nı bu kanatta toplamaya ve Sivrihisar istikametine yalnız 3. Kafkas Tümeni ile örtmeye karar verdiği belirtilmiştir. 22/23 Temmuz 1921 gece yarısı alınan Batı Cephesi Komutanlığı emrinde, "5. Grubun 23 Temmuz'da, Kaymaz - Çifteler hattında kalarak düşmanın daha doğuya ileri hareketini mümkün olduğu kadar durdurması" istenmiş ve daha sonra bu emre ek olarak, "4. Süvari Tugayı da dahil olduğu halde 2. Süvari Tümeni'nin 5. Grup emrine verildiği, yakın keşif için 12. Grup emrine 4. Süvari Tugayından bir alay bırakılması" istenmiştir⁴⁴⁵.

5. Süvari Grubu kesiminde 22/23 Temmuz 1921 gecesinin sessizlikle geçtiği, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'a kadar Yunan kuvvetinin Mahmudiye'ye gelmediği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 23 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına verdiği sabah raporunda; "Süvarilerin dış kanatta kullanılmalari sebebiyle Mahmudiye - Sivrihisar hattının kuzeyindeki keşif hususlarını Grupların kendi süvarileri ile yapmaları zorunda oldukları" bildirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığından

⁴⁴¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 436-437.

⁴⁴² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 438-439.

⁴⁴³ ATASE Arşivi, K:1198, D:151.; ATASE Arşivi, K:1198, D:151aa.

⁴⁴⁴ ATASE Arşivi, K:1292, D:66ab.

⁴⁴⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 501-504.

5. Süvari Grubu'na Alpu (hariç) - Emirdağ - Ortatepe - Mahmudiye - Ertuğrul köyü - Çifteler hattında kalarak Cephe birliklerinin çekilmesinin örtülmesi görevi verilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da bu 5. Süvari Grubu emrine girdiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun böylece 23 Temmuz 1921 tarihinde Kaymaz - Çifteler hattında kalarak, Yunan kuvvetinin ileri hareketini mümkün olduğu kadar durdurmaya çalışacağı anlaşılmıştır. Bu amaçla, 4. Süvari Tugayı'na da Mahmudiye doğu sırtlarındaki 8. Piyade Alayı'nın sol kanadından Sakarya başına kadar olan bölgeyi örtmek ve keşfetmek görevi verildiği ifade edilmiştir. Halbuki, 4. Süvari Tugayı'nın, 20. Süvari Alayı'nı Kaymaz'dan Sivrihisar'a hareket ettirdiği ve Şerefiye'de bulunan diğer alayının da 20. Süvari Alayı'nı izleyeceği bildirilmiştir. Bu durumda, 3. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın, 3. Kafkas Tümeni'nin bildirdiği kesime 23 Temmuz 1921 akşamına kadar gelmemeleri halinde, takviyeli 8. Piyade Alayı'nın üstün Yunan kuvvetinin ilerlemesi karşısında yalnız kalacağını düşünen 3. Kafkas Tümen Komutanı, 8. Piyade Alayı'nı Kaymaz köyünün 5 km batısında bulunan Kaymaz Yaylası batı tepelerine çekmeye karar verdiği ve bu karar bir raporla Batı Cephesi Komutanı'na bildirilmiştir⁴⁴⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 23 Temmuz 1921 tarihinde tümen komutanlıklarına ve Batı Cephesi ile 12. Grup Komutanlıklarına gönderilen Grup emrinde; Türk Ordusu'nun karşısındaki Yunan cephesinin genel olarak Kırgız Dağı - Düztepe - Ortatepe hattında olduğu ifade edilmiştir. 23 Temmuz 1921 tarihinde sabah 9.00'dan önce Yunan kuvvetinin Şerifiye ve kuzey istikametinde iki kolla ilerlemeye başladığı haberi verilmiştir. Yunan Ordusu'nun tahminen dokuz tümen ile Hamidiye - Ağapınar arasında olduğu söylenmiştir. Batı Cephesi birliklerinin yeni plan gereğince yeni yığınak mıntıkasında toplanmakta olduğu ifade edilmiştir. 1. Grubun Sivrihisar istikametini kapatma ve Yunan kuvvetinin sağ taraf gerilerine akınlar yapmak suretiyle Seyitgazi - Döğür ulaştırma hattını keseceği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın 23/24 Temmuz 1921 tarihinde Çifteler'e geleceği haberi verilmiştir⁴⁴⁷.

12. Grup Komutanlığı tarafından Kaymaz'dan 23 Temmuz 1921 tarihinde 3. Tümen Komutanlığına çekilen telgrafta, 2. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'ndan 22 Temmuz 1921 öğleden sonra saat 8.00'de doğuya gittiği ve 22/23 Temmuz 1921 gecesini doğuda geçirdiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grubun verdiği emirde, 2. Süvari Tümeni

⁴⁴⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 517-518.

⁴⁴⁷ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 120-122.

doğusunda kalarak 3. Kafkas Tümeni'nin cephesini örteceği ve savunacağı, 4. Süvari Tugayı'nın da Çiftelere gireceği bildirilmiştir. Bundan dolayı gerek 5. Süvari Grubu gerekse 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı ile derhal temasa geçilerek bulunulan hatta Yunan kuvvetini mümkün olabileceği kadar uzun süre durdurmak istenmiştir⁴⁴⁸.

23/24 Temmuz 1921 akşamında, 5. Süvari Grubu'nun, Batı Cephesi asıl kuvvetlerinin Sakarya gerisine çekilmesini örtmek ve himaye etmek üzere, 4. Süvari Tugayı'nın Kaymaz'dan Çifteler'e yürüdüğü söylenmiştir⁴⁴⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.30'da Grup birliklerine gönderdiği 11 numaralı harekât emrinde⁴⁵⁰, 5. Süvari Grubu'nun karşısındaki 2. Yunan Kolordusu'nun Kırğız Dağı - Düztepe - Ortatepe hattında olduğu ifade edilmiştir. Bu kuvvetlerin, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'da Şerefiye ve kuzeyi doğrultusunda iki kolla ilerlemeye başladığı belirtilmiştir. Batı Cephesi kuvvetlerinin, yeni plan gereğince, yeni savunma bölgelerinde toplanacağı, 5. Süvari Grubu'nun, Sivrihisar istikametini örteceği ve Yunan kuvvetinin sağ yan ve gerilerine akınlar yapmak suretiyle Seyitgazi - Döğer ulaştırma hattını keseceği kararlaştırılmıştır. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın, 23/24 Temmuz 1921 gecesi Çifteler'e geleceği ifade edilmiştir. Her süvari alayından bir çavuş veya onbaşı komutasında, dörder atlının 5. Süvari Grup karargâhına gönderileceği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de de olduğu da belirtilmiştir⁴⁵¹.

3. Kafkas Tümeni Komutanlığı, Kaymaz'dan 24 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Kafkas Tümeni cephesinde 23 Temmuz 1921 gecesinin sukünetle geçtiğini, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 6.15'ten önce yapılan gözlemlerde Yunan kuvvetinin bir faaliyeti olmadığını ve çadırılı ordugahında dinlendiğini ifade etmiştir. 24 Temmuz 1921 gecesi Söke doğu istikametine gönderilen süvari bölüğünden henüz rapor alınmadığını dile getirmiştir. 8. Alay'ın sol tarafında bulunan 4. Süvari Tugayı'nda 24 Temmuz 1921 gecesi Çiftelere doğru harekete geçtiğini belirtmiştir⁴⁵².

⁴⁴⁸ ATASE Arşivi, K:1355, D:103.

⁴⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 523-524.

⁴⁵⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 520.

⁴⁵¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 520-521.

⁴⁵² ATASE Arşivi, K:1200, D:66.

24 Temmuz 1921 harekâtında Mahmudiye - Düztepe - Kırgız Dağı bölgesinde bulunan 2. Yunan Kolordu birliklerinin, 24 Temmuz 1921 akşama kadar bir harekette bulunmadığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da 11 numaralı 5. Süvari Grup emrine ek olarak verdiği emirde, 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın da Çifteler'de toplandığı bilgisi verilmiştir⁴⁵³.

5. Süvari Grubu Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.45'ten sonra 3. Kafkas Tümen Komutanlığına, 2., 3. ve 14. Süvari Tümen Komutanlıklarına, 4. Süvari Tugay Komutanlığına ve bilgi için Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği Grup emrinde; Yunan kuvvetinin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 1.30'dan itibaren bir tünden fazla kuvvetiyle Hamidiye - Mecidiye Çiftliği istikametinde harekete başladığını bildirmiştir. 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın akıncılık görevine devam edeceklerini, durumda bir değişiklik olmazsa 25/26 Temmuz 1921 gecesi Belpınar'da bulunacaklarını ifade etmiştir⁴⁵⁴.

5. Süvari Grubu Komutanlığının, 25 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Hamidiye'den güneye ilerleyen bir Yunan tümen kolunun 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.30'dan sonra Malyabaşı Tepesi'ni geçtiği söylenmiştir. Yunan tümeninin Çiçengiç ile Cevizli arasındaki vadide 25 Temmuz 1921 gecesini geçirmesinin muhtemel olduğu dile getirilmiştir. Bu Yunan tümeninin bir taburunun Malyabaşı Tepesi'nde Kuruhöyük istikametinden ilerleyerek buradaki tepelere çıktığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Bünheşit - Han istikametinde 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00'dan sonra Çifteler'den hareket ettiği söylenmiştir⁴⁵⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına yazdığı akşamki harp raporunda; Yunan kuvvetinin Mecidiye Çiftliği'ne uğramaksızın Çiçengiç doğusundan Cevizli istikametinde harekete devam ettiğini ve Yunan kolbaşının 25 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra Çiçengiç'te olduğunu belirtmiştir. Yunan kuvvetinin Kuruhöyük ile Bardakçı arasındaki Kır Dağlarını işgal ederek hatta ulaşmasını temin etmek maksadında bulunduğunu düşünmüştür. Akıncı

⁴⁵³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 525-526.

⁴⁵⁴ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ab.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88aba.; ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 133-135.

⁴⁵⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 136-137.

kollarının mürettep harekete daha güneyden devam edeceğini belirtmiştir⁴⁵⁶. Aynı zamanda 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın teftiş edildiğini söylemiştir. Bu teftişte yalnız 2. Süvari Alayı ile 33. Süvari Alayı'nın zayıf olduğunu, 2. Süvari Alayı'nın bir bölüğünün 4. Grupta kaldığını belirtmiştir. Ankara'dan önceden Teşkilat-ı Mahsusa olarak gelmiş olan iki takım süvarinin 33. Süvari Alayı'na ilave edilerek adı geçen alayın kuvveti bir dereceye kadar artırılmış olduğunu ifade etmiştir⁴⁵⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kaymaz bölgesinden 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına tertip edilen akın harekâtı hakkında çektiği telgrafta, 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın iki yoldan akın yapacağını dile getirmiştir. 26 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Bardakçı'da, 4. Süvari Tugayı'nın Bünheşit'te, 27 Temmuz 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Yapıldak'da, 4. Süvari Tugayı'nın Kilise'de bulunacağını ve sonra 2. Süvari Tümeni'nin Gökbahçe - Sarıcaova - Etyemez - Sevdğin - Pusan istikameti genelinde 4. Süvari Tugayı'nın Demirli istikameti genelinden ilerleyerek Altıntaş - Kütahya - Afyonkarahisar - Kütahya hatları hattına devam ederek durum müsait olursa 2. Süvari Tümeni'nin kuzeybatıya ilerleyerek Uşak - Kütahya hattını, 4. Süvari Tugayı'nın güneye ilerleyerek Uşak - Afyonkarahisar yolunda ilerleyeceğini belirtmiştir⁴⁵⁸. Birliklerin daha sonra Emirdağ'a dönmeye çalışacağını ve başarılı olamazlarsa Afyonkarahisar güneyinden dolaşacaklarını ifade etmiştir⁴⁵⁹.

25 Temmuz 1921 akşamı 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Çifteler'den Han'a gelmek üzere yolda olup kolbaşıyla Kadıköy'de olduğu belirtilmiştir⁴⁶⁰. Aynı tarihte 4. Süvari Tugayı ve 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de olduğu belirtilmiştir⁴⁶¹.

25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından örtme ve Yunan kuvvetinin gerilerine baskınlar düzenleme görevini alan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey bu görevini yürütmek için birliklere; 4. Süvari Tugayı'nın 25 Temmuz 1921 tarihinde Çifteler'den hareket edip, 26 Temmuz 1921 tarihinde Bünheşit batısında bulunacağı, geceyi dinlenme ile geçirdikten 27 Temmuz 1921 tarihinde Han - Kilise istikametinde ilerleyerek 27/28 Temmuz 1921 tarihinde Denizli - Leğen - Anıtkaya -

⁴⁵⁶ ATASE Arşivi, K:1200, D:88.

⁴⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aa.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88aaa.

⁴⁵⁸ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ac.

⁴⁵⁹ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aca.; ATASE Arşivi, K:1200, D:88ad.

⁴⁶⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 100-101.

⁴⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 543.

Genişler istikametinde hareketine devam edeceği emrini vermiştir. 4. Süvari Tugayı'nın güneye hareketle Uşak - Afyonkarahisar yolunu kesmesinin isteneceği ifade edilmiştir⁴⁶².

25 Temmuz 1921 tarihinde, 4. Süvari Tugay komutanının Albay Hacı Arif Bey'in olduğu ve bağlı birliklerinin 5., 20., 33. Süvari Alaylarından teşkilatlandırılarak 4. Süvari Tugayı'nın Emirdağ'da konuşlandırıldığı ifade edilmiştir⁴⁶³.

4.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI

26 Temmuz 1921 akşamı 5. Süvari Grubu bölgesinde, 3. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın buldukları Kadıköy - İhsaniye - Bünheşit bölgesinden hareket ederek Han bölgesinde toplandığı bilgisi verilmiştir. Bu birliklerin 27 Temmuz 1921 tarihinde Yapıldak istikametinde yürüyüşlerine devam edecekleri söylenmiştir⁴⁶⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 27 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına, Aziziye Mıntıka Komutanlığına, Sivrihisar Havalisi Komutanlığına, Mürettep Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; keşif kollarından alınan bilgilere göre, Yunan süvarileri ile 26/27 Temmuz 1921 tarihinde Bardakçı - Cevizli - Han hattı işgal ettiği bildirilmiştir. Çiçengiç ile Akar doğusunda Karadağ şeklinde isimlendirilen tepeler de Yunan kuvveti büyük bir kısmı tarafından işgal edildiği söylenmiştir. Cevizli köyünden iki hanenin yakıldığı ve Mecidiye Çiftliği'nden iki sürü koyunun alındığı ifade edilmiştir. Köylülerin ifadesine göre Yunan kuvvetlerinin yakın zamanda Türk cephesine karşı hareket ihtimalleri bulunduğu, 2. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın 26/27 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvveti gelmeden ön hatlara geçeceği dile getirilmiştir⁴⁶⁵.

5. Süvari Grubu bölgesinde 4. Süvari Tugayı'nın 27 Temmuz 1921 sabahı Kilise kesimine yanaştığı ve Kilise'de dinlenmeye geçtiği, 27 Temmuz 1921 gecesi Demirli ve güneyine intikal edecek şekilde tekrar yürüyüşe başladığı bildirilmiştir. 27 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin durumu hakkında bilgi alabilmesi için ileriye gönderilen keşif kollarından henüz bir rapor alınmadığı vurgulanmıştır. Ancak köylülerden alınan bilgilere göre, Yunan keşif kollarının Gökbahçe ve Yapıldak'a kadar geldikleri, Döğer'de menzil teşkilatının bulunduğu, Afyonkarahisar - Kütahya ve Afyonkarahisar - Uşak

⁴⁶² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 103-104.

⁴⁶³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 52-53.

⁴⁶⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 109.

⁴⁶⁵ ATASE Arşivi, K:1355, D:160.

istikametlerinde oto ulaştırma faaliyetlerinin olduğu; Afyonkarahisar - Dinar - Gazlıgöl ve Anıtkaya'da bazı Yunan kuvvetlerinin bulunduğu öğrenilmiştir. Ayrıca Demirli ve Eski Eymir'e de ara sıra Yunan keşif kollarının gelip gittiği haberi alınmıştır⁴⁶⁶.

27 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına verilen bilgede ise, Yunanlıların Çifteler - Emirdağ üzerinden Sakarya güneyi, Cihanbeyli Yaylası istikametinde mevziin sol kanadına doğru bir çevirme hareketi yapması ihtimali olduğu düşünülmüştür. Bu olursa Türk süvarileri asıl kuvvetleriyle Akgöl - Bayatolu bölgesinde bulunarak ve Ilgın - Akşehir menziline arkasını vererek, Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etki yapmasının hesaba katılması istenmiştir. Diğer taraftan Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar'dan Çay - Akşehir istikametinde ilerlemesi halinde ise Bayatolu üzerinden güney ve batıya doğru etki yapması ihtiyacı karşısında kalınabileceği, bu düşünceye göre Akgöl - Bayatolu bölgesinin su ve erzak durumunun incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu maksatla Ilgın ve Akşehir'den bu bölgeye doğru bir menzil hattının kurulması için gerekli hazırlıkların yapılması 5. Süvari Grup Komutanlığı ile Menzil Müfettişliği'nden istenmiştir⁴⁶⁷.

28 Temmuz 1921 tarihinde, Hamidiye - Düztepe - Melikgazi - Karahöyük - Bardakçı hattında Yunan ileri müfrezelerinde bir hareket görülmediği ifade edilmiştir. Çeşitli kaynaklardan alınan haberlere göre, Han - Yapıldak - Kümbet - Karacaören - Yarbasan kesimlerinde Yunan kuvvetinin bulunmadığı öğrenilmiştir. Yunanlıların Ortatepe - Mahmudiye - Düztepe - Hamidiye hattı ve batısında kesinlikle 5., 13. ve muhtemelen 12. Yunan Tümenlerinden kurulu bir kolordusunun bulunduğu ifade edilmiştir. 13. Yunan Tümeni'nin 25 Temmuz 1921 tarihinde güneye hareketle Bardakçı - Akarsu doğu sırtları - Hamidiye - Çiçengiç bölgesine geldiği, fakat 26 Temmuz 1921 sabahı diğer iki Yunan tümeninin Arapören üzerinden Seyitgazi'ye doğru hareket ettiği vurgulanmıştır. 26 Temmuz 1921 akşamına kadar bu kuvvetlerin Çatören - Yarbasan - Kümbet bölgesine gelmediği öğrenilmiştir. 4. Süvari Tugay Komutanlığına verilmiş olan emirde, 4. Süvari Tugayı'nın 29 Temmuz 1921 tarihinde Kunduzlu'da bulunacağı, yapılan keşif sonuçlarına göre, Yunanlılar menzil hatlarını kuzeye aldığı anlaşılırsa 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın birlikte, Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar - Uşak menzil hattını kesmelerinin en doğru hareket tarzı olacağı aynı emir ile bildirilmiştir. 4.

⁴⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 112-113.

⁴⁶⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 112-113.

Süvari Tugayı'nın 27/28 Temmuz 1921 gecesi yürüyüşüne devam ederek 28 Temmuz 1921 sabahı Basrioğlu Yaylası'na geldiği bilgisi verilmiştir. Ancak 4. Süvari Tugayı'nın hareketinden iki kılavuz aldığı halde yürüyüş sırasında yolunu kaybettiği, 4. Süvari Tugayı'nı oluşturan erlerin bir kısmının eğitim durumu bakımından zayıf olduğu söylenmiştir. Ayrıca, disiplinden yoksun olan bu acemi erlerin, yaşanan en ufak olumsuz bir olaydan etkilendiği, moralleri bozulduğu görülmüştür. Nitekim 4. Süvari Tugayı'nın bir gece yürüyüşünde yolunu şaşırmasından ve çekilen sıkıntılardan dolayı çıkan kargaşada 150 kadar erin firar ettiği anlaşılmıştır. Bu durumda 4. Süvari Tugay komutanının şiddetli bir muhabereye girişmekten çekindiği belirtilmiştir⁴⁶⁸.

2. Süvari Tümen Komutanlığından 4. Süvari Tugayı'nın Döğer - İhsaniye hattından daha ileriye gitmemesi teklif edildiği söylenmiştir. Buna göre, 28/29 Temmuz 1921 gecesi Döğer veya İhsaniye'ye baskın düzenlendikten sonra Emirdağ veya Bolvadin'in tarafından geri çekilmek niyetinde olduğu, aksi halinde ise erlerin gece yürüyüşünde veya yapılacak bir harekât esnasında kontrol dışına çıkacakları bildirilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanının, 4. Süvari Tugayı'nın teklifine verdiği yanıtta birliklerin daha fazla yorulmamaları ve elden çıkmamaları için yakın bir hedef seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu hedef de Yunan kuvveti hakkında elde edilen bilgiler doğrulandığı takdirde Afyonkarahisar - Uşak menzil hattının kesilmesi olarak düşünülmüştür. 4. Süvari Tugay Komutanlığı daha sonra yeni bir karara vararak 28/29 Temmuz 1921 tarihinde Teke - Anıtkaya - Olucak - Başkimse üzerinden Sinanpaşa'ya gideceği, Anıtkaya ve Sinanpaşa'daki Yunan kuvveti zayıf ise 4. Süvari Tugayı'nın bu Yunan kuvvetine taarruz edeceği 2. Süvari Tümeni'ne bildirilmiştir⁴⁶⁹.

29 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının emrine göre; 3. Kafkas Tümeni'nin bir topçu bataryası ile takviyeli 8. Alayı'nı 5. Süvari Grubu emrine bırakarak geri kalan kuvvetiyle 3. Grup emrine girmek üzere Sivrihisar'a hareket ettiği ifade edilmiştir. Hamidiye - Mecidiye Çiftliği ve Bardakçı kesimlerinde Yunanlıların faaliyetinin görülmediği, ancak Bardakçı civarında Yunan kuvvetinin çok sayıda ordugâh çadırının olduğu dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın, 30 Temmuz 1921 tarihinde erken saatlerde bulunduğu bölgeden hareket ederek Teke - Anıtkaya - Olucak - Başkimse - Çayhisar yolu ile saat 5.30'da Olucak köyüne geldiği bilgisi verilmiştir. Olucak'ta 4.

⁴⁶⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 117-118.

⁴⁶⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 117-118.

Süvari Tugayı'nın bir süre dinlendikten sonra Sinanpaşa - Çayhisar istikametinde hareket ettiği, 4. Süvari Tugayı'nın, yürüyüşü sırasında Başkimse'de Yunan kuvvetinin bir muharebe müfrezesinin bulunduğunu haber alarak bu köyü kuşattığı ve yapılan kısa bir çarpışma sonunda Yunan müfrezesinin geri çekildiği söylenmiştir. Biri doktor olmak üzere Yunan kuvvetine 23 kayıp verdirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, 11 tüfek, 30 kat elbise, 30 çadır, bir miktar kaput, çamaşır, çeşitli eşyalar, konserveler, 1 santral, 6 telefon, 100 kadar pil, 20 km kablo ele geçirildiği vurgulanmıştır. Afyonkarahisar - Dumlupınar telgraf ve telefon hattının da tahrip edildiği de eklenmiştir. 4. Süvari Tugayı'ndan Düzağaç istikametine gönderilen kuvvetin de buradaki Yunan müfrezesi ile çarpıştığı, Yunan kuvvetine beş kayıp verdirildiği bildirilmiştir. Yunan kuvvetlerinin bu çarpışmadan sonra Karacaören istikametinde çekildiği söylenmiştir⁴⁷⁰.

4. Süvari Tugayı'nın, Başkimse çarpışmasından sonra güneye doğru ilerlerken Düzağaç ile Sinanpaşa arasındaki Yunan kuvvetinin bir oto ulaştırma koluna rastladığı, ancak hayvanların yorgunluğu yüzünden Yunan kuvvetine yetişip bir etki yapma olanağı bulunamadığı anlaşılmıştır. Daha sonra dinlenmek ve yeniden tertiplenmek amacıyla Çayhisar üzerinden Ürküt köyüne geldiği, 30 Temmuz 1921 gecesini burada geçirdiği tespit edilmiştir. Bu dinlenme ve tertiplenme sırasında 4. Süvari Tugay komutanının köylülerden topladığı bilgilere göre; Yunanlıların Afyonkarahisar - Dumlupınar demir yolunun onarımına başladığı, hattın Dumlupınar'dan Selkisaray'a kadar olan kısmının onarıldığı, Afyonkarahisar yönünden Balmahmut'a kadar olan kısmının da onarımına başlandığı ifade edilmiştir. 29 Temmuz 1921 tarihindeki harekât boyunca 4. Süvari Tugayı ile 2. Süvari Tümeni'nin arasında irtibat kurulamadığı da dile getirilmiştir⁴⁷¹.

4. Süvari Tugay Komutanlığının, 30 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, Genelkurmay Başkanlığı'na ve 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 25/26 Temmuz 1921 tarihinde, Çifteler'den hareketle 26 Temmuz 1921 sabahı Han'a, 27 Temmuz 1921 tarihinde saat 2.00'den önce Kilise, 27 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.30'dan önce Basrioğlu köyü - Köroğlu Kalesi'nin 2 km doğusuna varıldığı ifade edilmiştir. 28 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar - Altıntaş şosesinin doğusunda kuvvetleri olmadığı ve gerilerinin zayıf kuvvetle tutulduğu düşünüldüğü ve 28/29 Temmuz 1921 gecesini Yunan kuvvetinin gerisine harekete karar

⁴⁷⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 121-122.

⁴⁷¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 121-122.

verildiği dile getirilmiştir. 29 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.30'dan önce Olucak'a gelirken Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar - Döğeri - Kütahya, Anıtkaya - Döğeri, Anıtkaya - Altıntaş, Anıtkaya - Dumlupınar, Akşak - Olucak civarında gündüz kalma imkânı görülmediğinden gündüz olmasına rağmen Başkimse - Sinanpaşa istikametine hareket edildiği söylenmiştir. Bu hareket sırasında Başkimse'de Yunan kuvvetinin bir muhabere müfrezesi olduğu haberi alınması üzerine Başkimse'yi çevirmek üzere hareket edilirken Yunan kuvvetinin ateşe başladığı bilgisi alınmıştır. Bunun üzerine çevirme kuvvetinin de ateşle karşılık vermeye mecbur olduğu ve çarpışma başladığı belirtilmiştir⁴⁷².

4. Süvari Tugayı'nın Çayhisar Boğazı'ndaki Yürükmezari (Yörükmezari)'nda⁴⁷³ dinlenme sırasında Yunan kuvvetinin bir takım kadar piyadesinin Ahmet Paşa ve bir bölük kadar Yunan süvarisinin Kınık istikametinden Tokuşlar'a kadar gelmişse de fazla ilerleyemediği bildirilmiştir. Özellikle hayvanların yorgun olması nedeniyle Yunan kuvvetinin gerilerinde daha fazla harekâtın mümkün olmayacağından dolayı Çayhisar sırtlarında bir keşif kolunun tertip edilerek 4. Süvari Tugayı ile Yürükmezari - Gediz yolunu takiben Ürgüt köyüne gelindiği ve 29/30 Temmuz 1921 gecesi burada geçirildiği vurgulanmıştır. Çayhisar sırtlarında akşama kadar kalan keşif kolunun verdiği bilgiye göre; o gün Yunan kuvveti tarafından yapılan nakliyatın kesildiği, komutanın 4. Süvari Tugayı ile Sandıklı'da olduğu ifade edilmiştir. 30 Temmuz 1921 tarihinde sabah Sandıklı'dan hareket edileceği söylenmiştir. Köylülerden Yunan kuvvetine dair bilgi alınmak istenmişse de hiçbirisinden uygun bir cevap alınamadığı, her köylü köyünden dışarı çıkmadığından unsuz, tuzsuz kaldıklarından şikâyet ettikleri belirtilmiştir. Yunan kuvvetlerinin Kütahya - Eskişehir istikametine geçtiği denmiştir. Köylülerden zorlukla kılavuz tedarik edilebildiği, bu kılavuzun 4. Süvari Tugayı'nı Osman köyüne götürdüğü anlaşılmıştır. Bu sebeple 4. Süvari Tugayı'nın Anıtkaya'dan ayrılarak Osman köyünden Olucak'a gitmeye mecbur olduğu ifade edilmiştir. Köylülerin ifadesine göre; Afyonkarahisar - Dumlupınar demir yolunun tamirine yeni başladığı ve tamiratın Selkisaray'a kadar yapıldığı bilgisi verilmiştir. Afyonkarahisar - Uşak hattının Balmahmut tarafından tamirine başlanıp başlanmadığı anlaşılmamıştır. Yunan kuvvetinin

⁴⁷² HTVD, Yıl:15, Sayı:57, ss. 277-290.

⁴⁷³ Yaygın kullanımı Yörükmezari olmasına rağmen günümüzde Yürükmezari olarak geçtiği için "Yürükmezari" kullanılmıştır.

gerileri zafiyet içinde olup, hayvanların sağlıklı olması şartıyla her zaman gerilerine hareket ve baskınlar yapmanın imkân dahilinde olduğu belirtilmiştir⁴⁷⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 30 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderilen telgrafta; 25 Temmuz 1921 tarihindeki 5. Süvari Grubuna bağlı 4. Süvari Tugayı'ndan henüz bir dönüş olmadığı dile getirilmiştir⁴⁷⁵.

30 Temmuz 1921 tarihinde Yunan ileri emniyet birliklerinin Alpu - Sarıkavak - Akyurt - Ortatepe ve buradan güneye doğru Hamidiye - Mesudiye - Melikgazi - Malyabaşı Tepesi hattında bulunduğu tespit edilmiştir. Bu hat gerisinde Sarıkavakçalı Dağı ve batısında bir tümen kadar Yunan kuvvetinin çadırılı ordugahının gözetlendiği, Düztepe - Kırgız Dağı kesiminde bir Yunan piyadesi, iki Yunan süvari alayı ve bir kısım Yunan topçusunun bulunduğu, Seyitgazi kesiminde de Yunanlıların bir piyade tümeninin olduğu anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin Kırgız Dağı - Düztepe hattını tahkim etmeye devam ettiği bildirilmiştir. Sandıklı ve çevresinde toplanan 4. Süvari Tugayı'nın, 5. Süvari Grup Komutanı'ndan aldığı emre uyarak Şuhut - Çay - Bolvadin yolu ile Emirdağ'a hareket edeceği söylenmiştir⁴⁷⁶.

4. Süvari Tugayı'nın, 31 Temmuz 1921 tarihinde Sandıklı - Şuhut - Çay - Bolvadin yolu ile Emirdağ'a gelmek üzere hareket halinde olduğu söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 4. Süvari Tugayı'nın yapmış olduğu akınların neticesinden memnun kalmadığı anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı'nın düşüncesine göre; 4. Süvari Tugayı'nın yaptığı gibi hızlıca bölgenin bir tarafından girip diğer tarafından çıkmakla istenen amaca ulaşılmasının olanaksız olduğu belirtilmiştir. Üstün Yunan kuvvetlerinin direncine uğramazsa Türk süvarilerinin daha verimli sonuçlar elde edebileceği düşünülmüştür. Örneğin; Türk süvarilerinin Başkimse'den sonra Selkisaray'a yönelerek Yunanlıların Uşak istikametine giden demir yolu üzerinde yapmakta oldukları onarım faaliyetini aksatabileceği, 4. Süvari Tugayı'nın bir başka açıdan Sinanpaşa civarına geldikten sonra Afyonkarahisar istikametine yönelip Afyonkarahisar bölgesindeki Yunan tümenlerinin geri teşkilatlarına etkili olması gerektiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin bir baskısı veya bir takibi olmadıkça 4. Süvari Tugayı'nın Sandıklı'ya kadar gitmesinin faydasız olacağı belirtilmiştir. Ayrıca 4. Süvari

⁴⁷⁴ HTVD, Yıl:15, Sayı:57, ss. 277-290.

⁴⁷⁵ ATASE Arşivi, K:1339, D:176aq.

⁴⁷⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 126.

Tugayı'nın geceleri yürüyüş yaparak gündüzleri ormanlık yerlerde dinlenmeye geçmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu nedenle 4. Süvari Tugayı'nın bu faaliyetinden üzüntü duyan 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, ileride buna benzer aksaklıklar olmaması için yeni düzenlemeler düşünmüştür. 5. Süvari Grup Komutanlığının planlarına göre; Türk süvarileri için faaliyet alanı bulunduğu halde inisiyatifini kullanarak etkili iş görecektir süvari komutanı ve komuta kademesinin bulunmaması yüzünden 4. Süvari Tugay teşkilatından vazgeçilip dörder alaylı iki tümen kurulmasının daha uygun olacağı öngörülmüştür⁴⁷⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 1 Ağustos 1921 tarihinde 2., 14. Süvari Tümenlerine ve 4. Süvari Tugayı'na çektiği telgrafta; 4. Süvari Tugayı'nın 2 Ağustos 1921 akşamına kadar 5. Süvari Grup karargâhında bulunacağını ve kuvvet cetvelinin düzenlenip gönderilmesini söylemiştir. Kuvvet cetvelinde 4. Süvari Tugay emrine verilen topçu bataryalardan önceden verilen numaralarla makineli tüfek, top adetleri ve birlik numaralarının ayrıca alay komutanlarının isimlerinin gönderilmesini istemiştir⁴⁷⁸.

1 Ağustos 1921 tarihinde genel olarak keşif faaliyetinden başka önemli bir olay olmamıştır. Yapılan keşif sonuçlarına göre; Seyitgazi kesiminde bulunan Yunan kuvvetlerinin büyük kısmının Çiçengiç civarında olduğu vurgulanmıştır. Yunan keşif kollarının 1 Ağustos 1921 tarihinde Bardakçı civarına kadar geldiği ve üç gün önce Seyitgazi'de bulunan bir tümen kadar Yunan kuvvetinin de Afyonkarahisar'a kaydırıldığı hakkında haber alınmıştır. 4. Süvari Tugayı'nın Emirdağ'a gelmek üzere 1 Ağustos 1921 tarihinde de yürüyüşüne devam ettiği ve Çay'a geldiği anlaşılmıştır. Batı Cephesi Komutanlığının, 1 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği emirde; Bayatkolu - Kurşunlu Dağı - Katırlı (Hatırlı)⁴⁷⁹ - Akşehir Gölü kenarında Yörökköyü - Turgut - Taahhütlü - Sarıkaya - Katırlı ve Taahhütlü - Çeşmelisebir ile Türkmenler - Çeşmelisebir, Atlan - Çeşmelisebir istikametlerinin çeşitli sınıfların, özellikle büyük süvari birliklerinin hareketine elverişlilik derecesinin hızlı bir şekilde keşfedilerek bildirilmesi istenmiştir⁴⁸⁰.

Batı Cephesi Komutanlığının, 2 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği emirde; Yunan Ordusu'nun Sakarya Vadisi ve güneyinden

⁴⁷⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 130.

⁴⁷⁸ ATASE Arşivi, K:1340, D:106ai.

⁴⁷⁹ Yaygın kullanımı Hatırlı olmasına rağmen günümüzde Katırlı olarak geçtiği için "Katırlı" kullanılmıştır.

⁴⁸⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 140.

mevziinin sol kanadına taarruzu halinde olduğu, hangi yollardan gelebileceği, geçmesi olası köprülerin, geçitlerin ve arazinin harekâta vereceği olanakların derecesinin keşif ve incelenmesi istenmiştir. 5. Süvari Grubu bu görevini Çifteler - Acıköy - Musluk Boğazı - Akdağ - Akgöl- Bayatkolu - Emirdağ hattı çevresinde yapacağı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubu tarafından keşif için gerekli tedbirler alındığı ve faaliyete geçildiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, bu maksatla 2 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.30'da 4. Süvari Tugayı'nın 2 Ağustos 1921 tarihinde Emirdağ'a gelmiş olacağını söylemiştir. 20. Süvari Alayı'nın 5. Süvari Grup karargâhının bulunduğu Batıköy'e gelerek şimdilik 5. Süvari Grup yedeği olarak o bölgede kalacağını da belirtmiştir⁴⁸¹.

3 Ağustos 1921 tarihinde iki tarafın da keşif faaliyeti devam etmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının Sakarya Vadisi'nde arazi ve yol keşfi hakkındaki sorusuna karşı 5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından yollanan keşif sonuç raporunda; Yunan birliklerinin asıl kuvvetleriyle Sakarya Vadisi ve güneyinden Sakarya mevziindeki kuvvetlerin sol kanadına ilerlemesi halinde Yukarı Sakarya'nın harekât eksenine paralel oluşundan buradaki köprülerin tahrip edilmesiyle Yunan kuvvetinin harekâtına mâni olunamayacağı belirtilmiştir. Aslında bu kesimde nehir parçasının dar olduğu için, nehrin iki tarafına ulaştırmayı sağlamak amacıyla Yunan kuvvetinin kısa bir zamanda istediği yerde köprü kurabileceği ifade edilmiştir. Atlı birlikler için geçitler bulabileceği, bu nedenle mevcut köprülerden yöre halkının da istifade ettiği, ilerde muhtemel askerî harekât için yararlanabileceği göz önüne alınarak şimdilik bu köprülerin yıkılmasının gerekli olmadığı bildirilmiştir. Eskiden yapılmış ve suların yükselmesi dikkate alınarak sağlam taşlardan yapılmış bu köprülerin Yunan kuvvetinin ileri harekâta devamı halinde tahrip edileceği raporla ifade edilmiştir. 12. Grup emrinde bulunan 20. Süvari Alayı'nın, 3 Ağustos 1921 tarihinde Batıköy'de 4. Süvari Tugayı'na katıldığı söylenmiştir⁴⁸².

4. Süvari Tugayı'nın 3 Ağustos 1921 tarihinde Şuhut - Bolvadin yoluyla akşamüzeri Emirdağ'a gelerek burada konuşlandığı ifade edilmiştir⁴⁸³. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Emirdağ'dan 4 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 4. Süvari Tugayı'nda 219 asker ve 260 hayvan mevcudunun

⁴⁸¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 145-146.

⁴⁸² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 154-155.

⁴⁸³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 155.

olduğunu bildirmiştir⁴⁸⁴ Genelkurmay Başkanlığı da aynı tarihte aynı sayıyı ifade ederek 5. Süvari Grup Komutanlığına bilgilendirme yapmıştır⁴⁸⁵.

Batı Cephesi Komutanlığının 4 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği bir emirde; 4. Süvari Tugayı'nın 2. Süvari Tümeni ile birlikte 5/6 Ağustos 1921 tarihinde Altıntaş'ta bulunan Yunan kuvvetlerine taarruz etmesi istenmiştir.⁴⁸⁶ 4. Süvari Tugayı Komutanlığı, Emirdağ'dan 5 Ağustos 1921 tarihinde⁴⁸⁷ 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. ve 33. Süvari Alaylarının genel kuvveti, zayıf cetveli ve yaş hakkında bilgi vermiştir⁴⁸⁸.

5 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu karşısında 5. Yunan Girit Tümeni'nin Hamidiye - Malyabaşı - Arapören bölgesinde, 13. Yunan Tümeni'nin Hamidiye Çiftliği - Karahöyük Çiftliği bölgesinde bulunduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından tümenlere verilen 5 Ağustos 1921 tarihindeki emirde; esir almak için uygun yerlerde pusular kurulması istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 4. Süvari Tugayı'nın görevini yerine getiremediğinden dolayı, 4. Süvari Tugayı'ndan aynı kuvvetle bir alay oluşturulacağı aynı yerde hazır bulundurulması istenmiştir. 20. Süvari Alayı'nın da Mürettep Tümeni'nin ikinci alayını oluşturmak üzere 6 Ağustos 1921 tarihinde Bayat'ta bulundurulması vurgulanmıştır. İşe yaramaz er ve hayvanların Emirdağ'da bırakılması Mürettep Tümeni'ne 2. Süvari Tümeni'nden bir dağ topu verilmesinin gerekli olduğu dile getirilmiştir⁴⁸⁹.

4. Süvari Tugayı Komutanlığının 6 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği bilgide; Osmanlı fişeği 50, Alman fişeği 3.806 olmak üzere toplam 3.856 adet olduğu ifade edilmiştir. Alman silahı 66, muaddel Rus tüfeği 8, Belçika tüfeği 22, Osmanlı Kıtası 1 ile birlikte toplam 97 adetten meydana geldiği söylenmiştir, Fransız otomatik tüfeği 7, Fransız cephanesi 10.114 ile toplam 10.121 adet olduğu tespit edilmiştir⁴⁹⁰.

⁴⁸⁴ ATASE Arşivi, K:1339, D:176az.

⁴⁸⁵ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ba.

⁴⁸⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 163.

⁴⁸⁷ 5. Süvari Grubu'nun subay, er ve piyade tüfeği kuvvet kayıpları için Bkz. EK-7. Ayrıca cephane için Bkz.

EK-9.

⁴⁸⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bi.

⁴⁸⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 167-169.

⁴⁹⁰ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bk.

8 Ağustos 1921 tarihinde, Yunan kuvvetinin Bavurdu ve İscehisar'daki faaliyetini keşif ve incelemek, aynı zamanda Bayat istikametini örtmek amacıyla 4. Süvari Tugayı'na bağlı 5. Süvari Alayı'nın 9 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da Bayat'a gönderildiği belirtilmiştir. 5. Süvari Alayı'na aynı zamanda Mürettep 2. Süvari Tümeni'yle bağlantı kurma görevi verildiği söylenmiştir. Han'da bulunan 2. Süvari Alay Komutanı'nın 9 Ağustos 1921 tarihinde Cevizli istikametinde bizzat keşfe gideceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığına gelen en son haberlerden 5. Süvari Grup Cephesi'ndeki Yunan kuvvetinin bir kolordu karargâhı, Seyitgazi'de 13. Yunan Tümeni'nin, Arapören'de ayrıca iki Yunan tümenin Malyabaşı - Çeçingiç kesiminde ve Kırgız Dağı - Hamidiye kesimlerinde birer Yunan piyade alayının, Arapören doğusundaki sırtlarda mevzilenmiş Yunan topçu birliklerinin, Düztepe güneyinde de oldukça kalabalık Yunan piyade ve süvari ordugahlarının bulunduğu anlaşılmıştır⁴⁹¹.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 10 Ağustos 1921 tarihinde "4. Süvari Tugayı'ndan bir alay Bayat'tan Seydiler (Şeydiler) - İscehisar istikametine, diğer alay Emirli (İmralli) - İğnepınar - Mandıra istikametine sürülerek düşmanla temasa geçirilir. Emirdağ'da toplanacak ve daha çok dağ toplarıyla takviye edilecek piyade grubu da Bayat - Bavurdu istikametinde hareket eder ve Bavurdu'dan sonra bir tümeniyle Kozluca - Çıkrık istikametinde, diğer iki tümeniyle Ilıca - Akarca - İsmailköy istikametinde ilerleyerek Yunan kuvvetini kuşatır" denmiştir⁴⁹².

Mürettep Tümen Komutanlığından alınan 12 Ağustos 1921 tarihindeki raporda; Yunan kuvvetinin bir taburunun İscehisar'dan Seydiler'e ilerlediği bildirilmiştir. Bu taburun araştırılması için 4. Süvari Tugayı'na emir verilmiştir. Alınan bazı bilgilerde ise Yunan kuvvetinin bir süvari bölüğünün Seydiler - Sultan'a ve bir Yunan keşif kolunun Emirali'ye girdiği ve Yunan kuvvetinin İscehisar'dan Emirdağ'a doğru ilerlediği söylenmiştir. 33. Süvari Alayı'nın hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya sevk edildiği bildirilmiştir. Kemer kaya'da bulunacak olan 33. Süvari Alayı'nın Emirali'den Kemer kaya ve Emirali'den Yedikapı'ya gelen yolları gizleyeceği vurgulanmıştır. 5. Süvari Alayı'nın da Seydiler - Sultan ve Emirali'den Bayat'a gelen yolları örteceği, Bayat batısında bir mevzi tutacağı bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin 11 Ağustos 1921 tarihinde ileri harekete geçmesi Sakarya doğusundaki muharebeye etkili olmak üzere 2.

⁴⁹¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 189-190.

⁴⁹² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 203-205.

Grubun 9. ve 5. Tümenleriyle Bayat yolu üzerinden İlerkatrancı'ya nakili Batı Cephesi Komutanlığınca istenmiştir⁴⁹³.

Kaymaz Müfrezesi (Takviyeli 8. Piyade Alayı), 11/12 Ağustos 1921 gecesi mevzii ve görevini 55. Süvari Alayı'na bırakarak Sivrihisar'a hareket ettiği ve 12 Ağustos 1921 sabahı Sivrihisar'a ulaştığı bilgisi verilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın, Yunanlıların ileri harekâtına devamı halinde, Sakarya'nın doğusuna geçerek tümenine katılacağı söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın, Bayat'taki 5. Süvari Alayı hariç, şimdilik Emirdağ'da kalacağı, 5. Süvari Alayı'na Bavurdu istikametinde kuvvetli keşif kolları sürülmesi emredilmiştir. Afyonkarahisar doğu kesimindeki Mürettep Piyade Tümen Komutanlığından, bir Yunan piyade taburunun İscehisar'dan Seydiler'e ilerlediğinin bildirilmesi üzerine, durumun incelenmesi ve keşif için 4. Süvari Tugayı'na emir verildiği; alınan tamamlayıcı bilgilerden, Yunan kuvvetinin bir süvari bölüğünün Seydiler ve bir Yunan keşif kolunun da Emirali ve Yunan kuvvetinin İscehisar'dan Emirdağ'a bir hareketinin olduğu vurgulanmıştır. Bunun üzerine 33. Süvari Alayı'na hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya hareket etmesi emredilmiştir. 33. Süvari Alayı Emirali'den doğuya gelen yolları örtecek şekilde Kemer kaya'da bir mevzii seçmesi istenmiştir⁴⁹⁴.

5. Süvari Grubu Cephesi'nde 12 Ağustos 1921 akşamına kadar Yunanlıların faaliyet ve harekâtı şöyle tespit edilmiştir: 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da bir piyade alayı kadar tahmin edilen Yunan kuvvetinin Emirdağ Kışlası'ndan kuzeydoğuya doğru yürüdüğü, iki alay tahmin edilen başka bir Yunan kuvvetinin de Emirdağ Kışlası'nın 5 km güneydoğusundan Topkaya - Şerefiye istikametinde ilerlemekte olduğu anlaşılmıştır. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da Hamidiye - Mesudiye doğusu hattında Yunan kuvvetinin grup grup süvari toplulukları görüldüğü ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 14.00'te kuvveti kestirilemeyen üç yürüyüş kolunun Emirdağ Kışlası'nın kuzey sırtlarından çıkarak bu bölge civarına geldiği ifade edilmiştir. Çiçengiç ve Malyabaşı köyleri kuzey ve güneyinde açık ordugahta bir Yunan süvari alayının, Kırgız Dağı güney sırtlarından Çiçengiç'e kadar olan alanda bir Yunan süvari alayı ordugahının görüldüğü belirtilmiştir. Bu duruma göre Yunan kuvvetinin bu bölgedeki piyade tümenini bir süvari tümeni ile değiştirdiği kanısına varılmıştır⁴⁹⁵.

⁴⁹³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ala.

⁴⁹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 224-226.

⁴⁹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 224-226.

5. Süvari Grup Komutanlığından 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'da alınan emre göre, 5. Süvari Alayı'nın Seydiler ve Emirali'den Bayat'a gelen yolları örtecek şekilde Bayat batısında bir mevzii tutması ve üstün kuvvetlerin hareketine karşı Bayat Boğazı'nda ikinci bir mevzii seçmesi, 4. Süvari Tugay Komutanlığınca 33. Süvari Alayı'nın tertibini ve seçeceği mevziileri denetlenmesi istenmiştir. 20. Süvari Alayı'nın şimdilik Emirdağ'da grup emrinde bulunacağı dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Ağustos 1921 tarihindeki harekât, olayları ve alınan düzeni Batı Cephesi Komutanlığına verdiği akşam raporuyla da açıklanmıştır⁴⁹⁶.

13 Ağustos 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı Han ve Bayat bölgesinde konuşlanmıştır⁴⁹⁷. 13 Ağustos 1921 tarihinde gecenin sükunetle geçtiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun verdiği emirde; 4. Süvari Tugayı Kemer kaya'daki 33. Alayı'nı alarak Emirali - Seydiler istikametinde bizzat keşfe geçmesi emredilmiştir⁴⁹⁸.

Batı Cephesi Komutanlığı birliklerinin 13/14 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na bağlı 2. ve 14. Süvari Tümenleri ile 4. Süvari Tugayı'nın olduğu vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu, 2. Süvari Tümeni, 4. Süvari Tugay ve karargâhlarının, ayrıca 20. Süvari Alayı'nın Emirdağ'da, 5. Süvari Alayı'nın Bayat'ta, 33. Süvari Alayı'nın Kemer kaya'da olduğu tespit edilmiştir⁴⁹⁹.

Yukarı Sakarya güneyi bölgesinde bulunan 5. Süvari Grubu'nun, 13 Ağustos 1921 tarihindeki durumu kritik olduğu anlaşılmıştır. 4. Süvari Tugayı'nın, Yunan kuvvetinin Seydiler - Emirler istikametine ilerlemesi üzerine Kemer kaya'da bir keşif bölüğü bırakarak gece yarısı Emirdağ'a çekildiği belirtilmiştir⁵⁰⁰.

14 Ağustos 1921 tarihinde sabahleyin doğuya Topkaya - Emirdağ Kışlası mıntıkları dumanlı olduğundan gözlem yapılamadığı vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nden alınan raporda; 4. Süvari Tugayı'na Emirdağ'da toplanma emri verilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Kemer kaya'da bir keşif bölüğü bırakması istenmiştir. 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'den sonra da Emirdağ'a ulaşan 4. Süvari Tugayı'nın Seydiler -

⁴⁹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.

⁴⁹⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 15.

⁴⁹⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87am.

⁴⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 248.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 198.

⁵⁰⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 255.

Sultan'dan Emirali'ye gelen Yunan kuvvetinin bir tümen olduğunu tahmin ettiği ve muharebe eden kuvvetin bu Yunan tümenin öncüsü olduğu bildirilmiştir⁵⁰¹.

14/15 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 4. Süvari Tugayı'nın 20. Süvari Alayı, 4. Süvari Tugay karargâhı ile Emirdağ'da (4. Süvari Tugayı'nın diğer iki alayı Bayat ve Kemer kaya bölgesinde Yunan kuvvetiyle temasta) olduğu, ayrıca 5. Süvari Grup karargâhının da Emirdağ'da bulunduğu bilgisi verilmiştir⁵⁰².

15 Ağustos 1921 tarihinde öğleye doğru beraber ilerlemekte olan üç Yunan tümeninin öncüleri geniş topçu ateşi himayesinde mevzilere saldırmıştır. 15 Ağustos 1921 akşamına kadar bu çarpışmalar devam edilmiş ve 5. Süvari Grubu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Akşehir üzerinden gelmekte olan 2. Kolordu'nun Sakarya'da buluna orduya yetişebilmesi için Yunan kuvveti ile 2. Kolordu arasında bulunmak üzere 2. Süvari Tümeni görevlendirilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı da Piribeyli'de yan mevzi tutturulmuştur. Ancak 4. Süvari Tugayı gece yolunu şaşırdığı için vaktinde bu mevziye yetişememiş ve Yunan kuvvetin sağında bulunan tümeni Piribeyli'den 10 km kadar kuzey - batı da ordugâh kurmaya başlamıştır⁵⁰³.

14 Ağustos 1921 tarihinde Çifteler doğusuna gelen Yunan tümeninin 15 Ağustos 1921 tarihindeki hareketi tespit edilmediği anlaşılmıştır. Bir tümenden fazla bir Yunan kuvvetin, Pınarbaşı üzerinden doğuya ilerlediği; bir Yunan tümeni ve iki Yunan süvari alayı kadar bir kuvvetinin de Dikilikaya - Manahos güneyinden Kuruca'ya, diğer bir Yunan tümenin de Emirdağ'a ilerlediği tespit edildiği ifade edilmiştir. Bu kesimde bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığının birliklerinin Yunan kuvvetini oyalayacağı; 4. Süvari Tugayı'nın Suvermez'e çekildiği söylenmiştir. 5. Süvari Alayı'nın da son ana kadar Emirdağ'da kalarak asayişini sağlaması, Ballıca ve Kuruca istikametlerini keşif yapması emredilmiştir. Sonradan 5. Süvari Alayı ile 33. Süvari Alayı'nın Soğukkuyu'ya çekildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının 15 Ağustos 1921 gecesi Suvermez'e intikal ettiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığınca 15 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da grup birliklerine verilen emirde; 4. Süvari Tugayı'nın Suvermez'de kalarak Emirdağ - Kuruca - Adayazı (Firikli, Ferikli)⁵⁰⁴ istikametlerini

⁵⁰¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ama.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87an.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ana.

⁵⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 259.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 17.

⁵⁰³ Sorgun, *a.g.e.*, s. 244-245.

⁵⁰⁴ Yaygın kullanımı Firikli ya da Ferikli olmasına rağmen günümüzde Adayazı olarak geçtiği için "Adayazı" kullanılmıştır.

gözetlemesi, Yunan kuvvetiyle devamlı olarak temasını korunması, Yunan kuvvetinin 16 Ağustos 1921 tarihinden beri harekâta ne kadar kuvvetle, hangi istikamette başlayacağını keşif ve tespitinin yapılması istenmiştir⁵⁰⁵.

16 Ağustos 1921 tarihinde, gece Kuruca kuzeyinde ordugahta tesis eden bir Yunan tümeni ordugahına ateş baskını yaptığı ve Yunan kuvvetinin belirsiz istikametlere epeyce topçunun ateş ettiği belirtilmiştir. Önceden bir Yunan tümeninin kolbaşısının Veysel'i geçtiği bildirilmiştir. Diğer Yunan tümen başının Mehmet köyde ve Emirdağ'dan gelen Yunan tümen başının Suvermez doğusuna vardığı ifade edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da Hisarköy güneyinden mevzide ilerleyen Yunan kuvvetlerini durdurmaya çalıştığı söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Yunan kuvvetinin şiddetli topçu ateşine maruz kalmasından dolayı dağlara çekildiği vurgulanmıştır⁵⁰⁶.

16 Ağustos 1921 öğle üzeri bir Yunan tümeninin, Veysel'den geçerek bu köyün 12 km doğusuna kadar ilerlediği anlaşılmıştır. Diğer bir Yunan tümenin de 16 Ağustos 1921 öğle üzeri Mehmetköy'den geçerek Eşrefli'ye geldiği, daha güneyde bir Yunan tümenin, Emirdağ - Suvermez üzerinden Davulga'ya yürüdüğü ifade edilmiştir. Bu bölgede bulunan 5. Süvari Grubu'nun, 16 Ağustos 1921 tarihinde oldukça önemli muharebeler yaptığı ve Yunan kuvvetlerinin ileri harekâtını geciktirmeye çalıştığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grubuna bağlı, 4. Süvari Tugayı ile Hisarköy güneyinde mevzi tuttuğu, Yunan kuvvetinin kolbaşısıyla Veysel - Mehmetköy - Hisarköy hattına yaklaştığı sırada bunları ateşle karşıladığı, iki saat devam eden muharebe sonunda Yunan kuvvetinin muharebe düzeni almaya mecbur bırakıldığı söylenmiştir. Bu muharebeden sonra 4. Süvari Tugayı'nın ise şiddetli topçu ateşi altında dağlar üzerinden Yunak'a çekildiği bilgisi verilmiştir. 4. Süvari Tugayı Yunan topçu ateşi altında fazlaca zarara uğramıştır. 16 Ağustos 1921 akşamı Yunan kuvvetinin bir tümeni Veysel'in 12 km doğusunda, diğer Yunan tümeni Eşrefli'de, Hisarköyü'nden geçen Yunan tümeni de Pınarbaşı'nın 5 km güneyindeki Davutağa köyünde kalmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 17 Ağustos 1921 için verdiği harekât emrinde; 4. Süvari Tugayı'nın Yunak'ta toplanarak dinlenmesi emredilmiştir⁵⁰⁷.

⁵⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 262-263.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 18.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 203.

⁵⁰⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87apa.

⁵⁰⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 269-271.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 19.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 211.

5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, Piribeyli'den 16/17 Ağustos 1921 tarihinde 17 numaralı grup emrinde; Yunan kuvvetinin Veysel'in 12 km doğusu - Eşrefli - Davulga hattında olduğu bildirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Yunak'ta toplanacağı ifade edilmiştir⁵⁰⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kurtuşağı'ndan 17 Ağustos 1921 akşam saat 8.00'de gönderdiği raporunda; 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.30'dan sonra Yunan kuvvetinin bir tümeninin Kürtdağlığı'ndan Çeltik istikametine harekete devam ettiğini bildirmiştir. 5. Süvari Grubu'nun ordugahta kaldığını ve Kaldırım doğusunda yürüyüş kolu ile toz sütunları gözlemlendiğini söylemiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra da Yunan süvarilerinin Piribeyli'ye yaklaştığını belirtmiştir. Türk süvarilerinin bunlara şiddetli hücum yaptığını ve Yunan kuvvetinin kaçtığını vurgulayarak Çeltik istikametine giden yürüyüş kolunda durdurulduğunu ifade etmiştir. Türk topçu bataryasının ve makineli tüfeklerin Yunan kuvvetine zayıt verdirdiğini, Yunan kuvvetinin ancak 17 Ağustos 1921 gecesi Piribeyli'ye gelebildiğini, Çeltik istikametine ilerleyen Yunan tümeninin Çeltik'te 12 köyde ordugah tesis ettiğine dikkat çekmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da Yunak'ta olduğunu bildirmiştir⁵⁰⁹.

17 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetinden bir tümen ve üç süvari bölüğünün Hisarköy - Büyüktuğluk, başka Yunan kuvvetinden bir tümen ve üç süvari bölüğünün Eşrefli - Kürttuğluğu istikametinde yürüdüğü; bu birliklerin, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00'te Büyüktuğluk'ta birleşerek mola verdiği söylenmiştir. Kaldırım bölgesindeki Yunan kuvvetinin hareketinin tespit edilemediği ifade edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığınca, demir yolu güneyinde Beylikköprü batısı - Hamamkarahisar - Musluk Boğazı - Çeltik - Piribeyli hattına kadar ilerleyen Yunan kuvvetlerinin Hamamkarahisar'da bir tümeni, Yukarı Sakarya kuzeyinde Musluk Boğazı istikametinde bir tümeni, Fettahoğlu Köprüsü güneyinden güneydoğuya doğru iki tümeni, daha güneyde Piribeyli'ye kadar da iki tümen olmak üzere toplamı beş tümen olduğu düşünülmüştür. Yukarı Sakarya güneyinden ilerleyen Yunan tümenlerinin karşısında 5. Süvari Grubu'nun 17 Ağustos 1921 tarihindeki harekâtı şöyle cereyan etmiştir; 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'de yürüyüşe başlayan Yunan kollarının öğle üzeri Kaldırım'ın 5 km batısı - Büyüktuğluk ile Yeniköy arası ve Bademli'nin 8 km doğusu

⁵⁰⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aq.

⁵⁰⁹ ATASE Arşivi, K:1208, D:10.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 20.

hattına kadar ilerlediği anlaşılmıştır. Bu sırada bir Yunan uçağının Piribeyli - Akgöl üzerinde dolaştığı, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 14.00'te Yunan tümeninin Kürttuğluğu'dan Çeltik istikametinde ilerlediği dile getirilmiştir. Diğer Yunan tümenin Tuğluk'ta ordugahta kaldığı vurgulanmıştır. 17 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından verilen 19 numaralı cephe emrinde; 5. Süvari Grubu'nun cephe emrine alındığı, meydan muharebesinde yandan etki yapma ve ordu sol kanadını Yunan kuşatmasına karşı koruma görevine devam etmesi, üstün Yunan kuvvetinin baskısı karşısında İlerkatrancı güneyine ordu sol kanadına çekilmesi bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığınca; 18 Ağustos 1921 tarihi için birliklere verilen emirde; Tümenlerin, Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ve Yunan yürüyüş kollarını mümkün olduğu kadar durdurmaya çalışarak Yeşilöz - Kıroğlu istikametine hareket edeceği emredilmiştir. Bu amaçla; 4. Süvari Tugayı'nın, Hacıfakir'e gideceği dile getirilmiştir⁵¹⁰.

17 Ağustos 1921 tarihinde, gecenin sükunetle geçtiği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının Kurtuşağı'ndan 17 Ağustos 1921 tarihinde tümenlere 18 Ağustos 1921 tarihi harekâtı için verdiği 22 numaralı grup emrinde; 4. Süvari Tugayı'nın (Eskişehir - Yunak Menzili) Sarayköy'e nakil edileceği bildirilmiştir⁵¹¹.

18 Ağustos 1921 tarihinde bir Yunan tümeninin Toprakpınar'a girdiği, iki Yunan tümeninin de Çeltik üzerinden Erenköy'e yürüdüğü tespit edilmiştir. Bu Yunan kuvveti karşısında bulunan 5. Süvari Grubu'nun temasını muhafaza ederek, 14. Süvari Tümeni'yle Sinanlı'ya çekildiği; 4. Süvari Tugayı'nın 14. Süvari Tümeni'ni takip ettiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 20.00'de verdiği emirde; 5. Süvari Grup birliklerinin 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te hareket ederek 14. Süvari Tümeni'nin Sinanlı üzerinden Şihahmetli köyüne, 4. Süvari Tugayı'nın 14. Süvari Tümeni'nin arkasından Hacımustafaoğlu'na gitmesi ve Sinanlı'da üç saat mola verilmesi istenmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının, 4. Süvari Tugayı'yla birlikte bulunacağı ifade edilmiştir⁵¹².

19 Ağustos 1921 tarihinde Yunanlıların bir tümeniyle Özyurt, iki tümeniyle Toprakpınar - Sinanlı hattına ilerlediği tespit edilmişse de bu haberin Batı Cephesi Komutanlığına vaktinde ulaşmadığı söylenmiştir. Yunanlıların bir tümen ve bir süvari

⁵¹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 279-280.

⁵¹¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aqa.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87as.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87at.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ata.

⁵¹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 289.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 21.

alayından oluşan kuvvetinin 19 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.00'de Gökbayır'ın 7 km güneyinden doğuya doğru ilerlediği ve iki tümenin kolbaşlarıyla, Toprakpınar ve Sinanlı bölgelerine geldiği görüldüğü ve durumun Batı Cephesi Komutanlığına iletildiği bilgisi verilmiştir. Cephenin güney kesiminde bulunan 5. Süvari Grubu'nun 19 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle önemli bir çatışmaya girmediği dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa'da ve 5. Süvari Grup karargâhının da Yeşilöz'de olduğu bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin ilerlemediği takdirde, 5. Süvari Grubu'nun bu durumunu 20 Ağustos 1921 tarihinde devam ettirmek kararı alınmıştır. 4. Süvari Tugayı'nın da Yüzükbaşı - Uzunbeyli arası keşif bölgesi olarak verildiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetleri ileri harekâta devam ederse 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa batısındaki tepelerde toplanarak duruma göre sevk ve idare edileceği söylenmiştir⁵¹³.

19 Ağustos 1921 tarihindeki öğle raporunda; 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa'da olduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 19 Ağustos 1921 tarihinde Grup Komutanlıklarına yazdığı raporda; 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa - Uzunbeyli (dahil) hattıyla Hacıömeroğlu Yüzükbaşı arasındaki muntıkayı keşif ettirebilecekleri Yunan kuvvetiyle daima teması muhafaza etmek üzere geceleri dahi keşif kolları gönderecekleri ve Yunan kuvveti gerilerinde ne gibi karmaların mevcut bulunduğu hakkında esaslı gözlemlerde bulunmaları istenmiştir. Yunan kuvvetinin 20 Ağustos 1921 tarihinde Türk cephesine karşı harekete başlarsa 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa batısındaki tepelere dikkatli davranarak saat ve yer ihtimallerini birer subayla bildirebilecekleri ifade edilmiştir⁵¹⁴.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Hacıömeroğlu'ndan 20 Ağustos 1921 tarihinde ileri harekete geçen Yunan kuvvetlerine karşı yapılan oyalama muharebeleri hakkında Genelkurmay Başkanlığı'na ve telsizle Batı Cephesi Komutanlığına sunduğu akşam raporunda; 20 Ağustos 1921 sabahı Özyurt bölgesindeki Yunan kolordusunun kuzeydoğuya giderken yön değiştirerek doğuya Yeşilöz doğrultusuna gittiği ifade edilmiştir. Bir Yunan tümenin in Hacımusa doğrultusuna ilerleyerek öğle üzeri Türk süvarileri ile çarpışmaya başladığı bildirilmiştir. Türk süvarilerinin Yeşilöz - Hacımusa batısındaki sırtlarda epeyce dayandıktan sonra vadinin

⁵¹³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 298.

⁵¹⁴ ATASE Arşivi, K:1293, D:87aua.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87av.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ay.

doğusundaki sırtları tuttuğu vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin her tümeninden birer alay ile birer topçu batarya ve iki süvari alayı yayarak taarruz ettiği dile getirilmiştir. Muharebenin 20 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar sürdüğü, ancak bu saatlerde Çoraközü Deresi'ni geçebildiği belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin şiddetli topçu ateşi ve Yeşilöz'den ilerleyen kolunun fazla ilerlemesiyle Türk Ordusu'nun sağ kanadı geri alınarak 14. Süvari Tümeni'nin Hacıömeroğlu ve kuzeydoğusunda, 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömeroğlu'nun kuzey ve batısında üçüncü bir mevzi tuttuğu söylenmiştir⁵¹⁵.

21 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu bölgesinde, alınan bir esirin ifadesinden; 5. Süvari Grup karşısında Yunan kuvvetinin 9., 5. ve 13. Yunan Tümenlerinden kurulu 2. Yunan Kolordusu ile 1. Yunan Süvari Tugayı'na bağlı 1. ve 3. Yunan Süvari Alayları'nın bulunduğu öğrenilmiştir. Hacımusa'daki Yunan kuvvetinin 21 Ağustos 1921 tarihinde Yeşilöz'ün 12 km güneydoğusundaki Emirler'e geldiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Yunan kuvvetinin açık bir arazi kesiminde dört tarafına çıkardığı kuvvetli emniyet birlikleri içerisinde toplu bulunan ordugahları karşısında, elinde uzun menzilli top bulunmadığından bunlara seyirci kaldığı ve Mahmutoğlu kesimine topçu ateşi açabilmişse de bir etki elde edemediği ifade edilmiştir. Hacımusa doğusundaki Yunan tümeninin, bütün gün geride kaldığı; bir sahra, iki dağ topçu bataryası ile grup mevziini ve Ortakışla - Hacımusa hattına kadar gerileri, aralıklı ve etkisiz şekilde topçu ateşi altına alındığı dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa civarındaki keşif kolunun, öğleden sonra iki Yunan tümeninin Yeşilöz - Kirazoğlu istikametinde ilerlediği tespit edilmiştir⁵¹⁶.

22 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu bölgesinde, 5. Süvari Grup Komutanlığının, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 2. Grup emrine verildiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin ve 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa bölgesinde Yunan kuvvetiyle teması koruduğu ifade edilmiştir. 22 Ağustos 1921 akşamına doğru bu bölgede bulunan Yunan tümeninin birkaç kolla doğu istikametinde ilerlerken batıdan içinde birçok otomobilin bulunduğu uzun bir yürüyüş kolunun Türk süvarilerinin tuttuğu mevziilere doğru geldiği bildirilmiştir. İki süvari alayı ile bir piyade alayı kadar diğer bir Yunan kuvvetinin Hacıömer üzerinden Sinanlı - Katırlı hattına ilerlediği vurgulanmıştır. Bu

⁵¹⁵ HTBD, *a.g.e.*, s. 46-48.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 308-309.; Selim Erdoğan, *Sakarya Türk Bitti Demeden Bitmez*, Kronik Yayınları, B. IV, İstanbul 2021, s. 135.

⁵¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 325.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 249.

Yunan kuvvetinin ilerleyişi karşısında Hacıömeroğlu ve civarında bulunan 4. Süvari Tugayı ile 14. Süvari Tümeni'nin şiddetli topçu ateşi altında güçlükle güneye çekilebildiği bilgisi verilmiştir. Katırlı'daki grup telsizi ve ağırlıkların ise kuşatıldıklarını zannederek paniğe kapıldıkları, bu tehlike böylece atlatıldıktan sonra grubun burada kısa bir mola verdikten sonra 12 km güneyde Zaferiye (Kayışoğlu)'ye⁵¹⁷ hareket etti denilmiştir⁵¹⁸.

22 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.30'dan önce Yunan kuvvetinin iki alaylı bir süvari tugayının Hacımusa'dan doğuya doğru harekete geçtiği ifade edilmiştir. Hacımusa'daki büyük bir kısım ordugahları yıkılarak hareket hazırlığına başlandığı söylenmiştir. Hacımusa güneyinde bir alay piyade ile sınıftan oluşturulan bir Yunan müfrezesinin mevziinde olduğu dile getirilmiştir. Türk süvari tümenlerinin Yunan yürüyüş kollarını yan ve gerilerinden şiddetli tesirler yaparak harekâtını teşvik ve yürüyüş kollarının istikamet hareketlerini ve hangi saatte trene varacaklarını tespit etmeleri emredilmiştir. Hacıömer batısında bulunan 4. Süvari Tugayı'nın doğru Hacımusa batısından ilerleyen bir Yunan süvari alayının durdurulduğu bildirilmiştir. Çadırlarını toplayan bir Yunan piyade alayının tekrar çadırlarını kurmaya başladığı bilgisi verilmiştir⁵¹⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığının Ortakışla'dan 22 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra birliklere gönderdiği 27 numaralı Grup emrinde; 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömer istikametinden ilerleyen Yunan kuvveti yandan takip edeceği ve gerekirse Kantarlı'dan 5. Süvari Grubu'na katılacak şekilde harekâtının düzenlenmesi ve yanındaki topçuyu muhafaza edeceği vurgulanmıştır⁵²⁰.

⁵¹⁷ Yaygın kullanımı Kayışoğlu olmasına rağmen günümüzde Zaferiye olarak geçtiği için "Zaferiye" kullanılmıştır.

⁵¹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 333-334.; Vandemir, *a.g.e.*, ss. 28-29.

⁵¹⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bca.

⁵²⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bd.

5. 14. SÜVARİ TÜMENİ

14. Süvari Tümeni Mart 1921 tarihinde Merkez Ordusu'na bağlıdır. 16 Mart 1921 tarihinde karargâhı Zara bölgesindedir⁵²¹. Tümen'in görevi Zara ve güneyinde iç ayaklanmaların bastırılması, iç güvenlik ve huzurun sağlanması işiyle uğraşıyordu. Tümen Komutanı Yarbay Mehmet Suphi Bey'dir⁵²². 14. Süvari Tümeni Merkez Ordu Komutanlığından alınarak Haziran 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderilmiştir.

Batı Cephesi Komutanlığı, 26 Haziran 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne verdiği emirle; 14. Süvari Tümeni'nin üç alay olarak düzenlenmesini ve tugay komutanlıklarının kaldırılmasını istemiştir. 14. Süvari Tümeni'nin kuruluşundaki dağ topçu bataryasının, süvari topçu bataryası olarak oluşturulmasını ve kalan subayların Batı Cephesi karargâhına, Eskişehir'e gönderilmesini söylemiştir⁵²³.

5.1. 1-18 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

1 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının emrinde bulunan 14. Süvari Tümeni'nin, Eskişehir güneyinde Akpınar - Karapazar - Sultandere - Yassıhöyük bölgesinde ve karargâhının Akpınar'da olduğu söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin mühimmatının 1.189 tüfek, 8 ağır makineli tüfek, 8 hafif makineli tüfek, 4 toptan meydana geldiği anlaşılmıştır⁵²⁴.

Türk Ordusu'nun aldığı 7/8 Temmuz 1921 tarihindeki son düzene göre Batı Cephesi birliklerinden Batı Cephesi Komutanlığının yedeğinde 14. Süvari Tümeni olduğu dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alayı'nın Karapazar'da, 54. Süvari Alayı'nın Sultandere ve Mamuca kesiminde, 55. Süvari Alayı'nın Yassıhöyük'te ve 14. Süvari Tümen karargâhının Akpınar'da olduğu belirtilmiştir⁵²⁵.

⁵²¹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm. III, B. 3, s. 595.

⁵²² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 47.

⁵²³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 151.

⁵²⁴ 1 Temmuz 1921 tarihinde Kocaeli bölgesinden Menderes boyuna kadar olan alanda Batı Cephesi'nde bir Yunan taarruzuna karşı 15 piyade tümeni, 4 süvari tümeni, 1 süvari tugayı, 43 piyade alayı, 21 süvari alayı, 54.948 tüfek, 105 tüfek bombası, 413 ağır makineli tüfek, 298 hafif makineli tüfek ve 160 top toplandığı ifade edilmiştir. 25 Mayıs 1921 tarihinden 1 Temmuz 1921 tarihine kadar 36 günlük bir zaman içinde Batı Cephesi kuvvetlerine ancak 5.113 tüfek, 65 ağır makineli tüfek, 91 hafif makineli tüfek ve 23 top katılabildiği vurgulanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 167-168.

⁵²⁵ 12. Grubun 4. Süvari Tugayı'na bağlı 5. Süvari Alayı'nın Araplı'da, 30. Süvari Alayı'nın Tazlar'da, 33. Süvari Alayı'nın Güney'de olduğu ve 4. Süvari Tugay karargâhının ise Karacaören'de bulunduğu dile getirilmiştir. Ayrıca, 12. Grup karargâhının da Afyonkarahisar'da olduğu söylenmiştir. 6. Tümeni'ne bağlı 34. Süvari Alayı'nın bir bölük ile Üçtepeler'de, iki bölük ve 34. Süvari Alay karargâhı ile Sütlaç'ta olduğu tespit edilmiştir. Batı Cephesi Karargâhı ve bağlı birlikleri Eskişehir'dedir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 184-186.

Batı Cephesi Komutanlığının, Çekürler'den 10 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.00'de verdiği 2 numaralı cephe emrinde⁵²⁶; 14. Süvari Tümeni'nin, Eskişehir batısında Turgutlu Yusufklar - Yürükakçayır kesiminde bulunacağı vurgulanmıştır⁵²⁷.

Batı Cephesi Komutanlığı, Karacahisar'dan 12 Temmuz 1921 tarihinde Harmancık'tan Tavşanlı'ya Yunan ileri hareketinin başladığını ve bu durum karşısında grupların alacağı vaziyetini bildiren 3 numaralı Cephe emrini göndermiştir. Bu emirde; 14. Süvari Tümeni'nin 12 Temmuz 1921 öğleden sonra Karsak mntikasına yola çıktığını ve 5. Süvari Grubu emrine verildiğini söylemiştir⁵²⁸. 13 Temmuz 1921 sabahında ise 14. Süvari Tümeni'nin Karsak - Görecik bölgesinde bulunduğunu belirtmiştir⁵²⁹.

İsmet Paşa'nın yanına giden Fahrettin Bey'e İsmet Paşa; Yunan kuvvetinin iki tümene yakın bir kuvvetinin Kütahya'nın kuzeyine doğru ilerlediğini söylemiştir. Orada sadece Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey komutasındaki Meclis Muhafız Taburu'nun olduğunu belirterek Sabuncubeli'ndeki 15. Piyade Tümeni ile 14. Süvari Tümeni'ni oraya gönderdiğini ifade etmiştir. Bu iki tümenin 5. Süvari Grubu'nu oluşturacağını Fahrettin Bey'e izah etmiştir⁵³⁰.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 13 Temmuz 1921 tarihinde Geven köyüne gelerek görevine başladığı ve Batı Cephesi Komutanlığına bilgi verdiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grubunun kuruluşuna giren 14. Süvari Tümeni'nin 12/13 Temmuz 1921 gecesini yürüyüşle geçirdiği ve sabaha karşı İnegazi'ye geldiği bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ndeki er ve hayvanların uykusuz ve yorgun olduğu, bu sebeple 14. Süvari Tümen komutanının birliklerini öğleye kadar dinlendirdiği ve 13 Temmuz 1921 tarihinde saat 12.00'de tekrar Darıca (Darıcı, Daracı)⁵³¹ - İshakçılar (Sakçalar)⁵³² - Ablum - Başova istikametinde harekete geçirildiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığınca, Yunan kuvvetlerinin tespiti, kuvvetin doğuya ilerlemesinin geciktirilmesi ve zor durumda

⁵²⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 196.

⁵²⁷ 10 Temmuz 1921 öğle üzeri Burcun ve Aksu'dan ilerleyen Yunan kuvvetlerinin kolbaşaları ile Yenişehir ve İnegöl'e ulaşması üzerine Mürettep Süvari Tugayı'nın İncirli'ye, 3. Süvari Tümeni'nin de Kınık kesimine çekileceği, ayrıca çekilen hattın Seyitömer'e yaklaştığı ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 196.

⁵²⁸ 12 Temmuz 1921 tarihinde bir piyade tümeniyle bir süvari tümeninden oluşan Yunan kuvvetinin Aslıhanlar'dan Altıntaş istikametinde ilerlediği ve iki tümenden ibaret bir Yunan grubunun da Savran - Sinanpaşa hattından Afyonkarahisar'a doğru ileri yürüyüşe geçtiği vurgulanmıştır. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 19-20.

⁵²⁹ 15. Piyade Tümeni'nin Ağzıören - Dualar köyü mntikasında bulunduğunu bildirmiştir. ATASE Arşivi, K:1292, D:6.; ATASE Arşivi, K:1292, D:6aa.

⁵³⁰ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s. 153.

⁵³¹ Yaygın kullanımı Darıcı, Daracı, Daraca olmasına rağmen günümüzde Darıca olarak geçtiği için "Darıca" kullanılmıştır.

⁵³² Yaygın kullanımı Sakçalar olmasına rağmen günümüzde İshakçılar olarak geçtiği için "İshakçılar" kullanılmıştır.

kalınırsa Kocagüney Dağı'na çekilmesi görevini 14. Süvari Tümeni'ne verdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 13 Temmuz 1921 tarihinde yürüyüşüne devam ettiği ve 13 Temmuz 1921 akşam üzeri 3. Süvari Alayı'nı İshakçılar'da, 54. Süvari Alayı'nı Gölcük'te, 55. Süvari Alayı'nı Ablum'da ve 14. Süvari Tümen karargâhının İshakçılar'da konuşlandığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin harekete geçmeden önce, bir keşif bölüğünü Gazelyakup (Güzelyakup)⁵³³ - Yeniköy - Fındıcak istikametine sürdüğü söylenmiştir⁵³⁴. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Kütahya'dan 13 Temmuz 1921 tarihinde saat 7.00'den önce Batı Cephesi Komutanlığına, 1. ve 3. Grup Komutanlıklarına çektiği sabah raporunda ise 12 Temmuz 1921 gecesi hareketle 14. Süvari Tümeni'nin 13 Temmuz 1921 sabahı İnegazi'den - İshakçılar - Başova üzerinden Tavşanlı'ya geleceği bildirilmiştir⁵³⁵. 13 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin 1.689 mevcudu vardır⁵³⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı bölgesinde 14 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Tavşanlı batısındaki Yunan kuvvetiyle temas sağlaması ve Yunan kuvvetinin yanlarından dolaşarak, kuvvet hakkında doğru bilgi elde etmesi istenmiştir⁵³⁷.

Orhaneli Müfreze Komutanlığının, 14 Temmuz 1921 tarihinde Gümüşlü köyden verdiği raporda; 10. Yunan Tümeni'nin bir alayı ile Tavşanlı'dan şose boyunca ilerlediği buna karşılık 14. Süvari Tümeni'nin Şahmelek kuzeydoğusundaki sırtlarda bulunduğu öğrenilmiştir. 3. Yunan Kolordusu'nun 1. ve 3. Gruplar arasına; İnönü mevzi güneyi ile Kütahya arasındaki zayıf tutulan bölgeye ilerlemesi üzerine, bu bölgenin önem kazandığı söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı tarafından, 5. Süvari Grup Komutanlığına verilen emir üzerine, 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, birliklere verdiği emirde; Yunan kuvvetinin dört piyade alayının 14 Temmuz 1921 tarihinde saat 19:00'da kolbaşısı ile Gölcük kuzeyindeki tepeleri ve bir piyade alayının Şahmelek batısındaki sırtları tuttuğu ifade edilmiştir. Ayrıca, bir Yunan süvari alayının öncüsü ile Sivri'de bulunduğu;

⁵³³ Yaygın kullanımı Güzelyakup olmasına rağmen günümüzde Gazelyakup olarak geçtiği için "Gazelyakup" kullanılmıştır.

⁵³⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 224-225, 233-234.

⁵³⁵ 5. Süvari Grup karargâhının Kütahya'nın 12 km kuzeybatısında yer alan Kehük köyünde olacağı ve kendisinin (Fahrettin Altay'ın) Doğa köy - Ağrıören - Arslanlı - Kocaköy istikametine gidip birlikleri ve mevzileri göreceği söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1196, D:12.; ATASE Arşivi, K:1196, D:12a.

⁵³⁶ Duman, *a.g.e.*, s. 77.

⁵³⁷ Aynı zamanda 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın sol kanatta toplanarak 12. Grubun sol kanadının örtülmesi ve savunulmasında kullanılması istenmiştir. Bilal Şimşir, İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, 1921-1922, Milliyet Yayınevi, İstanbul 1972, s. 164.

iki Yunan piyade alayının Kınık kuzeyinden Domaniç istikametinde yürümekte olduğu belirtilmiştir. Daha sonra 5. Süvari Grubu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Karsak - Kocagüney - Arslanlı batı sırtları - Kepez doğu sırtları - Ağaçköy - Boztepe hattını kesinlikle savunması, Ablum kesimine gelen 14. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetiyle teması koruyarak Karsak sırtlarına çekilmesi ve bu sırtları savunması istenmiştir⁵³⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Geven'den 14 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 14. Süvari Tümeni'nin Tavşanlı'ya doğru hareket halinde olduğunu söylemiştir⁵³⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 14 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1. Grup Komutanlığına, 3. Grup Komutanlığına ve 14. Süvari Tümeni'ne çektiği telgrafta, 14. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmıyla Yeni köy - Ruşen mıntıkasına nakil edileceğini ve Kınık istikametindeki Yunan birliğinin zayıf kuvvetine keşif yapacağını ifade etmiştir. Ayrıca 14. Süvari Tümeni'nin büyük bir taarruz olursa Karsak sırtlarına gelerek müdafaa edeceğini söylemiştir⁵⁴⁰.

14/15 Temmuz 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'nin Ablum - İshakçılar - İsaköy kesiminde olduğu ve 14. Süvari Tümen karargâhının İshakçılar'da bulunduğu ifade edilmiştir⁵⁴¹.

14/15 Temmuz 1921 gecesi, 14. Süvari Tümeni'nin bir alayının Dombay Çayı'nda, bir alayının Torundede'de Yunan kuvvetiyle temasta bıraktığı vurgulanmıştır. Diğer alayı, dağ topçu bataryası ve 14. Süvari Tümen karargâhının

⁵³⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 240-242.

⁵³⁹ 5. Süvari Grup karargâhı Geven'dedir. ATASE Arşivi, K:1292, D:14.

⁵⁴⁰ Buna ilaveten, 5. Süvari Grup Komutanlığı Geven'den aynı tarihte 14. Süvari Tümen Komutanlığına gönderdiği yazıda, 29. Süvari Alayı'ndan alınan rapora göre, beş bölük Yunan süvarisinin Çok köyüne geçtiğinden 29. Süvari Alayı'nın Tolur sırtlarına çekilmeye başladığını ve 14 Temmuz 1921 tarihinde Kınık köyü güneyinde ve 1050 rakımlı Tepe civarında Yunan süvari tümenin ordugah tesis ettiğini söylemiştir. Kuvveti bilinmeyen Yunan piyadesinin Arıl köyünden Kınık batısındaki köprüye ilerlemeye başladığını ve üç bölük süvarinin Kınık köyü deresine doğru yürüdüğünün görüldüğünü ifade etmiştir. Domaniç'teki Yunan süvari alayının da Yeşildağ istikametine çekileceğini belirtmiştir. Yeşildağ'daki 29. Süvari Alayı'yla da irtibat kurulacağını da eklemiştir. ATASE Arşivi, K:1292, D:15.; ATASE Arşivi, K:1292, D:15aa.; ATASE Arşivi, K:1292, D:15ac.; ATASE Arşivi, K:1292, D:15aaa.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 263-264.

⁵⁴¹ 5. Süvari Grup ile 3. Grup arasındaki keşif, emniyet ve muharebe hattı olarak Alpanoz - Köreken - Oyuktepe - Sofuköy - Parmakören - Yenibursa hattı olarak belirlendiği ve bu hattın 3. Gruba dahil edilerek değiştirildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının ise Geven'de konuşlandığı anlaşılmıştır. ATASE Arşivi, K:1196, D:171.; ATASE Arşivi, K:1196, D:171ac.; ATASE Arşivi, K:1196, D:171ae.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 257.

Karsak Tepesi'ne alındığı ve savunma mevziinin hazırlanmasına başlandığı bildirilmiştir⁵⁴².

Fahrettin Bey anılarında, 16 Temmuz 1921 tarihi için “*Tümenlerime ordunun kamilen çekileceği tarafa yarın yapılacak süvari akınından vazgeçildiğini ve 3. Süvari Tümeni'nin kuzey bölgede, 14. Süvari Tümeni'nin ortada ve 1. Süvari Tümeni'nin güney bölgede örtme vazifesi görmelerini emrettim*” demiştir⁵⁴³.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 15 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi, 3. Grup ve 1. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta, 14. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubu hattından Kocagüney (hariç)'e kadar olan kesimde ve 14. Süvari Tümen karargâhının da Karsak ile Darıca arasına güneyindeki tepede konuşlandığı belirtilmiştir⁵⁴⁴. 15. Piyade Tümen Komutanlığı, 15 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına arz ettiği belgede, 14. Süvari Tümeni'nin Karsak hattının kuzeyinde birleştiğini ve Karsak hattının açık bulunduğunu belirtmiştir⁵⁴⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığınca, 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 3.35'te Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin Karsak - Gazelyakup kesiminde toplanmaları emredilmiştir⁵⁴⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'dan önce 1. Grup Komutanlığına çektiği harp raporunda; 14. Süvari Tümeni'nin Güzelbaba civarında dolaştığı ifade edilmiştir⁵⁴⁷. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 16 Temmuz 1921 tarihinde Meclis Muhafız Tabur Komutanlığına ve 15. Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin toplanmakta olduğu bilgisi verilmiştir⁵⁴⁸.

16 Temmuz 1921 tarihinde Boztepe kesiminde, 14. Süvari Tümeni cephesinde Yunan kuvvetinin bir hareketi olmadığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Karsak güney sırtlarında bekleme mevziinde kaldığı anlaşılmıştır. Gazelyakup'tan ilerleyen

⁵⁴² 5. Süvari Grup Cephesi'ne ilerleyen 3. Yunan Kolordusu'nun saat 7.00'den itibaren ileri harekete geçtiği alınan raporlardan anlaşıldığı ifade edilmiştir. Yunan kuvvetlerinin öğleye kadar Türk mevzilerine yaklaşarak muharebe temasına girdiği belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 269.

⁵⁴³ 17 Temmuz 1921 tarihinde ise “*Eskişehir'e doğru çekilirken ordudan yeni gelen bir emir üzerine 1. Süvari Tümeni Eskişehir kuzeyine çekilmiş olan 1. Grup emrine verildi.*” ifadeleri kullanılmıştır. Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 14.

⁵⁴⁴ 5. Süvari Grup karargâhının Geven'de olduğu ve 5. Süvari Grupla 3. Grup arasındaki hattın Alpanoz - Göreken - Gürlek - Sofuköy - İnköy - Yenibursa olarak belirlendiği, ayrıca adı geçen hattın 3. Gruba dahil edildiği söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1292, D:27.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 294.

⁵⁴⁵ ATASE Arşivi, K:1292, D:27ap.

⁵⁴⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 298.

⁵⁴⁷ ATASE Arşivi, K:1197, D:83aa.

⁵⁴⁸ ATASE Arşivi, K:1292, D:27aa.

Yunan kuvvetlerinin 15. Piyade Tümeni sağ kanadına taarruz etmesi üzerine 14. Süvari Tümeni'nin, cephe ilerisinde Yunan kuvvetinin bulunup bulunmadığını anlamak ve az kuvvet bulunduğu takdirde, bu kuvveti oyalayarak Gazelyakup doğrultusunda Yunan kuvvetinin sol yan ve gerisine taarruz etmek amacı ile 3. Süvari Alayı'nı, Dombay Çayırı yönüne gönderdiği belirtilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın, Gazelyakup kuzeydoğu sırtlarına kadar ilerleyerek Yunan kuvvetinin gerilerinde keşif ve gözetleme ile yetindiği, 3. Süvari Alayı'nın yaptığı keşif sonucunda, Yunan kuvvetinin bir süvari birliği ile Gazelyakup'un 2 km batısına ve onu izleyen bir Yunan süvarisi ve iki Yunan piyade bölüğünün de Gazelyakup'a ilerlediği tespit edilmiştir. Ayrıca yaklaşık olarak bir Yunan piyade taburunun da Gazelyakup kuzeybatısından ilerlediği anlaşılmıştır. 3. Süvari Alayı'nın Suluköy'e yolladığı keşif kolunun, 1500 rakımlı tepeden keşif görevine devam ettiği ifade edilmiştir. Yeni köye yollanan keşif bölüğünün ise burada Yunan kuvvetiyle çarpıştığı ve bu kesimde bir süvari alayının olduğu bildirilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın 16 Temmuz 1921 tarihinde akşamüzeri Karsak batısı kesimine çekilerek geceyi burada geçireceği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığından verilen emirle; 14. Süvari Tümeni'nin 16 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.00'da 15. Piyade Tümeni'nin mevzilerini teslim alması istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 54. ve 55. Süvari Alayları ile 15. Piyade Tümeni'nin sağ kanat mevzilerini teslim aldığı ve 16 Temmuz 1921 gecesini bu mevzide geçirdiği vurgulanmıştır. 17 Temmuz 1921 tarihinde şafakla 5. Süvari Grup Komutanlığından verilen çekilme emri üzerine 14. Süvari Tümeni'nin Karsak güney sırtlarında toplandığı anlaşılmıştır. Emre göre; 17 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin İnegazi üzerinden Sünnyenice doğrultusunda hareket edeceği ve buradan Hamidiye yolu ile Sobran'a gideceği vurgulanmıştır⁵⁴⁹.

17 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümen karargâhı, bir süvari alayı ile bir dağ topçu bataryasının Sobran'a, diğer alaylarının Karacaören -

⁵⁴⁹ Boztepe kesiminde 16 Temmuz gece yansından sonra verilen grup emrinde; 15. Tümen'in, emrindeki diğer birliklerle 3. Grup emrine verildiği; 15. Tümen'in İnönü şosesini izleyerek Sobran - Teke - Kalnurcu kesimine süratle gitmesi 15. Tümen süvari bölüğünün kolordu ile bağlantı sağlayarak, İnönü şosesi ile Gökçekısık yolunu gözetlemek üzere Sabuncupınar batı sırtlarında bırakılması istenmiştir. 3. Grup karargâhının Gökçekısık'ta bulunduğu, 3. Süvari Tümeni'nin Darıca - Kocagüney - Seyitömer - Ayvalı hattını ve 1. Süvari Tümeni'nin de Geven - Alayunt hattını tutarak 15. Tümen'in hareketini örteceği bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 310-311.

Kızıltepe hattına çekildiği bildirilmiştir⁵⁵⁰. 17/18 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin Sobran kesiminde olduğu dile getirilmiştir⁵⁵¹.

5. Süvari Grup Komutanlığının, Kesbent kuzeyindeki Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.35'te Batı Cephesi Komutanlığına ve 2., 3., 4. Grup Komutanlıklarına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nden henüz rapor gelmediği söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 18 Temmuz 1921 tarihinde vaziyetine göre; 14. Süvari Tümeni'nin Kocagüney - Seydiköy - Ayvalı mıntkasında bulunarak örtme görevine devam edeceği ifade edilmiştir⁵⁵².

5. Süvari Grup Komutanlığı, 18 Temmuz 1921 tarihinde 1., 3. ve 14. Süvari Tümenlerine verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin Akçayır - Kızılınler arasını savunmasını istemiştir. Batı Cephe Komutanlığının 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin 19 Temmuz 1921 öğle vakti Derbent Çiftliği'nde bulunmak üzere 18/19 Temmuz 1921 gecesi hareket etmeleri bildirilmiştir. Bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığınca, 3. ve 14. Süvari Tümenlerine 19 Temmuz 1921 tarihinde Derbent Çiftliği'ne hareket etmeleri emredilmiştir⁵⁵³.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Akpınar'dan 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 1.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına, 3. Grup, 4. Grup ve 1. Grup Komutanlıklarına gönderdiği telgrafta, 14. Süvari Tümeni'nin 17 Temmuz 1921 tarihinde

⁵⁵⁰ 5. Süvari Gruba bağlı 3. Süvari Tümeni'nin Sobran kuzeyindeki Akpınar kesimine, 1. Süvari Tümeni'nin de Sofça kesimine çekildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Cephesi'nde, 17 Temmuz 1921 tarihinde genellikle Yunan kuvvetiyle bir çatışma olmadığı, keşif kollarının verdiği raporlardan; bir alay tahmin edilen Yunan süvarisinin 17 Temmuz 1921 tarihinde saat 12.45'te Kütahya'ya girdiği ve aynı saatte bir Yunan süvari alayının Alayunt'a ilerlediği; saat 14.35'te de bir Yunan süvari bölüğünün Alayunt'tan demir yolunu izleyerek kuzeye ilerlediği anlaşılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 349.

⁵⁵¹ 5. Süvari Grubuna bağlı 3. Süvari Tümeni'nin Akpınar'da, 1. Süvari Tümeni'nin Sofça kesiminde olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının ise geceyi Akpınar'da geçireceği ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 363.

⁵⁵² 1. Süvari Tümeni mıntkasında, Yunan kuvvetinin bir alay süvarisi Kütahya'ya girdiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin bir alay süvarisinin de Alayunt'a ilerlediği gözlemlenmiştir. Parmakören'e giden 1. Süvari Tümen keşif kollarının Yunan kuvvetinin iki süvari bölüğüne tesadüf ettiği ve keşif kollarının Turgutlar'ın güneyine çekildiği bilgisi verilmiştir. 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.35'ten sonra Uluköy'deki Türk süvari alayının, Yunan kuvvetinden bir süvari bölüğünü durdurarak Alayunt'tan demir yoluyla kuzeye geçmesinin engellendiği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni mıntkasında Yunan kuvvetinin zayıf keşif kollarından başka bir hareketi görülmediği, söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 18 Temmuz 1921 tarihindeki vaziyeti şu şekildedir: 1. Süvari Tümeni'nin Turgutlar - Çal Tepe - Uluköy hattında olduğu ve karargâhının Şeydi köyünde bulunduğu ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Yeşildağ - Karsak - Darıca hattında olduğu ve karargâhının Karaçayır batısında konuşlandığı vurgulanmıştır. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 47-49.

⁵⁵³ 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Temmuz 1921 tarihinde verdiği emirde, 3. Süvari Tümeni'nin Kartalıbala Tepeleri - Turgutlar istikametini adım adım savunması ve Çukurhisar'da bulunan 1. Piyade Tümeni ile bağlantı kurması emredilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Turgutlar batısındaki tepeden Akçayır'a kadar olan sırtları savunması istenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 1. Grup emrine verildiği ve 1. Süvari Tümeni'nin 1. Gruptan emir alıncaya kadar Ordu sağ kanadını emniyette tutmak için Çerkeskartal kuzey sırtlarını elde tutmaya devam etmesi ifade edilmiştir. 29. Süvari Alayı'nın Akçayır - Kızılınler hattında kalarak 3. Grup emrine girmesi istenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 368-369.

saat 8.10'dan sonraki raporunda, Kızıltepe - Karacaören hattına geldiği bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin ileri birliklerinin Yunan kuvvetiyle temas halinde olduğu, 18 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığının emrine göre en geç saat 6.00'dan önce⁵⁵⁴. 14. Süvari Tümeni'nin, Akçayır bölgesinde olması istenmiştir⁵⁵⁵.

14. Süvari Tümen Komutanlığının, Yeni Köy doğu sırtlarından 18 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; Işık Viran'ı işgal eden Yunan kuvvetinin arazinin ormanlık veya taş kayalık olması sebebiyle kuvvetinin anlayamadığı, yalnız keşif kolları arasında çarpışma olduğu bildirilmiştir. Sobran kuzeyi doğusun da 15. Tümen birliğinin olduğu, bununla birlikte Sofuköy istikametindeki adı geçen tümenden bir alayın ve bir topçu bataryanın bulunduğu ifade edilmiştir. Işık Viran'a gelen Yunan kuvvetinin karşısındaki 55. Süvari Alayı'nın çekilme zamanına kadar Yeni Köy doğu sırtlarında ayrıca bir bölüğün terk edildiği dile getirilmiştir. Bir bölüğün Kızıl Tepe hattına kadar keşifte bulunacağı vurgulanmıştır⁵⁵⁶. Buna ilaveten 14. Süvari Tümeni'nin aynı tarihte 5. Süvari Grup Komutanlığına gönderdiği yazıda; Yunan kuvvetinin ve istikametini tahmin ve keşif edilemeyen bir kolunun Işık Viran'ı işgal ettiği, Karacaören'de bulunan 55. Süvari Alayı tarafından bildirildiği söylenmiştir. İncesu kuzeyinde 15. Tümen birliğinin şafakla beraber mevziye girdiği, Akçayır'a hareket etme emri almadığı ve birliğin Yeniköy kuzeyine çekilmesine temin eden bir alayın Yeniköy güney sırtlarına hareketi için emir aldığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümen karargâhının Savran'dan hareketle önce Yeni köyü doğu sırtlarına sonra Akçayır'da bulunacağı söylenmiştir. Akçayır'ı Karacahisar'a ele geçirmek için telefon merkezine gönderildiği bilgisi verilmiştir⁵⁵⁷.

18/19 Temmuz 1921 tarihli 5. Süvari Grup Komutanlığının raporunda, 14. Süvari Tümeni'nin cephe emrine uyarak 19 Temmuz 1921 tarihi sona ermeden Derbent Çiftliği'nde bulunmak üzere 18 Temmuz 1921 gecesini hareket edeceği ifade edilmiştir⁵⁵⁸.

⁵⁵⁴ 3. Süvari Tümeni'nden alınan bilgiye göre Yunan kuvvetinin diğer bir tümeninin ve bir süvari alayının Seyitömer - Elmacık yoluyla gelerek saat 5.00'dan sonra kolbaşıyla Elmacık'ın uç köylüğüne geçtiği bildirilmiştir. Bu kolun Serviran'dan doğuya geçemediği, 3. Süvari Tümeni'nin Dereyalak - Kızılkızık mıntkasına geldiği bilgisi verilmiştir. ATASE Arşivi, K:1292, D:41.

⁵⁵⁵ ATASE Arşivi, K:1292, D:41a.

⁵⁵⁶ ATASE Arşivi, K:1292, D:41an.

⁵⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1292, D:41ao.

⁵⁵⁸ Yunan kuvvetlerinin 18 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.30'dan itibaren 5. Süvari Grup karşısında iki tümeniyle Nemli - Talaoğlu Rancesu Hattı'na karşı ilerlediği ve bu kuvvetin Nemli üzerine ilerlemesiyle Nemli kuzeyinde şiddetli muharebenin başladığı bildirilmiştir. 3. Süvari Tümen kısmının tutulduğu ifade edilmiştir. Talaoğlu istikametinden ilerleyecek Yunan kuvvetinin Çerkeskartal'da kaldığı belirtilmiştir. ATASE Arşivi, K:1137, D:105.

5.2. 19-25 TEMMUZ 1921 HAREKÂTI

Fahrettin Bey anılarında, “19 Temmuz 1921 tarihinde Eskişehir boşaltıldı. 14. Süvari Tümeni Eskişehir yanından geçerken düşman uçaklarının bombaları ile birkaç askerimiz şehit oldu.” demiştir⁵⁵⁹.

Batı Cephesi Komutanlığı, 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.05’te Genelkurmay Başkanlığı’na arz ettiği harp raporunda; 3. ve 14. Süvari Tümenlerinden oluşan 5. Süvari Grubu’nun ordu sol tarafını temin etmek üzere 19 Temmuz 1921 tarihinde Eskişehir’den Seyitgazi’ye hareket ettiğini söylemiştir⁵⁶⁰.

Batı Cephesi Komutanlığınca, 19 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu’na verilen emre göre; 5. Süvari Grubuna bağlı 3. ve 14. Süvari Tümenleri ile Seyitgazi güneyine gitmek üzere 19 Temmuz 1921 öğlene kadar aralıksız olarak yürüyüp Derbent Çiftliği civarına vardığı anlaşılmıştır. Bu kesimde 19 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.30’a kadar dinlendikten sonra tekrar hareket ederek 14. Süvari Tümeni Değişören’de konuşlandığı bildirilmiştir⁵⁶¹.

Fahrettin Bey anılarında, 19 Temmuz 1921 tarihinde; “ordumuz Eskişehir’i boşaltarak Alpu köy - Seyitgazi hattına çekildi. Yolda 14. Süvari Tümenimiz düşman uçaklarının saldırısına uğrayarak birkaç şehit verdi. Akşamüzeri Yunanlılar Eskişehir’e girdiler. 20 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni Seyitgazi kuzeyindeki Kızıltepe’yi tuttu. 3. Süvari Tümenimiz de güneyindeki Türbetepe’yi tuttu. Düşman da ilerleyerek karşımızda akşama kadar ateş muharebesi yaptı. Geceyi düşmanla temas halinde geçirirken ordudan yeni bir emir aldık. Bunda Seyitgaziyi 12. Grubun piyadeleriyle

⁵⁵⁹ Fahrettin Bey anısına şu şekilde devam etmiştir; “Süvari tümenlerine uygun yerleri tutturarak özellikle grubun emniyetle çekilmesine çalıştık. 1. Süvari Tümeni’nin 1. Grup emrine gönderilmesi ve Ordu’nun Alpu köy - Seyitgazi hattına çekileceği, 5. Süvari Kolordusu’nun da Seyitgazi’ye giderek ordu sol yanını koruması emri verildi. Karargâh arkadaşlarımla beraber Eskişehir’den geçtiğimizde demir yolu teşkilatı mensupları bir emir almadıklarını söylediler. Onlara zamanın az olduğunu ve mümkünse Ankara’ya göndermelerini bildirdim.” “Cephenin sol yanı çökünce hepimizi bir karamsarlık sardı. Hiçbirimizde ağız açacak hal kalmamıştı. Yeni bir karar almak gerekiyordu ama kimse cesaret edip bir şey söyleyemiyordu, dona kalmıştık. O sırada Atatürk hızır gibi yetişmez mi, otomobilden atlar atlamaz içeri girdi harita üzerinde bana son durumu anlatın dedi. Anlattık, İnönü’nün yüzüne bakarak “kademe kademe Sakarya gerisine kadar çekilmelidir.” diyerek birliklerinin nasıl yönlendirdiğini belirtmiştir. Altay, a.g.e., 1970, s. 289.; Sorgun, a.g.e., ss. 236.237.

⁵⁶⁰ Batı Cephesi Komutanlığı ayrıca, Türk Ordusu’nun Bozdağ - Gökdere - Süveyş köyü - Sultaniye - Sarısuğurlu - Tahtalıbaba - Sarıbaba - Ilgaz Boğazı - Kunduz Çayı hattında kesin muharebe için hazırlanmakta olduğunu ifade etmiştir. 1. Grubun 1. Süvari Tümeni’ni Porsuk kuzeyinde savunmaya hazır hale getirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. 4. Süvari Tugayı’nın Seyitgazi - Döğer yolu üzerinde Kunduz Deresi gerisinde olduğunu belirtmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 67-68.

⁵⁶¹ Buna ilaveten, 3. Süvari Tümeni’nin Alpanoz’da konuşlandığı vurgulanmıştır. Adı geçen tümenlere 3. ve 4. Gruplarla bağlantıda bulunmaları emredilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığınca, Yunan kuvvetinin Akin’dan kuzeye doğru ileri yürüyüşe geçtiği anlaşıldığından, Derbent Çiftliği’ne gelmiş bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığına, “5. Süvari Grubun yürüyüşüne devamla Seyitgazi yakınına giderek Ordunun sol kanadını örtmesi; Grubun Derbent’ten hareketle Seyitgazi’ye varışının bildirilmesi” emredilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 392-393.

tutması ve 5. Süvari Kolordusu'nun Cevizli istikametinde: ordunun sol kanadı açığına çıkararak düşman gerilerine etkili olması bildiriliyordu. İki zayıf tümenle kalmış olan 5. Süvari Kolordusu'nun bu önemli görevi başarması için 12. Grup emrindeki süvarilerin de 5. Süvari Kolordusu'na bağlanması belki daha faydalı olabilirdi. Ertesi sabah 12. Grup piyadelerinin gelip mevzilerimize yerleşmelerine kadar yerimizde kalmaya mecburduk. Bunlara mevzilerimizi teslim ettikten sonra geride toplanarak harekete başladık. Daha önce toplanmış olan 14. Süvari Tümeni başta gidecek ve 3. Süvari Tümeni onu takip edecekti. 14. Süvari Tümen. 3. Alayı'nı öncü yaparak biraz ilerledikten sonra Cevizli tarafında Kırgız dağına doğru ilerlemekte olan büyük bir düşman koluna tesadüf etti, bu düşmanın ucu Malyabaşı köyünü tutmuştu. 14. Süvari Tümeni'ne hemen bu köye dönerek düşmana saldırmasını ve burasını ele geçirmesini emrettim. 3. Süvari Tümeni de Külahlı Tepeyi tutması emrini gönderdim.” demiştir⁵⁶².

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 14. Süvari Tümeni'nin öncüsü olan Albay Ferit'in komutasındaki 3. Süvari Alayı'nın bölüklerini Yunan kuvvetine doğru taarruza geçirdiği söylenmiştir. Taarruz ise, “Yüzbaşı Hilmi komutasındaki 3. Bölüğünün başta, Yüzbaşı Hamisin komutasındaki 2. Bölüğü sağda, Yüzbaşı Şükrü komutasındaki 1. Bölüğü solda olmak üzere Yunan kuvveti üzerine taarruza geçtiğini, yüzbaşı Şükrü komutasındaki 4. Makineli Bölüğü'nün de bunları desteklediğini söylemiştir. 3. Süvari Alayı'nın arkasından Yarbay Esad Bey'in komutasında bulunan 5. ve Yarbay Hamid Bey'in komutasında bulunan 54. Süvari Alaylarının da ileri atıldıklarını söylemiştir. Ayrıca 14. Süvari Tümen bataryasının da mevzi girerek ateş açtığını” ifade etmiştir. Albay Fahrettin Bey o günü şu şekilde devam ettirmiştir; “Düşmanın bir kısmı kılıçtan geçirilerek bir de makineli tüfek alındıysa da düşmanın büyük kısmı mevzi alarak mücadeleye ve bataryaları ile de ateşe başladı. Seyitgazi güneyindeki tepelerde mevzi

⁵⁶² Ayrıca, “5. Süvari Kolordusu'na da Seyitgazi istikametine, ordu sol kanadına geçme emri geldi. Bu emir üzerine Eskişehir'den geçerek Seyitgazi istikametinde harekete başladık. Eskişehir demir yolu teşkilatının henüz tamamı ile çekilmemiş olduğunu ve şehirde bir şaşkınlık baş gösterdiğini gördük. Demiryolu teşkilat, hızlı bir şekilde boşaltılarak son tren Ankara istikametinde yola çıkarıldı. Belediyeye de idareyi ele alması ve milis polis teşkilatı yapılması için talimat verildi ve muharebe icabı bütün ordu çekiliyorsa da yakında tekrar gelip memleketi tamamı ile kurtaracağı söylendi. Gece Seyitgazi istikametinde yürüyüşümüze devam ederken Derbent mevkiinde Kütahya'dan çekilen 3. Grup karargâhına denk gelindi. 20 Temmuz 1921 sabahı ordumuzun sol kanadına Seyitgazi civarına geldi. Bu bölgeye çekilmiş olan 12. Grup emrinde 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı bulunuyordu. Ordudan gelen yeni bir emirde 12. Grubun ilerlemekte olan taarruzuna ortaklaşa düşmanın ezilmesi bildiriliyordu. 12. Grupla temas edilince bu grubun düşman taarruzuna karşı koymaya çalıştığı görüldü. Onlara yardım etmek üzere Seyitgazi geçilerek Keseler civarında tesadüf edilen düşmana karşı vadinin iki tarafı tutuldu. Akşama doğru düşmanın taarruzu daha kuvvetli olarak ortaya çıkmaya başladı. Bilhassa topçu ateşi bizim toplarımızdan çok üstündü. Sağımızdaki 12. Grup kitaları Seyitgazi kuzeyine doğru çekilmeye başladığı gibi biz de Seyitgaziye doğru çekilmeye mecbur olduk.” Altay, 1949, ss. 14-17.

almış olan diğer düşman bataryaları da açık ve alçak arazide büyük hedefler teşkil eden süvarilerimize şiddetle ateş açtılar Çok üstün bir makaslama topçu ateşi altında ve piyadelerinin taarruzu karşısında süvarilerimiz gerilemeye mecbur kaldılar. Muharebeye devam edebilmek için Seyitgazi'den bir piyade alayı istenildi ise de gelemedi” “Bununla beraber ancak akşama doğru düşman Kırgız dağına işgal etti. Süvarilerimiz de bu dağın kuzeyinde Arapören ile Hamidiye arasını tutabildi. Bugünkü çetin muharebemiz 12. Grubun düşman tarafından çember içine alınmasına engel oldu. Akşamüzeri Hamidiye civarındaki 14. Süvari Tümeni büyük bir düşman kolunun Mahmudiye civarından kuzey doğuya doğru ilerlemekte olduğunun gözlemlendiğini bildirdi. Bu rapor çok önemliydi. Yeni bir düşman çevirme kolunun Mecidiye'den Mahmudiye üzerinden ordumuzu çember içine almak amacıyla ilerlediğini gösteriyordu. Buna karşı tedbir almak üzere gelen ikinci bir rapor ilk haberin yanlışlığını ve görülen yürüyüş kolunun düşman olmayıp bizim o bölgede bulunan bir depo kıtamızın çekilmesinden ibaret olduğunu bildirdi. Bu gibi yanlışlıklar harpte daima olabilir.” denmiştir⁵⁶³.

19/20 Temmuz 1921 akşamında 5. Süvari Grubu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Değişören'e geldiği bildirilmiştir⁵⁶⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 20 Temmuz 1921 tarihinde verdiği emirde, 14. Süvari Tümeni'nin Kesenler - Mezar - İncebel - Sandıközü genel doğrultusunda hareket

⁵⁶³ Fahrettin Bey ayrıca, “Yeter ki yanlışlık çabucak düzeltilsin. Bugün 3. Piyade Tümeni bizim emrimize Arapören'e geldi. Birçok harplerden çıkan bu tümen çok zayıf bir halde olmakla beraber bizim için sevindirici bir kuvvet oldu. Bu akşam Ordu Komutanlığı bütün ordunun Sivrihisar doğusunda Sakarya Nehri'nin gerisine çekilmesine emir verdi. Ordunun bu çekilmesini örtmek vazifesi de 5. Süvari Kolordusu'na verildi. Bu vazifenin hakkını vererek görülebilmesi için Kırgız dağına elimizde bulunması gerekiyordu. Emrimize gelen 3. Piyade Tümeni ile ve süvarilerin de yardımı ile yarın sabah erkenden bu dağı ele geçirmeyi planladık ve gece bunun hazırlığına başladık. 12. Grup bu gece yanımızdan geçip doğuya gitmiş ve emrindeki bir buçuk süvari tümenini de beraber götürmüştü. Sabahleyin bizim Kırgız dağına taarruzumuz başladığı sıralarda ordumuzda tek bir kişi bile kalmamış hepsi Sivrihisar istikametinde çekilmişti. Düşman buradaki kuvvetlerini takviye ettiğinden lüzumsuz kayıplar vermektense çekilmeyi uygun gördük. Düşman ancak öğleden sonra, saat ikiye doğru Arapören'e ilerlemeye başladık. 3. Süvari Tümenimizin Kırgız dağına güneyine doğru yaptığı saldırıma da birkaç esirle biraz ganimet alındı. Bu gece kolordu Mahmudiye'de toplandı. Ertesi gün düşmanın ilerlemediği ve tuttuğu mevzii sağlamlaştırmaya başladığı görüldü. Bundan düşmanın kazandığı başarıyla yetinerek ve muharebe kayıplarını ikmal için bir süre beklemek istediği anlaşılıyordu. Ordudan gelen yeni bir emir ile 12. Grup emrindeki 2. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'nın 5. Süvari Kolordusu emrine verildiği ve Kolordu'nun Porsuk Çayı ile Aziziye arasında düşmanla teması koruyarak Ordu'nun Sakarya gerisinde yerleşmesini temin etmesi bildiriliyordu. 3. Piyade Tümeni Kaymaz'da bırakılarak süvari tümenleri Çiftelilerle Aziziye arasında toplattırıldı. Maksudumuz düşmanın Sakarya'ya doğru ilerlemesi halinde yan açığından toplu hareketle düşman yanını vurmak ve zorlaşan işe Aziziye yoluyla Konya demir yolundan istifade ederek temin etmekte.” diyerek durumu özetlemiştir. Altay, 1949, ss. 17-18.

⁵⁶⁴ 3. Süvari Tümeni'nin Alpanoz'a geldiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Seyitgazi'ye gitmek üzere Derbent Çiftliği'nden hareket ettirildiği söylenmiştir. Batı Cephesi karargâhının ise Ağapınar bulunduğu bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 412.

ederek Kaltak Dağı'nın en yüksek kesimini tutacağı şekilde Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine taarruz edeceği ifade edilmiştir⁵⁶⁵.

20 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Kurmay Başkanlığı tarafından, 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey adına, gruba bağlı tümenlere, emredilen istikametlere yönelttikten sonra, Kurmay Başkanlığı tarafından ancak 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.00'te 5. Süvari Grup birlikleriyle bağlantı sağlanarak; 14. Süvari Tümeni'nin, Seyitgazi - Kesenler - Mezar - İncebel genel istikametinde ilerlemesi kararlaştırılmıştır. Yukarıda bahsedilen emri alan 14. Süvari Tümeni'nin, vakit kaybetmeden Kesenler'e ilerlemeye başladığı, 3. Süvari Alayı'nın 14. Süvari Tümeni'nin öncüsü olduğu ifade edilmiştir. Örencik sırtlarına gelen 3. Süvari Alayı'nın burada 12. Grup birliklerinin geri çekilmekte olduklarını görünce bu kesimde durduğu, durumu 14. Süvari Tümeni'ne bildirdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümen komutanının Kesenler güney sırtlarından gözetleme yaptığı, bu gözetlemede 8. Piyade Tümeni'nin çekilmekte olduğu, bunu Yunan avcılarının takip etmekte oldukları ve topçu bataryaların bu çekilmeyi himaye ettikleri görülmüştür. Bu durum karşısında 14. Süvari Tümen komutanının önce makineli tüfeklerle ilerleyen Yunan kuvvetinin sağ kanadını tehdit etmek için 3. Süvari Alayı makineli tüfeklerini mevzi sokturup ateş ettirdiği ve topçusuna da bu sırtların üzerinden açıkta mevzi aldırıp ateş ettirmeye başladığı vurgulanmıştır. 54. Süvari Alayı'nın süratle Kesenler güney sırtlarının daha güneyindeki alçak ve küçük tepeyi işgal ederek ilerleyen Yunan kuvvetinin yan ve gerisine etkili olmasını emrettiği bilgisi verilmiştir⁵⁶⁶.

Yukarıda ifade edilen emri alan 54. Süvari Alayı tepeye varır varmaz, yeni muharebeye giren bir Yunan topçu bataryası tarafından şiddetle ateş altına alındığı, bu topçu bataryasının aynı zamanda Kesenler sırtları gerilerini de dövmeye başladığı gözlemlenmiştir. Şiddetli ateş altında kalan 54. Süvari Alayı'nın hemen çekilmeye başladığı ve alayın çekilişi sonunda Yunan kuvvet topçusu yol boyunca takip ateşine devam ettiği anlaşılmıştır. Bu çekilişte 54. Süvari Alayı'nın bir subay ve birkaç er yaralı verdiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup komutanı ile bağlantı kurulamadığı, 14. Süvari Tümeni'nin bu durumda Kesenler kuzeyi Seyitgazi güneyi hattına çekilmeye karar verip 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 14.50'de durumu şöyle ifade etmiştir. “*Yunan kuvvetinin*

⁵⁶⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 431-432.

⁵⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 432-434.

Kunduz Çayı kuzey tepelerine karşı yönelttiği taarruz 14. Süvari Tümeni'nin Kesenler güneyi sırtlarını işgali ve topçu ateşi üzerine durdurulmuştur. Yunan kuvvetinin yanına gönderilen 54. Süvari Alayı piyade ve topçu ateşi ile sarsılmış ve geri çekilmiştir. Sağ kanatta bulunan 3. Süvari Alay Komutanı haber göndererek 8. Piyade Tümeni'nin çekildiğini ve kendisinin de çekilmeye başladığını bildirmiştir. Bu durum karşısında, 14. Süvari Tümeni Kesenler kuzeyi Seyitgazi güney hattına çekilmeye karar vermiştir” denilerek rapor 5. Süvari Grup Komutanlığına bildirilmiştir⁵⁶⁷.

20 Temmuz 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin, 3., 54. Süvari Alayları ile topçu bataryasının Seyitgazi doğrultusunda çekilmeye başladığı, 55. Süvari Alayı'nın Kesenler sırtlarında bırakıldığı bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin çekilişi sırasında 5. Süvari Grup komutanına rastlanarak durumun kendisine açıklandığı, bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 3. Süvari Alayı ile topçu bataryasının Seyitgazi ile Kesenler arasında ve yol kenarındaki tepecikte kalması, 3. Süvari Tümeni'ni de 3. Süvari Alayı'nın solunda ve Seyitgazi'ye hâkim güney sırtlarında durması emredilmiştir. 5. Süvari Grup komutanının bu emri tümenlerce yerine getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin aldığı durumu 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 18.00'e kadar muhafaza ettiği, Yunan kuvvetinin devamlı olarak Seyitgazi sırtlarına ilerlediği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Gruptan verilen emir üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin önce Kızıltepe'ye ve daha sonra verilen emirle 20 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.00'de Yazidere ya çekilerek burada açık ordugaha girdiği belirtilmiştir⁵⁶⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığının verdiği 20 Temmuz 1921 tarihli diğer bir raporda, Yunan kuvvetinin Örencik - Kesenler hattından yaptığı taarruz üzerine 14. Süvari Tümeni'nin Hacıbektaş bayırına çekilmek zorunda kaldığı dile getirilmiştir. Ayrıca “*Biz Seyitgazi kasabasında iken birkaç mermi kasabaya düştü. Tümenler, Tavşanlı dağlarından beri çeşitli muharebeler vererek 200 km'yi aşan bir mesafeyi durmaksızın yürüdüklerinden pek yorgun bir haldedir. Mevcutları pek zayıftır. Taarruz kudretleri olmadığı gibi kuvvetli bir savunma da yapacak durumda değildirler. İki alaylı 3. Süvari Tümeni bilinen erlerdendir. 14. Tümen, yeni kurulmuş az mevcutlu ve henüz gereği kadar yetişmemiştir.*” denmiştir⁵⁶⁹.

⁵⁶⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 432-434.

⁵⁶⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 434-435.

⁵⁶⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 435-436.

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in son olarak 20 Temmuz 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporda; 20 Temmuz 1921 akşam üzeri Yunan kuvvetinin Kesenler kuzeyindeki sırtta bulunan 14. Süvari Tümeni'ne taarruz ettiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin Bahçedeğirmeni yakınında yeni bir mevzi aldırıldığı belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin baskılarına maruz kalmamak için yorgun olan 14. Süvari Tümeni'nin Maltepe ile Yazıdere arasına gönderildiği ifade edilmiştir⁵⁷⁰. 20 Temmuz 1921 akşamında 14. Süvari Tümeni'nin Yazıdere'de olduğu söylenmiştir⁵⁷¹. 20/21 Temmuz 1921 gecesini de 14. Süvari Tümeni'nin Maltepe - Yazıdere kesiminde konuşlandığı belirtilmiştir⁵⁷².

21 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da taarruz kararı verildiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin Yazıdere'de bulunduğu, verilen emir gereğince 14. Süvari Tümeni'nin Cevizli doğrultusunda ilerleyeceği ve Yunan kuvvetinin gerilerine etkili olmaya çalışacağı emredilmiştir⁵⁷³.

14. Süvari Tümeni Porsuk Çayırı kuzeyinde Sekiören sırtlarında, 14. Süvari Tümeni'nin sağında 1. Piyade Tümeni ve 1. Süvari Tümeni Muttalıp köyünün sırtlarını 21 Temmuz 1921 tarihinde savunmuştur⁵⁷⁴.

20/21 Temmuz 1921 tarihindeki olaylarla ilgili Batı Cephesi Komutanı Kurmay Naci Bey'in 1 Ağustos 1921 tarihinde 21 Temmuz 1921 tarihli muharebenin bir özeti ve 20 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi'ndeki grupların vaziyetini belirten özet hakkında 1. Grup Komutanlığının 29 Temmuz 1921 tarihli telgrafına cevaben, 21 Temmuz 1921

⁵⁷⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 436.

⁵⁷¹ 20 Temmuz 1921 tarihinde 1. Grubun 1. Süvari Tümeni ile Sekiviran (Sekiören) güneyi - 975 rakımlı Tepe - Mustafa Bey Çiftliği batısı kesiminde bulunduğu ve 1. Grup karargâhının Sekiviran'dan Bozdağ'a geldiği bildirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Örencik kesiminden Seyitgazi'ye geldiği, buradan Kızıltepe'ye hareket ettiği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Hacıbektaş bayırına geldiği ve 5. Süvari Grup karargâhının Seyitgazi'den Mümin Çiftliği'ne gideceği dile getirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 438.

⁵⁷² 5. Süvari Grup karargâhının Yazıdere'de geçiren 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, almış olduğu emir üzerine Cevizli - Bardakçı arasında toplandıktan sonra Numanoluk ve Kümbet istikametinde Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine taarruzla cephe sol kanadı ve dolayısı ile 12. Grubun yanını koruyacağı ifade edilmiştir. 20 Temmuz 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın da Kızıltepe'ye geldiği belirtilmiştir. Her iki süvari tümeninin mevcudu az ve yorgun olduğundan taarruza kudreti kalmadığı ve karşılardaki Yunan kuvvetini tespit edemedikleri bugünkü hareketle sabit olduğu dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Örencik ile Seyitgazi arasında ve Kesenler kuzeyindeki sırtlarda olduğu, bu vaziyette de ordu sol tarafının zayıf olduğu vurgulanmıştır. Bu tarafın her ne olursa olsun diğer gruplardan bir miktar piyade takviyesi ile sabaha kadar savunulması istenilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 479.; HTVD, Yıl:15, Sayı:56, ss. 201-204.

⁵⁷³ 5. Süvari Gruba bağlı 3. Süvari Tümeni'nin, 57. Piyade Tümeni gelinceye kadar Hacıbektaş bayırı kesiminde kalacağı söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin de mevziisini 57. Tümen'e teslim ettikten sonra, hemen Cevizli istikametine ilerleyeceği ifade edilmiştir. 21 Temmuz 1921 sabahı, birlikler gerekli hazırlıkları yapıldığı ve istenen pozisyon alındığı dile getirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 443.

⁵⁷⁴ Özgen, *a.g.e.*, s. 81.

muharebesinin özetini ekte takdim edildiğini belirtmiştir⁵⁷⁵. Bu özetle; 14. Süvari Tümeni'nin Seyitgazi - Hacıbektaş - Örencik mıntikasına bulunduğu bildirilmiştir⁵⁷⁶.

5. Süvari Grubu'nun emri gereğince 14. Süvari Tümeni'nin, 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 13.00'te Cevizli doğrultusunda Yunan birliklerinin harekâtını ve kuvvetlerini keşfetmek görevi ile hareket ettiği bildirilmiştir. Bu sıralarda Yunan kuvveti Cevizli'den kuzeye doğru ilerlediği; sağ kanatta, Kızıl Tepe'den kuzeye doğru bütün hat üzerinde karşılıklı topçu ateşi devam ettiği, 14. Süvari Tümeni'nin öncüsü 3. Süvari Alayı'nın hareket ettiği halde, diğer alayları hazırlanamadıkları için harekette geç kaldıkları söylenmiştir. Bu sebeple 3. Süvari Alayı'nın, 14. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile mesafesinin açıldığı, 3. Süvari Alayı'nın 5. Süvari Grup komutanlığından aldığı emir üzerine, hiçbir hazırlığa gerekli görmeden, Malyabaşı kuzeyinde mevziye yeni giren Yunan piyadelerine atlı hücumla kalktığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın bu hareketini gören 14. Süvari Tümen Komutanı'nın, hemen 54. Süvari Alayı'nı, 3. Süvari Alayı'nın sağına sürdüğü gibi, 55. Süvari Alayı'nı da yedeğe aldığı ve topçu bataryasının da hemen top indirtip Yunan kuvvetine ateş etmeye başlattığı belirtilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın yaptığı atlı hücum, başarısızlıkla sonuçlandı; 3. Süvari Alayı'nın darmadağın bir halde geri çekilmeye başladığı dile getirilmiştir. 3. Süvari Alayı'nı takviye için gönderilen 55. Süvari Alayı'nın duraksaması yüzünden zamanında 3. Süvari Alayı'nın takviyesinin mümkün olmadığı; 3. Süvari Alayı'na ait erleri, 3. Süvari Alayı'nın dağıldığı görülmesi ve bozulan ruh haleti 55. Süvari Alayı'na da bulaştığı ve 55. Süvari Alayı'nın da dağıldığı vurgulanmıştır. 54. Süvari Alayı'nın ise, bu etki ile geri çekildiği, bunun üzerine 14. Süvari Tümen Komutanlığı kuvveti geride yeniden toplamaya başlamaya çalıştığı ifade edilmiştir⁵⁷⁷.

⁵⁷⁵ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 141-143.

⁵⁷⁶ Bu özetle, "20 Temmuz 1921 tarihinde orduca bilinen Yunan kuvvetinin durumu bir tümen Bozdağ karşısında bir tümen İnönü'nden Çukurhisar'a hareketinde, bir tümen Eskişehir - Sivrihisar caddesiyle ilerleyerek Mamacı - Sultandere hattında temasta, bir tümen Mamacı güneyinde Sultandere Çayı'na ilerlemiş, 19 Temmuz 1921 tarihinde Supurd sirtlarını işgal eden tümen ile Ayvacık'a gelen tümenin teması yok, iki Yunan tümeni de 12. Grup karşısındadır. 20 Temmuz 1921 akşamı Batı Cephesi'nin durumu ise 1. Grup: 1. Süvari Tümeni Bozdağ - Gökdere hattındadır. 12. Grup: 2. Süvari Tümeni Ahmetturanbaba - Şecaattin hattındadır. 5. Süvari Grubu: 3. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı Seyitgazi - Hacıbektaş - Virancık mıntikasındadır." denmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 144-145.

⁵⁷⁷ Bu sırada 14. Süvari Tümeni'nin solundan Malyabaşı Tepesi eteklerine doğru ilerleyen 3. Süvari Tümeni'nin de Yunan kuvvetinin piyade ateşi etkisi karşısında çekilmek zorunda kaldığı gözlemlenmiştir. Yunan kuvvetinin topçu ateşi olmamasından, tümenler piyade ateş menzili dışına çıkar çıkmaz tekrar toplanabildiği, Yunan kuvvetinin bu sırada ilerlemesine devam ettiği ve Kırgız Dağı'nı ele geçirmeye çalıştığı bildirilmiştir. Bu arada 12. Grup Komutanlığına başvuru olarak bir piyade alayı gönderilmesi istenmişse de bu saate kadar Grup Komutanlığının bu isteği yerine getirilemediğinden, 5. Süvari Grubu, tümenlerini daha kuzeye almak zorunda kaldığı ve bu suretle Yunan kuvvetinin de akşama doğru Kırgız Dağı kesimi eline geçtiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun piyade ile

5. Süvari Grup Komutanlığının, 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.00'de Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; Yunan 5/43. Evzon Alayı'nın, 13. Yunan Tümeni'nin yancısı olarak bir taburunu Seyitgazi doğusunda cephede bıraktığı, asıl kuvveti ile Kırgız Dağı yönünde ilerlediği ve bu kesimi ele geçirdiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun bir tümen olarak tahmin ettiği kuvvetin bu Yunan alayı olduğu tahmin edilmiştir. Yunan kuvvetinin Kırgız Dağı'nı ele geçirmesi üzerine. 5. Süvari Grubu bu kesimin kuzey ve kuzeydoğusuna çekilerek 3. Süvari Tümeni'nin sağda, 14. Süvari Tümeni'nin solda olmak üzere yeni bir cephe kurulduğu bilgisi verilmiştir. Mecidiye Çiftliği istikametinde doğudan batıya doğru dost veya düşman olduğu kestirilemeyen bir yürüyüş kolunun ilerlediği ve kolbaşının Mahmudiye hizasına geldiği bildirilmiştir. Bu kolun Yunan kuvvetine bağlı bir kol olması halinde, ordu güç bir duruma düşeceği ifade edilmiştir. Nitekim, alınan bu haber üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin bu istikamete gönderildiği, yapılan keşif sonunda bu kolun Mahmudiye'ye çekilen 2. Depo Alayı olduğu anlaşıldığı söylenmiştir. Bunun üzerine 14. Süvari Tümeni'nin, 21/22 Temmuz 1921 gecesi Hamidiye üzerinden Mahmudiye'ye gelerek kuzey ve batıya karşı emniyet düzeni alıp geceyi burada geçirdiği bilgisi verilmiştir⁵⁷⁸.

14. Süvari Tümen Komutanlığınca, Kırgız Dağı kuzeyinden yapılan gözetlemede; 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.30'da Mahmudiye güneyinden derinliği 20 dakika

desteklenmesi için, Genelkurmay Başkanlığı'nca Mahmudiye'de bulunan 500 tüfekli Depo Alayı, Kırgız Dağı istikametinde ileri sürülmüşse de yeni ve eğitim görmemiş erlerden kurulu bulunan Depo Alayı'nın bir etkisi olmadığı ve hiçbir iş görmeden geri çekildiği vurgulanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 480-481.

⁵⁷⁸ Albay Fahrettin Bey, 21 Temmuz 1921 sabahı Cevizli istikametinde güneye hareket ederken İkikuyu'dan kuzeydoğuya ilerleyen bir Yunan koluna rastlanarak muharebeye girildiğini söylemiştir. Bu sırada Hamitli'den Malyabaşı Tepesi istikametinde diğer bir Yunan kolunun ilerlemekte olduğunu gördüğünü ifade etmiştir. Daha doğudan top sesleri işitildiğini, doğuya yönelerek Malyabaşı istikametinde muharebeye tutuşulduğu bilgisini vermiştir. Yunan kuvvetinin sürekli olarak kuzeydoğuya doğru sarkmakta olduğunu, bir Yunan tümenin Cevizli'den kuzeydoğuya doğru ilerlediği anlaşıldığını, bunun daha doğusundan bilgi alınmadığını dile getirmiştir. Bu suretle, Yunan kuvvetinin Emirdağ - Seyitgazi arasından büyük bir kuşatma hareketi yapmak istediği anlaşılıyor ifadelerine yer vermiştir. 5. Süvari Grubu'nun 20 Temmuz 1921 tarihinde Seyitgazi üzerinden Akin istikametinde 12. Grubun taarruzuna katılması, aslında yorgun olan Grubun bu kesimde bağlanmasına sebep olduğu ve 21 Temmuz 1921 tarihinde ise 3. Süvari Tümeni'nin 12. Grupça değiştirilmesi geciktirildiğinden; Cevizli üzerinden ilerleyen Yunan kuvvetlerinin, daha ilerden karşılanarak tespit edilmesi mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu yüzden, cephe sol kanadında tehlikeli, güç bir durum meydana geldiği; Kırgız Dağı gibi çok önemli ve hakim bir arazi kesimi, erkenden Yunan kuvvetinin eline geçtiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının emrine verilen 3. Kafkas Tümeni'nin, ancak 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00'de Arapören'e geldiği, 3. Süvari Tümeni'nin soluna ve Kırgız Dağı'nın kuzey eteğine yerleştirildiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, elindeki kuvvetlerle 22 Temmuz 1921 sabahı Kırgız Dağı'ndaki Yunan kuvvetlerine baskın yapmak kararını aldığı, akşama kadar bu kesimde Yunan birliğinin büyük bir kuvveti görülmediği ve Yunan kuvvetinin topçu bile kullanmadığı ifade edilmiştir Yunan kuvvetinin, tepelerde zayıf tahkimat yaptığı bilgisi de verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, eğer Mahmudiye güneyinden bir Yunan kolunun geçtiği ihtimaline karşı, elindeki kuvvetlerle bunun önünü kesmeye çalışacağı, Yunan kuvvetinin o yöne ilerlemişse batıya yönelerek Melikgazi istikametinde ilerleyeceği düşüncesinde olunmuştur. Seyitgazi kuzeyindeki 57. Tümen'in saat 20.10'da verdiği rapordan, güneyden Kızıldağ yönünde ilerleyen Yunan kuvvetlerinin bir kısmının ayrılarak Yazıdere doğrultusunda ilerlediği ve bunların tamamının bir tümen kadar olduğu anlaşılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 481.

(2400 metre) süren bir yürüyüş kolunun geçtiği; fakat niteliğinin anlaşılmadığı, bu kuvvetin Mahmudiye doğrultusuna yöneldiği tespit edilmiştir⁵⁷⁹.

21 Temmuz 1921 akşamında 14. Süvari Tümeni'nin keşif görevi ile Hamidiye üzerinden Mahmudiye istikametinde hareket ettirildiği ve 21/22 Temmuz 1921 gecesi Mahmudiye kesimine geldiği vurgulanmıştır⁵⁸⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının 22 Temmuz 1921 tarihinde Mahmudiye Telgraf Merkezi aracılığıyla Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği sabah raporunda; Mahmudiye ile Mecidiye Çiftliği arasında bulunan 14. Süvari Tümeni'nden henüz bir rapor alınmadığı ifade edilmiştir⁵⁸¹.

5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.00'ten sonra 12. Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 3.00'ten önce Çifteler'e hareket edeceği bilgisi verilmiştir⁵⁸².

⁵⁷⁹ 5. Süvari Grup Komutanlığı, Mahmudiye güneyinden bir Yunan kolunun geçtiği ihtimaline karşı, elindeki kuvvetlerle bunun önünü kesmeye çalışacağını, Yunan kuvvetinin o yöne ilerlemişse batıya yönelerek Melikgazi istikametinde ilerleyeceğini söylemiştir. Seyitgazi kuzeyindeki 57. Tümen'in 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.10'da verdiği raporda, güneyden Kızıldağ yönünde ilerleyen Yunan kuvvetlerinin bir kısmının ayrılarak Yazidere doğrultusunda ilerlediği ve bunların tümünün bir tümen kadar olduğu anlaşılmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin, bu sıralarda Düztepe ile Kırgız Dağı arasında güneybatıya doğru cephe aldığı belirtilmiştir. Cephenin sol kanadında, durumun bu şekilde aleyhte gelişmesi üzerine, Batı Cephesi Komutanlığının 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 22.30'da Mahmudiye ve Başara haber merkezleri aracılığı ile 5. ve 12. Grup Komutanlıklarına, "5. Süvari Grubun 3. Kafkas Tümeni ile birlikte, 22 Temmuz sabahı güneş doğuncaya kadar Çifteler'de bulunmasını ve bu istikametten Sivrihisar'a doğru gelişecek bir düşman hareketini kesin olarak durdurması" emretmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 481-482.

⁵⁸⁰ 5. Süvari Grup Komutanlığının 21 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00'de, Arapören'e gelmiş bulunan 3. Kafkas Tümeni ile birlikte, ordunun ve özellikle 12. Grubun çekilmesini himaye edebilmek için, Kırgız Dağı'na karşı tertip aldığı ve 3. Süvari Tümeni de bu tümenin solunda düzen aldığı anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının Arapören'de, Batı Cephesi karargâhının ise Alpay'da konuşlandığı bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 489.

⁵⁸¹ Yunan kuvvetinin 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'a kadar Kırgız Dağı - Malyabaşı - Tepesi - Hamitli hattı kuzeyine geçtiği bildirilmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin, Kırgız Dağı ile Düztepe arasında Melikgazi istikametine taarruz hareketine başladığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, Düz Tepe'den Malyabaşı Tepesi'ne doğru hareket ettiği, Yunan kuvvetinin gece Kırgız Dağı Tepelerine makineli tüfek atışı yaptığı, topların bu tepeyi ateş altında tuttuğu ve Yunan topçusunun olmadığı vurgulanmıştır. ATASE Arşivi, K:1138, D:84.; ATASE Arşivi, K:1138, D:84a.

⁵⁸² Yunan kuvvetinin 22 Temmuz 1921 tarihinde iki üç tümeniyle Kırgız Dağı doğusundan Hamidiye - Mahmudiye hattına ilerlediği bilgisi verilmiştir. Batı Cephesi birlikleri yeni toplanma mıntikasına hareket edeceği, 12. Grubun 23 Temmuz 1921 akşamı Sivrihisar'da toplanacağı, 5. Süvari Grubu'nun Kaymaz - Çifteler hattında kalarak Yunan kuvvetinin daha doğuya ileri hareketini mümkün olduğu kadar durduracağı emredilmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin şimdi mevziinde kuvvetli bir artçı bırakarak büyük kısmıyla bu gece Kaymaz'a hareket edeceği ve orada bir mevzi tutacağı söylenmiştir. 3. Kafkas Tümen artçısının şimdiki mevziinde Yunan kuvvetinin ileri hareketini mümkün olduğu kadar geciktirdikten sonra geriye alınacağı bildirilmiştir. Onun için bu artçıda iki top bulunması gerektiği de eklenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Sivritepe civarında kalarak Mecidiye Çiftliği ve bunun kuzey ve güney istikametlerini keşif ettireceği ifade edilmiştir. İki süvari alayıyla Emirdağ yoluyla gelmekte olan Mürettep Tümen Komutanı Zeki Bey'in 23 Temmuz 1921 tarihinde Çifteler'e varacağı, birliklerin yük hayvanlarının yanlarında kalmak üzere tekerlekli büyük ağırlıklarını Kavuncu Köprüsü'nden geçireceği, Sakarya doğusuna götürecekleri ve orada grup grup toplanacağı ve dağıtılacağı söylenmiştir. 3. Kafkas Tümen Komutanı raporlarını süvari ile Çifteler'e göndereceği ve önemli raporlarını hem 12. Gruba hem de Batı Cephesi Komutanlığına arz edeceği bildirilmiştir. Depo Alayı'nın 3. Kafkas Tümeni emrine katılacağı, Albay Aldülrezzak Bey'in er, subay ve atlılarıyla şimdilik Fahrettin Bey ile birlikte

Batı Cephesi Komutanlığı bölgesinde 5. Süvari Grubu kesiminde, 21/22 Temmuz 1921 tarihinde saat 21.00 sıralarında, 12. Grubun çekilmesini emniyet altına alacağına karar verilmiştir. Bu amaçla 14. Süvari Tümeni'nin, "*büyük bir düşman kuvvetinin batıdan kuzeydoğuya ilerleyerek Mahmudiye yakınından geçmekte olduğu*" haberi üzerine, durumu keşfetmek görevi ile Mahmudiye yönüne gönderildiği ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Mahmudiye'ye gelerek köyün batı sırtlarında gerekli örtme ve emniyet düzeni aldığı; yapılan keşif sonunda bu yürüyüş kolunun Yunan kuvveti olmayıp o civardaki 2. Depo Alayı olduğu belirtilmiştir. Kırgız Dağı Yunan kuvveti oldukça Batı Cephesi birliklerinin çekilmesi çok güç olduğu, çekilmeyi örtmek ve emniyete almak için, Yunan kuvvetinin ileri hareketinin durdurulmasının gerekli olduğu dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye batı sırtlarında bulunduğu söylenmiştir⁵⁸³. 14. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye'de tertip aldığı ifade edilmiştir⁵⁸⁴. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 22 Temmuz 1921 tarihinde saat 23.00'te, 23 Temmuz 1921 tarihi için birliklere verdiği emirde, 14. Süvari Tümeni'nin Çifteler'e hareket etmesi istenmiştir⁵⁸⁵.

5. Süvari Grubu kesiminde 22/23 Temmuz 1921 gecesinin sessizlikle geçtiği, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'a kadar Yunan kuvvetinin Mahmudiye'ye gelmediği belirtilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığından 5. Süvari Grubu'na; Alpu (hariç) - Emirdağ - Ortatepe - Mahmudiye - Ertuğrul köyü - Çifteler hattında kalarak Cephe birliklerinin çekilmesinin örtülmesi görevi verilmiştir. Bu amaçla, 14. Süvari Tümeni'nin 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 15.00'te Mahmudiye kesiminden Çifteler'e hareket etmesi emredilmiştir⁵⁸⁶.

23/24 Temmuz 1921 akşamında Batı Cephesi asıl kuvvetlerinin Sakarya gerisine çekilmesini örtmek ve himaye etmek üzere 14. Süvari Tümeni'nin Ertuğrul köyünde olduğu dile getirilmiştir⁵⁸⁷.

bulunacağı ifade edilmiştir. Fahrettin Bey'in 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 3.00'e kadar Mahmudiye'de kalacağı, ondan sonra Çifteler'e gideceği bilgisi verilmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 110-112.

⁵⁸³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 501-502.

⁵⁸⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 510.

⁵⁸⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 504.

⁵⁸⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 517-518.

⁵⁸⁷ 22/23 Temmuz 1921 akşamı, 2. Süvari Tümeni'nin Şerefiye'den, 4. Süvari Tugayı'nın Kaymaz'dan Çifteler'e yürüdüğü, 3. Süvari Tümeni'nin Mecidiye Çiftliği doğusunda Serçesivrisi Tepe kesiminde, 3. Kafkas Tümeni'nin takviyeli 8. Alayı'nın Mahmudiye'nin doğu sırtlarında, 3. Kafkas Tümeni'nin de asıl kuvvetiyle Kaymaz'da olduğu ifade edilmiştir. 3. Kafkas Tümen Süvari Bölüğü'nün Şerefiye istikametinde ileriye hareket ettirildiği, 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de bulunduğu dile getirilmiştir. Batı Cephesi karargâhının Sarıköy'den Polatlı'ya hareket ettiği bilgisi de verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, ss. 523-524.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 17.30'da Grup birliklerine 11 numaralı harekât emri gönderilmiştir⁵⁸⁸. Bu emirde; 14. Süvari Tümeni'nin, hemen Ertuğrul köyüne geleceği bu bölgede seçeceği savunma mevziini tahkim ile Yunan kuvvetini durdurmaya çalışacağı belirtilmiştir. Mahmudiye - Düztepe - Kırgız Dağı arasındaki kesimi keşfettireceği ve bir bölüğü ile de Serçesivrisi'ni tutacağı ifade edilmiştir⁵⁸⁹.

5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, 24 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.30'da 11 numaralı Grup emrine ek olarak verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin, bir alayı ile Mahmudiye doğusunda, bir alayı ile Mahmudiye batısında ve diğer alayı ile de Mahmudiye ile Tatarkışla arasında bulunmasını istemiştir. Gerektiğinde 14. Süvari Tümeni'nin Seydisuyu'nun iki tarafında Yunan kuvvetinin hareketini durdurarak yavaş yavaş Tatarkışla dolaylarında meydana getireceği basit tahkimat hattına çekilmesini söylemiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'e öneri sunduğu fakat bu önerinin kabul edilmediği anlaşılmıştır. Bunun üzerine Fahrettin Bey, Yunan kuvvetinin bir baskısı olmadan 3. Kafkas Tümeni'nin Sivrihisar'a çekilmesini uygun bulmadığını, kısmen Yunan kuvvetini üzerine çekmek ve hareketini mümkün olduğu kadar geciktirmek üzere, 14. Süvari Tümeni'ni Mahmudiye doğu ve batı sınırlarına sürdüğünü ifade etmiştir⁵⁹⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Çifteler'den 25 Temmuz 1921 tarihinde⁵⁹¹. Yunan kuvvetinin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 1.30'dan itibaren bir tünden

⁵⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 520.

⁵⁸⁹ 5. Süvari Grubun karşısındaki 2. Yunan Kolordusu'nun Kırgız Dağı - Düztepe - Ortatepe hattında olduğu ifade edilmiştir. Bu kuvvetlerin, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 9.00'da Şerefiye ve kuzeyi doğrultusunda iki kolla ilerlemeye başladığı belirtilmiştir. Yunanlıların Hamidiye - Ağapınar arasında dokuz tümeni olduğu tahmin edildiği vurgulanmıştır. Hamidiye dolaylarında 5. ve 13. Yunan Tümenleri, Arapören kesiminde 1. Yunan Kolordusu'na bağlı 1., 2. ve 12. Yunan Tümenleri, Karatokat gerisinde 9. Yunan Tümeni; Ağapınar kesiminde 7. ve 10. Yunan Tümenleri bulunduğu söylenmiştir. Batı Cephesi kuvvetlerinin, yeni savunma bölgelerinde toplanacağı, 5. Süvari Grubun, Sivrihisar istikametini örteceği ve Yunan kuvvetinin sağ yan ve gerilerine akınlar yapmak suretiyle Seyitgazi - Döğer ulaştırma hattını keseceği kararlaştırılmıştır. 3. Kafkas Tümeni'nin, Yunan kuvvetini Kaymaz kesiminde karşılayacağı ve mümkün olduğu kadar onu durduracağı, Sivrihisar yönünde yavaş yavaş çekileceği bilgisi verilmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin, 5. Süvari Grubla haberleşmediği sürece Batı Cephesi Komutanlığından emir alacağı da eklenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 23 Temmuz 1921 tarihinde saat 20.00'de Mecidiye Çiftliği doğusunda Hayriye köyüne gideceği; Malyabaşı - Çiçengöç - Cevizli istikametlerini keşfettireceği emredilmiştir. Bu istikametten zayıf Yunan müfrezelerinin gelmesi ihtimal içinde olduğundan buna karşı savunma düzeni alacağı da eklenmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın, 23/24 Temmuz 1921 gecesi Çifteler'e geleceği, her süvari alayından bir çavuş veya onbaşı komutasında, dönder atlı emir alıcı 5. Süvari Grup karargâhına gönderileceği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Çifteler'de de olduğu da belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 520-521.; ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 120-122.

⁵⁹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, ss. 525-526.

⁵⁹¹ Ayrıca, Yunan kuvvetinin 25 Temmuz 1921 tarihinde öğleden sonra saat 1.30'dan itibaren bir tünden fazla kuvvetiyle Hamidiye - Mecidiye Çiftliği istikametinde harekete başladığını bildirmiştir. Hamidiye civarındaki ordugahların yıkıldığını, 3. Süvari Tümeni'nin Serçesivri Tepesi'ni savunacak Yunan kuvvetini sıkıştırması halinde

fazla kuvvetiyle Hamidiye - Mecidiye Çiftliği - Çiftlik istikametinde harekete başladığını ve Hamidiye civarındaki ordugahların bırakıldığını dile getirmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 55. Süvari Alayı'nı 3. Kafkas Tümeni emrine Kaymaz'da verileceğini ve 55. Süvari Alayı'nın 3. Kafkas Tümeni cephesinde keşifler yapacağını belirtmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin geriye kalanı ile Yunan kuvvetinin baskısı karşısında kademe kademe Ertuğrul köyü - Kızılcağöl istikametine çekilme emri verdiğini belirtmiştir⁵⁹². Kaymaz'daki 14. Süvari Tümeni'nin süvari alayının da önce Sivrihisar ve oradan güneye Aktaş istikametine çekilerek 14. Süvari Tümeni'ne katılacağı dile getirilmiştir⁵⁹³.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 25 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin şimdilik durumunu koruyacağı ve Serçesivrisi Tepesi ile haberleşme kuracağı bilgisi verilmiştir⁵⁹⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kaymaz bölgesinden 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin Kaymaz - Mahmudiye hattında keşifte bulunacağını söylemiştir⁵⁹⁵.

5. Süvari Grup Kurmay Başkanı Baki Bey, 25 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Harekât Şubesi Müdürlüğü'ne gönderdiği telgrafta⁵⁹⁶; 14. Süvari Tümeni'nin

Çifteler - Belpınar istikametinde çekileceğini belirtmiştir. 3. Süvari Tümeni ile bağlantı kurulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin taraflardan baskı ve tehlike görmedikçe Kaymaz mevzilerinde kalacağını, Yunan kuvvetinin sıkıştırmasıyla Sivrihisar'a çekileceğini ve kendi cephesindeki Yunan kuvvetinin durumundan 5. Süvari Grubu ve orduyu haberdar edileceğini eklemiştir. Yunan tümeni cephesinde faaliyet göstermeyip Çifteler'i işgal edecek olursa 3. Kafkas Tümeni'nin derhal Sivrihisar'a çekilmesi emrini vermiştir. 2. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın akıncılık görevine devam edeceklerini, durumda bir değişiklik olmazsa 25/26 Temmuz 1921 gecesi Belpınar'da bulunacağını ifade etmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 133-135.

⁵⁹² ATASE Arşivi, K:1200, D:88ab.

⁵⁹³ 3. Süvari Tümeni'nin; Çifteler - İhsaniye bölgesinde bulunacağı ve Malyabaşı - Cevizli - Yarbasan hattına karşı keşif ve fırsat çıkınca Yunan kuvvetinin gerilerine baskın yapacağı; Serçesivrisi'nde devamlı olarak küçük bir kuvvet bulunduracağı ve bu kesimi savunacağı belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin üstün Yunan kuvvetinin baskısı karşısında Çifteler - Belpınar istikametine çekileceği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin gerilerine baskın yapma görevi verilen 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın hareketleri şu şekilde gelişme göstermiştir: 2. Süvari Tümeni'nin 25/26 Temmuz 1921 tarihinde Çifteler'den hareket edip Bardakçı doğusuna intikal edeceği, burada gece dinlenip 27 Temmuz 1921 sabahı Çakırca - Yapıldak istikametinde hareket edeceği, 28 Temmuz 1921 tarihinde Gökbahçe - Sarıcaova - Etyemez - Sevdiğin istikametinde ilerlemesine devam edip Yunan kuvvetinin Dumlupınar - Kütahya menzil hatlarına 4. Süvari Tugayı ile birlikte baskın yapacağı belirtilmiştir. Ayrıca demir yolunu tahrip edecekleri de söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da aynı tarihte Çifteler'den hareket edip, 26 Temmuz 1921 tarihinde Bünheşit batısında bulunacağı, geceyi dinlenme ile geçirdikten 27 Temmuz 1921 tarihinde Han - Kilise istikametinde ilerleyerek 27/28 Temmuz 1921 tarihinde Denizli - Leğen - Anıtkaya - Genişler istikametinde hareketine devam edeceği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nden, Kütahya istikametinde hareket ederek Uşak - Kütahya yolunu; 4. Süvari Tugayı'nın da, güneye hareketle Uşak - Afyonkarahisar yolunu kesmeleri isteneceği ifade edilmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin örtme göreviyle Kaymaz mevziinde kalması ve bir zorunluluk karşısında Sivrihisar'a çekilmesi emredilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 103-104.

⁵⁹⁴ ATBD, Yıl:42, Sayı:95, ss. 136-137.

⁵⁹⁵ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ac.

⁵⁹⁶ ATASE Arşivi, K:1200, D:88ae.

Mahmudiye doğu ve batı sırtlarına sürdüğünü söylemiştir⁵⁹⁷. 25 Temmuz 1921 akşamı 14. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye kesiminde olduğu dile getirilmiştir⁵⁹⁸.

25 Temmuz 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni komutanının Yarbay Suphi Bey, Kurmay Başkanının ise Binbaşı Ziya Bey olduğu ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümen birliklerinin ise 3., 54., 55. Süvari Alaylarından meydana geldiği, ayrıca bir topçu bataryasının ve 14. Süvari Tümeni'ne bağlı birliklerinde bulunduğu belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar bölgesinde konuşlandığı dile getirilmiştir⁵⁹⁹.

5.3. 26 TEMMUZ 1921-22 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI

26 Temmuz 1921 akşamı 14. Süvari Tümen kuvvetlerinin büyük kısmının Çifteler'de toplandığı vurgulanmıştır. Akşam saatlerinde Belpınar'a gitmesi için emir alan 14. Süvari Tümeni komutanının 54. Süvari Alayı'nı Çifteler'de bırakarak saat 21.00' de geri kalan birlikleriyle Belpınar'a hareket ettiği bildirilmiştir⁶⁰⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 27 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına, Aziziye Mıntıka Komutanlığına, Sivrihisar Havalisi Komutanlığına, Mürettep Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin Balçıkhisar'dan - Kazıköy'e kadar bütün cepheyi gözetleyeceği bilgisi verilmiştir⁶⁰¹.

5. Süvari Grubu bölgesinde, 27 Temmuz 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin Polatlı'ya hareket etme emrini aldığı bundan dolayı mevzii ve görevini 14. Süvari Tümeni'ne teslim ettiği, ardından Polatlı'ya hareket için de Belpınar doğusunda toplandığı anlaşılmıştır. 27 Temmuz 1921 tarihinde sabahın erken saatlerinde Belpınar'a gelen 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, 14. Süvari Tümen Komutanı ile birlikte araziye gezdikten sonra 14. Süvari Tümeni'ne Belpınar batı sırtlarında savunma düzeni almasını, Hamitli ve Bünheşit istikametlerinin devamlı olarak keşif ve gözetlenmesini, ayrıca Bağlıca'ya gelecek olan 2. Süvari Tümeni'yle irtibat sağlamasını

⁵⁹⁷ ATASE Arşivi, K:1200, D:88aea.

⁵⁹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 543.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 100-101.

⁵⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 52-53.

⁶⁰⁰ 26 Temmuz 1921 tarihinde, 3. Süvari Tümeni'nin (Çifteler bölgesinde) asıl kuvvetleriyle Belpınar kesiminde toplanmak için emir aldığından o da bulunduğu yerden hareket ettiği, 3. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın, buldukları Kadıköy - İhsaniye - Bünheşit bölgesinden hareket ederek Han bölgesinde toplandığı bilgisi verilmiştir. Bu birliklerin 27 Temmuz 1921 tarihinde Yapıldak istikametinde yürüyüşlerine devam edecekleri söylenmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının da Kaymaz'dan hareket ederek Çifteler'e geldiği, buradan da Belpınar'a intikal edeceği bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 109.

⁶⁰¹ ATASE Arşivi, K:1355, D:160.

emretmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin aldığı bu emir üzerine Belpınar'ın batısındaki sırtlarda gerekli savunma düzeni alındığı ifade edilmiştir⁶⁰².

14. Süvari Tümen Komutanlığı, Belpınar'dan 28 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin harp düzenini ekte sunduğunu ifade etmiştir⁶⁰³. 14. Süvari Tümeni'ne ait 28 Temmuz 1921 tarihindeki harp düzeninde 14. Süvari Komutanı Yarbay Mehmet Suphi Bey, Kurmay Başkanının da Binbaşı Ziya Bey olduğunu bildirmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3., 54. ve 55. Süvari Alaylarının olduğunu söylemiştir. 3. Süvari Alay Komutanının Yarbay Ferit Bey olduğunu, ayrıca 4 hafif makineli tüfek, 2 ağır makineli tüfek bulunduğu dile getirmiştir. 54. Süvari Alay Komutanının Binbaşı Hüseyin Bey olduğunu, buna ilaveten 54. Süvari Alayı'nın 2 hafif makineli tüfek, 3 ağır makineli tüfekten meydana geldiğini ifade etmiştir. 55. Süvari Alayı'nı Binbaşı Kadri Bey'in komuta ettiğini ve 1 hafif makineli tüfek, 3 ağır makineli tüfek bulunduğunu bildirmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 4 kudretli cebel topu ile birer adet hucüm müfrezesi, muharebe takımı ve istikham takımının da dahil olduğu belirtilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın ağır makineli tüfeği Sobran civarında Yunan topçusu tarafından parçalandığı ifade edilmiştir⁶⁰⁴. 14. Süvari Tümeni'ne ait 28 Temmuz 1921 tarihindeki krokide, 55. Süvari Alayı'nın Kaymaz'da 3. Kafkas Tümeni emrinde olduğu bilgisi de verilmiştir⁶⁰⁵.

28 Temmuz 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümen bölgesinde sükunetin devam ettiği, 14. Süvari Tümen birliklerinin önceki bulunduğu hattı sağlamlaştırmaya sürdürdüğü

⁶⁰² 2. Süvari Tümeni'nin 26/27 Temmuz 1921 gecesi engebeli ve sarp bir yoldan yürüyerek sabaha karşı Yapıldak civarına geldiği, Yapıldak'ta 2. Süvari Tümeni'nin 27 Temmuz 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar dinlendikten sonra Demirli istikametinde yürüyüşe geçtiği ifade edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da 27 Temmuz 1921 sabahı Kilise kesimine yanaştığı, 4. Süvari Tugayı'nın Kilise kesiminde gününü dinlenerek geçireceği, gece Demirli ve güneyine intikal edecek şekilde tekrar yürüyüşe başladığı bildirilmiştir. 27 Temmuz 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin durumu hakkında bilgi alabilmesi için ileriye gönderilen keşif kollarından henüz bir rapor alınmadığı vurgulanmıştır. Ancak köylülerden alınan bilgilere göre, Yunan keşif kollarının Gökbahçe ve Yapıldak'a kadar geldikleri, Döğer'de menzil teşkilatının bulunduğu söylenmiştir. Ayrıca, Afyonkarahisar - Kütahya ve Afyonkarahisar - Uşak istikametlerinde oto ulaştırma faaliyetlerinin olduğu; Afyonkarahisar - Dinar - Gazlıgöl ve Anıtkaya'da bazı Yunan kuvvetlerinin bulunduğu öğrenilmiştir. Buna ilaveten, Demirli ve Eski Eymir'e de ara sıra Yunan keşif kollarının gelip gittiği haberi alınmıştır. Aynı gün Batı Cephesi Komutanlığına verilen emirde ise Yunanlıların Çifteler - Emirdağ üzerinden Sakarya güneyi, Cihanbeyli Yaylası istikametinde mevziin sol kanadına doğru bir çevirme hareketi yapması halinde, Türk süvarileri asıl kuvvetleriyle Akgöl - Bayatolu bölgesinde bulunarak ve Ilgın - Akşehir menziline arkasını vererek, Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etki yapmasının hesaba katılması istenmiştir. Diğer taraftan Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar'dan Çay - Akşehir istikametinde ilerlemesi halinde ise Bayatolu üzerinden güney ve batıya doğru etki yapması ihtiyacı karşısında kalınabileceği ve bu düşünceye göre Akgöl - Bayatolu bölgesinin su ve erzak durumunun incelenmesinin yapılması istenmiştir. Bu maksatla Ilgın ve Akşehir'den bu bölgeye doğru bir menzil hattının kurulması için gerekli hazırlıkların yapılması 5. Süvari Grup Komutanı ile Menzil Müfettişliği'nden istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 112-113.

⁶⁰³ ATASE Arşivi, K:1340, D:106ad.

⁶⁰⁴ ATASE Arşivi, K:1340, D:106ae.

⁶⁰⁵ ATASE Arşivi, K:1340, D:106af.

belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin karşısındaki Yunan kuvvetinin de sağlamlaştırma ile uğraştığı vurgulanmıştır⁶⁰⁶.

29 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin bir yandan bölgesindeki keşif faaliyetine devam ettiği, diğer taraftan 14. Süvari Tümen komutanının civardaki köylerden topladığı insan gücü ile mevziilerini pekiştirmeye çalıştığı belirtilmiştir⁶⁰⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 30 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına 25 Temmuz 1921 tarihindeki 14. Süvari Tümeni'nin 61 muharip 31 gayri muharip subay, 748 muharip 712 gayri muharip asker, 892 piyade tüfeği, 135 hazır piyade cephanesi, 7 ağır 8 hafif makineli tüfek, 712 adet cephanesi, 4 top, 152 atım cephanesi 1.282 hayvan, 6 araba iâşe kuvvesi, 1.460 asker, 1.282 hayvanın olduğu bildirilmiştir⁶⁰⁸.

30 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin, mevziilerini tahkime çalıştığı; önce verilen emre göre 55. Süvari Alayı'nın bir bölüğünü Kaymaz'da bırakarak Belpınar'a hareket ettiği ve 30/31 Temmuz 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'ne katıldığı belirtilmiştir⁶⁰⁹.

⁶⁰⁶ 28 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup bölgesinde bulunan Hamidiye - Düztepe - Melikgazi - Karahöyük - Bardakçı hattında Yunan ileri müfrezelerinde bir hareket görülmediği ifade edilmiştir. Çeşitli kaynaklardan alınan haberlere göre Han - Yapıldak - Kümbet - Karacaören - Yarbasan kesimlerinde Yunan kuvvetinin bulunmadığı öğrenilmiştir. Yunanlıların Ortatepe - Mahmudiye - Düztepe - Hamidiye hattı ve batısında kesinlikle 5., 13. ve muhtemelen 12. Yunan Tümenlerinden kurulu bir kolordusunun bulunduğu vurgulanmıştır. 13. Yunan Tümeni'nin 25 Temmuz 1921 tarihinde güneye hareketle Bardakçı - Akarsu doğu sırtları - Hamidiye - Çiçengöç bölgesine geldiği, fakat 26 Temmuz 1921 sabahı diğer iki tümenin Arapören üzerinden Seyitgazi'ye doğru hareket ettiği, aynı günün akşamına kadar bu kuvvetlerin Çatören - Yarbasan - Kümbet bölgesine gelmediği öğrenilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 117.

⁶⁰⁷ 29 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup kesiminde, Batı Cephesi Komutanlığının emrine göre; 3. Kafkas Piyade Tümeni'nin bir topçu bataryası ile takviyeli 8. Alayı'nı 5. Süvari Grup emrine bırakarak geri kalan kuvvetiyle 3. Grup emrine girmek üzere Sivrihisar'a hareket ettiği ifade edilmiştir. Hamidiye - Mecidiye Çiftliği ve Bardakçı kesimlerinde Yunanlıların faaliyetinin görülmediği, ancak Bardakçı civarında Yunan kuvvetinin çok sayıda ordugah çadırının olduğu dile getirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin yürüyüşüne 29 Temmuz 1921 tarihinde de devam ederek saat 18.30'da Polatlı'da dinlenmeye geçtiği bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 121-122.

⁶⁰⁸ Batı Cephesi Komutanlığına 25 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup kuvvetinin, 3. Kafkas Tümeni 145 muharip 59 gayri muharip, 2.436 muharip 1.034 gayri muharip asker, 1.832 piyade tüfeği, 12 subay, 22 ağır makineli tüfek, 253.288 piyade tüfeği, 10 top, 1.053 atım cephanesi, 1.067 hayvan, 6 araba iâşe kuvvesi, 23.470 asker, 1.067 hayvan mevcut olduğu söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176aq.

⁶⁰⁹ 5. Süvari Grup kesiminde, Yunan ileri emniyet birliklerinin Alpu - Sarıkavak - Akyurt - Ortatepe ve buradan güneye doğru Hamidiye - Mesudiye - Melikgazi - Malyabaşı Tepesi hattında bulunduğu tespit edilmiştir. Bu hat gerisinde Sarıkavakçalı Dağı ve batısında bir tümen kadar kuvvetin çadırı ordugahı gözetlendiği, Düztepe - Kırgız Dağı kesiminde bir piyade, iki süvari alayı ve bir kısım topçusunun bulunduğu, Seyitgazi kesiminde de Yunanlıların bir piyade tümeninin olduğu anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin Kırgız dağı - Düztepe hattını tahkim etmeye devam ettiği bildirilmiştir. 3. Kafkas Tümeni'nin, 8. Alayı ile bir topçu bataryasını ve geçici olarak 3. Kafkas Tümeni emrine verilen 55. Süvari Alayı'nı Kaymaz'da 5. Süvari Grup emrine bırakarak 30 Temmuz 1921 tarihinde saat 19.00 sularında Sivrihisar'a hareket ettiği bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 30 Temmuz 1921 tarihinde saat 5.00'te Tekören kesiminde toplanarak Ayazın - Bayat - Emirdağ yoluyla yürüyüşe geçtiği, 2. Süvari Tümeni'nin Ayazın'da kısa bir moladan sonra Emirdağ istikametinde hareketine devam ederek akşam Burhaniye'ye geldiği ve konmaya geçtiği vurgulanmıştır. Sandıklı ve çevresinde toplanan 4. Süvari Tugayı'nın, 5. Süvari Grup Komutanı'ndan aldığı emre uyarak Şuhut - Çay - Bolvadin yolu ile Emirdağ'a hareket edeceği söylenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 126.

31 Temmuz 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin düzeninde de bir değişiklik olmadığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar civarında görevine devam ettiği dile getirilmiştir⁶¹⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 1 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne bağlı birliklerinin iki güne bir iase, insan ve hayvan miktarlarının bildirilmesini istemiştir⁶¹¹.

5. Süvari Grup Komutanlığı'nın, 1 Ağustos 1921 tarihli kuvvet cetveline göre 14. Süvari Tümeni'nin komutanı Yarbay Mehmet Suphi Bey'in yönetiminde 3., 20., 54. ve 55. Süvari Alaylarının olduğu bildirilmiştir⁶¹².

14. Süvari Tümeni'ne ait 1 Ağustos 1921 tarihindeki kuvvet cetvelinde, 14. Süvari Tümen Komutanının Yarbay Mehmet Suphi Bey olduğu ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alay Komutanının Yarbay Ferit Bey'in bulunduğu ve 2 hafif, 3 ağır makineli tüfek mevcudunun olduğu tespit edilmiştir. 54. Süvari Alay'ın Binbaşı Eminhan Bey komutasında olduğu, 3 hafif, 2 ağır makineli tüfekten meydana geldiği söylenmiştir. 55. Süvari Alay Komutanının Binbaşı Kadri Bey olduğu, ayrıca 3 hafif, 2 ağır makineli tüfek olduğu dile getirilmiştir. Buna ilaveten 14. Süvari Tümeni'nde Krup cebel topçu bataryasının 4 adet olduğu belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin birer adet Hücum Müfrezesi, İstihkam Takımı, Muhabere Takımından oluştuğu ifade edilmiştir. 54. Süvari Alay'ının hafif makineli tüfeklerinden birisini bırakmış olduğu ve Ankara'ya gönderildiği söylenmiştir⁶¹³.

14. Süvari Tümen Komutanlığı, 1 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin kuvvet cetvelini ekte sunduğunu dile getirmiştir⁶¹⁴. 1 Ağustos 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumunda bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir⁶¹⁵.

⁶¹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 130.

⁶¹¹ ATASE Arşivi, K:1339, D:176at.

⁶¹² ATASE Arşivi, K:1340, D:106ac.

⁶¹³ ATASE Arşivi, K:1340, D:106aj.

⁶¹⁴ ATASE Arşivi, K:1340, D:106ak.

⁶¹⁵ 1 Ağustos 1921 tarihinde, yapılan keşif sonuçlarına göre Seyitgazi kesiminde bulunan Yunan kuvvetlerinin büyük kısmının Çiçengöç civarında olduğu, Yunan keşif kollarının bugün Bardakçı civarına kadar geldiği ve üç gün önce Seyitgazi'de bulunan bir tümen kadar Yunan kuvvetinin de Afyonkarahisar'a kaydırıldığı hakkında haber alınmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin birliklerine çeki düzen vermek, ordudan firar etmiş olanların önünü almak ve cepheye yakın bulunmak üzere Emirdağ'da dinlenmeye geçtiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ndeki hayvanların çoğunun nahı olmadığı, bundan dolayı önemli ihtiyacı gidermek için Emirdağ'da sivil idarenin de yardımı sağlanarak nal yapımına başlandığı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bu hazırlıkları yaparken diğer taraftan da bir alay kadar kuvvetini Döğ'er'e gönderdiği, yapılan baskın sonunda Yunanlıların köylülerden zorla aldıkları hayvanların ele

Batı Cephesi Komutanlığının 2 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği emirde; Yunan Ordusu'nun Sakarya Vadisi ve güneyinden mevziin sol kanadına taarruzu halinde, Yunan kuvvetlerinin hangi yollardan gelebileceği, geçmesi olası köprülerin, geçitlerin ve arazinin harekâta vereceği olanakların derecesinin keşif ve incelenmesi istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, bu maksatla 2 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.30'da birliklerine şu emri vermiştir; 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar - Başkurt - Şükraniye kesiminde bulunarak Kırgız Dağı - Hamitli - Cevizli ve Bardakçı istikametlerini keşfedeceğini ve Yunan kuvvetinin hareketlerini gözetleyeceğini söylemiştir. 14. Süvari Tümeni'nin aynı zamanda Belpınar'daki savunma mevziilerinin tahkimatını geliştireceğini ifade etmiştir. Şükraniye - Bünheşit - Kadıkuyusu hattının 14. Süvari Tümeni'ne dahil olduğunu ifade etmiştir. Yunan kuvvetinin ilerlemesi halinde 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar'da Yunan kuvvetini durduracağı sonra 14. Süvari Tümeni'nin Belviran üzerinden Ömerhacı köyüne çekilerek bu köy ile Pınarbaşı arasında mevzie gireceğini söylemiştir⁶¹⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 3 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.15'te 12., 3., 4., ve İhtiyat Grubu Komutanlıklarına çektiği telgrafta; cephede sükûnet olduğunu söylemiş ve 14. Süvari Tümeni'nden keşif taarruzuna görevlendirilen 3. Süvari Alayı'ndan da henüz rapor alınmadığını da belirtmiştir⁶¹⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 3 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne Bardakçı - Cevizli istikametinde bir keşif taarruzu yapmasını emretmiştir. Emir üzerine 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Alayı'nı görevlendirdiği dile getirilmiştir. 3. Süvari Alayı'na verilen emre göre; Yunan kuvvetlerini meydana çıkarmak amacıyla Bardakçı istikametinde hareket ettiği vurgulanmıştır. Ancak 3 Ağustos 1921 tarihindeki harekât hakkında 14. Süvari Tümeni'ne rapor gelmediği ve 3. Süvari Alayı'nın da henüz geriye dönmediği tespit edilmiştir⁶¹⁸.

geçirilerek sahiplerine iade edildiği belirtilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Emirdağ'a gelmek üzere 1 Ağustos 1921 tarihinde de yürüyüşüne devam ettiği ve Çay'a geldiği anlaşılmıştır. Batı Cephesi Komutanlığının 1 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanı'na verdiği emirde Bayatkolü - Kurşunlu Dağı - Katırlı - Akşehir Gölü kenarında Yörükköyü - Turgut - Taahhütlü - Sarıkaya - Katırlı ve Taahhütlü - Çeşmelisebir ile Türkmenler - Çeşmelisebir, Atlan - Çeşmelisebir istikametlerinin çeşitli sınıfların, özellikle büyük süvari birliklerinin hareketine elverişlilik derecesinin hızlı bir şekilde keşfedilerek bildirilmesi istenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 140.

⁶¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 145-146.

⁶¹⁷ ATASE Arşivi, K:1303, D:88ar.

⁶¹⁸ 3 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup kesiminde, iki tarafın keşif faaliyeti devam ettiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Batı Cephesi Komutanlığının Sakarya Vadisi'nde arazi ve yol keşfi hakkındaki sorusuna karşı yollanan keşif sonuç raporunda, Yunan birliklerinin asıl kuvvetleriyle Sakarya Vadisi ve güneyinden Sakarya

5. Süvari Grup Komutanlığı, Emirdağ'dan 4 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nde 1.369 asker ve 1.339 hayvan mevcudunun olduğunu söylemiştir⁶¹⁹. Genelkurmay Başkanlığı, Emirdağ'dan aynı tarihte Sivrihisar Nokta Komutanlığına çektiği telgrafta da 5. Süvari Grup Komutanlığının paylaştığı bilgilerle aynı olduğu anlaşılmıştır⁶²⁰.

4 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin keşif taarruzu için ileri sürdüğü 3. Süvari Alayı'nın Karadağ ve Bardakçı kesimine gönderildiği ifade edilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın burada yaptığı keşifte Malyabaşı - Cevizli - Çiçengiç bölgesinde Yunan kuvvetinden bir tümen ve bir süvari alayının varlığını tespit ettiği söylenmiştir. Bu Yunan ordugahlarının hemen ilerisindeki sırtlarda tahkimli karakolları bulunduğu için baskın imkânı bulunmadığı vurgulanmıştır. 4 Ağustos 1921 tarihindeki keşiften istenilen amacın elde edilmiş olduğu kanısına varan 14. Süvari Tümeni komutanının 3. Süvari Alayı'na geri dönmesi için emir verdiği belirtilmiştir. Bunun üzerine 3. Süvari Alayı'nın

mevziindeki kuvvetlerin sol kanadına ilerlemesi halinde Yukarı Sakarya'nın hareket eksenine paralel oluşundan buradaki köprülerin tahrip edilmesiyle Yunan kuvvetinin hareketine mani olunamayacağı belirtilmiştir. Aslında bu kesimde nehir kısmının dar olduğu için, nehrin iki tarafına ulaştırmayı sağlamak amacıyla Yunan kuvvetinin kısa bir zamanda istediği yerde köprü kurabileceği ifade edilmiştir. Atlı birlikler için geçitler bulabileceği bu nedenle mevcut köprülerden yöre halkının da istifade ettiği söylenmiştir. İlerde muhtemel askeri hareket için yararlanabileceği göz önüne alınarak şimdilik bu köprülerin yıkılmasının gerekli olmadığı, eskiden yapılmış ve suların yükselmesi dikkate alınarak birkaç gözlü sağlam taşlardan yapılmış bu köprülerin Yunan kuvvetinin ileri harekate devamı halinde tahrip edileceği raporla ifade edilmiştir. 12. Grubun emrinde bulunan 20. Süvari Alayı'nın, 3 Ağustos 1921 tarihinde Batıköy'de 4. Süvari Tugayı'na katıldığı söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 2. Süvari Tümeni'ne, 2. Süvari Tümeni'nin asıl kuvvetleriyle 4 Ağustos 1921 tarihinde Bağlıca - Arslanlı - Dikilikaya kesimine ve bir alayı ile de Han'a intikal ederek Han - Karaağaç - Cevizli, Han - Yapıldak, Han - Başara - Boyad istikametlerini keşfetmeleri istenmiştir. Ayrıca, Yunan keşif kolları faaliyetine ve sızmalara engel olmasını emretmiştir. Bunun üzerine 2. Süvari Tümen Komutanı 3 Ağustos 1921 tarihli bir yazısında 2. Süvari Tümeni'nin gerçek muharebe gücünü ve mutlak takviye edilmesi gerektiğini 5. Süvari Grup Komutanı'na teklif etmiştir. Bu yazıda, 2. Süvari Tümeni'nin genel mevcudu incelenirse, özellikle 2. ve 4. Süvari Alaylarından birer bölük bile oluşturulamayacağını belirtmiştir. Diğer iki alayının da gerçekte iki kuvvetli bölükten başka kuvvet olmadığını ifade etmiştir. Önemli sayıya yükselen hayvanların yarıya yakını yaralı olup oldukça yorgun olduğunu ve bunların gerilerde uzun süre bakıma muhtaç olduğunu, bu sebeple 2. Süvari Tümeni'nin şimdiki durumda, kuvvetli bir alay diğer bir deyişle zayıf iki alay olduğunu söylemiştir. 2. Süvari Tümeni'nden randımanlı bir şekilde istifade edilmek isteniyorsa esaslı olarak düzenleme ve takviyeye ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. Aksi halde 2. Süvari Tümeni'nin kendisinden istenen ve beklenen görevleri hiçbir zaman yapamayacağını da eklemiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bir an önce takviye edilmesinin gerekli olduğunu ifade ettikten sonra devamında 2. Süvari Tümeni'nin takviyesi için 4. Süvari Tugayı'nın geri kalan kısmından ve Mürettep Tümen emrindeki iki süvari alayının hiç olmazsa birisinden faydalanılmasını teklif etmiştir. Ayrıca 2. Süvari Tümen topçusunun yetersiz olduğunu, bu topların 2. Süvari Tümeni'ne faydadan çok zarar verdiğini ve yük olduğu bunların yerine menzilleri daha uzun kudretli dağ toplarının verilmesini istenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 154-155.

⁶¹⁹ Ayrıca, Muhafız kuvvetlerden 205 asker ve 190 hayvan, 2. Süvari Tümeni'nde 1.150 asker ve 1.313 hayvan, 4. Süvari Tugayı'nın hayvan ağırlıkları, asker ve hayvanların sayıları alınamamış olduğundan bu mevcuda dahil edilmediği bildirilmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176az.

⁶²⁰ Buna ilaveten, 4 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup karargâhının teller ve telsiz muhabere komiserlerinde vasil olacağı halde 205 asker ve 190 hayvan, 2. Süvari Tümeni'nde 1.150 asker ve 1.313 hayvan, 20. Süvari Alayı ile 4. Süvari Tugayı'nın gerek hayvan ağırlıkları, asker ve hayvanların sayıları alınamamış olduğundan bu mevcuda dahil edilmediği Sivrihisar Merkez Komutanlığı vasıtasıyla 5. Süvari Grup Komutanlığına çekileceği bildirilmiştir. Bu sefer Sivrihisar Nokta Komutanlığı 4 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.35'te 5. Süvari Grup Komutanlığına yazdığı yazıda, 8. Piyade Alayı'nın iâşe kuvveti bilinse de grubun diğer birliklerinin iâşe kuvveti bilinmediğinden hemen bildirilmesini istemiştir. Çünkü 3 Ağustos 1921 tarihinde 849 numaralı telgrafla Genelkurmay Başkanlığı'ndan iâşe kuvveti hakkında henüz cevap gelmediğini ifade etmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176ba.

Belpınar'a döndüğü ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 4 Ağustos 1921 tarihinde Bağlıca - Arslanlı - Dikkaya - Kırkpınar bölgesine geldiği ve burada konuşlandığı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Alayı'nın keşif ve emniyet bakımından ileriye Han'a gönderildiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 14. Süvari Tümeni ile 2. Süvari Tümeni'ne keşif, emniyet ve muharebe için ara hat olarak Kadıkuyusu - Bünheşit - Bardakçı hattını verdiği, bu hattın 14. Süvari Tümeni'ne ait bir hat olduğu vurgulanmıştır⁶²¹.

5 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu karşısındaki 5. Yunan Girit Tümeni'nin Hamidiye - Malyabaşı - Arapören bölgesinde, 13. Yunan Tümeni'nin Hamidiye Çiftliği - Karahöyük Çiftliği bölgesinde bulunduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından tümenlere verilen 5 Ağustos 1921 tarihindeki emirde; esir almak için uygun yerlerde pusular kurulması ve Yunan birliğinden kuvvetli olan süvari birliklerinin daha faal ve cesur davranarak görev yapmaları istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin durumunda bir değişiklik olmadığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümen komutanının 6 Ağustos 1921 tarihinde yapılacak faaliyet için birliklerine verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar - Başkurt - Şükranıye kesiminde yerleşerek bu hatta bir savunma mevzii hazırlayacağı ve Kırgız Dağı - Mecidiye Çiftliği - Bardakçı istikametlerini keşfedeceği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetinin ilerlemesine engel olacağı ancak çok üstün Yunan taarruzu karşısında kalınacak olursa oyalama muharebeleriyle mümkün olduğu kadar zaman kazanmaya çalışacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu görevin yapılması için 14. Süvari Tümeni'nin alması gereken düzen de bildirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 4 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'e uyarı yazısının gönderildiği ifade edilmiştir. Bu uyarı yazısında; 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın kendilerine verilen akın görevini istenilen şekilde yerine getiremedikleri vurgulanmıştır. Bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığının 2. Süvari Tümeni'ne, araziye tanımak ve sonradan yapılacak akınlar için rehberlik yapmak üzere

⁶²¹ Batı Cephesi Komutanı'nın 4 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna verdiği bir emirde "2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Yunan menzil hattına akın yapmak için verilen görevi, durumun çok elverişli olmasına karşın bu birlik komutanlarının başaramadıkları; Yunan birliklerinin ağırlıklarıyla her noktada uzaklaştıkları bir duruma girmiş bulunmasına rağmen, hassas bir konumdaki bu Yunan ağırlıklarına kuvvetlerin çoğu ile taarruza cesaret edemedikleri ancak keşif kolları ile gösteriş yapmakla yetindikleri, bu hareketin bize faydalı olması şöyle dursun, aksine Yunan kuvvetinin cesaretini arturmasına yaradığı, bu hareketin aynı komutanlar tarafından daha küçük birlikler ile tekrarlanması gerektiği, bunun için 2. Süvari Tümen Komutanı'nın komutasında iki alay ve değişik birliklerden kurulacak mürettep 2. Tümen'in emrine 4. Süvari Tugay Komutanı'nı da alarak, topçu ve makineli tüfeklerle Altıntaş'a tekrar taarruz edilmesi, tümenin aynı zamanda kaçak olaylarını da önlemekle görevli bulunduğu bilinmesi ve 5/6 Ağustos 1921 tarihinde tümenin bu hareketi sağlaması ve neticenin Cephe Komutanlığına bildirilmesi" istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 163.

14. Süvari Tümeni'nin alaylarından birer subayla beşer süvarinin de Mürettep Tümen karargâhına katılarak harekâtı takip etmeleri istenmiştir⁶²².

6 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin, Belpınar'ın hemen doğusundaki tepeler gerisinde açık ordugahta bulunduğu, 14. Süvari Tümeni'nden çıkarılan bir bölük kadar keşif kolunun Çifteler - İhsaniye - Kadıkuyu'su hattına gönderildiği dile getirilmiştir. 6 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup kesiminde, Yunan kuvvetinin Harmandalı - Karatepe - Karatokat mıntıkasında bulunan 2. ve 12. Yunan Tümenleriyle Sevinçköy - Sultaniye'de bulunan 10. Yunan Tümeni'nde bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. Arapören - Malyabaşı - Hamidiye bölgesinde 5. Yunan Girit Tümeni ile Mahmudiye - Çiftlikli - Karahöyük'te 13. Yunan Tümenlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 5 Ağustos 1921 tarihinde aldığı emir gereğince Mürettep Tümeni oluşturacak birliklerin öğleden sonra Bayat'ta toplandığı vurgulanmıştır. Mürettep Süvari Tümeni'nin 6/7 Ağustos 1921 tarihinden itibaren Bayat - Bavurdu - Kunduzlu - Ablak - Anıtkaya - Ören - Altıntaş geri istikametinde hareket ederek Altıntaş'ı her taraftan kuşatıp baskın yapacağı bilgisi verilmiştir. Yapılacak baskının amacı; Yunan kuvvetine ulaştırma kollarını ve ordugahlarını vurmak, esir almak ve faaliyeti hakkında vesika toplamak olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Seyitgazi - Altıntaş - Dumlupınar yolları üzerinde kuzeyden güneye ve güneyden kuzeye asker, araç, gereç, donatım, erzak gibi ulaştırma ve ikmal faaliyetleri hakkında da bilgi toplanacağı vurgulanmıştır. Bu suretle Yunan kuvvetinin lojistik faaliyeti hakkında lüzumlu bilgiler elde edilmiş olacağı da eklenmiştir⁶²³.

⁶²² 2. Süvari Tümeni Cephesi'nde 5 Ağustos 1921 tarihinde de keşif faaliyetlerine devam edilmiştir. 2. Süvari Tümen karargâhının Bağlıca'da olduğu, birliklerin Dikilikaya - Bağlıca hattı ile Kırkpınar kesimine yerleştiği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin emniyet ve keşif bakımından daha önce Han'a ileri sürdüğü 2. Süvari Alayı'nı henüz geri çekmediği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grubu için görev almaktan öte bir onur meselesi sayılan bu akının yapılması amacıyla mürettep bir tümen oluşturulacağı belirtildikten sonra, bunun için 2. Süvari Tümeni'nce seçkin, zinde er ve hayvanlardan oluşan 300 mevcutlu bir süvari alayının oluşturulması, bu alayın iki ağır ve dört makineli tüfekle takviye edilmesi, bu birliğin 6 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra Bayat'ta bulundurulması istenmiştir. Aynı şekilde 4. Süvari Tugayı'nın da aynı kuvvetle bir alay oluşturulacağı aynı yerde hazır bulundurulması, 20. Süvari Alayı'nın da bu Mürettep Tümen'in ikinci alayını oluşturmak üzere 6 Ağustos 1921 tarihinde Bayat'ta bulundurulması, işe yaramaz er ve hayvanların Emirdağ'da bırakılması, bu Mürettep Tümen'e 2. Süvari Tümeni'nden bir dağ topu verilmesi, akının şiddet ve cüretle yapılması için subay mevcudunun fazla olması, bunun için daha ziyade profesyonel subayların görevlendirilmesi istenmiştir. Emirde, 2. Süvari Tümeni'nden geriye kalan personelin birlik teşkilatlarında bir değişiklik yapılmaksızın buldukları yerlerde Tümen Kurmay Başkanı'nın emrinde kalacakları da belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığı bu emir üzerine birliklerine gerekli hazırlıklar yapmalarını emretmiştir. Harekatın sonuna kadar 2. Süvari Alayı'ndan bir bölüğün Kilise'de bulundurulması Yapıldak istikametlerini örtmesi istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 167-169.

⁶²³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 174-176.

5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in Mürettep Tümen'e verdiği emirde ayrıca şu tavsiyelerde bulunulmuştur: *“Hedefe yorgun olarak gidilmeyecek, baskınların zinde olarak yapılması için yürüyüş mesafeleri iyi hesaplanacaktır. Gündüzleri etkili ve tam bir keşif yapılmak suretiyle düzenlenecek baskınlar sabaha karşı yapılacaktır. Yürüyüş hedefi daima gizli tutulacaktır, Yunan kuvvetinin yanıltılması için köylüler vasıtasıyla, gidilecek istikametler hakkında yanlış haber yayılacaktır ve bu istikametlere gidecekmiş gibi çok küçük süvari kotaları da buralara gönderilecektir. Baskın hareketi, kesin olarak eldeki bütün kuvvetle ve Yunan kuvvetini geriden, yandan kuşatacak şekilde her taraftan aynı anda yapılacaktır. Bu suretle bir kesimde başarı sağlanamazsa, diğer kesimin başarısından yararlanılmış olacaktır. Basılacak mevkililerin etrafındaki haberleşme ve iletişim şebekesi önceden tahrip edecektir. Yapılacak baskın hareketi sırasında talana asla izin verilmeyecektir. Disiplinin sağlanması şarttır. Yunan kuvveti tehlikesi geçtikten sonra elde edilmiş olan ganimetlerden eşit olarak faydalanılacağı herkese önceden duyurulacaktır. Baskınlardan önce ve sonrası için bir toplanma bölgesi bildirilecek, alınan esirlerin soruşturmalarından kesin bir fikir elde edildikten sonra bunlar hemen üst makama gönderilecektir. Gereğinde ordu için çok kıymetli bilgi veren esirlerin atlara bindirilip yollanabilmesi ve lüzumunda kıymetli ganimetlerin yüklenebilmesi için her bölük iki yedek at ayıracaktır. Yunan kuvveti işgali altına girmeleri umulan dost köylerden, ileride Yunan kuvveti hakkında bilgi sağlayıp gönderebilmeleri için bu köylerde önceden önlem alınacaktır. Buralarda bir haber alma şebekesi kurmak için bir ana temel vücuda getirilecektir. Bölgede bize düşman bulunan köylerin, harekâtımız hakkında bilgi vermemesi için önlemler alınacaktır. Birliklerde kaçak olaylarını önlemek için hem gece subayların devriye gezmeleri ve ordugâh nöbetçilerinin usulüne göre çıkartılıp düzenlenmesi ve kaçakların kendileri ve ailelerin yok edileceği bütün erlere duyurulacaktır...”* denmiştir⁶²⁴.

Yukarıdaki emri alan Mürettep Süvari Tümen Komutanı 6 Ağustos 1921 tarihinde birliklerin hazırlıklarını tamamlattır. 7 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'te Bayat'tan hareket ederek Burhaniye (Devlet) - Bavurdu istikametinde yürüyüşe geçtiği ifade edilmiştir. Mürettep Süvari Tümen Komutanı'nın verdiği emirde *“köylülerin sözlerine inanılmayarak, Yunan kuvvetinin bizzat görülmesi”* istenmiştir. *“Birliklerin gerek yürüyüş sırasında ve gerekse istirahat halinde iken disipline kesinlikle uyulması, inzibati*

⁶²⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 175-176.

bozacak en küçük hareketlerin affedilmeyeceği, kaçma olaylarına hiçbir şekilde meydan verilmemesi, kolun soluna yancı olarak çıkarılmış alayın bundan sorumlu tutulacağı” bildirilmiştir⁶²⁵.

7 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümen kesiminde Kilise’de bulunan keşif bölüğünün, Yapıldak’ta bir tümen ile iki süvari alayı kadar Yunan kuvvetinin bulunduğu bilgisi verilmiştir. Bu Yunan kuvvetinden ayrılan bir kısım kuvvetin de Bayat’ın batısına Bavurdu istikametine ilerlediği bildirilmiştir⁶²⁶.

8 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümen Komutanlığınca, Yunan kuvveti hakkında bilgi toplamak amacıyla oluşturulan müfrezenin Karadağ’a gönderildiği ifade edilmiştir. Müfrezenin burada Yunan kuvveti hakkında bilgi topladıktan sonra Bardakçı kesiminde Yunan kuvvetine pusu kuracağı dile getirilmiştir. Müfrezenin 8 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00’de Karadağ’a hareket ettirildiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca hazırlanan bir süvari müfrezesine de 8 Ağustos 1921 gecesi Hamitli civarında baskın yapma görevi verildiği söylenmiştir. Ancak Hamitli’de Yunan kuvvetine rastlanmadığından müfrezenin geri döndüğü vurgulanmıştır. Bardakçı istikametine giden müfrezenin de aynı şekilde Yunan kuvvetine rastlamadığı ve geri döndüğü bildirilmiştir. Müfrezenin geç

⁶²⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 174-176.

⁶²⁶ 7 Ağustos 1921 tarihinde, Yunan kuvvetinin çok sayıda top ve cephanesi, Mamure’den Kırgız Dağı yönüne götürdüğü ve Seyitgazi’de cephane yığınağı yaptığı haberi alınmıştır. Bu arada Yunan kuvvetlerinin Eskişehir ile Ağapınar arasındaki Porsuk demir yolu köprüsünü onardığı anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümeni kesiminde, 7 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00’te Bavurdu’dan hareket eden Mürettep Tümen’in, yürüyüş sırasında hiçbir güçlükle karşılaşmadan geç vakitte Eski Eymir’e vardığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanının, 8 Ağustos 1921 tarihi için birliklerine verdiği emirde; “*karışık sınıflardan kurulu bir düşman yürüyüş kolunun Demirli - Ayazın batısı - Gazlıgöl istikametinde ilerlediği ve saat 18.20’de kolbaşısı ile Ayazın hizasına ulaşıp mola verdiği*” bildirildikten sonra; “*tümenin 8 Ağustos’ta tan yerinin ağarması ile birlikte bu düşman kolunun yan ve gerilerine baskın yapacağı, bunun için 1. Mürettep Alayı’nın geceleyin düşmanın ordugâh ateşlerinden faydalanarak geceyi nerede geçirdiği inceleyerek hareketten önce tümene bildirmesi ve alayların her an harekete hazır bulunmaları*” istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığından 2. Süvari Tümen Komutanlığına verilen emirde; 5. Süvari Gruba gönderilen keşif kolları faaliyet raporlarının daha çok köylülerden alınan bilgilere dayandığı, keşif kollarının Yunan kuvveti açısından dolaşmayı bir alışkanlık haline getirdikleri ifade edilmiştir. Keşifteki amacın Yunan kuvvetini bizzat görmek olduğu, birliklerce hala bunun anlaşılmadığı, köylülerin abartılı bilgiler verdikleri söylenmiştir. Köylünün verdiği bilgilerin büyük bir kısmının kasıtlı olmamakla beraber bazı bilgilerin maksatlı söylendiği ihtimaline karşı ancak görülen ve bilinen bilgilerin değerlendirilmesinin yapılacağı ifade edilmiştir. Aksi halde Yunan kuvvetinin durumu hakkında ordunun esaslı bilgilerden mahrum kalacağı ve önemli kararlar alınmasını güçleştireceği belirtilerek 2. Süvari Tümeni bu hassas konuda uyarılmıştır. Emirde ayrıca keşfe gönderilecek komutanlara çok açık görevler verilmesi bu konuda ihmal gösterenlerin kesinlikle cezalandırılmaları, bunun kendilerine duyurulması istenmiştir. Albay Fahrettin Bey’in aynı emirde, 5. Süvari Grubun keşif, gözetleme ve emniyetinden sorumlu olduğu bölgenin Yunan keşif kollarına açık bırakılmaması ve süvari faaliyetinde üstünlüğün elde bulundurulması, bunun için de Yunan keşif kollarını geri attıktan sonra asıl Yunan birlikleri ile teması sağlayıncaya kadar Yunan kuvvetinin içlerine sokulmaları bildirilmiştir. Bu suretle Yunan birliğinin yerini, kuvvetini ve faaliyetlerini keşfi yapan süvari müfrezelerinin bizzat görmeleri ısrarla belirtilmiş ve keşif görevi veren komutanların da arada bir bu keşif kollarının faaliyetlerini kontrol ve denetlemek maksadıyla bizzat keşfe çıkmaları istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 181-182.

vakitte yaptığı gözetlemede, Cevizli kuzeybatısında üç grup halinde hayvanlı Yunan ordugahı tespit ettiği bilgisi verilmiştir⁶²⁷.

9 Ağustos 1921 tarihinde, alınan raporlardan Cevizli'nin 5 km batısında süvari ağırlıklı karma bir Yunan birliği bulunduğu öğrenilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 9 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne verdiği emirde; Yunan kuvvetinin duraklamasından istifade edilerek birliklerin, mümkün olduğu kadar çevre köylerde istirahat ettirmeleri istenmiştir⁶²⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığının 10 Ağustos 1921 tarihindeki harp rapourunda, Cevizli istikametine giden 2. Süvari Alay Komutanı'nın Bardakçı doğusundaki Karadağ'dan 9 Ağustos 1921 tarihinde gönderdiği raporda; Yunan ordugahlarının Cevizli'nin 5 km batısında ve Seyitgazi'nin güneyinde olduğu, bu ordugahların atlı birliğine ait olmasının muhtemel olduğu bildirilmiştir. Bayat'taki süvari alayının Seydiler istikametinde Yunan kuvvetine tesadüf etmediği de belirtilmiştir. Batı Cephesi

⁶²⁷ 2. Süvari Tümeni'nin, Basrioğlu köyünde geceyeceği tespit edilen iki Yunan süvari bölüğüne baskın yapmak üzere 8 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'de Eski Eymir köyünden harekete geçtiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin yürüyüşü sırasında, Dinar kesiminde bir Yunan yürüyüş koluna rastlandığı, bu kolun yan ve gerilerine taarruz ederek 10 yaralı verildiği ve bir esir alındığı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bu baskından sonra geceyi Ayazın kesiminde geçirmek üzere bu köy civarında konmaya geçtiği bildirilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı'nın 9 Ağustos 1921 şafakla beraber Basrioğlu Yaylası'nda bulunan Yunan süvari alayına baskın yapmayı kararlaştırdığı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Bavurdu ve İşehisar'daki faaliyetini keşif ve incelemek, aynı zamanda Bayat istikametini örtmek amacıyla 4. Süvari Tuğayı'nın 5. Süvari Alayı'nı 9 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da Bayat'a gönderdiği belirtilmiştir. 5. Süvari Alayı'na aynı zamanda Mürettep 2. Süvari Tümeni'yle bağlantı kurma görevi verildiği söylenmiştir. Han'da bulunan 2. Süvari Alay Komutanı'nın 9 Ağustos 1921 tarihinde Cevizli istikametinde bizzat keşfe gideceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığına gelen son haberlerden 5. Süvari Grup Cephesi'ndeki Yunan kuvvetinin bir kolordu karargâhı, Seyitgazi'de 13. Yunan Tümeni'nin, Arapören'de ayrıca iki Yunan tümenin Malyabaşı - Çeçingiş kesiminde ve Kırgız Dağı - Hamidiye kesimlerinde birer Yunan piyade alayının, Arapören doğusundaki sırtlarda mevzilenmiş Yunan topçu birliklerinin, Düztepe güneyinde de oldukça kalabalık Yunan piyade ve süvari ordugahlarının bulunduğu anlaşılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 189-190.

⁶²⁸ 9 Ağustos 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümeni bölgesinde, Basrioğlu Yaylası'nda bulunduğu sanılan Yunan kuvvetine baskın yapmak üzere sabah erken saatlerde hareket eden 2. Mürettep Süvari Tümeni'nin, yaylayı dört bir taraftan kuşattığı ve keşif kolları ile Basrioğlu köyüne girdiği anlaşılmıştır. Ancak Yunan kuvvetinin buradan baskından hemen önce çekilmiş olduğu, yapılan keşifte Yapıldak ve Gökbahçe de Yunan kuvvetinin olmadığı, Yunan keşif unsurlarının Çakırsaz'da toplandığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen komutanının 10 Ağustos 1921 sabahı Altıntaş'a baskın yapmak üzere Beyköy - Belcemeşe - Osmanköy - Anıtkaya yoluyla Altıntaş'a ilerleme kararı aldığı ve bu kararı uygulamak üzere 2. Süvari Tümen birliklerine 9 Ağustos 1921 tarihinde saat 19.00'da yürüyüş emri verdiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının Yunan kuvveti hakkında çeşitli kaynaklardan elde ettiği bilgilerden; Yunan kuvvetinin Malyabaşı - Arapören kesiminde 5. Yunan Girit Tümeni, Mecidiye Çiftliği - Karahöyük - Çeçingiş kesiminde 3. Yunan Tümeni, Afyonkarahisar kesiminde 4. Yunan Tümeni, Çivril - Sarayköy kesiminde de 9. Yunan Tümeni'nin bulunduğu, Hamidiye - Arapören - Seyitgazi kesiminde ise 13. Yunan Tümen birliklerinin buldukları ve 13. Yunan Tümen karargâhının Seyitgazi'de olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca 9. Yunan Tümeni İstihkam Bölüğü'nden yakalanan bir erden alınan ifade ve üzerinde çıkan mektup ve diğer belgelerin incelenmesinden bu tümenlerin 10 gün kadar önce Seyitgazi'den Afyonkarahisar'a yer değiştirdiği, 9. Yunan Tümeni'nin 25., 26 ve 27. Yunan Alaylarından oluştuğu öğrenilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığından birliklere verilen diğer bir emirde; birliklerin emniyet ve keşif faaliyetlerine önem vermeleri ve özellikle esir alma gayretlerini arttırmaları istenmekte, Yunan kuvvetinden bir esir getirenin 50 lira mükafatla ödüllendirileceği bildirilmiştir. 9 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen bir raporda ise Afyonkarahisar kuzeyinde Kuveyt - Yahşin - Yapıldak bölgelerini ele geçiren bir Yunan tümeninin daha sonra Gazlıgöl'e yürüdüğü geceyi Dinar - Sundurlu bölgesinde geçirdiği bildirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 196-197.

Komutanlığının, Emirdağ'dan 10 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nden bir alayın Kaymaz Müfrezesi'nin vazifesini teslim alacağı vurgulanmıştır. Bu süvari alayının Mahmudiye doğu sırtlarını bir süvari bölüğüne bırakarak Hamidiye - Kırgız Dağı istikametini örtme ve gözlem yapacağı ve kuvvetinin büyük bir kısmıyla Kaymaz'da bulunacağı bilgisi verilmiştir. Kaymaz Müfrezesi'ne bağlı süvari bölüğünün 14. Süvari Tümeni emrine gireceği izah edilmiştir. Emirdağ Kışlası istikametindeki Yunan kuvvetini gözetlemek maksadıyla Sülüklü de bir subay keşif kolunun bırakılması uygun olacağı düşünülmüştür⁶²⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığının 10 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümen Komutanlığına verdiği emirde; Kaymaz Müfrezesi'ni oluşturan 3. Kafkas Tümeni'nin 8. Piyade Alayı ile dağ topçu bataryasının 11/12 Ağustos 1921 gecesi Sivrihisar'a hareket edeceği bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir alayın Kaymaz Müfrezesi'nin görevini teslim alması ve bu süvari alayının Mahmudiye doğu sırtlarında bir süvari bölüğünü bırakarak Kırgız Dağı istikametini gözetleme ve örtmesi istenmiştir. Ayrıca alay, kuvvetinin çoğu ile Kaymaz'da bulunması, Yunan kuvvetinin Kaymaz istikametinde üstün kuvvetlerle taarruza başlaması halinde Sivrihisar'a çekilerek orada 8. Piyade Alayı'nın emrine girmesi emredilmiştir. 8. Piyade Alayı'na, Sivrihisar batısında gereğinde savunulmak üzere bir mevzii hazırlanması söylenmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanlığı bu emre uyarak 11 Ağustos 1921 tarihinden itibaren 14. Süvari Tümeni'nde gerekli değişiklikleri ve düzenleri alması ifade edilmiştir⁶³⁰.

⁶²⁹ 10 Ağustos 1921 tarihinde, Konya'dan gelen ve 300 atlıdan ibaret Konya Süvari Alayı'nın 2. Süvari Tümeni emrine verilerek askerlerin ise alaylara dağıldığı ifade edilmiştir. 9/10 Ağustos 1921 gecesi Yazılı köyüne sevk edilen subay keşif kolunun 10 Ağustos 1921 sabahı Yazılı köyün güney sırtlarını işgal ederek köye girmeye teşebbüs etmişse de köyün batısındaki kayalıklardan birdenbire piyade ve otomatik ateşine maruz kaldığı vurgulanmıştır. Batı Cephesi Komutanlığının Kaymaz Müfrezesi hakkında 9 Ağustos 1921 tarihli emirnamesi üzerine 5. Süvari Grup emri verildiği dile getirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının Emirdağ'dan 10 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna verdiği emirde; Kaymaz Müfrezesi'ni oluşturan 8. Piyade Alayı ile cebel topçu bataryasının 11/12 Ağustos 1921 gecesi Sivrihisar'a hareket edeceği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin Kaymaz'a üstün kuvvetlerle taarruzu halinde olursa Sivrihisar'a çekileceği ve orada 8. Alayın emrine gireceği bildirilmiştir. 8. Alay'ın Sivrihisar batısında gerekirse savunma yapabilecek bir mevzii seçmesine imkan verileceği söylenmiştir. Kaymaz'daki telefonların olduğu gibi kalacağı ifade edilmiştir. İaşenin ise Emirdağ ve Sivrihisar'dan temin olunacağı belirtilerek, havanın iyi olduğu vurgulanmıştır. ATASE Arşivi, K:1293, D:87ac.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87aca.

⁶³⁰ Mürettep 2. Süvari Tümeni'nin 9/10 Ağustos 1921 gecesi yürüyüşünü devam ederek Altıntaş'a yaklaştığı ve yaptığı keşif ve araştırmadan bu çevrede Yunan kuvvetinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Köylülerden elde edilen bilgilerden 8 Ağustos 1921 akşamı süvari ağırlıklı oldukça kalabalık bir Yunan birliğinin Altıntaş'tan Kütahya yönüne geçeceği öğrenilmiştir. 2. Süvari Tümeni ise bunun üzerine Altıntaş - Murathanlar - Genişler istikametinde ilerleyerek Yunan ulaştırma kollarına baskın yapmak üzere gerekli tertipler alınmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin Altıntaş'a geldikten sonra Altıntaş - Kütahya şosesinde Yunan kuvvetinin silahlı muhafızları tarafından korunan 10 kadar kağnı arabasından oluşan bir ulaştırma kolunu pusuya düşürdüğü, bunlara 20 ila 30 kayıp verdirdiği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin bu baskın sırasında Altıntaş kuzeyinde iki tabur tahmin edilen Yunan kuvvetlerinin ateşi ile karşılaştığı, bu arada Genişler - Altıntaş - Kütahya şosesi üzerinde bulunan telgraf hatlarının da tahrip edildiği dile getirilmiştir. Baskın

5. Süvari Grubu kesiminde yapılan keşiflerde, Yunan birliklerinin 11 Ağustos 1921 tarihinde yer değiştirmekte oldukları tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanlığının, 11 Ağustos 1921 öğlene kadar 14. Süvari Tümen birliklerinin tertibinde değişiklik yaptığı, 3. Süvari Alayı'nı Kadıkuyu'ya, 54. Süvari Alayı'nı Çifteler'e, 55. Süvari Alayı'nı ve topçu bataryasını Belpınar'a, 14. Süvari Tümeni'ne bağlı diğer birliklerinin de Başkurt'a alındığı söylenmiştir. 55. Süvari Alayı'na daha sonra Kaymaz'a hareket etmesi emredilmiştir⁶³¹.

hareketinden istenen sonuç elde edildikten sonra 2. Süvari Tümen komutanının geri dönme kararı alarak birliklerini Ayazın istikametine hareket ettirdiği bildirilmiştir. 2 Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği raporda, 2. Süvari Tümeni'nin Bavurdu üzerinden Bayat'a intikal edeceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, takviyeli 8. Piyade Alayı'nın Sivrihisar'a alınmayıp Emirdağ'a alınmasını, Batı Cephesi Komutanlığına önerdiği bu önerinin uygun görüldüğü belirtilmiştir. Bunun üzerine 8. Piyade Alayı'nın Emirdağ'a ve 8. Piyade Alayı'nın yerine 55. Süvari Alayı'nın Kaymaz'a gönderilmesi emredilmiştir. 5. Süvari Grup birliklerini takviye etmek üzere Konya'dan Emirdağ'a gönderilen Mızraklı Süvari Alayı'nın bölükler halinde 2. Süvari Tümeni'ne bağlı alaylara dağıtılması emredilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, sonraki günlerde Yunan kuvvetinden beklenen hareketi hakkındaki düşünce, bunun sevk ve idaresi hususundaki teklifi özel olarak yazılan bir şifre ile Batı Cephesi Komutanlığına gönderildiği ve Genelkurmay Başkanlığı'na da bilgi verildiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in "Genel durum ve şimdiki halin tetkik ve incelemesindeki düşüncemi özel olarak arz ederim" diye başlayan teklifi şöyle devam etmiştir: "Yunan kuvvetinin büyük kısmıyla Eskişehir bölgesinde ve en çok üç tümeniyle de Afyonkarahisar'da bulunmaktadır Yunan kuvvetinin, Türk Ordusu'nu takip etmemesinden ve kralın Atina'ya dönmemesinden henüz Ankara, Konya ve Adana'ya genel bir taarruz fikri olmadığı anlaşılıyor. Belki Avrupa, Türklere barışı kabul ettirmek için siyasi bir baskı yapacaktır ve belki de taarruz demir yollarının tamirine kadar geciktirilmek isteniyor. Fakat o zaman da Yunan kuvvetinin Anadolu yaylasında sonbahar yağışlarıyla beraber bir kış hareketine kalkışması pek güçtür. Bu sebeple Yunan kuvvetinin şu günlerdeki hareketsizliğinden faydalanmamız mümkündür. Ben bu faydalanmanın, Yunan kuvvetinin daha çok takviye edilmesinden önce Afyonkarahisar'a bir taarruzla sağlanacağı görüşündeyim. Emirdağ'a üç piyade tümeni bir piyade grubu gönderilecek olursa bu imkanın elde edilmesi kuvvetle muhtemeldir. Böylece bu bölgede Yunan kuvvetinin üç piyade tümenlik kuvveti mağlup edilmiş ve geri atılmış olacak ve Yunan kuvvetinin demir yolunu onarma imkanı da ortadan kalkacaktır. Şahsi kanaatime göre bu taarruzun aşağıdaki gibi yapılması uygun olur. Bir piyade tümeni Kaymaz'a gönderilerek, gerek bu tümen gerekse 1. Grup'la bazı gösteriş hareketleri ve propagandalar yapılarak Yunan kuvvetinde Eskişehir istikametine harekete başladığı kanısı yaratılır. Aynı zamanda 5. Süvari Grubu'nun kuracağı örtü arkasında Emirdağ'da üç tümeni bir piyade grubu süratle toplanır. 2. Grup, Mürettep Tümen'le Çobanlar kesiminden Afyonkarahisar'a doğru gösteriş taarruzları yaptığı sırada Çay'da toplanacak olan 5 ve 9. Tümenler gece yürüyüşü ile Şuhut'a getirilerek, Şuhut'tan Karahisar'a taarruza başlar. 6. Tümen de Sandıklı'dan kuzeye doğru gösterişler yapar. 5. Süvari Grubu'ndan bir tümen Çifteler ile Yapıldak arasındaki örtme görevine daha çok Yunan kuvvetine sokularak devam eder. Diğer tümeni, Kilise - Köroğlu kalesi istikametine ilerleyip, Seyitgazi - Afyon yoluna hakim tepeleri tutarak cephesini Belcemeşe'ye doğru uzatır. 4. Süvari Tugayı'ndan bir alay Bayat'tan Seyitler - İncehisar istikametine, diğer alay Emirli (İmrallı) - İğnepınar - Mandra istikametine sürülerek düşmanla temasa geçilir. Emirdağ'da toplanacak ve daha çok dağ toplarıyla takviye edilecek piyade grubu da Bayat - Bavurdu istikametine hareket eder ve Bavurdu'dan sonra bir tümeniyle Kozluca - Çıkrık istikametine, diğer iki tümeniyle Ilca - Akarca - İsmailköy istikametine ilerleyerek Yunan kuvvetini kuşatır. Gerçekte bu hareket cesurca ve tehlikeli ise de en başarılı işler en tehlikeli teşebbüslerle elde edilebileceği gibi, böyle teşebbüsler asker ve halkımızın moralini de yükseltir. Aynı zamanda dünya devletlerine karşı savaş yeteneğimizin eksilmediği fikrini verir. Bu harekete bir kez karar verilecek olursa daha bazı ayrıntılı hazırlıklarla beraber işe çabuk ve büyük bir hızla başlamak ve bu arada gizliliğe son derece dikkat etmek gerekir" dendiikten sonra "bu taarruzda en çok göz önüne alınacak hususun Yunan kuvvetinin Kütahya'daki ihtiyatlarının Afyon istikametine harekete olduğudur. Bunun için ayrıca bir piyade tümeninin Hüsrevpaşahani'na gönderilmesinin ihtiyatlı hareket olacağı, bu tümenin gereğinde Kilise - Belcemeşe istikametine sürülerek süvari tümeniyle beraber kuzeyden gelecek Yunan kuvvetlerini durdurabileceği" de belirtilmiş ve "Emirdağ'da toplanacak piyade grubunun karargâh ve komutanlarıyla birlikte gelmesi ve taarruz hareketini idare etmesi" istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 203-205.

⁶³¹ Kaymaz'daki takviyeli 8. Piyade Alayı'na, Sivrihisar'a gitmeyerek 11 Ağustos 1921 akşamı güneş battıktan sonra Şükranıye (Susuzviran) - Kuruca köy yoluyla 13 Ağustos 1921 tarihinde Emirdağ'da toplanması bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 11 Ağustos 1921 tarihinde aldığı raporlardan, Yunan kuvvetinin çok yakında ileri harekate geçeceği kanısına vardığı ve bu durumda Kaymaz'daki takviyeli 8. Piyade Alayı'nın Emirdağ'a gelmesinde artık bir fayda sağlamayacağı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının verdiği diğer bir emirle 8.

11 Ağustos 1921 tarihinde Kaymaz'daki 8. Piyade Alayı ile topçu bataryasının 11/12 Ağustos 1921 gecesini Sivrihisar'a hareket etmesi emredilmiştir. 8. Piyade Alayı'ndan birinin 14. Süvari Tümeni'nden ve 55. Süvari Alayı'ndan gönderildiği söylenmiştir. Kaymaz Müfrezesi'ni teşkil eden 8. Piyade Alayı ile cebel topçu bataryasının 11/12 Ağustos 1921 gecesini mevzilerini ve görevlerini 14. Süvari Tümeni'nden gönderilecek 55. Süvari Alayı tarafından durdurularak Sivrihisar'a

Piyade Alayı'nın 11/12 Ağustos 1921 gecesini Sivrihisar'a çekilmesi, Yunan kuvvetinin ileri harekate başlaması halinde oradan da Sakarya doğusuna hareket ederek tümenine katılması emredilmiş ve durumu Batı Cephesi Komutanı'na da bildirilmiştir. Mürettep 2. Süvari Tümen Komutanlığının 10/11 Ağustos 1921 gecesini Ayazın'de geçirdikten sonra sabah buradan hareketle Bavurdu'ya vardığı ve burada 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.30'a kadar dinlenerek Bayat'a hareket ettiği bilgisi verilmiştir. 11/12 Ağustos 1921 gecesini Bayat'ta geçirecek olan 2. Süvari Tümeni'nin, gruptan başka bir emir almazsa 12 Ağustos 1921 tarihinde Emirdağ üzerinden Bağlıca'ya döneceği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı'nın Bayat'a geldikten sonra 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te birliklerine verdiği emirde; İncehisar ve Seydiler civarındaki Yunan kuvvetinin Emirali istikametinde doğuya doğru bazı hareketleri görüldüğü; 2. Süvari Tümeni'nin durumun gelişmesine kadar Emirdağ'da toplanılacağı dile getirilmiştir. Ayrıca, 4. Süvari Alayı'nın Bağlıca'da kalması istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığınca çeşitli kaynaklardan 11 Ağustos 1921 akşamına kadar şu haberler toplanmıştır: 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30 sıralarında bir piyade alayı tahmin edilen Yunan birliği Düztepe gerisinden çıkarak Mesudiye'nin güneybatısında ordugaha girdiği, bunun gerisinden gelen diğer bir piyade alayının Düztepe'nin batısında durduğu söylenmiştir. 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 12.00'de bir Yunan piyade alayının Hamidiye'den kuzeye doğru ilerleyerek Ortatepe civarında durduğu; Hamidiye'nin batısından gelen ve iki piyade alayının tahmin edilen bir yürüyüş kolunun Şerefiye kuzeyinden doğuya ilerlediği ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin iki piyade alayı kadar bir birliğinin ise Sarıkavakça istikametinde Emirdağ Kışlası'nın batısındaki sırtlardan doğuya doğru yürümekte olduğu tespit edilmiştir. 11 Ağustos 1921 sabahından saat 16.00'ya kadar yapılan gözetlemeler sonunda; iki tümen tahmin edilen Yunan kuvvetinin saat 15.30'da Ortatepe - Emirdağ Kışlası hattına ulaştığı ve bu hattın doğusuna geçmediği, bu birliklerin bu hat gerisinde konmaya geçtikleri, Çerkezköy - Mahmudiye hattına Yunan kuvvetinin ilerlemediği anlaşılmıştır. 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 18.00'de Mahmudiye doğu sırtlarında yapılan gözetleme sonunda, Hamidiye kuzeydoğusundaki Salköy batısında ve Emirdağ Kışlası istikametinde Yunan kuvvetinin çadırı ordugahının görüldüğü vurgulanmıştır. Çiçengöç ve civarındaki Yunan tümeninin durumunda bir değişiklik olmadığı açıklanmıştır. Ayrıca ilerisinde bir süvari alayı bulunan bir Yunan tümeninin 11 Ağustos 1921 tarihinde saat 12.00'de Uyuşmam'a girerek keşif kollarını Koşmat köyünün doğusuna sürdüğü haber alınmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığından geç vakit verilen hareket emrinde; Yunan kuvvetinin durumu belirtildikten sonra, Kaymaz'da 8. Piyade Alayı'nın görevini teslim alacak olan 55. Süvari Alayı'ndan Yunan kuvvetinin ileri hareketi halinde sıkı teması korumak suretiyle Sivrihisar'a çekilip Yunan kuvvetinin hareketi hakkında sürekli olarak 5. Süvari Gruba ve Batı Cephesi Komutanlığına mevcut telgraf hatlarından faydalanarak haber vermesi istenmiştir. Ayrıca, bundan sonra Ballıhisar - Fettahoğlu köprüsü istikametinde çekilerek bu bölgeyi savunması ve köprülerini tahrip etmesi, çekilirken Kaymaz'daki telefonu beraberinde getirmesi, telgraf hattını esaslı olarak tahrip etmesi emredilmiştir. Bu emirde ayrıca süvari tümenlerinin, cephelerinden baskı görmedikçe görevlerine devam etmeleri ve ancak Yunan kuvvetinin artan baskısı karşısında daha önce verilen emre göre hareket edilmesi; 33. Süvari Alayı'nın Emirdağ'da grup emrinde bırakılması dile getirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 11/12 Ağustos 1921 gecesini Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanı'na düşüncesini açıklayan bir şifre gönderdiği, şifrede; Yunan kuvvetinin Anadolu'yu istila niyetinde olduğunun anlaşıldığı ifade edilmiştir. 15 Ağustos 1921 tarihinde kesin sonuçlu bir muharebenin beklendiği; Yunan birliğinin kuvvetli topçusu olan ve her biri Türk iki tümenine denk olan sekiz tümeni ile böyle bir hareketi tekrar göze alacağı belirtilmiştir. Bunun geçmiş olaylar ve tecrübelerden sabit olduğu, bir meydan muharebesini kaybetmenin Türk Ordusu için pek ağır olacağı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetini yenilgiye uğratmanın ise güç olduğu, Afyonkarahisar'da ilerleyecek dört Yunan tümenine karşı burada bulunan Türk 2. Grubu'nun direnmesinin şüpheli olacağı belirtilmiştir. Albay Fahrettin Bey'in sözlerine şu şekilde devam ettiği; *"En uygun hareket tarzının Yunan birliğinin asıl kuvvetlerine karşı değil zayıf kuvvetlerine karşı bir hareketin daha etkili olacağı"* vurgulanarak *"Sakarya'da kesin sonuçlu bir muharebeden vazgeçilmesi, bunun yerine beş altı tümenlik bir kuvvetin vakit geçirmeden Cihanbeyli Ovası üzerinden Akşehir Gölü'nün kuzeyinde toplanarak 2. Gruba taarruz için bekleyen Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine karşı bir karşı taarruz yapılması, şayet Yunan kuvveti Afyon'dan ilerlemeye ise bu güneyde oluşturulacak her biri üçer tümeni iki grup halindeki Türk Ordusu'nun yine de Afyon istikametinde taarruz etmesi ve buradaki Yunan kuvvetini imha etmesi istenmiştir. Kuzeydeki (Sakarya doğusundaki) Türk birliklerinin ise bu sırada yavaş yavaş geri çekilerek Yunan kuvvetini Anadolu içlerine çekmesi teklif edilmiştir. Tabii ki 5. Süvari Grup Komutanı'nın bu teklifi uygun bulunmadığından üzerinde bile durulmadığı anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanı'nın özet olarak Sakarya'da kesin sonuçlu muharebeden vazgeçilerek Afyon istikametinde tali bir taarruzdan yana olduğu ve ona göre meydan muharebesini kazanılması pek güç olarak düşünülmüştür"* denmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 212-214.

yönlendirildiği dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin ileri harekete devamı halinde bir alayın Sakarya doğusuna çekilerek tümene katılacağı bildirilmiştir. Alayın Sivrihisar'a vardktan sonra Batı Cephesi Komutanlığıyla haberleşeceği belirtilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın Yunan kuvvetinin ileri hareketi halinde Yunan kuvvetiyle sıkı teması muhafaza ederek Sivrihisar'a çekileceği, Yunan kuvvetinin hareketi hakkında 5. Süvari Grubu'na ve Batı Cephesi'ne mevcut telgraf hattı vasıtasıyla rapor verilmesi istenmiştir⁶³².

14. Süvari Tümeni'nin keşif ve gözetleme görevine devam ederken 12 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığından verilen bir emirle; 20. Süvari Alayı'nın 14. Süvari Tümeni emir ve kuruluşuna girmek üzere 13 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra Şükranıye'ye gideceği bildirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığından 12 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına verilen emirde ise; 12 Ağustos 1921 tarihinde Yunan harekâtının siklet merkezinin demir yolu civarında bulunduğu söylenmiştir. Güneyden de bu hatta doğru bir yanaşma olup bu faaliyetlerinin, Yunan kuvvetinin ileri hareketine başlangıç teşkil ettiği açıklandıktan sonra Seyitgazi bölgesinde Yunan yedeklerinin bulunup bulunmadığının araştırılması için Seyitgazi'ye bir baskın düzenlenmesi istenmiştir⁶³³.

Yukarıda ifade edilen olaylar üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığının 12/13 Ağustos 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'ne önce Karadağ'ı ele geçirdikten sonra Cevizli güneyi - Örencik üzerinden Seyitgazi'ye baskın yapması görevi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni Komutanlığına şimdiye kadar gelen raporlardan Yunan kuvvetinin önemli bir harekât hazırlığı yaptığı kanısına varıldığından bu yeni durum karşısında 14. Süvari Tümeni'nin, verilen görevi yapmak üzere Karadağ'a gitmesi mi? yoksa önceki görevine devam etmek üzere Belpınar'da kalmasının mı uygun olacağı? sorulmuştur. 5. Süvari Grup Komutanlığı cevap olarak, 14. Süvari Tümeni'nin yeni görevini yapmak üzere hemen hareket etmesi, Yunan kuvvetinin bu sırada taarruz ederse Belpınar sırtlarına çekilip savunmasının uygun olacağı bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin istihkam müfrezesine de Yunan kuvvetinin taarruzu halinde Çifteler Köprüsü'nden Aktaş Köprüsü'ne kadar olan köprülerin yıkılarak tahrip edilmesi görevi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni bu görevi yapmak üzere 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 21.00'de iki alay ve topçu

⁶³² ATASE Arşivi, K:1293, D:87aca.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ad.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ada.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ae.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87aea.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87af.

⁶³³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 224-226.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 191.

bataryası ile Kadıkuyusu'na hareket ettiği anlaşılmıştır. 54. Süvari Alayı'ndan bir bölük, muhabere ve sıhhiye müfrezesinin Belpınar'da bırakıldığı bilgisi verilmiştir. 54. Süvari bölüğüne, 14. Süvari Tümeni'nin gelişine kadar Kırgız Dağı - Çiçengiç yönlerini keşif ve Yunan kuvvetinin taarruzu halinde Belpınar sırtlarını savunması ve telefon hatlarının toplanmasına yeterli zaman kazandıktan sonra, Yunan kuvvetinin durumuna göre geri çekilmesi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.30'da Kadıkuyusu ve Bünheşit bölgesine gelerek burada dinlendiği 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.00'te ise Karadağ'a hareket ettiği ifade edilmiştir⁶³⁴.

12 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.10'dan önce yazılan rapora göre; 20. Süvari Alayı'nın 14. Süvari Tümeni'ne katıldığı vurgulanmıştır⁶³⁵. 12 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin hareketinin güneyden demir yolu hattına yanaştığı, ileri harekete teşkil ettiği Seyitgazi mıntkasında yedeklerinin bulup bulunmadığının keşfedilmesi istenmiştir.

⁶³⁴ 12 Ağustos 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin taktik akın görevinden döndüğü, Bayat'tan hareket ederek 12 Ağustos 1921 tarihinde öğle üzeri Emirdağ'a geldiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin burada 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.00'e kadar dinlendikten sonra 2. Süvari Tümen karargâhının, mürettep alay ve topçudaki bölükler asıl birliklerine geri verileceği dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Bayat'taki 5. Süvari Alayı hariç, şimdilik Emirdağ'da kalacağı, 5. Süvari Alayı'na Bavurdu istikametinde kuvvetli keşif kolları sürülmesi emredilmiştir. Afyonkarahisar doğu kesimindeki Mürettep Piyade Tümen Komutanlığından, bir Yunan piyade taburunun İncehisar'dan Seydiler'e ilerlediğinin bildirilmesi üzerine, durumun incelenmesi ve keşif için 4. Süvari Tugayı'na emir verildiği ifade edilmiştir. Alınan tamamlayıcı bilgilerden, Yunan kuvvetinin bir süvari bölüğünün Seydiler ve bir keşif kolunun da Emirali'den ve Yunan kuvvetinin İncehisar'dan Emirdağ'a bir hareketinin olduğu vurgulanmıştır. Bunun üzerine 33. Süvari Alayı'na hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya hareket etmesi emredilmiştir. 33. Süvari Alayı Emirali'den doğuya gelen yolları örtecek şekilde Kemer kaya'da bir mevzii seçmesi istenmiştir. 5. Süvari Alayı da Seydiler ve Emirali'den Bayat'a gelen yolları örtecek şekilde Bayat batısında bir mevzii tutacağı bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Cephesi'nde 12 Ağustos 1921 akşamına kadar Yunanlıların faaliyet ve hareketi şöyle tespit edilmiştir: 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da bir piyade alayı kadar tahmin edilen Yunan kuvvetinin Emirdağ Kışlası'ndan kuzeydoğuya doğru yürüdüğü, iki alay tahmin edilen başka bir kuvvetin de Emirdağ Kışlası'nın 5 km güneydoğusundan Topkaya - Şerefiye istikametinde ilerlemekte olduğu bütün ordugahlarda hazırlık yapıldığı anlaşılmıştır. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da Hamidiye - Mesudiye doğusu hattında Yunan kuvvetinin grup grup süvari toplulukları görüldüğü ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 14.00'te kuvveti kestirilemeyen üç yürüyüş kolunun Emirdağ Kışlası'nın kuzey sırtlarından çıkarak bu bölge civarına geldiği, Çiçengiç ve Malyabaşı köyleri kuzey ve güneyinde açık ordugahta bir süvari alayı, Kırgız Dağı güney sırtlarından Çiçengiç'e kadar olan alanda bir süvari alayı ordugahı görüldüğü, bu duruma göre Yunan kuvvetinin bu bölgedeki piyade tümenini bir süvari tümeni ile değiştirdiği kanısına varılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 224-226.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 191.

⁶³⁵ 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'dan önce Yunan kuvvetinin bir alay kadar tahmin edilen piyade kuvvetinin Emirdağ Kışlası'ndan kuzey doğusuna doğru ilerlemekte olduğu ve 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da iki koldan iki alay kadar tahmin Yunan kuvvetinin Emirdağ Kışlası'ndan kuzey doğuya doğru ilerlemekte olduğu ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'da iki koldan iki alay kadar tahmin edilen Yunan kuvveti Emirdağ Kışlası'ndan 5 km güney doğusunda Topkaya doğusuna doğru yürümekte olduğu bilgisi verilmiştir. Bütün Yunan ordugahlarını hazırlık yapmakta olduğu yükselen toz dumanlarından anlaşıldığı vurgulanmıştır. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.30'dan önce Hamidiye - Mesudiye doğusundaki hattında Yunan birliğinin süvari kuvvetleri grup grup toplu bir halde beklediği ifade edilmiştir. 12 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'den sonrada Yunan birliğinin kuvveti tahmin edilemeyen üç yürüyüş kolunun Emirdağ Kışlası'nın kuzey sırtlarından çıkarak Emirdağ Kışlası'na geldiği ve nakliye kolu olduğu tahmin edilen bir kolunun da Emirdağ Kışlası'na ulaştığı söylenmiştir. Serçesivrisi'ndeki Türk keşif bölüğünün de yaptığı gözetlemeye göre Çiçengiç - Malyabaşı köyünün kuzeye ve güneyinde açık ordugah da bir süvari alayının Kırgız Dağı güney sırtlarından Çiçengiç kadar olan sahada bir süvari alayının ordugahının tespit edildiği ifade edilmiştir. Tümenlere Seyitgazi - Çiçengiç - Mecidiye Çiftliği - Cevizli mıntkasında birleşen Yunan kuvvetlerinin mevcut olduğu ve Seyitgazi'de Yunan kuvvetinin yedeklerinin bulunup bulunmadığının araştırılması tümenlere istenmiştir. Bavurdu istikametine bir kuvvet kadar keşif kolunun sürülmesi 5. Süvari Alayı'ndan istenmiştir. Mürettep 2. Süvari Tümeni'nin Altıntaş istikametinde başarılı bir şekilde Yunan menzil kollarına hayli zarar verdiği söylenmiştir. Döğer - Altıntaş yolunun esas menzil hattı olarak kullanılmadığı ifade edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87al.

Seyitgazi'yi basmak üzere bir ihtiyatın tertibi Batı Cephesi Komutanlığınca emredilmiştir. Bu emir üzerine 14. Süvari Tümeniyle 12/13 Ağustos 1921 gecesi Avlak Dağı'nı işgali ve bundan sonra Cevizli güneyi - Örencik üzerinden Seyitgazi'ye baskın yapması istenmiştir⁶³⁶.

13 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 55. Süvari Alayı'nın sabah yaptığı gözetlemelerden, demir yolu ile Kırgız Dağı arasındaki kesimde tespit edilen üç Yunan piyade tümeninden başka yeni bir kuvvetinin gelmediği anlaşılmıştır. Şerefiye'de bulunan, süvari keşif bölüğünün 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.40'ta Yunan kuvvetinin bir süvari alayı kadar kuvvetinin Topkaya'dan Uyuzhamam istikametine gittiği ve 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'da Yunan kuvvetinin bir piyade bölüğü ile bir takım kadar süvarisinin Şerefiye'ye girdiği ve Şerefiye doğusundaki Ziyaret Tepe'ye taarruz etmekte olduğu bildirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığından 5. Süvari Grup Komutanlığına verilen emirde; Yunanlıların bir kolu ile Yukarı Sakarya güneyinden ve Cihanbeyli ovası üzerinden ordu sol kanadına yönelmesi halinde, 5. Süvari Grubu'nun Akgöl - Bayatkolu bölgesinde toplanarak Yunan kuvvetinin kanadına etkili olması ve Yunan kuvvetinin bu hareketi yapamayıp yalnız Bolvadin - Akşehir istikametine yönelirse Piribeyli - Karapınar üzerinden ya da Bolvadin - Bayat üzerinden duruma göre Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine taarruz etmek görevi verilmiştir⁶³⁷.

13 Ağustos 1921 akşamüzeri yapılan gözetlemelerde, genel olarak Yunan kuvvetinin emniyet hattının Hamidiye güneybatısından başlayarak Mesudiye'nin güneyinden Şerefiye ve Koşmat sırtlarına uzandığı anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Grup Komutanlığından aldığı emre uyarak 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.00'te Bünheşit'ten hareketle Karadağ'ın sarp, taşlı ve dik patika yolunu tırmanarak 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'de İskankuyu'ya vardığı ve burada kısa bir dinlenmenin ardından Karadağ'a hareket ettiği bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümen komutanının

⁶³⁶ Mürettep Tümen Komutanlığından alınan 12 Ağustos 1921 tarihindeki raporda, Yunan kuvvetinin bir taburunun İncehisar'dan Seydiler'e ilerlediği bildirilmiştir. Bu taburun araştırılması için 4. Süvari Tugayı'na emir verilmiştir. Alınan bazı bilgilerde ise Yunan kuvvetinin bir süvari bölüğünün Seydiler - Sultan'a ve bir keşif kolunun Emriali'ye girdiği ve Yunan kuvvetinin İncehisar'dan Emirdağ'a doğru ve bir hareketinin ortaya çıkmakta olduğu anlaşılamadığı söylenmiştir. 33. Süvari Alayı'nın hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya sevk edildiği bildirilmiştir. Kemer kaya'da bulunacak olan süvari alayının Emiralî'den Kemer kaya ve Emiralî'den Yedikapı'ya gelen yolları gizleyeceği vurgulanmıştır. Kemer kaya batısının bir mevzi oluşturulduğu anlaşılmıştır. 5. Alay'da Seydiler - Sultan ve Emiralî'den Bayat'a gelen yolları örtecek Bayat batısında bir mevzi tutacağı bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin 11 Ağustos 1921 tarihinde ileri harekete geçmesi Sakarya doğusundaki muharebeye etkili olmak üzere 2. Grubun 9. ve 5. Tümenleriyle Bayat yolu üzerinden İlerkatrancı'ya nakili cephece istenmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87ala.

⁶³⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.

yanında alay komutanları olduğu halde Karadağ'da yaptığı keşif ve gözetlemede; Cevizli kuzeyinde Yunan kuvvetinin hayvanlı bir karargâhı, Malyabaşı ve Çiçengiç'te gruplar halinde Yunan çadırılı ordugahları ve bu bölge civarında bazı müfrezelerin faaliyetleri tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grup Komutanlığına verdiği raporda; Seyitgazi'ye baskın yapılamayacağı ve Bardakçı'ya pusu kurulamayacağı, ancak 14. Süvari Tümeni'nin 13/14 Ağustos 1921 gecesini geçirmek üzere Kadıkuyusu'na intikal edebileceği bildirilmiş ise de 14. Süvari Tümen komutanının yine de 13 Ağustos 1921 gecesi İskankuyu'da kalınmasının uygun gördüğü ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 54. Süvari Alayı'na Karadağ'a karşı emniyet düzeni aldırarak geceyi İskankuyu'da geçirdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 13 Ağustos 1921 tarihinde sıcak bir hava ve kayalık bir arazide yaptığı yürüyüş, özellikle susuzluk, erleri ve hayvanları bir hayli yorduğu, askerlerin moralini de bozduğu anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümen komutanının bu görevden önce 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'e yaptığı teklif (14. Süvari Tümeni'nin Belpınar'da hazırlanmış mevziide kalınıp Yunan kuvvetine taarruz edilmesi) kabul edilmiş olsaydı olumsuz şartlar yaşanmayacaktır denilerek emre uyulmadığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni komutanlığının Yeniköy ileri gelenlerinden yaptığı soruşturmada; Yunanlıların yiyecek ikmalinde sıkıntı çektikleri, Sakarya'dan otoların geçirilmesi için köprü malzemesi olarak kullanmak üzere köylerdeki sağlam binaları yıkıp tahta ve direkleri götördükleri yerli Rumların Türklere sığınacakları ve fakat idam edilmekten korktukları bilgisi verilmiştir⁶³⁸.

⁶³⁸ 5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'da 2. Süvari Tümeni'ne verdiği emirde, 33. Süvari Alayı'nın hemen Emirdağ'dan Kemer kaya'ya hareketi ve Kemer kaya batısında bir mevzii seçerek Emirali'den bu istikamete gelen bütün yolların örtülmesi istenmiştir. Ayrıca, zayıf Yunan kuvvetlerine karşı konması, daha üstün Yunan kuvvetine karşı da Yedikapı Boğazı'nda ikinci bir savunma mevzii seçilmesi emredilmiştir. Emirde, 5. Süvari Alayı'nın Seydiler ve Emirali'den Bayat'a gelen yolları örtecek şekilde Bayat batısında bir mevzii tutması ve üstün kuvvetlerin hareketine karşı Bayat Boğazı'nda ikinci bir mevzii seçmesi, 4. Süvari Tugay Komutanlığınca 33. Süvari Alayı'nın tertibini ve seçeceği mevziileri denetlenmesi istenmiştir. 20. Süvari Alayı'nın şimdilik Emirdağ'da grup emrinde bulunacağı dile getirilmiştir. Bunun üzerine 2. Süvari Tümen Komutanlığınca 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'de tümen birliklerine; İncehisar ve Seydiler civarından Yunan kuvvetinin Emirali istikametinde doğuya doğru bazı hareketleri görüldüğü açıklandıktan sonra 2. Süvari Tümeni'nin durumun gelişmesine kadar iki alay ve karargâhı ile Emirdağ'da toplanması ifade edilmiştir. 4. Süvari Alayı'nın Bağlıca'da kalması, 13. ve 19. Süvari Alaylarının Bağlıca kesimindeki kısımları ile topçu bataryasının diğer topunun bu akşam Emirdağ'a gelerek birliklerine katılması söylenmiştir. Han'daki 2. Süvari Alayı'nın şimdilik durumunu koruması, 2. Süvari Tümeni Kurmay Başkanı'nın da 13 Ağustos 1921 tarihinde de Bağlıca'da kalarak 2. ve 4. Süvari Alaylarına nezaret etmesi ve 2. Süvari Tümeni'ne rapor vermesi istenmiştir. Emirdağ'da toplanacak olan 13. ve 19. Süvari Alaylarının düzenlemesi ve eksikliklerinin tamamlanması için hızlı bir şekilde bu fırsattan faydalanmaları emredildiği ve 2. Süvari Tümen karargâhının Emirdağ'da bulunacağı bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni Komutanlığının Cevizli istikametine yollanan subay keşif kolunun Karadağ'dan yazdığı raporda, Yunan kuvvetine rastlanmadığı ve 14. Süvari Tümeni keşif koluyla bağlantı sağlandığı bildirilmiştir. Mürettep 2. Süvari Tümeni'nin baskından dönmesi üzerine Batı Cephesi Komutanlığından 2. Süvari Tümeni'nin Altıntaş istikametinde başarılı bir akın yaparak Yunan menzil kollarına oldukça zarar verdiğini ve Yunan kuvveti tarafından Döğer - Altıntaş yolunun ana ikmal yolu olarak kullanıldığını keşfettiği, tümenin bu faaliyetlerini ordu için kıymetli olduğu bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Ağustos 1921

13 Ağustos 1921 tarihinde gecenin sükunetle geçtiği belirtilmiştir. Karadağ - Seyitgazi istikametinde baskına götürülen 14. Süvari Tümeni'nden henüz rapor gelmediği ifade edilmiştir⁶³⁹. Aynı tarihte 14. Süvari Tümeni'nin Karadağ Kadıköy bölgesinde Bardakçı'ya baskın için yürüyüş halinde olduğu belirtilmiştir⁶⁴⁰.

Batı Cephesi Komutanlığı birliklerinin 13/14 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin asıl kuvvetleriyle Bardakçı - Cevizli istikametinde Yunan kuvvetine baskın yapmak üzere İskankuyu kesimine gittiği, 55. Süvari Alayı'nın Kaymaz'da olduğu belirtilmiştir⁶⁴¹.

14 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu Sakarya boylarındaki savunma mevzilerinde bulunan ana kuvvetlerden 50-60 km ileride, tek başına ve Yunan kesimi içinde görevlendirildiğinden, Türk Ordusu'nun tek gezici telsizi de 5. Süvari Grubu'na verilmiştir. Eski telsizin sık sık bozulması, bu yüzden Batı cephesi komutanlığı ile bağlantısının kesilmesine sebebiyet vermiştir. 14 Ağustos 1921 sabahı Yunan kuvvetlerinden bazı kıpırdamalar olduğunu öğrenen Albay Fahrettin Bey 14. Süvari Tümeni'ni Cevizli istikametine göndermiştir. İleri yürüyüşe geçen Yunan kuvvetleriyle muharebe eden 14. Süvari Tümeni Yunan kuvvetinin baskısı artması üzerine geri çekilmiştir. Süvari keşif kolları, Seyitgazi kesiminden doğuya, Sakarya'ya doğru üç

tarihindeki hareket, olayları ve alınan düzeni Batı Cephesi Komutanlığına verdiği akşam raporuyla da açıklanmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 235-237.

⁶³⁹ 13 Ağustos 1921 sabahı yapılan gözlemlerde demir yolu hattıyla Kırız arasındaki mntıkada tespit edilen üç piyade tümeninden başka hiçbir kuvvetin gelmediği Kaymaz'da bulunan 55. Süvari Alay Komutanlığına bildirilmiştir. 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.40'dan önce doğuda bulunan Türk keşif bölüğünün yazdığı rapora göre; Yunan kuvvetinin bir süvari alayı kadar tahmin edilen kuvvetinin Topkaya'dan çekerek Uyuzhamam istikametine geldiği ve 13 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'dan önce Yunan kuvvetinin bir bölük piyadesi ile bir takım kadar süvarinin doğuya girdiği ve doğuya doğusundaki Ziyaret Tepe'ye baskın yaptığı 55. Süvari Alayı'na söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun cepheden verdiği emirde; Yunan kuvvetinin bir koluyla Sakarya'ya güneyinden vecihle üzerinden ordu sol tarafına yöneldiği halde Akören - Bayat kolu mntıkasında toplanarak Yunan kuvveti tarafına su'şer olması Yunan kuvveti bu hareketi yapıp yalnız Bolvadin - Akşehir üzerine yönelirse Piribeyli - Karapınar üzerinden ve yahut Bayat - Bolvadin üzerinden duruma göre Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine taarruz vazifesinin gerekli olduğu dile getirilmiştir. 13 Ağustos 1921 tarihinde akşamüzeri gerçekleştirilen genel gözlemlerde Yunan kuvvetinin emniyet hattının, Hamidiye güney batısından başlayarak Mesudiye güneyinden ve Subeli'nin 2 km kuzeyinden doğuya ve Kusmet sırtları olduğu belirtilmiştir. 4. Süvari Tugay Komutanlığına Kemer kaya'daki 33. Alayı'nı alarak Emirali - Seydiler istikametinde bizzat keşfe geçmesi istenmiştir. 2. Grubun ilk kademesiyle Akşehir'den hareket ettiği vurgulanmıştır. 18 Ağustos 1921 tarihinde büyük bir kısmı İner - Ilıca mntıkasına ulaşmış olacağı düşünülmüştür. ATASE Arşivi, K:1293, D:87am.

⁶⁴⁰ Vandemir, a.g.e., s. 15.

⁶⁴¹ 13/14 Ağustos 1921 tarihinde 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Dudaş bölgesinde, keşif ve emniyet birliklerinin Yunan kuvvetiyle temasta olduğu ifade edilmiştir. 1. Gruba, Porsuk Çayı kuzey kesiminin gözetleme ve örtme görevi verilmiştir. Yunan kuvveti taarruzu halinde, Çayırhan - Mihalıççık Köprüsü - Kapaklı hattına çekilerek, Sakarya mevziinin kuzey kanadını savunacağı dile getirilmiştir. Porsuk güneyinde 29. Süvari Alayı'nın 3. Süvari Tümeni'nin kuruluşunda olduğu 3. Grup emrinde bulunan 29. Süvari Alayı'na Porsuk Vadisi'ni örtme görevi verildiği ve 29. Süvari Alayı'nın Beylikahır'da olduğu söylenmiştir. 5. Süvari Gruba bağlı 2. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın olduğu vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının, 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Tugay ve karargâhının, 5. Süvari Alayı'nın Bayat'ta, 20. Süvari Alayı'nın Emirdağ'da, 33. Süvari Alayı'nın Kemer kaya'da olduğu tespit edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 248.

Yunan tümeninin yürüdüğünü, bir tümeninden Bayat üzerinden Emirdağ yönüne ilerlediklerini saptamıştır⁶⁴².

14. Süvari Tümeni'nin 14 Ağustos 1921 tarihinde baskın yapmak üzere Bardakçı'ya gittiği ve orada bir Yunan tümeniyle çarpışarak önce İskankuyu'ya sonra da Başara (Başören, Başviran)⁶⁴³ üzerinden güçlkle Yüreğil'e çekilebildiği; buradan ancak 14 Ağustos 1921 gece yarısı Emirdağ'a gelebildiği bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin çekilirken Han'daki kısmı 2. Süvari Alayı'na bıraktığı ve Başara'da 14. Süvari Tümeni'ne katılmasını bildirdiği, arkası Yunan kuvveti tarafından kesilmiş olan 2. Süvari Alayı'nın da 14. Süvari Tümeni'yle birlikte Emirdağ'a çekilmek zorunda kaldığı vurgulanmıştır. Belpınar'daki müfrezenin (54. Süvari Alayı'ndan bir bölük ile istihkam, muharebe, sıhhiye timlerinden oluşmuştur) ise Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ederek Camiliören üzerinden Veysel'e geldiği bildirilmiştir. Belpınar'dan çekilen müfreze tarafından telefon hatlarının da toplandığı vurgulanmıştır. Müfrezenin bir miktar esir ve yaralı verdiği ifade edilmiştir⁶⁴⁴.

14 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne Yunan mevzilerinde meydana gelen bazı faaliyetleri anlamak, cephelerin gerisini vurmak ve keşifler yapmak üzere emir vermiştir⁶⁴⁵. 14 Ağustos 1921 tarihinde sabahleyin doğuya Topkaya - Emirdağ Kışlası mntıkaları dumanlı olduğundan gözlem yapılamadığı vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nden alınan raporda, tümenlerin Karadağ'ı işgal ettiği ve 14. Süvari Tümen komutanlığının bizzat yaptığı gözlemlerde, Yunan kuvvetinin Malyabaşı ve Çiçengiç'in güneyine ve kuzey sırtlarında üç alay kadar piyadesi ile kuvveti tahmin edilemeyen atlı birliği ve Seyitgazi'nin güneyinde Cevizli istikametini ve Seyit Suyu'nu örtecek bir surette üç grup halinde sınıf ve kuvveti tahmin edilemeyen bu yolda ordugahları olduğu bildirilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın Karakaya grup sırtlarına çekildiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin süvarisi gerisinde bir tümeninin olduğu gözlemlenmiştir. 14. Süvari

⁶⁴² Müderrisoğlu, *a.g.e.*, s. 341.

⁶⁴³ Yaygın kullanımı Başören ya da Başviran olmasına rağmen günümüzde Başara olarak geçtiği için "Başara" kullanılmıştır.

⁶⁴⁴ 14 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin, akın görevinden yeni geldiği, tertiplenmek üzere asil kuvvetleriyle Emirdağ'da, bir kısım kuvvetiyle Bağlıca'da bir alayı ile de Han'dayken Yunan kuvvetinin ileri hareketi ile karşılaştığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Bağlıca'daki alayıyla Yunan kuvvetinin ileri hareketini önlemeye çalıştığı, oyalama muharebeleri yaparak asil kuvvetiyle Dağmık köyüne, bir alayı ile de Veysel'e çekildiği tespit edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın, Yunan kuvvetinin Seydiler - Emirler istikametine ilerlemesi üzerine Kemer kaya'da bir keşif bölüğü bırakarak gece yarısı Emirdağ'a çekildiği belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 255.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 198.

⁶⁴⁵ Sorgun, *a.g.e.*, s. 242.

Tümeni'ne Belpınar'da toplanma emri verilmiştir. Bardakçı istikametine giden 14. Süvari Tümeni'nden henüz bir rapor alınmadığı ifade edilmiştir. 14 Ağustos 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'yle 2. Süvari Alayı'ndan henüz bir haber gelmediği ifade edilmiştir. İlerleyen saatlerde 14. Süvari Tümeni ile 2. Süvari Alayı'nın 14 Ağustos 1921 tarihinde gece yarısında Emirdağ'a geldiği vurgulanmıştır. Adı geçen birliklerin verdiği bilgiye göre, Yunan süvari tugayının arkasından bir piyade tümeninin takip ettirdiği anlaşılmıştır. Sivrihisar'daki 55. Süvari Alayı'nın Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ederek çekilmesi emredilmiştir. Sivrihisar ile telgraf hattının kesildiği söylenmiştir⁶⁴⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 14/15 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 14. Süvari Tümeni'nin Han'a gönderilmiş olduğunu söylemiştir⁶⁴⁷.

⁶⁴⁶ Seydiler köyüne geldiği önceden haber alınan Yunan kuvvetinin 13 Ağustos 1921 akşamına kadar Seydiler'de bulunduğu söylenmiştir. 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.30'dan önce Topkaya - Emirdağ Kışlası mntikasındaki Yunan tümeni yürüyüşe başlayarak keşif kollarının Balçıkhisar köyüne girdiği bilgisi verilmiştir. Bir alay kadar Yunan piyadesinin Hamidiye'den harekete başladığı ve Hamidiye kuzeyinden ise diğer bir alay kadar kuvvetin de doğunun doğusundaki Ziyaret Tepe'nin 3 km batısına yanaştığı belirtilmiştir. Mahmudiye istikametinden ilerleyen Yunan piyade alayının Mahmudiye'yi işgal ettiği ve doğruya doğru yürüyüşe devam ettiği dile getirilmiştir. Bir bölük piyade ve bir bölük Yunan süvarisinin de 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.00'dan önce Serçesivrisi'ni işgal ettiği bildirilmiştir. Yunan süvarisinin 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'dan önce Kaymaz'ı işgal ettiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin süvarisi gerisinde bir tümeninin olduğu gözlemlenmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne Bağlıca'da, 4. Süvari Tugayı'na da Emirdağ'da toplanma emri verilmiştir. Yunan kuvveti hakkında çeşitli keşif kollarından alınan raporlarda, bir Yunan tümeninin Balçıkhisar üzerinden gelerek Kaymaz'ı işgal ettiği ifade edilmiştir. Bu Yunan tümeninin vaktinden önce Karakaya'ya yaklaştığı vurgulanmıştır Mahmudiye'den geçen diğer bir Yunan tümeninin güney doğruya doğru ilerlediği ve önceden Sarıcık'a vardığı tespit edilmiştir. Serçe Tepe üzerinden gelen bir Yunan tümeninin Çifteler'i işgal ettiği ve doğruya doğru hareket ettiği söylenmiştir. Mecidiye Çiftliği üzerine ilerleyen bir Yunan tümeninden kolbaşıdaki bir süvari tugayının 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'de Belpınar'a vardığı belirtilmiştir. Kazıköy istikametinden ilerleyen diğer bir Yunan tümeninin de kolbaşıyla 14 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra Kazıköy'e girdiği bildirilmiştir. Afyonkarahisar istikametinden bir Yunan süvari bölüğüyle bir piyade taburunun 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.00'dan önce Emirali köyünü işgal ettiği ve bu köyün doğusuna geçtiği ve oradaki Türk süvari alayıyla çatışmaya başladığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 14 Ağustos 1921 gecesi Ömerhacı - Pınarbaşı - Hisar köy hattında toplanacağı söylenmiştir. Emirdağ'da bulunan 2. Süvari Tümen Komutanı'nın hemen Bağlıca'ya hareketle Han hattındaki alayını da oraya göndererek 2. Süvari Tümeni'ni orada toplaması istenmiştir. 4. Süvari Tugayı'na da Kemerkaya'da bir keşif bölüğü bırakarak Emirdağ'da toplatması istenmiştir. İki tümen tahmin edilen Yunan kuvvetinin Karakaya - Yağverviran hattı doğusuna geçmediği ifade edilmiştir. Diğer bir Yunan tümeninin de Çiftelerin doğusunda kaldığı anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin bir tugay kadar tümeniyle 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den sonra da kolbaşıyla Pınarbaşı'na geçtiği izah edilmiştir. 14 Ağustos 1921 gecesi bu Yunan kolbaşısının Eskialikel civarında geçirmesinin muhtemel olduğu vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nden henüz bir haber gelmediği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Emirdağ'da kaldığı tespit edilmiştir. Yunan kuvvetinin bir topçu bataryasının 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 6.00'dan sonra da güney batı istikametinden gelerek Emirdağ üzerinden iki dur yaptıktan sonra da geldiği istikamete döndüğü söylenmiştir. 14 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'den sonra da Emirdağ'a ulaşan 4. Süvari Tugayı'nın Seydiler - Sultan'dan Emirali'ye gelen Yunan kuvvetinin bir tümen olduğunu tahmin ettiği ve muharebe eden kuvvetin bu Yunan tümenin öncüsü olduğu bildirilmiştir. Adı geçen birliklerin verdiği bilgiye göre, Yunan süvari tugayının arkasından bir piyade tümeninin takip ettirdiği anlaşılmıştır. Büyük Millet Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Ordu'nun Başkomutanı olduğu hakkında Batı Cephesi Komutanlığının tebliği takdim edilmiştir. 2. Grubun İlerkatrancı istikametine harekete devam ettiği söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87ana.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87an.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ana.;

⁶⁴⁷ Buna ilaveten, Albay Fahrettin Bey, 14/15 Ağustos 1921 tarihinde, Bayat'taki 5. Süvari Alayıyla Kemerkaya'daki 33. Süvari Alayı'nın Emirdağ'a geldiğini, 5. Süvari Alayı'nın keşif kolunun Seydiler - Sultan'dan Emirali'ye gelen Yunan kuvvetinin bir tümen tahmin ettiğini ve 33. Süvari Alayıyla çatışan müfrezenin bu tümenin

14/15 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin İskankuyu mıntıkasında (bu tümenini 55. Süvari Alayı Sivrihisar'a gelerek 12. Grubun emrine girmiş, burada bulunan 8. Piyade Alayı ise tümenine katılmak üzere Beylikköprü'ye yürümüştür) olduğu ifade edilmiştir⁶⁴⁸.

5. Süvari Grubu 15-17 Ağustos 1921 tarihlerinde Yunan kuvvetiyle temas halinde olmuştur. 5. Süvari Grup karargâhı Emirdağ'dan hareketle Suvermez'e gelmiştir. 5. Süvari Alayı Emirdağ'da olup, 5. Süvari Alayı'nın Bağlıca - Köreil - Kuruca istikametlerini keşif yapma görevi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni 15 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra Emirdağ'dan Hisar - Karacalar hattına çekilmiştir. 15 Ağustos 1921 gecesini Hisarköy - Davulga yolu üzerinden geçirecek, Piribeyli - Yenikapı (Pörtek Yaylası, Pörnek, Pörtek)⁶⁴⁹ istikametlerini keşfedeceği bilgisi verilmiştir⁶⁵⁰.

4 Ağustos 1921 tarihinde Çifteler doğusuna gelen Yunan tümeninin 15 Ağustos 1921 tarihindeki hareketi tespit edilemediği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin bir tümenden fazla bir birliğinin, Pınarbaşı üzerinden doğuya ilerlediği; bir tümen ve iki süvari alayı kadar bir kuvvetin Dikilikaya - Manahos güneyinden Kuruca'ya, diğer bir tümenin de Emirdağ'a ilerlediği tespit edildiği ifade edilmiştir. Bu kesimde bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlı birliklerinin Yunan kuvvetini oyalayacağı, 14. Süvari Tümeni'nin Demirciler - Karacalar ve 4. Süvari Tugayı'nın Suvermez'e çekildikleri söylenmiştir. 5. Süvari Grubu bölgesinde 15 Ağustos 1921 tarihinde gelişen Yunan kuvvetinin durumu karşısında 5. Süvari Grup Komutanlığınca 15 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da grup birliklerine verilen emirde; 2. Süvari Tümeni'nin 15/16 Ağustos 1921 gecesini Ömerhacı kesiminde toplanarak Veysel ve Bostanlar istikametlerini keşif ve gözetlemesi, bu bölgedeki bütün köprülerin tahrip edilmesi istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin de aynı

başarılı olduğunu söylemiştir. Alay Bayat'tan çekildiği esnada bir Yunan keşif kolunun Bayat'a geldiğini söylemiştir. ATASE Arşivi, K:1206, D:72ai.

⁶⁴⁸ 14/15 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Dağınikköy - Veysel kesiminde. (2. Süvari Tümeni'nin 2. Süvari Alayı Emirdağ'dadır.) bulunduğu vurgulanmıştır. 4. Süvari Tugayı'nın 20. Süvari Alayı ve 4. Süvari Tugay karargâhı ile Emirdağ'da (4. Süvari Tugayı'nın diğer iki alayı Bayat ve Kemer kaya bölgesinde Yunan kuvvetiyle temastadır.) olduğu ayrıca 5. Süvari Grup karargâhının da Emirdağ'da bulunduğu bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 259.

⁶⁴⁹ Yaygın kullanımı Pörnek Yaylası, Pörtek, Pörnek olmasına rağmen günümüzde Yenikapı olarak geçtiği için "Yenikapı" kullanılmıştır.

⁶⁵⁰ Ulusoy, a.g.e., s. 203.

şekilde Hisar köyünde toplanarak Adayazı - Yenikapı istikametlerini keşif ve gözetlenmesi emredilmiştir.⁶⁵¹.

Bir Yunan tümeninin, 16 Ağustos 1921 tarihinde öğle üzeri Veysel'den geçerek bu köyün 12 km doğusuna kadar ilerlediği anlaşılmıştır. Diğer bir Yunan tümeni de aynı saatlerde Mehmetköy'den geçerek Eşrefli'ye geldiği, daha güneyde bir Yunan tümeni ise Emirdağ - Suvermez üzerinden Davulga'ya yürüdüğü ifade edilmiştir. Bu bölgede bulunan 5. Süvari Grubu'nun, 16 Ağustos 1921 tarihinde oldukça önemli muharebeler yaptığı ve Yunan kuvvetlerinin ileri harekâtını geciktirmeye çalıştığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grubuna bağlı, 14. Süvari Tümeni'yle Mehmetköy doğusunda mevzii tuttuğu, Yunan kuvvetinin kolbaşıyla Veysel - Mehmetköy - Hisarköy hattına yaklaştığı sırada bunları ateşle karşıladığı, iki saat devam eden muharebe sonunda Yunan kuvvetinin muharebe düzeni almaya mecbur bırakıldığı söylenmiştir. Bu muharebeden sonra 14. Süvari Tümeni'nin Piribeyli'ye çekildiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 17 Ağustos 1921 için verdiği harekât emrinde, 14. Süvari Tümeni'nin; Piribeyli'de bir mevzii tutarak Yunan kuvvetinin bu yöne hareketi halinde mümkün olduğu kadar onu durdurmaya çalışması, mecbur kalırsa Kurtuşağı'na çekilmesi istenmiştir.⁶⁵².

⁶⁵¹ 15 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Grup Komutanlığından verilen emirle, Emirdağ'daki 2. Süvari Alayı'nın 2. Süvari Tümeni emrine girmesi için yollandığı, 5. Süvari Alayı'nın da son ana kadar Emirdağ'da kalarak asayiş sağlaması ve Balıca ve Kuruca istikametlerini keşif yapması emredilmiştir. Sonradan 5. Süvari Alayı ile 33. Süvari Alayı'nın Soğukkuyu'ya çekildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının 15 Ağustos 1921 gecesi Suvermez'e intikal ettiği belirtilmiştir. 2. Grup'la hareket birliği sağlamak üzere Cephe Komutanlığından 15 Ağustos 1921 tarihinde verilen bir emirle 5. Süvari Grup 2. Grup Komutanlığı emrine verildiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup bölgesinde 15 Ağustos 1921 tarihinde gelişen Yunan kuvvetinin durumu karşısında 5. Süvari Grup Komutanlığına 15 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da grup birliklerine verilen emirde; 4. Süvari Tugayı'nın Suvermez'de kalarak Emirdağ - Kuruca - Adayazı istikametlerini gözetlemesi, Yunan kuvvetiyle devamlı olarak temasını korunması ve Yunan kuvvetinin 16 Ağustos 1921 tarihinden beri harekâta ne kadar kuvvetle ve hangi istikamette başlayacağını keşif ve tespit yapılması istenmiştir TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 262-263.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 18.

⁶⁵² 16 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı, 2. Süvari Tümeni'yle Hacıömer civarında, 4. Süvari Tugayı ile de Hisarköy güneyinde mevzii tuttuğu belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin kolbaşıyla Veysel - Mehmetköy - Hisarköy hattına yaklaştığı sırada bunları ateşle karşıladığı, iki saat devam eden muharebe sonunda Yunan kuvvetinin muharebe düzeni almaya mecbur bırakıldığı söylenmiştir. Bu muharebeden sonra 2. Süvari Tümeni'nin Kürttuğluğu'na, 4. Süvari Tugayı'nın ise şiddetli topçu ateşi altında dağlar üzerinden Yunak'a çekildiği ve 5. Süvari Grup karargâhının Piribeyli'ye geldiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in 17 Ağustos 1921 için verdiği harekât emrinde, 5. Süvari Grubun Küçükhasan ile Piribeyli arasında bulunarak Sakarya mevziinin sol kanadına ilerleyen Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olmaya devam edeceği belirtilerek; 2. Süvari Tümeni'nin 17 Ağustos 1921 tarihinde Küçükhasan'da toplanarak dinlenmesi ve Küçükhasan ile Akdağ arasından geçerek Yunan kuvvetlerinin kuvvet ve hareket istikametlerini keşif ve gözetlenmesi istenmiştir. Ayrıca, Konya'dan gelen 200 süvari erinin tümen emrine Küçükhasan'a gönderileceği dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Yunak'ta toplanarak dinlenmesi ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının ise başlangıçta Piribeyli'de bulunacağı bildirilmiştir. 2. Grubun bu gece de yürüyerek bir an önce İnlerkatranlı bölgesine ulaşmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Bu amaçla 15/16 Ağustos 1921 gecesi saat 20.00'de yürüyüşe geçtiği ve 16 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00 sıralarında Erenköy - Gökpınar bölgesine ulaşarak burada bulunduğu bildirilmiştir. 16 Ağustos 1921 tarihindeki muharebeler sonunda 5. Süvari Grubun Kürttuğluğu - Piribeyli istikametinde güneye çekilişinden endişe duyan 2. Grup

16 Ağustos 1921 tarihinde, Kuruca kuzeyinde ordugahta tesis eden bir Yunan tümen ordugahına ateş baskını yapıldığı ve Yunan kuvvetinin belirsiz istikametlere epeyce topçu ateş ettiği belirtilmiştir. Vaktinden önce bir Yunan tümeninin kolbaşısı Veysel'i geçtiği bildirilmiştir. Diğer Yunan tümeninin başı Mehmet köyde ve Emirdağ'dan gelen tümeninin başı Suvermez doğusuna vardığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Hisarköy doğusundaki mevzide ilerleyen Yunan kuvvetlerini durdurmaya çalıştığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Bademli ile Piribeyli arasında su bulunmadığından Piribeyli'ye gönderildiği dile getirilmiştir⁶⁵³.

5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Paşa'nın, Piribeyli'den 16/17 Ağustos 1921 tarihinde 17 numaralı grup emrinde; 20. Süvari Alayı'nın 14. Süvari Tümeni'ne iade edileceği bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Piribeyli'den bir mevzi tutarak Yunan kuvvetinin bu istikamete hareketi halinde elinden geldiğince durdurmaya çalışması istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin mecbur olunca Kurtuşağı'na çekileceği söylenmiştir⁶⁵⁴.

Komutanının, 5. Süvari Grup Komutanı'na yazdığı yazıda, süvari birliklerinin Batı Cephesi güney kanadını açık bırakarak güneye çekilmesini uygun bulmadığı belirtilerek, 5. Süvari Grubun, 2. Grup hareketini ertecek surette doğruya doğru (Sakarya ile Küçükhasan arasında) çekilmek üzere hareketin yeniden düzenlenmesi istenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı da 2. Grup Komutanlığının bu isteğine verdiği yanıtta; 5. Süvari Grubun daima açık yanda bulunarak Yunan hareketini geciktirmek ve durdurmaya çalışmakta olduğu, hareket kararını bu amaç doğrultusunda ve düşünceye dayanarak verdiği bildirildiği ifade edilmiştir. Buna ilaveten, 2. Grup Cephesi'nin grup süvarisi ile örtülmesi rica edilmiştir. 2. Grup birliklerinin, Erenköy kesiminde 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.00'e kadar dinlendikten sonra 5. Tümen'e Kaşören - Hacıosman Köprüsü koluyu Özyurt köyünün güneyine; 9. Tümen'e, 5. Tümen'in izlediği yolla Özyurt köyü kuzeyine hareket ettiği bilgisi verilmiştir. Grup Süvari Bölüğünün 16 Ağustos 1921 akşamı Kaşören'e gideceği ve 17 Ağustos 1921 tarihinde Özyurt'ta 2. Grup karargahına katılacağı dile getirilmiştir. Grup karargahının, tümenlerin yürüdüğü yolla 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 3.00'te hareket edeceği bildirilmiştir. Grup Komutanlığınca bu yürüyüş için şu emniyet tedbirleri aldırılmıştır: 9. Tümen'in, bir piyade taburunu önceden Erenköy batı sırtlarına gönderdiği, ordugahın emniyetinin sağlandığı bilgisi verilmiştir. Bu taburun, yürüyüşte artçı olarak ağırlıkların hareketinden bir saat sonra tümeni takip edeceği söylenmiştir. 9. ve 5. Tümenlerin süvari bölüklerinin de artçı olarak Erenköy'de bırakıldığı ve bunların, 17 Ağustos 1921 tarihinde bağımsız olarak ve verilecek özel yönetmeliğe göre artçı taburunu izleyeceği ve aynı zamanda ağırlıkların güvenliğini sağlayacağı vurgulanmıştır. Grup Süvari Bölüğünün, akşamüzeri Erenköy'ye gelerek tümenlerin süvari bölükleriyle birleştiği ifade edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 269-271.

⁶⁵³ 2. Süvari Tümeni'nin Ömerhacı civarında, 4. Süvari Tugayı'nın da Hisarköy güneyinden mevzide ilerleyen Yunan kuvvetlerini durdurmaya çalıştığı söylenmiştir. Veysel - Hisarköy hattında yapılan muharebe 16 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'den sonraya kadar şiddetli bir şekilde devam ettiği vurgulanmıştır. Taarruz eden tümenlerin öncülerinin takviyeye ve Hisarköy'üne gelen tümende tamamen açılmaya mecbur olduğu bilgisi verilmiştir. Türk Makineli tüfeklerinin Yunan kuvvetine hayli zayıf verdirdiği bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin bir tümeninin Veysel'de 12 km doğusunda, diğer Yunan tümeninin Eşrefli'de, 3. Yunan Tümeni'nde Davulga köyünde ordugaha girdiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Kürtdağlığı'na gönderdiği söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Yunan kuvvetinin şiddetli topçu ateşine maruz kalmasından dolayı dağlara çekilmesi ve bu safta toplandığı önceden haber alındığı bilgisi verilmiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde Kürtdağlığı - Piribeyli hattında mukavemet edilmesine karar verildiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup karargahının Piribeyli'ye geldiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubunun daima Yunan kuvvetinin yanında bulunarak hareketini durdurmaya ve geciktirmeye çalışarak Yunan geri kollarını her fırsatta vurmak vazifesini daha muvaffak gördüğünden o suretle harekete karar verdiği ve 2. Grubun kendi cephesini kendi süvarisiyle örtmesi rica edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87apa.

⁶⁵⁴ Yunan kuvvetinin Veysel'in 12 km doğusu - Eşrefli - Davulga hattında olduğu ifade edilmiştir. 2. Grubun 16 Ağustos 1921 gecesi Özyurt istikametinden hareket ettiği söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun Küçükhasan ile

17 Ağustos 1921 tarihinde Kaldırım doğusundan ilerleyen ve yürüyüş kolu hissini veren toz sütunlarının görüldüğü ifade edilmiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.00'te Yunan süvarilerinin Piribeyli'ye yaklaştığı sırada Piribeyli'de bulunan 14. Süvari Tümeni birliklerinin bunlara karşı atlı hücumla kalktığı, bu hücum karşısında Yunan süvarisinin çekilmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Çeltik istikametinde hareket eden Yunan yürüyüş kolunun da bu beklenmedik durum karşısında yürüyüşüne ara vermek zorunda kaldığı söylenmiştir. Daha sonra Büyüktuğluk'taki Yunan tümeninin Piribeyli istikametinde muharebe düzeni alarak karşı taarruza başladığı anlaşılmıştır. İlerleyen bu Yunan kuvvetine top ve makineli tüfek atışıyla kayıplar verdirildiğinden Yunan kuvvetinin ancak güneş batarken Piribeyli'ye girebildiği ifade edilmiştir. Çeltik istikametinde ilerleyen Yunan tümeninin ise Çeltik'in 12 km batısında konuşlandığı vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığınca; 18 Ağustos 1921 tarihi için birliklere verilen emirde, 14. Süvari Tümeni'nin, Sarayköy'e hareket edeceği ve Yunan kuvvetiyle teması koruyacağı dile getirilmiştir⁶⁵⁵.

Piribeyli arasında bulunarak Türk Ordusu'nun sol tarafına ilerleyeceği Yunan kuvvetinin yan ve gerilerinde etkili olacağı dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 17 Ağustos 1921 tarihinde Küçükhasan'da toplanarak dinleneceği, Küçükhasan ile Akdağ arasından geçecek Yunan kollarının kuvvet ve istikamet hareketlerini keşif yapacağı ve gözlemleyeceği belirtilmiştir. Konya'dan gelen mücahit 200 süvarinin 2. Süvari Tümeni emrine girmesi için Küçükhasan'a gönderildiği bildirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Yunak'ta toplanacağı ifade edilmiştir. Bütün ağırlıkların Akgöl güneyinde Sarayköy'e gönderileceği dile getirilmiştir. İaşenin Yunak ve Sarayköy noktalarından alınacağı bilgisi verilmiştir. Cephane eksikliklerinin 5. Süvari Grup karargâhından ikmal edileceği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in başlangıçta Piribeyli'de bulunacağı izah edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87aq.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 20.

⁶⁵⁵ 17 Ağustos 1921 tarihinde, Yunanlıların bir tümen ve üç süvari bölüğünün Hisarköy – Büyüktuğluk'ta, bir tümen ve üç süvari bölüğünün Eşrefli - Kürtuğluğu istikametinde yürüdüğü belirtilmiştir. Adı geçen birliklerin 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 13.00'te Büyüktuğluk'ta birleşerek mola verdiği söylenmiştir. Kaldırım bölgesindeki Yunan kuvvetinin hareketinin tespit edilemediği ifade edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığınca, demir yolu güneyinde Beylikköprü batısı - Hamamkarahisar - Musluk Boğazı - Çeltik - Piribeyli hattına kadar ilerleyen Yunan kuvvetlerinin Hamamkarahisar'da bir tümeninin, Yukarı Sakarya kuzeyinde Musluk Boğazı istikametinde bir tümeninin, Fettahoğlu Köprüsü güneyinden güneydoğuya doğru iki tümeninin, daha güneyde Piribeyli'ye kadar da iki tümen olmak üzere toplamı beş tümen olduğu düşünülmüştür. Yukarı Sakarya güneyinden ilerleyen Yunan tümenlerinin karşısında 5. Süvari Grubun 17 Ağustos 1921 tarihindeki hareketi şöyle cereyan etmiştir: 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'de yürüyüşe başlayan Yunan kollarının ögle üzeri Kaldırım'ın 5 km batısı – Büyüktuğluk ile Yeniköy arası ve Bademli'nin 8 km doğusu hattına kadar ilerlediği anlaşılmıştır. Bu sırada bir Yunan uçağının Piribeyli - Akgöl üzerinde dolaştığı, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 14.00'te Yunan tümeninin Kürtuğluğu'dan Çeltik istikametinde ilerlediği dile getirilmiştir. Diğer tümenin Büyüktuğluk'ta ordugahta kaldığı vurgulanmıştır. 17 Ağustos 1921 tarihindeki hareket sonunda 2. Süvari Tümeni'nin asıl kuvvetleriyle Küçükhasan'a, 14. Süvari Tümeni'nin Kurtuşağı'na çekilerek bu bölgelerde toplandığı; 4. Süvari Tugayı'nın Yunak'ta kaldığı ve 5. Süvari Grup karargâhının da Kurtuşağı'na geldiği söylenmiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığından verilen 19 numaralı cephe emrinde; 5. Süvari Grubun cephe emrine alındığı ve meydan muharebesinde yandan etki yapma ve ordu sol kanadını Yunan kuşatmasına karşı koruma görevine devam etmesi istenmiştir. Ayrıca üstün Yunan kuvvetinin baskısı karşısında İnketrancı güneyine ordu sol kanadına çekilmesi bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığınca 18 Ağustos 1921 tarihi için birliklere verilen emirde görevler şöyledir: Tümenlerin, Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ve Yunan yürüyüş kollarını mümkün olduğu kadar durdurmaya çalışarak Yeşilöz - Kiroğlu istikametine hareket edeceği belirtilmiştir. Bu amaçla; 2. Süvari Tümeni'nin Yüzükbaşı'na hareketle Sakarya ile Akgöl arasında Yunan yürüyüş kollarının kuvvet ve hareket istikametlerini tespit edeceği dile getirilmiştir. Ayrıca 4. Süvari Tugayı'nın, Hacıfakir'e gideceği ve 5. Grup karargâhının, İmamoglu'na intikal edeceği söylenmiştir. Akşehir bölgesinden hareketle Batı Cephesi sol kanadına yürümekte olan 2. Grubun, 17 Ağustos 1921 tarihinde 5. Tümeni'yle Özyurt güneyi, 9. Tümeni'yle Özyurt kuzeyine,

17 Ağustos 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'nin Kırtuşağı'nda toplanması istenmiştir⁶⁵⁶. 5. Süvari Grup Komutanlığının Kurtuşağı'ndan 17 Ağustos 1921 tarihinde tümenlere 18 Ağustos 1921 tarihi harekâtı için verdiği 22 numaralı grup emrinde; Yunan kuvvetinin üç tümeninin 17/18 Ağustos 1921 gecesi Akdağ güneyi - Piribeyli hattında olduğu söylenmiştir. 2. Grubun 18 Ağustos 1921 sabah İlerkatrancı - Ilıca mıntıkasında bulunacağı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun Yunan kuvvetiyle teması koruyacağı ve Yunan kollarını mümkün mertebe durdurarak Yeşilöz istikametine hareket edeceği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetiyle teması muhafaza ederek Sarayköy'e hareket edeceği belirtilmiştir⁶⁵⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, Kurtuşağı'ndan 17 Ağustos 1921 akşam saat 8.00'de gönderdiği raporunda, 14 Süvari Tümeni'nin Kurtuşağı'nda olduğu belirtilmiştir⁶⁵⁸.

2. Grup karargâhı ve bağlı birliklerinin ise Özyurt'a geldiği ve 4. Grup'la bağlantı kurduğu anlaşılmıştır. 2. Grubun bu bölgede dinlendikten sonra en geç 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.00'te İlerkatrancı bölgesine hareket edeceği ifade edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87aqa.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 279-280.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 217.

⁶⁵⁶ 17 Ağustos 1921 gecesi 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Küçükhasan'da 4. Süvari Tugayı'nın da Yunak'ta toplanacağı bildirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının Kurtuşağı'nda bulunduğu söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 19 numaralı cephe emrinde; 15 Ağustos 1921 tarih ve 19 numaralı cephe emrinin 2. ve 5. Süvari Gruplara ait maddeleri şu şekilde izah edildiği ifade edilmiştir: 2. Grubun 18 Ağustos 1921 tarihinde Özyurt - Tanburoğlu - Kavak mıntıkasına geleceği ve İlerkatrancı'da bir ileri müfrezesini bırakacağı söylenmiştir. Kavak hususi Tanburoğlu - Sapanca hattı ortasında olduğu ifade edilmiştir. Sapanca'da bulunan 20. Tümen'in ve Soğucalı'da bulunan 15. Tümen'in 2. Grup Komutanlığına zaman ve görevleri hakkında hemen bilgi verilmesi istenmiştir. 2. Grup karargâhının Kavak gerisinde olması gerektiği vurgulanmıştır. ATASE Arşivi, K:1293, D:87aqa.

⁶⁵⁷ Batı Cephesi Komutanlığının 17 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği raporda, Yunan kuvvetiyle temasın korunması ve muharebe meydanında ordu sol tarafından etkili olması için İlerkatrancı güneyine doğru adım adım hareket edilmesi istenmiştir. Bunun üzerine, 5. Süvari Grubu cephe emrini aldıktan sonra, Yunan kuvvetinin ileri yürüyüşü ve yayılmasına göre keşfe devam edeceği ifade edilmiştir. Meydan muharebesinde yandan tesir etmek ve ordu sol tarafını muhafaza etmek üzere Yunan baskısı karşısında İlerkatrancı güneyine ordu sol tarafına çekileceği söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 17 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Tümen'in Bayat ve 6. Tümen'in Dumlupınar baş menzil noktalarını işgal için taarruz etmeleri emredilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının Kurtuşağı'ndan 17 Ağustos 1921 tarihinde tümenlere 18 Ağustos 1921 tarihi harekâtı için verdiği 22 numaralı grup emrinde; Yunan kuvvetinin üç tümeninin 17/18 Ağustos 1921 gecesi Akdağ güneyi - Piribeyli hattında olduğu söylenmiştir. 2. Grubun 18 Ağustos 1921 sabah İlerkatrancı - Ilıca mıntıkasında bulunacağı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubun Yunan kuvvetiyle teması koruyacağı ve Yunan kollarını mümkün mertebe durdurarak Yeşilöz istikametine hareket edeceği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 18 Ağustos 1921 tarihinde Yüzükbaşı'na hareket edeceği ve Sakarya ile Akgöl arasında keşifte bulunarak Yunan yürüyüş kollarının kuvvet ve istikamet hareketlerini temin edeceği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin işesini Uzunbeyli'deki menzil noktasından temin edeceği izah edilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın (Eskişehir - Yunak Menzili Sarayköy'e nakil edileceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının İmamoğlu'nda bulunması istenmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87at.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ata.

⁶⁵⁸ 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.30'dan sonra Yunan kuvvetinin bir tümeninin Kürtdağlığı'ndan Çeltik istikametine harekete devam ettiğini bildirmiştir. 5. Süvari Grubun ordugahta kaldığını ve Kaldırım doğusunda yürüyüş koluna ile toz sütunları gözlemlendiğini söylemiştir. 17 Ağustos 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra da Yunan kuvvetinin süvarileri Piribeyli'ye yaklaştığını belirtmiştir. Türk süvarilerinin bunlara şiddetli hücum yaptığını ve Yunan kuvvetinin kaçtığını vurgulayarak Çeltik istikametine giden yürüyüş kolunun da durdurulduğunu ifade etmiştir. Büyük Toluk'daki tümenin Piribeyli istikametine doğru taarruz devam ettiğini söylemiştir. Türk topçu bataryasının ve makineli tüfeklerin Yunan kuvvetine zayıt verdiğini, Yunan kuvvetinin ancak gece Piribeyli'ye gelebildiğini ve Çeltik istikametine ilerleyen Yunan tümeninin Çeltik'te 12 köyde ordugah tesis ettiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, 6. Tümeni'nin büyük bir kısmının Küçükhasan'da, 5. Süvari Grup karargâhının Kurtuşağı'nda ve 4. Süvari Tugayı'nın da Yunak'ta olduğunu bildirmiştir. ATASE Arşivi, K:1208, D:10.

18 Ağustos 1921 tarihinde, bir Yunan tümeninin Toprakpınar'a girdiği, iki Yunan tümeninin de Çeltik üzerinden Erenköy'e yürüdüğü tespit edilmiştir. Bu Yunan kuvveti karşısında bulunan 5. Süvari Grubu'nun teması muhafaza ederek 14. Süvari Tümeni'yle Sinanlı'ya çekildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 20.00'de verdiği emirde; 5. Süvari Grubu birliklerinin 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te hareket ederek, 14. Süvari Tümeni'nin Sinanlı üzerinden Şihahmetli köyüne gitmesi istenmiştir⁶⁵⁹.

5. Süvari Grubu'nun 18/19 Ağustos 1921 tarihinde saat 11.00'den sonra da birliklerine; 14. Süvari Tümeni'nin Sinanlar üzerinden Hacımusa doğusunda Kirpooğlu Köyü'ne, 4. Süvari Tugayı'nın da 14. Süvari Tümeni'ni takiben Hacımusa'ya gitmesi istenmiştir. Ayrıca, Sinanlar'da üç saat mola verileceği de vurgulanmıştır⁶⁶⁰.

19 Ağustos 1921 tarihinde, Yunanlıların bir tümeniyle Özyurt, iki Yunan tümeniyle Toprakpınar - Sinanlı hattına ilerlediği tespit edilmişse de bu haberin Batı Cephesi Komutanlığına vaktinde ulaşmadığı söylenmiştir. Yunanlıların bir tümen ve bir süvari alayından oluşan kuvvetinin 19 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.00'de Gökbayır'ın 7 km güneyinden doğuya doğru ilerlediği ve iki tümenin kolbaşılarıyla, Toprakpınar ve Sinanlı bölgelerine geldiği görüldüğü ve durumun Cephe Komutanlığına iletiliği belirtilmiştir. Cephenin güney kesiminde bulunan 5. Süvari Grubu'nun 19 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle önemli bir çatışmaya girmediği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 14. Süvari Tümeni'yle Şihahmetli'de olduğu bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Yunan kuvvetinin ilerlemediği takdirde, 5. Süvari Grubu'nun bu durumunu 20 Ağustos 1921 tarihinde devam ettireceği ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Özyurt - Yüzükbaşı arası keşif bölgesi olarak verildiği vurgulanmıştır. Yunan

⁶⁵⁹ 18 Ağustos 1921 tarihinde, bir Yunan tümeninin Toprakpınar'a girdiği, iki tümenin de Çeltik üzerinden Erenköy'e yürüdüğü tespit edilmiştir. Bu Yunan kuvveti karşısında bulunan 5. Süvari Grubu teması muhafaza ederek, 2. Süvari Tümeni'yle Yeşilöz, 4. Süvari Tugayı'nın 2. Süvari Tümeni'ni takip ettiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 20.00'de verdiği emirde, 5. Süvari Grup birliklerinin 18 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'te hareket ederek, 4. Süvari Tugayı'nın 2. Süvari Tümeni'nin arkasından Hacımustafaoğlu'na gitmesi ve Sinanlı'da üç saat mola verilmesi istenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin emir alır almaz, Yunan kuvvetiyle teması koruyarak kuvvetinin çoğu ile Yeşilöz'e gidip Sakarya ile Köşeler - Hacısosman hattı arasını keşfettirmesi belirtilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının, 4. Süvari Tugayı'yla birlikte bulunacağı ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 289.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 21.

⁶⁶⁰ 2. Süvari Tümeni emri alır almaz Yunan kuvvetiyle teması muhafaza etmek şartıyla büyük bir kısmıyla Yeşilöz'e gideceği ve Sakarya ile Köşeler - Hacısosman hattı arasını keşif edeceği bildirilmiştir. Ağırıkların Ortakışla'ya ve menzil mıntıkları kollarının Kantarlı'ya gideceği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in 4. Süvari Tugayı'yla beraber bulunacağı dile getirilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87au.

kuvvetleri ileri harekâta devam ederse 14. Süvari Tümeni'nin Şihahmetli batı sırtlarında duruma göre sevk ve idare edileceği söylenmiştir⁶⁶¹.

5. Süvari Grubu'nun 19 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra 14. Süvari Tümeni'nin Hamiyetli (Kirpooğlu) de olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 19 Ağustos 1921 tarihinde Grup Komutanlıklarına yazdığı raporda; 14. Süvari Tümeni'nin Kirpooğlu - Özyurt ve Hacımusa - Uzunbeyli (dahil) hattı arasındaki mntıkayı keşif edecekleri, Yunan kuvvetiyle daima teması muhafaza etmek üzere geceleri bile keşif kolları gönderecekleri ve Yunan kuvveti gerilerinde ne gibi karmalar mevcut bulunduğu hakkında iyi gözlemlerde bulunmaları istenmiştir. Yunan kuvvetinin 20 Ağustos 1921 tarihinde Türk cephesine karşı harekete başlarsa 14. Süvari Tümeni'nin Samanlı batısındaki sırtları da dikkatli davranarak saat ve yer ihtimallerini birer subayla bildirebilecekleri ifade edilmiştir⁶⁶².

⁶⁶¹ 19 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubun, 2. Süvari Tümeni'yle Yeşilöz'de, 4. Süvari Tugayı'yla Hacımusa'da ve 5. Süvari Grup karargâhının da Yeşilöz'de olduğu bilgisi verilmiştir. 19 Ağustos 1921 tarihinde öğle üzeri 15. Piyade Tümeni tarafından Yeşilöz'e gönderilen süvari keşif kolu ile 5. Süvari Grup arasında bağlantı kurulduğu anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup birliklerinin susuz ve çorak bir arazide iki gün iki gece uzun ve yorucu yürüyüşler yaptıkları için çok yoruldukları ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, Yunan kuvvetinin ilerlemediği takdirde, 5. Süvari Grubun bu durumunu 20 Ağustos 1921 tarihinde devam ettirmek kararı alınmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin İnlerkatrancı ile Özyurt arası, 4. Süvari Tugayı'nın da Yüzükbaşı - Uzunbeyli arası keşif bölgesi olarak verildiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetleri ileri harekâta devam ederse 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz ile Şihahmetli arasında, 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa batısındaki tepelerde toplanarak duruma göre sevk ve idare edileceği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Haymana'dan Mangal Dağı istikametinde, 29. Süvari Alayı'nın Polatlı'ya ve 55. Süvari Alayı'nın Gökbayır - Ilıca üzerinden İnlerkatrancı'ya 5. Süvari Grup emrine girmek üzere yürüyüşte olduğu bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 298.

⁶⁶² 15. Tümen süvari bölümü tarafından Kirpooğlu'na gönderilen keşif koluna tesadüf edildiği söylenmiştir. 19 Ağustos 1921 tarihinde gönderilen öğle raporunda; Yunan kuvvetinin 19 Ağustos 1921 tarihinde sabah bir tümeniyle Toprakpınar - Özyurt ve iki tümeniyle Gökpınar - Sinanlı istikametinden ilerlediği tespit edilmiştir. Çeltik - Uzunbeyli hattının güneyinden Yunan kuvvetinin geçmediği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 19 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra 2. Süvari Tümeni'nin Sinanlı 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa'da olduğu ifade edilmiştir. Birlik uzun ve yürüyüş hareketi takip mntıklarında iki köye iki gece sürekli yürüyüş yaptıkları için pek yorgun düştükleri anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının Kirpooğlu'ndan 19 Ağustos 1921 tarihinde gönderilen Grup emrinde; 19 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin üç piyade tümeninin Özyurt - Toprakpınar - Uzunbeyli mntıkasından daha doğuya ilerlemediği ifade edilmiştir. Sakarya boyunca asıl ordu ile cephesine henüz Yunan kuvvetinin hareketi olmadığı söylenmiştir. Özyurt civarında bir Yunan süvari takımının Meclis Muhafız Bölüğü tarafından pusuya düşürülerek 1. Süvari Tugayı'na mensup bir askerin esir, bir askerin nakil, bir hayvan, iki silah, iki eğer takımı alındığı vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığı 19 Ağustos 1921 tarihinde Grup Komutanlıklarına yazdığı raporda; Afyonkarahisar - Bolvadin istikametlerinin emniyetli olmasının önemli olmasının gerekli olduğu dile getirilmiştir. O taraftaki Yunan kuvvetinin ve Türk Ordusu'nun vaziyet ve kuvvetleri hakkında bilgi ve Bolvadin karşısındaki Türk kuvvetlerinin Yunan kuvvetinin Emirdağ istikametine bir hareket yapmasına engel olacağı ve bunun tedbirleri almaları ve böyle bir harekete vaktiyle haberdar edilmesi istenmiştir. 2. Grup ileri birliğiyle Kirazoğlu'nun güneyindeki Mangal Dağı - Yarımtaş hattında bulunduğu söylenmiştir. 8. ve 15. Tümenlerinde 2. Grup emrine verildiği ifade edilmiştir. 2. Grup sağ tarafı Ilıca'da olduğu bildirilmiştir. Ilıca'nın sağında ise 4. Grubun bulunduğu vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun ciddi bir Yunan kuvvetinin baskısına maruz kalmışsa da 20 Ağustos 1921 tarihinde Yeşilöz - Kirpooğlu - Hacımusa mntıkasında bulunduğu söylenmiştir. Ayrıca, 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa - Uzunbeyli (dahil) hattıyla Hacıömeroğlu Yüzükbaşı arasındaki mntıkayı keşif ettirebilecekleri Yunan kuvvetiyle daima teması muhafaza etmek üzere geceleri dahi şayet keşif kolları gönderecekleri ve Yunan kuvveti gerilerinde ne gibi karmalar mevcut bulunduğu hakkında esaslı gözlemlerde bulunmaları istenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz'de dinleneceği ve İnlerkatrancı'yla Özyurt arasını keşif edebileceği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Grupla bağlantı kurması söylenmiştir. İaşenin Musaoğlu tevziği ambarından temin edileceği bilgisi verilmiştir. Haymana Kantarlı'dan gönderilmek üzere ihtiyat gruba

5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey, Hacıömeroğlu'ndan 20 Ağustos 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na ve telsizle Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği akşam raporunda, 20 Ağustos 1921 sabahı Özyurt bölgesindeki Yunan kolordusunun kuzeydoğuya giderken yön değiştirerek doğuya Yeşilöz doğrultusuna gittiğini söylemiştir. Diğer bir Yunan tümeninin Hacımusa doğrultusuna ilerleyerek 20 Ağustos 1921 tarihinde öğle vakti Türk süvarileri ile çarpışmaya başladığını bildirmiştir. Türk süvarilerinin Yeşilöz - Hacımusa batısındaki sırtlarda epeyce dayandıktan sonra vadinin doğusundaki sırtları tuttuğunu, Yunan kuvvetinin her tümeninden birer alay ile birer topçu bataryası ve iki süvari alayı yayararak taarruz ettiğini, büyük kısım yürüyüş kollarının durduğunu, muharebenin 20 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar sürdüğünü, ancak Yunan kuvvetinin vadiyi geçtiğini ifade etmiştir. Yunan kuvvetinin şiddetli topçu ateşi ve Yeşilöz'den ilerleyen kolunun fazla ilerlemesiyle Türk Ordusu'nun sağ kanadı geri alınarak 14. Süvari Tümeni'nin Hacıömeroğlu ve kuzeydoğusunda mevzii tuttuğunu söylemiştir⁶⁶³.

20 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin Hacıömeroğlu kuzeydoğusuna alındığı söylenmiştir⁶⁶⁴.

21 Ağustos 1921 tarihinde alınan bir esirin ifadesinden; 5. Süvari Grubu karşısında Yunan kuvvetinin 3. (gerçekte 9.), 5. ve 13. Yunan Tümenlerinden kurulu 2. Yunan Kolordusu ile 1. Yunan Süvari Tugayı (1. ve 3. Yunan Süvari Alayları)'nın

bildirileceği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin 20 Ağustos 1921 tarihinde Türk cephesine karşı harekete başlarsa 2. Süvari Tümeni'nin Yeşilöz ile Samanlı arasında ve 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa batısındaki tepelere dikkatli davranarak saat ve yer ihtimallerini birer subayla bildirebilecekleri ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in Kirpoğlu'nda olduğu söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87aua.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ay.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87ay.

⁶⁶³ Ayrıca, Albay Fahrettin Bey, 20 Ağustos 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın bunun kuzey ve batısında üçüncü bir mevzi tuttuğunu söylemiştir. 20 Ağustos 1921 tarihindeki muharebeye girmemiş olan 2. Süvari Tümeni'nin 2. Grubun sol kanadı ile bağlantıyı korumak için Yenişarhan yöresinde bırakıldığı bilgisini vermiştir. Yunan kolordusunun akşam büyük kısmıyla Yeşilöz - Hacımusa arasında kalarak ileri karakollarını bu hattın 6 km ilerisine sürdüğünü bildirmiştir. Hacımusa - Yeşilöz'ün 8 km güneyinde ve Hacıömeroğlu, Hacımusa'nın 8 km güneyinde olduğunu, Fahrettin Bey'in de Hacıömeroğlu'nda bulunduğu bildirmiştir. HTVD, Yıl:22, Sayı:69, ss. 46-48.

⁶⁶⁴ 20 Ağustos 1921 tarihinde Özyurt - Uzunbeyli bölgesindeki Yunan tümenlerinin doğuya yönelerek; bir tümeninin Yeşilöz'e, iki tümeninin Hacımusa istikametine ilerlediği ve öğle vakitlerinde 5. Süvari Grup birlikleriyle muharebeye girdiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Grubun önce emniyet birlikleri ile Yeşilöz - Hacımusa batısındaki sırtlarda Yunan kuvvetiyle muharebe ettiği ve asıl direnmeyi Çoraközü Vadisi'nin doğu sırtlarında gösterdiği bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin her tümeninden takviyeli birer piyade alayı ve iki süvari alayı ile 5. Süvari Gruba taarruz ettiği düşünülmüştür. Bu sırada Yunan birliğinin asıl kuvvetleri geride durduğu vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin taarruzu 20 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'ya kadar devam ettiği, ancak bu saatlerde Çoraközü Deresi'ni geçebildiği belirtilmiştir. Şiddetli topçu ateşi ve Yeşilöz'den ilerleyen kolun etkisi ile 5. Süvari Grubun sağ kanadı geri çekildiğinden, 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömeroğlu'na alındığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Grup sol kanadıyla irtibata devam etmek için Yenişarhan civarına geçtiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının, Hacıömeroğlu'na geldiği, bu kanattan ilerleyen Yunan kolordusunun akşamüzeri asıl kuvvetleriyle Yeşilöz - Hacımusa arasında durduğu ve emniyet birliklerinin bu hattın 6 km kadar kuzeyine sürdüğü tespit edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87aya.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 308-309.

bulunduğu öğrenilmiştir. Hacımusa'daki Yunan kuvvetinin 21 Ağustos 1921 tarihinde Yeşilöz'ün 12 km güneydoğusundaki Emirler'e geldiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Yunan kuvvetinin açık bir arazi kesiminde dört tarafına çıkardığı kuvvetli emniyet birlikleri içerisinde toplu bulunan ordugahları karşısında, elinde uzun menzilli top bulunmadığından bunlara seyirci kaldığı ve Mahmutoğlu kesimine topçu ateşi açabilmişse de bir etki elde edemediği ifade edilmiştir. Hacımusa doğusundaki Yunan tümeninin, bütün gün geride kaldığı; bir sahra, iki dağ topçu bataryası ile grup mevziini ve Ortakışla - Hacımusa hattına kadar gerileri, aralıklı ve etkisiz şekilde topçu ateşi altına alındığı dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Hacımusa civarındaki keşif kolunun, 21 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra iki Yunan tümeninin Yeşilöz - Kirazoğlu istikametinde ilerlediği tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 21 Ağustos 1921 gecesi 20. Süvari Alayı hariç büyük kısmı ile Hacıömeroğlu'ndan Ortakışla'ya geldiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı Albay Fahrettin Bey'in 22 Ağustos 1921 tarihi için grup birliklerine şu görevler verilmiştir; 3. Süvari Tümeni'nin, grubun sağ kanadında bulunacağı; bunun için 3. Süvari Tümeni'nin hemen Safalı (Savatlı) - Tepeköy bölgesine hareketle o civarda uygun bir mevzii tutacağı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni raporlarını 2. Süvari Tümeni aracılığıyla Ortakışla'ya ve 2. Gruba yollayacağı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, sol kanadı Alahacılı'da olmak üzere bir mevzii tutacağı; 3. ve 14. Süvari Tümenleriyle bağlantıda bulunacağı ve raporlarının bir örneğini 3. Süvari Tümeni aracılığıyla Batı Cephesi Komutanlığına göndereceği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir alayın ve 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömeroğlu'nda kalacağı söylenmiştir. 5. Süvari Grup karargâhı ile 14. Süvari Tümeni'nin (bir alayı eksik) Ortakışla'da bulunacağı bilgisi verilmiştir⁶⁶⁵.

22 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.30'dan önce Yunan kuvvetinin iki alaylı bir süvari tugayının Hacımusa'dan doğuya doğru harekete geçtiği ifade edilmiştir. Hacımusa'daki büyük bir kısım ordugahlarının kaldırılarak hareket hazırlığına başlandığı

⁶⁶⁵ 21 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup Komutanlığınca mevzii sol kanadıyla bağlantı kurmak için bir subay yollanarak 2. Grup'la irtibat tesis edildiği ve 5. Süvari Grup sol kanadının Mangal Dağı'nda, 2. Süvari Tümeni'nin Alahacılı'da, 3. Süvari Tümeni'nin Burunsuzşerefli'de buldukları anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup karargâhının 20/21 Ağustos 1921 gecesi Ortakışla'da geçireceği bildirilmiştir. 5. Süvari Grubun geniş bir alana yayılmış olduğundan dolayı haberleşmenin ancak habercilerle yapıldığı ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, s. 325.; Ulusoy, *a.g.e.*, s. 249.

söylenmiştir. Hacımusa güneyinde bir alay piyade ile sınıftan oluşturulan bir Yunan müfrezesinin mevziinde olduğu dile getirilmiştir⁶⁶⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının, Ortakışla'dan 22 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra birlikler gönderdiği 27 numaralı Grup emrinde; bir Yunan süvari tugayının 22 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.15'den sonra da Mahmutoğlu üzerinden Hacıömeroğlu'na doğru yürüdüğü ifade edilmiştir. Yenice köyü kuzey batısında ordugahları bulunan bir alayın doğruya doğru yürüyüşe geçtiği gibi Musaoğlu civarındaki bir alayının dahi doğruya doğru yürüyüşe başladığı dile getirilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun Kantarlı (Katırlı) civarında toplanacağı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Hacıömer istikametine ve ilerleyen Yunan süvarilerini yandan ve durması üzere biraz daha geriye çekileceği ve Ortakışla - Kantarlı istikametini örteceği belirtilmiştir⁶⁶⁷.

22 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Hacımusa bölgesinde Yunan kuvvetiyle teması koruduğu ifade edilmiştir. 22 Ağustos 1921 tarihinde akşama doğru bu bölgede bulunan Yunan tümeninin birkaç kolla doğu istikametine ilerlerken, batıdan tarafından içinde birçok otomobilin bulunduğu uzun bir yürüyüş kolunun Türk süvarilerinin tuttuğu mevziilere doğru geldiğinin görüldüğü söylenmiştir. İki süvari alayı ile bir piyade alayı kadar diğer bir Yunan kuvvetinin Hacıömer üzerinden Sinanlı - Katırlı hattına ilerlediği vurgulanmıştır. Bu Yunan kuvvetinin ilerleyişi karşısında Hacıömeroğlu ve civarında bulunan 4. Süvari Tugayı ile 14. Süvari Tümeni'nin şiddetli topçu ateşi altında güçlükle güneye çekilebildiği bilgisi verilmiştir. Katırlı'daki grup telsizi ve ağırlıkların ise kuşatıldıklarını zannederek paniğe kapıldıkları, bu tehlike böylece atlatıldıktan sonra grubun burada kısa bir mola verdikten

⁶⁶⁶ Hacıömer batısında bulunan 4. Süvari Tugayı'nın doğru Hacımusa batısından ilerleyen bir Yunan süvari alayının durdurulduğu bildirilmiştir. Çadırlarını toplayan bir Yunan piyade alayının tekrar çadırlarını kurmaya başladığı bilgisi verilmiştir. Hacımusa'da sabahleyin çadırlarını toplayan Yunan kuvvetinin büyük bir kısım ordugahlarında teker teker çadır artmakta olduğu ifade edilmiştir. Hacımusa'da bulunan Yunan tümeninin 22 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.00'den sonra da çeşitli kollarla doğruya doğru harekate başladığı söylenmiştir. Türk kuvvetlerinin karşısındaki bir alay kadar kuvvetinin mevzilerinde bulunduğu gibi iki kuvvetli süvari alayından oluşturulan bir tugayının Hacıömer istikametine ilerlemeye başladığı vurgulanmıştır. Bu süvari arkasında bir piyade kolbaşısının takip ettiği bildirilmiştir. Türk süvarileri pek geniş bir cepheye bulunduğu ve uzun müddet hareket dolayısıyla kuvvetleri haylice azaldığından Yunan kuvvetlerinin bir süvari taarruzunu karşılayacak kuvvet elde olmadığı ve Yunan birliğinin ihtiyat kollarının kuvvetlerinin de kuvvetleri meydana çıkarıldığı ve Türk piyadeleriyle temas hasil etmiş olduğundan 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Ortakışla civarında toplanmalarına emir buyrulmuş ise de Batı Cephesi'ne teklif edilmişse de bir cevap alınmadığı ifade edilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87bca.

⁶⁶⁷ 2. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Grubuna katılması grup cephesinden beyan edilmiş olduğundan 2. Süvari Tümeni'nin emir aldığı gibi Kantarlı istikametinden hareketle gruba katılacak şekilde hareket etmesi istenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömer istikametinden ilerleyen Yunan kuvveti yandan takip edeceği ve gerekirse Kantarlı'dan 5. Süvari Grubu'na katılacak şekilde hareketinin düzenlenmesi ve yanındaki topçuyu muhafaza edeceği vurgulanmıştır. Ağırlıklarının tamamen Kantarlı'ya hareket edeceği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in Ortakışla civarındaki tepede olacağı bildirilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87bd.

sonra 12 km güneyde Zaferiye'ye hareket ettiği vurgulanmıştır. Uzun süre 14. Süvari Tümeni'nden ayrı bulunan 55. Süvari Alayı'nın, 22 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'ne katıldığı ve Zaferiye'de ağırlıkların korunması ile görevlendirildiği ifade edilmiştir⁶⁶⁸.

⁶⁶⁸ 22 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup Komutanlığından Batı Cephesi Komutanlığına yapılan teklifte; grubun ikiye ayrılmasıyla zayıf düşmüş olmasından ve yorgunluğun verdiği etkiden 22 Ağustos 1921 tarihinde Yunan süvarisi ile ciddi bir muharebeye girişilemediği ifade edilmiştir. Tümenlerin ayrı ayrı bulunmakla sadece bir keşif ve örtme perdesi meydana getirilebildiği; 22 Ağustos 1921 tarihindeki durumda da elde kuvvetli bir manevra kuvvetine ihtiyaç duyulduğu söylenmiştir. Bununla beraber, Yunan kuşatma kollarının kuvvet ve niteliklerinin keşfedilmiş olduğu, Yunan kuvvetleriyle Türk piyade birlikleri arasında temasın sağlandığı bildirildikten sonra bunun için 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin de Ortakışla'ya 5. Süvari Grup emrine hareketi ettirilmeleri istenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 333-334.

İKİNCİ BÖLÜM

5. SÜVARİ KOLORDUSU'NUN SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE SONRAKİ HAREKÂTI

Sakarya'nın doğusuna çekilen Türk kuvvetleri hakkında anlatılanlar çeşitlidir. Bazı kaynaklarda, Kütahya - Eskişehir hattından 70.000 kadar hesaplanan Türk kuvvetlerinden Sakarya doğusuna ancak 15.000 kadarının ulaşabildiği yazılmıştır. Fakat Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonucuna bakıldığında, bunun doğru olmadığı görülmüştür. Çünkü bu muharebeye katılan kurmaylardan Batı Cephesi karargâhında vazifede olan Cevdet Kerim (İncedayı) Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk kuvvetlerinin 55.000 tüfek, 241 makineli tüfek, 164 top olduğunu bildirmiştir. Diğer kaynaklarda bu bilgiyi destekler niteliktedir. Yunan kuvvetinin durumuna gelince muharebeye 75.000 kadar tüfek, 300 kadar top ve Türk kuvvetlerden birkaç kat fazla makineli tüfekleri olduğu anlaşılmaktadır⁶⁶⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının 23 Ağustos 1921 tarihindeki kuvvet durumu şu şekilde ifade edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının genel kuvveti olarak 6.855 subay, 122.186 er, 63.416 tüfek, 344 hafif makineli tüfek, 524 ağır makineli tüfek, 181 adet çeşitli top, 1.309 kılıç, 41.405 adet çeşitli hayvan, 6.147 adet çeşitli araba, bir miktar binek, yük kamyonu ve 2 uçaktan oluştuğu bildirilmiştir. Ancak, bunlardan (Kocaeli Süvari Tugayı ve milli müfrezelerle 6. Tümen, Mürettep Tümen, menzil birlikleri hariç) Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılanların sayısı: 5.401 subay, 96.326 er, 54.572 tüfek, 825 makineli tüfek, 169 top, 32.137 hayvan, 1.284 araba, 2 uçaktan meydana geldiği belirtilmiştir. Yunan Ordusu'nun; 1., 2., 3. Yunan Kolorduları toplam 9 tümeden oluşmuştur⁶⁷⁰. Yunan Ordu Komutanlığı emrinde 4. ve 11. Yunan Piyade Tümenleri, Bağımsız Piyade Tümeni, Süvari Tugayı, 9., 49., 18., 47. Bağımsız Yunan Piyade Alayları ve orduya bağlı birliklerinden meydana geldiği bilgisi verilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Yunan Ordusu'nun kuvveti ise 5.500 subay, 178.000 er, 48.900 hayvan, 600 adet üç tonluk kamyon, 240 adet bir tonluk kamyon olduğu belirtilmiştir. Bunlardan Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılan birliklerin 4., 11. ve

⁶⁶⁹ Aydemir, *a.g.e.*, s. 450.

⁶⁷⁰ Sayim Türkman, *Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde İaşe*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1997, s. 109.

Bağımsız Yunan Tümenleri ile 2.768 makineli tüfek, 286 top. 3.800 hayvan ve 18 uçak olarak tertiplendiği ifade edilmiştir⁶⁷¹.

Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Batı Cephesi birliklerinin elindeki az sayıda olan silah türleri hesaba katılmazsa Alman Mauser, Martin, İngiliz Mannlicher, Osmanlı Mavzeri, Rus, Fransız, Avusturya, Japon gibi 12 farklı türden silahlar mevcuttur⁶⁷².

Kütahya - Eskişehir Muharebeleri, Türk Ordusu ve TBMM arasındaki ilişkileri daha da pekiştirmiştir. Meclisten seçilip cepheye gönderilen heyetin verdiği rapor ve mecliste yapılan açıklamalar, ordunun güçlendirilmesi için alınması gereken önlemlerin desteklenmesini sağlamıştır. Zira cepheye giden milletvekilleri savaşan Türk Ordusu'nun durumunu yerinde saptamış ve meclise aktarmışlardır. Bir örnek vermek gerekirse; Sinop Milletvekili Rıza Nur Bey; *“çekilen ordunun çarığı yok”, “askerin önemli bir kesimi yalın ayak”, “askeri gündüz güneşten, gece soğuktan koruyacak giysisi yok”, “Askerin su ihtiyacını karşılayacak matarası yok”, “Askerin yüzde 20'sinin süngüsü yok”, “Süvarilerde kılıç eksikliği var”, “Orduda subay eksikliği var”, “İstanbul'dan 3500 subay gelmiş, bunun yüzde 25'i mahkemeye verilmiş”, “Asker sayısı arttırılmalıydı”, “Geri hizmetler yeterli değil, bunun nedeni de Fevzi Paşa'nın, İcra Vekilleri Reisi olması, Müdafaa-i Milliye Vekili olması ve Genel Kurmay Başkan Vekili olması”* gibi önemli bazı tespitlerde bulunarak Türk Ordusu'nun eksiklikleri konusunda meclisi bilgilendirmiştir⁶⁷³. İzmir Milletvekili Mahmud Esad Bey ise *“Ordunun ihtiyaçlarından birisi de kumandanların ifadesine nazaran yiyeceği, içeceği yok, ordu ricait ettiği zaman kâfi derecede erzakını altamamış. Hemşerikrimden bir kaç nefere tesadüf ettim. Onlarla görüntüm. Hepsi... yalnız. Hareket zamanı bazı neferlerin ayaklarında çarık yoktur. Biz düşmanı yenmeye geldik, zarar yok biraz da aç döğüşürüz dediler... Yoktu. Fakat yürüyüşten geliyorlardı”*. Bunların dışında, tütün, gazete, mektup, maaşların alınamaması gibi benzer birçok sorun da mecliste dile getirilmiştir⁶⁷⁴.

⁶⁷¹ Türkman, *a.g.t.*, s. 109.

⁶⁷² İbrahim Artuç, *Zaferin Ayak Sesleri Sakarya'dan Lozan'a*, Kastaş Yayınları, C. I, İstanbul 1996, s. 253.

⁶⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabt Ceridesi (TBMM G. Zb. C.), 1. Devre, C. 2, 59. İnikat, s. 132-144.; İhsan Güneş, “Sakarya Savaşı Sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi”, *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 49, Ankara 2015, ss. 76-77.

⁶⁷⁴ TBMM G. Zb. C., C. 3, s. 143.

20 Ağustos 1921 tarihinde Türk Ordusu'ndaki süvariler, cephenin sol kanadı açığına çekilerek buradaki Yunan kuvvetinin ilerlemesini önlemeye çalışmıştır. 5. Süvari Grubu, uzun süreden beri gündüz muharebe ederek, gece ise uzun yürüyüşler yaparak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Grup, ara ara birkaç saatlik molalarla susuz, sıcak altında her saatini hareket halinde geçirmiştir. Grubun toplamı 1.150 atlıdan meydana gelmiştir. Süvarilerin çoğunun kılıç ve süngü açısından eksikliğinin olduğu görülmüştür⁶⁷⁵.

Türk süvarilerinin çoğu Sakarya Meydan Muharebesi'ne kılıçtan yoksun olarak katılmışlardır. Mevcut kılıçlar ise farklı tür göstermiştir. Bazı süvarilerin belinde vuruş tipi, bazılarının belinde dürtüşe elverişli kılıçlar kullanmışlardır. Süvariler, aldıkları emri süvarilik tekniğinden çok kılıçlarının tipine göre vuruşarak yerine getirmek zorunda kalmışlardır. Süvari birliklerinde atların nalı eksik, koşumları yeterli değildi, buna karşı Yunan süvarileri İngiliz at ve teçhizatlarıyla donatılmışlardır⁶⁷⁶.

Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın tarih kitaplarına göre; Sakarya'nın doğusunda Yunan taarruzuna karşı koymuş olan Türk kuvvetlerinin 90.000 insan ve 60.000 tüfekten oluştuğu bildirilmiştir. İki ordu kıyaslandığında ise, Yunan Ordusu'nun 120.000 insandan oluşan kuvvetine karşı, 90.000 insandan oluşan Türk kuvvetinin varlığından bahsedilmiştir. Yunan Ordusu 50.000 piyade tüfeğine, 2.052 hafif makineli tüfeğine ve 672 ağır makineli tüfeğine sahipken, Türk Ordusu'nda 60.000 tüfeği, 205 hafif makineli tüfeği, 515 ağır makineli tüfeğinin var olduğu dile getirilmiştir. Buna ilaveten Türk süvari kuvvetlerinin sayıca üstün olduğu belirtilmiştir⁶⁷⁷.

Türk Ordusu'ndaki mühimmat konusunda yaşadığı sıkıntıları Ankara Tamirathanesi'ne çalışan Ali (Tunalı) bu dönemi şu şekilde anlatmaktadır:

“Süvari kışlası süratle silah fabrikasına dönüşmüştü. Fabrikanın yarısını tüfekçilere tahsis ettik. Mayıs, Haziran, Temmuz ayları çok sıcak geçtiğinden işçilerimizin çoğu hastalandı, hatta aralarından ölenler bile oldu. İşçi ve memurlarımızın mevcudu 300 kişiyi bulmuştu ve devamlı surette yenileri geliyordu. Sakarya Harbi başlamıştı elimizde bulunan iki cins 15 santimlik obüs toplarının mermileri birbirine uymuyordu. Alman sahra toplarının mermisi daha fazla, Skoda sahra toplarıninkiler ise daha azdı.

⁶⁷⁵ Sabahattin Selek, *Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı II*, Örgün Yayınevi, B. II, İstanbul 1982, s. 1150.

⁶⁷⁶ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, s. 414.

⁶⁷⁷ Erdem, *a.g.e.*, s. 417.

Mermileri süratle üretilip Sakarya harbine yetiştirmemiz gerekiyordu. Bu toplar daha sonra, Dumlupınar muharebelerinde kullanıldı ve işgalcileri İzmir’de denize döken ordumuzun başarısında çok önemli rol oynadı.” demiştir⁶⁷⁸.

Sakarya Nehri’nin doğusuna Türk kuvvetinin 16 tümeni ve 3 alayı yani 164 taburuna karşılık, Yunan kuvvetinin 9 piyade tümeni ile bir alay olarak 84 taburundan meydana gelmiştir. Yunan kuvvetinin elinde 30.000 tüfek (her piyade bölüğümü tahminen 200 tüfek), 2.052 makineli tüfek ve 672 makineliye karşılık Türk kuvvetlerinin 60.000 tüfek, 205 makineli tüfeği olduğu vurgulanmıştır. Böylece Yunan piyadesinin tüfek eksikliğine karşılık otomatik silah fazlalığı mevcut olduğu tespit edilmiştir. Türk Ordusu’nun süvari kuvvetinde Yunan Ordusu’na karşı üstün bir vaziyette olduğu belirtilmiştir. Yunan kuvvetinde 750 kılıç, 32 makineli tüfek, 12 makineli ve 4 topa karşılık, Türk kuvvetinin 15 alaydan oluşturulan dört tümen ve bir tugayının 6.000 kılıç, 30 makineli tüfeğinin olduğu bildirilmiştir⁶⁷⁹. 23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu’nun mevcudu 1.309, Yunan süvarisi ise 1.350 kişidir⁶⁸⁰.

13 Eylül 1921 tarihinden itibaren geri çekilen Yunan Ordusu’nu Türk Ordusu’ndan süvari tümenleri ve bazı piyade tümenleri takip etmiştir. Ancak teçhizat ve istihkam yetersizliği gibi sebeplerle takip ve taarruzlar durdurulmuştur. 13 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi’ne bağlı birliklerin komuta yapısı değiştirilmiş ve 1. ve 2. Ordu Komutanlıkları kurulmuştur. Grup Komutanlıkları kaldırılarak yerine 1.,2.,3.,4.,5. Kolordular ve Kolordu seviyesinde Kocaeli Grup Komutanlığı oluşturulmuştur. 19 Eylül 1921 tarihinde Meclis’e verilen teklifle Mustafa Kemal Paşa’ya Gazi unvanı ve mareşallik rütbesi verilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi, 22 gün ve 22 gece sürerek 100 km uzunluğunda bir alanda cereyan etmiştir. Yunan Ordusu, Ankara’nın 50 km kadar yakınına kadar gelmiş ancak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Yunan Ordusu geri çekilirken Türk Ordusu’nun kullanabileceği hiçbir şey bırakmamak için demir yollarını, köprüleri havaya uçurmuş ve birçok köyü yakmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi sonunda Türk Ordusu’nun zayıtı⁶⁸¹; 5.713 şehit, 18.480 yaralı, 828 esir ve 14.268 kayıp olmak üzere toplam 39.289 olarak tespit edilmiştir. Yunan Ordusu’nun zayıtı ise; 3.758

⁶⁷⁸ Zengin, *a.g.e.*, s. 216-217.

⁶⁷⁹ Murat Köylü, “Milli Mücadele Dönemi Türk - Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması”, *Toros Üniversitesi İ.İ.S.B.F. Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3 Sayı:5 Temmuz 2016, s. 79.

⁶⁸⁰ Artuç, *a.g.e.*, 1996, s. 100.

⁶⁸¹ 5. Süvari Kolordusu’nun subay ve er zayıtı için Bkz. EK-10, EK-11.

ölü, 18.955 yaralı, 354 kayıp olmak üzere toplam 23.007 kişiden olduğu tespit edilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nde çok fazla subay kaybı olduğu için Sakarya Meydan Muharebesi'ne "*Subay Muharebesi*" adı da verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise bu muharebe için "*Sakarya Melhame-i Kübrası*" yani kan gölü, kan deryası demiştir. Türk ve Yunan Ordularının mevcudu ve kayıpları ile ilgili rakamlar çeşitli eserlerde farklı gösterilmektedir. Bunun nedeni bir yandan şehit olup yaralananların ayrılmasına karşın yerlerinin yeni erlerle doldurulmasıdır⁶⁸².

Sakarya Meydan Muharebesi'nde Sarıkışla ya da Süvari Kışlası olan Beyaz Kışla hastane haline çevrilmiştir. Süvarilere ait ahırları temizlettirilmiş, duvarları ve zemini yeni sönmüş kireçle badana ettirilmek suretiyle hastane haline getirilmiştir. Ankara Kızılay hastanesinde 18 Temmuz 1921 - 18 Ekim 1921 tarihleri arasında 660 yaralı tedavi edilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında, 24 Ağustos 1921 tarihinden itibaren, Ağır Mecrûhin Hastanesi (ağır yaralı hastanesi) adını alan Kızılay hastanesine cepheden gelen en ağır yaralılar kabul edilmiştir⁶⁸³.

Sakarya Meydan Muharebesi öncesi ve Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk Ordusu'nda süvarilerin çoğunlukla "*ip üzengi*", "*tahta kılıç*" deyimine uyacak bir şekilde olduğu bilinmektedir. Dizginleri urgandan, üzengileri tel veya ipten meydana geldiği, eğerler arasında bir benzerlik olmadığı, kılıçların farklı cinslerden oluştuğu ve genellikle atların çelimsiz ve bodur olduğu ifade edilmiştir⁶⁸⁴.

Türk Ordusu'nun 22 gün ve 22 gece süren çarpışmalar boyunca iâşe ve ikmal işleri son derece iyi yürütülmüştür. Tekalifi Milliye Emirleri başarı ile uygulanmış, halkın verdiği veya el konulan ordu ihtiyacı mallar, yükümlü ulaşım kollarıyla cepheye devamlı yetiştirilmiştir. Cephenin hemen gerisindeki ikmal kolları düzenli çalışmıştır. İkmal kolları askerin yiyeceğini ve suyunu, hayvanların samanını ve arpasını mevzilere ulaştırmışlardır. Yaralılar bir düzen içinde hastanelere ve sağlık merkezlerine taşınmıştır. Türk Ordusu muharebenin son gününe kadar uykusuzluk ve aşırı yorgunluk bir yana bırakılırsa iyi beslenmiş ve bedeni güçlerinin azalmamasına gayret sarf edilmiştir. Yunan Ordusu'nun tükenmeye ve aç kalmaya başladığı zamanlarda Türk birliklerinin iâşe

⁶⁸² Yasemin Doğaner, "Anılarda Sakarya Meydan Muharebesi", *Sakarya Zaferi ve Haymana IV*, Haz: Temuçin F. Ertan, Meryem Orakçı, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 52, Ankara 2016, s. 110.

⁶⁸³ Mesut Çapa, *Kızılay [Hilal-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Yapım Rıhtım Ajans&Yayınevi, B. 2, Ankara 2010, s. 107.

⁶⁸⁴ İbrahim Artuç, *Yeniden Doğu Türk Kurtuluş Savaşı*, Kastaş Yayınları, C. II, İstanbul 2001, s. 373.

durumlarını, bir süvari alay komutanı şu şekilde ifade etmiştir; “Gece bütün alayımınla düşmanın bir gece taarruzunu bekliyoruz. Höyüğün üzerinde sessiz otururken arkadan gittikçe yaklaşan kağnı gıcirtılarının sadası ortalığın sükunetini bozuyor. Kağnılar höyüğün yanına gelerek duruyorlar. Bir ses yükseliyor: ‘Onuncu Alay karavanaya gelin’. Yarım saat sonra erler sıcak yemeklerini yerken” ... “Sabahın yaklaştığını arkadan gelen kağnı gıcirtılarından anlayarak uzandığım yerden doğruldum. Biraz sonra iâşe çavuşu bölüklere ‘Karavana için fazla er gönderin. Kavurma, pirinç pilavı ile üzüm hoşafı var. Hayvanların arpalarını da çabuk alıp, hayvanlara hemen yedirin arkadaşlar’ diye bağıriyordu”. “1 Eylül 1921, artık ordunun uykusu yok, iâşe eskisi kadar düzgün değil, bütün ordunun vuruştığı cephe içinde ve gerisindeki köylerin gayret ve fedakarlıkları ile aç kalınmıyordu. Fakat, Polatlı ilerisindeki ve civarındaki birlikler demir yolu ile sevkedilen yiyecek maddelerini ve cephanelerini pek kolaylıkla bol bol temin ediyorlardı.” diyerek Türk askerinin beslenme durumunu anlatmıştır⁶⁸⁵.

90.000 Türk askerine karşılık 100.000 askeri savaşa sokan Yunanlıların az da olsa sayıca üstünlüğü vardı. Ama ateş güçleri çok daha fazlaydı. Buna karşılık, Türkler üçe karşı bir üstünlüğe sahip oldukları süvari bölüğüyle Yunanlıların sağ kanadını rahatça taciz ediyorlardı. 23 Ağustos 1921 tarihinde başlayan çarpışmaların ilk gününde Yunanlılar önemli bir başarı kazanmışlardır. Ilıca Vadisi’nden tırmandıkları Mangal Dağı’nı, karşılarına çıkan zayıf Türk güçlerinden almışlardır. Mustafa Kemal Paşa öfkeye kapılmış ve tepeyi savunmayı başaramayan 5. Tümenin komutanlarını harp divanına vermekle tehdit ederek, yeni mevzilerini daha iyi savunup birliğin onurunu kurtarmasını emretmiştir. Kuzeydeki Çal Dağı’na doğru ilerleyen Yunan askerleri başka tepeleri de ele geçirmişlerdir. 26 Ağustos 1921 tarihinde İsmet Paşa yeni bir mevziye çekilmeyi önermiştir. Çal Dağı’nda kalmaya karar veren Fevzi Paşa ise kuzey kanadından destek getirtmiştir. Akşamüstü Albay Fahrettin’in komutasındaki Türk süvarileri, Ilıca Vadisi’nin güneyindekini Uzunbeyli köyünde bulunan karargâha ulaşınca, Yunan Başkomutanı Papoulas ile 2. Kolorduya komuta eden Kral Konstantin’in kardeşi Prince Andrew orada bulunmaktaydı. Albay Fahrettin Bey ise bu durumdan habersizdi. Fahrettin Bey, İsmet Paşa’nın kuzeydeki birliklere yardıma gelinmesi emrini aldığından saldırıyı durdurarak Türk Ordusu’nun sol tarafına doğru hareket etmiştir⁶⁸⁶.

⁶⁸⁵ Müderrisoğlu, a.g.e., 1991, ss. 421-422.

⁶⁸⁶ Mango, a.g.e., ss. 310-311.

22 Ağustos 1921 tarihinden 10 Ekim 1921 tarihine kadar geçen süre zarfında 5. Süvari Grubu'na bağlı birlikler gösterilmiştir. Ayrıca 5. Süvari Grubu birliklerinin komutanları da belirtilmiştir⁶⁸⁷.

⁶⁸⁷ EK-3 ve EK-4 bakınız.

1. 1. SÜVARİ TÜMENİ

Türk Ordusu, Kütahya - Eskişehir Muharebeleri'nde yenilince Sakarya'nın doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır. 25 Temmuz 1921 tarihinden 22 Ağustos 1921 tarihine kadar da süvari birlikler bazen keşif hareketlerinde bulunmuş, bazen de Yunan kuvvetleriyle çatışmak zorunda kalmıştır.

Yunan birlikleri, Sakarya Meydan Muharebesi'nin önce Mihalıççık - Sarıköy - Sivrihisar'da yapılacağını sanarak tertibat aldığı, ayrıca Türk kuvvetlerinin aniden Sakarya gerisine kadar çekileceğini öngörmüşlerdir. Kütahya - Eskişehir Muharebelerinin arkasından devam eden 2 Ağustos 1921 tarihinden itibaren artan çatışmalar ancak 22 Ağustos 1921 tarihinde bir cephe muharebesi şeklini aldığı söylenmiştir. Başkomutanlık karargâhının Polatlı - Ankara arasında, Malıköy İstasyonu'nun 10 km güneydoğusunda Alagöz köyünde kurulduğu bilgisi verilmiştir. 23 Ağustos 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin iki tümenle, demir yolu üzerinde Beylikköprü'den saldırıya geçtiği, yedi tümenle de güneyde Sakarya kıvrımı üzerindeki Türk kuvvetinin sol tarafına baskın yapıldığı vurgulanmıştır. Kesin muharebelerin bu bölgede gerçekleşeceği, Yunanlıların bir çevirme hareketiyle Türk birliklerinin asıl kuvvetini yenerek bir taraftan Ankara'ya gireceği, diğer taraftan Türk kuvvetinin sağ kanadını kuzeye ve dağlara atmak maksadını güttükleri anlaşılmıştır. 23 Ağustos 1921 akşamı, yani Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlangıç safhasında Türk kuvvetlerinden 1. Gruba bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Mihalıççık Köprüsü ve civarında olduğu ifade edilmiştir⁶⁸⁸.

1.1. MUHAREBENİN BAŞLANGICI VE BİTİMİ: 23 AĞUSTOS -13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI

1. Süvari Tümeni, 23 Ağustos 1921 tarihinde Çal Dağı'nın batısında Yunan kuvvetleriyle mücadele etmiş, 190. Alay muharebeye yetişmiş ancak 1. Süvari Tümen komutanından emir alamadan 1. Süvari Tümeni dağılmış ve Kuzeydoğu kesiminde bulunan Karayavşan kesimine çekilmiştir⁶⁸⁹

23 Ağustos 1921 tarihinde 1. Grup Komutanı'nın Albay İzzettin Bey olduğu, bağlı birliklerinin ise 1. ve 41. Piyade Tümenleri ile 1. Süvari Tümeni'nden kurulu bulunduğu belirtilmiştir. 1. Süvari Tümeni, Mihalıççık ve Balıkçı Köprülerini savunma görevi

⁶⁸⁸ Aydemir, a.g.e., s. 450.

⁶⁸⁹ Murat Köylü, *Kurtuluşun Gölgedeki Kahramanları*, Fark Yayınları, Ankara 2007, s. 216.

verilmiştir. 1. Grubun Mihaliççık ve Karageyikli bölgesinde mevzilendiği anlaşılmıştır⁶⁹⁰.

22 - 24 Ağustos 1921 tarihleri arasında 2. Yunan Kolordu Komutanının Prince Andrew'dır. Mangal Dağı'nın düşmesinin stratejik öneme sahip olduğu görülmüştür. 2. Yunan Kolordusu'nun asıl kuvvetleriyle, açılan gedikten sarkarak, Türk cephesinin sol kanadını kuşatabilmeyi amaçladıkları vurgulanmıştır. 1. Süvari Tümen Komutanlığı ve 5. Süvari Grup Komutanlığı, yedekteki birliklerini zorlu yürüyüşlerle bu bölgeye indirilmiştir. Asım Gündüz anısında, *"Şimdi kolordu, tümen, alay, komutanları en ön safta dövüşüyorlardı. Düşman, bir anda beliren mukavemet karşısında duraklamış, kalmıştı. İşte bu buhran anında süvarilerimiz, akıncı dedelerinin ruhunu şad edecek kahramanlıkla düşmanın arkasına sarktılar. Azlık idiler ve sadece mızrakları vardı. Fakat Süvari Kolordumuzun Komutanı Fahrettin Paşa (Altay), Tümen Komutanı Derviş Bey, bu akıncı müfrezelerinin önündeydiler. Prens Andrea arkasının kesilmesinden duyduğu endişe içinde önce durdu, sonra geriledi. Gecenin geç saatlerinde Mangal dağı yine bizimdi."* demiştir⁶⁹¹.

Batı Cephesi Komutanlığının 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.00'de Mürettep Kolordu, 1., 2., 3., 4. ve 12. Grup Komutanlıklarına çektiği 28 numaralı Cephe emrinde; 27 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Kolordu ve 4. Grup cephelerinde meydana gelen Yunan kuvvetinin saldırılarının, 28 Ağustos 1921 tarihinde bütünüyle geri atıldığı ifade edilmiştir. 1. Grup Cephesi'nde üstün Yunan kuvvetleri ile 28 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra başlayan muharebenin devam ettiği belirtilmiştir. Burada da muharebenin gidişi genel olarak Türk kuvvetleri açısından olumlu geçmiştir. Türk Ordusu'nun 28 Ağustos 1921 tarihinde bulunduğu mevzileri kesin olarak koruyacağı ve savunacağı dile getirilmiştir. Mürettep Kolordu Cephesi'nde Engürü Suyu (Ankara Çayı) güneyine getirilen 1. Süvari Tümeni'nin dağıtılmayarak muharebe hattının daha kuzeyinde meydana gelecek bir geçit hareketine karşı o bölgeye ivedilikle yetiştirilmesi istenmiştir⁶⁹².

28 Ağustos 1921 tarihinde Prince Andrew önündeki pusulayı görerek fırlatmıştır. Çünkü tanımlanamayan bir süvari birliği 2. Yunan Kolordusu'nun cephanesini ve gıda

⁶⁹⁰ Asım Gündüz, *Hatıralarım*, haz: İhsan Ilgar, Kervan Yayınları, 1973, ss. 64-65.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 29.

⁶⁹¹ Gündüz, *a.g.e.*, ss. 86-87.

⁶⁹² Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:23, Sayı:70, Genelkurmay Basımevi, Ankara Mart 1974, ss. 10-12.

ikmalini sağlayan otomobil kolunu vurmuytu. Emirdağ' da kolordunun ekmek ihtiyacını sağlayan fırını havaya uçurmuş, kolordusunu iki gün boyunca aç bırakmıştır; Andrew, “*Türklerin süvari grubu ve örtme tümenlerini biliyoruz, izliyoruz, İyi de, bu hayalet gibi bir anda ortaya çıkıp sonra kaybolan süvariler de neyin nesi?*” demiştir⁶⁹³.

Mürettep Kolordu Komutanı Kazım Bey'in, 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.20'de Batı Cephesi Komutanlığına ve 4. Grup Komutanlığına gönderdiği raporda; Yunan kuvvetinin 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.30'dan itibaren 1. Süvari Tümen Cephesi'ne taarruza başladığı, bir Yunan alayının da 1. Süvari Tümeni'nin sol kanadına, diğer bir Yunan alayının sağ kanadına taarruz ettiği belirtilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nden 17. Tümen Cephesi'ne iki tabur gönderildiği vurgulanmıştır⁶⁹⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'ten sonra Genelkurmay Başkanlığı'na, Mürettep Kolordu Komutanlığına ve 1., 2., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına çektiği 30 numaralı Cephe emrinde; 4. Grubun işgal ettiği Tarlabayırı - Toydemir sırtlarını korumakla görevlendirildiği belirtilmiştir. 4. Grubun sol tarafını Soğulcalı'ya kadar uzatarak 29 Ağustos 1921 tarihinde 4. Gruba verilen 1. Süvari Tümeni'nin ve Mürettep Kolordu'dan gönderilen piyade alayı ile Sapanca Vadisi'ni kapatacağı vurgulanmıştır. Ayrıca Soğulcalı'da bulunacak olan 3. Grubun sağ tarafıyla sıkı bir bağlantı kuracağı ifade edilmiştir⁶⁹⁵.

Mürettep Kolordu Komutanlığının, 29 Ağustos 1921 tarihinde 1. Piyade Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetiyle Polatlı üzerinden Haymana'ya Batı Cephesi emrine gireceği söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Polatlı'ya gidişini doğrudan Batı Cephesi Komutanlığına bildireceği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin sorumlu olduğu bölgeyi 9. Süvari Alayı'nın üstleneceği ve 24. ve 41. Tümen süvari bölüklerinin 9. Süvari Alayı'nın emrine gireceği bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bölgeyi teslim etmek için 9. Süvari Alayı'nı beklemeyerek hareket edeceği ve yalnız iki alay var ise Küpe köy - Atdos - Şabanözü istikametleri keşif ve gözlem yapmak üzere birer keşif kolunun bırakılacağı belirtilmiştir. 9. Süvari Alayı'nın varışında bu keşif kollarının da 1. Süvari Tümeni'ne katılacağı bilgisi verilmiştir. 1. Süvari

⁶⁹³ Erdoğan, a.g.e., 2021a, s. 148.

⁶⁹⁴ HTBD, Yıl:23, Sayı:70, ss. 13-16.

⁶⁹⁵ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:96, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1993, s. 29-32.; Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos – 13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekat (14 Eylül – 10 Ekim 1921)*, C. II, Ksm. V, Kitap 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1973, s. 114.

Tümeni'nin Pınar ile Kızılınler arasını 9. Süvari Alayı'nın gidişine kadar yalnız 24. Tümen Süvari Bölüğü tarafından gözetleneceği vurgulanmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin 9. Süvari Alayı'nın gelmesini beklemeyerek büyük bir kısmıyla hemen hareket etmesi istenmiştir. Ayrıca verilen emir üzerine 9. Süvari Alayı'nın 4. Grup emrine katıldığı ve Pınar ile Kızılınler'i arasındaki mıntıkanın muhafazasının yalnız 24. Tümen Süvari Bölüğü'ne bırakıldığı vurgulanmıştır⁶⁹⁶.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 29/30 Ağustos 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği telgrafta, Mürettep Kolordu Cephesi'nde önemli bir şeyin olmadığı belirtilmiştir. 4. Grup Cephesi'nde Yunan kuvvetinin bütün grup cephesinde tekrar ettiği taarruzların her noktada durdurulduğu ifade edilmiştir. Mürettep Kolordu'nun sağ tarafında bulunan 1. Süvari Tümeni'nin 4. Grubun sol tarafında Sapanca Vadisi'ne alındığı söylenmiştir⁶⁹⁷.

1. Süvari Tümeni 29 Ağustos 1921 gecesi 60 km yol gelmiş ve uykusuzluğu, yorgunluğu atmadan 30 Ağustos 1921 tarihinde muharebeye girmiştir. 1. Süvari Tümeni'nde birlikler atlarını sırtların gerilerine toplamış, piyade çarpışması yapmışlardır. 1. Süvari Tümen Komutanı Osman Zati başarılı bir piyade savunması yapmıştır. Çal Dağı'nda yaşanan bu muharebeye Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa da gelmiştir. 30 Ağustos 1921 akşamı bulunduğu mevzide artık tutunamayan 1. Süvari Tümeni iç kanatlardan geriye doğru çekilmeye mecbur kalmıştır. 10. Yunan Tümeni, 1. Süvari Tümeni'ni adım adım geriye itmiştir. 1. Süvari Tümeni yorgunluk, uykusuzluk, 8 km'lik uzun bir cepheyi savunmak zorluğundan Karayavşan'a doğru çekilmek zorunda kalmıştır⁶⁹⁸.

4. Grup Komutanlığının 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'de tümenlerine verdiği emirde; 1. Süvari Tümeni'nin 4. Grup emrine verildiği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 9. Süvari Alayı'nı da emrine alarak 4. Grubun sol kanadı ile 3. Grubun sağ kanadı arasındaki araziye örtme hareketi yapacağı söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 4. ve 3. Grup arasındaki bağlantısını sağlaması istenmiş bu amaçla da 62. Alay'ın 3. Taburu, 4. Alay'ın 1. Taburu ile 3. Taburu ve süvari topçu bataryasının 1. Süvari Tümeni emrine verilmesi uygun görülmüştür. 1. Süvari Tümeni 30 Ağustos 1921 öğlene kadar 3. Grubun

⁶⁹⁶ ATASE Arşivi, K:1349, D:106.; ATASE Arşivi, K:1349, D:106a.

⁶⁹⁷ ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 206-207.

⁶⁹⁸ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, ss. 444-445.; Erdoğan, *a.g.e.*, 2021a, s. 211.

sağ kanadı olan Soğuçular köyü ile 5. Kafkas Tümeni'nin sol kanadı olan Sarıhalil güneyi arasındaki bölgeyi işgal etmesi emredilmiştir⁶⁹⁹.

4. Grup Komutanlığı tarafından 30 Ağustos 1921 tarihinde verilen emre ayrıca açıklama eklenmiştir. Bu açıklama da 1. Süvari Tümeni'nin işgal ettikleri hattın güneyine kadar telgraf tellerini kesmesi ancak Sivri - Eskiçalış hattının kesilmemesi emredilmiştir⁷⁰⁰.

30 Ağustos 1921 tarihinde Üsteğmen Seyfi komutasındaki süvari keşif kolu Çal Dağı muharebesinin başında Sarıhalil tarafına doğru sızmış ve 4 gündür kendilerinden haber alınamamıştır. 1. Süvari Tümeni'nin Üsteğmen Seyfi'nin komutanlığındaki 12 kişiden haber alamayınca şehit veya Yunan kuvvetine esir olduğu değerlendirilmiştir. Fakat 5 Eylül 1921 tarihinde Polatlı-Haymana üzerinden bir atlı gelir ve “*Ben Üsteğmen Seyfi, 1. Süvari Tümeni'nden keşif koluyuz. Acil tümen ya da grup komutanıyla görüşmem lazım*” demiştir. Keşif kolu Sarıhalil yakınlarında Yunan kuvvetlerinin arasında kalmış, daha sonra etrafını dolaşarak birliğe gelmiştir⁷⁰¹.

4. Grup Komutanlığının 31 Ağustos 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ne verdiği emirde; 1. Süvari Tümeni'nin emrine 190. Alay'ın verildiği, Osmaniye köyü güneyinde kendisini tekrar düzenlediği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'ne Çal Dağı ile Şeyhali arasındaki kısmı kapatması emredilmiştir⁷⁰².

1. Süvari Tümen Komutanlığının, 1 Eylül 1921 tarihinde tekrar Mürettep Kolordu'nun emrine girdiği söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'ne bağlı 9., 11., 14. Süvari Alaylarından oluştuğu ifade edilmiştir⁷⁰³.

1 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni ile 190. Alay'ın Çal Dağı ve Sivri Vadisi'nin batısındaki tepeler arasındaki bölgeyi örtmek ve ele geçirmek üzere Karayavşan köyünün güneyinde olduğu bildirilmiştir. Ayrıca 1. Süvari Tümeni emrinde 4 kudretli ve 2 sahra topunun olduğu söylenmiştir⁷⁰⁴.

⁶⁹⁹ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV. Kolordu*, Yay. Haz.; Zekeriya Türkmen - Atike Kaptan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, ss. 104-105.

⁷⁰⁰ Aykut, *a.g.e.*, 2006b, s. 105.

⁷⁰¹ Erdoğan, *a.g.e.*, 2021a, ss. 226, 238

⁷⁰² Aykut, *a.g.e.*, 2006b, s. 114.

⁷⁰³ ATASE Arşivi, K:1332, D:114.

⁷⁰⁴ Aykut, *a.g.e.*, 2006b, s. 115.

Batı Cephesi Komutanlığının 1 Eylül 1921 tarihindeki 33 numaralı cephe emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin Çal Dağı'ndaki birliklerle bağlantılı olarak Çal Dağı ile Şeyhali arasında ve Sivri Vadisi'ne karşı konuşlandığı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümeni emrinde bulunan piyade birliklerinin Karayavşan çevresinde düzenleme ile uğraştığı söylenmiştir. 190. Alay'ın ise iki taburunun Şeyhali'de 4. Grup yedeği olarak kaldığı bildirilmiştir⁷⁰⁵.

Genelkurmay Başkanlığı 4 Eylül 1921 tarihinde Yunan Ordusu'nun Yıldıztepe'ye saldırmasından ve Yunan kuvvetinin doğudaki kimi tepeleri almasından dolayı Türk Ordusu'nun Çal Dağı'nda toplanmasını Batı Cephesi Komutanlığından istemiştir. 5 Eylül 1921 tarihinde muharebenin siper muharebelerine dönüşmesi kaygısından dolayı da 5. Süvari Grubu'nca güneyden Yunan kuvvetinin gerilerine yapılan akınların derinleştirilmesi istenmiştir. Kuzeyden de 1. Süvari Tümeni'nin Alpu köyüne akınlar yapması istenmiştir⁷⁰⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 5 Eylül 1921 tarihinde 41. Süvari Tümen Bölüğü Komutanlığına çektiği telgrafta; 41. Süvari Tümen bölüğünün şimdilik 1. Süvari Tümeni emrine verildiği ve Tümen'in emrine göre hareket edeceği belirtilmiştir⁷⁰⁷.

9 Eylül 1921 tarihinde Albay Fahrettin Bey'in 5. Süvari Grubu, 8 Eylül 1921 gecesi 2. Yunan Kolordusu'nun yan ve gerilerine sokularak zayıf bir artçı birliğinin savunduğu Mangal Dağı ve çevresini ele geçirmesine rağmen 9 Eylül 1921 tarihinde harekâta katılmamış ve 10 Eylül 1921 tarihindeki taarruz için hazırlanmakla yetinmiştir⁷⁰⁸.

12 Eylül 1921 tarihinde saat 11.45'te 1. Süvari Tümeni aldığı emir gereğince Balıkçı Köprüsü'nden Sakarya'yı geçerek Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine tesir etmek üzere Çayırhan'a hareket etmiştir. 1. Süvari Tümeni 12 Eylül 1921 tarihinde saat 19.00'da Çal Tepe'den hareketle 12 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'da Çobanözü'ne varmış ve burada gecelemiştir⁷⁰⁹.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 13 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına ve Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği telgrafta, Büyük Millet Meclisi

⁷⁰⁵ Aykut, *a.g.e.*, 2006b, s. 116.

⁷⁰⁶ Erikan, *a.g.e.*, s. 529.; Erdoğan, *a.g.e.*, 2021a, s. 235.

⁷⁰⁷ ATASE Arşivi, K:1315, D:191.

⁷⁰⁸ Artuç, *a.g.e.*, 1996, s. 182.

⁷⁰⁹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 95.

üyelerinden olup Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlangıcında orduya dahil olarak hizmetlerde bulunan 3. Grup Komutanı Yusuf İzzet Paşa ile 1. Süvari Tümeni'nde Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'in ihtiyaç halinde ileride savaş bilgisinden ordunun tekrar faydalanması için Büyük Millet Meclisi'ndeki görevine geri dönmesi istenmiştir⁷¹⁰.

Asker Alma Vekili Abdullah Bey Konya'dan 13 Eylül 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin gerilerine faaliyete geçmek üzere Konya ve Havalisi Komutanlığından gönderilen 12 Eylül 1921 tarihli emirleriyle, eli silah tutan askerden oluşan milli kuvvetlere at, silah ve cephanesiyle gerek piyade ve gerekse süvari olarak dahil olmak isteyen 1902 doğumlulardan oluşan bir kuvvetin meydana getirileceğini dile getirmiştir⁷¹¹.

Batı Cephesi Komutanlığının, Polatlı'dan 13 Eylül 1921 tarihinde gruplara gönderdiği Cephe emrinde; Başkomutanlığın 13 Eylül 1921 tarihli emri gereğince, Batı Cephesi'ni oluşturan piyade ve süvari tümenlerinin teşkilat yapısı açıklanmıştır. Buna göre; “3. Kolordu Komutanı Albay Kazım Bey'dir. Bağlı birlikleri 1., ve 41. Piyade ve 1. Süvari Tümeni'dir” denmiştir⁷¹².

Batı Cephesi Komutanlığının, Polatlı'dan 13 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00'dan sonra gruplara gönderdiği 44 numaralı Cephe emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin seri olarak Sakarya sol sahiline geçerek Mihalıççık üzerinden Yunan kuvvetiyle tamamen teması koruyacağı ve takip edeceği dile getirilmiştir⁷¹³.

13 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetini kovuşturmaya başlamıştır. Yunan Ordusu 18 Eylül 1921 tarihinde Mihalıççık - Sivrihisar ve güney çizgisindeyken (Porsuk Irmağı iki yanında) Mahmudiye dolaylarına vararak ve Alpu'daki demir yolunu tahrip ederek gerisinde karışıklıklar çıkardıysa da piyade olmadığı ve ateş gücünün zayıf olmasından dolayı Lütfiye'ye çekilmek zorunda kalmıştır⁷¹⁴.

⁷¹⁰ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 82-83.; ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 285-286.; Askeri Tarih Vesikaları, Yıl: 15, Sayı: 58, Aralık 1966, Belge 1334.; Mustafa Okulu, *Fahrettin Altay*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2009, s. 66.

⁷¹¹ Selvi – Cırık, *a.g.e.*, s. 263.

⁷¹² ATASE Arşivi, K:1293, D:87cca.

⁷¹³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cda.

⁷¹⁴ Erikan, *a.g.e.*, s. 533.

1.2. MUHAREBENİN DEVAMI VE GÜZELİM DAĞI MUHAREBESİ: 14 EYLÜL -7 EKİM 1921 HAREKÂTLARI

16 Eylül 1921 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin şafakla beraber bütün birliği Soyucayük Geçidi'nden geçirerek Kartaltepe'yi işgal etmek üzere güneye yürüdüğü ve 16 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'da Kartaltepe'yi işgal ettiği ifade edilmiştir. Mahmuthisar üzerinden yürüyen alay ile Kilek'teki Yunan kuvvetini ve 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla da Mihaliççık batısına doğru Yunan kuvvetini rahatsız etmeye başlamıştır. Gece Mihaliççık'a bir baskın hayalinde bulundursa da yapmamış ve geceyi Kartaltepe'de geçirmiştir⁷¹⁵.

Batı Cephesi Komutanlığının, 17 Eylül 1921 tarihinde saat 1.30'dan önce kolordulara gönderdiği 49 numaralı Cephe emrinde; Soyucayük'ten Sakarya'nın sol kıyısına geçip Kartal Dağı istikametinde ilerleyen 1. Süvari Tümeni'nin Sakarya batısındaki Yunan birliklerinin ve Porsuk Vadisi'nden geri giden Yunan kollarını keşfedeceği bildirilmiştir⁷¹⁶.

17 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Mihaliççık'ı dolaşarak Porsuk Vadisi'ne inmek üzere sabah saat 10.00'dan itibaren Kartaltepe'den üç kolla güneye doğru hareket etmiştir. 10. Süvari Alayı Kökçeayva - Yalınlı istikametinde, 14. Süvari Alayı, 33. Süvari Alayı'nın Belen'deki bir bölümü ile birlikte Mihaliççık şosesiyle, diğer tümenin büyük kısmı da Kartaltepe - Kapıkahya istikametinde yürüyüşe geçmişlerdir. 33. Süvari Alayı'nın büyük kısmı Kocaeli Grubu'nun geçit hareketini örtmek üzere Çayırhan'da kalmıştır⁷¹⁷.

Batı Cephesi Komutanlığı, 18 Eylül 1921 tarihinde saat 10.15'ten önce kolordulara gönderdiği 50 numaralı Cephe emrinde, 1. Süvari Tümeni'nin Beylikahır - Alpu hattına karşı baskınlar yapacağını ve Yunan kuvvetinin büyük kısmının nerede bulunduğu keşfedilmesi gerektiğini söylemiştir⁷¹⁸.

18 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Kartal Dağı ve Mihaliççık'ın kuvvetli işgal edildiğini anladığından Sorgun'dan Domba - Kızılyürekli üzerinden Kozan'a Yunan kuvveti gerilerine harekete karar verip ve saat 15.00'te harekete geçmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde Gökçeayva istikametine gönderdiği 10. Süvari Alayı demir yoluna kadar indiği

⁷¹⁵ Vandemir, *a.g.e.*, s. 139.

⁷¹⁶ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 100-102.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 303-304.

⁷¹⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 148.

⁷¹⁸ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 103-104.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 310.

halde kimseye rastlamadığından tekrar geriye dönerek saat 12.00'de 1. Süvari Tümeni'ne katılmıştır. 33. Süvari Alayı ise Uruk'ta bulunmuş ve keşif kollarıyla Belen ve Kartaltepe'ye karşı temasta bulunmuştur. Bu alayla 11. Süvari Alayı Kartaltepe karşısına bırakılmıştır. 1. Süvari Tümeni büyük kısmı da geceyi Domba'da geçirmiştir. Bu duruma göre Mihaliççık bölgesinde çekilen Yunan kuvvetini takip eden hiçbir kuvvetinin olmadığı ifade edilmiştir⁷¹⁹. 18 Eylül 1921 tarihinde 10. Yunan Tümeni'nin Kartal Dağı - Belen hattını tutarak, 1. Süvari Tümeni'nin Porsuk istikametinde ilerlemesini engellediği ifade edilmiştir⁷²⁰.

Batı Cephesi Komutanlığı, 19 Eylül 1921 tarihinde saat 13.30'dan sonra kolordulara gönderdiği 52 numaralı Cephe emrinde; Yunan ileri birlikleriyle Kartal Dağı - Mihaliççık Dağı - Biçer - Hortu - Kızılcameşe hattında bulunduğunu, ayrıca Yunan Ordusu'nun büyük kısmının Mihaliççık güneyi - Sarıköy - Mecik - Sivrihisar hattında olduğunu söylemiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Kocaeli Grubu emrine verildiğini, Kocaeli Grubu ile 3., 1. ve 4. Kolorduların Sakarya sol kıyısında uygun birer serköprü (köprübaşı) seçip orayı sağlamlaştırması gerektiğini ifade etmiştir. Kocaeli Grubu'na bağlanan 1. Süvari Tümeni'nin Comdiken Dağı ve batısından Yunan Ordusu'nun büyük kısmındaki ulaşım koluna taarruz edeceğini ve 1. Süvari Tümeni'nin geri ile bağlantı için Balıkcı Köprüsü'nden Bozaniç'e kadar olan kısımda birçok geçit keşif hareketi yapmasının gerekli olduğunu söylemiştir⁷²¹.

19 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Dombay'da buluyordu. 11. Süvari Alayı Kartaltepe batı sırtlarında, 14. Süvari Alayı Kapı karşısındaydı. 10. Yunan Tümeniyle, Yunan süvari bölüğüyle temas ve muharebe yapmışlardır. Öğle üzeri Yunan kuvvetleri Mihaliççık'ı terk etmiştir. Kökçeayva üzerinden Beylikahır'a çekilirken artçısıyla bu süvari alayının keşif bölükleri arasında muharebe olmuştur. Temas gece olunca kaybedilmiştir. 33. Süvari Alayı büyük kısmıyla Kozlu - İkilise bölgesinde ve keşif kollarıyla Kartal Dağı ve Belen civarlarında temastaydı⁷²².

Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetini daha fazla yıpratmak adına “20 Eylül günü Çifteler doğusunda, Ertuğrul Kışlası - Mahmudiye - Hamidiye hattında Yunanlılarla muharebeyi kabul edeceğini” Batı Cephesi Komutanlığına göndermiştir. Batı Cephesi

⁷¹⁹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 153.

⁷²⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 313-314.

⁷²¹ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 105-106.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 317-318.

⁷²² Vandemir, *a.g.e.*, s. 161.

Komutanı İsmet Paşa ise “*Özellikle kesin sonuçlu muharebeye girmekten kaçınması, münferit ve uygun hedefler bularak menzil hatlarını tahrip etmesi, taciz saldırılarını gerçekleştirilmesi*” şeklinde olan Fahrettin Paşa’nın teklifini reddetmiştir⁷²³.

20 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni, iki Yunan tümeni karşısında geri çekilmiştir. 11. Süvari Alayı Dumya’dan Gökçeayva’ya, 14. Süvari Alayı Sorgun’dan Kartal Dağı’na ve 3. Kolordu emrindeki 33. Alay İkikilise’den Mihaliççık’a doğru gönderildiği halde büyük kısmıyla da Dombar - Kızılgeyikli bölgesinden Karageyikli Yaylası istikametinde hareket etmişler ve bu bölgeden çekilen Yunan artçıları karşısında kalmışlardır. Mihaliççık’tan Bozan - Beylikahır’a çekilen 10. ve 7. Yunan Tümenlerinin yan kuvveti olarak bulunan 2’şer tabur birer süvari bölüğü, 1. Süvari Tümeni’nin dağınık alaylarına taarruzlar yaparak 1. Süvari Tümeni’ni desteksiz bırakmıştır. 1. Süvari Tümeni’nin 20 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00’ye kadar devam eden Karageyikli Yaylası’ndaki muharebesi sonucunda Gökçeayva civarında gelen top sesleri 1. Süvari Tümeni’ni geriden kuşatıyor izlenimi vermiş 1. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Osman Zati, 1. Süvari Tümeni’ni geriye çekerek 20 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00’te Kandamlamış Çiftliği’ne varmıştır. 21 Eylül 1921 tarihi için de Domya - Ağaçhisar istikametlerini inceledikten sonra Ağaçhisar - Bayraklı Çiftliği üzerinden aldığı vazifeyi yerine getireceğini ifade etmiştir⁷²⁴.

Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra 5. Süvari Kolordusu’nun güneyde Yunan kuvvetinin yan ve gerilerini zorladığı söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni’nin, Sivrihisar güneyinde bir Yunan tümeni ile muharebe ettiği ve üstün kuvvetler karşısında güneye çekilmeye mecbur olduğu bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin, yanlardan gördüğü baskı karşısında, Sakarya’nın batısında daha fazla durmayı kendisi için tehlikeli görerek Eskişehir’e doğru çekilmeye devam ettiği dile getirilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni’nin Mihaliççık’ı ve bir süvari alayının da Sivrihisar’ı işgal ettiği vurgulanmıştır. Sakarya’yı geçmiş olan piyade birliklerinin Yunan kuvvetlerini takibe devam ettiği belirtilmiştir. 23 Eylül 1921 tarihinde çekilen Yunan kuvvetini arkadan koruyan birliklerinin, Arpaköy yakınlarında durarak, Pozan köyüne giren Türk süvarilerine taarruz ettiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu’na bağlı kuvvetlerin Yunan kuvvetlerinin sağ tarafını zorladığı ve hatta Seyitgazi’ye kadar giderek, bir hayli

⁷²³ Erdoğan, a.g.e., 2021a, ss. 286-287.

⁷²⁴ Vandemir, a.g.e., ss. 171-172.

harp malzemesi elde ettikten sonra, Mecidiye Çiftliği ve güneyde toplandığı bilgisi verilmiştir⁷²⁵.

21 Eylül 1921 tarihinde akşam 1. Süvari Tümeni Comdiken Dağı'nı işgal ve orada toparlanarak Dağcılar - Pozan Suyu - Gürsu Suyu hattına karşı keşif yapacaktır. 22 Eylül 1921 tarihinde ise Dağcılar üzerinden Tandır civarına hâkim olacak; şayet Comdiken Dağı'nı Yunan kuvveti tutmuşsa Kocaeli Grubu, süvari bölüğü ile bir süvari alayını bu Yunan kuvveti karşısında 17. Tümen'in hareketini engellemek için bırakıp büyük kısmıyla Tandır'a gidecek ve buradan Yunan kuvvetinin ulaşımına taarruz edecektir⁷²⁶. 21 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Kocaeli Grubu emrini almadan Kandamlamış Çiftliği'nde kalmış, Kartaltepe batı sırtlarındaki 2. Süvari Alayı'nı da yanına alarak toplanmıştır⁷²⁷.

Batı Cephesi Komutanlığının 22 Eylül 1921 tarihinde saat 1.00'de verdiği 54 numaralı emre göre; 1. Süvari Tümeni 22 Eylül 1921 sabahı Kandamlamış Çiftliği'nden hareketle Comdiken Dağı'nda 10. Süvari Alayı'nı bırakarak 1. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmıyla Eskişehir istikametinde çekilen Yunan kuvvetini önlemek üzere Dağcılar - Tandır istikametinde yürüyüşe geçmiştir. Örencik - Akçahisar - Pozan - Kızılyürekli istikametinde keşif unsurları sürmüş ve 22 Eylül 1921 tarihinde akşam saat 17.20'de Dağcılar'a varmıştır. 22 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvveti hakkında istenilen ve özellikle Eskişehir'le Comdiken Dağları arasındaki Yunan kuvvetinin büyük kısımlarında durduğu noktalar ve kanadı hakkında bilgi verememiştir. Kocaeli Grubu 1. Süvari Tümeni'ni zayıf bırakmamak için Kocaeli Grup süvari bölüğünü Comdiken Dağı'na sürerek 10. Süvari Alayı'nın 1. Süvari Tümeni'ne katılmasını istemiştir⁷²⁸.

22 Eylül 1921 sabahına tekrar bakılacak olursa 1. Süvari Tümeni, 4. Süvari Alayı'nı Malmaközü - Kaymaz hattı batısında Küşmetköyü istikametine göndermiştir. Mahmudiye doğusunda Çerkesçal'da 12. Yunan Tümeni'nin artçısı bulunuyordu. 13. Süvari Alayı Mahmudiye güney sırtlarına sürülmüştür. 35. Süvari Alayı ise Malmaközü - Kaymaz istikametinde yürütülerek Çerkesçal Tepesi'ndeki Yunan kuvvetini tazyike ve 1. Süvari Tümen ile 4. Süvari Alayı arasında irtibat kurma görevi verilmiştir. 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Mahmudiye istikametine hareket etmiştir. Mahmudiye

⁷²⁵ Özalp, *a.g.e.*, s. 217.

⁷²⁶ Vandemir, *a.g.e.*, s. 182.

⁷²⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 183.

⁷²⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 196.

kuzeydoğusunda mevzide bulunan Yunan topçu bataryasının ateşine uğramıştır. Araziden istifade ile Mahmudiye güney sırtlarına kadar sokulmuştur. Topçusuyla ordugahlarından toplanmaya ve çadırların yıkılmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan Başkaca 9. Yunan Tümeni'nin Kırgız batısına geçişi de gözetlenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin kuzeye doğru hareketi artık son Yunan kuvvetinin de batıya çekilmesinde etkili olmuştur⁷²⁹.

2. Kolordu Komutanı Selahattin Adil Bey'in, Özyurt'tan 23 Eylül 1921 gece yarısı 22 Eylül 1921 tarihindeki genel durum hakkında Başkomutanlığa, Genelkurmay Başkanlığı'na ve Kolordulara çektiği raporda; Kocaeli Grubu'nun 22 Eylül 1921 tarihinde saat 22.00'dan sonra Kandamlamış Çiftliği'ne ulaştığı ve 1. Süvari Tümeni'nin 22 Eylül 1921 tarihinde Savcılar - Sandıklı istikametinden hareket ettiği söylenmiştir. Karşısındaki Yunan kuvvetinin 23 Eylül 1921 tarihi ile ilgili vaziyeti hakkında henüz rapor alınmadığı ifade edilmiştir⁷³⁰.

1. Süvari Tümeni Dağcılar'dan Tandır istikametine 23 Eylül 1921 sabahleyin hareketle 23 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'da Tandır'a varmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin 10. Süvari Alayı henüz 1. Süvari Tümeni'ne katılamamış Comdiken Dağı'ndadır. Kocaeli Grubu tarafından 10. Süvari Alayı'ndan Örencik - Kemikli Madeni - Sipik hattını işgal etmesi, 17. Tümen'in hareketini örtmesi, Çukur - Çerkezören hattına karşı keşif istenmiştir. 10. Süvari Alayı 23 Eylül 1921 akşamına kadar Dağcılar'a varmıştır⁷³¹. 1. Süvari Tümeni Kocaeli Grubu içerisinde kalmıştır. 10. Süvari Alayı da Başara'ya alınmıştır⁷³².

Kocaeli Grubu'na bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Dağcılar ve Tandır'a hareketlerini karşılamak üzere 3. ve 7. Yunan Tümenlerini Alpu - Bozdağ genel hattı üzerinden batıya doğru bir sıklet merkezi oluşturmak için kaydırılmaya başlanmıştır. Batı da Eskişehir ve güneyde Sarıcaova'ya doğru görünen hareket bu kadardır. Yoksa Eskişehir doğusu hattından batıya doğru genel bir çekilme hareketi olmamıştır⁷³³.

27 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının Kocaeli Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin takip amacıyla Bozdağ kuzeyinde Tekeçiler ve Koyunlu'da Köprü yapılıncaya Çalkara ve Hisarcı'ya naklini istediği, Süvari

⁷²⁹ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 199-200.

⁷³⁰ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 120-123.

⁷³¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 207.

⁷³² Vandemir, *a.g.e.*, s. 232.

⁷³³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 235.

Tugay Komutanı Hacı Arif Bey'in 1. Süvari Tümen Komutanlığına tayin edildiği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Eskişehir'den Bilecik ve Pazarcık istikametlerinde çekilen Yunan kuvvetinin yanlarında faaliyette bulunmak üzere Sakarya'nın güneyinden hareketle bütün kısımlarının Bozdağ kuzeyinde Tekeçiler'e nakledileceği vurgulanmıştır. 1. Süvari Tümen karargâhının Karaoğlan Köprüsü'ne dayanarak Söğüt ve Oluklu istikametlerinde akınlar yapacağı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bütün kısmıyla Çangır'a ve Hisarca'ya nakil olunacağı vurgulanmıştır⁷³⁴. 27 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Laçın'da kalmıştır⁷³⁵.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından 28 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çekilen telgrafta; 17. Tümen'in hareket edeceği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nde bir an önce Hacı Arif Bey emrine ve komutasına girmesinin münasip olacağı belirtilmiştir⁷³⁶.

Kocaeli Grup Komutanlığının, 28 Eylül 1921 tarihinde 5.00'dan sonra Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; süvari tümenin derhal Tekeçiler'e nakil emri verilmesi ve Koyunlu'da cebel toplarının da geçmesine müsait bir köprü inşasına Grup İstihkam Komutanlığından her iki tümen istihkam müfrezeleri memur edilmiştir. Köprü'nün inşasının ardından süvari tümeni Çalkara - Hisarcık'a nakil olunacağı bildirilmiştir. Tümenin Tekeçiler'de bulunduğu müddetçe iaşesi Pozancı'dan temin olunacaksa da Hisarcık ve Çalkara'ya nakil edildiğinden sonra Koyunlu'da bir ambar tesisi ve Eskişehir civarındaki Kocaeli müfrezelerini bir başa bağlamak ve maksat dahilinde sevk ve idare etmek önemlidir denilmiştir. Bu mıntıkaya dahil olan emir ve komutanın 1. Süvari Tümen Komutanlığına verileceği söylenmiştir⁷³⁷.

Yarbay Hacı Arif Bey 1. Süvari Tümeni'ne hareket için görevini 21. Süvari Alay Komutanlığına devretmiştir. Kocaeli Grup Komutanlığı aldığı emir üzerine 1. Süvari Tümeni'ni büyük kısmıyla Tekeçiler'e nakletmiş ve 10. Süvari Alayı'nı şimdilik geçici grup emrine bırakmıştır. Koyunlu Köprüsü'nün inşası için de 1. Süvari Tümeni emrindeki istihkam müfrezesiyle piyade tümeni istihkam bölümünü görevlendirmiştir⁷³⁸.

⁷³⁴ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 236-237.

⁷³⁵ Vandemir, *a.g.e.*, s. 238.

⁷³⁶ ATASE Arşivi, K:1218, D:56.

⁷³⁷ ATASE Arşivi, K:1308, D:201.

⁷³⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 243.

4. Kolordu Komutanı Kemalettin Sami Bey'in, 4 Ekim 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanı Ali İhsan Sabis'e harp vaziyeti hakkında verdiği bilgide; kuzeyden Halit Paşa komutasında Kocaeli Grubu'nun bulunduğu ve bağlı birliklerinin 17. Piyade ve 1. Süvari Tümeni'yle bir süvari tugayından ve milis kuvvetlerinden meydana geldiği ifade edilmiştir⁷³⁹.

1. Süvari Tümeni 4 Ekim 1921 tarihinde Bozdağ - Taşköprü - Bektaşınarı hattındaki Yunan piyade alayına taarruz etmiştir. Muttalip'ten bir piyade alayı Taşköprü'ye, Alcalı (Elce, Elice, Eylice)'dan⁷⁴⁰ iki tabur Sulu Karaağaç'a gelince, 1. Süvari Tümeni tekrar Tekeçiler'e çekilmiştir. 1. Süvari Tümeni karşısında 7. Yunan Tümeni bulunmaktadır. 1. Süvari Tümeni, 10. ve 11. Süvari Alaylarıyla Atalan kuzeyindeki yaylada, 14. Süvari Alayı Tekeçiler'dedir. 1. Süvari Tümen karargâhı ve bir topçu bataryası Atalan'dadır⁷⁴¹.

Yunan kuvveti Kocaeli Grubu bölgesindeki 1. Süvari Tümeni'ne taarruz etmiştir. Bir tabur piyadesiyle Sulu Karaağaç'a, bir bölük piyadesiyle Ulamaş'a, bir bölük piyadesiyle de Yağmur Tepe'den Atalan Yaylası istikametine ilerlemiştir. Sulu Karaağaç kuzeyindeki topçu bataryası da bu taarruzu korumuştur. 14. Süvari Alayı Sakarya - Karasu Milli Müfrezesiyle bu Yunan kuvvetiyle muharebe etmiş ve 6 Ekim 1921 akşamı Tekeçiler kuzey sırtlarına çekilmiştir. Yunan kuvveti Atalan Yaylası'ndaki 10. Süvari Alayı ve 11. Süvari Alayı'na da taarruz etmiştir. 6 Ekim 1921 tarihinde saat 17.00'ye kadar süren bu muharebeler sonucunda Yunan kuvvetine kayıp verdirilmişse de Yunan kuvvetinin ciddiyet ve üstünlüğü karşısında 1. Süvari Tümeni çekilmeye mecbur kalmış ve Yunan kuvveti Tekeçiler sırtlarını ele geçirmiştir. Batarya, Karasu ve Sakarya müfrezeleri Albagot'a, 14. Süvari Alayı Demirciler'e, 11. Süvari Alayı Ilıca'ya, 10. Süvari Alayı ve 1. Süvari Tümen karargâhı Batarya ve Gömele'ye alınmıştır. Yunan kuvveti 1 top, 20 süvari ile takviyeli bir alayı ile Çaltı istikametinden Samrı'ya gelmiş, İnhisar jandarmaları ve müfrezeleriyle yarım saat çarpışmadan sonra İnhisar'ı zapt etmiştir. 1. Süvari Tümeni bu muharebelerde 1 subay, 9 er yaralı, 1 er şehit, 12 hayvan yaralı vardır. Milli müfrezelerden de iki yaralı hayvan vardır⁷⁴².

⁷³⁹ Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, C. V, Nehir Yayınları, İstanbul 1993, ss. 99-100.

⁷⁴⁰ Yaygın kullanımı Elce, Elice, Eylice olmasına rağmen günümüzde Alcalı olarak geçtiği için "Alcalı" kullanılmıştır.

⁷⁴¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 282.

⁷⁴² Vandemir, *a.g.e.*, s. 288.

Yunan kuvveti 7 Ekim 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ne taarruz etmiştir. İki tabur ile Albagot'u işgal etmiş, iki tabur ile de Demirciler'e yönelmiştir. 1. Süvari Tümeni birer alayı ile Bozaniç ve Gömele sırtlarını işgal etmiştir. 1. Süvari Tümen karargâhı ve diğer alayları Bunaklar'da konuşlanmıştır⁷⁴³

⁷⁴³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 296.

2. 2. SÜVARİ TÜMENİ

Kütahya - Eskişehir Muharebelerinde 2. Süvari Tümeni Gruplar arası geçiş yapmıştır. Bu geçişlerinin ana sebebi ise muharebe bölgesindeki stratejik durumlardan meydana gelmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin arifesinde Türk Ordusu'nun sol kanadındaki 2. Süvari Tümeni Aladağ'da geçirmiştir.

2.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI

23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na bağlı 2. Süvari Tümeni, 14. Süvari Tümeni, 4. Süvari Tugayı Kaltaklı ve güneydeki kanat açığında toplanma mevziisinde bulunmuştur⁷⁴⁴. Akşam ise 2. Süvari Tümeni'nin Kavuncu Köprüsü'ne kadar konuşlandığı tespit edilmiştir⁷⁴⁵.

23 Ağustos 1921 tarihinde, Kantarlı civarında Yunan kuvvetinin yalnız bir keşif koluna tesadüf edildiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 23 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.30'dan sonra birliklerine verdiği 28 numaralı Grup emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin Kızıl bölgesinin kuzeyinde bulunarak Yunan kuvvetinin Türk Ordusu'na doğru ileriye taarruz hareketini keşif ve gözlemlerde bulunacağı ve Yunan kuvvetinin yanlarını sürekli olarak rahatsız edeceği ifade edilmiştir⁷⁴⁶.

23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun Hacıömeroğlu - Ortakışla bölgesinde konuşlandığı ifade edilmiştir. 2. Grup emrinde olup bu bölgede bulunan 2. Süvari Tümeni'nin Alahacılı'da bulunduğu dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Çimen köy üzerinden 2. Grupla sürekli irtibatla olarak, Güzelcekale istikametinde çekileceği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Çatak - Çimen köy üzerinden Burunsuz güneyine ve 5. Süvari Grubunun da kısa bir direnişten sonra toplanarak Sülüklü üzerinden Zaferiye'ye çekildiği bildirilmiştir⁷⁴⁷.

2. Süvari Tümeni'nden 24 Ağustos 1921 tarihinde alınan rapora göre; 23 Ağustos 1921 tarihinde Hacımusâ Vadisi'nden doğuya geçen Yunan kuvvetinin sağ tarafından iki tümen, sol tarafından bir tümen olmak üzere, sağ taraf kolunun Hacıoğlu'nun 5 km kuzeyinden geçmek üzere kuzey doğuya yürüyüşe devam ettiği tespit edilmiştir. Yunan kuvvetinin bir piyade alayıyla bir süvari alayından fazlaca kuvvetinin Hacıoğlu'ndan

⁷⁴⁴ Erikan, *a.g.e.*, s. 521.

⁷⁴⁵ Aydemir, *a.g.e.*, s. 450.

⁷⁴⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87be.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87bea.

⁷⁴⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 13-14.

Çimen istikametinden 2. Süvari Tümeni'ne karşı ilerlediği söylenmiştir. Sinanlı genel istikamette ilerleyen bu Yunan kolordusunun 24 Ağustos 1921 tarihindeki vaziyetiyle 2. Süvari Tümeni'nin vaziyeti hakkında henüz rapor alınmadığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının Sülüklü'den 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.00'dan sonra birliklere gönderdiği 29 numaralı Grup emrinde; Katırlı'da bulunan 2. Süvari Tümeni'nin 23 Ağustos 1921 tarihinde bir alay piyade ve bir süvari tugayının hareket ettiği anlaşılmıştır. Türk birliğinin karşısında bir alay süvarisinin Hacıömeroğlu köyünün doğusundaki sırtlarda ve iki alayının takip süvarisiyle bir piyade taburunun Göktepe'de ordugahlarda kaldığı belirtilmiştir⁷⁴⁸.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 24 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, Yunan kuvvetinin üç tümeninin Hacımusa - Çomaklı hattından Sinanlı - Kirazoğlu hattına karşı ilerlediğini belirtmiştir. Bu tümenlerin 24 Ağustos 1921 tarihindeki vaziyetlerine dair 2. Süvari Tümeni'nden henüz rapor alınmadığını, 5. Süvari Grubuna karşı Hacıoğlu kuzeyindeki Göktepe ile Hacımusa'nın ilerisindeki tepede kuvvetli müfrezeler bıraktığını ifade etmiştir. Haçın civarında bulunan 2. Süvari Tümeni'ne, kuzey istikametlere şiddetli hareket etmesi ve Yunan kuvvetinin yanına mevzi alınmasını emretmiştir⁷⁴⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 24 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; Grubun Karpuzlu - Yazılı - Çal Tepede 24 Ağustos 1921 akşamı birliğini topladığını belirtmiştir. Hacımusa ve kuzeyinden alayların keşif kollarının Yunan kuvvetinin gerilerine doğru sevk edildiğini ve 25 Ağustos 1921 sabaha karşı tesadüf edecekleri Yunan kuvvetine baskınlar yaparak Yunan kuvvetlerini püskürtmeye çalışacaklarını ifade etmiştir. 2. Süvari Tümeni topçu bataryasını alarak kuzeye doğru hareket ettiğini bildirmiştir⁷⁵⁰.

25 Ağustos 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni Kerpiç sırtlarını işgale kalkışmıştır⁷⁵¹. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 25 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nden alınan rapora göre, 23 Ağustos 1921 tarihinde Hacımusa Vadisi'ne geçen Yunan kuvvetinin sağ tarafında iki tümenin ve sol tarafında bir tümenin Hacımusa kolu Hacıoğlu'nun 5 km kuzeyine

⁷⁴⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bea.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87bf.

⁷⁴⁹ ATASE Arşivi, K:1209, D:175ab.

⁷⁵⁰ ATASE Arşivi, K:1209, D:175ac.

⁷⁵¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 37.

geçmek üzere, kuzeydoğusuna doğru yürüyüşe devam ettiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin bir piyade alayıyla bir süvari alayından fazla kuvvetinin Hacıoğlu'nda Çok köyü istikametinde 2. Süvari Tümeni'ne karşı ilerlediği, Sinanlı genel istikametinde ilerleyen bu Yunan kolordusundan ve Sinanlı hattından henüz rapor alınmadığı belirtilmiştir. Hücum taburunun 2. Süvari Tümeni'nin yanına aldırıldığı ifade edilmiştir. Türk kuvvetlerinin karşısında Yunan kuvvetinin iki süvari alayı ve piyade taburunun⁷⁵² Hacıoğlu kuzeyindeki Göktepe'de, bir alay Yunan süvarisinin Hacıömeroğlu doğusunda, miktarı tamamen anlaşılmayan bir Yunan müfrezesinin Hacımusa batısında kalarak köylerini koruduğu ve harekâta devam edileceği vurgulanmıştır⁷⁵³.

2. Süvari Tümeni 26 Ağustos 1921 tarihinde cephenin arkasına sarkarak Yunan kuvvetini engelleme görevini almıştır. Ancak Yunan kuvvetinin yoğun topçu atışlarıyla Tümen Yenice sırtlarına çekilmiştir⁷⁵⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 30 Ağustos 1921 tarihinde 12. Grup Komutanlığına gönderdiği 30 numaralı Grup emrinde; Yunan kuvvetinin Tutak - Büyükçalış istikametinde Türk Ordusu'nun sol tarafına taarruza devam ettiğini söylemiştir. Türk Ordusu'nun sol tarafında ve Tutak civarında 12. Grubu takip eden Türk 5. Tümen'in olduğunu vurgulamıştır. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.20'den sonra verilen emirle, 5. Süvari Grubu emrine verildiğini, 5. Süvari Grubu'nun Türk Ordusu'nun sol tarafı muhafaza, 12. Grubun muharebesine yandan takip edeceği ve yakından yardım edeceğini ifade etmiştir. 30 Ağustos 1921 tarihindeki bu emirden önce 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 12. Grup emrine aynı mevzileri 5. Süvari Grubu tarafından teslim edilerek tümenlerin 12. Grup sol tarafına Gülbek istikametine gittikleri ve bu tümenlerin sevk ve zayıatları hakkında henüz bir bilgi alınmadığını belirtmiştir. 31 Ağustos 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni sağda ve 2. Süvari Tümeni solda olmak üzere önce her iki tümenin Tutak - Güzelcekale hattına doğru ilerleyeceklerini ve Yunan kuvvetinin 31 Ağustos 1921 sabahı 12. Grup sol tarafına taarruz halinde Yunan kuvvetinin sağ yanına taarruz edecekleri bilgisini vermiştir⁷⁵⁵.

12. Grup bölgesinde 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den itibaren 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin 1. ve 12. Gruplara taarruzları sırasında 3. Süvari Tümeni'nin

⁷⁵² ATASE Arşivi, K:1209, D:175.

⁷⁵³ ATASE Arşivi, K:1209, D:175aa.

⁷⁵⁴ Erdoğan, *a.g.e.*, 2021a, s. 157.

⁷⁵⁵ ATASE Arşivi, K:1305, D:1af.

Güzelcekele doğusundaki sırtlara doğru ilerlediği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ise Balcıhisar'ın hemen güneydoğu sırtlarına yanaştığı vurgulanmıştır. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da 5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin vardıkları bölgelerde kendilerine verilen görevi yapamayacakları bildirilmiş ve bu sırada 14. Süvari Tümeni'nin Balcıhisar'ın güneyine geldiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in emrinde bulunmamasına rağmen, sorumluluğu üzerine alarak, 2. ve 3. Süvari Tümenlerini Güzelcekele - Çeltik hattına sürdüğü söylenmiştir. 5. Yunan Tümeni'nin, 5. Tümeni'nin sol kanadına taarruz eden birliklerin Karadağ istikametinde çekilmeye başladıkları ve 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin de Sekilik Tepeleri - Kutluhan hattı doğusuna vardıkları dile getirilmiştir. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.30 civarlarında Başkomutanlıkla Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptıkları inceleme ve görüşmeler sonucunda; özellikle Haymana istikametinin emniyetle kapatılması uygun görülmüştür. Batı Cephesi Komutanlığının, "3. ve 2. Süvari Tümenleri 5. Grup emrine verilmiştir. Grup, ordu sol kanadının güvenliğini sağlayacak ve 12. Grubun muharebelerine yandan ve yakından katılacaktır" emri verilmiştir. Bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığı da birliklerine; "Her iki tümenin tutmuş olduğu hat 14. Süvari Tümeni'nce teslim alınarak, 3. ve 2. Süvari Tümenleri yarın saat 7.00'den itibaren 3. Tümen sağda, 2. Tümen solda Tutak - Güzelcekele hattına ilerleyeceklerdir. Yunanlıların taarruzu halinde yan ve gerilerine taarruza geçmek üzere iki tümen şimdiden Gölbek civarına hareket edeceklerdir. 14. Süvari Tümeni ile Süvari Tugayı, bu harekâta ihtiyat olmak üzere, yarın saat 5.00'te Gölbek'e hareket edecekler; Karargâh da Gölbek'e alınacaktır" denmiştir⁷⁵⁶.

31 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin, Tutak - Güzelcekele hattına ilerlemesi ve Yunan kuvvetinin 1 Eylül 1921 tarihinde 12. Grup sol kanadına taarruzu halinde sağ yanına taarruz etmek üzere Gölbek batı sırtlarında tertiplenmesi istenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Güzelcekele'de, 2. Süvari Tümeni'nin Kutluhan istikametlerinde ilerlemeye başladığı belirtilmiştir. 1 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Tutak - Güzelcekele - Baltahin kuzey sırtları hattına varan tümen keşif kollarının, Yunan Süvari Tugayı'nın Sarıkaya - Baltahin batı sırtları hattına sürdüğü keşif kollarıyla karşılaştığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısmının Güzelcekele

⁷⁵⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 115, 122.

kuzeydoğusuna, 2. Süvari Tümeni'nin Balçihisar kuzey sırtlarına vardığı vurgulanmıştır⁷⁵⁷.

31 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin gerektiğinde 3. Süvari Tümeni'ni takviye etmek üzere Güllerkale'ye alındığı vurgulanmıştır⁷⁵⁸.

The Daily Express Gazetesi'nde 31 Ağustos 1921 tarihindeki “*Türkler Pusuda*” başlığıyla verilen haberde; çatışmaların devam ettiği, Kemalistlerin Yunan ilerleyişini durdurmak için devamlı olarak karşı saldırıda bulunduğu, çatışmalarda Türk süvarilerinin olduğu belirtilmiştir⁷⁵⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının, 2 Eylül 1921 tarihinde 3. Grup ve Çal Cephesi Komutanlıklarına çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Çal Tepesi'ni tamamen işgal ettiği ve oradaki Türk kuvvetlerinin Hacıköyü'ne 4 km mesafeye kadar çekildiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin 3 Eylül 1921 tarihinde bile Çal'dan taarruz hareketine devam etmesinin beklendiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin emir gelir gelmez derhal Kadıköyü'ne hareket ettirileceği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Kadıköyü'ne vardığında Çal Cephesi Komutanlığının emrine gireceği vurgulanmıştır⁷⁶⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 5 Eylül 1921 tarihinde, 2 Eylül 1921 tarihli grup birliğine ait genel silah kuvvetinin miktarını Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği belirtilmiştir. Bunların, 2. Süvari Tümeni'nin 101 subay, 932 asker, 547 tüfek, 4 maksim ağır, 4 hafif Fransız makineli tüfeğin bulunduğu vurgulanmıştır⁷⁶¹.

Batı Cephesi Komutanlığının, 3 Eylül 1921 tarihinde saat 00.20'den önce yapılan muharebeler neticesinde, ordu cephesinde yapılacak değişiklikler hakkında yazdığı 34 numaralı Cephe emrinde; 1., 2., 3. Gruplar Cephesi sabit olduğu söylenmiştir. Çal Cephesi 2. Süvari Tümeni ile takviye edilerek 12. Grup Komutanı'na bırakıldığı ifade edilmiştir⁷⁶².

⁷⁵⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 135.

⁷⁵⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 148.

⁷⁵⁹ Aylin Hacıhanıoğlu, *Milli Mücadele'nin İngiliz Basımındaki Yansımaları (1919-1922)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 167.

⁷⁶⁰ ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 47-48.

⁷⁶¹ ATASE Arşivi, K:1339, D:176cb.

⁷⁶² ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 49-51.

3 Eylül 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubunun büyük kısmı ile 1. Grupla irtibatlı olarak, kuvvetli müfrezelerle baskın yapması emredilmiştir. Böylece 2. Süvari Tümeni'nin 4 Eylül 1921 tarihinde öğleden sonra Canımana - Gökler kesimine gitmek üzere hazırlanmaya başladığı söylenmiştir⁷⁶³.

4 Eylül 1921 tarihinde her iki tarafın durumunda genellikle bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 4 Eylül 1921 tarihinde öğleden sonra Gökler - Canımana - Evliyaçeşme bölgesine intikal ettiği bildirilmiştir⁷⁶⁴.

Güllerkale Nokta Komutanlığı, 4 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na çektiği telgrafta; 5. Süvari Grubu'na mensup bütün birliğin asker ve subayının ağırlık ve ileri mevcudu ayrı ayrı gösterilmek üzere iaşe kuvvetinin gönderilmesini istemiştir⁷⁶⁵. 5. Süvari Grubu ise aynı tarihte cevap olarak, 2. Süvari Tümeni'nin ileri olarak 664 insan, 854 hayvan, ağırlık olarak 268 insan, 345 hayvan olduğunu söylemiştir⁷⁶⁶.

5 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grup karargâhının Güllerkale'ye alındığı, 2. Süvari Tümeni'nden bir alayının ise Kerpiç - Kirazoğlu istikametinde keşif yapması için görevlendirildiği ifade edilmiştir. 19. Süvari Alayı'nın, asker kaçaklarına karşı önlem için Balâ'ya gönderildiği vurgulanmıştır⁷⁶⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 5 Eylül 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın genel kuvvetini ve 2., 3., 14. Süvari Tümenlerinin hayvan tabur mevcutlarının da bildirilmesi rica etmiştir. 6 Eylül 1921 tarihinde ise Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 5 Eylül 1921 tarihine ait 4. Süvari Tugayı'nın kaldırılmasını ve kuvvetlerinin tümenlere dağıtılmasını istemiştir. 2. Süvari Tümeni'ne, 2 Krup cebel topu ve ağırlık 1.200 hayvan verildiğini ifade etmiştir⁷⁶⁸.

6 Eylül 1921 tarihinde 1. ve 5. Grupların ara hattının belirtilmesinden başka bir değişiklik olmadığı vurgulanmıştır. 1. Grup Cephesi'nde 5/6 Eylül 1921 gecesi yer yer yapılan baskınlarda, 13. Yunan Tümen birliklerinin mevzilerini tuttuğu tespit edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 6 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti ve saat 18.00'de verdiği iki emirle, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin tekrar 1. Grup emrine verildiği belirtilmiştir. 2.

⁷⁶³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 160-161.

⁷⁶⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 171.; İbrahim Artuç, *Büyük Dönemeç Sakarya Meydan Muharebesi*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1985, s. 181.

⁷⁶⁵ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ca.

⁷⁶⁶ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bz.

⁷⁶⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 178.

⁷⁶⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176cl.

Süvari Tümeni'nin Gölbek'e alındığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı 7/8 Eylül 1921 gecesi uygulanmak üzere; 2. Süvari Tümeni'nin bir topçu bataryası ile takviyeli bir alayını Canımana'da bırakarak diğer iki alayı ile Kerpiç'e hareket ettirildiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 5 Eylül 1921 tarihinde Kerpiç'e gönderilen alayının burada bıraktıktan sonra büyük kısmı ile Yeşilöz sırtlarına ve oradan Katrancı - Sakarya arasında Yunan kuvvetinin gerilerinde keşif yapmakla görevlendirildiği belirtilmiştir. Kerpiç'teki alayın, Katrancı - Kutluhan arasında; Canımana'da kalan alayın Baltahin ve Kutluhan arasında keşifle görevlendirildiği tespit edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nden alınan bilgilerden; Köseabdallı kuzey sırtlarının zayıf Yunan emniyet birlikleri ile tutulduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetinin büyük kısmının Güzelcekele - Gökgezşereflisi - Katrancı - Kirazoğlu - Yaprakbayırı kesimlerinde bulunduğu ifade edilmiştir. Kanlıgöl ve Kirazoğlu'nda cephanesinin bulunduğu vurgulanmıştır. Totak çevresinde sadece keşif kollarının bırakıldığı ve Yunan kuvvetlerinin buradan alındığı öğrenilmiştir⁷⁶⁹.

6 Eylül 1921 tarihinde saat 1.00'den önce 37 numaralı Cephe emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin bir alayıyla topçu bataryasının Çeltik güneyinden Hanımana'da bıkarak büyük bölümüyle Hamitli Tepelerine giderek Katrancı - İnler - Sakarya arasındaki Yunan kuvvetlerini keşif ve takip etmesi emredilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ayrıca haberciler göndererek keşfi neticeyi takviyeye çalışacağı istenmiştir⁷⁷⁰.

Batı Cephesi Komutanlığının, 6 Eylül 1921 tarihinde saat 6.30'da 1. ve 5. Süvari Grup Komutanlıklarına gönderdiği emirde; Yunan kuvveti hakkında esaslı bilgi elde etmek için, 2. Süvari Tümeni'nin Kerpiç - Samanlı istikametinden 7/8 Eylül 1921 tarihinde hareket edeceği ve Yunan kuvveti gerilerine açılmaları istenmiştir⁷⁷¹.

7 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 8 Eylül 1921 tarihi için 2. Süvari Tümeni ile Kerpiç - Yeşilöz - Samanlı istikametlerinde keşif ve baskın hazırlığına başlandığı ifade edilmiştir⁷⁷².

⁷⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 184-185.

⁷⁷⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bsa.

⁷⁷¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bt.

⁷⁷² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 192-194.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 70.

2. Süvari Tümeni'nin 7 Eylül 1921 akşamı Kerpiç - Kirpioğlu istikametinde akına geçtiği vurgulanmıştır⁷⁷³. 5. Süvari Grubu 8 Eylül 1921 için 2. Süvari Tümeni'ne Kerpiç - Kirpioğlu üzerine yürümesini istemiştir⁷⁷⁴.

8 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun 7 Eylül 1921 tarihindeki durumunda kaldığı söylenmiştir. 8 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti Canımana'da kalan ve Kerpiç - Yeşilöz istikametinde baskın ve keşifle görevli bulunan 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 4. Süvari Alayı'nın, gece Güzelcekale istikametinde baskın ve keşifle görevlendirildiği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alayı'nın Kerpiç'te kaldığı anlaşılmıştır⁷⁷⁵.

8 Eylül 1921 tarihinde, Kerpiç istikametine giren 2. Süvari Tümeni'nden alınan raporda; Gökgöz'den 8 Eylül 1921 gecesi kaçıp gelen bir köylünün verdiği bilgi doğrultusunda 7 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin büyük bir kısmının Gökgöz - Güzelcekale hattında olduğu ve karargâhıyla telsiz istasyonunun Gökgöz'ün batısına nakil edildiğini, hastanesinin İner Katrancı'ya⁷⁷⁶ gönderildiğini ve üç günden beri batıya doğru çekilmekte olduğu söylenmiştir. Köylünün daha gerçek bilgi almak üzere tekrar bilgi almak için gönderildiği söylenmiştir. Hatamatta bölgesinde kalan 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı, muhafız bölüğü ve topçu bataryasından ibaret bir müfrezenin 8/9 Eylül 1921 tarihindeki Güzelcekale güney tepelerindeki Yunan ordugahlarına ateş baskını yapması emredilmiştir⁷⁷⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığının 8 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 8 Eylül 1921 tarihindeki harekât neticesine dair henüz tümenlerden rapor alınmadığı söylenmiştir. Camatlı istikametine giden 2. Süvari Tümeni'nden de henüz rapor gelmediği belirtilmiştir⁷⁷⁸.

9 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu tarafından gece ve sabahın erken saatlerinde Güzelcekale güney sırtları boyunca yapılan baskınlarda, Yunan kuvvetinin tedbirli olduğundan dolayı esir alınmadığı söylenmiştir. Fakat Balçihisar - Samsam Gölü hattının batı sırtlarında iki dağ topçu bataryası ile takviyeli bir piyade taburu ve bir süvari

⁷⁷³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bta.

⁷⁷⁴ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 72-73.

⁷⁷⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 203-204.

⁷⁷⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bua.

⁷⁷⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bv.

⁷⁷⁸ ATASE Arşivi, K:1214, D:74ad.

alayının (Süvari Tugayından 3. Süvari Alayı) tarafından tutulduğu görülmüştür. Kerpiç - Yeşilöz - İnlerkatrancı istikametinde baskınla görevlendirilen 2. Süvari Tümeni'nin verdiği raporda; Özyurt'ta bir Yunan piyade taburu ve bir süvari bölüğü ile iki topun bulunduğu dile getirilmiştir. Kirazoğlu - İnlerkatrancı - Özyurt hattını güneye karşı bir topçu batarya, birkaç süvari bölüğü ile takviyeli bir piyade alayının ve İnlerkatrancı'ya hâkim tepeleri bir piyade taburunun tuttuğu belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin büyük kısmının İnlerkatrancı'da toplandığı, Yeşilöz ve Şeyhahmetli'nin tamamen yakıldığı, bu arada yanmış cesetlerin de bulunduğu bildirilmiştir⁷⁷⁹.

9 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, 2. Süvari Tümeni'ni keşif amacıyla Yunan kuvvetinin gerilerine göndermiştir. Elinde kalan iki tümenine de hareket emri vermiştir⁷⁸⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının 9 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'den önce birliklere gönderdiği numaralı Grup emrinde⁷⁸¹; 2. Süvari Tümeni'nden Haymana'da bırakılan 4. Süvari Alayı ile cebel topçu bataryasının, 2. Süvari Tümen karargâhının bir kısmının 9 Eylül 1921 akşamı hareket edeceği ve 2. Süvari Alayı ile birleşerek 2. Süvari Alayı'nın 10 Eylül 1921 sabahı 2. Süvari Tümeni'ne bağlanacağı bilgisi verilmiştir⁷⁸²

5. Süvari Grup Komutanlığı yapılacak harekât hakkında 9 Eylül 1921 tarihinde saat 18.25'te verdiği emirde; *“Emriniz gereğince 5. Grup aşağıdaki şekilde hareket edecektir: Bir alayı (3. Alay) Çeltik (Çeltek, Çeltikli)⁷⁸³ güneyinde, bir alayı (2. Alay) Kerpiç'te ve iki alayı ile karargâhı Cambaklı civarında bulunan 2. Süvari Tümeni, yarın öğleden önce Kirazoğlu güneyinde toplanarak 3. Süvari Tümeninin sol kanadım temin edecektir. Bu tümenin 19. Süvari Alayı şimdilik Balâ batısında asker kaçaklarını takipte kalacaktır”* denmiştir⁷⁸⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 9 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetine ait 2. Topçu Alayı'ndan iki askerini esir aldığı, ayrıca bir miktar silah, hayvan ve kablo ele geçirdiği söylenmiştir⁷⁸⁵

⁷⁷⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 212.

⁷⁸⁰ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s. 540.

⁷⁸¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bx.

⁷⁸² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bxa.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 80.

⁷⁸³ Yaygın kullanımı Çeltek olmasına rağmen günümüzde Çeltik olarak geçtiği için “Çeltik” kullanılmıştır.

⁷⁸⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 215-216.

⁷⁸⁵ ATASE Arşivi, K:1214, D:74ae.

10 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi'nin sol kanadı karşısındaki Yunan birliklerinin Temürözü Deresi batısına geçmeleri engellenmek istenmiştir. Yunan Ordusu'nun sağ kanat gerilerine taarruzlar yapmak üzere 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce 5. Süvari Grubu'nun, 2. Süvari Tümeni ile Kirazoğlu kesiminde toplanacağı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bütün birlikleriyle 10 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'den sonra Konakgörmezkebir bölgesine vardığı ve ileri birlikleriyle Mollaresul Tepelerini işgal ettiği dile getirilmiştir. 11 Eylül 1921 tarihi için 2. Süvari Tümeni'ni Kirazoğlu - İlerkatrancı arasından Soğluca istikametinde taarruzla görevlendirildiği bilgisi verilmiştir⁷⁸⁶.

10 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin Mangal Dağı'nı işgal ettiği ve 2. Süvari Tümeni'nin Kirazoğlu güneyinde Yeşilöz'de toplandığı dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni Kirazoğlu güneyine gelmiştir⁷⁸⁷.

11 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 10 Eylül 1921 gecesinde 2. Süvari Tümeni ile Konakgörmezkebir civarına geldiği söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, çekildiği tespit edilen Yunan kuvvetinin taciz ve takibi için Batı Cephesi Komutanlığına 11 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de verdiği raporda; 3. Süvari Tümeni'nin kuzeybatı da 2. Süvari Tümeni'nin İlerkatrancı istikametinde ilerledikleri ve her ikisinden de rapor alınamadığı belirtilmiştir⁷⁸⁸.

11 Eylül 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin Mangal Dağı - İler arasında kuzeye etki ettiği belirtilmiştir⁷⁸⁹. 2. Süvari Tümeni'nden rapor alınamadığı dile getirilmiştir⁷⁹⁰. 2. Süvari Tümeni, Kirazoğlu üzerinden kuzeye taarruz ve bir alayını İlerkatrancı'ya sürmesi istenmiştir. Saat 11.00'de ise 2. Süvari Tümeni'ni Mangal Dağı ile İlerkatrancı arasından kuzeye taarruz etmesi emredilmiştir. 2. Süvari Tümeni İlerkatrancı doğusunda bulunmuştur⁷⁹¹.

11 Eylül 1921 akşamı 1. Yunan Tümeni'nin Tabaklı - Dikilitaş hattını bir kısım kuvvetle tuttuğu, Yunan Süvari Tugayı'nın Karapınar'da toplandığı, 1. ve 12. Yunan Tümenlerinden kalan zayıf artçıların da çekilmelerini sağlamak üzere bir kısım kuvveti

⁷⁸⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 230.; Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, ss. 540-541.

⁷⁸⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87by.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 87.

⁷⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 240-241.

⁷⁸⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bya.

⁷⁹⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bz.

⁷⁹¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 91.

ile Alacık - Türbe Tepe hattında tertiplendiği söylenmiştir. 1. ve 12. Yunan Tümenlerinden kalan birliklerinin de çekilmelerinden sonra şafakla Yunan Süvari Tugayı'nın tamamen Soğluca'da toplandığı anlaşılmıştır. Bu sırada, 1. Yunan Tümeni'nin Soğluca'dan çekildiği ve Sabanca civarında toplanmakta olduğu ifade edilmiştir. 1. Yunan Kolordusu'nun diğer birliklerinin de Sabanca batısı - Baraközü Deresi batısı sırtlarında tertiplendiği vurgulanmıştır. 2. Yunan Tümeni'nin, büyük kısmı ile Karakuyu - Sarıhalil kesiminde olduğu, Karakuyu batısı - Sarıhalil batısı ve güneyi hattını tuttuğu bilgisi verilmiştir. Soğluca kuzey ve doğusunda emniyet tertibatı alan Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. ve 3. Gruplarının Soğluca genel istikametinde ilerlemeleri ve 14. Süvari Tümeni'nin Karapınar'ı batıya geçmesi üzerine, bu sırada hala çekilmekte olan Yunan ikmal kollarını ve bazı muharip birliklerini korumak için Karabimli'ye hareket ettiği dile getirilmiştir. Bu esnada, İnlerkatrancı istikametinde ilerleyen 3. Süvari Tümeni'nin, Ilıca doğu sırtlarında bulunan bir piyade alayı ve bir iki süvari bölüğü kadar Yunan kuvveti ile muharebe eden 2. Süvari Tümeni'ne topçusuyla yardım etmekte olduğu söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olmak için de Ilıca güneydoğusuna yöneldiği vurgulanmıştır⁷⁹².

12 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00 sıralarında 14. Süvari Tümeni'nin, bazı birlikleriyle Soğluca'ya ve büyük kısmı ile Soğluca güneyine vardığı ifade edilmiştir. Dikilitaş sırtlarında mevzilenen topçularıyla çekilmekte olan Yunan kollarının ateş altına almaya başladığı söylenmiştir. 2. ve 3. Grup birliklerinin bu sırada Soğluca'ya vardıkları anlaşılmıştır. Karabimli'ye gelen Yunan Süvari Tugayı'nın, 1. Yunan Kolordu Komutanlığının emriyle Kavuncu Köprüsü civarına alındığı ve henüz karanlık basmadan Sakarya batısına geçtiği tespit edilmiştir. Çekilmekte olan Yunanlıların Sakarya batısında yan ve gerilerinden taciz ettiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetlerinin hareketlerini güçleştirmek üzere Sivrihisar istikametinde takip için 2. ve 3. Grup Komutanlarıyla karar birliğine varan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Ördekgölü köyü güney kısmına varan 14. Süvari Tümeni'ni Ilıca üzerinden Türktaciri - Çifteler'e memur edildiği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'ni Özyurt - Kaşören - Çandır, 2. Süvari Tümeni'ni Uzunbeyli - Hamidiye istikametinde ilerlemekle görevlendirildiği ifade edilmiştir. 12 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00 sularında Ilıca doğu sırtlarındaki Yunan artçılarının da tamamen kuzeybatıya çekildiği belirtilmiştir. Fakat bu sırada 43 numaralı Cephe emrini

⁷⁹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 99.

alan 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 14 Eylül 1921 tarihinde uygulanacağını birliklere bildirerek, 13 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Sakarya'dan geçmesine engel olunması istenmiştir. 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni'ni Sabanca - Yıldız'a, 3. Süvari Tümeni'ni İlerkatrancı - Beşköprü'ye, 2. Süvari Tümeni'ni Ilıca - Etrek istikametlerinde harekâta devam hazırlığı ile görevlendirdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Grup karargâhının Ördekgölü köyü güney kesiminde, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Ilıca doğusu - Göklice Dağı bölgesinde geceyi geçirdikleri anlaşılmıştır⁷⁹³.

2. Süvari Tümeni'nin 12 Eylül 1921 tarihinde Kirazoğlu kuzeyine geçmiş üç Yunan askerinin otomatik üzerine ateş edilerek durdurulduğu ve yedi kadar esirin alındığı söylenmiştir. Bu esnada Yunan kuvvetinin bir bölük süvarisinin otomobilleri kurtarmaya gitmiş ise de geri püskürtüldüğü bildirilmiştir. Bu durum ardından İler istikametinden Yunan kuvvetinin bir tabur tahsis edilen bir piyade kuvvetinin buna takiyeye ederek taarruz etmiş ise de iki saat süren çarpışma ve bir Yunan kuvveti gerisine başlayan kuşatma ve topçu atışı ile Yunan kuvvetine iki yüzden fazla ölü verdirilip taburun kuşatıldığı söylenmiştir⁷⁹⁴.

2. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin bir alay piyade, iki alay süvari ve bir cebel topçu bataryasından oluşan müfrezesiyle 12 Eylül 1921 öğle seri muharebeye tuttuğu ve Yunan müfrezesinin İlerkatrancı kuzey sırtları - Ilıca hattından inerek kuzeybatıya çekilmeye mecbur edildiği belirtilmiştir⁷⁹⁵.

2. Süvari Tümeni 13 Eylül 1921 tarihinde Kabak istikametinde ilerlemiştir. Fakat, Yunan kuvvetiyle temas edememişlerdir. Tümen yalnız Sakarya batısındaki topçunun ateşiyle karşılaşmıştır⁷⁹⁶.

13 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun İlerkatrancı - Beşköprü istikametinde Yunan kuvvetine baskın ve takibe devam edeceği emredilmiştir⁷⁹⁷. Ardından Grup, Kavuncu Köprüsü istikametinde üç süvari tümeniyle Sakarya'ya doğru ilerlemesi devam etmiştir⁷⁹⁸.

⁷⁹³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 99.

⁷⁹⁴ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bza.

⁷⁹⁵ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cab.

⁷⁹⁶ Vandemir, *a.g.e.*, s. 105.

⁷⁹⁷ Artuç, *a.g.e.*, 1996, s. 191.

⁷⁹⁸ Artuç, *a.g.e.*, 1996, s. 193.

2.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu'nun, 14 Eylül 1921 tarihinde Özyurt ve çevresinde, 2. Süvari Tümeni Çeltik'te toplanmıştır. 15 Eylül 1921 sabahı için 2. Süvari Tümeni Kaldırım'a gitmek üzere hazırlıklara başlamıştır⁷⁹⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Uzunbeyli'den 14 Eylül 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra bağlı birliklerine verdiği kolordu emrinde⁸⁰⁰; 2. Süvari Tümeni'nin 14 Eylül 1921 tarihinde saat 5.00'den sonra da Uzunbeyli'den Çeltik'e hareket edeceği ve 15 Eylül 1921 sabahı oradan hareketle edeceği bildirilmiştir. 4. Gruptan dört Krup cebel topun verileceği hakkında cepheden emir gelmiştir. İki topun 2. Süvari Tümeni'ne verildiği ifade edilmiştir⁸⁰¹

15 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun süvari tümenlerinin, genellikle Bostanlar - Sığırcık - Veysel hattına ilerlediği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Veysel'e yürüdüğü söylenmiştir⁸⁰².

5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 2. Süvari Tümeni'nin 16 Eylül 1921 tarihinde Veysel'de bulunduğu ifade edilmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde saat 7.30'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emriyle, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Çandır'a ilerlemek üzere tertiplendiği söylenmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni yürüyüşüne devam ederek Bozluca'ya varmış ve gece de Çandır'a nakledilmiştir. 17 Eylül 1921 tarihinde Benliyaver (Baliviran, Benliyaverviran)⁸⁰³ - Ablak - Belpınar - Çifteler - Kırgız Dağı istikametine ilerlemekle görevlendirildiği söylenmiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Çandır'a hareketle burada toplandığı ifade edilmiştir⁸⁰⁴.

17 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu birliklerinden 2. Süvari Tümeni'nin Çifteler güneyine ilerlediği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni Arapören - Eskişehir istikametinde ilerlemiş ve 17 Eylül 1921 gece yarısından sonra saat 3.30'da batıya yönelerek Kırgız Dağı'nı işgal etmiştir⁸⁰⁵.

⁷⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 282-283.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 129.

⁸⁰⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ce.

⁸⁰¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cea.

⁸⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 292-294.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 136.

⁸⁰³ Yaygın kullanımı Baliviran ya da Benliyaverviran olmasına rağmen günümüzde Benliyaver olarak geçtiği için "Benliyaver" kullanılmıştır

⁸⁰⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 300-301.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 142.

⁸⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 307.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 150.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 17/18 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına ve Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği telgrafta; Mürettep Tümen'in kaldırıldığı ve piyadelerinin 8. Tümen'e ve süvarilerinin ise 2. Süvari Tümeni'ne verildiği ifade edilmiştir. Yarbay Zeki Bey'in, Yarbay Atıf Bey'den boşalan 2. Süvari Tümen Komutanlığına tayin edildiği bilgisi verilmiştir⁸⁰⁶.

2. Süvari Tümeni 18 Eylül 1921 tarihinde saat 3.30'da Sakarya yakınından hareketle 18 Eylül 1921 tarihinde saat 9.45'te Kırgız Dağı'nı işgal etmiştir. Tokat - Türkmensüleyman - Seyitgazi istikametlerine kuvvetli keşif kolları sürmüştür. Seyitgazi'den Sivrihisar'a giden telefon hatlarını tahrip etmiştir. Seyitgazi'ye giden keşif kolu 14. Süvari Tümeni'nin keşif koluyla birlikte Seyitgazi'ye girmişler ve oradaki 5. Yunan Menzil Alayı'na mensup bir Yunan taburun Eskişehir'e savuştuğunu öğrenmişlerdir. 2. Süvari Tümeni 18 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'dan sonra Arapören'de toplanmış ve 2. Süvari Alayıyla da Seyitgazi'ye sürerek geceyi Arapören'de geçirmiştir⁸⁰⁷.

18 Eylül 1921 tarihinde sabah erkenden yapılan gözetlemede, Sivrihisar - Kaymaz arasında hiçbir Yunan kuvvetinin hareketi ve mevcudiyetinin görülmediği söylenmiştir. Alınan bilgiler doğrultusunda Yunan kuvvetlerinin Sivrihisar çevresi ve kuzeyinde toplanmış olduğu, buradan demir yolu boyunca Eskişehir'e doğru çekilmekte oldukları bilgisi alınmıştır. 18 Eylül 1921 tarihinde şafakla, 3. Süvari Tümeni'nin Sarıkavakça Dağı'na, 14. Süvari Tümeni'nin Hamidiye'ye, 2. Süvari Tümeni'nin Kırgız Dağı istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir. 18 Eylül 1921 tarihinde öğlene doğru 2. Süvari Tümeni tarafından Arapören'in işgal edildiği söylenmiştir. Mürettep Tümen'e bağlı, 35. ve Konya Süvari Alayları ile İstihkam Müfrezesinin 2. Süvari Tümeni'ne verilmek suretiyle 18 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te Mürettep Tümen'in tamamen kaldırıldığı anlaşılmıştır⁸⁰⁸.

2. Süvari Tümeni'nin, 19 Eylül 1921 tarihinde Kırgız Dağı'nı Yunan kuvvetine kaptırmamak ve Sivrihisar istikametinde taarruza başlayacak olan 5. Süvari Kolordu birliklerinin gerilerini emniyet altında bulundurmak amacı ile Yanakkapan istikametinde ilerleyen Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin öncü alayına Mahmudiye'deki 35. ve

⁸⁰⁶ ATBD, Yıl:62, Sayı:131, s. 314.

⁸⁰⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 156.

⁸⁰⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 312-313.

Konya Süvari Alayları ile birlikte taarruza başladığı bildirilmiştir. Bu sırada 2. Süvari Alayı'nın da Seyitgazi'deki Yunan birliğine baskına gittiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nden Kırgız Dağı'na doğru ilerleyen birliklerin gerisine etkili olmaları yüzünden, Yunan kuvvetinin büyük kısmı ile Serçesivrisi Tepesi gerisine ve Konya Süvari Alayı'nın ise Mecidiye Çiftliği'ne çekildiği ifade edilmiştir. Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nden ayrı kalan ve Mecidiye Çiftliği civarında Ağapınar'dan Seyitgazi'ye gitmekte olan 11 kamyonlu Yunan kolunun, şoförleri ile birlikte 35. Süvari Alayı tarafından ele geçirildiği söylenmiştir. 1'i subay olmak üzere 15 şoförün esir edildiği ifade edilmiştir. 35. Süvari Alayı'nın, kamyonlardan 6 tanesini imha ettiği, ekmek yüklü 5 kamyonun da beraberinde olduğu halde, Hamidiye - Cönger arasındaki Yunan ordugahları içinden geçerek Çifteler'e geldiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Alayı'nın, Seyitgazi'ye yaptığı baskında, buradaki Yunan alayını Derbent Çiftliği istikametinde çekilmek zorunda bıraktığı anlaşılmıştır. Seyitgazi ambarları ve 2. Yunan Kolordusu'nun eşyaları 2. Süvari Alayı'nın eline geçmiştir. Seyitgazi'de ele geçirilen 2. Yunan Kolordu karargâhının evrak dosyalarının yok edildiği ifade edilmiştir. Yollarda Yunan Ordusu'na giden 20.000 ekmek Türk birliklerine verilmiştir. Yollarda hayvanlar ele geçirilmiştir. 2. Süvari Alayı'nın, 19 Eylül 1921 akşamı Çiçengiç doğusundaki sırtlara çekildiği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni Eskişehir istikametine doğru hareket etmiştir⁸⁰⁹.

Batı Cephesi Komutanlığı 20 Eylül 1921 tarihinde saat 15.30'da 53 numaralı cephe emrini 4. Grup Komutanlığına göndermiştir. Bu emirde; 5. Süvari Kolordusu'nun 19 Eylül 1921 akşam raporuna göre; çekilen Yunan kuvvetinin büyük kısmından birçok tümenle Ağapınar - Akviran - Kaymaz - Köşmet hattına ulaştığı bildirilmiştir⁸¹⁰.

20 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetinin Seydi Suyu kuzeyinden Hamidiye istikametine çıkarsa yorgun olan 2. Süvari Tümeniyle 52. Alayı'nı Çifteler - Mahmudiye hattına bırakarak, 8. Tümeni ve eldeki 14. Süvari Tümeni'ni Seyitgazi - Hamidiye hattından Yunan kuvvetinin yanına yöneltmek, Yunan kuvveti Seyitgazi'de zayıf ise oradan uzaklaştırmak Seyitgazi Boğazı'na hâkim olmayı düşünmüştür. Bu sırada 2. Süvari Tümeni'nin de Yunan kuvvetinin en son kolları geçince Mahmudiye - Ortatepe istikametinde Yunan kuvvetini takip ve tazyik edeceği

⁸⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 319-321.; Vandemir, *a.g.e.*, ss. 162, 175.

⁸¹⁰ Aykut, *a.g.e.*, 2006b, s. 166.

ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 52. Alayı ve Erhard topçu bataryasıyla Mahmudiye'de kalacağı, süvari alayı ve Körhüseyin'deki 8. Tümen Hücüm taburunu emrine alarak Çifteler - Mandıra - Ertuğrul Kışlası hattını savunacağı emredilmiştir. Çifteler ve İhsaniye erzak dağıtım merkezi olacağı vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının Çifteler'de olduğu bilgisi verilmiştir⁸¹¹.

5. Süvari Kolordusu'nun, 20 Eylül 1921 tarihindeki sabahki durumunda; 2. Süvari Tümeni'nin emniyet birlikleri hariç Serçesivrisi Tepesi gerisinde bulunduğu bildirilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde saat 11.00'de Çiçengiç istikametinde ilerleyen bir Yunan alayının karşısında bu sırtları tutmakta olan 2. Süvari Alayı'nın, Cevizli - Bardakçı istikametine çekildiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni, Çifteler'e gittiğini köylülerden öğrenen 2. Süvari Alayı'nın, 20 Eylül 1921 gece yarısından önce Koruhöyük'e geldiği ifade edilmiştir. Sarısu doğusundaki Yunan kuvvetlerinin batıya doğru çekilmeye devam ettiklerini tespit eden 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 19 Eylül 1921 tarihindeki harekâta çok yorgun düşen 2. Süvari Tümeni'ni, 8. Piyade Tümeni'nden 52. Piyade Alayıyla takviye ettiği anlaşılmıştır⁸¹².

20 Eylül 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni mevzide kalmıştır. Mürettep Tümen'in kaldırılması üzerine 2. Süvari Tümen Komutanlığına tayin edilen Yarbay Zeki Bey, Çifteler civarındaki 2. Süvari Tümeni'ne katılmıştır. 2. Süvari Tümeni'ne katılan 35. Süvari Alayı ve Konya Süvari Alayı'nı Ertuğrul - Malagöz istikametine keşifle görevlendirmiştir. Bu alaylar Zaferhamit civarındaki Yunan kuvvetinin yanlarına ateş etmekle görevlendirilmiştir. Mamure'ye yanaşan Yunan erlerine hücum ederek 1. Yunan Tümeni'nden esir almışlardır⁸¹³.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 20/21 Eylül 1921 gecesi, Kırgız Dağı - Seyitgazi genel hattını tutmuş olan 2. ve Bağımsız Yunan Tümenlerinin karşısında bulunan 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının 53 numaralı emri gereğince; Yunan menzil hatlarını tahrip ve gerilerinde taciz harekâtına devam edeceği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı Konya ve 35. Süvari Alaylarının Okçu ve Balçıkhisar istikametlerinde giriştikleri baskın harekâtında Yunan Süvari Tugayı ve 1. ve 12. Yunan Tümenleri artçıları ile çatışmaları üzerine mevzie çekildikleri belirtilmiştir. 2. Süvari

⁸¹¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 174.

⁸¹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 328-330.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 175.

⁸¹³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 177.

Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alayı'nın da Koruhöyük'ten Çifteler'e geldiği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin güneye ilerlemesine imkân verdiği söylenmiştir. 6. Tümen'in Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlangıcından beri emrinde bulunan 52. Piyade Alayı'nı ve Körhasan geçidindeki Hücum Taburu'nu 2. Süvari Tümeni'ne bırakan 8. Tümen'in, 21 Eylül 1921 tarihinde saat 5.00'te, Hamitli - Ortaoba yoluyla Seyitgazi'ye ilerlediği ifade edilmiştir⁸¹⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın İhsaniye'den 21 Eylül 1921 tarihinde saat 21.30'da Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'ne bağlı süvari alaylarının Bahçecik ve Kaymaz istikametlerine gönderdiği Sivrihisar'da bir Yunan tümeniyle çarpışmalar yaptığı belirtilmiştir. 21 Eylül 1921 gecesi Yunan kuvvetinin Mahmudiye'de kaldığı vurgulanmıştır. 21/22 Eylül 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni Çifteler - Mandıra - Ertuğrul Kışlası bölgesinde olduğu bildirilmiştir⁸¹⁵. 22 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği belirtilmiştir⁸¹⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, İhsaniye'den 23 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına ve 2. Süvari Tümen Komutanlığına gönderdiği telgrafta; Sakarya güneyindeki bölgede en müsait müdafaa hatlarından birincisinin, Belpınar - Kazıköyü doğu hattı olduğu söylenmiştir. Bu hattın cephesine hakim fakat sol tarafını açık olduğu ve kuşatılmaya elverişli olduğu belirtilmiştir. Bu hattın müdafaa için Han hattının doğusundaki Başara Tepelerinde tutulmasının önem arz ettiği söylenmiştir. Bunun ilerisinde Mecidiye Çiftliği - Karaağaç hattı varsada Yunan kuvvetininin yakın cephesinin geniş olduğu ifade edilmiştir. İkinci hat olarak, Eskialikel - Kırkpınar - Manaköy batı tepeleri hattı olduğu tespit edilmiştir Birincisinden daha geniş fakat sağ tarafı sazlığa ve sol tarafı dağlara dayanabilir denmiştir. Bu hattın güvenilir bir hat olduğu dile getirilmiştir. Hattın arka kısmında köylerin çok olduğu ifade edilmiştir. Üçüncü hattın ise: Sıfırcı - Pınarbaşı - Demirciler hattı olduğu vurgulanmıştır. Bu hattın daha geniş ise de Sakarya'dan Pınarbaşı'na kadar cephesinin bataklık olduğu belirtilmiştir Pınarbaşı ile Demirciler arası batıya karşı hakim yüksek sırtların olduğu dile getirilmiştir.

⁸¹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 339.

⁸¹⁵ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 190-192.

⁸¹⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 345-346.

Sol tarafında Emirdağı'nın harp payelerine destek verebilir denmiştir. Hattın gerisinde her türlü harekâta müsait olduğu vurgulanmıştır⁸¹⁷.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 23 Eylül 1921 tarihinde Mandıra kesiminde toplu olarak bulunan 2. Süvari Tümeni'nin 22/23 Eylül 1921 gece yarısı 2. Süvari Alayı ile Mahmudiye'yi işgal ettiği ve 2. Süvari Alayı'nın 4. Kolordu'ya bağlı süvari alayı ile 23/24 Eylül 1921 gecesini burada geçirdiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 13. Süvari Alayı'nın Serçesivrisi Tepesi'nden Çifteler'e, keşif için Kaymaz istikametinde sürülmüş olan 35. Süvari Alayı'nı Çifteler doğusundaki Mandıra'ya aldırıldığı ifade edilmiştir⁸¹⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 23 Eylül 1921 tarihinde 2. Kolordu Komutanlığına gönderdiği telgrafta; Yunan kuvvetinin büyük bir kısmıyla Seyitgazi Suyu - Çiçengiç - Kırkkatır Dağı hattını tutmakta ve ileri birliğinin Cevizli - Mecidiye Çiftliği batısı - Düztepe hattındaki yolu tutmakta olduğu bildirilmiştir. İki gündenberi havanın kötü olduğu, sürekli yağmur yağdığı ifade edilmiştir. İnsan ve hayvanların yorgun olduğu eklenmiştir. Askerlerin kaputunun olmadığı dile getirilmiştir. Nakliye araçlarının iaşe malzemelerini zamanında yetiştiremediği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Ertuğrul köyü - Mandıra mıntıkasında bulunarak Mahmudiye'deki Yunan tümeninin çekilmeye başlayınca Düztepe kuzeyindeki Yunan kuvvetinin durumunun gözlemleneceği bilgisi verilmiştir⁸¹⁹

2. Süvari Tümen Komutanlığının, 23 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin 23 Eylül 1921 tarihine ait bir harp raporunu ekte takdim edildiği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanının Yarbay Ahmet Zeki Bey olduğu ve Kurmay Yüzbaşı Naim Efendi olduğu bildirilmiştir⁸²⁰.

5. Süvari Kolordusu iki günden beri havanın kötü ve yağmurlu olması, insanların ve hayvanların yorgun düşmesi, iaşenin zamanında ulaşamaması, birçok erin kıyafetinin bulunmamasından dolayı 23/24 Eylül 1921 gecesi 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, yeni hareketlere hazırlanmak üzere şunları emretmiştir; 2. Süvari Tümeni'nin Ertuğrul Kışlası - Mandıra mıntıkasında bulunarak Mahmudiye'deki Yunan tümeni

⁸¹⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87co.

⁸¹⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 349-350.

⁸¹⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cp.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87cq.

⁸²⁰ ATASE Arşivi, K:1340, D:110ab.; ATASE Arşivi, K:1340, D:110ac.

çekilmeye başlayınca, Yunan tümenini kuzeybatı istikametinde takip etmesi ve Düztepe kuzeyindeki vaziyeti tespit etmesi istenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Mahmudiye'den çekilen son Yunan artçısını da takiben iki alay ve topçusu ile Mahmudiye'yi işgal ettiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümen karargâhının Çifteler'de, 4. Süvari Alayı'nın Alpu doğusuna kadar sokulduğu vurgulanmıştır. Alpu'ya Mihalıççık istikametinden bir tümenin geldiği ve o civardaki iki tümen bulunduğu Hamidiye kuzeydoğusundaki Yunan ordugahına 23/24 Eylül 1921 gecesi ateş baskını yapılarak taciz edildiği söylenmiştir⁸²¹.

24 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin, Ertuğrul köyü - Çifteler - Mandıra bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir. 24 Eylül 1921 tarihinde harekâtın sonucu olarak Yunan Ordusu'nun 23 Eylül 1921 tarihinden beri Seyitgazi'de topladığı belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Ayazin - Afyonkarahisar arasında Ilıcahamam bölgesine kaydırmaya başlamakla, Afyonkarahisar'daki 4. Tümeni'nin takviye edildiği ve güney kanadından bir Türk hareketine karşı tedbirler almaya çalıştığı bilgisi verilmiştir. Fakat, Seyitgazi'den bir Yunan tümenin güneye kaydırılmaya başlandığı Batı Cephesi Komutanlığınca kesinlikle meydana çıkarılmadığı ifade edilmiştir⁸²².

24 Eylül 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni Mahmudiye'de bulunan alaylarıyla Hamidiye - Kırgız Dağı istikametlerine keşif birliklerini sürmekle beraber, büyük kısımlarıyla Mesudiye istikametinde hareket ettikleri anlaşılmıştır. Hamidiye kuzeydoğusunda bir taburluk ordugahın gördüğü ve buraya topçu ateş baskını yapıp ordugahın dağıtıldığı bilgisi verilmiştir. Hamidiye kuzeyinden Kırgız Dağı'na kadar Yunan kuvvetinin mevziye yerleştikleri ve tahkimata başladıkları keşfedilmiştir⁸²³.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 26 Eylül 1921 tarihinde Afyonkarahisar'daki Yunan kuvvetinin henüz takviye edilmeden, Seydiler - İscehisar - Kozluca (Akkaya)⁸²⁴ hattından 30 Eylül 1921 tarihinde taarruz etmek maksadıyla 2. Süvari Tümeni'ni 26 Eylül 1921 sabah erkenden Alibey - Karaağaç bölgesine alındığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin buradan Bayat'a intikal ederek Bavurdu ve Seydiler'e birer alay sürdüğü ifade edilmiştir. 26 Eylül 1921 tarihinde akşama doğru, Seyitgazi güneybatısındaki üç

⁸²¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 214.

⁸²² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 355, 357.

⁸²³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 222.

⁸²⁴ Yaygın kullanımı Akkaya olmasına rağmen günümüzde Kozluca olarak geçtiği için "Kozluca" kullanılmıştır.

Yunan tümeninden ikisinin Çörez Boğazı yolu ile Döğer istikametinde ilerlediğini birlik keşif raporlarından öğrenildiği bilgisi verilmiştir. Bu raporu öğrenen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 26 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'de bu Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine etkili olmak üzere 2. Süvari Tümeni'nin Ayazın istikametlerinde taarruz emri vermiş ise de emir birliğe ulaşmadığından bu hareketin yapılamadığı söylenmiştir⁸²⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Bağlıca'dan 25 Eylül 1921 tarihinde birliklerine gönderdiği Kolordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu birliğinin 26 Eylül 1921 sabaha kadar bulunacakları mıntıklar da, 2. Süvari Tümeni'nin Emirdağ kuzeyinde Kırca - Karaağaç - Alibey mıntikasına geleceği ve 26/27 akşamı büyük kısmıyla Bayat'a ve bir alayını Bavurdu'ya, diğer alayını Seydiler'e süreceği ifade edilmiştir⁸²⁶.

Genelkurmay Başkanlığı'nın, Bağlıca'dan 26 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu hakkında Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Eylül 1921 akşamki planında, 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Bayat'ta, bir alayıyla Seydiler - Bavurdu'da olduğu söylenmiştir⁸²⁷.

27 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, 2. Yunan Tümeni'nin Seyitgazi'den Afyonkarahisar'a hareketle 27 Eylül 1921 akşamı Afyonkarahisar kuzeyine varacağı ihtimali üzerine taarruzdan vazgeçtiği ifade edilmiştir. 27 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'de, 2. Süvari Tümeni'ne bağlı Seydiler'deki 20. Süvari Alayı hariç, Bavurdu - Ayazın istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir⁸²⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 27 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alayı'nın iki hafif makineli, 4. Süvari Alayı'nın iki ağır bir hafif, 13. Süvari Alayı'nın iki ağır bir hafif, 21. Süvari Alayı'nın dört ağır makineli, istihdam müfrezesi ve muharebe müfrezesinin bulunduğu söylenmiştir. İki Krup cebel toplarından ibaret süvari topçu bataryasının (bir topu tamirde) ve 19. Alayı'nın henüz Balâ'dan 2. Süvari Tümeni'ne katılmadığı ifade edilmiştir⁸²⁹.

27/28 Eylül 1921 gecesini Bavurdu'da geçirmiş olan 2. Süvari Tümeni'nin, 28 Eylül 1921 öğleden sonra Doğanlar üzerinden Eski Eymir'e hareket ettiği ifade edilmiştir.

⁸²⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 364.

⁸²⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87csa.

⁸²⁷ ATASE Arşivi, K:1340, D:110.; ATASE Arşivi, K:1218, D:10.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 234.

⁸²⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 368.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 240.

⁸²⁹ ATASE Arşivi, K:1218, D:3.

Yapılan keşiflerde, Ayazın - Dinar hattı batısının iki topla takviyeli bir Yunan alayı tarafından tutulmuş olduğu tespit edilmiştir⁸³⁰.

29 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusuna bağlı 3. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği anlaşılmıştır. Yapılan keşiflerden, Seyitgazi'den ilerleyen 1. ve 12. Yunan Tümenlerinin 29 Eylül 1921 gecesini Karaören - Kümbet bölgesinde geçireceği ve Gökbahçe - Dinar köyü istikametinde ilerleyeceği öğrenilmiştir. 28/29 Eylül 1921 gecesini Doğanlar'da geçiren 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlı civarında kaldığı dile getirilmiştir⁸³¹. 17 numaralı kolordu emriyle 29 Eylül 1921 akşamı 2. Süvari Tümeni Kozluca'da kalacağı ifade edilmiştir⁸³².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 30 Eylül 1921 tarihinde, 29 Eylül 1921 tarihindeki emirlerine göre; 2. Süvari Tümeni'nin, Çayırbağ istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir. Ancak, 2. Süvari Tümeni'nin Beyyazı (Anbanaz)⁸³³ kuzey sırtlarını tutan Yunan kuvvetini atarak Fethibey (Büyükcurca)⁸³⁴ istikametinde bir alayla yaptığı baskın sırasında Gazlıgöl'den gelen bir Yunan alayının Çayırbağ istikametinde ilerleyerek bu alayla muharebeye başlaması yüzünden, 2. Süvari Tümeni'nin Kozluca'ya çekildiği dile getirilmiştir. Yunan birliğinin Omuzca - Beyyazı hattına ilerlemeye başladığı vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin emniyet birliklerinin Alca batısı - Bozhüyük doğusu hattında kaldığı anlaşılmıştır⁸³⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın tümenlerine verdiği 17 numaralı Kolordu emrinde, 2. Süvari Tümeni'nin, 3. Süvari Tümeni ile bağlantıyı koruyacağı, Sarıcaova'daki Yunan tümeninin Afyonkarahisar'a yöneldiği halde 29 Eylül 1921 akşamı Afyonkarahisar kuzeyinde Kozluca'ya geleceği bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar'a yönelmişse de 3. Süvari Tümeniyle beraber bu Yunan tümenine yandan temas kurarak ve Yunan kuvvetine sürekli tesir ederek 29 Eylül 1921 akşamı Kozluca civarında bulunacak şekilde hareketini düzenlemesi istenmiştir. Ayrıca İscehisar'a gelecek olan 14. Süvari Tümeniyle bağlantı kurulması emredilmiştir⁸³⁶. 2. Süvari

⁸³⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 372-373.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 241.

⁸³¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 377.

⁸³² Vandemir, *a.g.e.*, s. 246.

⁸³³ Yaygın kullanımı Anbanaz olmasına rağmen günümüzde Beyyazı olarak geçtiği için "Beyyazı" kullanılmıştır.

⁸³⁴ Yaygın kullanımı Büyükcurca olmasına rağmen günümüzde Fethibey olarak geçtiği için "Fethibey" kullanılmıştır.

⁸³⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 383-385.

⁸³⁶ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 246-247.

Tümeni'nin 17 numaralı Kolordu emrini Eski Eymir'in 4 km güneyinde 29 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'de almıştır. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı alaylarının oldukça dağınık olması sebebiyle, 35. Süvari Alayı'nın Dinar karşısında Yunan kuvvetiyle temas halinde olduğu ifade edilmiştir. 4. Süvari Alayı'nın Bozöyük'te, 20. Süvari Alayı'nın Seydiler'de, 2. ve 3. Süvari Alaylarla topçu bataryalarının da Kozviran sırtlarında olduğu söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin hedefi olan Kozluca'ya hareket ettiği bildirilmiştir. 29 Eylül 1921 akşamına kadar Doğanlar'da toplandığı belirtilmiştir. Kozluca'ya kolordu ile irtibat için bir süvari bölüğü bıraktığı anlaşılmıştır. 30 Eylül 1921 saat 6.00'ya kadar emir almazsa 2. Süvari Tümeniyle Kozluca üzerinden Erenler (Kumartaş)⁸³⁷ istikametine ilerleyeceğini ve vaziyeti Yunan kuvveti hakkındaki gözlem ve keşiflere göre idare edeceği bildirmiştir⁸³⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 29 Eylül 1921 tarihinde tümenlere gönderdiği 18 numaralı kolordu emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin Kırkviran'dan Akarca istikametine hareket edeceği ve Yunan kuvvetiyle teması koruyarak yan ve gerilerine tesir yapması istenmiştir⁸³⁹.

23 Eylül 1921 tarihinde Eskişehir mevziinde yerleşen Yunan Ordusu komutanı Anastasios Papulas, içinde bulunduğu durumu tehlikeli görmüştür. Anastasios Papulas, Afyonkarahisar'da tek başına kalan. 4. Yunan Tümeni'nin durumundan endişe duymuştur. Eskişehir'deki birliklerin çok yorgun olduklarından Afyonkarahisar'a derhal kuvvet göndermemiştir. Bu durumu dikkate alan Fahrettin Paşa, Afyonkarahisar'a baskın yapılmasını teklif etmiştir. O sırada Afyonkarahisar'daki durum da şöyleydi; dört alaylı 4. Yunan Tümeni, Afyonkarahisar etrafında bir mevzi tutmuştu. Bunun güneyinde 6. Türk Tümeni, doğusunda da Sinan Bey'in Adana Müfrezesi vardı. 5. Süvari Kolordusu da Seyitgazi'nin güneydoğusunda bulunuyordu. Eğer 2. Kolordu da vaktinde yürütülmüş olsaydı, Afyonkarahisar'daki Yunan Tümeni yok edilebilirdi. Bu baskının süvari ile hemen yapılması da başarılı olabilirdi. Taarruz 30 Eylül 1921 tarihinde yapılacaktı. Fahrettin Paşa, Seyitgazi'den iki Yunan tümeninin güneye doğru geldiği hakkında yanlış bir haber alarak harekâtı durdurmuştu. Ancak Yunan Komutanı Emirdağ'a doğru yürüyen

⁸³⁷ Yaygın kullanımı Kumartaş olmasına rağmen günümüzde Erenler olarak geçtiği için "Erenler" kullanılmıştır.

⁸³⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 257.

⁸³⁹ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 258-259.

2. Türk Kolordusu'nu keşfettikten sonra 1. Yunan Kolordusu'nu Afyonkarahisar'a göndermeye karar vermişti⁸⁴⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 30 Eylül 1921 öğle raporunda “*Ümit boşa çıktı, çünkü düşman takviyesi kıtası getirdi.*” demiştir. Halbuki 2. Süvari Tümeni Doğanlar'dan Çayırbağ istikametine ilerleyerek demir yolu hattını kesecek ve Yunan kuvveti hayvanlarını müsadere edecekti. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının 18 numaralı kolordu emrini 30 Eylül 1921 tarihinde saat 7.00'de alan 2. Süvari Tümeni Doğanlar'a hareketle Kozluca'ya gelmiş ve Gazlıgöl istikametine karşı 2. Süvari Alayı'yla topçu bataryasını Kozluca'da bırakarak büyük kısmıyla 30 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00'da Çıkrık köyüne gelmiştir. 13. Süvari Alayı ile 2. Süvari Tümen İstihkam Müfrezesi de demir yolunu takip amacıyla Çayırbağ istikametine gönderilmiştir. 13. Süvari Alayı Yunan kuvvetinin bir bölük kadar müfrezesiyle muharebe ederek uzaklaştırmış ve Çayırbağ civarında 1 km'lik yedi farklı yerden demir yolunu tahrip etmiş ve civarından geçen muhabere ağlarını kesmiştir. 2. Süvari Tümen'in 30 Eylül 1921 tarihinde saat 19.00'daki vaziyetinde ise; 35. Süvari Alayı Çıkrık ve kuzeyindeki sırtlarda ileri karakola memur edilmiştir. 2. Süvari Alayı Kozluca kuzeybatısındaki sırtlarda ileri karakolda görevlendirilmiştir. 4. Süvari Alayı, 13. Süvari Alayı, kudretli topçu bataryası, Krup topçu bataryası, istihkam, muhabere, sıhhiye müfrezeleri Kozluca'ya alınmıştır. 20. Süvari Alayı Seydiler'de, 14. Süvari Tümeni emrinde kalmıştır⁸⁴¹.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin son safhasını teşkil eden ve Sakarya Meydan Muharebesi'nin bitiminden 18 gün sonra, 8 Ekim 1921 tarihine kadar devam eden Güzelim Dağı muharebeleri başladığı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın 1 Ekim 1921 tarihinde saat 4.00'te Susuz'da bulunduğu sırada verdiği emirde, 2. Kolordu'nun 1 Ekim 1921 tarihinde Bostanlı - Karaağaç - Seydiler bölgesinde toplanacağı, 2 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar kuzeybatısında İsmailköy istikametine taarruz edeceği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de gerektiğinde 3. Süvari Tümeni ile iş birliği yaparak Gazlıgöl - Çayırbağ arasını keşfedeceği ve 2. Kolordu yerine gelene kadar bir alayını Bostanlı batı tepelerinde bulunduracağı söylenmiştir. Kozluca kuzeybatı sırtlarından ilerleyen 2. Süvari Tümeni'nden bir alayın da katıldığı bu muharebenin güneş batıncaya kadar sürdüğü ve 34. Yunan Alayı'nın taarruzunun

⁸⁴⁰ Altıntaş, a.g.t., s. 32.

⁸⁴¹ Vandemir, a.g.e., ss. 264-265.

durdurulduğu bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri ile bölgesini 2. Süvari Tümeni'ne bırakarak Eski Eymir'de toplandığı vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin Çıkrık batı sırtlarını tutan 35. Süvari Alayı'nın, kuzeyindeki 2. Süvari Alayı ile irtibat sağladığı söylenmiştir. Gazlıgöl - Çayırbağ arasındaki demir yolunu tahrip için ilerlemekte olan 2. Süvari Alayı'nın, Çal Tepe güneydoğusunda 34. Yunan Alayı ile yaptığı muharebede 34. Yunan Alayı'nın çekilmeye mecbur kaldığı belirtilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 18.00 sıralarında 2. Yunan Tümeni'nin, Çıkrık batısı - Beyyazı hattını işgal ettiği bildirilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 21.00'e kadar bu bölgede kalan 2. Süvari Alayı'nın, 1 Ekim 1921 gecesini Akarca (Omuzca - Mecidiye Çiftliği) kuzeydoğu kesiminde geçirdiği ve 2 Ekim 1921 sabahına doğru Alca'ya geldiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00'da 4. Süvari Alayı ile Bostanlı'da ve diğer birlikleri ile Alca'da toplandığı söylenmiştir⁸⁴².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00'da Batı Cephesi Komutanlığına verdiği raporda⁸⁴³; *“Dün ele geçirdiğimiz Çıkrık ve Susuz doğu sırtlarının Afyon'a hâkimiyeti yüzünden tekrar işgaline düşman bugün çalışmış ise de muvaffak olamamış, hâkim noktalar elimizde kalmıştır. 2. Kolordu'nun bir tümeni sağ kanadımıza doğru ilerleyecek olursa bu sırtların elde kalması mümkün olur. Dinar ve Gazlıgöl istikametinden güneye ilerleyen iki kol bir düşman tümenidir, saat 18.00'de Kumartaş - Anbanaz hattına varmıştır. Bunun sol kanadından gelen bir alay, Kozluca güneybatısında 2. Süvari Tümeni ile çatışmış ve Tümene topçusu ile etkili olmuştur”* denmiştir⁸⁴⁴. İngiliz istihbarat raporunda da 1 Ekim 1921 tarihinde *“Türk askerinin iyi olduğu ve süvari birliklerinin çeviklik ve inisiyatif gösterdikleri”* yazılmıştır⁸⁴⁵.

2. Süvari Tümeni'nin 1 Ekim 1921 tarihinde Çayırbağ civarında bir tabur piyade, bir alay süvari ve bir topçu bataryasından ibaret Yunan kuvvetinin Çıkrık istikametinden hareketle o civardaki 2. Süvari Tümeni ve 14. Süvari Tümeni'ne taarruz etmiş ve bu Yunan kuvveti Çıkrık kuzeybatısında tepelerde durdurulmuştur. Gazlıgöl'den bir alay kadar Yunan kuvvetin çadırları kaldırarak toplandığı geç vakitte gözlemlenmiştir. 2.

⁸⁴² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 392-394.; Vandemir, a.g.e., s. 266.

⁸⁴³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 395.

⁸⁴⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 395-396.

⁸⁴⁵ Salahi. R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s. 209.

Süvari Tümeni, 2. Süvari Alayı, İstihkam Müfrezesi, kudretli topçu bataryasından oluşan bir müfrezesini Çayırbağ ve Gazlıgöl arasına sürerek demir yolunu tahrip etmesini ve keşif yapmasını görevlendirmiştir. Burada 2. Yunan Tümeni'nin birlikleriyle çarpışarak muharebeye tutuşmuştur. 1 Ekim 1921 akşamı ise Bostanlı - Alcalı bölgesinde toplanmıştır⁸⁴⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, İsehisar'dan 2 Ekim 1921 tarihinde 4. Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlar mıntikasından 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafı takip edeceği ve bir Yunan taarruzu karşısında 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafından muharebeye katılacağı bilgisi verilmiştir⁸⁴⁷.

2. Süvari Tümeni Alcalı batı sırtlarında 1. Yunan Tümeni'nin bir alayı ve topçusu karşısın da 3 Ekim 1921 tarihinde saat 17.30'a kadar muharebe edebilmiştir. 2. Kolordu'ya bağlı 7. Tümeni'nin Bostanlar'a yaklaştığını gören 2. Süvari Tümeni, bu cepheyi 7. Tümen'e terk ederek Bostanlar kuzeydoğu sırtlarına çekilmiş ve burada toplanmıştır⁸⁴⁸.

3 Ekim 1921 tarihinde sabah erkenden Gazlıgöl kesiminden sıklet merkezi ile Alca istikametinde 1. Yunan Tümeni'nin taarruzu karşısında Ayazin mevzilerini işgal eden 3. Süvari Tümeni'nin, mevzilerini tutamadığı ve 3 Ekim 1921 tarihinde saat 22.00'de Kozviran kuzeyinde emniyet birliği bırakarak Eski Eymir - Eski Eymir Yaylası kesiminde toplandığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de Alca istikametinde gelişen Yunan taarruzu karşısında, Alca doğusundaki sırtlarda emniyet tertibi alan birliklerinin gerisinde toplandığı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetlerinin, her iki süvari tümeninin mevzilerini işgal ettiği tespit edilmiştir. Bir kısım Yunan kuvvetinin geç vakitte Alca'ya girdiği söylenmiştir⁸⁴⁹.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 4 Ekim 1921 tarihinde 1. Yunan Tümeni'nin, Afyonkarahisar kuzeydoğusundaki Kozviran - Karaaslan tepeleri hâkim arazi kesimini ele geçirmek amacıyla 4 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00'te Dinar - Ayazin - Kozviran ve Bostanlı istikametlerine taarruza başladığı söylenmiştir. Taarruzun Kozviran sırtları istikametinde gelişmesini gerektiği şekilde tespit edemeyen 3. Süvari Tümen

⁸⁴⁶ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 270-271.

⁸⁴⁷ ATASE Arşivi, K:1368, D:42.; ATASE Arşivi, K:1368, D:42a.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 274.

⁸⁴⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 281.

⁸⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 407-409.

Komutanlığının, 4 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00’de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına “*düşman taarruzu halinde savunacağını ve düşman Alca istikametinde taarruz ederse, gerilerine baskın kararında olduğu*” bilgisini vermiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00 sularında Yunan 1/38 Evzon Alayı’nın, Kozviran batı sırtlarının hâkim yerlerini işgal ederek Karaaslan Tepelerine yöneldiği vurgulanmıştır. Bu sırada da 3. Süvari Tümen Komutanlığının, Kütahya - Afyonkarahisar demir yolunun tahribi maksadıyla, Tekeköy üzerinden Gazlıgöl’e baskın yapmak için 5. Süvari Kolordu Komutanı’ndan izin istediği dile getirilmiştir. Halbuki durum büyük ölçüde tehlikeli olduğu belirtilmiştir. Yunan tümeninin, Kozviran sırtlarının ve Karaaslan Tepelerinin batı eteklerine vardığı bilgisi verilmiştir⁸⁵⁰.

Bu durum üzerine 4 Ekim 1921 tarihinde saat 15.00’te 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 3. Süvari Tümeni’nin 14. Süvari Tümeni ile birlikte Bavurdu’ya giderek Selimiye - Bavurdu istikametinde Yunan kuvvetinin hareketini durdurmalarını emretmiştir. Fakat, 3. Süvari Tümeni’nin Yunan taarruzu karşısında bu hareketi yapamadığı söylenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Batı Cephesi Komutanlığına da Yunan kuvvetinin en az bir tümenle 2. Kolordu’nun sağ kanadını kuşatmak üzere harekete geçtikleri ifade edilmiştir. Bu Yunan hareketinin önlenmesi için 14. Süvari Tümeni’nin Selimiye’de, 2. Süvari Tümeni’nin Bostanlı kuzeydoğu sırtlarında toplandığı belirtilmiştir. Topçu bataryalarında topçu cephanesi kalmadığından sürekli muharebe yapılamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, 2. Kolordu’dan Tokas’a bir tümenin gönderilmesini istediği ve Yunan kuvvetlerinin bir tümeninin Kozviran - Alca arasında, bir tümeninin Kozluca - Susuz arasında, bir tümeninin Susuz - Deper arasında bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, bir veya iki Yunan tümeninin Afyonkarahisar batısında Demirçevre (İnaz, İnanaz)⁸⁵¹ bölgesinde olduğu tespit edilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00’a kadar devamlı taarruzlar yapan 1. Yunan Tümeni’nin karşısına bölgeye getirilen 7. Tümeni’nin başarılı mukavemetine rağmen, Ayazın’ın kuzeydoğusu - Karaaslan Tepelerinin batı kısmı - Bostanlı hattını ele geçirdiği anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümen Komutanlığı ile 7. Tümen Komutanlığının, Yunan kuvvetlerinin 2. Kolordu sağ kanadına doğru yaptıkları kuşatıcı taarruzu önlemek üzere, 4 Ekim 1921 tarihinde sabahleyin Bostanlı doğusundaki 7. Tümeni gözetleme yerinde buluşup ortak verdikleri

⁸⁵⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 413-416.

⁸⁵¹ Yaygın kullanımı İnaz ya da İnanaz olmasına rağmen günümüzde Demirçevre olarak geçtiği için “Demirçevre” kullanılmıştır.

kararla 2. Süvari Tümeni'nin, büyük kısmı ile Karaaslan Tepeleri - Bostanlı kuzeydoğu hattını tuttuğu ve bir alayı ile Selimiye batısında yerleştiği bildirilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 11.00'de 5. Yunan Alayı'nın Bostanlı, 1/38 Yunan Evzon Alayı'nın 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerine taarruza başladığı ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin bu kadar tehlikeli bir durumda 3. Kafkas Tümeni ve 7. Tümen hücum taburları ile 7. Piyade Alayı'nın, 2. Süvari Tümeni'nin mevzileri işgal etmeye başladıkları ifade edilmiştir. 7. Tümen birliklerinin 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerini tamamen teslim aldıktan sonra 7. Tümen Komutanlığının Karaaslan Tepeleri ve Kozviran hâkim bölgesinin elde bulundurulmasının 2. Kolordu'nun kuzey kanadının korunması bakımından önemini belirttiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine Karaaslan Tepeleri kuzeyinden bu tepelere ilerlemekte olan Yunan kuvvetine büyük kısmı ile taarruz eden 2. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin direnişi karşısında olduğu yerde kaldığı söylenmiştir⁸⁵².

Gerçekten çok tehlikeli bir durumun devam ettiği, bölgedeki birlik komutanlarının raporlarından da açıkça belirtilmiştir. Nitekim, 7. Piyade Alayı Komutanlığının raporlarına göre, 2. Süvari Tümeni'nin en buhranlı devrede Bavurdu istikametinde gittiği öğrenilmiştir⁸⁵³.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00'de Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; “2. Kolordu, bu gece 4. Tümeni'ni Tokas'a kaydırarak; 2. Süvari Tümeni'ni de emrine alarak 3. Kafkas, 4. ve 7. Tümenlerle düşmana taarruz edecektir.” denmiştir⁸⁵⁴.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı tümenler 2. Kolordu'nun sağ kanadına alınmıştır. 2. ve 14. Süvari Tümenleri hemen hemen piyadelerin içine karışmış durumdaydı. 2. Kolordu'nun 7. Tümeni'nin sağ kanadına sürdüğü 4. Tümen ile 2. Süvari Tümeni'nin yapacağı taarruzun da 2. Süvari Tümeni 2. Kolordu emrine verilmiş ve bu kolordu üç süvari tümenine 4. Tümen'in sağ kanadını kapatma görevi vermiştir. 2. Süvari Tümeni Bostanlı kuzey sırtlarından taarruz eden Yunanlıların bir piyade alayına karşı muharebeden sonra mevziisini 4. Tümen'e bırakarak batı sırtlarında tümen sağ kanadını örtmek üzere büyük kısmıyla ayrılmıştır. 2. Süvari Tümeni üç günden beri özellikle hayvanları iâşe güçlükleri çekmiş, 2. Süvari Tümeni muharebelerinde gece gündüz gayret

⁸⁵² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 413-416.

⁸⁵³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 417.

⁸⁵⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 420-421.

göstermiş, dinlenmeye muhtaç kalmıştır. Doğanlar'da toplanıp atlara yem vermesi emri verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 13. Süvari Alayı 4. Tümen'in sağ kanadını kapatmak ve keşif için bırakılmıştır⁸⁵⁵.

5 Ekim 1921 tarihindeki muharebenin sonucunda Batı Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı'na saat 22.00'de verdiği raporda; Afyonkarahisar kesiminde 2. ve 5. Kolordular cephesinde başladığı bildirilen muharebe sonucu hakkında henüz bilgi alınamadığı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Kolordu emrinden hareket etmesi istenmiştir⁸⁵⁶.

6 Ekim 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni hemen hemen bütün muharebe ve faaliyetini iki alay ile 4. Tümen içinde ve sağ kanatta yapmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin topçusu 7. Tümen'in emrinde çalışmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ve karargâhı Doğanlar'da kalmıştır⁸⁵⁷.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 7 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te bir Yunan tümeninin Yapıldak - Kırgız Boğazı yolu ile ilerlemekte olduğu tespit edilince, 2. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın emri ile 7 Ekim 1921 tarihinde saat 23.30'da Tokas'ta toplandığı söylenmiştir⁸⁵⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının, 8 Ekim 1921 tarihinde 63 numaralı emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin Seydiler'de toplandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak 8 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun, 3. Süvari Tümeni ile Doğlat'a, 2. Süvari Tümeni ile Seydiler'e yerleştikleri tespit edilmiştir⁸⁵⁹.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 4. Tümen Komutanlığının 9 Ekim 1921 tarihinde saat 7.30'daki raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin, bir topçu bataryası ile takviyeli 20. Süvari Alayı'nı Seydiler'de bırakarak Emirali'de toplandığı dile getirilmiştir⁸⁶⁰.

Batı Cephesi Komutanlığının, 10 Ekim 1921 tarihindeki saat 1.30'da 65 numaralı emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun, Sandıklı kuzeyinde Savran bölgesinde toplanmak üzere 10 Ekim 1921 sabahından itibaren hareket edeceği ifade edilmiştir. 65 numaralı Cephe emri ile Sandıklı kuzeyinde Savran kesiminde toplanacak olan 5. Süvari

⁸⁵⁵ Vandemir, *a.g.e.*, s. 285.

⁸⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 423.

⁸⁵⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 289

⁸⁵⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 428.

⁸⁵⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 439-440.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 298.

⁸⁶⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 444.

Kolordusu'nun 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Emirali'de konuşlandığı ifade edilmiştir. Savran kesiminde toplanmak üzere 5. Süvari Kolordu Komutanlığınca verilen emir üzerine, 2. Süvari Tümeni'nin, Bolvadin'e ve buradan Pazarağaç - Karacaören - Akharım (Akarım, Akharman)⁸⁶¹ kesimine hareket ettiği ifade edilmiştir⁸⁶².

10 Ekim 1921 tarihinde muharebelerin sonucu ve olaylarda 5. Süvari Kolordusu'nun, Sandıklı kuzeyinde Savran bölgesinde toplanmak üzere hareket ettiği, 2. Süvari Tümeni'nin de Çay batısına hareket ettirildiği bildirilmiştir⁸⁶³.

⁸⁶¹ Yaygın kullanımı Akarım ya da Akharman olmasına rağmen günümüzde Akharım olarak geçtiği için "Akharım" kullanılmıştır.

⁸⁶² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 446, 449.

⁸⁶³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 450, 453.

3. 3. SÜVARİ TÜMENİ

3. Süvari Tümeni 42 günlük süre zarfında keşif faaliyetleri yapmış ve Yunan kuvvetleriyle mücadele etmiştir. 22 Ağustos 1921 tarihinde Türk Ordusu, Yunan kuşatmasının keşif edilmesi ve sol tarafın sağlamlaştırılmasına gayret etmiştir. 3. Süvari Tümeni ise 22 Ağustos 1921 tarihini Boğazkaya sırtlarında, ardından aynı günün gecesini Tepeköy'de geçirmiştir.

3.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI

Sakarya savunma hattında, 23 Ağustos 1921 tarihinde bağımsız olarak 3. Süvari Tümeni olduğu söylenmiştir⁸⁶⁴. Sakarya doğusunda 23 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubunun da 2. ve 3. Süvari Tümenleriyle güney kanat açığında bulundurulduğu tespit edilmiştir⁸⁶⁵.

23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun Hacıömeroğlu - Ortakışla bölgesinde konuşlandığı ifade edilmiştir. 2. Grup emrinde olup bu bölgede bulunan 3. Süvari Tümeni'nin Boğazkaya doğusunda bulunduğu dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Batı Cephesi'nin sol kanadını kuşatacak şekilde ilerlemesi halinde, kanadı örtmek üzere, Yunan kuvvetini geciktirmek ve oyalamak görevi alan 3. Süvari Tümeni'nin, Tepeköy - Sinanlı istikametinde olduğu vurgulanmıştır. 1. Yunan Tümeni'nin Şeyhahmetli - Yeşilöz güneyi - Boğazköy'de; 2. Yunan Kolordu birliklerinin Emirler - Top Çayırı - Yenyapan - Gökdağ güneyi - Alahacılı kuzeyi - Kızılbayır - Tepeköy - Hacımusa - Alahacılı genel istikametlerinde ilerlemeleri üzerine ilerlemiş oldukları tespit edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'ni ise 2. Yunan Kolordusu'nun ilerlemesine karşın, Yenyapan - Tepeköy ve Kerpiç doğusunda hemen hiçbir direnç göstermeden Sinanlı'ya çekildiği belirtilmiştir⁸⁶⁶.

⁸⁶⁴ Mürettep Kolordu'nun, 17. Tümen ile bir süvari alay kuvvetindeki gruba Albay Kazım Bey'in (daha sonra Milli Savunma Bakanı ve Millet Meclisi Başkanı olan Orgeneral Kazım Özalp) komuta ettiği söylenmiştir. 1. Grup Komutanı'nın Albay İzzettin Bey olduğu, bağlı birliklerinin ise 1. ve 41. Piyade Tümenleri ile 1. Süvari Tümeni'nden kurulu bulunduğu belirtilmiştir. 1. Grubun Mihaliççik ve Karageyikli bölgesinde mevzilendiği anlaşılmıştır. Albay Fahrettin Bey'in ise 2. ve 14. Süvari Tümenleriyle 4. Süvari Tugayı'nın teşkil ettiği 5. Süvari Grubunu Komuta ettiği vurgulanmıştır. Ayrıca, bağımsız olarak 6. ve 15. Piyade Tümenleri ile Mürettep Piyade Tümeni'nin bulunduğu dile getirilmiştir. Türk kuvvetlerinin toplam olarak 18 piyade ve 4 süvari tümeni ile bir süvari tugayından vücuda geldiği söylenmiştir. Bunlardan 6. Tümen'in Dinar'da, Mürettep Tümen'in ise Afyonkarahisar doğusunda bulunduğu ifade edilmiştir. Gündüz, *a.g.e.*, ss. 64-65.

⁸⁶⁵ Kuzeyden güneye doğru Mürettep Kolordu, 12., 4., 3. ve 2. Gruplarıyla tertiplendiği söylenmiştir. 1. Grubun Haymana bölgesinde yedekte olduğu tespit edilmiştir. Gemlik - Akhisar kesimindeki 11. Yunan Tümeni karşısında, İznik Gölü batı ve doğusundaki milli müfrezeler ile Çerkeşli - Akhisar - Geyve - Lefke - Selçi kesiminde Türk Süvari Tugayı müfrezelerinin faaliyet gösterdiği vurgulanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 3.

⁸⁶⁶ 23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubunun Hacıömeroğlu - Ortakışla bölgesinde konuşlandığı ifade edilmiştir 2. Süvari Tümeni'nin Alahacılı'da bulunduğu dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Çimen köy üzerinden 2. Grupla sürekli irtibatla olarak, Güzelcekale istikametinde çekileceği belirtilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun yakınlarında bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığının, Yunan birliklerinin güneydoğuya doğru hareketleri üzerine, 14.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 23/24 Ağustos 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği telgrafta; Güney cephesinde, 2. Gruba bağlı 9., 5., 4., 3. Tümenler ile 3. Süvari Tümeni'nin Alancık (dahil) - Katrancı (dahil) hattında olduğu ifade edilmiştir⁸⁶⁷.

25 Ağustos 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni, 24. Tümen'in solunda muharebeye girmiştir⁸⁶⁸. 26 Ağustos 1921 tarihinde 2., 3. ve 14. Süvari Tümenleri ile 4. Süvari Tugayı'nın, 5. Süvari Grup Komutanlığı emrine verildiği belirtilmiştir. Ancak bu birliklerin gelişen durumlara göre sık sık yer değiştirdiği, süvari tümenlerinin diğer grupların emrinde de görevlendirildiği ifade edilmiştir. 25 Ağustos 1921 tarihinde Albay İzzettin Komutasındaki 1. Grubun, Prince Andrew'nin 2. Yunan Kolordusu ile giriştiği şiddetli muharebeler esnasında emrindeki 2. ve 3. Süvari Tümenlerini Yunan kuvvetlerini kuşatacak şekilde bir taarruza sevk etmeyerek harekâtı olumsuz etkilediği vurgulanmıştır⁸⁶⁹.

27 Ağustos 1921 tarihinde, 3. Süvari Tümeni, 5. Yunan Tümeni ve Çangarides Müfrezesi'nin ilerleyişini kesmekle görevli olan 5. Tümen Komutanı Yarbay Kenan (Dalbaşar) Bey'in emrine verildiği bildirilmiştir. Yarbay Kenan Bey, 3. Süvari Tümen Komutanı Albay İbrahim Bey'e 27 Ağustos sabahı; "*Tümenin cepheye düşman*

Süvari Tümeni'nden bir topçu bataryası ile takviyeli 3. Süvari Alayı'nı Hacıömeroğlu - Ortakışla - Sülüklü istikametini örtmek göreviyle Hacıömeroğlu kuzeybatısındaki sırtlara gönderdiği söylenmiştir. Ayrıca 14. Süvari Tümeni'nden diğer iki alayını Emirler üzerinden doğuya ilerlemekte olan 13. Yunan Tümeni'nin yan ve gerilerine baskın yapmak görevi ile Gökdağ istikametinde gönderdiği bilgisi verilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da Çal Tepesi'nde kalıp, Yunan kuvvetinin Hacımusa doğusuna geçmesi halinde gerilerine baskınlar yaparak Gökdağ'da 14. Süvari Tümeni'ne katılması emri verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Çatak - Çimen köy üzerinden Burunsuz güneyine ve 5. Süvari Grubunun da kısa bir direnişten sonra toplanarak Sülüklü üzerinden Zaferiye'ye çekildiği bildirilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, 5. Süvari Grubu'nun olası bir hareketine karşı, Hacıömeroğlu batısındaki Tahtalı Dağı'nda savunma düzeni olarak orada konuşlandığı bilgisi verilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun Kerpiç'i işgal görevi ile hareket eden Çangaridis Müfrezesi'nin (bir piyade taburu, bir süvari bölüğü, bir topçu bataryası) Hacımusa'da kaldığı anlaşılmıştır. 23 Ağustos 1921 tarihinde saat 22.00'ye kadar 2. Yunan Kolordusu'nun, ileri emniyet ve keşif birlikleriyle Yenyapan - Tepeköy hattına, diğer birlikleriyle de Topçayırı - Kızılbayır ve Alahacılı kesimlerine geldiği ifade edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 13-14.

⁸⁶⁷ 1. Tümen'in Polatlı üzerinden hareket emri aldığı söylenmiştir. Güney Cephesi'nde sağdan itibaren vaziyetini şu şekilde açıklamıştır:

- a) 12. Grubun 11. Tümen'i, 48. Alay ve 47. Alay'dan bir tabur Sakarya - Yenimehmedli (hariç),
- b) 4. Grubun 61. ve 5. Kafkas Tümenleri Yenimehmedli (dahil) - Sapanca (hariç.),
- c) 3. Grubun 15., 8. ve 7. Tümenleri Sapanca (dahil) - Evliyafakih (hariç),
- d) 1. Grubun 24. Tümeni'nin 47. Alay Büyükgökgöz'de,
- g) 5. Süvari Grubu Hacıoğlu ve civarında olduğunu söylemiştir. ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 137-138.

⁸⁶⁸ Vandemir, a.g.e., s. 37.

⁸⁶⁹ Bu esnada derinlikte faaliyet gösteren Albay Fahrettin Bey'in 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın geri bölgelerde akınlar yaparak bir deve ikmal konvoyunu dağıttığı, 159 deve ile 67 eşek ele geçirilerek motorlu araçların tahrip edildiği vurgulanmıştır. Yunan birliklerinin geri çekilmeleri esnasında Türk süvarilerinin yan ve gerilere yaptığı baskınlarından çok zarar gördüğü, 2. Yunan Kolordu Komutanı Prince Andrew'nin bir raporunda "*Uzunbeyli*" baskını sonrasında Sakarya mevzilerine taarruzdan vazgeçip geri dönmeyi düşündüğü belirtilmiştir. Artuç, a.g.e., 1985, s.88.

hareketine başlayınca, Baltalı'nın köyüne piyade ateşi yiyinceye denk savunacak ve sonra Balıkcıhisar köyüne çekilerek emir bekleyecektir” emrini vermiştir. 27 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra 5. Yunan Tümeni'nin yoğun saldırısı altında bunalan Yarbay Kenan Bey, sol kanadında bulunan 3. Süvari Tümeni'nin çarpışmasız geri çekildiğini görünce Albay İbrahim Bey'e sert bir emir göndermiştir. Emirde “*Ben size Balıkcıhisar'ı savunmanızı ve emirsiz buradan ayrılmamanızı yazmıştır. Siz orduyu ileride bıraktınız, geri gidiyorsunuz. 5. Tümen dünkü taşlı tepelerin hemen kuzeyindeki sırtlardadır. Ordu bu çizgide kesin savaş verecektir. Kendinizi feda ederek 5. Tümen'in sol yanına ilerleyen düşman kuvvetlerinin mutlaka durdurulması ve tümenin sol yanının korunmasını sağlayınız”* denmiştir. 5. Tümen Komutanı Yarbay Kenan Bey, 3. Süvari Tümen Komutanı Albay İbrahim Bey'in neden çekildiğini bilmemektedir. Çekilmenin sebebi 3. Süvari Tümeni'nin geri çekilişi askerlerin iki gündür yem sıkıntısı çekmesinden kaynaklıdır. İaşe eksikliği tümenin stratejisini bozmuştur.⁸⁷⁰

27 Ağustos 1921 tarihinde Türk Ordusu'nun sol kanadının kuşatılmasına yönelen Yunan taarruzları sırasında 2. ve 3. Süvari Tümenleriyle 5. Süvari Grubu'nun yakından ve etkili bir hareketleri olmadığı söylenmiştir. Yalnız, bu birliklerin açık kanat dolaylarında bulunmaları ve cephe gerisinde 5. Süvari Grubu'nun Uzunbeyli'ye yaptığı baskın sonu, Yunanlıları devamlı olarak korktukları ve belirsizlikler içinde kaldıkları ifade edilmiştir. Bununla beraber, Uzunbeyli baskınının çok zamansız bırakılması, Yunan kuvvetine büyük bir nefes aldırıldığı vurgulanmıştır⁸⁷¹.

27 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu sol tarafı açığında; 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 27 Ağustos 1921 öğle vakti Uzunbeyli'den ordu sol tarafına hareket ettiği ifade edilmiştir Uzunbeyli'de muharebeye devam eden 5. Süvari Grup Komutanlığına göre; Yunan kuvvetinin iki günden beri serbest nakliyat yapamamakta olduğu söylenmiştir. Gözlemlerine göre, Yunan kuvvetinin Çeltik - Yeşilöz'ün daha yukarısına ve Kabak Köprüsü'nden geçen bir hatta nakil ettiğinin tahmin edildiği dile getirilmiştir⁸⁷².

⁸⁷⁰ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s. 416.

⁸⁷¹ Batı Cephesi kuvvetlerinin 27 Ağustos 1921 tarihinde, Mürettep Kolordu ve 4. Grup durumunda bir değişiklik olmamakla beraber, Sabanca kuzeyi - İncesu Deresi kuzey sırtları - Karlık Dağı kuzey sırtları - Mangal Dağı kuzey sırtları - Yamak güneyi - Gökgözşerefli kuzey sırtları - Kocadağ güney sırtları - Güzelcekele ve doğuya uzanımı hattında tutundukları belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 79-80.

⁸⁷² ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 187-190.

29 Ağustos 1921 tarihinde gecen Burunsuzşerefli'den sonra Öz Vadisi takip edilerek Kutluhan civarındaki Yunan ordugahlarının yakınından geçildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun Canımana ve civarında bulunan 2. ve 3. Süvari Tümenleri ile de irtibat sağlanarak Canımana'da toplandığı belirtilmiştir⁸⁷³.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın, 30 Ağustos 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği yazıda; 5. Süvari Grubu'na 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin verileceği ifade edilmiştir⁸⁷⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.20'den sonra 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Büyükçalış istikametinde Türk Ordusu'nun sol tarafına taarruzuna devam ettiği söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun Çeltikgözler güneydoğusuna ulaştığı ifade edilmiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 5. Süvari Grubu emrine verildiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun vazifesi ise Türk Ordusu'nun sol tarafını koruması ve 12. Grubun muharebesine yandan ve yakından katılması emredilmiştir⁸⁷⁵.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 30 Ağustos 1921 tarihinde 12. Grup Komutanlığına gönderdiği 30 numaralı Grup emrinde; Yunan kuvvetinin Tutak - Büyükçalış istikametinde Türk Ordusu'nun sol tarafına taarruza devam ettiğini, ordunun sol tarafında ve Tutak civarında 12. Grubu takip eden Türk 5. Tümeni'nin olduğunu söylemiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.20'den sonra işaretli grup cephesi emriyle 5. Süvari Grubu emrine verildiğini ve 5. Süvari Grubu mntikasında ordu sol tarafı muhafaza ve 12. Grubun muharebesine yandan ve yakından yardım edeceğini ifade etmiştir. 30 Ağustos 1921 tarihindeki verilen emirden önce 2. ve 3. Süvari

⁸⁷³ Çimen köy - Kandil çevresinde toplanan 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni'nin, Kandil'den hareketle 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.00'da 20. Süvari Alayı'nın bulunduğu Çimen köye vardığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.30 ve 10.30'da verdiği iki emirle, 20. Süvari Alayı'nın, Kerpiç - Sinanlı istikametinde keşifle görevlendirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin kalanı ile Grubun diğer birliklerinin, Çimen köy - Şeyhler istikametinde harekete geçirilmişlerdir. Kısa bir süre sonra, Yunan birliği bu kesimden kuvvetlerini İlerkatrancı istikametinde geri çektikleri haberleri üzerine 14. Süvari Tümeni, Grup Komutanlığınca Kerpiç'e çevrildiği bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alayı'nın Kerpiç kuzeyindeki sırtları işgal ettiği dile getirilmiştir. Alınan haberlerin doğrulanması için Sinanlı - Mangal Dağı - Tepeköy istikametlerinde keşif kolları sürüldüğü söylenmiştir. Alınan raporlara göre; Çeltik ve civarında bir tümen kadar dağınık Yunan kuvvetlerinin bulunduğu, Tepeköy ve civarında Yunan kuvvetinin bulunmadığı tespit edilmiştir. 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.00'te Kerpiç'te bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığından, Gökgöz ve güneyinde Yunan kuvvetinin bulunduğu ve 5. Süvari Grup Komutanlığı, 14. Süvari Tümeni'ni başta olmak üzere Kerpiç - Dipdere istikametinde yürütmesi emredilmiş ve gecenin Yeşilköy - Sazağası - Sebilibala bölgesinde geçirilmesine karar verilmiş ise de Yunan kuvvetinin bu köylere sarktukları köylülerden öğrenildiğinden, Canımana istikametinde yürüyüşe devam edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 109-110.

⁸⁷⁴ ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 212-214.

⁸⁷⁵ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:96, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1993, ss. 33-34.; Artuç, *a.g.e.*, 1985, s. 122.

Tümenlerinin 12. Grup emrine aynı mevzileri 5. Süvari Grubu tarafından teslim edilerek tümenlerin 12. Grubun sol tarafına Gülbek istikametine gittikleri ve bu tümenlerin sevk ve zayıatları hakkında henüz bir bilgi alınamadığını belirtmiştir. 31 Ağustos 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni sağda ve 2. Süvari Tümeni solda olmak üzere önce her iki tümenin Tutak - Güzelcekale hattına doğru ilerleyeceklerini ve Yunan kuvvetinin 31 Ağustos 1921 sabahı 12. Grup sol tarafına taarruz halinde Yunan kuvvetinin sağ yanına taarruz edecekleri bilgisini vermiştir⁸⁷⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı, 30 Ağustos 1921 tarihinde 12. Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Büyükçalış istikametine Türk Ordusu'nun sol tarafına taarruza devam ettiğini, 5. Süvari Grubu'nun Çeltik - Gözlerçek doğusuna vardığını söylemiştir. 31 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının, Yunanlıların Sivri batısı ile Haymana doğusu arasından cepheyi yarmaları ihtimaline karşı alınacak tedbirleri 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'de verdiği 31 numaralı emirle bildirmiştir. Bu emirde; 2. ve 3. Süvari Tümenlerini emrine alan 5. Süvari Grubu'nun, ordunun sol kanadını muhafaza ve 12. Grubun muharebesine yandan ve yakından katılacağı bilgisi verilmiştir⁸⁷⁷.

12. Grup bölgesinde 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den itibaren 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin 1. ve 12. Gruplara taarruzları sırasında 3. Süvari Tümeni'nin Güzelcekale doğusundaki sırtlara doğru ilerlediği söylenmiştir. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da 5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin vardıkları bölgelerde kendilerine verilen görevi yapamayacakları bildirilmiştir. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Sekilik Tepeleri - Kutluhan hattı doğusuna vardıklarını dile getirmiştir. Saat 16.30'da Batı Cephesi Komutanlığının, "3. ve 2. Süvari Tümenleri 5. Grup emrine verilmiştir. Grup, ordu sol kanadının güvenliğini sağlayacak ve 12. Grubun muharebelerine yandan ve yakından katılacaktır" emri verilmiştir. Bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığı da birliklerine; "Her iki tümenin tutmuş olduğu hat 14. Süvari Tümeni'nce teslim alınarak,

⁸⁷⁶ 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı ve telsiz istasyonunun 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'ten başta 14. Süvari Tümeni olmak üzere Gölbey'e hareket edeceklerini, telsiz istasyon muhafızlığını 4. Süvari Tugayı'na bildirerek verileceğini söylemiştir. Gölbey'den sonraki hareket için bu birliğe ayrıca emir verileceğini de eklemiştir. Birliğin iaşelerini kuzeyden Balâ menzilden güneyinden KOL köyü menzil mntikasından temin edeceğini, KOL köyü menzil mntikası Güllerkale'ye nakil edileceğini belirtmiştir. 5. Süvari Grup karargâhı Muhafaza Bölüğü ile beraber 31 Ağustos 1921 tarihinde Gölbey'e hareket edeceğini belirtmiştir. ATASE Arşivi, K:1305, D:1af.

⁸⁷⁷ ATASE Arşivi, K:1305, D:1ax.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 127-128.

3. ve 2. Süvari Tümenleri yarın saat 7.00'den itibaren 3. Tümen sağda, 2. Tümen solda Tutak - Güzelcekele hattına ilerleyeceklerdir. Yunanlıların taarruzu halinde yan ve gerilerine taarruza geçmek üzere iki tümen şimdiden Gölbek civarına hareket edeceklerdir.” denmiştir⁸⁷⁸.

Uludağ, 2. Yunan Kolordusu'nun sevk ve idare noktası olmuştur. Ancak Cihanbeyli istikametinden gelecek olan Türk süvarileri Yunan kuvvetlerini her daim telaşlandırmıştır. Bundan dolayı süvarilere karşı her zaman tetikte olmuşlardır. Akıncılar karşısında Kutluhan Tepelerine kamp kurup, Prince Andrew'nın 2. Yunan Kolordusu'nu besleyecek ikmal yollarının düzgün işleyememesine sebebiyet vermiştir. Prince Andrew'ı kuşatma planında en büyük paya Fahrettin Bey'in komuta ettiği 5. Süvari Gruba sahip olmuştur⁸⁷⁹.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 30/31 Ağustos 1921 tarihindeki Başkomutanlık raporunda; 5. Süvari Grubu'nun 2. ve 3. Süvari Tümenleriyle Güzelcekele - Çeltik arasındaki mıntıkada muharebenin sol tarafına etkili olduğu dile getirilmiştir. Birlikleriyle Gözler doğusunda toplandığı ifade edilmiştir⁸⁸⁰.

31 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu birliklerinin şafakla harekete geçtiği ifade edilmiştir. Güzelcekele köyü istikametine gönderilen 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Yunan kuvvetinin sağ tarafı gerisine topçu ile etkili atışlar yaptıkları ve bir kısım kuvvetler ile piyade muharebesine katıldıkları dile getirilmiştir. Kutluhan istikametine sevk edilen Türk keşif kolunun bu civarda Yunan keşif kollarıyla çarpışarak 10 deve ele geçirdikleri ifade edilmiştir. Güzelcekele'nin güney batısındaki Taşlıklı Tepelerde Yunan kuvvetinin birer taburluk üç ordugahının görüldüğü bilgisi verilmiştir Güzelcekele

⁸⁷⁸ 12. Grup bölgesinde 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den itibaren 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin 1. ve 12. Gruplara taarruzları sırasında 2. Süvari Tümeni'nin ise Balçihisar hemen güneydoğu sırtlarına yanaştığı vurgulanmıştır. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da 5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey, 14. Süvari Tümeni'nin Balçihisar güneyine geldiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in emrinde bulunmamasına rağmen, sorumluluğu üzerine alarak, bu tümenlerin Güzelcekele - Çeltik hattına sürdüğü söylenmiştir. 5. Yunan Tümeni'nin 5. Tümeni'nin sol kanadına taarruz eden birliklerini Karadağ istikametinde çekilmeye başladıklarını 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da 3. ve 2. Süvari Tümenlerinin de Sekilik Tepeleri - Kutluhan hattı doğusuna vardıklarını dile getirmiştir. Yarım saat kadar sonra Batı Cephesi Komutanlığının, “14. Süvari Tümeni ile Süvari Tugayı, bu harekâta ihtiyat olmak üzere, yarın saat 5.00'te Gölbek'e hareket edecekler; Karargâh da Gölbek'e alınacaktır” denmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 122.

⁸⁷⁹ Erdoğan, a.g.e., 2021a, s. 196:

⁸⁸⁰ Mürettep Tümen'in 29 Ağustos 1921 tarihinde Çeltik'i işgal ettiği ve Çeltik kuzey ve kuzeydoğu tepelerine ilerlediği söylenmiştir. Mürettep Tümen'in verdiği bilgiye göre Mürettep Tümeni'nin istikametinde doğudan ilerleyen bir piyade taburu iki toptan oluşan bir Yunan kuvvetiyle, Mürettep Tümen'e karşı Fettahoğlu Köprüsü'nden ilerleyen karışık bir Yunan müfrezesi arasında anlaşmazlık yüzünden beş saat muharebe devam ettiği söylenmiştir. Mürettep Tümen'in, Yunan menzil sınırına muharebe meydanının gerilerine etkili olması istenmiştir. ATBD, Yıl:62, Sayı:131, ss. 216-217.

batısındaki Sivri Tepelerde görülen ordugahlarına göre burada bir Yunan tümeninin bulunduğunun tahmin edildiği belirtilmiştir. Yunan kuvvetinden esir almak amacıyla 31 Ağustos 1921 gecesı Güzelcekele ve güneye iki baskın kolunun getirildiği bildirilmiştir⁸⁸¹. Batı Cephesi Komutanlığının, 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 2.00'den önce ve buna ek olan saat 3.20'den önce gönderdiği 31 numaralı cephe emrinde; 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 5. Süvari Grubu emrine verildiği söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, ordunun sol tarafı muhafaza ve 12. Grubun muharebesine yandan ve yakından katılacağı bildirilmiştir⁸⁸². 3. Süvari Tümeni'nin Gülbey kuzey doğusundaki tahkim ettiği mevziyi gösteren krokisi gösterilmiştir⁸⁸³.

31 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin, Tutak - Güzelcekele hattına ilerlemesi ve Yunan kuvvetinin 1 Eylül 1921 tarihinde 12. Grup sol kanadına taarruzu halinde sağ yanına taarruz etmek üzere Gölbek batı sırtlarında tertiplenmesi istenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Güzelcekele'ye ilerlemeye başladığı vurgulanmıştır. 1 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Tutak - Güzelcekele - Baltahin kuzey sırtları hattına varan 3. Süvari Tümeni keşif kollarının, Yunan Süvari Tugayı'nın Sarıkaya - Baltahin batı sırtları hattına sürdüğü Yunan keşif kollarıyla karşılaştığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısmının Güzelcekele kuzeydoğusuna vardığı bildirilmiştir⁸⁸⁴.

31 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 12. Grubun muharebesine yakından katılmak ve ordu sol kanadını korumak üzere, 3. Süvari Tümeni ile 5. Tümen'in sol kanadı - Karacaören hattını işgal ettiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, gerektiğinde 3. Süvari Tümeni'ni takviye etmek üzere Güllerkale'ye alındığı vurgulanmıştır⁸⁸⁵.

⁸⁸¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bka.

⁸⁸² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bl.

⁸⁸³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bn.

⁸⁸⁴ Ayrıca, 2. Süvari Tümeni'nin Kutluhan istikametlerinde ilerlemeye başladığı belirtilmiştir. 1 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Totak - Güzelcekele - Baltahin kuzey sırtları hattına varan tümen keşif kollarının, Yunan Süvari Tugayı'nın Sarıkaya - Baltahin batı sırtları hattına sürdüğü keşif kollarıyla karşılaştığı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Balçhisar kuzey sırtlarına vardığı vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Gölbek'te konuşlandırıldığı ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 135.

⁸⁸⁵ Her iki tarafın da genellikle hareketsiz geçirdiği bölgede 31 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 12. Grubun muharebesine yakından katılmak ve ordu sol kanadını korumak üzere, 14. Süvari Tümeni ile Karacaören güney sırtları hattını işgal ettiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, bir alayını Canımana'ya, diğer bir alayını Çeltik'e sürdüğü bilgisi verilmiştir. Balçhisar - Sazağacı hattının, keşif ve örtme birlikleriyle tutulduğu dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı ile 5. Süvari Grup karargâhının Gölbek'te kaldığı söylenmiştir. 1 Eylül 1921 tarihindeki Batı Cephesi kuvvetlerinin, 1 Eylül 1921 tarihindeki muharebelerin sonunda Hamam Boğazı - Basrikaletepe - Eskipolatlı batı ve güney sırtları - Karsak - Karakuyu - Sarıhalil -Sivri kuzeyi - Çal Tepesi - Haymana güneybatı sırtları - Mezartepe kuzeyi

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 5 Eylül 1921 tarihinde, 2 Eylül 1921 tarihli grup birliğine ait genel silah kuvvetinin miktarını Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği belirtilmiştir. Bunlardan, 3. Süvari Tümeni'nin 88 subay, 1.185 asker, 765 tüfek, 1 Yunan ağır, 11 otomatik Fransız hafif makineli tüfek olarak tespit edildiği bilgisi verilmiştir⁸⁸⁶.

2 Eylül 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu keşif kollarının ele geçirdiği Yunan esirlerinin ifadesine göre; “*Kolordu birlikleri arasında disiplinsizlikler baş göstermiş, orduda moral çok bozulmuştu. Birliklerin kayıpları da çok fazlaydı. 5. Tümen birliklerinde er sayısı 80'e düşmüş, 13. Tümen ise bundan daha fazla kayba uğramıştı. 9. Tümen ise bugün bilmedikleri bir yere hareket edip kolordu emrinden çıkmıştı.*” ifadelerine yer verilmiştir. Bu durumları değerlendiren 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey, 2 Eylül 1921 gecesi Batı Cephesi Komutanlığına sunduğu raporda; “*Bir süvari tümenini bırakarak kalan bütün kuvvetiyle düşman gerilerine ve onun en önemli ikmal yolu olan Eskişehir - Sivrihisar hattına baskınlar yapması için kendisine izin verilmesi*”ni önermiştir⁸⁸⁷.

Güllerkale Nokta Komutanlığı, 4 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubuna çektiği telgrafta; 5. Süvari Grubu'na mensup tüm birliğin asker ve subayına ait ağırlık ve ileri mevcudunun ayrı ayrı gösterilmek üzere iaşe kuvvetinin gönderilmesini istemiştir⁸⁸⁸. 5. Süvari Grubu ise aynı tarihte cevap olarak 3. Süvari Tümeni'nin insan 1.185, hayvan 1.242 olduğu fakat ağırlık olarak insan ve hayvanın bulunmadığı belirtilmiştir⁸⁸⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 5 Eylül 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın genel kuvvetini ve 2., 3., 14. Süvari Tümenlerinin hayvan tabur mevcutlarının da bildirilmesini rica etmiştir. 6 Eylül 1921 tarihinde ise Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 5 Eylül 1921 tarihine ait 4. Süvari Tugayı'nın kaldırılmasını ve kuvvetlerinin tümenlere

- Kızılkoyunlu - Karasüleymanlı - Karacaören'e kadar Gökdere kuzeyi - Karacaören güney sırtları - Sazağası hattında yerleştiği ifade edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 148.

⁸⁸⁶ 5. Süvari Grup karargâhından 15 subay, 15 asker, 47 tüfek olduğu söylenmiştir. Meclis Süvari subay bölüğünden 4 subay, 176 asker, 158 tüfek, 2 hafif 1 ağır makineli tüfekten meydana geldiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 101 subay, 932 asker, 547 tüfek, 4 maksim ağır, 4 hafif Fransız makineli tüfek bulunduğu vurgulanmıştır. Son olarak da 14. Süvari Tümeni'nin 117 subay, 215 askeri, 1.340 tüfek, 10 Rus, 6 Fransız hafif makineli tüfek olduğu bildirilmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176cb.

⁸⁸⁷ Artuç, a.g.e., 1985, s. 164.

⁸⁸⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ca.

⁸⁸⁹ Tümen Muhafız Bölüğü: insan 297, hayvan 321, 2. Süvari Tümeni: insan 664, hayvan 854, ağırlık insan 268, hayvan 345, 14. Süvari Tümeni: insan 1421, hayvan 1038, ağırlık insan 609, hayvan 444 olmak üzere toplam: 3.567+268 = 3.835, 3.835+609 ile toplam 4.444 adet olduğu söylenmiştir. 5. Süvari Grubuna mensup birliklerin, ağırlık ve ileri mevcutlarını ayrı ayrı olarak gösterildiği ifade edilmiştir. 33. Süvari Alayı'nın mevcudu bu sayılar içinde yer almadığı da belirtilmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176bz.

dağıtılmasını istemiştir. 3. Süvari Tümeni'ne 2 kudretli cebel topu 1.245 hayvanın gönderildiği belirtilmiştir⁸⁹⁰.

6 Eylül 1921 tarihinde, 3. Süvari Tümeni'nden bir bölük, 5. Piyade Tümeni'nden bir bölüğün Toluk köyüne taarruz etmişlerse de o sıra Yunan kuvvetinin bir tabur piyade, makineli ve otomatik tüfekli ateşine maruz kaldığı söylenmiştir. Kutluhan istikametinde yapılan keşifler neticesinde Yunan kuvvetinin Kutluhan'dan Güzelcekele'ye kadar doğuya doğru ilerlediği ve piyade emniyet hattının mevcut olduğu görülmüştür⁸⁹¹.

Batı Cephesi Komutanlığının, 6 Eylül 1921 tarihinde saat 6.30'da 1. ve 5. Süvari Grup Komutanlıklarına gönderdiği emirde; 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin eskiden olduğu gibi 5. Süvari Grubu emrinde yer aldığı vurgulanmıştır⁸⁹². 3. Süvari Tümeni'nin aynı zamanda bir baskın yapacağı bildirilmiştir.⁸⁹³

6 Eylül 1921 tarihinde 1. ve 5. Grupların ara hattının belirtilmesinden başka bir değişiklik olmadığı vurgulanmıştır 1. Grup Cephesi'nde 5/6 Eylül 1921 gecesi yer yer yapılan baskınlarda, 13. Yunan Tümen birliklerinin mevzilerini tuttuğu tespit edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 6 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti ve saat 18.00'de verdiği iki emirle, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin tekrar 1. Grup emrine verildiği belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 5 Eylül 1921 tarihinde bulunduğu bölgede kaldığı anlaşılmıştır. 6 Eylül 1921 tarihinde saat 18.30'a doğru 4. Tümen'in karşısında Yunan küçük ulaştırma kollarının Kaltaklı - Gökgözşereflisi arasında hareketlerinin görüldüğü dile getirilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun başka bir harekette bulunmadığı tespit edilince, emniyet tedbirlerinin artırıldığı ve eğitime devam edildiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin çekilme ihtimalleri karşısında 7. Tümen'in tamamı, diğer tümenlerin ise büyük kısımları ile 7 Eylül 1921 tarihinde karşı taarruz ve takibe geçmek üzere hazırlığa başladıkları anlaşılmıştır. 5. Piyade ve 3. Süvari Tümenlerinden birer bölüğün birlikte yaptığı baskında, Güzelcekele - Kutluhan hattının Yunan emniyet birlikleri ile tutulduğu tespit

⁸⁹⁰ Ayrıca, 2. Süvari Tümeni'ne, 2 Krup cebel topu ve ağırlık 1.200 hayvan verildiğini, 14. Süvari Tümeni'ne 2 sahra, 2 Krup cebel topu ve 2.040 hayvanın gönderildiğini söylemiştir. 14. Süvari Tümeni'ne ayrıca 2 Krup cebel topunun da 14. Süvari Tümeni'ne emrine verildiğini ifade etmiştir. ATASE Arşivi, K:1339, D:176cl.

⁸⁹¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bs.

⁸⁹² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bt.

⁸⁹³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bta.

edilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı 7/8 Eylül 1921 gecesi uygulanmak üzere 3. Süvari Tümeni'ni Tutak'a baskın yapmakla görevlendirildiği ifade edilmiştir⁸⁹⁴.

7 Eylül 1921 tarihinde 1. Grubun durumunda genellikle bir değişiklik olmadığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 1. Gruba ait mevzi kesimini tuttuğu söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, 3. Süvari Tümeni'nden bir müfreze ile Tutak'a yaptığı harekâtla Tutak doğusunun bir tabur kadar kuvvetle savunulduğu, Balcıhisar ve Kutluhan'nin boş bulunduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, 8 Eylül 1921 tarihi için 3. Süvari Tümeni ile Tutak - Güzelcekale hattına keşif ve baskın hazırlığı yapılması istenmiştir⁸⁹⁵.

⁸⁹⁴ Batı Cephesi Komutanlığının 6 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti ve saat 18.00'de verdiği iki emirle 2. Süvari Tümeni'nin Gölbek'e alındığı bilgisi verilmiştir. 6 Eylül 1921 tarihinde, saat 18.30'a doğru 4. Tümen'in karşısında Yunan küçük ulaştırma kollarının Kaltaklı - Gökgözşerefli arasında hareketlerinin görüldüğü dile getirilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun başka bir harekette bulunmadığı tespit edilince, emniyet tedbirlerinin artırıldığı ve eğitime devam edildiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin çekilme ihtimalleri karşısında 7. Tümen'in tamamı ile diğer tümenlerin ise büyük kısımları ile 7 Eylül 1921 tarihinde karşı taarruz ve takibe geçmek üzere hazırlığa başladıkları anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin de, bir topçu bataryası ile takviyeli bir alayını Canımına'da bırakarak diğer iki alayı ile Kerpiç'e hareket ettiği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 5 Eylül 1921 tarihinde Kerpiç'e gönderilen alayı burada bıraktıktan sonra büyük kısmı ile Yeşilöz sırtlarına ve oradan Katrancı - Sakarya arasında Yunan kuvvetinin gerilerinde keşif yapmakla görevlendirildiği belirtilmiştir. Kerpiç'teki alayın, Katrancı - Kutluhan arasında; Canımına'da kalan alayın Baltahin ve Kutluhan arasında keşifle görevlendirildiği tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği anlaşılmıştır. Yalnız 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 55. Süvari Alayı'nı Gölbek Sırtları güneyine karşı tahkim etmeye başladığı bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nden alınan bilgilerden: Köseabdallı kuzey sırtlarının zayıf Yunan emniyet birlikleri ile tutulduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetinin büyük kısmının Güzelcekale - Gökgözşerefli - Katrancı - Kirazoğlu - Yaprabayırı kesimlerinde bulunduğu ifade edilmiştir. Kanlıgöl ve Kirazoğlu'nda cephanedepolarının bulunduğu vurgulanmıştır. Totak çevresinde sadece keşif kollarının bırakıldığı ve Yunan kuvvetlerinin buradan alındığı öğrenilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 184-185.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 70.

⁸⁹⁵ Cephedeki Yunan kuvvetinin durumunun tamamıyla aydınlığa kavuşturulması için 1. Grup emriyle 7 Eylül 1921 tarihinde saat 2.00'den itibaren uygulanmak üzere, 4. ve 5. Tümenlere, birer tabur kuvvetinde taarruz müfrezesiyle tümen topçusu desteğinde Kaletepe ve Tutak sırtlarına taarruzları emredilmiştir. Yunan kuvvetinin çekilmekte olduğu kesinleşince 7. Tümeni'nin takibe geçmesi görevi verilmiştir. 5. Yunan Tümeni'nden bir alayla takviyeli 13. Yunan Tümeni'nin, Kaletepe'den Tutak ve doğusuna kadar mevziin hakim kesimlerini tamamen işgal ettiği vurgulanmıştır. Bu mevzilere yaklaştıkça artan ve yoğunluk gösteren piyade ve topçu ateşleri karşısında daha fazla ilerlemek ve esir almak mümkün olmadığı belirtilmiştir. 1. Grup Komutanlığının 7 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'de başlamak üzere saat 14.40'ta verdiği emirle, Yunan kuvvetinin çekilmekte olduğuna dair işaretler bulunması dolayısıyla durumun iyice aydınlatılması için 4. Tümen'e, topçu desteğinde iki alayla birlikte Kaletepe'ye ve doğusu hattına taarruz yapacağı söylenmiştir. 7. Tümen, büyük kısmı ile Karasüleymanlı kuzeydoğusuna yaklaşması ve gerektiğinde 4. Tümeni desteklemesi istenmiştir. 5. Tümen'in, Yunan kuvvetinin kesin çekilmesi halinde, Çalış güneyi istikametinde ilerlemekle görevlendirilmiştir. Yapılacak taarruzun başarısı halinde, Büyükgökgöz istikametinde ilerleneceği, 5. Süvari Grubun da Güzelcekale istikametinde Yunan hareketini yakından takip etmesinin uygun olacağı 5. Süvari Grup Komutanı'na bildirilmiştir. Kararlaştırılan saatte başlayan taarruzda, 4. Tümen'in, 13. Yunan Tümeni birliklerinin inatlı direnişi ile karşılaştığı tespit edilmiştir Gökgöz kuzeybatısındaki ve Gökgözşerefli güneyindeki mevzilerden Yunan topçusunun etkili ateşleri altında kalmalarına rağmen, taarruz kollarının, 7 Eylül 1921 tarihinde saat 19.00'a kadar Yunan mevzilerine 200 - 300 metre yaklaştığı anlaşılmıştır. Bu sırada Yunan kuvvetlerinin Kaletepe doğusundan yaptıkları karşı taarruzların kırıldığı ve durdurulduğu belirtilmiştir. Bu hücumda tamamıyla sarsılan Yunan kuvvetinin siperlerine güneş batarken girildiği vurgulanmıştır. Siperin Yunan cesetleriyle dolduğu söylenmiştir. Yalnız, Yunan topçusunun bu siperler üzerinde topladığı topçu ateşi tesirlerinden korunmak ve yapılması ihtimali olan yeni bir karşı taarruzda zayıya uğramamak için birliklerin asıl mevzilerine alındığı bildirilmiştir. 5. Tümen'in Çalış güneyi - Totak hattına yaptığı taarruzun, 44. Yunan Alayı tarafından karşılandığı ve geceye kadar devam ettiği ifade edilmiştir. 7. Tümen'in, bir alayını 4. Tümen'e bırakarak büyük kısmı ile Çalış güneybatısında toplandığı söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, 14. Süvari Tümeni'nden bir müfreze ile Balcıhisar ve 5. Süvari Alayla Kutluhan istikametlerinde yaptığı hareketle, Totak doğusunun bir tabur kadar kuvvetle savunulduğu, Balcıhisar ve Kutluhan'ın boş bulunduğu tespit edilmiştir. 7 Eylül 1921 tarihinde Yunan Süvari Tugayı'nın, iki bölümü ile yakın emniyet düzeni alarak, 2. Yunan Kolordusu'ndan aldığı emirle tahkimat yapmak üzere bütün kuvveti ile Büyükgökgöz doğusunda toplandığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, 8 Eylül 1921 tarihi için 14. Süvari Tümeni ile (bir alayını Çeltik'te bırakarak)

3. Süvari Tümeni'nden 7 Eylül 1921 gecesi Tutak istikametine gönderilen Türk baskın kolunun Yunan kuvvetinin ateşine maruz kaldığından geri dönmeye mecbur olduğu ifade edilmiştir. Tutak batısındaki Sivri Tepelere grup halinde piyade ordugahlarının gözlem altında tutulduğu söylenmiştir. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin topçu bataryaları tarafından yapılan atış baskınında Yunan topçusunun karşılık vermediği bildirilmiştir. 8 Eylül 1921 sabahı yapılacak keşif taarruzu ise; 3. Süvari Tümeni'nin 8/9 Eylül 1921 tarihinde Tutak - Güzelcekele hattına karşı her alaydan birer kuvvetli bölük süreceği ifade edilmiştir⁸⁹⁶.

8 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun 7 Eylül 1921 tarihindeki durumunda kaldığı söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun karşısındaki 44. Yunan Piyade Alayı birlikleri ile Yunan Süvari Tugayı'nın durumunda da önemli bir değişiklik olmadığı bilgisi verilmiştir. 8 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de 3. Süvari Tümeni'nin Tutak istikametinde keşif taarruzlarına başladığı vurgulanmıştır⁸⁹⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 8 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 8 Eylül 1921 tarihindeki harekât neticesine dair henüz tümenlerden rapor alınamadığını söylemiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Yunan askerlerinden çekilirken elde ettiği bilgide Yunan kuvvetinin dört günden beri batıya doğru çekilmekte olduğu söylenmiştir⁸⁹⁸.

Kutluhan - Yeşilköy, 2. Süvari Tümeni ile Kerpiç - Yeşilöz istikametlerinde keşif ve baskın hazırlığına başladığı ifade edilmiştir. Bu hazırlıklar yapılırken 5. Süvari Grup karargâhının Çeltik batısına hareket ettiği dile getirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 192-194.; Vandemir, *a.g.e.*, ss. 72-73.

⁸⁹⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bta.

⁸⁹⁷ 14. Süvari Tümeni'nin Kutluhan istikametinde keşif taarruzlarına başladığı vurgulanmıştır. Tutak istikametinde taarruzun, Yunan kuvvetinin sert direnci karşısında durduğu dile getirilmiştir. Kutluhan istikametindeki taarruzunda da, Yunan emniyet birliklerinin kuzeydeki hakim tepelere yerleştiği belirtilmiştir. Bir süre sonra, dağ topçu bataryasının desteklediği bir Yunan piyade alayının karşı taarruza geçtiği, fakat taarruzun durdurulduğu söylenmiştir. Ancak, arazinin engelli oluşu ve Yunan kuvvetinin direnişi nedeniyle öncü alayının 8 Eylül 1921 tarihinde saat 11.00'de Yeşilköy'e, 8 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti 14. Süvari Tümeni'nin tamamının Canımana'ya alındığı bilgisi verilmiştir. Ele geçen Yunan kuvvetinin malzeme, eşya ve ölümlerinin üzerindeki vesikalardan, 5. Yunan Tümeni'nden olduğu anlaşılmıştır. Taarruzun devamı sırasında Büyükgökgöz güney ve batısında bir piyade alayı, bir süvari alayı ve iki topçu bataryasından toplandığı tespit edilmiştir. Canımana'da kalan ve Kerpiç - Yeşilöz istikametinde baskın ve keşif görevli bulunan 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı'nın, 8 Eylül 1921 gecesi için Güzelcekele istikametinde baskın ve keşif görevlendirildiği belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Süvari Alayı'nın Kerpiç'te kaldığı anlaşılmıştır. Büyükgökgöz'den 8 Eylül 1921 gecesi kaçarak gelen bir köylünün ifadesinden; Güzelcekele - Büyükgökgöz kesimindeki Yunan kuvvetinin büyük kısmının 7 Eylül 1921 tarihinde karargâhı ile Gökgözşereflisi'ne gittiği söylenmiştir. Yunan kuvvetinin bu bölgeden üç gündür batıya çekilmekte olduğu ve burada bir piyade taburu, bir topçu bataryası ve birkaç süvari bölüğünün bırakıldığı öğrenilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 8 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de 5. Süvari Grubunun emri ile Gölbek'e hareket ettiği bilgisi verilmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87bv.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 203-204.

⁸⁹⁸ 14. Süvari Tümeni'nin muharebesinin 9 Eylül 1921 tarihinde gözlenleneceğini ifade etmiştir. Yunan kuvvetinin Güzelcekele batısındaki iki cebel topu, bir bölük süvari ile güneye göndererek, Hanhamamı sırtlarına çıkan tümen birliğine ateş açtığını belirtmiştir. Tümen topçusunun da karşılık verdiği gibi gece şiddetli piyade ve makineli tüfek ateşleri işitildiğini vurgulamıştır. Bundan dolayı Yunan kuvvetinin büyük bir birliğinin görülmediğini

5. Süvari Grup Komutanlığı yapılacak harekât hakkında 9 Eylül 1921 tarihinde saat 18.25'te verdiği emirde⁸⁹⁹; “*Emriniz gereğince 5. Grup aşağıdaki şekilde hareket edecektir: 3. Süvari Tümeni, bu akşam güneş batınca Çeltik - Kerpiç istikametinde hareketle, yarın öğleden önce Eskikişla civarında Mangal dağına işgal edecektir. 14. Süvari Tümeni, bu gece Burunsuzşerefli'ye hareketle, yarın öğleden önce Sinanlı civarında toplanacak ve 3. Süvari Tümeni'nin sağ kanadını temin edecektir.*” denmiştir⁹⁰⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 9 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'den önce, birliklere gönderdiği 34 numaralı Grup emrinde; 3. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetiyle 9 Eylül 1921 tarihinde Çeltik - Sebilyala üzerinden hareket edeceği ve orada dinlenerek 10 Eylül 1921 tarihinde Mangal Dağı'nı işgal edeceği belirtilmiştir⁹⁰¹.

5. Süvari Grup Komutanlığının Sinanlı güney sırtlarından 10 Eylül 1921 tarihinde saat 6.00'dan sonra birliklere gönderdiği 35 numaralı Grup emrinde; Yunan kuvvetine dair henüz bilgi gelmediği söylenmiştir. Türk Ordusu'nun taarruzuna dairde bir bilgi alınmadığı ifade edilmiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin vazifeyi gerçekleştirdikleri halde 14. Süvari Tümeni'nin 10 Eylül 1921 tarihindeki vazifeyi yapmadığı vurgulanmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin sağ tarafını temin için Sinanlı'nın kuzey batısındaki tepelerde bulunmakla mümkün olabileceği bildirilmiştir⁹⁰².

10 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi sol kanadı karşısındaki Yunan birliklerinin Temürözü Deresi batısına geçmeleri önlenmek istenmiştir. Yunan Ordusu'nun sağ kanat gerilerine taarruzlar yapmak üzere 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce 5. Süvari Grubu'nun, 3. Süvari Tümeni ile Mangal Dağı'nda toplanacağı vurgulanmıştır. 3. Süvari

vurgulanmıştır. Yüksek tepelerde küçük piyade postalarının ve süvari piyadelerinin güneye karşı cephe aralık savunmaya geçtiklerini söylemiştir. Camatlı istikametine giden 2. Süvari Tümeni'nden de henüz rapor gelmediğini belirtmiştir. ATASE Arşivi, K:1214, D:74ad.

⁸⁹⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 215.

⁹⁰⁰ Ayrıca emirde, “*14. Süvari Tümeni, bu gece Bir alayı (3. Alay) Çeltik güneyinde, bir alayı (2. Alay) Kerpiç'te ve iki alayı ile karargâhı Cambaklı civarında bulunan 2. Süvari Tümeni, yarın öğleden önce Kirazoğlu güneyinde toplanarak 3. Süvari Tümeninin sol kanadını temin edecektir. Bu tümenin 19. Süvari Alayı şimdilik Balâ batısında asker kaçaklarını takipte kalacaktır*” denmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının 9 Eylül 1921 akşamı Atkafası'na hareket ettiği ve 9 Eylül 1921 tarihinde saat 19.00'da bütün Grup birliklerinin Katrancı güney bölgesine hareket için hazırlığa başladığı dile getirilmiştir. Batı Cephesi birliklerinin 9 Eylül 1921 tarihindeki mevzilerinin 8 Eylül 1921 tarihindeki mevziler olduğu bilgisi verilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı 9 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'de, 10 Eylül 1921 tarihi için 40 numaralı cephe emri verildiği ifade edilmiştir. Bu emirde; 5. Süvari Grubu'nun, Katrancı güneyine hareketle Yunan kuvvetinin çekilme hattı üzerinde bulunan bölgeye hakim olacağı ve meydan muharebesine etkili olmak üzere kuzeye doğru hareketle taarruz etmeye karar verdiği belirtilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 215-216.

⁹⁰¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bx.; Vandemir, a.g.e., s. 80.

⁹⁰² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bxa.

Tümeni'nin 9/10 Eylül 1921 gecesi hareketle 10 Eylül 1921 tarihinde saat 14.00'te Mangal Dağı'nı işgal ettiği belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni ile 14. Süvari Tümeni'nin 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce Öz Vadisi'ni batıya doğru geçtikleri sırada, 2. Yunan Kolordusu emrindeki Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. Yunan Kolordusu'ndan aldığı emirle, Büyükgökgöz'de toplanmaya başladıkları söylenmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. Yunan Kolordusu'nun çekileceği Gökgezşereflisi - Katrancı - Kanlıgöl - Soğluca yolunun emniyetini sağlamak için Kanlıgöl'e hareket ettiği bilgisi verilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın ancak 11 Eylül 1921 sabahı Kanlıgöl'e vardığı ve gereken tertibi almak üzere şafağı beklediği anlaşılmıştır. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 10 Eylül 1921 gecesi bütün birliklerin buldukları yerlerde kalmalarını emrettiği ve 11 Eylül 1921 tarihi için 3. Süvari Tümeni'ni Mangal Dağı'nı elde tutarak Mangal Dağı istikametinde taarruzla görevlendirildiği bildirilmiştir⁹⁰³.

3. Süvari Tümeni'nin 11 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'na gönderdiği harp raporunda, menzil kuvvetinin güneyindeki Yunan mevzilerinin Türk topçusunun şiddetli atışıyla Türk piyadeleri tarafından tutulduğu ve Yunan kuvvetinin bozguna uğrayıp geri çekildiği yazılmıştır. Ayrıca, Yunan mevziisinde bulunan üç topçu bataryasından ikisinin Alancık istikametinde çekildiği ve Tutak batısındaki sırtlardaki Yunan ordugahlarının toplanmakta oldukları ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetiyle Mangal Dağı'nı kuzeye doğru icra tesir etmesi ve 2. Süvari Tümeni'nin Mangal Dağı - İner arasından kuzeye etki ettiği belirtilmiştir⁹⁰⁴ 3. Süvari Tümenlerine kuzeye hareketle Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olması emredilmiştir⁹⁰⁵.

11 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 10 Eylül 1921 gecesinden 3. Süvari Tümeni ile Mangal Dağı'na vardığı bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 3. Süvari Tümeni'nden 11 Eylül 1921 tarihinde saat 9.00'da aldığı raporla, Yunan

⁹⁰³ 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce 5. Süvari Grubu'nun, 14. Süvari Tümeni ile Sinanlı, ve 2. Süvari Tümeni ile Kirazoğlu kesiminde toplanacağı bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 9 Eylül 1921 tarihinde saat 22.00'de Canmana'dan hareket ettiği, ancak 10 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'te Kerpiç'e vardığı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin bütün birlikleriyle 10 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'den sonra Konakgörmekbir bölgesine vardığı ve ileri birlikleriyle Mollaresul Tepelerini işgal ettiği dile getirilmiştir. 2. Yunan Kolordu birliklerine bağlı 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin, Güzelcekale ve civarını tutan artçıların himayesinde, 10 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'den itibaren buldukları bölgelerden çekilmeye başladıkları ifade edilmiştir. Adı geçen birliklerin 10 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'e doğru artçılar da dahil Temürözü Deresi'nden Soğluca istikametinde harekete başladıkları anlaşılmıştır. Bu durumu tespit eden 5. Süvari Grup Komutanlığının, 10 Eylül 1921 gecesi bütün birliklerin buldukları yerlerde kalmalarını emrettiği ve 11 Eylül 1921 tarihi için 14. Süvari Tümeni'ni Sinanlı - Büyükgökgöz istikametinde ve 2. Süvari Tümeni'ni Kirazoğlu - İnerkatrancı arasından Soğluca istikametinde taarruzla görevlendirdiği bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 230.; Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s. 540.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 87.

⁹⁰⁴ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bya.

⁹⁰⁵ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bz.

kuvvetinin 11 Eylül 1921 tarihinde saat 7.00'den beri Bahçecik sırtlarından batıya geçmekte olduğu söylenmiştir. Saat 11.00'de 3. Süvari Tümeni Konakgörmez'de olduğu ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 11 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'den itibaren bütün kuvveti ile Kirazoğlu üzerinden çekilen Yunan kuvvetinin yanına baskın yapacağı öğrenilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, çekildiği tespit edilen Yunan kuvvetinin taciz ve takibi için Batı Cephesi Komutanlığına 11 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de verdiği raporda; 3. Süvari Tümeni'nin kuzeybatı da ilerlediği ve 3. Süvari Tümeni'nden rapor gelmediği ifade edilmiştir⁹⁰⁶.

11 Eylül 1921 tarihinde muharebelerin sonucuna ve alınan tedbirlere gelinirse 5. Süvari Grubu'nun 11 Eylül 1921 gecesi 2. ve 3. Süvari Tümenleriyle Temürözü Deresi güneyinde Mangal Dağı ve güneyi kesimine geldiği bildirilmiştir⁹⁰⁷.

5. Süvari Grubu bölgesinde, 11 Eylül 1921 akşamı Tabaklı - Dikilitaş hattını bir kısım kuvvetle tutan 1. Yunan Tümeni'nin, güneyinde Karapınar'da toplanmış bulunan Yunan Süvari Tugayı'nın, 1. ve 12. Yunan Tümenlerinden kalan zayıf artçıların da çekilmelerini sağlamak üzere bir kısım kuvveti ile Alacık - Türbe Tepe hattında tertiplendiği söylenmiştir. 1. ve 12. Tümenlerinden kalan birliklerinin de çekilmelerinden sonra 12 Eylül 1921 tarihinde güneş doğarken Yunan Süvari Tugayı'nın tamamen Soğluca'da toplandığı anlaşılmıştır. Bu sırada, 1. Yunan Tümeni'nin Soğluca'dan çekildiği ve Sabanca civarında toplanmak olduğu ifade edilmiştir. 1. Yunan Kolordusu'nun diğer birliklerinin de Sabanca batısı - Baraközü Deresi batısı sırtlarında tertiplendiği vurgulanmıştır⁹⁰⁸.

⁹⁰⁶ 11 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 10 Eylül 1921 gecesinden 2. Süvari Tümeni ile Konakgörmezkebir civarına, 14. Süvari Tümeni ile Kerpiç'e ve 5. Süvari Grup karargâhı ile Atkafası'na vardığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, çekildiği tespit edilen Yunan kuvvetinin taciz ve takibi için Batı Cephesi Komutanlığına 11 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de verdiği raporda, 2. Süvari Tümeni'nin İlerkatrancı istikametinde ilerlediği ve rapor alınmadığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile birlikte güneş batarken Katrancı'ya varıldığı, burada 2. Grup süvari bölüklerine rastlandığı söylenmiştir. 11 Eylül 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni ile Türbetepe'ye çıkarak Yunan kollarına 12 Eylül 1921 sabah erkenden baskın yapılacağı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Sakarya köprülerinden geçerken mümkün olduğu kadar fazla zayiata uğratılacağı, daha sonra Sakarya'yı güneyden dolaşarak, uzun yürüyüşlerle Yunan kuvvetinin gerilerine hareket edileceği bilgisi verilmiştir. Bunun üzerine 14. Süvari Tümeni'nden 54. Süvari Alayı'nın 11 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te Alacık istikametinde sürüldüğü ifade edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 240-241.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 91.

⁹⁰⁷ 14. Süvari Tümeni ile Kerpiç'e geldiği belirtilmiştir. 11 Eylül 1921 tarihinde saat 7.00'den itibaren 2. Yunan Kolordusu birliklerinin Türbetepe - Dikilitaş hattından batıya doğru çekildikleri tespit edilmiş olmasına rağmen, etkili bir harekatta bulunmadığı bildirilmiştir. Böylece, Yunan kuvvetine rahat bir nefes aldığı ifade edilmiştir. Batı Cephesi kuvvetlerinin 11 Eylül 1921 tarihinde, 10 Eylül 1921 tarihindeki mevzilerini korudukları vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun, büyük kısmıyla Katrancı - Mangal Dağı bölgesine; ileri kısımlarıyla ise İncirli - Türbetepe güneyi hattına vardıkları dile getirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 242-243.

⁹⁰⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.

2. Yunan Tümeni'nin, büyük kısmı ile Karakuyu - Sarıhalil kesiminde olduğu, Karakuyu batısı - Sarıhalil batısı ve güneyi hattını tuttuğu bilgisi verilmiştir. Soğluca kuzey ve doğusunda emniyet tertibatı alan Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. ve 3. Grupların Soğluca genel istikametinde ilerlemeleri ve 14. Süvari Tümeni'nin Karapınar'ı batıya geçmesi üzerine, bu sırada hala çekilmekte olan Yunan ikmal kollarını ve bazı savaş birliklerini korumak için Karabimli'ye hareket ettiği dile getirilmiştir. Bu sıralarda, İlerkatrancı istikametinde ilerleyen 3. Süvari Tümeni'nin, Ilıca doğu sırtlarında bulunan bir piyade alayı ve bir iki süvari bölüğü kadar Yunan kuvveti ile muharebe eden 2. Süvari Tümeni'ne topçusuyla yardım etmekte olduğu söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olmak için de Ilıca güneydoğusuna yöneldiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Grubu'nun, 3. Süvari Tümeni'ni Özyurt - Kaşören - Çandır istikametine gönderdiği vurgulanmıştır. 12 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00 sularında Ilıca doğu sırtlarındaki Yunan artçılarının da tamamen kuzeybatıya çekildiği belirtilmiştir. Fakat bu sırada 43 numaralı Cephe emrini alan 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 14 Eylül 1921 tarihinde uygulanacağını birliklere bildirerek, 13 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Sakarya'dan geçmesine engel olunması istenmiştir. 5. Süvari Grubu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'ni İlerkatrancı - Beşköprü'ye istikametinde harekâta devam hazırlığı ile görevlendirdiği belirtilmiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Ilıca doğusu - Göklice Dağı bölgesinde geceyi geçirdikleri anlaşılmıştır⁹⁰⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının, Polatlı'dan 13 Eylül 1921 tarihinde gruplara gönderdiği Cephe emrinde; Başkomutanlık 13 Eylül 1921 tarihli emri gereğince Batı Cephesi'ni oluşturan piyade ve süvari Tümenlerinin teşkilat yapısı açıklanmıştır. Buna

⁹⁰⁹ 12 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00 sıralarında 14. Süvari Tümeni'nin, bazı birlikleriyle Soğluca'ya ve büyük kısmı ile Soğluca güneyine vardığı ifade edilmiştir. Dikilitaş sırtlarında mevzilenen topçularıyla çekilmekte olan Yunan kollarının ateş altına almaya başlandığı söylenmiştir. 2. ve 3. Grup birliklerinin bu sırada Soğluca'ya vardıkları anlaşılmıştır. Karabimli'ye gelen Yunan Süvari Tugayı'nın, 1. Yunan Kolordu Komutanlığının emriyle Kavuncu Köprüsü civarına alındığı ve henüz karanlık basmadan Sakarya'yı batıya geçtiği tespit edilmiştir. Çekilmekte olan Yunanlıların Sakarya batısında yan ve gerilerinden taciz ettiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetlerinin hareketlerini güçleştirmek üzere Sivrihisar istikametinde takip için 2. ve 3. Grup Komutanlarıyla karar birliğine varan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Ördëkgözü köyü güney kısmına varan 14. Süvari Tümeni'ni Ilıca üzerinden Türktaciri - Çifteler'e memur edildiği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'ni Özyurt - Kaşören - Çandır, 2. Süvari Tümeni'ni Uzunbeyli - Hamidiye istikametinde ilerlemekle görevlendirildiği ifade edilmiştir. 12 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00 sularında Ilıca doğu sırtlarındaki Yunan artçılarının da tamamen kuzeybatıya çekildiği belirtilmiştir. Fakat bu sırada 43 numaralı Cephe emrini alan 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 14 Eylül 1921 tarihinde uygulanacağını birliklere bildirerek, 13 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Sakarya'dan geçmesine engel olunması istenmiştir. 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni'ni Sabanca - Yıldız'a, 2. Süvari Tümeni'ni Ilıca - Etek istikametlerinde harekâta devam hazırlığı ile görevlendirdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Grup karargâhının Ördëkgözü köyü güney kesiminde geceyi geçirdikleri anlaşılmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.

göre; “5. Kolordu Komutanı Albay Fahrettin Bey’dir. Bağlı birlikleri 14., 2. ve 3. Süvari Tümenleridir” denmiştir⁹¹⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığının, Yıldıztepesi’nden 13 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00’den sonra bir ay devam eden Sakarya Meydan Muharebesi’nin Türk Ordusu’nun kesin zaferiyle sonuçlandığı hakkında 2., 3., 14. Süvari Tümen Komutanlıklarına ve bilgi için Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği 39 numaralı Grup emrinde, Beşköprü güneyindeki Yunan topçu bataryasının bu istikamette ilerlemekte olan 3. Süvari Tümeni’ne ateş ettiği ve Türk piyade gruplarının Sakarya’ya yaklaşmakta olduğu belirtilmiştir⁹¹¹.

13 Eylül 1921 tarihinde, Beşköprü istikametinde ilerleyen 3. Süvari Tümeni’ne Tabak batısındaki Yunan topçu bataryalarının ateş ettiği bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinden yirmi kadar esir alındığı ifade edilmiştir. Çekilen Yunan birliği müfrezelerinin yollara atıldığı söylenmiştir⁹¹². 5. Süvari Grup Komutanlığının 13 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00’den önce birliklerine gönderdiği 39 numaralı grup emrinde; Yunan kuvvetinin 12/13 Eylül 1921 gecesi tamamen Sakarya batısına geçtiği ve köprüleri tahrip ederek batıya doğru yürüyüşe devam ettiği tespit edilmiştir. 5. Süvari Grubu’nun Yunan kuvvetini Sakarya’ya kadar takip ettiği ve 12. Yunan Tümeni’nden 13 Eylül 1921 sabahı 5 esir aldığı bildirilmiştir. Beşköprü güneyindeki Yunan topçu bataryasının bu istikamette ilerlemekte olan 3. Süvari Tümeni’ne ateş ettiği belirtilmiştir⁹¹³.

13 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu bölgesinde, 12 Eylül 1921 gecesi Kavuncu Köprüsü istikametinde ilerleyen 14. Süvari Tümeni’nin, güneş doğarken Yıldıztepe’ye vardığı ifade edilmiştir. Burada tutunmaya çalışan zayıf Yunan birliklerinin de Sakarya batısındaki topçularının himayesinde, Kavuncu Köprüsü’nden nehrin batısına geçtiği anlaşılmıştır. 13 Eylül 1921 tarihinde saat 14.00 sıralarında 5. Süvari Grup

⁹¹⁰ Ayrıca, Batı Cephesi Komutanlığı emrin devamında “1. Kolordu Komutanı Albay İzzetin Bey’dir. Bağlı birlikleri 15., 57. ve 23. Tümenleridir. 2. Kolordu Komutanı Albay Selahattin Bey’dir. Bağlı birlikleri 3, 7. ve 4. Tümenleridir. 3. Kolordu Komutanı Albay Kazım Bey’dir. Bağlı birlikleri 1., ve 41. Piyade ve 1. Süvari Tümeni’dir. 4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Bey’dir. Bağlı birlikleri 61., ve 5. Kafkas, 11. Tümenleridir.” denmiştir. ATASE Arşivi, K:1293, D:87cca.

⁹¹¹ Yunan kuvvetinin 13/14 Eylül 1921 gecesi tamamen Sakarya batısına geçtiğini ve köprüleri tahrip ederek batıya doğru yürüyüşe devam ettiğini belirtmiştir. 5. Süvari Grubu’nun Yunan kuvvetini Sakarya’ya kadar takip ettiğini ve 12. Yunan Tümeni’nden bu sabah beş esir alındığını ifade etmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi Türk Ordusu’nun kesin zaferiyle neticelendiğini bundan dolayı bütün silah arkadaşlarını tebrik ile şehit ve yaralıları hürmetle yad ettiğini söylemiştir. 5. Süvari Grubu’nun Sakarya güneyinden dolaşarak Sivrihisar batısında Yunan kuvvetinin gerilerine düşmek üzere 13 Eylül 1921 akşamı Özyurt’ta toplanacaklarını da dile getirmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 80-81.

⁹¹² ATASE Arşivi, K:1293, D:87cba.

⁹¹³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cc.

Komutanı Fahrettin Bey'in, Tarlabayırı civarına geldiği belirtilmiştir. Bir süre sonra 3. Grup Komutanı ve 12. Grup Komutanının da burada 5. Süvari Grup Komutanı ile buluştukları vurgulanmıştır. Başkomutanlık karargâhından Kurmay Albay Arif Bey'in, 5. Süvari Grubu'nun 14 Eylül 1921 tarihindeki harekâtı hakkında direktifi 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'e bildirilmiştir. Beşköprü istikametinde ilerleyen 3. Süvari Tümeni'nin, 13 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00 sıralarında vardığı Beşköprü doğu sırtlarında Kabak köyü civarındaki Yunan topçusunun ateşine maruz kaldığı ifade edilmiştir. 12 Eylül 1921 tarihinde Uzunbeyli'den hareket eden Yunan İstihkam Taburu'nun, 13 Eylül 1921 tarihinde saat 4.30'da Uzunbeyli'ye vardığı ve bu sırada 13 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00'da Ayvalı istikametinde çekilmekte olduğu dile getirilmiştir. Henüz Sakarya'dan batıya geçmemiş olan Beşköprü'deki Yunan birliklerine taarruz eden 3. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetini nehrin batısına attığı bildirilmiştir. Nehrin karşı kıyısındaki tam teçhizatlı bir tombaz köprü malzemesinin, geçirilen müfrezelerle elde edildiği vurgulanmıştır⁹¹⁴.

3.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Uzunbeyli'den 14 Eylül 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra bağlı birliklerine verdiği kolordu emrinde⁹¹⁵; 3. Süvari Tümeni'nin 14 Eylül 1921 tarihinde saat 5.00'den sonrada Uzunbeyli'den hareketle 14 Eylül 1921 gecesini Kaşören'de geçireceği ve Çakmak - Gülek - İsakpaşa Köprüleri istikametlerine keşif yapacağı söylenmiştir. Ayrıca, 3. Süvari Tümeni'nin Mürettep Tümen'le bağlantı kurması istenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 15 Eylül 1921 şafakla beraber hareketle ve İsak kuzeyinde Sığırca'ya dahil olacağı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari

⁹¹⁴ Batı Cephesi Komutanlığının 13 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te şu emir verilmiştir: "8. ve Mürettep Tümenlerle takviye edilen 5. Süvari Grup, Sakarya güneyinden düşmanı şiddetle takip edecek, tutunmasına ve düzenlenmesine engel olacaktır. 8. Tümen, derhal 5. Süvari Grup Komutanlığı ile irtibat yaparak emir alacaktır. Kolordu Komutanı 13 Eylül akşamı Özyurt'ta bulunacaktır. 8. Tümen'in 14 Eylül sabahı Özyurt istikametinde 5. Süvari Grubu'nu takip etmesi lazımdır. 5. Süvari Grubu, 12 Eylül'de Fettahoğlu Köprüsü batısında Hacıhüseyin Köprüsü'nden geçen ve Sakarya kuzeyinden Fettahoğlu'na başarı ile taarruz eden Mürettep Tümenle de irtibat yaparak gereken talimatı verecektir. Takviye edilmiş 5. Süvari Grup, her şeyden önce Sivrihisar istikametine yönelecek ve düşman Sivrihisar civarında veya doğusunda herhangi bir hatta durursa, bütün kuvvetiyle yan ve gerilerine taarruz edecektir. Düşman Eskişehir'e doğru çekilmeye devam ettiği takdirde, Süvari Kolordusu, Çifteler - Seyitgazi istikametinde takip edecektir. Çekilen düşmanla her gün ve akşam kesin olarak muharebe temasına gelmek lazımdır. Grubun Piribeyli'den iasesi, Batı Anadolu Menzil Müfettişliği'ne yazıldı. Bununla beraber, sonradan iaşenin Emirdağ'dan temini mümkündür" denmiştir. Bölgeye 12., 3. ve 2. Grup birliklerinin gelmesi ve Batı Cephe Komutanlığının yukarıdaki emri üzerine 5. Süvari Grubu'nun, Özyurt'ta toplanmaya başladığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Grubu'na 8. Tümenle Mürettep Tümen'in emrine verildiği söylenmiştir 8. Tümen'e, 14 Eylül 1921 sabahı Özyurt istikametinde 5. Süvari Grubunu takip etmesi emredilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 265-266.

⁹¹⁵ ATASE Arşivi, K:1293, D:87ce.

Tümeni'ni taktiben 14 Eylül 1921 gecesi Kaşören'e ve 15 Eylül 1921 sabahı oradan hareketle Göktepe'ye varacağı ifade edilmiştir⁹¹⁶

14 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, Özyurt ve çevresinde toplandığı ifade edilmiştir. 14 Eylül 1921 gecesi 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin Kaşören'e getirildiği ve 3. Süvari Tümeni'nin aynı zamanda Çakmak - Külefe - İlyaspaşa Köprü ve geçitlerinin durumunu da keşfetmek üzere Mürettep Tümenle irtibatla görevlendirildiği söylenmiştir. 15 Eylül 1921 sabahı için 3. Süvari Tümeni'nin Sığırcık'a gitmek üzere harekete başladığı bilgisi verilmiştir⁹¹⁷.

15 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun süvari tümenlerinin, genellikle Bostanlar - Sığırcık - Veysel hattına ilerlediği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Bostanlar'a, ilerlediği söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı, 15 Eylül 1921 tarihinde saat 18.30'da 5. Süvari Kolordusu'na verdiği emir üzerine; 5. Süvari Kolordusu'nun Yunan kuvvetlerinin Fettahoğlu Köprüsü'nü güneye geçme teşebbüsleri halinde 2. ve 3. Süvari Tümenleri ile de Alpu ve Sivrihisar'la Kaymaz arasında keşif ve baskın için hazırlığa başladığını vurgulamıştır⁹¹⁸.

⁹¹⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cea.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 129.

⁹¹⁷ 2. Süvari Tümeni'nin Çeltik'te toplandığı vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının Kaşören'e geldiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu emrine verilip henüz Kavuncu Köprüsü güneydoğusunda Yenice ve çevresinde bulunan 8. Piyade Tümeni'nin, 14 Eylül 1921 gecesi Özyurt'a alındığı belirtilmiştir. 15 Eylül 1921 sabahı için 14. Süvari Tümeni'nin Göktepe'ye, 2. Süvari Tümeni'nin Kaldırım'a ve 8. Piyade Tümeni'nin Kaşören'e gitmek üzere hazırlıklarına başlandığı bildirilmiştir. 13 Eylül 1921 tarihinde Sivrihisar'ı bir baskınla ele geçiren Mürettep Tümen'in, Sivrihisar ve doğusunda bulunduğu ifade edilmiştir. Konya Süvari Alayı ile Tümen Hücum Taburu'nun ise Sivrihisar - Koçaş yolunu örttüğü söylenmiştir. Koçaş batı sirtlarını tutan Yunan Süvari Tugayı'nın 14 Eylül 1921 sabahın erken saatlerinde, 13 Eylül 1921 tarihinde Fettahoğlu Köprüsü'nden çekilmiş olan Yunan İstihkam Taburu da katıldığı anlaşılmıştır. 14 Eylül 1921 tarihinde saat 9.00'da Yunan Süvari Tugayı'nın, Mürettep Tümen'e taarruza başladığı bilgisi verilmiştir. 14 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'ye kadar süren bu çarpışmada, Yunan Süvari Tugayı'nın, çoğunluğu ile Çal Tepesi batısı hattına ve bir kısmı ile de Ballıhisar istikametinde çekilmek zorunda kaldığı dile getirilmiştir. Ballıhisar istikametinde çekilenlerin çoğu İsrailbağları'nda esir alındığı söylenmiştir. 1. Yunan Tümeni'nin, 14 Eylül 1921 tarihindeki muharebelere katılmadığı, ancak 14 Eylül 1921 akşamı Koçaş ve çevresine vararak Dinek kesiminde emniyet düzeni aldığı ifade edilmiştir. 1. Yunan Tümen komutanının, 15 Eylül 1921 tarihi için Yunan Süvari Tugayı Komutanı ile anlaşarak, Yunan Süvari Tugayı'nın, Çal Tepesi - Sivrihisar istikametinde taarruzla Mürettep Tümeni'ni cepheden tespit etmesi istenmiştir. 1. Yunan Tümeni'nin, Sivrihisar güneydoğusu - Aşağıkepen hattına taarruzu kararlaştırılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 282-283.

⁹¹⁸ 15 Eylül 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin Sığırcık'a, 2. Süvari Tümeni'nin Veysel'e yürümüşleri söylenmiştir. 14/15 Eylül 1921 gecesi Uzunbeyli'ye kadar gelen 8. Piyade Tümeni'nin, öğlene doğru, geceyi geçireceği Kaşören'e hareket ettiği ve 16 Eylül 1921 öğle üzeri Kaldırım'da bulunmak emrini aldığı vurgulanmıştır. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin, köprülerin mevcudiyeti halinde Fettahoğlu Köprüsü'nden, mümkün olmadığında Hacıhüseyin Köprüsü civarından geçerek Sivrihisar'a ilerleyeceği ve Mürettep Tümenle irtibat yapmak emrini aldığı dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu birliklerinin Sakarya güneyinde batıya yürümekteyken, Sivrihisar'ı işgal etmiş bulunan Mürettep Tümenle Yunan kuvvetleri arasında muharebe bütün şiddeti ile devam ettiği söylenmiştir. Sabahın çok erken saatlerinde Koçaş ve çevresinde toplanmış olduğu haber alınan bir, iki Yunan tümeninin kuzeye yöneleceği düşünülmüştür. Mürettep Tümen'in büyük kısmı ile Biçer - Beylikahır hattına, süvari kuvvetleriyle de Kaymaz - Beylikahır istikametinde baskın yapması tasarlandığı belirtilmiştir. Ancak 15 Eylül 1921 tarihinde saat 5.00'te Yunan Süvari Tugayı ile 1. Yunan Tümeni'nin birlikte taarruzları karşısında Mürettep Tümen'in, ezilmemek için ağır ağır Ballıhisar - Yakapınar istikametinde çekilmeye başladığı bildirilmiştir. İki süvari alayından ibaret artçının, doğrudan doğruya Mürettep Tümen Komutanı sorumluluğunda ve komutasında olduğu ifade edilmiştir. Mürettep Tümen'in,

16 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 3. Süvari Tümeni'nin Bostanlar'a hareket ettiği bildirilmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde saat 7.30'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emriyle, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Çandır'a ilerlemek üzere tertiplendiği söylenmiştir. 16 Eylül 1921 akşama kadar devam eden muharebeden sonra 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Çandır'a hareketle burada toplandığı ifade edilmiştir⁹¹⁹.

Yunan kuvvetini oylar ve tutarken, Mürettep Tümeni'nin bütün diğer kısımlarının, Mürettep Tümen Piyade Komutanı emrinde, Fettahoğlu ve Hacıhüseyin Köprüleri istikametlerinde çekilmeye başladığı dile getirilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, Yukarıkepen'den daha güneye geçmediği, burada toplandığı ve konuşlandığı vurgulanmıştır. 1. Yunan Tümeni'nden 5. Süvari Alayı'nın Sivrihisar'ı işgal ettiği dile getirilmiştir. 1. Yunan Tümeni'nden 1/38 Evzon ve 4. Yunan Alaylarının, Mürettep Tümeni'ni takibe başladığı ifade edilmiştir. Ancak, 4. Yunan Alayı'nın Ballıhisar'da kaldığı, 1/38 Evzon Alayı'nın Yakapınar hemen güney sırtlarına kadar ilerlediği ve durduğu söylenmiştir. 15 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00 sıralarında Mürettep Tümen'in, 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Alayı keşif bölüğü ile ancak irtibat kurabildiği belirtilmiştir. 1. Yunan Tümeni'nin takibi karşısında Mürettep Tümen'in, Fettahoğlu Köprüsü güneyindeki sırtlara çekildiği bildirilmiştir. Bu muharebede Mürettep Tümen'den ayrı düşen 24. Piyade Alayı'nın 2. Taburunu yalnız başına muharebeler yaptığı anlaşılmıştır. 2. Tabur'un, 16 Eylül 1921 sabahı Hacıhüseyin Köprüsü'nden geçerek Mürettep Tümeni'ne katılacağı ifade edilmiştir. Mürettep Tümen'in Fettahoğlu Köprüsü güneyindeki sırtlara alınmasından sonra, 14. Süvari Tümeni'nin Fettahoğlu Köprüsü'ne sürüldüğü dile getirilmiştir Yunan kuvvetlerinin Yakapınar köyünü yaktığı anlaşılmıştır. Batı Cephesi Komutanlığı 15 Eylül 1921 tarihinde saat 18.30'da 5. Süvari Kolordusu'na verdiği emirde; *"Sakarya'dan Sivrihisar'a doğru çekilmekte olan düşman büyük kısmı önünde Mürettep Tümen'in batıya doğru hareketi ve bu suretle düşmanın menzil hattında erzak ve cephane getirmesini uzun süre engellemesi uygundur. Zorunluk halinde, Süvari Kolordusu ile daha yakından irtibatla bulunmak üzere, güneybatıya doğru çekilmesi mümkündür. Süvari Kolordusu'nun, daima düşmanın yan ve gerilerinde kalmak üzere Sivrihisar batısına yönelmesi uygundur"* denmiştir. Bu emir üzerine 5. Süvari Kolordusu'nun, Yunan kuvvetlerinin Fettahoğlu Köprüsü'nü güneye geçme teşebbüsleri halinde buranın Mürettep Tümenle savunulması ifade edilmiştir. Üstün Yunan taarruzu halinde ise 8. Piyade ve 14. Süvari Tümenleriyle Göktepe kesiminden Yunan kuvvetinin yanına taarruz edeceği bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 292-294.; Vandemir, a.g.e., s. 137.

⁹¹⁹ 16 Eylül 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin Fettahoğlu Köprüsü güney sırtlarında, Mürettep Tümen'in Göktepe'de, 2. Süvari Tümeni'nin Veysel'de bulunduğu ve 8. Piyade Tümeni'nin Kaşören'den Kaldırım'a hareket ettiği ifade edilmiştir. Yakapınar Sırtlarında bulunan 1. Yunan Piyade Tümeni'ne bağlı 1/38 Evzon Alayı'ndan bir müfreze, 16 Eylül 1921 gecesi Fettahoğlu Köprüsü'nü tahrip etmek istediği, fakat köprü muhafızları tarafından açılan ateşlerle geri atıldığı ifade edilmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde sabaha karşı çıkarılan keşif kollarıyla, 1. Yunan Tümen birliklerinin Sivrihisar istikametine çekildikleri tespit edilmiştir. O sıralarda, 15 Eylül 1921 tarihinde Mürettep Tümeni'nden ayrı kalan 24. Süvari Alayı'nın 2. Taburu, Hacıhüseyin Köprüsü'nden geçerek Mürettep Tümeni'ne katıldığı dile getirilmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde saat 7.30'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emriyle, 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Alayı'nı Sivrihisar istikametinde çekilen Yunan birliklerini takibe başladığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın, kuvvetli Yunan mukavemeti ile karşılaştığında, Hacıhüseyin Köprüsü'nden Sakarya güneyine veya Çifteler'e çekildiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin diğer kuvvetlerinin, Sığırcık üzerinden Çandır istikametinde ilerlemek üzere hazırlandığı vurgulanmıştır. Mürettep Tümen'in, Fettahoğlu Köprüsü'nü elde tutmak şartı ile süvari alaylarıyla Sivrihisar'a; 8. Piyade Tümeni'nin Kaldırım'a ilerlemek üzere tertiplendiği söylenmiştir. Mürettep Tümen'e bağlı Konya Süvari Alayı'nın, 52. Piyade Alayı'ndan 2. Tabur'un ve 35. Süvari Alayı'nın, Fettahoğlu Köprüsü'nden geçerek Ballıhisar istikametinde harekete başladığı ifade edilmiştir. Bu kuvvetlerin 3.000 - 4.000 süvari ve kuvvetli piyadeden kurulu bir kol zanneden 1. Yunan Piyade Tümeni'nin ve Yunan Süvari Tugayı'nın, Sivrihisar'ı terk ederek kuzeydoğusunda toplandığı anlaşılmıştır. 16 Eylül 1921 tarihinde saat 14.30'da 12. Yunan Tümeni'nden bir topçu bataryası ile takviyeli 46. Yunan Alayı'nın Musluk Boğazı'ndan Fettahoğlu Köprüsü'ne ilerlediği tespit edilince Mürettep Tümen'in olduğu gibi bu Yunan kuvvetine yöneldiği dile getirilmiştir. 16 Eylül 1921 akşama kadar devam eden muharebeden sonra, 46. Yunan Alayı'nın, çok malzeme bırakarak Bozdağ ve Günyüzü dağı istikametinde dağıldığı vurgulanmıştır. 30 ölü ve yaralı ile iki yüklü arabayı bırakmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Ele geçirilen bir otomobilde bavul içinde Anastasios Papulas'ın beş nişanı ile bir kırbacının da ele geçirildiği söylenmiştir. Muharebe sonunda Fettahoğlu'nda toplanan Mürettep Tümen, 14. Süvari Tümeni ve 8. Tümen'in, Buzluca istikametinde harekete geçtikleri anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin, başka bir emir verilmediği takdirde, 17 Eylül 1921 tarihinde Benliyaver - Ablak - Belpınar - Çifteler - Kırgız Dağı istikametine ilerlemekle görevlendirildiği söylenmiştir. 16 Eylül 1921 tarihindeki hareket sonucunda, 5. Süvari Kolordusu'nun, Yukarı Sakarya güneyinde Çandır - Benlikuyu - Buzluca kesimine ulaştığı belirtilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 300-301.; Vandemir, a.g.e., s. 142.

17 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu birliklerinden 3. Süvari Tümeni'nin Çifteler'den Hamidiye'ye varacağı bildirilmiştir. Gece yarısı dinlendikten sonra Alpu istikametine Yunan kuvvetinin gerilerine hareket etmesi söylenmiştir⁹²⁰.

17 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni yay olan topçusunu bu geniş harekete birlikte götürmeyip daha sonra aldırarak kaydıyla Çifteler'de 29. Süvari Alayıyla birlikte bırakmıştır. 3. Süvari Tümeni ise 17 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'da hareket ederek gece Mahmudiye'ye gelmiş ve burada gecelemiştir⁹²¹.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 18 Eylül 1921 tarihinde sabah erkenden yapılan gözetlemede, Sivrihisar - Kaymaz arasında hiçbir Yunan kuvvetinin hareketi ve mevcudiyetinin görülmediği söylenmiştir. Alınan bilgiler doğrultusunda Yunan kuvvetlerinin Sivrihisar çevresi ve kuzeyinde toplanmış olduğu, buradan demir yolu boyunca Eskişehir'e doğru çekilmekte oldukları bilgisi alınmıştır. 3. Süvari Tümeni güneşin doğuşuyla beraber Mahmudiye'den hareketle Hamidiye - Lütfiye üzerinden 18 Eylül 1921 tarihinde öğle üzeri Sarıkavak'a vardığı ve Sarıkavakça Dağı - Ağapınar - Alpu istikametlerinde emniyet birliklerini sürerek muhafaza altına aldığı vurgulanmıştır. Alpu'nun iki tabur kadar bir kuvvet (Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nden bir müfreze) ile tutulmuş olduğu görülmüştür. 3. Süvari Tümeni'nin cephanesi azaldığından karanlıkta muharebeyi kesmiş ve Lütfiye köyüne gelerek geceyi burada geçirmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Çifteler'e bıraktığı 29. Topçu Alayı da 5. Süvari Kolordusu'nun emriyle 3. Süvari Tümeni'ne katılmak üzere Hamidiye istikametinde sürülmüş ve akşam Mesudiye'ye varmıştır⁹²².

⁹²⁰ 17 Eylül 1921 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin Sakarya başına (Çifteler güneyine), 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar'a (Kolordu karargâhı bu tümenle beraber), Mürettep Tümeni'nin Eskialikel batısı - Başkurt bölgesine ve 8. Tümeni'nin Ablak'a ilerlediği söylenmiştir. Birliklerin geceyi buralarda geçirmişleri ifade edilmiştir. 6. Tümeni'nin kuruluşunda olup şimdiye kadar Mürettep Tümen emrindeki 52. Piyade Alayı'nın, 6. Tümen'e iade edileceği belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, 18 Eylül 1921 tarihi için piyadeleriyle Mandıra - Ertuğrul köyü arasından ve süvari birlikleriyle Kırgız Dağı istikametinde ilerlemek kararında olduğu Batı Cephesi Komutanlığına bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 307.; Vandemir, a.g.e., s. 150.

⁹²¹ Vandemir, a.g.e., s. 150.

⁹²² 18 Eylül 1921 tarihinde sabah erkenden 14. Süvari Tümeni'nin Hamidiye'ye, 2. Süvari Tümeni'nin Kırgız Dağı istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir. Başkomutanlığın onayı ve Batı Cephesi Komutanlığının emriyle piyade alaylarının 8. Tümen'e, süvari alaylarının 2. Süvari Tümeni'ne verilmek suretiyle kaldırılması kararlaştırılan Mürettep Tümen'in Mahmudiye'ye, 8. Piyade Tümeni'nin Ertuğrul köyü istikametinde hareket ettiği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni tarafından Hamidiye'nin, 2. Süvari Tümeni tarafından Arapören'in işgal edildiği söylenmiştir. Mürettep Tümen'in Mahmudiye'yi, 8. Piyade Tümeni'nin Ertuğrul köyü - Mandıra bölgesini işgal ettiği tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Çifteler'e geldiği belirtilmiştir. Yapılan keşif ve incelemelere göre; 18 Eylül 1921 tarihinde saat 16.00'ya doğru 1. ve 2. Yunan Tümenlerinin Sivrihisar civarında olduğu, Mahmudiye ve Ertuğrul köyü genel istikametlerinde çekilmekte oldukları; bir piyade alayının Bahçecik'e vardığı, Alpu'dan Sarıkavakça Dağı'na doğru bazı Yunan birliklerinin ilerledikleri ifade edilmiştir. Mürettep Tümen'e bağlı, 35. ve Konya Süvari Alayları ile İstihkam Müfrezesini 2. Süvari Tümeni'ne, 1. ve 2. Milis Alaylarının 6. Tümen'e verileceği, 52. Piyade Alayı'nın 8.

5. Süvari Kolordusu birlikleri için 19 Eylül 1921 tarihi çok hareketli olduğu ifade edilmiştir. Sarıkavakça Dağı'nı Alpu - Ağapınar hattındaki Yunan kuvvetine karşı tutmuş bulunan 3. Süvari Tümeni'nin, Alpu'dan ilerleyen Yunan Karma Müfrezesi ve Derbent Çiftliği'nden ilerleyen Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin taarruzlarını geri püskürttüğü vurgulanmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin 19 Eylül 1921 tarihinde saat 13.00'te Karahöyük'e yaptığı baskında, buradaki topluluğu dağıttığı ve erzak ile eşya dolu dört arabayı ele geçirdiği bilgisi verilmiştir. 13 Yunan erinin öldürüldüğü, 10. Yunan Tümeni'ne bağlı 3 eri esir aldığı ve demir yoluna ulaşarak da telgraf hattını kestiği bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordusu ve Hamidiye'de bulunan 14. Süvari Tümeni ile hiçbir irtibatının kalmadığı dile getirilmiştir. Buna rağmen, Yunan Ordusu gerisinde baskınlara devam etmek üzere, emniyet birliklerinin Sarıkavakça Dağı'nda bırakarak, 19 Eylül 1921 gecesini Lütfiye'de geçirdiği anlaşılmıştır⁹²³.

Piyade Tümeni'ne verilmek suretiyle 18 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te Mürettep Tümen'in tamamen kaldırıldığı anlaşılmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 312-313.; Vandemir, a.g.e., s. 156.

⁹²³ 2. Süvari Tümeni'nin, Kırgız Dağı'nı Yunan kuvvetine kaptırmamak ve Sivrihisar istikametinde taarruza başlayacak olan Kolordu birliklerinin gerilerini emniyet altında bulundurmak amacı ile Yanakkapan istikametinde ilerleyen Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin öncü alayına Mahmudiye'deki 35. ve Konya Süvari Alayları ile birlikte taarruza başladığı bildirilmiştir. Bu sırada 2. Süvari Alayı'nın da Seyitgazi'deki Yunan birliğine baskına gittiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nden Kırgız Dağı'na doğru ilerleyen birliklerin gerisine etkili olmaları yüzünden, Yunan kuvvetinin büyük kısmı ile Serçesivrisi Tepesi gerisine ve Konya Süvari Alayı'nın ise Mecidiye Çiftliği'ne çekildiği ifade edilmiştir. Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nden ayrı kalan ve Mecidiye Çiftliği civarında Ağapınar'dan Seyitgazi'ye gitmekte olan 11 kamyonlu Yunan kolunun, şoförleri ile birlikte 35. Süvari Alayı tarafından ele geçirildiği söylenmiştir. 35. Süvari Alayı'nın, kamyonlardan 6 tanesini yok ettiği, ekmeğe yüklü 5 kamyonun da beraberinde olduğu halde, Hamidiye - Cönger arasındaki Yunan ordugahları içinden geçerek Çifteler'e geldiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Alayı'nın, Seyitgazi'ye yaptığı baskında, buradaki Yunan alayını Derbent Çiftliği istikametinde çekilmek zorunda bıraktığı anlaşılmıştır. Seyitgazi'de ele geçirilen 2. Yunan Kolordu karargâhının evrak dosyalarının imha edildiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Alayı'nın, 19 Eylül 1921 akşamı Çiçengöç doğusundaki sırtlara çekildiği vurgulanmıştır. Hava karardığı sırada Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin Kırgız Dağı'nın batı eteklerini tuttuğu, 2. Yunan Tümeni'nin de Hamidiye'yi işgal ettiği belirtilmiştir. Sivrihisar'a baskın için güneş doğarken Hamidiye - Cönger - Kaymaz istikametinde ilerleyen 14. Süvari Tümeni'nin, 19 Eylül 1921 tarihinde saat 14.00'ten sonra Yaverviran - Kaymaz hattı doğusundan 1. ve 9. Yunan Tümenleri ve Yunan Süvari Tugayı'nın batıya, Balçıkhisar üzerinden de 2. Yunan Tümeni'nin ilerlediği ifade edilmiştir. Bu sırada Koşmat ile Halilbağı arasındaki bölgeden de 5. ve 13. Yunan Tümenlerinin güneybatıya doğru ilerlediği dile getirilmiştir. Kaymaz güneybatısında 9. Yunan Tümeni'nin öncülerıyla muharebeden sonra 14. Süvari Tümeni'nin Çifteler doğusundaki Mandıra istikametine çekildiği ve burada toplandığı söylenmiştir. 19 Eylül 1921 tarihinde akşama doğru 9. Yunan Tümeni'nin Kaymaz'a, 1. Yunan Tümeni'nin Yaverviran kuzeyine geldiği ve 1. Yunan Tümeni'nin Zaferhamit batısında emniyet tertibi aldığı bildirilmiştir. Bağımsız Süvari Tugayı'nın da 1. Yunan Tümeni'nin emniyet birlikleri gerisinde toplandığı ifade edilmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin, büyük kısmı ile Serçesivrisi Tepesi doğusu - Çifteler genel hattında mevzilendiği belirtilmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin Hücum Taburu'nu, Çandır doğusunda Akköprü ile Buzluca güneybatısında Abidin Çiftliği arasındaki sırtları tutmak için Sarısu kuzeyinde ilerlemek için harekete geçirdiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetlerinin Sivrihisar bölgesinden batıya doğru çekilmekte olduklarının öğrenilmesi ve Körhasan geçidi kuzeydoğusundaki sırtlarda üç Yunan süvari bölüğü ile karşılaşması üzerine Hücum Taburu'nun, 19 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'de Sarısu güneyine geçerek Körhasan Geçidi güneyindeki sırtları tuttuğu ifade edilmiştir. 8. Tümen'in, bulunduğu mevzide savunma tertibini geliştirdiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Albay Fahrettin Paşa'nın; "düşman büyük kısımlarının bugün akşama kadar Akvıran - Kaymaz - Koşmat hattına vardığını; Kolordunun 20 Eylül günü Çifteler doğusundaki Mandıra - Ertuğrulkışlası - Mahmudiye - Hamidiye hattında muharebeyi kabul edeceğini" denilerek Batı Cephesi Komutanlığına bildirildiği dile getirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 320-321.; Vandemir, a.g.e., ss. 162-163.

5. Süvari Kolordusu'nun 20 Eylül 1921 tarihinde sabah 8. Piyade Tümeni'nin, Mandıra - Ertuğrul köyü hattı batısında mevzide olduğu vurgulanmıştır. 8. Piyade Tümeni hücum taburunun, Körhasan geçidi güney sırtlarında mevzide bulunduğu ve geçidin kuzeyindeki Yunan süvari birliği ile temasta olduğu bilgisi verilmiştir. 19 Eylül 1921 tarihinde Mandıra batısı bölgesinde toplanan 14. Süvari Tümeni'nin, 20 Eylül 1921 tarihinde saat 6.00'da hareketle Mahmudiye'ye girdiği ve buranın batısındaki mevzilere yerleştiği belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Lütfiye'de bulunduğu söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni Sarıkavakça Dağı'ndan Hamidiye'ye gelmiş, bu bölgenin Yunan kuvveti tarafından işgali üzerine tekrar kuzeye Kalkanlı'ya çekilmiş ve oradan Mümin Çiftliği'ne gelmiştir. Taşlık'ta Yunan birliklerine rastlamış, 2. Yunan Kolordusu'nun birlikleriyle çarpışmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin, 20 Eylül 1921 tarihinde saat 6.30'da Lütfiye'den hareket ederek Hayriye - Dışören - Taşlık - Ayvalı üzerinden ilerlediği ve 20 Eylül 1921 tarihinde saat 16.00'da Şücaeddin Veli Türbesi'ne geldiği bilgisi verilmiştir⁹²⁴. 3. Süvari Tümeni'nin de Ağapınar doğusunda demir yolu hattını 4 araba ile 1 otomobil ele geçirdiği ve 5 esir aldığı dile getirilmiştir⁹²⁵.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 21 Eylül 1921 tarihinde saat 16.00'da Şücaeddin Veli Türbesi'nden gelen 3. Süvari Tümeni'nin Örencik güneydoğu sırtlarını tuttuğu ve 8. Tümen'in muharebesine katıldığı ifade edilmiştir. Fakat 1. Yunan Tümeni'nden bir

⁹²⁴ 2. Süvari Tümeni'nin emniyet birlikleri hariç Serçesivrisi Tepesi gerisinde, 5. Süvari Kolordu karargâhının Çifteler'de bulunduğu söylenmiştir. 19 Eylül 1921 tarihindeki harekattan sonra bölgedeki Yunan kuvvetlerinden 1. Yunan Tümeni'nin Yaverviran kesiminde, Yunan Süvari Tugayı'nın Zaferhamit'te, 9. Yunan Tümeni'nin Kaymaz'da olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, 2. Yunan Tümeni'nin Hamidiye'de, Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin de Hayriye - Arapören kesiminde buldukları ifade edilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde sabahın erken saatlerinde yapılan keşiflerde, Sivrihisar ve batısındaki Yunan kuvvetlerinden 12. Yunan Tümeni'nin Akviran - Kaymaz'da olduğu ve Kaymaz'daki 9. Yunan Tümeni'nin Şerifiye - Hamidiye bulunduğu söylenmiştir. Buna ilaveten, 1. Yunan Tümeni'nin Şerifiye istikametlerinde yürüdükleri, Şerifiye istikametinde bulunan 9. Yunan Tümeniyle birlikte iki süvari alayının (Yunan Süvari Tugayı) bulunduğu tespit edilmiştir. Koşmat ve civarındaki 5. ve 13. Yunan Tümenlerinin de Lütfiye ve Hamidiye istikametlerinde hareket halinde olduğu vurgulanmıştır. 20 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00 sıralarında Hamidiye'deki 2. Yunan Tümeni'nin, zayıf bir kuvvetiyle Mesudiye'yi işgal ettiği ve batı sırtlarını tuttuğu, diğer kuvvetleriyle Kırgız Dağı'na yöneldiği anlaşılmıştır. Hayriye - Arapören bölgesindeki Bağımsız Yunan Süvari Tümeni'nin Seyitgazi istikametinde ilerlediği belirtilmiştir. Her iki tümenin Kırgız Dağı - Seyitgazi doğusu hattını tuttuğu dile getirilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde saat 11.00'de Çiçengöç istikametinde ilerleyen bir Yunan alayının karşısında bu sırtları tutmakta olan 2. Süvari Alayı'nın, Cevizli - Bardakçı istikametine çekildiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Çifteler'e gittiğini köylülerden öğrenen 2. Süvari Alayı, 20 Eylül 1921 gece yarısından önce Koruhöyük'e geldiği ifade edilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde saat 14.30'da Şerifiye'ye varan 1. Yunan Tümeni'nden takviyeli bir taburun Mahmudiye doğu ve batı sırtlarına yaptığı taarruz üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin Serçesivrisi Tepesi'ne çekilmeye başladığı vurgulanmıştır. 1. Yunan Tümeni'ne bağlı taburun Seyit Suyu'nu güneye geçmediği söylenmiştir. Sarısu doğusundaki Yunan kuvvetlerinin batıya doğru çekilmeye devam ettiklerini tespit eden 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 19 Eylül 1921 tarihindeki harekatta çok yorgun düşen 2. Süvari Tümeni'ni, 8. Piyade Tümeni'nden 52. Piyade Alayıyla takviye ettiği anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni ile 8. Piyade Tümeni'nin birlikte Çiçengöç - Seyitgazi istikametinde ilerlediği söylenmiştir. Ancak, Malyabaşı Tepesi - Çiçengöç hattının Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş olduğu anlaşılmış, 14. Süvari Tümeni'nin Serçesivrisi Tepesi güneyinde, 8. Piyade Tümeni'nin Mecidiye Çiftliği'nde kaldığı bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 328-330.; Vandemir, a.g.e., ss. 177-178.

⁹²⁵ Vandemir, a.g.e., s. 175.

alayının Çiçengic doğusundan Ortaoba istikametinde ilerlemesi yüzünden, 8. Tümen ve 3. Süvari Tümen Komutanlarının Bardakçı kesimini Yunanlılara kaptırmamak için anlaştıkları ve 21 Eylül 1921 tarihinde saat 19.00'dan sonra 3. Süvari Tümeni'nin Bardakçı kuzeyine, 8. Piyade Tümeni'nin Belören'e çekilmeye başladıkları bilgisi verilmiştir⁹²⁶.

21 Eylül 1921 tarihindeki harekâtın sonucu ve olaylara gelinecek olunursa, 5. Süvari Kolordusu'nun 18 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin Sarıkavakça Dağı'na kadar, büyük kısmı ile de Çifteler - Mahmudiye - Seyitgazi bölgesine girdiği söylenmiştir. Ancak, en hassas geri ve güney yanında yakından bir baskına uğraması ihtimali olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Yunan Ordusu'nun, 18 Eylül 1921 tarihinden itibaren bir taraftan Eskişehir doğusundaki mevzilere çekilmeye devam ederken, diğer taraftan özellikle 1. Yunan Kolordusu ile doğudan, Yunan Bağımsız Tümeniyle batıdan 5. Süvari Kolordusu'na taarruza başladığı vurgulanmıştır. Yunan Ordusu'nun, 21 Eylül 1921 tarihinde tehlikenin oldukça önemli bir kısmını etkisiz hale getirdiği belirtilmiştir. Buna ilaveten, sağ kanadı ile savunacağı mevziinin sağ (güney) kanadını 5. Süvari Kolordusu'na karşı 1., 2. ve Bağımsız Yunan Tümenleri ile tuttuğu söylenmiştir. 12. Yunan Tümeni'nin Mahmudiye'yi işgal ederek 5. Süvari Kolordusu'nun kuzey yanına kuzey ve batısından çevirdiği bilgisi verilmiştir⁹²⁷. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, İhsaniye'den 21 Eylül 1921 tarihinde saat 21.30'da Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 21 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'te 3. Süvari Tümeni'nin Şücaeddin Veli Türbesi'nden Örencik'e gelerek 8. Tümen'in sol kanadına katıldığı ifade edilmiştir. 21 Eylül 1921 gecesi 8. Tümen ve 3. Süvari Tümeni'nin

⁹²⁶ Kırgız Dağı - Seyitgazi genel hattını tutmuş olan 2. ve Bağımsız Yunan Tümenlerinin karşısında bulunan 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının 53 numaralı emri gereğince, Yunan menzil hatlarını tahrip ve gerilerinde taciz hareketına devam edeceği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı Konya ve 35. Süvari Alaylarının Okçu ve Balçıkhisar istikametlerinde giriştikleri baskın hareketında Yunan Süvari Tugayı ve 1. ve 12. Yunan Tümenleri artçıları ile çatışmaları üzerine mevzi çekildikleri belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alayı'nın da Koruhöyük'ten Çifteler'e geldiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin Kırgız Dağı istikametinde sürdüğü 3. Süvari Alayı'nın, 1. ve 2. Yunan Tümenlerinin Mesudiye ve Kırgız Dağı üzerinden Çiçengic genel istikametinde ilerlemesi yüzünden, çekilerek Mecidiye Çiftliği kuzey sırtlarını tuttuğu belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni, Yunan kuvvetinin güneye ilerlemesine imkan verdiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 20 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de bütün birlikleriyle Hamitli'de toplandığı anlaşılmıştır. Mecidiye Çiftliği - Hamitli hattında bir alayla emniyet tertibi aldığı bilgisi verilmiştir. 6. Tümen'in Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlangıcından beri emrinde bulunan 52. Piyade Alayı'nı ve Körhasan geçidindeki Hücum Taburu'nu 2. Süvari Tümeni'ne bırakan 8. Tümen'in, 21 Eylül 1921 tarihinde saat 5.00'te, Hamitli - Ortaoba yoluyla Seyitgazi'ye ilerlediği ifade edilmiştir. Öncü alayının Çiçengic güney sırtlarına vardığı 21 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'de, 1. Yunan Tümeni'nden bir alayın da aynı yönde harekete geçtiği dile getirilmiştir. Çiçengic güneyi - Örencik hattını süratle tutan 8. Tümen'in, 21 Eylül 1921 tarihinde öğleden sonra 1., 2. ve Bağımsız Yunan Tümenlerinden birer alayın taarruzu karşısında direndiği ve çok zayıyata uğrayan Yunan alaylarının durduğu söylenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 339.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 188.

⁹²⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 340.

Bardakçı'ya geleceği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni Sarıkavakça Dağı'ndan Hamidiye'ye gelmiş oradan Yunan kuvvetine denk geldiğinden tekrar Sarıkavakça'ya geri döndüğü ve ardından Kalkanlı Mümin istikametine harekete geçtiği bildirilmiştir. Kalkanlı Mümin istikametinde Yunan kuvvetiyle muharebeye tuttuğu ve ondan sonra Taşlık üzerinden Şücaeddin Veli Türbesi'ne ulaştığı söylenmiştir. Şücaeddin Veli Türbesi'nde Yunan kuvvetiyle dört saat muharebe edildiği, Yunan kuvvetini esir aldıktan sonra Örencik'e geldiği ve yanında 15 esir getirdiği bilgisi verilmiştir⁹²⁸.

22 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği belirtilmiştir. Yapılan keşifler ve halktan alınan bilgilerden Mahmudiye'deki 12. Yunan Tümeni'nin erkenden Hamidiye istikametinde çekilmiş olduğu; Hamidiye civarındaki Yunan Süvari Tugayı'nın da Eskişehir istikametinde çekildiği öğrenilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Bünheşit'e geldiği ifade edilmiştir⁹²⁹.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 23 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin Karaağaç - Han bölgesine yerleştiği belirtilmiştir⁹³⁰. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 23 Eylül 1921 tarihinde 2. Kolordu Komutanlığına gönderdiği telgrafta⁹³¹; 3. Süvari Tümeni'nin Han hattı - Karaağaç - Yazılı mıntıkasında bulunarak Seyitgazi'deki Yunan kuvvetinin güney batıya hareketini ve bu istikametinden menzil teması edip etmediğini sürekli olarak keşif ve inceleme yapacağı dile getirilmiştir⁹³². 3. Süvari Tümeni, Yazılı'ya 29. Süvari Alayı'ndan bir keşif bölüğünü ve Karaağaç'a 28. Süvari Alayı'ndan bir keşif

⁹²⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 190.

⁹²⁹ 13. Süvari Alayı'nın, Yunan kuvvetlerinin gece Mahmudiye'yi boşalttığından dolayı buraya girdiği ve güneybatı sırtlarında emniyet altına aldığı anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin durumunda değişiklik olmadığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümen cephesindeki Yunan kuvvetinin Çiçengiç - Cevizli güneyi hattını tuttuğu ifade edilmiştir. Malyabaşı çevresinde grup grup 1. Yunan Tümeni'nin toplandığı; Uyuz Tepe - Düztepe hattının Yunan kuvvetlerince işgal edildiği; Kırgız Dağı doğu sırtlarının zayıf Yunan kuvvetleriyle grup grup tutulduğu tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin muhtemel bir hareketini önlemek üzere, Akarsu doğu sırtlarını bir alayla ve 8. Tümen'e bağlı Hücum Taburu ile Hamitli - Bardakçı hattını tuttuğu bildirilmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin Han'a geldiği vurgulanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 345-346.

⁹³⁰ Mandıra kesiminde toplu olarak bulunan 2. Süvari Tümeni'nin 22/23 Eylül 1921 gece yarısı 2. Süvari Alayı ile Mahmudiye'yi işgal ettiği ve 2. Süvari Alayı'nın 4. Kolordu'ya bağlı süvari Alayı ile 23/24 Eylül 1921 gecesini burada geçirdiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 13. Süvari Alayı'nın Serçesivrisi Tepesi'nden Çifteler'e, keşif için Kaymaz istikametinde sürülmüş olan 35. Süvari Alayı'nı Çifteler doğusundaki Mandıra'ya aldırıldığı ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 22 Eylül 1921 tarihindeki durumunda olduğu vurgulanmıştır. 8. Piyade Tümeni'nin Hamitli - Koruhöyük bölgesine, 5. Süvari Kolordu karargâhının ise Kadıkuyusu'na yerleştiği belirtilmiştir. Yapılan keşiflerle, 9. Yunan Tümeni'nin Düztepe - Malyabaşı hattını işgale başladığı; Malyabaşı civarındaki 1. Yunan Tümeni'nin Hamidiye üzerinden Eskişehir'e doğru çekildiği bildirilmiştir. Ayrıca, Çiçengiç civarındaki 2. Yunan Tümeni'nin Seyitgazi'de toplanmaya ve Kalkanlı - Yanakkapan kesimindeki 5. Yunan Tümeni'nin de 2. Yunan Tümeni'nin boşalttığı mevzileri işgale başladığı ifade edilmiştir. Buna ilaveten, 13. Yunan Tümeni'nin Şahdan - Dışören - Yeniköy bölgesine alındığı; diğer Yunan Bağımsız Tümeni'nin ise Yeniköy civarından Eskişehir'e doğru yürüdüğü tespit edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 349-350.

⁹³¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cp.

⁹³² ATASE Arşivi, K:1293, D:87cq.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 214.

bölüğünü göndererek Yunan kuvvetiyle temasını sürdürmüştür. 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısımlarıyla ve karargâhla da Han'da kalmıştır⁹³³.

24 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'nden 29. Süvari Alayı'nın, Akin - Çörez Boğazı - Sarıcaova ve Ayazın istikametlerinde keşif ve örtme görevi ile Kümbet'e yollandığı vurgulanmıştır⁹³⁴.

25 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun durumunu muhafaza ettiği ifade edilmiştir. Yapılan keşifler ve alınan haberlerin sonucuna göre; 12. Yunan Tümeni'nin Hamidiye'den sonra Eskişehir'e gittiği; 5. Yunan Tümeni'nin Çiçengiç - Cevizli hattını tuttuğu söylenmiştir. 13. Yunan Tümeni'nin Dışören - Yeniköy kesiminde bulunduğu; bir Yunan süvari alayının 25 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'de Kırka'ya girerek bir müfreze ile Yerbasan'ı işgal ettiği tespit edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 29. Süvari Alayı'nın, Kümbet'te bir bölük bırakarak Yapıldak'ta toplandığı vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının Bağlıca'ya yerleştiği bilgisi verilmiştir⁹³⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Bağlıca'dan 25 Eylül 1921 tarihinde birliklerine gönderdiği Kolordu emrinde; Yunan kuvvetinin birkaç günden beri kuzeyden Seyitgazi'ye doğru yürüyüş kollarının geldiği ifade edilmiştir. Çay - Bolvadin hattındaki Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar'a doğru çekildiği ve bu mıntıkanın da Türk müfrezeleri tarafından işgal edildiği bildirilmiştir. Türk Ordusu ileri birliğiyle Beylikahır - Kaymaz - Mahmudiye hattında sol tarafı teşkil eden 2. Kolordu'nun Kaldırım civarında olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu birliğinin 26 Eylül 1921 sabaha kadar bulunacakları mıntıklarında ve 3. Süvari Tümeni'nin Kıymet - Han mıntıkasında kalacağı, ayrıca 3. Süvari Tümeni'nin Seyitgazi - Afyonkarahisar'ı keşif ve gözlem yapması istenmiştir⁹³⁶.

3. Süvari Tümeni'nin Kümbet kuzeybatısındaki Karaören köyüne sürülen keşif kolunun 26 Eylül 1921 tarihinde saat 8.30'da: "*Düşman iki tümen kadar kuvveti kuzeyden gelerek Karaören civarında 26 Eylül 1921 tarihinde saat 8.30'da toplanmış ve iki yürüyüş kolu halinde Karahisar istikametine inmekte imiş.*" diyerek rapor vermiştir. İşte bu haber 27 Eylül 1921 tarihinde güneyde toplanmak yerine 8. Tümen'in bulunduğu

⁹³³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 214.

⁹³⁴ 2. Süvari Tümeni'nin, Ertuğrul köyü - Çifteler - Mandıra bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir. 6. Piyade Tümeni'nden geçici olarak emrine verilen 52. Piyade Alayı'na, Emirdağ üzerinden Bolvadin'e hareket etmesi emri verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Bünheşit - Kadıkuyusu bölgesine alındığı belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 355.

⁹³⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 361.

⁹³⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87csa.

verde kalmasını süvari tümenlerinin batıya doğru Yunan kuvvetiyle temasa sürülmesini gerektirmiştir⁹³⁷.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 26 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni'nin, büyük kısmının Han'da olmak üzere, Kümbet - Yapıldak - Han bölgesinde yerleştiği bildirilmiştir. 26 Eylül 1921 tarihinde akşama doğru, Seyitgazi güneybatısındaki üç Yunan tümeninden ikisinin Çörez Boğazı yolu ile Döğer istikametinde ilerlediğini, birlik keşif raporlarından öğrenildiği bilgisi verilmiştir. Bu raporu öğrenen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 26 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'de bu Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine, 3. Süvari Tümeni ile Köroğlu Kalesi'ne taarruz etmesi istenmişse de emrin 3. Süvari Tümeni'ne ulaşmadığından hareketin yapılmadığı ifade edilmiştir⁹³⁸.

Genelkurmay Başkanlığı'nın, Bağlıca'dan 26 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu hakkında Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Eylül 1921 akşamki planı doğrultusunda, 3. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Han'da, bir alayıyla ise Kilis ve Yapıldak'ta bulunduğu ifade edilmiştir⁹³⁹.

27 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, iki Yunan tümeninin (gerçekte yalnız 2. Yunan Tümeni) Seyitgazi'den Afyonkarahisar'a hareketle 27 Eylül 1921 akşamı Afyonkarahisar kuzeyine varacakları ihtimali üzerine taarruzdan vazgeçtiği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, Kilise üzerinden hareketle 27 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'de, 29. Süvari Alayı da dahil, Eski Eymir'in kuzeydoğusunda toplandığı

⁹³⁷ Vandemir, *a.g.e.*, s. 234.

⁹³⁸ Afyonkarahisar'daki Yunan kuvvetinin henüz takviye edilmeden, Seydiler - İscehisar - Kozluca hattından 30 Eylül 1921 tarihinde taarruz etmek amacıyla 2. Süvari Tümeni'ni 26 Eylül 1921 sabah erkenden Alibey - Karaağaç bölgesine alındığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin buradan Bayat'a intikal ederek Bavurdu ve Seydiler'e birer alay sürdüğü ifade edilmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin, Mecidiye Çiftliği - Bardakçı hattındaki Süvari Alayı ile Hücum Taburunu mevzilerinde ve iki toplu bir topçu bataryası ile takviyeli bir alayını Hamitli'de bırakarak Kadıkuyusu - İskankuyu kesiminde toplandığı vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nden 55. Süvari Alayı'nın, Batı Cephesi Komutanlığının 26 Eylül 1921 tarihinde saat 2.00'de verdiği emirle, Polatlı'ya gitmek üzere Sivrihisar - Kavuncu Köprüsü yolu ile hareket ettirildiği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin bir alayının Çifteler'de kaldığı, diğer birliklerinin Karaağaç - Kozviran - Sarıkavak bölgesinde toplandığı belirtilmiştir. 26 Eylül 1921 tarihinde akşama doğru, Seyitgazi güneybatısındaki üç Yunan tümeninden ikisinin Çörez Boğazı yolu ile Döğer istikametinde ilerlediğini birlik keşif raporlarından öğrenildiği bilgisi verilmiştir. Bu raporu öğrenen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 26 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'de bu Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine, 2. Süvari Tümeni'nin Ayazın istikametlerinde taarruz emri vermiş ise de emir birliğe ulaşmadığından bu hareketin yapılmadığı söylenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 364.

⁹³⁹ 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Bayat'ta, bir alayıyla Seydiler - Bavurdu'da olduğu söylenmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin Kazıköy - Bünheşit mıntıkasında toplandığı dile getirilmiştir. 8. Tümen'in yalnız bir taburunun Bardakçı'da olduğu vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin bir alayıyla Hamitli'de, büyük bir kısmıyla da Bağlıca kuzeyindeki Sarıkavak - Karaağaç köylerinde konuşlandığı bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 55. Süvari Alayı'nın Sivrihisar - Kavuncu yoluyla Polatlı'da yürüyüşte olduğu ve 52. Piyade Alayı'nın Emirdağ - Bolvadin üzerinden 6. Tümen'e hareket halinde olduğu belirtilmiştir. ATASE Arşivi, K:1340, D:110.; ATASE Arşivi, K:1218, D:10.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 234.

söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 28. Süvari Alayı'nı da Eski Eymir'e sürdüğü vurgulanmıştır⁹⁴⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 27 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 3. Süvari Tümeni'ne bağlı 21. Süvari Alayı'nın iki ağır üç hafif, 28. Süvari Alayı'nın bir ağır üç hafif, 29. Süvari Alayı'nın bir ağır üç hafif, muhabere müfrezesi, iki Krup cebel topçu bataryasından oluştuğu bilgisi verilmiştir⁹⁴¹.

3. Süvari Tümeni 27 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Tekeköy istikametinde hareket etmiş kılavuzunun yolu kaybetmesi üzerine ancak 28 Eylül 1921 sabahına kadar Kozviran'a varabilmiştir. Yapıldak'taki 29. Süvari Alayı'na Köroğlu Kalesi istikametinde ilerlemesini emretmiş fakat bağlantı kuramamıştır. 29. Süvari Alayı ancak 28 Eylül 1921 tarihinde öğle üzeri 3. Süvari Tümeni'ne Kozviran'da katılacaktır⁹⁴². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Eylül 1921 gecesini verdiği emirde; 3. Süvari Tümeni Kilis'den Köroğlu istikametine yürüyeceği söylenmiştir⁹⁴³.

⁹⁴⁰ Yaptırıldığı keşifler ve aldığı haberlere göre Seyitgazi güneybatısında Afyonkarahisar'a gitmek üzere üç Yunan tümeninin toplandığını bildiren 8. Piyade Tümeni, Bayat'a gitmek için konakladığı bölgeden hareket ettiği ve saat 24.00'te büyük kısmı ile Emirdağ batısında Gömü'ye vardığı bilgisi verilmiştir. 8. Tümen'in Mecidiye Çiftliği - Bardakçı hattındaki birlikleri yerlerinde kaldıkları tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı Karaağaç'taki 3. Süvari Alayı'nı yerinde bıraktığı ve 27 Eylül 1921 öğle üzeri Han'da toplandığı anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı Seydiler'deki 20. Süvari Alayı hariç, Bavurdu - Ayazın istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhı ve 6. Tümen'in 52. Piyade Alayı'nın Emirdağ'a geldiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun ancak 27 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'den sonra Çörez Boğazi'nde ilerleyen Yunan kuvvetinin bir tümen ve bir süvari alayı ile dört topçu bataryasından ibaret olduğunu tespit edildiğini söylemiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Eylül 1921 tarihinde emredilen hareketin elverişli fırsatlardan faydalanarak yapılması için aldığı yukarıdaki durumu ise Batı Cephe Komutanlığına arz ettiği söylenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 368.

⁹⁴¹ 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alayı'nın iki hafif makineli, 4. Süvari Alayı'nın iki ağır bir hafif, 13. Süvari Alayı'nın iki ağır bir hafif, 21. Süvari Alayı'nın dört ağır makineli, istihdam müfrezesi, muhabere müfrezesi bulunduğu söylenmiştir. İki Krup cebel toplarından ibaret süvari topçu bataryası (bir topçu tamiridir), 19. Alay henüz baladan tümene katılmadığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alayı'nın üç ağır, iki hafif, 5. Süvari Alayı'nın üç hafif, 54. Süvari Alayı'nın iki ağır iki hafif, 55. Süvari Alayı'nın iki ağır üç hafif, istihkam, muhabere müfrezelerinden ve iki Krup cebel topçu bataryalarından ibaret olduğu belirtilmiştir. 8. Tümen'e bağlı 131. Alay'ın sekiz ağır altı hafif, 135. Alay'ın beş ağır üç hafif, 189. Alay'ın beş ağır beş hafif, 52. Alayı'nın hücum taburlarının dört ağır dört hafif, makineli, topçu taburları, dört muhabere dört kudretli (ikisi tamirde) iki cebel obüsü, süvari bölüğü, istihkam muhabere bölükleri muhabere takımı, arabalı cephane kolu, arabalı erzak kolundan meydana geldiği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordu Birlik Merbutası'nın, Meclis Muhafız Bölüğü, iki otomatik, sahra topçu izahat alayının 1. Topçu Bataryası (dört top sevkıyatı 8. Tümen emrindedir). 5. Tümen'in kudretli cebel topçu bataryası (iki top sevkıyatı 2. Tümen emrindedir.), (iki top 14. Süvari Tümeni emrindedir), Seyyar hastane arabalı ve develi bir erzak kolu, cephane kolundan oluştuğu tespit edilmiştir. Süvari alaylarının üç bölük, bir süvari bölüğü (sekizli olmak üzere) dört bölüklüdür. Piyade alayları üç taburludur ifadelerine yer verilmiştir. ATASE Arşivi, K:1218, D:3.

⁹⁴² 27/28 Eylül 1921 gecesini Bavurdu'da geçirmiş olan 2. Süvari Tümeni'nin, 28 Eylül 1921 öğleden sonra Doğanlar üzerinden Eski Eymir'e hareket ettiği ifade edilmiştir. Yapılan keşiflerde, Ayazın - Dinar hattı batısının iki topla takviyeli bir Yunan alayı tarafından tutulmuş olduğu tespit edilmiştir. 3. Süvari Alayı'nı Karaağaç'ta bırakan 14. Süvari Tümeni'nin Bayat'ta toplandığı vurgulanmıştır. 8. Piyade Tümeni'nin 28 Eylül 1921 tarihinde saat 10.30'da Bayat'a geldiği dile getirilmiştir. Mecidiye Çiftliği - Bardakçı hattını süvari alayına devreden 8. Tümen'in, Hücum Taburu ve Hamitli'deki iki topla takviyeli piyade alayının da tümenine katıldığı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Bayat güneyinde Emirali'ye geldiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 30 Eylül 1921 tarihinde Afyonkarahisar'a taarruz için alacağı tertibi 28 Eylül 1921 tarihinde saat 22.00'de Cephe Komutanlığına arz ettiği söylenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 372-373.; Vandemir, a.g.e., s. 241.

⁹⁴³ Vandemir, a.g.e., s. 240.

28 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni 27. Süvari Alayı'nı Eski Eymir'e sürmüş ve bu alay bir bölüğünü Eski Eymir'in güneybatı sırtlarına sürmüş, Teke - Afyonkarahisar yolunu kesmiştir. Büyük kısmıyla Yunan kuvvetinin arkasına geçilerek hazır bir durumda Kozören batı sırtlarında kalmış ve 29. Süvari Alayı da mağlup ederek burada gecelemiştir⁹⁴⁴.

Batı Cephesi Komutanlığı, 28 Eylül 1921 tarihinde Başkomutanlığa ve Genelkurmay Başkanlığı'na saat 24.00'te gönderdiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 3. Süvari Tümeni hariç, 29 Eylül 1921 akşamı Afyonkarahisar kuzeydoğusundaki Kozluca - İncehisar - Mandıra bölgesinde toplanılacağını ve 30 Eylül 1921 tarihinde 6. Tümenle birlikte Afyonkarahisar doğusundaki Yunan kuvvetine taarruz edileceğini ifade etmiştir⁹⁴⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın 28 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'da verdiği 17 numaralı Kolordu emrinde; 3. Süvari Tümeni Sarıcaova'daki Yunan tümeniyle temasını koruyacak, bu Yunan tümeni Altıntaş istikametine giderse devam eden takip ve özellikle gece baskınlarıyla tazyik ederek mümkün mertebe fazla kayıp verdimeye çalışacaktır. Yunan kuvveti Afyonkarahisar'a yönelmişse de 3. Süvari Tümeni yine Yunan kuvvetini takip edecek Afyonkarahisar kuzeyinde Akarca'ya gelecek ve 2. Süvari Tümeniyle bağlantı kuracaktır⁹⁴⁶.

29 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusuna bağlı 3. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği anlaşılmıştır. Yapılan keşiflerden, Seyitgazi'den ilerleyen 1. ve 12. Yunan Tümenlerinin 29 Eylül 1921 gecesini Karaören - Kümbet bölgesinde geçireceği ve Gökbahçe - Dinar köyü istikametine ilerleyeceği öğrenilmiştir⁹⁴⁷.

29 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Tümeni Ayaz'ın doğu sırtlarına kadar ilerlemiş ve arkasında Eski Eymir - Kozören civarına, 2. Süvari Tümeni gelince 5 km kadar kuzeye açılmış ve ileri birlikleri Dinar - Kozören - Hayran - Veliteke hattında geceyi geçirmiştir.

⁹⁴⁴ Vandemir, *a.g.e.*, s. 245.

⁹⁴⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 373.

⁹⁴⁶ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 246-247.

⁹⁴⁷ 28/29 Eylül 1921 gecesini Doğanlar'da geçiren 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlı civarında kaldığı dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Karaağaç'ta kalmış olan 3. Süvari Alayı'nın Yarbasan ve Kümbet istikametlerinde yaptığı keşifte, 1. Yunan Tümeni'nin kolbaşı ile 29 Eylül 1921 tarihinde saat 15.15'te Yarbasan'ı geçerek Kümbet'e ilerlediği tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni diğer birlikleri ile İncehisar'da toplandığı vurgulanmıştır. 8. Piyade Tümeni'nin Mandıra'da toplandığı, Gebeceler kuzeydoğu sırtlarını işgal eden bir Yunan taburuna karşı emniyet tertibi olarak 29 Eylül 1921 gecesini sükûnetle geçirdiği belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Mandıra doğusuna geldiği söylenmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 377.

3. Süvari Tümeni, 29 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Çağırbağ'da değil Gazlıgöl'de olduğunu doğrulamış ve bu tümenin 2. Yunan Tümeni olduğunu doğrulamıştır⁹⁴⁸.

Sonuç olarak 29 Eylül 1921 tarihinde haberleşme ve irtibat araçlarının çeşitli nedenlerden dolayı verimli olamayışı yüzünden, harekâtların olup bittikten sonra birliklerin eline ulaştığı bilgisi verilmiştir. Şüphesiz bu durum, kararların ve yapılacak olan hareketlerin ciddi ve olumsuz etkilerini sebebiyet verdiği anlaşılmıştır. Nitekim Batı Cephesi Komutanlığının Başkomutan ve Genelkurmay Başkanı'na 29/30 Eylül 1921 gecesi verdiği iki raporda bu bakımdan önemli olduğu düşünülmüştür. Bu raporlarda, 3. Süvari Tümeni'nin 28 Eylül 1921 öğle ve 5. Süvari Kolordusu'nun 29 Eylül 1921 saat 8.00'deki raporlarına göre, Afyonkarahisar kuzeydoğusundaki Çayırbağ - Erenler arasında bir Yunan tümeninin ve Kunduzlu - Dinar - İsmailköy bölgelerinde iki alay kadar süvarisinin olduğu söylenmiştir. Kümbet - Akin ve Çörez Boğazı civarında Yunan kuvveti görülmediği ifade edilmiştir⁹⁴⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 29 Eylül 1921 tarihinde gönderdiği 18 numaralı kolordu emrinde; 3. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetiyle Gazlıgöl istikametinde hareket ve Yunan süvarisini uzaklaştırarak Fethibey'e yaklaşması emredilmiştir. Seyitgazi istikametinin gözlenmesi için Teke civarında bir keşif bölüğünün bırakılması istenmiştir⁹⁵⁰.

Afyonkarahisar'a taarruz kararında olup bu taarruzu 2 Ekim 1921 tarihine bırakan Batı Cephesi Komutanlığı, Başkomutanlığın bu taarruzun geciktirilmesi sebepleri ile taarruz emrinin yenilenmesi hakkında 29 Eylül 1921 tarihinde vermiş olduğu emre karşılık düşüncelerini 30 Eylül 1921 tarihinde şu şekilde bildirilmiştir; “1) *Kuvvetli bir düşman piyade tümeni, 28 Eylül'de Sipsin - Kumartaş hattında (gerçekte bu tümenin*

⁹⁴⁸ Vandemir, a.g.e., s. 257.

⁹⁴⁹ Bundan dolayı gerçek duruma ait yeterli bilgi toplandığından pek emin olmayan Batı Cephesi Komutanlığı, 29 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de 4. ve 5. Kolordu ve 6. Tümen Komutanlarına verilen emirde: “*Düşünülen Afyon taarruzunun yapılması için, Afyon – Dumlupınar bölgesinde ve Seyitgazi - Afyon ve Alayunt - Afyon istikametlerinde düşman durumunun tespiti bakımından: a) 4. Kolordu, Seyitgazi'den Afyon istikametinde kuvvet kaydırılıp kaydırılmadığını keşif için mürettep süvari alaylarından birini Bardakçı kesimine gönderecektir. 1 Ekim akşamından itibaren Karaağaç'taki 14. Süvari Tümeni'nin 3. Alayı 4. Kolordu emrinde bulunacaktır. 4. ve 5. Kolordular arasında keşif hududu, Bardakçı - Kırka - Nasuhçal - Çöğürler (mevkiler 4. Kolorduyu dahil) hattıdır. b) 5. Kolordu, Seyitgazi'den Afyon'a doğru düşman harekât ve nakliyatını keşfetmekle beraber, Kütahya - Afyon istikametindeki nakliyatı ve Afyon kuzeyindeki düşman durumunu keşfettirecektir. c) 6. Tümen özellikle Uşak - Afyon hattındaki nakliyatı, Balmağmut ve Afyon doğusundaki düşman kuvvetlerini ve durumlarını tespit edecektir” denmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 378-379.*

⁹⁵⁰ Vandemir, a.g.e., ss. 258-259.

Ilıcahamam bölgesinde olduğu 3. Süvari Tümeni ve 5. Kolordu Komutanlığınca düzeltilerek tekrar bildirilmişti) ve bir süvari tugayı Dinar köyü - Kunduzlu kesiminde bulunmaktadır. Böylece bölgede düşman kuvveti iki misline çıkmıştır. Sonuç olarak, kuvvet dengesi esaslı olarak değişmiştir. 2) Duraklama için geçecek zamandan düşmanın takviye için faydalanması mümkün olacaktır. Bu gece 5. Kolordu ile telsiz irtibatı yoktur. Geri bırakılan harekâtın bugün için yeniden tertip edilmesine maddi imkân bulunmamaktadır. Bugün alınacak bilgi ve yapılacak irtibata göre harekâtın düzenlenmesi zaruri bulunmaktadır” denmiştir⁹⁵¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 30 Eylül 1921 tarihinde, 29 Eylül 1921 tarihindeki emre göre; 3. Süvari Tümeni'nin, 27. Süvari Alayıyla Köroğlu Kalesi'ni tutacağı, bir kısım kuvvetiyle Hayranbaba - Dinar hattındaki Yunan kuvvetlerine ve büyük kısmı ile de Fethibey istikametinde olacağı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, Çayırbağ istikametinde ilerlediği ifade edilmiştir. Ancak, 2. Süvari Tümeni'nin Beyyazı kuzey sırtlarını tutan Yunan kuvvetini atarak Fethibey istikametinde bir alayla yaptığı baskın sırasında Gazlıgöl'den gelen bir Yunan alayının Çayırbağ istikametinde ilerleyerek bu alayla muharebeye başlaması yüzünden, 3. Süvari Tümeni'nin Alca'ya, 2. Süvari Tümeni'nin Kozluca'ya çekildiği dile getirilmiştir. Yunan birliğinin Omuzca - Beyyazı hattına ilerlemeye başladığı vurgulanmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin Köroğlu Kalesi'ne sürdüğü 27. Süvari Alayı'nın da burada bir bölük bırakarak 3. Süvari Tümeni'ne katıldığı belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin kuzey kanat birliklerinin Sazak - Ayazin hattı batısında, 2. Süvari Tümeni'nin emniyet birliklerinin Alca batısı - Bozhüyük doğusu hattında kaldıkları anlaşılmıştır⁹⁵².

⁹⁵¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 380-381.

⁹⁵² Bu hareket sırasında, bir Yunan tümenin 29 Eylül 1921 tarihinde saat 8.30'da Gökbahçe'nin 6 km güneyinden Köroğlu Kalesi istikametinde ilerlemekte olduğu bildirilmiştir. 29 Eylül 1921 tarihinde saat 21.30'da Yarbasan - Karaören - Kümbet bölgesinde bir Yunan tümenin bulunduğu ve yine bu kesimden bir piyade taburu ile hayvanlı birliklerin Döğer güney kesimine doğru ilerledikleri tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 8. Piyade Tümeni'nin kuzey kanadını korumak üzere, bir alayla İğdeli kuzeybatı sırtlarını tutarak geceyi Çıkrık güneybatısında (Güzelim Dağı kuzeyinde) geçirdiği bilgisi verilmiştir. Güzelim Dağı'nın hemen güneyindeki Derbent Boğazı istikametinde ilerleyen 8. Piyade Tümeni'nin, Sülümenli doğusundaki Yunan kuvvetinin çekilmesi üzerine, 29 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00'da 131. Alayı ile Çavdarlı kuzeyi - Sülümenli hattını işgal ettiği söylenmiştir. 52. Piyade Alayı'nın Gebeceler batısında toplandığı ifade edilmiştir. 8. Tümen'in, 29 Eylül 1921 tarihinde saat 10.30'dan itibaren, 14. Süvari Tümeni ile irtibatlı olarak İğdeli batı sırtları - Çavdarlı hattını işgal ettiği dile getirilmiştir. Bölgeye gelen 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın 29 Eylül 1921 tarihinde saat 18.30'da; “bir batarya ile takviyeli bir piyade alayının Susuz'a gittiğini; Güzelim Dağı'nda piyade birliğinin bulunmasına lüzum kalmadığını ve Susuz doğu sırtlarının tutulmasının Kolordu Komutanı'nın emri olduğunu” bildirilmesi üzerine, kendisine Güzelim Dağı'nın bölgedeki önemi bildirildiği sırada aynı anda Kolordu emrinin de geldiği vurgulanmıştır. Derbent Boğazı bir taburla tutulduğu ifade edilmiştir. 8. Tümen Süvari Bölüğü ve bir topçu bataryası ile takviyeli iki piyade bölüğünün Susuz'a hareket ettirildiği belirtilmiştir. 8. Tümen'in diğer birliklerinin geceyi Çalışlar ve batısında geçirdiği bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 383-385.

3. Süvari Tümeni Kozviran batı sırtlarındaydı. Aldığı keşif sonuçlarına göre; 1. Yunan Kolordusu'na bağlı 2. Yunan Tümeni'nin Gazlıgöl ve etrafına geldiğini, 1. ve 12. Yunan Tümenlerinin de 29/30 Eylül 1921 gecesini Kümbet - Karaören - Yağbasan bölgesine indiğini, Dinar istikametine yürüyeceğini 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bildirmiştir. 3. Süvari Tümeni 27. Süvari Alayı ve üç ağır makineli tüfeği Köroğlu Kalesi'ne göndermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının 18 numaralı emrini 30 Eylül 1921 tarihinde saat 11.30'da almıştır. 3. Süvari Tümeni Fethibey'e ilerleyecekti. Fakat Yunan kuvvetinin Gazlıgöl'de bulunması dolayısıyla önce Akarcaya ilerlemek üzere Alcalı istikametine 30 Eylül 1921 tarihinde saat 16.30'da hareket etmiştir. Bu esnada Yunan kuvvetinin Gazlıgöl'den Akarca (Omuzca) istikametine bir alay piyade iki bölük süvari, bir topçu bataryasının ilerlediği görülmüştür. 3. Süvari Tümeni Alcalı güneyinde bulunan 2. Süvari Tümeni ile bağlantı kurmuştur. 2. Süvari Tümeni'ne taarruz edecek Yunan kuvvetine karşı yanını korumak ve gerektiğinde bu Yunan kuvvetinin yanına taarruz etmek üzere Alcalı'nın 1 km batısındaki yüksek Taşlıtepe ve bu tepenin kuzeyindeki sırtları işgale karar vermiştir. Köroğlu Kalesi'ndeki 27. Süvari Alayı'na da bir bölüğünü keşif için bulunduğu yerde bırakarak Kızören batı sırtlarına çekilmesini emretti. 30 Eylül 1921 gecesini ise 27. Süvari Alayı Köroğlu Kalesi'nde, 28., 29., 30. Süvari Alayları ve Topçu ve 3. Süvari Tümen karargâhı Alcalı'da, 29. Süvari Alayı aynı zamanda Çıkrık - Akarçay - Gazlıgöl hattındaki Yunan kuvvetine karşı Alcalı'nın 1.5 km batısında ileri karakolda tertiplerini almıştır⁹⁵³.

30 Eylül 1921 tarihindeki sonucu bakıldığı zaman Batı Cephesi Komutanlığınca 30 Eylül 1921 tarihinde saat 24.00'te Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na arz edilen ve kolordulara da birer sureti verilen raporda; 5. Süvari Kolordusu'nun 29 Eylül 1921 akşam Gebeceler (Gebeciler)⁹⁵⁴ - Mandıra - İncehisar mıntıkasına vardığı ve 5. Süvari Kolordusu'na bağlı birliklerden olan 2. ve 3. Süvari Tümenlerinden rapor alınmadığı söylenmiştir⁹⁵⁵.

⁹⁵³ Vandemir, *a.g.e.*, s. 264.

⁹⁵⁴ Yaygın kullanımı Gebeciler olmasına rağmen günümüzde Gebeceler olarak geçtiği için "Gebeceler" kullanılmıştır.

⁹⁵⁵ 5. Süvari Kolordusu'nun, Sazak kuzeyi - Ayazın - Bozhüyük doğusu - Çıkrık batısı - Susuz kuzeydoğusu hattında olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 2. ve 4. Yunan Tümenlerinden bazı birliklerle muharebe temasına gelmiş olduğu ifade edilmiştir. 24 Eylül 1921 tarihinden beri Afyonkarahisar ve çevresindeki Yunan kuvvetlerine taarruz kararını veren Batı Cephesi Komutanlığının, bu taarruzun 30 Eylül 1921 tarihinde saat 2.40'ta verdiği emirle 2 Ekim 1921 gününe bıraktığı vurgulanmıştır. Ancak, durumun bu taarruzun yapılmasına karar verildiği zamandan çok farklı olmakta devam ettiği; tabii olarak önemli bir muharebenin yapılacağı Afyonkarahisar doğu

30 Eylül 1921 gece yarısı saat 4.30'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emriyle 3. Süvari Tümeni, Ayazın - Kızören - Eski Eymir bölgesinde İhsaniye - Sarıcaova - Döğ - İhsaniye - Gazlıgöl istikametlerini keşfetmesi ve İhsaniye'den ilerleyecek Yunan kuvvetine karşı Türk Ordusu'nun sağ kanadını korumakla görevli olduğunu emredilmiştir⁹⁵⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 4.00'te Susuz'da bulunduğu sırada verdiği emirde; 2. Kolordu'nun 1 Ekim 1921 tarihinde Bostanlı - Karaağaç - Seydiler bölgesinde toplanacağı, 2 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar kuzeybatısında İsmailköy istikametinde taarruz edeceği dile getirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, bölgesinde kalarak Gökbahçe - Döğ - İhsaniye ve Gazlıgöl istikametlerini keşfedeceği, 2. Kolordu'nun sağ kanadını korumak üzere Gökbahçe'den ilerleyeceği emredilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de gerektiğinde 3. Süvari Tümeni ile iş birliği yaparak Gazlıgöl - Çayırbağ arasını keşfedeceği ve 2. Kolordu yerine gelene kadar

kesiminde Batı Cephesi karargâhının, 2. ve 5. Kolordulara ortalama 140 km mesafede bulunduğu dile getirilmiştir. Bu uzun mesafede birliklerle zamanında ve gerektiği şekilde muhabere ve irtibat, zamanın araçlarının sınırlı kabiliyeti ve iklim değişikliklerinin de verdiği zorluklarla, büyük ölçüde güçleştiği ve gecikmelere uğradığı belirtilmiştir. Nitekim, 5. Süvari Kolordusu birliklerinin 30 Eylül 1921 tarihinde Afyonkarahisar kuzeydoğusunda Yunan kuvvetine taarruz etmekte olduğu ifade edilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı, 2. Kolordu'nun da Afyonkarahisar taarruzuna katılmasını sağlamak için taarruzun 2 Ekim 1921 tarihine bırakılmış olduğunu, 5. Süvari Kolordusu'nun haberi olmadığı bildirilmiştir. Diğer taraftan, 28 Eylül 1921 akşamından beri 1. Yunan Kolordusu'nun Afyonkarahisar'a kaydırılmaya başlandığı gerçeği tam anlamıyla değerlendirilemediği vurgulanmıştır. Yalnız, 30 Eylül 1921 tarihinde 2. ve 5. Kolorduların Afyonkarahisar çevresinde 4. ve 2. Yunan Tümenleri ile karşı karşıya kaldığı ve 1. Yunan Tümeni'nin de en geç 1 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na en elverişli istikametlerde tesir edeceği duruma geleceği anlaşılmıştır. Kümbet ve çevresine gelen 12. Yunan Tümeni'nin de 5. Süvari Kolordusu'nun sağ kanadına sadece 20 km kadar uzakta olduğu dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, Afyonkarahisar Ovası'na hakim Kırgızlar Tepesi (Kozören Sırtları) - Tokluçal Tepeleri - Güzelim Dağı hattını tutmuş olduğu; 2. ve 4. Yunan Tümenlerinin Afyonkarahisar çevresinde savunmada kalmaları halinde, Afyonkarahisar kuzeyinde ve hakim bölgeye varmış bulunan iki Yunan tümeninin Bavurdu - Seydiler istikametinde yapacağı bir taarruzun, Seydiler Deresi batı ve doğusunda bulunan 2. ve 5. Kolordularını en iyimser bir ihtimalle Emir Dağları üzerine çekilmeye zorlayabileceği söylenmiştir. Dikkate şayandır ki; Batı Cephe Komutanlığının, 30 Eylül 1921 tarihinde saat 3.00'te vermiş olduğu emirde, 2. ve 5. Kolordulara toplanma bölgesini tespit ettiği; Başkomutanlığın taarruz için zaman geçirilmemesi hakkındaki emirlerine karşılık da "kuvvet dengesinin değiştiği, bugün (30 Eylül) alınacak bilgilere göre harekâtın düzenlenmesinin zarurî olduğu" cevabı verildiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan 2. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Selahattin Adil Bey'in de 30 Eylül 1921 tarihinde saat 20.00'de Batı Cephe Komutanlığına verdiği raporda görüş ve düşüncelerini özetle şöyle bildirmiştir: "Afyon Cephesi'nin Yunanlılar tarafından en az iki tümenle takviyesi yüzünden 5. Kolordu'nun baskın zamanı ve durumu geçmiştir. Afyon'a kuzeyden bir taarruz, her zaman yan ve gerilerden tehdide maruzdur, tehlikelidir ve mümkün olmayacaktır. Yunanlıların kuzeyden kuvvet kaydırmalarına engel olunmadıkça, Afyon ancak güneyinden kuşatılarak düşürülebilir. 2. Kolordu'nun evvela Polatlı civarında toplanıp sonra Toydemir'de bulundurulması ve nihayet toplanmak için seçilen bölge, aslında uygun zaman ve durumu kaybettirmiştir. Afyon, kuzeyden gelecek üstün Yunan kuvvetlerine karşı 5. ve 2. Kolordularla muhafaza edilemez. Bu iş ancak bütün ordunun takibe hazır ve gereğinde bu iki kolorduyu takviye edecek durumda bulunması ile yapılabilir." denmiştir. Gerçek durum ve verilmiş olan emir ve raporlara rağmen, Batı Cephesi Komutanlığınca 30 Eylül 1921 tarihinde saat 24.00'te Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na arz edilen ve kolordulara da birer sureti verilen raporda; 5. Süvari Kolordusu'nun 29 Eylül 1921 akşam Gebeceler - Mandıra - İncehisar mıntıkasına vardığı söylenmiştir. 29 Eylül 1921 akşam, Sülümenli doğusunda Yunan kuvvetinin bir alayı, bir miktar süvarisi ve Karaarslan doğusunda iki taburluk ordugahının bulunduğu ve Çobanlar - Afyonkarahisar arasındaki demir yolunu tahrir etmekte olduğu dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, 29/30 Eylül 1921 tarihinde Sülümenli doğusundaki Yunan ordugahına baskın yapacağı ve 30 Eylül 1921 tarihinde süvari tümenlerini Omuzca - Çıkrık ve 8. Tümeni'ni Susuz istikametine süreceği belirtilmiştir. 30 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'ndan rapor alınmadığı bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 385-389.

⁹⁵⁶ Vandemir, a.g.e., s. 266.

bir alayını Bostanlı batı tepelerinde bulunduracağı söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı Alca ve çevresinde toplu olarak bulunduğu, Ayazın - Kozören Sırtları bir süvari alayı ile tutulduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 1 Ekim 1921 tarihinde saat 4.00'te verdiği emrin 1 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00'de 3. Süvari Tümeni'ne ulaştığı ve 7.30'da Yarbasan - Karaören - Kümbet bölgesindeki 12. Yunan Tümeni'nin güneye ilerlemeye başladığı belirtilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde sabahtan Erenler ve Beyyazı istikametlerinde ilerleyen 2. Yunan Tümeni'ne baskın için hareket eden 28. Süvari Alayı'nın, 2. Yunan Tümeni'nin yancısı (sahra topçu taburu ile takviyeli 34. Yunan Piyade Alayı) ile 1 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te Çal Tepe'de muharebeye başladığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri ile bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir⁹⁵⁷.

3. Süvari Tümeni'nin, Ayazın - Kozören - Eski Eymir mıntıkasında bulunarak Gökbahçe - Sarıcaova - Döğer - İhsaniye - Gazlıgöl istikametlerini keşif yapması ve Gökbahçe'den ilerleyecek Yunan kuvvetine karşı 5. Süvari Kolordusu'nun sağ kanadını

⁹⁵⁷ 14. Süvari Tümeni'nin, Çıkrık genel istikametinde ilerleyen Yunan kuvvetiyle teması muhafaza edecek, gerektiğinde Güzelim Dağı kuzey sırtlarını tutmak suretiyle 8. Tümen'in sağ kanadını koruyacağı söylenmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin, bir alayı ile Susuz doğusundaki tepeleri, bir alayı ile Güzelim Dağı'nın en yüksek tepelerini işgal ve tahkim edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca, 52. Piyade Alayı ile Çavdarlı kuzeyindeki sırtları tutacağı da vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının 2 Ekim 1921 öğlene kadar Susuz doğusundaki sırtlarda (Gebeceler'de), sonra Çalışlar'da bulunacağı bilgisi verilmiştir. 2. Yunan Tümeni'nin Ilıcahamam bölgesinden Güzelim Dağı'na doğru ilerlemesi, 1. ve 12. Yunan Tümenlerinin Karaören - Kümbet kesiminden güneye hareketleri 5. Süvari Kolordusu'nun durumunu oldukça ağırlaştırdığı belirtilmiştir. Nitekim, 30 Eylül/1 Ekim 1921 gecesini Susuz'da geçirmekte olan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın (Kolordu harp kademesi, 8. Piyade Tümeni'nden bir piyade taburu), 1 Ekim 1921 sabah erkenden Yunan Anbanaz Grubu'nun baskımına uğradığı ve Güzelim Dağı doğu sırtlarına çekildiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 8.00'de Batı Cephesi Komutanlığı ile 2. Kolordu Komutanı'na verdiği raporda, Afyonkarahisar çevresindeki Yunan kuvvetinin durumunda değişiklik olmamakla beraber güneş doğduğundan beri Çalışlar - Susuz arasındaki 5. Süvari Kolordu birliklerine taarruza devam ettiği; Yunan kuvvetinin Gazlıgöl'e yeni bir kuvvet getirdiği ve buradaki tümeni Çıkrık'a getirdiği ihtimalinin bulunduğu söylenmiştir. Bu duruma göre 2. Kolordu'nun emredilen yerde toplanmasının uygun olacağı bildirmiştir. Kozluca kuzeybatı sırtlarından ilerleyen 2. Süvari Tümeni'nden bir alayının da katıldığı bu muharebe güneş batıncaya kadar sürdüğü ve 34. Yunan Alayı'nın taarruzunun durdurulduğu bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bırakarak Eski Eymir'de toplandığı vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin Çıkrık batı sırtlarını tutan 35. Süvari Alayı'nın, kuzeyindeki 2. Süvari Alayı ile irtibat sağladığı söylenmiştir. Saat 6.00'ya doğru Yunan Anbanaz Grubu ile Güzelim Dağı'ndaki 14. Süvari Tümeni ve 8. Piyade Tümeni birlikleriyle arasındaki muharebenin şiddetlendiği ifade edilmiştir. Bu muharebeye katılmak üzere 4. ve 13. Süvari Alaylarının 1 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00'da Güzelim Dağı kuzey tepeleri istikametinde ilerlediği dile getirilmiştir. Ancak bu sırtların 14. Süvari Tümeni'nden iki alayla tutulduğunu görerek Kozluca'da toplandığı vurgulanmıştır. Gazlıgöl - Çayırbağ arasındaki demir yolunu tahrir için ilerlemekte olan 2. Süvari Alayı'nın, Çal Tepe güneydoğusunda 34. Yunan Alayı ile yaptığı muharebede 34. Yunan Alayı'nın çekilmeye mecbur kaldığı belirtilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 18.00 sıralarında 2. Yunan Tümeni'nin, Çıkrık batısı - Beyyazı hattını işgal ettiği bildirilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 21.00'e kadar bu bölgede kalan 2. Süvari Alayı'nın, geceyi Akarca (Omuzca - Mecidiye Çiftliği) kuzeydoğu kesiminde geçirdiği ve 2 Ekim 1921 sabahına doğru Alca'ya geldiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00'da 4. Süvari Alayı ile Bostanlı'da ve diğer birlikleri ile Alca'da toplandığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 30 Eylül 1921 tarihindeki hareketinden sonra Çıkrık - Güzelim Dağı hattını işgal ettiği rapor edilmiş ise de bölgede bulunan 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın 1 Ekim 1921 tarihinde saat 11.30'da yazdığı raporda; 14. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Çalışlar ve kuzeyinde bulunduğu; 54. Süvari Alayı'nın Çıkrık güneybatı sırtlarına sürülmemiş olduğu ve Yunanlıların 30 Eylül/1 Ekim 1921 gecesini işgal etmiş olduğu Güzelim Dağı'na 14. Süvari Tümeni'nin müdahalesinin 1 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00'de Çalışlar'dan kuzeybatıya ilerlemesi ile başladığı ifade edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 392-394.

koruyacağı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Alcalı civarına doğru keşif faaliyetlerinde bulunduğu fakat esaslı bir muharebeye girmeden 1 Ekim 1921 gecesini Alcalı kuzey sırtlarında geçirdiği bilgisi verilmiştir⁹⁵⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 11.00'de 2. Kolordu Komutanlığına verdiği raporda; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin durumunda bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir⁹⁵⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın İncehisar'dan 2 Ekim 1921 tarihinde saat 10.37'de verdiği emirde; 3. Süvari Tümeni bulunduğu yerde kalacağı ve özellikle Döğler - Altıntaş - Kütahya istikametlerini keşfedeceği emredilmiştir⁹⁶⁰.

⁹⁵⁸ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 270-271.

⁹⁵⁹ Yunan kuvvetinin bir topçu bataryası ile takviyeli bir piyade alayının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 8.00'de Dinar köyünün 5 km doğusundaki tepelerde ilerlemekte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, kuvveti tahmin edilemeyen bir Yunan kolunun Bozhüyük istikametinde bulunduğu söylenmiştir. 1 Ekim 1921 tarihindeki muharebeler sonucuna göre bir Yunan tümeni ile iki süvari alayının, Türk süvari tümenlerine yöneldiği, bu hareketle 2. Kolordu'nun sağ kanadının kuşatılması amacının güdüldüğü tahmin edildiği belirtilmiştir. Süvari tümenleriyle Selimiye - Bostanlı hattı tutularak Bavurdu - Bayat istikameti örtülecekse de, tümenlerin cephanesi kalmadığından, bu tedbirin yeterli olması ihtimali bulunmadığı bilgisi verilmiştir. Bu itibarla bir tümenin hemen Tokas'a kaydırılmasını gerekli olduğu vurgulanmıştır. Ordu Komutanı'nın, karar ve emir verebilmek için şimdiki durum hakkında bilgi istediği, hava şartları telsizden işlenmesine bu duruma engel teşkil ettiği de belirtilmiştir. Bolvadin'e gönderilen raporun 5, 6 saat sonra ancak varacağı, bundan sonra verilecek emrin de durumun ihtiyaçlarını karşılayamayacağı dile getirilmiştir. 6. Tümen'in büyük kısmının 1 Ekim 1921 tarihinde öğleden sonra Kalecik'e geldiği, 6. Tümen'in Balmahmut istikametinde taarruzla Yunan kuvvetini demir yolu kuzeyine attığı dile getirilmiştir. Beyyazı doğu sırtlarında tutunabilen Yunan kuvvetinin takviye edilmesine fırsat vermeden ve 8. Tümen'i doğuya atmadan 2. Kolordu'nun 8. Tümen'in sağ kanadına ilerlemesi çok isabetli olacağı söylenmiştir. Ancak, bu lüzumu takdir edecek olan Ordu Komutanı'nın bu emri vermesinin imkanı olmadığından, fırsatı kaçırmamak ve inisiyatifini Yunan kuvvetine kaptırmamak için, sorumluluğu üzerine alarak, 2. Kolordu'nun her ne olursa olsun Bostanlı - Çalışlar hattına ilerlemesi ve Emirali'deki Ağır Topçu Taburu'nun Gebeceler istikametine sürülmesi istenmiştir. 2. Kolordu Komutanlığının, buna karşılık olarak 2. Kolordu'nun şimdi bulunduğu bölgede kalıp daha fazla ileri yavaşlamaması, sorumluluktan kaçınmaktan değil, Yunan kuvvetinin durumuna göre daha ileriye yavaşştırılması olarak düşünüldüğü ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin de bir taarruzu halinde savunmaya mecbur olacağı cephenin kuvveti ile orantılı olmayan ölçüde geniş ve Yunan kuvveti tarafından kuşatabileceği kanaatinden ileri geldiği ve 3 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te İncehisar'a geleceği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Doğanlar - Çalışlar - Karaağaç bölgesinde bulunduğu tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 54. Süvari Alayı'nın, bir bölüğüyle 8. Piyade Tümeni kuzey kanadı hemen açığındaki Sivrikale Tepesi'nde yerleştiği bildirilmiştir. 2 Ekim 1921 tarihinde sabahleyin Erenler ve çevresindeki 2. Yunan Tümeni'nin Güzelim Dağı'ndaki birlikleri takviye ettiği, 8. Tümen mevzilerinin aralıklı olarak topçu ateşi ile dövüldüğü söylenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 15.00'te 8. Tümen Komutanlığına özet olarak; 4. Piyade Tümeni'nin 8. Tümen'in sağ kanadına ilerlediği, 2. Kolordu'nun, büyük kısmıyla 4. Tümen'in sağ kanadından taarruza başlayıp Yunan kuvvetini derenin batısına atacağı, 8. Tümen'in mevziinde savunacağı emri verilmiştir. Fakat, 2. Kolordu'nun Tokas batı sırtları - Karaağaç - İncehisar doğusu hattında savunacağı Çalışlar'a sevk edilmekte olan 58. Alay'a gelen 4. Tümen emrinden öğrenen 8. Tümen Komutanı'nın, 8. Tümen'in yalnız başına Yunan kuvveti taarruzunda ezilmemesi için, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 17.30'da 2. ve 5. Kolordu Komutanlarına, 2. Kolordu ile 8. Tümen'in bulunduğu hat arasındaki açıklığa işaretler, 8. Tümen'in savunma hattının da bu hatla irtibatlı olması gerekli olduğu ifade edilmiştir. 8. Tümen'in büyük kısmıyla Mandıra doğusundaki sırtlarda toplanması teklif edildiği ve emir beklendiği bildirilmiştir. 8. Tümen Komutanı'nın "*bulunulan mevzide savunulacağı*" emrini verdiği 2 Ekim 1921 tarihinde saat 19.30 sıralarında 8. Tümen karargâhına gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 8. Tümen'in cephesinde üç tümen kadar Yunan kuvveti bulunduğuna işaretler, 2. Kolordu'nun bu bölgeye geldiğine göre, 8. Tümen'in büyük kısmının Gebeceler kuzeyi - Gebeceler hattındaki sırtlara çekilmesini emrettiği ve aynı zamanda, 8. Tümen'in 2. Kolordu emrine girmiş bulunduğu bildirilmiştir. Fakat 8. Tümen Komutanı'nın, yapmış olduğu teklife 2. Kolordu Komutanı'ndan bir cevap alamadığından, durumunu muhafaza ettiği anlaşılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 402-403.

⁹⁶⁰ Vandemir, *a.g.e.*, s. 274.

Sonuç olarak 2 Ekim 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığının bu emrinde, Afyonkarahisar ve çevresine yapılacak taarruzda Yunan kuvvetlerinin iki tümen ve iki süvari alayı olarak gösterilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar istikametinde ilerleyen 12. Yunan Tümeni'nin iki gündür Afyonkarahisar civarına kayması ihtimali üzerinde hiç durulmadığı ifade edilmiştir. Bu suretle 2. Kolordu'nun, Afyonkarahisar ve çevresinde toplanan 1. Yunan Kolordusu ve 4. Yunan Tümeni'nden ibaret en az dört tümene 3 Ekim 1921 tarihinde taarruzla görevlendirildiği vurgulanmıştır. 2. Kolordu Komutanı'nın da belirttiği gibi taarruzda hedef, Erenler ve çevresindeki 2. Yunan Tümeni olarak düşünülmüştür. Ancak, bu yönde taarruz yapılırken 2. Yunan Tümeni'nin hemen kuzey kesiminde toplandığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 2. ve 3. Süvari Tümenleri ile de temasta bulunan 12. ve 1. Yunan Tümenlerinin Güzelim Dağı kuzeyinden yapabilecekleri tesirler, özellikle Batı Cephesi Komutanlığının da temas etmiş olduğu vurgulanmıştır. Kümbet - Bavurdu istikametinde ve 6. Tümen'in herhangi bir başarısızlığı halinde, Güzelim Dağı güney sırtlarına yakın bulunan 4. Yunan Tümeni'nin Çukurköy - Gebeceler istikametinde yapabileceği tesirler dikkate alınmadığı söylenmiştir. Nitekim, durumun bu karakteristik niteliğinin 2. ve 5. Kolordu Komutanları arasında görüş ayrılığına sebep olduğu belirtilmiştir⁹⁶¹.

Batı Cephesi Komutanlığının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 24.00'te Genelkurmay Başkanlığı ile diğer makamlara gönderdiği raporda; 5. Süvari Kolordusu'nun, 3. Süvari Tümeni ile Kozviran civarında ve büyük kısmıyla Kozluca - Çavdarlı hattın konuşlandığı söylenmiştir⁹⁶².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, İscehisar'dan 2 Ekim 1921 tarihinde 4. Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Gazlıgöl'de bulunan Yunan tümeninin 1 Ekim 1921 tarihinde kolbaşıyla Demirçevre köyüne geldiği ve Demirçevre - Erenler mıntıkasının birleştiği belirtilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin bulunduğu mıntıkada kalacağı ve hattın

⁹⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 405.

⁹⁶² Afyonkarahisar etrafında Yunan kuvvetinin bir tümeden fazla kuvveti olduğu tespit edilmiştir. Gazlıgöl'deki Yunan tümeninin 1 Ekim 1921 tarihinde büyük kısmıyla Çıkrık - Beyyazı - Erenler kesimine geldiği belirtilmiştir. Gazlıgöl kuzeyinde Yunan kuvvetinin iki alay süvari tahmin edilen ordugahının bulunduğu ifade edilmiştir. Kümbet kuzeyindeki Yunan tümeninin, 1 Ekim 1921 tarihinde saat 7.30'da Sarıcaova istikametinde yürüyüşe geçtiği ve nereye kadar ilerlediğinin tespit edilmediği vurgulanmıştır. 1 Ekim 1921 sabahı Yunan kuvvetinin, bir alay piyade, bir alay süvari ve topçu ile Çıkrık batısında güneydoğu istikametinde Güzelim Dağı'na taarruz ettiği ve durdurulduğu dile getirilmiştir. 30 Eylül 1921 tarihinde Gazlıgöl ile Çayırbağ arasındaki demir yolu Türk Ordusu tarafından tahrip edildiği ve 1 Ekim 1921 tarihinde gelen bir trenin öğleye kadar bu kısmı tamir ile uğraştığı bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 405-406.

Döğer - Altıntaş - Kütahya istikametindeki keşif ve istihbaratına devam edeceği bildirilmiştir⁹⁶³.

5. Süvari Kolordusu, 60 numaralı Batı Cephesi emrini 3 Ekim 1921 tarihinde saat 4.30'da almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının 3 Ekim 1921 tarihinde saat 5.30'da Batı Cephesi Komutanlığına verdiği raporda; Beyyazı kesiminde 2. Yunan Tümeni, Afyonkarahisar'da bir veya iki Yunan tümeninin bulunduğu tespit edildiği ve bunun üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'in 2. ve 3. Süvari Tümenlerine Yunan kuvvetinin taarruzu halinde savunmaları, Yunan kuvvetinin güneye ilerlerse taarruzla durdurmaları emredilmiştir. 3 Ekim 1921 tarihinde sabah erkenden Gazlıgöl kesiminden sıklet merkezi ile Alca istikametinde 1. Yunan Tümeni'nin taarruzu karşısında Ayazın mevzilerini işgal eden 3. Süvari Tümeni'nin, mevzilerini tutamadığı ve 3 Ekim 1921 tarihinde saat 22.00'de Kozören kuzeyinde emniyet birliği bırakarak Eski Eymir - Eski Eymir Yaylası kesiminde toplandığı söylenmiştir⁹⁶⁴.

4 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 1. Yunan Tümeni'nin, Afyonkarahisar kuzeydoğusundaki Kozören - Karaaslan Tepeleri hâkim arazi kesimini

⁹⁶³ 2 Ekim 1921 tarihinde diğer Yunan tümeninin kolbaşıyla Gazlıgöl'den geçtiği ifade edilmiştir. Güzelim Dağı'nda Yunan kuvvetinin vazifesinin değişmediği dile getirilmiştir. 2. Kolordu'nun 4. Tümeniyle İscehisar - Çalışlar mntikasında ve 1. Tümen ve Kolordu karargâhının Doğlat'ta, 3. Piyade Tümeni'nin Tokay mntikasında olduğu tespit edilmiştir. 6. Tümen'in 2 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar güneybatısında Kışlacık - Akören - Garipçe hattında olduğu söylenmiştir. 8. Piyade Tümeni'nin ordu emriyle 2. Kolordu emrine verildiği vurgulanmıştır. 8. Tümen'in 52. Piyade Alayı'nı erhard topçu bataryasında beraber Çavdarlı - Karaaslan üzerinden hemen 6. Tümen'e göndereceği ifade edilmiştir. 14. Piyade Tümeni'nin Sivri Dede Tepesi bütün kuvvetle elinde bulunduracağı ve bir Yunan taarruzunda bu tepeyi kesin surette savunacağı söylenmiştir. 4. Tümen'den adı geçen tepeye bir piyade süvari gönderilmesi tekrar edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlar mntikasından 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafı takip edeceği ve bir Yunan taarruzu karşısında 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafından muharebeye katılacağı bilgisi verilmiştir. Kolordu menzili Kale köyünde olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının 3 Ekim 1921 tarihinde Karaağaç'ta bulunacağı vurgulanmıştır. Birliğin 2 Ekim 1921 tarihinde öğleye kadar raporlarını İscehisar'a gönderecekleri emredilmiştir. Emrin 2 Ekim 1921 tarihinde İscehisar'dan 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ve 8. Piyade Tümenine yazıldığı söylenmiştir. ATASE Arşivi, K:1368, D:42a.

⁹⁶⁴ Yunan kuvvetinin 8. Tümen'in sol kanadına taarruz ihtimaline karşı, 6. Tümen'e hareketi geciktirilen 52. Piyade Alayı ile Çavdarlı kuzey sırtlarının tutulduğu ve Güzelim Dağı'nda muharebelerin devam ettiği bildirilmiştir. 2 Ekim 1921 tarihinde akşama doğru 12. Yunan Tümeni'nin Beyköy kesimine, 1. Yunan Tümeni'nin Gazlıgöl kesimine gelip ordugaha girdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, Beyyazı kesiminde 2. Yunan Tümeni, Afyonkarahisar'da bir veya iki Yunan tümeninin bulunduğu tespit edildiği ve bunun üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 14. Süvari Tümeni'nin 2. Kolordu muharebeye girinceye kadar mevziinde kalması emredilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de Alca istikametinde gelişen Yunan taarruzu karşısında, Alca doğusundaki sırtlarda emniyet tertibi alan birliklerinin gerisinde toplandığı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetlerinin, her iki süvari tümeninin mevzilerini işgal ettiği tespit edilmiştir. Bir kısım Yunan kuvvetinin geç vakit Alca'ya girdiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, kendisine Yunan taarruzu olmadığı halde, Güzelim Dağı'nda muharebe şiddetle devam ederken 5. Süvari Kolordusu'ndan aldığı emir üzerine, bir alayını Doğanlar güneybatı sırtlarında bıraktığı ve Doğanlar'da toplandığı belirtilmiştir. Bu hareket sonunda, 8. Piyade Tümeni ile 14. Süvari Tümeni arasındaki bölgede 8. Piyade Tümeni'nin gerilerine hakim bulunan Sivrikale Tepesi tamamen boş kaldığı bilgisi verilmiştir. 3 Ekim 1921 sabahından beri yapılan keşiflerde, Ablak - Fethibey ve buradan itibaren Demirçevre ve Çakırsaz istikametlerinde 12. Yunan Tümeni'nin gittiği görülmüştür. 2. Kolordu Komutanı'nın 3 Ekim 1921 tarihinde saat 23.00'te Batı Cephesi Komutanlığına arz ettiği ve bilgi için 5. Süvari Kolordu Komutanlığına da verdiği anlaşılmalıdır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss.407- 409.; Vandemir, a.g.e., s. 281.

ele geçirmek maksadıyla 4 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00'te Dinar - Ayazın - Kozören ve Bostanlı istikametlerine taarruza başladığı söylenmiştir. Taarruzun Kozören Sırtları istikametinde gelişmesini gerektiği şekilde tespit edemeyen 3. Süvari Tümen Komutanlığının, 4 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00'de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına "*düşman taarruzu halinde savunacağını ve düşman Alca istikametinde taarruz ederse, gerilerine baskın kararında olduğu*" ifade edilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00 sularında Yunan 1/38 Evzon Alayı'nın, Kozören batı sırtlarının hâkim yerlerini işgal ederek Karaaslan Tepelerine yöneldiği vurgulanmıştır. Bu sırada da 3. Süvari Tümen Komutanlığının, Kütahya - Afyonkarahisar demir yolunun tahribi maksadıyla, Tekeköy üzerinden Gazlıgöl'e baskın yapmak için 5. Süvari Kolordu Komutanı'ndan izin istediği dile getirilmiştir. Halbuki durum büyük ölçüde tehlikeli olduğu belirtilmiştir. Yunan tümeninin, Kozören Sırtlarının ve Karaaslan Tepelerinin batı eteklerine vardığı bilgisi verilmiştir. Bu durum üzerine 4 Ekim 1921 tarihinde saat 15.00'te 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 3. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Tümeni ile birlikte Bavurdu'ya giderek Selimiye - Bavurdu istikametinde Yunan kuvvetinin hareketini durdurmaları emredilmiştir. Fakat, 3. Süvari Tümeni'nin Yunan taarruzu karşısında bu hareketi yapamadığı öğrenilmiştir⁹⁶⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Batı Cephesi Komutanlığına da Yunan kuvvetinin en az bir tümenle 2. Kolordu'nun sağ kanadını kuşatmak üzere harekete geçtiği ifade edilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00'a kadar devamlı taarruzlar yapan 1. Yunan Tümeni'nin karşısına bölgeye getirilen 7. Tümeni'nin başarılı mukavemetine rağmen, 1. Yunan Tümeni'nin Ayazın kuzeydoğusu - Karaaslan Tepelerinin batı kısmı - Bostanlı hattını ele geçirdiği anlaşılmıştır. 3. Süvari Tümeni'nin, bundan sonra Eski Eymir'in güneybatı sırtlarında emniyet tedbiri alarak, Eski Eymir kuzeyi - Eski Eymir Yaylası kesiminde toplandığı söylenmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 11.00'de 5. Yunan Alayı'nın Bostanlı'ya, 1/38 Yunan Evzon Alayı'nın 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerine taarruza başladığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni ile de hiçbir bağlantının kurulmadığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri ile 3. Süvari Tümeniyle beraber Selimiye - Bavurdu istikametini örtmek üzere Bavurdu'ya ilerlediği vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 4 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00 ve 21.00'de Batı Cephesi

⁹⁶⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 413-416.; Vandemir, a.g.e., s. 284.

Komutanlığına verdiği iki raporla; yukarıda belirtilen 1. Yunan Tümeni'nin taarruzunu ve Kozören - Karaaslan Tepeleri bölgesinin Yunan birliklerinin eline geçmediği, ancak, 5 Ekim 1921 sabahı Yunan kuvvetinin, 7. Tümen mevzilerine girerek 2. Kolordu'yu çekilmek zorunda bırakabileceği; bu sebepten bu kolordudan 4. Tümenin cepheden çıkartılarak sağ kanada göndermesi ve 7. Tümen'in yerine bu gece bir süvari tümeninini koyacağı 2. Kolordu Komutanı'na teklif ettiği söylenmiştir. Bu teklif 2. Kolordu Komutanlığının kabul ettiği ve Ordudan da emir alamadığı takdirde sorumluluğu üzerine alarak 2. Kolordu'ya bu yolda emir vereceği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin de Yunan kuvvetinin sol kanadından dolaşarak İhsaniye demir yolunu tahrip görevi vereceği dile getirilmiştir⁹⁶⁶.

2. Kolordu Komutanlığının, 4 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığı raporuna karşılık olarak; 2. Kolordu sağ kanadında Yunan kuvvetinin

⁹⁶⁶ Bu Yunan hareketinin önlenmesi için 14. Süvari Tümeni'nin Selimiye'de, 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlı kuzeydoğu sırtlarında toplandığı belirtilmiştir. Topçu bataryalarında cephane kalmadığından sürekli muharebe yapılamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, 2. Kolordu'dan Tokas'a bir tümenin gönderilmesini istediği ve Yunan kuvvetlerinin bir tümeninini Kozviran - Alca arasında, bir tümeninini Kozluca - Susuz arasında, bir tümeninini Susuz - Deper arasında bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, bir veya iki Yunan tümeninini Afyonkarahisar batısında Demirçevre bölgesinde olduğu tespit edilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00'a kadar devamlı taarruzlar yapan 1. Yunan Tümeni'nin karşısına bölgeye getirilen 7. Tümeni'nin başarılı mukavemetine rağmen, Ayazın kuzeydoğusu - Karaaslan Tepelerinin batı kısmı - Bostanlı hattını ele geçirdiği anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümen Komutanlığı ile 7. Tümen Komutanlığının, Yunan kuvvetlerinin 2. Kolordu sağ kanadına doğru yaptıkları kuşatıcı taarruzu önlemek üzere, 4 Ekim 1921 tarihinde sabahleyin Bostanlı doğusundaki 7. Tümeni gözetleme yerinde buluşup ortak verdikleri kararla 2. Süvari Tümeni'nin, büyük kısmı ile Karaaslan Tepeleri - Bostanlı kuzeydoğu hattını tuttuğu ve bir alayı ile Selimiye batısında yerleştiği bildirilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde saat 11.00'de 5. Yunan Alayı'nın Bostanlı, 1/38 Yunan Evzon Alayı'nın 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerine taarruza başladığı ifade edilmiştir. Bu sırada 14. Süvari Tümeni'nin, Doğanlar'dan ayrıldığı ve Bavurdu istikametine gittiği dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin bu kadar tehlikeli bir durumda 3. Kafkas Tümeni ve 7. Tümen hücum taburları ile 7. Piyade Alayı, 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerini işgal etmeye başladıkları ifade edilmiştir. 7. Tümen birliklerinin 2. Süvari Tümeni'nin mevzilerini tamamen teslim aldıktan sonra 7. Tümen Komutanlığının Karaaslan Tepeleri ve Kozviran hakim bölgesinin elde bulundurulmasının 2. Kolordu'nun kuzey kanadının korunması bakımından önemini belirttiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine Karaaslan Tepeleri kuzeyinden bu tepelere ilerlemekte olan Yunan kuvvetine büyük kısmı ile taarruz eden 2. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin direnişi karşısında olduğu yerde kaldığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri ile 3. Süvari Tümeniyle beraber Selimiye - Bavurdu istikametine örtmek üzere Bavurdu'ya ilerlediği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni, 20. Süvari Alayı'nı Selimiye'ye sürdüğü ve 14. Süvari Tümeni'nin geceyi Bavurdu'da geçirdiği tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 4 Ekim 1921 tarihinde saat 19.00 ve 21.00'de Batı Cephesi Komutanlığına verdiği iki raporla; yukarıda belirtilen 1. Yunan Tümeni'nin taarruzunu ve Kozviran - Karaaslan Tepeleri bölgesinin Yunan birliklerinin eline geçmediği, ancak, 5 Ekim 1921 sabahı Yunan kuvvetinin, 7. Tümen mevzilerine girerek 2. Kolordu'yu çekilmek zorunda bırakabileceği; bu sebepten bu kolordudan 4. Tümenin cepheden çıkartılarak sağ kanada göndermesi ve 7. Tümen'in yerine bu gece bir süvari tümeninini koyacağı 2. Kolordu Komutanı'na teklif ettiği söylenmiştir. Bu teklif 2. Kolordu Komutanlığının kabul ettiği ve Ordudan da emir alamadığı takdirde sorumluluğu üzerine alarak 2. Kolordu'ya bu yolda emir vereceği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümenin de Yunan kuvvetinin sol kanadından dolaşarak demir yolunu tahrip görevi vereceği dile getirilmiştir. 2. Kolordu Komutanlığının, 4. Tümeni bu gece sağ kanada alarak, 7. Tümen cephesinde 4 Ekim 1921 tarihinde sonuç alamayan Yunan kuvvetine 5 Ekim 1921 tarihinde taarruz kararında olduğu ve böyle bir hareketin başarısı için de 1. Kolordu'dan bir tümenin Tokas'a gönderilerek geçici olarak 2. Kolordu emrine verilmesi istenmiştir Batı Cephesi Komutanlığının 4 Ekim 1921 tarihinde saat 12.00'ye doğru, 5. Süvari Kolordu telsizi aracılığıyla "2. Kolordu'nun 3 Ekim saat 9.00 raporunun aynı gün saat 21.00'de alınmış olduğunu; çünkü muharebelerin sonucunun bilinmediğini; durum ve muharebe sonucunun bildirilmesi" 2. Kolordu Komutanlığına emredilmiştir 2. Kolordu Komutanlığı ise, "7. Tümeni bir alayla takviye ettiğini ve 4. Tümeni, yarın sabah sağ kanattaki düşman kuşatma kuvvetine taarruz etmek üzere bu gece 7. Tümen sağ kanadına süreceği" ifade edilmiş ve 1. Kolordu Komutanlığına da bu durum bildirilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 413-416.; Vandemir, a.g.e., s. 284.

kuşatması bütün cepheyi sarsabileceği içindir ki, Yunan taarruzunun kırılması için 25 km'lik 2. Kolordu Cephesi'nden alınabilen kuvvetlerle sağ kanat takviye edildiği söylenmiştir. Şüphesiz, 7. Tümenle 3. Süvari Tümeni'nin birlikte taarruzu ile Yunan kuvvetinin bir tümeni değil daha fazla kuvveti de durdurulabilir denmiştir. Ancak, süvari tümenlerinin 2. Kolordu kuzey kanadının korunması için ciddi bir muharebeye girmemiş olduklarından, 2. Kolordu'nun sağ kanadından taşacak bir Yunan kuşatma hareketinin hiçbir mukavemete rastlamadan başarı kazanacağı söylenmiştir. Bunun sonucu da bütün Kolordunun çekilmek zorunda kalacağı vurgulanmıştır. Bu nedenle süvari tümenlerinin, Yunan kuşatma taarruzlarını Selimiye batısındaki sırtlarda kesin olarak durdurmalarının gerekli olduğu belirtilmiştir. 4 Ekim 1921 gecesini sağ kanatta iki tümen toplanarak taarruz yapılması sırasında sol kanattaki birliklerin çekilmesi halinde, 2. Kolordu'nun duruma hâkim olacağı düşüncesine katılmadığı ifade edilmiştir. Gerçekten çok tehlikeli bir durumun devam ettiği, bölgedeki birlik komutanlarının raporlarından da açıkça belirtilmiştir. Güzelim Dağı muharebelerinin dördüncü günü olan 4 Ekim 1921 tarihi, bölgedeki Yunan durumunun üst kademe komutanları arasında değişik gösterdiği ifade edilmiştir. Muharebelerin gerçekleşmesinde büyük ölçüde etkili olan 2. Kolordu'nun kuzey kanadı bölgesinin 2. ve 3. Süvari Tümenleri tarafından gerektiği gibi tutulamaması yüzünden 1. Yunan Tümeni'nin bölgede hâkim bir durumu olan Kozören sırtları ve Karaaslan Tepelerinin batı yüksekliklerini tamamen ele geçirdiği söylenmiştir⁹⁶⁷.

4 Ekim 1921 tarihinin sonucuna bakılacak olursa Afyonkarahisar Ovası'na hâkim Kozören Sırtları ve Güzelim Dağı'nın Türk ve Yunan kuvvetleri tarafından emniyetle elde tutulması amacıyla güden 2. ve 5. Kolorduları ile 1. Yunan Kolordusu arasında yapılan muharebeler, mevzii de olsa, Kozören ve Karaaslan Tepelerinin hâkim batı sırtlarının Yunanlıların eline geçmesi ile sonuçlanmıştır. Batı Cephesi Komutanlığının 4 Ekim 1921 tarihinde saat 13.00'te Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporda; Güzelim

⁹⁶⁷ Nitekim, 7. Piyade Alayı Komutanlığının raporlarına göre, 2. Süvari Tümeni'nin en buhranlı devrede Bavurdu istikametinde gittiği öğrenilmiştir. 7. Alay, 23. Alay ve 3. Kafkas Tümeni'ne yapılan Yunan taarruzlarının, 4 Ekim 1921 gece yarısına doğru bu birliklerin mukavemetleri ve subaylarının çoğunu şehit vermeleri ile ancak durdurulduğu söylenmiştir. 4 Ekim 1921 Sabahından, kuzey kanattaki sıkışık ve tehlikeli durumu önlemek üzere Hücüm Taburu ile 7. Alayı'nı 7. Tümen'e sevk eden 3. Kafkas Tümeni'nin, Kozluca kuzey ve güneyinden iki alayla taarruz eden 2. Yunan Tümeni'nin taarruzunu mevziin 800 metre ilerisinde tamamıyla durdurduğu dile getirilmiştir. 2. Yunan Tümeni'nin 4 Ekim 1921 sabahından beri Çıkrık köyünden bir alayla cephesine ilerlediği 4. Yunan Tümen'in, bu Yunan alayının ciddi bir taarruzuna uğramadığı ve mevzilerini muhafaza ettiği bilgisi verilmiştir. 4. Yunan Tümeni'nin Derbent Boğazı ve Çavdarlı istikametlerinde, 11. ve 8. Yunan Alaylarıyla taarruzuna uğrayan 8. Piyade Tümeni'nin, Yunan taarruzlarını cephesine 1 km mesafede durdurduğu ifade edilmiştir. Yunan taarruzunun gelişmesi ihtimaline karşı 8. Tümen'im, Gebeceler sırtlarında da bir mevzi hazırladığı tespit edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 416-417.

Dağı'nı işgal eden Yunan kuvvetleri hariç, bir Yunan tümenin 2. ve 3. Süvari Tümenlerine, bir Yunan tümenin Susuz üzerinden Güzelim Dağı'na, bir Yunan tümenin 8. Tümen'in sağ kanadına, diğer bir Yunan tümenin Balmahmut istikametinde taarruz yaptıkları ve hareket ettikleri söylenmiştir. Uzun bir Yunan yürüyüş kolunun Gazlıgöl'den Fethibey istikametinde yürüdüğü; bu son ikisinin, iki Yunan tümeni kabul edilerek, 6. Tümen bölgesinde Araplı Çiftliği Boğazı'na girdiği bildirilmiştir⁹⁶⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının, 5 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar bölgesindeki genel durum hakkında Genelkurmay Başkanlığı'na sunduğu raporda; Bostanlı - Çavdarlı hattında 2. Kolordu'ya bağlı 3. Süvari Tümeni, 8. Tümeni ve 52. Piyade Alayı olduğu söylenmiştir⁹⁶⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00'de Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta⁹⁷⁰; "3. Süvari Tümeni, Kozviran sırtlarında düşmanı durdururken, büyük kısmıyla düşman gerilerine akın yapacaktır." bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00'de bu kararı uygulamak üzere kolordu emrini verdiği ve bu emrin 7. Tümen Komutanlığına da bildirildiği ifade edilmiştir. Bu emri 5 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00'de alan 3. Süvari Tümeni'nin, 29. Süvari Alayı'nı Ayazın kuzey sırtlarını tutan Yunan kuvvetlerini yerinde tespit etmek üzere Sazak kuzeydoğu sırtlarında bıraktığı söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 5 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00'da ise Demirli üzerinden Beyköy'e doğru ilerlemeye başladığı bilgisi verilmiştir. Hiçbir Yunan kuvvetine rastlamayan 3. Süvari Tümeni'nin, İhsaniye'de bulunduğu zannedilen bir tabur

⁹⁶⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 418.

⁹⁶⁹ Bostanlı kuzeydoğusunda 7. Tümeni ve 14. Süvari Tümenleriyle takviye edilmiş olan 5. Süvari Kolordusu'nun bulunduğu ifade edilmiştir. 2. Kolordu'nun karşısında Yunan kuvvetinin üç tümen ile cephede Kozluca - Susuz doğusu ve güneyi uzayan hattında olup, bir Yunan tümeni ile Ilıca - Kızviran hattından 2. Kolordu'nun sağ tarafını kuşatma girişiminde bulunduğu dile getirilmiştir. Bu cephede 5 Ekim 1921 sabahı saat 9.00'dan önce kadar yalnız sağ tarafını muharebe başladığı ve merkezle sol tarafta sessizlik olduğu vurgulanmıştır. 6. Tümen Cephesi'nde Yunan kuvvetinin Demirçevre'ye gelen bir Yunan tümeniyle 4 Ekim 1921 tarihinde 6. Tümen'in sol tarafını birkaç kilometre geriye çekilmeye mecbur etmiş olup 4 Ekim 1921 tarihinde daha fazla ilerleyemediği bilgisi verilmiştir. Bu Yunan kuvvetinin 5 Ekim 1921 tarihindeki hareketi hakkında bilgi alınmadığı, ancak takip edildiği bildirilmiştir. 4 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin 2. Kolordu sağ tarafını kuşatma teşebbüsüne karşı 1. Kolordu'nun iki tümeninin Bağlıca mntikasına çağrıldığı, Yunan kuvvetinin kuşatma hareketinin etkisine göre bu kolordudan bir tümenin Bayat istikametinde hareket ettirilmesinin düşünüldüğü söylenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının, Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar mntikasında uzun süreli bir taarruz yapacağını düşünmediği, Yunan kuvvetinin bu hareketi Afyonkarahisar'ı daha uzaktan yönelik olduğunun zannedildiği ifade edilmiştir. Halihazırda bu mntıkada iki taraf arasında güç dengesi mevcut olduğunun görüldüğü de belirtilmiştir. 5 Ekim 1921 tarihinde Eskişehir mntikasında yapılan uçak keşfinde; Eskişehir - Seyitgazi mntikasında Bozdağ ve batısı hariç olmak üzere yedi tümenin tespit edildiği bilgisi verilmiştir. ATBD, Yıl:42, Sayı:96, ss. 138-140.

⁹⁷⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 420.

kadar Yunan kuvvetine karşı emniyet tedbiri olarak Beyköy’de toplandığı dile getirilmiştir⁹⁷¹.

5 Ekim 1921 tarihinde Baki Bey, süvari tümenlerinin durumunu görmek ve özellikle 3. Süvari Tümeni’nin İhsaniye istikametinde ciddi olarak Eskişehir - Afyonkarahisar demir yolu hattını kesmek ve tahrip etmek gibi ciddi bir harekete katılmak amacıyla 3. Süvari Tümeni’nin yanına gitmiştir. Baki Bey’in düşüncesine göre; “Süvari tümenlerinde, özellikle Seyyar kuvvetlerden ve bütün gönüllülerden meydana gelen 3. Süvari Tümeni’nde istihkam birliği mevcut değildi. Tahrip ve tamir işleriyle ilgili bilgi süvari birlikleri içinde çok azdı. 3. Süvari Tümeni’ne verilen bu görevi kimin yapacağı belli değildi. Süvari bölüklerinden Rumeli’de eşkıya takiplerinde bulunmuş çeteci, bombacı, dinamitten anlayan subay ve er aranmıştır. Maalesef “dayı” denilen sakallı bir kişi bulunarak bunun eline birkaç bomba ve dinamit verilmiş ve işin başına da bizzat alay komutanı geçerek ve bütün tümen arkasına katılarak 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı Baki Bey dahil olduğu halde İmir Yaylası’ndan İhsaniye - Belcemeşe istikametine doğru hareket edilmiştir. Demir yoluna Belcemeşe ve İhsaniye istasyonları civarından yanaşılmıştır. Yunan kuvvetiyle kısa bir muharebeden sonra alay komutanı dahil olarak 3 şehit, 10 yaralı ve 12 hayvan ölü verilmiştir. 1 saat sonra da tren geçmiş ve 3. Süvari Tümeni’yle Eymir Yaylası’na geri dönmüştür” açıklamasında bulunmuştur⁹⁷².

Batı Cephesi Komutanlığının 5 Ekim 1921 tarihindeki muharebenin sonucunda Genelkurmay Başkanlığı’na saat 22.00’de verdiği raporda; Afyonkarahisar kesiminde 2. ve 5. Kolordular cephesinde başladığı bildirilen muharebe sonucu hakkında henüz bilgi alınamadığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni’nin Kozören kuzeyinde Yunan kuvvetinin kanat ve gerilerine taarruz etmesi kararlaştırılmıştır⁹⁷³.

⁹⁷¹ Telgrafın devamında “2. Kolordu, bu gece 4. Tümeni’ni Tokas’a kaydıracak; 2. Süvari Tümeni’ni de emrine alarak 3. Kafkas, 4. ve 7. Tümenlerle düşmana taarruz edecektir. Ben, 8. Piyade ve 14. Süvari Tümenleri emrinde olarak, Güzelim dağındaki düşmanı durdurmaya çalışacağım ve 2. Kolordu’nun sol kanat birliklerinin hareketini idare edeceğim. 1. Kolordu’dan Tokas’a gönderilecek tümenin hareketinin çabuklaştırılmasını arz ederim” denmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa’nın, 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00’de bu kararı tatbik etmek üzere kolordu emrini verdiği ve bu emrin 7. Tümen Komutanlığına da bildirildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu’nun emrini 5 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00’te alan 14. Süvari Tümeni’nin, 20. Süvari Alayı’nı Karaaslan Tepelerindeki Yunan kuvvetini yerinde bağlamak üzere Selimiye batısındaki sırtlarda mevzilendirdiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni’nin diğer kuvvetlerinin İncehisar - Gebeceler bölgesinde toplandığı belirtilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 421.

⁹⁷² Vandemir, a.g.e., ss. 285-286.

⁹⁷³ 4/5 Ekim 1921 gecesi 4. ve 7. Tümenler sağ kanada alınarak, 5 Ekim 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni ile birlikte 4., 7. ve 3. Kafkas Tümenlerine 2. Kolordu Komutanı’nın ve 14. Süvari Tümeni ile 8. Piyade Tümeni’ne Fahrettin Paşa’nın komuta etmesi kararlaştırılmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 423.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'nin, 6 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00'te Beyköy'den hareketle, Sazak kuzeydoğusundaki 29. Süvari Alayı'nı da alarak Kıyır'da toplandığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin, 29. Süvari Alayı'nı Eski Eymir'in kuzeyindeki sırtlarda yerleştirdiği vurgulanmıştır⁹⁷⁴.

6 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni baskından döndükten sonra Eski Eymir Yaylası'nda dinlenmeyle geçirmiştir. Beyköy'de bıraktığı bir bölüğün atılğanlığıyla 12. Yunan Tümeni'ne ait bir ağırlığı ele geçirmiş ve 4 esir almıştır. Bu Yunan esirlerinin verdiği bilgilerde; 1., 2. ve 12. Yunan Tümenlerinin tamamen güneye inmiş olduğu söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni 5. Süvari Kolordusu'nun bütün kuzey kanadını gözetliyordu. İlerleyen zamanlarda verdiği raporlarda 2 Yunan Kolordusu'nun hareketlerini adım adım bilgilendirmiştir⁹⁷⁵.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 7 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te bir Yunan tümeninin Yapıldak - Kırgız Boğazı yolu ile ilerlemekte olduğu tespit edilince, 3. Süvari Tümeni'nin, Kilise - Kıyır - Eski Eymir hattı kuzey sırtlarını tuttuğu bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin Kilise istikametinde zayıf kuvvetlerle yaptığı taarruzun durdurulduğu ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 7 Ekim 1921 gecesini bulunduğu mevzide geçirdiği belirtilmiştir⁹⁷⁶.

Sonuç olarak 7 Ekim 1921 tarihinde bütün cephe boyunca 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin, Yapıldak - Kıyır Boğazı yolu ile 1. ve 2. Kolordu arasına yönelmiş bulunan ve büyük kısımları ile Gökbahçe ve Yapıldak'a varan iki Yunan tümeninin Bavurdu genel

⁹⁷⁴ 14. Süvari Tümeni'nin Gebeceler'de toplandığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya verdiği raporda, Afyonkarahisar kuzeydoğusunda durumun, her iki tarafın kuvvet denkliği halinde, mevzi muharebesi şeklini aldığı söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'ndan bir tümenin 2. Kolordu'nun kuzeyinde, diğer bir tümenin 2. Kolordu'nun güney kanadında bulunduğu ve bu itibarla süvari tümenlerinin kolordu halinde kullanılmasında fayda bulunmadığı belirtilmiştir. Şimdilik Kolordu Komutanlığı vekaleti ile süvari tümenlerinin 2. Kolordu emrine verilmesi ve ruhi rahatsızlığı sebebiyle tedavi edilmek üzere Konya'da bir süre dinlenmesine izin verilmesi arz istenmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı, bu teklife "Afyon Cephesi'nde durum henüz layıkıyla tespit edilememiş olduğundan, tedavi ihtiyacının bir süre geciktirilmesi tabiidir. Bununla beraber, tertibat ve komuta bölümü veya birleştirilmesi hakkında yakından gördüğümüz bir ihtiyaç olduğunu hissettiğinizde bunu derhal bildirmenizi rica ederim" demiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 426.

⁹⁷⁵ Vandemir, a.g.e., s. 289

⁹⁷⁶ 2. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın emri ile 7 Ekim 1921 tarihinde saat 23.30'da Tokas'ta toplandığı söylenmiştir. Stülümenli'deki Adana Müfrezesi ile 52. Piyade Alayı'nın 6. Tümen bölgesine intikali üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Alayı'nı Çavdarlı'ya sürdüğü, diğer birliklerinin Gebeceler'de kaldığı bilgisi verilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 428.

istikametinde ilerlemesini önlemek amacı ile Kilise ve Tokas çevrelerine kaydırılmalarından başka bir hareket yapılmadığı tespit edilmiştir⁹⁷⁷.

Batı Cephesi Komutanlığının, 8 Ekim 1921 tarihinde 63 numaralı Cephe emrinde ise; 3. Süvari Tümeni'nin kuzey kanadından koruyarak çekildiği ve Doğlat'ta toplandığı söylenmiştir⁹⁷⁸.

3. Süvari Tümeni 8 Ekim 1921 tarihinde Köroğlu Kalesi istikametinde hareket eden Yunan kuvveti hakkında bilgi vermekle beraber, 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emri gereğince Bavurdu ve Eski Eymir Yaylası civarında 5. Süvari Kolordusu'nun sağ kanadında bulunmuştur. 3. Süvari Tümeni 8 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00'da Bavurdu'ya çekilmiştir. Tümen, 2. Süvari Tümeni ile bağlantı kurmuştur. Bavurdu sırtlarında Yunan kuvvetiyle temasta kalarak 8 Eylül 1921 gecesini geçirmiştir⁹⁷⁹.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 4. Tümen Komutanlığının, 9 Ekim 1921 tarihinde saat 7.30'daki raporunda; Kıyır Boğazı'ndan Şaphane Dağı istikametinde bir Yunan tümeninin ilerlediği ve kendisinden yardım istediğini öğrenen 3. Süvari Tümeni'nin, Kilise - Doğlat hattı batı sırtlarını tuttuğu söylenmiştir. Yunan tümeninin Şaphane Dağı'ndan büyük kısımları ile çekilmesi üzerine 3. Süvari Tümeni'nin, 27. Süvari Alayı'nı bulunduğu mevzide bırakarak Doğlat'ta toplandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak 5. Süvari Kolordusu'nun, Savran kesiminde toplanma ihtimaline karşı, 3. Süvari Tümeni ile Doğlat'ta toplandığı bilgisi verilmiştir⁹⁸⁰.

⁹⁷⁷ 1. Kolordu'dan 23. Tümen'in Han'a sürüldüğü ifade edilmiştir. 2. Kolordu'dan 4. Tümen Komutanı emrinde toplanan kuvvetlerin 1. ve 2. Kolordu arasına yönelmiş bulunan ve büyük kısımları ile Gökbağçe ve Yapıldak'a varan iki Yunan tümeninin Bavurdu genel istikametinde ilerlemesini önlemek amacı ile Kilise ve Tokas çevrelerine kaydırılmalarından başka bir hareket yapılmadığı tespit edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 434.

⁹⁷⁸ Batı Cephesi Komutanlığının 8 Ekim 1921 tarihinde 63 numaralı emrinde 2. Süvari Tümeni'nin Seydiler'de, 14. Süvari Tümeni'nin Çobanlar - Feleli bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Emirali'de yerleştiği dile getirilmiştir. Sonuç olarak 8 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun, 2. Süvari Tümeni ile Seydiler'e ve 14. Süvari Tümeni ile Çobanlar - Feleli bölgesinde yerleştikleri tespit edilmiştir. Stratejik önemi bulunan Afyonkarahisar ve çevresinin Türk kuvvetlerinin eline geçmesini önlemek isteyen Yunan Ordusu'nun Afyonkarahisar cephesindeki kuvvetleri ile 2. ve 5. Kolordular arasında 1 Ekim 1921 tarihinde başlayan Güzelim Dağı muharebelerinin, öncelikle Afyonkarahisar kuzeyinde bir Yunan tümeni olduğu hesabıyla, bunun Gazlıgöl Deresi batısına atılması için taarruzla başladığı ifade edilmiştir. Fakat gerçekte en az üç tümenle işgal edilmiş olan bölgede 3 Ekim 1921 tarihinden itibaren Yunanlıların üstün kuvvetlerle 2. ve 5. Kolordularına yaptığı taarruzlar ve 8 Ekim 1921 tarihinde de Seyitgazi çevresinden 2. Yunan Kolordusu'nun 2. Türk Kolordusu kuzey kanadına etkili bir duruma gelmiş olması ve 1. Türk Kolordusu'nun da bu muharebelere katılmaması sonunda, Afyonkarahisar'a kuzeydoğudan hakim Kozören Sırtları - Güzelim Dağı genel hattının Yunanlıların eline geçmesi ile sonuçlanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 438-440.

⁹⁷⁹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 298.

⁹⁸⁰ 5. Süvari Kolordusu bölgesinde 4. Tümen Komutanlığının 9 Ekim 1921 tarihinde saat 7.30'daki raporunda 2. Süvari Tümeni'nin, bir topçu bataryası ile takviyeli 20. Süvari Alayı'nı Seydiler'de bırakarak Emirali'de toplandığı dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 8 Ekim 1921 tarihindeki yerinde kaldığı vurgulanmıştır. Sonuç olarak 5. Süvari Kolordusu'nun, Savran kesiminde toplanmak ihtimaline karşı, 3. Süvari Tümeni ile Doğlat, 2. Süvari Tümeni ile

Batı Cephesi Komutanlığının, 10 Ekim 1921 tarihindeki saat 1.30'da 65 numaralı Cephe emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun, Sandıklı kuzeyinde Savran bölgesinde toplanmak üzere 10 Ekim 1921 sabahından itibaren hareket edeceği ifade edilmiştir⁹⁸¹. 65 numaralı Cephe emri ile Sandıklı kuzeyinde Savran kesiminde toplanacak olan 5. Süvari Kolordusu'nun 3. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Doğlat'ta, konuşlandığı ifade edilmiştir. 4. Tümeni'nin sağ kanadını Kıyır Boğazı ve Şaphane Dağı'na karşı örten 27. Süvari Alayı'nın, Yunan kuvvetinin Şaphane Dağı'ndan çekilmesi ve 15. Tümen'den 45. Piyade Alayı'nın Doğlat'a gelmesi üzerine 27 Süvari Alayı'nın 3. Süvari Tümeni'ne katıldığı tespit edilmiştir. Savran kesiminde toplanmak üzere 5. Süvari Kolordu Komutanlığınca verilen emir üzerine, 3. Süvari Tümeni'nin 10 Ekim 1921 akşamı Bolvadin'de toplandığı söylenmiştir⁹⁸².

Emirali ve 14. Süvari Tümeni ile Çobanlar - Feleli kesimlerinde toplandığı bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 444.

⁹⁸¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 446.

⁹⁸² 65 numaralı Cephe emri ile Sandıklı kuzeyinde Savran kesiminde toplanacak olan 5. Süvari Kolordusu'nun 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Emirali'de, 14. Süvari Tümeni'nin Çobanlar - Feleli kesiminde konuşlandırıldığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni kesiminde, Yunan kuvvetinin Güzelim Dağı - Susuz doğusu hattına çekilen kuvvetleri tahkimat yaptığı, Susuz ve çevresinde tespit edilen bir tümen kadar kuvvetten bir alayın Afyonkarahisar istikametine, Güzelim Dağı kesiminden en az iki piyade alayının Sadıkbey kesimine geldiği vurgulanmıştır. Savran kesiminde toplanmak üzere 5. Süvari Kolordu Komutanlığınca verilen emir üzerine, 2. Süvari Tümeni'nin, Bolvadin'e ve buradan Pazarağaç - Karacaören - Akarım (Akharman) kesimine hareket ettiği ifade edilmiştir. 10 Ekim 1921 gecesini 14. Süvari Tümeni'nin Efesultan'da, 5. Süvari Kolordu karargâhının Çay'da geçirdiği bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 449, 450-453.

4. 4. SÜVARİ TUGAYI

4. Süvari Tugayı 5. Süvari Grup Komutanlığının emri altında Kütahya - Eskişehir Muharebelerini bitirerek Sakarya Meydan Muharebesi'ne hazırlanmıştır. 22 Ağustos 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın Hacıömer istikametinden ilerleyen Yunan kuvvetini yandan takip edeceği ve gerekirse Kantarlı'dan 5. Süvari Grubu'na katılması istenmiştir.

4.1. 23-27 AĞUSTOS 1921 HAREKÂTI

23 Ağustos 1921 tarihinde, Kantarlı civarında Yunan kuvvetinin yalnız bir keşif koluna tesadüf edildiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın 23 Ağustos 1921 tarihinde Kantarlı güneyinde dinlendiği ve 24 Ağustos 1921 tarihinde Sinanlı - Hacımusa istikametine hareket etmesi emredilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 23 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.30'dan sonra birliklerine verdiği 28 numaralı Grup emrinde; 4. Süvari Tugayı'nın 14. Süvari Tümeni'ni takip edeceği söylenmiştir. 4. Süvari Tugayı'ndan bir keşif bölüğünün Kantarlı - Ortakışla - Göktepeler istikametine sürüleceği bildirilmiştir⁹⁸³

5. Süvari Grubu'nun 23 Ağustos 1921 tarihinde birlikleri olan 2., 14. Süvari Tümenleri ve 4. Süvari Tugayı ile Göksu güneyinde yer alan Yeşilöz - Hacımusa bölgesinde konuşlanmıştır. Asım Gündüz anılarında *"Bizim arazi ve durumu kıymetlendirmekteki isabetli kararımız düşmanın sol kanatta gelişen taarruz hareketiyle doğruluğunu ispat etmiş oldu. Hepimiz, en küçük rütbelimizden Başkomutana kadar, çeşitli savaşlarda pişmiş, yetişmiş kişilerdik. Nemiz var, nemiz yoksa, artık bu aziz vatan için, emanetlerin en kutsalı olarak verebilmek heyecanı ile doluyduk. Boğaz boğaza gelişen, bir kanlı savaş başlamıştı. Afyon Cephesi'ni, Konya'da yeni kurulan süvari ve piyadeden karışık birliklere bırakarak buradaki Mürettep Tümeni Bayat - Aziziye ardından sarkacak düşman, gerilerini, ikmal yollarını ve kollarını vurmak vazifesiyle, görevlendirmiştik."* demiştir⁹⁸⁴.

23 Ağustos 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın da Çal Tepesi'nde kalıp, Yunan kuvvetinin Hacımusa doğusuna geçmesi halinde gerilerine baskınlar yaparak Gökdağ'da 14. Süvari Tümeni'ne katılması emri verilmiştir⁹⁸⁵.

⁹⁸³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87be.

⁹⁸⁴ Gündüz, a.g.e., ss. 73-74.

⁹⁸⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 13-14.

23 Ağustos 1921 akşamı, 5. Süvari Kolorodusu'na bağlı 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ve 4. Süvari Tugayı'nın Türk Ordusu'nun sol açığında konuşlanmıştır⁹⁸⁶.

5. Süvari Grubu'nun 23 Ağustos 1921 tarihinden beri Batı Cephesi'nin sol kanadı genel istikametinde üç tümen ve bir süvari tugayı ile ilerleyen 2. Yunan Kolordusu'na, yan ve gerilerini korumak üzere Göktepe ve Hacıömeroğlu doğusu bölgelerinde bazı emniyet birliklerini bırakmıştır. Yunan Süvari Tugayı'nın ve Çangaridis Müfrezesi'nin 23 Ağustos 1921 tarihindeki yerleri korudukları anlaşılmıştır. Gökpınar'da bulunan Edipidu Müfrezesi'nin, Hırbooğlu'nda 2. Yunan Kolordusu emrine girmek üzere hareket halinde olduğu görülmüştür. Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine baskınlar yaparak üzerine fazla kuvvet çekmek için 5. Süvari Grubu'nun, 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'te Zaferiye Yaylası'ndan Sülüklü - Sinanlı istikametinde harekete geçmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın, 14. Süvari Tümeni'ni takiben, Sinanlı'dan itibaren 5. Süvari Alayı ile Türktaciri'ne, 33. Süvari Alayı ile Uzunbeyli'ye baskın yapmak için görevlendirilmiştir. Uzunbeyli'ye baskın ve akınların, Yunan kuvveti karşı saldırıya geçinceye kadar devam etmesi istenmiştir. 5. Süvari Grubu birlikleri de Sinanlı'da toplanmıştır⁹⁸⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 24 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 24 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'nın Ortakışla batısında Yunan kuvvetini topladığını, 24/25 Ağustos 1921 gecesi Hacımusa - Özyurt arasından derin kol ile Yunan kuvvetinin gerilerine baskınlar yaptıracağını belirtmiştir. Bir baskın kolunun Uzunbeyli ve kuzeyi istikametle gönderileceğini ve 25 Ağustos 1921 sabahındaki duruma göre bu mıntıkada uygun bir yerde baskın kollarını toplayarak taarruz hareketine devam edeceğini bildirmiştir⁹⁸⁸.

5. Süvari Grubu, 24 Ağustos 1921 muharebeleri sırasında 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın Sinanlı ve civarında toplandığı bildirilmiştir. Adı geçen tümenlerin karşısında 2. Yunan Kolordusu'nun bulunduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nı bölgenin yan ve gerilerini korumak için 4. Süvari Tugayı'nı Hacımusa güney sırtlarında bıraktığı ifade edilmiştir. 24 Ağustos 1921 tarihinde güneş doğarken Türk süvari kuvvetlerine karşı Yunan Süvari Tugayı'nın, Edipidu Müfrezesi'nin gelmesine kadar, bir bölüğünü Şeyhahmetli'ye gönderdiği

⁹⁸⁶ Aydemir, *a.g.e.*, s. 450.

⁹⁸⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bf.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 27.

⁹⁸⁸ ATASE Arşivi, K:1209, D:175ab.

vurgulanmıştır. Özyurt ve Uzunbeyli istikametlerine baskın göreviyle ilerleyen 4. Süvari Tugayı'nın 5. ve 33. Süvari Alaylarının, Yüzükbaşı'nda rastladıkları Yunan otomobil koluna yaptıkları baskında otomobilleri işlemez hale getirdikleri anlaşılmıştır. Alınan esirlerin ifadelerinden, “9. Tümen muharebeye girmemek için isyan ettiğinden, General Papulas'ın bunu bastırmak için uğraşmak zorunda kaldığı; Yunanlıların, iki saatlik bir muharebeden sonra perişan bir halde olan Türk Ordusu'nun kâmilen esir edileceğini söyleyerek askeri zorla muharebeye sürükledikleri” öğrenilmiştir. 5. Süvari Grubu 24 Ağustos 1921 gecesini Sinanlı ve civarında geçirdiği tespit edilmiştir⁹⁸⁹.

Genel teşkilatlanma ve tertiplenmede 2., 3. ve 14. Süvari Tümenleri ile 4. Süvari Tugayı'nın, 5. Süvari Grup Komutanlığı emrine verildiği belirtilmiştir. Ancak bu birliklerin gelişen durumlara göre sık sık yer değiştirdiği, süvari tümenlerinin diğer grupların emrinde de görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu esnada derinlikte faaliyet gösteren Albay Fahrettin Bey'in 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın geri bölgelerde akınlar yaparak bir deve ikmal konvoyunu dağıttığı, 159 deve ile 67 eşek ele geçirerek motorlu araçları tahrip ettiği görülmektedir. Yunan birliklerinin geri çekilmeleri esnasında Türk süvarilerinin yan ve gerilere yaptığı baskınlarından çok zarar gördüğü, 2. Yunan Kolordu Komutanı Prince Andrew'nin raporunda “Uzunbeyli” baskını sonrasında Sakarya mevzilerine taarruzdan vazgeçip geri dönmeyi düşündüğü belirtilmiştir⁹⁹⁰.

5. Süvari Grubu, 26/27 Ağustos 1921 gecesini⁹⁹¹ bütün birlikleriyle, Yüzükbaşı'na baskın yapmak üzere, Sinanlı'da toplandığı ifade edilmiştir. 27 Ağustos 1921 tarihindeki harekât için 5. Süvari Grup Komutanlığınca 26 Ağustos 1921 tarihinde verilen emirle, 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'nın, 26 Ağustos 1921 tarihinde saat 24.00'te Yüzükbaşı'na hareket edeceği belirtilmiştir. 26 Ağustos 1921 gecesinin yürüyüşle geçtiği 27 Ağustos 1921 sabahı ise 5. Süvari Grup birliklerinin, güneş doğarken Yüzükbaşı'na ulaştığı bilgisi verilmiştir. 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'ye doğru 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in emriyle birliklerin Uzunbeyli'ye yöneldiği belirtilmiştir. Yunan Ordu karargâhının da henüz burada bulunduğu söylenmiştir. Tehlikeyi sezen Yunan Başkomutanlığı, bir taraftan buradaki piyade taburu ile köyün dış

⁹⁸⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 43-44.

⁹⁹⁰ Bal, a.g.t., s. 34.; Vandemir, a.g.e., s. 37.

⁹⁹¹ 5. Süvari Grubu'nun Uzunbeyli Baskın harekâtı için Bkz. Şekil-5.

çevresinde savunma için tertiplenirken, diğer taraftan da buradaki uçak, otomobiller ve mühimmatın, yaralılarla dolu iki cerrahi hastanenin İnlerkatrancı'ya taşınması için tertip almaya başladığı dile getirilmiştir⁹⁹².

Büyük bir tehlike geçirmekte olan Yunan Başkomutanlık karargâhı, 10. Yunan Tümeni'nden 27 Ağustos 1921 tarihinde öğleye doğru yarım süvari bölüğü ve bir dağ topu ile takviyeli iki piyade bölüğünü buraya getirmiş ise de kullanılmasına ihtiyaç kalmadığı söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, Batı Cephesi Komutanlığının 26 Ağustos 1921 tarihinde saat 21.30'da vermiş olduğu "*Düşman üstün kuvvetlerle ordu sol kanadını kuşatmak üzere taarruz ediyor. Bütün kuvvetimizle Kürtlerkışlağı kuzeyinde Çeltek - Gölbek civarında fecirle beraber bulunacak surette hareket ediniz. Yarın muharebe meydanına yetişmeniz elzemdir*" şifresini alarak muharebeyi bıraktığı ve 5. Süvari Grup birliklerinin 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da Sarayköy'e geldiği ifade edilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, bu sıralarda, 26 Ağustos 1921 varmış olduğu Kerpiç güneyi bölgesinden Sinanlı istikametinde ilerlediği vurgulanmıştır. 26 Ağustos 1921 tarihinde akşama doğru 9. Yunan Tümeni'nin bulunduğu Sinanlı doğusunda kaldığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, ordu sol kanadına yetişmek üzere 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 18.00'de Sarayköy'de verdiği emirle 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 22.00'de Beşışıklı istikametinde harekete geçtiği dile getirilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın Beşışıklı'da üç saat moladan sonra Zaferiye üzerinden Kandil'e hareket görevi aldığı bilgisi verilmiştir⁹⁹³.

27 Ağustos 1921 tarihindeki Uzunbeyli baskınında taarruz 4 saat sürmüştür. Yunan kuvveti 30 kişilik bir zayıt vermiştir. 5. Süvari Grubu Batı Cephesi Komutanlığından çekilme emrini alınca Sarayköy'de toplanmış ve ardından 120 km uzaklıktaki cepheye katılmak üzere 27 Ağustos 1921 gecesi yola çıkmıştır. 5. Süvari Grubu 29 Ağustos 1921 tarihinde istenilen yere gelmiştir⁹⁹⁴.

Prince Andrew Uzunbeyli'deki baskını şu şekilde anlatmıştır: Albay Vernardos'un Türk Ordusu'nun geri çekileceğini söylediğini fakat kendisinin haklı çıktığını ifade etmiştir. Andrew; "*hadisat benim keşif ve tahminlerimi haklı gösterdi. Zira düşman ricat etmediği gibi II. Kolordu'ya karşı olan mukavemetini de kuvvetlendirdi ve*

⁹⁹² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 76.

⁹⁹³ Altay, a.g.e., 1970, ss. 302-303.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 77.; Artuç, a.g.e., 2001, ss. 311-312.

⁹⁹⁴ Artuç, a.g.e., 1985, ss. 103, 113.

topçu ile birlikte kuvvetli bir süvari müfrezesi Kolordunun sağ cenahını sürüp geçerek Ordunun gerisine doğru yürüdü. Sonradan öğrendim ki, bu süvariler az kalsın Uzunbeyli'deki Ordu Başkumandanı ve Erkanı Harbiyesi'ni esir etmek üzere imişler.” diyerek harekâtın gelişmesindeki haklı öngörüsünü paylaşmıştır⁹⁹⁵.

27 Ağustos 1921 tarihindeki Uzunbeyli baskınında Yunan ordugahındaki durumu İngiliz muhabiri: “*Türk süvarisinin köye hücumu müthiş bir panik meydana getirdi, herkes kaçıştı, kerpiç bir evin duvarının kenarına sığınan ordu kumandanı bile ne yapacağını şaşırılmış bir halde cebinden çıkardığı mendili sürekli sallıyordu. Hücum eden Türk süvarisi karşısında bulunanların kim olduğunu anlamadı ve köyde bulunan piyade kıtasının açtığı ateş dolayısıyla geri çekildi”* şeklinde anlatmıştır⁹⁹⁶.

27 Ağustos 1921 tarihinde Polatlı civarındaki Uzunbeyli ve Çekirdekler en fazla Yunan mezaliminin yaşandığı yer olmuştur⁹⁹⁷. Sakarya Meydan Muharebesi'nin 5. günü olan 27 Ağustos 1921 tarihinde The Times gazetesi ise: “*27 Ağustos'ta çatışmalar şiddetlendi. Türk kuvvetleri, çekildikleri mevzilerde yeni siperler kazdılar. Çevirme hareketi başarıya ulaşmayan Yunanlılar, sadece mevzi başarılarla yetindiler. Bu sırada yapılan bir baskın hareketinde, bir Türk süvari tümeni Yunan Başkomutanı Papulas'ın karargâhını zor durumda bıraktı. Papulas baskından zor kurtuldu. Her iki tarafta ciddi kayıplar var.”* denmiştir. The Times gazetesi olayı önemsiz göstererek şu şekilde aktarma yapmıştır: “*Türkler ertesi gün Uzunbeyli'deki Yunan Başkomutanlık Karargâhı'na saldırarak, endişeye sebep oldular. Fakat orada bulunan bir piyade birliğinin yarısı tarafından kâtip ve sekreterlerinin de desteğiyle püskürtüldüler.”* ifadelerine yer verilmiştir⁹⁹⁸.

4.2. 30 AĞUSTOS 1921-5 EYLÜL 1921 HAREKÂTI

5. Süvari Grup Komutanlığı, 30 Ağustos 1921 tarihinde 12. Grup Komutanlığına gönderdiği 30 numaralı Grup emrinde, 31 Ağustos 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı ve telsiz istasyonunun 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'te başta 14. Süvari Tümeni olmak üzere Gölbey'e hareket edeceklerini, telsiz istasyon muhafızlığını

⁹⁹⁵ Andre, *a.g.e.*, s. 110.

⁹⁹⁶ Yazman, *a.g.e.*, ss. 184-185.

⁹⁹⁷ Mehmet Kaplan - İnci Enginün - Birol Emin - Necati Birinci - Abdullah Uçman, *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. II, İstanbul 1981, s. 664.

⁹⁹⁸ Enis Şahin, “Sakarya Meydan Savaşı'nın İngiliz ‘The Times’ gazetesindeki Tezahürleri”, *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayinevi, Yayın No: 49, Ankara 2015, s. 191.

4. Süvari Tugayı'na bildirerek verileceğini söylemiştir. Gölbey'den sonraki hareket için bu birliğe ayrıca emir verileceğini de eklemiştir⁹⁹⁹.

4. Süvari Tugayı'nın, 31 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Alayı'nda bulunan askerinin 113 kişi olduğu söylenmiştir. Bunlardan 3 tanesinin 4. Süvari Tugay karargâhı emrinde olduğundan geriye 110 kişinin kaldığı bildirilmiştir. 110 kişiden 3 tanesinin de 5. Süvari Alay karargâhı emrinde olduğu belirtilmiştir. Geriye kalan 107 kişiden 13 tanesinin subay olduğundan 84 kişilik er mevcudunun olduğu ifade edilmiştir. 84 kişiden 24 tanesinin hayvanını bırakarak firar ettiği ve hayvanı olan 60 kişinin kaldığı vurgulanmıştır. Bu 60 kişiden 3 tanesinin sağlıklı askeri ve doktorla beraber savaşa katılacak atlı kuvvetin 57 kişiden oluştuğu söylenmiştir¹⁰⁰⁰. 4. Süvari Tugay Komutanı'nın 31 Ağustos 1921 tarihinde 33. Süvari Alayı'nın 102 kişiden meydana geldiği belirtilmiştir. Bunlardan 14 tanesinin subay, 3 tanesi ise 4. Süvari Tugay karargâhı emrinde olduğu bildirilmiştir. 3 kişinin 33. Süvari Alay karargâhının emirde bulunduğu söylenmiştir. 57 kişi hayvanlarını bırakarak firar ettiğinden savaşa katılan sayının 25 kişiden oluştuğu ifade edilmiştir¹⁰⁰¹. 5. Süvari Alayı'nın da 31 Ağustos 1921 tarihinde 117 asker ve 24 hayvanının da yedekte olduğu tespit edilmiştir¹⁰⁰².

Yunan Ordu Komutanlığının 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 21.40'ta 2. Yunan Kolordusu'na vermiş olduğu "*Kızilkoyunlu ve kuzeydoğuya uzanımı hattına taarruz*" emrini şu sebeplerden dolayı uygulayamadığı anlaşılmıştır¹⁰⁰³: 2. Yunan Kolordusu hem Güzelcekale sirtlarını muhafaza edeceği hem de 1. Yunan Kolordusu ile arasındaki 8-9 km'lik açıklığı kapatması istenmiştir. 13. Yunan Tümeni'nin, 30 Ağustos 1921 muharebelerinde fazla kayıp verdiğinden, 31 Ağustos 1921 tarihinde 9. Yunan Tümeni'nin yan ve gerilerini korumak üzere Gökgözşereflisi kesimine alındığı ifade edilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun, Güzelcekale doğusu bölgesinden kuşatılabilme ihtimalinin olduğu fakat, öğle vakti gelen yeni bir emirle, Güzelcekale'yi terk ederek 1. Yunan Kolordusu'na yanaşmak görevi aldığı vurgulanmıştır. Böylece 2. Yunan Kolordusu, 9. Yunan Tümeni'nin mevziini tekrar 13. Yunan Tümeni'ne devrederek, 9. Yunan Tümeni'ni Sabanca bölgesine sevk etmek üzere Gökgözşereflisi ve civarında

⁹⁹⁹ ATASE Arşivi, K:1305, D:1af.

¹⁰⁰⁰ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bu.

¹⁰⁰¹ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bv.

¹⁰⁰² ATASE Arşivi, K:1339, D:176bx.

¹⁰⁰³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 144.

toplamaya başladığı belirtilmiştir. 13. Yunan Tümeni'nin, iki alayı ile Kaletepe - Sığırcık Çiftliği kuzey sırtları hattını işgal ettiği ve 13. Yunan Tümeni'nden bir alayla Süvari Tugayı'nın, Büyükgökgöz ve güneydoğusunda yan ve gerilerin korunması ile görevlendirildiği bildirilmiştir. 5. Yunan Tümeni'nin, Tutak - Sığırcık Çiftliği kuzey sırtlarını işgal ettiği tespit edilmiştir. Her iki tarafın da genellikle hareketsiz geçirdiği bölgede 31 Ağustos 1921 tarihinde. 4. Süvari Tugayı ile 5. Süvari Grup karargâhının Gölbek'te kaldığı söylenmiştir¹⁰⁰⁴.

1 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Tutak - Güzelcekale - Baltahin kuzey sırtları hattına varan 5. Süvari Grubu'na bağlı tümen keşif kollarının, Yunan Süvari Tugayı'nın Sarıkaya - Baltahin batı sırtları hattına sürdüğü keşif kollarıyla karşılaştığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Gölbek'te konuşlandırıldığı ifade edilmiştir¹⁰⁰⁵.

3 Eylül 1921 tarihinde, 12., 1. Grup. ve 5. Süvari Grubu birliklerinin buldukları mevzilerde kaldığı ifade edilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun 5. Tümen'den bir dağ topçu taburu ile takviyeli 44. Yunan Piyade Alayı ile Tutak batısı - Güzelcekale hattını tutmakta olduğu söylenmiştir. 5. Yunan Tümeni'nin geri kalan kuvvetleriyle, daha 2 Eylül 1921 tarihinde Karasüleymanlı güneyi - Sığırcık Çiftliği kuzeyi hattını tutmuş bulunan 13. Yunan Tümeni'nin sol kanat gerisinde Gökgözşerefli ve kuzeyinde toplandığı dile getirilmiştir. 1. Yunan Kolordusu ile aradaki boşluğu kapatmak üzere 3. Yunan Alayı'ndan bir bölüğün görevlendirildiği vurgulanmıştır. 4. Süvari Tugayı'nın, Büyükgökgöz güneydoğusundaki tepelerde sağ kanat emniyetini sağlamak görevi ile mevzilendirildiği belirtilmiştir. 1. Grup karşısında bulunan 2. Yunan Kolordusu'nun Karasüleymanlı güney sırtlarından Güzelcekale sırtlarına kadar mevzilerini tahkim ettiği görülmüştür. 3 Eylül 1921 tarihinde saat 3.30'da Batı Cephesi Komutanlığının emriyle 7. Tümen'e Kadıköy istikametinde hareket hazırlığı yapması bildirilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 2 Eylül 1921 tarihinde yaptığı "*düşman ulaştırma yollarına ve gerilerine baskın*" teklifi Batı Cephesi Komutanlığınca kabul edilerek; 4. Süvari Tugayı'nın karargâhının 5. Süvari Grup karargâhına, 20. Süvari Alayı'nın iki tümene, 5. ve 33. Süvari Alaylarının 14. Süvari Tümeni'ne verildiği belirtilmiştir¹⁰⁰⁶.

¹⁰⁰⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 144-148.

¹⁰⁰⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 135.

¹⁰⁰⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 160-161.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 5 Eylül 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın genel kuvvetini ve 2., 3., 14. Süvari Tümenlerinin hayvan tabur mevcutlarının da bildirilmesini rica etmiştir. 6 Eylül 1921 tarihinde ise Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta 5 Eylül 1921 tarihine ait 4. Süvari Tugayı'nın kaldırılmasını ve kuvvetlerinin tümenlere dağıtılmasını istemiştir. 2. Süvari Tümeni'ne, 2 Krup cebel topu ve ağırlık 1.200 hayvan verildiğini, 3. Süvari Tümeni'ne 2 kudretli cebel topu 1.245 hayvan, 14. Süvari Tümeni'ne 2 sahra, 2 Krup cebel topu ve 2.040 hayvanın gönderildiğini söylemiştir. Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'ne ayrıca 2 Krup cebel topunun verildiğini ifade etmiştir¹⁰⁰⁷.

¹⁰⁰⁷ ATASE Arşivi, K:1339, D:176cl.

5. 14. SÜVARİ TÜMENİ

16 Temmuz 1921 tarihinde kurulan 5. Süvari Kolordusu'nun ilk tümenlerinden birisi olan 14. Süvari Tümeni, Kütahya - Eskişehir Muharebeleri'nde yararlılık göstermiştir. Diğer süvari tümenlerinin yaptığı gibi 14. Süvari Tümeni'nde Türk Ordusu'nun Sakarya'nın doğusuna çekilirken Yunan kuvvetlerinin oyalayarak Türk Ordusu'nun zayıatsız bir şekilde çekilmesine imkân vermiştir. 22 Ağustos 1921 tarihinde ise 14. Süvari Tümeni Hacımusa bölgesinde Yunan kuvvetiyle teması korumuştur.

5.1. 23 AĞUSTOS 1921-13 EYLÜL 1921 HAREKÂTI

23 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in bağlı birliklerinin 2. ve 14. Süvari Tümenleriyle 4. Süvari Tugayı'ndan meydana geldiği belirtilmiştir¹⁰⁰⁸.

23 Ağustos 1921 tarihinde, Kantarlı civarında Yunan kuvvetinin yalnız bir keşif koluna tesadüf edildiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'yle 4. Süvari Tugayı'nın 23 Ağustos 1921 tarihinde Kantarlı güneyinde dinlendiği ve 24 Ağustos 1921 tarihinde Sinanlı - Hacımusa istikametine hareket etmesi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin (55. Alay menşei) 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'den öncede öncü alayının kolbaşıyla Kasımoğlu Yaylası'ndan Sülüklü - Sinanlı istikametinden hareket edeceği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin büyük kısmının Sülüklü'den sola gittiği sırada öncü alayının Sinanlı - Çal istikametinden süratle ilerleyerek adı geçen mıntıkada Yunan kuvvetinin bulunup bulunmadığı var ise mevzi kuvvetini meydana çıkarılması istenmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın 14. Süvari Tümeni'ni takip edeceği söylenmiştir. 55. Süvari Alayı'nın Kasımoğlu'ndan örtme harekâtı yaparak telsiz birliği ağırlıklarını muhafaza edeceği belirtilmiştir. Kuvvetli Yunan birliğinin Kasımoğlu istikametinden hareketi halinde telsiz ve ağırlıkları alarak Kasımoğlu istikametinden çekileceği ifade edilmiştir¹⁰⁰⁹. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in 14. Süvari Tümeni ile beraber gideceği belirtilmiştir¹⁰¹⁰.

5. Süvari Grubu'nun 23 Ağustos 1921 tarihinde 2., 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı ile Göksu güneyinde yer alan Yeşilöz - Hacımusa bölgesine konuşlandığı bilgisi verilmiştir¹⁰¹¹.

¹⁰⁰⁸ Gündüz, *a.g.e.*, ss. 64-65.

¹⁰⁰⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87be.

¹⁰¹⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bea.

¹⁰¹¹ Gündüz, *a.g.e.*, ss. 73-74.

23 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun Hacıömeroğlu - Ortakışla bölgesinde konuşlandığı ifade edilmiştir. 2. Yunan Kolordusu'nun yakınlarında bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığının, Yunan birliklerinin güneydoğuya doğru hareketleri üzerine, 14. Süvari Tümeni'nden bir topçu bataryası ile takviyeli 3. Süvari Alayı'nı Hacıömeroğlu - Ortakışla - Sülüklü istikametini örtme göreviyle Hacıömeroğlu kuzeybatısındaki sırtlara gönderdiği bildirilmiştir. Ayrıca 14. Süvari Tümeni'nden diğer iki alayını Emirler üzerinden doğuya ilerlemekte olan 13. Yunan Tümeni'nin yan ve gerilerine baskın yapmak görevi ile Gökdağ istikametinde gönderdiği bilgisi verilmiştir. 4. Süvari Tugayı'nın da Çal Tepesi'nde kalıp, Yunan kuvvetinin Hacımusa doğusuna geçmesi halinde gerilerine baskınlar yaparak Gökdağ'da 14. Süvari Tümeni'ne katılması istenmiştir¹⁰¹².

5. Süvari Grubu'nun, 23 Ağustos 1921 tarihinden beri Türk Ordusu'nun sol kanadı genel istikametinde üç tümen ve bir süvari tugayı ile ilerleyen 2. Yunan Kolordusu'ndan, yan ve gerilerini korumak üzere Göktepe ve Hacıömeroğlu doğusu bölgelerinde bazı emniyet birlikleri bıraktığı ifade edilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın ve Çangaridis Müfrezesi'nin 23 Ağustos 1921 tarihindeki yerlerini korudukları anlaşılmıştır. Gökpınar'da bulunan Edipidu Müfrezesi'nin, Hırbooğlu'nda 2. Yunan Kolordusu emrine girmek üzere hareket halinde olduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine baskınlar yaparak üzerine fazla kuvvet çekmek için 5. Süvari Grubu'nun, 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'te Zaferiye Yaylası'ndan Sülüklü - Sinanlı istikametinde harekete geçtiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin, Sülüklü'den sonra 20. Süvari Alayı'nı Sinanlı - Çal Tepe istikametinde Hacımusa'daki Yunan birliklerine ve 3. Süvari Alayı'nı Şeyhahmetli'ye baskın yapmak, 54. Süvari Alayı'nın 3. Süvari Alayı'nı takip ile görevlendirdiği dile getirilmiştir. 55. Süvari Alayı'nın, Çal Tepe üzerinden Göktepe'ye baskın yapacağı ve bundan sonra 14. Süvari Tümen karargâhıyla Çal Tepe'de toplanacağı belirtilmiştir¹⁰¹³.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 24 Ağustos 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 24 Ağustos 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'nın Ortakışla batısında Yunan kuvvetinin topladığını, 24/25 Ağustos 1921 gecesi Hacımusa - Özyurt arasından derin kol ile Yunan kuvvetinin gerilerine baskınlar

¹⁰¹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 13-14.

¹⁰¹³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 27.

yaptıracağını belirtmiştir. Bir baskın kolunun Uzunbeyli ve kuzeyi istikametle gönderileceğini ve 25 Ağustos 1921 sabahındaki duruma göre bu mıntıkada uygun bir yerde baskın kollarını toplayarak taarruz hareketine devam edileceğini bildirmiştir¹⁰¹⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığının, Sülüklü'den 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.00'dan sonra birliklere verdiği baskın emirinde; 14. Süvari Tümeni'nin 24 Ağustos 1921 tarihinde saat 8.30'dan sonra Sinanlı'ya hareket edeceği ve burada bir saat önceden 20. Süvari Alayı'nı Hacıömer doğusundaki Yunan süvari ordugahına, 54. Süvari Alayı'nı Hacımusa köyündeki Yunan ağırlıklarına, 3. Süvari Alayı'nı Kirpooğlu'na yönelteceği ve buralara baskınlar yapacağı belirtilmiştir. 55. Süvari Alayı topçu bataryasının 14. Süvari Tümen karargâhlarıyla Sinanlı kuzeyinde Çal Tepe'de kalacağı söylenmiştir¹⁰¹⁵.

24 Ağustos 1921 muharebeleri sırasında 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nın Sinanlı ve civarında toplandığı bildirilmiştir. Adı geçen tümenlerin karşında 2. Yunan Kolordusu'nun bulunduğu söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığı, 14. Süvari Tümeni ve 4. Süvari Tugayı'nı bölgenin yan ve gerilerini korumak için 4. Süvari Tugayı'nı Hacımusa güney sırtlarında bıraktığı ifade edilmiştir. Türk süvari kuvvetlerine karşı Yunan Süvari Tugayı'nın, Edipidu Müfrezesi'nin gelmesine kadar, bir bölüğünü Şeyhahmetli'ye gönderdiği vurgulanmıştır. Bu sırada 5. Süvari Grubu'nun 14. Süvari Tümeni'nden 20. Süvari Alayı'nın Ortakışla - Çal Tepe doğusu ve 55. Süvari Alayı'nın Çal Tepe istikametinde ilerlediği söylenmiştir. Yapılan gözetlemede; Hacıömeroğlu doğusu ve Gökdağ'da Yunan kuvvetlerinin bulunduğu, Hacıömeroğlu batı sırtlarının sahra topları ile takviyeli süvari birlikleri tarafından tutulduğu görülmüştür. Bunun üzerine 55. Süvari Alayı'ndan bir bölük emniyet için Çal Tepe'de bırakıldığı ve alayların Sinanlı'ya döndüğü dile getirilmiştir. Şeyhahmetli'ye baskına giden 3. Süvari Alayı'nın, Uzunbeyli- Şeyhahmetli yolu üzerinde rastladığı bir Yunan deve ikmal koluna yaptığı baskında 159 deve; 67 eşek ele geçirildiği bilgisi verilmiştir. Develerin başında bulunan sahipleri (30 kişi), Bergama ve civarı halkından olup sekiz aydan beri zorla çalıştırıldıkları vurgulanmıştır¹⁰¹⁶.

25 Ağustos 1921 tarihinde Albay İzzettin Bey Komutasındaki 1. Grubun, Prince Andrew'nin 2. Yunan Kolordusu ile giriştiği şiddetli muharebeler esnasında emrindeki 2.

¹⁰¹⁴ ATASE Arşivi, K:1209, D:175ab.

¹⁰¹⁵ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bf.

¹⁰¹⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 43-44.

ve 3. Süvari Tümenlerini Yunan kuvvetlerini kuşatacak şekilde bir taarruza sevk etmeyerek harekâtı olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Bu esnada derinlikte faaliyet gösteren Albay Fahrettin Bey'in 5. Süvari Grubuna bağlı 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın geri bölgelerde akınlar yaparak bir deve ikmal konvoyunu dağıtıldığı, motorlu araçların tahrip edildiği vurgulanmıştır. Yunan birliklerinin geri çekilmeleri esnasında Türk süvarilerinin yan ve gerilere yaptığı baskınlarından çok zarar gördüğü, 2. Yunan Kolordu Komutanı Prince Andrew'nin bir raporunda “*Uzunbey*” baskını sonrasında Sakarya mevzilerine taarruzdan vazgeçip geri dönmeyi düşündüğü belirtilmiştir¹⁰¹⁷.

27 Ağustos 1921 tarihinde, 26 Ağustos 1921 akşam yapılan akınlarda Albay Fahrettin Bey'in raporunda, “*Kuzeybatıda düşman ulaşım kollarını vurdum. Silah, cephane ve yiyecek yüklü iki yüz deve ile tutsak ele geçirdim. Hepsini getirdim. Gerilerden başka düşman kuvvetlerinin geldiği gözüme çarpmadı. Yalnız Uzunbeyli köyünde Yunanlıların büyük bir dağıtım noktası kurmuş olduklarını gördüm*” demiştir¹⁰¹⁸.

Albay Fahrettin Bey, Yunan Ordusu'nun genel saldırıyı desteklemek amacıyla kurdukları büyük dağıtım noktasına bir gece baskını yapmaya karar vermiştir. Uzunbeyli 35 km uzaklıktadır. Gece sıkı bir yürüyüşle buraya varabilir sabah gün doğmadan baskın yapabilirdi. 25 Ağustos 1921 akşam üstü Batı Cephesi Komutanlığına telsizle rapor verildikten sonra ağırlıklar ve telsiz gerideki Katarlı köyüne gönderilmiş, ardından beş süvari alayı yürüyüşe başlamıştır. 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey Sıtma hastalığına yakalanınca yerine komutayı 14. Süvari Tümen komutanı Yarbay Suphi Bey'e vermiştir. Fahrettin Bey iyileşince Uzunbeyli'de topçu bataryasının yanına gelmiştir. Fahrettin Bey, batarya dürbününden muharebeyi izleyince süvarilerinin atlarından inip piyade muharebesi yaptıklarını görmüştür. Baskın niteliği kaybolmuştur. Yarbay Suphi'yle temasa geçip baskının neden gerçekleşmediğini sormuştur. Aldığı yanıtta; kılavuzların gece yolunu şaşırdığı için vaktinde varılamadığı, köyün taşlık olmasından dolayı Yunan kuvvetleri makineli tüfeklerle köyü kolayca savundukları bundan dolayı da süvarilerin atlarından inerek yaya muharebe yaptıkları ifade edilmiştir. Fahrettin Bey, kesin emir vererek saldırının şiddetlenmesi ve bir an önce köye girilmesini istemiştir. Saldırıları şiddetlendiğinde köyün gerisinden Yunan kuvvetine takviye birliklerinin geldiği görülmüştür. Katarlı köyündeki telsizin Fahrettin Bey'e Batı Cephesi

¹⁰¹⁷ Artuç, *a.g.e.*, 1985, s.88.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁰¹⁸ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s. 413.

Komutanlığından bir emir getirdiği ifade edilmiştir. Bu emirde; 5. Süvari Grubu'nun bütün kuvvetiyle Kürtler Kışlağı kuzeyinde Çeltik - Gölbek yakınlarında tan ağarırken bulunacak şekilde hareket etmesi istenmiştir¹⁰¹⁹.

5. Süvari Grubu'nun, 26/27 Ağustos 1921 gecesi bütün birlikleriyle, Yüzükbaşı'na baskın yapmak üzere, Sinanlı'da toplandığı ifade edilmiştir. 27 Ağustos 1921 tarihindeki harekât için 5. Süvari Grup Komutanlığınca 26 Ağustos 1921 tarihinde verilen emirle, 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı'nın, 26 Ağustos 1921 tarihinde saat 24.00'te Yüzükbaşı'na hareket edeceği belirtilmiştir. 26 Ağustos 1921 gecesinin yürüyüşle geçtiği 27 Ağustos 1921 sabahı 5. Süvari Grup birliklerinin, şafakla Yüzükbaşı'na ulaştığı bilgisi verilmiştir. 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'ye doğru 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in emriyle birliklerin Uzunbeyli'ye yöneldiği belirtilmiştir. Tehlikeyi sezen Yunan Başkomutanlığı, bir taraftan buradaki piyade taburu ile köyün dış çevresinde savunma için tertiplenirken, diğer taraftan da buradaki uçak, otomobiller ve mühimmatın, yaralılarla dolu iki cerrahi hastanenin İnlerkatrancı'ya taşınması için tertip almaya başladığı dile getirilmiştir¹⁰²⁰.

27 Ağustos 1921 tarihinde büyük bir tehlike geçirmekte olan Yunan Başkomutanlık karargâhına, 10. Yunan Tümeni'nin 27 Ağustos 1921 tarihinde öğleye doğru yarım süvari bölüğü ve bir dağ topu ile takviyeli iki piyade bölüğünü buraya getirmiş ise de kullanılmasına ihtiyaç kalmadığı söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, Batı Cephesi Komutanlığının 26 Ağustos 1921 tarihinde saat 21.30'da vermiş olduğu “*Düşman üstün kuvvetlerle ordu sol kanadını kuşatmak üzere taarruz ediyor. Bütün kuvvetimizle Kürtlerkışlağı kuzeyinde Çeltik - Gölbek civarında fecirle beraber bulunacak surette hareket ediniz. Yarın muharebe meydanına yetişmeniz elzemdir*” şifresini alarak muharebeyi bıraktığı ve 5. Süvari Grup birliklerinin 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da Sarayköy'e geldiği ifade edilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, bu

¹⁰¹⁹ Altay, a.g.e., 1970, ss. 302-303. Müderrisoğlu, a.g.e., 2004, ss. 413-414.; Turgut Özakman, *Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara(?) 1999, s. 152.

¹⁰²⁰ Baki Vandemir ise olayı şu şekilde anlatmaktadır: 26 Ağustos 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu bu gece Uzunbeyli istikametinde Yunan kuvvetinin gerilerine harekete karar vermiştir. Bu hareketi örtmek için önce Sinanlı'dan güneye, Sülüklü'ye hareketle orada toplanmıştır. 26 Ağustos 1921 gecesi saat 22.00'dan itibaren Sinanlı – Yüzükbaşı – Uzunbeyli istikametinde hareket etmiştir. Asıl muharebe meydanının gece devam eden top uğultuları içinde sisli, puslu bir gecede çölde sürülüp giden 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı sabaha karşı Yüzükbaşı'na varmışlardır. Bu hareket kesinlikle Yunan kuvvetleri tarafından sezilenmemiş, gün ağardığı zaman devam eden sis buna yardım etmiştir. Yapılan araştırmalar ve incelemelere göre; Uzunbeyli'de bir menzil noktası ve bir menzil hastanesi vardır. Bunu ele geçirmenin Yunan Ordusu'na zarar vereceği düşünülmüştür. Yunan menzil noktalarının yok edilmesi amaç edinilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 76.; Vandemir, a.g.e., s. 41.

sıralarda, 26 Ağustos 1921 vardığı Kerpiç güneyi bölgesinden Sinanlı istikametinde ilerlediği vurgulanmıştır. 29 Ağustos 1921 tarihinde akşama doğru 9. Yunan Tümeni'nin bulunduğu Sinanlı doğusunda kaldığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, Türk Ordusu'nun sol kanadına yetişmek üzere 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 18.00'de Sarayköy'den verdiği emirle 27 Ağustos 1921 tarihinde saat 22.00'de Beşışıklı istikametinde harekete geçtiği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Sülüklü'de, hareket görevi aldığı bilgisi verilmiştir¹⁰²¹.

Albay Fahrettin Bey'in Uzunbeyli'ye baskın yapmasının amacı oradaki Yunan dağıtım merkezini vurup iaşe ve cephaneye yığınağını yok etmektir. Ancak, Uzunbeyli köyü yalnızca büyük bir dağıtım merkezi değildi. Yunan Küçük Asya karargâhı, yaralılarla dolu iki gezici hastane ve bir uçak filosunun da bu köyde olduğu sonradan anlaşılmıştır. Yunan Kraliyet ailesinden Prens George, Papoulas'ın konuğu olarak burada bulunmuştu. Yunan Komutanı Papoulas ise cephanenin ve yaralıların İlerkatrancı'ya taşınması hazırlıklarına girişmişti. Bu arada en yakın olan Edipidu Müfrezesi'nin yardıma yetişmesi sağlanmıştı¹⁰²².

27 Ağustos 1921 tarihindeki Uzunbeyli bölgesine yapılan baskın sırasında Batı Cephesi emri ile baskın sona ermiş ve geri dönmüştür. Yunan komutanları o günü şu şekilde anlatmaktadır: “*Özellikle düşman ani taarruzlarından uğradığımız daimî tehlikeler yüzünden Komutanlığın ilerleyen kolorduların hareketlerini yakından takip etmesine mecburiyet elvermiştir. Hele meydan muharebesinin ilk günlerinden beri düşmanın büyük süvari kuvvetleriyle ikmal hatları üzerine tertip ettiği taarruzlar ve hücumlar orduyu fazlaca tacizde başarılı olmuştur.*” denilmiştir. Yunan subaylarının ifadesine göre; baskınlar Yunan Ordusu gerisindeki menzil hatlarını köreltiyor ve Afyonla bağlantıyı kesiyor ve Sakarya kuzeyinde Türktaciri - Beşköprü istikametinde bu hatların değişmesine sebep oluyordu¹⁰²³.

Uzunbeyli baskını genel olarak değerlendirildiğinde; 26 Ağustos 1921 tarihinde akşama doğru Uzunbeyli'ye baskın yapmak için harekete geçen 14. Süvari Tümeni'ne 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin'de katılmıştır. Gece Uzunbeyli'ye yaklaşılacak ve şafakla baskın yapıp dönülecekti. Ancak Albay Fahrettin Bey sıtma nöbetine

¹⁰²¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 77.

¹⁰²² Müderrisoğlu, a.g.e., 2004, s. 414.

¹⁰²³ Vandemir, a.g.e., s. 44.

girmesinden dolayı komutayı 14. Süvari Tümeni komutanına vermiştir. 14. Süvari Tümeni ise yolu şaşırıldığından baskın 27 Ağustos 1921 tarihinde gündüzüne kalmıştır. Baskın gündüze kalınca gizlilik yitirilmiş ve süvariler yaya muharebeye girilmiştir. Yunan Küçük Asya Ordusu Komutanı General Anastasios Papulas'ın otomobiliyle boşluktan yararlanıp kaçmayı başarmıştır. Albay Fahrettin Bey, sıtma nöbetini atlatınca 14. Süvari Tümeni'ne gitmiş ve saldırının şiddetlenmesini istemiştir. Ancak Batı Cephesi Komutanlığından 26 Ağustos 1921 tarihinde saat 21.30'da verdiği telsiz emri 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'e getirilmiştir. Emirde; 27 Ağustos 1921 şafağında 5. Süvari Grubu'nun Kürt Kışlağı'nda olması istenmiştir. Zaten geç kalınmıştı muharebeye devam edilebilirdi ama geri dönülmüş ve İsmet Paşa'nın dediği yere hareket edilmiştir¹⁰²⁴.

26/27 Ağustos 1921 tarihindeki Uzunbeyli baskını Abdurrahman Özgen; *“Kolordu Komutanı hastalandı, çok şiddetli malarya nöbeti tuttu. Ateş vücudunu sarıyordu. Doktor sıtma nöbetinin geçinceye kadar yatmasını tavsiye etti. Bunun üzerine kolordu idaresini 14 ncü Süvari Tümen Kumandanı Suphi beye bıraktı. Genelkurmay'dan Gün doğmadan evvel düşmana Çal Dağı Vadisi'nde ansızın baskın yapılması için Suphi beye emir verilmişti. Suphi bey beni çağırttı. Abdurrahman oğlum bak Fahreddin Paşa hastalandı, vazifeyi bana verdi, şimdi birinci bölük ile senin bölüğün bu gece hemen hareket ederek Çal Dağı Vadisi'nde düşmana ani bir baskın yapacaksınız, görevim sizi ne bahasına olursa olsun bu muhakkak yapılacaktır.”* demiştir¹⁰²⁵.

Uzunbeyli baskın emrini alan Abdurrahman Özgen, sabah Çal Dağı eteklerine geldiğini, alay komutanının “at başına, kılıç çek, ileri” emir verdiğini ve Yunan kuvvetiyle muharebe edildiğini söylemiştir. 2 saat kılıç muharebesi yapıldığını ve takviye kuvvet gelmediğinden dolayı geri çekilmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir¹⁰²⁶.

Uzunbeyli baskınından sonra Prince Andrew, artık Türk Ordusu'nun, Yunan Ordusu'nun ileri hareketini durdurmak gibi amaçlarının olmadığını, kesin bir meydan muharebesine girmeye niyetlendiklerini anlamıştır. Prince Andrew, bunun kanıtını esir edilen Türk subaylarından anlamıştır. Esir edilen Türk subaylarının verdiği bilgilerde

¹⁰²⁴ Erikan, *a.g.e.*, s. 524.

¹⁰²⁵ Özgen, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁰²⁶ Özgen, *a.g.e.*, s. 89.

Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat 2. Yunan Kolordusu karşısına geldiği ve Türk askerlerine muharebe ettireceği bilgisinden yola çıkmıştır¹⁰²⁷.

28 Ağustos 1921 tarihinde 2. Yunan Kolordusu, Mürettep Tümen'in baskınları, 5. Süvari Grubu'nun ise ana ikmal bağlantısı olan Fettahoğlu Köprüsü'nde taciz etmesi yüzünden mühimmat sıkıntısı çekmiştir¹⁰²⁸.

29 Ağustos 1921 tarihinde Çimen köy - Kandil çevresinde toplanan 5. Süvari Grubu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin, Kandil'den hareketle 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.00'da 20. Süvari Alayı'nın bulunduğu, Çimen köye vardığı belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 9.30 ve 10.30'da verdiği iki emirle; 20. Süvari Alayı'nı Kerpiç - Sinanlı istikametine keşifle görevlendirildiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin kalan birlikleri ile 5. Süvari Grubu'nun diğer birliklerinin, Çimen köy - Şeyhler istikametinde harekete geçtikleri belirtilmiştir. Kısa bir süre sonra, Yunan birliğinin bu kesimden kuvvetlerini İnlerkatrancı istikametinde geri çektikleri haberleri üzerine, 5. Süvari Grup Komutanlığınca 14. Süvari Tümeni Kerpiç'e yönlendirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alayı'nın Kerpiç kuzeyindeki sırtları işgal ettiği dile getirilmiştir. Alınan haberlerin doğrulanması için Sinanlı - Mangal Dağı - Tepeköy istikametlerinde keşif kolları sürüldüğü söylenmiştir. Alınan raporlara göre; Çeltik ve civarında bir tümen kadar dağınık Yunan kuvvetinin bulunduğu, Tepeköy ve civarında ise Yunan kuvvetinin bulunmadığı tespit edilmiştir. 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 15.00'te Kerpiç'te bulunan 5. Süvari Grup Komutanlığından, Gökgöz ve güneyinde Yunan kuvvetinin bulunduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının, 14. Süvari Tümeni'ni başta olmak üzere Kerpiç - Dipdere istikametinde yürümesi emredildiği ve 29 Ağustos 1921 gecesinin Yeşilköy (Dikkulak, Sebilisüfla)¹⁰²⁹ - Sazağası - Sebilibala bölgesinde geçirilmesine karar verilmiş ise de Yunan kuvvetinin bu köylere sarktıkları köylülerden öğrenildiğinden, Canımana istikametinde yürüyüşe devam edilmiştir. 29 Ağustos 1921 gecesi Burunsuzşerefli'den sonra Öz Vadisi takip edilerek Kutluhan civarındaki Yunan ordugahlarının yakınından geçildiği vurgulanmıştır. Canımana ve

¹⁰²⁷ Andre, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁰²⁸ Erdoğan, *a.g.e.*, 2021a, s.187.

¹⁰²⁹ Yaygın kullanımı Dikkulak ya da Sebilisüfla olmasına rağmen günümüzde Yeşilköy olarak geçtiği için "Yeşilköy" kullanılmıştır.

civarında bulunan 2. ve 3. Süvari Tümenleri ile de irtibat yapılarak Canımana'da toplanıldığı belirtilmiştir¹⁰³⁰.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 30 Ağustos 1921 tarihinde 12. Grup Komutanlığına gönderdiği 30 numaralı Grup emrinde; Yunan kuvvetinin Tutak - Büyükçalış istikametinde ordu sol tarafına taarruza devam ettiğini, ordu sol tarafında ve Tutak civarında 12. Grubu takip eden Türk 5. Tümeni'nin olduğunu söylemiştir. 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 4.20'den sonra işaretli grup cephesi emriyle 5. Süvari Grubu emrine verildiğini ve 5. Süvari Grubu mıntikasında ordu sol tarafı muhafaza ve 12. Grubun muharebesine yandan ve yakından yardım edeceğini ifade etmiştir. 14. Süvari Tümeniyle 4. Süvari Tugayı ve telsiz istasyonununun 31 Ağustos 1921 tarihinde saat 5.00'te, başta 14. Süvari Tümeni olmak üzere Gölbey'e hareket edeceklerini, telsiz istasyon muhafızlığını 4. Süvari Tugayı'na bildirerek verileceğini söylemiştir. Gölbey'den sonraki hareket için bu birliğe ayrıca emir verileceğini de eklemiştir¹⁰³¹.

12. Grup bölgesinde 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 7.00'den itibaren 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin 1. ve 12. Gruplara taarruzları sırasında 3. Süvari Tümeni'nin Güzelcekale doğusundaki sırtlara doğru ilerlediği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ise Balcıhisar hemen güneydoğu sırtlarına yanaştığı vurgulanmıştır. 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.30'da 5. Süvari Grubu Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin vardıkları bölgelerde kendilerine verilen görevi yapamayacakları ve bu sırada 14. Süvari Tümeni'nin Balcıhisar güneyine geldiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in emrinde bulunmamasına rağmen, sorumluluğu üzerine alarak, 2. ve 3. Süvari Tümenlerini Güzelcekale - Çeltik hattına sürdüğü söylenmiştir. 5. Yunan Tümeni'nin 5. Tümeni'nin sol kanadına taarruz eden birliklerini Karadağ istikametinde çekilmeye başladıkları 30 Ağustos 1921 tarihinde saat 16.00'da 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin de Sekilik Tepeleri - Kutluhan hattı doğusuna vardıkları dile getirilmiştir. Yarım saat kadar sonra Batı Cephesi Komutanlığının, "3. ve 2. Süvari Tümenleri 5. Grup emrine verilmiştir. Grup, ordu sol kanadının güvenliğini sağlayacak ve 12. Grubun muharebelerine yandan ve yakından katılacaktır" emri verilmiştir. Bunun üzerine 5. Süvari Grup Komutanlığı da birliklerine; "Her iki tümenin tutmuş olduğu hat

¹⁰³⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 109-110.

¹⁰³¹ ATASE Arşivi, K:1305, D:1af.

14. Süvari Tümeni'nce teslim alınarak, 3. ve 2. Süvari Tümenleri yarın saat 7.00'den itibaren 3. Tümen sağda, 2. Tümen solda Tutak - Güzelcekale hattına ilerleyeceklerdir. Yunanlıların taarruzu halinde yan ve gerilerine taarruza geçmek üzere iki tümen şimdiden Gölbek civarına hareket edeceklerdir. 14. Süvari Tümeni ile Süvari Tugayı, bu harekâтта ihtiyat olmak üzere, yarın saat 5.00'te Gölbek'e hareket edecekler; Karargâh da Gölbek'e alınacaktır” denmiştir¹⁰³².

Her iki tarafın da genellikle hareketsiz geçirdiği bölgede 31 Ağustos 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 12. Grubun muharebesine yakından katılmak ve Türk Ordusu'nun sol kanadını korumak üzere, 14. Süvari Tümeni ile Karacaören güney sırtları hattını işgal ettiği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, bir alayını Canımana'ya, diğer bir alayını Çeltik'e sürdüğü bilgisi verilmiştir. Balcıhisar - Sazağacı hattının, keşif ve örtme birlikleriyle tutulduğu dile getirilmiştir¹⁰³³.

1 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de Tutak - Güzelcekale - Baltahin kuzey sırtları hattına varan 5. Süvari Grubu'na bağlı tümen keşif kollarının, Yunan Süvari Tugayı'nın Sarıkaya - Baltahin batı sırtları hattına sürdüğü keşif kollarıyla karşılaştığı bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Tugayı'nın Gölbek'te konuşlandırıldığı ifade edilmiştir¹⁰³⁴.

5. Süvari Grup Komutanlığı tarafından 5 Eylül 1921 tarihinde, 2 Eylül 1921 tarihli grup birliğine ait genel silah kuvvetinin miktarını Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği belirtilmiştir. Bunlardan, 14. Süvari Tümeni'nin 117 subay, 215 askeri, 1.340 tüfek, 10 Rus, 6 Fransız hafif makineli tüfek olduğu bildirilmiştir¹⁰³⁵.

3 Eylül 1921 tarihinde, 1. Grup, 12. Grup ve 5. Süvari Grubu birliklerinin buldukları mevzilerde kaldığı söylenmiştir. 5. Süvari Grup Komutanlığının 2 Eylül 1921 tarihinde yaptığı “*düşman ulaştırma yollarına ve gerilerine baskın*” teklifi Batı Cephesi Komutanlığınca kabul edilerek; 4. Süvari Tugayı karargâhının 5. Süvari Grup karargâhına, 20. Süvari Alayı'nın iki tümene, 5. ve 33. Süvari Alaylarının 14. Süvari Tümeni'ne verildiği belirtilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun büyük kısmı ile 1. Grupla irtibatlı olarak, kuvvetli müfrezelerle baskın yapması emredilmiştir. Böylece 3. ve 14. Süvari

¹⁰³² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 122.

¹⁰³³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 144-148.

¹⁰³⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 135.

¹⁰³⁵ ATASE Arşivi, K:1339, D:176cb.

Tümenleri mevzilerinde kaldıkları söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Canımana'daki alayı, Yeşilköy üzerinden Burunsuzşerefli - Kerpiç istikametinde keşifle görevlendirilmiştir¹⁰³⁶.

4 Eylül 1921 tarihinde genellikle bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. 2. Yunan Kolordu birliklerinin tahkimatla uğraştıkları anlaşılmıştır. 3 Eylül 1921 tarihinde verilen Batı Cephesi Komutanlığının emriyle 5. Süvari Grubu'nun, "*düşmanın 1. Grup sağ kanadına yapacağı bir taarruzda Tutak - Güzelcekele hattına taarruz etmek; büyük kısmı ile 1. Grupla irtibatta bulunarak, Yunanlıların sağ kanat gerilerinde Sakarya'ya kadar keşif ve baskınlar yapmak ve 1. Grubun muharebelerine yakından ve etkili olarak katılmak*"la görevlendirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden Burunsuzşerefli üzerinden Kerpiç'e kadar sürülmüş olan 5. Süvari Alayı'nın, bölgede Yunan kuvvetine denk gelmediği ve Çeltik'e döndüğü bilgisi verilmiştir¹⁰³⁷.

Güllerkale Nokta Komutanlığı, 4 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına çektiği telgrafta; 5. Süvari Grubu'na mensup bütün birliğin asker ve subayının ağırlık ve ileri mevcudu ayrı ayrı gösterilmek üzere iaşe kuvvetinin gönderilmesini istemiştir¹⁰³⁸. 5. Süvari Grubu'nun ise aynı tarihteki verdiği cevapta; 14. Süvari Tümeni'nin insan 1.421, hayvan 1.038, ağırlık insan 609, ağırlık hayvan 444 olduğu söylenmiştir¹⁰³⁹.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 5 Eylül 1921 tarihinde 4. Süvari Tugayı'nın genel kuvvetini ve 2., 3., Süvari 14. Tümenlerinin hayvan tabur mevcutlarının da bildirilmesini rica etmiştir. 6 Eylül 1921 tarihinde ise Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta, 5 Eylül 1921 tarihine ait 4. Süvari Tugayı'nın kaldırılmasını ve kuvvetlerinin tümenlere dağıtılmasını istemiştir. 14. Süvari Tümeni'ne 2 sahra, 2 Krup cebel topu ve 2.040 hayvanın gönderildiğini söylemiştir. 14. Süvari Tümeni'ne ayrıca 2 Krup cebel topunun da verildiğini ifade etmiştir¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 160-161.

¹⁰³⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 171.

¹⁰³⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ca.

¹⁰³⁹ ATASE Arşivi, K:1339, D:176bz.

¹⁰⁴⁰ ATASE Arşivi, K:1339, D:176cl.

Batı Cephesi Komutanlığının, 6 Eylül 1921 tarihinde saat 6.30'da 1. ve 5. Süvari Grup Komutanlıklarına gönderdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin Çeltik - Kutluhan istikametinde 8 Eylül 1921 tarihinde keşif taarruzu yapacağı söylenmiştir¹⁰⁴¹.

6 Eylül 1921 tarihinde 1. ve 5. Grupların ara hattının belirtilmesinden başka bir değişiklik olmadığı vurgulanmıştır 14. Süvari Tümeni'nin durumunu muhafaza ettiği anlaşılmıştır. Yalnız 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 55. Süvari Alayı'nın Gölbek sırtları güneyine karşı tahkim etmeye başladığı bildirilmiştir¹⁰⁴².

3. Süvari Tümeni'nden 7 Eylül 1921 gecesi Tutak istikametine gönderilen Türk baskın kolu Yunan kuvvetiyle çarpışarak geri dönmeye mecbur olduğu ifade edilmiştir. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin topçu bataryaları tarafından yapılan atış baskınında Yunan topçusunun karşılık vermediği bildirilmiştir¹⁰⁴³. 14. Süvari Tümeni'nin bir alayla cebel topçu bataryasını Gülbey batısında trenle, diğer alay ve topçu bataryalarla Sibelyalı - Kutluhan istikametinde hareket edeceği ve Sibelyalı'dan itibaren 8 Eylül 1921 tarihinde gündüz yapacağı gözlem yaparak, Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine alaylarını yönelteceği ve topçu bataryasıyla taarruzunu kontrol altına alacağı belirtilmiştir¹⁰⁴⁴.

7 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun, 3. Süvari Tümeni'nden bir müfreze ile Tutak, 14. Süvari Tümeni'nden bir müfreze ile Balçihisar ve 5. Süvari Alayıyla Kutluhan istikametlerinde yaptığı harekâtlarla, Tutak doğusunun bir tabur kadar kuvvetle savunulduğu, Balçihisar ve Kutluhancami'nin boş bulunduğu tespit edilmiştir. 7 Eylül 1921 tarihinde Yunan Süvari Tugayı'nın, iki bölüğü ile yakın emniyet düzeni alarak, 2. Yunan Kolordusu'ndan aldığı emirle tahkimat yapmak üzere bütün kuvvet ile Büyükgökgöz doğusunda toplandığı bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Grubu'nun, 8 Eylül 1921 tarihi için 3. Süvari Tümeni ile Tutak - Güzelcekale hattına; 14. Süvari Tümeni ile (bir alayını Çeltik'te bırakarak) Kutluhan - Yeşilköy, 2. Süvari Tümeni ile Kerpiç - Yeşilöz istikametlerinde keşif ve baskın hazırlığına başladığı ifade edilmiştir. Bu hazırlıklar yapılırken 5. Süvari Grup karargâhının Çeltik batısına hareket ettiği dile getirilmiştir¹⁰⁴⁵.

¹⁰⁴¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bt.

¹⁰⁴² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 184-185.

¹⁰⁴³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bta.

¹⁰⁴⁴ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bua.

¹⁰⁴⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 192-194.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 70.

8 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu'nun 7 Eylül 1921 tarihindeki durumunda kaldığı söylenmiştir. 5. Süvari Grubu'nun karşısındaki 44. Yunan Piyade Alayı birlikleri ile Yunan Süvari Tugayı'nın durumunda da önemli bir değişiklik olmadığı bilgisi verilmiştir. 8 Eylül 1921 tarihinde saat 8.00'de, 14. Süvari Tümeni'nin öncü alayının Kutluhan sırtlarına çıkacağı, eğer o civarındaki Yunan postaları geriye kaçmışlar ise de daha kuzeyde hâkim tepeleri tutan Yunan kuvvetinin bir piyade ve bir alay süvarisinin şiddetli ateş açacağı ve tümen öncüsünü takviye ederek yaya taarruz başlayacağı belirtilmiştir. Bir süre sonra daha batıdan Yunan kuvveti bir alay piyade ve bir cebel topçu bataryasının muharebe hattına sürerek karşı taarruza geçmesi ve bu taarruzun Türk hattının 600 metre kadar ilerlemesinde durdurulduğu bilgisi verilmiştir. Ancak, arazinin engelli oluşu ve Yunan kuvvetinin direnişi nedeniyle öncü alayının 8 Eylül 1921 tarihinde saat 11.00'de Yeşilköy'e, 8 Eylül 1921 tarihinde öğle vakti 14. Süvari Tümeni'nin tamamının Canımana'ya alındığı bilgisi verilmiştir. Ele geçen Yunan kuvvetinin malzeme, eşya ve ölülerinin üzerindeki vesikalardan, 5. Yunan Tümeni'ne ait askerler olduğu anlaşılmıştır. Taarruzun devamı sırasında Büyükgökgöz güney ve batısında bir piyade alayı, bir süvari alayı ve iki topçu bataryasından toplandığı tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 8 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de 5. Süvari Grubu'nun emri ile Gölbek'e hareket ettiği bilgisi verilmiştir¹⁰⁴⁶.

5. Süvari Grup Komutanlığı, 8 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 8 Eylül 1921 tarihindeki harekât neticesine dair henüz tümenlerden rapor alınamadığını söylemiştir. 14. Süvari Tümeni'nin muharebesinin 9 Eylül 1921 tarihinde gözlemleneceğini ifade etmiştir¹⁰⁴⁷.

5. Süvari Grup Komutanlığının, 9 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'den önce birliklere gönderdiği 34 numaralı Grup emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin 9 Eylül 1921 tarihinde saat 10.00'dan sonra Gülbey'den hareketle Çeltik - Sibelyala üzerinden bir müddet dinlendikten sonra da 10 Eylül 1921 öğleden önce Sinanlı'ya varacağı ve 3. Süvari Tümeni'yle bağlantı kurarak 3. Süvari Tümeni'nin sağ tarafını temin edeceği istenmiştir¹⁰⁴⁸.

¹⁰⁴⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bua.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 203-204.

¹⁰⁴⁷ ATASE Arşivi, K:1214, D:74ad

¹⁰⁴⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bx.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 80.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 215-

10 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi'nin sol kanadı karşısındaki Yunan birliklerinin Temürözü Deresi batısına geçmelerinin önlenmesi istenmiştir. Yunan Ordusu'nun sağ kanat gerilerine taarruzlar yapmak üzere 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce 5. Süvari Grubu'nun, 14. Süvari Tümeni ile Sinanlı da toplanacağı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 9 Eylül 1921 tarihinde saat 22.00'de Canımana'dan hareket ettiği, ancak 10 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'te Kerpiç'e vardığı ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni ile 14. Süvari Tümeni'nin 10 Eylül 1921 tarihinde öğleden önce Öz Vadisi'ni batıya doğru geçtikleri sırada, 2. Yunan Kolordusu emrindeki Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. Yunan Kolordusu'ndan aldığı emirle, Büyükgökgöz'de toplanmaya başladıkları söylenmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. Yunan Kolordusu'nun çekileceği Gökgözşerefli - Katrancı - Kanlıgöl - Soğluca yolunun emniyetini sağlamak için Kanlıgöl'e hareket ettiği bilgisi verilmiştir. Yunan Süvari Tugayı'nın ancak 11 Eylül 1921 sabahı Kanlıgöl'e vardığı ve gereken tertibi almak üzere şafağı beklediği anlaşılmıştır. 2. Yunan Kolordu birliklerine bağlı 13. ve 5. Yunan Tümenlerinin, Güzelcekaile ve civarını tutan artçıların himayesinde, 10 Eylül 1921 tarihinde saat 18.00'den itibaren buldukları bölgelerden çekilmeye başladıkları ifade edilmiştir. Adı geçen birliklerin 10 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'e doğru artçılar da dahil Temürözü Deresi'nden Soğluca istikametinde harekete başladıkları anlaşılmıştır. Bu durumu tespit eden 5. Süvari Grup Komutanlığının, 10 Eylül 1921 gecesi bütün birliklerin buldukları yerlerde kalmalarını emrettiği ve 11 Eylül 1921 tarihi için 14. Süvari Tümeni'ni Sinanlı - Büyükgökgöz istikametinde taarruzla görevlendirildiği vurgulanmıştır¹⁰⁴⁹.

10 Eylül 1921 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin Kerpiç'te durduğu belirtilmiştir. Mangal Tepe'den yapılan gözlemde, Yunan tümeninin Tutak'ın batısındaki sırtlarda bir çadırlı ordugahı ve güneye doğru tahminen bir tümen kadar bir ordugahının olduğu söylenmiştir. Yunan kuvvetinin Kirpioğlu köyüne tamamen yaklaştığı bilgisi verilmiştir. Kirpioğlu ve Kirpioğlu doğusunda Emirler köyünde Yunan kuvvetinin görüldüğü tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Sinanlı'ya geçmesi emredilmişken Kerpiç'e girip orada kaldığı bildirilmiştir¹⁰⁵⁰.

11 Eylül 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin de Sinanlı - Gökgöz istikametinde taarruz etmesi istenmiştir. 11 Eylül 1921 tarihinde saat 7.15'den önce Yunan kuvvetinin

¹⁰⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 230.; Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 2004, s 540.

¹⁰⁵⁰ ATASE Arşivi, K:1293, D:87by.

tahmin edilen birliğin Bahçecik köyünün kuzeyindeki dereden batıya doğru yürüyüşe geçtiği ve bu birlikten başka Tutak batısındaki Yunan kuvvetinin geri dönüşünün araştırıldığı 3. Süvari Tümeni'nden bildirilmiştir¹⁰⁵¹ 11 Eylül 1921 tarihinde yukarıda verilen emir üzerine önce Yunan kuvvetinin geri çekilmeye başladığı Gökgez istikametinde taarruzdan vazgeçilse de bütün kuvvetiyle Kirpooğlu - Özyurt istikametinden hareketi bildirilen 14. Süvari Tümeni'nin durdurulduğu ve Sinanlı - Gökgez istikametinden hareket etmesi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Sinanlı'ya varmasından Yunan kuvvetinin Gökgez'den batıya doğru ve rahat etmekte olduğu haber alındığı ve geri dönüş hattı üzerine Yunan kuvvetinin Katrancı istikametine yöneldiği tespit edilmiştir. 11 Eylül 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni'nin Türbe Tepe'ye sevk edildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Grup karargâhının 11 Eylül 1921 gecesi Katrancı'da açıkta gecelediği vurgulanmıştır. 12 Eylül 1921 sabahı karargâhın Seküceli istikametinde harekete geçtiği bildirilmiştir¹⁰⁵².

5. Süvari Grup Komutanlığının, çekildiği tespit edilen Yunan kuvvetinin taciz ve takibi için Batı Cephesi Komutanlığına 11 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de verdiği raporda; 14. Süvari Tümeni ile birlikte 11 Eylül 1921 tarihinde güneş batarken Katrancı'ya varıldığı, burada 2. Grup süvari bölüklerine rastlandığı söylenmiştir. 11 Eylül 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni ile Türbe Tepe'ye çıkarak Yunan kollarına 12 Eylül 1921 sabah erkenden baskın yapılacağı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Sakarya köprülerinden geçerken mümkün olduğu kadar fazla zayiata uğratılacağı, daha sonra Sakarya'yı güneyden dolaşarak, uzun yürüyüşlerle Yunan kuvvetinin gerilerine hareket edileceği bilgisi verilmiştir. Bunun üzerine 14. Süvari Tümeni'nden 54. Süvari Alayı'nın 11 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te Alacık istikametinde sürüldüğü ifade edilmiştir¹⁰⁵³. 5. Süvari Grubu'nun 11 Eylül 1921 gecesi 14. Süvari Tümeni ile Kerpiç'e geldiği belirtilmiştir¹⁰⁵⁴.

5. Süvari Grubu bölgesinde, 11 Eylül 1921 akşamı Tabaklı - Dikilitaş hattını bir kısım kuvvetle tutan 1. Yunan Tümeni'nin, güneyinde Karapınar'da toplanmış bulunan Yunan Süvari Tugayı'nın, 1. ve 12. Yunan Tümenlerinden kalan zayıf artçıların da çekilmelerini sağlamak üzere bir kısım kuvveti ile Alacık - Türbe Tepe hattında

¹⁰⁵¹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bya.

¹⁰⁵² ATASE Arşivi, K:1293, D:87bz.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 91.

¹⁰⁵³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 240-241.

¹⁰⁵⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 242-243.

tertiplendiği söylenmiştir. 1. ve 12. Tümenlerinden kalan birliklerinin de çekilmelerinden sonra 12 Eylül 1921 tarihinde güneş doğarken Yunan Süvari Tugayı'nın tamamen Soğluca'da toplandığı anlaşılmıştır. Bu sırada, 1. Yunan Tümeni'nin Soğluca'dan çekildiği ve Sabanca civarında toplanmakta olduğu ifade edilmiştir. 1. Yunan Kolordusu'nun diğer birliklerinin de Sabanca batısı - Baraközü Deresi batısı sırtlarında tertiplendiği vurgulanmıştır. 2. Yunan Tümeni'nin, büyük kısmı ile Karakuyu - Sarıhalil kesiminde olduğu, Karakuyu batısı - Sarıhalil batısı ve güneyi hattını tuttuğu bilgisi verilmiştir. Soğluca kuzey ve doğusunda emniyet tertibatı alan Yunan Süvari Tugayı'nın, 2. ve 3. Grupların Soğluca genel istikametinde ilerlemeleri ve 14. Süvari Tümeni'nin Karapınar'ı batıya geçmesi üzerine, bu sırada hala çekilmekte olan Yunan ikmal kollarını ve bazı muharip birliklerini korumak için Karabimli'ye hareket ettiği dile getirilmiştir¹⁰⁵⁵.

12 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00 sularında, 14. Süvari Tümeni'nin bazı birlikleriyle Soğluca'ya ve büyük kısmı ile Soğluca güneyine vardığı ifade edilmiştir. Dikilitaş sırtlarında mevzilenen topçularıyla çekilmekte olan Yunan kollarını ateş altına almaya başlandığı söylenmiştir. 2. ve 3. Grup birliklerinin bu sırada Soğluca'ya vardıkları anlaşılmıştır. Karabimli'ye gelen Yunan Süvari Tugayı'nın, 1. Yunan Kolordu Komutanlığının emriyle Kavuncu Köprüsü civarına alındığı ve 12 Eylül 1921 tarihinde henüz karanlık basmadan Sakarya'yı batıya geçtiği tespit edilmiştir. Çekilmekte olan Yunanlıların Sakarya batısında yan ve gerilerinden taciz ettiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetlerinin hareketlerini güçleştirmek üzere Sivrihisar istikametinde takip için 2. ve 3. Grup Komutanlarıyla karar birliğine varan 5. Süvari Grup Komutanı Albay Fahrettin Bey'in, Ördekgölü köyü güney kısmına varan 14. Süvari Tümeni'ni Ilıca üzerinden Türktaciri - Çifteler'e memur edildiği söylenmiştir. 12 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00'de Ilıca doğu sırtlarındaki Yunan artçılarının da tamamen kuzeybatıya çekildiği belirtilmiştir. Fakat bu sırada 43 numaralı Cephe emrini alan 5. Süvari Grup Komutanı Fahrettin Bey'in, 13 Eylül 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Sakarya'dan geçmesine engel olunması istenmiştir. 5. Süvari Grubu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'ni Sabanca - Yıldız'a harekâta devam hazırlığı ile görevlendirdiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Grup karargâhının Ördekgölü köyü güney kesiminde geceyi geçirdikleri anlaşılmıştır¹⁰⁵⁶.

¹⁰⁵⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.

¹⁰⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 253-254.

14. Süvari Tümeni'nin öncü alayının 12 Eylül 1921 tarihinde gece saat 3.30'dan önce Türbe Tepe'yi işgal ettiği ve Yunan kuvvetine dair bir şey göremediği ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile Alancık - Seküceli istikametinde hareket ettiği belirtilmiştir. 12 Eylül 1921 tarihinde öğleden sonra 14. Süvari Tümeni ile Seküceli'ye vardığı bilgisi verilmiştir. 2. Gruptan 9. Tümen ve 3. Gruptan 8. Tümen'in 12 Eylül 1921 tarihinde saat 3.00'den sonrada kolbaşılarıyla Seküceli'ye vardığı vurgulanmıştır. 2. ve 3. Grup Komutanlıklarıyla görüşüldüğü dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Yunan tümenleriyle teması muhafaza, bunu takip ve tahkik ederek Sakarya istikametinde harekete devam ettiği söylenmiştir¹⁰⁵⁷.

13 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Grubu bölgesinde, 12 Eylül 1921 gecesi Kavuncu Köprüsü istikametinde ilerleyen 14. Süvari Tümeni'nin, 13 Eylül 1921 tarihinde güneş doğarken Yıldız Tepe'ye vardığı ifade edilmiştir. Burada tutunmaya çalışan zayıf Yunan birliklerinin de Sakarya batısındaki topçularının himayesinde, Kavuncu Köprüsü'nden Sakarya Nehri'nin batısına geçtiği anlaşılmıştır¹⁰⁵⁸.

13 Eylül 1921 tarihinde gecesi 14. Süvari Tümeni'nin sürekli olarak yürüyüş yaptığı söylenmiştir. Yunan kuvvetinin 12 Eylül 1921 öğleden sonra Sağlıca Vadisi batısında, Ilıca Vadisi kuzeyindeki hakim tepelere birleştirdiği, bütün nakliye araçları, toplarının büyük kısmının yorulan hayvanları, kırılan arabaları terk ederek Sakarya batısına yürüyüş yaptığı ve ardından piyade birliğinde bütün gece yürüyüşe devam ettirdiği alınan esirlerin ifadesinden anlaşılmıştır. Yunan kuvvetinin 13 Eylül 1921 sabaha karşı beraber en ilerideki Türk süvarilerinin Yıldız Tepelerinden artçılarıyla karşılıklı bunlarda karma karma Kavuncu'da inşa edilen köprülerden Sakarya batısına geçtikleri tespit edilmiştir¹⁰⁵⁹.

Revey Gazetesinde Sakarya Meydan Muharebesi hakkında değerlendirme yazısı paylaşılmıştır. Yazıya göre; *“başlangıçta hazırlık mahiyetinde çatışmalar olmuştur. İlk günlerde dört tümen kadar olduğu tahmin edilen Türk süvarileri Yunan Ordusu ile teması muhafaza ederek ilerlemesini geciktirmiştir. Yunan ileri karakolları 12 gün süren*

¹⁰⁵⁷ ATASE Arşivi, K:1293, D:87bza.

¹⁰⁵⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 265-266.

¹⁰⁵⁹ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cba.; Vandemir, a.g.e., s. 105.

çatışmalardan sonra yorgun ve bitkin bir şekilde Sakarya'nın sol sahiline ulaşabilmişlerdir” ifadelerine yer verilmiştir¹⁰⁶⁰.

5.2. 14 EYLÜL 1921-10 EKİM 1921 HAREKÂTI

14 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun, Özyurt ve çevresinde toplandığı ifade edilmiştir. 14 Eylül 1921 gecesi 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin Kaşören'e getirildiği dile getirilmiştir. 15 Eylül 1921 sabahı için 14. Süvari Tümeni'nin Göktepe'ye gitmek için hazırlıklara başlandığı bilgisi verilmiştir¹⁰⁶¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Uzunbeyli'den 14 Eylül 1921 tarihinde saat 3.00'den sonra bağlı birliklerine verdiği kolordu emrinde¹⁰⁶²; 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Tümeni'ni takiben 14 Eylül 1921 gecesi Kaşören'de ve 15 Eylül 1921 sabahı oradan hareketle Göktepe'ye varacağı ifade edilmiştir. Sakarya boyunca keşif ve takip tümenle irtibat tesis edeceği de belirtilmiştir. Birliklerin Çeltik'ten iaşelerini tamamlanması istenmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının 14 Eylül 1921 gecesi Kaşören'e gireceği ve 15 Eylül 1921 tarihinde Konya'ya hareket edeceği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordu emrine 1. ve 5. Seyyar hastanelerinin verildiğine dair emir gönderilmiştir. Bundan başka 4. Gruptan dört Krup cebel topun verileceği hakkında cepheden emir gelmiştir. Bu emir üzerine iki topun 14. Süvari Tümeni'ne verildiği bildirilmiştir¹⁰⁶³.

15 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı süvari tümenlerinin, genellikle Bostanlar - Sığırcık - Veysel hattına ilerlediği görülmüştür. 14. Süvari Tümeni'nin Sığırcık'a yürüdüğü bildirilmiştir. 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin, köprülerin yıkılmaması halinde Fettahoğlu Köprüsü'nden, yıkılırsa Hacıhüseyin Köprüsü civarından geçerek Sivrihisar'a ilerleyeceği ve Mürettep Tümenle irtibat sağlama emri verildiği dile getirilmiştir. 15 Eylül 1921 tarihinde saat 17.00 sıralarında Mürettep Tümen'in, 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Alayı keşif bölüğü ile ancak irtibat kurabildiği belirtilmiştir. Mürettep Tümen'in Fettahoğlu Köprüsü güneyindeki sırtlara alınmasından sonra, 14. Süvari Tümeni'nin Fettahoğlu Köprüsü'ne sürüldüğü dile getirilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığının 15 Eylül 1921 tarihinde saat 18.30'da 5. Süvari Kolordusu'na verdiği emirde; *“Sakarya'dan Sivrihisar'a doğru çekilmekte olan düşman büyük kısmı önünde*

¹⁰⁶⁰ Sarısamam, *a.g.m.*, s. 176.

¹⁰⁶¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 282-283.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 129.

¹⁰⁶² ATASE Arşivi, K:1293, D:87ce.

¹⁰⁶³ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cea.

Mürettep Tümen'in batıya doğru hareketi ve bu suretle düşmanın menzil hattında erzak ve cephanesini uzun süre engellemesi uygundur. Zorunluluk halinde, Süvari Kolordusu ile daha yakından irtibatla bulunmak üzere, güneybatıya doğru çekilmesi mümkündür. Süvari Kolordusu'nun, daima düşmanın yan ve gerilerinde kalmak üzere Sivrihisar batısına yönelmesi uygundur" denmiştir. Bu emir üzerine 5. Süvari Kolordusu'nun, Yunan kuvvetlerinin Fettahoğlu Köprüsü'nü güneye geçme teşebbüsleri halinde buranın Mürettep Tümenle savunulması gerektiği ifade edilmiştir. Üstün Yunan taarruzu halinde ise 8. Piyade ve 14. Süvari Tümenleriyle Göktepe kesiminden Yunan kuvvetinin yanına taarruz edeceği bildirilmiştir¹⁰⁶⁴.

16 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 14. Süvari Tümeni'nin Fettahoğlu Köprüsü güney sırtlarında bulunduğu söylenmiştir. 16 Eylül 1921 tarihinde saat 7.30'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emriyle, 14. Süvari Tümeni'nin 3. Süvari Alayı'nı Sivrihisar istikametinde çekilen Yunan birliklerini takibe başladığı bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Alayı'nın, kuvvetli Yunan mukavemeti ile karşılaştığında, Hacıhüseyin Köprüsü'nden Sakarya güneyine veya Çifteler'e çekildiği belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin diğer kuvvetlerinin, Sığırcık üzerinden Çandır istikametinde ilerlemek üzere hazırlandığı vurgulanmıştır. 16 Eylül 1921 akşama kadar devam eden muharebeden sonra, 46. Yunan Alayı'nın, birçok malzeme bırakarak Bozdağ ve Günyüzü Dağı istikametinde dağıldığı vurgulanmıştır. 30 ölü ve sayısı belli olmayan yaralı ile iki yüklü arabayı bırakmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Ele geçirilen bir otomobilde bavul içinde Anastasios Papulas'ın beş nişanı ile bir kırbacının da ele geçirildiği belirtilmiştir. Muharebe sonunda Fettahoğlu'nda toplanan Mürettep Tümen, 14. Süvari Tümeni ve 8. Tümen'in, Buzluca istikametinde harekete geçtikleri anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin, başka bir emir verilmediği takdirde, 17 Eylül 1921 tarihinde Benliyaver - Ablak - Belpınar - Çifteler - Kırgız Dağı istikametine ilerlemekle görevlendirildiği bilgisi verilmiştir¹⁰⁶⁵.

17 Eylül 1921 tarihinde, 5. Süvari Kolordusu birliklerinden 14. Süvari Tümeni'nin Belpınar'a (5. Süvari Kolordu karargâhı 14. Süvari Tümeniyle beraber) ilerlediği vurgulanmıştır¹⁰⁶⁶. 17 Eylül 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni Sakarya kuzeyindeki

¹⁰⁶⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 292-294.

¹⁰⁶⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 300-301.

¹⁰⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 307.

Yakıpnar - Ballıhisar (Balahisar)¹⁰⁶⁷ bölgesinden dönerek Belpınar'a saat 22.30'da ulaşmıştır¹⁰⁶⁸.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 18 Eylül 1921 tarihinde sabah erkenden yapılan gözetlemede, Sivrihisar - Kaymaz arasında hiçbir Yunan kuvvetinin hareketi ve mevcudiyetinin görülmediği söylenmiştir. Alınan bilgiler doğrultusunda Yunan kuvvetlerinin Sivrihisar çevresi ve kuzeyinde toplanmış olduğu, buradan demir yolu boyunca Eskişehir'e doğru çekilmekte oldukları bilgisi alınmıştır. 18 Eylül 1921 tarihinde saat 17.30'da Hamidiye'ye varmıştır. Kaymaz ve Sulki'ye birer keşif bölüğü sürmüştür. Alınan haberde Eskişehir'e müstakil bir Yunan tümeninin geldiği bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni geceyi Hamidiye'de geçirmiştir¹⁰⁶⁹.

19 Eylül 1921 tarihinde saat 6.30'da 14. Süvari Tümeni Hamidiye'den hareket ederek Döngel Çiftliği - Kaymaz yolu üzerinden Kaymaz - Karakaya bölgesine öğle saatlerinde varmıştır. Yolda Döngel sırtlarında Yunan Süvari bölüğünün ateşle tacizine bir yan kuvvet çıkarmak suretiyle Yunan bölüğünü yok etmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir süvari keşif bölüğü Yaverviran - Ağapınar, diğer süvari keşif bölüğü Karakaya - Akviran istikametlerine iki keşif bölüğü sürüldüğü gibi Halibağ istikametine de bir süvari keşif bölüğü sürülmüştür. 14. Süvari Tümeni gece yarısı Sivrihisar'a yaklaşmak ve şafakla beraber Sivrihisar'a taarruz etme kararı almıştır. Fakat durumlar bu taarruza izin vermemiştir. Karakaya Türk keşif bölüğü, Yunan Süvari Tugayı'nın 19 Eylül 1921 tarihinde saat 15.00'ten itibaren Sivrihisar'a çıktığını, Bahçecik üzerinden Yaverviran'a ilerlediği haberini vermiştir. Conker Çiftliği'ne sürülmüş subay keşif kolu da iki Yunan tümeninin Şerifiye üzerinden ilerlediğini, birinin Kırgız Dağı'na, diğerinin Eskişehir'e doğru hareket ettiği söylenmiştir. Bu Yunan hareketi karşısında 14. Süvari Tümeni yeni bir karar alarak Yaverviran üzerinden gelmekte olan Yunan kuvvetini önleyeceğini, eğer üstün bir Yunan kuvvetiyle karşılaşrsa Belpınar Tepelerine çekileceğini ifade etmiştir. Ancak bu hareket gerçekleşmemiştir. 14. Süvari Tümeni muharebeyi keserek Ertuğrul Kışlası (Mandıra Kışla) üzerine çekilmiştir. Yunan kuvveti takip etmeyerek Kaymaz batısına geçmiş ve orada kalmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin karşısında Sivrihisar'dan çekilen 1. Yunan Kolordusu'nun 2. Yunan Tümeniyle 1. Yunan Süvari Tugayı meydana

¹⁰⁶⁷ Yaygın kullanımı Balahisar olmasına rağmen günümüzde Ballıhisar olarak geçtiği için "Ballıhisar" kullanılmıştır.

¹⁰⁶⁸ Vandemir, *a.g.e.*, s. 150.

¹⁰⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 312-313.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 156.

çıkmıştır. 14. Süvari Tümeni 19 Eylül 1921 gecesini Mahmudiye batı sırtlarını işgal ve 20 Eylül 1921 tarihi için bulunduğu yerde savunma emrini almıştır¹⁰⁷⁰.

5. Süvari Kolordusu'nun 20 Eylül 1921 tarihindeki sabahki durum; 19 Eylül 1921 tarihinde Mandıra batısı bölgesinde toplanan 14. Süvari Tümeni'nin, 20 Eylül 1921 tarihinde saat 6.00'da hareketle Mahmudiye'ye girdiği ve buranın batısındaki mevzilere yerleştiği belirtilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde saat 14.30'da Şerifiye (Sülker)'ye¹⁰⁷¹ varan 1. Yunan Tümeni'nden takviyeli bir taburun Mahmudiye doğu ve batı sırtlarına yaptığı taarruz üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin Serçesivrisi Tepesi'ne çekilmeye başlandığı vurgulanmıştır. 1. Yunan Tümeni'ne bağlı taburun Seyitsuyu'nu güneye geçmediği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 8. Piyade Tümeni'nin birlikte Çiçengiç - Seyitgazi istikametinde ilerlediği söylenmiştir. Ancak, Malyabaşı Tepesi - Çiçengiç hattının Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş olduğu anlaşılınca, 14. Süvari Tümeni'nin Serçesivrisi Tepesi güneyinde, 8. Piyade Tümeni'nin Mecidiye Çiftliği'nde kaldığı bildirilmiştir¹⁰⁷².

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 20/21 Eylül 1921 gecesi, Kırgız Dağı - Seyitgazi genel hattını tutmuş olan 2. ve Bağımsız Yunan Tümenlerinin karşısında bulunan 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının 53 numaralı emri gereğince; Yunan menzil hatlarını tahrip ve gerilerinde taciz harekâtına devam edeceği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Kırgız Dağı istikametinde sürdüğü 3. Süvari Alayı'nın, 1. ve 2. Yunan Tümenlerinin Mesudiye ve Kırgız Dağı üzerinden Çiçengiç genel istikametinde ilerlemesi yüzünden, çekilerek Mecidiye Çiftliği kuzey sırtlarını tuttuğu belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 20 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de bütün birlikleriyle Hamitli'de toplandığı anlaşılmıştır. Mecidiye Çiftliği - Hamitli hattında bir alayla emniyet tertibi aldığı bilgisi verilmiştir¹⁰⁷³.

21 Eylül 1921 tarihinde Baki Bey, 14. Süvari Tümeni'ni şu şekilde eleştirmiştir; 8. Tümen'in yükünü hafifletmek ve yanını korumak üzere bütün kuvvetiyle Cevizli istikametine ilerleyerek Yunan kuvvetinin gerilerine taarruz istendiği halde gerçekleştiremediğini söylemiştir. Melikgazi'ye sürülen 3. Süvari Alayı'nın Yunan

¹⁰⁷⁰ Vandemir, *a.g.e.*, ss. 163-164.

¹⁰⁷¹ Yaygın kullanımı Sülker olmasına rağmen günümüzde Şerifiye olarak geçtiği için "Şerifiye" kullanılmıştır.

¹⁰⁷² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 328-330.

¹⁰⁷³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 339.

kollarını görünce hemen Hamidiye Çiftliği'ne çekildiğini ifade etmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 21 Eylül 1921 tarihinde Çifteler'de dinlenmek istediğini ancak 14. Süvari Tümeni'nin uygun zamanlarda dinlenme taleplerinin hoş görülmediğini vurgulamıştır¹⁰⁷⁴.

22 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı yapılan keşifler ve halktan alınan bilgilerden; Mahmudiye'deki 12. Yunan Tümeni'nin erkenden Hamidiye istikametinde çekilmiş olduğu; Hamidiye civarındaki Yunan Süvari Tugayı'nın da Eskişehir istikametinde çekildiği öğrenilmiştir. Yunan kuvvetlerinin gece Mahmudiye'yi boşalttığından dolayı 13. Süvari Alayı'nın Mahmudiye'ye girdiği ve güneybatı sırtlarını emniyet altına aldığı anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin durumunda değişiklik olmadığı söylenmiştir. 14. Süvari Tümen cephesindeki Yunan kuvvetinin Çiçengiç - Cevizli güneyi hattını tuttuğu ifade edilmiştir. Malyabaşı çevresinde grup grup 1. Yunan Tümeni'nin toplandığı; Uyuz Tepe - Düztepe hattının Yunan kuvvetlerince işgal edildiği; Kırgız Dağı doğu sırtlarının zayıf Yunan kuvvetleriyle grup grup tutulduğu tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Yunan kuvvetinin muhtemel bir hareketini önlemek üzere, Akarsu doğu sırtlarını bir alayla ve 8. Tümen'e bağlı Hücüm Taburu ile Hamitli - Bardakçı hattını tuttuğu bildirilmiştir¹⁰⁷⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 23 Eylül 1921 tarihinde 2. Kolordu Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin Çifteler - Mecidiye Çiftliği istikametinde bulunarak, Kırkkatır güneyindeki Yunan kuvvetiyle teması muhafaza etmesi istenmiştir¹⁰⁷⁶. 24 Eylül 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin, Bünheşit - Kadıkuyusu bölgesine alındığı belirtilmiştir¹⁰⁷⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Bağlıca'dan 25 Eylül 1921 tarihinde birliklerine gönderdiği Kolordu emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmıyla Sarıkavak - Kuberdetli - Kuzören - Karaağaç mıntikasına birleşeceği ifade edilmiştir¹⁰⁷⁸.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 26 Eylül 1921 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nden 200 mevcutlu 5. Süvari Alayı'nın, Batı Cephesi Komutanlığının 26 Eylül 1921 tarihinde saat 2.00'de verdiği emirle; Polatlı'ya gitmek üzere Sivrihisar - Kavuncu Köprüsü yolu

¹⁰⁷⁴ Vandemir, *a.g.e.*, s. 191.

¹⁰⁷⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 345-346.

¹⁰⁷⁶ ATASE Arşivi, K:1293, D:87cp.; ATASE Arşivi, K:1293, D:87cq.

¹⁰⁷⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 355.

¹⁰⁷⁸ ATASE Arşivi, K:1293, D:87csa.

ile hareket ettirildiği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir alayının Çifteler'de kaldığı, diğer birliklerinin Karaağaç - Kozviran - Sarıkavak bölgesinde toplandığı belirtilmiştir¹⁰⁷⁹.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Yunan asıl kuvvetlerinin Eskişehir'e doğru çekilirken onların uzağında yalnız başına kalan Afyonkarahisar'da kalmış olan Yunan tümenini imha etmek üzere 5. Süvari Kolordusu'nu 26 Eylül 1921 tarihinden itibaren güneye göndermiştir. Ama Papoulas da tehlikeye sezmiş ve kendisi de General Kondilis'in 1. Yunan Kolordusu'nu acele olarak Afyonkarahisar'a doğru harekete geçirmiştir¹⁰⁸⁰.

27 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, iki Yunan tümeninin (gerçekte yalnız 2. Yunan Tümeni) Seyitgazi'den Afyonkarahisar'a hareketle 27 Eylül 1921 akşamı Afyonkarahisar kuzeyine varacakları ihtimali üzerine taarruzdan vazgeçtiği ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı Karaağaç'taki 3. Süvari Alayı'nı yerinde bıraktığı ve 27 Eylül 1921 öğle üzeri Han'da toplandığı anlaşılmıştır¹⁰⁸¹. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Eylül 1921 gecesi tümenlerine verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin bu gece bütün kısımlarıyla Han'da, bir alayı ile Karaağaç'ta bulunacağı, Kuruköyük batı tepesinde, Belören Yaylası'nda ve Kümbet doğu sırtlarında birer keşif bölüğü bulunduracağı emredilmiştir¹⁰⁸².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 27 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 3. Süvari Alayı'nın üç ağır, iki hafif, 5. Süvari Alayı'nın üç hafif, 54. Süvari Alayı'nın iki ağır iki hafif, 55. Süvari Alayı'nın iki ağır üç hafif, istihkam, muhabere müfrezelerinden ve iki Krup cebel topçu bataryalarından ibaret olduğu belirtilmiştir¹⁰⁸³.

5. Süvari Kolordusu bölgesinde 28 Eylül 1921 tarihinde 3. Süvari Alayı'nı Karaağaç'ta bırakan 14. Süvari Tümeni'ni 5. ve 54. Süvari Alaylarının dağ topçu bataryalarıyla Bayat'a gelmiş ve burada açıkta gecelemiştir¹⁰⁸⁴.

¹⁰⁷⁹ ATASE Arşivi, K:1340, D:110.; ATASE Arşivi, K:1218, D:10.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 364.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 234.

¹⁰⁸⁰ Artuç, *a.g.e.*, 1996, s. 262.

¹⁰⁸¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 368.

¹⁰⁸² Vandemir, *a.g.e.*, s. 240.

¹⁰⁸³ ATASE Arşivi, K:1218, D:3.

¹⁰⁸⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 372-373.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 245.

29 Eylül 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusuna bağlı yapılan keşiflerden, Seyitgazi'den ilerleyen 1. ve 12. Yunan Tümenlerinin 29 Eylül 1921 gecesini Karaören - Kümbet bölgesinde geçireceği ve Gökbahçe - Dinar köyü istikametinde ilerleyeceği öğrenilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı Karaağaç'ta kalmış olan 3. Süvari Alayı'nın Yarbasan ve Kümbet istikametlerinde yaptığı keşifte, 1. Yunan Tümeni'nin kolbaşı ile 29 Eylül 1921 tarihinde saat 15.15'te Yarbasan'ı geçerek Kümbet'e ilerlediği tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni diğer birlikleri ile İscehisar'da toplandığı vurgulanmıştır¹⁰⁸⁵.

Sonuç olarak 29 Eylül 1921 tarihinde haberleşme ve irtibat araçlarının çeşitli nedenlerden dolayı verimli olamayışı yüzünden, harekâtların olup bittikten sonra birliklerin eline ulaşmıştır. Şüphesiz bu durum, kararların ve yapılacak olan hareketlerin ciddi ve olumsuz etkilenmelerine yol açmıştır. Nitekim Batı Cephesi Komutanlığının Başkomutan ve Genelkurmay Başkanı'na 29/30 Eylül 1921 gecesi verdiği iki raporda bu bakımdan önemlidir. Bundan dolayı gerçek duruma ait yeterli bilgi toplandığından pek emin olmayan Batı Cephesi Komutanlığı, 29 Eylül 1921 tarihinde saat 21.00'de 4. ve 5. Kolordu ve 6. Tümen Komutanlarına verilen emirde: *“Düşünülen Afyon taarruzunun yapılması için, Afyon - Dumlupınar bölgesinde ve Seyitgazi - Afyon ve Alayunt - Afyon istikametlerinde düşman durumunun tespiti bakımından: a) 4. Kolordu, Seyitgazi'den Afyon istikametinde kuvvet kaydırılıp kaydırılmadığını keşif için mürettep süvari alaylarından birini Bardakçı kesimine gönderecektir. 1 Ekim akşamından itibaren Karaağaç'taki 14. Süvari Tümeni'nin 3. Alayı 4. Kolordu emrinde bulunacaktır. 4. ve 5. Kolordular arasında keşif hududu, Bardakçı - Kırka - Nasuhçal - Çöğürler (mevkiler 4. Kolorduyu dahil) hattıdır. b) 5. Kolordu, Seyitgazi'den Afyon'a doğru düşman harekât ve nakliyatını keşfetmekle beraber, Kutahya - Afyon istikametindeki nakliyatı ve Afyon kuzeyindeki düşman durumunu keşfettirecektir. c) 6. Tümen özellikle Uşak - Afyon hattındaki nakliyatı, Balmahmut ve Afyon doğusundaki düşman kuvvetlerini ve durumlarını tespit edecektir”* denmiştir¹⁰⁸⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 29 Eylül 1921 tarihindeki emrine göre; 30 Eylül 1921 tarihinde, Yunan birliğinin Omuzca - Beyyazı hattına ilerlemeye başladığı vurgulanmıştır. Bu harekât sırasında, bir Yunan tümeninin 29 Eylül 1921 tarihinde saat

¹⁰⁸⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 377.

¹⁰⁸⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 378-379.

8.30'da Gökbağçe'nin 6 km güneyinden Köroğlu Kalesi istikametinde ilerlemekte olduğu bildirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 8. Piyade Tümeni'nin kuzey kanadını korumak üzere, bir alayla İğdeli kuzeybatı sırtlarını tutarak geceyi Çıkrık güneybatısında (Güzelim Dağı kuzeyinde) geçirdiği bilgisi verilmiştir. 8. Tümen'in, 29 Eylül 1921 tarihinde saat 10.30'dan itibaren, 14. Süvari Tümeni ile irtibatlı olarak İğdeli batı sırtları - Çavdarlı hattını işgal ettiği dile getirilmiştir¹⁰⁸⁷.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin son safhasını teşkil eden ve Sakarya Meydan Muharebesi'nin bitiminden 18 gün sonra, 8 Ekim 1921 tarihine kadar devam eden Güzelim Dağı muharebeleri başladı. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın 1 Ekim 1921 tarihinde saat 4.00'te Susuz'da bulunduğu sırada verdiği emirde; 2. Kolordu'nun 1 Ekim 1921 tarihinde Bostanlı - Karaağaç - Seydiler bölgesinde toplanacağı, 2 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar kuzeybatısında İsmailköy istikametinde taarruz edeceği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Çıkrık genel istikametinde ilerleyen Yunan kuvvetiyle teması muhafaza edeceği, gerektiğinde Güzelim Dağı kuzey sırtlarını tutmak suretiyle 8. Tümen'in sağ kanadını koruyacağı söylenmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 6.00'ya doğru Yunan Anbanaz Grubu ile Güzelim Dağı'ndaki 14. Süvari Tümeni ve 8. Piyade Tümeni birlikleriyle arasındaki muharebenin şiddetlendiği ifade edilmiştir. Bu muharebeye katılmak üzere 4. ve 13. Süvari Alaylarının 1 Ekim 1921 tarihinde saat 10.00'da Güzelim Dağı kuzey tepeleri istikametinde ilerlediği dile getirilmiştir. Ancak bu sırtların 14. Süvari Tümeni'nden iki alayla tutulduğu görülerek Kozluca'da toplandığı vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin 30 Eylül 1921 tarihindeki harekâtından sonra Çıkrık - Güzelim Dağı hattını işgal ettiği rapor edilmiş ise de bölgede bulunan 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın 1 Ekim 1921 tarihinde saat 11.30'da yazdığı raporda; 14. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Çalışlar ve kuzeyinde bulunduğu; 54. Süvari Alayı'nın Çıkrık güneybatı sırtlarına sürülmemiş olduğu ve Yunanlıların 30 Eylül/1 Ekim 1921 gecesini işgal etmiş olduğu Güzelim Dağı'na 14. Süvari Tümeni'nin müdahalesinin 1 Ekim 1921 tarihinde saat 7.00'de Çalışlar'dan kuzeybatıya ilerlemesi ile başladığı ifade edilmiştir¹⁰⁸⁸.

4. Yunan Tümeni'nin Anbanaz Grubu'ndan bir dağ topçu bataryası ile takviyeli piyade taburunu, Susuz'daki 8. Piyade Tümeni'nden bir piyade taburu, 5. Süvari Kolordu

¹⁰⁸⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 383-385.

¹⁰⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 392-394.

karargâhı 30 Eylül 1921 gece yarısından sonra çekilmeye mecbur ettiği ve diğer bir taburun da 1 Ekim 1921 tarihinde güneş doğmadan önce Güzelim Dağı batı tepelerini işgal ettiği bilgisi verilmiştir. 8. Tümen'in sağ kanadını korumak ve Güzelim Dağı yüksekliklerinin batı tepelerini işgal eden bu Yunan kuvvetini atmak üzere görevlendirilen 5. Süvari Alayı'nın, Yunan topçu ve piyade ateşleri karşısında ilerleyemediği, Güzelim Dağı kuzeyindeki sırtlarda kaldığı vurgulanmıştır. Bu sırada 54. Süvari Alayı'nın Çıkrık kuzeydoğu sırtlarına, 20. Süvari Alayı'nın Sivrikale'nin hemen batısına alındığı dile getirilmiştir¹⁰⁸⁹.

14. Süvari Tümeni'nin Karaağaç'taki 3. Süvari Alayı'nın, 1 Eylül 1921 tarihinde saat 16.00'da 14. Süvari Tümeni'ne katılmak üzere Bayat - İncehisar yolu ile hareket ettiği raporla bildirilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 18.00'e doğru 2. Yunan Tümeni'nin Çıkrık batısı - Beyyazı hattına yaklaştığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın da bu sırada 14. Süvari Tümeni bölgesinde olduğu tespit edilmiştir. 1 Ekim 1921 tarihinde saat 18.00'dan sonra Güzelim Dağı'nın batı tepelerinin tamamen Yunan kuvveti elinde bulunduğu ve 14. Süvari Tümeni, 20. ve 5. Süvari Alayları ile mevziinde, diğer birlikleri ile Çalışlar'da yer aldığı söylenmiştir¹⁰⁹⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 11.00'de 2. Kolordu Komutanlığına verdiği raporda; Yunan kuvvetinin bir topçu bataryası ile takviyeli bir piyade alayının, 2 Ekim 1921 tarihinde saat 8.00'de Dinar köyünün 5 km doğusundaki tepelerde ilerlemekte olduğu belirtilmiştir Ayrıca, kuvveti tahmin edilemeyen bir Yunan kolunun Bozhüyük istikametinde bulunduğu söylenmiştir. 1 Ekim 1921 tarihindeki muharebeler sonucuna göre bir Yunan tümeni ile iki süvari alayının, Türk süvari tümenlerine yöneldiği, bu hareketle 2. Kolordu'nun sağ kanadının kuşatılması amacının güdüldüğünün tahmin edildiği belirtilmiştir. Süvari tümenleriyle Selimiye - Bostanlı hattı tutularak Bavurdu - Bayat istikameti örtülecekse de tümenlerin cephanesi kalmadığından, bu tedbirin yeterli olması ihtimali bulunmadığı bilgisi verilmiştir. Bu itibarla bir tümenin hemen Tokas'a kaydırılmasını gerekli olduğu vurgulanmıştır. Ordu Komutanı'nın, karar ve emir verebilmek için şimdiki durum hakkında bilgi istediği, hava şartları ve telsizin işlemesine bu durumun engel teşkil ettiği de belirtilmiştir. Bolvadin'e gönderilen raporun 5, 6 saat sonra ancak varacağı, bundan

¹⁰⁸⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 394-395.

¹⁰⁹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 394-395.

sonra verilecek emrin de durumun ihtiyaçlarını karşılayamayacağı dile getirilmiştir. 6. Tümen'in büyük kısmının 1 Ekim 1921 tarihinde öğleden sonra Kalecik'e geldiği, 6. Tümen'in Balmahmut istikametinde taarruzla Yunan kuvvetini demir yolu kuzeyine attığı dile getirilmiştir. Beyyazı doğu sırtlarında tutunabilen Yunan kuvvetinin takviye edilmesine fırsat vermeden ve 8. Tümen'i doğuya atmadan 2. Kolordu'nun 8. Tümen'in sağ kanadına ilerlemesi çok isabetli olacağı söylenmiştir. Ancak, bu lüzumu takdir edecek olan Ordu Komutanı'nın bu emri vermesinin imkânı olmadığından, fırsatı kaçırmamak ve inisiyatifi Yunan kuvvetine kaptırmamak için, sorumluluğu üzerine alarak, 2. Kolordu'nun her ne olursa olsun Bostanlı - Çalışlar hattına ilerlemesi ve Emirali'deki Ağır Topçu Taburu'nun Gebeceler istikametine sürülmesi istenmiştir. 2. Kolordu Komutanlığının, buna karşılık olarak 2. Kolordu'nun şimdi bulunduğu bölgede kalıp daha fazla ileri yanaşmaması, sorumluluktan kaçınmaktan değil, Yunan kuvvetinin durumuna göre daha ileriye yanaştırılması olarak düşünüldüğü ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin de bir taarruzu halinde savunmaya mecbur olacağı cephenin kuvveti ile orantılı olmayan ölçüde geniş ve Yunan kuvveti tarafından kuşatabileceği kanaatinden ileri geldiği, 3 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te İscehisar'a geleceği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenleri durumunda bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, Doğanlar - Çalışlar - Karaağaç bölgesinde bulunduğu tespit edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 54. Süvari Alayı'nın, bir bölüğüyle 8. Piyade Tümeni kuzey kanadı hemen açığındaki Sivrikale Tepesi'nde yerleştiği bildirilmiştir¹⁰⁹¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, İscehisar'dan 2 Ekim 1921 tarihinde 4. Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nin Bostanlar mıntikasından 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafını takip edeceği ve bir Yunan taarruzu karşısında 14. Süvari Tümeni'nin sağ tarafından muharebeye katılacağı bilgisi verilmiştir¹⁰⁹².

14. Süvari Tümen Komutanlığının, Sivri Dede Tepesi'nden 2 Ekim 1921 tarihinde 4. Piyade Tümeni Komutanlığına çektiği telgrafta; 1 Ekim 1921 gecesi tek tük yoklama atışından başka bir şey olmadığı belirtilmiştir. Güzelim Dağı'ndaki vaziyetin sabit olduğu bildirilmiştir. 2 Ekim 1921 tarihinde sabahleyin İğdeli istikametine gönderilen Türk keşif kolunun Yunan kuvvetlerinin atışlarıyla karşılaştığı söylenmiştir. Yapılan gözlemlere göre Demirçevre ve Kanbardan köylerinde Yunan ordugahının bulunduğu

¹⁰⁹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 402-403.

¹⁰⁹² ATASE Arşivi, K:1368, D:42.; ATASE Arşivi, K:1368, D:42a.

vurgulanmıştır. 1 Ekim 1921 tarihinde Gazlıgöl'den gelen Yunan kuvvetinin buralarda gecelediğinin tahmin edildiği dile getirilmiştir. Çıkrık ve İğdeli köyünde Yunan kuvvetinin ileri karakol birliğinin olduğu söylenmiştir. 2 Ekim 1921 tarihinde sabahleyin 14. Süvari Tümeni'nin 1 Ekim 1921 akşamki vazifesini aldığı ve bir Türk alayıyla hâkim tepelerin tutulduğu ifade edilmiştir¹⁰⁹³.

14. Süvari Tümen Komutanlığının, Sivri Dede Tepesi'nden 2 Ekim 1921 tarihinde 4. Piyade Tümen Komutanlığına gönderdiği yazıda; Güzelim Dağı'nda, Türk topçu bataryalarının Yunan kuvvetinin gerilerine mevzii almasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Çıkrık köyünün güneybatısındaki tepelerden adı geçen köyden ilerlemek isteyen Yunan piyadesinin Türk topçu atışlarıyla uzaklaştırıldığı ve durdurulduğu dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin uzun bir yürüyüş kolunun Gazlıgöl'e doğru ilerlediği ve bu kuvvetin kolbaşıyla Gazlıgöl İstasyonu hizalarına vardığı vurgulanmıştır. Bu kuvvetten bir kısmının Gazlıgöl civarındaki eski ordugâh mahallinde ordugaha girmesi ve büyük bir kısmı Afyonkarahisar'a doğru yürümesine devam ettiği tespit edilmiştir. Demirçevre ve Erenler'deki ordugahlarında bir değişiklik olmadığı belirtilmiştir¹⁰⁹⁴.

5. Süvari Kolordusu'nun, 60 numaralı Batı Cephesi emrini 3 Ekim 1921 tarihinde saat 4.30'da aldığı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın 3 Ekim 1921 tarihinde saat 5.30'da Batı Cephesi Komutanlığına verdiği raporda; 2 Ekim 1921 tarihinde akşama doğru 12. Yunan Tümeni'nin Beyköy kesimine, 1. Yunan Tümeni'nin Gazlıgöl kesimine gelip ordugaha girdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, Beyyazı kesiminde 2. Yunan Tümeni, Afyonkarahisar'da bir veya iki Yunan tümeninin bulunduğu tespit edildiği, bunun üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 14. Süvari Tümeni'nin 2. Kolordu muharebeye girinceye kadar mevziinde kalması emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, kendisine Yunan taarruzu olmadığı halde, Güzelim Dağı'nda muharebe şiddetle devam ederken 5. Süvari Kolordusu'ndan aldığı emir üzerine, bir alayını Doğanlar güneybatı sırtlarında bıraktığı ve Doğanlar'da toplandığı belirtilmiştir. Bu hareket sonunda, 8. Piyade Tümeni ile 14. Süvari Tümeni arasındaki bölgede 8. Piyade Tümeni'nin gerilerine hâkim bulunan Sivrikale Tepesi tamamen boş kaldığı bilgisi verilmiştir¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹³ ATASE Arşivi, K:1368, D:42ad.

¹⁰⁹⁴ ATASE Arşivi, K:1368, D:42ae.

¹⁰⁹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 407-409.; Vandemir, *a.g.e.*, s. 282.

4. Tümen Komutanlığının, İscehisar'dan 3 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 4. Tümen'in Güzelim Dağı'na taarruz edeceğine göre 14. Süvari Tümeni topçu bataryalarının özellikle atışlarıyla bu taarruzu etkili şekilde devam Güzelim Dağı'nın işgaline kadar 14. Süvari Tümeni'nin taarruza ateşle karşılık verilmesi istenmiştir¹⁰⁹⁶.

14. Süvari Tümen Komutanlığının, Sivri Dede Tepesi'nden 3 Ekim 1921 tarihinde 4. Tümen Komutanlığına çektiği telgrafta; Gazlıgöl'den ilerleyen bir Yunan yürüyüş kolunun batıya yöneldiği bilgisi verilmiştir. Demirçevre'deki Yunan kuvvetinin çadır bırakarak Güzelim Dağı istikametinde yürüyüşe geçtiği ve kolbaşıyla Güzelim Dağı'nın batı tepelerine yanaştığı söylenmiştir. Erenler'deki ordugahlarında henüz bir hareket ve değişiklik olmadığı ifade edilmiştir. Güzelim Dağı'nda seri muharebenin meydana geldiği bildirilmiştir. Türk topçu bataryalarından buradaki Yunan kuvvetinin gerilerine etkili olması istenmiştir. Çıkrık - Emirdağ - Kozluca istikametinde ilerleyecek ise bir bölüğe yakın Yunan piyadesinin Çıkrık ile Kozluca arasında durdurulduğu vurgulanmıştır. Afyonkarahisar'da üzerinde sükûnet olduğu belirtilmiştir¹⁰⁹⁷.

4 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 1. Yunan Tümeni'nin, Afyonkarahisar kuzeydoğusundaki Kozviran - Karaaslan Tepeleri hâkim arazi kesimini ele geçirmek amacıyla 4 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00'te Dinar - Ayazin - Kozviran ve Bostanlı istikametlerine taarruza başladığı söylenmiştir. Yunan tümeninin, Kozviran sırtlarının ve Karaaslan Tepelerinin batı eteklerine vardığı bilgisi verilmiştir. Bu durum üzerine 4 Ekim 1921 tarihinde saat 15.00'te 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 3. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Tümeni ile birlikte Bavurdu'ya giderek Selimiye - Bavurdu istikametinde Yunan kuvvetinin hareketini durdurmaları emredilmiştir. Bu Yunan hareketinin önlenmesi için 14. Süvari Tümeni'nin Selimiye'de toplandığı belirtilmiştir. Daha sonra 14. Süvari Tümeni'nin, Doğanlar'dan ayrıldığı ve Bavurdu istikametine gittiği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri ile 3. Süvari Tümeniyle beraber Selimiye - Bavurdu istikametini örtmek üzere Bavurdu'ya ilerlediği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'ne bağlı, 20.

¹⁰⁹⁶ ATASE Arşivi, K:1368, D:42ao.

¹⁰⁹⁷ ATASE Arşivi, K:1368, D:42at.

Süvari Alayı'nı Selimiye'ye sürdüğü ve 14. Süvari Tümeni'nin 4 Ekim 1921 gecesini Bavurdu'da geçirdiği tespit edilmiştir¹⁰⁹⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00'de Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; "2. Kolordu, bu gece 4. Tümeni'ni Tokas'a kaydıracak; 2. Süvari Tümeni'ni de emrine alarak 3. Kafkas, 4. ve 7. Tümenlerle düşmana taarruz edecektir. 3. Süvari Tümeni, Kozviran sırtlarında düşmanı durdururken, büyük kısmıyla düşman gerilerine akın yapacaktır. Ben, 8. Piyade ve 14. Süvari Tümenleri emrimde olarak, Güzelim dağındaki düşmanı durdurmaya çalışacağım ve 2. Kolordu'nun sol kanat birliklerinin harekâtını idare edeceğim. 1. Kolordu'dan Tokas'a gönderilecek tümenin hareketinin çabuklaştırılmasını arz ederim" denmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 5 Ekim 1921 tarihinde saat 1.00'de bu kararı uygulamak üzere kolordu emrini verdiği ve bu emrin 7. Tümen Komutanlığına da bildirildiği ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun emrini 5 Ekim 1921 tarihinde saat 5.00'te alan 14. Süvari Tümeni, 20. Süvari Alayı'nı Karaaslan Tepelerindeki Yunan kuvvetini yerinde bağlamak üzere Selimiye batısındaki sırtlarda mevzilendirdiği vurgulanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin diğer kuvvetlerinin İncehisar - Gebeceler bölgesinde toplandığı belirtilmiştir¹⁰⁹⁹.

5 Ekim 1921 tarihindeki muharebenin sonucunda Batı Cephesi Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı'na saat 22.00'de verdiği raporda; Afyonkarahisar kesiminde 2. Kolordu ve 5. Süvari Kolordusu cephelerinde başladığı bildirilen muharebe sonucu hakkında henüz bilgi alınamadığı ifade edilmiştir. 4/5 Ekim 1921 gecesini 4. ve 7. Tümenler sağ kanada alınarak, 5 Ekim 1921 tarihinde 2. Süvari Tümeni ile birlikte 4., 7. ve 3. Kafkas Tümenlerine 2. Kolordu Komutanlığının himayesinde olduğu bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni ile 8. Piyade Tümeni'ne Fahrettin Paşa'nın komuta etmesi ve 3. Süvari Tümeni'nin Kozviran kuzeyinde Yunan kuvvetinin kanat ve gerilerine taarruz etmesi kararlaştırılmıştır¹¹⁰⁰. Ancak bu emre karşılık Fahrettin Paşa yaptığı teklifte; 2. Kolordu cephesinde 2. Süvari Tümeni, 2. Kolordu'nun sağ tarafında 3. Süvari Tümeni, 2. Kolordu'nun sol tarafından 14. Süvari Tümeni'nin bulunduğunu, bütün sahra ve dağ topçu bataryalarının da piyade tümenlerine verildiğinden emir komutada karışıklık

¹⁰⁹⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 413-416.

¹⁰⁹⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 420-421.

¹¹⁰⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 423.

olduğundan ilk fırsatta ve ihtiyaç ortaya çıktığında yine süvari tümenlerini tek bir komutanlık emrine almak üzere şimdilik 5. Süvari Kolordu Komutanlığı vekaletinin 2. Kolordu Komutanlığı tarafından yürütülmesini ve kendisine dinlenme verilmesini istemiştir¹¹⁰¹.

6 Ekim 1921 tarihinde, 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Gebeceler'de toplandığı bilgisi verilmiştir¹¹⁰². 5. Süvari Kolordusu bölgesinde 7 Ekim 1921 tarihinde saat 14.00'te ise bir Yunan tümeninin Yapıldak - Kırgız Boğazı yolu ile ilerlemekte olduğu tespit edilince, Sülümenli'deki Adana Müfrezesi ile 52. Piyade Alayı'nın 6. Tümen bölgesine intikali üzerine, 14. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Alayı'nı Çavdarlı'ya sürdüğü, diğer birliklerinin Gebeceler'de kaldığı bilgisi verilmiştir¹¹⁰³.

5. Süvari Kolordusu süvari tümenlerini 2. Kolordu'nun sağ kanadında Bavurdu bölgesinde, 2. ve 3. Süvari Tümenleriyle Gebeceler bölgesinde, 14. Süvari Tümeniyle 2. Kolordu'nun güvenli çekilişini sağlayacaktır. Bu emir 8 Ekim 1921 tarihinde saat 4.00'te 2. ve 14. Süvari Tümenlerine verilmiş ve 2. Süvari Tümeni vasıtasıyla 3. Süvari Tümeni'ne gönderilmiştir¹¹⁰⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının, 8 Ekim 1921 tarihinde 63 numaralı emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin Çobanlar - Feleli bölgesinde toplandığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Emirali'de yerleştiği dile getirilmiştir. Sonuç olarak 8 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun, 14. Süvari Tümeni ile Çobanlar - Feleli bölgesinde yerleştiği tespit edilmiştir¹¹⁰⁵.

Batı Cephesi Komutanlığının 10 Ekim 1921 tarihindeki saat 1.30'da 65 numaralı emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun, Sandıklı kuzeyinde Savran bölgesinde toplanmak üzere 10 Ekim 1921 sabahından itibaren hareket edeceği ifade edilmiştir. 65 numaralı Cephe emri ile Sandıklı kuzeyinde Savran kesiminde toplanacak olan 5. Süvari Kolordusu'nun 14. Süvari Tümeni'nin Çobanlar - Feleli kesiminde konuşlandığı belirtilmiştir. 14. Süvari Tümeni kesiminde, Yunan kuvvetinin Güzelim Dağı - Susuz doğusu hattına çekilen kuvvetleri tahkimat yaptığı, Susuz ve çevresinde tespit edilen bir tümen kadar kuvvetten bir alayın Afyonkarahisar istikametine, Güzelim Dağı kesiminden

¹¹⁰¹ Vandemir, *a.g.e.*, s. 289.

¹¹⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 426.

¹¹⁰³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 428.

¹¹⁰⁴ Vandemir, *a.g.e.*, s. 297.

¹¹⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 438-440.

en az iki piyade alayının Sadıkbey (Küçükcurca)¹¹⁰⁶ kesimine geldiği vurgulanmıştır. 10 Ekim 1921 gecesini 14. Süvari Tümeni'nin Efesultan'da, 5. Süvari Kolordu karargâhının Çay'da geçirdiği bilgisi verilmiştir. 10 Ekim 1921 tarihinde muharebelerin sonucu ve olaylarda 5. Süvari Kolordusu'nun, Sandıklı kuzeyinde Savran bölgesinde toplanmak üzere, 14. Süvari Tümeni ile Efesultan'da toplandığı belirtilmiřtir¹¹⁰⁷.

¹¹⁰⁶ Yaygın kullanımı Küçükcurca olmasına rağmen günümüzde Sadıkbey olarak geçtiği için "Sadıkbey" kullanılmıştır.

¹¹⁰⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 5, ss. 446-453.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5. SÜVARİ KOLORDUSU'NUN BÜYÜK TAARRUZ, BAŞKOMUTAN VE TAKİP HAREKÂTI

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla başlayan Türk İstiklal Harbi süreci içerisinde önce Kuvayi Milliye hareketi daha sonra düzenli orduya geçişle birlikte sistemli bir biçimde Yunan kuvvetleri Anadolu topraklarından çıkarılmıştır. Türk Ordusu'nda zaman zaman ordu içerisinde bazı düzenlemeler olmuştur.

Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Yunan kuvvetleri Eskişehir - Afyonkarahisar hattına kadar Türk Ordusu tarafından takip edilmiştir. Yunan kuvvetinin takip harekâtının süreklilik kazanamadığı çünkü Türk Ordusu'nun yeterli lojistik imkanlarının ve yeterli sayıda askeri olmadığı için takip harekâtı kesilmiştir. Yunan kuvvetine taarruz edilmesi düşünülmüş ancak mevsimin kışa yaklaşması sebebiyle de Türk Ordusu'nun toparlanma, ikmal, iaşe ve cephane olarak kendini tamamlama aşamasına girdiği göze çarpmaktadır.

Büyük Taarruz'a hazırlık aşamasında Türk Ordusu'na Birinci Dünya Harbi'nin tecrübelerine dayanan eserler ve talimnameler birliklere dağıtılmıştır. Ordu içerisinde alaylardan en yüksek kademedeki komutanlara kadar eğitim verilmiştir. Eğitim de bütün birliklere yazılı tabiiye meseleleri, konferanslar verilmiş, atlı geziler, harp oyunları ve tatbikatlar yapılmıştır. Subay ve uzmanların yetiştirilmesi için kurslar açılmıştır. Konya'da topçu kursu açılmış ve bu kursta da bütün üst ve ast kademedeki komutanlar eğitim almıştır. Topçu kursunun idari sorumlusu ise Albay Emin Bey (Emin Paşa) olmuştur¹¹⁰⁸.

Mustafa Kemal Paşa, 30 Mart 1922 tarihinde İsmet Paşa'nın Konya ile Afyonkarahisar demir yolunun orta noktasındaki Akşehir'de bulunan yeni karargâhını ziyaret etmiştir. Fahrettin Bey'in komutasında süvari birliklerinin manevrasını izlerken yanında, Rus Büyükelçisi Semyon İvanoviç Aralov ile Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin Büyükelçisi İbrahim Abilov da bulunmuştur. Süvari birliklerinin gücü yeni katılan 10.000 askerle artırılmış ve büyük süvari değişim ile modern savaşlarda son kez yaşanacak çarpışmalara katılmak üzere talim yaptırmıştır. Yunan Ordusu'na karşı

¹¹⁰⁸ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1983, s. 410-411.

saldırının başlatılacağı tarih, Mustafa Kemal ile meclis arasındaki en fazla tartışılan konu olmuştur. Eleştirilenler genel olarak Türk Ordusu'nun hazır olduğunu, ama Mustafa Kemal Paşa'nın zamanını savaştan çok politika için harcaması nedeniyle beklediği şeklinde olmuştur. Mustafa Kemal Paşa ise, Türk Ordusu'nun henüz taarruza hazır olmadığını açıklamıştır¹¹⁰⁹.

Büyük Taarruz'a hazırlık sürecinde; eğitim, birlik tatbikatları ve manevralar sıkıştırılmıştır. Atış ve gece eğitimine önem verilmiştir. Birçok kurs açılmıştır. Eğitim ve öğretim araçlarının azlığı, okuma bilen oranlarının ancak %7 olması dolayısıyla eğitimin, Yunan Ordusu'ndan üstün bir seviyeye gelmediği bilinmektedir. Büyük Taarruz'a hazırlık aşamasında en sorunlu konulardan birisi lojistik olmuştur. Az gelişmişlikten dolayı silah çeşidi yok denecek kadar azdı. Aynı amaç için başka devletlerin ordularından gelen silah çeşitleri kullanılmıştır. 40 çeşit top, 4 çeşit tüfek, 4 tür hafif makineli ve 9 çeşit ağır makineli tüfek mevcuttu. Sakarya'dan sonra Türk Ordusu'nun silah sayısı da azdı. Türk Ordusu'nun cephanesi hesap edilenin de altındaydı. Tüfek başına 200, Ağır mitralyöz başına 5.000, top 348 atım bulunmaktaydı¹¹¹⁰.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın 11 Temmuz 1921 tarihinde Harbiye Nezareti'nde Harita Dairesi Başkanı olan Mehmet Şevki Paşa'ya gönderdiği davet üzerine 17 Aralık 1921 tarihinde Ankara'ya gelmiştir. Harita Dairesi Başkanı olarak göreve başlamıştır. Görev sürecinde çok sayıda harita subayının ve gerekli teknik malzemenin (teodolitler, olometrik ve nivelatris alidatlar, litograflar, tipograflar, harita kağıtları) Anadolu'ya kaçırılmasını yardım etmiş olan Mehmet Şevki Paşa, Afyonkarahisar - Kütahya - Eskişehir cephe kesiminde 1/200.000 ölçekli 13 pafta hazırlamıştır¹¹¹¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı tarafından 19 Aralık 1921 tarihinde Dinar Menzil Müfettişliği'ne gönderilen telgrafta; Kolordu Hayvan Hastanesi'ne Demirhanesi'nden istifade ettiği belirtilmiştir¹¹¹².

¹¹⁰⁹ Mango, *a.g.e.*, s. 325.

¹¹¹⁰ Erikan, *a.g.e.*, ss. 553-554.; Mehmet Koç, *Akşehir'den Zafer Doğdu (Gün Gün Büyük Taarruz Hazırlıkları)*, Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s. 38.

¹¹¹¹ Selim Erdoğan, *Büyük Taarruz Dağlarda Tek Tek Ateşler Yanıyordu*, Kronik Yayınları, B. 3, İstanbul 2021, s. 177.

¹¹¹² ATASE Arşivi, K:1698, D:87.

2. Ordu Komutanlığının 23 Aralık 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına yaptığı bir teklifte; Batı Cephesi'nde bulunan birliklerde 10 ayrı türden tüfek bulunduğu, bu nedenle gerek eğitim ve gerekse muharebe sırasındaki cephane ikmalinde çeşitli zorluklarla karşılaşıldığı ifade edilmiştir. Silah ve cephane çeşitliliğini azaltmak için bir plan hazırlandığı, bu planın ilk olarak 1. Ordu Komutanlığında uygulandığı vurgulanmıştır. 3. Tümen'de Osmanlı mavzer, 4. Tümen'de Mannlicher, 7. Tümen'de Osmanlı, 2. Kolordu ve bağlı birliklerinde Alman, 1. Süvari Tümeni'nde Alman tüfeklerin olmak üzere, her tümende 3.490 tüfek ve iki topçu bataryalı bir topçu taburu ile seyyar hastane bulunacak şekilde yeniden bir düzenleme yapıldığı dile getirilmiştir¹¹¹³.

5. Süvari Kolordusu da 1921 yılının Ekim ayından 26 Ağustos 1922 tarihine kadar süvarilere keşif faaliyetleri yaptırmıştır. Bu esnada Türk Ordusu içerisinde başta SAD¹¹¹⁴ Taarruz Planı, arkasından KAF Savunma Planları gündeme gelmiştir. Büyük Taarruz zamanında ise Nihai Tertiplenme üzerine taarruz harekâtı başlatılmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihine kadar geçen süre zarfında özellikle 1 Nisan 1921 tarihindeki Iğın manevrası yaptırılarak süvarilerin durumu Mustafa Kemal Paşa ve yanındaki Rus ve Azerbaycan elçilerine gösterilmiştir. Bu vesileyle de Rusya'dan silahların Türk Ordusu'na ulaşması hızlandırılmıştır.

Her rütbedeki komutan ve subayların durumlarını düzeltmek ve moral üstünlüklerini sürdürmek amacıyla bazı mali kanunlar çıkarılmıştır. Aslında, Sakarya'da büyük kayıplar veren subay kadrosundaki boşlukların doldurulmasına gayret sarf edilirken, subayların özlük durumlarının düzeltilmesi üzerinde de durulmuştur. Fakat mali olanakların elvermemesinden dolayı herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. 1922 yılının bütçesinde, mali imkanların nispeten uygun olmasından yararlanılarak bir dizi mali kanunun çıkarılması mümkün olabilmıştır. Bu kanunlardan 11 Mart 1922 tarihinde ve 204 sayılı kanun gereğince yürürlükteki tüzüğe göre süvari sınıfı dışındaki subayların kendi paralarıyla binek at almak ve beslemek zorunda oldukları ifade edilmiştir. Bu şekilde özel binek at edinmiş olan subayların atları, bundan böyle ordu atları gibi ordu tarafından iase edileceği de belirtilmiştir¹¹¹⁵.

¹¹¹³ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, s. 505.

¹¹¹⁴ "SAD" bugün bilimsel ifadeyle bilinmeyen için kullanılan "x" kısaltmasının o dönemdeki karşılığıdır. Arap alfabesinde kalın "S" harfinin okunuşudur. SAD Taarruz Planı yani "Gizli Taarruz Planı"dır. Erdoğan, *a.g.e.*, 2021b, s. 187.

¹¹¹⁵ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, s. 512-513.

5. Süvari Kolordusu'nun yine Büyük Taarruz'a hazırlık aşaması olarak yaklaşık 10 aylık süre içinde askerlerin eğitimleri, atların bakımları, veterinerlik hizmetleri, nal yapımı konusunda iyileştirilmeler yapılmıştır. İmalat ve onarım merkezi Konya'da kurulmuş ve hızla gelişmiştir. Atların nalları için bir nalcılık okulu açılmış ve süvari birliklerinde ve diğer birliklerdeki atları nallayacak ustalar yetiştirilmiştir. Yapılan nallar ve yetiştirilen ustalarla bütün hayvanların nal ihtiyacı giderilmiştir. Süvariler atları için eyer, hayvanlar için koşum takımları imal eden modern atölyeler kurulmuştur. Kullanılmayan demir yolu raylarından top kamaları ile öteki yedek parçalar imal edilmiştir¹¹¹⁶.

Süvarilerin eğitimi için 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı Binbaşı Kurtcebe Bey tarafından Binicilik Mektebi açılmıştır. Mektepte Şeref, Murat, Adil, Atıf ve Ekrem Beyler tarafından eğitim verilmiştir. Bu eğitimde başta 100 subay eğitimden geçmiştir. Eğitimde ilk olarak sadece at üzerinde durmayı bilen subaylar yetiştirilmiş sonra at üzerinde muharebe edecek duruma getirilmişlerdir. Süvari tümenlerinde bulunan topların büyük çoğunluğu Rus dağ toplarıyla değiştirilmiştir¹¹¹⁷.

Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu'na saldırı tarihleri şu şekilde sıralanabilir;

15 Ekim 1921 tarihinde SAD saldırısı,

10 Aralık 1921 tarihinde İsmet Paşa'nın Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya sözlü sunumunda kesin olarak bahar ayına ertelenmiştir.

4 Mart 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın cepheye gitmesi saldırı planlanmasının ikinci dönemi olarak ele alınmıştır.

27 Nisan 1922 tarihinde İsmet Paşa'nın sunduğu raporda, hazırlıkların bitmediği ve başlıca gereksinimlerin karşılanmasının ancak iki ayda giderileceği ifade edilmiştir.

27 Temmuz 1922 tarihinde Akşehir'de yapılan toplantıda, taarruzun 15 Ağustos 1922 tarihine¹¹¹⁸ ertelendiği söylenmiştir.

¹¹¹⁶ Müderrisoğlu, *a.g.e.*, 1991, s. 504.

¹¹¹⁷ Erdoğan, *a.g.e.*, 2021b, s. 151.

¹¹¹⁸ 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er, tüfek, top, cephane, hayvan vs. kuvveti hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. EK-12, EK-13, EK-14, EK-15.

15 Ağustos 1922 tarihinde Başkomutan karargâhının Akşehir'e hareketi 16/17 Ağustos 1922 tarihinde Başkomutan, Genelkurmay, Batı Cephesi Komutanları arasında geçen yazışmalar doğrultusunda 24 Ağustos 1922 tarihinde başlanması uygun görülmüştür.

17 Ağustos 1922 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın cepheye son gelişinde, taarruzun 26 Ağustos 1922 tarihinde¹¹¹⁹ yapılacağını ifade etmiştir¹¹²⁰.

27 Temmuz 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Akşehir'deyken İsmet Paşa'nın 28 Temmuz 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni'ni Şuhut dolayında toplanmasını istemiştir. Fakat Mustafa Kemal Paşa buna karşı çıkmış ve tek bir erin bile son söylenen yerden ayrılmayacağını ifade etmiştir¹¹²¹.

20 Ağustos 1922 gecesi komutanlarla taarruz şekli konuşulmaya başlanmıştır. Bu sırada İsmet Paşa “2. Ordu'nun bir gün önce, yani 25 Ağustos'ta taarruz etmesi” düşüncesi Albay Asım ve Fahrettin Paşa tarafından şiddetle karşı çıkmıştır. İsmet Paşa, yedekte bulunan 2. Kolordu'nun her iki ordunun cephesinde kullanabilmek, hatta ilk gün 2. Ordu başarılı olduğu takdirde 26 Ağustos 1922 tarihinde doğrudan 1. Ordu'nun taarruzuna dahil etmek amacıyla iki cephede taarruzun arka arkaya ardışık şekilde başlamasını düşünmüştür. Ancak Asım Bey ve Fahrettin Paşa ilk gün 2. Ordu'nun cephesindeki kuvvetli Yunan tümenlerine dayanamaması halinde, ertesi gün 1. Ordu'nun asıl taarruzunun da tehlikeye gireceğini savunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa ise son kararı vererek iki ordunun da aynı gün ve aynı saatte taarruza başlayacağını söylemiştir¹¹²².

Batı Cephesi Komutanlığının Büyük Taarruz Planı'nda ana fikri, kuvvetin bir kısmı ile Yunan Ordusu'nu Eskişehir - Afyonkarahisar Cephesi'nde tutmak, kalan kuvvetinin çoğu ile Afyonkarahisar güneybatısından Yunan kuvvetinin güney yanına taarruz ederek, Yunan kuvvetini İzmir ulaştırma hatlarından ayırmak suretiyle kuzeye doğru atmak olarak planlanmıştır. Plana göre; 2. Ordu ile 3. ve 6. Kolorduların Yunan kuvvetini Eskişehir - Afyonkarahisar Cephesi'ne taarruz edecekti. 1. Ordu; 1. ve 4. Kolordularla, 5. Süvari Kolordusu ve batı kanat da üç müstakil tümen ile Afyonkarahisar

¹¹¹⁹ 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er tüfek kayıpları, cephane, hayvan ve nakil sayıları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. EK-16, EK-17, EK-18, EK-19, EK-20.

¹¹²⁰ Erikan, *a.g.e.*, s. 563.

¹¹²¹ Erikan, *a.g.e.*, s. 564.

¹¹²² Erdoğan, *a.g.e.*, 2021b, s. 206.

güneybatısından Yunan kuvvetini kuzeye doğru atacaktı. Bu harekâta 2. Kolordu da yedekte bulunacaktı. Bu suretle Yunan kuvvetinin yanına taarruz ederek, onu kuşatmak suretiyle kesin sonuç almak vazifesi 1. Ordu'ya düşüyordu. 1. Ordu'nun taarruz yapacağı bölgede arazi ve Yunan kuvvetinin durumu şu şekildedir: Güneyden Afyonkarahisar'a doğru uzanan sıra dağlar Şuhut ve Sandıklı arasından geçerek Zafer Dağları ile dikey olarak birleşmek suretiyle bir T şeklini alır. Bu dağlarda, 1876 rakımlı Kocatepe vardır. Yunan mevzileri T harfinin üst kenarı kabul edildiği zaman Zafer Dağları üzerindedir. Bu dağlar Afyonkarahisar güneyinden başlayarak batıya doğru, Kaleciksisvrisi - Erkmən - Belen - Tınaz - Çiğiltepelerinden geçerek yükselmek suretiyle Ahır Dağları ile birleşir. Bu dağların kuzeyinde Afyonkarahisar ve Sinanpaşa Ovaları vardır. Kocatepe'nin kolları doğuda Şuhut, batıda Küçük Sinanpaşa Ovası'na doğru uzanarak, Yunan kuvvetinin görüş sahasını kapatır¹¹²³.

Kesinleşen taarruz planında; 5. Süvari Kolordusu batı kanadına yanaşacak, Yunanlıların boş bıraktığı Ahır Dağı'nı aşarak, Yunan Ordusu'nun ikmal, irtibat yollarını kesecek, Yunan mevzilerinin gerisine taarruz edecek, derinlikteki Yunan yedekleri ile muharebe edecek ve bunların cepheye müdahalesini önleyecek şekilde olmuştur. Yunan Ordusu, taarruz başladığı andan itibaren İhtiyat Kolordusu ile 1. Ordu'ya karşı bir taarruza yöneldiği takdirde, bu taarruz 1. Ordu ile emniyetle karşılanacak 2. Ordu ve 5. Süvari Kolordusu ile Yunanlıların iki yanına taarruz edilerek Yunan Ordusu güç duruma düşürülecektir şeklinde düşünülmüştür¹¹²⁴.

Komutanlar taarruz kararı almak için 28 Temmuz 1922 tarihinde Akşehir'de toplanmıştır. Komutanların arasında Fahrettin Paşa'da vardır. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa taarruz planını komutanlara özetlemiştir. Plan içeriğinde 2. Ordu'nun Yunan kuvvetini oyalarken 1. Ordu'nun yarma hareketi yapacağı ve 5. Süvari Kolordusu ile birlikte Sinanpaşa Ovası'na inecekleri anlatılmıştır. Yakup Şevki Paşa ise 5. Süvari Kolordusu'nun harekete geçebilmesinin cephenin yarılmasına bağlı olduğunu ifade etmiş ve Fahrettin Paşa'yı düşündürmüştür¹¹²⁵.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Ağustos 1922 tarihli raporunda; saat 4.30'da topçu ve makineli tüfek atışlarıyla taarruzun başladığı ifade edilmiştir¹¹²⁶. 5. Süvari

¹¹²³ İsmet Görgülü, *Büyük Taarruz*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992, ss. 14-15.

¹¹²⁴ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 17-18.

¹¹²⁵ Köylü, *a.g.e.*, 2007, ss. 323-324.

¹¹²⁶ Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0/54., 354., 34-2.

Kolordusu'nun 25/26 Ağustos 1922 gecesi Kırka - Alemdartepe hattıyla Hacettepe arasından Sinanpaşa Ovası'na hâkim Ahır Dağı geçitlerini tutacağı söylenmiştir. 26 Ağustos 1922 sabahı Sinanpaşa Ovası'na ilerleyecek, 1. Kolordu karşısındaki Yunan kuvvetinin sağ yan ve gerilerine taarruz ederek demir yolu hattını tahrip edeceği ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Ortaköy - İngözü arasından Menderes'in kuzeyine geçerek Göbek - Uşak istikametinde hareket edeceği belirtilmiştir¹¹²⁷.

Büyük Taarruz dönemi olarak nitelendirilen ve 25/26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan süreç 1 Eylül 1921 tarihine kadar devam etmiştir. Özellikle 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1., 2., 14. Süvari Tümenlerinin Yunan Ordusu'nu arkadan çevirme harekâtı başarıyla gerçekleştirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun diğer bir başarısı ise Uşak - İzmir hattındaki demir yolunu keserek Yunan kuvvetlerinin geri çekilişini önlemek, kuvvet gelmesini engellemek ve askeri malzemelerin ulaşımına izin verilmemiştir.

Büyük Taarruzun başlangıcında Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu'na üstünlük yanı sıra süvariler olmuştur. Yunan süvarisinin iki alaydan ve 750 kılıç, 32 makineli tüfek, 12 makinalı, 4 topu olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 15 alaydan oluşturulmuş 4 tümen ve bir tugayın olduğu, ayrıca 6.000 kılıç ile 30 makineli tüfeğin bulunduğu bilgisi verilmiştir¹¹²⁸.

Ruşen Eşref Ünaydın; *"Ve bir ağustos sabahı Afyonkarahisar karşısındaki tepelerden (Kocatepe) gürüldettiğin top, bütün yumulu gözleri uyardı...O kükreyiş, içli dışlı anlayışsızlarla işte senin cevabındı. Senin Derne çöllerinde, senin Anafartalar yalçınlıklarında, senin Bitlis taşlıklarında denediğin Türk gücünün ne dağlar devirebileceğini dünyaya bir kez daha duyurdu...O gece güvenmeyenlerin batıl yorumlarını, -önlerine eğilmiş başlarından ve toprağa sarkmış kollarından- yere düşürecektir."* diyerek Büyük Taarruz'un başlangıcını tasvir etmektedir¹¹²⁹.

Yunan kuvveti Çiğiltepe batısındaki sarp ve yüksek dağları tutmayarak, burada 15 km'lik bir açıklık bıraktıktan sonra bölgenin en yüksek noktası olan Toklusivrisi'nde bir direnek noktası meydana getirmiştir. Açık bırakılan bölgedeki dar geçidin gündüz bir süvari bölüğü ile tutulduğu, geceleri bu bölüğün geriye alındığı haber alınınca, 5. Süvari Kolordusu için bir geçiş yeri bulunmuştur. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa,

¹¹²⁷ Çalışlar, a.g.e., s. 44.

¹¹²⁸ Köylü, a.g.e., 2007, s. 342.

¹¹²⁹ Ruşen Eşref Ünaydın, *Atatürk'ü Özleyiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 119.

bir Türk köylüsünden geçiş yerinin durumunu öğrenince, yarmanın gerçekleşmesini bekleme yerine, süvarinin 25/26 Ağustos 1922 gecesi Ahır Dağı'nı aşmasını, taarruzla beraber Yunan kuvvetlerinin derinlikteki unsurları ile muharebeye tutuşup yarma bölgesini takviye etmelerine engel olmayı teklif etmiş ve kabul edilmiştir. Böylece II. Dünya Savaşı'nda “Yıldırım Harbi” günümüzde de “FOFA” konsepti adı verilen bir uygulamanın ilk örneklerinden biri verilmiştir¹¹³⁰.

General Nikolaos Trikoupis; “*bir ucu Afyonkarahisar'da, öbür ucu Kütahya'da olan bir Türk ilerleyişinin aniden keskinleşerek süratle daraldığını, etraflarını git gide üçgenleşmesine kapadığını ve nihayet kendilerini bir dağın eteğine doğru sürdüğü*” diyerek Büyük Taarruz'un genel gelişimini özetlemiştir¹¹³¹.

Büyük Taarruz harekâtından sonra Türk Ordusu 1 Eylül 1922 tarihinden 11 Ekim 1922 tarihine kadar Yunan Ordusu'nu takip etmeye başlamıştır. 1 Eylül 1922 tarihinden itibaren Uşak - Salihli - Manisa - İzmir - Bursa gibi yerler Yunan kuvvetlerinin elinden kurtarılmıştır. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilen İzmir, 9 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu birlikleri tarafından geri alınmıştır. İzmir'e ilk giren birliğin 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı olmuştur. 10 Eylül 1922 tarihinde ise Bursa Yunan kuvvetinin işgalinden kurtarılmıştır. 10 Eylül 1922 tarihinde sonra 5. Süvari Kolordusu Urla Yarımadası'na kadar devam ederek Yunan kuvvetini Çanakkale'ye kadar sürmüştür. Aynı şekilde Çanakkale bölgesinde de 5. Süvari Kolordusu'nun önemli faaliyetleri olmuştur.

Mudanya Ateşkes görüşmeleri 3 Ekim 1922 tarihinde başlamıştır. Bu sırada İstanbul'daki İngiliz askerleri Türk Ordusu'nun saldırısını beklerken, Türk Ordusu İstanbul'a girmeyip Trakya'yı temizlemeye başlamıştır. İsmet Paşa'nın ise görüşmeler sırasında verdiği tek bir taviz vardı, o da Türk askerlerinin Çanakkale'ye doğru fazla ilerlemeyecekleri konusunda verdiği söz olmuştur. Bunun sonucunda 11 Ekim 1922 tarihinde¹¹³² Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Yunan Ordusu Meriç'in batısına çekilecek, Trakya'daki yerlerini İtilaf Devletlerine bırakacak, onlar da bu toprakları Türk kuvvetlerine teslim edecekti. İtilaf Devletleri Meriç'in sağ

¹¹³⁰ Görgülü, *a.g.e.*, s. 20.

¹¹³¹ Ünaydın, *a.g.e.*, s. 129.

¹¹³² 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er, piyade tüfek kaybı, silah, cephane, top, hayvan ve nakil vasıta sayıları için Bkz. EK-21, EK-22, EK-23, EK-24. ; Ayrıca 15 Ağustos 1922 tarihinden 11 Ekim 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun kuvvet durumlarının karşılaşmalarına ayrıntılı bakmak için Bkz. EK-25, EK-26, EK-27, EK-28.

kıyısını işgal edecek, güvenliği sağlaması için de Trakya'da 1 ay kalacaktı. Türkler kuvvetleri de antlaşma yapıncaya kadar İngiliz kuvvetlerin Boğazlar bölgesindeki işgalini tanıyacaktı¹¹³³.

¹¹³³ Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev: Mehmet Harmancı, e Yayınları, C. II, B. 3, İstanbul 2010, s. 431.

1. 1. SÜVARİ TÜMENİ

1. Süvari Tümeni'nin Sakarya kesiminde Bozaniç kuzeyinden hareketle Osmaniye'ye gelmiş ve 11 Ekim 1921 gecesini burada geçirmiştir. 12 Ekim 1921 akşamı da Han'da bulunacak şekilde Batı Cephesi Komutanlığı emrine girmiştir¹¹³⁴. 1. Süvari Tümeni 13 Ekim 1921 tarihinde Kocaeli Grubu emrinde ve Sivrihisar'ın kuzeyinde Geyve tarafında bulunmaktaydı. Batı Cephesi emrini alan Tümen, Seyitgazi'nin güneydoğusuna gitmiştir¹¹³⁵.

1.1. 14 EKİM 1921-ARALIK 1921 HAREKÂTI

Batı Cephesi Komutanlığının Bolvadin'den 14 Ekim 1921 tarihinde saat 9.00'dan sonra 1. Ordu, 1., 3., 4., Kolordularla, Kocaeli Grubu, 1. Süvari Tümeni Komutanlıklarına yazdığı ve bilgi için Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği 66 numaralı Cephe emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin Batı Cephesi Komutanlığı emrine girerek Seyitgazi - Üçsaray - Türkmen Dağı hattıyla Bavurdu - Kızviran - Kunduzlu - Anıtkaya hattı arasındaki keşif çalışması yapması istenmiştir¹¹³⁶.

15 Ekim 1921 tarihinde 1. Kolordu Komutanı'nın Kurmay Albay İzzettin Bey'dir. 1. Kolordu Komutanlığına bağlı birliklerin 15., 23., 57. Tümenler ve 1. Süvari Tümeni'nden meydana gelmiştir. 1. Süvari Tümen Komutanı Albay Mürsel Bey'dir. 1. Süvari Tümeni'ne bağlı birliklerin 10., 11., 14. Süvari Alayları, bir topçu alayından (2 top), (1 Kasım 1921 tarihinde, ayrıca bir hücum taburu ile bir süvari bölüğü eklenmiştir) oluşmuştur. Buna ek olarak da 1. Süvari Tümeni'nin bağlı birliklerinin bir istihkam bölüğü, bir muhabere takımından, (1 Kasım 1921 tarihinde ayrıca bir sıhhiye bölüğü ve bir ekmekçi takımı ile bir bando birliği eklenmiştir) meydana gelmiştir¹¹³⁷.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Sabis, 22 Ekim 1921 tarihinde 1 numaralı ordu emrinde; 1. Kolordu'nun Emirdağ - Bayat mıntıkasında ve karargâhının Emirdağ'da olduğunu ifade etmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Han civarında bulunduğunu söylemiştir. 1. Süvari Tümeni'nin şimdilik Sivrihisar'daki Batı Cephesi Komutanlığına bağlı olduğunu belirtmiştir. 1. ve 2. Piyade Adana Alayları, 34. Müstakil Süvari Alaylarıyla ve Çivril Müzaheret Taburuyla takviye edilmiş olunan 5. Süvari Kolordusu'nun, Eldeniz'e dahil

¹¹³⁴ Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz'a Hazırlık ve Büyük Taarruz (10 Ekim 1921 - 31 Temmuz 1922)*, C. II, Ksm VI, Kitap 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 29.

¹¹³⁵ Sabis, *a.g.e.*, C. V, ss. 135-136.

¹¹³⁶ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Genelkurmay Basımevi, Yıl 64, Sayı 134, Ocak 2015, ss. 36-39.

¹¹³⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 25.

olmak üzere, Ceviz Boğazı - Ahat köyünün doğu ve güneyindeki tepeler - Susuz Dağı - Hasanköy - Işıklı Köy - Yavuzca Çiftliği - Çitak - Bağirli - Süller hattını örtme, temin ve tahkim edeceğini vurgulamıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun adı geçen hatlardan Sandıklı ve Dinar'a doğru gelen yolları ve demir yolunu temin edeceğini dile getirmiştir. Balmahmut batısındaki Akçaşar (Akçaşehir)¹¹³⁸ ile Alaşehir arasındaki demir yolunu tahrip ettireceğini bildirmiştir¹¹³⁹.

28 Ekim 1921 tarihinde 2. Ordu Komutanlığında 2. Kolordu, Bağımsız 8., 16. ve 17. Piyade Tümenleriyle 1. Süvari Tümeni'nin olduğu bilgisi verilmiştir¹¹⁴⁰. Batı Cephesi Komutanlığının 6 Kasım 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 71 numaralı Cephne emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin 7 Kasım 1921 tarihinde birer alayı ile Akın - Beşsaray - Gökçekısıık - Yahşiş - Demirli - Altıntaş istikametlerine ilerleyerek Yunan kuvvetinin gerilerine akınlar yapacağı ve demir yolu hatlarını kesin şekilde tahrip etmesi emredilmiştir¹¹⁴¹

1. Süvari Tümen Komutanlığının 30 Ekim 1921 tarihinde saat 8.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına, 2., 3. Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 29/30 Ekim 1921 gecesinin sükûnetle geçtiği bildirilmiştir¹¹⁴². 1. Süvari Tümen Komutanlığının aynı tarihte Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; yağmur ve tozkarın devam ettiği belirtilmiştir. 30 Ekim 1921 tarihinde saat 12.00'de Yunan kuvvetinin 20 süvarisinden oluşan bir keşif kolunun Sarıdere'den Kırka'ya gelerek bir saat kadar kaldığı vurgulanmıştır. Eski Eymir istikametindeki 1. Süvari Tümeni'ne ait keşif kolundan henüz bir rapor alınmadığı bildirilmiştir¹¹⁴³.

19 Kasım 1921 tarihli Başkomutanlık emriyle Batı Cephesi Komutanlığının kuruluşunda bir değişiklik yapılmıştır. Batı Cephesi'ne bağlı iki ordu ile 3. Kolordu ve Kocaeli Grubu oluşturulmuştur. Buna göre; 2. Ordu'nun kuruluşuna 2. Kolordu, bağımsız 8., 16. ve 17. Piyade Tümenleriyle 1. Süvari Tümeni dahil edilmiştir¹¹⁴⁴.

¹¹³⁸ Yaygın kullanımı Akçaşehir olmasına rağmen günümüzde Akçaşar olarak geçtiği için "Akçaşar" kullanılmıştır.

¹¹³⁹ Sabis, *a.g.e.*, C. V, ss. 181-185.

¹¹⁴⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 55.

¹¹⁴¹ Sabis, *a.g.e.*, C. V, ss. 254-256.

¹¹⁴² ATASE Arşivi, K:1225, D:40.

¹¹⁴³ ATASE Arşivi, K:1225, D:40aa.

¹¹⁴⁴ Özlü, *a.g.m.*, s. 941.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 24 Kasım 1921 tarihinde trenle Eğridir'den hareketle Dinar üzerinden Çivril istikametinde en son istasyona kadar gitmiş ve menderes nehri boyunca, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa ile birlikte incelemelerde bulunmuştur¹¹⁴⁵.

2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, 30 Kasım 1921 gecesi aldığı cephe emri üzerine, 1 Aralık 1921 tarihinden itibaren resmen 2. Ordu Komutanlığına başlamıştır. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın Bolvadin'den 30 Kasım 1921 tarihinde gönderdiği 73 numaralı cephe emrinde, 1. Süvari Tümeni, 2. Kolordu, 8., 16. ve 17. Piyade Tümenlerinin Başkomutanlığın 19 Kasım 1921 tarihli emirlerince Yakup Şevki Paşa Komutasında bulunan 2. Ordu'ya eklendiği ifade edilmiştir. 2. Ordu Komutanlığın da Batı Cephesi Komutanlığına bağlandığı vurgulanmıştır¹¹⁴⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı tarafından 1 Aralık 1921 tarihli 1. Ordu Komutanlığına kişiye özel, çifte ay işaret kodlu bir yazı gönderilmiştir. Yazıda, Sad Harekâtı'nın gerçekleştirilmesi ve bu harekâtın hangi özellikleri içerdiği, taarruz noktalarının nereleri olacağı, hangi birliklerin ne zaman ve nerelere sevklerinin yapılması gerektiği söylenmiştir. 1. Ordu, 2. Ordu, 5. Süvari Kolordusu, müstakil tümenlerin görevleri yeniden düzenlenmiştir. Yazıda “*kuzeyde Eskişehir kuzeybatısında bulunan 1. Süvari Tümeni de getirilerek Hüsrevpaşahanı muntikasında görevlendirilmiştir*” ifadelerine yer verilmiştir¹¹⁴⁷. Yeni yapılanmadan sonra Lefke bölgesinde bulunan 18. Tümen ve Eskişehir kuzeyindeki Bozdağ'dan, Afyonkarahisar'ın kuzeydoğusunda bulunan Karacadağ'a kadar olan bölge terk edilerek 61. Piyade Tümeni, 33. Süvari Alay, 21. Alay ve 1. Süvari Tümeni Eskişehir etrafındaki Yunan kuvvetine karşı taarruz edeceklerdir denmiştir¹¹⁴⁸.

2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, 15 Aralık 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya gönderdiği raporda; 2. Ordu'daki eksik ve noksanlarını

¹¹⁴⁵ Koç, a.g.e., s. 28.

¹¹⁴⁶ Sabis, a.g.e., C. V, ss. 293-295.; Selma Yel, *Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s. 246.; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:15, Sayı:58, Genelkurmay Basımevi, Ankara Aralık 1966, ss. 41-43.

¹¹⁴⁷ Ahmet Altıntaş, *Milli Mücadele'de Afyonkarahisar (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011, ss. 203-204.

¹¹⁴⁸ Altıntaş, a.g.e., 2011, ss. 205-206.

bildirmiştir. Bu rapora göre: “...1. Süvari Tümeni’nde hiçbir cins sıhhiye kıtası ve ekmekçi takımı yoktur.” şeklinde eksiklikler belirtilmiştir¹¹⁴⁹.

1.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI

Ocak 1922 yılında cephenin genel durumu ve Türk kuvvetlerinin bazı mevzi kesimi düzenlerindeki değişikliklere bakıldığı zaman, 1. Süvari Tümeni’nin 6 Ocak 1922 tarihinde bulunduğu Han kesiminde olduğu ifade edilmiştir¹¹⁵⁰.

Yakup Şevki Paşa orduların mıntıkaları ve birliklerin arasındaki hudutların tespitini yapmış 19 Ocak 1922 tarihindeki düşüncesini Batı Cephesi Komutanlığına şu şekilde ifade etmiştir; “*Ordular arasındaki hudutlar tabii olmalıydı. Bu açıdan bakılınca, batıya ve doğuya doğru uzayan Akarçay bu görevi oldukça iyi yapıyordu. 2. Ordu’nun kuzeyindeki tabii hududu da Sakarya’nın üst kısmı ile Akarçay arasındaki saha olmalıydı. 2. Ordu’nun kuvvetleri 2. ve 3. Tümenleri, 4. ve 1. Kolordularla 1. Süvari Tümeni’nden meydana gelmeliydi*” denmiştir¹¹⁵¹.

21 Ocak 1922 tarihinde 2. Ordu ile 3. Kolordu arasındaki ara hattın Döğer - Gökbahçe - Yapıldak - Han - Hanparçin olarak düzeltilmiştir. Bolvadin dolaylarındaki gönüllülerden kurulan 206 mevcutlu 21. Süvari Alayı ile şimdiye kadar 8. Tümen emrinde çalışmış bulunan Ahmet Efe Müfrezesi, 1. Süvari Tümeni’nin emrine verildiği ifade edilmiştir. Ahmet Efe Müfrezesi’nin, 80 atlısı ile 21. Süvari Alayı’nın 4. Bölüğü’nü oluşturduğu dile getirilmiştir¹¹⁵².

5. Süvari Kolordusu’nun Sandıklı bölgesinde kontrolü elde tutması, Yunanlıların daha güneye ilerleyişini durdurmuş, buldukları mevzilerde kalmalarını ve elde tuttıkları yerlerde savunma tedbiri almalarını zorunlu hale getirmiştir¹¹⁵³. 5. Süvari Kolordusu, bulunduğu yerlerde Yunan Ordusu’na karşı yıpratma ve şaşırtma hareketlerini devamlı şekilde sürdürerek, Yunan Ordusu’nun daha ileri hatta ilerlemesine engel olmuştur. 1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa’nın, 8 Mart 1922 tarihli emriyle 5. Süvari Kolordusu’nun Ilgın mıntikasına hareketle Batı Cephesi emrine girmesi istenmiştir¹¹⁵⁴. Başlangıçta 2. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu karargâhının 9 Mart 1922 tarihi

¹¹⁴⁹ Yel, *a.g.e.*, ss. 252-253.

¹¹⁵⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 118.

¹¹⁵¹ Yel, *a.g.e.*, s. 260.

¹¹⁵² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 118.

¹¹⁵³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 73, 76.

¹¹⁵⁴ Zekeriya Türkmen, “Mustafa Kemal Paşa’nın Büyük Taarruz Öncesinde Süvari Kolordusunu Denetlemesi ve Ilgın Manevrasında Süvari Kolordusu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XX, S. 58, 2004, s. 208.

itibariyle Ilgın'a konuşlandırılmasına karar verilmiştir. Böylece 5. Süvari Kolordusu 1922 yılı baharında Ilgın mıntikasına yerleştirilmiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenlerle buraya gelen 5. Süvari Kolordusu'na daha sonra kuzeyden gelen 1. Süvari Tümeni de katılmıştır¹¹⁵⁵.

Yunan Ordusu, Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'ndeki tertiplenmesi hakkında elde ettiği bilgilere bakıldığı zaman, Yunan Ordu Komutanlığına göre; 1922 Mart ayının ortalarına doğru Batı Cephesi'ndeki gerçek kuvveti ve yeri bilinmeyenlerin 3., 17., 24. Tümenler ve 1. Süvari Tümeni'nden ibaret bulunduğu sanılan kuvvetleriyle Akşehir dolaylarında olduğu söylenmiştir. Karargâhıyla Çay'da bulunan 1. Ordu'nun, 1. ve 5. Kolordu ile Akarçay güneyinde olduğu ifade edilmiştir¹¹⁵⁶.

Mart 1922 yılında ulaştırma araçlarının durumu ve kapasitesine bakıldığında, 1. Ordu Komutanlığında 1. Kolordu 165 ton ve 5. Süvari Kolordusu (2. Süvari Tümeni hariç) 120 ton, 6. Tümen 52 ton, 15. Tümen 37 ton olarak tespit edilmiştir. 3. Kolordu: 202 ton, Kocaeli Grubu 42 ton, 1. Süvari Tümeni 12 ton olarak bilgi verilmiştir¹¹⁵⁷.

Fahrettin Paşa komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun Kurmay Başkanı Kurmay Binbaşı Kurtcebe Bey, Harekât Şube Müdürü Yüzbaşı Şükrü Bey (Sökmensüer); 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 1. Süvari Tümen Komutanının Kurmay Albay Mürsel Bey tarafından komuta edildiği vurgulanmıştır¹¹⁵⁸

8 Mart 1922 tarihli emirle 5. Süvari Kolordusu'nun Ilgın mıntikasına hareketle cephe emrine girmesi istenmiştir¹¹⁵⁹. 1922 Nisan ayında cephelerde sessizlik başlamıştır. Bundan istifade edilerek Türk süvari tümenlerinin talim ve terbiyelerine ve eksiklikleri tamamlanmaya çalışılmıştır¹¹⁶⁰. Batı Cephesi Komutanlığından ve Ordu ikmal bölgesinden uzakta, geniş bir cephede bulunmasından dolayı 5. Süvari Kolordusu'nu tam manasıyla yetiştirmek mümkün olamamıştır. Yunan kuvvetinde Uşak'ta bir süvari tümeni

¹¹⁵⁵ Ferik Fahrettin (Altay), *Türkiye İstiklal Muharebatında Süvari Kolordusu Harekatı*, Konya Vilayet Matbaası, Konya 1925, s. 25.

¹¹⁵⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 150.

¹¹⁵⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 280.

¹¹⁵⁸ Altay, a.g.e., 1970, ss. 318-319.; Türkmen, a.g.m., 2004, s. 213.

¹¹⁵⁹ Türkmen, a.g.m., 2004, ss. 203-231.; Fatih Özkurt, *Mustafa Kemal (Atatürk) Döneminde İcra Edilen Askeri Manevra ve Tatbikatlar (1909-1938)*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013, s. 77.

¹¹⁶⁰ Kütahya – Eskişehir muharebesinde Rahmi Apak'ın anlattığına göre; kırmızı mintanlı Mehmetçikten bahsetmektedir. Bu erin üzerinde ceket olmadığından “kırmızı mintanlı” olarak ifade etmektedir. Konu bu erin gözetleme yaptığını, Yunan kuvvetinin üç atlı askerin bölgeye geldiğini, Mehmetçiğin orada birliklerindeki askerlere haber verip kaldıracığına ya da ateşle karşılık vereceğine vermediğini, ayrıca Yunan askerinin yanına kadar gelip Mehmetçiğin elinden silahını aldığını ve Mehmetçiğin koşarak kaçtığını anlatmıştır. Burada Rahmi Bey'in vurgulamak istediği askerlerin talim ve terbiyelerini anlatmak için verdiği bir anıdan ibarettir. Apak, a.g.e., 1988, s. 230-233.

oluşturmaya başladığı haberi alınmıştır. Bağımsızlık için yapılacak bir meydan muharebesinde 5. Süvari Kolordusu'nun tam anlamıyla üstün olabilmesi için onun bu geniş örtme vazifesinden alınarak geride toplu bir halde talim, terbiye ve eksikliklerin tamamlanması için ciddi bir şekilde çalışılma yapılmaya başlanmıştır. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, zaten üzerinde durmakta olduğu bu işi uygun bularak örtme vazifesinde 14. Piyade ve 3. Süvari Tümenlerine bırakılmasını ve 2. ve 14. Süvari Tümenleriyle 5. Süvari Kolordusu'nun Iğın'a Batı Cephesi Komutanlığı emrine girmesini bildirmiştir. Bu emir üzerine 5. Süvari Kolordusu Iğın'a geldiği zaman kuzey bölgesinden getirilen 1. Süvari Tümeni de 5. Süvari Kolordusu'na verilmiştir¹¹⁶¹.

18 Mart 1922 tarihinde 85 numaralı cephe emirde, 1., 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin 5. Süvari Kolordusu'na bağlandığı belirtilmiştir. Bundan dolayı 5. Süvari Kolordusu ile süvari tümenleri 1. Ordu Komutanlığı elinden çıkmıştır. 1. Ordu Komutanlığı Afyonkarahisar'ın güneyinden Denizli'ye kadar cephede üç zayıf piyade ve bir zayıf süvari tümeniyle emniyeti sağlamış ve gözetleme vaziyetinde bulunmuştur¹¹⁶².

1. Ordu Komutanlığının 18 Mart 1922 tarihinde Eğirdir Menzil Müfettişliği'ne gönderdiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin Karaağaç noktasına ve Dinar Menzil Mıntıkasına müracaat edeceği vurgulanmıştır. Dinar Menzil mıntıkasına eklenen Karaağaç Menzil Noktası erzakı tamamen Aşağıkaşıkara cephesine sevk edileceği ve kesinlikle hastaları Karaağaç Hastanesi'ne sevk edileceği söylenmiştir¹¹⁶³.

19 Mart 1922 tarihinde Çivril Hat Komutanlığına, Karaağaç Nokta Komutanlığına ve gönderilen yazıda; 14. Süvari Tümeni'nin Batı Cephesi Komutanlığı emrinde bulunan 5. Süvari Kolordusu'na bağlandığı ve ordu emrine geçtiği ifade edilmiştir¹¹⁶⁴.

1.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI

1922 yılının Nisan ayı başlarında Yunan Güney Grubu'nun karşısındaki Türk kuvvetlerinden 5. Süvari Kolordusu karargâhının Akşehir'de olduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, 14. Süvari Tümeni Akşehir'de, 1. Süvari Tümeni ve karargâhı Iğın'da, 2. Süvari Tümeni Akşehir - Iğın arasında olduğu tespit edilmiştir¹¹⁶⁵.

¹¹⁶¹ Altay, *a.g.e.*, 1925, s. 25.; Özkurt, *a.g.t.*, s. 77.

¹¹⁶² Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, C. 6, Nehir Yayınları, İstanbul 1993, s. 78-79.

¹¹⁶³ ATASE Arşivi, K:1642, D:72aa.

¹¹⁶⁴ ATASE Arşivi, K:1642, D:72ab.

¹¹⁶⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 167.

Mustafa Kemal Paşa 5/6 Nisan 1922 tarihlerinde Akşehir’de komutanlarla yaptığı gizli toplantılarla geçirmiştir. 6 Nisan 1922 akşamı ise Mustafa Kemal Paşa Akşehir’den Konya’ya geri dönmüştür. 7. Nisan 1922 tarihinde Konya’da İzmir Yurdu tarafından Kızılay yararına düzenlenen at koşusunda Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, Fahrettin Paşa, Kazım (Dirik) Bey, 4. Asker Alma Heyeti Başkanı Rüştü Paşalar hazır bulunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa’nın aynı gün Şeyh Sünusi’nin halifesi Seyyid Mehmed de vardır. At koşusu bitmiş ve Mustafa Kemal Paşa, Konya’dan Akşehir’e, Akşehir’den de Ankara’ya dönmüştür¹¹⁶⁶.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’dan Iğın’a hareketinden iki gün önce 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 9 Nisan 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’ya hitaben yazdığı 1346 numaralı çok gizli kayıtlı yazısında, şayet yağmur yağmazsa 1. ve 2. Süvari Tümenleri arasında 12 Nisan 1922 tarihinde yapılacak olan manevraya ait meseleleri gönderdiğini belirterek, Mustafa Kemal Paşa’yı 15 Nisan 1922 tarihinde yapılacak süvari manevrasına davet ettiğini belirtmiştir¹¹⁶⁷.

5. Süvari Kolordusu yağmur yağmazsa 12 Nisan 1922 tarihinde 1. ve 2. Süvari Tümenleri arasında yapılacak kolordu manevrası hakkında verdiği bilgide; 1. Süvari Tümeni’nin mavi takım olduğu ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümen Komutanı Albay Hacı Arif Bey, 1. Süvari Tümen Genelkurmay Başkanı Yüzbaşı Feridun Bey, 10. Süvari Alay Komutanı Yarbay İsmail Hakkı Bey (6 hafif, 4 ağır makineli tüfek), 11. Süvari Alay Komutanı Binbaşı Rıza Bey (6 hafif, 4 ağır makineli tüfek), 14. Süvari Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Bey (6 hafif, 4 ağır makineli tüfek), 21. Süvari Alay Komutanı Binbaşı ? Bey olduğu bildirilmiştir¹¹⁶⁸.

1922 Mayıs ayında genel durumuna bakılacak olunursa 5. Süvari Kolordusu karargâhıyla Iğın’da, 1., 2. ve 14. Süvari Tümeniyle İlyaslar - Gedil - Gürneş - Azari - Erdoğan - Tuzlukça - Karahisarlı - Kadınhan - Köylütolu bölgesinde olduğu tespit edilmiştir. 1. Ordu ile 2. Ordu arasındaki hattın Akarçay olduğu ve hattın 1. Ordu’ya dahil edildiği ifade edilmiştir¹¹⁶⁹.

¹¹⁶⁶ Mehmet Önder, *Atatürk Konya’da*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 19.

¹¹⁶⁷ ATASE Arşivi, K:1778, D:1.; ATASE Arşivi, K:1778, D:1aa.; Özkurt, *a.g.t.*, s. 81.

¹¹⁶⁸ ATASE Arşivi, K: 1778, D:1af.; ATASE Arşivi, K: 1778, D:1ah.; ATASE Arşivi, K: 1778, D:1ai.

¹¹⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 185.

28 Haziran 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Fahrettin Paşa ile beraber 1. Süvari Tümeni'ne bağlı 14. Süvari Alayı'nı öğleden sonra teftiş etmiştir¹¹⁷⁰.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Temmuz 1922 tarihli harp raporunda; Han mıntıkasında Çomaklıbaba civarında yangının devam ettiği söylenmiştir. Afyonkarahisar mıntıkasında Yunan kuvvetinin Güzelim Dağı'nda tahkimatla uğraştığı vurgulanmıştır. İstanbul İstasyonu civarında ve Afyonkarahisar kuzeybatısındaki ovada yangın ve dumanların görüldüğü ifade edilmiştir. Sandıklı mıntıkasında Işıklı'nın kuzeydoğusundaki yangının devam ettiği bildirilmiştir¹¹⁷¹.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 29 Temmuz 1922 tarihli harp raporunda; Han mıntıkasında 28 Temmuz 1922 tarihinde 20 kadar Yunan piyadesinin 2 km güneyindeki yaylanın ekinlerini yaktığını belirtmiştir. Afyonkarahisar mıntıkasında 28 Temmuz 1922 tarihinde Çalışlar'ın 3 km kadar kuzeybatısındaki Evliyatepe kuzeybatısında ve ayrıca Afyonkarahisar güneyindeki vadide keşif faaliyetlerinin görüldüğü vurgulanmıştır. 29 Temmuz 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin çeşitli noktalarda tahkimatla meşgul olduğu bilgisi verilmiştir. Sarayköy mıntıkasında iki tarafın karakolları arasında grup şeklinde piyade atışları olduğu ifade edilmiştir¹¹⁷².

Genelkurmay Başkanlığı'nın 30 Temmuz 1922 tarihli harp raporunda; Han mıntıkasında 29 Temmuz 1922 tarihinde bir Türk keşif kolunun Karaböğrüklü Tepesi'nde Yunan kuvvetinin tahmin edilemeyen kuvvetinin olduğu ve tahkimatta bulunduğu söylenmiştir. Karaböğrüklü Tepesi önlerinde 15 kadar çadır mevcut olduğu, Sarıcaova'da Yunan kuvvetinin bulunduğu bilgisi verilmiştir. 29 Temmuz 1922 tarihinde saat 7.00 dan sonra kolbaşı ve saat 8.00 dan sonra da Balmahmut istikametine giden bir Yunan yürüyüş kolunun hareketinin gözlemlendiği vurgulanmıştır. Bu Yunan kuvvetinin bir tümen kadar tahmin edildiği söylenmiştir. 30 Temmuz 1922 tarihinde Çavdarlı kuzeyindeki Balcılar'da bir tabur Yunan piyadesine güneye hareket ettiği görülmüş ve Afyonkarahisar - Deper arasında üç süvari bölüğünün gidip geldikleri gözlemlenmiştir¹¹⁷³.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 31 Temmuz 1922 tarihli harp raporuna göre; saat 1.15'ten önce Yunan kuvveti topçusunun Hamidiye'nin 4 km kadar güneybatısındaki

¹¹⁷⁰ Koç, *a.g.e.*, s. 90.

¹¹⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/54., 354., 34-22.

¹¹⁷² BCA, 30-10-0-0/54., 354., 34-19.

¹¹⁷³ BCA, 30-10-0-0/54., 354., 34-18.

Örencik Tepe istikametine Mahmudiye arasına 40 kadar mermi attığı bildirilmiştir. Saat 2.30'dan önce bir bölük piyade ve bir bölük süvariden oluşan bir Yunan kuvvetinin Mahmudiye istikametine ilerlemişse de durdurulduğu bilgisi verilmiştir. Saat 10.00'dan önce Lütfiye'nin 3 km batısında görülmüş bir tabur kadar Yunan piyadesinin Sarıkavakçı Ovalarından batıya doğru gittiği anlaşılmıştır. Afyonkarahisar mıntıkasında 29/30 Temmuz 1922 gecesi Meşecik sırtları batısın da ki Kurtkayası'na baskın yapıldığı ifade edilmiştir. 30 Temmuz 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin bir alay kadar piyadesinin Susuz köyünden Güzelim Dağı istikametine gittiği ve Yunan kuvvetinin 70 kadar çadırdan 30 kadarının kaldığı görülmüştür. 31 Temmuz 1922 tarihinde Yunan cephesinde çeşitli kısımlarda tahkimata devam ettiği dile getirilmiştir. Sandıklı mıntıkasında saat 3.00'dan sonra üç çift koşum hayvanla, 20 kadar arabanın ayrıca 17 barker arabalı bir nakliye kolunun 30 süvarisi ile Ahmet Paşa köyünden Sinanpaşa'ya gittiği görülmüştür¹¹⁷⁴.

1.4. AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

Ağustos 1922 başında 5. Süvari Kolordusu Ilgın - Doğanlar - Sultandağı (İshaklı)¹¹⁷⁵ bölgesinde konuşlanmıştır 1. Süvari Tümeni ise 5. Süvari Kolordusu'na geri verilmiştir¹¹⁷⁶. Büyük Taarruz öncesi 1 Ağustos 1922 tarihinde¹¹⁷⁷ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Çakıllar'da olduğu bildirilmiştir¹¹⁷⁸.

5. Süvari Kolordusu Batı Cephesi Komutanlığının 6 Ağustos 1922 tarihli emrini alınca 9 Ağustos 1922 tarihinden itibaren ileriye yanaşmak için bütün hazırlıkları yaptırmıştır. 17 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa; 1. ve 14. Süvari Tümenlerinin 20 Ağustos 1922 sabahı Kundallı ve Yalvaç bölgelerinde bulunmalarını emretmiştir. Bu emre göre; 5. Süvari Kolordusu, eski yerlerinden 18/19 Ağustos 1922 gecesi hareket ederek 20 Ağustos 1922 sabahı ortalık ağarmadan 1. Süvari Tümeniyle Kundallı'ya geçmiştir¹¹⁷⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının 20 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.00'dan sonra 20/21 Ağustos 1922 tarihinde yapılacak olan yer değişiklikleri hakkında 1., 2. Ordu

¹¹⁷⁴ BCA, 30-10-0-0/54., 354., 34-17.

¹¹⁷⁵ Yaygın kullanımı İshaklı olmasına rağmen günümüzde Sultandağı olarak geçtiği için "Sultandağı" kullanılmıştır.

¹¹⁷⁶ Erikan, *a.g.e.*, s. 565.

¹¹⁷⁷ 5. Süvari Kolordusu'nun konuşlandığı yerler hakkında Bkz. Şekil-6.

¹¹⁷⁸ Selman Yaşar, "Büyük Taarruz'da Türk Süvarileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, S. 2, 2008, s. 246.

¹¹⁷⁹ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1 - 31 Ağustos 1922), C. II, Ksm. VI, Kitap 2, Genelkurmay Basımevi, 1995, ss. 36-37.

Komutanlıklarına ve 5. Süvari Kolordusu'na gönderdiği 89 numaralı Cephe emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin Karaadilli (Karadilli)¹¹⁸⁰ - Oynağan mıntıkasında nakil olunacağı vurgulanmıştır. 21/22 Ağustos 1922 gecesi ise 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Kumullu - Hıdırlı'ya geleceği bilgisi verilmiştir¹¹⁸¹.

5. Süvari Kolordusu 1. Ordu emrine verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi ve 1. Ordu Komutanlıkları emirlerine uyarak 20 Ağustos 1922 akşamı tümenlerini hareket ettirmiştir. 1. Süvari Tümeni; 21 Ağustos 1922 sabahını Karaadilli ve Oynağan, 22 Ağustos 1922 sabahını Kumullu ve Haydarlı, 23 Ağustos 1922 sabahını Selçuk bölgesinde geçirmiştir. 24/25 Ağustos 1922 akşamı hareketle sabaha karşı Çukurca - Güdübez bölgesine ulaşmıştır¹¹⁸².

Batı Cephesi Komutanlığının 22/23 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'dan önce 1. ve 2. Ordu Komutanlıklarına, 5. Süvari Kolordu Komutanlığına gönderdiği 90 numaralı Cephe emrinde; kararlaştırılan hazırlıklara ve toplanmalara devam edileceği söylenmiştir. Toplanma sırasında meydana gelecek bir Yunan kuvvetinin taarruzuna karşılık kesin muharebeye ileri kısımlarda karşılık verileceği ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 22/23 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ni Selçuk - Mengene'ye gönderileceği ifade edilmiştir¹¹⁸³.

İsmet Paşa, 24 Ağustos 1922 tarihinde Şuhut'ta yatıp dinlendiğini ve Batı Cephesi ile Başkomutanlık karargâhlarının Alaşehir'den Şuhut'a nakledildiğini ifade etmiştir. 25 Ağustos 1922 tarihinde İsmet Paşa, akşam Kocatepe'nin soğuk olduğunu, çadırı ordugahta kaldıklarını, gece ise Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ve kendisinin çadır önünde konuşma yaptıklarını söylemiştir¹¹⁸⁴.

25/26 Ağustos 1922 tarihinde Sandıklı bölgesindeki bulunan halkın 5. Süvari Kolordusu'na yardımları söz konusudur. Fahrettin Paşa'nın Ulucami'nin arka kısmında yer alan on numaralı evde Sinanpaşa Ovası'na iniş kısmını planladığı ifade edilmiştir. Özellikle Tokuşlar köyünden Haydar Ağa ve Çakallar çetesiyle Düzağaç köyünden

¹¹⁸⁰ Yaygın kullanımı Karadilli olmasına rağmen günümüzde Karaadilli olarak geçtiği için "Karaadilli" kullanılmıştır.

¹¹⁸¹ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:43, Sayı:97, Genelkurmay Basımevi, Ankara Ocak 1994, ss. 15-18.

¹¹⁸² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 38.; 21-25 Ağustos 1922 tarihleri arasında 1. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-7.

¹¹⁸³ ATBD, Yıl:64, Sayı:134, ss. 395-397.

¹¹⁸⁴ İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, Yay. Haz: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, C. I, İstanbul 2001, s. 37.

Erzincanlı Hacı Mehmet ve Hafız İbrahim aracılığıyla Ahır Dağı geçitleri keşfedilmiş ve Ballıkaya bölgesinin Yunan kuvvetleri tarafından tutulmadığı anlaşılınca bu istikametten 5. Süvari Kolordusu Sinanpaşa Ovası'na inmiştir¹¹⁸⁵.

1.4.1. TAARRUZUN 1. GÜNÜ (26 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

26 Ağustos 1922 tarihinde taarruzun başlamasından üç saat bile geçmeden birbiri arkasından Kaleciksivrisi - Tınaztepe - Belen Tepe gibi Yunan kuvvetinin çok önemli üç tahkim mevziinin ele geçirilmesi ile başarı sağlanmıştır. Bu başarı yüksekliği ve yeri itibariyle bütün cepheye hâkim Kocatepe'den durumu seyreden Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile cephede bulunan Türk erine kadar herkeste bu sevincin coşkusu görmek mümkün olmuştur. Halbuki bu saatlerde 5. Süvari Kolordusu'nun Ahır Dağlarını aşarak düz ovaya indiği ve Yunan gerilerinde at koşturmaya başladığı haberi de henüz alınmamıştı. Kendisine 25'i 26 Ağustos 1922 tarihine bağlayan gece bir geçit bularak Ahır Dağlarını aşip Yunan kuvvetiyle İzmir arasına girerek onu geriden kuşatmak görevini alan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, hazırlıklarını günlerce önceden gizlice yapmış, geçeceği istikameti, vadi ve patikaları tespit etmişti. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın aldığı bilgilere göre; Yunanlılar Ahır Dağlarını sadece bir süvari bölüğü ile gözetlediği öğrenilmiştir. Bu bölük gündüzleri birkaç gözetleme postası ile araziye gözaltında tutmakla yetiniyor, bunlar da karanlıktan önce gerideki bölük merkezine dönüyorlardı. 25 Ağustos 1922 akşamı hava kararır kararmaz 5. Süvari Kolordusu, taarruz mevzilerine ilerleyen piyadeler gibi, saklı olduğu tepeler ardından çıkarak, önde 1. Süvari Tümeni arkasında diğer tümenler olmak üzere kilometrelere varan uzun bir yürüyüş kolu halinde tek kolla Ahır Dağlarına doğru harekete geçmiştir. Dar patikalarda, orman ve çalılıklar arasından yol alınarak, uçurum kenarlarından geçilerek yapılan yürüyüş bütün gece sürmüştür. Çoğu zaman atlardan inilmiş, atlar yedeğe alınarak yaya yürünmüştür. Toplar erlerin yardımı ile götürülebilmştir. 26 Ağustos 1922 sabahının ilk saatlerinde bütün güçlülere rağmen öndeki 1. Süvari Tümeni'nin ilk atlıları, bütün gece süren yorucu bir yürüyüşten sonra 20 km'lik dağ yollarını aşarak Sinanpaşa Ovası'na inmiştir¹¹⁸⁶.

5. Süvari Kolordusu, Alemdartepe ile Hacettepe arasında Ahır Dağlarını aşarak Sinanpaşa Ovası'na hâkim olma ve 26 Ağustos 1922 sabahı 1. Kolordu karşısındaki

¹¹⁸⁵ Altıntaş, a.g.t., s. 19.

¹¹⁸⁶ İbrahim Artuç, *Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi Sakarya Meydan Muharebesi ile Başlayan Zaferlerimizin Belgesel Öyküsü*, Kastaş Yayınevi, B. 2, İstanbul 2005, ss. 84-85.

Yunan kuvvetlerinin batı yan ve gerilerine taarruz etme görevi verilmiştir. Ayrıca Balmahmut - Dumlupınar arasından demir yolunu tahrip etmek, Döğer bölgesindeki Yunan ihtiyatlarıyla, Uşak Grubu'na karşı keşif yapmak ve emniyeti alma görevi de bu istenilenler arasındadır. 5. Süvari Kolordusu 25 Ağustos 1922 sabahı Sandıklı kuzey batısında Çukurca - Güdübez - Oda - Susuz - Kılındıras bölgesinde bulunmuştur. Yunan kuvvetleri Kavşaktepe ile Çiğiltepe arasındaki Ahır Dağı'nın sarp ve yolsuz kesimini boş bırakmışlardır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa önceden sarp kesimde bulunmuş olan akıncı müfrezelerinden kılavuzlar alarak kendisine bağlı olan tümenlere vermiştir. 25 Ağustos 1922 öğleden sonra 1. Süvari Tümeni'nden bir keşif bölüğünü Çukurca istikametine göndermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Ordu Komutanlığının taarruz emri gelmeden, 25 Ağustos 1922 akşamı, 1. Süvari Tümeni'nin Çukurca - Yürükmezari yolu ile Çayhisar'a ilerlemesini ve 14. Süvari Tümeni'nin 1. Süvari Tümeni'ni izlemesini emretmiştir¹¹⁸⁷.

1. Süvari Tümeni; 11. Süvari Alayı'nı öncü yaparak emniyet tedbiriyle hareket etmiştir. Önce 11. Süvari Alayı 26 Ağustos 1922 sabahı saat 6.00'da bölüğü ile Çayhisar sırtlarını işgal etmiştir. Aynı zamanda Tokuşlar - Kırka - Çobanözü istikametlerine de keşif kollarını sürmüştür. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 6.30'da 1. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı da Çayhisar güneyinde toplanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhı 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 00.30'da Çukurca'ya gelmiştir. Burada, 1. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetine rastlamadan Ahır Dağı geçitlerinden ilerlediğini öğrenince hemen harekete geçmiştir. Çoğu yerlerde 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa dahi yaya yürüyerek 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 4.30'da Yürükmezari'na varabilmiştir¹¹⁸⁸.

1. Ordu Komutanlığının 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.20'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'dan önce 1. Süvari Tümeniyle Çayhisar'a yanaştığı ve Sinanpaşa Ovası'na hâkim sırtları tuttuğu söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni ve 14. Süvari Tümeni'nden hattı tahrip için ileriye keşif bölükleriyle tahrip müfrezelerinin gönderildiği

¹¹⁸⁷ Fahri Belen; *Büyük Türk Zaferi Afyon'dan İzmir'e*, İstanbul, 1970, s. 30.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 81-82.; Okulu, *a.g.e.*, s. 70.; Erol Mütercimler, *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*, Alfa Yayınları, B. 5-6, İstanbul 2008, s. 718.

¹¹⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 83.; TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 494.

dile getirilmiştir¹¹⁸⁹. 1. Süvari Tümeni'nin topçu ateşi altında Ayvalı güneyine kadar sokulduğu ve burada direnişle karşılaştığı ifade edilmiştir¹¹⁹⁰.

26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni bir alayı ile Çayhisar'da ve büyük kısmıyla 2 km güney batısında konuşlanmıştır¹¹⁹¹. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa aynı tarih ve saatte 1. Süvari Tümeni'yle ara hattının Hisartepe - Düzağaç - Başkimse olduğunu ifade etmiştir¹¹⁹². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın amacı Yunan İhtiyat Grubu'nun Afyonkarahisar güneyinde yardıma gelmesini engellemek ve 5. Süvari Kolordusu'nu Ayvalı - Balmahmut yönüne götürmektir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Çayhisar'a gelerek 1. Süvari Tümeni'ni Çayhisar'a yanaştırmıştır. 1. Süvari Tümeni'ne Sinanpaşa ile Ayvalı arasında Küçükhöyük'e (Küçükhöyük)¹¹⁹³ ilerlemesini ve 1. Ordu karşısındaki Yunan tümenlerine geriden taarruz etmesini emretmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.15'de 5. Süvari Kolordusu'ndan 1. Ordu'ya yazılan ilk raporda 1. Süvari Tümeni'nin Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükhöyük'e ilerleyeceğini bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de şu emri vermiştir: 1. Süvari Tümeni'nin Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükhöyük doğrultusuna ilerleyeceğini ve Sinanpaşa'daki zayıf Yunan kuvvetini arkadan vuracağını; Ahmet Paşa - Balmahmut - Çatkuyu doğrultularını tutacağını, bir alayını Sinanpaşa doğrultusuna süreceğini ifade etmiştir¹¹⁹⁴.

5. Süvari Kolordu emrini daha önce sözlü alan 1. Süvari Tümen Komutanlığı 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de 21. Süvari Alayı önde, 10. ve 11. Süvari Alayları sağ kol gerilerinde ikinci hatta, 14. Süvari Alayıyla topçu bataryası orta geride 3. hatta olarak Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükhöyük doğrultusuna ilerlemeye başlamıştır. Bir Yunan topçu bataryasının ateş açmasına karşılık 1. Süvari Tümen topçu bataryası da ateş açmış ve bu ateşe Çayhisar'daki 2. Yunan Tümen topçusu (bir topçu batarya) da

¹¹⁸⁹ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:64, Sayı:136, Genelkurmay Basımevi, Ankara Temmuz 2015, ss. 27-30.

¹¹⁹⁰ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 42-45, 52-56.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 43-46, 49-52.; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:16, Sayı:60, Genelkurmay Basımevi, Ankara Haziran 1967, ss 149-156.

¹¹⁹¹ Altay; *a.g.e.*, 1970, s. 333.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 111.

¹¹⁹² Altay; *a.g.e.*, 1949, s. 46.

¹¹⁹³ Yaygın kullanımı Küçükhöyük olmasına rağmen günümüzde Küçükhöyük olarak geçtiği için "Küçükhöyük" kullanılmıştır.

¹¹⁹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.; Zekeriya Türkmen, "Büyük Taarruz Harekatı", Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan, Ed: Gürsoy Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar 2010, s. 99.

katılmıştır. Öncü alayı güney tepelerine çıktığında Balmahmut'tan yeni gelen 7. Yunan Tümeni'nin 37. Yunan Alayı'nın bir taburunun ateşiyle karşılaştıysa da yaya muharebe ilk taarruza devam ederek Ayvalı güney tepelerini işgal etmiştir. Akçaşar doğusundan kuzeye gönderilen 10. Süvari Alayı'nın keşif bölüğü; 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.00'de Başkimse'yi işgal ettiğini ve demir yolunun 100 metrelik kısmının tahrip edildiğini bildirmiştir. Bundan önce daha batıdan 14. Süvari Tümeni'nin tahrip müfrezesi de demir yolunda tahribat yapmıştır. Bu suretle hat birkaç yerinden tahrip edilmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.30'da 37. Yunan Alayı'nın bir taburu Balmahmut'tan Sinanpaşa doğrultusuna, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.30'da diğer bir Yunan taburu Bulca'dan Ayvalı doğrultusuna ilerleyerek 1. Süvari Tümeni'ne taarruz etmişlerdir. Daha sonra ortalık karardığından Yunan taarruzu durmuş, iki taraf da aynı durumda kalmıştır. Yunan kuvvetleri 26 Ağustos 1922 gecesini saat 1.50'de Ayvalı batısında 21. Süvari Alayı'na bir baskın yapmayı denedilerse de püskürtülmüşlerdir. 1. Süvari Tümeni, 26 Ağustos 1922 gecesini Düzağaç'da geçirmiştir¹¹⁹⁵.

26 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni Ayvalı istikametine gönderilmiştir. 1. Süvari Tümeni, Balmahmut İstasyonu'ndan gelen bir Yunan taburu ile karşılaşmıştır. Bir piyade alayının ateş kudretine sahip olan zayıf süvari tümenlerinin savunma mevziilerine çarpmayarak, Yunan kuvveti gerilerine tesir etmeleri gerekirdi. O esnada süvari birliklerinin yanlarda emniyet kuvvetleri bırakarak, topluca kuzeye doğru ilerlemeleri uygun olacağı düşünülmüştür¹¹⁹⁶.

26 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'a doğru, 5. Süvari Kolordusu her üç tümeniyle dağları aşmış, süvariler büyük bir şevkle düzlükte at koşturmaya başlamışlardı. Albay Mürsel Bey komutasındaki 1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı, Dumlupınar doğusuna kadar ilerlemiş ve İzmir - Afyonkarahisar demir yolunu tahrip etmiştir. Aynı zamanda iletişim hatları parçalanmış, yer yer düzensiz ve dağınık Yunan kuvvetleriyle çarpışmalar başlamıştır. Bu saatlerde Yunan kuvveti düştüğü şaşkınlık içinde kalmışlardır. Sinanpaşa Ovası'nda beliren 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetinin geri bölgelerinde paniğe sebep olmuştur. 5. Süvari Kolordusu'nun telsizi Ahır Dağı

¹¹⁹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.; Zekeriya Türkmen, "Büyük Taarruz Harekatı", Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan, Ed: Gürsoy Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar 2010, s. 99.

¹¹⁹⁶ Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 33.; Atilla Kollu, "Büyük Zafer (öncesi ve sonrası ile)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VIII, S. 24, Ankara 1992, s. 524.

patikalarında kaldığı için Başkomutanlık her ne kadar 5. Süvari Kolordusu ile irtibat kuramamış ve şu andaki durumundan haberi olmamışsa da en azından 5. Süvari Kolordusu'nun dağ yollarında ilerlediği düşünülmüştür¹¹⁹⁷.

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa: “Süvari Kolordusu da aynı gece hareketle 24 Ağustos akşamı kötü yollardan Sandıklı'ya vardı. Sandıklı'ya vardığımız zaman Afyonkarahisar'ın güneyindeki dağların hâkim tepelerinin düşman tarafından iyice tahkim edildiğini ve üstün kuvvetlerle tutulduğunu gördük. Kafalarımız düşmanın açığını yakalayıp ve kahredici darbeyi bir an önce indirebilmenin çarelerini araştırmakla meşguldü. Bundan önceki bir önemli olayda olduğu gibi bu sefer de gene keşif birliklerine görev verirken bir taraftan da kendim keşfe çıktım. Yaptığım bu keşifler sırasında Çiğiltepe batısında Ahır dağlarında ormanlık ve sarp arazide Yörükmezari'ndan geçerek Sinan Paşa ovasına inen bir patikanın mevcudiyetini öğrendim. Şunu da anlamıştım ki bu gedik düşman tarafından tahkim edilmekte ihmale uğramıştır. Bu yolun Sinan Paşa ovasına çıktığı yerdeki Tokuşlar Köyü'nde Haydar ağa isminde birisi bizim 6. Tümen Komutanı Nazmi Bey'le irtibatta bulunuyor, önemli haberleri bildiriyordu. Ona bir teğmen göndererek gediğin düşman tarafından nasıl muhafaza edildiğini sordum. Bir taraftan da Ordu Kumandanlığı'ndan piyadelerin cepheyi yarmalarına intizardan ise bu gece patikadan hareketime müsaade etmesini rica ettim. Muvafakat cevabını alınca da hiç vakit kaybetmeden 1. Süvari Tümeni ile 14. Süvari Tümeni birbirini ardından harekete geçirdim. 25 km gerideki 2. Süvari Tümeni de bunları takip edecekti. Kılavuzların yardımı ile gece yürüyüşüne koyularak 5. Süvari Kolordusu'nun tek koldan ormanlık ve çok fena bir keçi yolundan ilerlemesi ve bu yürüyüşü düşmandan saklayabilmek için ayrıca uğraşması hakikaten hayli güç oldu.” diyerek Sinanpaşa Ovası'na nasıl sızdıklarını anlatmıştır¹¹⁹⁸.

5. Süvari Kolordusu 26 Ağustos 1922 tarihinde Hacettepe'deki sarp geçitten geçerek öğleye doğru Sinanpaşa Ovası'nda toplanmış, hemen arkasından 1. Süvari Tümeni Ayvalı, 14. Süvari Tümeni ise Düzağaç istikametine sevk edilerek Kaleciksisvrisi ile Çiğiltepe hattından atılan Yunan kuvvetinin sağ yan ve gerilerine taarruz edilerek arkadan kuşatılmıştır. Daha sonra Balmahmut - Dumlupınar arasındaki tren hattı çeşitli

¹¹⁹⁷ Artuç, a.g.e., 2005, s. 86.

¹¹⁹⁸ Altıntaş, a.g.e., 2011, ss. 317-318.; Fevzi Kaya - Abdullah Kaya, “Kurtuluş Savaşı'nın İsimsiz Kahramanlarından Tokuşlarlı Haydar Ağa”, *Taşpınar Yerel ve Kültür Dergisi*, S. 13, Aralık 2014, s. 27-28.

yerlerinden tahrip edilerek kaçan Yunan Ordusu'nun hem İzmir ile bağlantı yolları kesilmiş, hem de imha edilme yoluna gidilmiştir. Ayrıca Altıntaş - Anıtkaya - Döğer bölgesindeki Yunan İhtiyat Grubu ile Uşak Grubu'na karşı keşif ve emniyet görevlerini yerine getirmiştir¹¹⁹⁹.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin 26 Ağustos 1922 tarihli yayınının “*Son Havadisler*” başlığında; “*Süvarilerimizin pek önemli başarıları*” denilerek bilgiler verilmiştir¹²⁰⁰.

1.4.2. TAARRUZUN 2. GÜNÜ (27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

Genelkurmay Başkanlığı'nın 27 Ağustos 1922 tarihindeki harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'den itibaren Ahır Dağlarından Sinanpaşa Ovası'na sarkarak Yunan kuvvetinin tamamen gerilere düştüğü, Afyonkarahisar ile Dumlupınar arasında hattı üç yerden tahrip ettiği bilgisi verilmiştir¹²⁰¹.

1. Ordu Komutanlığı 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına ve 2. Ordu Komutanlığına gönderdiği akşam raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.45'ten sonra 1. Süvari Tümeni Ayvalı Güney sırtlarında olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 27 Ağustos 1922 tarihinde mümkün olmadığı takdirde 27 Ağustos 1922 gecesi İbulak Dağı batı kısmından kuzeye geçeceği ve Afyonkarahisar - Kütahya şosesini keseceği belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'ndan 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'dan sonra alınan raporlara ve esirlerin ifadelerine göre; 7. Yunan Tümeni'nin 1. Yunan Tümeni'ni takviye etmek üzere 26 Ağustos 1922 tarihinde Balmahmut'a hareket ettiği ve gözlemlerde bunu desteklediği bildirilmiştir¹²⁰².

23. Tümen Komutanı Yarbay Ömer Halis Bey'in 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.30'da yazdığı raporda; 5. Süvari Kolordusu'nun Yunan kuvvetlerinin Resulbaba Tepesi ve Balmahmut sırtları çizgisine yerleşmesine engel olunması istenmiştir¹²⁰³.

¹¹⁹⁹ Süleyman Gönçer, “Kurtuluş Savaşı'nda Süvari Kolordumuz (Yazılı Vesika ve Hatralara Göre)”, *Taşpınar Dergisi*, C. VIII, S. 84, Afyon 1940, ss. 101-102.; Altıntaş, *a.g.e.*, 2011, ss. 313, 328.; Kaya - Kaya, *a.g.m.*, s. 27.; Selek, *a.g.e.*, 2020, s. 1012.

¹²⁰⁰ Selek, *a.g.e.*, 2020, s. 952.; Selek, *a.g.e.*, 1982, s. 1153.

¹²⁰¹ İsmet Binark, *İstiklal Harbi İle İlgili Telgraflar*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 23, Ankara 1994, ss. 116-117.

¹²⁰² ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 106-114.

¹²⁰³ Erikan, *a.g.e.*, s. 585.

27 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. Süvari Tümeni; bir alayı ile Ayvalı Güneyinde Yunan kuvvetiyle muharebe temasında, büyük kısmıyla da Düzağaç'dadır. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 4.30'da 1. Ordu Komutanlığından, 5. Süvari Kolordusu'nun Kırka karşısında bağlanmayıp Yunan kuvvetinin gerilerinde faaliyetini arttırarak Yunan İhtiyat Grubu ile Dumlupınar'daki birliklerinin keşfi ve cepheye yardıma gelecek Yunan kuvvetinin geciktirilmesi emrini almıştır. Emre bağlı olarak 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, İlbülak Dağı'na doğru geniş bir çevirme yapmaya karar vermiştir. Bu görevlerin Kırcaarslan doğrultusuna yürümekle değil Akçaşar Platosu'na geçilerek yapılabileceğini düşünmüştür¹²⁰⁴.

Fahrettin Paşa, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.00'de Çayhisar sırtlarından birliklerine şu emri vermiştir: “*Kolordu düşman gerilerine sızmak üzere; 14. Süvari Tümeni derhal Karacaviran'a hareketle Selkisaray ve Dumlupınar'dan ilerleyecek düşmana karşı Karacaviran kuzey sırtlarını tutacaktır. 2. Süvari Tümeni Düzağaç üzerinden Akçaşehir'e giderek oradaki 14. Tümen'in 3. Süvari Alayı'nı tümenine gönderecek, bir bölüğü Çayhisar'da bırakarak yolu emniyette bulunduracaktır. 1. Süvari Tümeni Ayvalı batısındaki durumunu muhafaza ederek 2. ve 14. Tümenler bölgelerine vardıktan sonra karşısındaki düşmanı tespit edecek kadar bir kuvvet bırakıp büyük kısmı ile Akçaşehir'e yanaşacaktır*” ifadelerini kullanmıştır. Paşa, şu keşif görevlerini de vermiştir: “*1. Tümen; Sinanpaşa - Balmahmut hattı ile Akçaşehir - Altıntaş (dahil) hattı arasındaki bölgeden Yelgediği (Ulucak köyünün 2 km güneybatısında) - Resulbaba hattı kuzeyindeki düşman hareketlerini meydana çıkaracak. 14. Tümen; 1. Tümen'in sol keşif hattı ile Karacaören - Toklusivrisi (dahil) arasındaki bölgeden Dumlupınar - Altıntaş hattındaki düşman durumunu meydana çıkaracaktır.*” denmiştir. Fahrettin Paşa, kendisinin de Akçaşar'la Karacaören arasındaki tepede bulunacağını bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'e doğru Akçaşar'a gelince daha önce oraya varan 2. Süvari Tümeni'nden, Yunan kuvvetinin Demiryol Koruma Birliklerini takviye ettiklerini ve başka birlikler olmadığını öğrenerek 1. Süvari Tümeni'nin Balmahmut doğrultusuna taarruz etmesini emretmiştir¹²⁰⁵.

¹²⁰⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 138.

¹²⁰⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 138.

1. Süvari Tümen Komutanlığı, Balmahmut doğrultusunda ilerlemek üzere iki alayını Tugay Komutanı emrinde Ayvalı'ya hareket ettirmiştir. Tugay, oradaki Yunan taburuna ve demiryolun kuzeyinde rastladığı bir Yunan bölüğüne taarruz etmiştir. Yunan taburu 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de doğuya, demiryolun kuzeyine çekilmiştir. 11. Süvari Alayı İbulak Dağı'na gönderilmiştir. 1. Süvari Tümeni, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da Balmahmut doğrultusunda ilerlemiştir. 1. Süvari Tümen Komutanlığı 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.00' de Ayvalı'nın 1 km güneyine geldiğinde iki Yunan alayının güneyden Balmahmut'a çekildiğini görerek topçu bataryasına 1.5 km'den ateş açtırmıştır. Yunan kuvvetleri dağılarak kaçmaya başlamışlardır. 14. Süvari Alayı, atlı bir hücum yaparak dağılık Yunan kuvvetinin bir kısmını kılıçtan geçirmiş ve Balmahmut batı tepelerine kadar ilerlemiştir. Sinanpaşa'da toplanan ayrı bir Yunan alayı, bir taburunu yayararak 21. Süvari Alayıyla tümen arasında ilerlemiştir. Elinde başka kuvvet kalmayan 1. Süvari Tümen Komutanı bunlara karşı istihkam takımını koymuş ve İbulak Dağı doğrultusundaki 11. Süvari Alayı Ayvalı güneyine getirtmiştir. 1. Süvari Tümeni geceyi Ayvalı kesiminde geçirmiştir¹²⁰⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de orduya telsizle verdiği raporda; *“Düşman 26/27 Ağustos 1922 gecesi Balmahmut'dan Ayvalı'ya, Uşak'tan Küçükköy'e kuvvet getirerek demiryol karakollarını takviye etmiştir. Resulbaba tepelerinde düşman erleri görülmüştür. 1. Süvari Tümeni Ayvalı - Paşaköy hattındaki düşmanı zorlamaktadır. Bugün veya bu gece İbulak dağlarından kuzeye geçerek Afyon - Kütahya yolunu kesmeye çalışacağım.”* demiştir¹²⁰⁷. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da yazılan 1. Ordu emri beş buçuk saat sonra 5. Süvari Kolordusu'na gelmiştir. Bu sırada ise durum değişmiştir. Uşak'tan Yunan süvari tümeninin gelmesini kuvvetle bekleyen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, asıl kuvvetiyle Balmahmut'a yapacağı bir harekette Yunan süvari tümenine arkasını vermekten çekiniyordu. Bu yüzden, yalnız 1. Süvari Tümeniyle Balmahmut'a ve diğer iki tümeniyle kuzeyden dolaşarak yapılacak çevirme hareketinin daha etkili olacağını hesaplamıştır. Fahrettin Paşa Akçaşar'dan verdiği emirde; *“1. Süvari Tümeni Balmahmut doğrultusunda düşmanı zorlayarak çekilişini bozguna uğratacaktır.”* demiştir¹²⁰⁸.

¹²⁰⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 139.

¹²⁰⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 140.

¹²⁰⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 142.

1. Ordu Komutanlığı, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 23.00'de ve 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.00'de Batı Cephesi Komutanlığına sunduğu raporda; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Bulca - Balmahmut doğrultusunda takipte olduğunu söylemiştir. Yunan kuvvetinden Ayvalı kuzeyi - Yıldırım Kemal - Kızılcaköy hattında Demiryolu Koruma Birlikleri'nin bulunduğunu ifade etmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Ayvalı güney sırtlarında olduğunu vurgulanmıştır. Bir Yunan taburunun Güney köyünün kuzey tepelerini tuttuğunu dile getirmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 27 Ağustos 1922 tarihinde, mümkün olmazsa 27 Ağustos'u 28 Ağustos 1922 tarihine bağlayan gece İbulak batısından kuzeye geçeceğini ve Afyonkarahisar - Kütahya şosesini keseceğini ifade etmiştir. Esirlerin ifadeleri ve gözetleme sonuçlarına göre; 7. Yunan Tümeni'nin 26 Ağustos 1922 tarihinde Balmahmut'a geldiğini ve 1. Yunan Tümeni'ni takviye ederek muharebeye katıldığını vurgulamıştır¹²⁰⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının 27 Ağustos 1922 akşamki durumuna göz atılacak olursa; 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeniyle Akdeğirmen (Kumarlı, Kumarlı Çiftliği)¹²¹⁰ - Ayvalı arasında bulunduğu ifade edilmiştir¹²¹¹.

1.4.3. TAARRUZUN 3. GÜNÜ (28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

1. Ordu Komutanlığı 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun, 27 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni Balmahmut İstasyonu'nda Yunan kuvvetinin gerilerine hareket ettirildiğini söylemiştir. Ayvalı güneyinde Yunan kuvvetinin tahminen bir buçuk piyade taburuna taarruzla doğuya püskürtülerek Balmahmut batısındaki sırtlara geldiğini ve Balmahmut civarında çekilme halinde bulunan kuvvetlerini topçu ateşiyle bunları da karışık bir şekilde batıya çekilmeye mecbur ettiğini ve kol nihayetine atlı hücum yaparak bir kolunu da kılıçtan geçirdiğini vurgulamıştır. Bu 7. Yunan Tümeni olduğu alınan esirlerin ifadelerinden anlaşıldığını bildirmiştir. 7. Yunan Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 gecesinden yararlanarak demir yolu boyunca batıya çekildiği bilgisini vermiştir. 28 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Yıldırım Kemal güneyinde olduğunu söylemiştir¹²¹².

¹²⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 144-145.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 102.

¹²¹⁰ Yaygın kullanımı Kumarlı ya da Kumarlı Çiftliği olmasına rağmen günümüzde Akdeğirmen olarak geçtiği için "Akdeğirmen" kullanılmıştır.

¹²¹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 153.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 106.

¹²¹² ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 125-130.

28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına bakıldığı zaman saat 2.45'de verilen ordu emri, Çayhisar telefon merkezine yazdırılmışsa da kolordu ile Çayhisar arasına 27/28 Ağustos 1922 gecesi Yunan birlikleri girdiğinden emir 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya ulaşamamıştır. Esasen kolordu da aynı kararda olduğundan ordu emrinin ulaşamamasının bir etkisi olmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27/28 Ağustos 1922 gece yarısı Olucak'a varmıştır¹²¹³. 5. Süvari Kolordu'sunun 1. Süvari Tümeni ile hiçbir bağlantısı kalmamıştır¹²¹⁴.

5. Süvari Kolordusu'ndan ayrı düşen 1. Süvari Tümeni 27/28 Ağustos 1922 gecesini geçirmek üzere 10. Süvari Alayı ile Ayvalı kuzey sırtlarında, 14. Süvari Alayı ile Akdeğirmen güney sırtlarında, 11., 21. Süvari Alayları, topçu bataryası, 1. Süvari Tümen karargâhı ve bağlı birlikleri ise Akdeğirmen ve kuzeyinde bulunuyordu. 1. ve 7. Yunan Tümenlerinden bir kısım birliklerin, kendilerine çekilme yolu açmak için gece yaptıkları taarruzlar üzerine 10. ve 14. Süvari Alayları 28 Ağustos 1922 sabahına kadar muharebe etmişler ve daha kuzeye çekilmek zorunda kalmışlardır. 27 Ağustos 1922 gecesini Düzağaç - Akdeğirmen arasında geçiren 7. Yunan Tümeni bundan faydalanarak, 28 Ağustos 1922 sabahı ortalık ağarırken Ayvalı güneyinde bulunan 1. Yunan Tümeni'nden bir tabur, bir topçu bataryasının ateş desteğinde taarruz ettiyse de başaramayarak geri çekilmiş ve daha doğuya yönelip Başkimse doğrultusuna gitmiştir. 1. Süvari Tümen Komutanlığı, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.00'de 10. Süvari Alayı'ndan aldığı raporlardan; Balmahmut - Bulca kesiminden ve Resulbaba Tepeler hattı ile demir yolu arasından batıya büyük Yunan kuvvetlerinin geçtiğini öğrenmiştir¹²¹⁵.

Yukarıda bahsedilen kuvvetleri durdurmak için 1. Süvari Tümen Komutanı taarruza karar vermiş ve 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'de 14. Süvari Alayı sağ kol olarak Ayvalı doğusundan kuzeye, 1. Süvari Tümeni'nin diğer birlikleri sol kol olarak Akdeğirmen'den kuzeye yürüyüşe geçmişlerdir. Sol kol öncüsü olan 11. Süvari Alayı Akdeğirmen kuzeyindeki tepelerden piyade ve makineli tüfek ateşleriyle karşılandığından yaya taarruza başlamıştır. 21. ve 10. Süvari Alayları da 11. Süvari Alayı'nın batı kanadını uzatarak muharebeye girmişlerdir. 1. Süvari Tümen topçu bataryası, Akdeğirmen batısında mevzilenerak ateşe başlamıştır. 1. Süvari Tümen

¹²¹³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 172-173.

¹²¹⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 173.

¹²¹⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 173-174.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 117.

Komutanlığı, 14. Piyade Tümeni'nin 26. Alayı'nın Ayvalı kuzeyinden 14. Süvari Alayı'nın sağına ilerlediğini görünce 1. Süvari Tümeni, 14. Süvari Alayı'nı yedeği olarak 21. Süvari Alayı'nın gerisine almıştır. 28 Ağustos 1922 sabahı, Çayhisar'daki 34. Süvari Alayıyla 5. Süvari Kolordusu'nun topçu taburu ve telsizi 5. Süvari Kolordusu'nu takip edemediklerinden 1. Süvari Tümeni emrine girmişlerdir. Çayhisar'da telefonla yazdırılan 1. Ordu Komutanlığının 28 Ağustos 1922 tarihinde¹²¹⁶ saat 2.45'de yazılmış emrini 1. Süvari Tümen Komutanlığı almıştır. 1. Süvari Tümen komutanı da yeni katılan birliklerle ve daha batıdan Yunanlıları kuşatmak üzere tekrar taarruza karar vermiştir. 10. ve 34. Süvari Alayları ile 5. Süvari Kolordu topçusunu, Süvari Tugay Komutanı'nın emrine vererek tümenin muharebe etmekte olduğu, Yunanlıların batı yanını kuşatmak üzere Akçaşar doğrultusuna göndermiştir. Süvari Tugayı da Alayunt Tepelerinde Yunan kuvvetinin savunması ile karşılaşarak taarruza başlamıştır. 1. Süvari Tümen Komutanı da 11., 14., 21. Süvari Alayları kendi emrinde olarak Akdeğirmen kuzey sırtlarına taarruza devam etmiştir. Her iki grupta Yunan kuvvetlerini geriye doğru atamamıştır¹²¹⁷.

27 Ağustos 1922 tarihinde Yunan Ordusu bütün cepheden çekilmiştir. 2. Ordu karşısındaki Yunan tümenleri de Resulbaba Dağları istikametinden kuzeybatıya doğru çekilmiştir. Fakat Yunan kuvvetinin İzmir'le olan ulaşımı süvari birlikleri tarafından kesilmiştir. Demir yolunun kuzeyinde 1. Kolordu'nun sol kanadında Bakırcık sırtları bölgesinde 1. Süvari Tümeni bulunuyordu. 28 Ağustos 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin yeni bir muharebe için en yakın olarak seçmesi muhtemel görülen hat Deperoğlan (Teperoğlan) Gediği¹²¹⁸ - İhsaniye - Çatalçeşme - Resulbaba Tepesi - Bakırcık - Oğlanmezarı - Çalışlar - Dumlupınar - Toklusivrisi hattıydı. 5. Süvari Kolordusu Altıntaş genel istikametinde ilerleyeceğini bildirmiştir¹²¹⁹. 28 Ağustos 1922 akşamında 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni Düzağaç - Akdeğirmen'de olduğu bildirilmiştir¹²²⁰.

General Nikolaos Trikoupis, Sinanpaşa Ovası'na 5 km kuzeyindeki sırtları General Athanasios Frangou'un emrindeki 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle tutarak, bunun himayesinde diğer tümenlerini İbulak Dağı üzerinden Dumlupınar'a doğru çekmek istemiştir. Bunun yapılabilmesi için General Athanasios Frangou'un 28 Ağustos 1922

¹²¹⁶ 1. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-11.

¹²¹⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 173-174.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 117.

¹²¹⁸ Yaygın kullanımı Teperoğlan olmasına rağmen günümüzde Deperoğlan olarak geçtiği için "Deperoğlan" kullanılmıştır.

¹²¹⁹ Çalışlar, *a.g.e.*, ss. 60-61.

¹²²⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 191.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 111.

tarihinde emredilen mevziide savunmaya devam etmesi, diğer beş Yunan tümeninin de büyük molalar dışında gece gündüz yürümesi gerekiyordu¹²²¹. 5. Süvari Kolordusu'nun baskısı altında olduklarından, emredilen mevziide savunmaya devam etmesi, diğer beş tümenin Köprülü baskını cephede büyük bir gedik açmış, Balmahmut ve Ayvalı güneyinde bulunan Nikolaos Plastiras ve Lukas Müfrezeleri batıya çekilmişlerdir. Süvari akınları nedeniyle, bu düzensiz çekilmeler, 1. ve 7. Yunan Tümenlerine de sirayet etmiş, bu durum karşısında, General Athanasios Frangou, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.00'de Dumlupınar mevziine çekilmeye karar vermiştir. Bu kararın tatbiki kolay olmamıştır. Ancak şans Athanasios Frangou'a yardım etmiştir. 5. Süvari Kolordusu daha geniş bir kuşatma için yalnız 1. Süvari Tümeni bırakarak diğer iki tümeni ile 28 Ağustos 1922 gecesi kuzeye doğru hareket etmiştir. Bu hareket duruma ve ordunun amacına uygundu. Eğer, 1. Kolordu, ilk emre göre önce kuzeye doğru yürüyerek vakit kaybetmeseydi, kestirme yoldan Dumlu istikametinde giderek, Athanasios Frangou Grubu'nun geri çekilme yolunu kesecekti. General Athanasios Frangou, 5. Süvari Kolordusu'nun açık bıraktığı sahadan Dumlupınar istikametinde çekilmeyi başarmıştır. Kendisine diğer tümenlerden 7-8 tabur katılmıştır. Böylece üç tümene yakın bir Yunan kuvveti kurtulmuştur. Bunlar, Dumlupınar güneyindeki iki Yunan tümeni ile de birleşeceklerdir¹²²².

Özetle 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra geri çekilen 1. Süvari Tümeni Balmahmut istikametinde Yunan Ordusu'nun gerisine düşecek şekilde taarruza geçmiştir¹²²³. 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra saat 15.30'da 5. Süvari Kolordusu'na ulaşan emir gereği 1. Süvari Tümeni Balmahmut'a yönelmiştir. 2. Süvari Tümeni Afyonkarahisar - Kütahya demir yolunu İhsaniye'de kesmek üzere görevlendirilmiştir. 2. Süvari Tümeni demir yolunu kestikten sonra, 1. Süvari Tümeni'ne katılacaktır. 28 Ağustos 1922 tarihinde akşamüzeri, 5. Süvari Kolordusu Yıldırım Kemal dolaylarında Afyonkarahisar'dan Dumlupınar'a ve Uşak'a giden yolları kesmiştir. Fahrettin Paşa, 2. Yunan Kolordusu'na baskın yapmak amacındaydı. Bu yüzden bir tümeni burada bırakarak 27/28 Ağustos 1922 gecesi, İlbülak Dağı üzerinden Anıtkaya istikametinde ilerlemeye karar vermiştir. Dumlupınar'a çekilen Athanasios Frangou'nun komutasındaki birlikler, Yıldırım Kemal bölgesinde bırakılan 1. Süvari Tümeniyle

¹²²¹ Kollu, *a.g.m.*, ss. 530-531.

¹²²² Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 48.; Kollu, *a.g.m.*, s. 531.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 118.

¹²²³ Yaşar, *a.g.m.*, ss. 246-248.

karşılaşmıştır. Ancak Albay Mürsel komutasındaki tümenin sayısı az geldiğinden, Athanasios Frangou'nun 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle Albay Nikolaos Plastiras Müfrezesi, 1. Süvari Tümeni'nin çevresinden dolaşarak Dumlupınar mevziine çekilmeyi ve buradaki 2. Yunan Tümeniyle birleşerek İzmir istikametini kapatmayı başarmıştır¹²²⁴.

1.4.4. TAARRUZUN 4. GÜNÜ (29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

1. Ordu Komutanlığının, 29 Ağustos 1922 tarihinde 1., 2., 4., 5. Kolordu Komutanlıklarına, 1. Tümen, 6. Tümen ve Menderes Mıntıka Komutanlıklarına, bilgi içinde Batı Cephesi ve 2. Ordu Komutanlıklarına gönderdiği 28 numaralı Ordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun iki tümeniyle Çalköy istikametinde Yunan çekilme kollarına taarruz edeceği, aynı zamanda Kızıldaş Vadisi istikametini de kapayacakları ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin, İslamköy - Hosköy istikametinde ilerleyerek 2. Yunan Tümeni'nin geri çekilme hattını keseceği ve Uşak ve Göbek istikametlerinde keşif edeceği bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin ikinci emre kadar doğruca 1. Ordu'ya bağlı kalacağı vurgulanmıştır¹²²⁵.

2. Ordu Komutanlığının, Beşkarış'tan 29 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafa; 6. Kolordu'nun tümenlerini yürüyüş kolunda dolaşıldığı sırada 17. Tümen'in Yenice köyünün batısında kolbaşına ulaşıldığında saat 5.00'den sonra da 17. Tümen'in iki topçu bataryasının mevzi aldığı Alatepe - Manastır Tepelerine ateş etmekte olduğu ve bir piyade alayının da bu tepelere karşı yayılarak ilerlediği görülmüştür. Araştırma neticesinde ve ortak fikirde adı geçen tepelerde bir Yunan Müfrezesinin ve bu tepelerin daha güneyinde tahminen iki alayının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu esnada Resulbaba Tepelerinden kuzeybatısına doğru bir yürüyüş kolunun geldiği haber edilmiştir. Bu yürüyüş kolunun 8. Tümen olduğu tespit edilmiştir. Halbuki 1 saat sonra 8. Tümen'in 1. Süvari Tümeni olduğu tespit edilmiştir. Bu durumlara göre Yunan kuvvetinden henüz bazı kısmın Hamur ve doğu mıntıkasında bulunduğu ve bu dağların henüz Türk kuvvetleri tarafından keşfedilmediği anlaşılmıştır. Verilen emir gereğince 17. Tümen 29 Ağustos 1922 gecesi ve 30 Ağustos 1922 sabahı bu mıntıkanın kuzey kesimini keşif ve araştırma yapacağı belirtilmiştir. Güney kısmının da 1. Ordu tarafından araştırılmaya uygun olduğu söylenmiştir¹²²⁶.

¹²²⁴ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 31-32.; Yaşar, *a.g.m.*, ss. 249-250.

¹²²⁵ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, s. 192-195.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 84-87.

¹²²⁶ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:16, Sayı:61, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1967, s. 243-248.

29 Ağustos 1922 sabahı 5. Süvari Kolordusu'nun karargâhı ile 2. Süvari Tümeni Kurtköy'de, 14. Süvari Tümeni Osmaniye'de konuşlanmıştır. 1. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu, 14. Süvari Tümeni'nin 34. Süvari Alayı Sinanpaşa bölgesinde kaldıklarından bunlarla irtibat sağlanamamıştır. 1. Ordu Komutanlığının 28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Komutanlığına verdiği görev, bütün kuvvetiyle Murat Dağlarını aşan yollardan Yunan kuvvetlerinin Uşak doğrultusunda çekilmelerini önlemek ve şiddetli bir takip yapabilmek için parçalanmaktan sakınmıştır. Fakat 5. Süvari Kolordusu bu emri ancak 29 Ağustos 1922 akşamı aldığından eldeki bilgilere dayanarak kendi kararı ile hareket etmek zorunda kalmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa durumu şu şekilde değerlendirilmiştir. “Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar'a çekilmek istedikleri anlaşılıyor. Oraya gidebilmek için ya 1. Ordu birlikleriyle muharebe etmek zorunda kalacak ya da Çavdarhisar (Kütahya - Gediz şosesi üzerinde ve Kütahya'nın 35 - 40 km batısında) doğrultusuna çekilecektir. 2. Ordu birlikleri bu bölgeye yetişip kuzeyden taarruz edinceye kadar zaman kazanmak ve Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar mevzilerine çekilmelerini önlemek lazımdır. Bunun için bütün kuvvetle güneye ilerleyerek çekilen Yunan kuvvetlerinin yanına taarruz gerekir. Eğer Yunan kuvvetleri Dumlupınar mevzilerine yerleşirlerse o zaman Murat Dağları batısından gerilerine düşülür” demiştir. Bu bakımdan 5. Süvari Kolordusu'nun etkisini azaltmak üzere Yunan kuvvetlerinin bu süvari tümenini Kurtköy bölgesine göndermeleri beklenmiştir. Üç günlük muharebe sonucu çok yorulmuş, kuvvetinin önemli bir kısmı güneyde kalmış, bu zayıf kolordu için Yunan süvari tümeninin önemli bir düşman olacağını söyledikten sonra bunun için 1. Süvari Tümeni'nin bir an önce 5. Süvari Kolordusu'na katılmasını veya Altıntaş'a yanaşmış olan Mürettep Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Kolordusu emrine verilmesi 1. Ordu'dan istenmiştir¹²²⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, telsizi de olmadığından 29 Ağustos 1922 tarihinde 1. Ordu'dan bir emir alamamıştır. 29 Ağustos 1922 sabahı 1. Süvari Tümeni'nden ve topçusu, telsizi, bunların korunmasına ayırdığı bir süvari alayından, yani hemen hemen kuvvetin yarısından mahrum olmanın sıkıntısı içine düşmüştür¹²²⁸.

29 Ağustos 1922 sabahı saat 6.00'da Olucak doğrultusuna gönderilen keşif kollarından Kozluca Tepelerinde Yunan kuvvetinin emniyet birliklerinin bulunduğu bir

¹²²⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 219-220.

¹²²⁸ Artuç, a.g.e., 2005, ss. 127-128.

tümen kadar kuvvetinin Başkimse'den batıya çekilmekte olduğu yine aynı saatte geceyi Hacıbeyli'de geçiren 2. Ordu'nun Mürettep Süvari Tümeni'nden 29 Ağustos 1922 sabahı Altıntaş - Genişler Dağı doğrultusuna yürürken 5. Süvari Kolordusu'na dair bilgi alınca yön değiştirerek Efet'e yöneldiği, Osmanköy'ün 4 km güneyindeki sırtlardan gruplar halinde birkaç Yunan yürüyüş kolunun batıya gittiği raporlardan anlaşılmıştır¹²²⁹. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa bu bilgiler üzerine, güneye hareket için kesin karara varmıştır. Paşa, 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.15'de verdiği emirde “*Düşmanın 1., 7., 5., 12. ve tahminen 4. Tümenleriyle Dumlupınar doğrultusuna çekilmekte olduğu, diğer tümenler ile Eskişehir bölgesinde bulunduğu, 1. Ordu'nun Dumlupınar doğrultusunda ilerlediği, 2. Ordu büyük kısmının Döğner - Belce hattına ve diğer kısmının Seyitgazi doğrultusuna ilerlediği, Mürettep Süvari Tümeni'nin Altıntaş'a geldiği, 1. Süvari Tümeniyle irtibat sağlanamadığı, Süvari Kolordusu'nun düşman yan ve gerilerine etki yapmak üzere 14. Süvari Tümeni'nin Hamurköy - Çal doğrultularına ilerleyerek Arpa Gediği - Selkisaray - Başkimse hattına karşı keşif kolları sürmesi ve trenlerin nerelere kadar işlediklerini, Kütahya'daki durum hakkında bilgi almasını, kendisinin 2. Tümenle beraber bulunacağını*” bildirmiştir¹²³⁰. Ayrıca 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da da “*Mürettep Süvari Tümeni'ne de 2. Ordu'dan başka bir emir alınmaya kadar kolordu emrinde olduğunu*” bildirmiştir¹²³¹.

28/29 Ağustos 1922 gecesini Düzağaç - Akdeğirmen bölgesinde geçiren 1. Süvari Tümeni sabaha karşı 1. Ordu Komutanlığından, Altıntaş bölgesinde bulunan 5. Süvari Kolordusu'na katılma emri alınca emrindeki 34. Süvari Alayı, 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu, Muhafız Süvari Bölüğü ile 29 Ağustos 1922 sabahı saat 8.00'de Akdeğirmen - Ayvalı yoluyla Beşkarış doğrultusuna hareket etmiştir. İlbülak Dağı'nda Yunan kuvvetlerinin, 4. Kolordu ile muharebe ettiğini gördüğünden Çatalçeşme - Yenice yolu üzerinden yürüyüşe gererek, ortalık karardıktan sonra Beşkarış'a vararak gecelemiştir¹²³². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, şimdiye kadar yapılan muharebelerde bir piyade birliğine ihtiyacı olduğu kanısına varmış ve 5. Süvari Kolordusu'nun zayıflamasıyla bu ihtiyacın daha da artmasından, Batı Cephesi Komutanlığına 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.30' da rapor yazmıştır. Raporda; “*bir piyade birliğine şiddetle*

¹²²⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 220.; Türkmen, a.g.m., 2010, s. 122.

¹²³⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 220.

¹²³¹ Altay, a.g.e., 1949, s. 53.

¹²³² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 220-222.

ihtiyacı olduğunu ve ilerdeki görevlerde daha da lazım olacağından yakınında bulunan 61. veya 16. Tümenlerden kuvvetli bir tabur verilmesi, 1. Süvari Tümeni Kolordu'ya katılincaya kadar Mürettep Süvari Tümeni'nin kendi emrinde kalmasını, cephanesi kalmadığından kamyonla cephane gönderilmesi” bildirildiyse de Batı Cephesi Komutanlığından bir cevap alamamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa ayrıca Genişler'den telsizle verdiği raporda; “düşmanın 12., 5., 7., 9., 13. tümenlerinin 27 Ağustostan beri Dumlupınar doğrultusuna çekilmekte oldukları”nı bildirmiştir¹²³³.

Batı Cephesi bölgesinde 29 Ağustos 1922 akşamki durumuna bakılacak olursa 1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni Beşkarış'ta olduğu ifade edilmiştir¹²³⁴. Sonuç olarak 29 Ağustos 1922 tarihinde, Yunan kuvvetlerinin büyük kısmı 1. Ordu ile güneyden ve güneybatıdan, 2. Ordu ile kuzeyden ve doğudan, 5. Süvari Kolordusu ile de kuzey ve kuzeybatıdan kuşatılarak çember içine alınmıştır. Sadece Kızıltaş Vadisi boyunca batıya giden ve Murat Dağı'na dayanan dar bir yol açık kalmıştır¹²³⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Batı Cephe Komutanı İsmet Paşa'ya gönderdiği atlı habercilerle bir yandan kendisinden ayrı düşen 1. Süvari Tümeni'nin hemen katılmasının sağlanmasını istemiş, bir yandan da şu sıralarda Altıntaş'a ulaştığını ifade etmiştir. 5. Süvari Kolordusu'dan ayrı düşen 1. Süvari Tümeni ise, sabahtan beri doğudan dolaşarak 5. Süvari Kolordusu'na katılmak üzere yolda olduğu bildirilmiştir¹²³⁶.

1.4.5. TAARRUZUN 5. GÜNÜ (30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

1. Ordu Komutanlığı 30 Ağustos 1922 tarihi için birliklere gönderdiği ordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun iki tümeniyle Çalköy doğrultusunda topluca Yunan kuvvetinin çekilme kollarına taarruz edeceğini, aynı zamanda Kızıltaş Vadisi doğrultusunu kapatmasını emretmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin, Akdeğirmen - Ayvalı - Reşadiye - Çatalçeşme yoluyla 5. Süvari Kolordusu'na katılmak üzere Beşkarış'a hareket ettiğini de eklemiştir¹²³⁷.

2. Ordu Komutanlığının 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği sabah raporunda; 1. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari

¹²³³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 222-223.

¹²³⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 239.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 125.

¹²³⁵ Görgülü, *a.g.e.*, s. 36.

¹²³⁶ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 128.

¹²³⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 225.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 124.

Kolordusu'na katılma fikriyle 29 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra Oğlanmezarı doğusundan dolaşarak Yenice batısından Beşkarış'a geldiği ve 29 Ağustos 1922 gecesini de burada geçirdiği bilgisi verilmiştir. 1. Süvari Tümeni 5. Süvari Kolordusu'ndan 30 Ağustos 1922 tarihinde aldığı emir gereğince kuzeybatıya Tava Gedigi istikametinde yürüdüğü bildirilmiştir. 29 Ağustos 1922 akşamından beri Yunan kuvvetine dair alınan bilgilerde Yunan kuvvetinin bazı kısmının Olucak - Büyük Aslıhanlar mıntıkasında olduğu ve bunların Büyük Aslıhanlar'dan Dumlupınar istikametinde yürüdükleri söylenmiştir¹²³⁸.

1. Ordu Komutanlığının, Akçaşar'dan 30 Ağustos 1922 tarihinde öğlen 12.00'de 1., 2., 4., 5. Kolordu Komutanlıklarına, 6. Tümen Komutanlığına ve bilgi için Batı Cephesi ve 2. Ordu Komutanlıklarına gönderdiği 29 numaralı Ordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun, Kızıлтаş Vadisi'ni hızlı, kesin şekilde kapayacağı ve kuzeybatıya giden yollar üzerinde bile Yunan kuvvetinin geri çekilişini engelleyeceği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun bu emrin alınıp yapılmaya başlandığını bildirilmesi de istenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na katılmak üzere Ayvalı'dan, Ademtepe üzerinden hareket ettiği anlaşılan 1. Süvari Tümeni'nin de hızlıca bu harekete katılmasının sağlanacağı vurgulanmıştır. 1. Ordu karargâhının, 30 Ağustos 1922 akşamı Dumlupınar'a gideceği bildirilmiştir. Kolorduların şimdiden Dumlupınar'la telefon bağlantısı kurlmaları istenmiştir¹²³⁹.

Genelkurmay Başkanlığı'nın, 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.45'te Batı Cephesi Komutanlığına, 1. Ordu Komutanlığına ve 2. Ordu harp karargâhına gönderdiği emrinde; 2. Ordu ve 5. Süvari Kolordusu birliklerinin karşılardaki Yunan kuvvetinin vaziyeti açıklanmıştır. Bu durumda; 5. Süvari Kolordusu'nun 30 Ağustos 1922 sabahı 1. Süvari Tümeniyle Üçhüyük (Üçüyük)¹²⁴⁰ - Gökçeler - Çalköy üzerinden Çalköy'üne harekete geçtiği bilgisi verilmiştir. 30 Ağustos 1922 akşam adı geçen mıntıkada toplanacakları vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının Altıntaş batısındaki Kurtköy'ünde olduğu tespit edilmiştir. 30 Ağustos 1922 gecesi Şeyhler kuzeyindeki Aslıhanlar'a gideceği ifade edilmiştir. Amacın Kızıлтаş Vadisi yolunu kapatmak olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun özellikle topçu cephanesinin çok azaldığı

¹²³⁸ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 198-199.

¹²³⁹ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 202-205.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 96-99.

¹²⁴⁰ Yaygın kullanımı Üçüyük olmasına rağmen günümüzde Üçhüyük olarak geçtiği için "Üçhüyük" kullanılmıştır.

bildirilmiştir. Otomobillerle Üçhüyük - Gökçeler yolu ile Çalköy'üne yeterli miktarda topçu ve bir miktar piyade cephanesiyle peksimet gönderilmesinin gerekli olduğu bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun karşısında Aslıhanlar mıntıkasında 4. ve 9. Yunan Tümenlerinin bulunduğu bildirilmiştir. Daha doğuda da 12. ve 5. Yunan Tümenlerinin 29 Ağustos 1922 tarihinde bütün kuvvetiyle Adem Tepesi boyunca muharebeye girdiği esirlerin ifadelerinden anlaşılmıştır¹²⁴¹.

29/30 Ağustos 1922 gecesi 1. Süvari Tümeni Beşkarış'da geçirmişlerdir. 5. Süvari Kolordusu, 1. Süvari Tümeni'ne, 30 Ağustos 1922 sabahı Genişler - Geçik - Gökçealan yoluyla Çal - Yağcılar bölgesine ilerlemesini, kuzey ve kuzeydoğu doğrultularının demir yoluna kadar, Kütahya - Altıntaş yolunu keşfetmesini emretmiştir. Süvari tümenleri, 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emri gereğince, 30 Ağustos 1922 sabahı şiddetli yağmur altında hareket etmişlerdir. 30 Ağustos 1922 öğleden sonra 1. Süvari Tümeni'nin 14. ve 21. Süvari Alayları ve 5. Süvari Kolordu Topçusu ile Çal'da konmaya geçmişlerdir. Tümenler hareketten önce Kütahya - Altıntaş şosesiyle Aslanapa (Arslanapa)¹²⁴² - Çavdarhisar - Yenice Armutçuk (Armutçuk)¹²⁴³ - Yağmurlar - Cebrail - Göynük (Göymük)¹²⁴⁴ - Çukurören doğrultularına keşif kollarını göndermişler, Kütahya - Gediz şosesinde Yunan kuvvetlerine rastlamamışlardır. 1. Ordu Komutanlığının 29 Ağustos 1922 saat 12.30'da yazılmış emri 30 Ağustos 1922 saat 11.00'de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına gelmiştir. Bu emirde 5. Süvari Kolordusu'nun bütün kuvvetiyle ordunun sağ yanından batıya ilerleyerek Altıntaş - Dumlupınar ve Kütahya - Gediz yolları arasında Murat Dağlarını aşır Uşak doğrultusunda çekilen Yunan kuvvetini şiddetle takip ve önlemek görevi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 30 Ağustos 1922 tarihinde yaptığı harekâtı bu emre uygun bulunduğundan bir değişiklik yapmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de Kurtköy'den verdiği emirde: “1. Süvari Tümeni muharebeye katılmak için Çal bölgesinde hazır bulunacaktır.”

¹²⁴¹ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 214-215.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 273-276.

¹²⁴² Yaygın kullanımı Arslanapa olmasına rağmen günümüzde Aslanapa olarak geçtiği için “Aslanapa” kullanılmıştır.

¹²⁴³ Yaygın kullanımı Armutçuk olmasına rağmen günümüzde Yenice Armutçuk olarak geçtiği için “Yenice Armutçuk” kullanılmıştır.

¹²⁴⁴ Yaygın kullanımı Göymük olmasına rağmen günümüzde Göynük olarak geçtiği için “Göynük” kullanılmıştır.

denmiştir¹²⁴⁵. 30 Ağustos 1922 tarihinde 1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni Yağcılar - Çalköy de konuşlanmıştır¹²⁴⁶.

5. Süvari Kolordusu, 30 Ağustos 1922 gecesinin ilerleyen saatlerinde savaş alanının epeyi uzağındaydı. 29 Ağustos 1922 akşamı, kendisinden iki gündür ayrı düşen 1. Süvari Tümeni'ni, topçusuna, telsizine ve bir alayıyla 5. Süvari Kolordusuyla birlikte Murat Dağlarının kuzeyinden dolaşarak Athanasios Frangou kuvvetlerinin gerisini kesmek için 30 Ağustos 1922 sabahı erkenden harekete geçmiştir. Fahrettin Paşa, günlerdir sıtma nöbetinde olmasına rağmen 30 Ağustos 1922 tarihinde kendini biraz daha iyi hissetmiştir. 30 Ağustos 1922 sabahı Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Fahrettin Paşa'nın yanına gelmiştir. Fevzi Paşa kendisine bilgi vermiş ve moral vermiştir. Artık günlerdir kovaladığı Nikolaos Trikoupis kuvvetleri de hemen hemen çember içine alınmıştır. Ama 30 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra yolda, Çal bölgesinden kaçabilen Nikolaos Trikoupis Grubu'na ait bazı kuvvetlerin Kızıлтаş Vadisi'nden batıya çekilmekte olduğuna dair haberler gelince iş değişmiştir. Bunun üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa batıya yürümekten vazgeçerek Kızıлтаş Vadisi'ni kapamayı daha uygun bulmuştur. Tümenler, büyük bir çark hareketiyle güneye, Kızıлтаş Vadisi'ne doğru yürümeye başlamışlardır. Fakat süvarilerin, 30 Ağustos 1922 sabahından beri durmaksızın yağın şiddetli bir yağmur altında sarp patikaları aşarak Kızıлтаş Vadisi'ne sokulmaları uzun zaman almıştır. Yunan yancılarının direnişi ve karanlığın çökmesi, Kızıлтаş Vadisi'nin ele geçirilmesine imkân vermemiştir¹²⁴⁷.

1.4.6. TAARRUZUN 6. GÜNÜ (31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI)

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, Aslıhanlar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde¹²⁴⁸ saat 3.15'de çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Yeşilyurt (Keçiler)¹²⁴⁹ - Saraycık - Murat Çayı istikametinde hızlıca ve kısım kısım çekildiği söylenmiştir. Alınan esirlerin ifadesine göre; çekilen Yunan tümenin 1. Yunan Kolordu Komutanı General Nikolaos Trikoupis idaresinde beş Yunan tümeni ile birçok ağırlıklar ve hayvan depolarının olduğu ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin Belova Gediği'ni emniyette tutmak için Saraycık Tepelerini işgal ettiği dile getirilmiştir. Bu halde bulunan Yunan kuvvetinin

¹²⁴⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 260-262.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, ss. 133-134.

¹²⁴⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 281.

¹²⁴⁷ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 152.

¹²⁴⁸ 1. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-13.

¹²⁴⁹ Yaygın kullanımı Keçiler olmasına rağmen günümüzde Yeşilyurt olarak geçtiği için "Yeşilyurt" kullanılmıştır.

Belova Gediği'nden geçmesinin çok önemli olduğu da vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun, bütün kuvvetiyle bu Yunan kuvvetine taarruz ederek imha etmeye çalışacağı bilgisi verilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bir alayla sahra topçu taburu Tugay Komutanı emrinde olarak, emrin ulaşması ile Aslantepeler - Yalnızsaray - Çavdarhisar - Efendi Köprüsü istikametine sevk etmesi istenmiştir. Bu müfrezenin Efendi Köprüsü'nün güneyinde Murat Çayı'na hâkim tepelerde çıkabilecek bir yol arayışına girerek adı geçen tepeler üzerinde mevzi tutacağı, Murat Vadisi'nden Gediz'e gidecek Yunan kuvvetini ateş altında alacağı söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin karşılıklı bu emrin ulaşmasında Tava üzerinden Cebail'e gideceği, bu mevkiin güneyinde bulunan Acar Gediği - Bellice Tepelerini tutacağı ve Murat Çayı Vadisi'nden geçerek Yunan kuvvetine taarruz edeceği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin her iki kolun hareket saatini bildireceği vurgulanmıştır¹²⁵⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının Aslıhanlar köyünden 31 Ağustos 1922 tarihinde 1., 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin vaziyetleri hakkında gönderdiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin Yağmurlarköy - Şaphane (Madeni Şap, Şapxane)¹²⁵¹ genel istikametinde yürüyüşe devam etmesi ve Yunan kuvvetinin Simav istikametine çekilmesine engel olması istenmiştir. Fahrettin Paşa'nın 31 Ağustos 1922 gecesi Gediz'de bulunacağı vurgulanmıştır¹²⁵².

1. Ordu Komutanlığının, Dumlupınar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.00'den önce Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşamki harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 31 Ağustos 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin Çalköy mıntikasından kurtulup Kızıldaş Vadisi boyunca çekilen kuvvetlerini himaye için Yunan kuvvetinin 30 Ağustos 1922 tarihinde Belova Gediği kuzeyindeki Saraycık köyünü işgal ettiği ve bunun himayesinde olarak bir kısım kuvvetini Belova Gediği'nden Murat Çayı'na geçirdiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de Belova Gediği'nin batısında Armutlu Gediği'nden ve 1. Süvari Tümeni'nin Cebail güneyinde Acar Gediği'nden Murat Çayı'ndan geri çekilen Yunan kuvvetine taarruz için sevk edildikleri bildirilmiştir. Bu tümenlerin muharebeleri neticesi hakkında henüz bir bilgi alınamadığı ifade edilmiştir. 5.

¹²⁵⁰ HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 277-280.

¹²⁵¹ Yaygın kullanımı Madeni Şap ya da Şapxane olmasına rağmen günümüzde Şaphane olarak geçtiği için "Şaphane" kullanılmıştır.

¹²⁵² ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 118-119.

Süvari Kolordusu'nun Sahra Topçu Taburu ve bir süvari alayı ile Çavdarhisar - Efendi Köprüsü üzerinden Gediz istikametinde harekete geçtiği bildirilmiştir¹²⁵³.

5. Süvari Kolordusu, 1. Süvari Tümeni birliklerine hareket için ön emrini verdikten sonra, 21. Süvari Alayı ile 5. Süvari Kolordu Sahra Topçu Taburu'nun 1. Süvari Tugay Komutanı Albay Cemil Bey'in emrinde olarak 31 Ağustos 1922 saat 6.30'da Aslanapa - Yalnızsaray - Çavdarhisar - Efendi Köprüsü istikametine doğru hareket ettirmiştir. Müfreze 1. Süvari Tümeni'nin sağından Murat Vadisi'nden Gediz Vadisi'ni geçecek Yunan kuvvetini vurma vazifesi verilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı da Tava - Yağmurlar - Cebrail istikametinde yürüyüşe geçmiştir. Yağmurlar'a gelirken yolda, 30 Ağustos 1922 gecesi keşfe gönderilmiş olan 1. Süvari Tümen keşif bölüğünden 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.00'de Cebrail'den yazılmış olan rapor gelmiştir. Raporunda; *"Kuvveti belirtilmeyen bir düşman kolunun Çukurviran köyünü yakarak Murat Çayı boyunca batıya çekilmiş olduğunun köylülerden öğrenildiği, 5. Yunan Tümeni'nin kurtulup kaçanların olduğu tahmin edilen bu düşmanı yakalamak için Acar Gediği - Göymük istikametine doğru gideleceği"* bildirilmiştir¹²⁵⁴.

1. Süvari Tümeni, büyük kısmı ile 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de Cebrail'e varmıştır. İleri sürülen keşif kollarından bilgi almak ve birlikleri dinlendirmek için dinlenmeye geçmiştir. Tümen'in öncüsü bulunan 11. Süvari Alayı ile önceden Cebrail'e gelen 14. Süvari Alayı'nın 3. bölüğü Acar Gediği - Göynük yolu ile ilerletilmiştir. 11. Süvari Alayı 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da Acar Gediği'ni tutmuş ve birliklerini Göynük istikametinde ilerleterek Murat Vadisi'nden çekilmekte olan birçok Yunan erleri, yapılan çarpışmalardan sonra yok edilmiştir. 11. Süvari Alayı, arazinin çok sarp, engelli ve sık ormanlık oluşundan ve Acar Gediği'nden Murat Vadisi'ne inen bir patikadan başka yol bulunamamasından ve vaktin yetersizliğinden dolayı bütün kuvveti açarak Yunan kuvvetine taarruz mümkün olamamıştır. Bu sırada 5. Süvari Kolordusu'nun 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de yazılı emri 1. Süvari Tümeni'ne gelmiştir. 1. Süvari Tümen Komutanı 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.00'de, 1. Süvari Tümeni'nin durumunu ve 31 Ağustos 1922 gecesini Güzüngülü (Gözümgülü, Gönümgülü)¹²⁵⁵ - Ağalar (Aliğa) - Efendi Köprüsü köylerinde geçirmek

¹²⁵³ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 248-253.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 289-296.

¹²⁵⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 22-23.

¹²⁵⁵ Yaygın kullanımı Gözümgülü ya da Gönümgülü olmasına rağmen günümüzde Güzüngülü olarak geçtiği için "Güzüngülü" kullanılmıştır.

istediğini 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, hareketin çabuklaştırılması ve 1 Eylül 1922 sabahı olmadan Şaphane tutularak Simav yolunun kapatılmasını emretmiştir. 1. Süvari Tümeni büyük kısmı yürüyüşüne devamla Gözüngüllü - Aliğa bölgesinde gecelemiştir. 1. Süvari Tugayı da Aslanapa - Susuzkaya - Çavdarhisar yoluyla yürüyüşe devam ederek güneş batarken Efendi Köprüsü'ne gelmiş ve orada dinlenmeye geçerek gecelemiştir¹²⁵⁶.

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 31 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği raporda; “*Kolordu bu gece 1. Süvari Tümeni ile Yağmurlar - Şaphane istikametinde yürüyerek düşmanın Simav istikametine çekilmesini önleyecek*” denmiştir¹²⁵⁷.

Türk kuvvetlerinin 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 24.00'daki durumuna bakılacak olursa 1. Ordu birliklerinden, 5. Süvari Kolordusu'na ait 1. Süvari Tümeni'nin Gediz'in 10 km kuzey doğusundaki Gözüngülü - Aliğa'da olduğu tespit edilmiştir¹²⁵⁸.

1.5. 1-9 EYLÜL 1922 TAKİP HAREKÂTI (YUNAN KILIÇ ARTIKLARINI TAKİP EDEN SÜVARİLER VE İZMİR'İN KURTARILIŞI)

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1 Eylül 1922 tarihinde kaçmakta olan dağılmış Nikolaos Trikoupis kuvvetlerinin önünü kesme ve İzmir doğrultusunda ilerleyişini sürdürme kararını almıştır. Fahrettin Paşa, telsizin sürekli arası yapmasından dolayı 31 Ağustos 1922 gecesi 1. Ordu Komutanlığından emir alamamıştır. Askerin iâşesi ve atların yiyeceği para karşılığı bölgeden sağlamıştır. Taarruzun başladığı günden bu yana hiç ikmal yapılamamış, özellikle topçu cephanesi çok azalmıştı. 1 Eylül 1922 sabahı Albay Mürsel Bey'in 1. Süvari Tümeni batıya doğru hızlı bir yürüyüşle, 1 Eylül 1922 tarihinde sabahleyin saat 9.00 sıralarında Gediz - Uşak yoluna varmış, bu yolla çekilmeye çalışan Yunan yürüyüş kollarına taarruz etmiştir. Bunlar, önden çekilmekte olan 5. ve 9. Yunan Tümen Komutanlarının yönetimindeki birinci kolun askerleriydi. Geriden yetişen Yunan kuvvetleriyle birlikte Yunan Ordusu, yolu açmak için saldırmışlardır. Türk Ordusu ile Yunan Ordusu arasında karşılıklı taarruzlar 1 Eylül 1922 akşamına kadar sürmüştür. 1 Eylül 1922 akşamı Yunan kuvvetleri batıya doğru Simav yolunu açamamış fakat 21. Türk Süvari Alayı'nı geriye atmakta başarılı olarak Güney istikametinde kaçma olanağını

¹²⁵⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 22-23.

¹²⁵⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 23.

¹²⁵⁸ Cevdet Kerim İncedayı, *Türk İstiklâl Harbi, Garp Cephesi*, Ebuuzziya Matbaası, İstanbul 1925, ss. 192-193.

bulmuşlardır. Bu çarpışmalarda yalnız bu bölgede Yunan kuvvetleri yüzden fazla ölü ve 1 topla 3 makineli tüfek bırakmışlardır¹²⁵⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 1 Eylül 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına, 1. Ordu ve 2. Ordu Komutanlıklarına kolordunun durumunu bildiren akşam raporunda; Murat Çayı'nı takiben batıya çekilen Yunan kuvvetlerinden Türk süvari tümeninin takiplerinden kurtulanlardan bir kısmı Gediz Çayı'nı takip ederek batıya çekilmişse de bu çekilen Yunan birliklerin de Şaphane güneyinde Ilıca mevkiini tutan 1. Süvari Tümeni tarafından karşılandığı ve çok fazla kayba uğrayarak tekrar doğuya çekildiği ifade edilmiştir. Gediz Çayı'nı takiben güneye gitmesi de muhtemel olduğu bilgisi verilmiştir. Bunu da o taraftaki Türk birliklerinin karşılayacağı söylenmiştir. Belve Gediği batısında 31 Ağustos 1922 tarihinde Yunan kuvvetine çok fazla kayıp verdirildiği ve pek çok malzeme ele geçirildiği vurgulanmıştır. Alınan esirler arasında 1. Yunan Kolordu Levazım Başkanı Kurmay Albayın da bulunduğu belirtilmiştir. Ölenlerin arasında ise birçok subay olduğu tespit edilmiştir. Tahrip edilmemiş otomobiller, toplar, makineli tüfekler ve bir de binek otomobilin Belve Gediği batısında ve doğusunda toplandığı dile getirilmiştir. Yunan kuvvetini kesintisiz takip etmekte olan Türk birliklerinin Yunan kuvvetinden kalan silah, malzeme, araç ve gereçlerle meşgul olmadıkları izah edilmiştir. Bir temizlik müfrezesinin ayrıca getirilmesiyle bu ganimetlerin de toplattırılması rica edilmiştir. Yunan kuvvetinin teslim olması için bir bildiri gönderilmiştir. 1 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun Gediz güneyinde Çomaklar - Altıntaş - Muhipler - İnçeğiz hattında Yunan kuvvetiyle muharebede olduğu bilgisi verilmiştir. Bu Yunan kuvveti teslim olmazsa muharebe ede ede Alaşehir istikametinde hızlıca takibe devam edileceği ifade edilmiştir¹²⁶⁰.

1. Ordu Komutanlığı emrinde olan 5. Süvari Kolordusu'na 1 Eylül 1922 tarihinde saat 2.30'da "*Kızıltaş Vadisi'nden çekilen düşmanı şiddetle takip ederek tümenlerimizin birbirine yakın bulundurulması, Alaşehir istikametine yönelinmesi, Ulubey civarında bulunacağı umulan 3. Süvari Tümeniyle irtibat yapılması*" görevi verilmiştir¹²⁶¹. 5. Süvari Kolordusu bu emri almadan 31 Ağustos - 1 Eylül 1922 gecesi tümenlerini hareket ettirmiştir. 1. Süvari Tümeni'ne, Gediz üzerinden Şaphane'ye giderek Simav yolunu

¹²⁵⁹ Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 180-181.

¹²⁶⁰ ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 138-140.

¹²⁶¹ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekatı, (31 Ağustos – 18 Eylül 1922), C. II, Ksm, VI, Kitap 3, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995, ss. 41-42.

kesmek ve Yunan kuvvetinin Simav istikametinde çekilmesine mâni olmak emri verilmiştir. 1. Süvari Tümeni 1 Eylül 1922 tarihinde saat 7.00'de Muhipler köyüne yaklaşmıştır. Efendi Köprüsü'nden 1 Eylül 1922 tarihinde saat 2.00'de hareket eden bir alay ile 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu'da gerisinden yürümüştür. 1 Eylül 1922 tarihinde Muhipler - Çeltikçi yolu ile yürüyen 1. Süvari Tümeni, öncü olarak çıkardığı 10. Süvari Alayı ile 1 Eylül 1922 tarihinde saat 1.00'de Çeltikçi hizalarına geldiğinde Gediz şosesinden güneye doğru dağınık bir vaziyette 5. Yunan Tümen Komutanı ile birlikte Yunan erlerinin gittiklerini görerek öncü 10. Süvari Alayı'na Çeltikçi güney doğusunda hemen mevzii aldirarak ateş açtırmış ve yolu kapatmıştır. Bu sırada 14. Süvari Alayı da 10. Süvari Alayı'nın batısında mevzie girerek çatışmaya katılmıştır. 14. Süvari Alayı Şaphane Dağları güneyi boyunca bir bölüğünü Simav istikametine sürmüştür. 1. Süvari Tümeni'nin Abide kuzeyindeki tepede muharebe idare yeri olmuştur. 11. ve 21. Süvari Alayları muharebe idare yeri civarında, 14. Süvari Alayı'nın gerisinde 1. Süvari Tümeni'nin yedeğin bulunuyordu. Yunan kuvveti durumunda bütün tümen birliklerinin müdahalesini geciktiren bir durum görülmemiştir¹²⁶².

1. Süvari Tümen topçusundan bir topçu batarya ile 5. Süvari Kolordu topçusundan bir dağ topçu bataryası mevzilenerek ateş açmışlardır. 10. ve 14. Süvari Alaylarının makinalı tüfek ateşleri ile şose kapanmış ve Yunan kuvvetlerine hayli kayıplar verdirilmiştir. Doğudan Gümüşlü köy istikametinden gelerek güneye geçmek isteyen Yunan kuvvetleri 10. Süvari Alayı'nın sol kanadından taarruz ederek yollarını açmaya çalışmışlar ve bu taarruzda başarılı olarak 10. Süvari Alayı 500 metre kadar gerideki tepelere çekilmeye mecbur kalmışlardır. 1. Süvari Tümen Komutanı bu durum karşısında 11. Süvari Alayı 14. Süvari Alayı kesiminden, 21. Süvari Alayı 10. Süvari Alayı'nın batısından taarruza kaldırmıştır. Bu taarruzu iki topçu batarya desteklemiştir. 11. Süvari Alayı Simav şosesi üzerinden, 21. Süvari Alayı'da Gediz istikametindeki şose boyunca taarruza başlamışlardır. Yunan birlikleri fazla kayıp vererek şosenin güneyindeki dağlara kaçarak yol kapanmıştır. Abide kuzeyindeki tepeler tekrar 1. Süvari Tümeni'nin eline geçmiştir¹²⁶³.

Yukarıda ifade edilen durum 5. Süvari Kolordusu'na bildirilmiştir. Kuzeyden ve doğudan gelen Yunan birlikleri sürekli olarak artmıştır. Yunan kuvvetleri yolu açmak için

¹²⁶² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 42-43.

¹²⁶³ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 42-43.

1 Eylül 1922 tarihinde akşama doğru 21. Süvari Alayı'na taarruz ederek bu alayın mevzilerini ele geçirmişlerdir. Bu durum karşısında 1. Süvari Tümen birlikleri geriye mevzi değiştirmek zorunda kalmıştır. Simav şosesi üzerinden 11. Süvari Alayı ve Gediz şosesi üzerinden 21. ve 10. Süvari Alayları Gediz Vadisi'ndeki Yunan kuvvetine baskın tarzında atlı hücum yapmışlardır. Yunan kuvvetleri fazla zayıf vererek şosenin doğu ve güneyindeki tepelere dağınık bir şekilde çekilmişlerdir. Yunan kuvveti, bir top ve üç makinalı tüfek ile bir subay, 18 er esir, bir subay ile 100 kadar er ölmüştür. 1. Süvari Tümeni'nin 1 Eylül 1922 tarihindeki zayıfı, bir subay, sekiz er şehit ve iki subayla 18 er yaralıdan ibarettir. 1. Süvari Tümeni Çeltikçi köyünde gecelemiştir. 21. Süvari Alayı 1 Eylül 1922 tarihinde muharebe ettiği mevziler olan Abide kuzey tepelerinde ileri karakol tertibatı alarak gecelemiştir. 2. Süvari Tümeni 1. Süvari Tümeniyle irtibat halinde olmuştur¹²⁶⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1 Eylül 1922 tarihinde öğle zamanı Gediz'e geldiğinde 1. Ordu Komutanlığından henüz bir emir almamıştır. Fahrettin Paşa'nın, 1 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te tümenlere verdiği emirde; *"Murat Çayı boyunca çekilen düşmanın yolu Ilicasu dolaylarında 1. Süvari Tümeni tarafından kesildiğinden Simav istikametine doğru gidememiş, büyük kısmıyla Gediz Vadisi'nden güneye çekilmiş fakat Uşak'ın tarafımızdan işgal edilmiş olduğu haberini alınca Kula ve Salihli'ye yön değiştirmiştir. Süvari Kolordusu 2 Eylül 1922 sabahından itibaren bu düşmanı eze eze Alaşehir istikametinde takip edecektir. 1. Süvari Tümeni Selendi Çayı boyunca ilerleyerek Eskin - Dirazındamı bölgesine, 14. Süvari Tümeni 1. Süvari Tümeni'nin ardasından Orhanlar - Yenicesu bölgesine 2 Eylül 1922 akşamı varmış olacaktırlar."* denmiştir¹²⁶⁵.

1. Ordu tarafından verilen emre göre; 5. Süvari Kolordusu'nun Kızıldaş Vadisi'nden çekilmeye çalışan Yunan kuvvetini şiddetle takip etmesi, Alaşehir istikametine yönelmesi ve 3. Süvari Tümeni ile irtibatı sağlaması istenmiştir. Bu emri alamadan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, kendi emri ile tümenleri harekete geçirmiş, 1. Süvari Tümeni'nin öncüsü 10. Süvari Alayı Çeltikçi bölgesinde Yunan

¹²⁶⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 43.

¹²⁶⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 44-45.

askerleriyle temas sağlamış, 14. Süvari Alayı da yardıma gelmiştir. 11. ve 21. Süvari Alayları yedek kuvveti olarak geride tertiplenmiştir¹²⁶⁶.

5. Süvari Kolordusu'nun 1 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'de verdiği emirle; 1. Süvari Tümeni 2 Eylül 1922 sabahı saat 8.00'de Çeltikçi'den Gaipler - Sofular - Orhanlar yoluyla hareket etmiş ve 21. Süvari Alayı'nı yancı olarak İncesu - Körkuyu - Sorgun Yaylası yoluyla yürütmüştür¹²⁶⁷.

1. Süvari Tümeni Hamam - Gaipler - Yakuplar - Orhanlar üzerinden 2 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de yürüyüşüne devam ederek 2 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00'de Yakuplar köyüne gelmiş ve kısa bir dinlenmeden sonra gecede yürüyüşüne devamla Eskin köyüne gelmiştir. Üç saatlik bir moladan sonra Selendi Vadisi boyunca harekâtına devam etmiştir. 1. Süvari Tümeni'ne 2. Süvari Tümeni ile irtibat sağlaması vazifesi verilmiştir. 2 Eylül 1922 akşamındaki durum değerlendirildiğinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. Süvari Tümeni Keskin'de konuşlandığı ifade edilmiştir¹²⁶⁸.

2 Eylül 1922 tarihinde, 5. Süvari Kolordusu'ndan Alaşehir'e ilerleyerek Yunan kuvvetlerinin gerisini kesmesi emredilince tümenler kendilerine verilen istikametlerde süratle hareket etmiş, 1. Süvari Tümeni oldukça sarp ve yolu olmayan arazide 45 km kadar ilerlemiştir. Bölgede takip harekâtına devam eden 1. Kolordu'nun Mürettep Süvari Alayı ve 6. Tümen akıncıları, Çardak bölgesindeki Yunan artçılarını imha etmiştir. 2. Kolordu'nun Mürettep Süvari Alayı ise İnay İstasyonu bölgesindeki Yunan artçılarını yok ederek 25 vagonluk bir katar ele geçirmiştir. Bu arada Yunan kuvvetlerinin geri çekilme hızına yetişilememesi nedeniyle, 2. Kolordu Komutanı her tümeninden seçme bir "*Takip Taburu*" kurulmasını emretmiş ve Mürettep Süvari Alayı'nı kaldırarak süvari bölüklerini tümenlerine göndermiştir. Diğer bölgede harekâtını sürdüren Porsuk Müfrezesi 2 Eylül 1922 sabahı iki gündür yanmakta olan Eskişehir'e girmiştir. Eskişehir'in kurtarılması haberinden sonra General Nikolaos Trikoupis ile beraber çok sayıda general ve subayın teslim olduğu haberi alınmıştır¹²⁶⁹.

Yapılan muharebede Yunan Ordusu'ndan 508 subay, 4.985 er, 5.000 tüfek, 12 top, 10 makineli tüfek 1.000 sandık topçu mermisi, 700 hayvan ele geçirilmiştir. General

¹²⁶⁶ Bal, *a.g.t.*, s. 45.

¹²⁶⁷ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 67.

¹²⁶⁸ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 88.

¹²⁶⁹ Yunan komutanlarının yakalanışı sırasında geçen diyaloglar için bkz. Özgen, *a.g.e.*, ss. 110-111.

Nikolaos Trikoupis, askerlerinin savaşa devam etmeyeceklerini anlamış, yaptığı tüm ikazlara rağmen teslim olmaya hazır birliklerine müdahale edememiştir. 2 Eylül 1922 tarihinde Uşak yakınlarında Yunan Başkomutanı General Nikolaos Trikoupis, 2. Yunan Kolordu Komutanı General Kimon Digenis, 2. Yunan Kolordu Kurmay Başkanı Albay Yuvanis, 13. Yunan Tümen Komutanı Albay Vandelis de dahil olmak üzere 300 kadar Yunan subayı ve 5.000'den fazla Yunan eri esir alınmıştır. Trikoupis; “ ... *Bu acıklı durumda kalınca, büyük bir üzüntüyle top ve makineli tüfeklerin tahrip edilmesini emrettim ve bu emrim yerine getirildi. Mevcut subaylar bana askerlerin takındığı tavır hakkında imza verdiler (bu husustaki rapor bilahare General Konstantinos Aenias Mazarakis'in riyasetindeki Tahkik Komisyonuna verildi) ve Türk süvarilerinin hatlarımıza yaklaşıp, mukavemet gösterdiğimiz takdirde askerlerin kesileceğini anlayınca beyaz bayrak çekmek mecburiyetinde kaldık.*” cümleleriyle teslim oluşlarını anlatmıştır¹²⁷⁰.

Dumlupınar'dan sonra Türk birlikleri, her tarafta çekilen, kaçan Yunanlıların arkasından saldırmışlardır. Daha Dumlupınar'da çatışmalar devam ederken, Kütahya - Alayunt istikametine yönelen birlikler, oralarda rastladıkları Yunan birliklerini dağıtmışlardır. Kocaeli Grubu da Bursa istikametine baskı yapmıştır. 2. Ordu, Murat Dağı kuzeyinden Manisa genel istikametine hareket etmiştir. Sonra güneyde Uşak - Alaşehir - Salihli genel istikametine de yönelmiştir. 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetini takipte etmiştir. 3. Süvari Tümeni ve Menderes Müfrezeleri daha güneyden Sarayköy'den İzmir genel istikametine yönelmişlerdir. Özetle, Yunan Ordusu artık yok olmuş olsa da Dumlupınar'dan çekilen General Athanasios Frangou Grubu Murat Dağları üzerinde (Hasan Dede Tepesi'yle Kaplangı Dağı arasında) bir cephe tutmuştur. Demir yolunun kuzeyindeki Halaçlar Tepesi 7. Yunan Tümeniyle tutulmuştur. Hasan Dede'yi de Nikolaos Plastiras Müfrezesi tutmuştur. Fakat 1. Kolordu daha 30 Ağustos 1922 akşamı bu mevzilerin karşısına varmış, hemen muharebe başlamıştır. Hatta arada Athanasios Frangou bir gece hücumunda başarı da kazanmıştır¹²⁷¹.

31 Ağustos 1922 tarihinde gün doğarken Kaplangı Dağı'na Türk taarruzu başlamıştır. 1. Kolordu Komutanı en ileri saflarda bulunmuştur. Neticede Kaplangı Dağı Muharebeleri'nde Türk ve Yunan kuvvetleri arasında 3 kez el değiştirmiştir. Yunan

¹²⁷⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 73-74.; Bal, *a.g.t.*, ss. 45-46.; Selek, *a.g.e.* 2020, s. 1015.

¹²⁷¹ Aydemir, *a.g.e.*, ss. 489-490.

kuvveti 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da perişan bir şekilde Uşak istikametine çekilmiştir. Daha güneş batmadan da Türk birlikleri, 20 km'lik bir yürüyüşle Uşak önüne vararak Uşak kurtarılmıştır. 2 Eylül 1922 tarihinde Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhı Uşak'a nakledilmiştir. Dumlupınar'dan çekilen Athanasios Frangou'un emrinde 30.000 piyade, 2.000 süvari ve 68 top mevcudu bulunurken, bunlardan 5.000 kişi kaybettikleri anlaşıldığına göre ve Dumlupınar'dan sıyrılan General Nikolaos Trikoupis Grubu'nun da katılmasıyla yine ortada 35-40 bin kişilik bir Yunan kuvveti hareket halinde olmuştur. 7.500 kişilik 15. Yunan Tümeni de Gediz'e doğru hareket etmiştir. Kuzey bölgesinde Afyonkarahisar - Eskişehir cephelerinden Bursa istikametine çekilen 50.000 kadar Yunan kuvveti vardır. O günlerdeki durumu anlatan askeri yazılar ve eldeki vesikalar bunları doğrulamaktadır. Yunan Başkomutanlığı bu kuvvetleri İzmir batısına çekerek orada bir müdafaa cephesi kurmak çabasında olduğu düşünülmüştür. Fakat Dumlupınar'dan sonra Yunan askerinin maneviyatı çökmüştür. Yunan Ordusu'nda disiplin kalmamıştır. Ast ve üst münasebetleri tamamen sarsılmıştır. Özetle, Yunan kuvvetleri can kaygısına düşmüşlerdir¹²⁷².

Batı Cephesi Komutanlığına alınan 5. Süvari Kolordusu, Cephe Komutanlığından bir emir gelmeyince 1. Ordu emrine göre hareketine devam etmiştir. 5. Süvari Kolordusu, Yunan kuvvetinin gerilerine düşmek için, 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle Selendi istikametine yürümüştür. 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni vadi yolundan çoğu zaman birerli kolda ve hayvanlar yedekte olarak bütün gece ve 3 Eylül 1922 tarihinde yürüyüşüne devamla saat 11.45'te Selendi'ye gelmiştir. 1. Süvari Tümeni, 5. Süvari Kolordusu'na durumu bir raporla bildirerek Selendi Çayı ile Gediz Nehri'nin birleştiği noktadaki Papuçlu (Papuççu, Pabuççu)¹²⁷³ köyüne gelerek 3 Eylül 1922 gecesini burada geçireceğini, eğer 5. Süvari Kolordusu'ndan başka bir emir alamazsa 4 Eylül 1922 tarihinde Kula batısındaki Sandal üzerinden Alaşehir Ovası'na ineceğini bildirmiştir. 1. Süvari Tümeni; yürüyüşüne devamla 3 Eylül 1922 tarihinde saat 19.00'da Papuçlu'ya gelerek konmaya geçmiştir. 2. Süvari Tümeniyle irtibat kurmuştur. 1. Süvari Tümeni 2 Eylül 1922 tarihinde ve 3 Eylül 1922 tarihinde hiçbir Yunan kuvvetine tesadüf etmemiştir. Yalnız Kula'ya giden keşif kolunun halktan ve çetelerden aldığı bilgiye göre Kula'da çok az Yunan kuvveti bulunduğu ve Kula'nın etrafını saran Türk çetelerin

¹²⁷² Aydemir, *a.g.e.*, ss. 489-490.

¹²⁷³ Yaygın kullanımı Papuççu ya da Pabuççu olmasına rağmen günümüzde Papuçlu olarak geçtiği için "Papuçlu" kullanılmıştır.

verdiği 24 saatlik boşaltma süresine Yunanlıların uydukları anlaşılmıştır. Bu bilgi 1. Süvari Tümeni'ne geç vakit ulaştığından Kula'nın işgali 4 Eylül 1922 gününe bırakılmıştır¹²⁷⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 3 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ne Papuçlu köyü batısında Karakaya'da toplanmasını ve harekâta hazır bulunmasını istemiştir. 3 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00'de Sirke'ye gelen 2. Süvari Tümeni 1. Süvari Tümeni'yle irtibat sağlamıştır. 5. Süvari Kolordu birlikleri 3 Eylül 1922 tarihinde Yunan kuvvetlerine rastlamamıştır¹²⁷⁵.

1. Kolordu Komutanlığının Kula'dan 4 Eylül 1922 tarihinde¹²⁷⁶ saat 13.30'da 57. Tümen Komutanlığına gönderdiği emirde; 5. Süvari Kolordusu'nun 4 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'daki raporuna göre Kula'nın 10 km güneybatısında 1055 rakımlı Tepeyle Kuruca'nın güneyindeki sırtlarda 4 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'e kadar Yunan kuvvetinin zayıf birliklerinin bulunduğu, sokulan zayıf Türk birliklerine tüfek ve bomba ateşi açtıkları bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Mersinli üzerinden Salihli Ovası'na ilerlemekte olduğundan bahsi geçen Yunan kuvvetini imha etmek üzere hemen 57. Tümeni'nden bir takım topçunun, 1-2 tabur piyadenin sevk edilmesi istenmiştir¹²⁷⁷.

5. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 4 Eylül 1922 sabahı Gediz ve Selendi Çaylarının birleştiği noktada olan Papuçlu köyüne gelmiştir. Tümenler de emredilen yerlerde toplanmıştır. 3 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu'dan verilen takibe devam edilerek en geç 4 Eylül 1922 akşamına kadar Alaşehir'e varılmasını isteyen emrini 2. Süvari Tümen Komutanı okumuştur. 2. Süvari Tümeniyle birlikte 1. Süvari Tümeni'nin keşif bölüğü de Kula'ya girmiştir. Papuçlu köyünde bulunan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Kula'nın alındığını 4 Eylül 1922 tarihinde saat 7.40'da Batı Cephesi Komutanlığına bildirmiş ve Yunan kuvvetinin Alaşehir hattında da beklemeyerek hiç olmazsa Milne Hattı'na kadar çekileceğini düşünerek 4 Eylül 1922 tarihinde saat 8.30'da tümenlere verdiği emirde; *"1. Süvari Tümeni, Kula - Sandal - Menye üzerinden Salihli ile Alaşehir arasına inecek ve Salihli doğusuna yanaşacak. 2. Süvari Tümeni, Kula - Alaşehir şosesiyle dağları aştıktan sonra Mantarlı üzerinden ve Alaşehir Çayı kuzeyinden hareketle 1. Süvari Tümeni'ne yanaşacak. 14. Süvari Tümeni 2. Süvari Tümeni'ni takip*

¹²⁷⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 91.

¹²⁷⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 91-92.; Bal, a.g.t., s. 47.

¹²⁷⁶ 1. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-16.

¹²⁷⁷ Çalışlar, a.g.e., s. 96.

edecek.” denmiştir. 1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 11.15’te Kula üzerinden Gökçeören (Menye)¹²⁷⁸ istikametinde yürüyüşüne devamla Salihli - Alaşehir istikametlerine birer keşif bölüğü göndermiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00’te Gökçeören’e ve 4 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30’da Mersinli’ye vardığı zaman, 21. Süvari Alayı’nı Salihli’nin hemen doğusunda tesadüf edeceği Yunan birliğini esir veya imha etmek ve Alaşehir - Salihli arasındaki yolu örtmek göreviyle ileriye sürmüştür¹²⁷⁹.

1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 18.30’da yürüyüşe geçmiştir. Koçuk Deresi’nden çıktıktan sonra Alaşehir - Salihli arasındaki ova köylerinin yandıklarını görmüştür. 1. Süvari Tümen kolbaşısı ile 4 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30’da Durasilli’nin 1,5 km doğusuna geldiğinde, 21. Süvari Alayı’nın Durasilli’de muharebe ettiğini ve Yunanlıları kuşatmak üzere taarruz etmekte olduğunu görmüştür. 1. Süvari Tümeni takviye birlikleri yetişmeden, 21. Süvari Alayı taarruzuna devamla Yunan kuvvetlerini atıp köyü işgal etmiş ve köyde birkaç eve doldurulmuş olan halkı yanarak ölmekten ve köyü de yanmaktan kurtarmıştır. Yunan kuvveti köyde yalnız iki ev yakacak kadar fırsat bulabilmiştir. Vaktin gecikmesi ve birlikler ile hayvanların yorgun olması sebebiyle 1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 gecesini Durasilli’de geçirmeye karar vermiştir. Halkı ve köyü yakmak isteyen Yunan kuvvetlerinin arasında Ethem çetesinden 40 - 50 süvariden ibaret bir grubun da bulunduğu anlaşılmıştır. Bu çetedekiler Taytan köyüne kaçmışlardır. Yunan kuvvetleri iki süvari bölüğü ile takip edilmiştir. Kısa bir muharebeden sonra bu köy de kurtarılmıştır. Bölükler 4 Eylül 1922 gecesini Taytan’da, 1. Süvari Tümeni’de Durasilli’de geçirmiştir¹²⁸⁰.

4 Eylül 1922 tarihinde Mürettep Süvari Tümeni’nin subay keşif heyeti, Yunan kollarının Pazaryeri istikametinde bir tümen kadar kuvvetle çekildiğini bildirmiş, temas sağlandığında açılan makineli tüfek ateşi baskısıyla çekilmeye müdahale edilemeden Yunan kuvvetleri Pazaryeri’ne çekilebilmiştir. Takip harekâtının en zorlu günlerinden birisi olan 4 Eylül 1922 tarihinde Salihli bölgesindeki şiddetli çarpışmalara sahne olmuştur. Bölgede Yunan kuvvetinin dinlenmede olduğu haberi alınınca Yunan süvari tümenine baskın planlayan 1. Süvari Tümeni birlikleri, kayıp vermesine rağmen sokak muharebeleri ile Yunan birliklerine ağır zayıat verdirmiştir. Ancak Nikolaos Plastiras

¹²⁷⁸ Yaygın kullanımı Menye olmasına rağmen günümüzde Gökçeören olarak geçtiği için “Gökçeören” kullanılmıştır.

¹²⁷⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 93.

¹²⁸⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 93-94.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 202.

Müfrezesi ve bir grup süvari ile Çerkez Ethem kuvvetlerinin istasyon tarafına taarruza geçmesiyle zor durumda kalan 11. Süvari Alayı geriye çekilmek zorunda kalmış, 1. Süvari Tümeni'nin diğer birlikleri takviyede yetersiz kalmıştır. Yunan kuvvetlerini takviye maksadıyla katarla yeni birlikler getirilmiş, 1. Süvari Tümeni birlikleri Yunan taarruzlarına karşı koyamamıştır. Elinde takviye kuvvet kalmayan 1. Süvari Tümeni, 14. Süvari Tümeni'nden takviye istemiş, bu maksatla 54. Süvari Alayı gönderilmiştir. İlerleyen saatlerde önemli bir hareket görülmeyince 1. Süvari Tümeni Taytan bölgesinde 4 Eylül 1922 gecesini geçirmiştir¹²⁸¹.

4 Eylül 1922 akşamı 5. Süvari Kolordu karargâhı Kula'da, 1. Süvari Tümeni Durasilli - Taytan'da konuşlanmıştır¹²⁸². Yunan Güney Grubu, 4 Eylül 1922 akşamı büyük kısmı ile, Alaşehir doğusunda bulunmakta, yancılılarıyla da kuzeyde Kula, güneyde Buldan istikametlerini korumaktadır. 5. Süvari Kolordusu, 4 Eylül 1922 sabahı Kula'yı alarak, 1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı 5 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Salihli'ye girerek Yunan kuvvetinin geri çekilme yollarını kesmiştir. Bu alayın Yunan kuvvetinin büyük kısmının Salihli'ye doğru çekilmekte olduğundan haberi olmamıştır. Ağaçlar arasında zafer neşesi içinde dinlenirken, Yunan kuvvetinin taarruzuna uğramışlardır. Nikolaos Plastiras, kendi büyük kısmını, Salihli'den Ahmetli'ye yürütmeyi başarmıştır. Bu başarısızlıkta, süvari alayının, emniyet tertibi almaması kadar, 1. Süvari Tümeni'nin etkisi büyük kısmının vaktinde yetişememesi ve 14. Süvari Tümeni'nin de geç kalmasının tesiri büyük olmuştur. Zayıf bir süvari alayı Yunan öncüsünü durdurmayı başarırca bile, geriden gelen büyük kısmı tutamazdı. İki süvari tümeninin geç kalması büyük bir fırsatın kaçmasına neden olmuştur¹²⁸³.

1. Kolordu Komutanlığı 5 Eylül 1922 tarihinde 14., 15., 57., Mürettep Süvari Alayı, 1. Kolordu Topçu Komutanlıklarına ve 1. Ordu ve 2. Kolordu, 5. Süvari Komutanlıklarına çektiği 49 numaralı Kolordu emrinde; 5 Eylül 1922 tarihinde güneşin batmasıyla beraber Salihli kasabasının 1. Süvari Tümeni tarafından işgal edildiğini ifade etmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Alaşehir'den batıya doğru çekilen ve kuvveti iki tümenden fazla tahmin edilen bir Yunan yürüyüş koluna taarruz ettiğini söylemiştir. Yunan kuvvetinin bazı birlikleri güneye doğru dağlara attığını belirtmiştir. Yunan

¹²⁸¹ Bal, *a.g.t.*, s. 47-48.; Özgen, *a.g.e.*, s. 113.

¹²⁸² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 116.

¹²⁸³ Belen, *a.g.e.*, 1970, ss. 88-89.; Kollu, *a.g.m.*, s. 547.; TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126.

kuvvetinin yürüyüş kolunda bazı araba ve otomobillerin ateşe verildiğinin görüldüğünü vurgulamıştır¹²⁸⁴.

Batı Cephesi Komutanlığı, 5. Süvari Kolordusu'nun karşısından çekilen Yunan kalıntılarını esir veya imha etmek ve bütün kuvvetiyle İzmir istikametine yürümek görevini bildiren emrini 4 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'te 5. Süvari Kolordu Komutanlığı Kula'da almıştır. Kula'nın 10 km güneyindeki Gökdere - Taşlı Tepe hattında 23. Yunan Alayının olduğu tespit edilmiştir. 23. Yunan Alayı 2. Süvari Tümeni'nin zayıf kuvvetleriyle ateş muharebesi yapmıştır¹²⁸⁵. 4/5 Eylül 1922 gecesini 1. Süvari Tümeni Durasilli'de, 2. Süvari Tümeni Kemaliye (Mendehure)'de¹²⁸⁶, 14. Süvari Tümeni Gökçeören'de geçirmişlerdir. 4 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'ndan aldıkları emre göre, 1. Süvari Tümeni Salihli'ye, 2. Süvari Tümeni Mantarlı'ya kadar inerek oradan 1. Süvari Tümeni'ne yanaşacak ve 14. Süvari Tümeni de 1. Süvari Tümeni'ni takip edecektir. Süvari tümenleri 5. Süvari Kolordusu'ndan başka emir almayınca 5 Eylül 1922 sabahı harekete geçmiştir.

1. Süvari Tümeni Komutanı, Yunan kuvvetinden kaçan halktan; *“Salihli'nin 2 km doğusunda Yunan Süvari Tümeni'nden 1.500 kadar erin istirahatte olduğunu, Alaşehir'den trenle Plastras Müfrezesi'nin Salihli'ye geldiğini”* öğrenmiştir. Salihli doğusundaki Yunan Süvari Tümeni'ne baskın yapmak için Karaoğlanlı üzerinden Salihli'ye 5 Eylül 1922 tarihinde saat 00.15'de hareket etmiştir. 11. Süvari Alayı önde, 10. ve 14. Süvari Alayları ile bağlı birlikler ve topçu büyük kısım olarak ilerlemeye başlamışlardır. 21. Süvari Alayı sol yancı olarak, Yenipazar köyünün doğusundaki sırtları tutup Alaşehir istikametini kapamaya ve demir yolunu tahrip etmek için görevlendirilmiştir. 1. Süvari Tugay Komutanı öncü ile beraber olduğu söylenmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 7.30'da Kirveli köyüne geldiğinde Salihli'nin boşaltılmakta olduğu görülünce öncü, yürüyüşünü hızlandırarak, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 8.15'te Salihli'ye girmiştir. Sokak muharebesi başlamıştır. Bu sırada 1. Süvari Tümen Komutanı Karaoğlan köyünün batı kenarına varmıştır. Buradan, Yenipazar istikametine giden 21. Süvari Alayı'na; *“sağ kanadını Salihli'ye doğru uzatmasını ve doğu istikametini keşfettirerek ihtiyatını doğuda bulundurmasını”* emretmiştir. Salihli'ye giren 11. Süvari

¹²⁸⁴ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:43, Sayı:98, Genelkurmay Basımevi, Ankara Haziran 1994, s. 15-17.

¹²⁸⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 119-120.

¹²⁸⁶ Yaygın kullanımı Mendehure olmasına rağmen günümüzde Kemaliye olarak geçtiği için “Kemaliye” kullanılmıştır.

Alayı sokaklardan ilerledikçe 1. ve 3. Yunan Süvari Alaylarının ateşleriyle karşılaşmıştır. 11. Süvari Alayı, kayıplara önem vermeyerek sokak muharebesi yapı yapı istasyona kadar ilerlemiştir. İstasyonda karşılaştığı 5/42. Evzon Alayı'nın bir taburu ile Yunan Kolordu İstihkam Taburu'na büyük bir cesaretle taarruz ederek onları dağıtmış ve istasyonu da ele geçirmiştir. 11. Süvari Alayı'nın bu hareketleri çok hızlı olmuş ve Yunan kuvvetleri tamamıyla baskına uğramışlardır. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da Salihli güneyindeki bağlardan Yunan kuvvetinin bir süvari alayı ile 5/42. Evzon Alayı'ndan kurulmuş olan Nikolaos Plastiras Müfrezesi'nin iki taburu ve bağlarda bulunan Ethem çetesinin adamları istasyona taarruza başlamışlardır. 1. Süvari Tugay Komutanı 1. Süvari Tümeni'nden yardım istediye de Salihli doğusundaki bahçelerde yönünü kaybettiğinden 1. Süvari Tugayı emrine gönderilen 10. Süvari Alayı henüz 1. Süvari Tugayı'na katılamamıştır. Takviye alamayan 11. Süvari Alayı muharebe ede ede doğu istikametine çekilmeye başlamıştır. 11. Süvari Alayı beş saat kadar istasyon civarında sarılı kalmıştır. Yunan kuvveti, 11. Süvari Alayı'nın şiddetli ateşleri karşısında fazla zayıat vermelerine rağmen taarruzlarına devam etmişlerdir. 1. Süvari Tümen Komutanı, elindeki yedek kuvveti olan 14. Süvari Alayı ile Karaoğlanlı batı kenarında bulunduğu halde, 11. Süvari Alayı'nı zamanında takviye edememiştir. Yenipazar istikametinde ilerleyen 21. Süvari Alayı da demir yolunda muharebeye tutuşmuştur. 1. Süvari Tümeni'nin üç toplu bataryası Karaoğlanlı batısında mevzilenmiş ve her iki tarafa yardım yapmıştır¹²⁸⁷.

Bu sırada 10. Süvari Alayı gelip 1. Süvari Tugayı'na katılmıştır. 1. Süvari Tugay Komutanı, 10. Süvari Alayı'nı, 11. Süvari Alayı'nın güneyinden istasyon ve güneyi istikametine sürmüştür. Fakat Yunan kuvvetinin şiddetli ateşi karşısında ilerleyememiş, muharebe şiddetli olmuştur. Yunan kuvveti de gittikçe çoğalmıştır. Mevcutları ancak 250'şere inmiş olan iki süvari alayının, Yunan kuvvetinin bir süvari alayı ile dört piyade taburu kuvvetine karşı taarruzu ve başarısı imkânsız hal almıştır. 1. Süvari Tümen Komutanı yanındaki 14. Süvari Alayı'nın makineli tüfek bölüğü ile bir süvari bölüğünü 1. Süvari Tugayı'nın sol yanına güneydoğusuna 1. Süvari Tugay emrine, alayın diğer iki süvari bölüğünü de 21. Süvari Alayı ile 1. Süvari Tugayı arasındaki boşluğu kapatmaya göndermiş ise de üstün Yunan kuvvetleri karşısında bunların da bir faydası olmamıştır. Yenipazar bölgesindeki 21. Süvari Alayı da demir yolu civarında rastladığı Yunan kuvvetine taarruza başlamıştır. Ancak, zaman geçtikçe Yunan kuvvetleri artmıştır. Bu

¹²⁸⁷ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 120-121.

yüzden alayın taarruzu durmuştur. Bununla beraber, Salihli'ye giden Yunan kuvvetlerini ateş altına alınmıştır. Bu çekilenlerin bir kısmı güney yöndeki dağlara kaçtıysa da diğer bir kısmı alayın karşısında mevzilenerek karşı koymaya başlamışlardır. 1. Süvari Tümen Komutanı 5 Eylül 1922 tarihinde saat 9.30'da durumu 5. Süvari Kolordusu'na bildirerek 2. Süvari Tümeni'nin Salihli'ye hemen yetiştirilmesini istemiştir. 21. Süvari Alayı 5 Eylül 1921 tarihinde saat 10.05'te 1. Süvari Tümeni'ne; *“Yunan kuvvetlerinin aralıksız Salihli istikametine geçmekte olduklarını, kol nihayetinin henüz görünmediğini, bir kısmının ateşlerimiz altında güneydeki dağlara dağılık olarak kaçtıklarını ve bir kısmının ise demir yolunda mevzi aldığını, saat 10.00'da Alaşehir'den gelen bir katarın Salihli'ye geçtiğini”* bildirmiştir. Bu katarla Salihli'ye gelen kuvvet Salihli'de muharebe eden Yunan birliklerini takviye etmiştir. Bu durum üzerine 1. Süvari Tugayı Salihli'nin doğu çıkığına çekilmiş ve 1. Süvari Tümen topçusu piyade ateşi altında kalmıştır. Yunan kuvveti 21. Süvari Alayı ile 1. Süvari Tugayı arasında meydana gelen boşluğa girmişlerdir. Salihli'nin doğu çıkığında bulunan 1. Tugay Komutanı 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.00'de Salihli'nin ve istasyonun tekrar ele geçirilmesi için 1. Süvari Tümeni'nden topçu ateşi yardımı istemiştir¹²⁸⁸.

Yukarıdaki raporu alan 1. Süvari Tümen Komutanı, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.40'ta 5. Süvari Kolordusu'na, 2. ve 14. Süvari Tümen Komutanlarına yazdığı raporda; *“Salihli kasabası 1. Tugay'ın elinde; 21. Süvari Alayı eski yerinde, 14. Süvari Alayı Tugay ile 21. Süvari Alayı arasındadır. Düşman, kendi yürüyüş kollarının çekilmesini sağlamak için Alaşehir'den trenle gelen en az iki piyade alayı ve iki batarya ile 14. Süvari Alayı'nun yanına taarruz etti, bu durum karşısında alay biraz kuzeye çekildi. Bunlardan başka; Alaşehir'den batıya giden Yunan kolları 21. Süvari Alayı'nın sol yan ve gerilerine ilerlemektedir. Henüz kolbaşısı ile Durasilli'ye gelen 14. Süvari Tümeni 21. Süvari Alayı'nı da emrine alarak, sol yan ve geriden taarruz eden Yunan kollarına taarruz etmesinin, 2. Süvari Tümeni'nin düşman yan ve gerilerine taarruz etmek üzere 1. Süvari Tümeni emrine verilmesinin uygun olacağını, Kasaba evlerini savunan Yunanlılara karşı kullanılmak üzere Kolordu Sahra Topçu Taburu'nun ivedi olarak 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmesini, ancak bu tarzda hareket edilirse yolun tıkanacağını ve bu suretle Yunanlıların Salihli ve doğusunda durdurulacağını”* bildirmiştir¹²⁸⁹.

¹²⁸⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 121-122.

¹²⁸⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 121-122.

5 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00’da Durasilli’ye gelmiş olan 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.00’de bu raporu alınca durumu şu şekilde değerlendirmiştir: “*Alaşehir’den gelen düşman kuvveti kesin olarak bilinmemekle beraber önemli bir kuvvet olduğu anlaşılıyor. 1. Süvari Tümeni bütün kuvvetiyle muharebeye girmiştir, ihtiyatı bile 14. Süvari Tümeni’nden istiyor. 2. Süvari Tümeniyle hala irtibat yok. Böyle bir durumda 14. Süvari Tümeni’ni birdenbire muharebeye sokmayıp durumun biraz aydınlanmasını beklemek uygundur.*” denmiştir. Buna göre, 14. Süvari Tümeni’nden yalnız bir süvari alayının 1. Süvari Tümeni emrine verilmesini kararlaştırmış ve Durasilli’ye gelen 14. Süvari Tümeni’ne bir alayının Karaoğlanlı’ya, 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmesini emretmiştir¹²⁹⁰.

4 Eylül 1922 gecesini Gökçeören’de geçiren 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00’te, önde 54. Süvari Alayı olduğu halde, 34. Süvari Alayı, Topçu, 3. ve 5. Süvari Alayları sırası ile Mersinli - Durasilli - Salihli yoluyla hareket etmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.30’da Durasilli’ye gelmiştir. Durasilli’de Salihli istikametinden top sesleri gelmekteydi. Bu sırada, 14. Süvari Tümen Komutanı, 1. Süvari Tümen Komutanı’nın 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.40’ta yazılmış raporunu almıştır. Hemen 54. Süvari Alayı’nı 1. Süvari Tümeni emrine Karacaoğlanlı’ya göndermiştir. 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.35’te 5. Süvari Kolordusu’nun emrini almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa bu emirde; “*14. Süvari Tümeni’nin geç kalması yüzünden 1. Süvari Tümeni’nin Salihli’de kazandığı başarıyı tamamlayamadığını*” belirtmiş ve “*kolbaşındaki alayın ivedi olarak 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmesini ve bu alay vasıtasıyla düşman hakkında esaslı bilgi edinerek Kolordu’ya bildirilmesini*” istemiştir. Ayrıca, yine 5. Süvari Kolordusu emriyle, 3. Süvari Alayı’ndan bir keşif bölüğü küçük Yunan müfrezeleri tarafından yakılmakta olan köylerin yanmasını önlemek ve keşif göreviyle 1. Süvari Tümeni’nin kuzeyindeki bölgeye göndermiştir¹²⁹¹.

14. Süvari Tümen Komutanı, 1. Süvari Tümeni’nin raporundaki bilgi ve isteklere dayanarak, 54. Süvari Alayı’ndan sonra, 14. Süvari Tugay Komutanı emrindeki 34. ve 5. Süvari Alaylarını, 21. Süvari Alayı’nı takviye etmek üzere, Yenipazar istikametine göndermiştir. Kendisi 3. Süvari Alayı ve iki topçu bataryası ile Durasilli’de kalmış ve durumu 5. Süvari Kolordusu’na bildirmiştir. Yenipazar istikametine doğru giden 14.

¹²⁹⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122.

¹²⁹¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122-123.

Süvari Tugay Komutanı, 34. Süvari Alayı'nı 21. Süvari Alayı'na yanaştırmıştır. 5. Süvari Alayı'nı doğu yan gerisinde yedekte bulundurmuş ve 21. Süvari Alayı'nı da emrine almıştır. 1. Süvari Tümeni emrine giden 54. Süvari Alayı önce Salihli kuzeyinde yedek olarak bulundurulmuştur. Sonra, bölükleri ayrı ayrı ileriye gönderilerek alaylar arasındaki boşluklar kapatılmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin elinde yedek olarak yalnız bir bölük kalmıştır. Tümen cephesinde akşama kadar önemli bir olay olmamıştır. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'dan itibaren 1. Süvari Tümeni kesiminde önemli bir Yunan kuvveti kalmadığından, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 19.10'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri gereğince tümen Salihli kuzeyinde Taytan - İhsaniye - Havlı bölgesinde toplanarak geceyi orada geçirmiştir¹²⁹². 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'da 5. Süvari Kolordusu'na verdiği raporda; *“Yeşilkavak istasyonu güneydoğusundaki düşmanın bir taburu olup, istasyona ilerlediğini, ayrıca Yunanlıların 14. Süvari Tugayla 1. Süvari Tümeni arasına girdiğini, bu şartlar altında Salihli'ye karşı zayıf bir kuvvet bırakarak kuzeye çekilmeyi”* teklif etmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, bu sıkışık durumda muharebeyi kesmeyi uygun bulmayıp araya girmek isteyen Yunan kuvvetine 14. Süvari Tugayıyla taarruz edilmesini emretmiştir. Buna rağmen, 14. Süvari Tugay Komutanı, 34. Süvari Alayı'nın 21. Süvari Alay cephesini teslim aldığı, 54. Süvari Alayı'nın 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmiş bulunduğunu, alayları toplayıp taarruz etmenin zamana muhtaç olduğunu, ortalığın da kararmaya başladığını ve taarruza imkân kalmadığını düşünerek 14. Süvari Tugay'ını çekmeye başlamıştır. 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 gecesini Durasilli'de toplanmıştır. Yem ve su tedariki yeterli olmadığından, 14. Süvari Tümeni'nin civar köylerde gecelemeğini 5. Süvari Kolordusu'na teklif ettiyse de bu istek kabul edilmemiştir. 1. Süvari Tümeni emrindeki 54. Süvari Alayı 5 Eylül 1922 gece yarısı gelip 14. Süvari Tümeni'ne katılmıştır¹²⁹³.

Batı Cephesi Komutanlığının 4 Eylül 1922 akşamı 5. Süvari Kolordusu'na Salihli bölgesini ele geçirmesi için verdiği bilgide; *“Telsiz emri İstanbul'daki İngiliz işgal birlikleri karargâhı tarafından telsiz dinlemesi yoluyla öğrenilmiş ve İngiliz Komutanlığı da bu bilgiyi hemen İzmir'deki Yunan Küçük Asya Ordu Komutanlığına bildirmiş”* ifadelerine yer verilmiştir. Komutanlık da haberi hızlı bir şekilde General Athanasios Frangou'ya aktarmıştır. Tehlikeyi gören General Athanasios Frangou, 4/5 Eylül 1922

¹²⁹² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122-123.

¹²⁹³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 123-124.

gecesi, iki günden beri Menderes Nehri bölgelerinden çekilerek geride toplanan süvari tümenini süratle Salihli'ye göndermiş Albay Nikolaos Plastiras Müfrezesi'ni de takviye ederek 4 Eylül 1922 gecesi trenle Alaşehir'den Salihli'ye doğru yola çıkarmıştır. Yunan süvari tümeni daha önce gece gelip savunma düzeni almasına rağmen, 5 Eylül 1922 sabahının alacakaranlığında 1. Süvari Tümeni'nin baskını ile yine de şaşırması ve karmakarışık çekilmek zorunda kalmıştır. Bir hamlede Salihli'yi ele geçiren 1. Süvari Tümeni, henüz yerleşmeye vakit bulamadan toparlanan Yunan süvarileri, Albay Nikolaos Plastiras kuvvetleri ve yetişen Çerkez Ethem atlılarının karşı taarruzları ile az önce ele geçirdiği kasabayı kaybetmiştir. Geriden yetişen 14. Süvari Tümeni'nin yardımına rağmen 5 Eylül 1922 akşamına kadar süren çarpışmalarda Salihli ele geçirilememiş ve 4 Eylül 1922 gecesinden beri Alaşehir'den çekilmekte olan Athanasios Frangou kuvvetlerinin bu gidişi durdurulamamıştır¹²⁹⁴.

Fahrettin Paşa, 5 Eylül 1922 tarihinde birliklerine Salihli yönünde ilerleme emri vermiştir. Birliklerine; *“Sabaha karşı süvarilerimiz Akdeniz havasını almaya ve kendilerini İzmir kapılarında görmeye başlamışlardı. Yüksek sesle memleket havaları ve zafer şarkıları söylüyorlar, sesleri sabahın temiz rüzgarlarına karışıyor, atların kişnemeleri ve nal sesleri de bu ahengi tamamlıyordu.”* hâkim olan havayı anlatmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı önemli bir direnişle karşılaşmadan Salihli'yi ele geçirmiş, yürüdüğü 50 km'nin yorgunluğunu atmaya çalışırken güvenliği ihmal etmiştir. Bu sırada doğudan gelen bir Yunan birliğinin saldırısına uğramış, Tabip Yarbay Osman Bey ile Makineli Tüfek Üsteğmen Ermenekli Şükrü Ali Bey ve 22 er şehit olmuştur. Çatışmalar devam ederken Fahrettin Paşa da Salihli'ye varmış, Yunan birliğinin Salihli'yi terk etmesi sağlanmıştır¹²⁹⁵.

Uşak'tan sonra İzmir istikametinde ciddi bir muharebe olmamıştır. Takip kolları Gediz'i aldıktan sonra Alaşehir - Eşme - Simav taraflarına ilerlemişlerdir. O yürüyüşlerin birinde günde 45 km'lik bir yol alan 23. Tümen, hedefine mevcudunun ancak üçte biriyle varabilmiştir. İnönü - Eskişehir taraflarından çekilen Yunan kuvvetleri de Bursa önlerinde bocalamıştır. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Yunan kuvvetinin Milne Hattı'na bir direniş ihtimalini düşünerek, kuvvetlerini alabildiğine süratle ileri sürmüştür. 4/5 Eylül 1922 gecesi Türk Ordusu, Kula etrafına ve Alaşehir önlerine varmıştır. 1. Süvari Tümeni

¹²⁹⁴ Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 210-211.

¹²⁹⁵ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 347.

Salihli'ye girmiştir. Halbuki doğudan da Salihli üzerine büyük Yunan kuvvetleri çekiliyordu¹²⁹⁶.

5 Eylül 1922 tarihindeki olaya bakılacak olursa; 1. Ordu Komutanlığı 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da 5. Süvari Kolordusu'nun Alaşehir'e ilerlemesi emrini vermiştir. Bu emir İngiliz telsizleri tarafından da fark edilmiş ve İzmir'de bulunan Yunan karargâhına bildirilmiştir. Bu bilgiye dayanan General Frangou, 5. Süvari Kolordusu birliklerine tuzak kurmuştur. Yunan süvari tümeni Albay Nikolaos Plastiras Grubu'nu saldırı için Salihli'de hazırlayıp Alaşehir'deki Türk süvari tümenlerine yandan taarruz ederek çekilmesi tasarlamıştır. Ancak 1. Süvari Tümeni'nin beklenenden erken Salihli'ye varması üzerine plan uygulanamamıştır. Fakat 1. Süvari Tümeni'nin güvenlik tedbirlerin eksik olarak uygulanması ve fazla mola vermesinden dolayı General Frangou Grubu'nun kolayca çekilmesine yol açmıştır¹²⁹⁷.

1. Ordu Komutanlığının Alaşehir'den 6 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'dan sonra birliklerin 37 ve 38 numaralı Ordu emri gereğince yürüyüşüne devam edeceğine ilişkin 1. Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 5 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'den sonra 1. Kolordu, Mürettep Süvari Alayı vasıtasıyla 2. Süvari Tümeni Komutanlığından aldığı bilgide, 5 Eylül 1922 sabahında Alaşehir'den Salihli istikametine geri çekilen iki tümeni aşkın Yunan yürüyüş kolunun 5. Süvari Kolordusu tarafından sıkıştırıldığı ve muharebeye zorlandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak bazı Yunan birliklerinin güneydeki dağlara atıldığı belirtilmiştir. Bu Yunan yürüyüş kolundaki otomobil ve arabaların yakıldığı görülmüştür. 1. Süvari Tümeni'nin güneşin batmasıyla beraber Salihli'yi işgal ettiği ve Yunan kolbaşısını tehdit ettiği anlaşılmıştır¹²⁹⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de Durasilli'den birliklere verdiği emirde; *“1. Süvari Tümeni'nin Ahmetli istasyonunun 5 km kuzeyindeki Tatarocağı istikametine, 14. Süvari Tümeni Gediz Nehri kuzeyinden Pazarköy'e, bu tümen, 1. Süvari Tümeni Ahmetli civarında mukavemete uğrarsa yardım etmek üzere 1. Süvari Tümeniyle sıkı irtibatta bulunulmasını ve Gölarmara - Akhisar istikametine bir keşif bölüğü göndermesini, 2. Süvari Tümeni'nin Muhacir köyü istikametine ilerlemesini, Gediz nehri kuzeyi 14. Süvari Tümeni'nin keşif bölgesi*

¹²⁹⁶ Aydemir, a.g.e., s. 499.

¹²⁹⁷ Erikan, a.g.e., s. 604, Belen, a.g.e., 1983, s. 496.

¹²⁹⁸ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, s. 32-34.

olduğunu, Kolordu Komutanı'nın 1. Süvari Tümeni'ni takip edeceğini" bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 9.30'da Taytan'dayken, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Batı Cephesi'ne yazdığı raporda; *"Tümenlerin Gediz Çayı iki tarafından Turgutlu'ya yürüdüklerini, çünkü muharebede Yunanlıların çok kaybı olduğunu, Salihli'de 50 esirle iki top alındığını, kendi yaralılarının köylerde bırakıldığını, bunların bir an önce hastanelere sevkini"* bildirmiştir¹²⁹⁹.

1. Süvari Tümeni, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Taytan - Karayahşi (Karayaşlı)¹³⁰⁰ - Ataköy (Tatarocağı)¹³⁰¹ yoluyla hareket etmiştir. Salihli - Ahmetli demir yolu boyunca 10. Süvari Alayı'nı yancı olarak yürütmüştür. 6 Eylül 1922 tarihinde saat 14.05'te öncüdeki 14. Süvari Alayı Aptal'a varmıştır. 14. Süvari Alayı, buradan Bin Tepeler güney eteklerinde, Karayahşi kuzeybatısında ve Karayahşi güneyinde Gediz Çayı kenarında Yunan kuvvetlerinin bulunduğunu ve hepsinin bir alay kuvvetinde olduğunu görmüştür. Aptal'a yanaşan 1. Süvari Tümen birliklerine de Yunan kuvveti tarafından zayıf bir topçu ateşi açılmıştır. 1. Süvari Tümen Komutanı yanındaki 10. Süvari Alayı'na Sart İstasyonu'ndan daha ileri geçmemesini bildirmiştir. 14. Süvari Alayı'na da Karayahşi'den Yunan kuvvetine taarruz etmesini emretmiştir. 14. Süvari Alayı taarruzuna başlamadan, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'da Bin Tepeler'den ve Karayahşi batısından bir alay kadar bir Yunan kuvvetinin çekildiği görülmüştür. 6 Eylül 1922 akşamı 1. Süvari Tümeni Salihli'ye varmıştır. 1. Süvari Tümeni 6 Eylül 1922 gecesi Karayahşi - Aptal dolaylarında geçirmiştir¹³⁰².

6 Eylül 1922 akşamında 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetlerinin Marmara Gölü - Bin Tepeler - Karayahşi - Sarıkaya hattındaki önceden hazırladığı hatta 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle taarruz etmiştir. Yunan kuvvetinin bir kol ile Bin Tepeler - Belen köy ve iki kol ile Turgutlu (Kasaba)¹³⁰³ istikametine doğru geri çekilmekte olduğu anlaşıldığından 5. Süvari Kolordusu Turgutlu - Manisa ve Turgutlu - Kemalpaşa (Nif)¹³⁰⁴

¹²⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126-127.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 218.

¹³⁰⁰ Yaygın kullanımı Karayaşlı olmasına rağmen günümüzde Karayahşi olarak geçtiği için "Karayahşi" kullanılmıştır.

¹³⁰¹ Yaygın kullanımı Tatarocağı olmasına rağmen günümüzde Ataköy olarak geçtiği için "Ataköy" kullanılmıştır.

¹³⁰² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 128.; Belen, *a.g.e.*, 1983, s. 497.

¹³⁰³ Yaygın kullanımı Kasaba olmasına rağmen günümüzde Turgutlu olarak geçtiği için "Turgutlu" kullanılmıştır.

¹³⁰⁴ Yaygın kullanımı Nif olmasına rağmen günümüzde Kemalpaşa olarak geçtiği için "Kemalpaşa" kullanılmıştır.

yollarıyla Yunan kollarına taarruz görevi almıştır. 5. Süvari Kolordusu 6 Eylül 1922 akşamı; 1. Süvari Tümeniyle Karayahşi'de geçirmiştir¹³⁰⁵. Muharebe başladığında süvari tümenlerinde, 3.000 atının olduğu bilgisi verilmiştir. Bu miktarın muharebelerde daha azaldığı dikkate alınır, 20-25 bin mevcudu olan Yunan Güney Grubu'nun süvariler tarafından mağlup edilmesinin beklenmesi düşünülemezdi. Ancak, Yunan kuvvetinin 6 Eylül 1922 akşamına kadar oyalanması, 1. ve 2. Kolorduların yetişmelerini sağlayabilirdi. 6 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, Salihli batısında, Yunanlıların vaktiyle tahkim ettikleri Milne Hattı'na taarruz etmiştir. Yapılan taarruz sonucunda Milne Hattı'nın yalnız artçı kuvvetler tarafından tutulduğu anlaşılmıştır. Kısa bir direnişten sonra, bu Yunan artçıları batıya doğru çekilmiştir¹³⁰⁶.

1. Ordu Komutanlığının Salihli'den 7 Eylül 1922 tarihinde 1. Kolordu Komutanlığına çektiği sabah raporunda; 15. Tümen subay keşif kolunun 7 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'dan önce yazdığı raporuna göre; 1. Süvari Tümeni'nin Karayahşi ve Sart İstasyonu'nda olduğu ve süvarilerin hareket emri aldıkları bildirilmiştir¹³⁰⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetinin artçılarıyla (önceden tahkim edilmiş olan Bin Tepeler - Karayahşi - Bozdağ), Milne Hattı'nı tutmayıp Menemen Boğazı - Sabuncubeli - Manisa Dağı - Kemalpaşa hattını savunmak üzere çekildiklerini ve İzmir'i boşaltmaya kararlı olsalar bile bir iki gün bu hatta zaman kazanmak isteyeceklerini düşünmüştür. Gediz Vadisi, 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına elverişli değildir. Ova hem dardı hem de bahçelikler, fazla hendekleri ve özellikle ilerleme istikametine dikey geçen birçok dereler vardı ki, Yunan artçıları 5. Süvari Kolordusu'nu epey oyalayabilirlerdi. Aslında 5. Süvari Kolordusu'nun güneyinde 1. Kolordu'nun Atlı Takip Müfrezesi yanıştığından, bir tümeni ile Gediz Vadisi'nden, diğer iki tümeniyle Bin Tepeler - Büyükbelen (Belen-i Kebir)'den¹³⁰⁸ Manisa'ya inmeye karar vermiştir. 7 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te 1. Süvari Tümeni'ni Musaçalı - Tepeköy yoluyla Sinirli'ye ilerletmiştir. 1. Süvari Tümeni Musaçalı - Tepeköy yoluyla yürümüştür¹³⁰⁹.

¹³⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 142.

¹³⁰⁶ Kollu, *a.g.m.*, s. 547.

¹³⁰⁷ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 41-44.

¹³⁰⁸ Yaygın kullanımı Belen-i Kebir olmasına rağmen günümüzde Büyükbelen olarak geçtiği için "Büyükbelen" kullanılmıştır.

¹³⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 144-145.

7 Eylül 1922 tarihinde yürüyüş sorunsuz geçmiştir. Tümenler akşam emredilen bölgelere varmışlardır. Köylüler Yunan kuvvetinin Menemen Boğazı'nda tahkimat yaptığını duyduklarını söylemişlerdir. Akhisar'a sürülen süvari bölüğü Yunan kuvvetine tesadüf etmediğini, daha kuzeyde büyük bir Yunan kolunun Dikili istikametine geçmiş olduğunu ve bunun demir yolu köprülerini tahrip ettiğini bildirmiştir. Son bir ihtimal de Menemen - Manisa - Kemalpaşa Boğazlarında Yunan kuvvetinin direniş göstermesi ve İzmir'i kolay kolay bırakmak istememiştir. Her üç boğaz taşlık sarp dağların arasında kolay savunulurdu. Menemen tarafında toplanacak Yunan kuvvetlerinin Manisa ve Kemalpaşa Boğazlarını zorlayacak olan yorgun Türk Ordusu'na yandan bir karşı taarruz yapması da ihtimalden uzak değildi. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa tümenlerine 7 Eylül 1922 akşamı verdiği emirle, 8 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Manisa'ya ilerlemesini istemiştir¹³¹⁰.

1. Ordu Komutanı Yunan Ordusu'nun artık savunma gücünün kalmadığı ve takibin İzmir'e kadar devam edeceği kanısına varmıştır. Büyük bir şehirde birliklerin dağılmaması, disiplinin çabuk kurulması için her kolordunun şimdiden 200 mevcutlu seçme birer piyade bölüğü, birer süvari takımı hazırlamalarını emretmiştir. 1. Ordu karargâhı muharebe kademesi 6 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00'de Salihli'ye gelmiştir. Halktan yapılan soruşturmadan ve 5. Süvari Kolordusu'nun 6 Eylül 1922 akşamı yeni gelen raporundan; *"4 Eylül 1922 günü Alaşehir'den 2.500 -3.000 kadar piyade erinin parça parça Salihli'ye geldiği, çarşı ve Müslüman evlerini yağma ile çoluk çocuk ve kadınlara zulüm yaparak para topladıkları, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik'in de çetesıyla 5 Eylül 1922 günü Salihli'de buldukları, ahaliden aşar namıyla zahire topladıkları, 5 Eylül günü 1. Süvari Tümeni'nin Salihli'ye gelmesiyle yapılan muharebede birçok Yunan erinin öldürüldüğü, bu sokak muharebelerine Çerkez Ethem çetesinin de katıldığı, düşman Alaşehir'den gelen birlikler tarafından takviye edilince 1. Süvari Tümeni'nin kasaba dışına çekildiği öğrenildi."* denmiştir¹³¹¹. 7 Eylül 1922 tarihinde herhangi ciddi bir çatışma görülmemiş, 1. Süvari Tümeni Sınırlı'ya ulaşarak mola vermiştir¹³¹².

¹³¹⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 145.

¹³¹¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 147.

¹³¹² Bal, a.g.t., s. 49.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 8 Eylül 1922 tarihinde¹³¹³ saat 6.00'dan sonra Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşam raporunda; 1. Süvari Tümeni'nin, Bornova üzerinden 8/9 Eylül 1922 gecesi yürüyüşüne devam edeceğini söylemiştir¹³¹⁴.

7/8 Eylül 1922 gecesi Sinirli'de bulunan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, aldığı haberlerden Yunan kuvvetlerinin panik halinde İzmir istikametine doğru kaçtıklarını, kaçanların vapur beklediklerini, yabancı devlet donanmalarının İzmir Limanı'nda bulduklarını öğrenmiş ve bu haberleri Batı Cephesi ve 1. Ordu Komutanlıklarına bildirmiştir. Bu durum karşısında hiç vakit kaybetmeden gece gündüz takibe şiddetle devam edilmesine karar verilmiştir. Yunan kuvvetlerinin, artçıları ile hiç olmazsa Menemen Boğazı - Manisa Dağı - Kemalpaşa Boğazı'nı tutup zaman kazanmak isteyecekleri düşünülmüştür¹³¹⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, bu bakımdan ve piyade tümenlerinin Kemalpaşa Boğazı istikametinde ilerleyeceklerini bildiğinden, daha kuzeyden Menemen Boğazı - Sabuncubeli hattına ilerlemek kararına varmış ve 7 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'da; *“Yunanlıların Manisa batısına, bir kısmının Kemalpaşa istikametine doğru çekildiklerini, piyade kolordularının büyük kısımlarıyla Marmara Gölü - Ahmetli hattına vardıklarını, yarın 8 Eylül 1922 günü öğleye kadar 1. Süvari Tümeni'nin Manisa'ya, 2. Süvari Tümeni'nin Horoz köy - Uncubozköy ve 14. Süvari Tümeni'nin Muradiye - Karaçalı bölgelerine varmaları; 1. Süvari Tümeni'nin, bir alayını Kemalpaşa üzerinden şose ile İzmir istikametine doğru ilerletip şehre uğramadan Yenikale'ye doğru keşifle görevlendirilmesini ve bu alayın doğrudan Kolordu emrinde olacağını, kendisinin 1. Süvari Tümeniyle Manisa'ya gideceğinden emin olmak üzere tümenlerin öğleyin Manisa'da birer subay bulundurmalarını”* emretmiştir¹³¹⁶.

1. Süvari Tümeni, 8 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te Sinirli'den hareket ederek 10. Süvari Alayı'nı Kemalpaşa istikametine göndermiştir. 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Manisa'ya doğru harekete geçmiştir. 1. Süvari Tümen'in öncüsü 14. Süvari Alayı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.05'te Manisa'nın hemen doğusunda muharebeye yeltenen bir bölük kadar Yunan piyadesini bertaraf etmiştir. Yunan kuvveti tarafından

¹³¹³ 1. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-20.

¹³¹⁴ Harp Tarihi Vesikalari Dergisi (HTVD), Yıl:17, Sayı:63, Genelkurmay Basımevi, Ankara Mart 1968, s. 65-68.

¹³¹⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 153.

¹³¹⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 153.

Manisa tamamen yakılmıştır. Manisa halkından kaçamayanlar Yunan kuvvetleri tarafından öldürmüşlerdir¹³¹⁷. 1. Süvari Tümeni, 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da Manisa'nın doğu kısmında mola vermiştir. 1. Süvari Tümeni'nin öncüsü 14. Süvari Alayı Sabuncubeli'nin doğu sırtlarını işgal etmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 1. Süvari Tümeniyle Manisa'ya gelmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 8 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te; *“Düşman, iki tümeniyle Kemalpaşa üzerinden ve diğer tümenleriyle Menemen istikametine doğru çekilmektedir. Foça - Urla İskelelerinden vapurlara bineceklerini alan esirler bildiriyorlar. Kolordu 8 ve 8/9 Eylül 1922'de de takibe devam edecekti. 14. Süvari Tümeni Muradiye - Menemen yoluyla, 2. Süvari Tümeni 14. Süvari Tümeni'nin gerisinden, 1. Süvari Tümeni Manisa - Sabuncu beli - Bornova yoluyla İzmir'e ilerleyeceklerdi. 14. ve 2. Süvari Tümenleri Menemen istikametine muharebeye girerlerse, 1. Süvari Tümeni de bu muharebeye katılmalı ve sıkı irtibat sağlamalıdır. İzmir'le düşman olmasa dahi 1. Süvari Tümeni şehre derhal girmeyecek, diğer tümenleri bekleyecektir. 14. ve 1. Süvari Tümenleri saat 17.00'de harekete geçeceklerdi. Gece köylere girilmeyecekti.”* diyerek tümenlerine emir vermiştir. Ayrıca Paşa, Kemalpaşa'ya gönderilen 10. Süvari Alayı'na da 2. Kolordu Atlı Takip Müfrezesiyle bağlantı kurmasını emretmiştir. 14. Süvari Tümeni emredilen saatte harekete geçmiştir. Emiralem İstasyonu civarında 4. Yunan Süvari Alayı'ndan zayıf bir kuvvetle çatışmış ve Yunan kuvvetini geri atmıştır. 14. Süvari Tümeni bu bölgede 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'e kadar dinlenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 14. Süvari Tümeniyle Emiralem İstasyonu'na gelmiştir. 1. Süvari Tümeni Manisa'dan Sabuncubeli – Bornova'ya yoluyla 8 Eylül 1922 tarihinde saat 19.00'da yürüyüşe geçmiştir. 8 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'de öncü alayının keşif bölüğünden; *“Keşif bölüğünün Sabuncu beli'ne vardığı ve buraya kadar düşmana rastlamadığı, 2. Süvari Tümeni'nin Sabuncu beli'nden Bornova'ya gittiğini, Bornova doğusunda Hacılar kuzeyinde düşmanla muharebe ettiği”* raporunu almıştır. 1. Süvari Tümeni yürüyüşüne devamla Sabuncubeli'ne yanaşmış ve 8 Eylül 1922 gecesini Sabuncubeli'nin kuzey yamaçlarında geçirmiştir¹³¹⁸.

8 Eylül 1922 tarihindeki The Daily Mirror Gazetesi'nde yayınlanan *“Yunanistan Türkiye'den Ateşkes İstiyor.”* başlığında; *“Bu akşam Ankara'dan gelen bir telgrafa göre*

¹³¹⁷ Artuç, a.g.e., 2005, s. 222.

¹³¹⁸ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekatı, (31 Ağustos – 18 Eylül 1922), s. 155-156.

Yunanlar Türklerden resmi olarak ateşkes talebinde bulundular. Adana'dan gelen bir telgrafta Salihli'deki Yunan Ordusu'nun çevrilerek yakalandığı söyleniyor. Türk ilerleyişi devam ediyor, İzmir'e 41 mil uzaklıktalar. Yunanların 50.000 kişi kaybı var. (Ankara'dan Fransa'ya çekilen telgraflarda 15.000 Yunan askerinin esir alındığını ve Kemalist birliklerin İzmir'in 25 mil ötesinde olduğu yazıyor.)” Ankara'dan alınan bir telgrafta Başkomutan General Tricoupis ve birçok Yunan Generalinin Türkler tarafından esir alındığını ve Mustafa Kemal'in misafiri olarak karargâhlarında tutulduğu bilgisi yer alıyor. Devamı ise şöyle verilmiştir: “*Ulusçu Kuvvetler Salihli'ye ulaştı. Ödemiş'in işgalinden sonra 2000 Türk süvarisi İzmir'e doğru ilerliyor. Birkaç gün içinde İzmir'e ulaşmaları bekleniyor.*” “*Tino Nerede?*” başlıklı bölümde ise The Petit Parisien Gazetesi'nin Kral Konstantin'in belli olmayan bir yere gittiğini yazdığı haberinden bahsedilmiştir. Ayrıca Londra'daki diplomatik çevrelerde kralın seyahatinin, itibarsızlaşmasının bir sonucu olduğuna yönelik iddialar olduğu belirtilmiştir¹³¹⁹.

8 Eylül 1922 tarihindeki harekât şöyle özetlenebilir; 5. Süvari Kolordusu 7 Eylül 1922 gecesinden verdiği emirde; 8 Eylül 1922 tarihinde öğleye kadar 1. Süvari Tümeni'nin de Manisa'da toplanmalarını istemiştir. Tümenler bu maksatla 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da harekete geçmişlerdir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'ni Menemen Karşıyaka yoluyla, 1. ve 2. Süvari Tümenlerini Manisa - Kemalpaşa - Bornova yoluyla İzmir'e sevk etmiştir¹³²⁰.

Turgutlu şehrinden çekilen General Athanasios Frangou, Kemalpaşa hattında da durmanın tehlikeli olacağını anlayarak 8 Eylül 1922 akşamını beklemeden 8 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da birliklerini İzmir üzerine çekmeye başlamıştır. Manisa'nın yangın külleri arasından geçerek 14. Süvari Tümeni Menemen doğrultusunda, 5. Süvari Kolordusu'nun büyük kısmı ise önde 2. Süvari Tümeni, arkada 1. Süvari Tümeni olmak üzere Sabuncubeli - Bornova istikametinde ilerlemeye başlamıştır. Tümenler gittikçe şiddetlenen Yunan direnişlerini kırarak ve sürekli muharebe ederek ilerlemişlerdir¹³²¹.

1. Süvari Tümeni'nin, öncüsü 14. Süvari Alayı olduğu halde, 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'te Manisa'dan hareket etmiştir. 14. Süvari Alayı Sabuncubeli'ne gelince uzunca bir mola verilmiştir. Ortalık ağarırken tekrar Bornova şosesiyle yürüyüşe

¹³¹⁹ Hacıhanıfioğlu, *a.g.t.*, ss. 193-194.

¹³²⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 168-169.

¹³²¹ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 225.

geçilmiştir. 14. Süvari Alayı'nı 2. Süvari Tümen birlikleri ve arkasından da 1. Süvari Tümeni'nin diğer birlikleri takip etmiştir¹³²².

2. Süvari Tümeni Komutanı, 8 Eylül 1922 tarihinde saat 24.00'e kadar keşif kollarının Yunan kuvvetiyle ateş temasında bulunduğu 20. Süvari Alayı'ndan 9 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te gelen raporda; Yunan kuvvetinin çekildiğini öğrenince 2. Süvari Tümeni'ni derhal yürüyüşe geçirmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin öncüsü olan 4. Süvari Alayı 1. Süvari Tümeni'nin öncüsü olan 14. Süvari Alayı'nın yol üzerinde ilerlediğini görünce, 2. Süvari Tümeni de 4. Süvari Alayı'nı peşinden yürütmeye başlatmıştır. Bunun arkasından da 20. Süvari Alayı yürüyüşe katılmıştır. Bu suretle 1. ve 2. Süvari Tümenleri birbirlerine karışmış olarak Bornova istikametinde ilerlemişlerdir. 1. Süvari Tümeni'nin öncüsü 14. Süvari Alayı Bornova'nın 600 metre doğusundan ve şosenin güneyindeki sırtlardan mukavemet etmek isteyen zayıf Yunan kuvvetlerinin ateşiyle karşılaşmış ve muharebeye başlamıştır. Bu durum karşısında bir arada bulunan 1. ve 2. Süvari Tümen Komutanları görüşerek 2. Süvari Tümeni'nin şose kuzeyinden, 1. Süvari Tümeni'nin şosenin güneyinden taarruz ve takibine karar vermişlerdir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 7.45'de 14. Süvari Alayı'nın 1. Bölüğü şose boyunca yaya olarak Bornova'ya taarruz ederken 3. Bölüğü atlı hücumla kalkmış ve Yunan artçı birliklerini imha etmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da Bornova'ya girilmiş, 3. Bölük uç olarak İzmir'e ilerlemeye başlamıştır¹³²³.

9 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki Komutasındaki uç bölüğü de aynı zamanda, son kışlaya gelerek Türk bayrağını çekmiştir. 1. ve 2. Süvari Tümenleri birbirleriyle yarış yaparak, etraftan gelen Rum ve Ermenilerin tacizlerine bakmaksızın İzmir'e beraberce girmeleri, Türk halkını özgürlüğüne kavuşmasıyla son bulmuştur. Öncü alayların hemen peşinden ve aynı hızla, her iki tümenin büyük kısımları da şehre girmişlerdir. 1. Süvari Tümen Komutanı General Mürsel Paşa, 14. Süvari Alay Komutanı'nı Merkez Komutanlığına tayin ve 14. Süvari Alayı'nı şehrin asayişine memur etmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin büyük kısım olan 11. ve 21. Süvari Alaylarını 1. Süvari Tugay Komutanı emrine vererek Kadifekale'ye göndermiştir. Ayrıca, 1. Süvari Tümeni, 2. Süvari Tümeni'ni de emrine almıştır.

¹³²² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 172.

¹³²³ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 172-173.

Kordon¹³²⁴ boyundan Hükümet Meydanı'na yanaşan 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı'nın iki bölüğü ile (öncüdeki birlikler hariç) 20. Süvari Alayı'nı takibe devam göreviyle Güzelyalı'ya göndermiştir. Ancak birçok Rum ve Ermeni evlerinden ateş edildiğinden, bu direnmeleri kırmak için sağa sola, sokaklar arasına küçük birlikler göndermek gerektiğinden, Güzelyalı ve dolaylarında güvenliği sağlamak uzun sürmüştür. Ortalık sakinleşince 20. Süvari Alayı kışlada toplanmıştır. 4. Süvari Alayı, İzmir'e ilk giren iki bölüğü, 2. Süvari Alayı ile Alsancak'tan sola saptırılarak kestirme yoldan Kadifekale'ye gönderilmiştir. 4. Süvari Alayı'ndan önce, 9 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te Kadifekale'yi 2. Kolordu Takip Komutanı 3. Kafkas Tümeni Süvari Bölüğü'nden Asteğmen Besim Bey işgal etmiş ve bin senelik eski yüksek bir burcunun üstüne Türk bayrağını çekmiştir¹³²⁵.

2. Süvari Tümeni'ne bağlı 4. Süvari Alayı şose kuzeyinden ilerlemeye başlamıştır. 4. Süvari Alayı'nın önünde giden ve 4. Süvari Alay Komutanı yardımcısı Yüzbaşı Şerafettin Bey'in komutasında bulunan iki bölüğü de Mersinli kuzeyinden şose boyunca ilerlemiştir. 2. Süvari Tümeni, 13. Süvari Alayı güneye dönerek Mersinli istikametinde ilerleyince karşılaştığı 21 subayla 1.500 er mevcudundaki Yunan birliği teslim olmuştur. 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı Mersinli'deki görevini tamamlamış, Yüzbaşı Zeki komutasındaki 3. Bölük İzmir'e girmeye başlamıştır¹³²⁶.

9 Eylül 1922 tarihinde Fransız harp gemisinden bir deniz subayı 1. Süvari Tümen Komutanı General Mürsel Paşa'nın yanına gelerek, bir emri olup olmadığını sormuştur. 1. Süvari Tümen Komutanı General Mürsel Paşa ise sadece; "*İzmir'e girildiğini Ankara'ya müjdelemelerini*", başka bir istekleri olmadığını bildirmiştir. Fransızların, İzmir'in geri alındığını bildiren telsiz mesajı, Ankara, İstanbul ve Doğu Cephesi Komutanlığı bildirilmiştir¹³²⁷.

David Valder Çanakkale Olayı adlı eserinde; "*Türk askerlerinin İngiliz subayları üzerinden uyandırdığı etki olumluydu. Türk askerlerinin yüzünden sadece birkaç günlük sakal vardı. Sağlam fakat yorgun görünüyorlardı ve giyimleri pek parlak değildi.; temiz sayılmazlardı. Atlarının eyerlerinde türlü şeyler; sazdan, testiye, seccadeye kadar eşyalar taşıyorlardı. Fakat her şeye rağmen disiplinli oldukları pek belli oluyordu. Şehirde*

¹³²⁴ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı süvari birlikleri Kordon'dan geçerken Bkz. Şekil-32.

¹³²⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 174.

¹³²⁶ Bal, a.g.t., s. 50.

¹³²⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 175.

ilerledikçe, evlerden silah ve tabanca sesleri işitildi. Türklerin bazıları yaralanmıştı. Derhal kılıçlarını çektiler, fakat 'tahriklere rağmen, Türkler, disiplinli kalmayı bilmişlerdi.'. Korkudan paniğe kapılan yüzlerce Rum ve Yunan askeri koşarak limandaki fener ve ambarlara sığınıyordu. İngilizler mültecilerin çoğunun silahlı olduklarını görünce silahlarını ellerinden aldılar ve cephaneleri ile beraber denize attılar. Daha sonra bu 'korkudan çılgına dönmüş insan kitlesi'ne haşlanmış patates ve su verdiler” Türk süvarilerinin İzmir’e girişini şu şekilde anlatmaktadır¹³²⁸.

1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki komutasındaki uç bölüğü, 9 Eylül 1922 tarihinde aynı zamanda kışlaya gelerek Türk bayrağını çekmiştir. Öncülerin hemen peşinden ve aynı hızla her iki tümenin büyük kısımları da şehre girmiştir. Şehrin güvenliğini sağlama görevi, Binbaşı Reşat Bey komutasındaki 2. Süvari Tümeni 4. Süvari Alayı'na verilmiş; 4. Bölük subaylarından Teğmen Celal Bey, Kadifekale'ye Türk bayrağını çekmiştir. Ardından 2. Süvari Tümen Komutanı Albay Zeki Bey Konak Meydanı'na gelmiş, şehrin ileri gelenleriyle yaptığı toplantıdan sonra Düyun-u Umumiye Kurumu eski müdürü Abdülhalim Bey'i geçici olarak İzmir Vali Vekili atamıştır¹³²⁹.

Kaspes Türk süvarilerinin İzmir’e girişlerini; “Türkler Bornova'dan ayrılıp İzmir'e girdiler. Çok sayıda değillerdi; ancak 200-300 kişiydiler. Ve İzmir'de bizim binlerce askerimiz bulunuyordu. Bunlardan bazı birlikler kaçmaya can atar halde olmayan yeni oluşumlar içinde birleştirilmişlerdir. Oysa hiç kimse direniş göstermeye cesaret edemedi. Hepsi en kıytırık Türklerin kendilerini teslim almasına boyun eğdiler. Tıpkı çobanların korkudan şaşırılmış koyunları topladığı gibi. 9 Eylül sabahı idi. Türkler sürekli biçimde güzel İzmir içine sızmakta idiler. Zeki Bey Komutasındaki 2. Süvari Tümeni'nin öncüleri, arkadan da onları izleyen Mürsel Paşa komutasındaki 1. Tümen'in süvarileri geldi. İki komutan Gediz ırmağının İzmir'in ödül olacağı bir yarışta yolda hızla gitme yarışını yapmakta idiler.” denmiştir¹³³⁰.

İzmir'e Türk Ordusu'nun girişi ise Türk basınında önceleri 1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Paşa'nın telgrafıyla müjdelenmiştir. Mürsel Paşa Başkomutanlığa çektiği telgrafta İzmir'in Türk Ordusu tarafından geri alındığını müjdelemiştir. Telgrafta;

¹³²⁸ David Walder, *Çanakkale Olayı*, Çev: M. Ali Kayabal, Baha Matbaası, Milliyet Yayınları, 1970, s. 211.

¹³²⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 174-175.; Bal, a.g.t., ss. 53-54.

¹³³⁰ Bilge Umar, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2002, s. 119.

“Muzaffer Milli Ordumuzun yılmaz süvârileri bizler, düşmânın İzmir önündeki son mukavemetini kırarak 9.9.338 saat on buçukta İzmir’e dâhil olduk. Halkın gözyaşlarıyla derin hürmetlerini iblâğ ile bahtiyârım.” denmiştir¹³³¹.

1 Eylül 1922 tarihinde başlayan takip harekâtı 9 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Paşa komutasındaki birliklerin İzmir’e girmesiyle son bulmuştur. 1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Paşa, İzmir’in kurtarılışını, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa’ya; “*Sefil Yunanlılar Sevgili İzmir’imizi kılıçlarımıza terk ederek kaçmaktadırlar. Direnenlerin önemli bir kısmı yok ve esir edildi. Saat 10.30 da İzmir’e girdik. Bütün halk ve yabancı uyruklular Ordumuzu, büyük bir sevinç ve heyecanla karşıladılar. Limanda Yunan vapuru yoktur. Askerimiz kıyıda, Kadifekale’de ve Yenikale doğusundadır... 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla, Kadifekale üzerinde ve bir kısmıyla Alsancak’tan, 2. Süvari Tümeni Bornova üzerinden yan yana muharebe ederek şehre girmişlerdi. Her iki tümen emrinde olarak, İzmir Komutanlığını elime aldım.*” şeklinde belirtmiştir¹³³². Fransız basınında da Türklerin İzmir’e girmesini “*Türk yıldırım taarruzu Yunan ordularını on günde hezimete uğrattı*”, “*Türk taarruzu yıldırım gibi ve tam bir başarı ile sonuçlandı.*” şeklinde haber yapılmıştır.¹³³³

9 Eylül 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı Tuğgeneral İsmet Paşa, Batı Cephesi Kurmay Başkanı Albay Asım (Gündüz, General) Bey’dir. 1. Ordu Komutanı Tümgeneral Nurettin Paşa (Korgeneral); 1. Ordu Kurmay Başkanı Albay Emin Bey’dir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Tuğgeneral Fahrettin (Altay, Orgeneral) Paşa’dır. Bağlı birliklerinden 1. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Albay Mürsel (Tümgeneral, Mebus) Bey’dir¹³³⁴.

1.6. 10-16 EYLÜL 1922 HAREKÂTI (YUNAN KUVVETLERİNİN ANADOLUN’DAN SÜPÜRÜLMESİ)

Büyük Taarruz’un başarılı olmasında 5. Süvari Kolordusu’nun bir gecede 15-20 km yolu aşarak Yunan kuvveti gerisinde belirmesi, bundan sonra da Yunan Ordusu’nun bir daha durup dinlenmesine, derlenip toparlanmasına imkân vermeyen bir takip harekâtı yapmıştır¹³³⁵. 10 Eylül 1922 tarihinde 1. ve 14. Süvari Tümenleri muharebeye katılmak

¹³³¹ Uğur Üçüncü, *Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz*, Basılmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2010. ss. 96-97.

¹³³² Yel, *a.g.e.*, s. 319.; TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 175.

¹³³³ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, B. 2, Ankara 1988, s. 291.; Yel, *a.g.e.*, s. 319.

¹³³⁴ Aydemir, *a.g.e.*, ss. 499-500.

¹³³⁵ Artuç, *a.g.e.*, s. 462.

üzere hareket ettilerse de muharebe alanına gelmelerinden önce sonuç alındığından 1. Süvari Tümeni Şirinyer dolaylarında bırakılmıştır¹³³⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 1. Ordu Komutanlığından emir alınca 10 Eylül 1922 tarihinde saat 15.30'da "1. Süvari Tümeni Seydiköy üzerinden dağ yolu ile, 2. Kolordu Atlı Piyade Tugayı Seydiköy - Kavacık dağ yolu üzerinden Urla'ya hareket edecekler" diyerek emir verilmiştir¹³³⁷.

1. Süvari Tümeni 11 Eylül 1922 tarihinde 21. Süvari Alayı'nın 3. Bölüğü'ne keşif görevi vererek Gaziemir (Seydiköy)¹³³⁸ - Peyamlı - Çamlıköy yoluyla hareket ettirmiştir. 1. Süvari Tümeni de aynı yoldan 11 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da yürüyüşe geçmiştir. Dağlık arazi ve bozuk bir yoldan gideceğinden Rus dağ topçu bataryasıyla tekerlekli araçlar Buca'da bırakılmıştır. Köylülerden alınan bilgilerde, iki Yunan taburu ve iki topla iki süvari bölüğünün 10/11 Eylül 1922 gecesini Kavacık köyünde geçirdikleri, 11 Eylül 1922 sabahı köyü ve civar çiftlikleri yağma ederek Urla'ya gittikleri, ayrıca iki tabur kadar bir Yunan kuvvetinin de Kavacık'tan dağ yoluyla Seferhisar doğrultusuna geçtikleri öğrenilmiştir. Çamlıköy doğusundaki gediğe varan Türk keşif bölüğünden; Yunan kuvvetlerinin Urla'dan batıya çekilmekte oldukları raporu alınmıştır. 1. Süvari Tümeni yürüyüşüne devamlı ortalık karardıktan sonra Kavacık köyüne gelerek konuşlanmıştır. 1. Süvari Tümeni'ni takip eden 2. Kolordu Atlı Takip Kolu da Kavacık'a gelip 11 Eylül 1922 gecesini burada geçirmiştir¹³³⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 11/12 Eylül 1922 gecesini 5. Süvari Kolordusu'na katılmadığından, 1. Süvari Tümen Komutanı General Mürsel Paşa, 5. Süvari Kolordusu'nun emir ve komutasını ele almıştır. Yunan kuvvetleri 11 Eylül 1922 tarihinde Trakya'dan yeni gelen iki alay ve 1. Yunan Kolordu kalıntıları ile Gülbahçe Körfezi - Yağcılar batısı - Demirali Limanı hattını tutmuş ve sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. 2. Yunan Kolordu kalıntıları da Alaçatı'ya çekilmiştir. Yunan Süvari Tümeni 3. Yunan Süvari Alayı'nı mevzideki 1. Yunan Kolordusu'ndan kaçanlarını

¹³³⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 185.

¹³³⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 193.

¹³³⁸ Yaygın kullanımı Seydiköy olmasına rağmen günümüzde Gaziemir olarak geçtiği için "Gaziemir" kullanılmıştır.

¹³³⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 193-194.

önlemek ve keşif için 1. Yunan Kolordu emrinde bırakarak Çeşme'ye doğru yürümüş ve 11 Eylül 1922 tarihinde saat 22.00'de Zeytinler'e vararak gecelemiştir¹³⁴⁰.

11 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu mıntukasında, Yunan kuvvetlerinin üç savaş gemisi Yenikale'nin batısından Urla'ya kadar tren hattını ateş altına almıştır. 1. Süvari Tümeni ise dağ yoluyla Urla istikametine yönlendirilmiştir¹³⁴¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı, 12 Eylül 1922 tarihinde 1. Kolordu'nun haberleşme subayı Yüzbaşı Kamil Bey vasıtasıyla Batı Cephesi Komutanlığına, 1. Ordu ve 1. Kolordu Komutanlıklarına çektiği raporunda; 5. Süvari Kolordu karargâhının bulunduğu yerde şiddetle ateş altına alınmışsa da kayıp verilmediğini bildirmiştir. Bademli'deki (Yenikale Bademlisi) Türk topçu bataryasının ateşiyle Yunan gemilerinin topçu bataryasının menzili dışına hızlıca çekildiklerini ve Türk topçu bataryalarına şiddetli ateş açtıkları bilgisini vermiştir. Türk topçu bataryasının bazı mermilerinin Yunan gemilerinin çok yakınına düştüğünü ifade etmiştir. Yunan kuvvetlerinin Urla'dan Çeşme istikametine çekildiklerini söylemiştir. İçlerinde birkaç generalin bulunduğunu Urla halkının ifadelerinden anlaşıldığını belirtmiştir. Kuvvetli Yunan artçısının 770 rakımlı Yağcılar (Bağcılar) Dağı'nı¹³⁴² tuttuğunu tespit etmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 12 Eylül 1922 akşamki vaziyetinin ise; 1. Süvari Tümeni'nin büyük kısmıyla Urla civarında öncüleriyile Derbent Karakolu'nda bulunduğu ifade edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Yağcılar - Yukarı Temurcili mıntukasında olduğunu dile getirmiştir. 3. Süvari Tümen öncüleriyile 1. Süvari Tümeni öncülerinin 12 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri Yağcılar Dağı'na taarruza başlamışlarsa da sonucu hakkında henüz bir bilginin gelmediğini vurgulamıştır¹³⁴³.

5. Süvari Kolordusu Komutan Vekili 1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Bey'in emriyle birlikler Urla bölgesinde toplanmak üzere 12 Eylül 1922 tarihinde sabah erken hareket etmişlerdir. Önde giden 2. Kolordu'nun Atlı Takip Kolu ortalık ağarırken Kavacık - Çamlıköy yolu ile yürüyerek 12 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da, 1. Süvari Tümeni 12 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da hareketle aynı yoldan 12 Eylül 1922 tarihinde saat 14.30'da, 14. Süvari Tümeni 12 Eylül 1922 tarihinde saat 7.30'da yürüyüşe

¹³⁴⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 194.

¹³⁴¹ Sadık Sarısaman - Uğur Üçüncü, "Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz", *Tarih Okul Dergisi (TOD)*, Yıl: 9, Sayı: 25, 2016, s. 297.

¹³⁴² Yaygın kullanımı Bağcılar Dağı olmasına rağmen günümüzde Yağcılar Dağı olarak geçtiği için "Yağcılar Dağı" kullanılmıştır.

¹³⁴³ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 104-107, 108-111.

geçerek 12 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da Urla'ya gelmiştir. Keşif kollarından ve halktan alınan bilgilerden; Yunan kuvvetlerinin Çeşme'ye çekildikleri, Yağcılar dağında artçıları bulunduğu öğrenilmiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutan Vekili, Urla'dan süvari tümenlerine 12 ve 12/13 Eylül 1922 tarihi için; *“1. Süvari Tümeni: Bir süvari alayı ile Gülbahçe Körfezi ile Yağcılar (hariç) arasından Yağcılar Dağı (770 Rakımlı) kuzeyine taarruz edecek. Tümen, büyük kısmı ile Urla doğu çıkışında geceleyecek. 3. Süvari Tümeni: Yağcılar (dahil) ile Demirali Limanı arasından Yağcılar dağına ve güneyine taarruz edip, dağı ele geçirecek, büyük kısmı ile Yağcılar'da kalacak.”* diyerek emirler vermiştir. 1. Süvari Tümeni 12 Eylül 1922 tarihinde 14. Süvari Alayı'nı 1. Süvari Tümeni'nin topçu bataryasıyla takviye ederek, 12 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00'de Yağcılar köyü doğrultusunda hareket ettirilmiştir. Daha önceden gönderilen keşif birlikleri Yağcılar Dağı'nda Yunan kuvvetinin üstün topçu ve makineli tüfek ateşleriyle karşılaşmışlardır. 14. Süvari Alayı Yunan mevzilerine yanaştığı zaman havanın iyice kararmış olmasından ve Yunan kuvvetlerinin mevzileri kuvvetli tutmasından taarruz etmeyerek, 3 km kadar doğuya (Yağcılar köyünün kuzeyindeki sırtlara) çekilerek gecelemiştir¹³⁴⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 13 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği 24 numaralı Kolordu emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin Kuşçular batısında Çarmak civarında olacağını ifade etmiştir (1. Süvari Tümeni'nden bir alayın 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emrinde güvenlik için geçici olarak Urla'da kalacaktır.). 1. Süvari Tümeni'nin Tuzla Burnuyla Yağcılar'ın 2 km kuzeyindeki tepeye kadar olan mntıkayı keşfedeceğini ifade etmiştir¹³⁴⁵.

Urla'ya gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, iki taraftan da donanma desteğinde bulunan Yağcılar mevziinin yalnız süvari ile ele geçirilmesinin zor olacağını ve kayıp verileceğini düşünerek, 57. Piyade Tümeni ile beraber 14 Eylül 1922 sabahı taarruzun yapılmasına karar vermiştir. 13 Eylül 1922 tarihinde tümenlerin 14 Eylül 1922 tarihinde yapılacak taarruz için toplanıp hazırlanmalarını, 1. Süvari Tümeni'nin Kuşçular batısında toplanarak Yağcılar köyünün 2'şer km kuzey ve güneyinde toplanmasını istemiştir. 1. Süvari Tümeni 13 Eylül 1922 tarihinde ilerde bulunan 14. Süvari Alayı ile

¹³⁴⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 195.

¹³⁴⁵ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:17, Sayı:64, Genelkurmay Basımevi, Ankara Haziran 1968, s. 145-148.

1. Süvari Tümen topçusunu (bir topçu batarya) 1. Süvari Tugay Komutanı emrine vermiştir. 1. Süvari Tümeni'ne verilen kesimde keşifler yapmakla görevlendirilmiştir. Büyük kısım Kuşçular batısına yanaşmıştır¹³⁴⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı, Urla'dan 13 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'dan sonra Batı Cephesi Komutanlığına ve 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 25 numaralı Kolordu emrinde; Yunan kuvvetinin Ekşisu - Yağcılar Dağı - Gelinmezarı doğusu hattında yanları deniz ve donanmasına dayalı olarak direniş gösterdiğini, bu Yunan kuvvetinin bir alaydan fazla piyade ile iki topçu batarya tahmin edildiğini söylemiştir. Çarban Limanı'ndaki harp gemisinin de Türk birliklerine yan ateşi yapmakta olduğunu, bu Yunan birliğinin kuvvetlice bir artçıdan başka bir şey olmadığını belirtmiştir. 5. Süvari Kolordusu 1. Süvari Tümeni'nin 14 Eylül 1922 tarihinde şafakla beraber Meyhane Dağı istikametinde taarruz ederek Odaklı Deresi'nden Deveci Boğazı istikametine ilerleyeceğini söylemiştir¹³⁴⁷.

5. Süvari Kolordusu Komutanlığının 13 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'da yazılı olan emri vermiştir. Bu emirde; "*1. Süvari Tümeni Yağcılar dağının 3 km kuzeyine taarruz edecektir.*" denmiştir¹³⁴⁸.

1. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 tarihinde saat 5.30'da Yağcılar Dağı'nın 3 km kuzeyindeki Meyhane Tepe'ye ilerlemeye başlamıştır. Yunan kuvvetleri 13 Eylül 1922 tarihinde geceleyin çekildiklerinden, 1. Süvari Tümeni boş bırakılan mevzileri işgal etmiştir. Güneyden ilerlemeye devamla Yunan kuvvetlerine rastlamadan Barbaros köyü doğusuna kadar ilerlemiş ve 14 Eylül 1922 gecesini burada geçirmiştir¹³⁴⁹

1. Süvari Tümeni 15 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'ndan aldığı emre göre Kadıovacık - Germeyan - Reisdere yoluyla 15 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da hareket etmiştir. Kadıovacık köyünde, 14. Süvari Alayı'nı Çayaltı'ya göndermiştir. 14. Süvari Alayı'na kuzey doğrultularının keşfi ile Karaburun Yarımadası'nın taranması görevini vermiştir. Bölgeyi tarayarak ilerleyen 14. Süvari Alayı Yunanlılara rastlamadan Çayaltı'ya varmıştır. 400 evli büyük bir Rum köyü olan Çayaltı halkının büyük bir kısmı yelkenlilerle Koyun Adası'na kaçmışlardır. 14. Süvari Alayı, köyde kalanların silahlarını

¹³⁴⁶ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 196.

¹³⁴⁷ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 116-118.; HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 161-164.

¹³⁴⁸ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 197.

¹³⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 198.

toplamıştır. Yapılan keşifler neticesinde Karaburun Yarımadası'nda Yunan kuvvetinin bulunmadığı anlaşılmıştır. 1. Süvari Tümeni, büyük kısmıyla Kadıovacık - Germeyan - Reisdere yolu ile Alaçatı kuzey doğrultusuna ilerlemiştir. Yapılan keşiflerde Alaçatı batı sırtlarında bir topçu bataryası ile takviyeli bir Yunan taburunun savunma mevziinde olduğu, 6 km genişlikteki bu mevziin her iki yandan harp gemilerince desteklendiği öğrenilmiştir. 1. Süvari Tümeni 15 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te Reisdere köyüne varmıştır. Yunan harp gemileri ara sıra yola ateş etmişlerdir. Bu dar mevzi harp gemilerinin ateşi altında taarruz etmek zor olacağından 1. Süvari Tümen Komutanı, taarruzdan vazgeçerek birliklerini Reisdere bölgesinde arazi örtülerinden faydalanarak dinlendirmiş ve keşfe devam etmiştir¹³⁵⁰.

1. Süvari Tümeni 16 Eylül 1922 tarihinde cephesindeki Yunan kuvvetlerinin çekildiklerini vaktinde anlayamamıştır. 16 Eylül 1922 tarihinde saat 9.30'da Ilıca sırtlarına gönderdiği bir alay, Çeşme'nin 3. Süvari Tümeni tarafından işgal edildiğini görmüştür. Bu durum üzerine 1. Süvari Tümeni, güneyden 14. Süvari Tümeniyle irtibat yaparak Reisdere bölgesinde kalmıştır¹³⁵¹

16 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Alaçatı sırtlarına gelen 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, yazılı emrini yayınlamıştır. Bu emre göre; "1. Süvari Tümeni 17 Eylül sabahı Urla - İzmir yoluyla hareketle Balçova'da" toplanması emredilmiştir. 1. Süvari Tümeni Balçova'da konuşlanarak, kendilerine çekidüzen vermeye başlamışlardır. 5. Süvari Kolordu karargâhı Karşıyaka'ya gelmiştir¹³⁵².

Tablo 3. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 1. Süvari Tümeni'nin Şeması

5. Süvari Kolordu Komutanı	Tuğgeneral Fahrettin Paşa Bey (Orgeneral ALTAY)
5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı	Binbaşı Mehmet Şükrü Bey (Yarbay KOÇAK)
5. Süvari Kolordu Hareket Şube Müdürü	Yüzbaşı Şükrü Bey (Binbaşı SÖKMENSÜER)
5. Süvari İstihbarat Şube Müdürü	Yüzbaşı İhsan Bey (Tümgeneral SONAKIN)
5. Süvari Kolordu İkmal Şube Müdürü	Yüzbaşı Feridun Bey (DİRİMTEKİN)

¹³⁵⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 199-200.

¹³⁵¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 202.

¹³⁵² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 202-203.

5. Süvari Kolordu Komutanı Emir Subayı	Üsteğmen Fevzi Bey (Hava Orgeneral UÇANER)
5. Süvari Kolordu Komutanı Emir Subayı	Üsteğmen Muzaffer Bey (Hava Orgeneral GÖKSEKİN)
1. Süvari Tümen Komutanı	Albay Mürsel Bey (Tümgeneral BAKÜ)
1. Süvari Tümen Kurmayı	Binbaşı Kemal Bey (Tümgeneral BALIKESİR)
1. Süvari Tugay Komutanı	Albay Cemil Bey
10. Süvari Alay Komutanı	Yarbay İsmail Hakkı Bey
11. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ali Rıza Bey (Albay ÜLGENALP)
14. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Salih Zeki Bey (SERTİN)
21. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Emin Hüsni Bey (Yarbay) ¹³⁵³ .

¹³⁵³ Bal, *a.g.t.*, s. 61.

2. 2. SÜVARİ TÜMENİ

Büyük bir meydan muharebesinden yeni çıkmış bulunan Türk Ordusu'nun cephaneye, ulaştırma ve Sakarya'dan geçiş araçlarına çok fazla ihtiyaç olmuştur. Bütün bu imkansızlıklara rağmen takiple görevlendiren 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2., 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin, batı istikametine çekilen Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine etkili olmakla geri kalmamış, Yunan kuvvetlerini bir hayli zor durumlara sokmuş ve bazı kayıplar da vermiştir. 5. Süvari Kolordusu, Eskişehir bölgesindeki ilerlemeye devam ederken Batı Cephesi Komutanlığının, Çifteler'e gelen 5. Süvari Kolordusu ile 8. Piyade Tümeni'ni, Yunan kuvvetinin İzmir'e ulaşmasını kesmek üzere, Afyonkarahisar'a yönelttiği söylenmiştir¹³⁵⁴.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin ardından 5. Süvari Kolordusu yaklaşık 3-4 ay kadar Dinar ile Denizli - Afyonkarahisar arasında eğitimlerine devam etmiştir. 5. Süvari Kolordusu bu zaman zarfında Sandıklı'nın kuzeyindeki Savran bölgesinde konuşlanmıştır. 10/11 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu karargâhıyla Çay'a geçtiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı olan 2. Süvari Tümeni'nin Çay'ın güneybatısında olduğu tespit edilmiştir¹³⁵⁵.

2.1. EKİM-ARALIK 1922 HAREKÂTI

10 Ekim 1921 tarihinde bir topçu bataryası ile takviyeli bir Yunan piyade ve süvari alayının, Akviran'a gelmesi üzerine Yunan kuvvetlerinin, Sandıklı ve Şuhut doğrultusunda beklenebilecek bir hareketine karşı, 5. Süvari Kolordusu'nun Sandıklı bölgesine gitmesi emredilmiştir. Akviran'da toplanan Yunan kuvvetleri, 6. Tümen'in sol kanadında Sinirköy - Kılıçarslan kesimini tutmakta olan Adana Alayı ile temasa geçerek hemen taarruza geçtiği ifade edilmiştir. Adana Alayı'nın, bulunduğu hattı 12 Ekim 1921 tarihine kadar savunduğu vurgulanmıştır. Bu sırada, 14. Süvari Tümeni'nin de Şuhut'ta olduğu tespit edilmiştir. Yeniden takviye alan Yunan kuvvetlerinin, taarruzlarına ara vermeden devam ettikleri söylenmiştir. Adana Alayı'nın, üstün Yunan kuvvetleriyle yeniden tekrarlanan bu taarruzlar karşısında, kendi gücü ile iki gün daha dayandıktan sonra Savran güneyine çekilmek zorunda kaldığı anlaşılmıştır. Yunan kuvvetleri bu muharebeden sonra daha güneye ilerlemek istemişlerse de 14 Ekim 1921 tarihinde 5.

¹³⁵⁴ İncedayı; *a.g.e.*, ss. 127-128.

¹³⁵⁵ 14. Süvari Tümeni'nin Akarçay - Şuhut arasındaki Efesultan bölgesinde, 3. Süvari Tümeni'nin de Bolvadin'de bulunduğu belirtilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 31.; Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 207.

Süvari Kolordusu'nun 2., 3. ve 14. Süvari Tümenlerinin, Sandıklı bölgesine toplanmış bulunmasından dolayı Yunan kuvvetlerinin ilerleyişini engellediği dile getirilmiştir¹³⁵⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı'nın Tuğgeneral Fahrettin Paşa olduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı birliklerinin 2., 3., 14. Süvari Tümenlerinden meydana geldiği tespit edilmiştir. Buna ilaveten bağlı birliklerde bir istihkam bölüğü, bir köprücü bölüğü, bir topçu bataryası, (1 Kasım 1921 kuruluşunda iki topçu bataryaya çıkarılmıştır), bir sıhhiye bölüğü, bir muhabere takımı, bir telsiz müfrezesi bir seyyar hastane, on ulaştırma kolundan oluştuğu vurgulanmıştır. 15 Ekim 1921 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanı'nın Kurmay Yarbay Ahmet Zeki Bey olduğu belirtilmiştir. 2. Süvari Tümen'e bağlı birliklerinin 2., 4., 13., 20. Süvari Alayları, bir süvari bölüğü, bir topçu alayı (4 top) ile buna ek olarak bağlı birliklerinin ise bir istihkam müfrezesi, bir muhabere müfrezesi, bir sıhhiye müfrezesi, bir ulaştırma kolu (1 Kasım 1921 tarihinde iki kol)'ndan meydana geldiği söylenmiştir¹³⁵⁷.

5. Süvari Kolordusu'nun karargâhıyla Ballı'ya vardığı, 15 Ekim 1921 tarihinde Sandıklı'ya hareket edeceği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin Sandıklı civarında olduğu tespit edilmiştir¹³⁵⁸.

17 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, Ahat ve Çivril yönlerinde düzenlenecek bir taarruz hakkındaki görüş ve teklifini 11 Ekim 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği, bu taarruz planına göre 5. Süvari Kolordusu Komutanlığının, gerekli taarruz hazırlıklarında bulunmak üzere birliklerini Sandıklı ve Dinar bölgelerinde topladığı anlaşılmıştır. Böylece 5. Süvari Kolordusu'nca 11 Ekim 1921 tarihinde teklif edilen bu taarruzun, orduca Çivril'in ele geçirilmesi ve sonra savunulması için keşifler yapılmasının emredilmesi üzerine, 17 Ekim 1921 tarihinden itibaren plan gereğince uygulanmasına geçildiği belirtilmiştir. Hazırlanan bu plana göre; Yunan kuvvetlerinin, Afyonkarahisar bölgesinde büyük kuvvetler toplayarak, Akarçay boyunca beklenen genel bir taarruza engel olmak amacıyla, 5. Süvari Kolordusu ile birlikte Uşak genel doğrultusunda taarruz edilerek dikkatin bu bölgeye çekilmesi istenmiştir. Bunun için önemli yerlere baskın ve keşif yapılarak, Çivril'deki Yunan kuvvetinin mevzilerinden atılacağı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı

¹³⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 75-76.

¹³⁵⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 24-25.

¹³⁵⁸ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin ise halen Haçan bölgesinde bulunduğu, 15 Ekim 1921 tarihinde Başağaç'a gideceği vurgulanmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 49-50.

2. Süvari Tümeni'nin, Burgaz'ı aldıktan sonra Ulubey yönünde ilerlemesi ve buradaki büyük demir yolu köprüsünü tahrip etmesi emredilmiştir¹³⁵⁹.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'nin, 18 Ekim 1921 sabahı Işıklı ve Koçarlı yönlerinde, Çivril'deki, Yunan kuvvetinin sol kanadına taarruz edeceği ve bundan sonra Ulubey istikametinde 2. Süvari Tümeni'nin demir yolu tahrip işine katılacağı söylenmiştir. Burgaz istikametinde ilerleyen 2. Süvari Tümeni'nin, arazinin sarp oluşundan, ancak 17 Ekim 1921 öğle üzeri Burgaz'a yaklaşabildiği ve buraya bir baskın tertipleyen 2. Süvari Tümeni'nin bir alayı ile Yunan kuvvetinin savunmada bulunan bir bölük kadar kuvveti arasında başlayan muharebenin 17 Ekim 1921 akşamına kadar devam ettiği vurgulanmıştır. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı diğer bir alayın, Çivril yönünden gelen Yunan kuvvetinin bir takım kuvvetindeki takviye birliğini, geri çekilmek zorunda bıraktığı ve Burgaz - Çivril telefon hattını tahrip ettiği anlaşılmıştır¹³⁶⁰.

20 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin Şeyhelvan Dağı'na taarruzunda, bir topçu bataryası ve bir süvari bölüğüyle takviyeli bir Yunan piyade alayının, Çal doğusunda bir Türk Müzaheret Bölüğü tarafından savunulmakta olan Şeyhelvan Dağı mevzilerine taarruz ettiği bilgisi verilmiştir. Bu taarruzda 3. Süvari Tümeni'nin kuzeyinde bulunan 2. Süvari Tümeni'nden bir alayın, Burgaz'da muharebeye tutuştuğu, diğer iki alayının da Çivril'den ilerleyen üç Yunan bölüğüyle muharebeye girmişse de bir sonuç alınmadığı izah edilmiştir¹³⁶¹.

¹³⁵⁹ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin, bir alayı ile topçu bataryasını Haçan'da bulundurarak buradan Kılıçarslan beline bir gösteriş taarruzu yapacağı, 14. Süvari Tümeni'nin asıl kuvvetleriyle de 17/18 Ekim 1921 gecesi Ahat köyü istikametine taarruzla Susuz üzerinden ilerleyerek, Uşak - Afyonkarahisar demir yolunu tahrip edeceği vurgulanmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 76.

¹³⁶⁰ Çivril Müzaheret Taburu ve bir süvari sahra topçu bataryasıyla takviyeli süvari alayının, Sundurlu'da toplanarak Çivril doğrultusunda taarruza geçmesi istenmiştir. Bu plana göre; Kılıçarslan doğrultusunda ilerleyen bir topçu bataryası ile takviyeli 14. Süvari Tümeni'nin bir alayının, 17 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle ateş muharebesine başladığı bilgisi verilmiştir. Ahat köyü doğrultusunda ilerleyen 14. Süvari Tümeni'nin asıl taarruz grubunun, Ahat köyü gerisindeki hakim tepeleri tuttuğu ve buradan yaptırdığı keşiflerde, Yunan kuvvetinin Ahat köyü kuzeyindeki tahkimatı ile bir piyade bölüğünün ve bunun gerisinde de bir alayının bulunduğu tespit edilmiştir. 17/18 Ekim 1921 tarihinde Banaz istasyonunu tahrip için bir müfreze gönderildiği dile getirilmiştir. Işıklı yönünde ilerleyen 3. Süvari Tümeni'nin, bir alayının 17 Ekim 1921 tarihinde Işıklı yakınında Yunan birliğinin bir tabur kuvvetindeki piyadesini takviyeye gelen bir dağ topçu bataryası ile takviyeli iki bölüğün mukavemeti ile karşılaştığı ve buradaki muharebenin 18 Ekim 1921 tarihinde de devam ettiği bilgisi verilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Işıklı kesiminde bir bölük bırakarak kalanlarla Sundurlu'ya çekilmesi emredilmiştir. Sundurlu'dan Çivril'e taarruz edecek olan birliklerin 17 Ekim 1921 tarihinde gündüz Menderes nehrinden geçemedikleri, ancak 17 Ekim 1921 gecesi kurulan bir piyade köprüsünden, karşı kıyıya geçirilebilen iki piyade bölüğü ile bir süvari bölüğünün, bir topçu bataryası ile desteklenen Çivril doğrultusundaki taarruzunda burada bulunan ve iki bölük tahmin olunan Yunan kuvvetinin geri atıldığı söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun bu iki gün zarfında zayıf Yunan kuvvetlerine karşı giriştiği taarruzların başarısızlığı, genel üzüntü yarattığı ve bu muharebelerin sonunda kolorduda subay ve erlerin eğitimine geniş ölçüde yer verilmesinin gerektiği meydana çıkmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 77.

¹³⁶¹ Bu taarruzda, Şeyhelvan Dağı'nın Yunan kuvvetinin eline geçmesi üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanlığının, buradaki müzaheret bölüğünü Menderes nehri güneyine çektiği anlaşılmıştır. Daha önce Sundurlu'ya

23 Ekim 1921 tarihinde Fahrettin Paşa'nın komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun, 2., 3., ve 14. Süvari Tümenlerinden oluşmuştur. Her süvari tümeninin den üçer bölüklü, üç veya dört süvari alayı ile iki veya beş toptan meydana gelmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nde 547 tüfek mevcuttur¹³⁶².

25 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu karargâhının Sütlaç güneyinde olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ile 1. ve 2. Adana Alaylarının; Ceviz Boğazı - Ahat köy güneyindeki tepeler - Işıklı Gölü - Sundurlu (Sugundurlu)¹³⁶³ - Çıtlak - Çal - Ortaköy hattını örtmek suretiyle bu istikametlerden Sandıklı ve Dinar'a gelen yolları ve demir yolunu emniyet altında bulundurmakla görevlendirildiği söylenmiştir. 22 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin özellikle Çivril'den Dinar doğrultusunda yöneltebileceği taarruza karşı ise, 1. Ordu Komutanlığınca aldırılan yeni düzene göre; önceleri, 14. Süvari Tümeni'nin güneyinde Sorgun - Otluköy - Yavaşlar - Saltık bölgesinde tertiplenen 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı ile Sütlaç batısında ve Çivril demir yolu güneyindeki bölgede bulunduğu ifade edilmiştir¹³⁶⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 28 Ekim 1921 tarihinde 2., 3., 14. Süvari Tümenlerine çektiği telgraf, her muharebeden sonra verilmesi gereken zayıat ve sarfiyat cetvellerinden başka, birliğin ikmal ve zayıatını araştırma ve takip edebilmesinin gerekli

çekilmesi emredilen 3. Süvari Tümeni'nin de Sundurlu'da toplandığı söylenmiştir. Yunan kuvvetinin bu bölgede, karşısındaki bir müzaheret bölüğüne üstün kuvvetlerle böyle bir taarruza zorlayan başlıca sebep, henüz yerleşmekte olduğu Afyonkarahisar - Uşak hattında kendi sağ kanadını korumak kaygısında kaldıkları vurgulanmıştır. Zira Şeyhelvan Dağı kesimi Türk kuvvetlerinin ilerde bu kanatta, girişebileceği bir kuşatıcı taarruzda (Sad Harekatı ile ilgili olarak) önemli bir köprübaşı durumunda olduğu dile getirilmiştir. Nitekim 5. Süvari Kolordusu'nun, 20 Ekim 1921 muharebelerinde Yunanlıların eline geçen bu hakim arazi kesimini geri almak için 1921 yılının Kasım ayında taarruzlarını tekrarladığı görülecektir. Her iki taraf da ilerde yapmak isteyeceği taarruz hareketi için bu kritik arazi kesimini, elinde bulundurmamak çabası içinde oldukları anlaşılmıştır. Hatta bu faaliyetler esnasında alınan bazı haber ve keşif sonuçların da Türk komutanları arasında, Yunan kuvvetinin Afyonkarahisar bölgesindeki asıl kuvvetleriyle de kuşatma hareketlerine girişebileceği kuşkusunu uyandırdığı belirtilmiştir Batı Cephesi Komutanlığının 27 Ekim 1921 tarihinde "Sad Taarruzu" hazırlığı ile ilgili cephe durumunun mütalaasında bu noktaya da değinilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 78.

¹³⁶² Ayrıca, 3. Süvari Tümeni'nde 765 ve 14. Süvari Tümeni'nde 1.340 tüfek mevcudu olduğu dile getirilmiştir. Sabis, *a.g.e.*, C. 5, s. 148-149.

¹³⁶³ Yaygın kullanımı Sugundurlu olmasına rağmen günümüzde Sundurlu olarak geçtiği için "Sundurlu" kullanılmıştır.

¹³⁶⁴ 14. Süvari Tümeni'nin emrinde olan bir alay kuvvetinin de Kuruçay Vadisi'ne inen istikametleri kapamak üzere Ceviz Boğazı'ndaki Yanıkören civarında, 3. Süvari Tümeni'nin Demir yolu kuzeyinde Homa ve Çandır bölgesinde toplu durumda, 2. Adana Alayı'nın Sundurlu bölgesinde olup, 2. Adana Alayı'na bağlı 3. Taburu ile (Çivril Taburu), Sundurlu'dan Çal (Demirci) doğusuna kadar olan Büyük Menderes nehri kısmında gözetleme görevinde olduğu tespit edilmiştir. 1. Adana Alayı'nın büyük kısmı ile Sütlaç'ta olduğu, 3. Taburu (Denizli Taburu) ile Çal doğusundan Ortakçı'ya kadar olan Büyük Menderes nehri güney kıyısında ve Denizli Bölge Komutanlığı bölgesinde gözetlemede ve Ahmetli ile Burhaniye'de Menderes Nehri'ni güneye geçerek buralarda köprübaşı kurmuş bulunan bir kısım Yunan kuvvetleriyle temas halinde bulunduğu vurgulanmıştır. Aydın bölgesindeki müzaheret bölüğünün İtalyan işgal bölgesi doğusundaki Aydın Köprüsü'ne kadar olan nehir kesimi güneyinde, gözetleme görevi verildiği dile getirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 82.

olduğu söylenmiştir. Bu cetvellerin her ayın 13'ünde ve 21'inde kolorduda bulunacak şekilde ayrı ayrı düzenlenip gönderilmesi istenmiştir¹³⁶⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 28 Ekim 1921 tarihinde 2., 3. ve 14. Süvari Tümenlerine çektiği telgrafta, Sakarya hareketi esnasında 13 Ağustos 1921 tarihlerindeki tümenlerin subay, asker, tüfek, makineli tüfek, top, cephane vesaire nakliye demirbaşları ile toplam iase malzemelerinin cetvelle düzenlenerek gönderilmesini emretmiştir¹³⁶⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının 31 Ekim 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Çivril'den Dinar istikametine bir taarruzu üzerine 1. Ordu Komutanlığının 5. Süvari Kolordusu'na görev verdiği ifade edilmiştir. Bu görevde; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni bir alayını başarılı bir şekilde Cevizli Boğazı civarındaki 14. Süvari Tümeni'ne bağlandığı izah edilmiştir. Kuruçay Vadisi'nde Kalecik ve 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmının Sütlaç köyünde ve Çayırılık demir yolunun güneyindeki köylere yerleşeceği söylenmiştir¹³⁶⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının, Dinar'dan Ekim 1921 tarihinde 2., 3. ve 14. Süvari Tümenlerine, genel kuvvet ve zaiyat defterlerinin kolorduya gönderilirken düzenlenip gönderilmesi istenmiştir¹³⁶⁸.

5. Süvari Kolordusu 1 Kasım 1921 tarihinde yapılan birtakım değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir. Buna göre daha önceki yapılanmada olduğu gibi 2., 3., ve 14. Süvari Tümenleri yine 5. Süvari Kolordusu'na bağlı bulunacağı fakat, ilave teknik birliklerin kurulmasına karar verilmiştir. Böylece 5. Süvari Kolordusu'nda ayrıca bir istihkam, bir köprücü, bir sıhhiye bölümü ile iki topçu bataryası, bir muhabere takımı, bir telsiz müfrezesi, bir seyyar hastane ve on ulaştırma kolu oluşturulacaktır. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı birliklerden 2. Süvari Tümeni'nin başına Kurmay Yarbay Ahmet Zeki Bey geçmiştir¹³⁶⁹.

2. Süvari Tümen Komutanı Ahmet Zeki Bey'in 3 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; Sakarya - Afyonkarahisar - Çivril

¹³⁶⁵ ATASE Arşivi, K:1339, D:176db.

¹³⁶⁶ ATASE Arşivi, K:1339, D:176dd.

¹³⁶⁷ Buna ilaveten, 3. Süvari Tümeni'nin demir yolunun kuzeyinde bulunacağı, 14. Süvari Tümeni'nin 6. Tümen ile sıkı irtibatla bulunarak icabında bu tümen komutanlığının emrine gireceği vurgulanmıştır. 2. Adana Alayı'nın Sundurlu süvarisinde kalacağı, 1. Adana Alayı'yla 5. Süvari Kolordu karargâhının Sütlaç civarındaki köylerinde bulunacağı emredilmiştir. ATASE Arşivi, K:1149, D:170ac.

¹³⁶⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176dc.

¹³⁶⁹ 3. Süvari Tümeni'nin başına Yarbay İbrahim Bey, 14. Süvari Tümeni'nin başına da Yarbay Suphi Bey atanmışlardır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 24-25.; Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 207.

Muharebelerine ait istenen zayıat cetvellerinin gönderildiği ifade edilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nde 2. Süvari Tümeni'nden 2 şehit ve 2 yaralı olmak üzere 4 subay zayıatını ifade etmiştir. Buna ilave er olarak 12 şehit, 61 yaralı, 2 esir, 20 kayıp, 23 firar ve 1 tanesinin de hastanede olmak üzere toplamda 119 olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hayvan sayısının da 134 adet olduğu bildirilmiştir¹³⁷⁰.

Batı Cephesi Komutanlığının 6 Kasım 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 71 numaralı Cephe emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmının Dinar'da bulunduğu söylenmiştir¹³⁷¹.

7 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu ve bu kolordu kuruluşundaki 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ve bu tümenlerin alaylarının karargâhlarının Kasım - Aralık 1921 yılına ait cephanes, silah kuvveleri ve zayıat çizelgelerine ait cetveller mevcuttur. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı Dinar'dan 7 Kasım 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına yazdığı yazıda, Mürettep Tümen'e gönderilen; Adana Alayı'nda 397 Alman, 18 Fransız, 66 Rus, 36 Karapina, 88 Bulgar, 2 Yunan, 6 İngiliz tüfek ile 3 Fransız Otomatik olduğu vurgulanmıştır. 22.770 Alman, 2.410 Fransız, 2.470 Rus, 3.105 Karapina, 100 Yunan, 300 İngiliz fişek mevcut olduğu dile getirilmiştir. 2. Adana Alayı'nda 38 Osmanlı mavzer, 309 Alman, 137 Muaddel Rus, 10 Fransız ile 2 Osmanlı Muaddel Maksim, 1 Fransız otomatik, 6 mavzer, 14 kasatura, 12 el bombası, 24 İngiliz el bombası, 240 Fransız el bombası tespit edilmiştir. 11.150 Osmanlı, 16.233 Alman, 2.950 Fransız fişeginin de varlığından bahsedilmiştir. 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen'in 2. Alayı'na bağlı 3 taburu olan cebel muzaheret taburunda 68 Muaddel Alman, 67 Muaddel Rus, 1 muaddel martin, 10 hamî Rus, 35 İngiliz, 1 İtalyan, 5 Yunan, 5 Bulgar, 2 Fransız, 2 Japon silahı, 23 kasatura, 4 el bombasının bulunduğu söylenmiştir. 10.749 Alman, 566 İngiliz, 113 Yunan, 10 Bulgar cephanesi olduğu ifade edilmiştir. 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen, 1. Alay, 3 tabur olan Denizli Müzaheret Taburu'nda: 329 Alman, 185 muaddel Rus, 65 Osmanlı mavzer, 21 hafif Rus, 33 İngiliz, 2 Fransız, 22 İtalyan, 27 Yunan, 67 Gazze, 10 Bulgar, 1 Amerika, 2 Avusturya silahı, 1.934 Alman, 2.424 Osmanlı, 470 martine, 1.573 İngiliz, 136 Fransız, 479 İtalyan, 680 Yunan, 2.750 Gazze,

¹³⁷⁰ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ef.; ATASE Arşivi, K:1339, D:176eg.

¹³⁷¹ 1. Süvari Tümeni'nin 7 Kasım 1921 tarihinde birer alayı ile Akın - Beşsaray - Gökçekısık - Yahşiş - Demirli - Altıntaş istikametlerine ilerleyerek Yunan kuvvetinin gerilerine akınlar yapacağı ve demir yolu hatlarını esash surette tahrip edeceği istenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Ceviz Boğazı'nda, 3. Süvari Tümeni'nin Sungurlu civarında olduğu tespit edilmiştir. Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 254-256.

218 Bulgar, 40 Avusturya cephanesinin bulunduğu belirtilmiştir. 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen Süvari Bölüğünde 77 Alman, 30 Rus, 8 İngiliz, 5.000 Alman, 160 İngiliz, 1.000 Osmanlı Fişegi olduğu söylenmiştir¹³⁷².

2. Süvari Tümen Komutanlığının 8 Kasım 1921 tarihinde silah ve cephane genel kuvveti hakkında silah cephanesi olarak, 98 model Alman 609, 88 model Belçika 519, muaddel Rus 219 olmak üzere toplam 1.347 tüfek olduğu ifade edilmiştir. Cephanesinin 100.333, 8 ağır makineli tüfek, 7 hafif makineli tüfek ve cephanesinin de 29.300 ağır, 6.720 hafif olduğu bildirilmiştir. 6 dinamit, 420 fitil, 440 kapsül, kılıç 317, mızrak 11, 7/5 Kudretli Cebel 2, cephanesi 110, 5'i Fransız, 2'si de Alman hafif makineli tüfeğin olduğu belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nde yedek olarak mevcut olup birliğe henüz bildirilmeyen 4 sandık Alman, 8 sandık Osmanlı, 2 sandık Fransız cephanesi yukarıdaki cetvelde dahil olmadığı bildirilmiştir¹³⁷³.

2. Süvari Tümen Komutanlığının 12 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 13 Kasım 1921 tarihine kadar özellikle düzenlenen bir kıta silah ve cephanenin genel kuvvetinin ekte gösterildiği belirtilmiştir¹³⁷⁴.

Saha Kıta Süvari Alayı Komutanlığının 13 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na gönderdiği silah ve cephane olarak; 88 Model Alman 33, 98 Model Alman 260, Muaddel Rus 6, Toplam 299 adet olarak tespit edilmiştir. Alman cephesi 19.758, Hafif Bergen tüfeği 2, cephanesi 2.000, kılıç 56, mızrak 37 olduğu ifade edilmiştir. 10 Kasım 1921 tarihinde sıralanan silah ve cephanede 776 silah gösterildiği belirtilmiştir. Bunlardan 77 silahın 2. Süvari Tümeni emrine kaydı bulunmak üzere tamamen 699 silah kaldığı bildirilmiştir. 10 Kasım 1921 tarihinde sıralanan silah ve cephanede 25.510 merminin gösterildiği bildirilmiştir. Bunlardan 5.854 merminin 2. Süvari Tümeni emrine giden bölük üzerinde kayıt edilmesinden sonra 19.758 mermi kaldığı vurgulanmıştır¹³⁷⁵.

21 Kasım 1921 tarihinde Çal köprübaşı Muharebelerinden sonra 1. Ordu Komutanlığı tarafından Çal doğusundaki Menderes dirseğinin kesin olarak savunulması için tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerde Sandıklı batısındaki 2. Süvari Tümeni

¹³⁷² ATASE Arşivi, K:1341, D:4.

¹³⁷³ ATASE Arşivi, K:1341, D:4aa.

¹³⁷⁴ ATASE Arşivi, K:1341, D:4ae.

¹³⁷⁵ ATASE Arşivi, K:1341, D:4am.

yedeklerinin, Dinar batısına getirilmesi, diğer kuvvetlerinin de 6. Tümen'ce değiştirildikten sonra, Dinar çevresine gelmeleri emredilmiştir¹³⁷⁶.

1. Ordu Komutanlığı tarafından Bolvadin'den 26 Kasım 1921 tarihinde gönderilen 1054 numaralı Ordu emrinde, 2. Süvari Tümeni bir alayını, 6. Tümen emrinde bırakarak 27/28 Kasım 1921 gecesi Kilter ve Saltık civarlarında toplanacağı ve 28 Kasım 1921 akşamı Dinar'ın kuzeybatısını taraflarına ve 29 Kasım 1921 tarihinde Acı Tuz Gölü'nün 20 km kuzeybatısı Dereköy'üne ve bunun güneybatısındaki diğer köylere gelerek orada yedekte kalacağı vurgulanmıştır. 29. Süvari Alayı'nın 28 Kasım 1921 tarihinde bulunduğu yerden hareketle 29 Kasım 1921 tarihinde Hocalar civarına vararak geçici olarak 6. Tümen emrine gireceği ve bu alayın oraya yürütülmesinin ardından 2. Süvari Tümeni'nden verilmiş olan alayının 2. Süvari Tümeni'ne katılacağı belirtilmiştir¹³⁷⁷.

2. Süvari Tümeni'nin 27 Kasım 1921 tarihindeki silah ve cephane mevcudu cetvelde belirtilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin çeşitli sınıflarda 1.505 silah, 10.1748 adet cephane, ağır 8, hafif 7 makineli tüfek olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca 156 adet bombanın da bulunduğu bildirilmiştir¹³⁷⁸.

¹³⁷⁶ 14. Süvari Tümeni'ni, bütün imkanlarıyla 14. Piyade Tümeni'ne yardım etmesi, 3. Süvari Tümeni asıl kuvvetlerinin, Menderes nehri güneyinde tertiplenmesi ve topçusu ile Yunan kuvvetinin sol kanat gerisine etkili olması istenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, Sarayköy - Eğridir demir yolunu örtme ile görevli olduğu belirttikten sonra, "Denizli halkından eli silah tutanların katılması ile Acıgöl - Burdur Gölü hattının kesin olarak savunulması" istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap I, ss. 92-93.

¹³⁷⁷ Buna ilaveten emirde, 5. Süvari Kolordusu'nun, Çakalköy - Işıklı Dağ yazısının kuzeyi - Akdağ - Menteş - Hacı Beşirli - Uluborlu hattı (dahil) ile Saray batısında Festik - Aliğa Çiftliği - Çubuklu Dağı - Tekeköy - Sofular - Kale-i Tavas hattı (dahil) arasındaki mntıkayı ve Sarayköy - Eğridir demir yolunu örtmesi istenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Uşak - Alaşehir demir yoluna kadar keşfedeceği ve akınlar yapacağı, mümkün oldukça bu demir yolunu tahrip ettireceği ve İslamköy - Uşak - Alaşehir - Nazilli hattından Dinar - Burdur - Denizli istikametlerine gelen yollarını gözetleme yapması emredilmiştir. Bu maksatla Akdağ - Işıklı Gölü - Bağırılı civarına kadar Menderes Çayı güney kenarı ve sol sahili - Demirci köyünün 10 km kuzeyi doğusundaki Şeyhelvan Dağı kuzey yamaçları - Süller - Kırcağ kuzeydoğusundaki köprü, bundan sonra Menderes Nehri güney kenarı ve sol sahili hattını güçlendirilmesi ve savunulması istenmiştir. 5. Süvari Kolordusu, ileride Çivril'in batısını çevirme suretiyle zaptına ve İneyi civarında demir yolunun tahribine memur olacağından buna göre keşfedileceği ve hazırlıklara başlanacağı ifade edilmiştir. Pek üstün kuvvetlerin taarruzu halinde, 5. Süvari Kolordusu, Denizli halkından Nefiri-am usulüyle teşkil edileceği, Denizli civarını koruyan ve geride kalan birlikleriyle Akdağ ile Acı Tuz Gölü ve Burdur Gölü aralarında kesinlikle savunma yapması dile getirilmiştir. Buna göre, keşfedileceği ve halktan mükellefiyeti bedeniye usulüyle istifade edilerek tahkimat yaptırılması uygun görülmüştür. Ordu ile telgraf ve telsiz telgraf muhaberesi mevcut oldukça bu son hatta çekilmek kararı için ordunun muvafakati istihsal olunacağı söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Sütlaç ile Polatlı arasında toplu bulunacağı söylenmiştir. Keçiborlu'daki alayın da buraya gönderileceği izah edilmiştir. Yalnız, bu tümeden bir alayın Işıklı Gölü doğusundaki mntıkaya görevlendirilmesi uygun olacağı düşünülmüştür. 14. Piyade Tümeni'nin büyük kısmıyla Şeyhelvan Dağı köprübaşında bulunmasının münasip olacağı dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Polatlı veya Tatlı Demirci'de bulunacağı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu, Dinar menziline ve bu menzilin Dinar batısındaki ambarlarından iase edileceği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun iase ve iskan mntikasının, iki taraftan örteceği ve temin edeceği mntika sınırlarıyla ve geri taraftan Kızıllören - Sasan Dağı - Efeci Cirit - Genç Ali - Çoruk - Basmakçı - Acı Tuz Gölü - Çengel Dağı - Sögüt Dağları - Akçadağ - Karadağ hattıyla sınırlandırıldığı ifade edilmiştir. Bu hat üzerindeki köylerin 5. Süvari Kolordusu'na ait olduğu belirtilmiştir. Bu hattan daha geride 5. Süvari Kolordusu'na ait hiçbir birliğin bulunmayacağı bildirilmiştir. Sabis, a.g.e., C. 5, ss. 275-277.

¹³⁷⁸ ATASE Arşivi, K:1341, D:4as.; ATASE Arşivi, K:1341, D:4asa.

2. Süvari Tümen Komutanlığı 28 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına yazdığı yazıda; 30 Kasım 1921 tarihine ait takdim edilen bir kıta silah ve cephane genel kuvvetini ekte göstermiştir¹³⁷⁹.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa, Bolvadin'den 1 Aralık 1921 tarihindeki gönderdiği ordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun üç numaralı Ordu emrindeki vazifesine devam edeceğini, 2. Süvari Tümeni'nin Sütlaç ile Tatlıdemirci arasındaki mıntıkada bulunduğunu ifade etmiştir¹³⁸⁰.

2. Süvari Tümen Komutanlığının 13 Aralık 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Komutanlığına çektiği telgrafta; 13 Aralık 1921 tarihine ait silah ve cephane genel kuvvetleri ekte cetvelle gösterilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin çeşitli sınıflarda 1.553 adet silahın olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ağır makineli tüfek 8, hafif makineli tüfek olmak üzere 13 adet olduğu vurgulanmıştır. Buna ilaveten çeşitli türden cephane sayısının da 1.518.510 olduğu bildirilmiştir¹³⁸¹.

2.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI

1922 yılının ocak ayı başlarında Homa - Sundurlu - Sütlaç bölgesinde tertiplenmiş bulunan 2. Süvari Tümeni'nin, Dinar batısı - Evciler - Kırıklar - Paşmaklı bölgesine getirildiği ifade edilmiştir¹³⁸².

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın 21 Şubat 1922 tarihindeki 8 numaralı ordu emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin Karaağaç - Kızıldağ'ı mıntıkasında konaklayacakları belirtilmiştir¹³⁸³.

¹³⁷⁹ ATASE Arşivi, K:1341, D:4ar.

¹³⁸⁰ 14. Süvari Tümeni'nin Şadem ve güneydeki mıntıkada yedekte bulunmasını uygun bulmuştur. Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 295-297.

¹³⁸¹ ATASE Arşivi, K:1341, D:4bo.; ATASE Arşivi, K:1341, D:4bp.; ATASE Arşivi, K:1341, D:4bpa.

¹³⁸² Evciler bölgesinde bulunan 3. Süvari Tümeni ocak ayı ortalarına doğru Denizli bölgesine, Çal'daki Menderes Nehri dirseği doğu kesiminde bulunan 14. Süvari Tümeni; Çardak bölgesine getirilmişlerdir. 3. Süvari Tümeni'ne ait 29. Süvari Alayı ise 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emriyle Cevizli Boğazi'nin emniyeti için 6. Tümen'in emrine verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 118.

¹³⁸³ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari ve 14. Piyade Tümenlerini ve Menderes mıntıkası kuvvetlerini buldukları mevzilerde ve bölgelerde ordu emrine bırakarak Karaağaç civarına gideceği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Köşk - Beyşehir Gölü kenarı mıntıkasında konaklayacakları ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, o taraftaki yolları ve menzil hatlarını islah ve talim ve terbiyeye devam edeceği dile getirilmiştir.

14. Piyade Tümeni'nin, şimdiye kadar 5. Süvari Kolordusu'na verilmiş olan vazifelerden Işıklı - Akdağ - Samsun Dağı - Borlu Dağı hattı ile Burdur Gölü güneydoğusu - Hamdat kır - Kocalek Dağı - güneyi hattı arasındaki mıntıkaya ait olanları yapmaya devam edeceği vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nca bu hususta gereken emirlerin verilmesi istenmiştir. Bu mıntika aynı zamanda 14. Piyade Tümeni'nin iaşe mıntıkası olduğu ifade edilmiştir. Amele Taburu'nun da 14. Piyade Tümeni'nin emrine verileceği vurgulanmıştır. 14. Piyade Tümen karargâhının Apa'ya kail olunacağı dile getirilmiştir. 14. Piyade Tümeni bir alay ile Yuva - Çıtak hattını kapayacağı ve müdafaa edeceği ve alayın büyük kısmını İncirli'de bulunduracağı belirtilmiştir. Diğer alayı ile Çıtak - Dailer - serköprü mevzii hattını

20 - 25 Şubat 1922 tarihinden itibaren Dinar bölgesinden Şarkikaraağaç - Kızıldağ güneydoğusunda Köçeri ve Beyşehir Gölü doğu kıyısı bölgesine hareket ettirilen 5. Süvari Kolordusu, 2. Süvari Tümeniyle şubat sonunda Karaağaç'a gelerek konuşlanmıştır¹³⁸⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının 7 Mart 1922 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 84 numaralı cephe emrinde; 2. Süvari Tümeni'nin, 11 Mart 1922 akşamına kadar Ilgın - Dinar - Hacılar - Bölcek mıntikasına yerleşmek için hemen harekete geçeceği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin yeni ikamet mıntikasına varır varmaz Batı Cephesi Komutanlığı emrine gireceği dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Ilgın'a geleceği ve Batı Cephesi emrine gireceği söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin yeni mıntikasında iaşesini Batı Anadolu Menzil Müfettişliği tarafından temin edileceği bildirilmiştir¹³⁸⁵.

5. Süvari Kolordusu'nun Sandıklı bölgesinde kontrolü elde tutması, Yunanlıların daha güneye inmelerini engellemiş, buldukları mevzilerde kalmalarını ve elde tuttıkları yerlerde savunma tedbiri almalarını zorunlu hale getirmiştir¹³⁸⁶. 5. Süvari Kolordusu, bulunduğu yerlerde Yunan Ordusu'na karşı yıpratma ve şaşırtma hareketlerini devamlı şekilde sürdürerek, Yunan Ordusu'nun daha ileri hatta ilerlemesine engel olmuştur. 1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın, 8 Mart 1922 tarihli emriyle 5. Süvari

örteceği ve savunacağı; alayın büyük bir kısmını Dailer - Aşağı Seydiler civarında bulunduracağı ifade edilmiştir. Güneyden doğu taraflarına kadar olan Menderes boyu güney bölümü tarafından örteceği ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na önceden verilmiş olan emir görevlerini 14. Piyade Tümeni'nce devam edileceği izah edilmiştir. Pek üstün kuvvetlerin taarruzunda, 14. Piyade Tümeni'nin Ballık civarında bırakılacak müfreze ile beraber Dinar'ı temin etmesi ve Kaf Hattı'na çekilmek mecburiyetinde Dinar'ı zorunlu bırakması gerekirse, Buzlu Dağı ile Burdur Gölü arasını müdafaa etmesi ve o zaman emrine verilecek 3. Süvari Tümeni'yle Burdur Gölü güney taraflarını elde etmesi sağlaması için düşünüldüğünden buna göre keşif yapılacağı ve hazırlıkların tamamlanacağı bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Apa'dan hareketinden itibaren 14. Piyade Tümeni doğrudan doğruya orduya bağlanacağı belirtilmiştir.

3. Süvari Tümeni'ne bağlı Sarayköy Müfrezesi ve Menderes mıntikası kuvvetleri bulunduğu halde güneydoğusunda Aydın karşısında Çine Çayı yönüne kadar olan mıntikayı temin ve müdafaa edeceği söylenmiştir. 3. Süvari Tümeni'ne mensup iki süvari alayının eskiden olduğu gibi Honaz - Denizli - Hacı Eyüp - Pamukkale mıntikasında bulunması ve 3. Süvari Tümen karargâhının Denizli'de kalmasına karar verilmiştir.

5. Süvari Kolordu karargâhının hareketinden itibaren 3. Süvari Tümeni doğrudan doğruya orduya bağlanacağı söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nca gerekli emirlerin verileceği ifade edilmiştir.

Ordu topçusunun Karamik civarındaki Bodrum ve Şevikli köylerinde konaklarda bulunarak Kaf Hattı'nın çeşitli aksamalarını inceleme ve topçu bataryalarının bu hattın çeşitli yerlerdeki mevzilere hızlı ve kolaylıkla girebilmeleri hususunda incelemelerin ve hazırlıkların yapacağı söylenmiştir.

14. Piyade Tümeni'nin Dinar Menziline, 3. Süvari Tümeni'nin Denizli ve Dinar Menzillerinden, 5. Süvari Kolordusu'nun Beyşehir Menzili'nden ve her birlik ayrıca kendilerine tahsis edilen mıntikalardan iaşesinin sağlayabileceği belirtilmiştir. Sabis, *a.g.e.*, C. 6, ss. 38-43.

¹³⁸⁴ Bunu takiben 14. Süvari Tümeni de 1 Mart 1922 tarihinde Kızıldağ güneydoğusu - Köçeri - Görünmez - Köşk - Kireli bölgesine ulaşmış olacaktır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 132.

¹³⁸⁵ 14. Süvari Tümeni'nin, şimdilik yerinde ve 1. Ordu Komutanlığı emrinde kalacağı emredilmiştir. Sabis, *a.g.e.*, C. 6, s. 70.

¹³⁸⁶ Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 208.

Kolordusu'nun Ilgın mıntıkasına hareketle Batı Cephesi emrine girmesi istenmiştir¹³⁸⁷. 2. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu karargâhının 9 Mart 1922 tarihi itibariyle Ilgın'a konuşlandırılmaya karar verilmiştir. Böylece 5. Süvari Kolordusu 1922 yılı baharında Ilgın mıntıkasına yerleştirilmiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenleriyle Ilgın'a gelen 5. Süvari Kolordusu'na daha sonra kuzeyden gelen 1. Süvari Tümeni de katılmıştır¹³⁸⁸.

1 - 25 Mart 1922 tarihleri arasında cephe durumunda ve Güney kesimi düzenlerindeki bazı değişiklikler yapılmıştır. Batı Cephesi'nde 19 Kasım 1921 tarihinde ordunun teşkiliyle tespit edilen kuruluş, Şubat 1922 yılına kadar genellikle aynen muhafaza edilmiştir. Bu ay içerisinde yapılan bir değişiklik ile 1. Ordu kuruluşundaki 5. Süvari Kolordusu da Batı Cephesi Komutanlığına bağlanmışlardır. Bu durumun Temmuz 1922 yılına kadar muhafaza edildiği anlaşılmaktadır. Kuruluştaki yapılan bu değişiklikten başka alınan düzenlerde de bazı değişiklikler olmuştur. Şöyle ki; Apa'da bulunan 5. Süvari Kolordusu karargâhı 4 Mart 1922 tarihinde Şarkikaraağaç'a hareket ettirilmiştir. 20 - 25 Şubat 1922 tarihleri arasında Dinar bölgesinden Şarkikaraağaç bölgesine harekete geçmiş bulunan 2. ve 14. Süvari Tümeni'nden 2. Süvari Tümeni 8 Mart 1922 tarihine kadar Karaağaç çevresinde kaldıktan sonra 9 Mart 1922 tarihinde Kadınhana hareketle 11 Mart 1922 tarihinde ise bu bölgeye intikal ettirilmiştir¹³⁸⁹.

Yunan Ordusu, Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'ndeki tertiplenmesi hakkında elde ettiği bilgilere bakıldığı zaman, Yunan Ordu Komutanlığına göre 1922 Mart ayının ortalarına doğru Batı Cephesi'nde karargâhı Dinar'da bulunan 5. Süvari Kolordusu, 2., 3. ve 14. Süvari Tümenleri ve 16. ve 14. Piyade Tümenleri ile diğer birçok birliklerden kurulu olduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu iki piyade, bir süvari tümeni ve bazı birlikleriyle birinci hatta, iki süvari tümeni de yedekte tutulduğu söylenmiştir¹³⁹⁰.

¹³⁸⁷ Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 208.

¹³⁸⁸ 1922 yılı Mart ayı başlarında Ilgın'a gelen 5. Süvari Kolordusu, 4'er alaylı 3 tümen halinde yeniden düzenlenmiştir. Bundan başka kuzey cephesi için de iki süvari alayından oluşturulmuş bir Mürettep Süvari Tümeni teşkil edilmiştir. Esasen seyyar bir vaziyette bulunan 3. Süvari Tümeni, bağımsız bir şekilde Denizli bölgesinde bırakılmıştır. Ilgın mıntıkasına yerleşen 5. Süvari Kolordusu burada bir yandan talim ve terbiyeye ile uğraşırken diğer taraftan da 5. Süvari Kolordusu'nun eksikliklerini gidermek için hazırlıklarını sürdürmüştür. ATASE Arşivi, K:1642, D:72.; Altay, *a.g.e.*, 1925, s. 24-25.

¹³⁸⁹ 14. Süvari Tümeni de 1 Mart 1922 tarihinde Kızıldağ - güneydoğusu - Köçeri ve Beyşehir Gölü'nün doğu kıyısı bölgesine yerleştirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 141.

¹³⁹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 150.; Ayrıca 31 Mart 1922 tarihinde Ilgın'da bulunan 5. Süvari Kolordusu'na bağlı süvariler için Bkz. Şekil-27.

2.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI

1 Nisan 1922 tarihinde Fahrettin Paşa komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun Kurmay Başkanı Kurmay Binbaşı Kurtcebe (Noyan) Bey, Harekât Şube Müdürü Yüzbaşı Şükrü (Sökmensüer) Bey; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 2. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Zeki Bey Bey'dir¹³⁹¹.

1 Nisan 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı tarafından daha önceden verilen bir emirle 1., 2. ve 14. süvari tümenlerinden oluşan 5. Süvari Kolordusu kaplıca meydanına (Koca Çayır¹³⁹²) toplanmıştır¹³⁹³. Akşehir'den hareket edip Ilgın'a ulaşan Mustafa Kemal Paşayla beraberinde, İsmet Paşa, Rus Büyükelçisi Semyon İvanoviç Aralov, Ataşemiliteri Zvanayov, Elçilik Katibi İsmailov, tercümanı Feyzi, Azerbaycan Büyükelçisi Abilov ve Ataşemiliteri Askerov, Başkâtibi İsmailov, Başyaver Salih, Refakat Subayı Binbaşı Mahmut, Yüzbaşı Hilmi, Yaver Muzaffer ve Katip Memduh Beyler bulunmuşlardır. Paşa bu arada karşılama güzergahına koşan minik öğrenciler önünde durarak, “*Nasılsınız küçük hanımlar, efendiler?*” diyerek gönüllerini almış, ardından halkın hatırlarını sormuştur. Daha sonra otomobillere binmişler ve doğruca ikametlerine tahsis olunan daireye giderek bir süre dinlenmişlerdir¹³⁹⁴. Daha sonra Ilgın'dan trenle Konya'ya gitmek üzere ayrılmışlardır. Semyon İvanoviç Aralov hatıratında, İsmet Paşa ile candan vedalaştıklarını, Paşa'nın cepheden fazla uzaklaşmamak geleneğine sadık kalarak, bütün ricalarına rağmen kendileriyle birlikte Konya'ya gelmeye razı olmadığını belirtmektedir¹³⁹⁵. Fahrettin Paşa hatıratında yanlış bir bilgi olarak Akşehir'deki piyadeleri teftişe gittikleri bilgisini vermektedir¹³⁹⁶. Belirtildiği üzere Konya'ya gitmişlerdir. İsmet Paşa ise Akşehir'deki karargâhına dönmüştür¹³⁹⁷.

Başkomutanın Ankara'dan Ilgın'a hareketinden iki gün önce 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 9 Nisan 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben yazdığı 1346 numaralı yazısında; şayet yağmur yağmazsa 1. ve 2. Süvari Tümenleri arasında 12

¹³⁹¹ 1. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Albay Mürsel (Bakü), 14. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Suphi Bey'di. 5. Süvari Kolordusu'nun personel ve silah durumu ise şöyledir: 550 subay, 9.900 er, 9.480 hayvan, 6.450 tüfek, 48 makineli tüfek, 4.800 kılıç, 620 bomba, 16 toptan meydana gelmiştir. Kolordu'ya bağlı ayrıca seyyar hastane, hayvan hastanesi ve nakliye kollarından meydana gelmiştir. Altay, *a.g.e.*, 1970, ss. 318-319.; Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 213.

¹³⁹² Cemal Güven, “Mustafa Kemal Paşa'nın Sovyet Rus ve Azerbaycan Büyükelçileri ile 5. Süvari Kolordusunu Teftişi ve Ilgın'ı Ziyaretleri”, *Uluslararası Toplum ve Araştırma Dergisi*, C. VII, Yıl:7, Sayı: 13, Aralık 2017, s. 1021.

¹³⁹³ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 316.; Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 38.

¹³⁹⁴ Güven, *a.g.m.*, ss. 1020-1021.

¹³⁹⁵ S. İ. Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları, Birey Toplum Yayınları*, Ankara 1985, s. 103.

¹³⁹⁶ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 316.

¹³⁹⁷ Güven, *a.g.m.*, s. 1021.

Nisan 1922 tarihinde yapılacak olan manevraya ait meseleleri gönderdiğini belirterek, kendisini yapılacak bu büyük süvari manevrasına davet etmiştir¹³⁹⁸.

15 Nisan 1922 tarihinde gerçekleşen olan manevrada 2. Süvari Tümeni'nin mavi taraf olduğu, 2. Süvari Tümen Komutanı'nın Yarbay Zeki Bey olduğu bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 2. Süvari Alay Komutanı'nın Binbaşı Kemal Bey olduğu ve 7 hafif makineli tüfek, 4 ağır makineli tüfek bulunduğu ifade edilmiştir. 4. Süvari Alay Komutanı'nın Binbaşı Ali Reşat Bey olduğu, alayda 7 hafif makineli 4 ağır makineli tüfeğin mevcudiyetinden bahsedilmiştir. 13. Süvari Alay Komutanı'nın Yüzbaşı Galip Bey olduğu, alayda 7 Hafif 4 ağır makineli tüfek bulunduğu belirtilmiştir 20. Süvari Alay Komutanı'nın Binbaşı Kazım Bey olduğu, buna ilaveten 7 ağır 4 hafif makineli tüfek olduğu ayrıca 4 adet sahra topçu bataryasının bulunduğu bildirilmiştir¹³⁹⁹.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı bulunan 1., 2. ve 14. Süvari Tümenleri Ilgın Kaplıcaları mevkiinde toplanmışlardır. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa "10 Yıl Savaş ve Sonrası" adlı eserinde; "...Yoklamadan sonra Başkomutanın emriyle bir harp tatbikatı yapıldı; athların süratle açılıp yayılması bir hayli heybetli oldu. Arkasından da yapılan geçit resminde birkaç bin atlının dörtnala geçişleri bütün seyredenleri ulaşılması güç bir heyecana boğdu; gelenler memnurluklarını söyleyerek Akşehir'deki piyadeleri teftişe gittiler." diyerek olay özetlenmiştir¹⁴⁰⁰.

Yunan Ordusu'nun Türk Ordusu düzenlerinde yapılan bazı değişiklikler üzerine aldıkları karşı tedbirlere gelecek olunursa, Yunan kuvvetlerinin Nisan 1922 başında Batı Cephesi'nde Türk kuvvetlerinin durumu ile ilgili olarak aldıkları haberlere göre; Akarçay'ın güneyi, güneybatısı ve Afyonkarahisar doğusundan kuzey kesime (Akarçay kuzeyine) önemli sayıda yedeklerin geçirildiği anlaşılmıştır. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin, Akşehir doğusuna hareket ettikleri bilgisi verilmiştir. Kuzey Grubu karşısındaki kuvvetlerin ise 1. Ordu karargâhının Çay'da, komutanının Tuğgeneral Ali İhsan Paşa olduğu dile getirilmiştir. 1. Ordu, 5. Süvari Kolordusu, Bağımsız 6., 14. Piyade Tümenleri, 3. Süvari Tümeni ve bir süvari tugayı ile tespit edilemeyen bazı kuvvetlerden kurulduğu bildirilmiştir¹⁴⁰¹. Güney Grubu'nun

¹³⁹⁸ ATASE Arşivi, K:1778, D:1.; ATASE Arşivi, K:1778, D:1aa.; Özkurt, a.g.t., s. 81.

¹³⁹⁹ ATASE Arşivi, K:1778, D:1ab.; ATASE Arşivi, K:1778, D:1aba.

¹⁴⁰⁰ Altay, a.g.e., 1970, s. 316.

¹⁴⁰¹ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni Denizli'ye ve bazı birlikleri de Goncalı'ya geldiği ifade edilmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 163, 166.

karşısındaki Türk kuvvetlerinin de 5. Süvari Kolordusu karargâhının Akşehir’de olduğu söylenmiştir. Akşehir - Ilgın arasında 2. Süvari Tümeni’nin olduğu tespit edilmiştir¹⁴⁰².

15 Mayıs 1922 tarihinde Ilgın’da Süvari Tatbikat Mektebi’nin uygulamalarına Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa katılmıştır. Atlarla engelli bahçede engelli koşular yapılmıştır. Tatbikat mektebinin futbol maçı izlenmiştir. 15 Mayıs 1922 öğleden sonra İsmet Paşa, süvari topçu bataryasını teftiş etmiştir. İzmir’in işgalinin yıldönümü yapılmıştır¹⁴⁰³.

1922 yılının mayıs ayında genel durumuna bakılacak olunursa 5. Süvari Kolordusu karargâhıyla Ilgın’da; 1., 2. ve 14. Süvari Tümeniyle İlyaslar - Gedil - Gürneş - Azari - Erdoğan - Tuzlukça - Karahisarlı - Kadınhan - Köylütolu bölgesinde olduğu tespit edilmiştir¹⁴⁰⁴.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa’nın, 10 Temmuz 1922 tarihinde 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa’ya çektiği telgrafta; harekât hakkındaki hatırlatmasında, Yunan kuvvetinin 12 piyade tümeni, 10 bağımsız piyade alayı ve 1 süvari tümeninden oluşturulmuş Yunan kuvvetinin, Sakarya Muharebesi’nden bu zamana kadar işgal etmekte olduğu mevzileri sağlamlaştırma ve kuvvetlendirmeye devam ettiği söylenmiştir. Yunan tertiplerinin genel durumun da ise Uşak Grubu’nun, İhtiyat Grubu’nun 7., 9. ve 13. Tümenler halinde olduğu bilgisi verilmiştir¹⁴⁰⁵.

¹⁴⁰² 5. Süvari Kolordusu’na bağlı, Akşehir’de bulunan 14. Süvari Tümeni’yle, karargâhı Ilgın’da olan 1. Süvari Tümeni’nin de buralarda bulunduğu bilgisi verilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 167.

¹⁴⁰³ Koç, *a.g.e.*, ss. 78-79.

¹⁴⁰⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 185.

¹⁴⁰⁵ Yunan tertiplerinin genel durumun da ise Kocaali Grubu’nun 11. Tümen ve 3 Bağımsız Alay, Eskişehir Grubu’nun 3., 10., 15. Tümenler ve 57. Alay, Afyon Grubu’nun 1., 4., 5. ve 12. Tümenler ve 49. Alay halinde olduğu bilgisi verilmiştir. Bağımsız alaylardan bir kısmının cephede, bir kısmının demir yolu ve koruma güvenliğinde olduğu söylenmiştir. Yunan düzeninin Eskişehir - Afyonkarahisar noktalarını kesin savunmaya dayalı bir asıl koruması olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu düzenden taraf tümenlerinin ve daha bağımsız alaylarını cepheye yanaştırmak gibi son hazırlıklar hızlı bir şekilde yapılması ve yedek grubunun asıl taarruz istikametine yönelmesi ile seri bir şekilde genel taarruza geçebilme ihtimalinden bahsedilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra durumlar ve kararlar konusunda Sakarya Meydan Muharebesi’nin ardından muharebe kayıpları seri bir şekilde telafi hazırlıklarını ikmal ederek Yunan kuvvetine en etkili bir istikamette taarruzu devam ettirme kararının verildiği söylenmiştir. Bunun üzerine işe kaynakları bol ve demir yolundan faydalanmak, Konya mıntıkasına dayanmak için ordunun büyük bir kısmının Sivrihisar civarında Konya demir yolu hattına alındığı bilgisi verilmiştir. Kayıpların karşılanmasına vakit kalmadan Yunan kuvvetine bütün kuvvetle Eğirdir - Çivril ve Eğirdir - Sarayköy demir yolu hatlarına doğru Uşak genel istikametine taarruz edilmesinin genelleştirildiği ifade edilmiştir. Bu harekate “SAD” hareketi denildiği belirtilmiştir. Hariçten silah, cephan ve nakliye araçların elde edilmesine ve ordu elbiseler ve teçhizatına yönelmiş olan hazırlıkları vaktiyle ikmal olunmadığından planlanmış taarruzun gecikmeye uğradığı dile getirilmiştir. Diğer taraftan bu süre zarfında Yunan kuvvetinin de kayıplarını takviye ettiğinden kış ortasından itibaren stratejik hareket düşüncesinden Yunan kuvvetinin de önceden taarruz edebileceğinin düşünüldüğü bilgisi verilmiştir. Bu cümleden olmak üzere kışın nakliye araç ihtiyacının Türk Ordusu’na en uygun olmayan zamanlarda genel bir Yunan taarruzuna karşı bu taarruzu önceki emirde Akgöl - Küçükhasan güneyi - Piribeşli - Çaykışla - Keşir Dağı - Paşa Dağı - Sırlüdede Tepeleri - Kızılkilise - Gözsüz Dağı - Karakuş Dağı - Çobankaya - Araslı - Hoyran Gölü hattında kabul edilmesine karar kılındığı

11 Temmuz 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nden erbaşına verilen iaşenin; 200 gr et, 200 bulgur, 15 gr tuz, 900 gr ekmek olarak tespit edilmiştir¹⁴⁰⁶.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 25 Temmuz 1922 tarihli raporuna göre; Han mıntıkasında Yunan kuvvetinin bir bölük süvarisi ve bir bölük piyadesi ile Karaören köyüne baskın yapmış ancak köylülerin ateşi ile geri çekilmek zorunda kaldığı belirtilmiştir. Afyonkarahisar mıntıkasında Yunan kuvvetinin Güzelim Dağı'nda Meşecik sırtlarında tahkimatla meşgul olduğu bilgisi verilmiştir. 25 Temmuz 1922 sabahı Çıkrık köyünün kuzeybatısındaki köylerde yangın dumanlarının görüldüğü dile getirilmiştir: Çukur köy civarında çıkan ve bir alay tahmin edilen Yunan süvari kuvveti ile saat 5.10'dan sonra Afyon'dan çıkan ve kuvveti tahmin edilemeyen Yunan yürüyüş birliğinin Güzelim istikametine gittiği görülmüştür¹⁴⁰⁷.

ve buna "K" hattı denildiği ifade edilmiştir. Sonunda Yunan kuvvetinin Eskişehir Grubu'nu takviye ederek Ankara istikametinde tek başına bir harekete ihtimal verilmemesi üzerine Sultandağı civarında bulunan 2. Kolordu'nun Emirdağ mıntıkasına çıkarıldığı ve savunma hattının kuzey kısmında Akgöl - Çaykışla kısmı yerine Belpınar - Kırkpınar - Derbendköy hattının kabul edildiği dile getirilmiştir. Her iki durumda da "K" hattının 1. Ordu mıntıkasına denk gelen kısmında bir değişiklik yapılmadığı söylenmiştir. Türk Ordusu'nun önce ve sonraki amaç ve niyetlere bakılacak olursa Yunan Ordusu'nu stratejik taarruz ile Anadolu'dan çıkarmak olduğu vurgulanmıştır. Bütün çalışmalar bu noktada talim ve terbiye ve gerekli çalışmaları hazır etmeye yönelik olduğu söylenmiştir. Hazırlıkların son bulduktan sonra kesin olarak karar verilen taarruz şekline gelirse; buna o zamanki tarafların stratejinin asıl etkisi malum ise de "SAD" şeklinde Afyonkarahisar güneyinde genişleyerek asıl taarruza yönelmekte kesin etkili olduğuna emin oldukları ifade edilmiştir. Türk Ordusu tarafından taarruz zamanını bekleyerek Yunan kuvvetinin ortaya çıkacak genel bir taarruzu Belpınar - Keşir Dağı - Paşa Dağı - Hoyran Gölü asıl hattında kabul etmek kararında olduğu söylenmiştir. Bu asıl hat üzerinde kesin savunma yapılacağı cephe emirlerinde sürekli bildirildiği belirtilmiştir. Türk Ordusu'nun stratejik taarruza başlamadan önce ortaya çıkan olası hareketin ise Samsun bombardımanı esnasında cephede dahi faaliyette beklenildiği ve bunun için 8 Haziran 1922 tarihli cephe emri verilmiştir ki bu emrin 1. Ordu içinde sürekli hatırdta tutulacak esasla ilgili hazırlıklar olduğu bilgisi verilmiştir. Son zamanlarda ise siyasi ve askeri kısım kısım bilgi Yunan kuvvetinin genel veya kısmi bir askeri faaliyetini yeniden olacağı ifade edilmiştir Bahsedilen uzak ihtimaller ortasında bazılarının Türk Ordusu'nun hazırlıklarının son bulmasını beklemeksizin karşılıklı faaliyetlere cevap vermek gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Buna dair düşüncelerin, kesin kararlar ve hazırlıkların 6 Temmuz 1922 tarihli yazıda ayrıntılı olarak açıklandığı söylenmiştir. Bunlardan başlıca "SAD" şeklini andıran taarruzla Döğer istikametinde muhtemel taarruzu şimdiden ve acilen hazır etmeye çalıştıkları bilgisi verilmiştir. Her iki ordu için halen en önemli uğraşın bu olduğu ifade edilmiştir. Taarruz hazırlıklarına gelinecek olursa, cephe mıntıkasında uygun iaşe ambarlarına depolama yapılması hazırlıklarının temelini oluşturduğu vurgulanmıştır. Bir aralık bozuk olan iaşe işlerinin asıl bir şekilde düzene girdiği izah edilmiştir. Fakat askeri hareketin başlangıcında bulunacak ambarların henüz doldurulmamış olduğuna dikkat çekilmiştir. Hala hızlı bir şekilde elde etmeye çalışılan bu depolama keyfiyettir. Menzil araç ihtiyacı için Avrupa'dan yük otomobilleri tedariki ve dekovil ve sahra hatlarının uzatılması ve tedariki ve Türk Ordusu'nun nakliye araçlarının her halde iyi muhafaza gibi bir hareket hattını takip ettiği vurgulanmıştır. Azari - Ayrıtepeköy dekovil hattının hiç olmazsa Aşağıaçık'a kadar uzatılması düşünülmüştür. Türk Ordusu'nun niteliği ise her maksat ve plan uygulanması ancak ordunun kıymeti ve imkan bulunabileceğini temel kurallar olarak takip edildiği söylenmiştir. Düzen ve halkın maneviyesi genel şekliyle güvenilir olduğu bilgisi verilmiştir. Talim ve terbiye için çok emek sarf edildiği belirtilmiştir. Subay Heyeti'nin kıymetini yüceltmeye sürekli olarak zaman harcanması istenmiştir. Tabur ve alay komutanlarının sevk ve idareye alıştırılması önceden beri eksik olduğu ifade edilmiştir. Ordunun bıktırıcı bekleyişlere direnci ve muhtemelen gerçekten zor geçecek taarruzlara kudreti ile zamanı iyi kullanmalarından daha ziyade yükselmesi beklenmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:134, ss. 328-332.

¹⁴⁰⁶ 14.Süvari Tümen Komutanlığından erbaşına; 200 gr et, 250 gr yemeklik, 900 gr ekmek verilmiştir. Sayım Türkman, a.g.t., ss. 153-154.; Murat Günel Ataman, *Kurtuluş Savaşı'nda Levazım İkmal Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007, s. 141.

¹⁴⁰⁷ BCA, 30-10-0/54., 354., 34-23.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 28 Temmuz 1922 tarihli harp raporunda; Şuhut kuzeybatısında Göre köyünde Yunan postasına 25/26 Temmuz 1922 gecesi baskın yapıldığı ve çarpışmalar meydana geldiği bildirilmiştir. Yunan postasından bir kişinin öldürüldüğü ve birliğin Şuhut istikametine kaçtığı dile getirilmiştir. Afyonkarahisar mıntıkasında 26/27 Temmuz 1922 gecesi Balcıpınar Tepelerine yapılan baskın yapıldığı bilgisi verilmiştir. Raporunda devamında 27 Temmuz 1922 tarihinde saat 9.00'dan sonra Afyonkarahisar güneybatısında başlayan yangının sabaha kadar devam ettiği söylenmiştir. Sandıklı mıntıkasında ise Yunan kuvvetinin tahkimat yaptığı bildirilmiştir¹⁴⁰⁸.

Türk Ordusu'nda hazırlıklarının arttırılmasıyla ilgili emirlere gelecek olunursa; muharebe hazırlığını arttırmak için 1. Kolordu'nun Akşehir'e yakın bulunan 57. Tümen'i, 28 Temmuz 1922 tarihinden itibaren Çay batısına geçirileceği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, Kadınhan bölgesinde bulunan 2. Süvari Tümen'i, 57. Tümen'den boşalacak konaklara yerleştirileceği ifade edilmiştir¹⁴⁰⁹.

2.4. 1-25 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1 Ağustos 1922 tarihindeki 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının yedeği olarak karargâhı ile Ilgın'da, 2. Süvari Tümeni Sultandağı'nda konuşlanmıştır¹⁴¹⁰. 5. Süvari Kolordusu'nun süvari tümenleri dört süvari alayı, bir topçu bataryası, bir istihkam bölüğü, bir sıhhiye bölüğü, bir muhabere takımı, 30 tonluk bir katar, bir ekmeççi takımından vücuda gelmiştir. Bir süvari alayı, üç süvari ve bir ağır makineli tüfek bölüğünden (yalnız 2. Süvari Tümeni'nin 4., 13., 20. Alayları dört süvari bölükten) oluşmuştur¹⁴¹¹.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 1 Ağustos 1922 tarihli raporunda; Afyonkarahisar mıntıkasında Yunan cephesinin çeşitli kısımlarında tahkimata devam ettiği ve 31 Temmuz 1922 tarihinde bir alay tahmin edilen Yunan kuvvetinin Erenler'den Çukurköy istikametine gelerek Güzelim Dağı'na çıktığı ve bu kolu takibe bataryası olması muhtemel bir kuvvetinde Çukurköy'de kaldığı tespit edilmiştir. 1 Ağustos 1922 tarihinde

¹⁴⁰⁸ BCA, 30-10-0-0/54., 354., 34-20.

¹⁴⁰⁹ 1. Ordu'nun konma bölgesinin doğu sınırı; Eber Gölü - Sultandağlarında son bulacak gibi değiştirileceği izah edilmiştir. 1. Ordu, 5. Süvari Kolordusu konusunda yapılacak değişiklikleri gece yürüyüşleri ile düzenleyeceği anlaşılmıştır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 213.; Koç, *a.g.e.*, s. 100.

¹⁴¹⁰ 1. Süvari Tümeni Çakıllar'da ve 14. Süvari Tümeni de Doğanhisar'da konuşlanmışlardır. Yaşar, *a.g.m.*, s. 246.

¹⁴¹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 6.

saat 10.40'dan önce bir alay kadar Yunan süvarisinin Meşecik sırtları gerisinden Afyon'a gittiği gözlemlenmiştir¹⁴¹².

Batı Cephesi Komutanlığının 6 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na gönderdiği emri alınınca, 5. Süvari Kolordusu 9 Ağustos 1922 tarihinden itibaren ileriye yanaşmak için bütün hazırlıklarını yapmıştır. 5. Süvari Kolordusu, 18/19 Ağustos 1922 gecesi hareket ederek 20 Ağustos 1922 tarihinde Sultandağı'na gelmiştir. 2. Süvari Tümeni'de, Sultandağı'nda kalmıştır¹⁴¹³.

Batı Cephesi Komutanlığının 20 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.00'dan sonra 1., 2. Ordu Komutanlıklarına ve 5. Süvari Kolordusu'na gönderdiği 89 numaralı Cephe emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun, 2. Süvari Tümeni'nin Çay doğusunda Yakasinek - Deresine - Gedil mıntıkasına nakil olacağı belirtilmiştir. 21/22 Ağustos 1922 gecesi 2. Süvari Tümeni'nin Keneli - Ortaköy - Bulanık mıntıkasına geleceği bilgisi verilmiştir¹⁴¹⁴.

5. Süvari Kolordusu'nun 22/23 Ağustos 1922 tarihinde; 2. Süvari Tümeni'nin Oynağan - Karaadilli mıntıkasına gönderileceği söylenmiştir¹⁴¹⁵.

2. Kolordu ve 5. Süvari Kolordusu 1. Ordu emrine verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi ve 1. Ordu Komutanlıkları emirlerine uyarak 20 Ağustos 1922 akşamı tümenlerini hareket ettirmiştir. 2. Süvari Tümeni 21 Ağustos 1922 sabahı Deresine - Gedil, 22 Ağustos 1922 sabahı Bulanık, 23 Ağustos 1922 sabahı Tatarlı'da

¹⁴¹² BCA, 30-10-0/54., 354., 34-16.

¹⁴¹³ 17 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa; 1. ve 14. Süvari Tümenlerinin 20 Ağustos 1922 sabahı Kundallı ve Yalvaç bölgelerinde bulunmalarını emretmiştir. Bu emre göre; 5. Süvari Kolordusu, eski yerlerinden 18/19 Ağustos 1922 gecesi hareket ederek 20 Ağustos 1922 sabahı ortalık ağarmadan 1. Süvari Tümeniyle Kundallı'ya, 14. Süvari Tümeni ile Yalvaç'a varmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 36-37.

¹⁴¹⁴ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Kundanlı - Aşağı Kaşıkara, 1. Süvari Tümeni'nin Karaadilli - Oynağan mıntıkasında nakil olunacağı vurgulanmıştır. 21/22 Ağustos 1922 gecesi aşağıdaki gibi değişikliklerin yapılacağı belirtilmiştir: Bu değişikliklerde, 2. Kolordu'ya bağlı, 3. Tümen'in Çay batısında Çiftlikler - Yeniköy - Pazaragaç - Karacaören mıntıkasında, 4. Tümen'in Dibeveler - Ağılören - Bolvadin, 7. Tümen'in Dişli - Özburun mıntıkasına nakil olacağı söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni'nin Kumullu - Hıdırlı, 14. Süvari Tümeni'nin Karaadilli - Oynağan mıntıkasına geleceği bilgisi verilmiştir. Orduların ve 5. Süvari Kolordusu'nun her gün sabah raporuyla ve stratejik değişikliklerini cepheye bildirmeleri istenmiştir. Yürüyüşlerin geceleyin yapılacağı Yunan uçak keşfine karşı bütün tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 15-18.

¹⁴¹⁵ 5. Süvari Kolordusu'nun 22/23 Ağustos 1922 tarihinde; 1. Süvari Tümeni'nin Selçuk - Mengene'de, 14. Süvari Tümeni'nin Haydarlı - Kumullu mıntıkasına gönderileceği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 23 Ağustos 1922 sabahı 1. Ordu emrine gireceği bildirilmiştir. 23 Ağustos 1922 öğlene kadar orduların stratejileri ve o zamana kadar yapılmış olan hazırlıkları ve ağır topların hazırlıkları hakkında Batı Cephesi Komutanlığına rapor verilmesi istenmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:134, ss. 395-397.

bulunmuştur. Tümen, 23/24 Ağustos 1922 gecesi Tatarlı'dan Ballık'a, 24/25 Ağustos 1922 gecesi Oda - Susuz bölgesine varmıştır¹⁴¹⁶.

2.4.1. 26 AĞUSTOS 1922 HAREKATI

5. Süvari Kolordusu'na Alemdartepe ile Hacettepe arasında Ahır Dağlarını aşarak Sinanpaşa Ovası'na hakim olmak ve 26 Ağustos 1922 sabahı 1. Kolordu karşısındaki Yunan kuvvetlerinin batı yan ve gerilerine taarruz etme, Balmahmut - Dumlupınar arasından demir yolunu tahrip etme, Döğer bölgesindeki Yunan ihtiyatlarıyla, Uşak Grubu'na karşı keşif yapma ve emniyeti alma görevi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu 25 Ağustos 1922 sabahı Sandıklı kuzey batısında Çukurca - Güdübez - Oda - Susuz - Kılındıras bölgesinde bulunmuştur. Yunan kuvvetleri Kavşaktepe ile Çiğiltepe arasındaki Ahır Dağı'nın bu sarp ve yolsuz kesimini boş bırakmışlardır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa önceden bu kesimde bulunmuş olan Akıncı Müfrezelerinden kılavuzlar alarak tümenlere vermiştir. 25 Ağustos 1922 öğleden sonra Süvari Tümeni'nden bir keşif bölüğünü Dumlutepe'ye göndermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Ordu Komutanlığının taarruz emri gelmeden, 25 Ağustos 1922 akşamı 2. Süvari Tümeni'nin ve 5. Süvari Kolordu Topçusu ile telsizinin Kılındıras - Dumlutepe yoluyla Tekealanı'na hareket etmelerini emretmiş, kendisinin sol kolda bulunacağını bildirmiştir. Bu emri verdikten sonra 1. Ordu'nun taarruz emri 5. Süvari Kolordusu'na gelmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, ordu emrine göre, verdiği emirde bir değişiklik yapmayarak yalnız 2. Süvari Tümeni'nin 26 Ağustos 1922 sabahı Çayhisar - Kırka hattına yanaşmasını emretmiştir. 2. Süvari Tümeni 25 Ağustos 1922 gecesi hareket etmiş ancak 26 Ağustos 1922 tarihinde¹⁴¹⁷ öğlen ancak geçebilmiştir¹⁴¹⁸.

¹⁴¹⁶ 1. Süvari Tümeni; 21 Ağustos 1922 sabahını Karaadilli ve Oynağan, 22 Ağustos 1922 sabahını Kumullu ve Haydarlı, 23 Ağustos 1922 sabahını Selçuk bölgesinde geçirmiştir. 24/25 Ağustos 1922 akşamı hareketle sabaha karşı Çukurca - Güdübez bölgesine ulaşmıştır. 14. Süvari Tümeni; 21 Ağustos 1922 sabahı Kundallı, 22 Ağustos 1922 sabahı Karaadilli - Oynağan, 23 Ağustos 1922 sabahı Haydarlı'ya gelmiştir. 23/24 Ağustos 1922 gecesi Haydarlı'dan hareket eden 14. Süvari Tümeni 24 Ağustos 1922 sabahı Mucul - Menteş ve 25 Ağustos 1922 sabahı Kılındıras-Kınık hattına varmıştır. 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu ise bağlı birlikleri ve katarı 22 Ağustos 1922 sabahı Bulanık, 23 Ağustos 1922 sabahı Ballıkaya'da konuşlanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhı 22 Ağustos 1922 akşamı Tatarlı'ya varmış ve 23 Ağustos 1922 tarihini Tatarlı'da geçirmiştir. 25 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordu Topçusu Kılındıras'da. 5. Süvari Kolordusu Seyyar Hastanesi Sandıklı'da, hayvan hastanesi ise Kayalıören'de bırakılmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 38.

¹⁴¹⁷ 2. Süvari Tümeni'nin hareketi için Bkz. Şekil-8.

¹⁴¹⁸ 25 Ağustos 1922 öğleden sonra 1. Süvari Tümeni'nden bir keşif bölüğünü Çukurca istikametine gönderilmiştir. Giden birlikler Yunan kuvvetlerine rastlamamışlardır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Ordu Komutanlığının taarruz emri gelmeden, 25 Ağustos 1922 akşamı, 1. Süvari Tümeni'nin Çukurca - Yürükmezari yolu ile Çayhisar'a ilerlemesini ve 14. Süvari Tümeni'nin 1. Süvari Tümeni'ni izlemesini emretmiştir. Bu emri

2. Süvari Tümeni Susuz'dan Kılıandıras yolu ile hareket etmiştir. Beraberindeki Süvari Kolordu sahra topçu bataryası ile telsizini, yol olmadığından, Güdübez'de bırakmak zorunda kalmıştır. Dumlu Yaylası'nda 2. Süvari Tümeni'nin öncüsü yolu şaşırarak kuzeybatıya (Hacettepe'ye) doğru yürümüştür. Hacettepe'deki 6. Tümen'in taburu ile karşılaşınca bunu Yunan birliği sanmıştır. Kötü bir duruma düşmesine meydan verilmeden alınan tedbirlerle olay önlenmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da kolbaşı Çayhisar'ın 5 - 6 km güneydoğusundaki Tekealanı'na varabilmiştir¹⁴¹⁹.

1. Ordu Komutanlığı, Kocatepe'den 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 24.00 gece yarısı gönderdiği 651 numaralı harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu Cephesi'nde, Yunan kuvvetinin Kırka Tepelerindeki ve Sinanpaşa kuzeyindeki tepelerde direnmekte olduğunu ve 2. Süvari Tümeni'nin bu istikamette ilerlemesine engel olduğunu ifade etmiştir¹⁴²⁰.

Batı Cephesi Kurmay Başkanı Asım Bey'in 20 Kasım 1922 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği 26 Ağustos 1922 tarihli Batı Cephesi'nin durumu şu şekilde özetlenmiştir; 5. Süvari Kolordusu Cephesi'nde, 2. Süvari Tümeni'nin Kırka Tepelerinde ve Sinanpaşa kuzeyindeki tepelerde bulunan Yunan kuvvetine doğru ilerlediği söylenmiştir¹⁴²¹.

verdikten sonra ordunun taarruz emri kolorduya gelmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, ordu emrine göre, verdiği emirde bir değişiklik yapmamıştır. Orduya yazdığı bir şifrede; 25/26 Ağustos 1922 gecesi 3. Kafkas Tümeni'nden bir alayın Çayhisar istikametinde Ahır Dağı'na sürülmesini teklif ettiyse de orduca uygun bulunmamıştır. Ayrıca 6. Tümen'den de Hacettepe kuzeyinden 5. Süvari Kolordusu'nun yan ve gerilerine beklenen bir Yunan taarruzuna karşı tertip alınmasını ve Toklusivrisi'ndeki Yunan kuvvetini tespit etmesini istemiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 6. ve 57. Tümenlerle irtibat sağlamış ve nasıl taarruz edecekleri hakkında bilgi almıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Ordu'nun emri gereğince Ahır Dağlarını aşarak Sinanpaşa ovasına geçişi oldukça güç olmuştur. 25/26 Ağustos 1922 gecesi Sandıklı batısından 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle hareket eden 5. Süvari Kolordusu, kılavuzların yardımıyla karanlıkta sarp dereler, uçurumlar, ormanda büyük zorluklara uğrayarak geçtikten sonra sabah olurken kolbaşıyla boğazı geçmeyi başarmıştır. Kol nihayet alınmaya kadar gereken keşif ve emniyet tedbirleri alınmıştır. Sahra Topçu Taburu'nu, arabalı telsiz istasyonunu ve tekerlekli vasıtaları geride bırakmıştır. Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 30.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 81-82.; Okulu, *a.g.t.*, s. 70.

¹⁴¹⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 83.; TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 494.; Erdoğan, *a.g.e.*, 2021b, ss. 15-16.
¹⁴²⁰ 5. Süvari Kolordusu Cephesi'nde, 1. Süvari Tümeni'nin Yunan topçu ateşi altında Ayvalı güneyine kadar sokulmakta başarılı olduğunu, 14. Süvari Tümeni'nin bir alayıyla Akçaşar köyünü işgal ettiğini belirtmiştir. Yunan kuvvetinin Kırka güneyi Sinanpaşa - Ayvalı doğu sırtları hattını müdafaa etmekte olduğunu ve 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 6.00'dan sonra da iki alay piyadesini Sinanpaşa - Ayvalı hattına sürdüğünü, 5. Süvari Kolordusu tarafından da görüldüğünü belirtmiştir. Bu kuvvetin trenle Balmahmut'a çıkarıldığının tahmin edildiği ifade etmiştir. 3. Süvari Tümeni'nden henüz bir rapor alınmadığını da belirtmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 42-45.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 49-52.

¹⁴²¹ 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'dan önce 1. Süvari Tümeni ile Çayhisar'a yanaştığı ve Sinanpaşa Ovası'na hakim sırtları tuttuğu tespit edilmiştir. 1. Süvari Tümeni ve 14. Süvari Tümenlerinden hattı tahrip için ileriye keşif bölükleri ile tahrip müfrezelerinin gönderildiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun sahra topçu bataryasıyla sahra telsiz istasyonunun Ahır Dağı'ndaki yollardan geçemeyerek Güdübez'de kaldığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu Cephesi'nde: 1. Süvari Tümeni'nin topçu ateşi altında Ayvalı güneyine kadar sokulduğu ve burada direnişle karşılaştığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin bir alayıyla Akçaşar köyünü işgal ettiği dile getirilmiştir. Yunan kuvvetinin Kırka güneyi - Sinanpaşa - Ayvalı doğu sırtlarını müdafaa ettiği bilgisi verilmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 6.00'dan sonra trenle Balmahmut'a çıkarıldığı tahmin edilen iki piyade alayının Sinanpaşa - Ayvalı hattına sürüldüğü 5. Süvari Kolordusu tarafından görülmüştür. 3. Süvari Tümeni'nden 26 Ağustos 1922 tarihinde bir bilgi alınmadığı söylenmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 52-56.

1. Ordu Komutanlığının 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 00.20'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da 2. Süvari Tümeni'nin kolbaşısıyla Çayhisar'ın 5 km güneyine geldiği ifade edilmiştir¹⁴²².

26 Ağustos 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin Çayhisar ve Güneş doğrultusunda hakim tepeleri (Kızıltepe) elde bulundurulmasını emretmiştir¹⁴²³. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın amacı Yunan İhtiyat Grubu'nun Afyonkarahisar güneyinde yardıma gelmesini engellemek ve 5. Süvari Kolordusu'nu Ayvalı - Balmahmut yönüne götürmektir. Bu sırada 2. Süvari Tümeni'nden Çayhisar'a gelen bir süvari bölüğünü de Kırka doğrultusuna keşfe göndermiştir. 2. Süvari Tümeni Çayhisar'ın güney tepelerine tırmanırken Kırka'dan bir Yunan topçu bataryasının ateşine uğramıştır. Bu topçu bataryası, Çayhisar'dan Sinanpaşa'ya ilerleyen bölüğe de ateş açmıştır¹⁴²⁴.

26 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.15'de 5. Süvari Kolordusu'ndan 1. Ordu'ya yazılan ilk raporda 2. Süvari Tümeni'nin Çayhisar'da toplandığı bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2. ve 14. Süvari Tümenlerini kuzeye göndermek istemiştir. Fakat, batıda 2. Yunan Tümeniyle, Yunan süvari tümeninin bulunması batıya karşı uyanık ve dikkatli bulunması gerektirdiğinden bütün kuvvetlerinden faydalanamamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de; 2. Süvari Tümeni'nin 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.00'de, 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emriyle, 1. Süvari Tümeni'nin taarruzunu kolaylaştırmak için Sinanpaşa'daki 1. ve 7. Yunan Tümenlerinin süvari bölükleriyle, 1. Yunan Tümeni'nin İstihkam Bölüğü'ne 13. Süvari Alayı'ndan bir bölükle taarruz ettiyse de Yunan kuvvetlerini atamamıştır. Bu bölük akşama kadar ateş muharebesi yapmıştır. Ortalık kararırken 2. Süvari Tümeni, 20. ve 4. Alaylarıyla Kırka batı sırtlarına ve köye

¹⁴²² 5. Süvari Kolordusu'nun 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'dan önce 1. Süvari Tümeni ile Çayhisar'a yanaştığı ve Sinanpaşa ovasına hakim sırtları tuttuğu söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Tokuşlar'a geldiği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni ve 14. Süvari Tümeni hattı tahrip için ileriye keşif bölükleriyle tahrip müfrezeleri gönderdiği vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun telsiziyle Sahra Topçu Taburu (4 top) yolsuzluktan Güdübüz'de bırakılmıştır. Erler çok yorgun ve bütün geceyi yolda uykusuz geçirmişlerdir. Buna rağmen moralleri yüksekti. Doğudan top sesleri geliyordu. Büyük Taarruz'un başladığının göstergesiydi. Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 333.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 111.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 43-46.; ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 27-30.

¹⁴²³ 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da; 14. Süvari Tümeni'nin Tokuşlar güneyindeki koruluğa kadar ilerleyerek batıya karşı 5. Süvari Kolordusu'nun yan ve gerilerini korumasını, keşif bölüklerini demir yoluna kadar sürerek hattı birkaç yerden tahrip etmesini ve Altıntaş (Akçaşar'dan 25 km kuzeyde) doğrultusunda Yunan kuvvetinin gelip gelmediğinin keşfettirilmesini, 1. Süvari Tümeni'yle ara hattının Hisartepe - Düzağaç - Başkimse (1. Tümen'e dahil) olduğunu söylemiştir. Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 46.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 111-112.

¹⁴²⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.

taarruz etmiştir. 13. (bir bölük eksik) ve 2. Alaylarını Çayhisar doğusunda yedekte bırakmıştır. Yunan kuvvetleri önceden Kırka çevresini berkitmiş ve tel çitleriyle engellemiş oldukları ve takviye de aldıkları için 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 22.00'ye kadar devam ettirilen taarruz başarılı bir sonuca ulaştırılamamıştır. Yunan kuvvetleri karşısında yalnız 13. Alay bırakılarak 2. Süvari Tümeni Çayhisar dolaylarında gecelemiştir denmiştir¹⁴²⁵.

26 Ağustos 1922 tarihinde 1. Ordu Komutanlığı da cephedeki taarruzun başarılı olması için, süvarinin Yunan mevziilerinin gerilerine taarruz etmesini emretmiştir. Bu emri dikkate alan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, ordunun isteğini yalnız 2. Süvari Tümeni ile yaparak, 2. Süvari Tümeni'ne Kırka istikametinde taarruz etme

¹⁴²⁵ 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.15'de hareket eden 14. Süvari Tümeni 5. Alayı ile Kınık ve Çobanözü köylerini işgal ederek batıya karşı tertip almıştır. Kınık'tan Tazlar doğrultusuna gönderilen keşif kolları Tazlar'dan Yunanlıların ateşiyle karşılanmıştır. 3. Süvari Alayı kuvvetli bir keşif bölüğünü, tahrir müfrezesiyle beraber, Altıntaş ve Dumlupınar doğrultularının keşfine ve demir yolunun tahribine göndermiştir. 34. Süvari Alayı; bir bölüğüyle Tokuşlar köylünü işgal etmiştir. 14. Süvari Tümeni, bölük kısmı ile Tokuşlar güneyindeki koruluğun hakim noktalarını tutmuştur. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Çayhisar'a gelerek 1. Süvari Tümeni'ni Çayhisar'a yavaştırmıştır. 1. Süvari Tümeni'ne Sinanpaşa ile Ayvalı arasında Küçükühyük'e ilerlemesini ve 1. Ordu karşısındaki Yunan tümenlerine geriden taarruz etmesini emretmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.15'de 5. Süvari Kolordusu'ndan 1. Ordu'ya yazılan ilk raporda 1. Süvari Tümeni'nin Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükühyük'e ilerleyeceğini bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de şu emri vermiştir: 1. Süvari Tümeni'nin Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükühyük doğrultusuna ilerleyeceğini ve Sinanpaşa'daki zayıf Yunan kuvvetini arkadan vuracağını; Ahmet Paşa - Balmahmut - Çatkuyu doğrultularını tutacağını, bir alayı Sinanpaşa doğrultusuna süreceğini ifade etmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin bir alayını Düzağaç üzerinden Akçaşar güney tepesine sürerek tahrir müfrezelerine destek olacağını ve Başkimse ile Yeldeğirmen Tepe - Olucak ve Yıldırım Kemal - Hamur doğrultularını keşfedeceğini söylemiştir. 5. Süvari Kolordu emrini daha önce sözlü alan 1. Süvari Tümen Komutanlığı 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de 21. Alayı önde, 10. ve 11. Alayları sağ kol gerilerinde ikinci hatta, 14. Alayla topçu bataryası orta geride 3. hatta olarak Sinanpaşa - Ayvalı arasından Küçükühyük doğrultusuna ilerlemeye başlamıştır. Bir Yunan topçu bataryasının ateş açmasına karşılık 1. Süvari Tümen topçu bataryası da ateş açmış ve bu ateşe Çayhisar'daki 2. Yunan Tümen topçusu (bir topçu bataryası) da katılmıştır. Öncü alayı güney tepelerine çıktığında Balmahmut'tan yeni gelen 7. Yunan Tümeni'nin 37. Yunan Alayı'nın bir taburunun ateşiyle karşılaştıysa da yaya muharebe ilk taarruz devam ederek Ayvalı güney tepelerini işgal etmiştir. Akçaşar doğusundan kuzeye gönderilen 10. Alay Keşif Bölüğü; 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.00'de Başkimse'yi işgal ettiğini, demir yolunun 100 metrelik kısmının tahrir edildiğini bildirmiştir. Bundan önce daha batıdan 14. Süvari Tümeni Tahrir Müfrezesi de demir yolunda tahribat yapmıştır. Bu suretle hat birkaç yerinden tahrir edilmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.30'da 37. Yunan Alayı'nın bir taburu Balmahmut'tan Sinanpaşa doğrultusuna, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.30'da diğer bir Yunan taburu Bulca'dan Ayvalı doğrultusuna ilerleyerek 1. Süvari Tümeni'ne taarruz etmişlerdir. Biraz sonra ortalık karardığından Yunan taarruzu durmuş, iki taraf da aynı durumda kalmıştır. Yunan kuvvetleri 26 Ağustos 1922 gecesi saat 1.50'de Ayvalı batısında 21. Süvari Alayı'na bir baskın yapmayı denedilerse de püskürtülmüşlerdir. Tümen, bölük kısmı ile geceyi Düzağaç'da geçirmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanlığı 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.00'de 3. Süvari Alayı'nı Akçaşar güney tepelerine göndermiş, öğleden önce yolladığı keşif bölüğü ile tahrir müfrezesini bu alay emrine vererek Başkimse - Yeldeğirmen Tepe - Yıldırım Kemal doğrultularının keşfini emretmiştir. Alay Akçaşar'a vardığı zaman ilerdeki keşif bölüğü demir yolu boyunca muharebeydi. Yunan kuvvetleri demir yolu koruma birliğini takviye etmelerine ve önceden önemli yerleri çepeçevre tahkim ederek tel çitleriyle engellemelerine rağmen keşif bölüğü demir yolunu üç yerden ve Başkimse bekleme kulübesi yanındaki köprüyü tahrir ve demir yolu koruma birliğini yok etmiştir. Bu muharebede bölükten Teğmen Selahaddin ile dört er şehit, 15 er yaralanmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin 3. Alay bölgesinden başka diğer bölgelerinde bir şey olmamıştır. Tümen geceyi bir alayı ile Akçaşar, bir alayı ile Kınık - Çobanözü, iki alayıyla Tokuşlar kesimlerinde geçirmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.

vazifesini vermiştir. 2. Süvari Tümeni, kuvvetli direnişle karşılaşp, ağır kayıplar vermiştir¹⁴²⁶.

26 Ağustos 1922 tarihinde Ahır Dağlarını aşan 5. Süvari Kolordusu, 26 Ağustos 1922 tarihinde öğleye kadar Çayhisar bölgesinde toplanmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Ayvalı - Bakırcık sırtlarını tutarak Yunan yedeklerinin hareketlerini geciktirmek istemiştir. 1. Ordu Komutanlığı ise cephedeki taarruzun başarılı olabilmesi için süvari birliklerinin Yunan kuvvetinin gerilerine taarruz etmesini emretmiştir. Bu emri alan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Ordu Komutanlığının istediğini sadece 2. Süvari Tümeni ile yapmış ve 2. Süvari Tümeni'ni Kırka istikametine taarruz etme görevi vermiştir. 2. Süvari Tümeni, Yunan kuvvetlerinin direnişiyile karşılaşarak zayıat vermiştir¹⁴²⁷.

2.4.2. 27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığı 27 Ağustos 1922 tarihinde¹⁴²⁸ saat 11.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına ve 2. Ordu Komutanlığına gönderdiği akşam harp raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin Akçahisar ve kuzeyinde bulunduğunu ifade etmiştir¹⁴²⁹.

27 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni; bir alayı ile Kırka karşısında Yunan kuvvetiyle çatışma halinde, büyük kısmıyla da Çayhisar doğusunda bulunmuştur. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 4.30'da 1. Ordu Komutanlığından, 5. Süvari Kolordusu'nun Kırka karşısında bağlanmayıp Yunan kuvvetinin gerilerinde faaliyetini arttırarak Yunan İhtiyat Grubu ile Dumlupınar'daki birliklerinin keşfi ve cepheye yardıma gelecek Yunan kuvvetinin geciktirilmesi emrini almıştır¹⁴³⁰.

Yukarıdaki emre bağlı olarak 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, İlbülak Dağı'na doğru geniş bir çevirme yapmaya karar vermiştir. Bu görevlerin Kırcaarslan doğrultusuna yürümekle değil Akçaşar Platosu'na atlamakla yapılabileceğini

¹⁴²⁶ 1. Süvari Tümeni Ayvalı, 14. Süvari Tümeni de Düzağaç istikametinde ileri sürülmüştür. 1. Süvari Tümeni Balmahmut İstasyonu'ndan gelen bir Yunan taburu ile karşılaşmıştır. Bir piyade alayının ateş kudretine sahip olan zayıf süvari tümenlerinin savunma mevziilerine çarpmayarak, Yunan kuvveti gerilerine tesir etmeleri gerekirdi. Süvari birliklerinin yanlarda emniyet kuvvetleri bırakarak, topluca kuzeye doğru ilerlemeleri uygun olarak görülmüştür. Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 33.; Kollu, *a.g.m.*, s. 524.

¹⁴²⁷ Selek, *a.g.e.* 2020, s. 1011.

¹⁴²⁸ 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-9.

¹⁴²⁹ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 106-114.

¹⁴³⁰ 1. Süvari Tümeni; bir alayı ile Ayvalı güneyinde Yunan kuvvetiyle muharebe temasında, büyük kısmı Düzağaç'dadır. 14. Süvari Tümeni; 3. Alayı ile Akçaşar'da, 5. Alayı ile Tazlar'daki Yunan kuvvetiyle temasta, büyük kısmı ile Tokuşlar'dadır. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 138.

düşünmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.00'de Çayhisar sırtlarından birliklerine; “Kolordu düşman gerilerine sızmak üzere; 14. Süvari Tümeni derhal Karacaviran’a hareketle Selkisaray ve Dumlupınar’dan ilerleyecek düşmana karşı Karacaviran kuzey sırtlarını tutacaktır. 2. Süvari Tümeni Düzağaç üzerinden Akçaşehir’e giderek oradaki 14. Tümen’in 3. Süvari Alayı’nı tümenine gönderecek, bir bölüğü Çayhisar’da bırakarak yolu emniyette bulunduracaktır. 1. Süvari Tümeni Ayvalı batısındaki durumunu muhafaza ederek 2. ve 14. Tümenler bölgelerine vardktan sonra karşısındaki düşmanı tespit edecek kadar bir kuvvet bırakıp büyük kısmı ile Akçaşehir’e yanaşacaktır” emir vermiştir. Ayrıca; “1. Tümen; Sinanpaşa - Balmahmut hattı ile Akçaşehir - Altıntaş (dahil) hattı arasındaki bölgeden Yelgediği (Ulucak köyünün 2 km güneybatısında) - Resulbaba hattı kuzeyindeki düşman hareketlerini meydana çıkaracak. 14. Tümen; 1. Tümen’in sol keşif hattı ile Karacaören - Toklusivrisi (dahil) arasındaki bölgeden Dumlupınar - Altıntaş hattındaki düşman durumunu meydana çıkaracaktır.” diyerek keşif görevi de vermiştir. Fahrettin Paşa, kendisinin de Akçaşehir’le Karacaören arasındaki tepede bulunacağını bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00’e doğru Akçaşehir’a gelince daha önce oraya varan 2. Süvari Tümeni’nden Yunanlıların, Demiryol Koruma Birliklerini takviye ettiklerini ve başka birlikler olmadığını öğrenerek 1. Süvari Tümeni’nin Balmahmut doğrultusuna taarruz etmesini emretmiştir¹⁴³¹.

2. Süvari Tümeni 26/27 Ağustos 1922 gecesi 13. Süvari Alayı’nı değiştirerek 20. Süvari Alayı’na Kırka batısında savunma mevziine yerleştirmiştir. 2., 4. ve 13. Süvari Alaylarıyla Çayhisar doğusunda toplu halde beklemişlerdir. 27 Ağustos 1922 sabahı Yunan kuvvetleri Kırka kuzeyine yeniden bir topçu bataryası getirip 2. Süvari Tümen birliklerine ateş açmışlardır. Bir Yunan taburunun da Sinanpaşa’dan Kırka’ya yürüdüğü görülmüştür. 2. Süvari Tümen Komutanı, 5. Süvari Kolordu emrini 27 Ağustos 1922 saat 7.45’de almıştır. 13. Süvari Alayı’nın bir bölüğünü Çayhisar’da yol emniyetine ve 20. Süvari Alayı’ndan yeteri kadar bir kuvveti de Kırka karşısında bırakarak 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00’da hareket etmiştir. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.10’da kolbaşı

¹⁴³¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 138.

ile Akçaşar'a varmıştır. Keşif birliğini Başkimse - Yeldeğirmen Tepe (Yelgediği)'si¹⁴³² doğrultusuna göndermiştir¹⁴³³.

Yapılan keşiflerde Yunan İhtiyat Grubu'nun İbulak Dağı üzerinden güneye inmediği anlaşılmıştır. Bu sırada 2. Süvari Tümen Komutanı'nın yanına gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2. Süvari Tümeni'nin Yıldırım Kemal - Başkimse hattına taarruzla Demiryol Koruma Birliklerini ortadan kaldırıp demiryol kuzeyine geçerek Yeldeğirmen Tepe'yi elde bulundurmasını emretmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı Akçaşar'daki 3. Süvari Alay'ın cephesini teslim almış ve karşısındaki Yunan birliğine taarruzla çoğunu ortadan kaldırmıştır. Yıldırım Kemal İstasyonu'nu tahrip ederek demiryol kuzeyine geçmiştir. Bu muharebede Asteğmen Yıldırım Kemal¹⁴³⁴ şehit olmuştur. (İstasyona Yıldırım Kemal adı konmuştur). Bundan başka, 200 kadar Yunan piyadesiyle 60 kadar yüklü mekkarenin Akdeğirmen ile Akçaşar yolunun ortasında doğuya çekilmekte olduğu görülmüştür. 5. Süvari Kolordu Muhafız Süvari Bölüğü, hücumla bir kısım Yunan kuvvetini ortadan kaldırmış, kurtulanlar Akdeğirmen kuzeyindeki Demiryolu Koruma Birliği'nin desteğinde dolayı doğuya doğru çekilmiştir¹⁴³⁵.

27 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı, 1. Ordu Komutanlığının raporu üzerine, Afyonkarahisar - İzmir yolunu 1. Orduyla, Afyonkarahisar - Altıntaş yolunu da 2. Orduyla kesme kararı almıştı. 5. Süvari Kolordusu kendisine verilen emri yerine getirmiş olsaydı 2. Kolordu'nun Afyon'a değil, batıdan Sinanpaşa'ya doğru ileri sürülmesi olanaklı hale gelecekti¹⁴³⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de "2. Süvari Tümeni Akçaşehir - Başkimse doğrultularında ilerlemektedir." bilgisini vermiştir¹⁴³⁷.

¹⁴³² Yaygın kullanımı Yelgediği olmasına rağmen günümüzde Yeldeğirmen Tepe olarak geçtiği için "Yeldeğirmen Tepe" kullanılmıştır.

¹⁴³³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 139.

¹⁴³⁴ Süvari Teğmeni Yıldırım Kemal; 1898 tarihinde İzmir'de dünyaya gelmiştir. 1919 yılında Harp Okulu'nda süvari subayı olarak mezun olmuştur. Akhisar – Balıkesir – Bursa cephelerinde savaşmıştır. 27 Ağustos 1922 tarihinde Yıldırım Kemal şehit düşmüştür. Mehmet S. Aygen - Ahmet Tunca - Ahmet Sarlık, *Büyük Zafer'e Doğru*, Türkeli Matbaası, Afyon 1984, s. 70-71.

¹⁴³⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 139.

¹⁴³⁶ Erikan, a.g.e., ss. 585-586.

¹⁴³⁷ Ayrıca raporda; "Düşman 26/27 Ağustos 1922 gecesi Balmahmut'dan Ayvalı'ya, Uşak'tan Küçükköy'e kuvvet getirerek demiryol karakollarını takviye etmiştir. Resulbaba Tepelerinde düşman erleri görülmüştür. 14. Süvari Tümeni Bakırçıktepe - Arpalı doğrultularında ilerlemektedirler. 1. Süvari Tümeni Ayvalı - Paşaköy hatındaki düşmanı

27 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da yazılan Ordu emri beş buçuk saat sonra 5. Süvari Kolordusu'na gelmiştir. Bu sırada ise durum değişmiştir. Uşak'tan Yunan süvari tümeninin gelmesini kuvvetle bekleyen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, asıl kuvvetiyle Balmahmut'a yapacağı bir harekette Yunan süvari tümenine arkasını vermekten çekiniyordu. Bundan dolayı Yunanlılardan önce 2. Süvari Tümeni'ni İbulak Dağı geçitlerinden geçirerek Afyonkarahisar - Kütahya demir yolunu kesmeye ve 14. Süvari Tümeni'ni akşama kadar batıya karşı bırakıp gece olunca onu da 2. Süvari Tümeni'nin arkasından yürütmeye karar vermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı'nın yanında bulunan 2. Süvari Tümen Komutanı, İbulak Dağlarını aşıp kuzeye geçmektense Balmahmut istikametine doğuya gitmek teklifinde bulunmuş ise de Fahrettin Paşa kararını değiştirmemiştir. Fahrettin Paşa Akçaşar'dan 27 Ağustos 1922 tarihinde; “2. Süvari Tümeni düşmanla daima yan ve gerisinden teması sağlayacaktır. Tümen bu emri alınca Başkimse - Ulucak - Eğret genel doğrultusunda ilerleyerek bu gece Gazlıgölle - Belçeşme (İhsaniye) arasında demir yolunu tahrip edecek ve Araplı Çiftliği doğrultusunda güneye dönerek düşman gerilerini vuracaktır.” emrini vermiştir¹⁴³⁸.

27 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordu Sahra Topçu Taburu ve Telsizi Çayhisar'a geldiği söylenmiştir. 1. Ordu Komutanı'nın 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.15'de yazdığı takip emri saat 18.45'de 5. Süvari Kolordu Komutanı'nın eline geçmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nu ilgilendiren kısmında Yunan kuvvetinin tutunmasına meydan verilmemesi, Yunan kuvveti çekilişinin bozguna uğratılması görevi vardır. 1. Ordu Komutanlığının bu emri 5. Süvari Kolordusu'nun tertiplerine uygun geldiğinden kendi emrinde bir değişiklik yapmamıştır. Fahrettin Paşa ise 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 21.30'da Akçaşar'dan ve 2. Süvari Tümeni'nin peşinden, Eyice yolu ile Olucak'a

zorlamaktadır. Bugün veya bu gece İbulak dağlarından kuzeye geçerek Afyon - Kütahya yolunu kesmeye çalışacağım. Dokuz düşman uçağı batıya gitti.” ifadelerine yer vermiştir. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.35'de, 57. Tümen aracılığıyla 5. Süvari Kolordusu'na gelen Ordu emrinde; “Ordu, süvari kolordusuna verdiği görevde ısrar eder ve tümenlerin Akçaşehir'de toplanmasını uzak görür. Sinanpaşa - Ayvalı hattından Kırcaarslan - Garibce - Balmahmut hattına doğru düşmanı tazyik ederek demir yolunu birçok yerlerden tahrip edecek ve Garibce hangarına baskın fırsatı arayacaktır.” denmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 140.

¹⁴³⁸ Bu yüzden, 14. Süvari Tümeni'ni Balmahmut doğrultusuna alamamıştır. Yalnız 1. Süvari Tümeniyle Balmahmut'a ve diğer iki tümeniyle kuzeyden dolaşarak yapılacak çevirme hareketinin daha etkili olacağını hesaplamıştır. Fahrettin Paşa Akçaşar'dan şu emri vermiştir; “Kalecik - Kırcaarslan muharebesi ordumuz tarafından kazanılmıştır. Afyon - Uşak yolu kesilmiştir. Ayvalı doğu sırtlarında, Kumarlı Çiftliği kuzeyindeki tepede, Çatkuyu batısındaki tepede, Resulbaba'da grup grup düşman piyadeleri görülüyor. Bir tabur kadar düşman Arpalı - Küçükköy hattında, bir batarya ile takviyeli bir kadar piyade Güney köyün kuzey sırtlarını tutmakta ve Karacaören kuzeyinde bulunan 14. Tümenle muharebe etmektedir. 1. Süvari Tümeni Balmahmut doğrultusunda düşmanı zorlayarak çekilişini bozguna uğratacaktır. 14. Süvari Tümeni güneş batıncaya kadar bulunduğu kesimi savunacak, sonra Akçaşehir - Ulucak doğrultusunda ilerleyerek Ulucak'ta benden yeni emir alacaktır. Ben akşama kadar Akçaşehirde'yim. Gece Olucak'a gideceğim.” emrini vermiştir. Altay, a.g.e., 1970, s. 337.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 140-141.

hareket etmiş ve 27 Ağustos 1922 gece yarısı oraya varmıştır¹⁴³⁹. 2. Süvari Tümeni Komutanı 5. Süvari Kolordusu'nun emrini Başkimse'de almış ve hemen hareket etmiştir. Kol nihayet 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 21.30'da Başkimse'yi terk etmiştir. 2. Süvari Tümeni 27 Ağustos 1922 tarihinde gece boyunca yürüyerek 28 Ağustos 1922 sabaha karşı Anıtkaya dolaylarına gelmiştir. Yürüyüş derinliği çok arttığından ve hayvanların çok yorgun olduklarından dolayı burada bir saatten fazla dinlenmişlerdir¹⁴⁴⁰.

2. Süvari Tümeni Başkimse'den geçtikten sonra 1. Yunan Tümen birlikleri köyü işgal ederek ateşe vermişlerdir. 2. Süvari Tümen karargâhı yanmakta olan köye 300 metre yaklaştığı zaman Yunanlılarla karşılaşmıştır. Yunan erleri şiddetli bir ateş açmışlardır. Bu yüzden 2. Süvari Tümeni, Eyice doğrultusuna yürümekte olan tugayla irtibatı kaybetmiştir. Ancak sabaha karşı birleşerek 28 Ağustos 1922 saat 5.00'de Olucak'ta toplanmıştır. 27 Ağustos 1922 gece muharebesinde Yunanlıların da kayıpları olmakla beraber 2. Süvari Tümeni'nden 5 subay ve 20 er yaralanmış, 3 er şehit olmuştur¹⁴⁴¹.

1. Ordu Komutanlığı, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 23.00'de ve 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.00'de Batı Cephesi Komutanlığına sunduğu raporda; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nin Akçaşar kuzeyinde ve Yıldırım Kemal civarında Yunan Demiryolu Koruma Birlikleri'ni taarruzla dağıttığını, Başkimse'yi işgal ettiğini ve Yıldırım Kemal İstasyonu'nu tahrip ettiğini bildirmiştir. Başkimse civarındaki demir yolu ve telgraf hatlarının tahribine köylülerin de katıldığı bilgisini vermiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun topçu taburunun Çayhisar'a vardığını söylemiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 27 Ağustos 1922 tarihinde, mümkün olmazsa 27 Ağustos'u 28 Ağustos 1922 tarihine bağlayan gece İbulak batısından kuzeye geçeceğini ve Afyonkarahisar - Kütahya şosesini keseceğini ifade etmiştir. Esirlerin ifadeleri ve gözetleme sonuçlarına

¹⁴³⁹ Yalnız, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da 14. Süvari Tümeni'ne Başkimse yolu ile Olucak'a gelmesini emretmiştir. Sinanpaşa'da toplanan bir Yunan alayının 27 Ağustos 1922 gecesi Düzağaç - Dumlupınar yolu ile çekileceğini düşünerek 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu'na ve Telsizi'ne rastlaması tehlikesine karşı, bunları getirmek üzere, 34. Süvari Alayı'nı Çayhisar'a göndermiştir. 14. Süvari Tümeni henüz gelmemiştir. 14. Süvari Tümeni hareketinde biraz gecikmiş olduğundan 27 Ağustos 1922 gecesi Başkimse'ye gelirken sağ taraftan gelen bir Yunan kolunun ateşine uğramış ve daha batıdan dolaşmak zorunda kalmış ancak sabah olduktan sonra Olucak'a varmıştır. Sabahleyin incelemelerden ve alınan keşif raporlarından Yunan kuvvetinin; 29 Ağustos 1922 gecesi Uşak demir yolunun kuzeyinden batıya doğru çekilmekte olan ve 14. Süvari Tümeni ile çatışan Yunan Ordusu'nun kollarından biri olduğu anlaşılmıştır. Altay, *a.g.e.* 1949, s. 52.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 141-142.

¹⁴⁴⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 142.

¹⁴⁴¹ 14. Süvari Tümeni'ne Akçaşar'dan geçecek surette hareketi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni emri 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da aldığından önce 14. Süvari Tümeni'ni toplamak gerekmiştir. Bu yüzden hareket geciktığı için ancak 27 Ağustos 1922 gece yarısından sonra Akçaşar'dan geçebilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin ilerisinde 2. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhı yürüdüğü için 14. Süvari Tümen karargâhı önde olarak Başkimse'ye gidiyordu. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 142.

göre 7. Yunan Tümeni'nin 26 Ağustos 1922 tarihinde Balmahmut'a geldiğini ve 1. Yunan Tümeni'ni takviye ederek muharebeye katıldığını vurgulamıştır¹⁴⁴².

2. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Ahmet Zeki Bey'in doğuya doğru ilerleyerek 5. Süvari Kolordusu'na öncülük etmesi istenmiştir. 25/26 Ağustos 1922 gecesini Ahır Dağlarını aşamadıkları için geride bırakılan kolordu telsizi ve kolordu Sahra Topçu Taburu 27 Ağustos 1922 tarihinde gelerek 5. Süvari Kolordusu'na katılmışlardır. Tümenler verilen doğrultularda taarruzla önlerini açmışlardır. Fahrettin Paşa, Yunan cephesinin yarıldığını, ancak 27 Ağustos 1922 akşamına doğru öğrenebilmiştir. Yunan kuvvetinin geri bölgesi büyük bir karışıklık içine girmiştir. Uşak'taki Bağımsız Yunan Süvari Tümeni Gediz bölgesinde birliklerini cepheye sokmuş olduğundan, 27 Ağustos 1922 tarihinde bir türlü toparlanıp 5. Süvari Kolordusu'nun karşısına gelememiştir. Bazı Yunan birlikleri Türk süvarilerini durdurmaya çalışırken, bazıları da beklemedikleri bu baskın karşısında şaşırıp kalmışlardır. Bu kargaşa arasında Kuzeybatıya doğru yürüyüş halinde bulunan 2. Süvari Tümeni, İbulak Dağı'nı aşmış, 27 Ağustos 1922 gece yarısı Eğret - Afyonkarahisar karayoluna yaklaşmıştır¹⁴⁴³.

Fahrettin Paşa anılarında 27 Ağustos 1922 tarihinde cephenin yarıldığını öğrendiği gün Anıtkaya bölgesinde büyük bir Yunan ordugahını tespit etmiştir. Fahrettin Paşa'ya göre bu birlikler, “*Ya ordumuzun sağ yanına saldıracaklar yahut geri çekilerek İbulak - Dumlupınar - Toklu hattında yeni bir cephe tutacaklardır.*” demiştir¹⁴⁴⁴. Fahrettin Paşa, Yunan karargâhına saldırmaya karar vermiş ve birliklerini bölgeye sevk etmiştir. Ancak 2. Süvari Tümeni General Nikolaos Trikoupis ile çatışmak zorunda kalmıştır¹⁴⁴⁵.

¹⁴⁴² 1. Süvari Tümeni'nin Bulca - Balmahmut doğrultusunda takipte olduğunu söylemiştir. Yunanlıların Ayvalı kuzeyi – Yıldırım Kemal - Kızılcaköy hattında Demiryolu Koruma Birlikleri'nin bulunduğunu ifade etmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin Ayvalı güney sırtlarında olduğunu vurgulanmıştır. Bir Yunan taburunun Güney köyünün kuzey tepelerini tuttuğunu dile getirmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin bu Yunan kuvvetiyle muharebe olduğunu belirtmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 144-145.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 102.

¹⁴⁴³ 1. Süvari Tümen Komutanı Albay Mürsel Bey'in, doğu yönünde Yunan kuvvetini püskürtmeye devam edeceği ve 5. Süvari Kolordusu'nun gerisini güvence altına alacağı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni, köylülerin de yardımıyla bölgesindeki demir yolu ve telefon bağlantılarını yer yer tahrip etmiştir. Bütün tümenler, takviye edilen Yunan Demiryolu Koruma Birlikleri ve sağdan soldan koşup gelen parça parça Yunan birlikleriyle çarpışmışlardır. Şimdi güneyde 1. Ordu'nun parçaladığı cepheden geri çekilmekte olan bazı Yunan birlikleri de yollarını açabilmek için, bu dövüşe katılmaya başlamışlardır. 3. Süvari Tümeni, 27 Ağustos 1922 tarihinde Denizli kuzeybatısında Menderes nehri geçerek kuzeyde bir köprübaşı elde etmiştir. Bu arada 3. Süvari Tümeni, 120 develi bir Yunan ikmal kolunu da ele geçirmiştir. Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 106-107.

¹⁴⁴⁴ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 335.

¹⁴⁴⁵ 14. Süvari Tümeni General Athanasios Frangou birlikleri ile çatışmak zorunda kalmış ve yolunu şaşırıldığı için gecikmiştir. 14. Süvari Tümeni önemli bir fırsatı kaçırmıştır. Fahrettin Paşa; “*14 Süvari Tümen Komutanı bu durumu kestirebilseydi de bunların üzerine saldırıya devam etseydi. Hepsini ya esir alacak ya da kılıçtan geçirecekti...*”

2.4.3. 28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığı, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği harp raporunda; 2. Süvari Tümeni'nden 28 Ağustos 1922 akşamı vaziyeti hakkında henüz bilgi alınmadığını vurgulamıştır¹⁴⁴⁶.

28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına bakıldığı zaman saat 2.45'de verilen ordu emri Çayhisar telefon merkezine yazdırılmışsa da kolordu ile Çayhisar arasına 27/28 Ağustos 1922 gecesi Yunan birlikleri girdiğinden emir 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya ulaşmamıştır. Aslında 5. Süvari Kolordu Komutanlığı da aynı kararda olduğundan 1. Ordu Komutanlığının emrinin ulaşmamasının bir etkisi olmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 27/28 Ağustos 1922 gece yarısı Olucak'a varmıştır. 2. Süvari Tümeni Anıtkaya doğrultusunda harekete geçmiştir¹⁴⁴⁷.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni 28/29 Ağustos 1922 gecesi Başkimse'den Olucak yolu ile Anıtkaya doğrultusunda hareket etmiştir. Yolların kötü olması ve gecenin karanlığından dolayı alaylarla topçu bataryası Anıtkaya'ya, arkadan

Bununla beraber etkisi yine büyük oldu. Düşman panikledi kaçtı. Trikopis kuvvetlerinden uzaklaştı, birleşemedi.” cümlelerini sarf etmiştir. Bu olay General Frankos anılarında “gece çarpışmasının moralini çok bozduğu ve sonra süvari diye bağrışarak kaçtıklarını, subayların gayretine rağmen paniği durduramadıklarını ancak Dumlupınar'da toplayıp düzene koyabildiğini” şeklinde yer almıştır. Altay, a.g.e., 1970, s. 337.

¹⁴⁴⁶ 5. Süvari Kolordusu'nun, 27 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni Balmahmut İstasyonu'nda Yunan kuvvetinin gerilerine hareket ettirildiğini söylemiştir. Ayvalı güneyinde Yunan kuvvetinin tahminen bir buçuk piyade taburuna taarruzla doğuya püskürtülerek Balmahmut batısındaki sırtlara geldiğini ve Balmahmut civarında çekilme halinde bulunan kuvvetlerini topçu ateşiyle bunları da karışık bir şekilde batıya çekilmeye mecbur ettiğini ve kol nihayetine atlı hücum yaparak bir kolunu da kılıçtan geçirdiğini vurgulamıştır. Bunun 7. Yunan Tümeni olduğu alınan esirlerin ifadelerinden anlaşıldığını bildirmiştir. 7. Yunan Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 gecesinden yararlanarak demir yolu boyunca batıya çekildiği bilgisini vermiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun diğer iki tümeninin 27/28 Ağustos 1922 gecesi Başkimse - Olucak istikametinde yöneldiğini söylemiştir. 28 Ağustos 1922 tarihinde bu tümenlerin Ovacık kuzeyinde Yunan kuvvetinin bir tümen kadar kuvveti iki kolla Selkisaray - Aslıhanlar istikametlerinde çekildiğinin görüldüğünü dile getirmiştir. Bunun 27 Ağustos 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni ile muharebe ederek çekilen ve geceyi Başkimse civarında geçiren 7. Yunan Tümeni olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 akşamı vaziyeti hakkında henüz bilgi alınmadığını vurgulamıştır. 1. Süvari Tümeni'nin Yıldırım Kemal güneyinde olduğunu söylemiştir. 6. Tümen'in 28 Ağustos 1922 tarihinde bir taburunun Ahırhisar ile Ahat köyü arasındaki Yunan hattına karşı bırakarak iki tabur ve iki topçu bataryası ile 28 Ağustos 1922 öğleden sonra güneyden Toklusivrisi'ne taarruz ettiğini ve 28 Ağustos 1922 akşamı saat 19.00'e kadar bir netice alınmadığını dile getirmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin köyün kuzeyinde Karacaahmet istikametinde bulunduğu haber verilmiş ise de 3. Süvari Tümeni'nden henüz bir rapor alınmadığını ve gönderilen birçok atlılarla irtibat da tesis edilemediğini söylemiştir. 4. Tümen'in Ordu yedeği olarak Balmahmut'ta bulunduğu belirtmiştir. Çivril mntıkasında süknet olduğunu bildirmiştir. Balmahmut İstasyonu'nda açık ve kapalı otuz vagon ve bazılarının içinde erzak ve yaralı terk ettikleri anlaşılmıştır. Bütün Hıristiyan ailelerini üç trenle İzmir istikametine götürmek istemiş ise de Balmahmut'tan geriye dönerek Gazlıgöl istikametine götürmüş ve perişan şekilde kaçan asker arasında birçok Hıristiyan ailelerinin beraber gittiği anlaşılmıştır. Meydan muharebesinin her tarafında fazlaca, Afyonkarahisar ve Sinanpaşa Ovalarının bazı yerlerinde dağılmış Yunan ölü ve yaralıları bulunmaktadır. Miktarının tespiti mümkün olamamıştır. Yenilen Yunan Ordusu'nda düzeni bozulmuş olduğu görülmüştür ifadelerine yer verilmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 125-130.

¹⁴⁴⁷ 14. Süvari Tümeni 28 Ağustos 1922 sabahı saat 5.00'de Olucak'ta toplanmıştır. 5. Süvari Kolordu'sunun 1. Süvari Tümeni ile hiçbir bağlantısı kalmamıştır. Çayhisar'a gönderdiği 34. Süvari Alayı ile Kolordu Topçu Taburu'ndan ve telsizinden de bir bilgi almamıştır. General Nikolaos Trikopis, *General Trikopis'in Hatıraları*, Çev: Ahmet Anım, Kitapçılık Limited Şirketi Yayınları, İstanbul 1967, s. 93.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 153, 172-173.

yürüyen 13. ve 20. Süvari Alaylarıyla Olucak doğusunda 2. Süvari Tümeni ikiye bölünmüştür. Önde yürüyen 2. ve 4. Süvari Alaylarıyla topçu bataryası Anıtkaya'ya, arkadan yürüyen 13. ve 20. Süvari Alaylarıyla 2. Süvari Tümen karargâhı Anıtkaya güneyine 4-5 km güneyden ilerlemişlerdir. 28 Ağustos 1922 gecesi yürüyüşünde 2. Süvari Tümeni'nin yürüyüş derinliği çok artmıştır. Erleri ve hayvanları dinlendirmek, birlikleri toplamak için 2. Süvari Tümen Komutanı kola istirahat vermiştir. Ortalık ağarınca Bayramgazi'nin kuzeyinde Anıtkaya şosesi üzerinde kuzeye giden bir yürüyüş kolu görülmüştür. Afyonkarahisar'dan çekilen 1. Yunan Kolordusu'nun ve ordunun bağlı birlikleri Afyonkarahisar'daki yedek subay talimgah öğrencileri ve istihkam taburu olduğu anlaşılmıştır. Bu durum karşısında 2. Süvari Tümen Komutanı demir yolunu tahripten önce bu kola taarruz emri vererek 13. Süvari Alayı'nın taarruz etmesini ve 20. Süvari Alayı ile bağlı birliklerin ileriye yavaşmasını emretmiştir. 13. Süvari Alayı'nın öncü bölüğü Yunan kuvvetine yaklaşınca yaya muharebeye geçilmiştir. Bunu gören 2. Süvari Tümen Komutanı 13. Süvari Alayı'nı atlı hücumla kaldırmıştır. 13. Süvari Alayı'nın rastladığı motorlu araçlar tahrip edilmiş ve içlerinden çıkan erlerin savunmasına karşı müdahale edilerek yok edilmiştir¹⁴⁴⁸.

Yukarıda bahsedilen muharebede Yunan kuvvetlerinden beş subay, 30 er esir alınmıştır. 100 kadar da ölü verdirilerek 10 kamyon tahrip edilmiştir. 13. Süvari Alayı demir yoluna (doğuya) ilerlediği sırada Belce köyünün 2 km batısındaki sırtlara çıkan bir Yunan taburunun şiddetli ateşiyle karşılaşarak yaya muharebe etmek zorunda kalmıştır. Güneye cephe alan 20. Süvari Alayı, Resulbaba Tepesi'nde kuvvetli 12. Yunan Tümeni'nin batıya yürüyüşte olduğunu görmüştür. 2. Süvari Tümen Komutanı, 13. Süvari Alayı'na kademeli çekilerek 20. Süvari Alayı'nın gerisine yedeğe gelmesini ve 20. Süvari Alayı emrine girmesini, 20. Süvari Alayı'na da Resulbaba'nın gözetlenmesini, zor bir durum karşısında kalırlarsa Olucak doğrultusunda çekilmelerini emrederek, 2. Süvari Tümen Komutanı da hiçbir haber almadığından dolayı 2. ve 4. Süvari Alaylarının yanına Anıtkaya'ya gitmiştir. Sol kol, ortalık ağarınca Anıtkaya'da bulunan Yunan ordugahına şiddetle bir baskın yapmıştır. Ordugahta 2. Yunan Kolordu Komutanı General Diyenis de Eğret'te bulunmaktaydı. Diyenis çadırda bulunduğu anda çadırına mermi isabet etmiş ve 9.

¹⁴⁴⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.; Belen, *a.g.e.*, 1983, s. 449.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 114-115.

Yunan Tümen Komutanları da ateş altında kalmışlardır. Komutanlar büyük bir şaşkınlık geçirdikten sonra oradaki birliklerle karşı koymaya başlamışlardır¹⁴⁴⁹.

Anıtkaya ve Yenice’de bulunan 9. Yunan Tümeni kuvvetli bir topçu desteğinde karşı taarruza geçmiştir. 2. Süvari Tümeni sıkışık bir duruma düşmüştür. Yenice köyündeki Yunan kuvvetinin de 2. Süvari Tugayı’nın sol yan ve gerilerine ilerlemesi üzerine çekilmek zorunda kalmıştır. 2. Süvari Tümen Komutanı saat 9.30’da bu bölgeye geldiği zaman 2. ve 4. Süvari Alaylarının hızla çekildiklerini görmüştür. Yunanlılar Yenice dolaylarına yerleştirdikleri topçu bataryalarıyla 2. Süvari Tümeni’nin çekilen kollarını şiddetle ateş altına almışlardır. 2. Süvari Tümen birlikleri iki kolla Olucak doğrultusuna çekilmeye devam etmişlerdir. Bu sırada 5. Süvari Kolordusu’nun saat 8.00’de Olucak’tan; *“Esirlerin ifadesinden 1. ve 7. Yunan tümenlerinin Dumlupınar’a çekilmek emri aldıkları anlaşılmıştır. Bu sabah Başkimse - Çatkuyu arasında batıya giden düşman kuvvetleri görülmüştür. Bir tümene yakın bir düşman kuvveti da Eğret’e doğru ilerlemekte ve 14. Süvari Tümeni, güneye karşı Kozluca Tepesi’ni tutmaktadır. 2. Süvari Tümeni Eğret’e ilerlemekte olan düşmanı mümkün mertebe oyalayarak kuzeyinde Batak köyü civarında toplanacaktır.”* emri alınmıştır. 2. Süvari Tümeni’nin Olucak’tan kuzeye gittiği görülünce 14. Süvari Tümen Komutanı Yunan kuvvetiyle temasta olan 5. Süvari Alayı’nı artçı, 54. Süvari Alayı’nı yancı bırakarak Beşkarış’a çekilmeye başlamıştır. 14. Süvari Tümeni’nin bir savunma muharebesi yapmadan erken çekilişi 5. Süvari Kolordu karargâhını ve 2. Süvari Tümeni’ni zor duruma düşürmüştür. Halbuki arazi savunmaya elverişli ve durumda tehlikeli değildi. 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00’da Yunan kuvvetinden takviyeli 23. Yunan Alay Müfrezesi ilerleyerek Kozluca Tepelerini işgal etmiştir. Anıtkaya’dan ilk çekilen 4. Süvari Alayı Olucak’a gelince 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 4. Süvari Alayı’nı da beraberine alarak Batak batısına doğru hareket etmiştir. Yenice civarındaki Yunan topçusu bütün bölgeyi Emretepe’ye kadar şiddetli ateş altına almıştır. Bu şiddetli top ateşi altında arazi ve yolların elverişsizliğinden 2. Süvari Tümeni’nin topçu bataryası sökülerek katırlara yüklenmek istendiyse de yakına düşen top mermileri katırları ürkütmüştür. Esasen Rus dağı topçu bataryası yüklemeye

¹⁴⁴⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.; Belen, a.g.e., 1983, s. 449.; Artuç, a.g.e., 2005, ss. 114-115.

elverişli olmadığından ve bu sırada bazı parçaları derelere yuvarlandığından topçu bataryası görülemediği¹⁴⁵⁰.

Yenice'den gelen 9. Yunan Tümen piyadesi Olucak köyüne girmiş ve Olucak köyünü halkıyla beraber yakmışlardır. Şiddetli topçu ateşlerinden kurtulan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 4. Süvari Alayı'na Beşkarış güney tepelerinde mevzi aldirmiştir. Geride kalan 2. Süvari Tümeni'nin 13. ve 20. Süvari Alayları Kozluca Tepelerinin Yunanlılar tarafından tutulduğunu bilmediklerinden Yenice güneyinden gördükleri baskı üzerine batıya, Olucak güneyindeki vadiye sapsmışlar, Kozluca ve doğusundaki tepelerde bulunan Yunan kuvvetlerinin şiddetli ateşine yakalanmışlardır. Bu sıkıntılı durumdan kurtulmak için başka çare bulamayan 13. ve 20. Süvari Alayları atlı hücum yaptılarsa da üstün kuvvet ve ateş karşısında pek pahalıya mal olan bu hücum başarısızdır. Hücumda Yunan piyade hatlarını yarararak bir kısım erler daha güneydeki 4. Kolordu birliklerine katılmışlardır. Bu muharebede 13. Süvari Alay Komutanı ile beraber bir subay, dört er şehit ve iki subayla 32 er yaralı, 16 subayla 172 er kayıp verilmiştir. Bu kayıp subay ve erlerin çoğu muharebe meydanında şehit ve ağır yaralı olarak kalmışlardır. Bunlar arasında 13. Süvari Alay Komutanı Yüzbaşı Galip, 20. Süvari Alay Komutan Yardımcısı Yüzbaşı Nasuh, 13. Süvari Alayı'nın 4. Bölük Komutanı Yüzbaşı Hasan Hüseyin, 20. Süvari Alayı'nın 3. Bölük Komutanı Yüzbaşı İhsan, Teğmen İshak ve İdris de vardır. 2. Süvari Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 tarihinde belirtilen insan ve 260 hayvandan başka, 199 piyade tüfeği, 1 ağır makineli tüfek, 8 hafif makineli tüfek, 4 top, 320 kılıç zayiatı vardır. 2. Süvari Tümeni Eskişehir - Kütahya demir yolunu tahrip etmek görevini yapmamış ise de Yunan İhtiyat Tümenlerinin hareketlerini geciktirmiş ve Yunan yüksek komuta mevkilerinde büyük şaşkınlığa sebep olmuştur¹⁴⁵¹.

¹⁴⁵⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.; Belen, a.g.e., 1983, s. 449.; Artuç, a.g.e., 2005, ss. 114-115.

¹⁴⁵¹ 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni bir bölüğünü Yeldeğirmen Tepesi'ne bırakarak 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 5.00'te Olucak'ta toplanmıştır. Yunanlıların Çatkuyu'dan batıya yürüdükleri öğrenilince 5. Süvari Kolordusu emriyle 5. Süvari Alayı'nı Kozluca Tepelerine göndermiştir. 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.18'de 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'nin Olucak'ta yalnız bir bölük bırakarak Kozluca Tepelerini tutmasını ve savunmasını emretmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı bu emri almadan 5. Süvari Alay Komutanı'ndan Yunan kuvvetlerinin Kozluca Tepelerinin doğrultusuna ilerlediklerini öğrenmiş ve hareket hazırlıkları yapmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun emrini alır almaz derhal harekete geçerek 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'de Kozluca Tepelerini işgal etmiştir. Yapılan gözetlemeler sonunda 14. Süvari Tümen Komutanı 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da 5. Süvari Kolordusu'na şu raporu yazdı; "*Başkimse'den batıya çekilen düşman kuvveti (1. Yunan Tümeniyle 4. Tümen'den ayrılanlardır) bir tümen fazladır ve kolbaşısı saat 9.00'da Küçükköy'den geçti. Başkimse'de ayrıca bir kuvveti toplamış bulunmaktadır. Kadımezarı kuzey sırtlarında bir alay kadar düşman süvarisi vardır. Bir tümen kuvvetindeki düşman da Yenice köyünde istirahat halindedir (9. Tümen).*" 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.30'da Başkimse'den bir tümen kadar Yunan kuvvetinin (beş taburlu 23. Alay) Kozluca'ya doğru ilerlediği görülmüş,

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de; "*Birçok istikametlerden düşmanın ateşleri altında 2. Süvari Tümeni'nin Olucak civarında toplanması müşkül ve epeyce kayba uğramasına sebep olmuştur. Her iki tümen öğleyin Beşkarışhöyük'te toplandı. Geri ile muvasala olmadığından iase sıkıntısı çekiliyor, eskiyen cephane ikmal olunamıyor. Öğleyin sonraki duruma göre harekâta devam olunacağı*" 1. Ordu Komutanlığına telsizle rapor vermiştir¹⁴⁵².

1. Ordu Komutanlığı yukarıda bahsi geçen raporu 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.35'de almıştır. Bu durumdan, 5. Süvari Kolordusu'nun baskısında Yunan kuvvetinin Altıntaş şosesi boyunca ve Resulbaba Dağlarından kuzeye, sonra da Resulbaba kuzeyinden batıya döndüğü, asıl kuvvetleriyle Dumlupınar mevzilerine çekilmek ve İzmir doğrultusunu kapamak istediği orduca anlaşılmıştır. Buna karşı 1. Ordu'nun bütün kuvvetiyle Yunan kuvvetinden önce Dumlupınar mevzilerini tutarak İzmir yolunu kesmek için 28 Ağustos 1922 tarihinden itibaren Dumlupınar genel istikametine yöneltilmesi, biraz geç de olsa başarı ile gerçekleştirilmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhı, 2. ve 14. Süvari Tümenleri Beşkarış - Genişler bölgesinde 28 Ağustos 1922 tarihinde öğle vakti toplanmışlardır. 2. Süvari Tümeni yıprandığından dinlenmesi ve kendisine çekidüzen vermesi gerekiyordu. Yunan birlikleri Kozluca Tepe'den daha kuzeye geçmemiştir. Doğudan ilerleyen ve 2. Süvari Tümeni'ni takip eden 9. Yunan Tümeni de Olucak'ta kalmıştır. 1. Ordu ile irtibatı olmayan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa dost ve düşman birlikler hakkında genel bir bilgiye sahip değildi. Fahrettin Paşa, Yunanlıların Dumlupınar hattında tutunmak istediklerini tahmin ediyordu. 5. Süvari Kolordusu'nun durumu çok kritikti. 1. Süvari Tümeniyle Kolordu Topçu Taburu, taşıma araçlarının hepsi Sinanpaşa Ovası'nda kalmışlardı. Elindeki kuvvetlerden 20. Süvari

kolbaşısı Kozlucatepe'ye 5 km mesafedeydi. 14. Süvari Tümeni bunu da 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da Olucak'ın 1 km doğusundaki tepeden 14. Süvari Tümeni'ne "*İhsaniye'den Eğret doğrultusuna bir tümen kadar Yunan kuvvetinin (13. Yunan Tümeni) ilerlemekte olduğunu, 2. Süvari Tümeni'nin Beşkarışhöyük'e gönderildiğini, 14. Süvari Tümeni'nin şimdilik bulunduğu yerde kalarak lüzumunda Beşkarışhöyük doğrultusuna çekilmesini.*" emretmiştir. 14. Süvari Tümeni bulunduğu Kozluca Tepe bölgesinde savunma tertibi almıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.; Belen, a.g.e., 1983, s. 449.; Artuç, a.g.e., 2005, ss. 114-115.

¹⁴⁵² Fahrettin Paşa'nı emirinde ayrıca; "*Düşmanın 7. ve 9. Tümenlerden iki piyade alayı, üç süvari bölüğü bu gece (27/28 Ağustos) Balmahmut ve Çatkuyu'dan Başkimse'ye çekilmiş ve köyü yakmıştır. Bunların Dumlupınar'a çekilme emri aldıklarını 1. Tümen'in beraber olduğunu, 9. Tümen'in ancak bir kısmının muharebeye yetiştiğini esirler söylüyorlar. Bu düşman Ayvalı cihetindeki 1. Süvari Tümenimizle aramıza girmiştir. 14. Süvari Tümeni sabaha karşı (28 Ağustos 1922) Eğret civarına varmış, rastladığı düşmanı ezerek birçok otomobil ve hayli ganimet almıştır. Saat 8.00'de düşmanın muntazam ve kuvvetli bir tümeni (9. Yunan Tümeni) Döğer - İhsaniye cihetinden Eğret - Olucak doğrultusunda ilerlemeye ve diğer bir düşman kolu (12. Tümen) Çatalçeşme - Resulbaba Tepesi'nden batıya çekilmeye başlamışlardır. Bunun 12. Tümen olması muhtemeldir. Başkimse'ye gelmiş olan iki tümen kadar kuvveti (1. Yunan Tümeni) Dumlupınar doğrultusundan yürüyüştür. Bir tümeni de (beş taburlu 23. Alay) Kozluca Tepesi'ni işgal etmiştir.*" bildirilmiştir. Altay, a.g.e., 1970, ss 337-340.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 177.

Alayı'nın bir topçu bataryası iş göremez bir haldeydi. 5. Süvari Kolordusu'nun elinde altı süvari alayı ile dört dağ topu kalmıştı. Cephane azalmış, iaşe köylerden temin ediliyordu. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, yorgun olan 2. Süvari Tümeni'ni 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.30'da Kurtköy'e göndermiş ve kuzeydoğu, kuzey ve batı doğrultularının keşfini emretmiştir. 2. Süvari Tümeni, birliklerini toplayarak 5. Süvari Kolordu karargâhı ile beraber Kurtköy'e gitmiş ve konmaya geçmiştir¹⁴⁵³. 28 Ağustos 1922 akşamında 5. Süvari Kolordusu'nun 2. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhı Kurtköy'de olduğu belirtilmiştir¹⁴⁵⁴.

Nikolaos Trikoupis'in hatırasında, 15 Ağustos 1922 tarihinde diyerek 28 Ağustos 1922 kastetmiş ve Eğret Savaşı olarak nitelendirmiştir. Bu savaşı Nikolaos Trikoupis şu şekilde anlatmıştır; *“Sabah saat 3.00'te 2. Ordu Grubu'nun muvakkaten emrime verildiği ve çekilişi emniyet altına almak için İzmir ile olan münakaleyi muhafaza etmem emredildi. Türk süvari birlikleri taarruzun ilk gününden Akarçay'ı geçerek İzmir telgraf ve demiryolu hatlarını tahribe muvaffak olmuştu, o civarlarda Türk Süvari birlikleri dolaşıyordu. Taarruzun, üçüncü günü Türklerin 2. Süvari Tümeni, levazım ve ikmal kollarına karşı kazandığı başarıdan cesaret alarak, o sırada Ulucak civarındaki Eyret'te bulunan 9. Tümen'e taarruz etmeye kalkıştı. Bu Türk tümeni püskürtülerek tamamen yok edildi. Biraz sonra 12. Tümen ile temasa geçmiş ve Türk tümeninin yok edildiği yere giderek Ulucak sırtlarından Türklerin, öldürülmüş süvarileri ile atlarının cesetlerini görmüştüm. Bu arada, biri subay olmak üzere bir miktar da esir alınmıştı. Ele geçenler arasında, üzerinde Rusça yasalar bulunan Şnayder - Dangli tipi dört adet de dağ topu vardı. Ulucak'a gidince 9. Tümen ile beraber orada karargâh kuran 2. Ordu Grubu komutanı ile buluştum...”* denmiştir¹⁴⁵⁵.

Özetle 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra 2. Süvari Tümeni Başkimse üzerinden Yeldeğirmen Tepe'yi, Yunan Ordusu'nun gerisine düşecek şekilde taarruza

¹⁴⁵³ 14. Süvari Tümeni'ni de güneye karşı savunma düzeni almak üzere Genişler - Osmaniye kesimine göndermiştir. 14. Süvari Tümeni 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da Osmaniye köyüne vararak güneye karşı savunma düzeni almış, 54. Süvari Alayı'nı daha güneyde bırakarak Olucak'taki Yunanlılarla teması muhafaza ve keşif görevi vermiştir. 54. Süvari Alayı da 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.30'da Batak - Efted - Kadımürsel - Altıntaş doğrultularına alınan raporlardan; Olucak'taki 9. Yunan Tümeni'nin daha kuzeye geçmediği, Efted - Hacıbeyli - Kadımürsel - Altıntaş köylerinde Yunan askeri bulunmadığı, yalnız Batak köyünde kuvveti tespit edilemeyen bir Yunan birliği olduğu öğrenilmiştir. Yunanlıların Rum ve Ermeni çetelerinden kurdukları sanılan 300 atlı, Cumalı köyünden Olucak doğrultusuna ilerlemek istemişse de 14. Süvari Tümeni'nin gönderdiği birlikle yapılan muharebe de geri atılmıştır. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 178-179.; Belen, a.g.e., 1983, s. 455.

¹⁴⁵⁴ 1. Süvari Tümeni Düzağaç - Akdeğirmen'de, 14. Süvari Tümeni Beşkarış - Genişler'de olduğu söylenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 191.; Türkmen, a.g.m., 2010, s. 111.

¹⁴⁵⁵ Trikoupis, a.g.e., s. 93.

geçmiştir. 2. Süvari Tümeni Yıldırım Kemal İstasyonu'nu tahrip etmiş, demir yolundaki birliklerle çarpışmıştır¹⁴⁵⁶.

27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra saat 15.30'da 5. Süvari Kolordusu'na ulaşan emir gereği 2. Süvari Tümeni Afyonkarahisar - Kütahya demir yolunu İhsaniye'de kesmek üzere görevlendirilmiştir. 2. Süvari Tümeni demir yolunu kestikten sonra, 1. Süvari Tümeni'ne katılacaktır. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.45'te takip emrinin gelmesiyle 2. Süvari Tümeni bütün gece yürüyerek 28 Ağustos 1922 sabaha karşı Anıtkaya'ya ulaşmıştır. Fahrettin Paşa uyguladığı bu taktikle, Sinanpaşa Ovası'nı Altıntaş Ovası'ndan ayıran, hakim yükselti olan İlbulak Dağı'na el atmıştır. Böylece Sinanpaşa Ovası'ndaki Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesi önlenecek, Altıntaş Ovası'ndaki kuvvetlerin de güneye inerek buradaki kuvvetlerle birleşmesi engellenecektir¹⁴⁵⁷. Kurmay Yarbay Zeki'nin öndeki 2. Süvari Tümeni de 27 Ağustos 1922 tarihinde gece karanlığında ikiye ayrılmıştır. Bir alayı Bayramgazi istikametine gitmiştir. Böylece iki tümenle varılması düşünülen Anıtkaya köyüne iki alay ulaşabilmiştir. Köyde bulunan Yunan Kolordusu'nun hiç muharebeye girmemiş 9. Yunan Tümeni çadırılı ordugahta bulunuyordu. Yunan kuvvetlerinin mevcudu 12.000 iken Türk süvarisi 1.200 atlıdan ibaretti. Yapılan baskın sonucu zarar gören Yunanlıların toparlanmaları üzerine Türk süvarileri Olucak istikametine çekilmiştir. Bayramgazi istikametinde ilerleyen Süvari Alayı da General Nikolaos Trikoupis'in karargâhına ve yakındaki bir Yunan müfrezesine rastlanmıştır. Bir hayli karışıklık çıkardıktan sonra mevziye giren Yunan topçusunun ateşi üzerine Olucak istikametinden çekilmiştir. 23. Tümen Köprülü'deki Yunan Tümeni'ne başarılı bir baskın yaptığı sırada Bayramgazi'de de Nikolaos Trikoupis baskına uğramıştır¹⁴⁵⁸.

28 Ağustos 1922 tarihinde öğleye doğru 2. ve 14. Süvari Tümenleri Olucak bölgesinde birleşmiştir. Yeldeğirmen Tepe'den geçip Dumlupınar'a gitmeye çalışan Nikolaos Trikoupis kontrolündeki birliklerin taarruzu üzerine, bu birlikleri bir süre

¹⁴⁵⁶ 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra geri çekilen 1. Süvari Tümeni Balmahmut istikametinde; Yunan Ordusu'nun gerisine düşecek şekilde taarruza geçmiştir 14. Süvari Tümeni ise bir alayı ile Karacaören kuzeyinde, bir alayı ile Tazlar'da, bir alayı ile Kızılca güneydoğusunda akşama kadar muharebe etmiştir. Yaşar, *a.g.m.*, ss. 246-248.

¹⁴⁵⁷ 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra saat 15.30'da 5. Süvari Kolordusu'na ulaşan emir gereği 1. Süvari Tümeni Balmahmut'a yönelmiştir. 14. Süvari Tümeni Uşak'tan gelecek Yunan tümenine karşı batı yan emniyetini sağlama görevini üstlenmiştir. Fahrettin Paşa yaptığı bu manevralarla Büyük Sinanpaşa ve Afyonkarahisar ovalarındaki Yunan birliklerini iki tümenle kuzeyden çevirmeyi düşünmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.45'te takip emrinin gelmesiyle 28 Ağustos 1922 sabaha karşı 14. Süvari Tümeni de Olucak'a varmıştır. Görgülü, *a.g.e.* ss. 26-27.; Yaşar, *a.g.m.*, s. 249.

¹⁴⁵⁸ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 31-32.; Yaşar, *a.g.m.*, ss. 249-250.; Gönçer, *a.g.m.*, s. 102.

oyaladıktan sonra Altıntaş'a çekilmiştir. Böylece Türk süvarileri yaptıkları muharebe ve manevraları sonucunda tarihi bir rol oynamışlardır. Türk süvarilerin hareketleriyle, İlbülak Dağı'nın kuzeyinde kalan Nikolaos Trikoupis Grubu ile güneyindeki Athanasios Frangou Grubu'nun birleşmesi önlenmiştir. Akşam saatlerinden itibaren de Türk piyadeleri bu birliklerin arasında yerini almıştır. Ayrıca Fahrettin Paşa, iki tümenini Altıntaş'a çekmekle, 2. Ordu'dan önce Kütahya yolunu kapatmıştır¹⁴⁵⁹.

2.4.4. 29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığının Balmahmut'tan 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.30'dan önce Batı Cephesi ve 2. Ordu Komutanlıklarına gönderdiği sabah raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 28 Ağustos 1922 tarihli raporuna göre; 7. ve 9. Yunan Tümenlerinden olan esirlerin ifadesinden anlaşılan iki tümenin 27/28 Ağustos 1922 gecesi Balmahmut - Çatkuyu'dan Başkimse'ye çekildikleri ve bu köyü yaktıkları vurgulanmıştır. Bunların Dumlupınar'a çekilmek emrini aldıklarını ve raporda ismi okunamayan ve 13. Yunan Tümeni olması muhtemel bulunan bir tümenin de beraber olduğu ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 sabahına karşı Anıtkaya civarına geldiği, numarası ile miktarı anlaşılamayan bir kuvvetini dağıttığı, bir Yunan otomobil kolunu zapt ve bir hayli ganimet aldığı bilgisi verilmiştir. 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'den önce düzenli bir Yunan tümenin Anıtkaya - Olucak istikametinde yürümeye başladığı söylenmiştir. Bunun 5. Yunan Tümeni olmasının muhtemel olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir Yunan kolunun da 28 Ağustos 1922 tarihinde Çatalçeşme - Resulbaba Tepelerinden batıya doğru çekildiği görülmüştür. Başkimse'ye gelmiş olan Yunan kuvvetinin iki tümen kadar kuvvetinin 28 Ağustos 1922 tarihinde Dumlupınar istikametinde yürüyüşte ve bir tümeni de Kozluca Tepe civarında 2. Süvari Tümeni'ne taarruz ettiği bildirilmiştir. Birçok istikametlerden topçu ve piyade ateşine maruz kalan 2. Süvari Tümeni'nin fazlaca

¹⁴⁵⁹ 28 Ağustos 1922 tarihinde akşamüzeri, 5. Süvari Kolordusu Yıldırım Kemal dolaylarında Afyonkarahisar'dan Dumlupınar'a ve Uşak'a giden yolları kesmiştir. Fahrettin Paşa, 2. Yunan Kolordusu'na baskın yapmak amacındaydı. Bu yüzden bir tümeni burada bırakarak 27/28 Ağustos 1922 gecesi, İlbülak Dağı üzerinden Anıtkaya istikametinde ilerlemeye karar vermiştir. Ancak Yarbay Suphi komutasındaki 14. Süvari Tümeni, 27 Ağustos 1922 gecesi Yunan birlikleriyle karşılaşmamak için dolambaçlı yollar takip ettiği için gerilerde kalmıştır. 14. Süvari Tümeni ise Başkimse bölgesinde Athanasios Frangou'nun kontrolündeki 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle muharebeye tutuşmuştur. Yunan kuvvetlerinin komutanı Athanasios Frangou hatıralarında, bu gece baskınının morallerini çok bozduğunu ve Türk kuvvetlerini gören askerlerin Athanasios Frangou in "Türk Süvarileri" diye bağırarak kaçmaya başladıklarını, subayların gayretlerine rağmen paniğin önlenemediğini ve askerlerini ancak Dumlupınar'da toplamayı başardıklarını söylemiştir. Dumlupınar'a çekilen Athanasios Frangou'nun komutasındaki birlikler, Yıldırım Kemal bölgesinde bırakılan 1. Süvari Tümeniyle karşılaşmıştır. Ancak Albay Mürsel komutasındaki tümenin sayısı az geldiğinden, Athanasios Frangou'nun 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle Albay Nikolaos Plastiras Müfrezesi, 1. Süvari Tümeni'nin çevresinden dolaşarak Dumlupınar mevziine çekilmeyi ve buradaki 2. Yunan Tümeniyle birleşerek İzmir istikametini kapatmayı başarmıştır. Görgülü, *a.g.e.*, ss. 31-32.; Yaşar, *a.g.m.*, ss. 249-250.; Gönçer, *a.g.m.*, s. 102.

kayıpla Olucak mıntıkasında toplandığı dile getirilmiştir. Çatalçeşme - Dandırılı - Anıtkaya köyleri ile İhsaniye İstasyonu Yunan kuvvetleri tarafından yakıldığı tespit edilmiştir. Kadımürsel Tepelerinde bazı zayıf Yunan kuvvetlerinin görüldüğü söylenmiştir. Sinanpaşa köyünde 30 sandık top cephanesi, 100 sandık bomba, 150 sandık piyade cephanesinin bulunduğu haber edilmiştir. Her tarafta cins ve miktarı tespit edilemeyen ganimetlerin elde edildiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin köylerde saklanmış olan askeri köylüler tarafından tutulup teslim edildiği bilgisi verilmiştir. 1. Ordu karargâhına 28 Ağustos 1922 tarihinden beri 39 kadar esir geldiği bilgisi verilmiştir¹⁴⁶⁰.

29 Ağustos 1922 sabahı 5. Süvari Kolordusu'nun karargâhı ile 2. Süvari Tümeni Kurtköy'de konuşlanmıştır¹⁴⁶¹. 2. Süvari Tümeni, 28 Ağustos 1922 tarihindeki muharebelerde fazla yıprandığından kendisini toplaması ve Mürettep Süvari Tümeni yetişinceye kadar Kütahya - Gediz doğrultularından gelmesi düşünülen Yunan kuvvetlerine karşı elde durdurulması maksadıyla 5. Süvari Kolordusu tarafından Kurtköy'e bırakılmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'nin raporunu alınca 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.30'da Kurtköy'den; *“Düşman Olucak üzerinden Dumlupınar'a çekilmeye devam ediyor, Çirlek - Akpirim hattında bulunan 14. Süvari Tümeni Aslıhanlar doğrultusuna ilerleyerek düşmanı şiddetle zorlayacaktır. Mürettep Süvari Tümeni hemen Çirlek'e gelerek Hamurköy*

¹⁴⁶⁰ 5. Süvari Kolordusu'nun 28 Ağustos 1922 tarihli raporuna göre; 14. Süvari Tümeni'nin Güzelce Tepelerini tuttuğu tespit edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nden bilgi alınmadığı söylenmiştir. Menderes mıntıkasında Çivril kısmında Yunan kuvvetinin bir sahra topçu bataryası Sarılar'dan Karabaşlar'a geldiği dile getirilmiştir. Diğer kısımlardan yeni bilgi alınmadığı izah edilmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 175-178.

¹⁴⁶¹ 14. Süvari Tümeni Osmaniyede konuşlanmıştır. 1. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu, 14. Süvari Tümeni'nin 34. Süvari Alayı Sinanpaşa bölgesinde kaldıklarından bunlarla irtibat sağlanamamıştır. 1. Ordu Komutanlığının 28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Komutanlığına verdiği görev, bütün kuvvetiyle Murat Dağlarını aşan yollardan Yunan kuvvetlerinin Uşak doğrultusunda çekilmelerini önlemek ve şiddetli bir takip yapabilmek için parçalanmaktan sakınmıştır. Fakat 5. Süvari Kolordusu bu emri ancak 29 Ağustos 1922 akşamı aldığından eldeki bilgilere dayanarak kendi kararı ile hareket etmek zorunda kalmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa durumu şu şekilde düşünmüştür. Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar'a çekilmek istedikleri anlaşılıyor. Oraya gidebilmek için ya 1. Ordu birlikleriyle muharebe zorunda kalacak ya da Çavdarhisar (Kütahya - Gediz şosesi üzerinde ve Kütahya'nın 35 - 40 km batısında) doğrultusuna çekilecektir. 2. Ordu birlikleri bu bölgeye yetişip kuzeyden taarruz edinceye kadar zaman kazanmak ve Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar mevzilerine çekilmelerini önlemek lazımdır. Bunun için bütün kuvvetle güneye ilerleyerek çekilen Yunan kuvvetlerinin yanına taarruz gerekir. Eğer Yunan kuvvetleri Dumlupınar mevzilerine yerleşirlerse o zaman Murat Dağları batısından gerilerine düşülür demiş ve şöyle devam etmiştir, Yunan kuvvetlerinin Eskişehir ve Kütahya'dan trenle kuvvet getirmesi de umulduğundan bu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bakımdan ilk iş olarak 14. Süvari Tümeni'nin Yunanlılarla teması kesmemesi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir bölük alınarak Beşkarış - Manastırtepe (Alatepe) doğrultusuna gönderilmiştir (Kroki: 44). Bu ana kadar Yunan kuvvetlerinin 14. Süvari Tümeni hakkında bir bilgi alınamamıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun etkisini azaltmak üzere Yunan kuvvetlerinin bu süvari tümenini Kurtköy bölgesine göndermeleri beklenmiştir. Üç günlük muharebe sonucu çok yorulmuş, kuvvetinin önemli bir kısmı güneyde kalmış, bu zayıf kolordu için Yunan süvari tümeni önemli bir düşman olacağını söyledikten sonra bunun için 1. Süvari Tümeni'nin bir an önce 5. Süvari Kolordusu'na katılmasını veya Altıntaş'a yanaşmış olan Mürettep Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Kolordusu emrine verilmesi 1. Ordu'dan istenmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 219-220.

doğrultusuna çekilmekte olan düşmanın yanına taarruz edecektir. Durum elverişli ise 54. Süvari Alayı 14. Süvari Tümeni'ne gönderilecektir. 2. Süvari Tümeni düşmanın Olucak'tan batıya ilerlemesini karşılayıcı tedbirler almak üzere harekete hazır olacak, Çavdarhisar'la Şeyhler doğrultularını keşfettirecektir.” emri verilmiştir¹⁴⁶².

29 Ağustos 1922 akşamına kadar gözetlemelerle vakit geçiren 14. Süvari Tümeni, topçu bataryasının etkili ateşinden ufak keşif kolu faaliyetinden başka bir iş yapamamıştır. Akpirin Tepelerinde yalnız 3. ve 5. Süvari Alaylarıyla (6 bölük süvari, 2 makineli tüfek bölüğü, 1 topçu bataryası) bulunan 14. Süvari Tümeni çok zayıf durumda kalmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı isteği gibi, Mürettep ve 2. Süvari Tümenleri bu kesime gelseler ve taarruza katılsalardı durum daha farklılaşabilirdi. 14. Süvari Tümen Komutanlığı, 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 19.30'da “*karşımızdaki düşman her taraftan sarılmıştır. 2. Ordu birlikleri bulunduğumuz bölgeye varmıştır. Tümenimiz şaşkın düşman saflarına saldıracak ve toplarını alacaktır. Taarruzdan sonra toplanma yeri Eydemir köyüdür. Parola 'Eydemir'dir. İşini bitiren oraya gelecektir.*” diyerek birliklere emir verilmiştir¹⁴⁶³.

1. Ordu Komutanlığı, 29 Ağustos 1922 akşamı kolordu ve bağımsız tümenlerden henüz akşam raporu almadığından kendi gözetlemesi ve gönderdiği irtibat subaylarından aldığı bilgilere dayanarak, 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da Batı Cephesi Komutanlığına bir rapor göndermiştir. Bu raporda; *yorgun olan 2. Süvari Tümeni'ne Genişler'de istirahat ettirecek*” denmiştir¹⁴⁶⁴.

2.4.5. 30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu'nun 30 Ağustos 1922 sabahı 2. Süvari Tümeniyle Üçhüyük - Gökçeler - Çalköy üzerinden Örenköy - Tokul mntikasına geçtiği ifade edilmiştir¹⁴⁶⁵. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emri gereğince süvari tümenleri 30 Ağustos 1922 sabahı

¹⁴⁶² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 220-222.

¹⁴⁶³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 223-224.

¹⁴⁶⁴ Emirde “5. Kolordu sabah raporunda 14. Süvari Tümeni'ne kuzeydoğudan Çal doğrultusuna yürüteceğini” söylenmiştir. Türkmen, a.g.m., 2010, s. 123.

¹⁴⁶⁵ 30 Ağustos 1922 sabahı 14. Süvari Tümeniyle Pınarcık üzerinden Şeyhler - Saraycık mntikasına, 1. Süvari Tümeniyle da aynı yol ile Çalköy'üne harekete geçtiği bilgisi verilmiştir. 30 Ağustos 1922 akşam adı geçen mntikada toplanacakları vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhının Altıntaş batısındaki Kurtköy'ünde olduğu tespit edilmiştir. 30 Ağustos 1922 gecesi Şeyhler kuzeyindeki Aslıhanlar'a gideceği ifade edilmiştir. Amacın Kızıldaş Vadisi yolunu kapatmak olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun özellikle topçu cephanesinin çok azaldığı bildirilmiştir. Otomobillerle Üçhüyük - Gökçeler yolu ile Çalköy'üne yeterli miktarda topçu ve bir miktar piyade cephanesiyle peksimet gönderilmesinin gerekli olduğu bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun karşısında Aslıhanlar mntikasında 4. ve 9. Yunan Tümenlerinin bulunduğu bildirilmiştir. Daha doğuda da 12. ve 5. Yunan Tümenlerinin 29 Ağustos 1922 tarihinde bütün kuvvetiyle Adem Tepesi boyunca muharebeye girdiği esirlerden ifadelerinden anlaşılmıştır. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 214-215.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 273-276.

şiddetli yağmur altında hareket etmişlerdir. 30 Ağustos 1922 öğleden sonra 2. Süvari Tümeni, 2. Süvari Alayı ile Tava, 4. Süvari Alayı ile Tokul, diğer birlikleriyle Ören’de konuşlanmaya geçmişlerdir. Tümenler hareketten önce Kütahya - Altıntaş şosesiyle Aslanapa - Çavdarhisar - Yenice Armutçuk - Yağmurlar - Cebrail - Göynük - Çukurören doğrultularına keşif kollarını göndermişler, Kütahya - Gediz şosesinde Yunan kuvvetlerine rastlamamışlardır. 1. Ordu Komutanlığının 29 Ağustos 1922 saat 12.30’da yazılmış emri 30 Ağustos 1922 saat 11.00’de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına gelmiştir. Bu emirde 5. Süvari Kolordusu’nun bütün kuvvetiyle 1. Ordu’nun sağ yanından batıya ilerleyerek Altıntaş - Dumlupınar ve Kütahya - Gediz yolları arasında Murat Dağlarını aşıp Uşak doğrultusunda çekilen Yunan kuvvetini şiddetle takip ve önlemek görevi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu’nun 30 Ağustos 1922 tarihinde yaptığı harekâtı bu emre uygun bulunduğu bir değişiklik yapmamıştır. Anıtkaya baskınında Yunanlıların içinde kalıp 30 Ağustos 1922 tarihinde Kurtköy’de 5. Süvari Kolordusu’na katılan 2. Süvari Tümeni Kurmay Yüzbaşı Cevdet’ten 1. Kolordu’nun Toklusivrisi’ni alıp Kaplangı Dağı’na ilerlemekte olduğu, demir yolu boyunca Yunan kuvvetlerinin arkası kesilerek Murat Dağları kuzeyinden Yeşilyurt - Belova doğrultusunda çekilmek zorunda bırakıldıkları öğrenilmiştir¹⁴⁶⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00’de Kurtköy’den; “2. Süvari Tümeni de 14. Süvari Tümeninin batısındaki Kaştakalan (Belova Gediği’nin 2 km kuzeyinde) civarında Belova Gediği’ne hakim sırtı tutarak düşmanın daha batıya çekilmek isteyen düşmanı 14. Süvari Tümeniyle beraber yok edecektir.” emrini vermiştir¹⁴⁶⁷ Bu emir atlı habercilerle tümenlere gönderilmiştir. 5. Süvari Kolordusu emrini saat 19.20’de alan 14. Süvari Tümeni Saraycık - Kaştakalan Sırtı doğrultusunu keşfetmesini, hareket için ayrı emir vereceğini bildirdiyse de başka bir emir vermemiştir. Tümen birlikleri 30/31 Ağustos 1922 gecesini buldukları durumda geçirmişlerdir. 2. Süvari Tümeni 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emrini 30 Ağustos

¹⁴⁶⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 262.

¹⁴⁶⁷ 30 Ağustos 1922 öğleden sonra 14. Süvari Tümeni 3. Süvari Alayı ile Şeyhler, 5. ve 54. Süvari Alaylarıyla Yağcılar, 1. Süvari Tümeni’nin 14. ve 21. Süvari Alayları ve 5. Süvari Kolordu Topçusu ile Çal’da konmaya geçmişlerdir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00’de Kurtköy’den şu emri vermiştir: “Uşak demir yolu boyunca gerisi kesilen düşman Keçiler - Belova doğrultusunda çekilmektedir. Süvari Kolordusu güneye dönerek düşmanı Çukurviran batısına geçirmeden Kızıldaş deresinde yok etmek için 14. Süvari Tümeni Şeyhler’den hemen hareketle Eskioğuzlar Tepelerini (Oysu ile Saraycık arasındaki Kızılyokuş) güneye karşı işgal ve bu doğrultudan çekilen düşmanı durduracaktır. 1. Süvari Tümeni ise bu muharebeye katılmak için Çal bölgesinde hazır bulunacaktır.” denmiştir. TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 260-262.; Türkmen, a.g.m., 2010, ss. 133-134.

1922 tarihinde saat 18.00'de Yeşilyurt Vadisi'nden 5. Yunan Tümeni'nin bazı parçalarının batıya geçmekte olduğunu, 54. Süvari Alayı'nın Saraycık'ın 2 km güneyinde Yunan kuvvetinin ateşiyle karşılaştığını, Yunan kuvvetlerinin boğaza hakim tepeleri tutmuş bulduklarından daha fazla ilerleyemediğini öğrendiğinden birliklerini Tokul'a hareket ettirmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı da Tokul'a 4. Süvari Alayı'nın yanına giderek 4. Süvari Alayı'nı Belova Gediği doğrultusuna sürmüştür. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı birlikleri, topçu bataryası, 20. ve 13. Süvari Alayları Tokul'da, 4. Süvari Alayı Belova Gediği arasındaki sırtlarda gecelemişlerdir¹⁴⁶⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 30 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra Kurtköy'den Aslıhanlar'a gitmiş ve 30 Ağustos 1922 gecesini orada geçirmiştir. Tümenler, Çal - Tokul - Saraycık bölgelerine zamanında varmış olmalarına rağmen ve 5. Süvari Kolordusu'ndan Kızıldaş Vadisi'ni kapamaları emrini aldıkları halde 2. ve 14. Süvari Tümenleri çekilen 15. Yunan Tümeni'nden arta kalanların yancılarıyla yalnız teması muhafaza ederek dinlenmeyle geçirdiklerinden 5. Yunan Tümeni artıkları Murat Çayı Vadisi'nden batıya çekilme fırsatını bulmuşlardır. 5. Süvari Kolordusu'nun 26/27 Ağustos 1922 tarihinde yaralılarını Çayhisar' da sıhhiye bölüklerinde bırakmıştır. Seyyar hastanesi ancak 27 Ağustos 1922 akşam Çayhisar'a gelerek yaralıları alıp tedaviye başlamıştır. 30 Ağustos 1922 akşamı da Kurtköy'e vararak görevine devam etmiştir¹⁴⁶⁹.

1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 2. Süvari Tümeni Tava - Tokul - Ören olduğu, 2. ve 14. Süvari tümenlerinin bir kısım birlikleri Belova Gediği ve Saraycık güneyinde çekilmekte olan Yunan yancıları ile temasta bulunduğu ifade edilmiştir¹⁴⁷⁰.

2.4.6. 31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, Aslıhanlar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 3.15'de çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Yeşilyurt - Saraycık - Murat Çayı istikametinde hızlıca ve parça parça bir halde çekildiği söylenmiştir. Alınan esirlerin ifadesine göre buradan çekilen tümenin 1. Yunan Kolordu Komutanı General Nikolaos Trikoupis idaresinde beş tümen ile birçok ağırlıklar ve hayvan depolarının olduğu ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin Belova Gediği'ni emniyette tutmak için

¹⁴⁶⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 262.

¹⁴⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 262.

¹⁴⁷⁰ 1. Süvari Tümeni Yağcılar - Çalköy, 14. Süvari Tümeni Şeyhler - Saraycık bölgelerinde olduğu söylenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Şeyhler köyünün kuzeyindeki Aslıhanlar'da olduğu tespit edilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 281.

Saraycık Tepelerini işgal ettiği dile getirilmiştir. Bu halde bulunan Yunan kuvvetinin adı geçen gedikten geçmesinin çok önemli olduğu vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun, bütün kuvvetiyle bu Yunan kuvvetine taarruz ederek imha etmeye çalışacağı bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Toklu güneyine yayılacağı, Armutlu Gediği ve Erikli Tepe'yi tutarak Belova Gediği'nin batı sırtlarını ateş altına alacağı ve bu istikamette Yunan kuvvetine taarruz edeceği belirtilmiştir. Fahrettin Paşa'nın 2. Süvari Tümeni ile beraber olduğu tespit edilmiştir¹⁴⁷¹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının Aslıhanlar köyünden 31 Ağustos 1922 tarihinde 1., 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin vaziyetleri hakkında gönderdiği telgrafta ise 2. Süvari Tümeni'nin Gediz güneyinde Altıntaş - Muhipler genel istikametinde hareketle Yunan kuvvetine sürekli yandan etkili olacağı belirtilmiştir¹⁴⁷².

1. Ordu Komutanlığının Dumlupınar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşamki harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 31 Ağustos 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin Çalköy mıntıkasından kurtulup Kızıltaş Vadisi boyunca çekilen kuvvetlerini himaye için Yunan kuvvetinin 30 Ağustos 1922 tarihinde Belova Gediği kuzeyindeki Saraycık köyünü işgal ettiği ve bunun himayesinde olarak bir kısım kuvvetini Belova Gediği'nden Murat Çayı'na geçirdiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin de Belova Gediği'nin batısında Armutlu Gediği'nden Yunan kuvvetine taarruz için sevk edildikleri belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun akşam vaziyeti hakkında henüz rapor alınmadığı bildirilmiştir¹⁴⁷³.

30/31 Ağustos 1922 gecesini 5. Süvari Kolordusu 2. Süvari Tümeniyle Tava - Ören - Tokul ve güneyi mıntıkasında geçirmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na 1. Ordu

¹⁴⁷¹ 14. Süvari Tümeni'nin Saraycık'daki Yunan kuvvetine şiddetle taarruz edeceği bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bir alayla sahra topçu taburu Tugay Komutanı emrinde olarak emrin ulaşması ile Aslantepe - Yalnızsaray - Çavdarhisar - Efendi Köprüsü istikametine sevk etmesi istenmiştir. Bu müfrezinin Efendi Köprüsü'nün güneyinde Murat Çayı'na hakim tepelerde çıkabilecek bir yol arayışına girerek adı geçen tepeler üzerinde mevzi tutacağı, Murat Vadisi'nden Gediz'e gidecek Yunan kuvvetini ateş altında alacağı söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin karşılıklı bu emrin ulaşmasında Tava üzerinden Cebrail'e gideceği, bu mevkiin güneyinde bulunan Acar Gediği - Bellice Tepelerini tutacağı ve Murat Çayı Vadisi'nden geçerek Yunan kuvvetine taarruz edeceği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin her iki kolun hareket saatini bildireceği vurgulanmıştır. HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 277-280.

¹⁴⁷² 1. Süvari Tümeni'nin Yağmurlar - Şaphane genel istikametinde yürüyüşe devamla Yunan kuvvetinin Simav istikametine çekilmesine engel olması istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin ise Çomaklar - Gökler hattına gösteriş hareketleri yapacağı ifade edilmiştir. Fahrettin Paşa'nın 31 Ağustos 1922 gecesini Gediz'de bulunacağı vurgulanmıştır. ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 118-119.

¹⁴⁷³ 1. Süvari Tümeni'nin Cebrail güneyinde Asar Gediği'nden Murat Çayı'ndan geri çekilen Yunan kuvvetine taarruz için sevk edildikleri bildirilmiştir. Bu tümenlerin muharebeleri neticesi hakkında henüz bir bilgi alınmadığı ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Sahra Topçu Taburu bir süvari alayı ile Çavdarhisar - Efendi Köprüsü üzerinden Gediz istikametinde harekete geçtiği bildirilmiştir. ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 248-253.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, s. 289-296.

Komutanlığı 31 Ağustos 1922 tarihi için şu görevler vermiştir: “Süvari Kolordusu, bir kısım kuvvetle Belova’da Kızıltaş Vadisi’ni kapatarak Yunan Ordusu’nun vadi boyunca Gediz - Uşak istikametine çekilmelerine veya Karagedik’ten güneye geçmelerine engel olmak, bir kısım kuvvetle de Murat Çayı Vadisi boyunca ilerleyerek çekilen Yunan kuvvetlerini önlemek.” denmiştir. Fakat 1. Ordu Komutanlığından gönderilen bu emir, zamanında 5. Süvari Kolordusu’na gelmediğinden, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 31 Ağustos 1922 tarihinde yapılacak harekât için tümenlerine 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.00’de; “Düşman Keçiler - Saraycık - Murat Çayı istikametinde süratle ve gruplar hâlinde çekilmektedir. Alınan esirlerden, buradan çekilen kuvvetin 1. Kolordu Komutanı General Tripkopis idaresinde beş tümendenden artı kalanları ile birçok ağırlıklar olduğu öğrenilmiştir. Düşman Belova Gediği’ni emniyet altında bulundurarak Saraycık güneyindeki tepeleri tutmuştur¹⁴⁷⁴. 2. Süvari Tümeni Tokul güneyinde yayılarak Çukurviran - Tokul arasındaki Armutlu Gediği’ni ve Armutlu Gediği’nin hemen batısındaki Erikli Tepesi’ni tutacak, Belova Gediği’nin batı yamaçlarını ateş altına alacak ve bu istikâmette düşmana taarruz edecektir. Ben 2. Tümenle beraberim.” diyerek emrini vermiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa bu emri verdikten sonra, yapacağı işleri Batı Cephesi Komutanlığına 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.00’de telsizle bildirmiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa bu emri verdiği zaman sıtma rahatsızlığına yakalandığı için Aslıhanlar’dan ayrılamamış, Fahrettin Paşa kendi yerine, 2. Süvari Tümeni’ne 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı’nı göndermiştir¹⁴⁷⁵.

2. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Ahmet Zeki Bey, 30/31 Ağustos 1922 gecesi birliklerini Tokul’da toplamıştır. 4. Süvari Alay Komutanı Binbaşı Ali Reşat, 4. Süvari Alayı’nı kılavuz yardımı ile Belova Gediği kuzeyine göndermiştir. Fakat 4. Süvari Alayı, yönünü iyi tayin edemeyerek bir süre hareketsiz kalmıştır. Kaçan Yunan erleri ve ormanlara sığınan köylülerin yaktıkları ateşler, 4. Süvari Alayı’nı şaşırtrmıştır. Araba seslerinin geldiği istikamete sürülen subay keşif kolları Yunan kuvvetlerinin vadi içinden

¹⁴⁷⁴ 1. Süvari Tümeniyle Çal - Yağcılar, 14. Süvari Tümeniyle Şeyhler - Saraycık bölgelerinde ve 5. Süvari Kolordu karargâhı ile Aslıhanlar’da geçirmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 18.

¹⁴⁷⁵ “Kolordumuzun bütün kuvvetiyle bu düşmana taarruz ederek ezmeye çalışacaktır. 14. Süvari Tümeni Saraycık güneyindeki düşmana şiddetle taarruz edecektir. 1. Süvari Tümeni, bir alayla Kolordu Sahra Topçu Taburu’nu, Tuğay Komutanı emrinde olarak, Arslanapa - Yalnızsaray - Çavdarhisar - Efendiköprüsü istikametine gönderecek ve bu müfreze Efendiköprüsü güneyinde Murat Çayı’na hâkim tepelere çıkabilecek bir yol arayarak bu tepelere mevzilenecek ve Murat Vadisi’nden Gediz’e geçecek düşman ordusunu ateş altına alacaktır. Tümen, diğer birlikleriyle Tava üzerinden Cebrâil’e gidecek ve bunun güneyinde bulunan Acar Gediği’ni tutacak ve Murat Çayı Vadisi’nden geçecek düşman kuvvetlerine taarruz edecektir. Tümen, her iki kolun hareket saatini bildirecektir.” emrini vermiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 19.

çekilmekte oldukları anlaşılmıştır. Bu sırada 2. Süvari Tümen Komutanı 13. ve 20. Süvari Alaylarıyla birlikte Tokul'un 3 km güneyindeki Yaylacık mevkiine gelmiş ve burada bulunan 4. Süvari Alayı'nı ikmal ve dinlenmeleri için Tokul'a göndermiştir. 2. Süvari Tümeni, 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 5.30'da baskın tarzında Belova Gediği'ne taarruz etmiştir. Yunanlılar çok fazla zayıt vererek parçalanıp dağılmışlar ve güneydeki dağlara kaçmışlardır. İki saat kadar süren muharebede Belova'da Yunan kuvvetlerinin yolu kesildiyse de doğudan gelen kuvvetli Yunan birliklerinin karşı taarruzları sonucu 14. Süvari Tümeni, muharebe ede ede kuzeye çekilmek mecburiyetinde kalmış ve 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da Belova Gediği'nin 2 km kuzey sırtları ile Saraycık köyünün 5 km kadar batısındaki Kaştakalan Sirtında savunmaya geçmiştir. Bu sırtta mevzilenen tümen topçu bataryası 1 km güneyde bulunan Yunan birliklerine açıktan etkili bir ateş açmış ve durumu 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bildirmiştir¹⁴⁷⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2. Süvari Tümen Komutanı'nın ve 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın raporlarını aldıktan sonra Aslıhanlar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de; *"Düşman sıkışık bir durumda Gediz Çayı boyunca batıya çekilmektedir. Tümenler, karşılarındaki düşmanın artçı ve yancı kuvvetlerine bağlanmadan batıya doğru devamlı kayarak düşmanı önleyeceklerdir. Bugün öğleyin Yağmurlar'a varan 1. Tümen'in Gediz - Şaphane genel istikametinde yürüyüşüne devamlı Simav'a çekilmek isteyen düşmanı önleyecektir. 2. Tümen'in Gediz güneyindeki Altuntaş - Muhibler istikametinde yürüyerek düşmanı yanından vuracaktır. 14. Tümen, keşif ve düşmanı arkadan takip için bir bölüğünü Acar Gediği'nin hemen batısındaki Yellice Tepesi'nde bırakacak ve Gökler - Çomaklar hattına ilerleyerek devamlı surette düşmana yandan etkili olacaktır. Cephane motorlu araçlarla Gediz'e gönderilecektir. Durum orduya arz edilmiştir. Ben 31 Ağustos/1 Eylül gecesi Gediz'e gideceğim."* diyerek yazılı emri verilmiştir¹⁴⁷⁷.

2. Süvari Tümen Komutanlığı, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'da yazılı emrini almadan 2. ve 4. Süvari Alayları ile batıya hareket etmeyi, 13. ve 20. Süvari Alaylarını da Belova'ya karşı mevzide bırakmaya karar vererek yürüyüşe geçmiştir. 2. Süvari Tümeni daha sonra 5. Süvari Kolordu emrini aldıysa da emri kendi kararına uygun bulunduğundan bir değişiklik yapmadan harekete

¹⁴⁷⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 21-22.

¹⁴⁷⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 21-22.

devam etmiştir. Belova Gediği'nde bulunan Yunan kuvvetlerinin de çekilmesi üzerine 2. Süvari Tümen Komutanı 13. ve Süvari 20. Alaylarını da batıya yürütmüştür. 2. Süvari Tümeni Cebrail'e geldiği zaman, güney - batı istikametlerine gönderilen keşif kollarından gelen raporlardan Murat Vadisi'nde ve kuzeyinde Yunan birliklerinin bulunmadığı öğrenilmiştir. 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.30'da emniyet için 4. Süvari Alayı 1570 rakımlı Arpa Yaylası'na gönderilmiş ve 2. Süvari Tümen birlikleri 31 Ağustos 1922 gecesini Cebrail'de geçirmiştir¹⁴⁷⁸.

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 31 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği raporda; "2. Süvari Tümeni ile Gediz güneyindeki Altuntaş - Muhipler istikametinde düşmana yakından etki yapacak" denmiştir¹⁴⁷⁹.

Türk kuvvetlerinin 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 24.00'daki durumuna bakılacak olursa 1. Ordu birliklerinden, 5. Süvari Kolordusu'na ait 2. Süvari Tümeni Cebrail'de hareket ederek yollarda tesadüf ettiği Yunan erlerini ve müfrezelerini temizlediği ve 31 Ağustos 1922 gecesini 2. Süvari Tümeniyle Abide kuzeyinde Üçbaşa ve büyük kısmı ile Gediz civarında geçirdiği söylenmiştir¹⁴⁸⁰.

Genel olarak değerlendirildiği zaman Büyük Taarruz'un harekât planı gereği piyade birliklerinin taarruza başlamasını ve belli bir hatta kadar ilerlemesini bekleyecek olan 5. Süvari Kolordusu, Yunanlıların Ahır Dağlarını sadece bir süvari bölüğü ile gözetlediğini öğrenmiş, tasarlanan ilerleme zamanından daha önce harekete geçmeyi teklif etmiş, hazırlıklarını tamamlayarak ilerleme istikametinde kullanacağı vadi ve patikaları belirlemiştir. 25 Ağustos 1922 akşamı hava karardığında önde 1. Süvari Tümeni olmak üzere uzun bir yürüyüşle kol düzeninde Ahır Dağlarına doğru intikal başlamış, bütün gece boyunca dar patikalardan, uçurum kenarlarından çoğu zaman yedekte¹⁴⁸¹ olarak ilerleyen 5. Süvari Kolordusu, 26 Ağustos 1922 tarihinde sabahleyin Sinanpaşa Ovası'na inmiştir. Yunanlılara hissettirilmeden cephenin 20 km içine sızılmış, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'a doğru süvariler her üç tümenle dağları aşmış ve

¹⁴⁷⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 22-23.

¹⁴⁷⁹ Emirde "Kolordu bu gece 1. Süvari Tümeni ile Yağmurlar - Şaphane istikametinde yürüyerek düşmanın Simav istikametine çekilmesini önleyecek ve 14. Süvari Tümeni ile de Çomaklar - Gökler hattından düşmanın yanına hareketler yapacaktır." denmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 23.

¹⁴⁸⁰ 1. Süvari Tümeni Gediz'in 10 km kuzey doğusundaki Görümgülü - Aliagaç'da, 14. Süvari Tümeni Cebrail güney istikametinde hareket ederek yollarda tesadüf ettiği Yunan erlerini ve müfrezelerini temizlemekte olduğu söylenmiştir. İncedayı; a.g.e., s. 192-193.; TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 37.

¹⁴⁸¹ Yedekte ilerleme, yedekçilik: Arazi yapısı, taşınan yük durumu ve yaya muharebe gerekliliği gibi at binerek ilerlemeyi olumsuz etkileyen durumlarda, binicinin attan inerek atını çekerek yürütmesi; bu işi yapmakla görevli olan personel.

Sinanpaşa Ovası'na inmişlerdir. Yarbay Mürsel Bey komutasındaki 1. Süvari Tümeni Dumlupınar doğusuna kadar ilerlemiş, İzmir - Afyonkarahisar demir yolu tahrip etmiş, çatışmalar başlamıştır. Süvari tümenlerinin sızıışları Yunanlılarda şok etkisi yaratmış ve geri bölgelerde paniğe neden olmuştur. Geri bölgede faaliyet gösteren Türk akıncı müfrezeleri ve süvariler telli hatları keserek haberleşmeyi engellemiş, Yunan kuvvetlerinin gerisinde olan bağlantıları kesilmiş ve ciddi kayıplar verdirilmiştir. Kayda değer bir direnişle karşılaşmayan 5. Süvari Kolordusu, Yarbay Ahmet Zeki komutasındaki 2. Süvari Tümeni ile önde, Yarbay Mehmet Suphi komutasındaki 14. Süvari Tümeni arkada olmak üzere İlbülak Dağlarına doğru intikale devam etmişlerdir. 2. Süvari Tümeni yolunu şaşırarak yürüyüş bütünlüğünü bozmuş ve iki kola ayrılmıştır¹⁴⁸².

28 Ağustos 1922 sabahı birbirinden ayrı hareket eden iki koldan güneydeki iki alay Belce yakınında yürüyüş halindeki Yunan kuvvetlerine taarruz etmiş, 1. Yunan Kolordusu'nun bağlı birlikleri ile Yedek Subay Eğitim Merkezi öğrencilerinden oluşan bu grup dağılmış, 100 ölü ve 30 esir bırakmışlardır. Kuzeydeki kol ise aynı saatlerde Olucak köyünde rastladığı Yunan kuvvetlerine taarruz etmiş, yedekteki 2. Yunan Kolordu Komutanı General Diyenis ve 9. Yunan Tümeni Komutanı Albay Gardikos'un da aralarında bulunduğu bu grup, Türk süvarilerinin ortaya çıkmasıyla ciddi bir şaşkınlık geçirmiştir. Ancak bu başarılı taarruzlar 5. Süvari Kolordusu'nun diğer birliklerden oldukça uzaklaşmasına ve telsiz irtibatı sağlayamamasına neden olmuştur. Yunan kuvvetleri ise gelişen taarruzlardan ciddi derecede sıkıntıya düşmüş, güneyden dört tümenli 4. Kolordu ile 23. Tümen'in taarruzları devam ederken kuzeyden başlayan süvari hareketi karşısında 29/30 Ağustos 1922 gecesi her taraftan ateş altında kalmışlardır. Bu gelişme üzerine bir imha olasılığına karşı General Nikolaos Trikoupis, birliklere Çalköy'e çekilme emrini vermiş ve Çalköy çevresinde toplanan birliklerin Kızıldaş Vadisi'nden geri çekilmesini planlamıştır. Albay Kallidopulos komutasındaki 12. Yunan Tümeni Çalköy doğrultusunda ilerlerken Yarbay Mehmet Suphi emrindeki 14. Süvari Tümeni'nin baskınına uğramış, Dumlupınar kuzeyinde daracık bir alanda sıkışmaya başlayan Nikolaos Trikoupis kuvvetlerinde dağılma başlamıştır. (Yunan kayıtlarında Başkomutan Meydan Muharebesi, "*Ali Viran Savaşı*" olarak belirtilmektedir.)¹⁴⁸³.

¹⁴⁸² Bal, *a.g.t.*, ss. 42-43.

¹⁴⁸³ Bal, *a.g.t.*, ss. 42-43.

Çal bölgesinden kaçan bazı Nikolaos Trikoupis gruplarının Kızıldaş Vadisi'nden batıya doğru çekildiği haberi üzerine 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, tümenlerini tekrar Kızıldaş Vadisi'ne doğru yönlendirmiş, ancak şiddetli yağmur, yancılara direnmesi ve havanın kararması sebebiyle Kızıldaş Vadisi'nin ele geçirilmesi gerçekleşmemiştir. 30/31 Ağustos 1922 gecesi Nikolaos Trikoupis ve Diyenis grubuna bağlı olan 7.000 kadar asker Kızıldaş Vadisi'den kaçmıştır¹⁴⁸⁴.

2.5. 1-9 EYLÜL 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu 31 Ağustos - 1 Eylül 1922 gecesi tümenlerini hareket ettirmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ileri sürdüğü keşif kollarından Yunanlıların Kacadağ - (Kocadağ'ın 10 km güney batısındaki) - Sorgun alanı dağ yolu ile çekildikleri öğrenilerek durumu 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. Yunan kuvvetleri Gümüşlü köyü ve Dörtdeğirmen köyünün tamamını yakmış ve kadınlarını da beraber götürmüşlerdir. Başlarında 5. ve 9. Yunan Tümen Komutanları olduğu halde, köyde sağ bulup götürdükleri 150 kadından hiçbirisi bir daha köylerine dönmemiş ve bunlardan bir haber de alınamamıştır. İhtimal ki, piyade birliklerinin takip harekâtında görülen, Yunan kuvvetlerinin çekilme istikametindeki su kuyularına doldurdukları insan cesetlerinin kaçırdıkları kişiler olduğudur. 2. Süvari Tümeni, 1. Süvari Tümeniyle irtibat halinde olmuştur. 2. Süvari Tümeni 1 Eylül 1922 tarihinde saat 19.00'da Çeltikçi köyüne geldiğinde yolda, öncüdeki 2. Süvari Alayı, direnmeye çalışan küçük Yunan döküntüleriyle muharebe ederek 5. Süvari Kolordusu'nun 31 Ağustos 1922 tarihinde gösterdiği Muhipler - Altıntaş hattına doğru ilerlemiş ve Yunan kuvvetini ortadan kaldırmıştır. 2. Süvari Tümeni yürüyüşüne devamla Ilıca köyüne vararak geceyi orada geçirmiştir¹⁴⁸⁵.

1 Eylül 1922 akşamı¹⁴⁸⁶ 2. Süvari Tümeni Buldan batısına varmıştır. Kuzeyden 5. Süvari Kolordusu da Yunanlıların gerisine doğru hareket halindedir. Yunan Ordusu'ndan General Athanasios Frangou, Elvanlar'da bir mevzi tutmuştur¹⁴⁸⁷.

¹⁴⁸⁴ 5. Süvari Kolordusu birlikleri ele geçirdiği esirlerden, temasta oldukları Yunan birliklerinin 1. Yunan Kolordu Komutanı General Nikolaos Trikoupis'e bağlı tümenlerden arta kalanlar olduğunu anlamışlardır. Ancak ilk günden itibaren muhabere yetersizliği harekâtı olumsuz etkilemiş, ordu ve kolordu komutanlıklarının emirleri zamanında ulaşamamıştır. Bu duruma bir tedbir olması amacıyla tümenlere azami inisiyatif tanınmış, emir alınmasa bile Yunan kuvvetlerinin önünü keserek imha hareketine hazır olunması emredilmiştir. Bal, *a.g.t.*, ss. 44-45.

¹⁴⁸⁵ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 42-43.

¹⁴⁸⁶ 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-14.

¹⁴⁸⁷ Belen, *a.g.e.*, 1983, s. 487.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1 Eylül 1922 tarihinde öğle zamanı Gediz’e geldiğinde 1. Ordu Komutanlığından henüz bir emir almamıştır. Paşa’nın 1 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00’te; “2. Süvari Tümeni, Gediz Çayı boyunca düşmanı takip ve taarruz edecektir. Tümenin Kula üzerinden Kolordu ile irtibat yapması uygundur. Kolordu Topçu Taburu 2. Süvari Tümeni’ne katılacaktır” emri verilmiştir¹⁴⁸⁸.

1 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Ahmet Zeki Bey bazı dağınık Yunan askerlerini esir alarak batı yönünde ileri harekâtını sürdürmüş ve 1. Süvari Tümeni bölgesine yanaşmıştır. 5. Süvari Kolordusu, her ne kadar, çekilen Yunan kuvvetini 1 Eylül 1922 tarihinde de önleyip kuşatamamış olsa da batıya çekilmekten alıkoymuştur. 1 Eylül 1922 akşamı hava kararırken Türk süvarilerinden dolayı batıya çekilme imkanını kaybeden General Nikolaos Trikoupis, Murat Dağlarının tepe ve vadileri arasında güney doğrultusunda bir yol bulmaya çalışmıştır. 31 Ağustos 1922 tarihinde Çukurören köyü civarında yolunu kaybedip tekrar geldiği yöne, doğuya doğru dönen 2. kola gelince: 4. ve 12. Yunan Tümen Komutanlarının idaresindeki bu grup, 31 Ağustos/1 Eylül 1922 gecesini Murat Dağlarının ormanları arasında dolaşarak geçirmiş ve 1 Eylül 1922 tarihinde kendilerini daha önce geçmiş oldukları Oysu (Uysu)¹⁴⁸⁹ köyünde bulmuşlardır. Bu sırada 2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa’ya bağlı 6. Kolordu’nun tümenleri de 5. Süvari Kolordusu’nun ardından batıya doğru yanaşma çalışmışlardır¹⁴⁹⁰.

1. Ordu tarafından verilen emre göre; 5. Süvari Kolordusu’nun Kızıldaş Vadisi’nden çekilmeye çalışan Yunan kuvvetini şiddetle takip etmesi, Alaşehir istikametine yönelmesi ve 3. Süvari Tümeni ile irtibatı sağlaması istenmiştir. Bu emri alamadan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa kendi direktifleriyle tümenleri harekete geçmiş, 2. Süvari Tümeni ciddi bir direnişle karşılaşmadan Ilıca köye ulaşmıştır. 2. Süvari Tümeni’nin öncüsü 2. Süvari Alayı küçük bir Yunan grubuyla karşılaşmış ve Yunan birliğini ortadan kaldırmıştır¹⁴⁹¹.

¹⁴⁸⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 44-45.

¹⁴⁸⁹ Yaygın kullanımı Uysu olmasına rağmen günümüzde Oysu olarak geçtiği için “Oysu” kullanılmıştır.

¹⁴⁹⁰ 14. Süvari Tümeni Komutanı Yarbay Mehmet Suphi Bey 1 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Saz köyü civarında dağınık bir şekilde çekilmekte olan Yunan birliklerine rastlayarak taarruz etmiştir. Bunlar, General Nikolaos Trikoupis’in başında bulunduğu 3. kolun öncüleriydi. Bu nedenle çekilmekte olduğu Murat Vadisi’nin kapandığını gören General Nikolaos Trikoupis, zorunlu olarak güneye dönmüştür. Artuç, a.g.e., 2005, s. 182.

¹⁴⁹¹ 1. Süvari Tümeni’nin öncüsü 10. Süvari Alayı Çeltikçi bölgesinde Yunan askerleriyle temas sağlamış, 14. Süvari Alayı da yardıma gelmiştir. 11. ve 21. Süvari Alayları yedek kuvveti olarak geride tertiplenmiştir. Çıkan çatışma sonucu Yunan kuvvetleri gerilere çekilmiş, 1 subay ile 18 er esir edilirken, 1 subay ve 100 kadar er ölü

1 Eylül 1922 tarihinde Batı Cephesi birlikleri, Yunan birliklerini kovalamaya devam etmiştir. Yunan kuvvetlerinden 84 subay ve 1.600 er mevcuduyla Nikolaos Trikoupis'in kolordusu teslim alınmıştır. Uşak ve Eskişehir yanmaya devam etmiştir. Yunan kuvvetleri Eşme'yi de yakmışlardır. Türk Ordusu 1 Eylül 1922 akşama doğru Uşak'a girmiştir. 4 Eylül 1920 tarihinden beri 5 defa el değiştirmiş Gediz kasabası, Türk Ordusu'nun eline geçmiştir. 2. Süvari Tümeni, Çanakkale'ye bağlı Yenice kasabasını kurtarmıştır. Yenice 1 Temmuz 1920 tarihinde işgal edilmişti. Eskişehir'e bağlı Seyitgazi de Yunanlılardan kurtarılmıştır. Yunan kuvvetleri, çekildikleri köy ve kasabaları yakmaya devam etmiştir. Türk Ordusu Kütahya'ya girmiştir¹⁴⁹².

Nikolaos Trikoupis 2 Eylül 1922 tarihinde Çikli istikametinde mola vermiş, Çikli - Karahisar - Mesudiye üzerinden birliklerine ilerleme emri vermiştir. Ancak 1 Eylül 1922 akşamı Uşak'ın Türk kuvvetleri tarafından geri alındığını öğrenmiştir. Ardından birliklerine Karahisar'a doğru hareket ettirmiştir. Nikolaos Trikoupis'e bağlı birliklerin artık savaşa isteğinin olmamasında dolayı bütün top ve makineli tüfeklerin tahrip edilmesini istemiştir. 2 Eylül 1922 tarihinde Nikolaos Trikoupis esir edilmiştir. Yunanistan Nikolaos Trikoupis'in esir alındığını 6 Eylül 1922 tarihinde öğrenmiştir¹⁴⁹³. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, General Trikoupis yakalandığında "*Niye Konya istikametine taarruz yapmadın?*" dediği zaman, komutanlar "*Süvari geçti arkamıza, gidemiyorum bir yere*" cevabını vermiştir¹⁴⁹⁴. Ayrıca Nikolaos Trikoupis süvariler için şu ifadeleri kullanmıştır: "*Süvariniz arkamıza düştü, telaş ettik.*" demiştir¹⁴⁹⁵.

2. Süvari Tümeni, 2 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te Derbent Çiftliği'ne gelmiştir. 2. Süvari Tümen öncüsü olan 20. Süvari Alayı Derbent Çiftliği ile Selviler arasındaki sırtlardan, ani olarak piyade ateşiyle karşılaşmıştır. 20. Süvari Alayı'nın uç bölüğü derhal taarruza başlamıştır. Bunun üzerine Yunan kuvvetinden 2 subay ile 41 erin

bırakmışlardır. 14. Süvari Tümeni ise Gediz istikametinde ilerlemiş, Nikolaos Trikoupis Grubu'nun öncüleriyle temas sağlanınca taarruz etmiş, Yunan kuvvetleri dağınık bir şekilde geri çekilmek zorunda kalmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun 1 Eylül 1922 sonunda, Gediz - Simav şosesini kapatmış ve Ilıca - Çeltikçi - Altıntaş - Saz köy hattında tertiplenmiştir. Eskişehir - Bursa bölgesinde harekate katılan süvari birliklerinin hareketleri ise 3. Kolordu emrine verilen süvari tümeni İnönü istikametinde ilerlemiş, Mürettep Süvari Tümeni Kütahya'da tertiplenmiştir. Bal, *a.g.t.*, s. 45.

¹⁴⁹² İncedayı, *a.g.e.*, s. 193.; Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 342.; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV, Açıklamalı Kronoloji, Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına 23 Ağustos 1921 - 20 Kasım 1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 618.

¹⁴⁹³ Sadiye Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı İşgali ve Esaret Sancısı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015, s. 115-118.

¹⁴⁹⁴ İsmet İnönü, *İstiklal Savaşı ve Lozan*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 35.

¹⁴⁹⁵ Selek, *a.g.e.*, 1982, s. 1263.

teslim olacaklarını bildirmeleri üzerine uç bölüğü Yunan kuvvetine yaklaşmasıyla Yunan kuvvetlerinin yeniden ateşine maruz kalmıştır. Az kayıp veren uç bölüğü derhal taarruza geçerek Yunan müfrezesini imha etmiştir¹⁴⁹⁶. Çok yorgun olan 2. Süvari Tümeni iaşe tedarikinde uzun bir zaman kaybettiğinden 2 Eylül 1922 gecesini Derbent Çiftliği - Selviler bölgesinde geçirmek zorunda kalmıştır. 2 Eylül 1922 gecesini bu bölgede geçirip 3 Eylül 1922 sabahı Emirfakı - Gediz Çayı boyunca ilerleyeceğini bir raporla 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2 Eylül 1922 gecesi Derbent Çiftliği'ne gelmiştir¹⁴⁹⁷.

2 Eylül 1922 akşamki durum değerlendirildiğinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhı Derbent Çiftliği'nde konuşlanmışlardır. 1. Ordu'ya bağlı 1. Kolordu Uşak ve civarından yürüyüşe geçmiş ve Uşak batısında verdiği kısa bir muharebede Yunan kuvvetinin artçılarını atarak Ahmetli istikametinde harekete devam etmiştir. Bu Yunan kuvvetine kuzeyden Gediz Çayı boyunca ilerleyen 2. Süvari Tümeni Derbent Çiftliği civarında ve Gediz Çayı batısından taarruz ederek Yunan kuvvetinin bir kısmını esir almak üzere perişan etmiştir¹⁴⁹⁸.

2. Süvari Tümeni emrinde 5. Süvari Kolordu Sahra Topçu Taburu olduğu halde 3 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'te Derbent Çiftliği - Sirke - Kula istikametinde yürüyüşe geçmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 2. Süvari Tümeniyle beraberken, sonra ayrılarak dağ yolunu takiben Selendi'ye gitmiştir. 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı ve Karargâh Muharebe Kademesi Selendi'de konuşlanmıştır. Henüz Batı Cephesi Komutanlığından bir emir alınmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın bu durumda; *“Yunanlılar Kula güney hattında veya Milne hattında savunmak isteyeceklerdir. Eğer Kula güneyinde savunmaya geçerse bu durumda*

¹⁴⁹⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 68.

¹⁴⁹⁷ 1. Süvari Tümeni Hamam - Gaipler - Yakuplar - Orhanlar üzerinden 2 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de yürüyüşüne devam ederek 2 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00'de Yakuplar köyüne gelmiş ve kısa bir dinlendikten sonra gecede yürüyüşüne devamla Eskin köyüne gelmiştir. Üç saatlik bir moladan sonra Selendi Vadisi boyunca hareketine devam etmiştir. 1. Süvari Tümeni'ne 2. Süvari Tümeni ile irtibat sağlaması vazifesi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni de 2 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de tekmil birliklerini Altuntaş'ta, 3. Süvari Alayı'nı da Gümüşlü köyde toplayarak yürüyüşe geçmiş ve 2 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Abide'ye, buradan da Gaipler - Sofular yolunu takiben 2 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00'de Yenice - Orhanlar mıntıkasına gelmiştir. Burada beş saat dinlendikten sonra hareket edeceğini 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. Yunan kuvvetleri, geçtikleri bütün köyleri yakmakta, ırz ve namusa hunharca tecavüz etmekteydiler. Bu durum karşısında halk tarafından da bunlara karşı koyma hareketleri başlamıştır. Bu durum da Emet Bucak Müdürlüğü'nde 60 atlı silahlı ile Abide'ye gelip 5. Süvari Kolordusu'na katılmıştır. Sekiz yaşındaki çocuklar ve seksen yaşındaki ihtiyarlar da silaha sarılarak *“intikam”* diye haykırmışlardır. Yollarda başı kesilmiş aksakallı ihtiyarlar ve kadınlara rastlayan erler de buna şiddetli tepki etkisiyle hasıl olan nefret ve intikam duyguları komutanları tarafından güçlükle teskin edilmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 68.

¹⁴⁹⁸ 2 Eylül 1922 akşamki durum da 1. Süvari Tümeni Keskin'de, 14. Süvari Tümeni Orhanlar'da konuşlanmışlardır. İncedayı; a.g.e., s. 194. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 87.

düşmanın sol yanına bütün Kolorduyla taarruz etmek ve yahut Gediz Vadisi boyunca Adana üzerinden Salihli ovasına inerek büyük bir kuşatma ile düşmanı yok etmek. Bunu yapabilmek için 4 Eylül sabahı birliklerini toplu bulundurmak ve alınacak bilgilere göre hareket etmektir.” denmiştir. Bu bakımdan 1. Süvari Tümeni’ne Papuçlu köyü batısında Karakaya’da, 2. Süvari Tümeni’ne Gölge’de, 14. Süvari Tümeni’ne İbrahimağa doğusundaki Gediz Köprüsü (Hoca Seyfettin Köprüsü) kuzeyinde toplanmalarını ve harekete hazır bulunmalarını emretmiştir. 3 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00’de Sirke’ye gelen 2. Süvari Tümeni 1. Süvari Tümeni’yle irtibat sağlamıştır. 5. Süvari Kolordu birlikleri 3 Eylül 1922 tarihinde Yunan kuvvetlerine rastlamamıştır¹⁴⁹⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 4 Eylül 1922 sabahı Gediz ve Selendi Çaylarının birleştiği noktada olan Papuçlu köyüne gelmiştir. Tümenler de emredilen yerlerde toplanmıştır. 3 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu’dan verilen takibe devam edilerek azami 4 Eylül 1922 akşamına kadar Alaşehir’e varılmasını isteyen emrini 2. Süvari Tümen Komutanı okumuştur. Tümen yorgunluğuna ve arazinin sarplığına bakmadan 3 Eylül 1922 gecesi dahi yürüyüşe devamla 2. Süvari Tümeni’nin öncüsü 4. Süvari Alayı 4 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00’te Kula’nın 2 km doğusundaki sırtlarını karşısına gelince, boğazın iki tarafından aniden piyade ve makineli tüfek ateşleriyle karşılaşmıştır. Bu mevzi Yunan kuvvetleri tarafından önceden terkedilmiş ve tel çitleriyle engellenmişti. 4. Süvari Alayı derhal taarruzla mevzileri ele geçirmiştir. 23. Yunan Alayı ise kayıplar vererek Kula güneyine çekilmiştir. 2. Süvari Tümeni, yorgunluğa aldırış etmeden ilerlemiş ve 4 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00’da Kula’ya girmiştir. 2. Süvari Tümeniyle birlikte 1. Süvari Tümeni’nin keşif bölüğü de Kula’ya girmiştir. Papuçlu köyünde bulunan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Kula’nın alındığını 4 Eylül 1922 tarihinde saat 7.40’da Batı Cephesi Komutanlığına bildirmiş ve Yunan kuvvetinin Alaşehir hattında da beklemeyerek, hiç olmazsa Milne Hattı’na kadar çekileceğini düşünerek 4 Eylül 1922 tarihinde saat 8.30’da “*1. Süvari Tümeni, Kula - Sandal - Menye üzerinden Salihli ile Alaşehir arasına inecek ve Salihli doğusuna yanaşacak. 2. Süvari Tümeni, Kula - Alaşehir şosesiyle dağları aştıktan sonra Mantarlı üzerinden ve Alaşehir Çayı kuzeyinden hareketle 1. Süvari Tümeni’ne yanaşacak. 14. Süvari Tümeni 2. Süvari Tümeni’ni takip edecek.*” diyerek tümenlere emir verilmiştir¹⁵⁰⁰. 4 Eylül 1922 tarihinde

¹⁴⁹⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 91-92.; Bal, *a.g.t.*, s. 47.

¹⁵⁰⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 93.

saat 11.15'de halkın coşkun tezahüratı arasında Kula'ya gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, bu emriyle bütün kuvvetini Salihli istikametine yöneltmiştir. 2. Süvari Tümeni Kula'ya girince, karşısından çekilen Yunan kuvvetinin 1.000 kişi kadar olduğunu öğrenerek, derhal güneye hareket etmiştir. Bu tahrip müfrezesiyle takviye ettiği bir bölüğünü Mantarlı üzerinden Alaşehir - Salihli demir yolunu Alkom Deresi üzerindeki köprüyü tahribe göndermiştir. 2. Süvari Tümeni, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının verdiği emri yolda almıştır. 2. Süvari Tümeni'nin öncüsü 4. Süvari Alayı, şosenin iki tarafındaki Taşlıtepe ile Gökdere arasında bir topçu bataryası ile takviyeli 23. Yunan Alayı'nın ateşiyle karşılaşmıştır. 2. Süvari Tümeni Komutanı, boşuna vakit geçirmeden bir an önce Salihli Ovası'na inip hedeflerine varmayı düşündüğünden 4. Süvari Alayı'nı Yunanlıların karşısında bırakarak 2. Süvari Tümeni büyük kısmı ile daha batıdaki vadiden güneybatıya yürüyüşüne devam etmiştir. Alaşehir'in alevler içinde yandığı görülmüştür. 4. Süvari Alayı'nın ağır seyrettiğini gören 2. Süvari Tümeni Komutanı Yunan kuvvetlerinin karşısına bir takım bırakıp 4. Süvari Alayı'nı da 2. Süvari Tümeni büyük kısmının arkasından yürütmüştür. 2. Süvari Tümeni çok sarp ve yolsuz araziden güçlükle ilerlemiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 11.00'de Kemaliye'ye gelmiş ve dinlenmeye geçilmiştir. Demir yolunu tahribe gönderilen bölük, üstün Yunan ateşi karşısında demir yolu tahribini yapamayarak buradan 2. Süvari Tümeni'ne katılmıştır¹⁵⁰¹.

5. Süvari Kolordusu, 4 Eylül 1922 tarihinden itibaren Gediz üzerinden ve Gediz istikametinde ilerlemiştir. 1. Kolordu'nun süvari tümenleri yarımşar ve birer günlük mesafelerle takip ederek yürüyüşlerine devam etmiştir. Amaç, ara vermeden İzmir'i

¹⁵⁰¹ 1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 11.15'te Kula üzerinden Gökçeören istikametinde yürüyüşüne devamla Salihli - Alaşehir istikametlerine birer keşif bölüğü göndermiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te Gökçeören'e ve 4 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'da Mersinli'ye vardığı zaman 21. Süvari Alayı'nı Salihli'nin hemen doğusunda tesadüf edeceği Yunan birliğini esir veya imha etmek ve Alaşehir - Salihli arasındaki yolu örtmek göreviyle ileriye sürmüştür. 1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 18.30'da yürüyüşe geçmiştir. Koğuk Deresi'nden çıktıktan sonra Alaşehir - Salihli arasındaki ova köylerinin yandıklarını görmüştür. 1. Süvari Tümen kolbaşısı ile 4 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'da Durasilli'nin 1,5 km doğusuna geldiğinde, 21. Süvari Alayı'nın Durasilli'de muharebe ettiğini ve Yunanlıları kuşatmak üzere taarruz etmekte olduğunu görmüştür. 1. Süvari Tümeni takviye birlikleri yetişmeden, 21. Süvari Alayı taarruzuna devamla Yunan kuvvetlerini atıp köyü işgal etmiş ve köyde birkaç eve doldurulmuş olan halkı yanarak ölmekten ve köyü de yanmaktan kurtarmıştır. Yunan kuvveti köyde yalnız iki ev yakacak kadar fırsat bulabilmiştir. Vaktin gecikmesi ve birlikler ile hayvanların yorgun olması sebebiyle 1. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 gecesini Durasilli'de geçirmeye karar vermiştir. Halkı ve köyü yakmak isteyen Yunan kuvvetlerinin arasında Ethem çetesinden 40 - 50 süvariden ibaret bir grubun da bulunduğu anlaşılmıştır. Bu çetedekiler Taytan köyüne kaçmışlardır. Yunan kuvvetleri iki süvari bölüğü ile takip edilmiştir. Kısa bir muharebeden sonra bu köy de kurtarılmıştır. Bölükler 4 Eylül 1922 gecesini Taytan'da, 1. Süvari Tümeni'de Durasilli'de geçirmiştir. 14. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 7.00'de Gediz Köprüsü'ne gelmiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te Kula'ya girerek bir süre dinlenmiş ve sonra Gökçeören'e hareket etmiştir. 14. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'de Gökçeören'e gelerek konmaya geçmiş ve 1. Süvari Tümeniyle irtibatı sağlamıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhı ve bağlı birlikleri 4 Eylül 1922 gecesini Kula'da geçirmişlerdir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 93-94.; Artuç, a.g.e., 2005, s. 202.

Yunan kuvvetlerinin tahrip etmesine izin vermemek ve Yunan birliklerini bütün malzemesiyle esir etmekte. Yunan kuvvetini İzmir Limanı'nda yığılmış olan nakliye gemileriyle savaş gemilerini ele geçirerek imha etmek bile düşünülmüştür. Bu görev 5. Süvari Kolordusu'na tüm kuvvetiyle İzmir istikametinde yürüyerek ve boş bulursa İzmir'e girip Yenikale tarafından İzmir Körfezi'ni toplarıyla kapamak suretiyle yapacaktı. Bununla birlikte 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni Salihli'de, 2. Süvari Tümeni Alaşehir'in batısında Dereköy bölgesinde bazı mukavemetlere maruz kalmışlardı. Hatta Salihli'de biriken firari Çerkezler, bu arada Ethem ve kardeşleri de bulunmuş ve sokak muharebelerine sebebiyet vermişlerdir¹⁵⁰². 4 Eylül 1922 akşamı 5. Süvari Kolordu karargâhı Kula'da, 2. Süvari Tümeni Kemaliye'de konuşlanmıştır¹⁵⁰³.

5. Süvari Kolordusu, Selendi üzerinden Kula istikametinde yürümüş ve 2. Ordu'nun 16., 17. ve 61. Tümenlerinin ise 5. Süvari Kolordusu'nu 20 - 30 km bir mesafeden takip etmiştir¹⁵⁰⁴. 4 Eylül 1922 akşamına kadar, 1. Kolordu Kula'ya, 2. Kolordu da Alaşehir'e varmışlardır. 2. Süvari Tümeni Kula'ya, 3. Süvari Tümeni Cevizli'ye ve Menderes Müfrezesi de Nazilli'ye ulaşmıştır. 1. Ordu birlikleri üç günden beri 30 - 45 km'lik yürüyüş yapmışlardır. Arazi dağlık, yollar bozuk olduğuna, Yunan artçıları ile de muharebeler yapıldığına göre bu yürüyüşler normalin çok üstündedir. Kuzeyden Kula istikametinde ilerleyen 5. Süvari Kolordusu ile güneyden Cevizli üzerinden Alaşehir'e doğru yürüyen süvari tümeninin kuşatıcı durumları, büyük başarılar vadetmiştir. Bu tehlikeli durumu değerlendiren General Athanasios Frangou, Yunan Ordu Komutanı'nın savunmayı emrettiği yerlerde artçı muharebeleri yaparak, çemberden kurtulmak için hızlı bir şekilde çekilmiştir. Kısa bir duraklama Yunan Ordusu için felaketle sonuçlanabilirdi. Yunanlılar Türk birliklerinin hareketini geciktirmek için, büyük ölçüde tahribat yapmışlardır. Yalnız yolları, iaşe maddelerini değil, köyleri ve şehirleri yakmışlardır. Yolda halktan öldürülenler, binalara doldurulup topluca yakılanlar ve kuyulara doldurulan cesetler görülmüştür. Yunanlıların taktiği "*Taş üzerinde taş, omuz üzerinde baş bırakmamak*" olmuştur¹⁵⁰⁵.

¹⁵⁰² Çalışlar, *a.g.e.*, s. 97.

¹⁵⁰³ 1. Süvari Tümeni Durasilli - Taytan'da, 14. Süvari Tümeni Gökçeören'de konuşlanmışlardır. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 116.

¹⁵⁰⁴ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 119.

¹⁵⁰⁵ Kollu, *a.g.m.*, s. 546.

4 Eylül 1922 tarihinde Mürettep Süvari Tümeni'nin subay keşif heyeti, Yunan kollarının Pazaryeri istikametinde bir tümen kadar kuvvetle çekildiğini bildirmiş, temas sağlandığında açılan makineli tüfek ateşi baskısıyla Yunan kuvvetleri Pazaryeri'ne çekilebilmiştir. Takip harekâtının en zorlu günlerinden birisi olan 4 Eylül 1922 tarihinde Salihli bölgesindeki şiddetli çarpışmalara sahne olmuştur. Bu arada kendisinden haber alınamayan 2. Süvari Tümeni Kemaliye bölgesinde tertiplenmiş, batıya doğru ilerlediğini tespit ettiği Yunan kuvvetlerine taarruza geçmiştir. Yeniköy civarında başlayan muharebeler Dereköy sırtlarında şiddetlenmiş, 2. Süvari Tümeni karşısına mevzilenen 5-6 kadar Yunan topçu bataryası 13. ve 4. Süvari Alayları üzerinde baskı uygulamaya başlamıştır. Bu ateş desteği altında batıya doğru çekilmeye başlayan Yunan kuvvetlerini tespit eden 2. Süvari Tümen Komutanlığı, Dereköy bölgesine çekilerek tertiplenmiş fakat verdiği bilgiler 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa tarafından alınamamıştır¹⁵⁰⁶.

Batı Cephesi Komutanlığı adına Genelkurmay Başkanı Asım Paşa'nın 23 Kasım 1922 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 5 Eylül 1922 tarihli harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu'nun 5 Eylül 1922 tarihinde alınan 3/4 Eylül 1922 tarihli raporlarına göre; 3 Eylül 1922 akşamı 2. Süvari Tümeni'nin Kula kuzeyinde Yeniköy ve civarında gecelediği tespit edilmiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 7.40'dan önce 2. Süvari Tümeni'nin, hafif bir çatışmadan sonra Kula'yı Yunan kuvvetinin yakmaya vakit bulamadan işgal ettiği ifade edilmiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde Gonarak sırtlarında müdafaa etmekte olan bir tabur piyade ve iki toptan ibaret bir Yunan müfrezesine karşı 2. Süvari Tümeni bir alayını bırakarak Sarıcala güneyinde, 1. ve 14. Süvari Tümenleri de Şandal - Gökçeören üzerinden Alaşehir batısına hareket ettiği ve 5. Süvari Kolordu karargâhının da adı geçen tümenleri takip ettiği vurgulanmıştır. Batı Cephesi karargâhının 5/6 Eylül 1922 gecesi Eşme'de kaldığı ifade edilmiştir¹⁵⁰⁷.

¹⁵⁰⁶ Bölgede dinlenme halinde olduğu haberi alınan Yunan süvari tümenine baskın planlayan 1. Süvari Tümeni birlikleri, kayıp vermesine rağmen sokak muharebeleri ile Yunan birliklerine ağır zayıat vermiştir. Ancak Nikolaos Plastiras Müfrezesi ve bir grup süvari ile Çerkez Ethem kuvvetlerinin istasyon tarafına taarruza geçmesiyle zor durumda kalan 11. Süvari Alayı geriye çekilmek zorunda kalmış, 1. Süvari Tümeni'nin diğer birlikleri takviyede yetersiz kalmıştır. Yunan kuvvetlerini takviye maksadıyla katarla yeni birlikler getirilmiş, 1. Süvari Tümeni birlikleri Yunan taarruzlarına karşı koyamamıştır. Elinde takviye kuvvet kalmayan 1. Süvari Tümeni, 14. Süvari Tümeni'nden takviye istemiş, bu maksatla 54. Süvari Alayı gönderilmiştir. İlerleyen saatlerde önemli bir hareket görülmeyince 1. Süvari Tümeni Taytan bölgesinde, 14. Süvari Tümeni ise Durasilli'de toparlanarak 4 Eylül 1922 gecesini geçirmiştir. Bal, *a.g.t.*, ss. 47-48.

¹⁵⁰⁷ 1. Ordu Cephesinde 1. Ordu Komutanlığının 5 Eylül 1922 tarihinde saat 4.00'den sonra İlhan batısından yazdığı rapora göre; Alaşehir 4 Eylül 1922 akşamı güneyden gelen Türk süvarisiyle Yunan kuvveti arasında meydana gelen çatışmanın ardından işgal edildiği bilgisi verilmiştir. Bu süvarinin 3. Süvari Tümeni olduğu, 1. Ordu tarafından tahmin edilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 1.500'e kadar gönüllüsünün Resulzade Mehmet Efe başkanlığında olarak

5 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni Alaşehir batısına diğer süvari tümenleri de Salihli'ye doğru ilerlemiştir. Yunan Güney Grubu, Salihli'ye doğru çekilirken Lukas Müfrezesi yürüyüş kolunun yanını korumuştur. Bu kuvvetli yancı, 2. Süvari Tümeni'ni durdurmada başarılı olmuştur.¹⁵⁰⁸.

Batı Cephesi Komutanlığı, Yunan kalıntılarını esir veya imha etmek ve bütün kuvvetiyle İzmir istikametine yürüme emrini 5. Süvari Kolordusu 4 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'te Kula'da almıştır. Kula'nın 10 km güneyindeki Gökdere - Taşlıtepe hattında 23. Yunan Alayı vardır. 23. Yunan Alayı 2. Süvari Tümeni'nin zayıf kuvvetleriyle ateş muharebesi yapmıştır. 4/5 Eylül 1922 gecesini 2. Süvari Tümeni Kemaliye'de geçirmişlerdir. 4 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'ndan aldıkları emre göre, 2. Süvari Tümeni Mantarlı'ya kadar inerek oradan 1. Süvari Tümeni'ne yanaşacak ve 14. Süvari Tümeni de 1. Süvari Tümeni'ni takip edecektir. Süvari tümenleri 5. Süvari Kolordusu'ndan başka emir almayınca 5 Eylül 1922 sabahı harekete geçmiştir.¹⁵⁰⁹.

4/5 Eylül 1922 gecesini Kemaliye çevresinde geçiren 2. Süvari Tümeni 5. Süvari Kolordusu'nun diğer birliklerinden çok uzakta bulunuyordu. 2. Süvari Tümeni'nin hiçbir tarafla irtibatı yoktu. 5 Eylül 1922 sabahı büyük Yunan kuvvetlerinin Alaşehir'den batıya doğru köyleri yakarak yürüdükleri görülmüştür. Bunlara karşı hareketsiz kalmanın doğru olmayacağını düşünen 2. Süvari Tümen Komutanı, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 7.30'da yandan taarruza geçmek üzere 20. Süvari Alayı ile topçu bataryasını öncü olarak Yeniköy'e doğru yürütmüştür. Topçu bataryası 20. Süvari Alayı'na katılmadan, 20.

katıldığı ve daha önce Bozdağ'ında bulduklarını halk tarafından söylenmiştir. Alaşehir'in 4 Eylül 1922 tarihinde öğleden beri yandığı dile getirilmiştir. İlhan'dan Alaşehir istikametine çekilen Yunan kuvveti güney kollarının yarısı silahsız olmak üzere 4.000 kadar er ve iki sahra, iki cebel topundan ibaret olduğu ve perişan bir halde buldukları köylülerden soruşturulmuştur. 5. Süvari Kolordusu'nun 5 Eylül 1922 tarihinde alınan 3/4 Eylül 1922 tarihli raporlarına göre; 3 Eylül 1922 akşamı 1. Süvari Tümeni'nin Kula kuzeyinde Karaya ve civarında, 14. Süvari Tümeni'nin Selendi batısında Tefanniizir'da gecelediği tespit edilmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:63. ss. 31-34.; ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 8-10.

¹⁵⁰⁸ Yunan Güney Grubu, 4 Eylül 1922 akşamı büyük kısmı ile, Alaşehir doğusunda bulunmakta, yancıları ile de kuzeyde Kula, güneyde Buldan istikametlerini korumaktadır. 5. Süvari Kolordusu, 4 Eylül 1922 sabahı Kula'yı alarak, Yunan kuvvetini kuzeyden, 3. Süvari Tümeni de Alaşehir'i güneyden kuşatacak bir durumda bulunuyordu. 1. Kolordu akşama kadar Kula batısına, 2. Kolordu da Alaşehir doğusuna varmıştı. Bu durumda, Yunan kuvvetleri Alaşehir'i savdukları takdirde her taraftan kuşatılacaklardı. Ancak 4 Eylül 1922 gecesinden yararlanarak Yunan Güney Grubu Alaşehir batısına çekilmiştir. Durum yine Yunan Grubu'nu kuşatmaya müsaitti. 1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı 5 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Salihli'ye girerek Yunan kuvvetinin geri çekilme yollarını kesmiştir. Bu alayın Yunan kuvvetinin büyük kısmının Salihli'ye doğru çekilmekte olduğundan haberi olmamıştır. Ağaçlar arasında zafer neşesi içinde dinlenirken, Yunan kuvvetinin taarruzuna uğramışlardır. Nikolaos Plastiras, kendi büyük kısmını, Salihli'den Ahmetli'ye yürütmeyi başarmıştır. Bu başarısızlıkta, süvari alayının, emniyet tertibi almaması kadar, 1. Süvari Tümeni büyük kısmının vaktinde yetişememesi ve 14. Süvari Tümeni'nin de geç kalmasının tesiri büyük olmuştur. Zayıf bir süvari alayı Yunan öncüsünü durdurmayı başarırca bile, geriden gelen büyük kısmı tutamazdı. İki süvari tümeninin geç kalması büyük bir fırsatın kaçmasına neden olmuştur. Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 88-89.; Kollu, *a.g.m.*, s. 547.; TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126.

¹⁵⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 119-120.

Süvari Alayı süratle Yeniköy'e ilerlemeye başlamıştır. 2. Süvari Tümen Komutanı, topçu bataryasını Kemaliye'nin güneybatısında mevzie yerleştirmiştir. 20. Süvari Alayı batısından Yeniköy istikametine hızlı şekilde yürümüştür. 2. Süvari Alayı'nın uç bölüğü Yunan ateşiyle karşılaşmıştır. 2. Süvari Alayı hemen açılarak Yunan kuvvetine taarruza başlamıştır. Birinci hat bölükleri demir yolunun hemen kuzeyinde Yeniköy civarında 5 Eylül 1922 tarihinde saat 8.30'da yaya olarak muharebeye başlamışlardır. 13. Süvari Alayı da açılarak öncü alayının güneyinde yaya muharebeye girmiştir. 4. Süvari Alayı cepheye 500 metreye yanaştırılarak 2. Süvari Tümeni yedeğine bırakılmıştır. Muharebe birdenbire şiddetlenmiştir¹⁵¹⁰.

Yunan kuvvetleri, 2. Süvari Tümeni karşısında tahminen bir alay kadar kuvveti mevzide bırakarak top ve ağırlıkları ile batıdaki Dereköy sırtlarına doğru çekilmeye başlamışlardır. Bu çekilme yolunu emniyete almak ve batıya çekilen birliklerini ateş tesirinden kurtarmak için iki piyade taburu ve bir süvari bölüğü tahmin edilen bir kuvvetle 2. Süvari Alayı'nı batı kanadından kuşatacak şekilde taarruza başlamışlardır. Yedekte bulunan 4. Süvari Alayı'ndan iki bölüğü Dereköy İstasyonu kuzeyinde mevzie yerleştirilerek Yunan kuvvetinin kuşatıcı taarruzu durdurulmuştur. Yunan kuvvetleri devamlı olarak Alaşehir'den batıya yürümekte ve ateş tesiri altında kalanlar öncekilere uyararak, güneydeki dağlara doğru çekilmişlerdir. 20. Süvari Alayı Komutanı, bir kısım Yunan kuvvetlerinin de 2. Süvari Tümeni'nin güney kanadı açığında toplanmakta olduğunu görünce, yedekteki iki süvari bölüğünü bu tarafa göndermiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde öğleye doğru, 2. Süvari Tümeni'nin son yedeği olan 4. Süvari Alayı'nın bir bölüğünü 20. Süvari Alayı'nın sol kanadında mevzi aldirmek suretiyle bütün 2. Süvari Tümeni yaya muharebesine girmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.00'e kadar 2. Süvari Tümeni karşısında mevzie giren Yunan topçu bataryalarının sayısı 5-6'yı bulmuştur. Yunan topçu ateşi en çok 13. ve 4. Süvari Alaylarına yöneltilmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.00'de Yunan topçu ateşi şiddetlenmiştir. Bu ateş desteği altında Yunanlılar, kuvvetlerinin önemli kısmını batıya çekmişlerdir. Yapılan keşiflerden 2. Süvari Tümeni'nin karşısında iki tabur kadar bir Yunan kuvvetinin kaldığı anlaşılmıştır¹⁵¹¹.

2. Süvari Tümen Komutanı, yukarıda bahsedilen durumda topçu ateşi altında kayıp vermektense, takip görevini daha iyi yapmak için batıya ilerlemeye ve 5. Süvari

¹⁵¹⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 124-125.

¹⁵¹¹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 124-125.

Kolordusu'na yanaşmaya karar vermiştir. Cephede 4. Süvari Alayı'nı bırakarak diğerlerini parça parça çekmeye ve geride toplamaya başlamıştır. Topçu bataryası, ateşine devam etmiştir. Bu sırada Yunan topçu ateşi de seyrekleşmiştir. 2. Süvari Tümeni geride toplandığı zaman Yunan topçu ateşi kesilmiştir. Yapılan gözetleme ve keşifler sonunda Yunan topçu erlerinin koşumu kesip hayvanlara binerek ve Yunan birliklerinin batıya çekilmeye başladıkları ve kaçtıkları görülmüştür. 2. Süvari Tümeni 5 Eylül 1922 akşamına kadar dinlenme ve kendisine çeki düzen verdikten sonra güneş batarken hareketle 5/6 Eylül 1922 gecesini, Demirköy kuzeybatısında geçirmiştir. 2. Süvari Tümeni 5 Eylül 1922 tarihindeki muharebede 7 er şehit ve 4 subayla 30 er yaralı, 3 er kayıp, 37 hayvan ölü, 12 hayvan kayıp, 29 hayvan yaralı verilmiştir. Yapılan gözetlemeye göre Yunan kayıplarının ağır olduğu anlaşılmıştır¹⁵¹².

2. Süvari Tümeni, durumunu 5. Süvari Kolordusu'na bildirmişse de Durasilli'nin 2 km kuzeyindeki tepede 5 Eylül 1922 tarihinde geceyi geçiren 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa bu raporu alamamış ve 2. Süvari Tümeni'nin 5 Eylül 1922 tarihindeki muharebeleri hakkında bilgi edinememiştir. Salihli etrafındaki bahçeler ve kesik kesik derecikler Yunan kuvvetine faydalı olduğu halde süvari hücumuna engel olmuş ve cephanenin azalması sebebiyle 5 Eylül 1922 tarihinde gece muharebesi kesilmek mecburiyetinde kalınmıştır. Salihli'de toplanan Yunan kuvveti gece kuvvetli artçı himayesinde batıya doğru çekilmeye devam etmiş fakat yine birçok otomobil, toplar ile eşyasını tahrip ederek yollarda bırakmış, Salihli'yi de yakmıştır. 5. Süvari Kolordusu 5 Eylül 1922 tarihindeki gecesini 2. Süvari Tümeniyle Dereköy batısında, 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle Salihli kuzeyinde geçirmiştir. 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetinin terk ettiği eşya ve malzemenin toplanmasını arkadan gelen piyade birliklerini bırakarak 6 Eylül 1922 sabahı ileri takip harekâtına devam etmiştir. Süvari Seyyar Hastanesi 5. Süvari Kolordusu'na yetişemediğinden, yaralılar Atalan'a gönderilerek Atalan'a gelecek olan 2. Ordu'ya bırakılmıştır¹⁵¹³.

5 Eylül 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni Salihli'ye ilerlemiştir. 2. Süvari Tümeni Alaşehir'in 10 km batısında Yeniköy doğrultusunda ilerlemiştir. 1. ve 2. Süvari Tümeni arasında 22 km'lik bir açıklık oluşmuştur. 14. Süvari Tümeni de 1. Süvari Tümeni'ni

¹⁵¹² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 124-125.

¹⁵¹³ Altay, *a.g.e.*, 1925, ss. 44-45; TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 125.; Belen, *a.g.e.*, 1983, s. 496.

takip etmiştir¹⁵¹⁴. 14. Süvari Tümeni 10 km ileride olduğundan öncü olacaktı fakat gece kalkamadıklarından dolayı sabah hareket etmiştir. 1. Süvari Tümeni ise gece yarısı hareket etmiş ve öncü konumunda olmuştur. Fahrettin Paşa ise 14. Süvari Tümeni'ni takip ettiğini sanmış, halbuki 1. Süvari Tümeni'ni takip etmiştir. 1. Süvari Tümeni 50 km, 2. Süvari Tümeni 45 km, 14. Süvari Tümeni 40 km'lik yürüyüşler yapmışlardır¹⁵¹⁵.

Batı Cephesi Komutanı adına Genelkurmay Başkanı Asım Paşa'nın 26 Eylül 1922 tarihinde Takip Harekâtı'nın genel değerlendirilmesi hakkında Genelkurmay Başkanlığı'na ve Başkomutanlığa çektiği 6 Eylül 1922 tarihli harp raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin Mantarlı batısından Dereköy istikametine hareket ettiğini ifade etmiştir¹⁵¹⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 6 Eylül 1922 tarihinde¹⁵¹⁷ saat 7.15'te Alaşehir istikametine tahmin ettiği 2. Süvari Tümeni'ne bir subayla; "*Tümeninizden iki gündün beri haber alınmıyor. Salihli istikametine derhal hareket edip Kolordu ile irtibat yapınız*" emrini göndermiştir¹⁵¹⁸. 6 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de Durasilli'den verdiği emirde; "*2. Süvari Tümeni'nin Muhacir köyü istikametine ilerlemesini*" emretmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 6 Eylül 1922 tarihinde saat 9.30'da Taytan'da iken, 2. Süvari Tümeni'nin, 1. Süvari Tümeni tarafından gelen yazılı rapordan 2. Süvari Tümeni hakkında ilk raporu almış ve 5 Eylül 1922 muharebelerini öğrenmiştir. 6 Eylül

¹⁵¹⁴ Belen, a.g.e., 1983, s. 496.

¹⁵¹⁵ Sorgun, a.g.e., s. 286.

¹⁵¹⁶ 5 Eylül 1922 tarihinde güneşin batmasıyla beraber Salihli kasabasının 1. Süvari Tümeni tarafından işgal edildiğini, 5. Süvari Kolordusu'nun Alaşehir'den batıya doğru çekilen ve kuvveti iki tümendenden fazla tahmin edilen bir Yunan yürüyüş koluna taarruz ettiğini ve Yunan kuvvetinin bazı birlikleri güneye doğru dağlara atıldığını belirtmiştir. Yunan kuvvetinin yürüyüş kolunda bazı araba ve otomobillerin ateşlendiğinin görüldüğünü söylemiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'dan sonra Alaşehir'in 7. Tümen Süvari Bölüğü tarafından işgal edildiğini ifade etmiştir. 1. Kolordu'nun 6 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'den önce yürüyüşe geçeceğini ve tümenlerin aşağıdaki gibi hareket edeceğini dile getirmiştir. Bu hareket şu şekildedir;

a) 5. Tümen Milne'den Çakıroğlu Çiftliği - Mersinli yoluyla Durasilli'ye,

b) 6. Tümen Kovukderesi'ni takip ederek Okçulu'ya,

c) 57. Tümen Mantarlı - Tekeoğlu yoluyla Hacılar'a,

d) 14. Tümen Alçıköy - Alaşehir Çayı güneyinden Karakova üzerinde Ulaşlı'ya hareket edeceği ifade edilmiştir. Tümenlerin yeni hedeflerine 6 Eylül 1922 tarihinde öğle vakti varacaklarını ve ordudan gelecek emre göre hareket emri alacaklarını söylemiştir. Mürettep Süvari Alayı'nın Salihli'ye ilerleyerek Gediz Çayı ile Çal Tepe arasında keşifler yapacağını ve 5. Süvari Kolordusu ile sağ ve soldan bağlantı arayışına gireceğini eklemiştir. 1. Kolordu topçusunun 57. Tümen'i aralıksız takip ederek Hacılar'a ilerleyeceğini ve seyyar hastane ve katar ikmal kolunun Gonurca - Mantarlı yoluyla Hacılar istikametine ilerleyeceğini ayrıca 1. Kolordu karargâhının 57. Tümen'i takip edeceğini ve Hacılar'a geleceğini emretmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 15-17, 163-166.; HTVD, Yıl:17, Sayı:63. ss. 45-48.

¹⁵¹⁷ 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-18.

¹⁵¹⁸ 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, karşısından çekilen Yunan kuvvetinin iki piyade ve bir süvari tümeni tahmin etmiştir. Bu sırada, Trakya'dan yeni kuvvetlerin İzmir bölgesine gelmekte olduğuna dair haberler vardır. Eğer Yunanlılar Milne hattında birkaç gün tutunabilirlerse önemli bir takip yönü olan Gediz Vadisi'nden ilerleyen birlikleri durdurur ve kendilerini toplayabilirlerdi. 1. Süvari Tümeniyle Taytan'da 2 Süvari Tümeniyle Dereköy batısında, 14. Süvari Tümeniyle Durasilli'de bulunan 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Kolordu'nun 6 Eylül 1922 tarihinde Salihli çevresine varacağını biliyordu. Yunanlılar yetişmeden bir an önce Milne Hattı'na varıp bu mevzileri ele geçirmek kararını vermiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126.

1922 tarihide saat 10.00'da Batı Cephesi'ne yazdığı raporda; “*Tümenlerin Gediz Çayı iki tarafından Turgutlu'ya yürüdüklerini, çünkü muharebede Yunanlıların çok kaybı olduğunu, Salihli'de 50 esirle iki top alındığını, kendi yaralılarının köylerde bırakıldığını, bunların bir an önce hastanelere sevkini*” bildirmiş ve raporu atlı haberci ile göndermiştir¹⁵¹⁹.

1. Ordu Komutanlığının Alaşehir'den 6 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'dan sonra 1. Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta; 5 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'den sonra 1. Kolordu Mürettep Süvari Alayı vasıtasıyla 2. Süvari Tümeni Komutanlığından alınan bilgide 5 Eylül 1922 sabahında Alaşehir'den Salihli istikametine geri çekilen iki tümeni aşkın Yunan yürüyüş kolunun 5. Süvari Kolordusu tarafından sıkıştırıldığı ve muharebeye zorlandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak bazı Yunan birliklerinin güneydeki dağlara atıldığı belirtilmiştir. Bu Yunan yürüyüş kolundaki otomobil ve arabaların yakıldığı görülmüştür. 1. Süvari Tümeni'nin güneşin batmasıyla beraber Salihli'yi işgal ettiği ve Yunan kolbaşısını tehdit ettiği anlaşılmıştır. 2. Süvari Tümeni'nin 5 Eylül 1921 tarihinde Mantarlı batısındaki Mendihara'dan Dereköy istikametine yöneldiği bilgisi verilmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde Dereköy civarında dağlara çıkan halkın bu mıntıkada meydana gelen muharebede Yunan kuvvetinin önemli kayıplar verdiği söylenmiştir. Bu Yunan kuvvetinin 6 Eylül 1922 tarihindeki hareketi hakkında henüz bilgi alınamadığı vurgulanmıştır. Ödemiş istikametine görüldüğü bildirilen yangın dumanlarının Kelas istikametine olup halen devam etmekte olduğu belirtilmiştir. Alaşehir İstasyonu'nda erzaktan başka çok miktarda petrolde bulunduğu dile getirilmiştir. Alaşehir halkının kasabanın tamamen yanmış olmasına ve kendilerinin Yunan zulümlerine maruz kalmalarına rağmen memleketin “*din düşmanlarından kurtulmasından dolayı şükür ettiği ve kurtarıcı Türk Ordusuyla beraber yalnız kuru toprakta kalmayı bir nimet saydıkları*” beyan edilmiştir¹⁵²⁰. 5. Süvari Kolordusu 6 Eylül 1922 akşamını; 2. Süvari Tümeniyle

¹⁵¹⁹ Ayrıca emirde “*1. Süvari Tümeni'nin Ahmetli istasyonunun 5 km kuzeyindeki Tatarocağı istikametine, 14. Süvari Tümeni Gediz Nehri kuzeyinden Pazarköy'e, bu tümen, 1. Süvari Tümeni Ahmetli civarında mukavemete uğrarsa yardım etmek üzere 1. Süvari Tümeniyle sıkı irtibatla bulunulmasını ve Gölarmara - Akhisar istikametine bir keşif bölüğü göndermesini, Gediz nehri kuzeyi 14. Süvari Tümeni'nin keşif bölgesi olduğunu, Kolordu Komutanı'nın 1. Süvari Tümeni'ni takip edeceğini*” bildirmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 126-127.; Artuç, a.g.e., 2005, s. 218.

¹⁵²⁰ 5. Süvari Kolordusu'nda bulunan haberleşme subayından alınan 3/4 Eylül 1922 tarihli raporda; Yunan kuvvetinin Menemen civarında sağlamaştırma yapmakta olduğu köylülerin ifadesine atfen bildirilmiştir. 1. Ordu birliklerinin 37 ve 38 numaralı Ordu emirleri gereğince yürüyüş ve takiplerine devam etmekte olduğu ifade edilmiştir. Dağlara dağılmış olan dağılık Yunan kuvvetini şiddetle takip ve yok edilmesi istenmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, s. 32-34.

beraber Apdal dolaylarında ve 5. Süvari Kolordu karargâhı ile Pazarköy'de geçirmiştir¹⁵²¹.

1.Ordu Komutanlığının Salihli'den 7 Eylül 1922 tarihinde¹⁵²² Yunan kuvvetinin Bin Tepeler - Belen köy üzerinden batıya doğru çekilmekte olduğuna ilişkin 1. Kolordu Komutanlığına çektiği sabah raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin Ahmetli civarında bulunduğu bildirilmiştir¹⁵²³.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetinin artçılarıyla (önceden tahkim edilmiş olan Bin Tepeler - Karayahşi - Bozdağ), Milne Hattı'nı tutmayıp Menemen Boğazı - Sabuncubeli - Manisa Dağı - Kemalpaşa hattını savunmak üzere çekildiklerini ve İzmir'i boşaltmaya kararlı olsalar bile bir iki gün bu hatta zaman kazanmak isteyeceklerini düşünmüştür. Gediz Vadisi 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına elverişli değildi. Ova hem dardı hem de bahçelikler, fazla hendekleri ve özellikle ilerleme istikametine dikey geçen birçok dereler vardı ki, Yunan artçıları 5. Süvari Kolordusu'nu epey oyalayabilirlerdi. Esasen 5. Süvari Kolordusu'nun güneyinde 1. Kolordu'nun Atlı Takip Müfrezesi yanaştığından, bir tümeni ile Gediz Vadisi'nden, diğer iki tümeniyle Bin Tepeler - Büyükbelen'den Manisa'ya inmeye karar vermişti. 7 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te 2. Süvari Tümeni'ni Belen-i Kebir - Alibeyli yoluyla Mütevelli'ye ilerletilmişti. 7 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri 2. Süvari Tümeni Büyükbelen yoluyla Yunanlılara rastlamadan Mütevelli'ye varmıştı¹⁵²⁴.

7 Eylül 1922 tarihinde yürüyüş sorunsuz geçmiştir. Tümenler akşam emredilen bölgelere varmışlardır. Köylüler Yunan kuvvetinin Menemen Boğazı'nda tahkimat yaptığını duyduklarını söylemişlerdir. Akhisar'a sürülen süvari bölüğü Yunan kuvvetine tesadüf etmediğini, daha kuzeyde büyük bir Yunan kolunun Dikili istikametine geçmiş

¹⁵²¹ 14. Süvari Tümeniyle Bin Tepeler, 1. Süvari Tümeniyle Karayahşi'de bulunmuştur. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 142.

¹⁵²² 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-19.

¹⁵²³ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 41-44.

¹⁵²⁴ 7 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te 14. Süvari Tümeni'ni Büyükbelen üzerinden Saruhanlı'ya, 1. Süvari Tümeni'ni Musaçalı - Tepeköy yoluyla Sinirli'ye ilerletmiştir. 14. Süvari Tümeni Akhisar'a keşif bölüğünü göndermiştir. 14. Süvari Tümeni 7 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri Hacırâhmanlı ve Saruhanlı'ya gelerek konmaya geçmiştir. Keşif bölüğü Yunanlılara rastlamadan Akhisar'a girmiştir. 1. Süvari Tümeni Musaçalı - Tepeköy yoluyla yürümüştür. Bütün ova köyleri yanıyordu. Güneyden ilerleyen 1. Kolordu Takip Müfrezesiyle irtibatı sağlamıştır. 7 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri Sinirli'ye gelerek konmaya geçmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da Sinirli'de 7 Eylül 1922 gecesini geçirmiştir. Yolda ve Sinirli'de alınan bilgilerde Yunan kuvvetlerinin Turgutlu'dan trenle İzmir'e gitmekte oldukları, Yunan Süvari Tümeni'nin Turgutlu kasabasını kuşatarak halkın bir kısmını kılıçtan geçirdiği ve bir kısmını diri diri yaktığı öğrenilmiştir. Bu durum da Batı Cephesi Komutanlığına bildirilmiştir. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 144-145.

olduğunu ve bunun demir yolu köprülerini tahrip ettiğini bildirmiştir¹⁵²⁵. Son bir ihtimal de Menemen - Manisa - Kemalpaşa Boğazlarında Yunan kuvveti direnmiş ve İzmir’i kolay kolay bırakmak istememiştir. Her üç boğaz taşlık sarp dağların arasında kolay savunulurdu. Menemen tarafında toplanacak Yunan kuvvetlerinin Manisa ve Kemalpaşa Boğazlarını zorlayacak olan yorgun Türk Ordusu’na yandan bir karşı taarruz yapması da bir ihtimal olarak görülmüştür. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa tümenlerine 7 Eylül 1922 akşamı verdiği emirle, 8 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni’nin Manisa batısındaki Horos köyüne ilerlemelerini istemiştir¹⁵²⁶. 7 Eylül 1922 tarihinde herhangi ciddi bir çatışma görülmemiş, 2. Süvari Tümeni Mütevelli’ye varmıştır¹⁵²⁷.

7/8 Eylül 1922 gecesi Sinirli’de bulunan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, aldığı haberlerden Yunan kuvvetlerinin panik halinde İzmir istikametine doğru kaçtıklarını, kaçanların vapur beklediklerini, yabancı devlet donanmalarının İzmir Limanı’nda bulduklarını öğrenmiş ve bu haberleri Batı Cephesi ve 1. Ordu Komutanlıklarına bildirmiştir. Bu durum karşısında hiç vakit kaybetmeden gece gündüz takibe şiddetle devam etmek gerekiyordu. Yunan kuvvetlerinin, artçıları ile hiç olmazsa Menemen Boğazı - Manisa Dağı - Kemalpaşa Boğazı’nı tutup zaman kazanmak isteyecekleri düşünülmüştür. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, bu bakımdan ve piyade tümenlerinin Kemalpaşa Boğazı istikametine ilerleyeceklerini bildiğinden, daha kuzeyden Menemen Boğazı - Sabuncubeli hattına ilerlemek kararına varmış ve 7 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30’da; *“Yunanlıların Manisa batısına, bir kısmının Kemalpaşa istikametine doğru çekildiklerini, piyade kolordularının büyük kısımlarıyla Marmara Gölü - Ahmetli hattına vardıklarını, yarın 8 Eylül 1922 günü öğleye kadar 2. Süvari Tümeni’nin Horoz köy - Uncubozköy bölgesine varması”* emredilmiştir¹⁵²⁸.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00’den sonra Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşam raporunda; 2. Süvari Tümeni’nin, 8 Eylül 1922 tarihinde Horoz köyünde 100’den fazla Rum ve Ermeni çetesi ile karşılıklı çatışarak

¹⁵²⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 145.

¹⁵²⁶ 8 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni’nin Manisa’ya, ve 14. Süvari Tümeni’nin de biraz daha batıda Muradiye’ye ilerlemelerini istemiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 145.

¹⁵²⁷ 14. Süvari Tümeni Hacırhmanlı, Saruhanlı ve Akhisar’a, 1. Süvari Tümeni Sinirli’ye ulaşarak mola vermiştir. Bal, a.g.t., s. 49.

¹⁵²⁸ Emirde *“1. Süvari Tümeni’nin Manisa’ya ve 14. Süvari Tümeni’nin Muradiye - Karaçalı bölgelerine varmaları; 1. Süvari Tümeni’nin, bir alayını Kemalpaşa üzerinden şose ile İzmir istikametine doğru ilerletip şehre uğramadan Yenikale’ye doğru keşifle görevlendirilmesini ve bu alayın doğruca Kolordu emrinde olacağını, kendisinin 1. Süvari Tümeniyle Manisa’ya gideceğinden emin olmak üzere tümenlerin öğleyin Manisa’da birer subay bulundurmalarını”* emretmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 153.

Horoz köyünü işgal ettiğini ve kuvvetin bir kısmını imha ettiğini, 40 kadar esir alındığını belirtmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin, keşif bölüğünün Menemen'in 6 km doğusunda Emirler köyünü işgal ettiğini ve Yunan kuvveti ile karşılaşmadığı bilgisini vermiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin Manisa - Menemen yolunu takip ederek 8/9 Eylül 1922 gecesi Yunan kuvvetini takibe devam edeceğini ifade etmiştir¹⁵²⁹.

14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da Saruhanlı'dan hareketle 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Gediz Çayı'nı geçerek ilerlerken, öncüsü ise Horozköy'ün kuzey ve doğusundaki bahçelerinden piyade ateşiyle karşılaşmıştır. 2. Süvari Tümeni de 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da Horozköy istikametinde hareket etmiştir. Tümen'in öncüsü olan 20. Süvari Alayı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Horozköy'ün bahçe ve evlerinden yapılan ateşle karşılaşmış ise de 20. Süvari Alayı bu engeli ortadan kaldırmıştır. Bu sırada, kuzeyindeki 14. Süvari Tümeni de taarruza geçmiştir. 20. Süvari Alayı'na 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da bu sefer de Uncubozköy batısındaki yamaçlardan ateş açılmıştır. Bu muharebeyi yapanlar Yunan Manisa Bölge Komutanlığı emrindeki birliklerin bir kısmı ile yerli Rumların olduğu tespit edilmiştir. 20. Süvari Alayı'nın Uncuboz'a gönderdiği bölük, 45 Yunan erini esir almıştır. 2. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'ndan aldığı emre göre Uncubozköy'de emir beklemesi gerekirken köyde durmayarak Uncubozköy - Sabuncubeli - Bornova istikametinde ilerlemiştir. 2. Süvari Tümeni, Sabuncubeli'ni bir an önce tutmak istemiştir¹⁵³⁰.

Bu durumu hakkında 5. Süvari Kolordusu'na da bilgi vermiştir. 2. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 15.15'te Sabuncubeli'ni aşarak Muradiye (Manisa batısında Hamidiye)¹⁵³¹ köyü dolaylarına geldiği sırada Naldöken sırtlarından 7. Yunan Tümeni'nden bir topçu bataryası ile takviyeli bir piyade taburunun piyade ve topçu ateşiyle karşılaşmıştır. Bulduğu arazi durumuna göre bu Yunan kuvvetini batı kanattan kuşatma kararını veren 2. Süvari Tümen Komutanı, doğuya gönderdiği keşif bölüğünden 8 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da aldığı rapordan; "*bir Tümen kadar Yunan kuvvetinin*

¹⁵²⁹ 1. Süvari Tümeni'nin, Bornova üzerinden 8/9 Eylül 1922 gecesi yürüyüşüne devam edeceğini söylemiştir. Manisa'nın Yunan kuvvetleri tarafından yakıldığı anda Fransız papazı ile iki Fransız Manisa'nın bazı kadınlarının kendi evlerinde hayatlarını kurtarmış olduğundan kendilerine teşekkür edildiğini vurgulamıştır. Manisa'da evsiz kalan halkın Rum köylerinde iskan ve iaşesini temin için hemen bir kaymakam tayin edilmesini istemiştir. Muradiye köyünde birçok mal ve mülk ile arpa, iâşe olduğunu ifade etmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:63. ss. 65-68.

¹⁵³⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 154-155.

¹⁵³¹ Yaygın kullanımı Hamidiye olmasına rağmen günümüzde Muradiye olarak geçtiği için "Muradiye" kullanılmıştır.

Kemalpaşa'dan İzmir istikametine doğru gitmekte olduğunu ve kol nihayetinin henüz daha Kemalpaşa'dan çıkmadığı" ve aynı keşif bölüğü 8 Eylül 1922 tarihinde saat 16.55'te verdiği ikinci raporunda da; *"bu kuvvetlerin Kemalpaşa batı sırtlarında durduğu ve kol nihayetinin hala Kemalpaşa'dan çıkmadığı"* bildirilmiştir. 2. Süvari Tümeni bu durumu öğrenince her ihtimale karşı sol yanına bir bölük daha göndermiş ve önceden verdiği kararı değiştirerek 20. ve 13. Süvari Alaylarına cepheden taarruz görevi vermiş ve 4. Süvari Alayı'nı Yunan kuvvetini batı kanattan kuşatmak üzere ileri harekete geçirmiştir. 2. Süvari Alayı yedeğe bırakılmıştır. Bu taarruzu, 2. Süvari Tümen topçusu iki topuyla desteklemiştir. Cephede muharebe eden 20. Süvari Alayı'ndan 8 Eylül 1922 tarihinde saat 17.10'da gelen raporda da *"Kemalpaşa'ya ilerleyen düşmanın 7. ve 4. Yunan Tümenlerinin kalıntılarının büyük kısmı olduğu ve tümenin sol yanına 1500 metreye kadar yanaştığı"* öğrenilmiştir. Bu durum üzerine 2. Süvari Tümeni taarruzdan vazgeçerek ilerlemeyi durdurmuştur. 8 Eylül 1922 tarihinde saat 18.45'te, en doğudaki keşif bölüğünden alınan raporda ise; *"Kemalpaşa'dan batıya yürüyen düşman kolunun büyük kısmının ağırlıklar teşkil ettiği"* bildirilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı bu rapor üzerine tekrar taarruza karar vermiştir. 2. Süvari Tümeni'nin ilerleyişini ağırlaştırarak arazinin sarplığından ve karanlığın da basmasından 4. Süvari Alayı farkına varmadan yürüyüş istikametini biraz doğuya kaydırmış olduğundan, Yunan Cephesi ile karşılaşmıştır. Birlikler fazla yorgun olduklarından 2. Süvari Tümen Komutanı yalnız 20. Süvari Alayı'nı cephede bırakarak diğer birlikleri Muradiye köyü kuzeyinde şose civarında toplayarak dinlenmeyle geçirmiş ve 9 Eylül 1922 tarihinde saat 4.30'da hareket etmek üzere alayların hazırlanmalarını emretmiştir¹⁵³². 8 Eylül 1922 tarihinde durmadan hareket halinde bulunan 2. Süvari Tümeni hiçbir şekilde ikmal yapamamış, erler ve hayvanlar aç kalmışlardır. 2. Süvari Tümeni diğer tümenlerle ve 5. Süvari Kolordusuyla da irtibat sağlayamamıştır. 8 Eylül 1922 tarihinde yapılan muharebede Yunanlılar 200 ölü vermişler ve 2. Süvari Tümeni de ayrıca 80 esir almıştır¹⁵³³. 1. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da Manisa'nın doğu kenarında mola vermiştir. Öncü 14. Süvari

¹⁵³² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 154-155.

¹⁵³³ 14. Süvari Tümeni hemen bir alayı ile Manisa, diğer alayı ile Horozköy kuzey bahçeleri istikametine taarruza geçmiştir. 14. Süvari Tümen topçusu iki topunu mevzileendirerek taarruzu desteklemeye başlamıştır. Bu çarpışmada 50 Yunan askeriyle 50 silahlı çeteci Rum yok edilmiştir. 14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 13.30'da Muradiye'ye gelerek dinlenmeye geçmiştir. 1. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te Sinirli'den hareket ederek 10. Süvari Alayı'nı Kemalpaşa istikametine göndermiştir. 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Manisa'ya doğru yürüyordu. 1. Süvari Tümen öncüsü 14. Süvari Alayı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.05'te Manisa'nın hemen doğusunda muharebeye yeltenen bir bölük kadar Yunan piyadesini yok etmiştir. Manisa tamamen yanmıştır. Halktan kaçamayanları Yunan kuvvetleri öldürmüşlerdir. Artuç, a.g.e., 2005, s. 222.

Alayı ilerletilerek Sabuncubeli'nin doğu sırtları işgal ettirilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 1. Süvari Tümeniyle Manisa'ya gelmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Sabuncubeli'ni geçtiğini bilmiştir¹⁵³⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 8 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te; *“Düşman, iki tümeniyle Kemalpaşa üzerinden ve diğer tümenleriyle Menemen istikametine doğru çekilmektedir. Foça - Urla İskelelerinden vapurlara bineceklerini alınan esirler bildiriyorlar. Kolordu 8 ve 8/9 Eylül 1922'de de takibe devam edecekti. 14. Süvari Tümeni Muradiye - Menemen yoluyla, 2. Süvari Tümeni 14. Süvari Tümeni'nin gerisinden, 1. Süvari Tümeni Manisa - Sabuncu beli - Bornova yoluyla İzmir'e ilerleyeceklerdi. 14. ve 2. Süvari Tümenleri Menemen istikametinde muharebeye girerlerse, 1. Süvari Tümeni de bu muharebeye katılmalı ve sıkı irtibat sağlamalıdır. İzmir'le düşman olmasa dahi 1. Süvari Tümeni şehre derhal girmeyecek, diğer tümenleri bekleyecektir. 14. ve 1. Süvari Tümenleri saat 17.00'de harekete geçeceklerdi. Gece köylere girilmeyecekti.”* diyerek tümenlere emir vermiştir. Kemalpaşa'ya gönderilen 10. Süvari Alayı'na da 2. Kolordu Atlı Takip Müfrezesiyle bağlantı kurmasını emretmiştir. 14. Süvari Tümeni emredilen saatte harekete geçmiştir. Emiralem İstasyonu civarında 4. Yunan Süvari Alayı'ndan zayıf bir kuvvetle çatışmış ve Yunan kuvvetini geri atmıştır. 14. Süvari Tümeni bu bölgede 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'e kadar dinlenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da bu tümenle Emiralem İstasyonu'na gelmiştir. 1. Süvari Tümeni Manisa'dan Sabuncubeli - Bornova'ya yoluyla 8 Eylül 1922 tarihinde saat 19.00'da yürüyüşe geçmiştir. 8 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'de öncü alayının keşif bölüğünden şu raporu almıştır; *“Keşif bölüğünün Sabuncu beli'ne vardığı ve buraya kadar düşmana rastlamadığı, 2. Süvari Tümeni'nin Sabuncu beli'nden Bornova'ya gittiğini, Bornova doğusunda Hacılar kuzeyinde düşmanla muharebe ettiğini”* öğrenmiştir. 1. Süvari Tümeni yürüyüşüne devamla Sabuncubeli'ne yanaşmış ve 8 Eylül 1922 gecesini Sabuncubeli'nin kuzey yamaçlarında geçirmiştir¹⁵³⁵.

Yunan kuvvetleri belirli bir cephede tutunmaktan vazgeçmişe benziyorlardı. Turgutlu'da bir savaş kabul etmeden çekilen General Athanasios Frangou, Kemalpaşa hattında da durmanın tehlikeli olacağını anlayarak 8 Eylül 1922 akşamını bile

¹⁵³⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 155-156.

¹⁵³⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 155-156.

beklemeden 8 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da birliklerini İzmir üzerine çekmeye başlamıştır¹⁵³⁶.

Kaspe; *“Türkler, kıyım yapmaya daha İzmir'e girmeden girişirler. Bu iş Bornova'da başladılar. Bornova, İzmir denen kraliçenin tacındaki elmadır. 8 Eylül 1922 günü öğleden sonra süvari tümenine bağlı 1. ve 2. Tümenler Bornova'ya girdiler. Hiç kimse onlara direnmedi; ancak, biran iki kurşun atışı sesi duyuldu. Bunu bahane ettiler. Türkler, en güzel konakları seçerek atıldılar. Acımadan, duraksamadan, canlara kıydılar, talan ettiler.”* Türk süvarilerinin Bornova'ya girişlerini izah etmiştir¹⁵³⁷.

8 Eylül 1922 tarihindeki genel duruma bakıldığında; 5. Süvari Kolordusu 7 Eylül 1922 gecesinden verdiği emirde 8 Eylül 1922 tarihinde öğleye kadar 14. Süvari Tümeni'nin Manisa batısında Muradiye ve Karlı'da, 2. Süvari Tümeni'nin Horoz köyünde, 1. Süvari Tümeni'nin de Manisa'da toplanmalarını istemiştir. Tümenler bu maksatla 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da harekete geçmişlerdir. 14. ve 2. Süvari Tümenleri kollarıyla Gediz Çayı'na geldikleri sırada Manisa bağları arasından ateşle karşılaşmışlardır. Bunlar içinde Rum çeteleri de bulunan ve Manisa'yı yakan Yunan müfrezeleri olmuştur. Derhal Yunan kuvvetine taarruz edilerek 200'den fazla zayıat verdirmişler ve 8 Eylül 1922 tarihinde öğleye kadar Manisa mıntikasını Yunan kuvvetinden temizlemişlerdir. 8 Eylül 1922 tarihinde öğlen Manisa'ya gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'ni Menemen Karşıyaka yoluyla, 1. ve 2. Süvari Tümenlerini Manisa - Kemalpaşa - Bornova yoluyla İzmir'e sevk etmiştir. 2. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 akşamına doğru Kemalpaşa - İzmir yoluna geleceği sırada tahminen iki tabur piyade ve topçu bataryası kadar kuvvetindeki Yunan kuvvetlerinin direnişine ve karşı taarruzuna uğramıştır. Vaktin geçtiği ve arazinin arızalı oluşu nedeniyle 2. Süvari Tümeni bu durumda 8 Eylül 1922 gecesini burada geçirmeye karar vermiştir¹⁵³⁸.

¹⁵³⁶ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 225.

¹⁵³⁷ Umar, *a.g.e.*, s. 117.

¹⁵³⁸ 1. Süvari Tümeni de geriden geliyordu. 8 Eylül 1922 gecesi bu Yunan kuvveti çekilmiştir. 14. Süvari Tümeni önce Menemen istikametine bir keşif bölüğü göndermiş ve 14. Süvari Tümeni büyük kısmıyla bu bölüğü takip etmiştir. Eğer Yunan kuvveti küçük bir müfreze ile Menemen Boğazı'nı tutmuş olsaydı, 14. Süvari Tümeni'ni çok güç duruma sokabilirdi. 14. Süvari Tümeni Emiralem İstasyonu'na kadar hadisesiz ilerlemiştir. 14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 gecesi yürüyüşüne devamla 9 Eylül 1922 tarihinde sabaha karşı Menemen'e yaklaşmıştır. Bu suretle 9 Eylül 1922 sabahı Türk Ordusu süvarileri ve atlı piyadeleriyle Menemen - Kemalpaşa hattında bulunmuşlardır. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 168-169.

9 Eylül 1922 tarihinde¹⁵³⁹ Türk süvarileri İzmir'e girmiştir. 14. Süvari Tümeni, Menemen istikametinde ilerleyerek 9 Eylül 1922 sabahı şafakla beraber kısa bir çarpışmadan sonra Menemen kasabasını, Yunan kuvvetlerinin yakmasına fırsat vermeden kurtarmıştır. 9 Eylül 1922 tarihinde sabah saat 10:00'da 1. ve 2. Süvari Tümenleri ve ardından 14. Süvari Tümeni hafif bir çarpışmadan sonra İzmir'i Yunan işgalinden kurtarmıştır. 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 4. Süvari Alay komutanı Yüzbaşı Şerafettin Bey İzmir'e ilk giren subay olmuştur. Şerafettin Bey İzmir'e dahil olurken atılan bomba ile hafif yaralanmış, 4 çavuş ise şehit düşmüştür. Türk Ordusu'na İzmir'de bazı Rum köylerinden de ateş açılmışsa da kendilerine hızla karşılık verilmiştir. İzmir'i terk eden Yunan kuvvetlerinin önemli bir kısmı Urla ve Çeşme'ye çekilmiştir. Yunan kuvvetleri İzmir'den çekilirken top ve tüfek gibi askeri malzeme bırakmıştır. Ayrıca 50 civarında subay, 1.000 civarında Yunan askeri esir alınmıştır¹⁵⁴⁰. İzmir'e ilk girenlerden 1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Bey; *“Muzaffer Milli ordumuzun yılmaz süvarileri bizler düşmanın İzmir önündeki son mukavemetini kırarak 9.9.38 saat on buçukta şehre vasil olduk. Halkın gözyaşlarıyla derin hürmetlerini iblağ ile bahtiyarım.”* diyerek Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir¹⁵⁴¹. Ama bunlardan her birinin de bu zaferde bir ön saf savaşçısı ve komutanı kadar emeği olmuştur. Burada 20.000-25.000 mevcutla, zayıf Türk süvari kuvvetlerine yüklenen Albay Plastiras ve diğer Yunan birlik komutanları, kendilerine yol açabilmişlerdir. Türk süvarisinde de kayıplar verilmiştir¹⁵⁴².

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 14. Süvari Tümeni ile birlikte ve 9 Eylül 1922 tarihinde saat 9.45'te; *“İzmir Karşıyaka'da toplanmakta olan Rum göçmenlerini korumak için Yunanlıların Ulucak köyü güneyindeki tepelerde savunacakları haber alınmıştır. 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin Bornova batısına geldikleri tahmin edilmektedir. 14. Süvari Tümeni, ağırlıklarını Menemen'de bırakacak, öğle vakti Ulucak - Karşıyaka istikametine doğru hareket edecektir. Rum ahaliye teslim olma çağrısı yapılacak, teslim olanlara fena muamele yapılmayarak muhafaza altına alınacaklardır.”* diyerek birliklerine emirler vermiştir¹⁵⁴³.

¹⁵³⁹ İzmir'e giren 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin harekâtı için Bkz. Şekil-22.

¹⁵⁴⁰ Sarısaman - Üçüncü, *a.g.m.*, ss. 294-295.

¹⁵⁴¹ BCA, 4937M/30.10.0.0/54.354.37.

¹⁵⁴² Aydemir, *a.g.e.*, s. 500.

¹⁵⁴³ 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının emrini 9 Eylül 1922 tarihinde saat 15.00'te almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa ise Manisa'da 8 Eylül 1922 tarihinde verdiği emirle tümenlerinin İzmir'e kadar ilerlemelerini istemiş olduğundan, 9 Eylül 1922 sabahı birlikler hareket etmişlerdir. 14. Süvari Tümeni 9 Eylül

2. Süvari Tümeni Komutanı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 24.00'e kadar keşif kollarının Yunan kuvvetiyle ateş temasında bulunduğu 20. Süvari Alayı'ndan 9 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te gelen raporuyla, Yunan kuvvetinin çekildiğini öğrenince 2. Süvari Tümeni'ni derhal yürüyüşe geçirmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı, 1. Süvari Tümeni'nin öncüsü olan 14. Süvari Alayı'nın yol üzerinde yürüdüğünü görünce, 4. Süvari Alayı'nı 14. Süvari Alayı'nın peşinden yürütmeye başlatmıştır. Bunun arkasından da 20. Süvari Alayı yürüyüşe katılmıştır. Bu şekilde 1. ve 2. Süvari Tümenleri birbirlerine karışmış olarak Bornova istikametinde ilerlemişlerdir.

9 Eylül 1922 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı Bornova'nın 600 metre doğusundan ve şosenin güneyindeki sırtlardan direniş göstermek isteyen yayı Yunan kuvvetlerinin ateşiyle karşılaşmış ve muharebe başlamıştır. Bu durum karşısında bir arada bulunan 1. ve 2. Süvari Tümen Komutanları görüşerek 2. Süvari Tümeni'nin şose kuzeyinden, 1. Süvari Tümeni'nin şosenin güneyinden taarruz ve takibine karar vermişlerdir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 7.45'de 14. Süvari Alayı'nın 1. Bölüğü şose boyunca yaya olarak Bornova'ya taarruz ederken 3. Bölüğü atlı hücumla kalkmış ve Yunan artçı birliklerini ortadan kaldırmıştır. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da Bornova'ya girilmiştir. 3. Bölük uç bölüğü olarak İzmir'e ilerlemeye başlamıştır.¹⁵⁴⁴.

9 Eylül 1922 sabahı Türk kuvvetlerinde bir an önce İzmir'e girmek için sabırsızlanma görülmüş, 9 Eylül 1922 tarihinde sabah erken saatlerden itibaren Bornova tarafında hareketlenme artmıştır. Durmaksızın keşif faaliyetlerine devam eden 2. Süvari Tümeni 20. Süvari Alayı'ndan 4. Bölük keşif kolu tepeye vardığında, bölgede Yunan kuvvetlerinden iz bulunmadığını görünce, birliğin komutanı Teğmen Enver yanındaki erlerle birlikte biraz daha ilerlemiş ve aylardır hayalini kurduğu manzarayı görmüştür: İzmir kuş uçuşu 10 km kadar uzaklıktadır¹⁵⁴⁵. Yüzbaşı Şerafettin komutasında 4. Süvari

1922 tarihinde saat 3.00'te Emiralem İstasyonu'ndan yürüyüşe geçmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin öncüsü 3. Süvari Alayı Menemen sırtlarında bir Yunan direnmesiyle karşılaşmıştır. 3. Süvari Alayı hemen Yunan kuvvetine taarruz ederek bu birliği yok etmiştir. Bu muharebede 14. Süvari Tümeni'nden bir subayla iki er şehit olmuştur. 14. Süvari Tümeni 9 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te halkın sevinç gözyaşları ve candan gösterileri arasında Menemen kasabasına girmiştir. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 171.

¹⁵⁴⁴ 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı şose kuzeyinden emniyet düzeniyle ilerlemiştir. Bunları gören 1. Süvari Tümeni'ne bağlı 14. Süvari Alayı'nın uç bölüğü dört nalla 4. Süvari Alayı'nın hizasını geçmiştir. Mersinli köyüne yanaşınca, Yunan kuvveti ateşiyle karşılaşmıştır. Bunların ateşinden faydalanan 4. Süvari Alayı'nın önünde giden ve 4. Süvari Alay Komutan yardımcısı Yüzbaşı Şerafettin'in komutasında bulunan iki bölüğü de Mersinli kuzeyinden şose boyunca ilerlemiştir. 2. Süvari Tümeni'nin geriden gelen Binbaşı Atıf (Esenbel) komutasındaki 13. Süvari Alayı güneye (sola) dönerek Mersinli istikametinde ilerlemiştir. Bu durum karşısında 21 subayla 1.500 er mevcudundaki Yunan birliği teslim olmuştur. Bu esirler Mersinli'de pavyonlarda muhafaza altına alınmıştır. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 172-173.

¹⁵⁴⁵ Bal, *a.g.t.*, s. 50.

Alayı'nın iki bölüğü Kordon boyundan ilerlemiş, 4. ve 20. Süvari Alayları da takip etmiştir. Öncü subayları arasında İzmir'e ilk önce girme yarışı başlamıştır. Yüzbaşı Şerafettin yanında 2. Süvari Tümeni Emir Subayı Teğmen Hamdi ve 4. Süvari Alayı'ndan Teğmen Ali Rıza ile birlikte Pasaport mevkiine yaklaşmış, bu sırada bir sivil şahsın el bombası atması sonucunda Yüzbaşı Şerafettin ve birkaç er hafif şekilde yaralanmıştır. Buna rağmen yürüyüşe devam edilerek Hükümet Konağı'na ulaşılmış ve 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da Yüzbaşı Şerafettin ve arkadaşları tarafından, Hükümet Konağı'na direğine Türk Bayrağı çekilmiştir¹⁵⁴⁶.

Yüzbaşı Şerafettin hükümet konağı balkonuna çıkarak, sancağı öperek direğe çekmiş ve onu selamlamıştır. Yüzbaşı Şerafettin Bey, askerlerine; “*Arkadaşlar vazifemiz bitmemiştir. Millet bizden daha çok şeyler bekliyor.*” diyerek aşağıya inmiştir¹⁵⁴⁷.

2. Süvari Tümeni'nin öncülüğünü Binbaşı Reşat komutasındaki 4. Süvari Alayı yapmıştır. 4. Süvari Alayı'nın önünde de Yüzbaşı Şerafettin Komutasında iki bölük gitmiştir. Birlik sokaklardan geçerken Rumların sağdan soldan açtıkları ateşlere önem vermeden şose boyunca ilerlemeye devam etmiş ve yürüyüşten emniyette olması için çıkardığı sekiz er ellerinde tüfek, yaya olarak en önde yürümüştür. Bölük, Halkapınar

¹⁵⁴⁶ 1. Süvari Tümeni, öncüde 14. Süvari Alayı olduğu halde 9 Eylül 1922 tarihinde ortalık ağarırken Bornova şosesinde yürüyüşe geçmiş, 2. Süvari Tümeni de öncüde 4. Süvari Alayı ile öndeki grubu takip etmiştir. Öncüdeki 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı Bornova'nın 600 metre doğusundan ve şosenin güneyindeki sirtlardan Yunanlıların ateşiyle karşılaşınca muharebe başlamış, iki tümen komutanı görüşerek 2. Süvari Tümeni'nin şose kuzeyinden, 1. Süvari Tümeni'nin güneyinden taarruz ve takip etmelerini kararlaştırmışlardır. 14. Süvari Alayı'nın taarruzu neticesinde Yunan artçıları ortadan kaldırılmış ve 9 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da Bornova'ya girilmiştir. Bu andan itibaren birliklerin ilerlemesindeki hareketleri şu şekilde özetlenebilir; 1. Süvari Tümeni'ne bağlı 14. Süvari Alayı, 3. Bölük; uç olarak İzmir'e ilerlemeye başlamıştır. Mersinli köyüne yanaşınca ateşle karşılaşarak yaya muharebeye başlamıştır 2. Süvari Tümeni'ne bağlı 4. Süvari Alayı şose kuzeyinden ilerlemeye başlamıştır. 4. Süvari Alayı'nın önünde giden ve 4. Süvari Alay Komutanı yardımcısı Yüzbaşı Şerafettin Bey'in komutasında bulunan iki bölüğü de Mersinli kuzeyinden şose boyunca ilerlemiştir. 2. Süvari Tümeni, 13. Süvari Alayı güneye dönerek Mersinli istikametinde ilerleyince karşılaştığı 21 subayla 1.500 er mevcudundaki Yunan birliği teslim olmuştur. 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı Mersinli'deki görevini tamamlamış, Yüzbaşı Zeki komutasındaki 3. Bölük İzmir'e girmeye başlamıştır. Bal, *a.g.t.*, ss. 50-51.; Hükümet Konağı'na bayrak çekilirken Bkz. Şekil-33.

¹⁵⁴⁷ 1. Süvari Tümeni'nin 14. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki Komutasındaki uç bölüğü de aynı zamanda, son kışlaya gelerek Türk bayrağını çekmiştir. 1. ve 2. Süvari Tümenleri birbirleriyle yarış yaparak, etraftan gelen Rum ve Ermenilerin tacizlerine bakmaksızın İzmir'e beraberce girmişler, dört seneden beri Yunan zulüm ve vahşetinden bunalan Türk halkını özgürlüğüne kavuşturmuşlardır. Öncülerin hemen peşinden ve aynı hızla, her iki tümenin büyük kısımları da şehre girmişlerdir. 1. Süvari Tümen Komutanı General Mürsel Paşa, 14. Süvari Alay Komutanı'nı Merkez Komutanlığına tayin ve 14. Süvari Alayı'nı şehrin asayişine memur etmiştir. Büyük kısım olan 11. ve 21. Süvari Alaylarını 1. Süvari Tugay Komutanı emrine, Kadifekale'ye göndermiştir. 2. Süvari Tümeni'ni de emrine almıştır. Kordon boyundan Hükümet meydanına yanaşan 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmından 4. Süvari Alayı'nın iki bölüğü ile (öncüdeki birlikler hariç) 20. Süvari Alayı'nı takibe devam göreviyle Güzelyalı'ya göndermiştir. Ancak birçok Rum ve Ermeni evlerinden ateş edildiğinden, bu direnmeleri kırmak için sağa sola, sokaklar arasına küçük birlikler göndermek gerektiğinden, Güzelyalı ve dolaylarında temizlik uzun sürmüştür. Ortalık sakinleşince 20. Süvari Alayı kışlada toplanmıştır. 4. Süvari Alayı, İzmir'e ilk giren iki bölüğü, 2. Süvari Alayı ile Alsancak'tan sola saptırılarak kestirme yoldan Kadifekale'ye gönderilmiştir. 4. Süvari Alayı'ndan önce, 9 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te Kadifekale'yi 2. Kolordu Takip Komutanı 3. Kafkas Tümeni Süvari Bölüğü'nden Asteğmen Besim işgal etmiş ve bin senelik eski yüksek bir burcunun üstüne ay yıldızlı bayrağı çekmiştir. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 174.

Köprüsü'nü geçip Darağacı mevkiine gelince Tuzakoğlu'nun büyük un fabrikasından aniden ateşe maruz kalmışlardır. En önde yürüyen sekiz erden dördü şehit olmuştur. Bu şehitler İzmir'e girişin son şehitleri; 4. Süvari Alayı'nın 2. Bölüğü'nden Çavuş Akşehirli Bekir oğlu Mehmet aynı bölükten Çavuş Antalyalı Ömer oğlu Hakkı, 4. Bölük'ten Nevşehirli Ahmet oğlu Ahmet'tir. (Bu şehitlerden birinin kimliği tespit edilememiştir). 4. Süvari Alayı un fabrikasındaki Yunan kuvvetini ortadan kaldırırken, Mersinli'deki görevini tamamlayan 14. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki'nin komutasındaki 3. Bölük de bir taraftan şehre girmiştir¹⁵⁴⁸.

2. Süvari Alayı Kemer İstasyonu'ndan geçerken Aydın tarafından gelen bir treni durdurarak, içindeki 5 subayla 700 silahlı Yunan erini esir etmiş ve esirleri bir bölükle kışlaya göndermiştir. İstasyonda sekiz erle beraber bulunan bir Fransız yüzbaşı; "*Şehirde muharebe yapılmaz.*" diyerek Yunan kuvvetlerinin direnmeden teslim olmalarına yardım etmiştir. Manisa'dan İzmir'e gelen Yunan Manisa İşgal Bölük Komutanı, karargâhı ile birlikte esir edilmiştir. Şehirde çeşitli yerlerinde dağınık şekilde silahlı Yunan erlerinin sayısı fazlaydı. Ancak bunlar silah kullanacak durumda değillerdi. Evlerden ateş edenler yerli Rumlar ve Ermeniler olmuştur. 2. Süvari Tümen Komutanı Albay Zeki Bey Hükümet Konağı'na karargâhı ile yerleşmiştir. Şehre eski Duyun-u Umumiye Müdürü Abdülhalim Bey'i vali tayin etmiş ve 5. Süvari Kolordusu'na yazdığı raporu Kurmay Yüzbaşı Cevdet (Tümgeneral Cevdet Bilgişin) ile göndermiştir¹⁵⁴⁹.

1. Süvari Tümen Komutanı Mürsel Paşa, 9 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te Hükümet Konağı'ndan Batı Cephesi Komutanlığına; "*2. Süvari Tümeni Bornova üzerinden yan yana muharebe ederek şehre girmiştir*" cümlelerine yer vermiştir" raporunu göndermiştir¹⁵⁵⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 9 Eylül 1922 tarihinde saat 15.00'te 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin raporlarından İzmir'in işgalini öğrenmiş ve İzmir'e gelerek Hükümet Konağı'na yerleşmiştir. Fahrettin Paşa, İzmir'in alındığına dair raporu bir

¹⁵⁴⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 173-174.; Artuç, a.g.e., 2005, s. 231.; Mütercimler, a.g.e., s. 929.; Daha geniş bilgi için bkz. Özgen, a.g.e., ss. 120-125.

¹⁵⁴⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 175.

¹⁵⁵⁰ Ayrıca raporda "*Sefil Yunanlılar Sevgili İzmirimiz'i kılıçlarımıza terk ederek kaçmaktadırlar. Direnenlerin önemli bir kısmı yok ve bir kısmı esir edildi. Saat 10.30'da İzmir'e girdik. Bütün halk ve yabancı uyruklular ordumuzu büyük bir sevinç ve heyecanla karşıladılar. Limanda Yunan vapuru yoktur. Askerlerimiz kıyıda Kadifekale'de ve Yenikale doğusundadır. Şimdiye kadar sayılan esirler 35 subay ve 1.500 erdir. 1. Süvari Tümeni, büyük kısmıyla Kadifekale üzerinde ve bir kısmıyla Alsancak'ta şehre girmiştir. Her iki tümen emrimde olarak İzmir Komutanlığı'na elimde aldım.*" ifadelerine yer verilmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 175.

kurmay yüzbaşı ile Kemalpaşa yolundan Batı Cephesi Komutanlığına göndermiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde birliklerin aldığı esir sayısı 4.000'i bulmuştur¹⁵⁵¹. Bun esirler kışlada toplanmıştır. İzmir Limanı İtilaf Devletleri'nin harp gemileriyle dolmuştur. Yunan harp gemileri Uzunada istikametinde uzaklaşmışlardır. Seydiköy ve civarındaki Rum halkı ve döküntü Yunan erleri saldırılara hala devam ettiklerinden, Kadifekale'deki 4. Süvari Alayı 9 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'de Seydiköy'e gönderilmiştir. 4. Süvari Alayı olayı bastırmış ve sükuneti temin etmiştir¹⁵⁵².

Batı Cephesi Komutanlığının 21 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'den sonra Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 9 Eylül 1922 tarihli harp raporunda; 1. Ordu mıntığında 2. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetinin arta kalanlarıyla muharebe ederek 8 Eylül 1922 akşamı Hacılar kuzeyindeki sırtlara geldiği ve burada ateşe maruz kaldığı tespit edilmiştir. 8 Eylül 1922 tarihinde saat 4.00'den sonra Yunan kuvvetinin bir tümen kadar kuvvetinin Kemalpaşa'dan Bornova istikametinde çekildiği Türk keşif kolları tarafından bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin 2. Süvari Tümeni'ni takip ettiği ve 14. Süvari Tümeni'nin kuzeyden Menemen istikametinde ilerleyerek 9 Eylül 1922 sabahı şafakla beraber kısa bir çatışmanın ardından Menemen kasabasını, Yunan kuvveti tarafından yakılmadan kurtardığı söylenmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'dan önce 1. ve 2. Süvari Tümenleri ve ardından 14. Süvari Tümeni hafif bir çatışmanın ardından İzmir şehrini işgal ettiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 4. Süvari Alayı Komutan yardımcısı Yüzbaşı Şerafettin Bey'in İzmir'e ilk dahil olduğu ve bomba ile hafif yaralandığı bilgisi verilmiştir. 4 çavuşun şehit olduğu vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin kısmen Urla'ya çekildiği ve kısmen vapurlarla binerek savuştuğu belirtilmiştir. Civarda bazı Rum köylerinin Türk askerine ateş ettiği ve karşılık verildiği bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin İzmir'de pek çok sayıda eşya, top ve tüfekleri terk ettiği açıklanmıştır. Elliye yakın subay, 1.000'den fazla Yunan askerinin esir alındığı tespit edilmiştir¹⁵⁵³.

Mersinli bölgesinde 21 Yunan subayı ve 1.500 er esir edilmiş ve 9 Eylül 1922 tarihinde Batıdan, Kemalpaşa üzerinden hızla gelen 2. Kolordu takip kolundan Asteğmen

¹⁵⁵¹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 175-176.

¹⁵⁵² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 176.; Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 233-234.

¹⁵⁵³ 9/10 Eylül 1922 gecesi 1. Ordu karargâhının İzmir doğusunda Belkahve'de, Başkomutanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi karargâhının ise Kemalpaşa'da geçirdiği tespit edilmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:63, ss. 87-90.

Besim, birliği ile 9 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'de Kadifekale'ye ulaşmış ve süvarilerden önce kaleye bayrağı çekmiştir¹⁵⁵⁴.

Albay Zeki Bey'in komutası altındaki 2. Süvari Tümeni 9 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra şehre girmiştir. Bunlar da öncekiler gibi halk tarafından gözyaşlarıyla karşılanmışlardır. 2. Süvari Tümen Komutanı Zeki Bey İzmir'e girdikten hemen sonra Müttefik Devletler memurlarıyla iletişim kurarak "*hiç kimse için bir tehlike olmadığını beyân etlemiştir.*" ifadelerine yer verilmiştir. Zeki Bey, Sada-yı Hak Gazetesi başyazarı vasıtasıyla İzmir halkına bir ilan da yayınlamıştır. İlanda şehrin asayişinin yeniden kurulması için halkın işiyle gücüyle meşgul olması istenmiştir. Asayiş bozanların ise cezalandırılacakları belirtilmiřtir¹⁵⁵⁵.

Kurtuluş Savaşı Günlüğü'nde; "*9 Eylül 1922 tarihinde Türk Ordusu İzmir'de! Yunan idaresi çıkıp gittiği ve Türk Ordusu henüz gelmediği için İzmir yönetimsiz bir gece geçirdi. Müttefiklerin temsilcileri geceyi beklemekle geçirdiler. Şehirde Türkler arasında heyecan, limanda bekleyen 45.000 Rum arasında korku son haddine ulaştı. İngiliz ve Fransız donanması; limanda bunlardan çıkan birkaç yüz denizci ile kendi konsolosluklarını koruyor*" denerek durum özetlenmiřtir¹⁵⁵⁶. İzmir'in 1.213 gün, yani yaklaşık 3 yıl 4 ay süren esareti sona ermiştir. 10 günde 350 km yol alan Türk Ordusu, İzmir'e girmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde sabah saat 10.30'da Süvari Bölüğü Hükümet Konağı'nın önüne gelmiştir. Yüzbaşı Şeref Bey, yüzündeki yaranın kanına bulaşan bayrağı gözyaşları içinde göndere çektiği ifade edilmiştir. Arkadaşlarına hitaben "*görevimiz bitmemiştir. Millet bizden daha çok şeyler bekliyor.*" denmiştir. Konağın önüne toplanmış olan halk, kendisini coşkunlukla alkışladığı söylenmiştir. Yüzbaşı Zeki Bey, komutanlık dairesine, Binbaşı Reşat Bey ise 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'te Kadifekale'ye bayrak çekmişlerdir. 2. Süvari Tümeni, şehre girişte güvenlik tedbiri olarak esir Yunan subay ve erlerini atların önünde yürütmüştür. Bunlar aracılığı ile Rum halkına direnişte bulunmamaları çağrısı yapılmıştır. Albay Zeki Bey, halka bildirisinde herkesin iş ve gücüyle meşgul olmasını, asayiş bozucu en küçük hareketin şiddetle cezalandırılacağını söylemiştir. Rıhtımdaki evlerde Fransız, İtalyan, İspanyol, Belçika ve Amerika bayrakları görülmeye başlanmıştı. İzmir'in içinde kaçamamış olan Rumlar,

¹⁵⁵⁴ Artuç, a.g.e., 2005, ss. 230-232.

¹⁵⁵⁵ Üçüncü, a.g.t., s. 97.

¹⁵⁵⁶ Sarıhan, a.g.e., 1996, s. 647.

kendilerini gemilere atmış, kendini denize atanlar da var şeklinde gazetelerde bahsedilmiştir¹⁵⁵⁷.

9 Eylül 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı Tuğgeneral İsmet Paşa, Batı Cephesi Kurmay Başkanı Albay Asım Bey'dir. 1. Ordu Komutanı Tümgeneral Nurettin Paşa (Korgeneral); 1. Ordu Kurmay Başkanı Albay Emin (Korgeneral) Bey'dir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Tuğgeneral Fahrettin (Altay, Orgeneral) Paşa'dır. Bağlı birliklerinden 2. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Albay Zeki Bey'dir¹⁵⁵⁸.

2.6. 10 EYLÜL-7 EKİM 1922 HAREKÂTI

10 Eylül 1922 tarihinde¹⁵⁵⁹ 1. Ordu Komutanlığı 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'ya; Seydiköy'e en yakın tümeniyle gelmekte olan Yunan kuvvetine taarruz ve yok edilmesini emretmiştir. Bu bölgeye en yakın olan 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı Güzelyalı - Göztepe bölgesinde, 4. Süvari Alayı Kadifekale'deydi (iki bölük Kadifekale'de, iki bölük Yüzbaşı Şerafettin Komutasında kışlada). 4. Süvari Alayı Komutanı Şerafettin Bey, durumu daha önce gördüğü için emri altındaki iki bölükle Kızılcıullu (Şirinyer) İstasyonu civarında mevzie girmiş ve 2. Süvari Tümeni'ne bilgi vermekle beraber, kışladaki iki bölüğüne de hemen kendisine katılmalarını emretmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı, 4. Süvari Alayı'nın bildirdiği bu durum üzerine, 5. Süvari Kolordusu'ndan emrini almadan 2. Süvari Tümeni'nin tamamını (20. Süvari Alayı önde olarak) Seydiköy doğrultusuna hareket ettirmiştir. 18. Yunan Piyade Alayı, Türk Ordusu tarafından İzmir'in geri alındığını öğrenince, 10 Eylül 1922 tarihinde saat 12.00'de

¹⁵⁵⁷ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 350.; Altay, *a.g.e.*, 1949, s. 65.; Sarıhan, *a.g.e.*, 1996, ss. 647-648.

¹⁵⁵⁸ 1. Kolordu Komutanı Kurmay Albay İzzettin (Orgeneral İzzettin Çalışlar), 1. Kolordu Kurmay Başkanı Binbaşı Muharrem Mazlum (İşkora, Orgeneral) Bey'dir. 1. Kolordu'ya bağlı 15. Tümen Komutanı Kurmay Albay Naci (Tınaz, Korgeneral), 23. Tümen Komutanı Yarbay Ömer Halis (Bıyıktaş, Korgeneral), 57. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Ethem Beylerdir. 4. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Kemalettin Sami (Korgeneral, Sefir), 4. Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Ziya (Tümgeneral) Bey'dir. 4. Kolordu'ya bağlı 5. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Halit (Mebus), 11. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Derviş (Korgeneral), 12. Tümen Komutanı Kurmay Albay Osman (Koptagel, Tümgeneral), 8. Tümen Komutanı Kurmay Albay Kazım (Sevüktekin, Tümgeneral) Beylerdir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Tuğgeneral Fahrettin (Altay, Orgeneral) Paşa'dır. Bağlı birliklerinden 1. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Albay Mürsel (Tümgeneral, Mebus), 14. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Suphi (Tümgeneral) Beylerdir. 2. Ordu Komutanı Tümgeneral Yakup Şevki (Subaşı, Orgeneral), 2. Ordu Kurmay Başkanı Albay Hüseyin Hüsnü Emir (Erkilet, Tümgeneral) Beylerdir. 10. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Şükrü Naili (Korgeneral), 10. Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Hayrullah (Fişek, Tümgeneral). 1. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Abdurrahman Nafiz (Gürman, Orgeneral), 41. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Alaattin (Tümgeneral), 61. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Salih (Omurtak, Orgeneral) Beyler. 10. Kolordu'ya bağlıdır. 6. Kolordu Komutanı Tümgeneral Kazım (İnanç, Korgeneral) ve 6. Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Nihal (Nihat Paşa) Beylerdir. Bağlı birlikleri 16. Tümen Komutanı Kurmay Albay Aşir (Tümgeneral), 17. Tümen Komutanı Albay Hacı Arif, Mürettep Süvari Tümen Komutanı Kurmay Ali Hikmet (Korgeneral) Beylerdir. 2. Kolordu Komutanı Yarbay İbrahim (Beğen, Tümgeneral), 2. Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Albay Kazım (Orbay, Orgeneral) Beylerdir. 3. Tümen Komutanı Albay Sabri (Tümgeneral), 4. Tümen Komutanı Albay Naci (Eldeniz, Tümgeneral), Kocaeli Grubu Komutanı Halit Bey (Tümgeneral) Beyler komutanlık yaparak Türk Ordusu'nun komuta kademesini oluşturmuşlardır. Aydemir, *a.g.e.*, ss. 499-500.

¹⁵⁵⁹ 10-22 Eylül 1922 tarihleri arasında 2. Süvari Tümeni'nin güzergâhı için Bkz. Şekil-23.

Kadifekale'ye topçu ateşi açmıştır. Kadifekale'deki 8. Tümen'in bir topçu bataryası bu ateşe hemen karşılık vermiştir. 4. Süvari Alayı ile 18. Yunan Piyade Alayı piyade ateş muharebesine başlamıştır. Yunan Alayı bir bölüğünü Buca köyü güney sırtlarına, diğer birliklerini daha batıya İzmir şosesinin iki tarafına mevzilendirmiştir. Kozağaç kuzeyindeki topçu bataryasını emniyette bulundurmak üzere iki bölüğü güneye karşı yerleştirmiştir. 2. Süvari Tümeni, öndeki 2. Süvari Alayı ile de 20. Süvari Alayı'nın batısından Yunan mevziinin batı kanadına taarruza geçmiştir¹⁵⁶⁰.

10 Eylül 1922 akşamı 1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 1. ve 2. Süvari Tümenleri Şirinyer dolaylarında, 14. Süvari Tümeni Balçova'da, 5. Süvari Kolordu karargâhı İzmir'de konuşlanmıştır¹⁵⁶¹.

Batı Cephesi Komutanlığı, Urla Yarımadası'nın bir an önce Yunan kuvvetlerinden temizlenmesi için 5. Süvari Kolordusu'nu, 1. Ordu emrine vermiştir. Yarımada Yunan kuvvetinden 20.000 asker, 50.000 hayvan olduğu haber alınmıştır. Bunun üzerine 1. Ordu Komutanlığının; “2. Süvari Tümeni 1. Ordu emrinde olarak Karşıyaka ile Menemen arasında demir yolunun geçtiği bölgede bulunacaktır.” diyerek emir verilmiştir¹⁵⁶². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 1. Ordu Komutanlığından emir alınca 10 Eylül 1922 tarihinde saat 15.30'da “2. Süvari Tümeni ikinci emre kadar Karşıyaka'da 1. Ordu emrinde kalacaktır” şeklinde emir vermiştir¹⁵⁶³.

18. Yunan Piyade Alayı ve 31. Yunan Piyade Alayı'ndan bir kısmı ve Yunan Ödemiş Bölge Komutanlığının dağılık erleri esir edilmişlerdir. Toplamı 2 albay, 37 subay, 4.200 er, 4 top ve piyade silahları, Yunan kaynaklarına göre ise kaçanlar 25 subay,

¹⁵⁶⁰ 1. Kolordu Komutanı, 2. Kolordu takip kolu ile kışlada kısmen toplu bulunan iki taburu 135. Alay Komutanı emrinde o doğrultuya hareket ettirirken, 1. Ordu'ya da bilgi vermiştir. 2. Kolordu takip kolu da Buca ile Kadifekale arasından taarruz ederken, güneyden gelen 3. Süvari Tümeni yalnız üç bölüğü Buca doğrultusuna yürüterek, büyük kısmı ile batıya dönerek Kozağaç güneyinde güneye karşı mevzi almış iki Yunan bölüğüne taarruz etmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 184.

¹⁵⁶¹ 2. Kolordu'nun 7. Tümen'i Ortaköy'e, 4. Tümen'i Olucak'a, 3. Kafkas Tümeni Menemen'e, 14. Piyade Tümen'i Yahşılı'ya varmak üzere yürüyüşte geçmişlerdir. 2. Kolordu karargâhı Menemen'de; 1. Kolordu'nun 8. Tümen'i İzmir'de (şehrin içinde), 57. Tümen'i Buca'da, 15. Tümen'i Buca doğusundaki 319 rakımlı Kalabaktepe'de, 6. Tümen'i Kemalpaşa'da, 1. Kolordu karargâhı İzmir Hükümet Konağı'ndadır. Bağımsız 3. Süvari Tümeni Gazimir'de, Menderes Bölge Komutanlığı Tire'nin 6 km doğusundaki Kireli'dedir. 4. Kolordu'nun 11. Tümen'i Horozköy'e, 12. Tümen'i Uncubozköy'e, 23. Tümen'i Hacihaliler'e, 5. Kafkas Tümeni Çobanisa'ya, 4. Kolordu karargâhı ise Manisa'ya doğru gece yürüyüşündedirler. 1. Ordu karargâhı Bornova'dadır. Batı Cephesi ve Başkomutanlık karargâhları İzmir hükümet binasındadır. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 188-189.

¹⁵⁶² Ayrıca emirde “3. Süvari Tümeni, 5. Süvari Kolordusu emrine verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu Urla - Karaburun - Çeşme ve Seferhisar ilçelerindeki Yunan birliklerinin vapurlara binmesini engelleyerek, esir veya yok edecektir...” denmiştir. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 192.

¹⁵⁶³ “1. Süvari Tümeni Seydiköy üzerinden dağ yolu ile, 2. Kolordu Atlı Piyade Tugayı Seydiköy - Kavacık dağ yolu üzerinden Urla'ya hareket edecekler, 57. Piyade Tümeni de kıyı yolu ile Urla'ya gidecek, Urla'dan sonra Çeşme'ye kadar bütün yarımada arayıp taranacak ve düşmandan temizlenecektir. Ben 14. Süvari Tümeni'yle beraber bulunacağım.” şeklinde talimat yayınlamıştır. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 193.

750 er olup bunların Akçakaya - Kayacık - Bademli yolu ile köylülerle çarpışarak 12 Eylül 1922 sabahı Demirci köyüne geldiği belirtilmiştir. 11 Eylül 1922 sabahı Türk birlikleri o bölgede hareketten önce yaptıkları taramada Akçakaya civarında dere içinde ellerinde beyaz mendil sallayan bir kısım Yunan erini esir almışlardır.¹⁵⁶⁴.

1. Ordu Komutanlığının İzmir Bornova'dan 12 Eylül 1922 tarihinde saat 11.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına, 2. Ordu Komutanlığına ve Kolordular ile 2. Süvari Tümen Komutanlıklarına çektiği akşam harp raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin Karşıkaya İskelesi civarındaki Paşa köyünde olduğu ve havanın da açık olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁶⁵.

12 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu mıntikasında, Ekşisu - Poyraz hattı doğusundaki arazi Yunan kuvvetlerinden temizlenmiş, Urla Yarımadası da Yunan işgalinden kurtarılmıştır. Yenifoça mıntikasında 300, Eski Foça'da ise 600 kadar Rum yakalanarak Manisa'ya sevk edilmiştir. Sahile yakın Kumtepe köyünde Yunan kuvvetleri erkek ve çocuk olmak üzere 30 kadar Müslümanı evlere doldurarak yakmıştır. Beş bin kadar Yunan kılıç artığı 11 Eylül 1922 gecesini Bergama'nın batısında geçirmiştir.¹⁵⁶⁶. 2. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 sabahı Dikili mıntikasına hareket etmiştir. 1. Ordu Komutanlığı 13 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te 2. Kolordu'ya; 2. Süvari Tümeni'nin Kolordu emrine verildiğini ve Dikili'ye hareket ettirilmesini, Kolordu'nun en kuzeydeki tümeninin de Dikili'ye gönderilmesini, Yunan döküntülerinin esir veya yok edilmesini emretmiştir.¹⁵⁶⁷.

¹⁵⁶⁴ 3. Süvari Tümeni İzmir - Torbalı batısına geçerek Uzundere köyünün ve Gaziemir'in batı sırtlarına kadar ilerlemiştir. Buraya varıldığında ortalık karardığından, birlikler durdurulmuştur. 2. Kolordu takip kolu da ayrıca, 31. Yunan Alayı'ndan 8 subayla 150 eri Gaziemir batısında esir almıştır. TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 185.

¹⁵⁶⁵ 5. Süvari Kolordusu mıntikasında, 2. Kolordu Takip Müfrezeleri Komutanlığından 12 Eylül 1922 tarih ve saat 10.30'dan önceki raporunda yirmi bin kadar Yunan askerinin Çeşme istikametine çekildiği ve 11 Eylül 1922 akşamı son kademesiyle Urla'da bulduklarını halkın ifadesine dayanılarak bildirilmiştir. Urla Hristiyanları bütün silah ve cephanesi ile teslim olacaklarını Takip Müfrezeleri Komutanlığına bildirmişler ve kendilerine bir saat kadar süre tanınmıştır denmiştir. Demircili Limanı istikametine gönderilen süvari bölüğü Yunan keşif koluyla çarpışarak geri aldığı söylenmiştir. Çalıköy civarındaki Yunan savaş gemisiyle Bademli'deki Türk topçu bataryası arasında karşılıklı ateş edildiği ve Yunan gemisinin batıya doğru uzaklaştırıldığı ifade edilmiştir. Kılış zırhlısı olduğu tahmin edilen bir zırhlı ile bir torpido ve bir gambolon Simik Adalarına doğru ve geriye kalan üç torpidonun da çeşitli istikametlere doğru uzaklaştığı görülmüştür. Yunan kuvvetinin Yenikale ve Narlıbahçe arasındaki şoseye - Kilise Yorgiyo - Hamidiye Çiftliği - Narlıbahçe İskelesi civarına ateş etmekte ve şoseden yararlanmaya engel olduğu belirtilmiştir. Sığırcık Limanı'ndan küçük gemiler ile bindirildiği ve büyük kısmını Çeşme'den bindirildiği anlaşılmıştır. Yunan artıcısının Yağcılar Dağı'nda 770 rakımlı Tepe'de olduğu tespit edilmiştir. 15. Tümen'in Gaziemir civarında 3. Süvari Tümeni tarafından toplanan 630 piyade tüfeğiyle 3 ağır makineli tüfeği ve 200 kasaturayı teslim aldığı tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Süvari Tümeni Urla ve civarında, 14. Süvari Tümeni Kuşçular - Sarıdallar, 3. Süvari Tümeni Urla güneybatısında Yağcılar'da olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 13 Eylül 1922 tarihinde Yağcılar Dağı'na icap ederse 57. Tümen'in de katılımlarıyla taarruz edeceği emri verilmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 108-111.

¹⁵⁶⁶ Sarısamam - Üçüncü, *a.g.m.*, s. 298.

¹⁵⁶⁷ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 206.

1. Ordu Komutanlığının İzmir Bornova'da 13 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'dan sonra 1., 2., 4., 5. Kolordu Komutanlıklarına, Menderes Müfrezesi ve Ağır Topçu Alayı Komutanlıklarına, bilgi için Batı Cephesi Komutanlığına çektiği 46 numaralı Ordu emrinde; Dikili istikametinde ayrı bir Yunan kuvvetinin çekildiği haber alınarak buna karşı 2. Kolordu'dan bir tümen ile 2. Süvari Tümeni'nin sevk edildiği bildirilmiştir. 2. Kolordu'nun 2. Süvari Tümeniyle birlikte Menemen - Foça - Bergama - Ayvalık - Edremit kazalarını Yunan birliklerinden temizleyeceği ve sahilin önemli bölümünün gözetleneceği ifade edilmiştir¹⁵⁶⁸.

Albay Shuttlewort, Çanakkale sınırlarında yaşanan durumu yerinde görmek üzere Ezine, Ayvacık ve Bayramiç bölgelerini kapsayan bir araştırma gezisi yapmış ardından da Çanakkale Mutasarrıfı Vahab Bey ile 13 Eylül 1922 tarihinde görüşme gerçekleştirmiştir. Shuttlewort ile Vabah Bey arasındaki görüşmede Shuttlewort, Çanakkale hattının tarafsız bölge olduğunu ve Yunan Ordusu'nun işgal ettiği ancak tahliyeye mecbur kaldığı yerlere girilmemesi istenmiştir. Vahab Bey ise harekât kararının Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğunu bildirmiştir¹⁵⁶⁹.

Batı Cephesi Komutanlığının 18 Eylül 1922 tarihinde saat 1.00'den sonra Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 13 Eylül 1922 tarihindeki akşam raporunda; 11/12 Eylül 1922 gecesini Bergama batısında geçiren 5.000 kadar Yunan askerlerinden oluşan bir kuvvetin Bergama'dan Dikili'ye gitmekte olduğu haberinin alındığı söylenmiştir. 2. Süvari Tümeni ile 14. Piyade Tümeni'nin 13 Eylül 1922 tarihinde Dikili istikametinde harekete geçtiği belirtilmiştir¹⁵⁷⁰.

¹⁵⁶⁸ 5. Süvari Kolordusu'nun 57. Tümen ile beraber Urla yarımadasının her noktasında Yunan artçıların direnişine hemen müdahale edecek kısa bir zamanda Çeşme'yi işgal ile her gün vapurlarla Çeşme'den kaçtığı istihbar edilen Yunan kuvvetinin geri çekilmesine mani olacağı ve imhasını temin edeceği ifade edilmiştir. 1. Kolordu'nun en yakın tümeninden 5. Süvari Kolordu'yu iki cebel topçu bataryasıyla takviye etmesi istenmiştir. Ağır Topçu Alayı'nın İzmir körfezini Yunan gemilerine karşı tamamen kapatılacak şekilde vaziyet alacağı ifade edilmiştir. Bu maksatla Kösten Adası'na da bir topçu bataryası yerleştirilmesi istenmiştir. 1., 2., 4. Kolorduların topçu taburları kolordularına iade olunacağı vurgulanmıştır. Her şeyin 1. Ordu'ya bildirileceği dile getirilmiştir. Menderes Müfrezesi'nin 5 numaralı Ordu emrindeki vazifelerine devam edeceği vurgulanmıştır. 1. Ordu karargâhının Bornova'da olduğu bilgisi verilmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 119-123.

¹⁵⁶⁹ Ahmet Altıntaş, *Milli Mücadele Döneminde Çanakkale 1919-1923*, Asil Yayıncılık, Ankara 2007, s. 215-216.

¹⁵⁷⁰ 1. Ordu Mıntıkasında 12 Eylül 1922 tarihinde Eskişehir - Poyraz burnu hattı doğusundaki arazi Yunan kuvvetinden temizlendiği ve Türk birliğinin Urla'yı işgal ettiği bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Urla'ya girmesinde 12 ağır makineli tüfekle birçok otomatik ve 400 kadar tüfek ele geçirildiği tespit edilmiştir. Çatışma sırasında birçok Yunan askerinin öldüğü bilgisi verilmiştir. Yağcılar Dağı'na 12 Eylül 1922 akşamı yapılan taarruz Yunan birliğinin kuvvetli savunması karşısında neticelenemediği ifade edilmiştir. 2. Kolordu Mıntıkasında 12 Eylül 1922 tarihinde yapılan araştırma neticesinde Yenifoça mıntıkasında 3.000 ve Eskifoça'da 600 kadar Yunan kuvvetinden yana olan halkın Manisa'ya sevk edildiği vurgulanmıştır. Sahile yakın Kumtepe köyünde Yunan kuvvetleri tarafından evlere doldurulmuş yakılan erkek, kadın ve çocuk olmak üzere 30 kadar Müslüman cesedi

1. Ordu Komutanlığının 14 Eylül 1922 tarihinde saat 12.30'dan sonra Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşam raporunda; 2. Kolordu mıntıkasında 2. Süvari Tümeni'nin 13/14 Eylül 1922 gecesini Reşadiye İskelesi'nde geçirdiği ve 14 Eylül 1922 sabahleyin Dikili mıntıkasına hareket ettiği bilgisi verilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Reşadiye kasabası Müdürlüğü'nden ve 7. Tümen'in Dikili'den gelen haktan yaptıkları soruşturmalara göre Dikili'de Yunan kuvvetinden eser kalmadığı ifade edilmiştir¹⁵⁷¹.

2. Süvari ve 14. Piyade Tümenleri 14 Eylül 1922 öğle vaktinde Dikili'ye varmıştır. Yunan kuvvetleri ise 13/14 Eylül 1922 gece yarısı Dikili'yi tamamen tahliye etmiş, tahliye esnasında Dikiliyi yakmışsa da şehrin çoğu yangına maruz kalmamıştır. 2. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 tarihinde Dikili'den Ayazfer istikametinde hareket etmiştir. Çandarlı mıntıkası, Foça ve Fethiye kazaları Yunan kuvvetinden tamamen temizlenmiştir. Akhisar - Manisa demir yolu ve telgraf hatları da tamir ettirilmiş ve 13 Eylül 1922 tarihinden itibaren iki kasaba arasında iletişim kurulmuştur¹⁵⁷².

Batı Cephesi Komutanlığının 19 Eylül 1922 tarihinde saat 1.00'den sonra Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 15 Eylül 1922 tarihli akşam raporunda; 2. Süvari Tümeni ve 14. Piyade Tümeni'nin 14 Eylül 1922 tarihinde öğlen Dikili'ye vardığı belirtilmiştir. Yunan kuvvetinin 13/14 Eylül 1922 tarihinde gece yarısı Dikili'yi tamamen tahliye ettiği ve şehri ateşe vermişse de şehrin büyük kısmının

gözlemlenmiştir. 4 tabur piyade ve bir miktar süvariden ibaret bir Yunan kuvvetinin 10 Eylül 1922 tarihinde Burhaniye civarından geçerek Ayvalık'a gittiği ve bu kuvvetin kayıklara Midilli'ye geçtiği haber edilmiştir. 4. Kolordu Mıntıkasında Yunan kuvvetinin Manisa'dan geri çekilmesinde yaktığı depoda 21 adet ahşap kısmın yandığı ve kamasız Mantelli sahra topu, 8 adet bu suretle yandığı, 12 cm'lik adi obüs, 8 adet 15'lik adi obüs, 8 küçük bomba topu, 1 adet kullanılmayan 15'lik uzun gemi topu, 38 ahşap kısmın yandığı, çeşitli cinsten toparlak, 3.000 kadar yandığı ve harap olmuş tüfek, 200 kadar içi boş bomba, depo haricinden başka toparlak 3 adet yanmamış Mantelli topun bırakıldığı söylenmiştir. 1. Kolordu Mıntıkasında Yenikale tabyalarında yapılan araştırmalarda kalelerde top mevcut olmayıp yalnız kale meydanında bir adetten başka toparlak 12 cm'lik muhasara topu olduğu ifade edilmiştir. Gemilere binmek üzere Yunan kuvvetinin Yenikale İskelesi'ne getirdiği toplardan götüremeyerek bırakmış olduğu 11 adet 15 cm'lik adi obüsün bulunduğu belirtilmiştir. Bunlardan 6 tanesinin kaması üzerinde olduğu ve diğerlerinin kamasının olmadığı vurgulanmıştır. Tabyalarda ve iskelede çok miktarda çeşitli cins topçu cephanesi ele geçirildiği ifade edilmiştir. 13 Eylül 1922 tarihinde öğlen Ermeni mahallesinde Suzan sokağında meydana gelen yangın itfaiyenin yardımıyla hızlı bir şekilde bastırılmışken, yanan hane civarında sıra ile birçok evlerden yangın meydana geldiği ve bu yangınlar Ermeniler tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. İlk yangın bastırıldığı esnada Ermeni kilisesinden tüfek ve bomba ateşi açıldığı ifade edilmiştir. Yangınların söndürülmesine çalışılmakta olduğu söylenmiştir. Menderes Müfrezesinden 13 Eylül 1922 tarihinde alınan 10 Eylül 1922 tarihli raporda; Menderes Müfrezesi'nin 10/11 Eylül 1922 gecesini Tire mıntıkasında geçirdiği ve 11 Eylül 1922 tarihinde vaziyete göre Bayındır veya Torbalı istikametinde yürüyeceği bildirilmiştir. Menderes mıntıkasında Yunan kuvvetinden ele geçirilen top adedinin 9 olduğu ve 5 cephane deposu ele geçirildiği bildirilmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 149-152.

¹⁵⁷¹ Dikili istikametine harekete geçen 14. Süvari Tümeni'nden henüz rapor alınmadığı ifade edilmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 169-172.

¹⁵⁷² 3. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 tarihinde Yağcılar'dan hareket ederek Söğüt üzerinden Zeytinli'nin batusına ulaşmıştır. Deveci Boğazı'nın Yunan kuvvetinin 1 piyade alayı ve 1 topçu bataryasından oluşan kuvveti tarafından işgal edildiği anlaşılınca 3. Süvari Tümeni Alaşehir - Aşağıgöl - Yukarıgöl istikametinde ilerlemiştir. Sarısan - Üçüncü, *a.g.m.*, ss. 298-299.

yanmadığı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin 14 Eylül 1922 tarihinde Dikili'den Ayazment istikametinde hareket ettiği bildirilmiştir. Urla'da, mektep ve kiliseye kaçan eli silahlı Rumlar, kasabayı ateşe verdikleri anlaşılmış ve yangının devam etmekte olduğu dile getirilmiştir¹⁵⁷³. Asım Us; *“Yunanlılar bir takım büyük kasabalarda yangından canlarının kurtararak dağlara iltica eden ahaliyi sonradan takip ve imha için ayrıca kuvvetler çıkarmışlar ise de bu caniyane maksatlarını icraya kafî vakit bulamamışlardır. Türk süvarileri umduklarından daha evvel yetiştiği için firar ederek kendilerini kurtarmak kaygısına düşmüşlerdir”* diyerek Yunan birliklerinin durumunu ifade etmektedir;¹⁵⁷⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının 16 Eylül 1922 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği akşam raporunda; 2. Süvari Tümeni'nin 15 Eylül 1922 tarihinde Ayvalık'a ulaştığı ve Yunan kuvvetinin bir hafta önce Ayvalık'ı tahliye ettiği anlaşılmıştır¹⁵⁷⁵.

16 Eylül 1922 tarihli harp raporundan anlaşıldığına göre, Yunan kuvvetlerinin Midilli Adası'nda 15 ile 20 bin kadar dağınmış kuvveti bulunmaktaydı. Yine Çerkez Ethem ve mahiyetinin de orada olduğuna dair haber alındığı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni 15 Eylül 1922 tarihinde Ayvalık'a ulaştığı bilgisi verilmiştir. Yunan kuvvetinin bir hafta önce Ayvalık'ı tahliye ettiği anlaşılmıştır¹⁵⁷⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının 17 Eylül 1922 tarihinde saat 22.00'dan sonra 1. Ordu ve 2. Ordu Komutanlıklarına 106 numaralı Cephe emrinde; 2. Ordu emrine verilen ve Ayvalık'tan Edremit'e hareket ettirilen 2. Süvari Tümeni'ni Edremit'ten sonra

¹⁵⁷³ 1. Ordu Mıntıkasında yangının İzmir şehrinde 15 Eylül 1922 tarihinde öğlen söndürüldüğü ancak 15 Eylül 1922 tarihinde saat 2.00'den sonra çeşitli sebeplerden dolayı yeniden başladığı ve söndürmeye çalışıldığı bildirilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin 14 Eylül 1922 tarihinde Yağcılar'dan hareketle Söğüt üzerinden Zeytinli batısına vardığı ve Deveci Boğazı'nın Yunan kuvvetinin bir alay piyade ve bir topçu bataryası kadar top tahmin edilen Yunan kuvveti tarafında işgal edildiği keşfedilmiştir. 3. Süvari Tümeni'nin Alaşehir - Aşağıgöl - Yukarıgöl istikametinde ilerleyeceği bildirilmiştir. 15 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'dan önce yaptırılan uçak keşfinde; Yunan artçı birliğinin Alaçay'ı geçtiği, Çeşme'de İskele civarında binmeye çalışan büyük bir kalabalık ve Çeşme'nin açığında birkaç harp ve 50 büyük nakliye gemisi ile sayısız yelkenli gemi bulunduğu görülmüştür. HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 173-176.

¹⁵⁷⁴ Asım Us, *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devirlerine Ait Hatıralar ve Tetkikler*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1964, s. 76.

¹⁵⁷⁵ 1. Ordu Mıntıkasında İzmir şehrinde yangın hafif şekilde devam ettiği vurgulanmıştır. Yunan kuvvetinin Midilli'de 20-35 bin kadar düzensiz kuvvetinin bulunduğu ve Çerkez Ethem ve yandaşlarının Midilli'de oldukları söylenmiştir. 4. Kolordu'nun Manisa civarında 16 Eylül 1922 tarihinde Kırkağaç - Soma istikametinde hareket ettiği bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'ndan henüz rapor alınmadığı ifade edilmiştir. 16 Eylül 1922 tarihinde sabahleyin yaptırılan uçak keşfinde Çeşme ve civarında Yunan kuvvetine tesadüf edilmediği ve Sakız Limanı'nda yirmi kadar nakliye gemisinin görüldüğü belirtilmiştir. Menderes Müfrezesi'nin 14 Eylül 1922 tarihindeki sabah raporuna göre 59. Alay'ın Selçuk'a ulaştığı ve 46. Alay'ın iki taburuyla Tire'den Selçuk'a yürüyüşte bulunduğu dile getirilmiştir. Selçuk'ta 35 Müslümanın Yunan kuvvetleri tarafından şehit edildiği ve bunlardan bir kısmının Yunan kuvvetine esir düşen Türk askeri olduğu anlaşılmıştır. 2. Ordu'dan henüz rapor alınmadığı söylenmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 139-140.

¹⁵⁷⁶ Sarısaman - Üçüncü, *a.g.m.*, s. 299.

Çanakkale'ye yönelteceği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin İtilaf Devletleri kuvvetleriyle çarpışmaya gerek kalmadan Çanakkale'ye girmesi, Çanakkale'ye girdikten sonra düzenin korunması ve asayiş için son derece dikkatli davranılmasının gerekli olduğu söylenmiştir. İtilaf Devletleri birliklerinin Türk Ordusu ile çarpışmaya gerek kalmaksızın bölgeyi tahliye edeceklerinin ümit edildiği dile getirilmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin uzak keşif kollarıyla acilen Çanakkale etrafındaki durumdan haberdar edilmesi ve 2. Süvari Tümen Komutanlığının Edremit'te bir daha üst makamlardan talimat alması tavsiye edilmiştir. Çanakkale - Ezine - Bayramiç ve civarındaki telgraf hatlarının muhafazası, bu bozucu ile Balıkesir arasında telgraf bağlantısı kurulması önemlidir denilmiştir. Balıkesir'in Soma - Akhisar ve Manisa arasında biri telefon diğeri telgrafa özel olmak üzere iki muhabere hattı tanzim ve iyileştirilmesi istenmiştir¹⁵⁷⁷.

Yüksek Komutanlık Makamı, ordu büyük kısmını artık İzmir'de tutmayıp Boğazlara yakın bulundurmak ve İtilaf Devletleriyle silahlı bir çatışmaya meydan vermeden Boğazlara yanaşmak kararı almıştır. 17 Eylül 1922 tarihinde saat 22.00'de, Batı Cephesi Komutanı; *“Ordularımızın devamlı takipleri sonunda Urla yarımadasında takılan düşman da Çeşme'den kamilen tard edildi. 26 Ağustos 1922'den beri yaptıkları muharebelerden dolayı ordulara ve süvari tümenlerine teşekkür ederim. Edremit'ten itibaren bütün Anadolu'da düşman kalmamıştır. 1. Ordu 2. Kolordu'yu tamamen Dikili doğusunda toplayacaktır, 5. Süvari Kolordusu cephe emrine alınmıştır. Kolordu'nun, 21 Eylül günü, İzmir'e uğramadan Akhisar bölgesine gitmesi düşünülmektedir. 2. Süvari Tümeni 2. Ordu emrine verilmiştir. 2. Ordu'nun görevinde bir değişiklik yoktur.*

¹⁵⁷⁷ Türk Ordusu tarafından sürekli darbelerle Urla yarımadasına çekilen Yunan kuvvetinden geriye kalanların 1. Ordu Komutanlığı emrinde 5. Süvari Kolordusu ve 57. Tümen tarafından aralıksız takip edilerek 15/16 Eylül 1922 gecesi Çeşme'den tamamen geri atıldığı ve uzaklaştırıldığı söylenmiştir. Ordulara ve 26 Ağustos 1922 tarihinden beri durup dinlenmeksizin muharebe ve takip ile çalışmış olan süvari tümenlerine tebrik ve teşekkürlerini bildirmiştir. Çeşme mıntıkasında birçok nakliye araçları ele geçirildiği ifade edilmiştir. Edremit'ten itibaren bütün Batı Anadolu'da Yunan kuvvetinin kalmadığı vurgulanmıştır. Bandırma'nın işgal edildiği Akıncı Müfrezeleri Komutanlığından alınan 17 Eylül 1922 tarihli rapordan anlaşıldığı bilgisi verilmiştir. 1. Ordu, 2. Kolordu'yu tamamen Dikili ve doğusunda toplayacağı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Batı Cephesi Komutanlığı emrine alındığı belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 1., 14. ve 3. Süvari Tümenlerinin 19 Eylül 1922 akşamı Gaziemir mıntıkasında toplanacağı ve 20 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Batı Cephesi Komutanlığı tarafından teftiş edileceği bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 21 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e uğramaksızın Akhisar mıntıkasına gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Harekat esnasında İzmir'e uğramamak ve Gaziemir civarında bile 1. Ordu Komutanlığının İzmir'in genel sıkı düzenine uymak gereklidir denmiştir. 2. Ordu'nun vazifesinde bir değişiklik olmadığı dile getirilmiştir. Balıkesir'de Temurcu Kaymakamı Ethem Bey idaresinde Bandırma - Edremit mıntıkasında bulunan milli akıncı müfrezelerinin 2. Ordu emrine verildiği söylenmiştir. Bu müfrezenin hareketi düzenleneceği, Çanakkale Boğazı mıntıkasında yaklaşmaları engelleneceği bildirilmiştir. 1. Ordu ve 2. Ordu tarafından kurulan Akhisar - Kırkağaç - Soma - Balıkesir telgraf ve telefon merkezlerini teslim edeceği söylenmiştir. Yukarıdaki iki haberleşme hattından birisi doğruca Balıkesir'le İzmir arasındaki çeşitli mevkiiler arasında haberleşme için olduğu belirtilmiştir. Telefon haberleşmesi için ayrıca bir hat yapılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bu iki telgraf hattının telefon haberleşmeleri için kullanılmasının yasak olduğu vurgulanmıştır. 2. Ordu'nun Bursa üzerinden Ankara'ya ve ayrıca Bandırma ve Çanakkale'ye hızlıca telgraf hattı kurması istenmiştir. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 152-156.

Bandırma ve Edremit Milli Müfrezeleri 2. Ordu emrindedir. Bu müfrezelerin hareketleri düzenlenecek, fakat Çanakkale bölgesine yanaştırılmayacaklardır. 2. Süvari Tümeni Edremit'den sonra Çanakkale'ye gönderilecek, İtilaf Devletleriyle en ufak bir çatışmaya meydan verilmeyecektir. Çanakkale - Ezine - Bayramiç telgraf hatları ile Balıkesir arasında muhabere irtibatları düzenlenmelidir. Balıkesirle Soma - Akhisar - Manisa arasında biri telefon, diğeri telgraf olmak üzere iki hat yapılmıştır. Bu emri alan 1. Ordu Komutanı, 1. Kolordu'nun gözetleme bölgesini genişletmiş, 2. Kolordu'nun, bir tümeniyle Ayvalık, diğeri iki tümeniyle 21 Eylül akşamına kadar Dikili - Bergama bölgesinde bulunmasını, Balçova - Seydiköy bölgesinde toplanmakta olan 5. Süvari Kolordusu'nun cephe emrinde olarak 23 Eylül 1922 akşamına kadar Akhisar bölgesine gitmesini” yazılı emri yayımlamıştır¹⁵⁷⁸.

1. Ordu Komutanlığı 17 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'dan sonra 1., 3., 4., 5. Kolordulara, Ağır Topçu Alayı Komutanlığına, Menzil Müfettişliği ve bilgi için Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği 48 numaralı Ordu emrinde; 2. Ordu'nun vazifesinde değişiklik olmadığını vurgulamıştır. 2. Süvari Tümeni'nin 2. Ordu emrine verildiğini ve Çanakkale'nin işgaline memur edildiğini dile getirmiştir. 2. Süvari Tümeni'nin Edremit'e gelişinde 2. Ordu'dan yeniden talimat alacağını bildirmiştir¹⁵⁷⁹.

19 Eylül 1922 tarihinde Türk Ordusu'na Çanakkale üzerine yürüme emri verilmiştir. 2. Süvari Tümeni, Edremit'ten Çanakkale üzerine hareket ettirilmiştir. Albay Shuttleworth, Türk süvarilerinin geniş çapta hareketleri hakkında raporlar almış, kendi

¹⁵⁷⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 272.

¹⁵⁷⁹ 1. Ordu cephesinde Yunan kuvvetinin kalmadığını söylemiştir. Bandırma'nın akıncı müfrezeleri tarafından işgal edildiğini ifade etmiştir. 1. Ordu'nun 47 numaralı Ordu emrindeki vazifesine devam edeceği bilgisini vermiştir. 2. Kolordu'nun bir tümeniyle Ayvalık civarında, diğeri tümeniyle 21 Eylül 1922 akşamına kadar bütünüyle Dikili - Bergama mıntıkasında toplanacağını vurgulamıştır. 2. Kolordu'nun vazifesinde değişiklik olmadığını söylemiştir. 2. Kolordu'nun yeni karargâhını orduya telefonla bağlayacağını ifade etmiştir. 1. Kolordu'nun vazifesinde değişiklik olmadığını bildirmiştir. 8. Tümen'in Menemen ve civarında toplu bulundurulacağını dile getirmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun Batı Cephesi emrine alındığını söylemiştir. Batı Cephesi Komutanlığı emrine göre; 5. Süvari Kolordusu'nun 1., 14., 3. Süvari Tümenlerinin 19 Eylül 1922 akşamı Gaziemir civarında toplanacağını ve 20 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Batı Cephesi Komutanlığı tarafından yerinde denetleneceğini izah etmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 21 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e uğramaksızın Akhisar havalisine hareketinin kararlaştırıldığını ifade etmiştir. Hareket esnasında İzmir'e uğramamak ve Gaziemir civarında bile ordunun İzmir'in sıkı düzen noktalarında genel önlemlere uymasının gerekli olduğu söylenmiştir. Bundan dolayı 5. Süvari Kolordusu'dan hiçbir birlik İzmir şehrine dahil olmayacağını ve erler ve subaylara izin verilmeyeceğini bildirmiştir. Balıkesir'le Soma - Akhisar - Manisa arasında bir telefon diğeri telgraf özel olmak üzere iki haberleşme hattı düzenlendiğini ve onarıldığını söylemiştir. 4. Kolordu'nun 2. Ordu tarafından kurulan Akhisar - Kırkağaç - Soma - Balıkesir telgraf ve telefon merkezlerini teslim alacağını bildirmiştir. Yukarıdaki iki haberleşme hattından biri doğrudan Balıkesir'le İzmir arasındaki haberleşmeye ait olacağını ifade etmiştir. İkinci hattın ise Balıkesir ile İzmir arasındaki çeşitli mevkileri arasında haberleşme için kullanılacağını belirtmiştir. Kolordu telefon irtibatı için Manisa'ya kadar ayrı bir hat kuracağını ifade etmiştir. Bu iki telgraf hattının telefon haberleşmesi için kullanılmasının yasak olduğu dile getirilmiştir. 1. Ordu karargâhının Bornova'da olduğu vurgulanmıştır. ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 157-159.

süvarilerini ve bindirilmiş piyade birliklerini Çanakkale'ye doğru geri çektiği tespit edilmiştir¹⁵⁸⁰.

Batı Cephesi Komutanlığı 20 Eylül 1922 tarihinde saat 11.00'den sonra Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği harp raporunda; 2. Süvari Tümeni'nden 12. Alay'ın 19 Eylül 1922 tarihinde Edremit'ten Ayvacık istikametinde hareket ettiğini belirtmiştir. Ayvalık'ta bulunan 2. Süvari Tümeni'nin büyük bir kısmıyla da 20 Eylül 1922 sabahı Edremit'e vardığını ve karargâhının Ayvacık istikametinde harekete geçeceğini bildirmiştir¹⁵⁸¹. 20 Eylül 1922 tarihinde The Daily Express Gazetesi'nde; "*Kemal Tarafsız Bölgeyi İşgal Etti*" başlığı ile Türk süvarilerinin Biga eteklerine ulaştığını büyük puntolarla manşetle bildirilmiştir¹⁵⁸².

Ayvacık, 2 Temmuz 1920 tarihinde Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmişti. 2. Süvari Tümeni ise 20/21 Eylül 1922 gecesi Çanakkale'ye bağlı Ayvacık'a girmiştir¹⁵⁸³.

Batı Cephesi Komutanlığının 22 Eylül 1922 tarihinde¹⁵⁸⁴ saat 7.30'dan önce 2. Ordu Komutanlığına ve bilgi için de 1. Ordu Komutanlığına çektiği 106 numaralı Ceph

¹⁵⁸⁰ Sarıhan, *a.g.e.*, 1996, s. 685.

¹⁵⁸¹ 2. Ordu Mıntkasında Kocaeli Grubu ve 3. Kolordu'nun 20 Eylül 1922 sabahından itibaren Bursa istikametinde harekete geçtiğini ifade etmiştir. 6. Kolordu'dan 19 Eylül 1922 tarihinde Gönen ve Edremit istikametlerine birer müfrezinin harekete geçtiğini söylemiştir. 20 Eylül 1922 tarihinde 16. Tümen ve 17. Tümen'in Balya istikametinde ve 61. Tümeni'nde 3. Kolordu'ya katılmak üzere Demirkapı - Susurluk yoluyla Bursa istikametinde harekete geçtiğini vurgulamıştır. 41. Tümen'in 19 Eylül 1922 akşamı Balıkesir güneyinden Pazarköy mıntkasına geldiğini dile getirmiştir. 41. Tümen'in 21 Eylül 1922 tarihinde Susurluk istikametinde hareket edeceği bilgisi vermiştir. 1. Ordu Mıntkasında Kömürdili güneyinde Yunan kuvvetinin sahile asker gönderdiği haberinin doğru olmadığını, ancak 17 Eylül 1922 tarihinde öğlen bir Yunan torpidosunun sahile yaklaşacağından korkan köylülerin Kömürdili köyüne kaçtıklarını ve sahili gözlemlemek üzere sahilde kalan 10 kişilik Hasan Çetesi'ni Yunan torpidosu Yunan askeri zan ederek bunları almak üzere bir kayıkla 6 erin karaya çıkardığını ve çete tarafından bunlardan 5'ini öldürmüş olduğunu ve bu çatışma sırasında Yunan torpidosuz tesir 15-20 mermi atarak çekilip gittiği anlaşılmıştır demiştir. Ayvalık ile Ayazment - Burhaniye - Edremit arasında telefon ve telgraf haberleşmesinin icra edilmekte olduğunu söylemiştir. Ayvalık'tan Edremit yoluyla Balıkesir ile telefon ve İstanbul ile telgraf haberleşmesinin olduğunu ifade etmiştir. Ayvalık'tan İstanbul ile olan haberleşmenin engellenmesinin emredildiğini vurgulamıştır. Midilli'den kaçan 3 Müslüman, 1 Rum'un ifadesine göre Midilli'de mevcut 20-25.000 kadar Yunan kuvvetinin her gün vapurlarla Pire - Selanik taraflarına gönderilmekte oldukları 919-920-921-922 doğumlular hariç olmak üzere (+) diğer sınıfların terhis edildikleri bilgisinin verildiğini belirtmiştir. Çerkez Ethem ve 200 adamı Midilli'de yukarı iskelede Osmanlı otelinde oturduklarının tespit edildiğini ifade etmiştir. Midilli Kalesi'nde de 1.000 sivil Müslüman tutuklu olduğunu vurgulamıştır. 2. Kolordu karargâhının 20 Eylül 1922 tarihinde Menemen'de hareket edeceğini ve 20 Eylül 1922 gecesini Aliağa Çiftliği'nde geçireceğini bildirmiştir. 4. Kolordu karargâhının Soma'ya, 5. Tümen'in Gebeler - Yağmurlar - Babaköy - Hamidi - Çiftlik mıntkasına, 11. Tümen'in Kadıköy - Doğrular - Rumlu - Akçaçulu - Karaçam - Hamidiye mıntkasına, 12. Tümen'in Karaağaç, 23. Tümen'in Hepmez - Yeniceköy - Tahtacı - Avcılar - Ilıca mıntkasına geldiklerinin tespit edildiğini söylemiştir. Soma ve civarındaki Hıristiyanların tamamen Yunan kuvvetleriyle birlikte kaçtıklarını ifade etmiştir. Kösten Adası'nın 20 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'den önce 1. Kolordu tarafından olaysız işgal edildiğini ve Kösten adasında Yunan halkına tesadüf edilmediğini ifade etmiştir. 20 Eylül 1922 tarihinde bir İtalyan ve bir Fransız posta vapurunun İzmir Limanı'na geldiğini belirtmiştir. Punta İskelesi'ne yanaşan bir İngiliz vapuruna muhacirler bindirilerek hareket ettiğini vurgulamıştır. Kuşadası ve Antalya'da bulunan İtalyan telsiz telgraf istasyonlarının hemen kaldırılıp nakil edilmelerinin 19 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu Komutanlığınca İtalyan amirali ile görüşmeler sırasında temin edildiğini bildirmiştir. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:18, Sayı:67, Genelkurmay Basımevi, Ankara Mart 1969, ss. 10-13.

¹⁵⁸² Hacıhanıfioğlu, *a.g.t.*, s. 207.

¹⁵⁸³ Sarıhan, *a.g.e.*, 1996, s. 692.

¹⁵⁸⁴ 22-30 Eylül 1922 tarihleri arasında yaşanan Çanak Krizi için Bkz. Şekil-24.

emrinde; Çanakkale mıntikasına karşı şimdilik yalnız 2. Süvari Tümeni yönlendirilmiş olduğu, bunun harekâtı için talimat verildiğinin bilgisi verilmiştir. Bu defa 2. Süvari Tümeni genel vaziyetten haberdar edilmekte beraber özel talimat verilmesi istenmiştir¹⁵⁸⁵.

Ezine, Yunan kuvvetleri tarafından 2 Temmuz 1920 tarihinde işgal edilmişti. 2. Süvari Tümeni, 22 Eylül 1922 tarihinde kasabaya girerek Ezine'nin kurtuluş günü olmuştur¹⁵⁸⁶.

2. Ordu Komutanlığının Balıkesir'den 23 Eylül 1922 tarihinde saat 1.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 2. Süvari Tümeni'nden alınan raporda, İngilizlerin bir piyade alayı ve bir sahra topçu bataryasının Çanakkale'de, 200 atlı tahmin edilen süvarinin büyük kısmı da Erenköy kuzeyindeki Gümrük - Karantina'da, ileri postaları Erenköy - Kosköy'ünde olduğu tespit edilmiştir. Çanakkale'de iki dretnot¹⁵⁸⁷, çok sayıda torpido ve bir nakliye gemisi olduğu söylenmiştir. Yalnız 30 Tunuslu süvari ve 70 kadar Fransız piyadesinin kasaba civarındaki Çınarlık'ta ordugahta bulunduğu bilgisi verilmiştir. 200 kadar İtalyan piyade kuvvetinin kasaba dahilinde bulunmakta olduğu ifade edilmiştir. 106 numaralı Cephe emrinin eki 22 Eylül 1922 gecesi alındığı ve 2. Süvari Tümeni'ne yeniden talimat verildiği ifade edilmiştir. 41. Tümen'in 22 Eylül

¹⁵⁸⁵ İtilaf Devletleri önceden Büyük Millet Meclisi Dışişleri Bakanlığı'na 18 Eylül 1922 tarihiyle verdikleri bir notada İstanbul ve boğazlar etrafında İtilaf devletleri tarafından işgal edilen bölgelerin tarafsızlığına tarafımızdan riayet edileceği söylenmiştir. Hükümetçe buna cevap verilmesi Dışişleri Bakanlığı'nın seyahati sebebiyle birkaç gün geciktiği bildirilmiştir. Her yerden gelen bilgiye göre boğazların serbestisi bahanesi altında Türk Ordusu'nu boğazlara ve İstanbul'a ve Trakya'ya yakınlaştırmaktan korkutmak ve belki engellemek için İngilizlerin yapmak istedikleri başarılı olmadığı ifade edilmiştir. İtalyanlar, Fransızlar ve Amerikalıların Türkler aleyhine bir askeri harekete katılmayacaklarını bildirdikleri haberi alınmıştır. Ajans haberlerine göre İngiliz gazetelerinde dahi kuvvetli düşüncede olmakta ve İngiliz askerlerini Avrupa sahillerine çekmek lüzumunda ve diğer müttefiklerin barış yanlısı oldukları söz edilmektedir denilmiştir. Cephelerden alınan bilgiye göre İngilizler Nara Burnu ile Kepez burnu arasında Çanakkale etrafında bir bölge dahiline askerlerini çekmekte ve bu bölgeyi sağlamlaştırmaya çalışmaktadır ifadelerine yer verilmiştir. Bu girişimlerin niteliği ve gücü henüz ortaya çıkmadığı vurgulanmıştır. Batı Cephesi ordularının kuzeye doğru toplanması ve tasarlanan harekâtı devam edeceği dile getirilmiştir. İstanbul Boğazı'na karşı şimdilik Kocaali Grubu İzmir mıntikasında bulunduğu ifade edilmiştir. İzmit civarında ileri hareket Batı Cephesi Komutanlığından verilecek emre bağlı olduğu söylenmiştir. Türk birliği itilaf birliğiyle çatışmadan kaçınacağı ifade edilmiştir. Bunun için İngilizlerin ve itilafın bulunduğu mıntikalarda Türk keşif kolları ateş altında kalmayacak derecede uzak bulunacakları ve yalnız keşifler yapacakları söylenmiştir. Fakat İtilafın işgal etmediği sahil kısımları Türk birliğinin varacağı bildirilmiştir. Şimdiye kadar alınan bilgilere göre Türk süvari keşif kollarının Nara Burnu ile Kepez arasındaki bölgeye birkaç kilometre kadar yanacakları ve Nara kuzeyinde ve Kepez güneyinde Yunan kuvvetinden uzak bulunan sahilleri serbestçe işgal edecekleri tahmin edilmektedir denmiştir. Eğer keşifler sırasında Türk Ordusu'nun işgalini bilmediği diğer bir noktanın da Yunan kuvvetinin işgalinde bulunduğu anlaşılırsa orasını da ateş temasına kadar yaklaşmadan dolaşılması istenmiştir. HTVD, Yıl:18, Sayı:67, ss. 14-16.

¹⁵⁸⁶ Sarıhan, a.g.e., 1996, s. 696.

¹⁵⁸⁷ Büyük Savaş Gemisi

1922 akşamı Susurluk kasabasına vardığı, kasaba ve civarında ordugaha girdiği vurgulanmıştır¹⁵⁸⁸.

25 Eylül 1922 tarihinde The Guardian Gazetesinde yayınlanan haberde; “*M. Poincare, Lord Curzon ve Count Sfroza'nın 3 gün süren tartışmasından sonra Türkiye'ye şu nota verildi: Üç İtilaf Devletleri Ulusçu Meclis'i hazır olduğu takdirde tam yetkili bir temsilciyi Venice'e veya herhangi bir yere gönderebileceğine dair bilgilendirir. Türkiye'nin temsilcilerinin yanı sıra tam yetkili İngiliz temsilcileri, Fransız, İtalyan, Japon, Romen, Yugoslavia ve Yunanistan temsilcileri de davetlidir. Bu üç devletler, Türkiye'nin Trakya'nın Meriç nehrine kadar olan bölgesini ve Edirne'yi geri almasını, barış müzakereleri sırasında veya öncesinde Ankara'nın ordusunu göndermemesi ve tarafsız bölgeye girmemesi şartıyla kabul ediyor.*” denmiştir. Ayrıca The Daily Mirror Gazetesinde; M. Franklin Bouillon'un resmi olmayan göreviyle Mustafa Kemal ile görüşmek üzere İzmir'e gittiği belirtilirken aynı sayfadaki başka bir haberde Türk süvarilerinin tarafsız bölgeye girdiği bilgisi yer almaktadır¹⁵⁸⁹.

25 Eylül 1922 tarihinde İngiliz Kuvvetler Komutanı, Çanakkale Mutasarrıfı vasıtasıyla 2. Süvari Tümeni Komutanlığına İngilizce bir tezkere daha göndermiştir. Tezkerede en azından taraflar arasındaki müzakerelerin sonuna kadar tarafsız mıntıkaya

¹⁵⁸⁸ 6. Kolordu'nun Biga'dan aldığı bilgiye göre Karabiga'da 36 İngiliz süvarisi ve 2 torpido ve Çanakkale'de 1 İngiliz taburu bulunduğu, Biga'nın gönüllü milis kuvvetleri tarafından işgalinden bir gün önce buradaki İngiliz jandarma müfettişi ile Karabiga'daki İngiliz komutanı Biga'da Kuvayı Milliye Komutanı adıyla hareket eden emekli Deniz Yüzbaşı Selahattin Efendi'den görüşme talep ettikleri ve buraya niçin geldiklerinin sorulduğu ifade edilmiştir. Cevaben Misak-ı Milli'nin elde edileceği bir aracı yoluyla bildirildiği ve Karabiga'nın tahliyesinin gerekli olduğunun ima edildiği ve İngilizlerin de üst kademededen talimat bekleyecekleri ve ertesi güne kadar cevap verecekleri bildirmişlerse de henüz cevap gelmediği söylenmiştir. 6. Kolordu'nun Biga işlerini düzenlemek ve Karabiga'yı işgal etmek üzere Genelkurmay Yarbey Kemal Bey'i adı geçen bölgeye gönderdiği dile getirilmiştir. Çanakkale Boğazı savunma kuvvetinin Genelkurmay Başkanı Yüzbaşı Nardon Hyrtop imzasıyla Çanakkale'de dağıtılan beyannamelerde sivil halkın ancak belli zamanlarda vesika ile Erenköy - Saraycık - Karacaviran yollarından girip çıkabilecekleri ve şehrin tel örgüsü ile kapandığı cihetle başka taraftan giriş ve çıkışın tehlikeli olduğu bildirildiği gibi İşgal Kuvvetleri Komutanı Albay Şatloyt imzalı diğer bir beyannamenin meali 6. madde de aynen içinde yer aldığı vurgulanmıştır. 41. Tümen'in 14. Alayı'ndan bir tabur 24 Eylül 1922 sabahı piyade tugayı komutanının emrinde olarak Bandırma'ya hareket edeceği söylenmiştir. 3. Kolordu ve Kocaeli Grubu'ndan yeni rapor alınmadığı dile getirilmiştir. Yukarıda bahsedilen beyannamede; Halihazırdaki olayların belirsiz olduğundan tarafsız mıntika içinde bulunan ve yeri olmayan halkın en kısa zamanda çekilebilmeleri için hazırlık yapmaları uygun görülüp, İngiliz askeri deniz ve kara komutanlıkları deniz ve askeri nakliye hazırlıklarından sorumlu olamazlar denmiştir. Bundan dolayı bütün yerli olmayan halka çekilmek için hazırlık yapmaları istenmiştir. Bir taraftan İngiliz birliği, diğer taraftan Kuvayı Milliye arasında çatışma olduğundan hangi bir milletten her kimin yaşama sebebi temin edilmemişse bunları dahi gitmeleri tavsiye edildiği söylenmiştir. Çünkü bir savaş sırasında idari işler ve savunma teşkilatında gerekli görülmeyen bütün halk kasabadan çıkarılacağı bildirilmiştir. Mecburi olan tedbirlerin gerçekleşmesinden dolayı İngiliz Kuvayı Askeriye Komutanının etkisi altında olduğu söylenmiştir. Fakat halkın kendi menfaati için vaziyetin doğruca ve açık beyan edilmesi uygun görülmüştür ki, vakit varken herkes hazırlığını yapıp son zamanda Anadolu'nun diğer taraflarındaki gayri muharip (savaşa katılmayanlar) gibi zor durumda kalmaması denmiştir. Bundan dolayı her milletin başkanları meseleyi soğuk kanlılıkla düşünüp vakit varken düzenli tahliyenin yapılmasını temin etmeleri istenmiştir. Çanakkale'de İngiliz Jandarma Müfettişi Binbaşı Harnop yerel memurlara ve başkana yardım ve nasihate hazırır denmiştir. HTVD, Yıl:18, Sayı:67, ss. 17-22.

¹⁵⁸⁹ Hacıhanıoğlu, a.g.t., ss. 210-211.

tecavüz edilmemesi gerekirken kuvvetli bir Türk süvari birliğinin Erenköy’de bulunmasının ne anlama geldiği sorulmuştur. 26 Eylül 1922 tarihinde Çanakkale’den hareket ettirilecek İngiliz kuvvetlerinin önüne çıkıldığı takdirde tarafsız bölgeye tecavüz edilmiş sayılacağı ve gereğinin yapılacağı tehdidinde bulunulmuştur. Öyle bir durumda sorumluluğun Türk tarafında olacağı belirtilmiştir. Kepez Deresi üzerinde bir de görüşme talebinde bulunulmuştur. 2. Süvari Tümen Komutanlığı, İngilizce konuşan kimse bulunmadığı gerekçesiyle İngiliz Komutanlığının tezkeresini iade etmiştir. Mutasarrıfın da BMM Hükümeti tarafından tayin edilmemesi nedeniyle aracılığının resmi olmadığını bildirmiştir. 25 Eylül 1922 tarihinde Çanakkale’den çıkmış bir Türk jandarma birliği, İngilizlerin 6 topla iskeleye çekildiklerini görmüş ve bazı makinalı tüfeklerin iskeleye getirildiğini haber almıştır¹⁵⁹⁰. Mustafa Kemal Paşa’nın General Harington’a 26 Eylül 1922 tarihinde tarafsız bölge konusunda görüşleri ifade edilmiştir¹⁵⁹¹.

26 Eylül 1922 tarihinde General Harington, Biga ve Erenköy’ün batısında bulunan süvarilerin geriye çekilmesini, görüşmelere bağlı olarak Türk kuvvetlerinin tarafsız bölgenin dışına çıkarılmasını istemiştir. Bunun üzerine İzmir’de bulunan Mustafa Kemal Paşa da Tarafsız Bölge’nin şimdiye kadar BMM Hükümeti ile ilgili hükümetler arasında kararlaştırılmış bir durum olmadığını bildirmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Türk süvari hareketlerinin yenilmiş olan Yunan Ordusu’nun takibinden ibaret olduğunu belirtmiştir¹⁵⁹².

Rauf Orbay Cehennem Değirmeni kitabında; *“İzmir’de bulunduğumuz sırada, İstanbul’daki İngiliz Kuvvetleri Kumandanı General Haringtonun Başkumandan Mustafa Kemal Paşa’ya hitaben çektiği şu telgraf geldi. ‘Erenköy ve Biga’nın batısından süvarinizi çekmeniz için sizinle derhal muhabere etmesini Hamit Beyden rica ettim. Herhangi bir hadiseden kaçınmak için pek ziyade endişeliyim. Müzakerelerimiz*

¹⁵⁹⁰ 16. ve 17. Tümenler ise 26 Eylül 1922 sabahı buldukları yerlerden Biga ve Çayırıcı istikametlerine doğru hareket etmiştir. İstanbul Müttefik Kuvvetler Komutanı General Harington da 26 Eylül 1922 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’ya sert bir telgraf çekmiştir. Telgrafında Türk kuvvetlerinin tarafsız bölgeden çekilmesini istemiş, aksi takdirde silahların patlayacağı imasında bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Harington’un tehdit kokan telgrafına vermiş olduğu cevapta öncelikle Harington’un bahsettiği tarafsız bölgenin TBMM tarafından tanınmadığını ifade etmiştir. Türk süvarilerinin hareketinin sebebini Anadolu’da büyük mezalim yapan Yunan kuvvetlerinin aynı zulümleri Trakya’da yapmalarını engelleme olarak belirtmiştir. Tarafsız bölge olarak adlandırılan arazide Yunan kuvvetlerinin dolaşmalarını ve İngilizlerin askeri faaliyetlerini eleştirmiştir. Çanakkale’deki İngiliz kuvvetlerinin Erenköy ile Çanakkale arasındaki arazide Türklere ait binaların, silah ve cephanelerin imha edilmesini, tahkimatlarda Müslüman halkın çalışmalarının sebeplerini anlayamadığını ifade etmiştir. Türk milletinin Boğazların serbestisini her zaman ilan etmiş olduğunu bu nedenle yapılacak müzakereler sonrasına kadar silahlı mücadelenin gerçekleşmemesini arzuladığını belirtmişti. Sarısan - Üçüncü, *a.g.m.*, ss. 303-304

¹⁵⁹¹ Ayrıntılar için Bkz. Gündüz, *a.g.e.*, ss. 190-195.

¹⁵⁹² Altıntaş, *a.g.e.*, 2007, ss. 219-220.

neticeleninceye kadar kıtalarınızı tarafsız bölge dışına çekmenizi rica ederim' General Harington'un bahsettiği gibi bir tarafsız bölgemiz yoktu. O güne kadar ne İngilizler ne de müttefiklerde, aramızda böyle bir tarafsız bölge ayrılması hususunda herhangi bir müzakere yapılmış ve karara varılmış değildi. Süvarilerimiz, önlerinden kaçan Yunan ordularının bakayasını takipten başka bir şey yapmıyorlardı. Fakat görülüyor ki, İngilizler kendiliklerinden tasavvur ettikleri bir tarafsız bölgede, kuvvetlerimizle karşılaşarak, çarpışmaktan çekinmektedirler.” şeklinde durumu anlatmıştır¹⁵⁹³.

22-26 Eylül 1922 tarihleri arasında, İngilizler öncülüğünde müttefik devletlerin askeri faaliyetlerine rağmen Türk birlikleri ilerlemeye devam etmiştir. 2. Süvari Tümeni 22 Eylül 1922 öğleden sonra saat 2:00'de Ezine'ye ulaşmıştır. Ezine'nin 20 km kuzeyindeki Hamidiye köyüne de bir bölük kuvvet göndermiştir. Bölük orada telefon merkezi tesis etmek ve Boğazı gözetlemekle görevlendirilmiştir. Ayrıca 13. Süvari Alayı ile irtibat halinde olacağı ve 13. Süvari Alayı'ndan alacağı bilgiler doğrultusunda kuvvet sevkini gerçekleştirecektir. İngilizler, Türk kuvvetinin ilerlemesine karşı savunma tedbirlerini artırdığı gibi Türkleri tehdide başlamıştır. Çanakkale Boğazı'na doğru ilerleyen Türk kuvvetlerinin acilen durdurulmasını; aksi takdirde silahlı mücadeleye başlayacaklarına dair bir telgrafı Çanakkale Mutasarrıflığı vasıtasıyla 2. Süvari Tümeni'ne göndermiştir. Telgrafta Türk birliklerine 24 Eylül 1922 öğleden sonra saat 6.00'ya kadar süre vermiştir. İngilizler 23 Eylül 1922 akşamına kadar siperlerinde bomba talimi yaptıkları gibi tren hattının Erenköy - Çanakkale kısmı üzerinde 1 kargir ve 1 ahşap köprüyü de tahrip etmiştir. Bütün tehditlerine ve tedbirlerine rağmen 23 Eylül 1922 tarihinde 20. Süvari Alayı'nın bir bölümü şafakla beraber Erenköy'e girmiştir. Türk kuvvetlerinin kararlı şekilde yürüttükleri ileri harekât Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin Çanakkale'den çekilmelerine neden olmuştur. İtalyan ve Fransız kuvvetleri Çanakkale'den vapurlara binerek İstanbul'a gitmiştir. Buna karşın İngilizler mevcut kuvvetlerini takviye etmiş, bir piyade taburunu daha Çanakkale'ye göndermiştir. Böylece Çanakkale'deki İngiliz kuvvetleri dört tabura ulaşmıştır. Türk Ordusu ise hareketliliğini sürdürmüştür¹⁵⁹⁴.

26 Eylül 1922 tarihinde The Daily Mirror Gazatesi'nde “Kuvvetlerimiz Çanakkale'de 2.000 Türk'le karşılaştı. Tarafsız çizgi silahlı süvariler tarafından geçildi.

¹⁵⁹³ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım II*, Emre Yayınevi, İstanbul 1993, s. 98.

¹⁵⁹⁴ Sarısamam - Üçüncü, *a.g.m.*, ss. 302-303.

Kemal Trakya'yı Konferanstan önce istiyor. Yakın Doğu sorununun çözümünü tehdit edebilecek ciddi gelişmeler olduğu dün gece rapor edildi. Sayıları 2.000 olan silahlı Kemalist süvariler dün Çanakkale Bölgesi'ne girdiler. İstanbul'daki Sadrazam ve Başbakan istifa etti. Sultanın azledileceğinden bahsediliyor. Trakya'yı isteyen ve Konferanstan önce İngiliz Kuvvetlerini durdurmak isteyen Kemalistler tarafından bir kabine kurulması bekleniyor. Paris' teki bir Türk liderin The Daily Mirror muhabirine yaptığı açıklamada Çanakkale'ye sevk edilen kuvvetlerin Fransa'nın arabuluculuğunu zedelediğini söyledi.” “Kemal'in Şartları” başlıklı haberde ise İngiliz Kuvvetlerinin durdurulması ve konferanstan önce Trakya'nın devredilmesi şartlarından bahsedilmiştir. Başka bir bölümde ise Yunanların Doğu Trakya'yı¹⁵⁹⁵ almak için savaşma niyetinde oldukları bilgisi yer almıştır¹⁵⁹⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının 27 Eylül 1922 tarihinde saat 8.30'dan sonra 2. Ordu Komutanlığına çektiği telgrafta; *“İtilaf devletleri ile çok yakında Mudanya'da askeri bir konferans vuku bulacaktır. O zamana kadar Çanakkale etrafında bulunan 2. Süvari Tümeni'nin halen bulunduğu mevkiyi muhafaza ederek ileri harekâtın tatilli ve herhangi bir tazyikkarane ve tahrik hareketten içtima etmesi matluptur. Piyade tümenleri dahi Biga - Bayramiç - Ezine hattının ilerisine önceki emre kadar müfreze sevk etmeyeceklerdir. Bu talimatın tümene verildiği ve tümenden anlaşıldığı cevabının alınmadığı Cepheye bildirilecektir. Çanakkale'de bazı zülüm ve yıkım yapıldığı da rapordan anlaşılıyor. Tümen Müslüman halkın ne gibi zararlar ve işkenceler yapıldığını soruşturma ve belgelemeye çalışacaktır. İcap edince Türk tarafından ciddi girişim bulunmak üzere ekalli-i işlemeye hakkındaki tedbirlerin derhal cepheye bildirilmelidir.”* denmiştir¹⁵⁹⁷.

27 Eylül 1922 tarihinde Türk süvarileri Ulupınar hattından geçerek Çanakkale'nin güneyindeki sırtları tutmuş ve keşif kollarını şehrin 1 km mesafesindeki tel örgü hatlarına kadar ilerletmiştir. İngiliz kuvvetleri ise Çanakkale Boğazı'nda bulunan iki dretnot savaş gemisinin toplarını Türk müfrezelerinin üzerine çevirmiştir¹⁵⁹⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının 27 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'dan sonra Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği harp raporunda; 2. Ordu

¹⁵⁹⁵ Doğu Trakya için çizilen sınır için Bkz. Şekil-25.

¹⁵⁹⁶ Hacıhanıoğlu, a.g.t., s. 211.

¹⁵⁹⁷ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Yıl:17, Sayı:65, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1968, s. 243-246.

¹⁵⁹⁸ Altıntaş, a.g.e., 2007, s. 222.

Mıntıkasında 26 Eylül 1922 tarihinde Çanakkale'deki İngiliz Birlik Komutanı Çanakkale mutasarrıfı vasıtasıyla 2. Süvari Tümen Komutanlığına yine tarafsız bölgeye girildiğinden ve 27 Eylül 1922 sabahı saat 7.00'den önce Erenköyü'nden çıkılmadığı takdirde askeri müdahaleye mecbur olacağından bu tedbirlerin General Harington tarafından uygun görüldüğünden bu konu hakkında bir mektup gönderdiği ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanlığı da İngiliz Komutanı'na Çanakkale'den akın akın gidenlerin kasaba içlerine girerek evlerin kapılarını kırarak içlerine girdiğini Müslüman halka işkenceler yapıldığı söylenmiştir. 25 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra bir tabur, bir topçu bataryası ve bir süvari bölüğünden oluşan bir İngiliz müfrezesinin Çanakkale'den çıkarak sahil yolunu takiben saat 5.00'den sonra Kepez'e dahil olduğu ve burada beklediği belirtilmiştir. Ayrıca bir bölük İngiliz süvarisinin Kus köyüne geldiği ve köyün Türk kuvvetleri tarafından kontrol edildiğini görünce bu köyün kuzey sırtlarına çekildiği vurgulanmıştır. Kaledeki topların Rumeli tarafına geçirildiğinin doğrulandığı ve piyade kuvvetlerinden bir eksilme olup olmadığının araştırmaya başlanması istenmiştir¹⁵⁹⁹.

27 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin büyük kısmının sahil ve kısmen Kus köy doğusundan Kale genel istikametinde Ulupınar mıntıkasına yürüyüş yapan üç alayından sahil caddesini takip eden bir Türk subay keşif koluna bir İngiliz postası tarafından Karatina'daki köprüden geçirme denemesi üzerine Türk keşif kolunun doğudan saptığı ve İngilizler kuvvetlerinin kuzeye çekildiğinin bilgisi verilmiştir. Diğer Türk yürüyüş kollarının da Kalabalıklı batısındaki Hamidiye'de aynı memnuniyet gösterilmişse de Hamidiye selde? bırakılarak yürüyüşe devam edilmesi 2. Süvari Tümeni'nce emredildiği söylenmiştir. İngiltere'nin Hamidiye batısında ve sahilindeki yel değirmeni civarında bir bölük kadar süvarisinin Hamidiye'de ise bir bölük kadar piyadesinin bulunduğu, bu mevkilerin doğusundaki sırtlarda tahkimat yaptıkları ifade edilmiştir. Çanakkale önünde üç büyük savaş gemisinin ve irili ufaklı dört nakliye gemisinin olduğu tespit edilmiştir. Bandırma Limanı'nda bir Fransız torpidosunun varlığından bahsedilmiştir¹⁶⁰⁰.

¹⁵⁹⁹ HTVD, Yıl:17, Sayı:65, ss. 235-242.

¹⁶⁰⁰ 2. Ordu'nun en son vaziyeti ise Kocaeli Grubu kolbaşı ve karargâhıyla Bursa'ya geldiği ifade edilmiştir. 3. Kolordu'nun Bursa'dan İzmit'e harekete başladığı bildirilmiştir. 41. Tümen'in Susurluk'da olup ileri müfrezeleriyle Bandırma ve Manyas'ta bulunduğu vurgulanmıştır. 16. Tümen'in Gönen'den Biga'ya ve 17. Tümen'in Balya'dan Bayramiç'e hareket halinde olduğu dile getirilmiştir. 14. Tümen'in 27 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'den sonra

3 Ekim 1922 tarihinde Mudanya görüşmeleri başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa 6/7 Ekim 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına ve Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği telgrafta; İstanbul üzerine harekete geçmeleri için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir. Ayrıca 6 Ekim 1922 tarihinde 11 Ekim 1922 Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa arasında telgraflaşmalar gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa kontrollü gerilim siyasetinin de etkisiyle Mudanya Ateşkes Antlaşması sonuçlanmıştır. 14/15 Ekim 1922 gecesi yürürlüğe girmiştir¹⁶⁰¹.

7 Ekim 1922 tarihinde The Daily Mirror Gazetesi'nde "*Generaller Mudanya'ya Geri Döndü. Lord Curzon Paris'te.*" başlıklı haber şu şekilde yer almıştır: "*İtilaf Devletleri Generalleri dün İstanbul'dan Mudanya'ya geri döndü ve Türklerle Konferans yeniden başladı. M. Venizelos dün M. Poincare'e Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı terk etmeye istekli olduğu konusunda güvence verdi ve daha fazla birlik gönderilmeyeceğini söyledi. Bu arada Kemalist Süvariler İzmit Bölgesini işgal ettiler.*" denmiştir¹⁶⁰².

Sonuç olarak Mudanya Ateşkes Antlaşması Büyük Millet Meclisi'nin başarısı olmuş ve Sevr Antlaşmasını siyasi olarak rafa kaldırmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın başarısı Lozan Antlaşması'na da olumlu bir ivme kazandırmıştır.

Tablo 4. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 2. Süvari Tümeni'nin Şeması

2. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Ahmet Zeki Bey (Tümgeneral SOYDEMİR)
2. Süvari Tümen Kurmayı	Yüzbaşı Tevfik Bey (Tümgeneral TOPÇU)
2. Süvari Tümen Kurmayı	Yüzbaşı Cevdet Bey (BİLGİŞİN)
2. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay Ahmet Hamdi Bey (Albay)
2. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ahmet Kemal Bey (Yarbay)
4. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ali Reşat Bey (Yarbay)

Edremit'e uğramaksızın Papazlık'a gittiği ifade edilmiştir. Edremit'de bir tabur piyade ve iki cebel topu bırakarak geride kalan kuvvetiyle Ayvacık'a yürüyeceği bilgisi verilmiştir. 1. Ordu Mintikasında 26 Eylül 1922 akşamı İzmir Mevki Komutanlığınca 496 hane araştırılarak 686 Rum ve Ermeni ve bir Yunanlı Musevi ve Punta'da sivil iki tümen subayı ve 11 Yunan erinin yakalandığı bildirilmiştir. 26 Eylül 1922 gecesi vapurlara bindirilen muhacir miktarlarının 62.000 kişi olduğu tespit edilmiştir. 27 Eylül 1922 tarihinde daha 6 vapur geleceği bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun durumunda bir değişiklik olmadığı ifade edilmiştir. HTVD, Yıl:17, Sayı:65, ss. 235-242.

¹⁶⁰¹ Altıntaş, a.g.e., 2007, s. 223-225.

¹⁶⁰² Hacıhanıfioğlu, a.g.t., s. 219.

13. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Galip Bey (Binbaşı)
20. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Kazım Bey (Albay) ¹⁶⁰³ .

¹⁶⁰³ Bal, *a.g.t.*, ss. 61-62.

3. 14. SÜVARİ TÜMENİ

Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Eskişehir bölgesindeki harekete devam ederken Çifteler'e varan 5. Süvari Kolordusu, Yunan kuvvetlerinin İzmir'e ulaşmasını engellemek üzere, Afyonkarahisar'a yönelmiştir¹⁶⁰⁴.

3.1. EKİM-ARALIK 1922 HAREKÂTI

Sakarya Meydan Muharebesi'nin ardından 5. Süvari Kolordusu yaklaşık 3-4 ay kadar Dinar ile Denizli - Afyonkarahisar arasında eğitimlerine devam etmiştir. 5. Süvari Kolordusu bu süreç içerisinde Sandıklı'nın kuzeyindeki Savran bölgesinde konuşlanmıştır. 10/11 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun karargâhıyla Çay'a geçtiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı olan 14. Süvari Tümeni'nin Akarçay - Şuhut arasındaki Efesultan bölgesinde bulunduğu görülmektedir¹⁶⁰⁵.

5. Süvari Kolordusu'nun karargâhıyla Ballı'ya vardığı, 15 Ekim 1921 tarihinde Sandıklı'ya hareket edeceği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin ise halen Haçan bölgesinde bulunduğu, 15 Ekim 1921 tarihinde Başağaç'a gideceği vurgulanmıştır¹⁶⁰⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının 15 Ekim 1921 tarihinde 1. Ordu'ya bağlı 2. Kolordu, 5. Süvari Kolordusu, Bağımsız 6. Tümen, Bağımsız 8. Tümen ve ayrıca 34. Süvari Alayı, Cevdet Bey, Sinan ve Dursun Bey Müfrezeleri ile Ereğli Müfrezesi ve bir Akıncı Müfrezesi'nden oluşmuştur (1 Kasım 1921 kuruluşunda bu orduya 1. ve 4. Kolordular da eklenmiştir. Ayrıca 34. Süvari Alayı, 14. Süvari Tümeni'nin kuruluşuna girmiştir). Orduya bağlı birlikler ise bir süvari muhafız bölüğü, bir topçu bataryası, bir muhabere bölüğü, bir telsiz müfrezesi (1 Kasım 1921 kuruluşuna bir de işçi taburu eklenmiş ve batarya topçu taburu haline getirilmiştir) şeklinde oluşturulduğu bildirilmiştir¹⁶⁰⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'dır. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı birlikler 2., 3., 14. Süvari Tümenlerinden meydana gelmiştir. Buna ilaveten bağlı birliklerde bir istihkam bölüğü, bir köprücü bölüğü, bir topçu bataryası, (1 Kasım 1921 kuruluşunda iki topçu bataryasına çıkarılmıştır), bir sıhhiye bölüğü, bir muhabere takımı, bir telsiz müfrezesi bir seyyar hastane, on ulaştırma kolundan oluşmuştur. 14. Süvari

¹⁶⁰⁴ İncedayı, *a.g.e.*, ss. 127-128.

¹⁶⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 31.; Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 207.

¹⁶⁰⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 49-50.

¹⁶⁰⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 23-24.

Tümen Komutanı'nın Yarbay Suphi Bey'dir. 14. Süvari Tümen birlikleri 3., 5., 54., 55. Süvari Alayları, bir süvari bölüğü, bir topçu alayı (4 top)'na ek olarak bağlı birliklerinin ise bir istihkam müfrezesi, bir muhabere müfrezesi, bir sıhhiye müfrezesi, bir ulaştırma kolu (1 Kasım 1921 tarihinde iki kol)'ndan oluşmuştur. 5. Süvari Kolordusu'na 1 Kasım 1921 tarihli kuruluşunda 14. Piyade Tümeni'nin de eklenmiştir¹⁶⁰⁸.

17 Ekim 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, Ahat ve Çivril yönlerinde düzenlenecek bir taarruz hakkındaki görüş ve teklifini 11 Ekim 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği söylenmiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutanlığı, gerekli taarruz hazırlıklarında bulunmak üzere birliklerini Sandıklı ve Dinar bölgelerinde topladığı anlaşılmıştır¹⁶⁰⁹.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı 3. Süvari Tümeni'nin, 18 Ekim 1921 sabahı Işıklı ve Koçarlı yönlerinde, Çivril'deki, Yunan kuvvetinin sol kanadına taarruz edeceği ve bundan sonra Ulubey istikametinde 2. Süvari Tümeni'nin demir yolu tahribi işine katılacağı söylenmiştir. Çivril Müzaheret Taburu ve bir süvari sahra topçu bataryasıyla takviyeli süvari alayının, Sundurlu'da toplanarak Çivril doğrultusunda taarruza geçmesi istenmiştir. Bu plana göre; Kılıçarslan doğrultusunda ilerleyen bir topçu bataryası ile takviyeli 14. Süvari Tümeni'nin bir alayının, 17 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetiyle ateş muharebesine başladığı bilgisi verilmiştir. Ahat köyü doğrultusunda ilerleyen 14. Süvari Tümeni'nin asıl taarruz grubunun, Ahat köyü gerisindeki hakim tepeleri tuttuğu ve buradan yaptırdığı keşiflerde, Yunan kuvvetinin Ahat köyü kuzeyindeki tahkimatı ile bir piyade bölüğünün ve bunun gerisinde de bir alayının bulunduğu tespit edilmiştir¹⁶¹⁰.

5. Süvari Kolordu karargâhının Sütlaç güneyinde olduğu tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ile 1. ve 2. Adana Alaylarının; Ceviz Boğazı - Ahat köyü güneyindeki tepeler - Işıklı Gölü - Sundurlu - Çıtlak - Çal - Ortaköy hattını örtmek suretiyle bu istikametlerden Sandıklı ve Dinar'a gelen yolları ve demir yolunu emniyet altında bulundurmakla görevlendirildiği söylenmiştir. 22 Ekim 1921 tarihinde Yunan kuvvetinin özellikle Çivril'den Dinar doğrultusunda yöneltebileceği taarruza karşı ise, 1. Ordu Komutanlığınca aldırılan yeni düzene göre; 14. Süvari Tümeni'nin emrinde olan bir alay kuvvetinin de Kuruçay Vadisi'ne inen

¹⁶⁰⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 24-25.

¹⁶⁰⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 76.

¹⁶¹⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 77.

istikametleri kapamak üzere Ceviz Boğazı'ndaki Yanıkören civarında bulunduğu söylenmiştir¹⁶¹¹.

23 Ekim 1921 tarihinde Fahrettin Paşa'nın komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun, 2., 3., ve 14. Süvari Tümenlerinden oluştuğu ifade edilmiştir. Her süvari tümeninin den üçer bölüklü, üç veya dört süvari alayı ile iki veya beş toptan meydana geldiği belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin 1.340 tüfek mevcudu olduğu ifade edilmiştir¹⁶¹².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının 28 Ekim 1921 tarihinde 2., 3., 14. Süvari Tümenlerine çektiği telgraf, her muharebeden sonra verilmesi gereken zayıat ve sarfiyat cetvellerinden başka birliğin ikmal ve zayıatını araştırma ve takip edebilmesinin gerekli olduğu söylenmiştir. Bunların her ayın 13 ve 21'inde kolorduda bulunacak şekilde ayrı ayrı düzenlenip gönderilmesi istenmiştir¹⁶¹³.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 28 Ekim 1921 tarihinde 2., 3. ve 14. Süvari Tümenlerine çektiği telgrafta, Sakarya harekatı esnasında 13 Ağustos 1921 tarihlerindeki tümenlerin subay, asker, tüfek, makineli tüfek, top, cephane vs. nakliye demirbaşları ile toplam iaşe malzemelerinin cetvelle düzenlenerek gönderilmesini emretmiştir¹⁶¹⁴.

Batı Cephesi Komutanlığının 31 Ekim 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği telgrafta, Yunan kuvvetinin Çivril'den Dinar istikametine bir taarruzu üzerine 1. Ordu Komutanlığının 5. Süvari Kolordusu'na görev verdiği ifade edilmiştir. Bu görevde; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. Süvari Tümeni'nden bir alayını başarılı bir şekilde Cevizli Boğazı civarındaki 14. Süvari Tümeni'ne bağlandığı izah edilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 6. Tümen ile sıkı irtibatla bulunarak icabında bu tümen komutanlığının emrine gireceği vurgulanmıştır¹⁶¹⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının Dinar'dan Ekim 1921 tarihinde 2., 3. ve 14. Süvari Tümen Komutanlıklarına çektiği telgrafta; genel kuvvet ve zayıat defterlerinin 5. Süvari Kolordu Komutanlığına iletilirken, defterin düzenlenip gönderilmesini istemiştir¹⁶¹⁶.

¹⁶¹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 82.

¹⁶¹² Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 148-149.

¹⁶¹³ ATASE Arşivi, K:1339, D:176db.

¹⁶¹⁴ ATASE Arşivi, K:1339, D:176dd.

¹⁶¹⁵ ATASE Arşivi, K:1149, D:170ac.

¹⁶¹⁶ ATASE Arşivi, K:1339, D:176dc.

Batı Cephesi Komutanlığının 6 Kasım 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 71 numaralı Cephe emrinde; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Ceviz Boğaz'ında olduğu vurgulanmıştır¹⁶¹⁷.

14. Süvari Tümen Komutanlığı 6 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordu Komutanlığına yazdığı yazıda; 14. Süvari Tümen birliğinin Sakarya - Afyonkarahisar Muharebesi'ndeki zayıat sarfiyat cetvelini sunmuştur. Cetvelde subaylardan 2'sinin yaralı 2'sinin firar olmak üzere 4 zayıat verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca er olarak 32 yaralı, 15 şehit, 12 esir, 29 kayıp, 366 firar, 88'inin de hastanede olmak üzere toplam 542 kişi olduğu belirtilmiştir¹⁶¹⁸.

7 Kasım 1921 tarihinde 5. Süvari Kolordusu ve bu kolordu kuruluşundaki 2., 3., 14. Süvari Tümenleri ve bu tümenlerin alaylarının karargâhlarının Kasım - Aralık 1921 yılına ait cephaneye ve silah kuvveleri ve zayıat çizelgelerine ait cetveller mevcuttur. Bunlarından bir kısmı aşağıda ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı Dinar'dan 7 Kasım 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına yazdığı yazıda, Mürettep Tümen'e gönderilen; Adana Alayı'nda 397 Alman, 18 Fransız, 66 Rus, 36 Karapine, 88 Bulgar, 2 Yunan, 6 İngiliz tüfek ile 3 Fransız Otomatik vardır. 22.770 Alman, 2.410 Fransız, 2.470 Rus, 3.105 Karapine, 100 Yunan, 300 İngiliz fişek mevcuttur. 2. Adana Alayı'nda 38 Osmanlı mavzer, 309 Alman, 137 Muaddel Rus, 10 Fransız ile 2 Osmanlı Muaddel Maksim, 1 Fransız otomatik, 6 mavzer, 14 kasatura, 12 el bombası, 24 İngiliz el bombası, 240 Fransız el bombası vardır. 11.150 Osmanlı, 16.233 Alman, 2.950 Fransız fişegi mevcuttur. 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen'in 2. Alayı'na bağlı 3 taburu olan cebel muzahavet taburunda 68 Muaddel Alman, 67 Muaddel Rus, 1 muaddel martin, 10 hamî Rus, 35 İngiliz, 1 İtalyan, 5 Yunan, 5 Bulgar, 2 Fransız, 2 Japon silahı, 23 kasatura, 4 el bombası vardır. 10.749 Alman, 566 İngiliz, 113 Yunan, 10 Bulgar cephanesi olduğu, 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen, 1. Alay, 3 tabur olan Denizli Müzaheret taburunda: 329 Alman, 185 muaddel Rus, 65 Osmanlı mavzer, 21 hafif Rus, 33 İngiliz, 2 Fransız, 22 İtalyan, 27 Yunan, 67 Gazze, 10 Bulgar, 1 Amerika, 2 Avusturya silahı, 1.934 Alman, 2.424 Osmanlı, 470 martine, 1.573 İngiliz, 136 Fransız, 479 İtalyan, 680 Yunan, 2.750 Gazze, 218 Bulgar, 40 Avusturya, vardır. 7 Kasım 1921 tarihinde Mürettep Tümen

¹⁶¹⁷ Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 254-256.

¹⁶¹⁸ ATASE Arşivi, K:1339, D:176ed.; ATASE Arşivi, K:1339, D:176ee.

Süvari Bölüğünde 77 Alman, 30 Rus, 8 İngiliz, 5.000 Alman, 160 İngiliz, 1.000 Osmanlı Fişegi vardır¹⁶¹⁹.

14. Süvari Tümeni'ne ait 13 Kasım 1921 tarihindeki silah cephanesi cetvel şeklinde mevcuttur. 14. Süvari Tümeni'nin toplam silahının 1.624, makineli tüfek sayısının 14 ve cephanesinin de 60.270 adet olduğu bildirilmiştir¹⁶²⁰.

21 Kasım 1921 tarihinde bir kısım Yunan kuvveti, 20 Ekim 1921 tarihinde Şeyhelvan Dağı doğrultusunda taarruza geçmiş ve dağ kesimini ele geçince, buradaki Türk birlikleri de Menderes Nehri'nin güneyine çekilmek zorunda kalmıştır. 5. Süvari Kolordusu emrindeki beş taburlu 14. Piyade Tümeniyle Menderes dirseğinde, Şeyhelvan Dağı kesimini ele geçirerek burada bir köprübaşı kurulması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 21 Kasım 1921 gecesi harekete geçen 14. Piyade Tümeni'nin dört taburu, Menderes dirseğinde, Menderes Nehri'nin dört noktadan baskınla geçerek taarruza başlamıştır. Bu kesimi savunan ve iki bölük tahmin edilen Yunan kuvveti geri çekilmek zorunda kalmıştır. Türk birlikleri, gündüz taarruzlarına devam etmişler ve Şeyhelvan Dağı doğusuna kadar Çal doğusundaki Menderes dirseğini ele geçirmişlerdir. Bu sırada Çivril'deki 1. Yunan Alayı'nın bir taburu ile 7. Yunan Alayı birlikleri, Emirali doğrultusunda harekete geçirilmiştir. 21 Kasım 1921 tarihinden beri süregelen Şeyhelvan Dağı Muharebeleri sonunda Yunan birlikleri Sarıbeyli - Gömce - Ekse - Bekilli güneyi ve batıya uzantısı hattında yerleşmiştir. Türk birlikleri de Zeyve - Süller - Emirali ve uzantısı hattında savunma düzeni almıştır. 14. Süvari Tümeni'nin birlikleri ise nehir güneyinde, mevziin iki kanadında, gerektiğinde nehri geçecek şekilde düzen almışlardır. Bu tümen doğu kesimde mevzilenen bir topçu bataryası ile nehir kuzeyinde harekâta bulunan Türk birliklerini desteklemiştir¹⁶²¹.

21 Kasım 1921 tarihinde Çal köprübaşı Muharebelerinden sonra 1. Ordu Komutanlığı tarafından Çal doğusundaki Menderes dirseğinin kesin olarak savunulması için tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler; 14. Süvari Tümeni'ni, bütün imkanlarıyla 14. Piyade Tümeni'ne yardım etmesi istenmiştir¹⁶²².

¹⁶¹⁹ ATASE Arşivi, K:1341, D:4.

¹⁶²⁰ ATASE Arşivi, K:1341, D:4ak.

¹⁶²¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 90-91.

¹⁶²² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 92-93.

İstanbul'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı 15 Aralık 1921 tarihinde İngiliz Savaş Bakanlığı'na gönderdiği gizli yazıda; 26 Kasım 1921 tarihine ait genelkurmay haritasını getirdiğini ve buna dayanarak 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 2. ve 3. Süvari Tümenlerinin ve yeni kurulan 14. Piyade Tümeni'nin 5. Süvari Kolordu karargâhı ile Dinar'da olduğu ifade edilmiştir¹⁶²³.

26 Kasım 1921 tarihinde Bolvadin'de bulunan 1. Ordu Komutanlığı tarafından gönderilen 1054 numaralı Ordu emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin Sütlaç ile Polatlı arasında toplu bulunacağı söylenmiştir. Keçiborlu'daki alayın da buraya gönderileceği bildirilmiştir. Yalnız, bu tümenden bir alayın Işıklı Gölü doğusundaki mıntıkaya görevlendirilmesi uygun olacağı düşünülmüştür. 14. Piyade Tümeni'nin büyük kısmıyla Şeyhelvan Dağı köprübaşında bulunmasının münasip olacağı dile getirilmiştir¹⁶²⁴.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa, Bolvadin'den 1 Aralık 1921 tarihindeki gönderdiği ordu emrinde, 5. Süvari Kolordusu'nun üç numaralı Ordu emrindeki vazifesine devam edeceğini, 14. Süvari Tümeni'nin Şadem ve güneydeki mıntıkada yedekte bulunmasını uygun bulmuştur¹⁶²⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının Dinar'dan 3 Aralık 1921 tarihinde Dinar Menzil Müfettişliği'ne gönderdiği yazıda; 14. Süvari Tümeni'nin 4 Aralık 1921 akşamı Dinar'a gideceği bildirilmiştir. 4/5 Aralık 1921 gecesini Dinar civarındaki köylerde geçireceği belirtilmiştir¹⁶²⁶.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa, 24 Aralık 1921 tarihinde Çal dirseğindeki mevzileri kontrol etmiştir. 14. Süvari Tümeni'ni teftiş etmiştir. 25 Aralık 1921 tarihinde ise 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin yaptığı manevraları izlemiştir. Ayrıca 29 Aralık 1921 tarihinde ise süvari birliklerinin cephe gerisine çekilip yeniden eğitilmelerini 1562 numaralı yazı ile istenmiştir¹⁶²⁷.

¹⁶²³ Sonyel, *a.g.e.*, s. 220.

¹⁶²⁴ Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 275-277.

¹⁶²⁵ Sabis, *a.g.e.*, C. 5, ss. 295-297.

¹⁶²⁶ ATASE Arşivi, K:1637, D:33.

¹⁶²⁷ Koç, *a.g.e.*, ss. 38-39.

3.2. OCAK-MART 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 1922 yılının ocak ayı başında Çal'daki Menderes Nehri dirseği doğu kesiminde bulunan 14. Süvari Tümeni'nin Çardak bölgesinde olduğunu belirtmiştir¹⁶²⁸.

1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın, 21 Şubat 1922 tarihindeki 8 numaralı ordu emrinde; 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Köşk - Beyşehir Gölü kenarı mıntıkasında konaklayacakları ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun, o taraftaki yolları ve menzil hatlarını ıslah, talim ve terbiyeye devam edeceği dile getirilmiştir¹⁶²⁹.

20 - 25 Şubat 1922 tarihinden itibaren Dinar bölgesinden Şarkikaraağaç - Kızıldağ güneydoğusunda Köçeri ve Beyşehir Gölü doğu kıyısı bölgesine hareket ettirilen 5. Süvari Kolordusu 2. Süvari Tümeniyle 1922 yılının şubat ayı sonunda Karaağaç'a gelerek konuşlanmıştır. Bunu takiben 14. Süvari Tümeni de 1 Mart 1922 tarihinde Kızıldağ güneydoğusu - Köçeri - Görünmez - Köşk - Kireli bölgesine ulaşmış olacaktır. 4 Mart 1922 tarihinde Apa'da bulunan 5. Süvari Kolordusu karargâhı, Şarkikaraağaç'a hareket etmiştir¹⁶³⁰.

Batı Cephesi Komutanlığının 7 Mart 1922 tarihinde 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 84 numaralı cephe emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin, 1. Ordu Komutanlığı emrinde kalacağı emredilmiştir¹⁶³¹.

5. Süvari Kolordusu'nun Sandıklı bölgesinde kontrolü elde tutması, Yunanlıların daha güneye inmelerini engellemiş, buldukları mevzilerde kalmalarını ve elde tuttıkları yerlerde savunma tedbiri almalarını zorunlu hale getirmiştir. 5. Süvari Kolordusu, bulunduğu yerlerde Yunan Ordusu'na karşı yıpratma ve şaşırtma hareketlerini devamlı surette sürdürerek, Yunan Ordusu'nun daha ileri hatta ilerlemesine engel olmuştur. 1. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın, 8 Mart 1922 tarihli emriyle 5. Süvari Kolordusu'nun Ilgın mıntikasına hareketle Batı Cephesi emrine girmesi istenmiştir¹⁶³². 2. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu karargâhı 9 Mart 1922 tarihi itibariyle Ilgın'a konuşlandırılmaya karar verilmiştir. Böylece 5. Süvari Kolordusu 1922 yılı baharında

¹⁶²⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 118.

¹⁶²⁹ Sabis, *a.g.e.*, C. 6, ss. 38-43.

¹⁶³⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 132.; Koç, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁶³¹ Sabis, *a.g.e.*, C. 6, s. 70.

¹⁶³² Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 208.

İlgın mıntkasına yerleştirilmiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenlerle İlgın'a gelen 5. Süvari Kolordusu'na daha sonra 1. Süvari Tümeni de katılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nin Akşehir Menzili'nden işlerini tedarik edeceği bildirilmiştir¹⁶³³.

Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'ndeki tertiplenmesinde Yunan Ordusu'nun elde ettiği bilgilere bakıldığı zaman, Yunan Ordu Komutanlığı 1922 yılının mart ayı ortalarına doğru Batı Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerini araştırmıştır. 3., 17., 24. Tümenler ve 1. Süvari Tümeni'nden ibaret olduğu sanılan kuvvetleriyle Akşehir dolaylarında olduğu düşünülmüştür. 1. Ordu'nun karargâhıyla Çay'da bulunduğu ve 1. ve 5. Kolordu ile Akarçay güneyinde konuşlandığı tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu karargâhıyla Dinar'da, ayrıca 2., 3. ve 14. Süvari Tümenleri ve 16. ve 14. Piyade Tümenleri ile diğer birçok birliklerden meydana geldiği düşünülmüştür. 5. Süvari Kolordusu'nun iki piyade, bir süvari tümeni ve bazı birlikleriyle birinci hatta, iki süvari tümeninin de yedekte olduğu ifade edilmiştir¹⁶³⁴.

1 - 25 Mart 1922 tarihleri arasında cephe durumunda ve Güney kesiminde bazı değişiklikler yapılmıştır. Batı Cephesi Komutanlığının 19 Kasım 1921 tarihinde ordunun kuruluşu 1922 yılının şubat ayına kadar genellikle aynen muhafaza edilmiştir. Bu ay içerisinde yapılan bir değişiklik ile doğrudan doğruya Batı Cephesi Komutanlığına bağlı bulunan 3. Kolordu ve 22 Mart 1922 tarihinde Başkomutanlık emriyle oluşturulan 6. Kolordu (16., 17. Tümenler), 2. Ordu Komutanlığına eklenmiştir. 1. Ordu kuruluşundaki 5. Süvari Kolordusu da Batı Cephesi Komutanlığına bağlanmışlardır. Bu durumun Temmuz 1922 yılına kadar muhafaza edildiği anlaşılmaktadır. Kurulmuşta yapılan bu değişiklikten başka alınan düzenlerde de bazı değişiklikler olmuştur. Şöyle ki; Apa'da bulunan 5. Süvari Kolordusu karargâhı 4 Mart 1922 tarihinde Şarkikaraağaç'a hareket ettirilmiştir. 20 - 25 Şubat 1922 tarihleri arasında Dinar bölgesinden Şarkikaraağaç bölgesine harekete geçmiş bulunan 2. ve 14. Süvari Tümeni'nden 14. Süvari Tümeni 1 Mart 1922 tarihinde Kızıldağ güneydoğusu - Köçeri ve Beyşehir Gölü'nün doğu kıyısı bölgesine yerleştirilmiştir¹⁶³⁵.

¹⁶³³ ATASE Arşivi, K:1642, D:72.; Altay, *a.g.e.*, 1925, ss. 24-25.

¹⁶³⁴ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 150.

¹⁶³⁵ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 141.

3.3. NİSAN-TEMMUZ 1922 HAREKÂTI

1 Nisan 1922 tarihinde Fahrettin Paşa komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun Kurmay Başkanı Kurmay Binbaşı Kurtcebe (Noyan), Harekât Şube Müdürü Yüzbaşı Şükrü (Sökmensüer) Bey olmuştur. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı, 14. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Suphi (Kula) Bey'dir. 5. Süvari Kolordusu'nun personel ve silah durumu ise şöyledir: 550 subay, 9.900 er, 9.480 hayvan, 6.450 tüfek, 48 makineli tüfek, 4.800 kılıç, 620 bomba, 16 toptan meydana gelmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı ayrıca seyyar hastane, hayvan hastanesi ve nakliye kollarından oluşmuştur¹⁶³⁶.

Türk Ordusu'nun ordu teşkilatında yapılan bazı değişiklikler üzerine Yunan Ordusu'nun aldıkları karşı tedbirlere gelinecek olunursa, Yunan kuvvetinin 1922 yılının Nisan ayı başında Batı Cephesi'nde bulunan Türk kuvvetlerinin durumu ile ilgili olarak aldıkları haberlere göre; Akarçay'ın güneyi, güneybatısı ve Afyonkarahisar doğusundan kuzey kesime (Akarçay kuzeyine) önemli sayıda Türk Ordusu'nun kuvvet yedeklerinin geçirildiği söylenmiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin, Akşehir doğusuna hareket ettikleri bilgisi verilmiştir. Kuzey Grubu karşısındaki kuvvetlerin ise 1. Ordu karargâhının Çay'da, komutanının Tuğgeneral Ali İhsan Paşa olduğu dile getirilmiştir. 1. Ordu'nun, 5. Süvari Kolordusu, Bağımsız 6., 14. Piyade Tümenleri, 3. Süvari Tümeni ve bir süvari tugayı ile bazı kuvvetlerden kurulduğu bildirilmiştir. Güney Grubu'nun karşısındaki Türk kuvvetlerinin de 5. Süvari Kolordusu karargâhının Akşehir'de, komutanın da Fahrettin Paşa olduğu ifade edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 14. Süvari Tümeniyle Akşehir'de bulunduğu söylenmiştir¹⁶³⁷.

5. Süvari Kolordusu yağmur yağmazsa 12 Nisan 1922 tarihinde 1. ve 2. Süvari Tümenleri arasında yapılacak kolordu manevrası hakkında verilen talimatta; 14. Süvari Tümeni'nin kırmızı takım olduğu ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı, Mehmet Suphi Bey, 3. Süvari Alay Komutanı Yarbay Ahmet Ferit Bey (6 hafif, 4 ağır makineli tüfek), 5. Süvari Alay Komutanı Yüzbaşı Esat Bey (6 hafif 4 ağır makineli tüfek), 34. Süvari Alay Komutanı Binbaşı İbrahim Bey (3 hafif, 4 ağır makineli tüfek), 54. Süvari Alay Komutanı Binbaşı Hamit Bey (6 hafif, 4 ağır makineli tüfek) olarak belirtilmiştir¹⁶³⁸.

¹⁶³⁶ Altay, *a.g.e.*, 1970, ss. 318-319.; Türkmen, *a.g.m.*, 2004, s. 213.

¹⁶³⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 1, ss. 163, 166-167.

¹⁶³⁸ ATASE Arşivi, K: 1778, D:1af., ATASE Arşivi, K: 1778, D:1ag.

17 Nisan 1922 tarihinde Konya Vali Vekili Abdulhalik (Renda) Bey, Akşehir'e gelmiştir. 17 Nisan 1922 tarihinde öğleden sonra İsmet Paşa ile birlikte Ilgın'daki 5. Süvari Komutanı Fahrettin Paşa'nın yanına gitmişlerdir. Akşam yemeğinden sonra trenle Akşehir'e dönmüşlerdir¹⁶³⁹.

1922 yılının Mayıs ayındaki genel durumuna bakılacak olunursa 5. Süvari Kolordusu karargâhıyla Ilgın'da; 1., 2. ve 14. Süvari Tümeniyle İlyaslar - Gedil - Gürneş - Azari - Erdoğan - Tuzlukça - Karahisarlı - Kadınhan - Köylütolu bölgesinde olduğu tespit edilmiştir¹⁶⁴⁰.

26 Haziran 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 14. Süvari Tümeni'ne bağlı 54. Süvari Alayı'nı teftiş etmiştir. 28 Temmuz 1922 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin de Hallaç - Mahmut - Dadak - Kocatepe bölgesine gönderildiği vurgulanmıştır¹⁶⁴¹. 1 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni Doğanhisar'da konuşlanmıştır¹⁶⁴².

Genelkurmay Başkanlığı tarafından 27 Temmuz 1922 tarihli harp raporunda; Han mıntıkasında Çomaklıbaba batısındaki Yapıldak'ın 10 km batısında baskınlar yapıldığı ve ormanlarında yanmakta olduğu gözlemlenmiştir. Afyonkarahisar mıntıkasında Afyonkarahisar doğusunda Yunan kuvvetinin tahkimatına devam ettiği bildirilmiştir. Afyonkarahisar güneyinde, Deper güneybatısındaki ve Meşecik sırtlarında bütün tahkimatın önündeki otların yakıldığı bilgisi verilmiştir. Sandıklı mıntıkasında Işık kuzeyine Akdağ'a doğru ilerlemekte olan yangının söndürüldüğü söylenmiştir¹⁶⁴³.

Asım Gündüz'ün hatıralarında, “5. Süvari Kolordusu: Kurmay Albay Fahrettin Bey, Karargâhı Keledere'deydi. 2. ve 14. Süvari Tümenleri Sandıklı bölgesinde Ahır dağlarına doğru yürüyüşe hazır dılar. Süvarilerimize ve onların cesur bilgisi, kahraman komutanlarına zaferimiz çok şey borçludur.” cümlelerine yer verilmiştir¹⁶⁴⁴.

3.4. AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

Batı Cephesi Komutanlığının 6 Ağustos 1922 tarihli emrini 5. Süvari Kolordusu alınca 9 Ağustos 1922 tarihinden itibaren ileriye yanaşmak için bütün hazırlıkları

¹⁶³⁹ Koç, a.g.e., s. 70.

¹⁶⁴⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 1, s. 185.

¹⁶⁴¹ Koç, a.g.e., ss. 89, 100.

¹⁶⁴² Yaşar, a.g.m., s. 246.

¹⁶⁴³ BCA, 30-10-0-0/54., 354., 34-21.

¹⁶⁴⁴ Gündüz, a.g.e., s. 135.

yaptırmıştır. 17 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa; 1. ve 14. Süvari Tümenlerinin 20 Ağustos 1922 sabahı Kundallı ve Yalvaç bölgelerinde bulunmalarını emretmiştir. Bu emre göre; 5. Süvari Kolordusu, eski yerlerinden 18/19 Ağustos 1922 gecesi hareket ederek 20 Ağustos 1922 sabahı ortalık ağarmadan 14. Süvari Tümeni ile Yalvaç'a varmıştır¹⁶⁴⁵.

Batı Cephesi Komutanlığının 20 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.00'dan sonra 20/21 Ağustos 1922 tarihinde yapılacak olan konuş değişiklikleri hakkında 1., 2. Ordu Komutanlıklarına ve 5. Süvari Kolordusu'na gönderdiği 89 numaralı Cephe emrinde; 5. Süvari Kolordusuna bağlı 14. Süvari Tümeni'nin Kundallı - Aşağı Kaşıkara'da olacağı ifade edilmiştir. 21/22 Ağustos 1922 gecesi aşağıdaki gibi değişikliklerin yapılacağı belirtilmiştir: Bu değişikliklerde, 14. Süvari Tümeni'nin Karaadilli - Oynağan'a geleceği bildirilmiştir¹⁶⁴⁶.

Batı Cephesi Komutanlığının 22/23 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'dan önce 1. ve 2. Ordu Komutanlıklarına, 5. Süvari Kolordu Komutanlığına gönderdiği 90 numaralı Cephe emrinde; 5. Süvari Kolordusu'nun 22/23 Ağustos 1922 tarihinde; 14. Süvari Tümeni'nin Haydarlı - Kumullu'ya gönderileceği söylenmiştir¹⁶⁴⁷.

2. Kolordu ve 5. Süvari Kolordusu 1. Ordu emrine verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi ve 1. Ordu Komutanlıkları emirlerine uyarak 20 Ağustos 1922 akşamı tümenlerini hareket ettirmiştir. 14. Süvari Tümeni; 21 Ağustos 1922 sabahı Kundallı, 22 Ağustos 1922 sabahı Karaadilli - Oynağan, 23 Ağustos 1922 sabahı Haydarlı'ya gelmiştir. 23/24 Ağustos 1922 gecesi Haydarlı'dan hareket eden 14. Süvari Tümeni 24 Ağustos 1922 sabahı Mucul - Menteş ve 25 Ağustos 1922 sabahı Kılanıdıras - Kımık hattına varmıştır¹⁶⁴⁸.

26-30 Ağustos 1922 tarihleri arasında Batı Cephesi Komutanlığı tarafında Fahrettin Paşa idaresindeki 5. Süvari Kolordusu'na; "5. Kolordu esas olarak evvela 1. Kolordu karşısındaki düşmanın gerilerine düşecek, suretle tevcih ve tazvif olunacaktır. Bu kolordu düşman İhtiyat Grubu ve Uşak Grubu'na karşı da keşif emniyet hizmetlerini ifa edecektir." emir verilmiştir. Büyük Taarruz'dan önce 5. Süvari Kolordusu 1., 2. ve 14.

¹⁶⁴⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 36-37.

¹⁶⁴⁶ ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 15-18.

¹⁶⁴⁷ ATBD, Yıl:64, Sayı:134, ss. 395-397.

¹⁶⁴⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 38.

Süvari Tümenleri ile Akşehir - Ilgın bölgesinde konuşlanmıştır. Burada talim ve levazımını tamamlamıştır. 5. Süvari Kolordusu, yukarıdaki bahsi geçen emri alınca geceleri yürüyüp gündüzleri köylerde ve ağaçlık altlarında dinlenmek şartıyla harekete geçerek çeşitli yollardan Şuhut gelmiştir¹⁶⁴⁹.

3.4.1. 26 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu'na Alemdartepe ile Hacettepe arasında Ahır Dağlarını aşarak Sinanpaşa Ovası'na hakim olma ve 26 Ağustos 1922 sabahı 1. Kolordu karşısındaki Yunan kuvvetlerinin batı yan ve gerilerine taarruz etme, Balmahmut - Dumlupınar arasından demir yolunu tahrip etme, Döğer bölgesindeki Yunan ihtiyatlarıyla, Uşak Grubu'na karşı keşif yapma ve emniyeti alma görevi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu 25 Ağustos 1922 sabahı Sandıklı kuzey batısında Çukurca - Güdübez - Oda - Susuz - Kılındıras bölgesinde bulunmuştur. Yunan kuvvetleri Kavşaktepe ile Çiğiltepe arasındaki Ahır Dağı'nın sarp ve yolsuz kesimini boş bırakmışlardır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, önceden bu kesimde bulunmuş olan Akıncı Müfrezelerinden kılavuzlar alarak tümenlere vermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Ordu Komutanlığının taarruz emri gelmeden, 25 Ağustos 1922 akşamı, 1. Süvari Tümeni'nin Çukurca - Yürükmezarı yolu ile Çayhisar'a ilerlemesini ve 14. Süvari Tümeni'nin 1. Süvari Tümeni'ni izlemesini emretmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 1. Ordu'nun emri gereğince Ahır Dağlarını aşarak Sinanpaşa Ovası'na geçişi oldukça güç olmuştur. 25/26 Ağustos 1922 gecesi Sandıklı batısından 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle hareket eden 5. Süvari Kolordusu, kılavuzların yardımıyla karanlıkta sarp dereler, uçurumlar, ormanlar arasından geçtikten sonra 26 Ağustos 1922 sabahı kolbaşıyla boğazı geçmeyi başarmıştır¹⁶⁵⁰.

5. Süvari Kolordu karargâhı 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 00.30'da Çukurca'ya gelmiştir. Burada, 1. Süvari Tümeni'nin Yunan kuvvetine rastlamadan Ahır Dağı geçitlerinden ilerlediğini öğrenince hemen hareket etmiştir. Çoğu yerlerde 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa dahi yaya yürüyerek 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 4.30'da Yürükmezarı'na varabilmiştir. 14. Süvari Tümeni; 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.00'de yürüyüşe geçmiştir. Güdübez - Çukurca yolu dik olduğundan yürüyüş ağır olmuştur. 14. Süvari Tümeni'nin dağ topçu bataryası bile erler tarafından götürülmüştür.

¹⁶⁴⁹ Gönçer, *a.g.m.*, s. 100.

¹⁶⁵⁰ Belen; *a.g.e.*, 1970, s. 30.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 81-82.; Okulu, *a.g.t.*, s. 70.

250 metrelik dik bir yol ancak bir saatten fazla bir zamanda alınabilmiştir. Yolda 2. Yunan Tümen birlikleriyle çatışma da olmuştur. 14. Süvari Tümeni 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.30'da Yürükmezari'na vararak dinlenmeye geçmiştir¹⁶⁵¹.

1. Ordu Komutanlığı, Kocatepe'den 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 24.00 gece yarısı gönderdiği 651 numaralı harp raporunda; Yunan kuvvetinin Kırka güneyi Sinanpaşa - Ayvalı doğu sırtları hattını müdafaa etmekte olduğunu ve 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 6.00'dan sonra da iki alay piyadesini Sinanpaşa - Ayvalı hattına sürdüğünü, 5. Süvari Kolordusu tarafından da görüldüğünü belirtmiştir. Bu kuvvetin trenle Balmahmut'a çıkarıldığının tahmin edildiği ifade etmiştir¹⁶⁵².

1. Ordu Komutanlığının, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.20'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği telgrafta; 5. Süvari Kolordusu'nun da 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'dan önce 14. Süvari Tümeni'nin Tokuşlar'a geldiği ifade edilmiştir. 1. Süvari Tümeni ve 14. Süvari Tümeni'nden hattı tahrip için ileriye keşif bölükleriyle tahrip müfrezelerinin gönderildiği dile getirilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun sahra tesis istasyonuyla sahra taburunun Ahır Dağlarında mevcut yollardan geçemeyeceğine göre Güdübez'e bırakıldığı bildirilmiştir¹⁶⁵³.

Batı Cephesi Kurmay Başkanı Asım Bey'in 20 Kasım 1922 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği yazıda, 14. Süvari Tümeni'nin bir alayıyla Akçaşar köyünü işgal ettiği dile getirilmiştir¹⁶⁵⁴.

26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da 5. Süvari Kolordusu'nun 14. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhı Yürükmezari'nda konuşlanmışlardı¹⁶⁵⁵. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.30'da; 14. Süvari Tümeni'nin Tokuşlar güneyindeki koruluğa kadar ilerleyerek batıya karşı 5. Süvari Kolordusu'nun yan ve gerilerini korumasını, keşif bölüklerini demir yoluna kadar sürerek hattı birkaç yerden tahrip etmesini ve Altıntaş (Akçaşar'dan 25 km kuzeyde) doğrultusunda Yunan kuvvetinin gelip gelmediğinin keşfettirilmesini istemiştir¹⁶⁵⁶. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın amacı Yunan İhtiyat Grubu'nun

¹⁶⁵¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 83.; TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 494.

¹⁶⁵² ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 42-45.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 49-52.

¹⁶⁵³ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 27-30.; ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 43-46.

¹⁶⁵⁴ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, s. 52-56.

¹⁶⁵⁵ Büyük Taarruz'un başladığının göstergesiydi. Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 333.; TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 111.

¹⁶⁵⁶ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 111-112.

Afyonkarahisar güneyinde yardıma gelmesini engellemek ve 5. Süvari Kolordusu'nu Ayvalı - Balmahmut yönüne götürmektir. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.15'de hareket eden 14. Süvari Tümeni 5. Süvari Alayı ile Kınık ve Çobanözü köylerini işgal ederek batıya karşı tertip almıştır. Kınık'tan Tazlar doğrultusuna gönderilen keşif kolları Tazlar'dan Yunanlıların ateşiyle karşılanmıştır. 3. Süvari Alayı kuvvetli bir keşif bölüğünü, tahrip müfrezesiyle beraber, Altıntaş ve Dumlupınar doğrultularının keşfine ve demir yolunun tahribine göndermiştir. 34. Süvari Alayı; bir bölüğüyle Tokuşlar köylünü işgal etmiştir. 14. Süvari Tümeni, bölük kısmı ile Tokuşlar güneyindeki koruluğun hakim noktalarını tutmuştur. 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.15'de 5. Süvari Kolordusu'ndan 1. Ordu'ya yazılan ilk raporda 14. Süvari Tümeni'nin Tokuşlar'da olduğu bildirilmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2. ve 14. Süvari Tümenlerini kuzeye göndermek istemiştir. Fakat, 5. Süvari Kolordusu'nun batıda 2. Yunan Tümeniyle, Yunan süvari tümeninin bulunması batıya karşı uyanık ve dikkatli bulunmayı gerektirdiğinden bütün kuvvetlerinden faydalanamamıştır¹⁶⁵⁷.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de verdiği emirde; 14. Süvari Tümeni'nin bir alayını Düzağaç üzerinden Akçaşar güney tepesine sürerek tahrip müfrezelerine destek olacağını, Başkimse ile Yeldeğirmen Tepe - Olucak ve Yıldırım Kemal - Hamur doğrultularını keşfedeceğini söylemiştir. 14. Süvari Tümen Komutanlığı, 26 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.00'de 3. Süvari Alayı'nı Akçaşar güney tepelerine göndermiş, öğleden önce yolladığı keşif bölüğü ile tahrip müfrezesini bu alay emrine vererek Başkimse - Yeldeğirmen Tepe - Yıldırım Kemal doğrultularının keşfini emretmiştir. 3. Süvari Alayı Akçaşar'a vardığı zaman ilerdeki keşif bölüğü demir yolu boyunda muharebeydi. Yunan kuvvetleri demir yolu koruma birliğini takviye etmelerine ve önceden önemli yerleri çepeçevre tahkim ederek tel çitleriyle engellemelerine rağmen keşif bölüğü demir yolunu üç yerden ve Başkimse bekleme kulübesi yanındaki köprüyü tahrip ve demir yolu koruma birliğini yok etmiştir. Birlikler bölgedeki Yunan kuvvetleriyle yaptıkları muharebelerde başarılı oldukları gibi, demir yolu iki üç yerden tahrip edilerek Yunan Ordusu'nun lojistik desteğini sağladıkları en büyük ulaşım yolunu da tahrip etmişlerdir. Bu muharebede bölükten Teğmen Selahaddin ile dört er şehit, 15 er yaralanmıştır. 14. Süvari Tümen'in 3. Süvari Alayı bölgesinden başka diğer bölgelerinde bir şey olmamıştır. 14. Süvari Tümeni geceyi bir

¹⁶⁵⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 99.

alayı ile Akçaşar, bir alayı ile Kınık - Çobanözü, iki alayıyla Tokuşlar kesimlerinde geçirmiştir¹⁶⁵⁸.

26 Ağustos 1922 tarihinde 4. Kolordu Yunan kuvvetinin birinci hattını, 23. Tümen Belen Tepe'yi ele geçirmiş ve 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetinin gerisine tesir etmiştir. 15. Tümen Tınaztepe'de başarı sağlamış ancak karşı taarruz nedeniyle ancak mevziinin bir parçasının da tutunabilmiştir. 14. Süvari Tümeni de ele geçirdiği Kılıçarslan mevziini terk etmiştir. Yunan Komutanlığı, yaptığı karşı taarruzlarla Türk kuvvetlerinin taarruzun geçtiğini düşünmüştür. Yunan Ordusu, 9 tümenini trenle Afyonkarahisar'a nakletmek, Afyonkarahisar kuzeyindeki tümenlerden taburlar olarak 27 Ağustos 1922 sabahı karşı taarruzlarına devam etmek istemiştir¹⁶⁵⁹.

5. Süvari Kolordusu 26 Ağustos 1922 tarihinde Ahır Dağlarındaki gizli geçitten geçerek öğleye doğru Sinanpaşa Ovası'nda toplanmış, hemen arkasından 1. Süvari Tümeni Ayvalı, 14. Süvari Tümeni ise Düzağaç istikametine sevk edilerek Kaleciksisivrisi ile Çiğiltepe hattından atılan Yunan kuvvetinin sağ yan ve gerilerine taarruz edilerek arkadan kuşatılmıştır. Daha sonra Balmahmut - Dumlupınar arasındaki tren hattı çeşitli yerlerinden tahrip edilerek kaçan Yunan Ordusu'nun hem İzmir ile bağlantı yolları kesilmiş, hem de imha edilme yoluna gidilmiştir. Ayrıca Altıntaş - Anıtkaya - Döğer bölgesindeki Yunan İhtiyat Grubu ile Uşak Grubu'na karşı keşif ve emniyet görevlerini yerine getirmiştir¹⁶⁶⁰.

3.4.2. 27 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığı, 27 Ağustos 1922 tarihinde¹⁶⁶¹ saat 11.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığına ve 2. Ordu Komutanlığına gönderdiği akşamki harp raporunda; 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.45'ten sonra 14. Süvari Tümeni Karacaören ve Yıldırım Kemal arasındaki sırtlarda olduğu tespit edilmiştir¹⁶⁶².

27 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni; 3. Süvari Alayı ile Akçaşar'da, 5. Süvari Alayı ile Tazlar'daki Yunan kuvvetiyle temasta, büyük kısmı ile Tokuşlar'dadır. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 4.30'da 1. Ordu Komutanlığından, 5. Süvari Kolordusu'nun

¹⁶⁵⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 112-114.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 99.

¹⁶⁵⁹ Kollu, *a.g.m.*, s. 525.

¹⁶⁶⁰ Gönçer, *a.g.m.*, ss. 101-102.; Altıntaş, *a.g.e.*, 2011, ss. 313, 328.; Kaya - Kaya, *a.g.m.*, s. 27.

¹⁶⁶¹ 14. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-10.

¹⁶⁶² ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 106-114.

Kırka karşısında bağlanmayıp Yunan kuvvetinin gerilerinde faaliyetini arttırarak Yunan İhtiyat Grubu ile Dumlupınar'daki birliklerinin keşfi ve cepheye yardıma gelecek Yunan kuvvetinin geciktirilmesi emrini almıştır. Emre bağlı olarak 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, İbulak Dağı'na doğru geniş bir çevirme yapmaya karar vermiştir. Bu görevlerin Kırcaarslan doğrultusuna yürümeyle değil Akçaşar Platosu'na atlamakla yapılabileceğini düşünmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.00'de Çayhisar sırtlarından; *“Kolordu düşman gerilerine sızmak üzere; 14. Süvari Tümeni derhal Karacaviran'a hareketle Selkisaray ve Dumlupınar'dan ilerleyecek düşmana karşı Karacaviran kuzey sırtlarını tutacaktır. 2. Süvari Tümeni Düzağaç üzerinden Akçaşehir'e giderek oradaki 14. Tümen'in 3. Süvari Alayı'nı tümenine gönderecek, bir bölüğü Çayhisar'da bırakarak yolu emniyette bulunduracaktır.”* diyerek birliklerine emir vermiştir¹⁶⁶³.

14. Süvari Tümeni, büyük kısmı ile Tokuşlar'da, bir alayı Akçaşar ve bir alayı Kınık kesiminde geceyi geçirmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun emrini alınınca, Tokuşlar - Karacaören yolu ile hareket etmiştir. Karacaören - Arpalı ve Dumlupınar doğrultularına keşif kollarını sürmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.30'da büyük kısım Düzağaç'da iken Karacaören kuzeyine varan öncü 54. Süvari Alayı Güneyköy'den kuzeye ilerleyen Yunan piyadesiyle muharebeye tutuşmuştur. Kınık'daki süvari alayı da Tazlar'daki Yunanlılarla muharebe ediyordu. 14. Süvari Tümen Komutanı'nın elinde Karacaören güneyinde yalnız bir alayı kalmıştır. Tahrip müfrezesiyle giden 54. Süvari Alayı'nın 3. Bölüğü demir yolunu, bütün telgraf ve telefon hatlarını tahrip etmiştir. Tahrip işlerine köylüler de baltalarıyla katılmışlardır. Yunan Demiryol Koruma Birliklerine birçok kayıplar verdirilmiştir. Akçaşar bölgesindeki 3. Süvari Alayı, karşısındaki 150 kadar Yunan piyadesiyle muharebe etmiştir. 3. Süvari Alayı, öğle üzeri o bölgeye gelen 2. Süvari Tümeni'ne mevzilerini teslim ederek 14. Süvari Tümeni'nden aldığı emir üzerine Karacaören'e giderken 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa Bakırcık sırtlarında muharebe eden 54. Süvari Alayı'nın sağ kanadını uzatmaya göndermiştir. 54. Süvari Alayı da Kızılca doğrultusundan gelen Yunan kuvvetleriyle muharebeye tutuşmuştur. Ahmet Paşa'dan gelen ve iki topla takviyeli 1/38. Evzon Alayı'ndan bir

¹⁶⁶³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 138.

taburla bazı ufak Demiryol Koruma Müfrezeleri 14. Süvari Tümeni'ni akşama kadar oyalamıştır¹⁶⁶⁴.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de; *“Düşman 26/27 Ağustos 1922 gecesi Balmahmut'dan Ayvalı'ya, Uşak'tan Küçükköy'e kuvvet getirerek demiryol karakollarını takviye etmiştir. Resulbaba tepelerinde düşman erleri görülmüştür. 14. Süvari Tümeni Bakırcıktepe - Arpalı doğrultusunda ilerlemektedir.”* diyerek orduya telsizle rapor vermiştir. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 15.35'de, 57. Tümen aracılığıyla 5. Süvari Kolordusu'na gelen Ordu emrinde ise; *“Ordu, süvari kolordusuna verdiği görevde ısrar eder ve tümenlerin Akçaşehir'de toplanmasını uzak görür. Sinanpaşa - Ayvalı hattından Kırcaarslan - Garibce - Balmahmut hattına doğru düşmanı tazyik ederek demir yolunu birçok yerlerden tahrip edecek ve Garibce hangarına baskın fırsatı arayacaktır.”* denmiştir.¹⁶⁶⁵ 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da yazılan bu Ordu emri beş buçuk saat sonra 5. Süvari Kolordusu'na gelmiştir. Bu sırada ise durum değişmiştir. Uşak'tan Yunan süvari tümeninin gelmesini kuvvetle bekleyen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, asıl kuvvetiyle Balmahmut'a yapacağı bir harekette Yunan süvari tümenine arkasını vermekten çekinmiştir. Bu yüzden, 14. Süvari Tümeni'ni Balmahmut doğrultusuna alamamıştır. Yalnız 1. Süvari Tümeniyle Balmahmut'a ve diğer iki tümeniyle kuzeyden dolaşarak yapılacak çevirme hareketinin daha etkili olacağını hesaplamış ve Yunanlılardan önce 2. Süvari Tümeni'ni İbulak dağı geçitlerinden geçirek Afyonkarahisar - Kütahya demir yolunu kesmeye ve 14. Süvari Tümeni'ni akşama kadar batıya karşı bırakıp gece olunca onu da 2. Süvari Tümeni'nin arkasından yürütmeye karar vermiştir. Fahrettin Paşa; *“14. Süvari Tümeni güneş batıncaya kadar bulunduğu kesimi savunacak, sonra Akçaşehir - Ulucak doğrultusunda ilerleyerek Ulucak'ta benden yeni emir alacaktır. Ben akşama kadar Akçaşehirde'yim. Gece Olucak'a gideceğim.”* emrini vermiştir¹⁶⁶⁶.

1. Ordu Komutanı'nın, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.15'de yazdığı takip emri saat 18.45'de 5. Süvari Kolordu Komutanı'nın eline geçmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nu verilen emirde, hareketlerle Yunan kuvvetinin tutunmasına meydan verilmemesi, Yunan

¹⁶⁶⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 140.

¹⁶⁶⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 140.

¹⁶⁶⁶ Altay, a.g.e., 1970, s. 337.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 140-141.

kuvveti çekilişinin bozguna uğratılması görevi verilmiştir. 1. Ordu Komutanlığının bu emrini 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa harekât durumuna uygun olduğundan dolayı kendi emrinde bir değişiklik yapmamıştır. Yalnız, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da 14. Süvari Tümeni'ne Başkimse yolu ile Olucak'a gelmesini emretmiştir. Sinanpaşa'da toplanan bir Yunan alayının 27 Ağustos 1922 gecesi Düzağaç - Dumlupınar yolu ile çekileceğini düşünerek 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu'na ve telsizine rastlaması tehlikesine karşı, bunları getirmek üzere, 34. Süvari Alayı'nı Çayhisar'a göndermiş, Fahrettin Paşa ise 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 21.30'da Akçaşar'dan ve 2. Süvari Tümeni'nin peşinden, Eyice yolu ile Olucak'a hareket etmiş ve 27 Ağustos 1922 gece yarısı Olucak'a varmıştır. 14. Süvari Tümeni ise henüz gelmemiştir. 14. Süvari Tümeni harekâtında biraz gecikmiş olduğundan 27 Ağustos 1922 gecesi Başkimse'ye gelirken sağ taraftan gelen bir Yunan kolunun ateşine uğramış ve daha batıdan dolaşmak zorunda kalmış ancak sabah olduktan sonra Olucak'a varmıştır. Sabahleyin incelemelerden ve alınan keşif raporlarından Yunan kuvvetinin; 29 Ağustos 1922 gecesi Uşak demir yolunun kuzeyinden batıya doğru çekilmekte olan ve 14. Süvari Tümeni ile çatışan Yunan Ordusu'nun kollarından biri olduğu anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni'ne Akçaşar'dan geçecek şekilde hareket etmesi emredilmiştir. 14. Süvari Tümeni emri 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da almış ancak 14. Süvari Tümeni'nin toplanması zaman almıştır. Bu yüzden hareket geciktiği için ancak 27 Ağustos 1922 gece yarısından sonra Akçaşar'dan geçebilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin ilerisinde 2. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhı yürüdüğü için 14. Süvari Tümen karargâhı Başkimse'ye doğru harekete geçmiştir¹⁶⁶⁷.

1. Ordu Komutanlığı, 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 23.00'de ve 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.00'de Batı Cephesi Komutanlığına sunduğu raporda; bir Yunan taburunun Güney köyünün kuzey tepelerini tuttuğunu dile getirmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin bu Yunan kuvvetiyle muharebe ettiği belirtmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun topçu taburunun Çayhisar'a vardığını söylemiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 27 Ağustos 1922 tarihinde, mümkün olmazsa 27 Ağustos'u 28 Ağustos 1922 tarihine bağlayan gece İlbülak Dağı batısından kuzeye geçeceğini ve Afyonkarahisar - Kütahya şosesini keseceğini ifade etmiştir. Esirlerin ifadeleri ve gözetleme sonuçlarına göre; 7. Yunan

¹⁶⁶⁷ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 141-142.

Tümeni'nin 26 Ağustos 1922 tarihinde Balmahmut'a geldiğini ve 1. Yunan Tümeni'ni takviye ederek muharebeye katıldığını vurgulamıştır¹⁶⁶⁸.

Batı Cephesi Komutanlığının, 27 Ağustos 1922 akşamki durumuna göz atılacak olursa; 5. Süvari Kolordusu'nun 2. ve 14. Süvari Tümenleriyle İbulak Dağı'nı aşığı, Olucak'ı işgal ettiği, 14. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Kolordu karargâhının Olucak'ta bulunduğu tespit edilmiştir¹⁶⁶⁹.

27 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'a kadar kesin netice yeri olan 10 km'lik sahada Yunan mevziileri yarılmıştır. En sağda Afyonkarahisar'a taarruz eden 8. Tümen de başarılar elde ettiği gibi Tınaztepe'nin solundaki 14. Süvari Tümeni'de Kılınçarslan Beli'ndeki başarılarını geliştirmeye devam etmiştir¹⁶⁷⁰.

1. Süvari Tümen Komutanı Albay Mürsel Bey'in, doğu yönünde Yunan kuvvetini püskürtmeye devam edeceği ve 5. Süvari Kolordusu'nun gerisini güvence altına alacağı ifade edilmiştir. 2. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Ahmet Zeki Bey ise doğuya doğru ilerleyerek 5. Süvari Kolordusu'na öncülük etmesi istenmiştir. 25/26 Ağustos 1922 gecesi Ahır Dağlarını aşamadıkları için geride bırakılan kolordu telsizi ve kolordu Sahra Topçu Taburu, 27 Ağustos 1922 tarihinde gelerek 5. Süvari Kolordusu'na katılmıştır. 14. Süvari Tümeni, köylülerin de yardımıyla bölgesindeki demir yolu ve telefon bağlantılarını yer yer tahrip etmiştir. Bütün tümenler, takviye edilen Yunan Demiryolu Koruma Birlikleri ve sağdan soldan gelen parça parça Yunan birlikleriyle çarpışmışlardır. Güneyde 1. Ordu'nun parçaladığı cepheden geri çekilmekte olan bazı Yunan birlikleri de yollarını açabilmek için, muharebe etmeye başlamışlardır. Fahrettin Paşa, Yunan cephesinin yarıldığını, ancak 27 Ağustos 1922 akşamına doğru öğrenebilmiştir. Yunan kuvvetinin geri bölgesi büyük bir karışıklık içine düşmüştür. Uşak'taki Bağımsız Yunan Süvari Tümeni Gediz bölgesinde birliklerini cepheye sokmuş olduğundan, 27 Ağustos 1922 tarihinde bir türlü toparlanıp 5. Süvari Kolordusu'nun karşısına gelememiştir. Bazı Yunan birlikleri Türk süvarilerini durdurmaya çalışırken, bazıları da beklemedikleri bu baskın karşısında şaşırıp kalmışlardır¹⁶⁷¹.

¹⁶⁶⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 144-145.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 102.

¹⁶⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 153.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 106.

¹⁶⁷⁰ Kollu, *a.g.m.*, s. 527.

¹⁶⁷¹ Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 106-107.

Fahrettin Paşa anılarında 27 Ağustos 1922 tarihinde cephenin yarıldığını öğrendiği gün Anıtkaya bölgesinde büyük bir Yunan ordugahını tespit etmiştir. Fahrettin Paşa'ya göre bu birlikler, *“Ya ordumuzun sağ yanına saldıracaklar yahut geri çekilerek İlbülak - Dumlupınar - Toklu hattında yeni bir cephe tutacaklardır.”* demiştir. Fahrettin Paşa, Yunan karargâhına saldırmaya karar vermiş ve birliklerini bölgeye sevk etmiştir. Ancak 2. Süvari Tümeni General Nikolaos Trikoupis'e, 14. Süvari Tümeni ise General Athanasios Frangou birlikleri ile çatışmak zorunda kalmış ve yolunu şaşırıldığı için gecikmiştir. 14. Süvari Tümeni önemli bir fırsatı kaçırmıştır. Fahrettin Paşa; *“14 Süvari Tümen Komutanı bu durumu kestirebilseydi de bunların üzerine saldırıya devam etseydi. Hepsini ya esir alacak ya da kılıçtan geçirecekti... Bununla beraber etkisi yine büyük oldu. Düşman panikledi kaçtı. Trikopis kuvvetlerinden uzaklaştı, birleşemedi.”* cümlelerini sarf etmiştir. Bu olay General Athanasios Frangou anılarında ise; *“gece çarpışmasının moralini çok bozduğu ve sonra süvari diye bağrışarak kaçtıklarını, subayların gayretine rağmen paniği durduramadıklarını ancak Dumlupınar'da toplayıp düzene koyabildiğini”* şeklinde yer almıştır¹⁶⁷².

3.4.3. 28 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığı, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği harp raporunda; 14. Süvari Tümeni'nin 28 Ağustos 1922 akşamki durumu hakkında henüz bir bilginin gelmediğini söylemiştir¹⁶⁷³.

28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına bakıldığı zaman saat 2.45'de verilen ordu emri Çayhisar telefon merkezine yazdırılmışsa da kolordu ile Çayhisar arasına 27/28 Ağustos 1922 gecesi Yunan birlikleri girdiğinden emir 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya ulaşamamıştır. Esasen kolordu da aynı kararda olduğundan ordu emrinin ulaşamamasının bir etkisi olmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 27/28 Ağustos 1922 gece yarısı Olucak'a varmıştır¹⁶⁷⁴. 14. Süvari Tümeni 28 Ağustos 1922 sabahı saat 5.00'de Olucak'ta toplanmıştır. 5. Süvari Kolordu'sunun 1. Süvari Tümeni ile hiçbir bağlantısı kalmamıştır. Çayhisar'a gönderdiği 34. Süvari Alayı ile Kolordu Topçu Taburu'ndan ve telsizinden de bir bilgi almamıştır¹⁶⁷⁵.

¹⁶⁷² Altay, a.g.e., 1970, s. 337.; Okulu, a.g.t., s. 72.

¹⁶⁷³ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 125-130.

¹⁶⁷⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 172-173.

¹⁶⁷⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 173.

5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni bir bölüğünü Yeldeğirmen Tepe'ye bırakarak 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 5.00'te Olucak'ta toplanmıştır. Yunanlıların Çatkuyu'dan batıya yürüdükleri öğrenilince 5. Süvari Kolordusu emriyle 5. Süvari Alayı'nı Kozluca Tepelerine göndermiştir. 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.18'de 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'nin Olucak'ta yalnız bir bölük bırakarak Kozluca Tepelerini tutmasını ve savunmasını emretmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı bu emri almadan 5. Süvari Alay Komutanı'ndan Yunan kuvvetlerinin Kozluca Tepelerinin doğrultusuna ilerlediklerini öğrenmiş ve hareket hazırlıkları yapmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun emrini alır almaz derhal harekete geçerek 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'de Kozluca Tepelerini işgal etmiştir. Yapılan gözetlemeler sonunda 14. Süvari Tümen Komutanı 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da 5. Süvari Kolordusu'na; *“Başkimse'den batıya çekilen düşman kuvveti (1. Yunan Tümeniyle 4. Tümen'den ayrılanlardır) bir tümen fazladır ve kolbaşısı saat 9.00'da Küçükköy'den geçti. Başkimse'de ayrıca bir kuvveti toplamış bulunmaktadır. Kadımezarı kuzey sırtlarında bir alay kadar düşman süvarisi vardır. Bir tümen kuvvetindeki düşman da Yenice köyünde istirahat halindedir (9. Tümen).”* diyerek rapor yazmıştır¹⁶⁷⁶.

28 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.30'da Başkimse'den bir tümen kadar Yunan kuvvetinin (beş taburlu 23. Alay) Kozluca'ya doğru ilerlediği görülmüş, kolbaşısı Kozluca Tepe'ye 5 km mesafedeydi. 14. Süvari Tümeni bunu da 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da Olucak'ın 1 km doğusundaki tepeden 14. Süvari Tümeni'ne *“İhsaniye'den Eğret doğrultusuna bir tümen kadar Yunan kuvvetinin (13. Yunan Tümeni) ilerlemekte olduğunu, 2. Süvari Tümeni'nin Beşkarışhöyük'e gönderildiğini, 14. Süvari Tümeni'nin şimdilik bulunduğu yerde kalarak lüzumunda Beşkarışhöyük doğrultusuna çekilmesini.”* emretmiştir. 14. Süvari Tümeni bulunduğu Kozluca Tepe bölgesinde savunma tertibi almıştır. 2. Süvari Tümeni'nin Olucak'tan kuzeye gittiği görülünce 14. Süvari Tümen Komutanı Yunan kuvvetiyle temasta olan 5. Süvari Alayı'nı artçı, 54. Süvari Alayı'nı yancı bırakarak Beşkarış'a çekilmeye başlamıştır. 14. Süvari Tümeni'nin bir savunma muharebesi yapmadan erken çekilişi 5. Süvari Kolordu karargâhını ve 2. Süvari Tümeni'ni zor duruma düşürmüştür. Halbuki arazi savunmaya elverişli ve durumda

¹⁶⁷⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.

tehlikeli değildi. 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00'da Yunan kuvvetinden takviyeli 23. Yunan Alay Müfrezesi ilerleyerek Kozluca Tepelerini işgal etmiştir¹⁶⁷⁷.

Abdurrahman Özgen anılarında; *“keşif kollarımız Sinanpaşa cihetinde gelmekte olan bir takım düşman süvarisini dağıtmışlar ve (Beş kimse) civarında da bir düşman demir yolu hat muhafız kıtasını imha ederek demir yolu ile telgraf hatlarını bozdular. Bir keşif subayı da, tahrip ettikleri demir yolu balast taşlarına o günün tarihini yazarak Fahreddin Paşaya hediye etmişlerdir.”* diyerek o günü kaleme almıştır¹⁶⁷⁸.

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de 1. Ordu Komutanlığına telsizle verdiği raporda, *“Düşmanın 7. ve 9. Tümenlerden iki piyade alayı, üç süvari bölüğü bu gece (27/28 Ağustos) Balmahmut ve Çatkuyu'dan Başkimse'ye çekilmiş ve köyü yakmıştır. Bunların Dumlupınar'a çekilme emri aldıklarını 1. Tümen'in beraber olduğunu, 9. Tümen'in ancak bir kısmının muharebeye yetiştiğini esirler söylüyorlar. Bu düşman Ayvalı cihetindeki 1. Süvari Tümenimizle aramıza girmiştir. 14. Süvari Tümeni sabaha karşı (28 Ağustos 1922) Eğret civarına varmış, rastladığı düşmanı ezerek birçok otomobil ve hayli ganimet almıştır. Saat 8.00'de düşmanın muntazam ve kuvvetli bir tümeni (9. Yunan Tümeni) Döğür - İhsaniye cihetinden Eğret - Olucak doğrultusunda ilerlemeye ve diğer bir düşman kolu (12. Tümen) Çatalçeşme - Resulbaba tepesinden batıya çekilmeye başlamışlardır. Bunun 12. Tümen olması muhtemeldir. Başkimse'ye gelmiş olan iki tümen kadar kuvveti (1. Yunan Tümeni) Dumlupınar doğrultusundan yürüyüştür. Bir tümeni de (beş taburlu 23. Alay) Kozluca Tepesi'ni işgal etmiştir.”* denmiştir¹⁶⁷⁹.

1. Ordu Komutanlığı yukarıda bahsedilen raporu 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.35'de almıştır. Bu durumdan, 5. Süvari Kolordusu'nun tesirinden Yunanlılar Altıntaş şosesi boyunca ve Resulbaba Dağlarından kuzeye, sonra da Resulbaba kuzeyinden batıya döndüğü, asıl kuvvetleriyle Dumlupınar mevzilerine çekilmek ve İzmir doğrultusunu kapamak istediği orduca anlaşılmıştır. Buna karşı 1. Ordu'nun bütün kuvvetiyle Yunan kuvvetinden önce Dumlupınar mevzilerini tutarak İzmir yolunu kesmek için 28 Ağustos 1922 tarihinden itibaren Dumlupınar genel istikametine yöneltilmesi, biraz geç de olsa başarı ile yapılmıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhı ve 2. ve 14. Süvari Tümenleri Beşkarış

¹⁶⁷⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 174-177.

¹⁶⁷⁸ Özgen, a.g.e., s. 103.

¹⁶⁷⁹ Altay, a.g.e., 1970, ss. 337-340.; TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 177.

- Genişler bölgesinde 28 Ağustos 1922 tarihinde öğle vakti toplanmışlardır. 1. Ordu ile irtibatı olmayan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa dost ve düşman birlikler hakkında genel bir bilgiye sahip değildi. Fahrettin Paşa, Yunanlıların Dumlupınar hattında tutunmak istediklerini tahmin ediyordu. 1. Süvari Tümeniyle Kolordu Topçu Taburu, taşıma araçlarının hepsi Sinanpaşa Ovası'nda kalmışlardı. Elindeki kuvvetlerden 20. Süvari Alayı'nın bir topçu bataryası iş göremez bir haldeydi. 5. Süvari Kolordusu'nun elinde altı süvari alayı ile dört dağ topu kalmıştı. Cephane azalmış, iaşe köylerden temin ediliyordu. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.30'da 14. Süvari Tümeni'ni güneye karşı savunma düzeni almak üzere Genişler - Osmaniye kesimine göndermiştir¹⁶⁸⁰.

14. Süvari Tümeni 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da Osmaniye köyüne vararak güneye karşı savunma düzeni almış, 54. Süvari Alayı'nı daha güneyde bırakarak Olucak'taki Yunanlılarla teması muhafaza ve keşif görevi vermiştir. 54. Süvari Alayı da 28 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.30'da Batak - Efted - Kadımürsel - Altıntaş doğrultularına alınan raporlardan; Olucak'taki 9. Yunan Tümeni'nin daha kuzeye geçmediği, Efted - Hacıbeyli - Kadımürsel - Altıntaş köylerinde Yunan askeri bulunmadığı, yalnız Batak köyünde kuvveti tespit edilemeyen bir Yunan birliği olduğu öğrenilmiştir. Yunanlıların Rum ve Ermeni çetelerinden kurdukları sanılan 300 atlı, Cumalı köyünden Olucak doğrultusuna ilerlemek istemişse de 14. Süvari Tümeni'nin gönderdiği birlikle yapılan muharebe de geri atılmıştır¹⁶⁸¹.

28 Ağustos 1922 tarihinde, 2. Ordu Yunan mevziilerine girmiştir. Ancak, Yunan kuvvetinin gece batıya çekildiğini kestirememiştir. 1. Ordu'nun yeni emri gereği, 4. Kolordu Afyonkarahisar - Boyalı, 1. Kolordu Köprülü güneyi - Kırka, 23. Tümen Köprülü güneyinde 3. Tümen Balmahmut, 14. Süvari Tümeni de Ayvalı yakınlarına kadar sokulmuşlardı ki, Nikolaos Trikoupis'in verdiği emre göre, bu mevzilerin Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesi gerekirdi. 5. Süvari Kolordusu da Yunan kuvveti geresinde Düzağaç - Anıtkaya istikametinde hareket halindedir¹⁶⁸².

14. Süvari Tümeni, 28 Ağustos 1922 tarihinde öğle vakti 5. Süvari Kolordusu'na katılmıştır. 1. Süvari Tümeni ise henüz ortalıkta yoktur. Elindeki birliklerle

¹⁶⁸⁰ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 178-179.

¹⁶⁸¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 178-179.

¹⁶⁸² Kollu, *a.g.m.*, ss. 529-530.

Anıtkaya'daki ordugaha saldırıyı başlatmış, akşama doğru Altıntaş'a çekilmek zorunda kalmıştır. Yapılan muharebelerin sonucunda; “*düşman ayrılarak savaşa mecbur edilmek suretiyle geciktirilmiş ve Frankos kuvvetleri ile birleşmesi önlenmiş, piyadelerimiz yaklaşarak onları sarmaya başlamış... Dumlupınar'da yeni bir cephe tutmalarına imkan verilmemiştir.*”. Fahrettin Paşa 28 Ağustos 1922 tarihindeki saldırısında şehit düşen askerler için Anıtkaya yakınlarında bir anıt yaptırmıştır¹⁶⁸³.

Kısaca toparlarsak 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra geri çekilen 1. Süvari Tümeni Balmağmut istikametinde; 14. Süvari Tümeni ise bir alayı ile Karacaören kuzeyinde, bir alayı ile Tazlar'da, bir alayı ile Kızılcık güneydoğusunda akşama kadar muharebe etmiştir¹⁶⁸⁴. 27 Ağustos 1922 tarihinde öğleden sonra saat 15.30'da 5. Süvari Kolordusu'na ulaşan emir gereği 14. Süvari Tümeni Uşak'tan gelecek Yunan tümenine karşı batı yan emniyetini sağlama görevini üstlenmiştir. Fahrettin Paşa yaptığı bu manevralarla Büyük Sinanpaşa ve Afyonkarahisar ovalarındaki Yunan birliklerini iki tümenle kuzeyden çevirmeyi düşünmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.45'te takip emrinin gelmesiyle 14. Süvari Tümeni de Olucak'a varmıştır. Fahrettin Paşa uyguladığı bu taktikle, Sinanpaşa Ovası'nı Altıntaş Ovası'ndan ayıran, hakim yükselti olan İlbulak Dağı'na el atmıştır. Böylece Sinanpaşa Ovası'ndaki Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesi önlenecek, Altıntaş Ovası'ndaki kuvvetlerin de güneye inerek buradaki kuvvetlerle birleşmesi engellenecektir¹⁶⁸⁵.

28 Ağustos 1922 tarihinde akşamüzeri, 5. Süvari Kolordusu Yıldırım Kemal dolaylarında Afyonkarahisar'dan Dumlupınar'a ve Uşak'a giden yolları kesmiştir. Fahrettin Paşa, 2. Yunan Kolordusu'na baskın yapmak amacındaydı. Bu yüzden bir tümeni burada bırakarak 27/28 Ağustos 1922 gecesini, İlbulak Dağı üzerinden Anıtkaya istikametinde ilerlemeye karar vermiştir. Ancak Yarbay Suphi komutasındaki 14. Süvari Tümeni, 27 Ağustos 1922 gecesini Yunan birlikleriyle karşılaşmamak için dolambaçlı yollar takip ettiği için gerilerde kalmıştır. 14. Süvari Tümeni ise Başkimse bölgesinde Athanasios Frangou'nun kontrolündeki 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle muharebeye tutuşmuştur. Yunan kuvvetlerinin komutanı Athanasios Frangou hatıralarında, bu gece baskınının morallerini çok bozduğunu ve Türk kuvvetlerini gören askerlerinin “*Türk*

¹⁶⁸³ Altay, *a.g.e.*, 1970, s. 339.

¹⁶⁸⁴ Yaşar, *a.g.m.*, ss. 246-248.

¹⁶⁸⁵ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 26-27.

Süvarileri” diye bağırarak kaçıma başladıklarını, subayların gayretlerine rağmen paniğin önlenemediğini ve askerlerini ancak Dumlupınar’da toplamayı başardıklarını söylemiştir. Dumlupınar’a çekilen Athanasios Frangou’nun komutasındaki birlikler, Yıldırım Kemal bölgesinde bırakılan 1. Süvari Tümeniyle karşılaşmıştır. Ancak Albay Mürsel komutasındaki tümenin sayısı az geldiğinden, Athanasios Frangou’nun 1. ve 7. Yunan Tümenleriyle Albay Nikolaos Plastiras Müfrezesi, 1. Süvari Tümeni’nin çevresinden dolaşarak Dumlupınar mevziine çekilmeyi ve buradaki 2. Yunan Tümeniyle birleşerek İzmir istikametini kapatmayı başarmıştır¹⁶⁸⁶.

28 Ağustos 1922 tarihinde öğleye doğru 2. ve 14. Süvari Tümenleri Olucak bölgesinde birleşmiştir. Yeldeğirmen Tepe’den geçip Dumlupınar’a gitmeye çalışan Nikolaos Trikoupis kontrolündeki birliklerin taarruzu üzerine, bu birlikleri bir süre oyaladıktan sonra Altıntaş’a çekilmiştir. Böylece Türk süvarileri yaptıkları muharebe ve manevraları sonucunda tarihi bir rol oynamışlardır. Türk süvarilerin hareketleriyle, İlbülak Dağı’nın kuzeyinde kalan Nikolaos Trikoupis Grubu ile güneyindeki Athanasios Frangou Grubu’nun birleşmesi önlenmiştir. Akşam saatlerinden itibaren de Türk piyadeleri bu birliklerin arasında yerini almıştır. Ayrıca Fahrettin Paşa, iki tümenini Altıntaş’a çekmekle, 2. Ordu’dan önce Kütahya yolunu kapatmıştır¹⁶⁸⁷. 28 Ağustos 1922 akşamında 5. Süvari Kolordusu’nun 14. Süvari Tümeni Beşkarış - Genişler’de olduğu ifade edilmiştir¹⁶⁸⁸.

3.4.4. 29 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

1. Ordu Komutanlığının, Balmahmut’tan 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.30’dan önce Batı Cephesi ve 2. Ordu Komutanlıklarına gönderdiği sabah raporunda; 5. Süvari Kolordusu’nun 28 Ağustos 1922 tarihli raporuna göre; 7. ve 9. Yunan Tümenleri olduğu esirlerin ifadesinden anlaşılan iki tümenin 27/28 Ağustos 1922 gecesi Balmahmut - Çatkuyu’dan Başkimse’ye çekildiği ve bu köyü yaktığı vurgulanmıştır. Bunların Dumlupınar’a çekilmek emrini aldıklarını ve 13. Yunan Tümeni olması muhtemel bulunan bir tümenin de beraber olduğunu esirlerin ifadelerinden anlaşıldığı ifade edilmiştir. 14. Süvari Tümeni’nin Güzelce Tepelerini tuttuğu tespit edilmiştir¹⁶⁸⁹.

¹⁶⁸⁶ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 31-32.

¹⁶⁸⁷ Görgülü, *a.g.e.*, ss. 31-32.

¹⁶⁸⁸ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 191.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 111.

¹⁶⁸⁹ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 175-178.

1. Ordu Komutanlığının 29 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi, 2. Ordu ve 6. Tümen Komutanlıklarına çektiği akşam raporunda; 14. Süvari Tümeni'ni kuzeydoğusundan Çalköy istikametinde yürüteceği ifade edilmiştir¹⁶⁹⁰.

29 Ağustos 1922 sabahı 5. Süvari Kolordusu'nun karargâhı ile 2. Süvari Tümeni Kurtköy'de, 14. Süvari Tümeni Osmaniye'de konuşlanmıştır. 1. Süvari Tümeni ile 5. Süvari Kolordu Topçu Taburu, 14. Süvari Tümeni'nin 34. Süvari Alayı Sinanpaşa bölgesinde kaldıklarından bunlarla irtibat sağlanamamıştır. 1. Ordu Komutanlığının 28 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Komutanlığına verdiği görev, bütün kuvvetiyle Murat Dağlarını aşan yollardan Yunan kuvvetlerinin Uşak doğrultusunda çekilmelerini önlemek ve şiddetli bir takip yapabilmek için parçalanmaktan sakınmıştır. Fakat 5. Süvari Kolordusu bu emri ancak 29 Ağustos 1922 akşamı aldığından eldeki bilgilere dayanarak kendi kararı ile hareket etmek zorunda kalmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa; Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar'a çekilmek istedikleri anlaşılıyor. Oraya gidebilmek için ya 1. Ordu birlikleriyle muharebe zorunda kalacak ya da Çavdarhisar (Kütahya - Gediz şosesi üzerinde ve Kütahya'nın 35 - 40 km batısında) doğrultusuna çekilecektir. 2. Ordu birlikleri bu bölgeye yetişip kuzeyden taarruz edinceye kadar zaman kazanmak ve Yunan kuvvetlerinin Dumlupınar mevzilerine çekilmelerini önlemek lazımdır. Bunun için bütün kuvvetle güneye ilerleyerek çekilen Yunan kuvvetlerinin yanına taarruz gerekir. Eğer Yunan kuvvetleri Dumlupınar mevzilerine yerleşirlerse o zaman Murat Dağları batısından gerilerine düşülür demiş ve şöyle devam etmiştir. Yunan kuvvetlerinin Eskişehir ve Kütahya'dan trenle kuvvet getirmesi de umulduğundan bu da göz önünde bulundurulmalıdır diyerek düşüncelerini aktarmıştır. Bu bakımdan ilk iş olarak 14. Süvari Tümeni'nin Yunanlılarla teması kesmemesi istenmiştir. 14. Süvari Tümeni'nden bir bölük alınarak Beşkarış - Manastırtepe (Alatepe) doğrultusuna gönderilmiştir. Bu zamana kadar Yunan kuvvetlerinin 14. Süvari Tümeni hakkında bir bilgi alınamamıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun etkisini azaltmak üzere Yunan kuvvetlerinin bu süvari tümenini Kurtköy bölgesine göndermeleri beklenmiştir¹⁶⁹¹.

29 Ağustos 1922 sabahı saat 6.00'da Olucak doğrultusuna gönderilen keşif kollarından Kozluca Tepelerinde Yunan kuvvetinin emniyet birliklerinin bulunduğu bir tümen kadar kuvvetinin Başkimse'den batıya çekilmekte olduğu yine aynı saatte geceyi

¹⁶⁹⁰ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 188-191.

¹⁶⁹¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 219-220.

Hacıbeyli’de geçiren 2. Ordu’nun Mürettep Süvari Tümeni’nden 29 Ağustos 1922 sabahı Altıntaş - Genişler Dağı doğrultusuna yürürken 5. Süvari Kolordusu’na dair bilgi alınca yön değiştirerek Efet’e yöneldiği, Osman köyün 4 km güneyindeki sırtlardan gruplar halinde birkaç Yunan yürüyüş kolunun batıya gittiği raporlardan anlaşılmıştır¹⁶⁹². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa bu bilgiler üzerine, güneye hareket için kesin karara varmıştır. 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 7.15’de; “*Süvari Kolordusu’nun düşman yan ve gerilerine etki yapmak üzere 14. Süvari Tümeni’nin Hamurköy - Çal doğrultularına ilerleyerek Arpa Gediği - Selkisaray - Başkimse hattına karşı keşif kolları sürmesi ve trenlerin nerelere kadar işlediklerini*” emir vermiştir¹⁶⁹³. 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00’da, “*Mürettep Süvari Tümeni’ne de 2. Ordu’dan başka bir emir alıncaya kadar kolordu emrinde olduğunu*” bildirmiştir¹⁶⁹⁴.

14. Süvari Tümeni, 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emrini almış, 54. Süvari Alayı’nın keşif bölüğünü 5. Süvari Kolordu emrine bırakarak 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00’de 54. Süvari Alayı’nı Çirlek - Hamur doğrultusuna göndermiştir. 14. Süvari Tümeni’nin büyük kısmı, 5. Süvari Alayı, topçu bataryasına bağlı birlikler, 3. Süvari Alayı sırasıyla Mecidiye Çiftliği - Çalköy doğrultusuna hareket etmiştir. Mecidiye Çiftliği’nden Eydemir - Yeşilyurt doğrultusuna 5. Süvari Alayı’nın keşif bölüğü gönderilmiştir. 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.00’da Hamur kuzey sırtlarına çıkan 54. Süvari Alayı Hamur’a inmekte olan Yunan yürüyüş kollarına rastlamıştır. Çirlek güney tepelerini tutarak 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.30’da yaptığı ateş baskınıyla Yunan kolları karışmıştır. Bu kısmı mevzi aldığından bunlarla ateş muharebesine devam edilmiştir. 14. Süvari Tümeni’nin büyük kısmı 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 10.20’de Akpirin Tepelerine vardığı zaman Hamur - Selkisaray yolu üzerinde iki tümen kadar bir Yunan kuvvetinin bulunduğu, küçük bir yürüyüş kolunun Selkisaray doğrultusuna gitmekte olduğu, Mudamtepe - Selkisaray hattında birçok topçu bataryaların güneye karşı mevzilenmiş ve ateş etmekte oldukları Çalköy’ün 2 km doğusundaki dereler içinde çok miktarda ağırlıkları olduğu görülmüştür. 5. Süvari Alayı Akpirin Tepelerini işgal etmiştir. 14. Süvari Tümeni topçu bataryası mevzilenmiş ve 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.00’de ateş açmıştır. Topçu bataryasının bu ateşi çok etkili olmuştur. 3. Süvari Alayı, 5. Süvari Alayı’nın doğusundaki tepelere (Çalköy’e karşı) sürülmüştür. 29 Ağustos 1922

¹⁶⁹² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 220.; Türkmen, a.g.m., 2010, s. 122.

¹⁶⁹³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 220.

¹⁶⁹⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 220.; Türkmen, a.g.m., 2010, s. 122.

tarihinde saat 10.30'da 14. Süvari Tümeni'nin durumunu bildiren raporu ancak 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 13.15'de 5. Süvari Kolordusu'na varmıştır¹⁶⁹⁵.

14. Süvari Tümen Komutanı 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.00'de 5. Süvari Kolordusu'na yolladığı diğer bir raporda, topçu ateşinin çok etkili olduğunu, fakat cephanenin azaldığını, Yunan kuvvetinin Çalköy düzüne inmesi ihtimaline karşı atlı hücum için tertip ve tedbir alındığını, ayrıca bir Yunan tümeninin 28/29 Ağustos 1922 gecesi Aslıhanlar'dan geçerek sabaha karşı Dumlupınar'a gittiğini köylülerin söylediklerini, 29 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na önemli görevler çıkacağını tahmin ettiğinden, 2. veya Mürettep Süvari Tümenlerinden birinin Çalköy şosesiyle güneye ilerletilmesini teklif etmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı duruma hakim olduğu halde arazinin açık ve tümen cephesinin 20 km kadar uzunlukta olmasından (Alatepe - Çırlak güneyi - Akpirin Tepeleri - Yeşilyurt) Akpirin Tepelerinde yalnız altı bölüğü kalmıştır. Bu kadar az bir kuvvetle harekete geçmenin zararlı olacağını düşünerek 5. Süvari Kolordusu'na teklif yapmakta yetinmiş, hiçbir harekette bulunmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'nin raporunu alınca 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.30'da Kurtköy'den; *“Düşman Olucak üzerinden Dumlupınar'a çekilmeye devam ediyor, Çirlek - Akpirin hattında bulunan 14. Süvari Tümeni Aslıhanlar doğrultusuna ilerleyerek düşmanı şiddetle zorlayacaktır. Mürettep Süvari Tümeni hemen Çirlek'e gelerek Hamurköy doğrultusuna çekilmekte olan düşmanın yanına taarruz edecektir. Durum elverişli ise 54. Süvari Alayı 14. Süvari Tümeni'ne gönderilecektir.”* emrini vermiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Çirlek doğrultusuna giden Mürettep Süvari Tümeni'nden bir hareket görmeyince bu gecikmenin 14. Süvari Tümeni'ne de sirayet edeceğini ve fırsatın elden kaçacağını düşünerek 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.20'de 14. Süvari Tümeni'ne vakit geçmeden taarruz etmesi için; *“Dumlupınar'a çekilmekte olan düşmanın yanına şiddetle taarruz etmenizi kesin olarak istiyorum. Bu maksatla Mürettep Süvari Tümeni'ni Çirlek doğrultusuna gönderiyorum. Onu beklemeye lüzum yoktur. Ben de Mürettep Süvari Tümeni'yle geleceğim.”* emir vermiştir¹⁶⁹⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'nin yanına Akpirin Tepesi'ne gitmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin topçu bataryasının gözetleme

¹⁶⁹⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 220-223.

¹⁶⁹⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 220-223.

yerinden durumu incelemiştir. Hamur ve güneyinde birbiri arkasından parça parça Yunan birlikleri Dumlupınar doğrultusunda çekiliyorlardı. Bir kısım Yunan kuvveti Hamur civarında bir kısmı da Aslıhanlar bölgesinde kuzeye karşı savunma düzeni almış durumdaydı. Hamur güneyinden 8 - 10 kadar top güneye ateş ediyordu. Güneyden ateş eden Türk topçularının mermileri Yunan hatları içinde patlıyordu. 14. Süvari Tümen topçu bataryası da Yunan kuvvetlerine ateş etmekle birlikte mermisi azalmıştı. 14. Süvari Tümeni'nin 3. ve 5. Süvari Alayları Akpirin sırtlarına yanaşmış duruyorlardı. Çirlek kesiminde 54. Süvari Alay'la düzgün bir irtibat da yoktu. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı, ortalık kararmak üzere olduğundan cephanesi çok azalan topçuya ateş kestirmiştir. Bu işin süvari hücumu ile halledilmesinin daha uygun olacağını düşünerek 14. Süvari Tümen Komutanı'na 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 18.45'de Hamur - Küçük Aslıhanlar arasındaki sırtlarda bulunan Yunan kuvvetine taarruz etmesini emretmiştir. Kurtköy'e dönerek 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 19.30'da Batı Cephesi Komutanlığına atlı ile bir rapor göndermiştir. Raporunda Yunan kuvvetinin Hamur - Selkisaray - Dumlupınar doğrultusunda acele çekilmekte olduğunu, Aslıhanlar sırtlarının Yunan kuvveti tarafından tutulduğunu, Selkisaray ve Hamur sırtlarında yancı ve artçıları olduğunu, 14. Süvari Tümeni'nin Çalköy üzerinden bu Yunan kuvvetine taarruz etmekte olup ortalık kararınca atlı hücum yapacağını, 14. Süvari Tümen topçu bataryasının cephanesinin bittiğini, kolların henüz gelmediğini bildirmiştir. Fakat atlı ile gönderilen bu rapor Batı Cephesi karargâhına 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 8.00'de varabilmiştir¹⁶⁹⁷.

29 Ağustos 1922 tarihinde saat 22.00'de Çalköy ve Hamur kuzey tepelerinde başlayan 14. Süvari Tümeni'nin atlı gece baskınları, zaten sıkışmış olan Yunan birlikleri üzerinde beklenenden fazla yıkıcı bir tesir yapmıştır. Yunan Generali Mazarikis'in raporuna göre; bu hareket "*Yunan birliklerini pek yıldırılmış, birçok kargaşalıklara sebep olmuş, morali fazlaca sarsmıştı.*" denmiştir¹⁶⁹⁸.

29 Ağustos 1922 akşamına kadar gözetlemelerle vakit geçiren 14. Süvari Tümeni, topçu bataryasının etkili ateşinden ufak keşif kolu faaliyetinden başka bir iş yapamamıştır. Akpirin Tepelerinde 14. Süvari Tümeni yalnız 3. ve 5. Süvari Alaylarıyla (6 bölük süvari, 2 makineli tüfek bölüğü, 1 topçu bataryası) çok zayıf durumda kalmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanlığı istediği gibi, Mürettep ve 2. Süvari Tümenleri bu kesime

¹⁶⁹⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 224.

¹⁶⁹⁸ Artuç, a.g.e., 2005, s. 129.

gelseler ve taarruza katılsalardı durum daha farklılaşabilirdi. 14. Süvari Tümen Komutanlığı, 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 19.30'da; “*karşımızdaki düşman her taraftan sarılmıştır. 2. Ordu birlikleri bulunduğumuz bölgeye varmıştır. Tümenimiz şaşkın düşman saflarına saldıracak ve toplarını alacaktır. Taarruzdan sonra toplanma yeri Eydemir köyüdür. Parola 'Eydemir'dir. İşini bitiren oraya gelecektir.*” emri verilmiştir¹⁶⁹⁹. Bu emir ortalık kararırken alaylara ulaşmıştır. Doğudaki 3. Süvari Alayı, iki bölüğüyle atlı hücumla geçmiştir. 1. Bölük Komutanı Yüzbaşı Şekip, bölüğünün önünde olarak Yunan grupları içine saldırmıştır. 1.500 - 2.000 esir almıştır. Daha ilerde bulunan diğer bir Yunan grubuna toplarını da almak için saldırmış ise de ateşle karşılaşmıştır. Buna göre esir Yunanlılar Yüzbaşı Şekip'in ayırabildiği 10 erlik muhafız birliğinin elinden kaçmışlardır. Yüzbaşı Şekip ve bir kısım er şehit olmuş, bölüğün Teğmeni Rifat yaralanmıştır. Yunanlıların içinde kalan 23 erden 17'si şehit Yüzbaşı Şekip'in cesedi beraberlerinde olduğu halde, ertesi sabah alaya katılmışlardır. Çal batı sırtlarına da 5. Süvari Alayı'ndan iki bölük, aynı zamanda atlı hücum yapmış, Yunan kuvvetine 200 kayıp verdirmiştir. Çirlek güney sırtlarında bulunan 54. Süvari Alayı da Hamur kuzeybatı sırtlarına ilerleyerek dere içinde güneybatıya gitmekte olan ve kol nihayeti Kozluca Tepelerine kadar uzanan Yunan yürüyüş koluna 80 metreden, piyade ve makineli tüfek ateşi açmış Yunan kolunu dağıtmıştır. Arazi elverişli olmadığından atlı hücum yapılamamıştır. 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 23.30'a kadar muharebe eden 54. Süvari Alayı Yunanlılar karşısında keşif kolları bırakarak Çirlek köyüne çekilmiş, burada aldığı 14. Süvari Tümeni'nin emrine uyarak, oraya gelmiş bulunan 17. Yunan Süvari Bölüğü'ne mevzileri teslim edip Eydemir köyüne gitmekteyken vardığı Mecidiye köyünde tümeni bulup katılmıştır. 3. Süvari Alayı Akpirin Tepesi'nde, 5. Süvari Alayı Eydemir'de gecelediklerinden 14. Süvari Tümeni birlikleri Eydemir'de toplanamamışlardır¹⁷⁰⁰.

5. Süvari Kolordusu, 28 Ağustos 1922 sabahı baskın yaparken basılan 2. Süvari Tümeni'nin toparlanması için Altıntaş dolaylarına bırakmıştır. 14. Süvari Tümeni'ni Çalköy'ün kuzeyinde bulunan Akpirin Tepesi ve bu tepenin doğusunda yer alan Hamur çizgisine göndermiştir. 28 Ağustos 1922 akşamı verdiği emirle de; Çalköy üzerinde 28 Ağustos 1922 gecesi saldırı emri vermiştir. Bu hareket General Nikolaos Trikoupis'in

¹⁶⁹⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 223-224.

¹⁷⁰⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 224.

saat 22.00'da tek çıkış yeri olan Kızıltaş Vadisi'ne doğru başlattığı çıkış hareketine denk geldiğinden, Yunan kuvvetinin bu girişimini ertesi güne saat 11.00'e bıraktırdı. İsmet Paşa, 2. Kolordusu'nun ağır yürüyüşünü ve 5. Süvari Kolordusu'nun başarısız hareketini, 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.30'da verdiği emirle eleştirmiş ve bu komutanların hesap vermeye çekileceklerini 1. Ordu Komutanlığına bildirmiştir¹⁷⁰¹.

1. Ordu Komutanlığı 29 Ağustos 1922 akşamı kolordu ve bağımsız tümenlerden henüz akşam raporu almadığından kendi gözetlemesi ve gönderdiği irtibat subaylarından aldığı bilgilere dayanarak 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.30'da Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği raporda; "5. Kolordu sabah raporunda 14. Süvari Tümeni'ni kuzeydoğudan Çal doğrultusuna yürüteceği" söylenmiştir¹⁷⁰².

Batı Cephesi bölgesinde 29 Ağustos 1922 akşamki durumuna bakılacak olursa 1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 14. Süvari Tümeni Akpirin Tepelerinde Yunan kuvvetleriyle temasta olduğu ifade edilmiştir¹⁷⁰³.

Nikolaos Trikoupis, 29 Ağustos 1922 akşamı saat 21.00'e doğru; "Çalköy'e çekiliniz" diyerek birliklerine sözlü olarak emir vermiştir¹⁷⁰⁴. 29 Ağustos 1922 gecesi Yunan kuvvetleri Aslıhanlar ve Çalköy'e doğru çekilmişlerdir. 29 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun Kuyucak'tan 14. Süvari Tümeniyle bu çekilen Yunan birliklerine taarruz ederek karışıklıklar meydana getirmiştir. Albay Kallidopulos komutasındaki 12. Yunan Tümeni Çalköy doğrultusunda yürürken Yarbay Mehmet Suphi emrindeki 14. Süvari Tümeni'nin baskısına uğramıştır. Gece karanlığında Yunan kuvvetleri dağılmaya başlamıştır. Buna rağmen Yunan kuvvetleri geri çekilmeyi başarmıştır¹⁷⁰⁵.

Yunan Ordusu Komutanı General Nikolaos Trikoupis; Küçük Aslıhanlar yolu ile kuvvetlerini Dumlupınar mevzilerine çekeceğini ummuştur. Fakat 29 Ağustos 1922 akşamına doğru 2. Yunan Kolordu Komutanı'ndan aldığı rapordan, sağ kanatlarının çöktüğünü ve Dumlupınar yolunun tamamen kapandığını öğrenince daha kuzeydeki dağ yollarından batıya çekilmeye karar vermiş ve tümenlerinin Çalköy'de toplanmalarını emretmiştir. 29 Ağustos 1922 tarihinde saat 22.00'de tümenler Çalköy'e yürüyüşe

¹⁷⁰¹ Erikan, *a.g.e.*, s. 591.

¹⁷⁰² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 225.

¹⁷⁰³ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 239.; Türkmen, *a.g.m.*, 2010, s. 125.

¹⁷⁰⁴ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 136.

¹⁷⁰⁵ TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 495.; Artuç, *a.g.e.*, 2001, s. 450.

başlamışlar, fakat 14. Süvari Tümeni'nin kuzeyden yaptığı atlı hücumlar ve ateş baskınları yürüyüş kollarını şaşirtmiş ve dağıtmıştır. Yunan tümenleri ancak 30 Ağustos 1922 sabahı Çalköy'de toplanabilmişlerdir¹⁷⁰⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, telsizi de olmadığından 29 Ağustos 1922 tarihinde 1. Ordu'dan bir emir alamamıştır. 29 Ağustos 1922 sabahı Bulunduğu yer itibariyle Nikolaos Trikoupis kuvvetlerinin gerisindeydi ama onun karşısına çıkıp çekilmesini engelleyecek gücü de kalmamıştı. 5. Süvari Kolordusu'nun bu üç günlük savaşlar sonunda bir hayli yorulmuş, cephanesi de çok azalmıştı. Bunlardan ayrı olarak Yunan kuvvetinin Uşak bölgesindeki Yunan Bağımsız Süvari Tümeni her an karşısına çıkabilir, Eskişehir yöresindeki 3. Yunan Kolordusu'nun bazı birlikleri kuzeyden Nikolaos Trikoupis Grubu'nun yardımına gelebilirlerdi. Kısacası, 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetinin gerisinde bir sürü tehlike ile karşı karşıyaydı ve hemen hemen çaresizdi. Bu nedenlerle ne olur ne olmaz diye 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'ne, batıya çekileceğini tahmin ettiği Nikolaos Trikoupis kuvvetlerine kuzeyden taarruz ederek yollarını kesmesini emretmiştir¹⁷⁰⁷.

3.4.5. 30 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

Genelkurmay Başkanlığı'nın 30 Ağustos 1922 tarihinde¹⁷⁰⁸ saat 13.45'te Batı Cephesi Komutanlığına, 1. Ordu Komutanlığına ve 2. Ordu harp karargâhına gönderdiği emirde; 2. Ordu ve 5. Süvari Kolordusu birliklerinin karşılardaki Yunan kuvvetinin vaziyeti açıklanmıştır. Durum şu şekildedir; 5. Süvari Kolordusu'nun 30 Ağustos 1922 sabahı 14. Süvari Tümeniyle Pınarcık üzerinden Şeyhler - Saraycık mıntıkasına ilerlediği bilgisi verilmiştir. 30 Ağustos 1922 akşamı adı geçen yerde toplanması istenmiştir. 5. Süvari Kolordu karargâhının Altıntaş batısındaki Kurtköy'ünde olduğu tespit edilmiştir. 30 Ağustos 1922 gecesi Şeyhler kuzeyindeki Aslıhanlar'a gideceği ifade edilmiştir. Amacın Kızıldaş Vadisi yolunu kapatmak olduğu belirtilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun özellikle topçu cephanesinin çok azaldığı bildirilmiştir. Otomobillerle Üçhüyük - Gökçeler yolu ile Çalköy'üne yeterli miktarda topçu ve bir miktar piyade cephanesiyle peksimet gönderilmesinin gerekli olduğu bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun karşısında Aslıhanlar mıntıkasında 4. ve 9. Yunan Tümenlerinin bulunduğu bildirilmiştir. Daha doğuda da 12. ve 5. Yunan Tümenlerinin 29 Ağustos 1922 tarihinde bütün

¹⁷⁰⁶ TİH, *a.g.e.*, C. VII, s. 496.

¹⁷⁰⁷ Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 127-128.

¹⁷⁰⁸ 14. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-12.

kuvvetiyle Adem Tepesi boyunca muharebeye girdiği esirlerin ifadelerinden anlaşılmiştir¹⁷⁰⁹.

29/30 Ağustos 1922 gecesi 14. Süvari Tümeni Eydemir - Akpirin Tepesi - Mecidiye Çiftliği'nde bulunmuştur. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 6. Kolordu'nun kendi bölgesine geldiğini, Çalköy - Allıören doğrultusunda taarruz edeceğini bildirmiştir. Ordudan henüz bir emir alınmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa; *“Ordunun önceden hazırlanmış Dumlupınar mevzilerine taarruzunda 5. Süvari Kolordusu'nun görevi Yunan Ordusu'nun gerisine düşmektir. Dumlupınar mevziinin kuzey yanı Arpa Gediği'ne dayanıyordu. Daha batısında Murat dağları vardı. Bu dağ sarp ve yolsuzdu. Belli başlı geçitlerini Yunanlılar küçük müfrezelerle tutarlarsa 5. Süvari Kolordusu'nun hareketlerini durdurabilirler, kayıp da veririrlerdi. Bunun için Yunanlılar bu kesimde savunmak üzere yerleşmeden sağ ve sollarını emniyete almadan kuzeye açık bulunan geçitlerin birinden geçerek Yunan Ordusu'nun gerisine düşmek gerekmekteydi. O halde, önce Belova Gediği'ni tutmak lazımdı. Yapılacak keşiflerin sonucuna göre de 5. Süvari kolordusu'nu bugün ilerletmek uygun olurdu”* diyerek durumu düşünmüştür. Bunun için Fahrettin Paşa, 29 Ağustos 1922 saat 21.00'de; *“14. Süvari Tümeni Eydemir - Abya - Karabel yoluyla Şeyhler - Saraycık - Alıncak dolaylarına 30 Ağustos 1922 sabahı varmış olacak. Tümen karargâhı Şeyhler'de bulunacaktır. Düşmanın hareketlerimizi görmemesi için tümen, 30 Ağustos sabahı gün ağarmadan Karabel'i aşmış bulunmalıdır. Kurtköy-Tava güneyinde 14. Süvari Tümeni başlıca yolları keşfedecektir”* diyerek emir vermiştir. Süvari tümenleri, 5. Süvari Kolordu Komutanlığı emri gereğince 30 Ağustos 1922 sabahı şiddetli yağmur altında hareket etmişlerdir. 30 Ağustos 1922 öğleden sonra 14. Süvari Tümeni 3. Süvari Alayı ile Şeyhler, 5. ve 54. Süvari Alaylarıyla Yağcılar'da konuşlanmışlardır. Tümenler harekettten önce Kütahya - Altıntaş şosesiyle Aslanapa - Çavdarhisar - Yenice Armutçuk - Yağmurlar - Cebrail - Göynük - Çukurören doğrultularına keşif kollarını göndermişler, Kütahya - Gediz şosesinde Yunan kuvvetlerine rastlamamışlardır¹⁷¹⁰.

1. Ordu Komutanlığının 29 Ağustos 1922 saat 12.30'da yazılmış emri 30 Ağustos 1922 saat 11.00'de 5. Süvari Kolordu Komutanlığına gelmiştir. Bu emirde 5. Süvari Kolordusu'nun bütün kuvvetiyle ordunun sağ yanından batıya ilerleyerek Altıntaş -

¹⁷⁰⁹ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 214-215.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 273-276.

¹⁷¹⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 260-262.; Türkmen, a.g.m., 2010, ss. 133-134.

Dumlupınar ve Kütahya - Gediz yolları arasında Murat Dağlarını aşip Uşak doğrultusunda çekilen Yunan kuvvetini şiddetle takip ve önlemek görevi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 30 Ağustos 1922 tarihinde yaptığı harekâtı bu emre uygun bulunduğundan bir değişiklik yapmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 30 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de Kurtköy'den; "*Süvari Kolordusu güneye dönerek düşmanı Çukurviran batısına geçirmeden Kızıldağ deresinde yok etmek için 14. Süvari Tümeni Şeyhler'den hemen hareketle Eskioğuzlar Tepelerini (Oysu ile Saraycık arasındaki Kızılyokuş) güneye karşı işgal ve bu doğrultudan çekilen düşmanı durduracaktır. 2. Süvari Tümeni de 14. Süvari Tümeninin batısındaki Kaştakalan (Belova Gediği'nin 2 km kuzeyinde) civarında Belova Gediği'ne hakim sırtı tutarak düşmanın daha batıya çekilmek isteyen düşmanı 14. Süvari Tümeniyle beraber yok edecektir*" diyerek emir vermiştir¹⁷¹¹.

Yukarıda bahsi geçen emir atlı habercilerle tümenlere gönderilmiştir. 5. Süvari Kolordusu emrini saat 19.20'de alan 14. Süvari Tümeni Saraycık - Kaştakalan Sırtı doğrultusunu keşfetmesini, hareket için ayrı emir vereceğini bildirdiyse de başka bir emir vermemiştir. Tümen birlikleri 30/31 Ağustos 1922 gecesini buldukları durumda geçirmişlerdir. Tümenler, Çal - Tokul - Saraycık bölgelerine zamanında varmış olmalarına rağmen ve 5. Süvari Kolordusu'ndan Kızıldağ Vadisi'ni kapamaları emrini aldıkları halde 2. ve 14. Süvari Tümenleri çekilen 15. Yunan Tümeni'nden arta kalanların yancılarıyla yalnız teması muhafaza ederek dinlenmeyle geçirdiklerinden 5. Yunan Tümeni artıkları Murat Çayı Vadisi'nden batıya çekilme fırsatını bulmuşlardır¹⁷¹².

1. Ordu'ya bağlı 5. Süvari Kolordusu'nun 14. Süvari Tümeni Şeyhler - Saraycık bölgelerinde, 2. ve 14. Süvari tümenlerinin bir kısım birlikleri Belova Gediği ve Saraycık güneyinde çekilmekte olan Yunan yancıları ile temasta olduğu söylenmiştir¹⁷¹³.

29 ve 30 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, Altıntaş Kurtköy'ünde bizzat Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'dan hareketin direktifleri ile ilgili emirler almıştır. Çalköy'üne çekilen Yunan kuvvetlerine 14. Süvari Tümeni Çalköy'ü batısından hücum ederek durdurmuştur. 30 Ağustos 1922 tarihinde de saldırının şiddetini arttırmıştır. Bundan sonra Kızıldağ Vadisi'ni kapamaya ve buradan sızmayı

¹⁷¹¹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 260-262.; Türkmen, a.g.m., 2010, ss. 133-134.

¹⁷¹² TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 262.

¹⁷¹³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, s. 281.; Erikan, a.g.e., s. 592.; Özgen, a.g.e., s. 109.

başaran Yunan kuvvetinin takibi ile yakalamaya memur edilmiştir. Murat Dağlarına doğru giden Nikolaos Trikoupis ve arkadaşlarını yakalamıştır. Bundan sonra 5. Süvari Kolordusu doğruca İzmir üzerine yürüyerek bir taraftan döküntülerin peşini bırakmadığı gibi oralardaki Yunan kuvvetlerinin tahribatını da engellemeye çalışmıştır. Çalköy - Yıldırım Kemal ve Eğret muharebeleri ile Büyük Meydan Muharebesi'nde 5. Süvari Kolordusu etkili olmuştur¹⁷¹⁴.

3.4.6. 31 AĞUSTOS 1922 HAREKÂTI

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın Aslıhanlar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 3.15'de çektiği telgrafta; Yunan kuvvetinin Yeşilyurt - Saraycık - Murat Çayı istikametinde hızlıca ve kesik bir halde çekildiği söylenmiştir. Alınan esirlerin ifadesine göre buradan çekilen tümenin 1. Yunan Kolordu Komutanı General Nikolaos Trikoupis idaresinde beş tümen ile birçok ağırlıklar ve hayvan depolarının olduğu ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin Belova Gediği'ni emniyette tutmak için Saraycık Tepelerini işgal ettiği dile getirilmiştir. Bu halde bulunan Yunan kuvvetinin adı geçen gedikten geçmesinin çok önemli olduğu vurgulanmıştır. 5. Süvari Kolordusu'nun, bütün kuvvetiyle bu Yunan kuvvetine taarruz ederek ezmeye çalışacağı bilgisi verilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin Saraycık'daki Yunan kuvvetine şiddetle taarruz edeceği bildirilmiştir¹⁷¹⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanlığının Aslıhanlar köyünden 31 Ağustos 1922 tarihinde 1., 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin vaziyetleri hakkında gönderdiği telgrafta; 14. Süvari Tümeni'nin ise Çomaklar - Gökler hattına gösteriş hareketleri yapacağı ifade edilmiştir. Fahrettin Paşa'nın 31 Ağustos 1922 gecesi Gediz'de bulunacağı vurgulanmıştır¹⁷¹⁶.

1. Ordu Komutanlığının Dumlupınar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 2.00'den önce Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşamki harp raporunda; 4. Kolordu Cephesi'nde zayıf müfrezelerle muharebe meydanının temizlenmesi ve birliğin düzenlenmesiyle uğraşıldığı ifade edilmiştir. Esir edilen 2. Yunan Kolordu Levazım Başkanı, 1. ve 2. Yunan Ordu Komutanları olan General Nikolaos Trikoupis ve General Diyenis'in 30 Ağustos 1922 tarihinde Türk taarruzunun akşamüstü şiddetini azalttığı

¹⁷¹⁴ Gönçer, *a.g.m.*, s. 103.

¹⁷¹⁵ HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 277-280.

¹⁷¹⁶ ATBD, Yıl:43, Sayı:97, ss. 118-119.

sırada intihar ettiğini işitmiş olduğu söylenmiştir. Ele geçirilen top vesaire eşya çok olduğundan miktarı henüz tespit edilemediği dile getirilmiştir¹⁷¹⁷.

30 Ağustos 1922 akşamından beri 1. Ordu karargâhına gelen esirlerin miktarının bir albay, bir binbaşı olmak üzere 25 subay ve 254 er olarak tespit edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 31 Ağustos 1922 tarihinde Yunan kuvvetinin Çalköy mıntikasından kurtulup Kızıлтаş Vadisi boyunca çekilen kuvvetlerini himaye için Yunan kuvvetinin 30 Ağustos 1922 tarihinde Belova Gediği kuzeyindeki Saraycık köyünü işgal ettiği ve bunun himayesinde olarak bir kısım kuvvetini Belova Gediği'nden Murat Çayı'na geçirdiği bilgisi verilmiştir. Saraycık mıntikasında bulunan 14. Süvari Tümeni'nin bu köye taarruzla Yunan kuvvetine çok fazla kayıp verdirdiği vurgulanmıştır. Birçok ganimet ve arabanın ele geçildiği ifade edilmiştir. Alınan esirlerin çoğunluğu 4. Yunan Tümeni ve Soma Depo Alayı'ndan olduğu belirtilmiştir¹⁷¹⁸.

30/31 Ağustos 1922 gecesini 5. Süvari Kolordusu 14. Süvari Tümeniyle Şeyhler - Saraycık bölgelerinde geçirmiştir. Fakat 1. Ordu Komutanlığından gönderilen bu emir, zamanında 5. Süvari Kolordusu'na gelmediğinden, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 31 Ağustos 1922 tarihinde yapılacak harekât için tümenlerine 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.00'de; "*Düşman Keçiler - Saraycık - Murat Çayı istikametinde süratle ve gruplar hâlinde çekilmektedir. Alınan esirlerden, buradan çekilen kuvvetin 1. Kolordu Komutanı General Tripkopis idaresinde beş tümenden arta kalanları ile birçok ağırlıklar olduğu öğrenilmiştir. Düşman Belova Gediği'ni emniyet altında bulundurarak Saraycık güneyindeki tepeleri tutmuştur. Kolordumuzun bütün kuvvetiyle bu düşmana taarruz ederek ezmeye çalışacaktır. 14. Süvari Tümeni Saraycık güneyindeki düşmana şiddetle taarruz edecek*" diyerek emir vermiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa bu emri verdikten sonra, yapacağı işleri Batı Cephesi Komutanlığına 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 1.00'de telsizle bildirmiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa bu emri verdiği zaman çok rahatsız olduğundan Aslıhanlar'dan ayrılamamış, 2. Süvari Tümeni'ne Fahrettin Paşa kendi yerine 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nı göndermiştir. 14. Süvari Tümeni, 5. Süvari Alayı ile Yunanlılarla teması koruyarak 30 Ağustos 1922 gecesini Şeyhler köyünde geçirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığından taarruz emrini alınca 5. Süvari Alayı'ı cepheden ve 54. Süvari Alayı'ını da kuşatıcı bir

¹⁷¹⁷ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 248-253.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 289-296.

¹⁷¹⁸ ATBD, Yıl:64, Sayı:136, ss. 248-253.; HTVD, Yıl:16, Sayı:61, ss. 289-296.

şekilde doğudan taarruza geçirmiştir. Yunan kuvvetleri Saraycık Tepelerinde bulunan bir yabancı taburunu güneye atmışlardır. 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 11.00'de 5. Süvari Alayı Saraycık güney sırtlarını ele geçirerek bu sırtlara yerleşmiştir. Bu anda 14. Süvari Tümen Komutanı da 5. Süvari Kolordusu'nun diğer alayları ile Saraycık'a gelmiştir¹⁷¹⁹.

Yunanlıların Soma Depo Alayı'ndan silahını atarak kaçtığını ve alınan esirler arasında bulunan, 1. Yunan Kolordusu'ndan Albay Panayot Pelridis de Yunan Ordusu'nun artık hiçbir yerde tutunamayacağını söylemiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 12.30'da 14. Süvari Tümeni'nin durumunu 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin durumundan hiç memnun olmayan 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de 14. Süvari Tümeni'ne; *“Tümenimizin hareketlerinde gereken şiddeti göremiyorum. 2. Tümen nezdindeki Kolordu irtibat subayı da tümenimizin bataryasının hiç ateş etmediğini bildirdi. Alaylarımız zayıf düşman artçı ve yabancı kuvvetleri karşısında bağlanıp kalmışlardı. Saraycık kuzeyindeki tepelere çıkararak birliklerimizi toplayıp batı istikametine doğru şiddetli taarruz ediniz. Zayıf düşman birliklerinin geride kalmasının zararı yoktur. Derhal 2. Tümen'e yanaşınız. Tümenimiz bu gece Gökler köyünü geçmiş olacaktır. Göreviniz, düşmanı daima önlemektir.”* diyerek emir vermiştir. 14. Süvari Tümeni 5. Süvari Kolordusu Komutanı'ndan aldığı emir üzerine, 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da; *“Birliklerin derhal Tokul'da toplanmasını ve saat 16.30'da Gökler istikametine doğru hareket edilmesini”* diyerek birliklerine emir vermiştir. Fakat 14. Süvari Tümen birliklerinin dağılık ve bölge de ormanlık olduğundan toplanma kolay olmamıştır¹⁷²⁰.

Yukarıdaki gelişmeler yaşanırken 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 16.00'da Yunanlılar da takviye ettikleri artçı birlikleriyle direnmekte ve muharebeye devam etmekteydiler. 14. Süvari Tümeni Komutanı, 5. Süvari Kolordu Komutanlığına 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 21.00'de verdiği raporda; *“Düşmanın durumu ancak saat 17.00'de aydınlandığından bu saate düşmana taarruz edilebildiğini, gecikmenin bundan ileri geldiğini ve bataryada top başına 10 mermi kaldığından dolayı ateş ettirilmediğini”* bildirmiştir. 16. Piyade Tümeni'nin 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 20.00'de Kolbaşı ile Saraycık'a geldiğinde süvariler de Saraycık'tan ayrılıp 31 Ağustos 1922 tarihinde saat

¹⁷¹⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 18-19.

¹⁷²⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 20.

21.00'de Tokul'da toplanmışlar ve 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 22.00'de Cebrail - Gökler istikametine doğru hareket etmişlerdir. 54. Süvari Alayı öncü olarak ilerlemiştir. 14. Süvari Tümeni'nin her alayı sol yanlarını korumak için birer yancı kuvveti çıkarmıştır. 31 Ağustos 1922 tarihine kadar 1. Süvari Tümeniyle hareket eden 34. Süvari Alayı da yürüyüş başlar başlamaz 14. Süvari Tümeni'ne katılmıştır. 14. Süvari Tümeni 1 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'de Cebrail'e gelerek dinlenmeye geçmiştir¹⁷²¹.

2. Süvari Tümeni, 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 5.30'da baskın tarzında Belova Gediği'ne taarruz etmiştir. Yunanlılar çok fazla zayıat vererek parçalanıp dağılmışlar ve güneydeki dağlara kaçmışlardır. İki saat kadar süren muharebede Belova'da Yunan kuvvetlerinin yolu kesildiyse de doğudan gelen kuvvetli Yunan birliklerinin karşı taarruzları sonucu 14. Süvari Tümeni, muharebe ede ede kuzeye çekilmek mecburiyetinde kalmış ve 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 9.00'da Belova Gediği'nin 2 km kuzey sırtları ile Saraycık köyünün 5 km kadar batısındaki Kaştakalan sırtlarında savunmaya geçmiştir. Bu sırta mevzilenen tümen topçu bataryası 1 km güneyde bulunan Yunan birliklerine açıktan etkili bir ateş açmış ve durumu 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 2. Süvari Tümen Komutanı'nın ve 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı'nın raporlarını aldıktan sonra Aslıhanlar'dan 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 14.00'de; "*14. Tümen, keşif ve düşmanı arkadan takip için bir bölüğünü Acar Gediği'nin hemen batısındaki Yellice Tepesi'nde bırakacak ve Gökler - Çomaklar hattına ilerleyerek devamlı surette düşmana yandan etkili olacaktır.*" denilerek yazılı olarak birliklerine emir gönderilmiştir¹⁷²².

5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa'nın, 31 Ağustos 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığına; "*Kolordu bu gece 14. Süvari Tümeni ile de Çomaklar - Gökler hattından düşmanın yanına hareketler yapacaktır.*" denilerek rapor gönderilmiştir¹⁷²³.

Türk kuvvetlerinin 31 Ağustos 1922 tarihinde saat 24.00'daki durumuna bakılacak olursa 1. Ordu birliklerinden, 5. Süvari Kolordusu'na ait 14. Süvari Tümeni Cebrail güney istikametine hareket ederek yollarda tesadüf ettiği Yunan erlerini ve müfrezelerini temizlemekte olduğu ifade edilmiştir¹⁷²⁴.

¹⁷²¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 20.

¹⁷²² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 21-22.

¹⁷²³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 23.

¹⁷²⁴ İncedayı, a.g.e., ss. 192-193.

3.5. 1-9 EYLÜL 1922 HAREKÂTI

14. Süvari Tümeni çok sarp ve dağlık yollardan geçerek 1 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'de Cebrail köyüne gelmiştir. Bir süre dinlendikten sonra, 14. Süvari Tümeni büyük kısmıyla 1 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de hareket ederek 1 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Gökler'e, öncü olan 54. Süvari Alayı Çomaklar'a varmıştır. Gediz istikametine sürdüğü keşif kollarıyla bazı dağınık Yunan erlerine taarruzla onları esir almıştır. 14. Süvari Tümeni, Gökler'de dinlenmeye geçmiştir. 1 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'de bir alayını Gümüşlü köye göndererek, 2. Süvari Tümeniyle irtibat kurmasını emretmiştir. Görev alan alay Gökler'den hareketle bir bölüğünü Saz köy güneybatı sırtlarına sürmüştür. Bölük bu sırtlara çıkarken orman içinde iki bölük kadar Yunan kuvvetlerinin ateşiyle karşılaşmış ve muharebe başlamıştır. Alay, bütünü ile Yunan kuvvetlerine taarruz etmiştir. Bu taarruz karşısında Yunan kuvvetleri ormanlık araziden faydalanarak dağınık bir şekilde çekilmiştir. Süvari bölüğüne ateşle karşı koyan bu kuvvet; General Nikolaos Trikoupis Grubu'nun öncü taburu olarak tespit edilmiştir. Yunanlılar başlangıçtan beri, çekildikleri yerlerde halka zulüm ve işkence yapmakta ve çoğunu şehit etmekte, köy ve kasabaları da yakmaktaydılar. Buna karşılık 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa 1 Eylül 1922 tarihinde saat 11.45'te; "*Kurtarılan yerlerde Rum halka ve esirlere karşı hiçbir fenalık yapılmayarak korunmalarını*" emir yayınlamıştır. Bu emir birliklerce uygulanmıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 1 Eylül 1922 tarihinde öğlen Gediz'e geldiğinde 1. Ordu Komutanlığından henüz bir emir almamıştır. 1 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'te; "*14. Süvari Tümeni 1. Süvari Tümeni'nin ardasından Orhanlar - Yenicesu bölgesine 2 Eylül 1922 akşamı varmış olacaklardır. 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle irtibat atlı habercilerle yapılacaktır. Ben 14. Tümen'in arkasında Orhanlar'a geleceğim.*" diyerek tümenlere emir verilmiştir¹⁷²⁵.

Fahrettin Paşa yukarıdaki emri verdikten sonra, 5. Süvari Kolordusu'nun Alaşehir istikametine çabuk gelmesini isteyen 1. Ordu Komutanlığının emrini almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, tümenlerine verdiği emirler 1. Ordu Komutanlığının isteğine uygun olduğundan tertiplerinde bir değişiklik yapmamıştır. 5. Süvari Kolordusu 1 Eylül 1922 tarihinde Gediz - Simav şosesini kapatmış ve Ilıca - Çeltikçi - Altıntaş - Saz köy hattında Yunan kuvvetleriyle temasta kalarak gecelermiştir. Karşısından çekilen 5. Yunan Tümeni'nin kalıntıları önce Uşak istikametine çekilmişse de kasabanın Türk

¹⁷²⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 44-45.

kuvvetler tarafından ele geçirildiğini öğrenince Kula - Salihli istikametine yön değiştirmiştir. 5. Süvari Kolordusu 1 Eylül 1922 tarihindeki durumunu saat 19.20’de ve 23.00’de verdiği raporlarla Batı Cephesi Komutanlığına ve Ordulara bildirmiştir¹⁷²⁶.

14. Süvari Tümeni Komutanı Yarbay Mehmet Suphi Bey 1 Eylül 1922 tarihinde öğleden sonra Saz köy civarında dağınık bir şekilde çekilmekte olan Yunan birliklerine rastlayarak taarruz etmiştir. Bunlar, General Nikolaos Trikoupis’in başında bulunduğu 3. kolun öncüleriydi. Bu nedenle çekilmekte olduğu Murat Vadisi’nin kapandığını gören General Nikolaos Trikoupis, zorunlu olarak güneye dönmüştür. 5. Süvari Kolordusu, her ne kadar, çekilen Yunan kuvvetini 1 Eylül 1922 tarihinde de önleyip kuşatamamıştı ama onları batıya gitmekten alıkoymuş, darbelerle güneye atmış, hırpalamış ve geciktirmiştir. 1 Eylül 1922 akşamı hava kararırken Türk süvarileri yüzünden batıya çekilme imkanını kaybeden General Nikolaos Trikoupis, Murat Dağlarının yolsuz tepe ve vadileri arasında güney doğrultusunda kendisine bir yol bulmaya çalışmıştır. 31 Ağustos 1922 tarihinde Çukurören köyü civarında yolunu kaybedip tekrar geldiği yöne, doğruya doğru dönen 2. kola gelince: 4. ve 12. Yunan Tümen Komutanlarının idaresindeki bu grup, 31 Ağustos/1 Eylül 1922 gecesini Murat Dağlarının sarp ve yolsuz ormanları arasında dolaşarak geçirmiş ve 1 Eylül 1922 tarihinde kendilerini daha önce geçmiş oldukları Oysu köyünde bulmuşlardır. Bu sırada 2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa’ya bağlı 6. Kolordu’nun tümenleri de 5. Süvari Kolordusu’nun ardından batıya doğru yanaşma çalışmışlardır¹⁷²⁷.

1. Ordu tarafından verilen emre göre; 1 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu’nun Kızıldağ Vadisi’nden çekilmeye çalışan Yunan kuvvetini şiddetle takip etmesi, Alaşehir istikametine yönelmesi ve 3. Süvari Tümeni ile irtibatı sağlaması istenmiştir. Bu emri alamadan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa kendi emri ile tümenleri harekete geçmiş, 14. Süvari Tümeni ise Gediz istikametine ilerlemiş, Nikolaos Trikoupis Grubu’nun öncüleriyile temas sağlanınca taarruz etmiş, Yunan kuvvetleri dağınık bir şekilde geri çekilmek zorunda kalmıştır¹⁷²⁸.

1. Ordu emri gelmeden 5. Süvari Kolordusu’nun 1 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00’de verdiği emirle; 1. Süvari Tümeni 2 Eylül 1922 sabahı saat 8.00’de Çeltikçi’den Gaipler - Sofular - Orhanlar yoluyla hareket etmiş ve 21. Süvari Alayı’nı yancı olarak

¹⁷²⁶ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 44-45.

¹⁷²⁷ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 182.

¹⁷²⁸ Bal, *a.g.t.*, s. 45.

İncesu - Körkuyu - Sorgun Yaylası yoluyla yürütmüştür. 14. Süvari Tümeni de çomaklar'dan hareket ederek, aynı yolla 1. Süvari Tümeni'ni takip etmiştir. 2. Süvari Tümeni ise Gediz Vadisi'nden Uşak yolu ile ilerlemiştir. Tamir için yolda kalan 5. Süvari Kolordu Sahra topçu bataryasını beraber getirmek üzere 13. Süvari Alayı geride bırakılmıştır. 2 Eylül 1922 tarihinde saat 1.30'da verilen ordu emri 5. Süvari Kolordusu'na 2 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da gelmiştir. Emir, 5. Süvari Kolordusu'nun hareketlerine uygun olmakla beraber, 5. Süvari Kolordusu 2 Eylül 1922 tarihinde saat 10.25'te 3 Eylül 1922 harekâtı için Gediz'den ayrı bir emir vermiştir. Bu emre göre; *“Tümenler 3 Eylül sabahı Selendi ve Kula arasından Gediz Vadisi'ne inmiş olmaları ve aralıksız yürümelerini, kendisinin 2. Süvari Tümeni'ni ve Kurmay Başkanının da 14. Süvari Tümeni'ni takip edeceklerini”* bildirmiştir. 5. Süvari Kolordusu karargâhı Gediz'den hareketinden önce 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, karargâhından bir subayı Gediz Kaymakam Vekili görevi için Gediz'de bırakmıřtır¹⁷²⁹.

14. Süvari Tümeni de 2 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de tekmil birliklerini Altıntaş'ta, 3. Süvari Alayı'nı da Gümüşlü köyde toplayarak yürüyüşe geçmiş ve 2 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Abidi'ye, buradan da Gaipler - Sofular yolunu takiben 2 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00'de Yenice - Orhanlar mıntıkasına gelmiştir. Burada beş saat dinlendikten sonra hareket edeceğini 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. Yunan kuvvetleri, geçtikleri bütün köyleri yakmakta, ırz ve namusa tecavüz etmekteydiler. Bu durum karşısında halk tarafından da bunlara karşı koyma hareketleri başlamıştır. Bu durum da Emet Bucak Müdürlüğü'de 60 atlı silahlı ile Abide'ye gelip 5. Süvari Kolordusu'na katılmıştır. Sekiz yaşındaki çocuklar ve seksen yaşındaki ihtiyarlar da silaha sarılarak *“intikam”* diye haykırımışlardır. Yollarda başı kesilmiş aksakallı ihtiyarlar ve kadınlara rastlayan erler de buna şiddetli tepki etkisiyle hasıl olan nefret ve intikam duyguları komutanları tarafından güçlükle teskin edilmiřtir¹⁷³⁰.

2 Eylül 1922 akşamki durum değerlendirildiğinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni Orhanlar'da konuřlanmıřtır¹⁷³¹. Batı Cephesi Komutanlığına alınan 5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığından bir emir gelmeyince 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 1. Ordu emrine göre hareketine devam etmiştir. 5. Süvari

¹⁷²⁹ T H, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 67.

¹⁷³⁰ T H, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 68.

¹⁷³¹ İncedayı, a.g.e., s. 194.; T H, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 87-88.

Kolordusu, Yunan kuvvetinin gerilerine düşmek için, 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle Selendi istikametine yürümüştür¹⁷³².

14. Süvari Tümeni, 3 Eylül 1922 tarihinde¹⁷³³ saat 5.00'te Orhanlar'dan hareket ederek 1. Süvari Tümeni'nin gittiği kötü yoldan yürüyerek saat 12.00'de Selendi'ye gelmiştir. Uzun bir dinlenmeden sonra 3 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00'de Yukarıgüllüce (Yukarıtefen)¹⁷³⁴ - Mıdıklı dolaylarına gelip konmaya geçmiştir. Henüz Batı Cephesi Komutanlığından bir emir alınmamıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'nın bu durumda görüşü şöyle olmuştur; *“Yunanlılar Kula güney hattında veya Milne hattında savunmak isteyeceklerdir. Eğer Kula güneyinde savunmaya geçerlerse bu durumda düşmanın sol yanına bütün Kolorduyla taarruz etmek ve yahut Gediz Vadisi boyunca Adana üzerinden Salihli ovasına inerek büyük bir kuşatma ile düşmanı yok etmek. Bunu yapabilmek için 4 Eylül sabahı birliklerini toplu bulundurmak ve alınacak bilgilere göre hareket etmektir.”* denmiştir. Bu bakımdan 14. Süvari Tümeni'ne İbrahimağa doğusundaki Gediz Köprüsü kuzeyinde toplanmasını ve harekete hazır bulunmasını emretmiştir¹⁷³⁵.

5. Süvari Kolordusu; Yunan kuvvetinin gerilerine düşmek üzere, 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle Selendi istikametine yürümüştür. Bu tümenler 3 Eylül 1922 gecesini Selendi batı güneyinde Ramazanlar - Yukarıgüllüce - Seyitali muntıklarında kalmışlardır¹⁷³⁶.

14. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 7.00'de Gediz Köprüsü'ne gelmiştir. 4 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te Kula'ya girerek bir süre dinlenmiş ve sonra Gökçeören'e hareket etmiştir. 14. Süvari Tümeni 4 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00'de Gökçeören'e gelerek konmaya geçmiş ve 1. Süvari Tümeniyle irtibatı sağlamıştır. 5. Süvari Kolordu karargâhı ve bağlı birlikleri 4 Eylül 1922 gecesini Kula'da geçirmişlerdir¹⁷³⁷.

4 Eylül 1922 tarihinde Salihli bölgesinde Yunan kuvvetlerine yeterince karşı koyamayan ve elinde takviye kuvvet kalmayan 1. Süvari Tümeni, 14. Süvari Tümeni'nden takviye istemiş, bu maksatla 54. Süvari Alayı gönderilmiştir. İlerleyen

¹⁷³² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 91.

¹⁷³³ 2 ve 3 Eylül 1922 tarihindeki 14. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-15.

¹⁷³⁴ Yaygın kullanımı Yukarıtefen olmasına rağmen günümüzde Yukarıgüllüce olarak geçtiği için “Yukarıgüllüce” kullanılmıştır.

¹⁷³⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 91-92.; Bal, a.g.t., s. 47.

¹⁷³⁶ İncedayı, a.g.e., s. 197. TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 106.

¹⁷³⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 93-94, 116.; Artuç, a.g.e., 2005, s. 202.

saatlerde önemli bir hareket görülmeyince 1. Süvari Tümeni Taytan bölgesinde, 14. Süvari Tümeni ise Durasilli'de toparlanarak 4 Eylül 1922 gecesini geçirmiştir¹⁷³⁸. Batı Cephesi Komutanlığı adına Genelkurmay Başkanı Asım Paşa'nın 23 Kasım 1922 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 5 Eylül 1922 tarihli harp raporunda; Batı Cephesi karargâhınının 5/6 Eylül 1922 gecesi Eşme'de kaldığı ifade edilmiştir¹⁷³⁹.

1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı 5 Eylül 1922 tarihinde¹⁷⁴⁰ öğleden sonra Salihli'ye girerek Yunan kuvvetinin geri çekilme yollarını kesmiştir. Bu alayın Yunan kuvvetinin büyük kısmının Salihli'ye doğru çekilmekte olduğundan haberi olmamıştır. Türk alayı ağaçlar arasında zafer neşesi içinde dinlenirken, Yunan kuvvetinin taarruzuna uğramışlardır. Nikolaos Plastiras, kendi büyük kısmını, Salihli'den Ahmetli'ye yürütmeyi başarmıştır. Bu başarısızlıkta, süvari alayının, emniyet tertibi almaması kadar, 1. Süvari Tümeni büyük kısmının vaktinde yetişememesi ve 14. Süvari Tümeni'nin de geç kalmasının tesiri büyük olmuştur. Zayıf bir süvari alayı Yunan öncüsünü durdurmaya başarsa bile, geriden gelen büyük kısmı tutamazdı. İki süvari tümeninin geç kalması büyük bir fırsatın kaçmasına neden olmuştur¹⁷⁴¹.

1. Süvari Tümen Komutanı 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.40'ta 5. Süvari Kolordusu'na, 2. ve 14. Süvari Tümen Komutanlarına yazdığı raporda; “*Henüz kolbaşısı ile Durasilli'ye gelen 14. Süvari Tümeni 21. Süvari Alayı'nı da emrine alarak, sol yan ve geriden taarruz eden Yunan kollarına taarruz etmesini.*” istemiştir¹⁷⁴². 5 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da Durasilli'ye gelmiş olan 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.00'de bu raporu alınca; “*Alaşehir'den gelen düşman kuvveti kesin olarak bilinmemekle beraber önemli bir kuvvet olduğu anlaşılıyor. 1. Süvari Tümeni bütün kuvvetiyle muharebeye girmiştir, ihtiyatı bile 14. Süvari Tümeni'nden istiyor. 2. Süvari Tümeniyle hala irtibat yok. Böyle bir durumda 14. Süvari Tümeni'ni birdenbire muharebeye sokmayıp durumun biraz aydınlanmasını beklemek uygundur.*” diyerek değerlendirme yapılmıştır¹⁷⁴³.

4 Eylül 1922 gecesini Gökçeören'de geçiren 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te, önde 54. Süvari Alayı olduğu halde, 34. Süvari Alayı, Topçu, 3. ve

¹⁷³⁸ Bal, *a.g.t.*, ss. 47-48.

¹⁷³⁹ HTVD, Yıl:17, Sayı:63, ss. 31-34.; ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 8-10.

¹⁷⁴⁰ 14. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-17.

¹⁷⁴¹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126.

¹⁷⁴² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 122.

¹⁷⁴³ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122-124.

5. Süvari Alayları sırası ile Mersinli - Durasilli - Salihli yoluyla hareket etmiştir. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.30'da Durasilli'ye gelmiştir. Durasilli'de Salihli istikametinden top sesleri gelmekteydi. Bu sırada, 14. Süvari Tümen Komutanı, 1. Süvari Tümen Komutanı'nın 5 Eylül 1922 tarihinde saat 11.40'ta yazılmış raporunu almıştır. Hemen 54. Süvari Alayı'nı 1. Süvari Tümeni emrine Karacaoğlanlı'ya göndermiştir. 14. Süvari Tümeni 5 Eylül 1922 tarihinde saat 12.35'te 5. Süvari Kolordusu'nun emrini almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa bu emirde; *“14. Süvari Tümeni'nin geç kalması yüzünden 1. Süvari Tümeni'nin Salihli'de kazandığı başarıyı tamamlayamadığını”* belirtmiş ve *“kolbaşındaki alayın ivedi olarak 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmesini ve bu alay vasıtasıyla düşman hakkında esaslı bilgi edinerek Kolordu'ya bildirilmesini”* istemiştir. Ayrıca, yine 5. Süvari Kolordusu emriyle, 3. Süvari Alayı'ndan bir keşif bölüğü küçük Yunan müfrezeleri tarafından yakılmakta olan köylerin yanmasını önlemek ve keşif göreviyle 1. Süvari Tümeni'nin kuzeyindeki bölgeye göndermiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı, 1. Süvari Tümeni'nin raporundaki bilgi ve isteklere dayanarak, 54. Süvari Alayı'ndan sonra, 14. Süvari Tugay Komutanı emrindeki 34. ve 5. Süvari Alaylarını, 21. Süvari Alayı'nı takviye etmek üzere, Yenipazar istikametine göndermiştir. Kendisi 3. Süvari Alayı ve iki topçu bataryası ile Durasilli'de kalmış ve durumu 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. Yenipazar istikametine doğru giden 14. Süvari Tugay Komutanı, 34. Süvari Alayı'nı 21. Süvari Alayı'na yanaştırmıştır. 5. Süvari Alayı'nı doğu yan gerisinde yedekte bulundurmuş ve 21. Süvari Alayı'nı da emrine almıştır¹⁷⁴⁴.

1. Süvari Tümeni emrine giden 54. Süvari Alayı önce Salihli kuzeyinde yedek olarak bulundurulmuştur. Sonra, bölükleri ayrı ayrı ileriye gönderilerek alaylar arasındaki boşluklar kapatılmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin elinde yedek olarak yalnız bir bölük kalmıştır. Tümen cephesinde akşama kadar önemli bir olay olmamıştır. 5 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'dan itibaren 1. Süvari Tümeni kesiminde önemli bir Yunan kuvveti kalmadığından, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 19.10'da 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emri gereğince tümen Salihli kuzeyinde Taytan - İhsaniye - Havlı bölgesinde toplanarak geceyi orada geçirmiştir. 14. Süvari Tümeni, 5 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'da 5. Süvari Kolordusu'na verdiği raporda; *“Yeşilkavak istasyonu güneydoğusundaki düşmanın bir taburu olup, istasyona ilerlediğini, ayrıca Yunanlıların 14. Süvari Tugayla 1. Süvari Tümeni arasına girdiğini, bu şartlar altında Salihli'ye karşı zayıf bir kuvvet*

¹⁷⁴⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122-124.

bırakarak kuzeye çekilmeyi” teklif etmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, bu sıkışık durumda muharebeyi kesmeyi uygun bulmayıp araya girmek isteyen Yunan kuvvetine 14. Süvari Tugayıyla taarruz edilmesini emretmiştir. Buna rağmen, 14. Süvari Tugay Komutanı, 34. Süvari Alayı’nın 21. Süvari Alay cephesini teslim aldığı ve 54. Süvari Alayı’nın 1. Süvari Tümeni emrine gönderilmiş bulunduğunu, alayları toplayıp taarruz etmenin zamana muhtaç olduğunu ve ortalığın da kararmaya başladığını ve taarruza imkan kalmadığını düşünerek 14. Süvari Tugayı’nı çekmeye başlamıştır. 14. Süvari Tümeni 5 Eylül 1922 gecesi Durasilli’de toplanmıştır. Yem ve su tedariki yeterli olmadığından, 14. Süvari Tümeni’nin civar köylerde gecelemeğini 5. Süvari Kolordusu’na teklif ettiyse de bu istek kabul edilmemiştir. 1. Süvari Tümeni emrindeki 54. Süvari Alayı 5 Eylül 1922 gece yarısı gelip 14. Süvari Tümeni’ne katılmıştır¹⁷⁴⁵.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, karşısından çekilen Yunan kuvvetinin iki piyade ve bir süvari tümeni tahmin etmiştir. Bu sırada, Trakya’dan yeni kuvvetlerin İzmir bölgesine gelmekte olduğuna dair haberler vardır. Eğer Yunan kuvvetleri Milne Hattı’nda birkaç gün tutunabilirlerse önemli bir takip yönü olan Gediz Vadisi’nden ilerleyen birlikleri durdurur ve kendilerini toplayabilirlerdi. 14. Süvari Tümeniyle Durasilli’de bulunan 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, 1. Kolordu’nun 6 Eylül 1922 tarihinde Salihli çevresine varacağını biliyordu. Yunan kuvvetleri yetişmeden bir an önce Milne Hattı’na varıp bu mevzileri ele geçirmek kararını vermiştir¹⁷⁴⁶. Fahrettin Paşa, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00’de Durasilli’den verdiği emirde; “*1. Süvari Tümeni’nin Ahmetli istasyonunun 5 km kuzeyindeki Tatarocağı istikametine, 14. Süvari Tümeni Gediz Nehri kuzeyinden Pazarköy’e, bu tümen, 1. Süvari Tümeni Ahmetli civarında mukavemete uğrarsa yardım etmek üzere 1. Süvari Tümeniyle sıkı irtibatta bulunulmasını ve Gölarmara - Akhisar istikametine bir keşif bölüğü göndermesini, Gediz nehri kuzeyi 14. Süvari Tümeni’nin keşif bölgesi olduğunu, Kolordu Komutanı’nın 1. Süvari Tümeni’ni takip edeceğini*” bildirmiştir¹⁷⁴⁷.

6 Eylül 1922 tarihinde 14. Süvari Tümeni sabah saatlerinde harekete hazırlanmış, keşif kollarını Yunan kuvvetleriyle temas etmek üzere batıya sürmüştür. 1. Süvari Tümeniyle irtibat kurmuştur. 14. Süvari Tümen Komutanı 5. Süvari Kolordu

¹⁷⁴⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 122-124.

¹⁷⁴⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 126.

¹⁷⁴⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 126-127.; Artuç, a.g.e., 2005, s. 218.

Komutanı'nın emrini alınca 5. Süvari Alayı'ndan bir keşif bölüğünü Marmara Gölü kuzeyinden Akhisar istikametine göndermiştir. 14. Süvari Tugay Komutanlığı emrinde olarak 5. ve 34. Süvari Alaylarını öncü olarak görevlendirerek, 6 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da hareketle öğle üzeri Tepecik'e gelmiştir. 14. Süvari Tümen Komutanı ise öncü alaylarla beraberdir. Buradan itibaren Bin Tepeler'e birkaç keşif kolu gönderilmiştir. Keşif kolları Pazarköy hizalarına gelince Bin Tepeler'den topçu ateşiyle karşılaşmışlardır. Bunun üzerine 14. Süvari Tümen Komutanı taarruza karar vererek 34. Süvari Alayı keşif maksadıyla Pazarköy istikametine göndermiştir. 34. Süvari Alayı'ndan alacağı bilgiye göre hareket etmek üzere 14. Süvari Tümeni'ni Tepecik'te bekletmiştir. 6 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te; "*Bintepeler'deki tahkimatın içerisinde tek tük Yunan gözcülerinin görüldüğünü, Pazarköy'ün 2 km güneyinden iki süvari bölüğünün bu tepelere gittiğini, Bintepeler'e bir keşif bölüğü sürerek, tümenin büyük kısmıyla Pazarköy güneyinden hareket etmeyi düşündüğünü*" denilerek 5. Süvari Kolordusu'na rapor yazılmıştır. 34. Süvari Alayı 6 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00'de Pazarköy'e yaklaşınca Bin Tepeler'den bir topçu bataryanın ateşiyle karşılaşmıştır. Yapılan keşifte Bin Tepeler'de bir piyade taburu ile bir süvari bölüğü ve bir topçu bataryası olduğu tespit edilmiştir. (Halbuki General Athanasios Frangou'nun raporuna göre; Albay Lükas komutasında 7. Tümen'in 23. Alayı Bin Tepeler'de mevzilenmişti.) İki toplu tümen topçusu açıkta mevziye girerek ateş açmış ve bu ateş desteğinde 14. Süvari Tugayı 34. Süvari Alayı kuzeyde ve 5. Süvari Alayı güneyde olmak üzere, Bin Tepeler'e taarruza başlamıştır. 6 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da 34. Süvari Alayı Bin Tepeler'in kuzeydoğu kesimini ele geçirmiştir. Bu taarruzda 5. Süvari Alayı geride kalmıştır. 14. Süvari Tümen Komutanı 14. Süvari Tugay Komutanı'na; "*Bütün tugayla Bintepeler'in bir an önce alınmasını*" emretmiştir. 14. Süvari Tugayı 6 Eylül 1922 tarihinde saat 18.00'de bu tepelerin en yüksek noktasını ele geçirmiştir. Yunan kuvvetleri düzensiz olarak batıya çekilmeye başlamışlardır. Tepecik'te bulunan 14. Süvari Tümeni'nin büyük kısmı 6 Eylül 1922 tarihinde saat 19.30'da Pazarköy'e yavaşlaştırılmış ve 14. Süvari Tugayı'na Yunan kuvvetinin şiddetle takibi emredilmiştir. 14. Süvari Tugayı ileri birlikleriyle Bin Tepeler'in batı yamaçlarına kadar takibe devam etmiştir. Ortalık karardığından 14. Süvari Tümeni büyük kısmı da Pazarköy'de konmaya geçmiştir¹⁷⁴⁸.

¹⁷⁴⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 127-128.

6 Eylül 1922 akşamında 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetlerinin Marmara Gölü - Bin Tepeler - Karayahşi - Sarıkaya hattındaki önceden hazırladığı hatta 1. ve 14. Süvari Tümenleriyle taarruz etmiştir. 14. Süvari Tümeni Bin Tepeler'i ele geçirmiş ve Ahmetli'yi almıştır. Bu şekilde Yunan kuvvetinin son mukavemet hattı da zapt edilerek savunma imkanı ortadan kaldırılmıştır. 14. Süvari Tümeni'nden aynı zamanda Marmara Gölü kuzeyinden Akhisar istikametine doğru ileri sürdüğü bir keşif bölüğü 6 Eylül 1922 tarihinde saat 15.00'te Marmaracık'ı ele geçirerek Akhisar'a doğru ilerlemiştir. Yunan kuvvetinin bir kol ile Bin Tepeler - Belenköy ve iki kol ile Turgutlu istikametine doğru geri çekilmekte olduğu anlaşıldığından 5. Süvari Kolordusu Turgutlu - Manisa ve Turgutlu - Kemalpaşa yollarıyla Yunan kollarına taarruz görevi almıştır. 5. Süvari Kolordusu 6 Eylül 1922 akşamı; 14. Süvari Tümeniyle Bin Tepeler'de ve 5. Süvari Kolordu karargâhı ile Pazarköy'de geçirmiştir¹⁷⁴⁹. Muharebe başladığında süvari tümenlerinde, 3.000 atlı vardır. Bu miktarın muharebelerde daha azaldığı dikkate alınır, 20-25 bin mevcudu olan Yunan Güney Grubu'nun süvariler tarafından mağlup edilmesi beklenemezdi. Ancak, Yunan kuvvetinin 6 Eylül 1922 akşamına kadar oyalanması, 1. ve 2. Kolorduların yetişmelerini sağlayabilirdi. 6 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu, Salihli batısında, Yunan kuvvetinin zamanında tahkim ettikleri Milne Hattı'na taarruz etmiştir. Yapılan taarruz sonucunda Milne Hattı'nın yalnız artçı kuvvetler tarafından tutulduğu anlaşılmıştır. Kısa bir direnişten sonra, bu artçılar, batıya doğru çekilmiştir¹⁷⁵⁰.

5. Süvari Kolordusu bir zamanlar İngiliz Generali Milne'nin çizdiği hatta geldiğinde, direnen Yunan birliklerine rastlanmamıştır. 6 Eylül 1922 tarihinden itibaren Türk Ordusu'nun, İzmir'le arasında İzmir'i çevreleyen dağlar kalmıştır. Yunan Ordusu'nun bu dağlarda bir savunma hattı oluşturması beklenen bir durumdur. 14. Süvari Tümeni'nden gelen cephanelerinin bittiğini belirten raporun altına Fahrettin Paşa; "*kılıca kuvvet*" notunu düşerek geri göndermiştir. Fahrettin Paşa, Dikili Limanı'ndan yapılacak sevkiyatı önlemek için bazı birliklerini Menemen bölgesine yönlendirmiştir. Bursa bölgesinden birlik gönderilmesini önlemek için de Balıkesir - Bandırma demir yolunu gerektiğinde tahrip etmek üzere bir birlik görevlendirmiştir¹⁷⁵¹.

¹⁷⁴⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 142.; Belen, *a.g.e.*, 1983, s. 497.

¹⁷⁵⁰ Kollu, *a.g.m.*, s. 547.

¹⁷⁵¹ Okulu, *a.g.t.*, s. 74.; Sorgun, *a.g.e.*, ss. 287-288.; Özakman, *a.g.e.*, s. 181.

1.Ordu Komutanlığının Salihli'den 7 Eylül 1922 tarihinde 1. Kolordu Komutanlığına çektiği sabah raporunda; 1. Kolordu Cephesi'nde 15. Tümen subay keşif kolunun 7 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'dan önce yazdığı raporuna göre; 14. Süvari Tümeni'nin 6/7 Eylül 1922 gecesini Bin Tepeler doğusundaki en yüksek tepede geçirdiği, Bin Tepeler'de Yunan kuvveti olmadığı bildirilmiştir¹⁷⁵².

7 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 14. Süvari Tümeni, Bin Tepeler'i ele geçirdiğini 7 Eylül 1922 tarihinde saat 1.00'de 5. Süvari Kolordusu'na bildirmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 7 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00'de; *"6 Eylül 1922 saat 18.30'da bir Yunan tümeni Bintepeleler'den Belen-i Kebir yolu ile batıya çekildi. Bintepeleler - Karayahşi - Sart hattını birliklerimiz ele geçirdiler. Sart'a taarruz eden Kolordu Muhafız Bölüğü Afyon muharebelerinde Yunanlıların esir ettiği pek az sayıda erimizle Alaşehir'in ileri gelenlerinden götürdüğü erkek ve kadınları kurtardı. Yunanlılar halktan götüremediklerini öldürmüşlerdir."* diyerek Batı Cephesi Komutanlığına rapor göndermiştir¹⁷⁵³.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetinin artçılarıyla (önceden tahkim edilmiş olan Bin Tepeler - Karayahşi - Bozdağ), Milne Hattı'nı tutmayıp Menemen Boğazı - Sabuncubeli - Manisa Dağı - Kemalpaşa hattını savunmak üzere çekildiklerini ve İzmir'i boşaltmaya kararlı olsalar bile bir iki gün bu hatta zaman kazanmak isteyeceklerini düşünmüştür. Gediz Vadisi 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtına elverişli değildir. Ova hem dardı, hem de bahçelikler, fazla hendekleri ve özellikle ilerleme istikametine dikey geçen birçok dereler vardı ki, Yunan artçıları 5. Süvari Kolordusu'nu epey oyalayabilirlerdi. Aslında 5. Süvari Kolordusu'nun güneyinde 1. Kolordu'nun Atlı Takip Müfrezesi yansağından, bir tümeni ile Gediz Vadisi'nden, diğer iki tümeniyle Bin Tepeler - Büyükbelen'den Manisa'ya inmeye karar vermiştir. 7 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te 14. Süvari Tümeni'ni Büyükbelen üzerinden Saruhanlı'ya ilerlediği söylenmiştir. 14. Süvari Tümeni Akhisar'a keşif bölüğünü göndermiştir. 14. Süvari Tümeni, 7 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri Hacırhmanlı ve Saruhanlı'ya gelerek konmaya geçmiştir. Keşif bölüğü Yunan kuvvetlerine rastlamadan Akhisar'a girmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da Sinirli'de 7 Eylül 1922 gecesini geçirmiştir. Yolda ve Sinirli'de alınan bilgilerde Yunan kuvvetlerinin Turgutlu'dan trenle İzmir'e

¹⁷⁵² ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 41-44.

¹⁷⁵³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 144.

gitmekte oldukları, Yunan Süvari Tümeni'nin Turgutlu kasabasını kuşatarak halkın bir kısmını kılıçtan geçirdiği ve bir kısmını diri diri yaktığı öğrenilmiştir. Bu durum Batı Cephesi Komutanlığına bildirilmiştir¹⁷⁵⁴.

7 Eylül 1922 tarihinde The Daily Express Gazetesi'nde “*Yunan Savunması Bozguna Dönüşüyor*” şeklinde manşetin detaylarında; Türk birliklerinin Manisa'ya ulaştığı ve 100.000 kişilik Yunan birliklerinin uçaklarla desteklenen Türk süvarilerinin önünden kaçtığı belirtilmiştir. Yeni atanan Yunan Komutanı Trikoupis'in Kemalistlerce yakalandığı ve 400'ü yetkili, 10.000 esirin de Türkler tarafından alındığı bilgisi verilmiştir¹⁷⁵⁵.

7 Eylül 1922 tarihinde yürüyüş sorunsuz geçmiştir. Tümenler akşam emredilen bölgelere varmışlardır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa tümenlerine 7 Eylül 1922 akşamı verdiği emirle, 8 Eylül 1922 tarihinde 14. Süvari Tümeni'nin de biraz daha batıda Muradiye'ye ilerlemesini istemiştir¹⁷⁵⁶.

1. Kolordu Komutanı da Salihli'deydi. 5. Süvari Kolordusu'nun yakınlarda bulunduğu anlaşılınca, 1. Ordu Komutanı 5. Süvari Kolordusu'nun durumunu öğrenmek üzere bir kurmay subay göndermiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 7 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'te yazdığı rapor, sabaha karşı 1. Ordu ve 1. Kolordu'ya gelmiştir. Raporda; “*6 Eylül 1922 akşamı ortalık karardıktan sonra düşmanın Bintepeler'den çekildiği ve buranın 14. Süvari Tümeni tarafından işgal edildiği, çekilen düşmanın iki alay kadar olduğu, Ordu'nun yetişmesine zaman kazandırmak maksadıyla Kolordu'nun Marmara Gölü kuzeyinden Turgutlu batısına ilerleyip düşmanın Turgutlu - Manisa, Turgutlu - Kemalpaşa istikametine çekilmesini önleyeceği bildiriliyor ve tümenlerdeki toplar bozulduğundan Kolordu Topçu Taburu yetişinceye kadar 1. Kolordu'dan bir batarya gönderilmesini*” rica edilmiştir¹⁷⁵⁷.

7 Eylül 1922 tarihinde Fahrettin Paşa'nın 5. Süvari Kolordusu, önemli bir Yunan kuvvetinin mukavemeti ile karşılaşmadan uzun bir yürüyüşle Manisa kuzeyine varmıştır. 7 Eylül 1922 akşam saat 20.00'de; “*Yolda Alaşehir halkının ileri gelenlerinden erkek ve kadınları Yunanlıların elinden kurtardıklarını Yunanlıların beraberlerinde*

¹⁷⁵⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 144-145.

¹⁷⁵⁵ Hacıhanıoğlu, a.g.t., s. 193.

¹⁷⁵⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 145.

¹⁷⁵⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 147.

götüremedikleri kalabalık grupları ise öldürdüklerini” denilerek Batı Cephesi Komutanlığına rapor gönderilmiştir. Kolorduya ulaşan haberlere göre; “*Yunan Süvari Tümeninin Turgutlu kasabasını kuşatarak halkın bir kısmını kılıçtan geçirdiği ve bir kısmını diri diri yaktığı*” anlaşılmıştır. 14. Süvari Tümeni keşif bölüğü 7 Eylül 1922 tarihinde Akhisar’a girmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa durumu Batı Cephesi Komutanlığından başka 1. Ordu Komutanlığına da bildirmiş ve 5. Süvari Kolordusu elindeki topların bir kısmı arızalı olduğundan, olanağı varsa bir topçu bataryasının 5. Süvari Kolordusu’nun emrine gönderilmesini rica etmiştir. (Bu topçu bataryası Ordu tarafından 7/8 Eylül 1922 gecesi hemen yola çıkarılacak, fakat süvari kolordusuna yetişemeyecektir.) Birinci hattaki 1. ve 2. Kolordular, demir yolu ve kara yolu boyunca Alaşehir - Salihli - Turgutlu yolu ile ilerlemelerini 7 Eylül 1922 tarihinde sürdürmelerine rağmen Yunan kuvvetine yetişememişlerdir. Kolorduların önünden yürüyen süvari alayları ve mekkareli takip müfrezeleri de artçılarla savaşabilmiş, Athanasios Frangou Grubu’nun asıl kuvvetlerine ulaşamamışlardır. Athanasios Frangou, İzmir Ordu Komutanı’nın emirlerine karşın, çekildiği Turgutlu mevzilerinde savunmasının çok tehlikeli olacağını görmüştür. 5. Süvari Kolordusu, kuzeyden Manisa doğrultusunda kuşatıcı şekilde hızla ilerlemiştir. İzmir’e yaklaştıkça Athanasios Frangou kuvvetlerinde kaçak olayları da artmıştır. Manisa’nın, kaçak Yunan erleriyle dolu olduğuna dair haberler alınıyordu. Athanasios Frangou, 7 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00’den itibaren Turgutlu mevzilerinden çekilmek için emir vermiştir. Döküntü haline gelen tümenler, Turgutlu’dan Kemalpaşa kasabasına doğru çekilmeye başlamışlardır. Bu sırada Türk ve Yunan ana piyade kuvvetleri arasındaki açıklık hemen hemen 50 km’yi bulmuş, yani neredeyse iki günlük bir uzaklığa varmıştır¹⁷⁵⁸. 7 Eylül 1922 tarihinde 14. Süvari Tümeni Hacırâhmanlı, Saruhanlı ve Akhisar’a; ulaşarak mola vermiştir¹⁷⁵⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00’den sonra Batı Cephesi Komutanlığına çektiği akşam raporunda; 14. Süvari Tümeni’nin, keşif bölüğünün Menemen’in 6 km doğusunda Emirler köyünü işgal ettiğini ve Yunan kuvveti ile karşılaşmadığını eklemiştir. 2. ve 14. Süvari Tümenlerinin Manisa - Menemen yolunu takiben 8/9 Eylül 1922 gecesi takibe devam edeceğini ifade etmiştir¹⁷⁶⁰.

¹⁷⁵⁸ Artuç, *a.g.e.*, 2005, ss. 220-221.

¹⁷⁵⁹ Bal, *a.g.t.*, s. 49.

¹⁷⁶⁰ HTVD, Yıl:17, Sayı:63, ss. 65-68.

7/8 Eylül 1922 gecesi Sinirli’de bulunan 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 7 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30’da; “14. Süvari Tümeni’nin Muradiye - Karaçalı bölgelerine varması” istenmiştir¹⁷⁶¹.

14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00’da Saruhanlı’dan hareketle 8 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00’da Gediz Çayı’nı geçerek ilerlerken, öncüsü Horozköy’ün kuzey ve doğusundaki bahçelerinden piyade ateşiyle karşılaşmıştır. 14. Süvari Tümeni hemen bir alayı ile Manisa, diğer alayı ile Horozköy kuzey bahçeleri istikametinde taarruza geçmiştir. 14. Süvari Tümeni’nin topçusu iki topunu mevzilendirerek taarruzu desteklemeye başlamıştır. Bu çarpışmada 50 Yunan askeriyle 50 silahlı çeteci Rum yok edilmiştir. 14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 tarihinde saat 13.30’da Muradiye’ye gelerek dinlenmeye geçmiştir¹⁷⁶². 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 8 Eylül 1922 tarihinde saat 14.00’te; “Düşman, iki tümeniyle Kemalpaşa üzerinden ve diğer tümenleriyle Menemen istikametine doğru çekilmektedir. Foça - Urla İskelelerinden vapurlara bineceklerini alan esirler bildiriyorlar. Kolordu 8 ve 8/9 Eylül 1922’de de takibe devam edecektir. 14. Süvari Tümeni Muradiye - Menemen yoluyla, 2. Süvari Tümeni 14. Süvari Tümeni’nin gerisinden, 1. Süvari Tümeni Manisa - Sabuncu beli - Bornova yoluyla İzmir’e ilerleyeceklerdi. 14. ve 2. Süvari Tümenleri Menemen istikametinde muharebeye girerlerse, 1. Süvari Tümeni de bu muharebeye katılmalı ve sıkı irtibat sağlamalıdır. İzmir’le düşman olmasa dahi 1. Süvari Tümeni şehre derhal girmeyecek, diğer tümenleri bekleyecektir. 14. ve 1. Süvari Tümenleri saat 17.00’de harekete geçeceklerdi. Gece köylere girilmeyecekti.” diyerek tümenlerine emir vermiştir. Kemalpaşa’ya gönderilen 10. Süvari Alayı’na da 2. Kolordu Atlı Takip Müfrezesiyle bağlantı kurmasını emretmiştir. 14. Süvari Tümeni emredilen saatte harekete geçmiştir. Emiralem istasyonu civarında 4. Yunan Süvari Alayı’ndan zayıf bir kuvvetle çatışmış ve Yunan kuvvetini geri atmıştır. 14. Süvari Tümeni Emiralem civarında 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00’e kadar dinlenmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da Emiralem İstasyonu’na gelmiştir¹⁷⁶³.

8 Eylül 1922 tarihindeki harekât şöyle özetlenebilir; 5. Süvari Kolordusu 7 Eylül 1922 gecesinden verdiği emirde 8 Eylül 1922 tarihinde öğleye kadar 14. Süvari

¹⁷⁶¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 153.

¹⁷⁶² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 154-155.

¹⁷⁶³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 155-156.

Tümeni'nin Manisa batısında Muradiye ve Karlı'da toplanması istenmiştir. Tümenler bu amaçla 8 Eylül 1922 tarihinde saat 6.00'da harekete geçmişlerdir. 14. ve 2. Süvari Tümenleri kollarıyla Gediz Çayı'na geldikleri sırada Manisa Bağları arasından ateşle karşılaşmışlardır. Bunlar içinde Rum çeteleri de bulunan ve Manisa'yı yakan Yunan müfrezeleri de vardır. Türk süvarileri hemen Yunan kuvvetine taarruz ederek 200'den fazla zayıat verdirmişler ve 8 Eylül 1922 tarihinde öğleye kadar Manisa mıntikasını Yunan kuvvetinden temizlemişlerdir. 8 Eylül 1922 tarihinde öğlen Manisa'ya gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümeni'ni Menemen - Karşıyaka yoluyla İzmir'e sevk etmiştir. 14. Süvari Tümeni önce Menemen istikametine bir keşif bölüğü göndermiş ve 14. Süvari Tümeni büyük kısmıyla bu bölüğü takip etmiştir. Eğer Yunan kuvveti küçük bir müfreze ile Menemen Boğazı'nı tutmuş olsaydı, 14. Süvari Tümeni'ni çok güç duruma sokabilirdi. 14. Süvari Tümeni Emiralem İstasyonu'na kadar sorunsuz ilerlemiştir. 14. Süvari Tümeni 8 Eylül 1922 gecesi yürüyüşüne devamla 9 Eylül 1922 tarihinde sabaha karşı Menemen'e yaklaşmıştır. Bu şekilde 9 Eylül 1922 sabahı Türk Ordusu süvarileri ve atlı piyadeleriyle Menemen - Kemalpaşa hattında bulunmuşlardır¹⁷⁶⁴.

Yunan kuvvetleri belirli bir cepheye tutunmaktan vazgeçmişe benziyorlardı. Turgutlu'da bir savaş kabul etmeden çekilen General Athanasios Frangou, Kemalpaşa hattında da durmanın tehlikeli olacağını anlayarak 8 Eylül 1922 akşamını beklemeden 8 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da birliklerini İzmir üzerine çekmeye başlamıştır. Manisa'nın yangın külleri arasından geçerek 14. Süvari Tümeni Menemen doğrultusunda ilerlemeye başlamıştır. 8 Eylül 1922 tarihinde akşam karanlığından sonra 14. Süvari Tümeni Menemen eteklerine varmıştır¹⁷⁶⁵.

Türk Ordusu 8 Eylül 1922 akşamı iki yönden İzmir'in kapılarına dayanmıştır. İzmir'de bulunan sözde Muhtar İdarenin Başkanı İstiryadis, şehri Türklere teslim etmesi için İtilaf Devletleri konsoloslarıyla anlaşmıştır. Konsoloslar, şehrin Türk kuvvetlerine teslimi için girişimlerde bulunmuştur. 8 Eylül 1922 tarihinde Müttefik Devletler konsolosları adına Rodok, çektiği telgrafta; İzmir'i Türk Ordusu'na teslim etmek için en yakın Türk komutanı ile görüşmek istediklerini bildirmiştir. Randevu verildiği takdirde

¹⁷⁶⁴ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 168-169.

¹⁷⁶⁵ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 225.

temsilci göndereceklerini ifade etmiştir¹⁷⁶⁶. Çekilme harekâtında Yunan kuvvetleri, çoğu köylerden başka ve 31 Ağustos 1922 tarihinde Uşak'ı yaktıkları gibi, 2 Eylül 1922 tarihinde Alaşehir'i, 5 Eylül 1922 tarihinde Turgutlu'yu, 6 Eylül 1922 tarihinde Manisa'yı yakmışlardır. Türk kuvvetleri ise 4 Eylül 1922 tarihinde Alaşehir - Buldan - Kula - Söğüt'ü, 5 Eylül 1922 tarihinde Bilecik - Bozüyük - Simav - Demirci - Ödemiş - Salihli'yi, 6 Eylül 1922 tarihinde Akhisar - Balıkesir'i, 7 Eylül 1922 tarihinde Aydın'ı, 8 Eylül 1922 tarihinde Kemalpaşa ve Manisa'yı Yunan Ordusu'nun işgalinden kurtarmışlardır¹⁷⁶⁷.

5. Süvari Kolordusu, Batı Cephesi Komutanlığının emrini 9 Eylül 1922 tarihinde¹⁷⁶⁸ saat 15.00'te almıştır. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa ise Manisa'da 8 Eylül 1922 tarihinde verdiği emirle tümenlerinin İzmir'e kadar ilerlemelerini istemiş olduğundan, 9 Eylül 1922 sabahı birlikler hareket etmişlerdir. 14. Süvari Tümeni 9 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'te Emiralem İstasyonu'ndan yürüyüşe geçmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin öncüsü 3. Süvari Alayı Menemen sırtlarında bir Yunan direnmesiyle karşılaşmıştır. 3. Süvari Alayı hemen Yunan kuvvetine taarruz ederek bu birliği yok etmiştir. Bu muharebede 14. Süvari Tümeni'nden bir subayla iki er şehit olmuştur. 14. Süvari Tümeni 9 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'te Menemen kasabasına girmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa da 14. Süvari Tümeni ile birlikte ve 9 Eylül 1922 tarihinde saat 9.45'te; *"İzmir Karşıyaka'da toplanmakta olan Rum göçmenlerini korumak için Yunanlıların Ulucak köyü güneyindeki tepelerde savunacakları haber alınmıştır. 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin Bornova batısına geldikleri tahmin edilmektedir. 14. Süvari Tümeni, ağırlıklarını Menemen'de bırakacak, öğle vakti Ulucak - Karşıyaka istikametine doğru hareket edecektir. Rum ahaliye teslim olma çağrısı yapılacak, teslim olanlara fena muamele yapılmayarak muhafaza altına alınacaklardır."* demiştir¹⁷⁶⁹.

14. Süvari Tümeni, 3. Süvari Alayı'nı öncü olarak ve 54. Süvari Alayı'nı da Menemen yolunun doğusundaki sırtlardan yancı göreviyle yürüterek harekete geçmiştir. Yunan kuvvetlerine rastlamadan 9 Eylül 1922 tarihinde saat 6.30'da Karşıyaka'ya girmiş ve topçu bataryasının ateşiyle Karşıyaka İskelesi'nin yanından İzmir halkını selamlamıştır. 14. Süvari Tümeni gereken emniyet düzenini alarak Karşıyaka'da

¹⁷⁶⁶ Sarısamam - Üçüncü, *a.g.m.*, s. 294.

¹⁷⁶⁷ Aydemir, *a.g.e.*, s. 500.

¹⁷⁶⁸ 14. Süvari Tümeni'nin harekâtı için Bkz. Şekil-21.

¹⁷⁶⁹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 171.

geçirmiştir¹⁷⁷⁰. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 7 Eylül 1922 gecesini Manisa'ya yaklaşınca şehrin yandığını görmüştür. 8 Eylül 1922 tarihinde Manisa'ya gelmiş, şehir yönetimini oluşturmuştur. 8 Eylül 1922 gecesini Manisa'da geçiren Fahrettin Paşa, 9 Eylül 1922 sabahı öncü birliklerin Sabuncubeli'nde Yunan kuvvetinin savunmasına rastlamaması üzerine İzmir yürüyüşünü başlatmıştır¹⁷⁷¹.

Batı Cephesi Komutanlığının 21 Eylül 1922 tarihinde saat 3.00'den sonra 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1., 2. ve ardından 14. Süvari Tümenlerinin 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00 sıralarında İzmir'i işgal ettiklerini, 50 subay, 1.000'den fazla er ve önemli sayıda silah, cephane ve erzakın ele geçirildiğine dair Genelkurmay Başkanlığı'na çektiği 9 Eylül 1922 tarihli harp raporunda; 14. Süvari Tümeni'nin kuzeyden Menemen istikametinde ilerleyerek 9 Eylül 1922 sabahı şafakla beraber kısa bir çatışmanın ardından Menemen kasabasını, Yunan kuvveti tarafından yakılmadan kurtardığı söylenmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'dan önce 1. ve 2. Süvari Tümenleri ve ardından 14. Süvari Tümeni'nin hafif bir çatışmanın ardından İzmir şehrini işgal ettiği ifade edilmiştir¹⁷⁷².

5. Süvari Kolordu Komutanlığının İzmir'den 9 Eylül 1922 tarihinde saat 5.00'den sonra İzmir'in 1., 2. ve 14. Süvari Tümenleri tarafından işgal edildiğine dair Batı Cephesi Komutanlığına çektiği telgrafta; 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'dan önce 1. ve 2. Süvari Tümenleri ve arkasından 14. Süvari Tümeni hafif bir çatışmanın ardından İzmir'in kurtarıldığı bildirilmiştir. Yunan kuvvetinin kısmen Urla'ya çekildiği ve kısmen vapurlara bindikleri dile getirilmiştir. Yunanlıların birçok muhacirini götüremeyerek İzmir'de bıraktığı vurgulanmıştır. Civarda bazı Rum köylerinin Türk askerlerine ateş ettiği ve karşılık verildiği bildirilmiştir¹⁷⁷³.

9 Eylül 1922 tarihinde Yunan Ordusu'nun İzmir'e girişini bir gözlemci şu şekilde nakletmektedir: “*Yunan Ordusu, İzmir'e başıbozuk bir şekilde silahlarını ellerinden fırlatarak hiçbir şekilde askeri olmayan bir düzenle girdi. Bir süvari taburu ve iki top bataryası İzmir'den askeri disiplinle geçen yegâne Yunan kuvvetiydi. Ordunun kalan kısmı dağılık, kalabalıklar halinde hareket ediyordu.*” denmiştir¹⁷⁷⁴.

¹⁷⁷⁰ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 172.

¹⁷⁷¹ Okulu, a.g.t., ss. 74-75.

¹⁷⁷² HTVD, Yıl:17, Sayı:63, ss. 87-90.; *Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya kadar IV*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s. 187-188.

¹⁷⁷³ HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 99-102.

¹⁷⁷⁴ Hikmet Öksüz-İsmail Köse, “Amerikan Arşiv Vesikalarında Büyük Taarruz”, *Türkiyat Mecmuası*, c.27/2, İstanbul 2017, s. 229.

İzmir tam bir karışıklık içine girmiş, şehirde hala çok sayıda silahlı ve silahsız dağınık Yunan askeri, silahlı çok sayıda Rum ve Ermeni sivil kişilerden oluşmuştur. Evlerden ateş eden ve bomba atan yerli Rum ve Ermeniler bu karışıklığı tamamen arttırmıştır. Ama süvariler hızlı bir şekilde şehrin bütün kilit noktalarına el atmış ve büyük ölçüde duruma hakim olmuşlardır. Bu arada durumdan habersiz Kemer İstasyonu'na trenle gelen 5 Yunan subayı ve 700 eri, Manisa'dan trenle gelen Yunan Manisa işgal Komutanı ve karargâhı olduğu gibi esir edilmişlerdir. Menemen üzerinden İzmir'e doğru 9 Eylül 1922 tarihinde sabah 3.00'de hareket eden Albay Mehmet Suphi Bey'in 14. Süvari Tümeni, Menemen'i savunan bir Yunan birliğini imha ederek 9 Eylül 1922 tarihinde sabahın ilk aydınlığında Menemen'e girmiş ve sonra duraklamaksızın İzmir doğrultusunda yürüyüşünü sürdürmüştür. Menemen halkının silahlanarak Yunanlılara karşı koyması ve süvarilerin beklenenden daha çabuk ilerlemesi yüzünden Yunanlılar yeterince Türk öldürememişler ve kasabayı da yakamamışlardır. 14. Süvari Tümeni'nin süvarileri, herhangi bir direnişle karşılaşmadan 9 Eylül 1922 tarihinde saat 16.30 sıralarında, yani diğer süvarilerden altı buçuk saat sonra Karşıyaka'ya ulaşmış ve top atarak kurtuluşu ilan ederken, diğer yandan bölgeyi güven altına almıştır¹⁷⁷⁵.

9 Eylül 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'na bağlı üç süvari tümeni aynı zamanda İzmir ve Karşıyaka'ya varmıştır. 4. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Şerafettin Bey 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'da Hükümet Konağı'na, 14. Süvari Alayı'ndan Yüzbaşı Zeki Bey 9 Eylül 1922 tarihinde saat 10.32 civarlarında Kışlaya Türk bayrağını çekmiştir. 9 Eylül 1922 tarihinde saat 11.30 civarlarında ise Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Belkahve'ye gelmiştir. Dumlupınar - İzmir arasındaki mesafe 400 km'dir. 31 Ağustos 1922 tarihinde Dumlupınar'da saldırıya geçip ardından takibin 10. günü başında (yani bu da 9 gün yapmaktadır) İzmir kurtarılmıştır. Hesaplamalar yapıldığında her gün ortalama 44 km yol gidildiği anlaşılmaktadır¹⁷⁷⁶.

9 Eylül 1922 tarihinde Batı Cephesi Komutanı Tuğgeneral İsmet Paşa, Batı Cephesi Kurmay Başkanı Albay Asım Bey'dir. 1. Ordu Komutanı Tümgeneral Nurettin Paşa (Korgeneral); 1. Ordu Kurmay Başkanı Albay Emin (Korgeneral) Bey'dir. 5. Süvari

¹⁷⁷⁵ Artuç, *a.g.e.*, 2005, s. 232.

¹⁷⁷⁶ Erikan, *a.g.e.*, s. 606.

Kolordu Komutanı Tuğgeneral Fahrettin (Altay, Orgeneral) Paşa'dır. Bağlı birliklerinden 14. Süvari Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Suphi (Tümgeneral) Beydir¹⁷⁷⁷.

3.6. 10-17 EYLÜL 1922 HAREKÂTI

1. ve 14. Süvari Tümenleri bu muharebeye katılmak üzere hareket ettilerse de muharebe alanına gelmelerinden önce sonuç alındığından 1. Süvari Tümeni Şirinyer dolaylarında bırakılmıştır. 14. Süvari Tümeni Seydiköy'e giderken yoldan çevrilip Balçova'ya gönderilmiştir. 14. Süvari Tümeni 10 Eylül 1922 gecesini Balçova doğusunda geçirmiştir¹⁷⁷⁸.

1. Ordu Komutanlığının İzmir - Bornova'dan 10 Eylül 1922 tarihinde saat 11.30'dan sonra 44 numaralı Ordu emrinde; Urla Yarımadası'na çekilen Yunan kuvvetinden geri kalanlarının Çeşme İskelesiyle Urla doğusunda Kelizman İskelesi'nden vapurlara bindirildiği ve bir Yunan torpidosunun Kelizman İskelesi civarında bindirme hareketini himaye ettiği ve yarımadada en azından 50.000 hayvan, büyük bir nakliye araçları ve askeri teçhizat bulunduğu haber edilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun tekrar 1. Ordu'ya bağlandığı vurgulanmıştır. 1. Ordu'nun Urla Yarımadası'nı Yunan kuvvetinden temizlemeye devam edeceği dile getirilmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 1. Ordu emrine alındığı belirtilmiştir. 1. Ordu emrine alınan 14. Süvari Tümeni'nin İzmir (Karşıyaka) ile Menemen arasında demir yolu boyunca hareket edeceği ve 14. Süvari Tümen karargâhının Bornova'daki 1. Ordu karargâhına ekleneceği ifade edilmiştir¹⁷⁷⁹. 10 Eylül 1922 akşamı 14. Süvari Tümeni Balçova'da, 5. Süvari Kolordu karargâhı İzmir'dedir¹⁷⁸⁰.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 1. Ordu Komutanlığından emir alınca 10 Eylül 1922 tarihinde saat 15.30'da; "*Ben 14. Süvari Tümeni'yle beraber bulunacağım*" diyerek emir vermiştir¹⁷⁸¹.

14. Süvari Tümeni kıyı yolu ile yürüyüşe geçmiştir. Narlıbahçe (Kızılbahçe, Kilizman, Güzelbahçe) hizalarına gelince Yunan savaş gemilerinin baskın şeklindeki ateşiyle karşılaşmış ve biraz kayıp vermiştir. Kıyı yolundan gidilirse fazla kayıp verileceği ve gecikileceği düşünülerek Balçova'ya geri dönmüş ve 11 Eylül 1922

¹⁷⁷⁷ Aydemir, *a.g.e.*, ss. 499-500.

¹⁷⁷⁸ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 185.

¹⁷⁷⁹ HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 131-134.

¹⁷⁸⁰ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 188-189.

¹⁷⁸¹ TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 193.

tarihinde saat 14.00'te dağ yolundan yürüyüşe devamla 11 Eylül 1922 gece yarısı Kavacık dolaylarına varılarak konmaya geçilmiştir¹⁷⁸².

11 Eylül 1922 tarihinde 1. Ordu mıntıkasında, Yunan kuvvetlerinin üç savaş gemisi Yenikale'nin batısından Urla'ya kadar tren hattını ateş altına almıştır. Ateş nedeniyle 14. Süvari Tümeni zayıt vermiştir. 14. Süvari Tümeni Ilıca Vadisi'ne yönlendirilmiştir. O sırada Urla'da vapurlara binmek için sahilde beklemekte olan Yunan kılıç artıklarını biri büyük olmak üzere üç savaş gemisi korumuştur¹⁷⁸³.

5. Süvari Kolordusu'nun 12 Eylül 1922 akşamki vaziyetinde 14. Süvari Tümeni'nin Kuşçular - Sarıdallar - Akpınar mıntıkasında olduğunu belirtmiştir. Yunan kuvvetinin Yağcılar Dağı'nda direnirse 13 Eylül 1922 tarihinde sabah bütün kuvvetle buraya taarruz edileceğini ve Çeşme'ye doğru takip edileceğini ifade etmiştir¹⁷⁸⁴.

1. Ordu Komutanlığının İzmir Bornova'dan 12 Eylül 1922 tarihinde saat 11.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına, 2. Ordu Komutanlığına ve Kolordular ile 2. Süvari Tümen Komutanlıklarına çektiği akşam harp raporunda; 5. Süvari Kolordusu mıntıkasında, 2. Kolordu Takip Müfrezeleri Komutanlığından 12 Eylül 1922 tarih ve saat 10.30'dan önceki raporunda yirmi bin kadar Yunan askerinin Çeşme istikametine çekildiği ve 11 Eylül 1922 akşamı son kademesiyle Urla'da bulduklarını halkın ifadesine dayanılarak bildirilmiştir. Urla'daki Hıristiyanların bütün silah ve cephanesi ile teslim olacaklarını Takip Müfrezeleri Komutanlığına bildirmişler ve kendilerine bir saat kadar süre tanınmıştır denmiştir. Demircili Limanı istikametine gönderilen süvari bölüğü Yunan keşif koluyla çarpıştığı söylenmiştir. Çalıköy civarındaki Yunan savaş gemisiyle Bademli'deki Türk topçu bataryası arasında karşılıklı ateş edildiği ve Yunan gemisinin batıya doğru uzaklaştırıldığı ifade edilmiştir. Kılıkş zırhlısı olduğu tahmin edilen bir zırhlı ile bir torpido ve bir Gambolun Simik Adalarına doğru ve geriye kalan üç torpidonun da çeşitli istikametlere doğru uzaklaştığı görülmüştür. Yunan kuvvetinin Yenikale ve Narlıbahçe arasındaki şoseye - Kilise Yorgiyo - Hamidiye Çiftliği - Narlıbahçe İskelesi civarına ateş etmekte ve şoseden yararlanmaya engel olduğu belirtilmiştir. Sığırcık Limanı'ndan küçük gemilerle ve büyük kısmını Çeşme'den bindirildiği anlaşılmıştır. Yunan artıcısının Yağcılar Dağı'nda 720 rakımlı (yukarıdaki belgede 770 diyor) Tepe'de

¹⁷⁸² TİH, *a.g.e.*, C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 193-194.

¹⁷⁸³ Sarısamam - Üçüncü, *a.g.m.*, s. 297.

¹⁷⁸⁴ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 104-107.

olduğu tespit edilmiştir. Kolorduların 12/13 Eylül 1922 gecesinde 14. Süvari Tümeni Kuşçular - Sarıdallar olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁸⁵.

14. Süvari Tümeni 12 Eylül 1922 tarihinde saat 7.30'da yürüyüşe geçerek 12 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da Urla'ya gelmiştir. Keşif kollarından ve halktan alınan bilgilerden; Yunan kuvvetlerinin Çeşme'ye çekildikleri, Yağcılar Dağı'nda artçıları bulunduğu öğrenilmiştir. 5. Süvari Kolordusu Komutan Vekili Urla'dan süvari tümenlerine 12 ve 12/13 Eylül 1922 tarihi için şu görevleri vermiştir “14. Süvari Tümeni: Urla güneyindeki Kuşçular köyüne gelip geceleyecek” denmiştir. 14. Süvari Tümeni, Urla güneyindeki Kuşçular'da gecelemiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa Narlıbahçe'dir¹⁷⁸⁶.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı 13 Eylül 1922 tarihinde saat 10.30'dan önce Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği 24 numaralı Kolordu emrinde; 14. Süvari Tümeni'nin tüm mevcudu ile Sarıdallar'da toplanacağını ve Yağcılar'ın 2 km kuzeyindeki tepeden 2 km güneyindeki tepeye kadar olan mıntıkeyi keşfedeceğini emretmiştir¹⁷⁸⁷.

Urla'ya gelen 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa, iki taraftan da donanma desteğinde bulunan Yağcılar mevziinin yalnız süvari ile ele geçirilmesinin zor ve zayıfatlı olacağını düşünerek, 57. Piyade Tümeni ile beraber 14 Eylül 1922 sabahı taarruzun yapılmasına karar vermiştir. 13 Eylül 1922 tarihinde tümenlerin 14 Eylül 1922 tarihinde yapılacak taarruz için toplanıp hazırlanmalarını, 3. Süvari Tümeni'nin Narlıbahçe'de toplanıp 14. Süvari Tümeni'nin güneyinden Demirali Limanı'na kadar olan mevzilerine keşif ve hazırlık yapmalarını emretmiştir¹⁷⁸⁸.

14. Süvari Tümeni 13 Eylül 1922 tarihinde saat 13.00'te Çınarınar'a gelerek gerekli düzeni alıp keşiflerine devam etmiştir. 13 Eylül 1922 tarihinde saat 17.30'da 5. Süvari Kolordusu'na yazdığı raporda; “Yağcılar'da hazırlık durumunu aldığını, diğer alayları ile Çınarınar'da bulunduğunu, güneyden 3. Süvari Tümeniyle irtibat yaptığını, bu tümenin de düşmanla temasta olduğunu bildirdi.” denmiştir¹⁷⁸⁹.

5. Süvari Kolordu Komutanlığı Urla'dan 13 Eylül 1922 tarihinde saat 23.00'dan sonra Batı Cephesi Komutanlığına ve 1. Ordu Komutanlığına gönderdiği 25 numaralı

¹⁷⁸⁵ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 108-111.

¹⁷⁸⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 195.

¹⁷⁸⁷ HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 145-148.

¹⁷⁸⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 196.

¹⁷⁸⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 197.

Kolordu emrinde; Yunan kuvvetinin Ekşisu - Yağcılar Dağı - Gelinmezarı doğusu hattında yanları deniz ve donanmasına dayalı olarak direniş gösterdiğini, bu Yunan kuvvetinin bir alaydan fazla piyade ile iki topçu bataryası tahmin edildiğini söylemiştir. Çarban Limanı'ndaki harp gemisinin de Türk birliklerine yan ateşi yapmakta olduğunu, bu Yunan birliğinin kuvvetlice bir artçıdan başka bir şey olmadığını belirtmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun 57. Tümen ile beraber 14 Eylül 1922 sabahı şafakla beraber Yunan kuvvetine taarruz edeceğini ve bunu mevziden atarak şiddetle takip edeceğini ifade etmiştir. 14. Süvari Tümeni'nin 13 Eylül 1922 gecesi Yağcılar'ın 2 km kuzeyine hareketle 14 Eylül 1922 sabahı 57. Tümen'in sağ tarafından olmak üzere 57. Tümen ile beraber Yağcılar Dağı'na taarruz ve buranın subayını arkadan gelen Tatarlı istikametinde Yunan kuvvetini sıkıca takip edeceğini eklemiştir¹⁷⁹⁰.

5. Süvari Kolordusu Komutanlığının 13 Eylül 1922 tarihinde saat 23.30'da aşağıda özeti yazılı olan emri vermiştir. Bu emirde; “5. Kolordu, 57. Piyade Tümeni'nin katılmasıyla (14 Eylül sabahı) ortalık ağarırken aşağıda belirtilen tertiple taarruz ederek düşmanı atacak ve taarruza geçecektir. 14. Süvari Tümeni bu gece Yağcılar köyünün 2 km kuzeyine hareketle yarın sabah 57. Piyade Tümeni'nin kuzeyinde olmak üzere bu tümenle beraber Yağcılar dağına taarruz edip ele geçirdikten sonra, Tatarlı doğrultusunda takibe devam edecek, 57. Tümen geceden Yağcılar'a hareketle erkenden Yağcılar dağına taarruz edecek ve Zeytinler doğrultusunda takibe geçecektir. Kolordu muharebe yeri Yağcılar dağının doğusundaki tepedir. 14. Süvari Tümeni bu emri 3. Süvari ve 57. Piyade Tümenlerine gönderecektir.” denmiştir. 5. Süvari Kolordu Komutanlığının emrini alan tümenler gerekli hazırlıklarını yapmışlardır¹⁷⁹¹.

14. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 tarihinde saat 7.00'de Çınarpınar'dan hareketle 14 Eylül 1922 tarihinde saat 8.00'de Yağcılar köyü kuzeyinden açılmış olarak ilerlerken 57. Piyade Tümeni'nin Yağcılar Dağı'nı (770 rakımlı) işgal ettiği görülmüştür. 14. Süvari Tümen Komutanı hemen 14. Süvari Tümeni'ni toplayarak Tatarlı doğrultusuna takibe konulmuştur. Zeytinler köyünün 3 km batısındaki Deveci Boğazı'nın Yunanlılar tarafından tutulduğu keşif kollarının raporlarından öğrenilmiştir. 14. Süvari Tümeni 14 Eylül 1922 tarihinde akşamüzeri Zeytinler doğusunda konmaya geçmiştir. 14 Eylül 1922 gece yarısına doğru Tatarlı hizalarına vardığı zaman 14. Süvari Tümeni buralarda

¹⁷⁹⁰ ATBD, Yıl:43, Sayı:98, ss. 116-118.; HTVD, Yıl:17, Sayı:64, ss. 161-164.

¹⁷⁹¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 197.

dinlendiğini görünmüştür. 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa Zeytinler köyünün doğu sırtlarına gelmiştir. 15 Eylül 1922 tarihi de takibe devam edilmesini, Alaçatı - Ilıcaköy hattının tutulmasını 14 Eylül 1922 tarihinde saat 19.00'da emretmiştir. 5. Süvari Kolordusu'nun harekât bölgesinde erzak, yem ve saman tedariki imkansızdı. Çünkü buralardaki bütün köyler (Rum köyleri dahil) Yunan kuvvetleri tarafından yakılmıştır. Bu nedenle birlikler beraberlerinde taşıyabildikleri demirbaş yem ve erzakla idareye çalışmışlardır¹⁷⁹².

14. Süvari Tümeni 15 Eylül 1922 tarihinde saat 6.30'da Zeytinler'den Alaçatı yolu ile hareket etmiştir. 15 Eylül 1922 tarihinde saat 11.00'de Alaçatı'nın 2 km doğusuna geldiğinde Yunan savaş gemilerinin şiddetli ateşiyle karşılaşmıştır. 14. Süvari Tümeni, arazi örtüleri gerisine gizlenmiştir. Durum 5. Süvari Kolordusu'na, 1., 3. Süvari ve 57. Piyade Tümenlerine bildirilmiştir. 15 Eylül 1922 tarihinde saat 16.00'da 5. Süvari Kolordusu'na gönderilen raporda; *“Düşmanın Alaçatı batısında savunma mevziinde olduğu, Yunan harp gemilerinin şiddetli ateşi altında bu dar sahada yapılacak taarruzun, ağır kayıplar verilmesi ihtimalinden dolayı uygun olmayacağı, Alaçatı doğu çıkışında esir edilen bir Yunan subayı ile astsubayının söylediklerine göre birliklerin Çeşme'den vapurlara bindikleri, mevzide 2. ve 7. Tümenlerin bulunduğu, kendilerinin 13. Tümen'den oldukları”* bildirilmiştir¹⁷⁹³.

57. Tümen 15 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00'da hareket etmiştir. 15 Eylül 1922 tarihinde saat 12.00'de Zeytinler'e vararak Alaçatı doğrultusunda yürüyüşe devam ederken top sesleri işitilmiştir. Reisdere köyü hizasına varınca (şose savaş gemilerinin ateşi altında olduğundan) 57. Tümen'i durdurmuştur. Kendisi biraz ilerde bulunan 14. Süvari Tümeni Komutanı'nın yanına giderek durumu öğrenmiş ve 14. Süvari Tümeniyle birlikte bulunan 5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanıyla görüşerek 14. Süvari Tümeni'nin ve Hücum Taburu'nun birlikte 15 Eylül 1922 gecesini taarruz yapmalarına karar verilmiştir. 57. Piyade Tümen Komutanı, birliklerinin yanına dönmüştür. Tümen 15 Eylül 1922 gecesini bulunduğu yerde geçirmiştir. 3. Süvari Tümeni Zeytineli'nden 15 Eylül 1922 tarihinde saat 9.00'da Avşar yolu ile Alaçatı güneyine hareket etmiştir. Kuzeydeki 14. Süvari Tümeniyle bağlantı kurulmuştur¹⁷⁹⁴.

¹⁷⁹² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 198-199.

¹⁷⁹³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 200.

¹⁷⁹⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 200-201.

5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa 15 Eylül 1922 tarihinde 14. Süvari Tümen bölgesine gelerek durumu yakından görmüş ve 15 Eylül 1922 tarihinde saat 20.00’de şu emri vermiştir; “*Düşman artçısı Alaçatı - Ilıca körfezi hattının batı sırtlarında savunmaktadır. Asıl kuvvetleri Çeşme’de gemilere binip çekilmektedir. Düşman harp gemilerinin ateşleri 1. ve 14. Süvari Tümenlerinin ilerlemelerini engellemektedir. 14. Süvari Tümeni’nin ilerdeki tugayı (5. ve 34. Alaylar) ile 57. Tümen’in Hücum Taburu bu gece Alaçatı mevziine gece taarruzu yaparak mevzii ele geçirecektir. Tümenler, buldukları bölgelerde ateş tutmayan yerlerde kalacaktır. 57. Tümen, büyük kısmıyla, ortalık açarırken (15 Eylül sabahı) Alaçatı istikametinde ilerleyerek, Hücum Taburu’nun başarısını tamamlayacak ve Çeşme’de gemilere binmekte olan düşman kuvvetlerini esir edecektir.*” denmiştir. Bu sırada Fahrettin Paşa, 14. Süvari Tümen karargâhındadır. Emri verdikten sonra, 15 Eylül 1922 tarihinde saat 21.00’de 57. Piyade Tümeni karargâhına giderek 15 Eylül 1922 gecesini orada geçirmiştir. 5. Süvari Kolordusu’nun emrini alan 14. Süvari Tugayı’na götüren subaylar, birliği yerinde bulamadıklarından emri tebliğ edememişlerdir (denizden gelen ateşlerin etkisinden korunmak için, tugay geriye çekilmiş ve yerini tümene bildirmemiştir). Bu durum karşısında 57. Piyade Tümen Komutanı Hücum Taburu’nun yalnız başına Alaçatı mevziine taarruz etmesini ve 16 Eylül 1922 sabahı olmadan ele geçirmesini emretmiştir. 15 Eylül 1922 gecesini hareket eden Hücum Taburu Alaçatı batı sırtlarına ilerleyerek Yunanlıların çekildikleri mevzileri işgal etmiştir¹⁷⁹⁵.

16 Eylül 1922 tarihinde saat 10.00’da Alaçatı sırtlarına gelen 5. Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa, aşağıda özeti yazılı emrini yayınlamıştır. Bu emre göre; “*14. Süvari Tümeni 16 Eylül öğleden sonra Urla - İzmir yoluyla hareket ederek Şirinyer istasyonu dolaylarında toplanacaktır*” denmiştir¹⁷⁹⁶.

Fahrettin Paşa 17 Eylül 1922 sabahı 37. Alayı’nı Gülbahçe’ye göndermiş, Fahrettin Paşa, kalan birlikleriyle Urla’ya gelerek konuşlanmıştır. Durumunu 1. Kolordu’ya bildirmiştir. 14. Süvari Tümeni Şirinyer’de bulunmuştur. 5. Süvari Kolordu karargâhı ise Karşıyaka’ya gelmiştir¹⁷⁹⁷.

¹⁷⁹⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 201.

¹⁷⁹⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, ss. 202-203.

¹⁷⁹⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 203.

Tablo 5. 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 Tarihleri Arasında 14. Süvari Tümeni'nin Şeması

14. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Mehmet Suphi Bey (Tümgeneral KULA)
14. Süvari Tümen Kurmay Başkanı	Binbaşı Muzaffer Bey (Orgeneral TUGSAVUL)
14. Süvari Tümen Komutanı Yaveri	Üsteğmen Enver Bey (Tümgeneral AKA)
14. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay Hüseyin Hüsnü Bey (Tümgeneral ÜNSAL)
3. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Ahmet Ferit Bey (Albay)
5. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Esat Bey (Albay AVCI)
34. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İbrahim Muzaffer Bey (Yarbay)
54. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Hamit Bey (Tuğgeneral DOĞRUEK) ¹⁷⁹⁸ .

¹⁷⁹⁸ Bal, a.g.t., s. 62.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nı kaybedince İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamış ve Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir. Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiş ve burada kaldığındaki 6 aylık faaliyetinin ardından 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a giderek Milli Mücadele dönemini başlatmıştır. 1919-1920 yılları arasında Anadolu'da hem Fransa, İngiltere ve Yunan kuvvetlerine karşı yerel direniş hareketleri olurken hem de belirli bölgelerde iç isyanların bastırılması için uğraşmıştır. Bu dönemde Kuvayi Milliyeciler işgal kuvvetlerine karşı mücadele vermiş ancak yeterli olmadığı anlaşılınca 26 Aralık 1920 tarihinde düzenli orduya geçilmiştir. 6 Ocak 1921 tarihinde başlayan I. İnönü Muharebesi düzenli ordunun ilk başarısı olmuş, bu başarı 1921 yılının mart ayında meydana gelen II. İnönü Muharebesi ile pekiştirilmiştir.

5. Süvari Grubu Kütahya - Eskişehir Muharebeleri devam ederken resmi olarak 16 Temmuz 1921 tarihinde kurulmuştur. 12 Temmuz 1921 tarihli belgeden anlaşılacağı üzere 5. Grup Komutanlığına Albay Fahrettin Bey atanmıştır. Ardından 16 Temmuz 1921 tarihine kadar 14. Süvari Tümeni, 15. Piyade Tümeni ve Meclis Muhafız Taburu 5. Gruba bağlanmıştır. Özellikle 25 Temmuz 1921 tarihinden sonra 5. Grup, 5. Süvari Grubu diye adlandırılmış ve 15. Piyade Tümeni ile Meclis Muhafız Taburu Gruptan ayrılarak diğer süvari tümenleri 5. Süvari Grubu'na girmeye başlamıştır. Türk Ordusu Kütahya - Eskişehir Muharebelerinde yenilince Sakarya'nın doğusuna çekilmiştir. Bu çekilme sırasında 5. Süvari Grubu Türk Ordusu'nun zayıf vermeden çekilmesine katkı sağlamıştır. Bunu da Yunan Ordusu'nu oyalayarak ve yavaşlatarak yapmıştır.

5. Süvari Grubu 25 Temmuz 1921 tarihinden Sakarya Meydan Muharebesi'nin arifesi olan 22 Ağustos 1921 tarihine kadar keşif faaliyetlerini sürdürmüş, Yunan kuvvetleriyle çarpışmalara girmiştir. Bu dönem arasındaki çarpışmalardan birisi Aziziye Muharebeleri olacaktır. Sakarya Meydan Muharebesi'nde de 5. Süvari Grubu önemli faaliyetler icra etmiştir. Bunlar arasında 26/27 Ağustos 1921 tarihlerinde yaşanan Uzunbeyli Baskını göze çarpmaktadır. Uzunbeyli Baskını'nda Yunan Ordu Komutanı General Papoulos ve karargâhı ele geçirilmeye çalışılsa da talihsizlik nedeniyle bu girişim başarılı olamamıştır. Sakarya Meydan Muharebesi'nde 5. Süvari Grubu'nun hareket alanı Mangal Dağı ve civarı olmuştur.

13 Eylül 1921 tarihinde Türk Ordusu'nda komutanlara terfiler ve birlikler içinde değişiklikler meydana gelmiştir. 13 Eylül 1921 tarihinde Albay olan Fahrettin Paşa Tuğgeneral rütbesine terfi ettirilmiştir. Türk Ordusu'nda gruplar kolorduya çevrilmiştir. Bu sebeple 5. Süvari Grubu, 5. Süvari Kolordusu diye anılacaktır. 19 Eylül 1921 tarihinden itibaren ise 1. ve 2. Ordu Komutanlıkları oluşturulmuştur.

Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 26 Ağustos 1922 tarihine kadar Türk Ordusu'nun hazırlık aşaması göze çarpmaktadır. 13 Eylül 1921 tarihinden 10 Ekim 1921 tarihine kadar Türk Ordusu tarafından Yunan kuvvetleri takip edilmiştir. 1-8 Ekim 1921 tarihinde Afyonkarahisar'da Güzelim Dağı Muharebeleri gerçekleşmiştir. 10 Ekim 1921 tarihinden sonra da Türk Ordu komutanlarının Yunan kuvvetlerini yok etme planları devreye girmiş ve Sad Taarruz Planı, Kaf Savunma Planı düşünülmüştür. Komutanlar arasında görüş alışverişleri ve ordunun toparlanmasına karar verilmiştir. 5. Süvari

Kolordusu da Büyük Taarruz'a kadar eksikliklerini gidermeye çalışmıştır. 11 aylık süreç içerisinde 5. Süvari Kolordusu, Iğın Manevrası yaparak Mustafa Kemal Paşa hem Rus Elçisi hem de Azerbaycan Elçisi'ne gerekli mesajları vermiştir. Bu sayede Rusya'dan gelen silah yardımları hız kazanmıştır.

Süvari birlikleri Türk Ordusu'nun önemli kuvvetlerinden birisi olmuştur. Bu nedenle özellikle süvarilerin hızından faydalanılmak istenmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde Büyük Taarruz'un günü belirlenmiş ve 5. Süvari Kolordusu'na da önemli görevler düşmüştür. Türk İstiklal Harbi'nin kazanılmasında 5. Süvari Kolordusu'nun desteği yadsınamaz bir hal almıştır.

5. Süvari Kolordusu, 20 Ağustos 1922 tarihinde Çay ve Sultandağı bölgelerinden hareket ederek Sinanpaşa Ovası'nın güneybatısı kısmı olan Güdübüz bölgesine gelerek 25/26 Ağustos 1922 tarihinde Yürükmezari ve Çayhisar'a intikal etmiştir. 26 Ağustos 1922 sabahı ise 5. Kolordu Sinanpaşa Ovası'na inerek Yunan kuvvetlerinin arkasına sarkmayı başarmıştır. 5. Süvari Kolordusu'na verilen görev İzmir-Afyon demir yolu hattını keserek Yunan kuvvetlerine cephane, iaşe gelmesini, Yunan kuvvetinde yaralanan askerlerin geri dönmesini, İzmir'den Yunan kuvvetine takviye gelmesini engellemek ve Yunan kuvvetlerinin muhaberat hatlarının kesilerek haberleşmenin sağlanmamasını önlemek gibi görevleri söz konusudur. 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa ise kendisine bağlı bulunan 1., 2. ve 14. Süvari Tümenleri ile bu faaliyetlerini yerine getirmeye çalışmıştır. 27 Ağustos 1922 tarihinde Afyonkarahisar Yunan kuvvetinin işgalinden kurtarılmıştır. Kolordu 27-28-29-30 Ağustos 1922 tarihlerinde Yunan kuvvetiyle Balmahmut kesiminin kuzey bölgelerinde çarpışmaya girerek, Yunan kuvvetlerini batıya doğru çekilmesi için zorlamıştır. 5. Kolordu, Yıldırım Kemal, Anıt kaya, Aslanapa bölgelerinde Yunan kuvvetiyle ciddi çarpışmalar gerçekleştirmiştir. Türk Ordusu Yunan kuvvetini çember içerisine alması için 5. Süvari Kolordusu'na Kızıldaş Vadisi alanının kapatılması için emir vermiş ancak 1 saatlik gecikmeden dolayı bu alan kapatılmayarak General Nikolaos Trikoupis ve perakende birlikler Yeşilyurt, Oysu ve Saraycık kısımlarından geçerek İzmir'e doğru hareket etmiştir.

1 Eylül 1922 tarihinde Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu'nu takip harekâtına başlamıştır. Yunan Ordusu'nu takip eden en önemli birlik 5. Süvari Kolordusu'na bağlı süvari tümenleri olmuştur. 2 Eylül 1922 tarihinde ise Yunan Ordu Komutanı General Trikoupis ve yanındaki komutanlar Göğem köyünde yakalanmıştır. Yunan perakende kuvveti Uşak, Manisa üzerinden İzmir'e çekilmiştir. 5. Süvari Kolordusu ise Yunan kuvvetlerini kovalayarak 9 Eylül 1922 sabahı saat 10.00'da İzmir'e girmiş ve İzmir Yunan işgalinden kurtarılmıştır. İzmir'e ilk giren birlik ise 2. Süvari Tümen Komutanlığına bağlı 4. Süvari Alay Komutanı Yüzbaşı Şerafettin Bey olmuştur.

9 Eylül 1922 tarihinde İzmir Yunan Ordusu'ndan temizlendikten sonra 5. Süvari Kolordusu'na bağlı 1. ve 14. Süvari Tümenleri Urla Yarımadası'na giderek oradaki Yunan kuvvetlerini temizlemiştir. 2. Kolordu Komutanlığına geçen 2. Süvari Tümeni ise İzmir'den çıkarak Çanakkale Ezine bölgesine kadar Yunan kuvvetlerini takip etmiş ve takip harekâtı 22 Eylül 1922 tarihinde sonlanmıştır. Bu süreçten sonra da Çanak Krizi meydana gelmiştir. Çanak Krizi'nde Özellikle İngiltere'nin tarafsız bölge olarak nitelendirdiği Çanakkale bölgesini yay şeklinde alarak, Türk Ordusu'nun girmesine izin

verilmemiştir. General Harington ve Mustafa Kemal Paşa arasında, Çanakkale Valisi Vahab Bey ile Albay Shuttlewort arasındaki yazışmalar gerçekleşmiştir. Bu yazışmaların sonucunda Türk Ordusu'nun dirayeti ve kararlı duruşu ile hem İngiltere ile savaşın kıyısından dönülmüştür. 3 Ekim 1922 tarihinde başlayan Mudanya görüşmeleri 11 Ekim 1922 tarihinde sonuçlanmıştır. Antlaşmaya göre Yunan kuvvetlerinin Meriç'in batısına çekileceği, Trakya'daki yerlerini İtilaf Devletlerine bırakacağı, İtilaf Devletleri'nde bu toprakları Türk kuvvetlerine teslim edeceği belirtilmiştir. İtilaf Devletlerinin Trakya'da 1 ay kalacağı ve Türkler kuvvetlerinin de antlaşma yapıncaya kadar İngiliz kuvvetlerin Boğazlar bölgesindeki işgalini tanıyacağı anlaşılmasına varılmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması Türk Ordusu'nun masada da başarı sağladığının göstergesi olmuştur. Bu başarı Lozan Barış Antlaşması'na da yansımıştır.

Çalışmanın tartışma kısmına gelinecek olursa, Türk İstiklal Harbi'ndeki başarı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Harp değerlendirildiği zaman özellikle 5. Süvari Kolordusu'nda bazı sıkıntılar göze çarpmaktadır. Öncelikle Türk Ordusu silah, cephane açısından zayıf ve askerin eğitimsiz olduğu göze çarpmaktadır. 5. Süvari Kolordusu da bu sıkıntılardan nasibini almıştır. Cephane konusunda farklı cinsten silahların, yetersiz hayvanların olduğu aşikardır. Süvari tümenlerindeki birliklerin coğrafi olarak alan bilgisinin zayıf olduğu bu sebeple de bazen istikametleri kaçırdıkları, karıştırdıkları ve yollarını kaybettikleri görülmüştür. Ayrıca süvariler piyadelerden hızlı oldukları için iaşelerini Yunan kuvvetinden kalanlar ya da gittikleri halktan temin etmeleri ikmal konusunda sıkıntı çektiklerinin göstergesidir. Emir komuta hiyerarşisinde tam anlamıyla yapılamadığı anlaşılmaktadır. 5. Süvari Kolordu Komutanlığına verilen cephe veya ordu emri, 5. Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa'ya geç intikal etmiştir. Bu emir gecikmesi bazen sıkıntılara sebebiyet vermiştir. Ayrıca Türk İstiklal Harbi tam anlamıyla başarılı bir harp olmamıştır. Bunun sebeplerinden birisi de 5. Süvari Kolordusu'nun zaman konusunda istenilen yere varamamış olduğundandır. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan taarruzda Yunan kuvvetlerinin imha edilmesi düşünülmüş ancak bir kısıpaca alınamamıştır. Yine aynı şekilde Yunan Ordusu'nun Kızıltaş istikametine çekileceği tahmin edilmiş, ancak 1 saatlik gecikme ile 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetlerinin geçiş istikametine kapatamadığından Yunan perakende kuvvetler İzmir'e çekilmeye başlamışlardır. Bu zamanlama sıkıntısı yenilen Yunan kuvvetlerinin İzmir'e kadar gittikleri yerleri yakmaları ve halka zülüm etmeleri ile son bulmuştur. Genel olarak da Türk Ordusu'nun içinde komutanlar arasındaki fikir ayrılıkları da ordu içinde sıkıntıların mevcut olduğunu göstermektedir.

Öneri olarak, çalışma ordu tarihi çalışan araştırmalar açısından fayda sağlayacak bilgiler içermektedir. Akademik araştırmalarda ordu üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Özellikle Kolordu seviyesinden tam anlamıyla alt kademeye inilememiştir. Bu çalışma tümen ve alay bazlı çalışmaların yapılması için bir örnek teşkil edecektir. Burada görev Üniversitelere düşmektedir. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Manisa Üniversitesi vs. kurumların bu alanlara eğilmesi, araştırmacılara destek vermesi gerekmektedir. Bu süreçte akademisyenlerin özellikle Yunanca öğrenmesi elzemdir. Çünkü araştırmalar doğrultusunda Yunan belgeleriyle Büyük Taarruz araştırmaları yeterli değildir.

KAYNAKÇA

- (ALTAY), Ferik Fahrettin. *Türkiye İstiklal Muharebatında Süvari Kolordusu Harekâtı*, Konya Vilayet Matbaası, Konya, 1925.
- AKYÜZ, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1988,
- ALTAY, Fahrettin. *Görüp Geçirdiklerim 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnel Yayınları, Dilek Matbaası, İstanbul, 1970.
- ALTAY, Fahrettin. *İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu*, İnel Kitapevi, İstanbul, 1949.
- ALTINTAŞ, Ahmet. *Milli Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.
- ALTINTAŞ, Ahmet. *Milli Mücadele Döneminde Çanakkale 1919-1923*, Asil Yayıncılık, Ankara, 2007.
- ALTINTAŞ, Ahmet. *Milli Mücadele'de Afyonkarahisar (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar, 2011.
- ANDRE, Prens. *Felakete Doğru*, çev. Hüseyin Rahmi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Askeri Matbaa, İstanbul, 1932.
- APAK, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.
- APAK, Rahmi. *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- ARALOV, S. İ. *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, Birey Toplum Yayınları, Ankara, 1985.
- ARTUÇ, İbrahim. *Büyük Dönemeç Sakarya Meydan Muharebesi*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1985.
- ARTUÇ, İbrahim. *Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi Sakarya Meydan Muharebesi ile Başlayan Zaferlerimizin Belgesel Öyküsü*, Kastaş Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2005.
- ARTUÇ, İbrahim. *Yeniden Doğu Türk Kurtuluş Savaşı*, Kastaş Yayınları, C. II, İstanbul, 2001.
- ARTUÇ, İbrahim. *Zaferin Ayak Sesleri Sakarya'dan Lozan'a*, Kastaş Yayınları, C. I, İstanbul, 1996.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Genelkurmay Basımevi, Yıl 64, Sayı 134, Ocak 2015.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:95, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Ocak 1993.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:96, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Eylül 1993.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:43, Sayı:97, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Ocak 1994.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:43, Sayı:98, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Haziran 1994.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:62, Sayı:131, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Temmuz 2013.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:64, Sayı:136, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Temmuz 2015.
- Askeri Tarih Vesikalari, yıl 15, Sayı 58, Aralık 1966, Belge 1334.

- ATAMAN, Murat Günel. *Kurtuluş Savaşı'nda Levazım İkmal Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya. *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, Remzi Kitabevi, C. II, 17. Baskı, (1999).
- AYGEN Mehmet S., Ahmet TUNCA ve Ahmet SARLIK. *Büyük Zafer'e Doğru*, Türkeli Matbaası, Afyon, 1984.
- AYKUT, Fahri. *İstiklal Savaşı'nda IV. Kolordu*, Yay. Haz.; Zekeriya Türkmen - Atike Kaptan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.
- AYKUT, Fahri. *İstiklal Savaşı'nda Kütahya Eskişehir Muharebeleri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2006.
- BAL, Rıdvan. *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006.
- BELEN, Fahri. *Büyük Türk Zaferi Afyon'dan İzmir'e*, İstanbul, 1970.
- BELEN, Fahri. *Türk Kurtuluş Savaşı Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1983.
- BİNARK, İsmet. *İstiklal Harbi İle İlgili Telgraflar*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 23, Ankara, 1994.
- ÇALIŞLAR, İzzettin. *Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1'inci Kolordu*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 2007.
- ÇAPA, Mesut. *Kızılay [Hilal-i Ahmer] Cemiyeti (1914-1925)*, Yapım Rıhtım Ajans&Yayınevi, B. 2, Ankara, 2010.
- ÇOLAK, İbrahim. *Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*, Yay. Haz: Orhan Hülagü, Emre Yayınları, İstanbul, 1996.
- DOĞANER, Yasemin. "Anılarda Sakarya Meydan Muharebesi", *Sakarya Zaferi ve Haymana IV*, Haz: Temuçin F. Ertan, Meryem Orakçı, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 52, Ankara, 2016, ss. 101-117.
- DUMAN, Süleyman. *Kütahya-Eskişehir Kurtuluş Savaşı'nın Unutulan Muharebeleri*, Kronik Yayınları, İstanbul, 2021.
- EKİNCİ, Mehmet Rezan. "1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 2 (18) Kasım 2017, ss. 703-724.
- ENGİN, Teoman. *Türk Ordusunda Zırhlı Birlikler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2007.
- ERDEM, Nilüfer. *Yunan Tarihçiliği Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919 - 1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010.
- ERDOĞAN, Selim. *Büyük Taarruz Dağlarda Tek Tek Ateşler Yanıyordu*, Kronik Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2021.
- ERDOĞAN, Selim. *Sakarya Türk Bitti Demeden Bitmez*, Kronik Yayınları, B. 4, İstanbul, 2021.
- ERİKAN, Celal. *Komutan Atatürk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.
- GÖNÇER, Süleyman. "Kurtuluş Savaşı'nda Süvari Kolordumuz (Yazılı Vesika ve Hatıralara Göre)", *Taşpınar Dergisi*, C. VIII, S. 84, Afyon, 1940, ss. 100-103.
- GÖRGÜLÜ, İsmet. *Büyük Taarruz*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992.
- GÜNDÜZ, Asım. *Hatıralarım*, haz: İhsan Ilgar, Kervan Yayınları, 1973.
- GÜNEŞ, İhsan. "Sakarya Savaşı Sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi", *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk

- İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 49, Ankara, 2015, ss.73-82.
- GÜVEN, Cemal. “Mustafa Kemal Paşa’nın Sovyet Rus ve Azerbaycan Büyükelçileri ile 5. Süvari Kolordusunu Teftişi ve İlgin’ı Ziyaretleri”, *Uluslararası Toplum ve Araştırma Dergisi*, C. VII, Yıl:7, Sayı: 13, Aralık 2017, ss. 1017-1030.
- HACİHANİFİOĞLU, Aylin. *Milli Mücadele’nin İngiliz Basımındaki Yansımaları (1919-1922)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2019.
- Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:22, Sayı:69, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Eylül 1973.
- Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl:23, Sayı:70, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Mart 1974.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:15, Sayı:56, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Haziran 1966.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:15, Sayı:57, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Eylül 1966.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:15, Sayı:58, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Aralık 1966.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:16, Sayı:60, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Haziran 1967.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:16, Sayı:61, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Eylül 1967.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:17, Sayı:63, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Mart 1968.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:17, Sayı:64, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Haziran 1968.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:17, Sayı:65, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Eylül 1968.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl:18, Sayı:67, Genelkurmay Basımevi, Ankara, Mart 1969.
- <http://www.ataturkkitapligi.ibb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021).
- <http://www.venizelosarchives.gr>, (Erişim Tarihi: 03.04.2020).
- <https://stringfixer.com.tr>, (Erişim Tarihi: 13.09.2021).
- HULUSİ, Mülazım Mustafa. *Bir Kalpaklının Milli Mücadele Günlüğü, Atatürk’ün Doğumunun 125. Yılı Hatırasına*, Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi Yayın No:69, Isparta, 2006.
- İNCEDAYI, Cevdet Kerim. *Türk İstiklâl Harbi, Garp Cephesi*, Ebuuziyya Matbaası, İstanbul, 1925.
- İNÖNÜ, İsmet. *Defterler (1919-1973)*, Yay. Haz: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, C. I, İstanbul, 2001.
- İNÖNÜ, İsmet. *İstiklâl Savaşı ve Lozan*, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi
- KAFESOĞLU, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, 46. Baskı, İstanbul, 1998.
- KAPLAN Mehmet, İnci ENGİNÜN, Birol EMİN, Necati BİRİNCİ ve Abdullah UÇMAN. *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. II, İstanbul, 1981.
- KARABEKİR, Kazım. *Paşaların Hesaplaşması İstiklâl Harbine Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik*, Truva Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2019.

- KAYA Fevzi ve Abdullah Kaya. “Kurtuluş Savaşı’nın İsimli Kahramanlarından Tokuşlarlı Haydar Ağa”, *Taşpınar Yerel ve Kültür Dergisi*, S. 13, Aralık 2014, ss. 24-26.
- KOÇ, Mehmet. *Akşehir’den Zafer Doğdu (Gün Gün Büyük Taarruz Hazırlıkları)*, Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.
- KODAMAN, Bayram. “Hamidiye Hafif Süvari Alayları, II. Abdülhamid ve Doğu Anadolu Aşiretleri”, *Devr-i Hamid Sultan*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 184, C. I, Kayseri, 2011, ss. 341-379.
- KOLLU, Atilla. “Büyük Zafer (öncesi ve sonrası ile)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VIII, S. 24, Ankara 1992, ss. 481-560.
- KÖYLÜ, Murat. “Milli Mücadele Dönemi Türk - Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması”, *Toros Üniversitesi İ.İ.S.B.F. Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3 Sayı:5, Temmuz 2016, ss. 65-90.
- KÖYLÜ, Murat. *Kurtuluşun Gölgedeki Kahramanları*, Fark Yayınları, Ankara 2007.
- MANGO, Andrew. *Atatürk*, Çev. Füsün Doruker, Yeni Binyıl Sabah Yayınları, İstanbul, 2000.
- Milli Kütüphane
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin. *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Maliye Bakanlığı’nın Ellinci Yıl Yayınları, Ankara, 1991.
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin. *Sakarya Meydan Muharebesi Günlüğü*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2004.
- MÜTERCİMLER, Erol. *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*, Alfa Yayınları, 5-6. Baskı, İstanbul, 2008.
- OKULU, Mustafa. *Fahrettin Altay*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009.
- ORBAY, Rauf. *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım II*, Emre Yayınevi, İstanbul, 1993.
- ÖKSÜZ, Hikmet ve İsmail Köse. “Amerikan Arşiv Vesikalarında Büyük Taarruz”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 27/2, İstanbul, 2017.
- ÖNDER, Mehmet. *Atatürk Konya’da*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- ÖZAKMAN, Turgut. *Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- ÖZALP, Kazım. *Milli Mücadele 1919-1922*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1988.
- ÖZGEN, Abdurrahman. *Milli Mücadele’de Türk Akıncıları*, TİSA Matbaacılık, Ankara, (y.y).
- ÖZKURT, Fatih. *Mustafa Kemal (Atatürk) Döneminde İcra Edilen Askeri Manevra ve Tatbikatlar (1909-1938)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013.
- ÖZLÜ, Hüsnü. “Arşiv Belgelerine Göre, Büyük Taarruz Öncesi, ‘Sad Taarruz Planı’ ve Mustafa Kemal Paşa’nın Genel Taarruz Planının Analizi”, *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, (Yay. Haz. Arzu Güvenç - Murat Saygın), 2-4 Ekim 2012, Uşak, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C. II, Ankara, 2014, ss. 935-958.
- SABİS, Ali İhsan. *Harp Hatıralarım İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, C. V, Nehir Yayınları, İstanbul, 1993.
- SABİS, Ali İhsan. *Harp Hatıralarım İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, C. 6, Nehir Yayınları, İstanbul, 1993.

- SARIHAN, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III, Açıklamalı Kronoloji, TBMM'den Sakarya Savaşı'na 23 Nisan 1920 -22 Ağustos 1921*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- SARIHAN, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV, Açıklamalı Kronoloji, Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına 23 Ağustos 1921 - 20 Kasım 1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.
- SARISAMAN Sadık ve Uğur Üçüncü. “Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz”, *Tarih Okul Dergisi (TOD)*, Yıl: 9, Sayı: 25, 2016, ss. 269-310.
- SARISAMAN, Sadık. “Muhafif Basında ‘Peyamı Sabah’ Örneği”, *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 49, Ankara, 2015, ss. 141-180.
- SELEK, Sabahattin. *Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı II*, Örgün Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1982.
- SELEK, Sabahattin. *Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2020.
- SELVİ Haluk ve Bülent CIRIK. *Milli Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Yayın No: 162, 2. Baskı, Mayıs 2020.
- SHAW, Stanford J. - Shaw, Ezel Kural. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev. Mehmet Harmanlı, e Yayınları, C. II, 3. Baskı, İstanbul, 2010.
- SONYEL, Salahi. R. *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- SORGUN, Taylan. *İmparatorluktan Cumhuriyete (Fahrettin Altay Paşa Anlatıyor)*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2004.
- SÜSLÜ Azmi ve Mustafa Balcıoğlu. *Atatürk'ün Silah Arkadaşları-Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*, Divan Yayıncılık, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- ŞAHİN, Enis. “Sakarya Meydan Savaşı'nın İngiliz ‘The Times’ gazetesindeki Tezahürleri”, *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Yayın No: 49, Ankara, 2015, ss. 181-216.
- ŞİMŞİR, Bilal. *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, 1921-1922*, Milliyet Yayınevi, İstanbul, 1972.
- TANSEL, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya kadar IV*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991.
- TRİKUPİS, General Nikolaos. *General Trikupis'in Hatıraları*, çev. Ahmet Angın, Kitapçılık Limited Şirketi Yayınları, İstanbul, 1967.
- TURAN, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009.
- TURAN, Osman. *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Türk Dünya Nizamının, Milli, İslami ve İnsani Esasları, Öteken Neşriyat, 23. Baskı, İstanbul, 2014.
- TUTSAK, Sadiye. *Yunanlıların Uşak'ı İşgali ve Esaret Sancısı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015.
- Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, *Nutuk Kemal Atatürk*, Milli Eğitim Basımevi, C. II, 9. Baskı, İstanbul, 1969.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920 - 15 Nisan 1921)*, C. II, Ksm. III, 3. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1 - 31 Ağustos 1922)*, C. II, Ksm. VI, Kitap 2, Genelkurmay Basımevi, 1995.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz'a Hazırlık ve Büyük Taarruz (10 Ekim 1921 - 31 Temmuz 1922)*, C. II, Ksm VI, Kitap 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı, (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, C. II, Ksm, VI, Kitap 3, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Kütahya - Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921 - 25 Temmuz 1921)*, Genelkurmay Basımevi, C. II, Ksm. IV, Ankara, 1974.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos - 13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekât (14 Eylül - 10 Ekim 1921)*, C. II, Ksm. V, Kitap 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1973.
- Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başlangıç Dönemdeki Olaylar ve Harekât (25 Temmuz - 22 Ağustos 1921)*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995.
- Türk İstiklal Harbi, *İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923)*, Genelkurmay Basımevi, C. VII, Ankara, 1975.
- Türk İstiklal Harbi, *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1989.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi
Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Mücadele Millîye İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü.
- TÜRKMAN, Sayim. *Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde İaşe*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1997.
- TÜRKMEN, Zekeriya. "Büyük Taarruz Harekâtı", Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan, Ed: Gürsoy Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 2010, ss. 79-148.
- TÜRKMEN, Zekeriya. "Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz Öncesinde Süvari Kolordusunu Denetlemesi ve İlgin Manevrasında Süvari Kolordusu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XX, S. 58, 2004, ss. 203-230.
- ULUSOY, Mümtaz. *İstiklal Harbi'nde 2 inci Kolordu*, Yay. Haz. Ahmet Tetik - Şeyda Büyükcan, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.
- UMAR, Bilge. *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2002.
- US, Asım. *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devirlerine Ait Hatıralar ve Tetkikler*, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1964.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur. *Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref. *Atatürk'ü Özleyiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- VANDEMİR, Baki. *Türk İstiklal Savaşı'nda Sakarya'dan Mudanya'ya*, Yay. Haz: Hayriye Yalçın, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.
- WALDER, David. *Çanakkale Olayı*, Çev. M. Ali Kayabal, Baha Matbaası, Milliyet Yayınları, 1970.
- YAŞAR, Selman. "Büyük Taarruz'da Türk Süvarileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, S. 2, 2008, ss. 244-253.
- YAZMAN, M. Şevki. *Anadolunun İşgali (İstiklal Savaşı Nasıl Oldu?)*, Kamer Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999.

YEL, Selma. *Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.
ZENGİN, Erol. “Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları”, *Mavi Atlas*, 5(1), 2017, ss. 201-223.

Arşiv Kaynakları

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) ve Denetleme Başkanlığı Arşivi
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1: 1 Temmuz - 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığı altında görev yapan Komutanlar.	560
Ek 2: 1 Temmuz - 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlanan birlikler.	561
Ek 3: 22 Ağustos - 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığı altında görev yapan komutanlar.	561
Ek 4: 22 Ağustos - 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlanan birlikler.	563
Ek 5: 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordu Komutanlığı altında görev yapan komutanlar.	564
Ek 6: 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bağlanan birlikler.	565
Ek 7: 15 Haziran-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grubu'nun subay, er, tüfek sayıları ve karşılaştırılması.	566
Ek 8: 15 Haziran 1921 tarihindeki 5. Süvari Grubu'nun cephane sayıları ve karşılaştırılması.	567
Ek 9: 5 Ağustos 1921 tarihindeki 5. Süvari Grubu'nun cephane sayıları ve karşılaştırılması.	568
Ek 10: Sakarya Meydan Muharebesi'nde 5.Süvari Grubu'nun subay cetveli.	569
Ek 11: Sakarya Meydan Muharebesi'nde 5.Süvari Grubu'nun er cetveli.	569
Ek 12: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er ve silah sayıları.	569
Ek 13: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayıları.	569
Ek 14: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayıları.	570
Ek 15: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayıları.	570
Ek 16: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun subay kayıpları.	570
Ek 17: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun er kayıpları.	571
Ek 18: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek, top, bomba, kılıç ve mızrak sayıları.	571
Ek 19: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayıları.	572
Ek 20: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun mermi sayıları.	572
Ek 21: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki subay, er, piyade tüfeği kuvvetleri.	572

Ek 22: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki tüfek ve top sayıları.....	573
Ek 23: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki hayvan sayıları.....	573
Ek 24: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki nakil vasıta sayıları.....	573
Ek 25: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er, tüfek kayıpları.	574
Ek 26: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayısının karşılaştırılması.	574
Ek 27: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayısının karşılaştırılması.	575
Ek 28: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayısının karşılaştırılması.	575
Ek 29: 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtı sırasında geçen yer isimlerinin günümüzdeki adları.	576

Ek 1: 1 Temmuz - 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığı altında görev yapan Komutanlar.

1. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Ahmet Derviş Bey (Korgeneral)
10. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Şerif Bey (Güralp)
11. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Hacı Remzi Bey
14. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Osman Kabil Bey
2. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Ethem Servet Bey (Albay Boral)
2. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Kazım Bey
4. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Musa Kazım Bey (Kuşzade)
13. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Galip Bey
19. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Ramiz Bey
3. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay İbrahim (Albay Çolak)
27. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Sakıp Bey (Yarbay)
28. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Hüsnü Bey (Albay Aykut)
29. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İsmail Hakkı Bey
4. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay İsmail Hakkı Bey (Okday)
5. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Esat Bey (Albay Avcı)
20. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Ömer Bey
33. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İskender Bey
14. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Suphi Bey (Tümgeneral Kula)
3. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Ahmet Ferit Bey (Albay)
54. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Hüsnü Bey (Albay Aykut)
55. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İbrahim Fevzi Bey (Tümgeneral Akıncılar)

Ek 2: 1 Temmuz - 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlanan birlikler.

1. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁷⁹⁹	10. Süvari Alay Komutanlığı	11. Süvari Alay Komutanlığı	14. Süvari Alay Komutanlığı
2. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰⁰	4. Süvari Alay Komutanlığı	13. Süvari Alay Komutanlığı	19. Süvari Alay Komutanlığı
3. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰¹	27. Süvari Alay Komutanlığı	28. Süvari Alay Komutanlığı	29. Süvari Alay Komutanlığı
4. Süvari Tugay Komutanlığı¹⁸⁰²	5. Süvari Alay Komutanlığı	20. Süvari Alay Komutanlığı	33. Süvari Alay Komutanlığı
14. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰³	3. Süvari Alay Komutanlığı	54. Süvari Alay Komutanlığı	55. Süvari Alay Komutanlığı

Ek 3: 22 Ağustos - 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığı altında görev yapan komutanlar.

1. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Osman Zati Bey (Tümgeneral Koral)
10. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Şerif Bey (Albay Güralp)
11. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Mehmet Nezir Bey
14. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Süleyman Sabri Bey (Tümgeneral)

¹⁷⁹⁹ 1-15 Temmuz 1921 tarihleri arasında 3. Grup Komutanlığına bağlıdır.

15-18 Temmuz 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

18-22 Temmuz 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

22 Temmuz 1921 tarihinde 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

23 Temmuz 1921-18 Ağustos 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

18-22 Ağustos 1921 tarihleri arasında Mürettep Kolordu Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰⁰ 1-14 Temmuz 1921 tarihleri arasında 4. Grup Komutanlığına bağlıdır.

14-23 Temmuz 1921 tarihleri arasında 12. Grup Komutanlığına bağlıdır.

23 Temmuz – 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

22 Ağustos 1921 tarihinde 2. Grup Komutanlığına bağlıdır

¹⁸⁰¹ 1-15 Temmuz 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

15-28 Temmuz 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

28 Temmuz 1921 - 20 Ağustos 1921 tarihleri arasında Batı Cephesi Komutanlığına bağlıdır.

20-22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

22 Ağustos 1921 tarihinde 2. Grup Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰² 1 – 22 Temmuz 1921 tarihleri arasında 12. Grup Komutanlığına bağlıdır.

22 Temmuz – 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰³ 26 Haziran – 13 Temmuz 1921 tarihleri arasında Batı Cephesi Komutanlığına bağlıdır.

13 Temmuz – 22 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

33. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Saim Bey (Sarıyer)
2. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Ethem Servet Bey (Albay Boral)¹⁸⁰⁴
2. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ahmet Kemal Bey (Yarbay Özsü)
4. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Musa Kazım Bey (Kuşzade)
13. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Galip Bey (Binbaşı)
3. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay İbrahim (Albay Çolak)¹⁸⁰⁵
27. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Mehmet Cemal Bey (Albay)
28. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Hüsnü Bey (Albay Aykut)
4. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay İsmail Hakkı Bey (Okday)
5. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Esat Bey (Albay Avcı)
20. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Mehmet Murat Bey (Albay Azak)
14. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Mehmet Suphi Bey (Tümgeneral Kula)
3. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Ahmet Ferit Bey (Albay Daryal)
54. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Emin Hüsnü Bey (Yarbay Görker)
55. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İbrahim Fevzi Bey (Tümgeneral Akıncılar)

¹⁸⁰⁴ 17 Eylül-10 Ekim 1921 tarihleri arasında Yarbay Ahmet Zeki Bey (Tümgeneral Soydemir) görev almıştır.

¹⁸⁰⁵ 17 Eylül-10 Ekim 1921 tarihleri arasında Yarbay İbrahim Bey (Albay Çolak) görev almıştır.

Ek 4: 22 Ağustos - 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlanan birlikler.

1. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰⁶	10. Süvari Alay Komutanlığı	11. Süvari Alay Komutanlığı	14. Süvari Alay Komutanlığı	33. Süvari Alay Komutanlığı
2. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰⁷	2. Süvari Alay Komutanlığı	4. Süvari Alay Komutanlığı	13. Süvari Alay Komutanlığı	-
3. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸⁰⁸	27. Süvari Alay Komutanlığı	28. Süvari Alay Komutanlığı	-	-
4. Süvari Tugay Komutanlığı¹⁸⁰⁹	5. Süvari Alay Komutanlığı	20. Süvari Alay Komutanlığı	-	-
14. Süvari Tümen Komutanlığı¹⁸¹⁰	3. Süvari Alay Komutanlığı	54. Süvari Alay Komutanlığı	55. Süvari Alay Komutanlığı	-

¹⁸⁰⁶ 22-23 Ağustos 1921 tarihleri arasında Mürettep Kolordu Komutanlığına bağlıdır.

23-29 Ağustos 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

29 Ağustos – 1 Eylül 1921 tarihleri arasında 4. Grup Komutanlığı'na bağlıdır.

1-19 Eylül 1921 tarihleri arasında Mürettep Kolordu Komutanlığına bağlıdır.

19 Eylül-10 Ekim 1921 tarihleri arasında Kocaeli Grup Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰⁷ 22-23 Ağustos 1921 tarihinde 2. Grup Komutanlığına bağlıdır.

23-27 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

27-31 Ağustos 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

31 Ağustos – 2 Eylül 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

2-3 Eylül 1921 tarihleri arasında Çal Cephesi Komutanlığına bağlıdır.

3-5 Eylül 1921 tarihleri arasında 12. Grup Komutanlığına bağlıdır.

5-6 Eylül 1921 tarihlerinde 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

6-7 Eylül 1921 tarihlerinde 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

7 Eylül- 5 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

5-7 Ekim 1921 tarihleri arasında 2. Kolordu Komutanlığına bağlıdır.

7-10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰⁸ 22-23 Ağustos 1921 tarihlerinde 2. Grup Komutanlığına bağlıdır.

23 Ağustos 1921 tarihinde Bağımsız olarak hareket etmiştir.

23-30 Ağustos 1921 tarihlerinde 2. Grup Komutanlığına bağlıdır.

30 Ağustos – 6 Eylül 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

6-7 Eylül 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığına bağlıdır.

7 Eylül – 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸⁰⁹ 22 Ağustos – 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

¹⁸¹⁰ 22 Ağustos – 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grup Komutanlığına bağlıdır.

Ek 5: 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordu Komutanlığı altında görev yapan komutanlar.

5. Süvari Kolordu Komutanı	Tuğgeneral Fahrettin Paşa (Orgeneral ALTAY)
5. Süvari Kolordu Kurmay Başkanı	Binbaşı Mehmet Şükrü Bey (Yarbay KOÇAK)
5. Süvari Kolordu Hareket Şube Müdürü	Yüzbaşı Şükrü Bey (Binbaşı SÖKMENSÜER)
5. Süvari İstihbarat Şube Müdürü	Yüzbaşı İhsan Bey (Tümgeneral SONAKIN)
5. Süvari Kolordu İkmal Şube Müdürü	Yüzbaşı Feridun Bey (DİRİMTEKİN)
5. Süvari Kolordu Komutanı Emir Subayı	Üsteğmen Fevzi Bey (Hava Orgeneral UÇANER)
5. Süvari Kolordu Komutanı Emir Subayı	Üsteğmen Muzaffer Bey (Hava Orgeneral GÖKSEKİN)
1. Süvari Tümen Komutanı	Albay Mürsel Bey (Tümgeneral BAKÜ)
1. Süvari Tümen Kurmayı	Binbaşı Kemal Bey (Tümgeneral BALIKESİR)
1. Süvari Tugay Komutanı	Albay Cemil Bey
10. Süvari Alay Komutanı	Yarbay İsmail Hakkı Bey
11. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ali Rıza Bey (Albay ÜLGENALP)
14. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Salih Zeki Bey (SERTİN)
21. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Emin Hüsnü Bey (Yarbay)
2. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Ahmet Zeki Bey (Tümgeneral SOYDEMİR)
2. Süvari Tümen Kurmayı	Yüzbaşı Tevfik Bey (Tümgeneral TOPÇU)
2. Süvari Tümen Kurmayı	Yüzbaşı Cevdet Bey (BİLGİŞİN)
2. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay Ahmet Hamdi Bey (Albay)
2. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ahmet Kemal Bey (Yarbay)

4. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Ali Reşat Bey (Yarbay)
13. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Galip Bey (Binbaşı)
20. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Kazım Bey (Albay)
14. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Mehmet Suphi Bey (Tümgeneral KULA)
14. Süvari Tümen Kurmay Başkanı	Binbaşı Muzaffer Bey (Orgeneral TUGSAVUL)
14. Süvari Tümen Komutanı Yaveri	Üsteğmen Enver Bey (Tümgeneral AKA)
14. Süvari Tugay Komutanı	Yarbay Hüseyin Hüsni Bey (Tümgeneral ÜNSAL)
3. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Ahmet Ferit Bey (Albay)
5. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Esat Bey (Albay AVCI)
34. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı İbrahim Muzaffer Bey (Yarbay)
54. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Hamit Bey (Tuğgeneral DOĞRUER)

Ek 6: 10 Ekim 1921 - 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordu Komutanlığına bağlanan birlikler.

1. Süvari Tümen Komutanlığı	10. Süvari Alay Komutanlığı	11. Süvari Alay Komutanlığı	14. Süvari Alay Komutanlığı	21. Süvari Alay Komutanlığı
2. Süvari Tümen Komutanlığı	2. Süvari Alay Komutanlığı	4. Süvari Alay Komutanlığı	13. Süvari Alay Komutanlığı	20. Süvari Alay Komutanlığı
14. Süvari Tümen Komutanlığı	3. Süvari Alay Komutanlığı	5. Süvari Alay Komutanlığı	34. Süvari Alay Komutanlığı	54. Süvari Alay Komutanlığı

Ek 7: 15 Haziran-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında 5. Süvari Grubu'nun subay, er, tüfek sayıları ve karşılaştırılması.

	15 Haziran 1921 ¹⁸¹¹			5 Ağustos 1921 ¹⁸¹²		
	Subay	Er	Tüfek	Subay	Er	Tüfek
1. Süvari Tümeni	88	1.268	866	83	799	603
2. Süvari Tümeni	119	1.426	963	76	540	658
3. Süvari Tümeni	75	1.012	739	68	809	512
4. Süvari Tugayı	66	1.205	991	30	480	447
14. Süvari Tümeni	124	1.565	1.381	81	1.360	892
Toplam	472	6.476	4.940	338	3.988	3.112
Subay kaybı	134 kişi, %28.38					
Er Kaybı	2.488 kişi, %38.41					
Tüfek Kaybı	1.828 adet, %37.00					

¹⁸¹¹ TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. IV, s. 591.

¹⁸¹² TİH, *a.g.e.*, C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 531-532.

Ek 8: 15 Haziran 1921 tarihindeki 5. Süvari Grubu'nun cephane sayıları ve karşılaştırılması.

15 Haziran 1921¹⁸¹³								
Birlik	Piyade Fişegi	Ağ. Mt.	Hf. Mt.	Mt. Cepha.	Top	Top mermisi	Hayvan	Araba
1. Sü. Tü.	144.635	7	6	-	2	300	1.233	-
2. Sü. Tü.	132.290	8	8	27.200	2	304	1.452	17
3. Sü. Tü.	130.000	5	9	68.000	2	318	930	-
4. Sü. Tug.	116.000	4	14	37.075	-	-	1.269	2
14. Sü. Tü.	470.000	8	8	50.400	4	870	1.289	1
Toplam	992.925	37	45	182.675	10	1.792	6.173	20

¹⁸¹³ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. IV, s. 591.

Ek 9: 5 Ağustos 1921 tarihindeki 5. Süvari Grubu'nun cephane sayıları ve karşılaştırılması.

5 Ağustos 1921 ¹⁸¹⁴						
Birlik	Ağ. Mt.	Hf. Mt.	Top	Hayvan	Araba	
1. Sü. Tü.	7	7	2	1.015	4-	
2. Sü. Tü.	8	2	2	915	-	
3. Sü. Tü.	5	8	2	797	6	
4. Sü. Tug.	8	4	-	520	-	
14. Sü. Tü.	6	8	-	1.258	-	
Toplam	34	29	6	4.505	10	

¹⁸¹⁴ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 1, ss. 531-532.

Ek 10: Sakarya Meydan Muharebesi'nde 5.Süvari Grubu'nun subay cetveli.

Sakarya Meydan Muharebesi ¹⁸¹⁵						
Subay						
5. Süvari Grubu	Şehit	Yaralı	Esir	Kayıp	Firar	Toplam
	4	14	1	-	2	21

Ek 11: Sakarya Meydan Muharebesi'nde 5.Süvari Grubu'nun er cetveli.

Sakarya Meydan Muharebesi ¹⁸¹⁶						
Er						
5. Süvari Grubu	Şehit	Yaralı	Esir	Kayıp	Firar	Toplam
	257	142	18	68	841	1.326

Ek 12: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er ve silah sayıları.

15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun kuvveti ¹⁸¹⁷			
	Subay	Er	Silah
1. Süvari Tümeni	169	2.774	1.539
2. Süvari Tümeni	180	3.389	1.951
3. Süvari Tümeni	149	4.347	3.279
14. Süvari Tümeni	155	2.954	1.546
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	97	1.642	250
Toplam	750	15.106	8.565

Ek 13: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayıları.

15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayısı ¹⁸¹⁸					
	Hafif Makineli Tüfek	Ağır Makineli Tüfek	Tüfek Cephanelisi	Top	Top Cephanelisi
1. Süvari Tümeni	48	12	365.626	4	400
2. Süvari Tümeni	64	16	408.109	4	726
3. Süvari Tümeni	10	25	526.234	2	453
14. Süvari Tümeni	48	16	512.547	4	800
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	-	-	18.345	4	1.200
Toplam	170	69	1.830.861	18	3.579

¹⁸¹⁵ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 484.

¹⁸¹⁶ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. V, Kitap 5, s. 484.

¹⁸¹⁷ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 328-329.

¹⁸¹⁸ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 328-329.

Ek 14: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayıları.

15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayısı ¹⁸¹⁹					
	Binek	Mekkari	Öküz	Merkep	Deve
1. Süvari Tümeni	2.301	557	-	192	99
2. Süvari Tümeni	2.720	642	-	121	95
3. Süvari Tümeni	1.099	355	100	176	53
14. Süvari Tümeni	2.069	542	-	100	94
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	941	695	16	80	149
Toplam	9.130	2.791	116	669	490

Ek 15: 15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayıları.

15 Ağustos 1922 tarihinde 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayısı ¹⁸²⁰				
	Tek Atlı	Çift Atlı	Öküz	Kağrı
1. Süvari Tümeni	2	57	-	-
2. Süvari Tümeni	-	70	-	-
3. Süvari Tümeni	-	33	26	-
14. Süvari Tümeni	-	71	-	-
5. Süvari Kolordu Karargâhı	4	187	-	-
Toplam	6	418	26	-

Ek 16: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun subay kayıpları.

26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun subay kaybı ¹⁸²¹					
	Şehit	Yaralı	Esir	Kayıp	Hasta
1. Süvari Tümeni	5	11	1	-	1
2. Süvari Tümeni	3	12	-	4	-
3. Süvari Tümeni	-	1	-	-	2
14. Süvari Tümeni	4	6	-	-	-
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	1	1	-	1	-
Toplam	13	31	1	5	3

¹⁸¹⁹ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 328-329.

¹⁸²⁰ TİH, a.g.e., C. II, Ksm. VI, Kitap 2, ss. 328-329.

¹⁸²¹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 313.

Ek 17: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun er kayıpları.

26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun er kaybı ¹⁸²²					
	Şehit	Yaralı	Esir	Kayıp	Hasta
1. Süvari Tümeni	73	97	2	12	12
2. Süvari Tümeni	25	82	3	56	-
3. Süvari Tümeni	30	43	-	-	12
14. Süvari Tümeni	18	52	4	8	11
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	4	4	-	2	19
Toplam	278	150	9	78	54

Ek 18: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek, top, bomba, kılıç ve mızrak sayıları.

	26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek, top, bomba, kılıç ve mızrak sayısı ¹⁸²³					
	Piyade Tüfeği	Hafif Makineli Tüfek	Ağır Makineli Tüfek	Top	Bomba	Kılıç Mızrak
1. Süvari Tümeni	117	3	4	-	24	279
2. Süvari Tümeni	173	6	2	4	96	378
3. Süvari Tümeni	7	1	-	-	125	-
14. Süvari Tümeni	43	-	-	-	4	173
Toplam	340	10	6	4	249	830

¹⁸²² TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 313.

¹⁸²³ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 313.

Ek 19: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayıları.

26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayısı ¹⁸²⁴				
	Yaralı	Ölü	Kayıp	Hasta
1. Süvari Tümeni	-	263	46	
2. Süvari Tümeni	45	125	104	-
3. Süvari Tümeni	-	13	1	-
14. Süvari Tümeni	-	117	16	-
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	-	26	-	-
Toplam	45	544	167	-

Ek 20: 26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun mermi sayıları.

26 Ağustos 1922 tarihinden 18 Eylül 1922 tarihine kadar 5. Süvari Kolordusu'nun mermi sayısı ¹⁸²⁵		
	Piyade Mermisi	Top Mermisi
1. Süvari Tümeni	337.600	1.793
2. Süvari Tümeni	248.144	338
3. Süvari Tümeni	75.117	494
14. Süvari Tümeni	233.279	540
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	16.003	524
Toplam	910.143	3.689

Ek 21: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki subay, er, piyade tüfeği kuvvetleri.

5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki subay, er, piyade tüfeği kuvveti ¹⁸²⁶			
	Subay	Er	Piyade Tüfeği
1. Süvari Tümeni	164	3.014	1.416
2. Süvari Tümeni	154	2.613	1.727
3. Süvari Tümeni	79	1.452	672
14. Süvari Tümeni	165	2.989	1.479
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	91	1.519	229
Toplam	653	11.587	5.523

¹⁸²⁴ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 313.

¹⁸²⁵ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 313.

¹⁸²⁶ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 314.

Ek 22: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki tüfek ve top sayıları.

5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki tüfek ve top sayısı ¹⁸²⁷				
	Hafif Makineli Tüfek	Ağır Makineli Tüfek	Top	Top Cephaneleri
1. Süvari Tümeni	48	12	3	755
2. Süvari Tümeni	68	16	2	600
3. Süvari Tümeni	18	8	2	259
14. Süvari Tümeni	48	16	2	400
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	4	-	4	1.170
Toplam	186	52	13	3.184

Ek 23: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki hayvan sayıları.

5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki hayvan sayısı ¹⁸²⁸						
	Binek	Mekkari	Koşum	Öküz ve Manda	Merkep	Deve
1. Süvari Tümeni	2.686	534	159	-	205	111
2. Süvari Tümeni	2.414	494	142	-	115	121
3. Süvari Tümeni	1.281	367	73	-	9	47
14. Süvari Tümeni	2.260	489	127	-	118	101
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	991	230	349	2	24	110
Toplam	9.632	2.114	850	2	471	490

Ek 24: 5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki nakil vasıta sayıları.

5. Süvari Kolordusu'nun 11 Ekim 1922 tarihindeki nakil vasıta sayısı ¹⁸²⁹			
	Tek Atlı	Çift Atlı	Binek Otomobil
1. Süvari Tümeni	-	59	-
2. Süvari Tümeni	-	45	-
3. Süvari Tümeni	3	18	-
14. Süvari Tümeni	9	71	-
5. Süvari Kolordu Karargâhı ve Bağlıları	9	132	1
Toplam	21	325	1

¹⁸²⁷ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 314.

¹⁸²⁸ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 314.

¹⁸²⁹ TİH, a.g.e., C.II, Ksm, VI, Kitap 3, s. 314.

Ek 25: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er, tüfek kayıpları.

15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun subay, er, tüfek kaybı		
	Sayı	Yüzdellik
Subay	97	% 12.93
Er	3.519	% 23.29
Tüfek	3.042	% 35.51

Ek 26: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayısının karşılaştırılması.

15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun tüfek ve top sayısının karşılaştırılması		
	Sayı	Yüzdellik
Hafif Makineli Tüfek	(+) ¹⁸³⁰ 16	(+) % 8.60
Ağır Makineli Tüfek	(-) ¹⁸³¹ 17	(-) % 24.63
Top	(-) 5	(-) % 27.77
Top Cephane	(-) 395	(-) % 11.03

¹⁸³⁰ Sayı artışlarını göstermektedir.

¹⁸³¹ Sayı azalışlarına göstermektedir.

Ek 27: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayısının karşılaştırılması.

15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun hayvan sayısının karşılaştırılması		
	Sayı	Yüzdellik
Binek	(+) 502	(+) %5.21
Mekkari	(-) 677	(-) %24.25
Merkep	(-) 198	(-) %29.59

Ek 28: 15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayısının karşılaştırılması.

15 Ağustos 1922 ile 11 Ekim 1922 tarihleri arasında 5. Süvari Kolordusu'nun nakil vasıta sayısının karşılaştırılması		
	Sayı	Yüzdellik
Tek Atlı	(+) 15	(+) %71.42
Çift Atlı	(-) 93	(-) 22.24

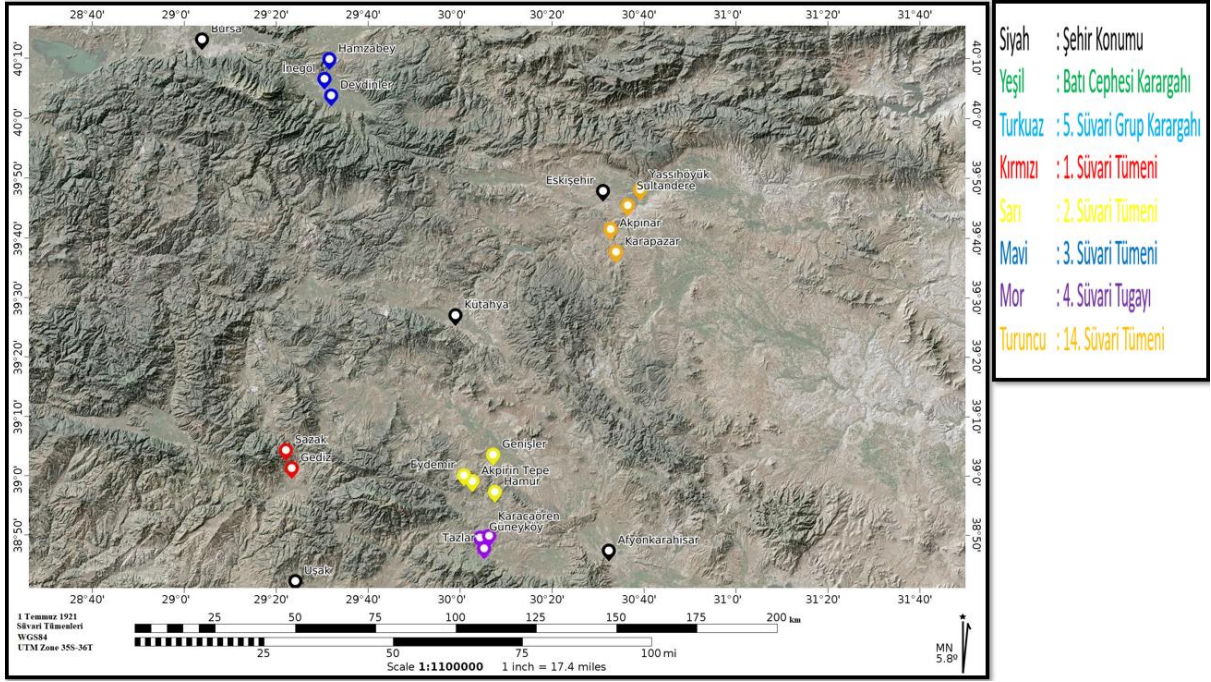
Ek 29: 5. Süvari Kolordusu'nun harekâtı sırasında geçen yer isimlerinin günümüzdeki adları.

Yaygın kullanımı	Günümüzdeki isimleri	Yaygın kullanımı	Günümüzdeki isimleri
Abya	Pınarcık	Karadilli	Karaadilli
Ahmettuvanbaba ya da Ahmetturanbaba	Ahmetüryan	Karahisar ya da Afyon	Afyonkarahisar
Akarım ya da Akharman	Akharım	Karayaşlı	Karayahşi
Akçaşehir	Akçaşar	Kartalibaba	Kartalibala
Akçin	Yusuflar	Kasaba	Turgutlu
Akpirim	Akpirin	Kayışoğlu	Zaferiye
Anbanaz	Beyyazı	Keçiler	Yeşilyurt
Armutçuk	Yenice Armutçuk	Kıranışık	Kıranşeyh
Arslanapa	Aslanapa	Kozluca	Akkaya
Aziziye	Emirdağ	Kumarlı ya da Kumarlı Çiftliği	Akdeğirmen
Bağcılar Dağı	Yağcılar Dağı	Kumartaş	Erenler
Bahşayış	Gökbahçe	Küçükhöyük	Küçükhöyük
Balahisar	Ballıhisar	Küçükköy	Yıldırım Kemal
Baliviran ya da Benliyaverviran	Benliyaver	Kürttaciri ya da Kürttacir	Özyurt
Başören ya da Başviran	Başara	Kürtuşağı	Kurtuşağı
Belçemeşe ya da Belçeşme	İhsaniye	Lütfüye	Akyurt
Belen-i Kebir	Büyükbelen	Madeni Şap ya da Şapxane	Şaphane
Beşkarışhöyük	Beşkarış	Mecidiye	Mecidiye Çiftliği
Büngeşik	Bünheşit	Mendehure	Kemaliye
Büyükcurca	Fethibey	Menye	Gökçeören
Cambaklı ya da Kokar	Yeşilöz	Nif	Kemalpaşa
Cırlaymak ya da Ulucak	Olucak	Papuççu ya da Pabuççu	Papuçlu
Çaldağı ya da Çal Dağı	Çal Tepe	Paşaköy	Ahmet Paşa
Çeçengeç ya da Çeçengeç	Çiçengiç	Payamlı	Bademli
Çeltek	Çeltik	Pörnek Yaylası, Pörtek ya da Pörnek	Yenikapı
Çokçalar	Çokçapınar	Renkoğlu ya da Erenköy	Kaşören
Çuğu, Çoğu ya da Çöğü	Kemerkaya	Sakçalar	İshakçılar
Çukurviran	Çukurören	Salhan	Aslıhanlar
Darcı, Daracı ya da Daraca	Darıca	Sancarlı	Sancar
Derbent	Derbent Çiftliği	Seküviran	Sekiören
Dikkulak ya da Sebilistüfla	Yeşilköy	Selki	Şerifiye
Eğret ya da Eyret	Anıtkaya	Serçetepe	Serçesivrisi Tepesi
Elce, Elice ya da Eylice	Alcalı	Seydiköy	Gaziemir
Eskialigel	Eskialikel	Seyitler, Şeydiler ya da Seyidler	Seydiler
Firikli ya da Ferikli	Adayazı	Sincanlı	Sinanpaşa
Gebeciler	Gebeceler	Sipsin	Çayırbağ

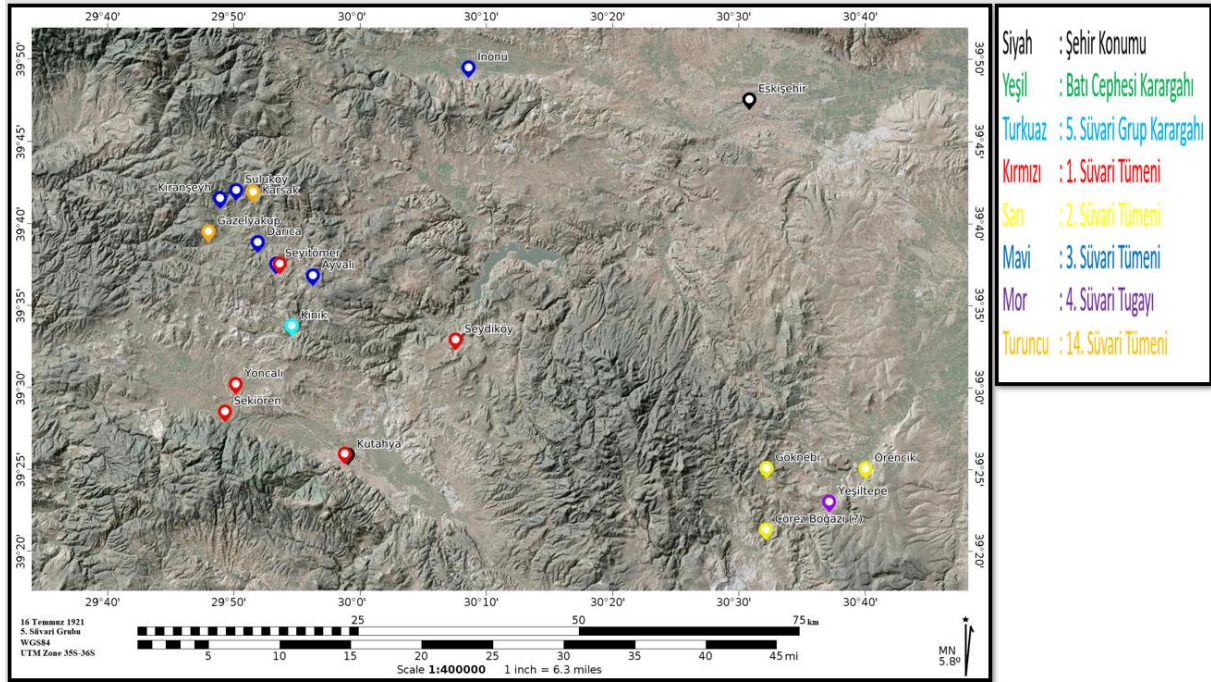
Göymük	Göynük	Sugundurlu	Sundurlu
Gözümgülü ya da Gönümgülü	Güzüngülü	Sübran	Sobran
Gümüşküy	Gümüşlü köy	Sülker	Şerifiye
Güzelyakup	Gazelyakup	Şecaeddin, Şecaattin ya da Şecaddin	Şücaeddin Veli Türbesi
Hacımusaoglu	Hacimusa	Tatarocağı	Ataköy
Hamidiye	Muradiye	Tazılar	Tazlar
Hamidiyehanı	Abide	Tekkevıran	Tekören
Hamurköy	Hamur	Teperoğlan	Deperoğlan
Hatırlı	Katırlı	Uysu	Oysu
Hırbooğlu	Şıhahmetli	Üçüyük	Üçhüyük
Hüsrevpaşahanı ya da Hüsrevpaşa	Han	Üryanbaba	Yazıdere
İmir ya da Eymir	Eski Eymir	Üzümbey, Üzümbeyli ya da Uzunbey	Uzunbeyli
İmrallı ya da Emirli	Emirali	Vaysal ya da Veysel	Veysel
İnaz ya da İnanaz	Demirçevre	Virancık	Örencik
İscekarahisar ya da Isıcahisar	İscehisar	Yelgediği	Yeldeğirmen Tepe
İspas ya da Kozyaka	Yeşiltepe	Yörükmezarı	Yürükmezarı
Karacavıran	Karacaören	Yukarıtefen	Yukarıgüllüce
Küçükcurca	Sadıkbey		

HARİTALAR

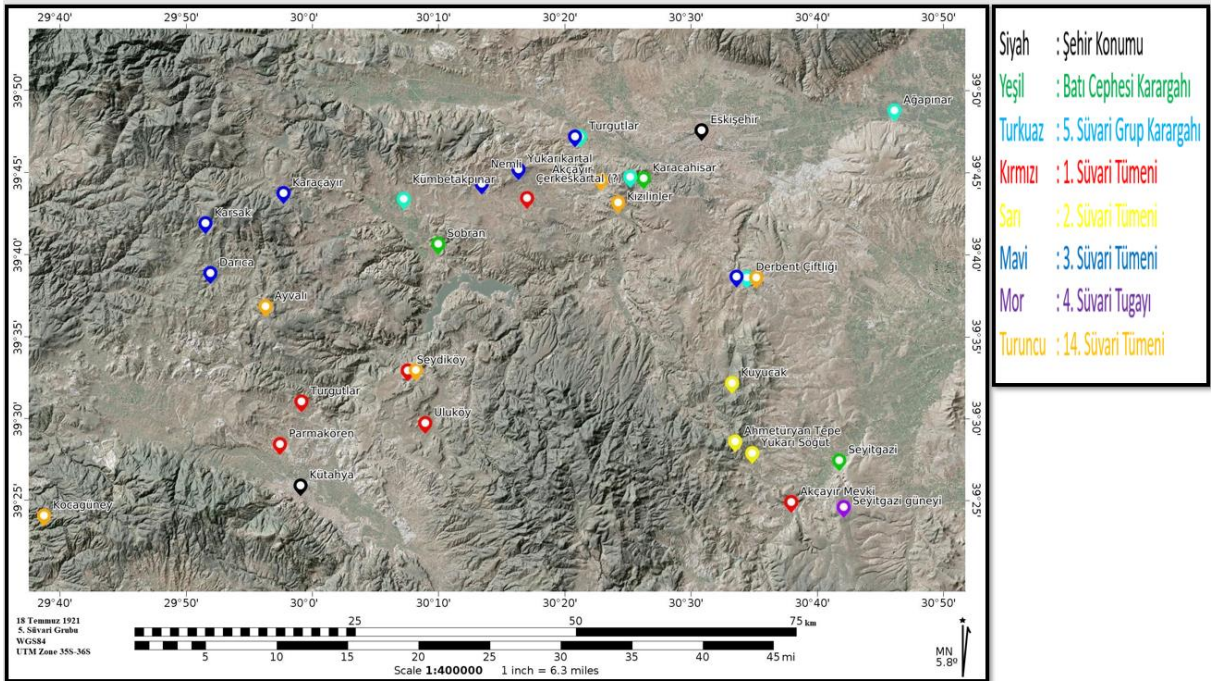
Şekil 1. 1 Temmuz 1921 tarihinde, süvari tümenlerinin durumu

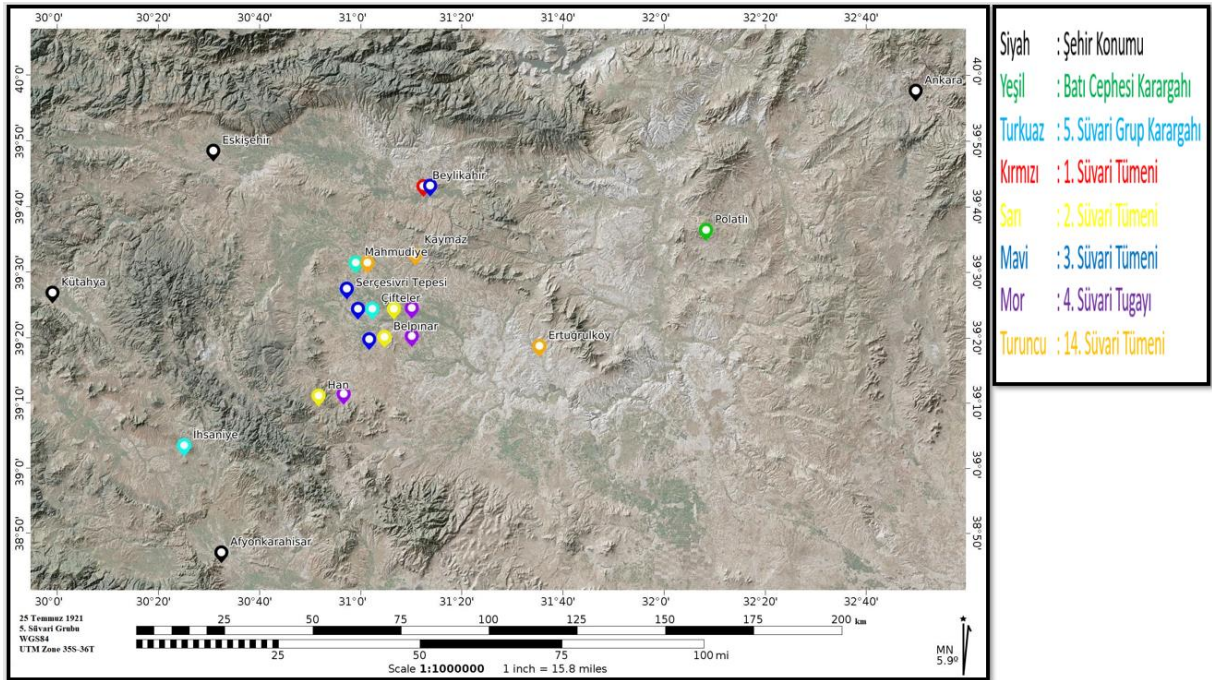
Şekil 2. 16 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu

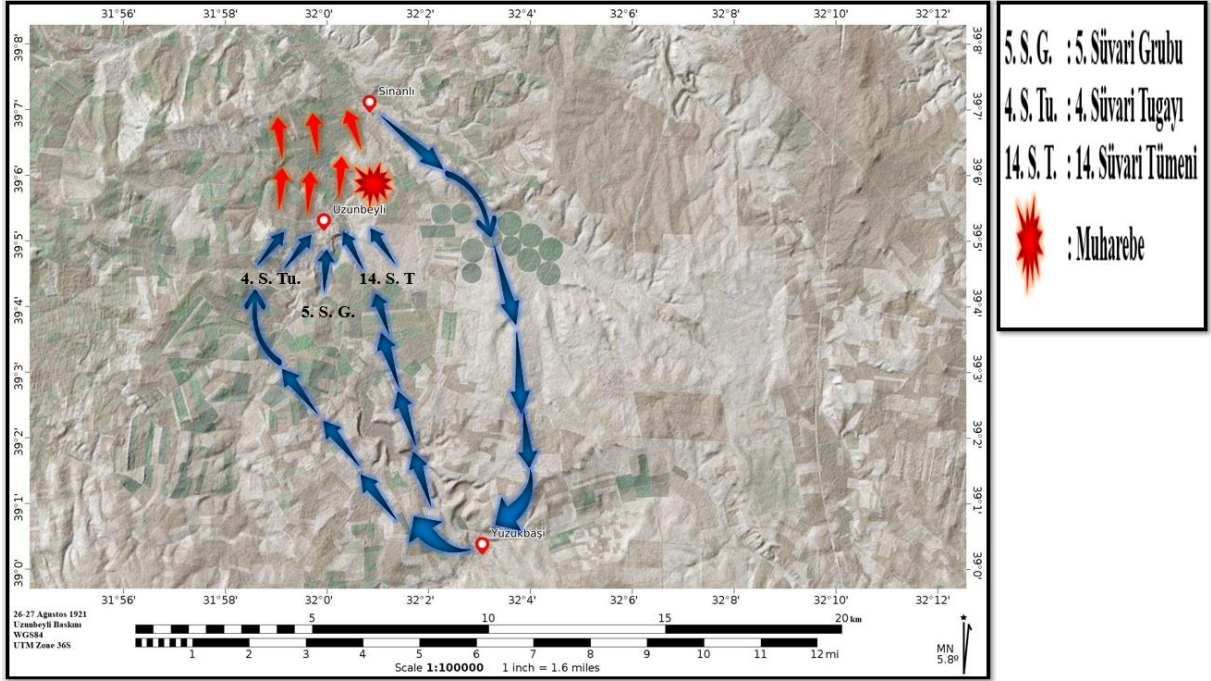
Şekil 3. 18 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu

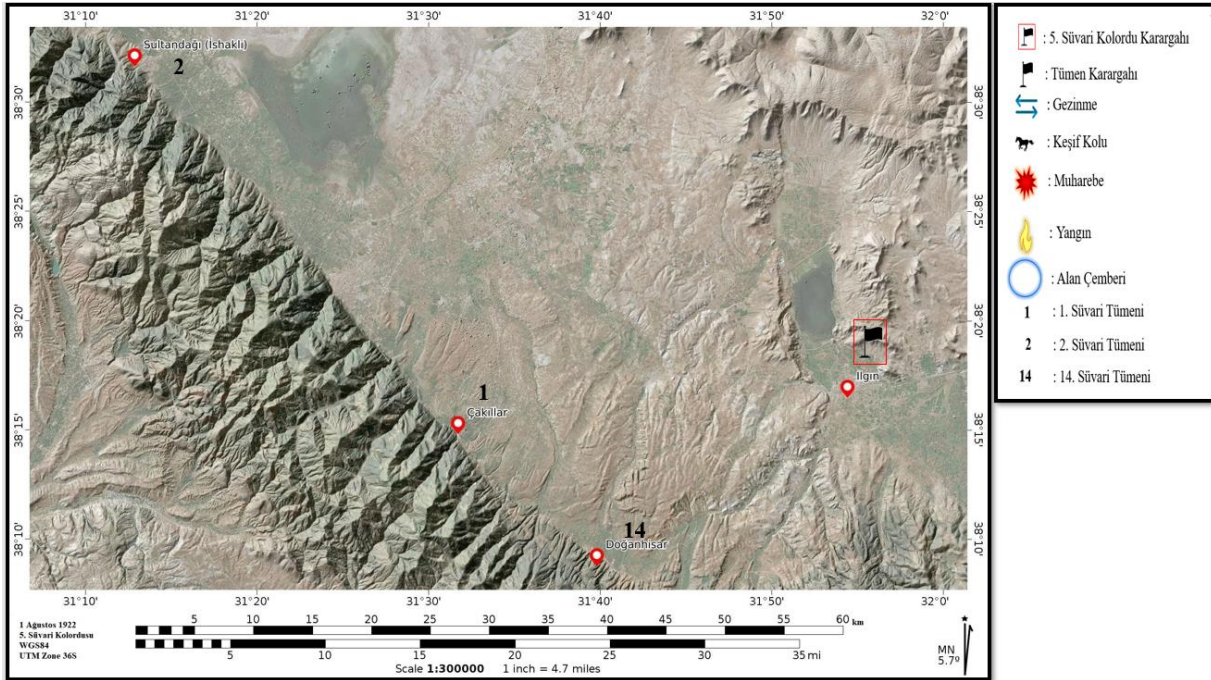
Şekil 4. 25 Temmuz 1921 tarihinde, 5. Süvari Grubu'nun durumu

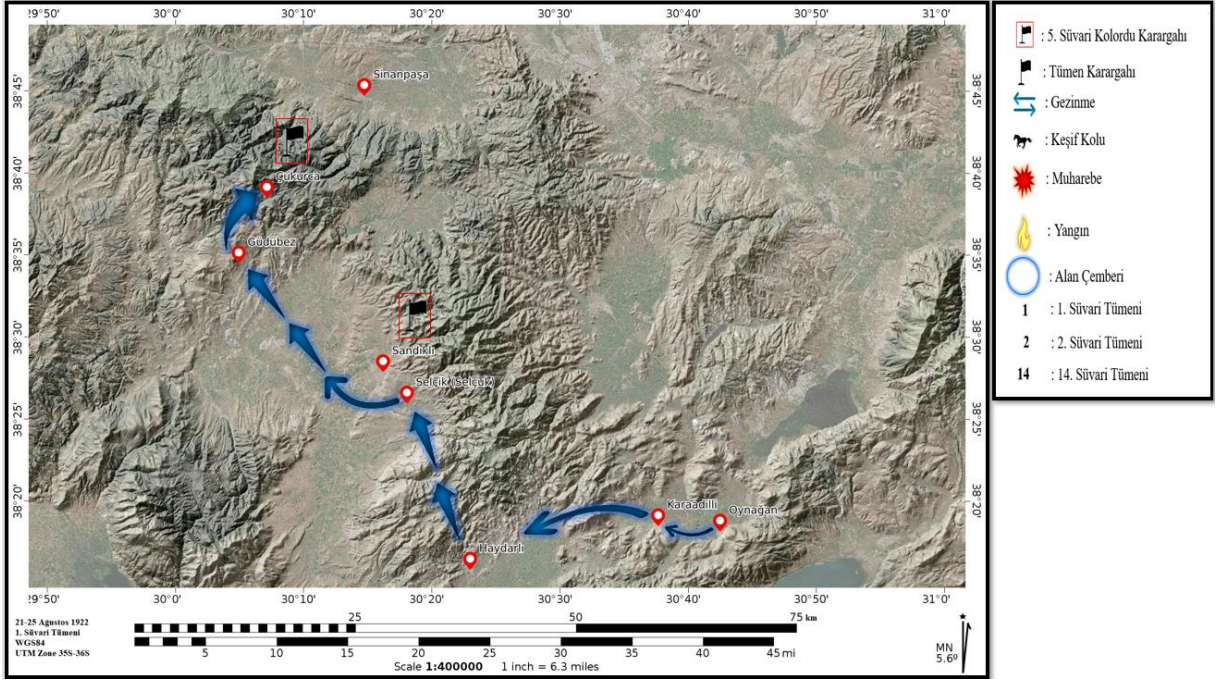
Şekil 5. 26/27 Ağustos 1921 tarihinde, Uzunbeyli Baskını

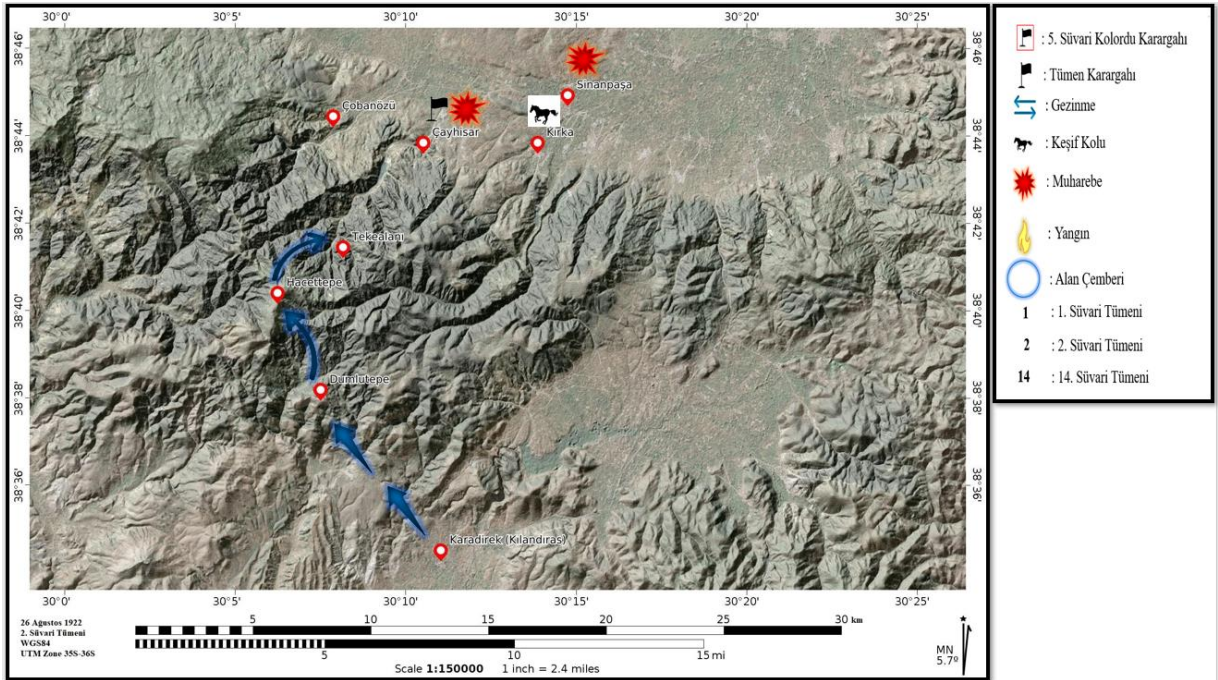
Şekil 6. 1 Ağustos 1922 tarihinde, 5. Süvari Kolordusu'nun konuşu

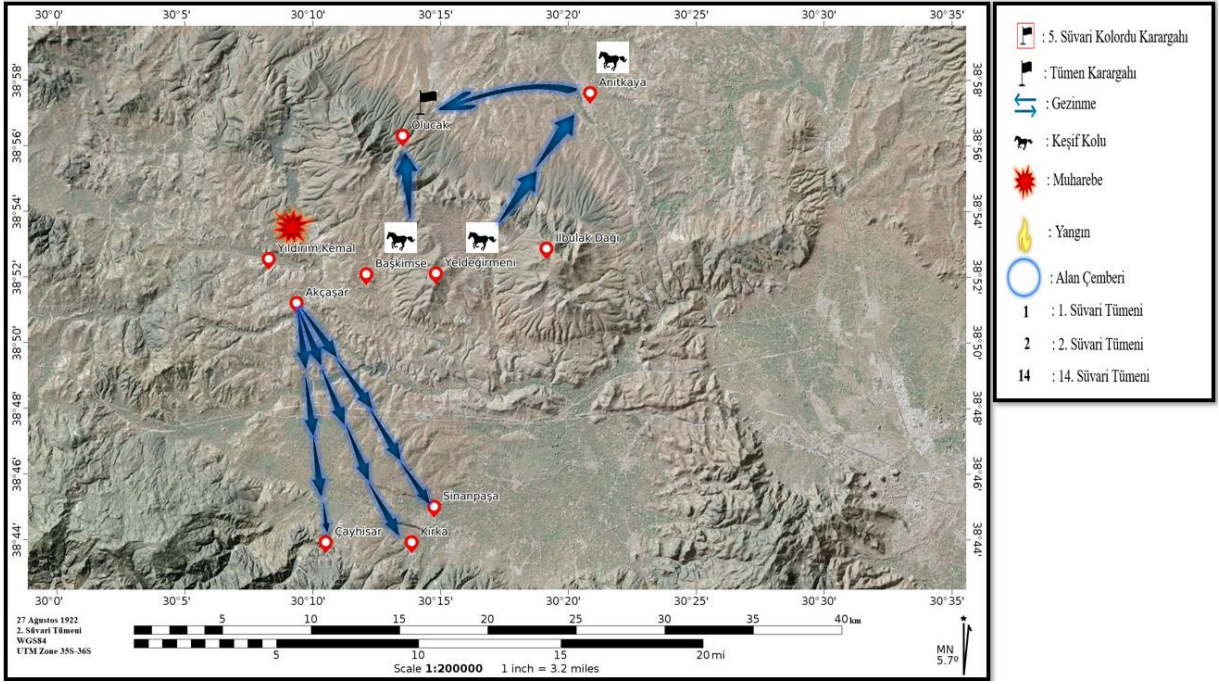
Şekil 7. 21-25 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu

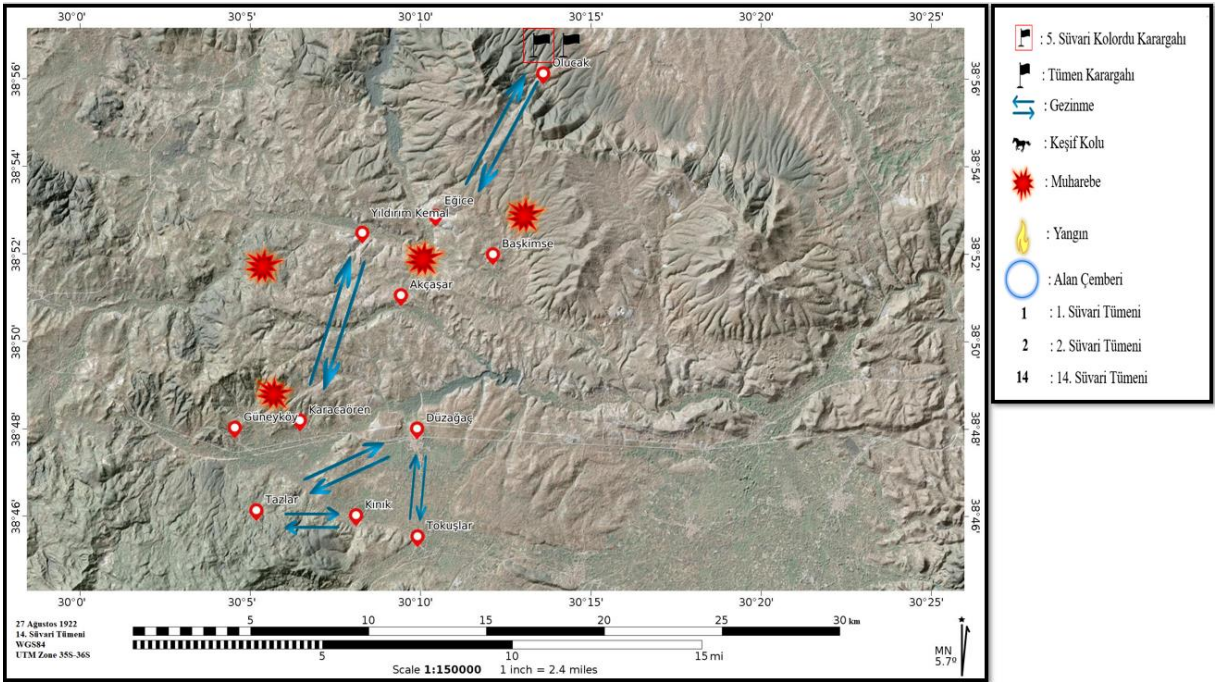
Şekil 8. 26 Ağustos 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu

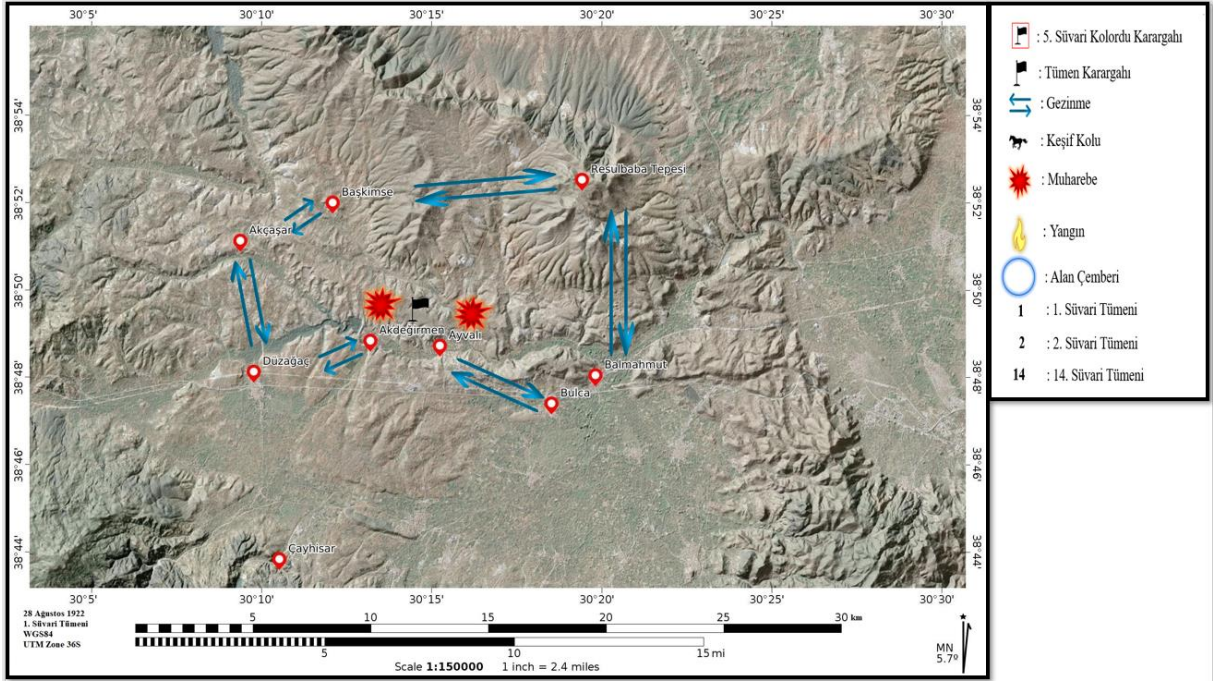
Şekil 9. 27 Ağustos 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu

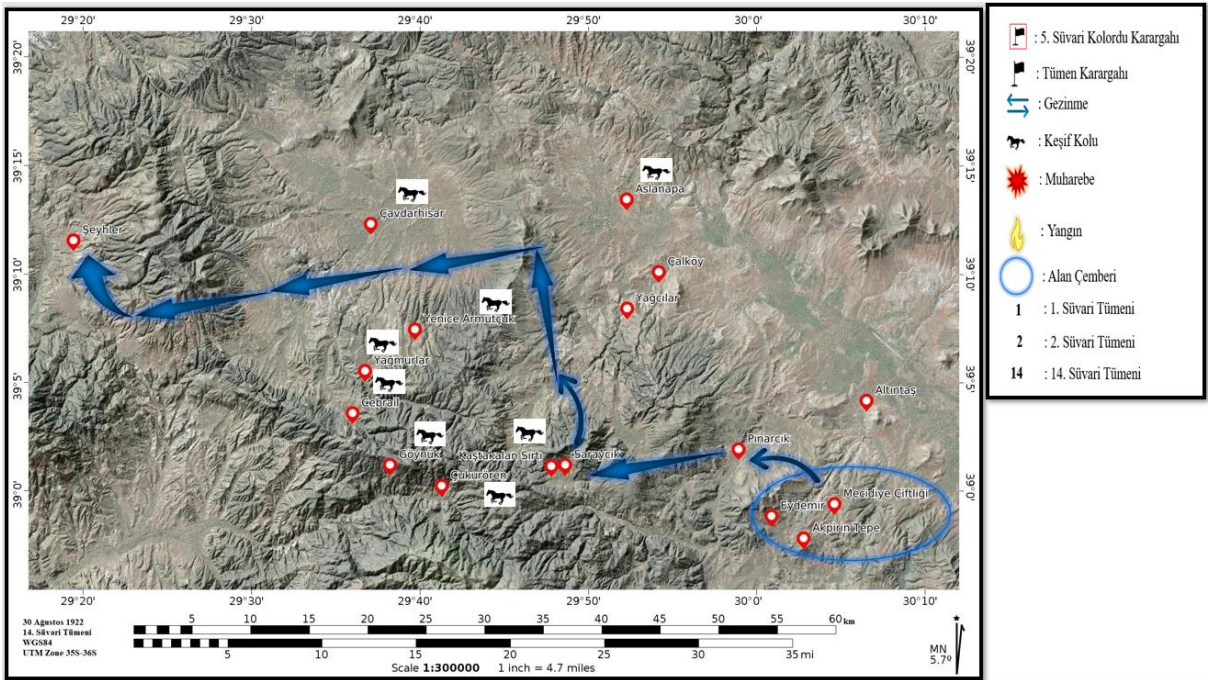
Şekil 10. 27 Ağustos 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu

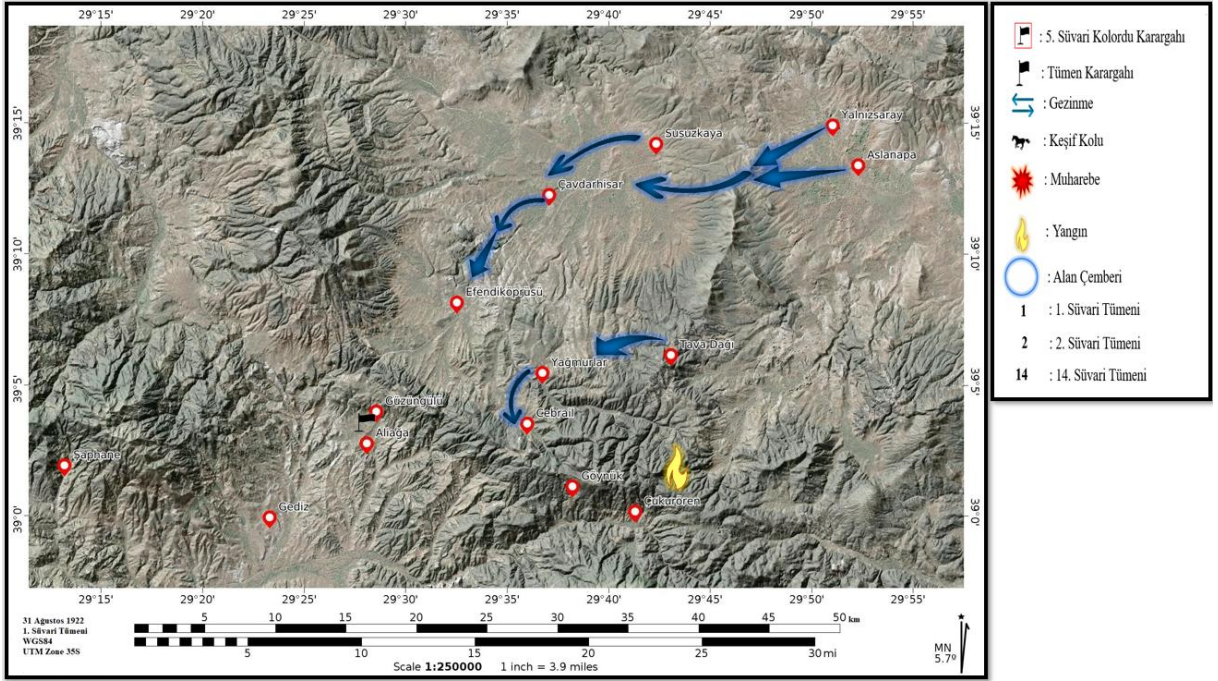
Şekil 11. 28 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu

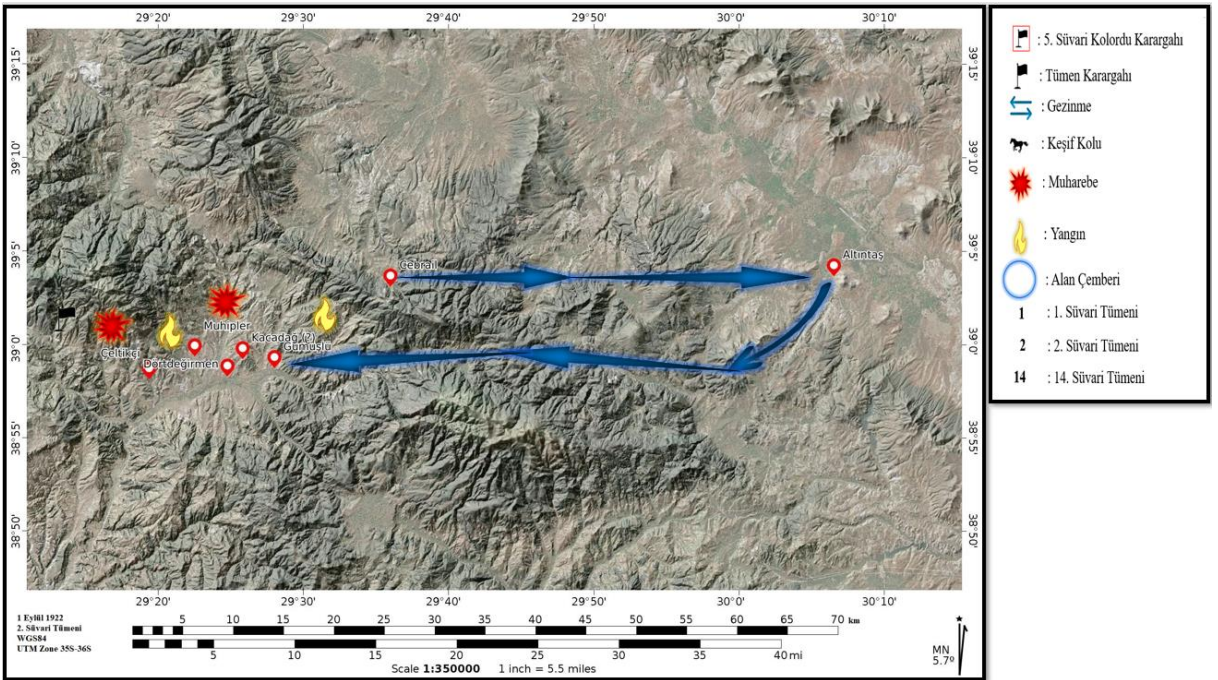
Şekil 12. 30 Ağustos 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu

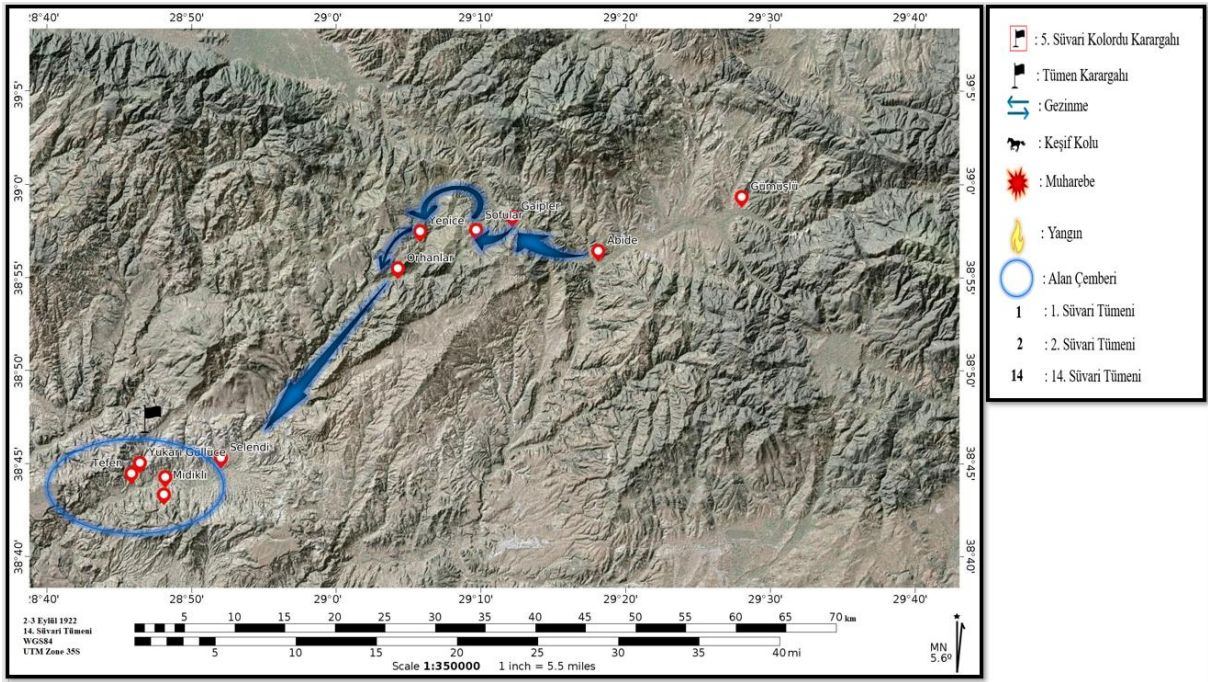
Şekil 13. 31 Ağustos 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu

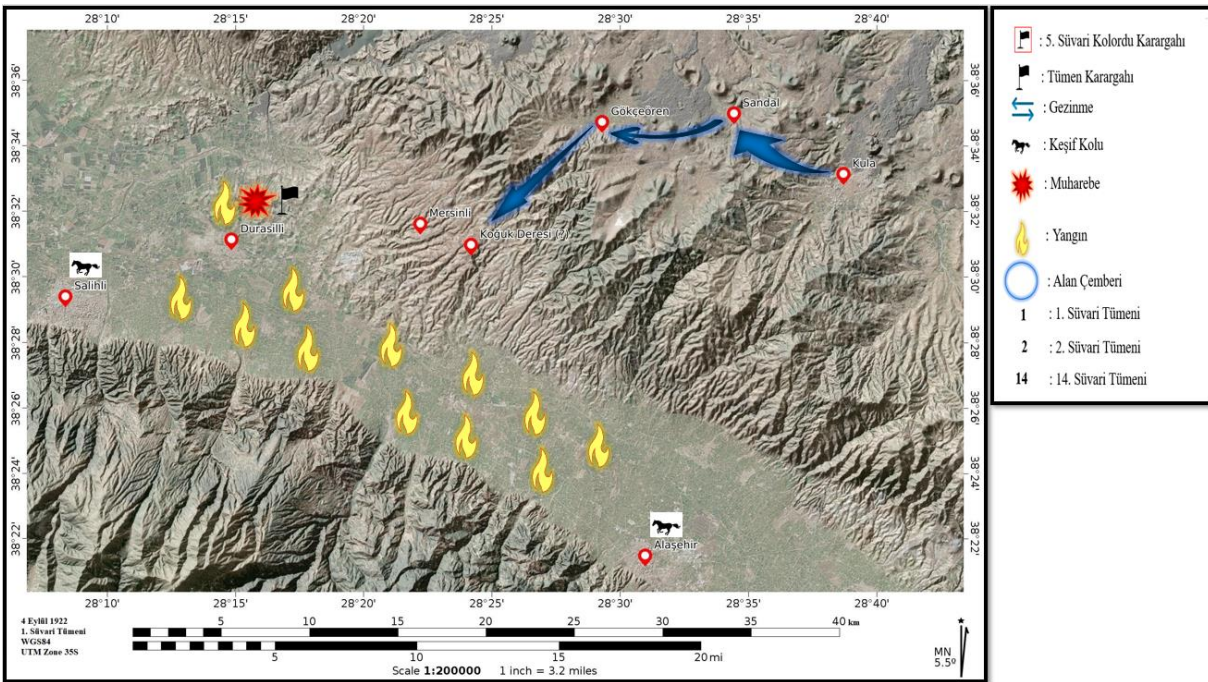
Şekil 14. 1 Eylül 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu

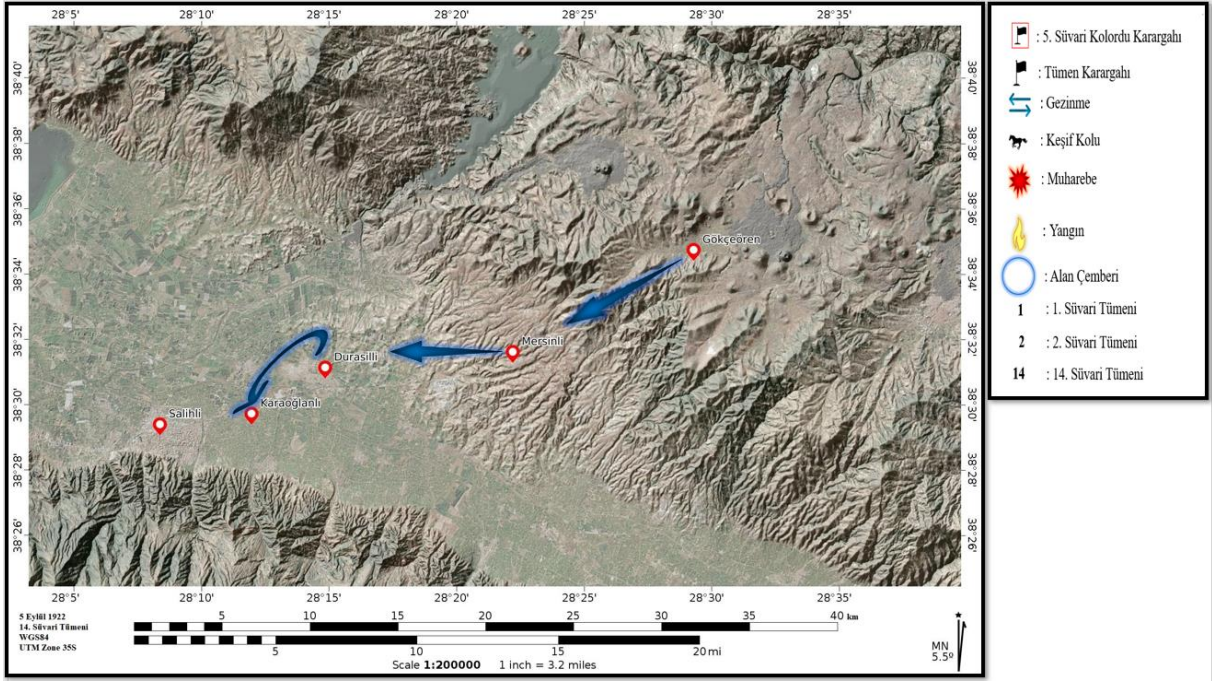
Şekil 15. 2-3 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu

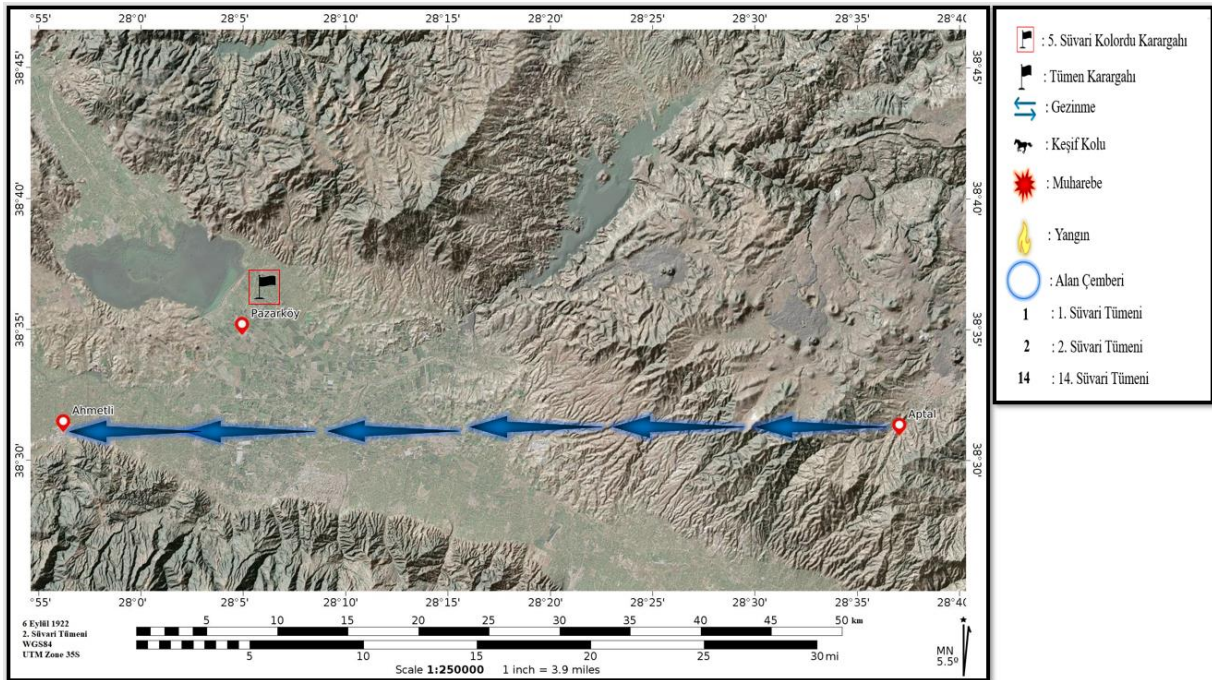
Şekil 16. 4 Eylül 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu

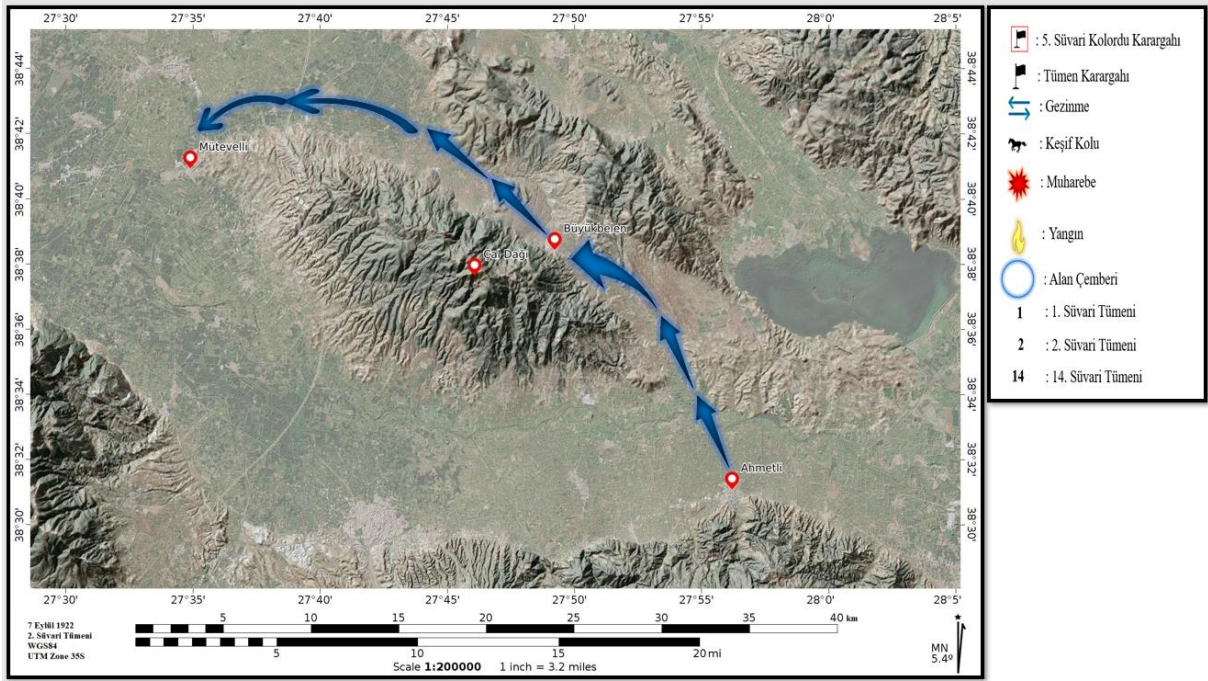
Şekil 17. 5 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu

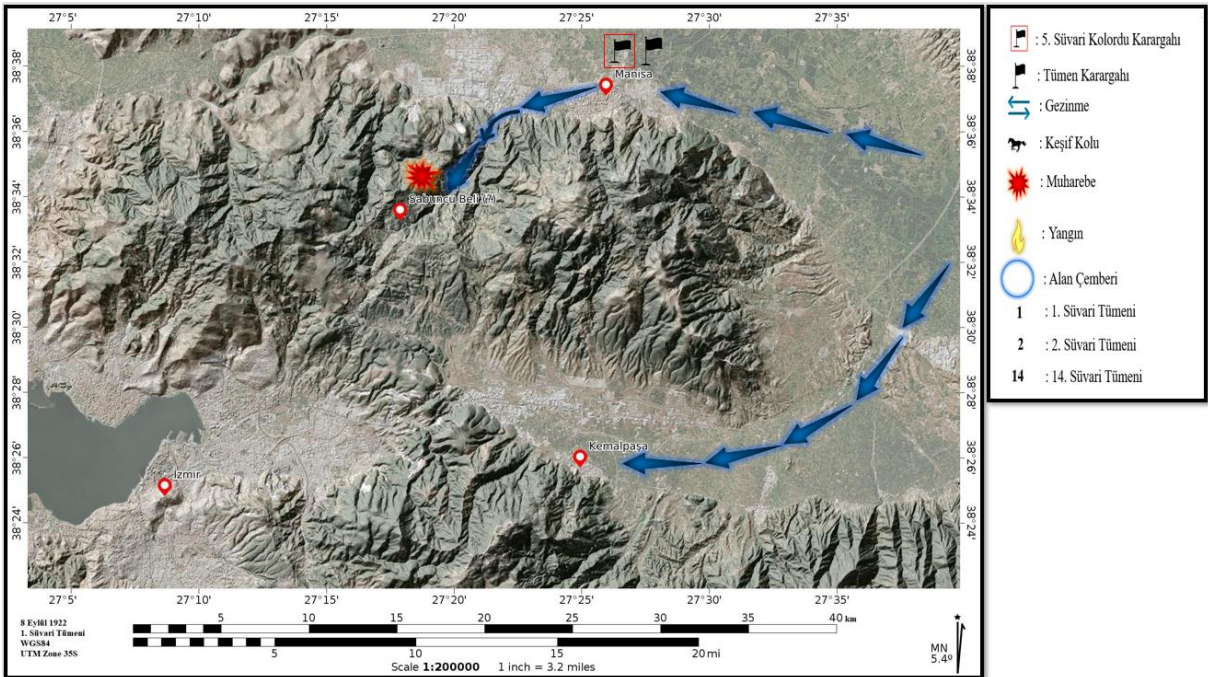
Şekil 18. 6 Eylül 1922 tarihinde, 2. Süvari Tümeni'nin durumu

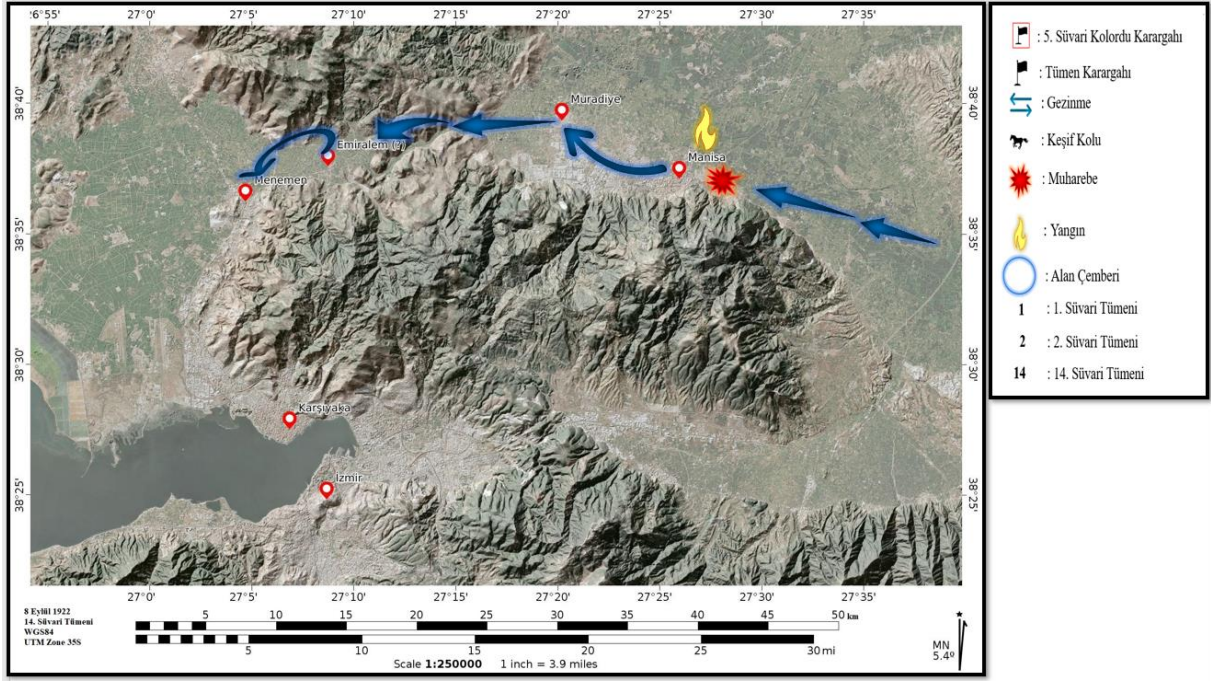
Şekil 19. 7 Eylül 1922 tarihinde 2. Süvari Tümeni'nin durumu

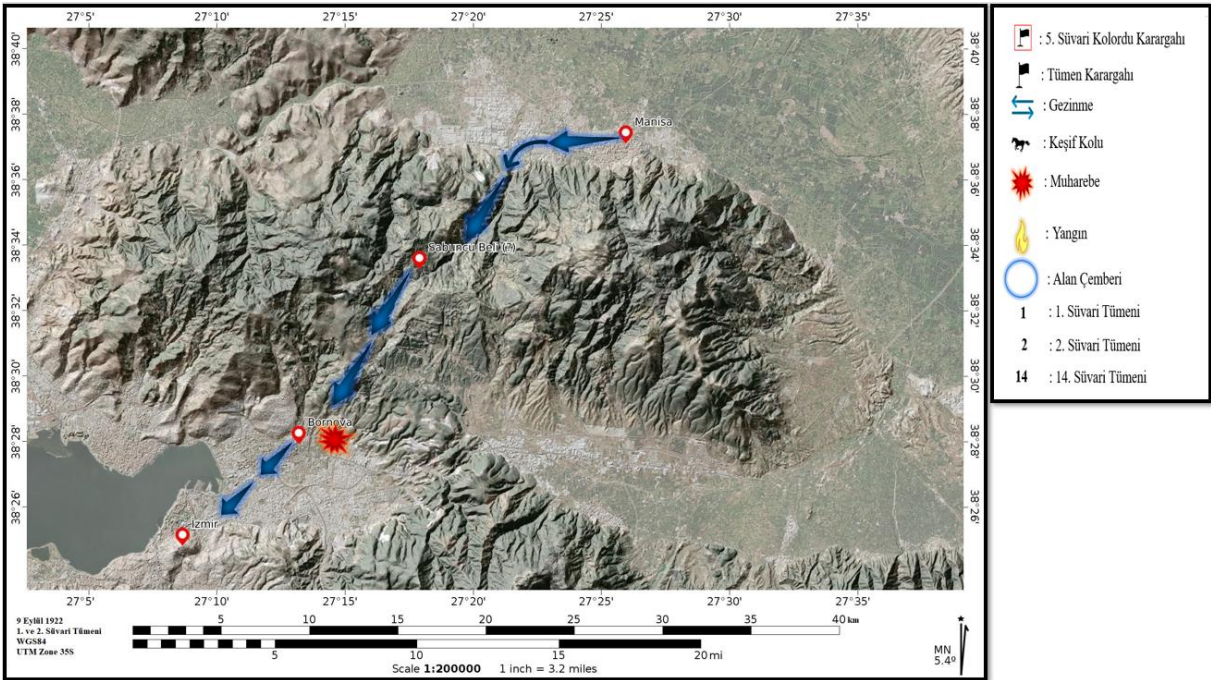
Şekil 20. 8 Eylül 1922 tarihinde, 1. Süvari Tümeni'nin durumu

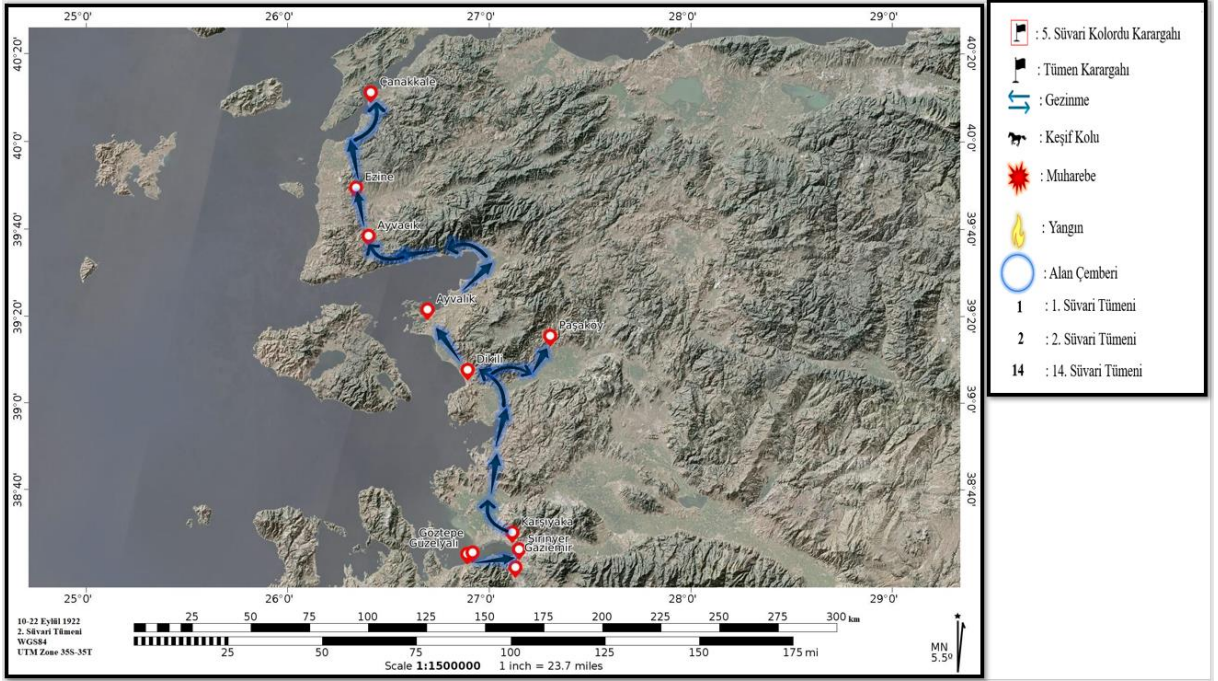
Şekil 21. 8 Eylül 1922 tarihinde, 14. Süvari Tümeni'nin durumu

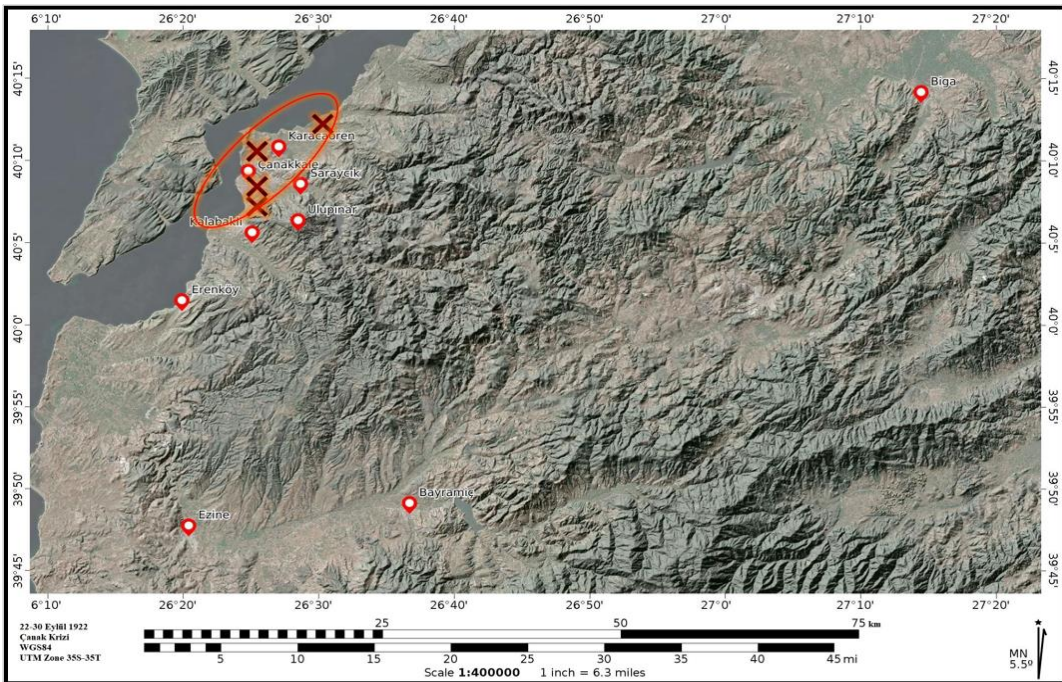
Şekil 22. 9 Eylül 1922 tarihinde, 1. ve 2. Süvari Tümenlerinin İzmir'e girişi

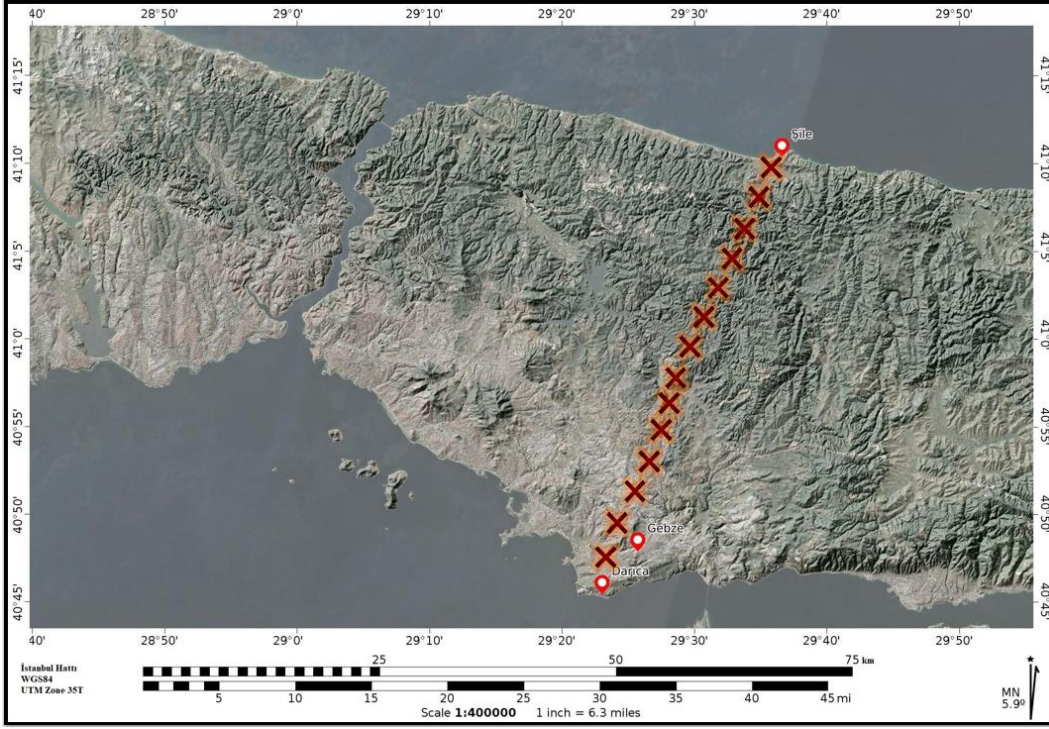
Şekil 23. 10-22 Eylül 1922 tarihleri arasında, 2. Süvari Tümeni'nin harekâtı

Şekil 24. 22-30 Eylül 1922 tarihleri arasındaki Çanakkale Krizi

Şekil 25. İstanbul Hattı

FOTOĞRAFLAR

Şekil 26. Türk İstiklal Harbi'nde Süvariler.

Kaynak: <http://www.ataturkkitapligi.ibb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021).

Şekil 27. 31 Mart 1922 tarihinde Iğın'da Türk Süvarisi.

Kaynak: TBMM Kütüphanesi, Mücadele Millî İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, Yer: 76-2582, (Erişim Tarihi: 25.08.2020).

Şekil 28. 5. Süvari Kolordu Karargâhı.

Kaynak: TBMM Kütüphanesi, Mücadelede Milliye İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, Yer: 76-2582, (Erişim Tarihi: 17.10.2021).

Şekil 29. 3. Süvari Tümen Komutanı İbrahim Çolak Bey

Kaynak: TBMM Kütüphanesi, Mücadelede Milliye İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, Yer: 76-2582, (Erişim Tarihi: 07.11.2020).

Şekil 30. *Türk İstiklal Harbi 'nde Türk Süvari Birlikleri.*

Kaynak: TBMM Kütüphanesi, Mücadelei Milliye İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, Yer: 76-2582, (Erişim Tarihi: 11.08.2020).

Şekil 31. *Türk İstiklal Harbi 'nde Yunan Süvari Birlikleri.*

Kaynak: <http://www.venizelosarchives.gr>, (Erişim Tarihi: 03.04.2020).

Şekil 32. 9 Eylül 1922 tarihinde, Kordon'dan Türk süvari birlikleri geçerken.

Kaynak: <http://www.ataturkkitapligi.ibb.gov.tr>. [Eşirim Tarihi 11.9.2021, (22.43)].

Şekil 33. 9 Eylül 1922 tarihinde, İzmir Hükümet Konağı'na bayrak çekimi.

Kaynak: [https://stringfixer.com/tr/Greco-Turkish_War_\(1919-1922\)](https://stringfixer.com/tr/Greco-Turkish_War_(1919-1922)), (Erişim Tarihi: 13.09.2021).

Şekil 34. İtalyan gemisinden 14 Eylül 1922 tarihinde fotoğraflanan İzmir yangını.

Kaynak: [https://stringfixer.com/tr/Greco-Turkish_War_\(1919-1922\)](https://stringfixer.com/tr/Greco-Turkish_War_(1919-1922)), (Erişim Tarihi: 5.7.2021).

